

AROLVS · MAGNVS · IMPERATOR

C. le Brun In. P. Giffart Sculp.

CAPITVLARIA REGVM FRANCORVM.

PARISIIS

Excudebat Franciscus Muguet Regis & illustrissimi Archiepis. Parisiensis typographus.

MDCLXXVII.

ÇAPITVLARIA
REGVM
FRANCORVM.

Additæ ſunt Marculfi monachi & aliorum formulæ veteres, & Notæ doctiſſimorum virorum.

STEPHANVS BALVZIVS Tutelenſis in unum collegit, ad vetuſtiſſimos codices manuſcriptos emendavit, magnam partem nunc primùm edidit, Notis illuſtravit.

TOMVS PRIMVS.

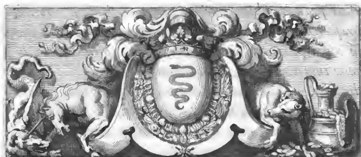

PARISIIS
Excudebat Franciſcus Muguet Regis & illuſtriſſimi Archiepiſcopi Pariſienſis typographus.

MDCLXXVII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO VIRO

DOMINO D.

IOANNI BAPTISTÆ

COLBERT

REGI AB INTIMIS CONSILIIS ET SECRETIORIBVS mandatis, generali ærarij moderatori, summo regiorum ædificiorum præfecto, regiorum ordinum quæstori, Marchioni de Seignelay, Baroni de Seaux, &c.

NTIQVAS Regum Francorum leges de jure civili & ecclesiastico per quadringentos annos latas ab ipsis ferme fundati florentissimi istius imperij primordijs usque ad Karoli III. tempora in unum corpus colligere cùm instituissem, Illvstrissime Domine, *ea mihi semper mens ab initio suscepti hujus operis fuit ut quo-*

niam pro more ubique recepto nomina insignium virorum præponenda sunt lucubrationibus eorum qui studia sua in usum publicum convertunt, hanc capitularium, sic enim tum vocabant, collectionem tibi inscriberem ac dedicarem. Nam quid tam æquum, quid tam rationi consentaneum quàm ut hæ leges quibus hoc regnum per tot secula stetit, quas etiamnum hodie intuemur velut fontes divini humanique juris, quas ceu sacrosanctas veneramur, sub auspicijs prodeant viri patriæ legúmque amantissimi & qui universam rem literariam ita fovet ac protegit ut omnes, quotquot sunt, qui aut veterum scriptorum opera emendant & illustrant, aut sua edunt, plurimum se illi debere non inviti profiteantur? Neque verò de nostris tantùm hominibus loquor vt propè positis, ac si soli Galli tuam in literas earúmque professores inclinationem scriptis suis celebrarent, VIR ILLVSTRISSIME, *sed de exteris quoque atque à nobis longo terrarum intervallo sejunctis, quorum libri pleni sunt laudum tuarum, & jucundissima gratissimáque oratione commemorant maxima tua erga rem publicam literariam merita. Sed nos tamen, qui virtutem tuam oculis usurpamus, qui rerum quæ à te præclarè geruntur testes sumus, quibus ad colendum te familiariùs occasiones patent, qui summis tuis beneficijs quotidie ornamur, cùm simus alienigenis hac quidem in parte beatiores, magis etiam grati esse debemus & magis intenti ad commemorationem laudum tuarum. Verùm ut facile nobis atque in promptu est memoriam beneficiorum tuorum servare & testatam tibi facere*, VIR ILLVS-

TRISSIME, *ita difficillimum est enarrare laudes tuas, tum quia tu vetas scribi quod animi omnium nostrum sentiunt, tum quia majora facis quàm ut à nobis explicari possint cum ea dignitate quam ingentes virtutes tuæ postulare videntur. Ad me quod attinet, præterquàm quòd totum illud honestissimum otium quo fruor, à tua benignitate mihi conceditur, præterquàm quòd bibliothecam tuam, thesaurum illum optimorum librorum editorum & ineditorum, amores & delitias tuas; mihi commisisti curandam, unde ampla studiorum meorum seges ac materia oritur, in ista nominatim capitularium editione procuranda quanto mihi adjumento fuerit propensus ille tuus in literas nostras studiáque mea affectus hæc res indicio est quòd auctoritate tua effecisti ut vetera eorum exemplaria, quorum copiam absque te habere nunquam potuissem, huc ad me perferrentur ex longinquis provinciјs ac regionibus. Præterea bibliotheca tua magnum incrementum attulit huic meo operi, ut quæ mihi subministravit vetustissimos & optimos codices manuscriptos in quibus aliquot Imperatorum Regúmque nostrorum capitularia reperta sunt quæ hactenus latuerant, præcipuè verò celebris illa Francici regni divisio quam Ludovicus Pius instituit anno* DCCCXVII. *quæ tot bellorum ac discordiarum inter eum filiósque ejus causa & origo fuit, & quam hactenus homines eruditi desideraverant, frustra quæsierant. Habui quoque ex eadem bibliotheca tua vetustissimum exemplar capitularium Karoli Magni & Ludovici Pij ab Ansegiso Abbate & Benedicto Levita collectorum, cujus in primis ope*

superiores editiones emendavi, ordinem capitulorum ab ijs qui primi illa in lucem emiserunt perturbatum revocavi, quæ illi exemerant ac detraxerant restitui suis locis, pristinam denique formam reddidi libris capitularium. Isaaci quin etiam Lingonensis Episcopi canones, quos ille collegit ex tribus postremis capitularium libris, & quos ego ob eam causam subjunxi capitularibus, contuli cum vetustissimo eorundem canonum exemplari quod extat inter tot venerandæ antiquitatis codices manuscriptos qui partem non contemnendam faciunt ejusdem bibliothecæ tuæ. Denique in ijsdem codicibus reperi plurima illustria veterum temporum ac ævi præcipuè Karolini monumenta nondum edita, quibus usus sum ad illustrandas res quæ in capitularibus continentur, ad explicandas difficultates quæ in libris & historijs nostratibus occurrunt, eáque edidi cum ipsis capitularibus. Iure igitur meritòque dicanda tibi venit hæc collectio, ILLVSTRISSIME DOMINE, *quæ suam tibi debet integritatem, quæ sua ornamenta tibi refert accepta, cujus demum favore fulta secura exibit adversùs sycophantæ morsum, & favorabiliter apud omnes ubique gentes excipietur. Erit autem illa etiam index grati animi mei & æternum reverentiæ in te meæ monumentum.*

Lutetiæ Parisiorum postrid. Idus Novembr. MDCLXXVI.

STEPH. BALVZIVS.

STEPHANI BALVZII
TVTELENSIS
PRÆFATIO
AD LECTOREM.

CAPITVLARIA Regum Francorum, quibus inſtituta ſacrorum Conciliorum & decreta ſanctorum patrum ſanxere reverentiam, quibus etiam Romani Pontifices obtemperare ſe velle olim apud Principes noſtros ſcripto profitebantur, quorum denique præſidio & auctoritate bona diſciplina diù conſervata eſt in Eccleſiis Gallicanis, Germanicis, Italicis, in unum corpus colligere decrevi, Francis meis oſtenſurus amorem erga patriam meum, finitimis ac vicinis gentibus documentum daturus ut animos ſuos revocent ad memoriam beati illius temporis quo eadem capitularia publicam apud illas felicitatem conſtituebant. Karoli namque Magni ætate, ut monachus Sangallenſis tradit in libro primo de vita ejus, pro magnifico accipiebatur Francum eſſe & Francicis uti legibus, quas Baſilius Ioannes Heroldus tam auguſtas tam ſacroſanctas à veteribus habitas fuiſſe exploratum ſe habere ait graviſſimorum auctorum teſtimonio ut cetera potiùs jura omnia & divina & humana diſſimulari abrogaríque quàm ipſas vio-

Herold. in præfat. ad codic. leg. antiquar.

lare perferrent tolerabiliùs. Roma, olim gentium domina, malis oppressa civilibus, & diuturnis ac frequentibus discordiis ac seditionibus vexata, cùm tot malorum quæ pertulerat finem oraret, huc velut ad sacram anchoram confugit ut à Lamberto Imperatore per Ioannem IX. Pontificem peteret in synodo Ravennatensi uti capitularium Karoli ac filiorum nepotúmque ejus auctoritas confirmaretur, & quæ perperam acta essent, legaliter id est secundùm eadem capitularia emendarentur. Quin & Germani ipsi, tametsi à Francis dissociati, nomen Francorum legésque eorum summa religione servarunt per multum ævi, donec ad Ottones ventum est. Tum enim, quasi præcipitantibus rem Germanicam fatis, nomen Francorum, quod patrum eorum memoria gloriosum & illustre apud illos erat, abjecerunt, capitularium reverentiam exuerunt, tam manifesta divini numinis ira ut deinceps res eorum paulatim dilaberentur non sine magno religionis nostræ detrimento, adeo ut publica regni illius calamitas, præter ceteras causas, etiam ex neglectione disciplinæ in capitularibus perscriptæ profecta jure videri possit. Ita sensisse reperio virum inter Germanos doctissimum Hermannum Conringium in libro de origine juris Germanici cap. XIX. ubi infelicem Germanicæ Ecclesiæ statum qui fuit temporibus Burchardi Episcopi Wormatiensis, quum leges canonicæ prò nihilo habebantur, hinc arcessit quòd nullo tum in usu apud Germanos essent collectiones Ansegisi & Benedicti Levitæ, in quibus Karoli Magni & Ludovici Pij constitutiones continentur, quas Ioannes Iustus Winkelmannus vocat pretiosum antiquitatis & prudentiæ Germanicæ thesaurum. *Ex illa Burchardi paulò antè recitata querela liquet*, inquit Conringius, *quàm misera legum canonicarum in Germania tum facies fuerit. Sanè capitula Ansegisi & Benedicti non ampliùs videntur per illa tempora ullo fuisse in usu. Neque enim ex illis quicquam in libros suos Burchardus transtulit, quinimò ne verbulo quidem eorum meminit.* Ceterùm antequam destinata componam, res poscere videtur ut primùm nonnulla dicamus de nomine ipso, tum qua ratione quóve modo capitula conderentur à Principibus nostris, deinde de eorum dignitate, auctoritate, & usu, quandonam intermissus sit usus ille, quando reductus, postremò de diversis capitularium collectionibus & editionibus.

Concil. Ravennat. c. 1. & 5.

Vvinkelm. in Notitia veteris Saxo-Vvestphaliæ pag. 414.

II. Capitularium nomen generale est, & in universum intelligitur de omni opere scripto in varia capita diviso, uti jam observatum est à viris doctissimis. Confirmat hanc interpretationem sanctus Gregorius ad Anthemium Subdiaconum scribens. *Ioannes*, inquit, *frater & coëpiscopus noster directo per Iustum Clericum suum capitulari, inter alia plura hoc nobis cognoscitur intimasse, aliquos monachos monasteriorum in Surrentina dioecesi positorum de monasterio in monasterium prout eis libuerit transmigrare.* Hadrianus quoque primus in epistola ad Karolum Magnum, qua refellit capitulare de non adorandis imaginibus, ita loquitur: *Vnde pro vestra melliflua regali dilectione per unumquodque capitulum*

Lib. 1. epist. 40.

tulum responsum reddidimus. Codex in quo descripta erant initia & fines lectionum & evangeliorum quæ in Ecclesiis olim cantabantur hunc titulum habet in vetustis exemplaribus : *Capitulare evangeliorum de circulo anni.*

III. Capitularium itaque nomen generale est, & ad omne constitutionum genus porrigitur, sive ecclesiasticæ illæ sint, sive civiles ac politicæ; quæ capitularia sive capitula dicebantur, ut rectè adnotarunt Boëtius Epo & Sirmondus, eò quòd capitulatim conceptæ distinctæque essent; nomenque ipsum capitularis, ut idem Sirmondus alibi monet, decretum significat capitulis digestum atque distinctum. Quamquam & aliquando lex quæ unico tantùm capite constabat, capitulare dicebatur, ut decretale precum quorundam Episcoporum quod anno Christi DCCLXXIX. constitutum est. Hinc factum ut leges aliquot Constantini & Valentiniani Imperatorum, quæ extant in Codice Theodosiano, *ex capitularibus Constantini Imperatoris* & *ex capitulo Valentiniani, Theodosij, & Arcady* sumptæ dicantur in vetustissimo codice MS. sancti Arnulfi Metensis. Constitutiones etiam Liutprandi Regis Longobardorum, quas ipse sueto & usitato Longobardis vocabulo edicta nuncupat, capitularia frequenter vocantur in veteri chartulario monasterij Casauriensis, ex quo decerpere placet aliquot exempla. Charta Adæ filij Inchæ data anno MXXVI. *Et quia Dominus Luiprandus in suo capitulare sic judicavit ut qualiscunque Longobardus de re sua &c.* Item charta Ursonis Presbyteri & Abbatis data anno MXXX. mense Augusto : *Quia Domnus Luiprandus Rex in suo capitulare sic affixit, ut quicunque de re sua &c.* Sanè leges Karoli Magni vocatas fuisse capitularia notius est quàm ut necesse sit istud admoneri. Eædem tamen edicta quoque & decreta interdum dicuntur, ut in titulo capitularis anni DCCLXXIX. & in nota subjuncta priori capitulari anni DCCLXXXIX. & libro primo capitularium cap. CXII. Quæ observatio confirmatur auctoritate Hincmari Remensis Archiepiscopi, qui loquens de constitutione quam Karolus M. tulit de non dividendis rebus ecclesiasticis ait : *De quo edicto partem in libro vestro qui appellatur liber capitulorum imperialium scriptum habetur capitulo LXXVII. ubi scriptum est : Quia juxta sanctorum patrum traditionem &c.* Et in codice capitulorum Karoli Calvi, ubi de eadem Karoli M. lege agitur : *Unde & Domnus Karolus Imperator, adhuc in regio nomine constitutus, edictum fecit, ut neque ipse neque filij ejus neque successores hujusmodi rem agere adtentarent.* Immo capitularia Regum nostrorum generaliter edicta nuncupantur in capite decimo Concilij Valentini tertij, ut intelligeremus vocabula capitularis & edicti esse synonyma. Sic enim legitur in ipso Concilio : *Placuit ut sicut edictis Principum jussum est, nonæ & decimæ ipsis Ecclesiis unde substractæ sunt fideliter persolvantur.* Respiciunt enim Episcopi istius Concilij ad caput CCLXXVI. libri quinti & ad caput XCIX. additionis quartæ. Ad eadem capita respicit etiam caput primum Con-

Boët. Epo lib. 2. de jure sac. pag. 202. Sirmond. in Notis ad Theodulf. pag. 274. Idem in Notis ad Capitular. pag. 752.

Hincmar. to. 2. pag. 320.

Tit. 27. c. 7.

cilij Ravennatensis habiti anno DCCCCIV. in quo jubetur ut is excommunicationi subjaceat qui *gloriosissimorum Imperatorum, Caroli videlicet Magni Imperatoris, & Ludovici atque Lotharij, & filij ejus Ludovici, quæ de ecclesiasticis decimis in eorum capitularibus statuta atque sancita sunt non observaverunt.* Isti ergo capitularia vocant leges quas patres synodi Valentinæ appellant edicta.

IV. Sanctiones ecclesiasticas, sive illæ generales essent, sive speciales, capitula olim dicta fuisse ostendit canon primus Concilij Toletani septimi, in quo hæc leguntur; *Sic enim nec nuper adnexa capitula vel imperiis Principum vel terroribus oportebit unquam evacuari.* Servatus Lupus Abbas Ferrariensis in epistola XLII. agens de canonibus synodi Vernensis: *Canones eosdem sive, ut vos vocatis, capitula meo stilo tunc comprehensa vobis direxi.* Concilium Calchutense in Anglia habitum anno DCCLXXXVII. in præfatione: *Scripsimus namque capitulare de singulis rebus; & per ordinem cuncta disserentes, auribus illorum pertulimus.* Rhabanus in epistola ad Bonosum loquens de collectione canonum Martini Bracharensis: *Item in capitulari orientalium patrum quod à Martino Episcopo ceterisque Episcopis constitutum est, ita scriptum reperitur: Si qua mulier duos fratres &c.* Concilium Tricassinum anni DCCCLXXVIII. cap. 3. *Ut illa capitula quæ anno præcedente apud Ravennam statuimus synodali collegio, inconvulsa ab omnibus observentur.* Constitutiones Theodulfi Episcopi Aurelianensis, Haitonis Basileensis, Herardi Turonensis, Hincmari Remensis, Walterij Aurelianensis, Riculfi Suessionensis, & Attonis Vercellensis, capitula & capitularia vocantur à suis auctoribus.

To. 2. Capitular. pag. 273.

V. Ex his quæ dicta hactenus sunt facilè colligitur capitularium nomen generale esse, uti dicebamus, & capitulorum vocabulo leges intelligi. Sunt tamen quædam veterum loca ex quibus confici posse videtur discrimen esse inter leges & capitula, immo capitulorum nomine leges intelligi minimè posse. Nam Ludovicus Pius in prologo capitularis anni DCCCXVI. loquens de constitutionibus à se recenter editis de vita Canonicorum & monachorum, sic de legibus mundanis & de capitulis differit ut apertè dicere videatur leges à capitulis differre. *Quid etiam in legibus mundanis*, inquit, *quid quoque in capitulis inserendum foret adnotaverimus.* Et Hincmarus Archiepiscopus Remensis in epistola XV. ad Episcopos regni cap. XV. loquens de judicibus malè agentibus ait: *Quando enim sperant aliquid lucrari, ad legem se convertunt. Quando verò per legem non æstimant acquirere, ad capitula confugiunt. Sicque interdum fit ut nec capitula pleniter conserventur, sed pro nihilo habeantur, nec lex.* Denique inter capitula Karoli M. excerpta ex lege Longobardorum cap. XLIX. ita legitur: *Generaliter omnes admonemus ut capitula quæ præterito anno legi Salicæ cum omnium consensu addenda esse censuimus, jam non ulteriùs capitula sed tantùm leges dicantur, immo pro lege Salica teneantur.*

VI. Verùm adversùs ista reponi potest discrimen quidem fuisse

inter leges & capitula, quia nonnulla erant in legibus quæ non extabant in capitulis, quædam verò in capitulis legebantur quæ in legibus non continebantur, sed istud non impedire quin capitula comprehenderentur sub generali legis nomine. Docet istud apertè Hincmarus in epistola XIV. cap. VIII. ubi quæ primò capitula dixit, statim inter leges recenset. *Habent enim*, inquit, *Reges & reipublicæ ministri leges quibus in quacunque provincia degentes regere debent. Habent capitula Christianorum Regum ac progenitorum suorum, quæ generali consensu fidelium suorum tenere legaliter promulgaverunt. De quibus beatus Augustinus dicit quia licèt homines de his judicent cùm eas instituunt, tamen cùm fuerint instituta atque firmata, non licebit judicibus de ipsis judicare, sed secundùm ipsas.* Nam & in capitulis quoque Karoli M. excerptis ex codice legis Longobardorum, constitutiones ejusdem Karoli, quæ vulgò capitula vocantur, leges in aliquot locis dicuntur. In capite quippe XXII. eorundem capitulorum jubetur ut Advocati *tales eligantur quales lex jubet eligere*, id est, quemadmodum in libro tertio capitularium cap. XI. scriptum est. Rursum in capite XXIII. eorundem capitulorum excerptorum ita omnino legitur: *Iubemus ut testimonia ab invicem separentur, ut lex habet.* Respicit autem hic locus ad constitutionem ejusdem Karoli quæ extat in eodem libro tertio capitularium cap. X. & LII. Denique in capite XXXVI. eorundem capitulorum habetur scriptum: *De ceteris verò causis communi lege vivant quam Domnus Karolus excellentissimus Rex Francorum atque Longobardorum in edicto adjunxit*, id est, secundùm capitula quæ Karolus M. anno DCCCI. legi Longobardorum addidit. Postremò Ioannes VIII. Papa Romanus confirmans in synodo Tricassina capitulare sive constitutionem Karoli Regis de compositione sacrilegij, à capitularis sive constitutionis nomine abstinct, legémque simpliciter vocat. *Sed nos*, inquit, *leniorem legem præcipimus esse tenendam quæ à Karolo est constituta pio Principe de compositione sacrilegij.* Eam ob causam Ludovicus Pius in capitulari Aquisgranensi anni DCCCXVI. cap. XX. constitutiones suas vocat capitula legis mundanæ, secundùm quas judicari jubet causas puerorum tonsorum invitis parentibus.

VII. Postquam diximus de nomine capitularium, consequens est ut de re ipsa agamus, primùmque explicemus quonam illa modo conderentur, quæve solennia adhibenda essent illis temporibus ut eorum auctoritas valeret. Karolus Calvus in edicto Pistensi cap. VI. uno verbo rem conficit dum legis promulgationem tribuit arbitrio & voluntati Principis, consensum populo. *Lex*, inquit, *consensu populi fit & constitutione Regis.* Consensu inquam populi, non quidem hominum è trivio, ne quis heic insolenter abutatur vocabulo populi, sed fidelium Regis, id est, hominum principum, optimatum, procerum, qui sunt capita populi. Horum enim consilio Reges utebantur quum de ferendis ac constituendis novis legibus agebatur, quum de tranquillitate populo procuranda quæstio erat. *Habent*, in-

quit Hincmarus, *capitula Christianorum Regum, quæ generali consensu fidelum suorum tenere legaliter promulgaverunt.* Generalem consensum dixit, quia ista decernebantur in generali procerum conventu, in generali placito regio, ut aperte docet Karolus M. his verbis: *Et quando, vita comite, Deo auxiliante, ad generale placitum venerimus, consultu omnium fidelum nostrorum scriptis firmare nostris nostrorúmque atque futuris temporibus inrefragabiliter manenda firmissimè Domino adminiculante cupimus. Modò ea quæ generalia sunt, & omnibus conveniunt ordinibus, statuere ac cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ nostrisque fidelibus ob Dei omnipotentis amorem & recordationem tradere parati sumus, & ad proximum synodalem nostrum conventum ac generale placitum, ubi plures Episcopi & Comites convenerint, ista sicut postulastis firmabimus.* Karolus Calvus in capitulari anni DCCCLXXIII. apud Carisiacum: *Capitula avi & patris nostri, quæ Franci pro lege tenenda judicaverunt, & fideles nostri in generali placito nostro conservanda decreverunt.* Hinc Ludovicus Pius anno DCCCXXIII. decrevit ut qui Ecclesiarum restaurationes facere neglexerit, *illud volumus omnino ut subeat quod in nostro capitulari de hac re communi consultu fidelium nostrorum ordinavimus.* Sed insignis est in eam rem locus ex capitulis Karoli Calvi datis apud Carisiacum anno DCCCLXXVII. ubi idem Princeps ita loquitur: *Capitula quæ avus & pater noster pro statu & munimine sanctæ Dei Ecclesiæ & ministrorum ejus & pro pace ac justitia populi ac quiete regni constituerunt, & quæ nos cum fratribus nostris Regibus & nostris & eorum fidelibus communiter constituimus, sed & quæ nos consilio & consensu Episcoporum ac ceterorum Dei & nostrorum fidelium pro suprascriptis causis in diversis placitis nostris conservanda statuimus, & manere inconvulsa decernimus, similiter & à filio nostro inconvulsa conservari volumus & mandamus.* Adfuisse ergo in his conventibus constat Episcopos & ceteros fideles, id est, Abbates, Duces, Comites, ceteros, ut patet ex præfatione capitularis anni DCCLXXIX. ex præfatione secundi capitularis anni DCCCXIII. ex præfatione tituli XXXIV. capitulorum Karoli Calvi, & ex multis aliis locis. Quare rectè observatum est ab eruditissimo viro Francisco Florente adhibitos per ea tempora in consilium Regum fuisse Episcopos unà cum regni proceribus in conventibus publicis, qui à Regibus nostris indicebantur, in quibus Conciliorum sanctiones examinabantur, res ad ecclesiasticam politiam spectantes ordinabantur, & ad omnium utilitatem capitula seu leges promulgabantur omnium ordinum consensu, quem desideratum fuisse ut capitula in legis potestatem abirent scribit Marcus Antonius Dominicy.

Lib. 6. Capitular. c. 371.

To. 2. Capitul. pag. 231. c. 8.

Lib. 2. Capitular. c. 22. & lib. 5. c. 272.

To. 2. Capitul. pag. 269. c. 2.

Florens in dissert. jur. canon. pag. 270.

Assertor. Gallicus pag. 52.

VIII. Itaque postquam capitula constituta erant à Principe, legebantur coram populo; & postquam omnes consenserant, novis illis capitulis omnes subscribebant. Capitulare tertium anni DCCCIII. cap. XIX. *Ut populus interrogetur de capitulis quæ in lege noviter addita sunt. Et postquam omnes consenserint, subscriptiones & manufirmationes suas in ipsis capitulis faciant.* Hinc in vetere nota adjecta secundo capitulari ejus-

dem anni legitur omnes Scabineos, Episcopos, Abbates, Comites manu propria subtersignasse capitula eo anno addita ad legem Salicam. Præfatio secundi capitularis anni DCCCXIII. docet illud in palatio Aquisgranensi constitutum fuisse cum consensu & consilio Episcoporum, Abbatum, Comitum, Ducum, ceterorúmque fidelium, Karolum verò Imperatorem illud manu propria firmasse, *ut omnes fideles manu roborare studuissent.* Capitula Karoli Calvi facta anno DCCCXLIV. *in conventu habito in villa quæ dicitur Colonia, subscriptione ejusdem Principis & Episcoporum ac ceterorum fidelium Dei confirmata fuere, consensu Vvarini & aliorum optimatum.* Vnde in præfatione eorundem capitulorum legitur: *Qua de re communiter inito consilio hoc scriptum fieri proposuimus quod etiam manuum omnium nostrorum subscriptione roborandum decrevimus.* Quod ea de causa fiebat, ut opinor, ne lex quam populus acceperat perrumpi posset, ut res omnium consensu laudata, singulorum manibus roborata, nullam in posterum contradictionem pateretur, nullis repugnantium querelis obnoxia esset.

IX. Sed quamquam certum sit capitularia condita fuisse à Regibus nostris in publicis regni conventibus, adstante frequenti nobilium virorum & magistratuum corona, fatendum tamen est non omnia in istiusmodi conventibus fuisse constituta, sed plurima etiam capitularia sumpta esse ex Conciliis & synodis episcopalibus, adeòque verissimam esse celeberrimi ac doctissimi viri Antonij Augustini Tarraconensis Archiepiscopi sententiam, qui in dialogis de emendatione Gratiani ait suspicari se fontem capitularium fuisse ipsa Concilia atque conventus in quibus Imperator cum Episcopis & aliis consiliariis de rebus tam ecclesiasticis quàm profanis agebat. quam observationem pluribus verbis eruditè pro suo more explicat magnus ille Parisiensium Archiepiscopus Petrus de Marca in libro sexto de concordia sacerdotij & imperij. Excerpta tamen illa capitulorum synodalium non semper fiebant in conventibus aut synodis publicis, sed cum delegatione Principis in privatis Episcoporum virorúmque ecclesiasticorum cœtibus qui tum fortè in comitatu erant, ut colligi potest ex titulo capitularis tertij anni DCCCXIV. ubi sic legitur: *Capitula à Domno Karolo & filio ejus Hludouvico ac sapientissimis ipsorum Episcopis excerpta.* Scilicet ea cura Karolo erat ut cùm religionem Christianam salvam incolumémque esse vellet, moresque præterea Christianorum ad optimum exemplar componi, sanctissimarum institutionum capitula colligi faceret ex placitis antiquorum patrum & canonibus Conciliorum, eáque legis locum habere mandaret in omni regno Francorum. Testis est hujus rei Benedictus Levita in præfatione capitularium. *Tertio siquidem in libello*, inquit, *post ejusdem libelli capitulorum numerum, quædam ex canonibus à Paulino Episcopo & Albino magistro reliquisque jussione Karoli invictissimi Principis magistris sparsim collecta sunt inserta capitula.* Et in præfatiuncula libri septimi: *Nonnulla hac capitula pro brevitate libri canonum atque levitate à Domno Karolo & à suis sapien-*

Lib. 1. dialog. 10.

Lib. 6. cap. 15

tissimis excerpta sunt, quædam de capite sententiæ, quædam verò de medio, quædam autem de fine. Quæ valde necessaria habenda sunt atque memoriter retinenda. Reliqua verò tam ab eisdem quàm & postea à Domno Hludowico ejus filio suisque proceribus aucta sunt. Postquam capitula illa collecta fuerant jussu Principis, ejus auctoritate muniebantur, ut publicæ legis vim robúrque obtinerent non secus ac reliqua capitula regia. Docet istud manifestè præfatiuncula posita in fronte additionis quartæ, in qua hæc leguntur: *Sequentia quædam capitula ex sanctorum patrum decretis & Imperatorum edictis colligere curavimus, atque inter nostra capitula lege firmissima tenenda generali consultu Erchembaldo Cancellario nostro inserere jussimus.* Negari autem non potest quin multa capitularia à Principibus nostris pro jure suo statuta fuerint extra synodorum ac conventuum publicorum præsentiam, quæ postea illi, si res ita postulare videretur, in eisdem conventibus relegi ac publico omnium consensu recipi procurabant.

X. Ista tametsi certa sint & extra omnem controversiam, Iacobus nihilominus Gretserus pronuntiat Pippinum Karolum Magnum, & alios Francorum Reges qui leges ecclesiasticas sive capitularia ad restaurandam disciplinam ecclesiasticam condidere, non sua precisè auctoritate id fecisse, sed nutu & permissu Episcoporum approbantibus Episcopis & Conciliis; immo pleraque eorundem capitularium auctoritate Romanorum Pontificum condita fuisse. Et quoniam Goldastus insignem hanc atrocémque injuriam sacrosanctæ Principum dignitati factam acriter ultus erat in replicatione pro imperio, multísque perspicuis ac evidentibus testimoniis confirmaverat Karolum M. jure regio istiusmodi leges sancivisse, graviter & iniquo animo hanc audaciam tulit Gretserus, & oratione contumeliæ plena, abusus preterea verbis Christi Domini quibus claves regni cœlorum Petro & successoribus ejus promisit, omnem de rebus ecclesiasticis decernendi auctoritatem ademit Principibus, nec Imperatorem inquiens nec Regem, qua talis est, ullam ecclesiasticam jurisdictionem habere, & Karolum M. nihil juris in rebus vel personis ecclesiasticis sibi vindicasse. Nec instituti mei ratio nec angusti præfationis limites sinunt ut istam Gretseri scriptionem, quam falsam omnino esse nemini in nostris studiis versato potest esse obscurum, pluribus verbis refellam, præsertim cùm nonnulli viri celeberrimi dignitatem auctoritatémque Principum editis doctissimis commentariis vindicaverint. Satis erit uno verbo admonuisse non ita ut Gretsero visum est ab Episcoporum nutu ac permissu pependisse olim potestatem Regum nostrorum in ferendis legibus ecclesiasticis, cùm contrà constet constitutiones ecclesiasticas Episcoporum in consistorio Principum examinari solitas ævo Karoli M. & eorum confirmatione indiguisse ut valerent. Sanè Reges nostri tum putabant se terræ dominos esse, non verò Episcoporum vicedominos, villicos, ac ministros, quales eos facere voluisse videtur Gretserus. Testis Karolus Calvus in epistola scripta ad Hadrianum II. Papam anno

Gretserus in Mysta Salmur. c. 35. pag. 279. 298. & in apologia pro Baronio c. 3 pag. 325. & c. 7. pag. 336.

Goldasti replic. cap 25.

Gretser. lib. 2. adversùs Guldinast c 4. pag. 193.

Marca lib. 6. de concordia cap. 28 §. 1.

AD LECTOREM.

DCCCLXXI. in causa Hincmari Episcopi Laudunensis. *Reges Francorum ex regio genere nati*, inquit, *non Episcoporum vicedomini, sed terræ domini hactenus fuimus computati; & ut Leo ac Romana synodus scripsit, Reges & Imperatores, quos terris divina potentia præcepit præesse, jus distringendorum negotiorum Episcopis sanctis juxta divalia constituta permiserunt, non autem Episcoporum villici extiterunt. Et sanctus Augustinus dicit, per jura Regum possidentur possessiones, non autem per episcopale imperium Reges villici fiunt actoresque Episcoporum.* Extat apud Hincmar. to. 2. pag. 706.

XI. Ex eadem persuasione factum est ut cùm illustrissimus Cardinalis Baronius legeret apud Benedictum Levitam capitula Regum Francorum firmata fuisse auctoritate apostolica, primùm de omnibus omnino capitularibus in universum id intellexerit & capitularia à Gregorio IV. Sergio II. & Leone IV. Romanis Pontificibus potissimùm confirmata fuisse putaverit contra manifesta & aperta Benedicti verba, ac postea hinc collegerit Reges, quos antea nullum jus in rebus ecclesiasticis habere dixerat, non posse auctoritate sua sancire leges ecclesiasticas, id est, ut ego interpretor, de rebus ecclesiasticis, indigere autem eos Episcoporum conspirante sententia & auctoritate Romani Pontificis. Ceterùm si quis attentè consideraverit verba Benedicti Levitæ, deprehendet auctoritate quidem apostolica firmata fuisse capitula Regum nostrorum, attamen non omnia, sed ea tantùm quæ constituta sunt in synodis celebratis in præsentia Legatorum sedis apostolicæ; *quia his cudendis*, inquit Benedictus, *maximè apostolica interfuit legatio.* Ac sanè adeo parum heic sibi constat Baronius ut quæ generaliter dixerat de capitularibus Regum nostrorum auctoritate Romanorum Pontificum confirmatis, de illis postea capitulis explicet quæ ex suppositiis veterum Pontificum epistolis excerpsit idem Benedictus, qui sibi *bene conscius auctoritatem illarum epistolarum haud adeo constantem, sed nutare admodum, nunquam aliquem illarum citavit auctorem, ut fecit in reliquis quarum fides constans esset Romanorum Pontificum epistolis Innocentij, Leonis, Gelasij, Symmachi, atque Gregorij, citans ac nominans earum auctores; sed & magna cautela, quòd sciret ex eis accepta haud adeo haberi firma, curavit, ut ipse in fine testatur, eadem auctoritate apostolica confirmari.* Baron. ad an. 819. 845. 847. Idem ad an. 752. 819. Lib. 7. Capitular. cap. 478. Baron. ad an. 845.

XII. Multifariam multisque modis lapsus heic est eruditissimus Cardinalis. Nam primò Benedictus capitula illa non accepit ex ipsis Pontificum Romanorum epistolis sive veris sive falsis, sed ex capitularibus Regum nostrorum, qui decreta illa sua fecerant, ut ipse docet in præfatione. Deinde non ait se curasse eadem capitula confirmari auctoritate apostolica, ut Baronius existimavit, sed monuit tantùm *maximè trium ultimorum capitula istorum librorum apostolica esse cuncta auctoritate roborata, quia his cudendis maximè apostolica interfuit legatio.* Postremò verum non est Benedictum posuisse discrimen inter veras & falsas veterum Pontificum Romanorum epistolas, & earum quidem auctores nominasse quæ extra controversiam sunt, veluti

Innocentij, Leonis, Gelasij, Symmachi, atque Gregorij, à ceterorum nominibus abstinuisse quia de epistolarum quæ illis tribuuntur auctoritate non constabat. Quamvis enim capitula excerpta ex decretis Innocentij, Bonifacij, Celestini, Leonis, Hilari, Simplicij, Felicis secundi, Gelasij, Anastasij, Felicis tertij, & Gregorij tertij quinquagies aut circiter describat in sua collectione, ab eorum semper, quod liberè dico, nominibus abstinet, semel tantùm laudans epistolam sancti Leonis ad Theodorum Episcopum Forojuliensem. (Lib. 5. c. 119.) Capitula verò ex suppostitiis Anacleti, Evaristi, Alexandri, Calixti, Fabiani, Stephani primi, Eutychiani, Marcellini, Iulij, Felicis secundi, Felicis quarti, & Pelagij secundi decretis collecta refert quindecies aut circiter, nulla Pontificum mentione facta quibus hæc decreta tribuuntur.

(Blondel. in prolegom. ad Pseudo-Isidor. c. 5. pag. 17.) XIII. Alia via in istius loci explicatione aberravit David Blondellus. Nam quæ à Benedicto Levita dicuntur de capitulis regalibus apostolica auctoritate roboratis, ea sic interpretatus est ut quoniam legebat in fragmento vetusti scriptoris, cujus tamen fides non admodum certa est, Gregorium IV. Romanum Pontificem vices suas in Germania commisisse Autgario Archiepiscopo Moguntino, cujus jussu Benedictus videtur composuisse collectionem suam, firmata ideo apostolica auctoritate diei crediderit capitula illa quia Autgarius Romanæ sedis Legatus, Gregorij Papæ consiliis & auctoritate fretus, eadem conscribi jussit, & postea probavit. Contrà, Benedictus apertè in præfatione sua docet se capitula illa, quæ in tribus postremis capitularium libris continentur, in diversis locis & scedulis, sicut in diversis synodis ac placitis generalibus edita erant, sparsim inventa suo operi inseruisse, eáque sic dimisisse quomodo invenerat, id est, nihil mutasse. Quòd si fidem Benedicto de se scribenti adhibere volumus, ut certè adhibenda prorsùs esse videtur, manifestum erit Autgarium non jussisse ut capitula illa conscriberentur, quemadmodum placuit Blondello, adeòque probabilis non est conjectura quæ ad Autgarium refert verba Benedicti de capitulis regiis apostolica auctoritate firmatis. Præterea Benedictus apostolicam illam auctoritatem verbis minimè ambiguis refert ad Legatos apostolicæ sedis qui interfuerunt conventibus publicis in quibus capitula illa constituta sunt, ad Leonem videlicet, Sergium, Georgium, alios, quorum nomina per singulos conventus inserta invenerat. *Maximè trium ultimorum capitula istorum librorum capitula apostolica sunt cuncta auctoritate roborata*, inquit, *quia his cudendis maximè apostolica interfuit legatio. Nam eorum nomina, præter trium, id est, Leonis, Sergij, & Georgij, hic non inseruimus, licèt ea per singulos conventus inserta invenissemus, vitantes legentium atque scribentium fastidia.* Itaque quæ à Blondello dicuntur de collectione Benedicti ab Autgario probata, ea facilè corruunt. Putavit autem Antonius Augustinus Leonem, Sergium, & Gregorium (sic enim legebat *) heic à Benedicto commemoratos fuisse Romanos Pontifices.

* Ant. Augustin. lib. 1. de emend. Grat. dial. 9. Sic etiam legit Baronius ad an. 819. & 847.

XIV.

AD LECTOREM.

XIV. Legatorum nihilominus istiusmodi præsentiam non fuisse necessariam ad adjungendam auctoritatem constitutionibus editis in synodis ac conventibus generalibus imperij Francici sapienter admonet vir illustrissimus Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis; qui præterea observat nullos alios synodorum Gallicanarum vetustis temporibus habitarum canones præsentia Legatorum de industria missorum firmatos fuisse præter Liptinenses & Francofordienses, & si Legati aliquando inveniuntur interfuisse conventibus publicis, datum id honori eorum qui propter alias causas à Romano Pontifice ad Principes nostros missi in comitatu consistebant eo tempore quo conventus habebatur. Quare cautè legendum esse addit Benedictum Levitam scribentem in præfatione ad librum quintum capitularium, ut auctoritatem illis conciliet, ea fuisse maxima ex parte statuta in conventibus quibus Legati sedis apostolicæ interfuerunt, ea firmantes apostolica auctoritate, húncque locum intelligendum esse de tribus postremis capitularium libris, non verò de ceteris. Vbi tamen observandum est non omnia quæ in tribus illis libris continentur censenda esse confirmata auctoritate apostolica, sed illa tantùm quæ in præsentia Legatorum sedis apostolicæ constituta sunt, capitularia nimirum Karlomanni Principis & Pippini Regis, ac fortasse capitulare anni DCCCXXVI. apud Ingilenheim, quod editum fuit in conventu cui Romani Pontificis Legatus intererat. Capitularia enim Karlomanni Principis, quibus cudendis interfuit sanctæ Romanæ & apostolicæ Ecclesiæ Legatus Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus, confirmata fuisse auctoritate apostolica anno DCCXLII. à Papa Zacharia, qui illa omnibus Ecclesiæ Dei fidelibus inrefragabiliter observanda constituit, tradit Isaac Episcopus Lingonensis in præfatione suæ collectionis. Marca lib. 6. de concordia cap. 17.

XV. Quemadmodum autem Imperatores Romani antiquitus rescripta sive constitutiones suas mittebant ad Præfectos prætorio ut eorum cura proponerentur populis & executioni mandarentur, ita Principes nostri capitularium suorum promulgationem & executionem committebant Episcopis & Comitibus ac Missis dominicis. Atque ut id faciliùs obtinerent, ne quis tergiversandi locus esse posset, Ludovicus Pius jussit anno DCCCXXIII. uti Archiepiscopi & Comites, majores videlicet, capitula acciperent à Cancellario palatij, & ipsi eorum postea copiam facerent minoribus Comitibus, Episcopis, & aliis magistratibus, illáque relegi ac transcribi facerent in suis comitatibus ac provinciis. Hæc sunt verba edicti. *Volumus etiam ut capitula quæ nunc & alio tempore consultu nostrorum fidelium à nobis constituta sunt, à Cancellario nostro Archiepiscopi & Comites eorum de propriis civitatibus modò aut per se aut per suos Missos accipiant, & unusquisque per suam diocesim ceteris Episcopis, Abbatibus, Comitibus, & aliis fidelibus nostris ea transcribi faciant, & in suis comitatibus coram omnibus relegant, ut cunctis nostra ordinatio & voluntas nota fieri possit. Cancellarius tamen noster nomina*

Vide Marcam lib. 2. de concordia c. 4. § 4.

Capitulare an. 823. c. 24.

Episcoporum Episcopum & Comitum qui ea accipere curaverint noter, & ea ad nostram notitiam perferat, ut nullus hoc prætermittere præsumat. Hanc constitutionem confirmavit & renovavit Karolus Calvus anno DCCCLIII. apud Silvacum, hoc modo: *Capitula autem avi & patris nostri, quæ in præscriptis commemoravimus, qui ex Missis nostris non habuerint, & eis indiguerint, ut commissa per illa corrigere possint, sicut in eisdem capitulis jubetur, de scrinio nostro vel à Cancellario nostro accipiant, ut rationabiliter & legaliter cuncta corrigant & disponant.* De eadem re eodem tempore ita scripsit ad Missos, ut reor, dominicos: *Mandamus praterea ut si capitula Domni avi & genitoris nostri scripta non habetis, mittatis ad palatium nostrum de more prædecessorum vestrorum Missum vestrum & scriptorem cum pergamena, & ibi de nostro armario ipsa capitula accipiat atque conscribat. Et vos deinde secundùm ipsa capitula Dei justitiam populique à Deo vobis commissi necessarias proclamationes legaliter emendare solerti vigilantia procuretis.* Rursum idem Karolus istam patris constitutionem renovavit anno DCCCLXIV. verbum è verbo describens.

Capitula Karoli Calvi tit. 14. c. 11.
Ibid. c. 13.
Ibid. tit. 36. c. 36.

XVI. At non solùm Episcopos & Comites hæc cura respiciebat, sed Missos etiam dominicos, ut vidimus, immo præcipuè istos, quia ad eorum officium pertinebat supplere negligentiam Episcoporum & Comitum eáque emendare quæ perperam ab illis acta essent in provinciis adversùs leges publicas. Instructio data Missis dominicis anno DCCCXXIII. cap. XXVII. ita loquitur: *Volumus etiam ut omnibus notum sit quia ad hoc constituti sunt ut ea quæ per capitula nostra generaliter de quibuscunque causis statuimus, per Missos nota fiant omnibus, & in eorum procuratione consistant, ut ab omnibus adimpleantur. Et ubi fortè aliquo tali impedimento, quod per eos emendari non possit, aliquid de his quæ constituimus ac jussimus remanserit imperfectum, eorum relatu nobis ad tempus indicetur, ut per nos corrigatur quod per eos corrigi non potuit.* Constitutio Ludovici Pij: *Ut Missi & unusquisque in suo ministerio hæc capitula relegi faciant coram populo; & nota sint omnibus, ne aliquis excusationem habere possit. Et non priùs bannum exigant à quoquam homine donec omnibus hæc nota fiant.* Extat de eadem re alia Regum nostrorum constitutio, Karoli nimirum aut Ludovici, in collectione Benedicti Levitæ, ubi sic legitur: *Præcipimus Missis nostris ut ea quæ à multis jam annis per capitularia nostra in toto regno nostro mandavimus agere, discere, observare; vel in consuetudinem habere debeant, ut hæc omnia nunc diligenter inquirant, & omnino ad servitium Dei & ad utilitatem nostram vel ad omnium Christianorum hominum profectum innovare studeant, & quantum Domino donante prævalent, ad perfectum usque perducant. Et nobis omnino adnuntient quis inde certamen bonum hoc adimplere habuisset, ut à Deo & à nobis gratiam habeat.* Ea de causa Karolus Calvus cùm edictum constitueret in Carisiaco palatio anno DCCCLXI. statuit ut illud in palatio apud Cancellarium retineretur, & inde per Missos dirigeretur. *Propterea necessarium duximus*, inquit, *ut commendationem*

Lib. 1. Capitular. c. 27.
Ibid. lib. 4. c. 72.
Ibid. lib. 5. c. 260. & lib. 6. cap. 390.
Capitula Karoli Calvi tit. 33.

nostram ex hoc scribere rogaremus, quæ ex more in nostro palatio apud Cancellarium retineatur, & inde per Missos nostros dirigatur: ut nemo per ignorantiam, nemo per industriam ab ea valeat deviare. Et in fine edicti ista adduntur: *Hanc autem nostram de præsenti tempore constitutionem, salva imposmodum prædecessorum nostrorum constitutione, & in palatio nostro & in civitatibus & in mallis atque in placitis seu in mercatis relegi, adcognitari, & observari mandamus.*

XVII. Post constitutam novam aliquam legem, solebant Reges nostri jubere uti plurima illius exemplaria fierent, ut ea ratione conservari possent & in publicum emitti. Karolus M. capitulare anni DCCCXII. constituens, quod datum est Missis dominicis ad exercitum promovendum, ita jubet in capite octavo: *Istius capitularij exempla quatuor volumus ut scribantur, & unum habeant Missi nostri, alterum Comes in cujus ministeriis hæc facienda sunt, ut aliter non faciant neque Missus noster neque Comes nisi sicut à nobis capitulis ordinatum est. Tertium habeant Missi nostri qui super exercitum nostrum constituendi sunt. Quartum habeat Cancellarius noster.* Ludovicus Pius in epistola generali de formula institutionis canonicæ missa per provincias anno DCCCXVI. jubet ut formulæ illius exemplar apud armarium palatij detineatur, *ut eo probari patenter possit quis eam incuriosè transcripserit, vel quis aliquam ejus partem detruncarit.* Idem in privilegio quod eodem anno concessit Hispanis qui in regnum Francorum perfugerant ut se Sarracenorum immanitati subtraherent, jubet ut illius constitutionis varia fiant exemplaria; *quorum unum in Narbona, alterum in Carcassona, tertium in Rosciliona, quartum in Empuriis, quintum in Barchinona, sextum in Gerunda, septimum in Biterris haberi præcepimus, & exemplar eorum in archivo palatij nostri, ut prædicti Hispani ab illis septem exemplaria accipere & habere possint, & per exemplar quod in palatio retinemus, si rursum querela nobis delata fuerit, faciliùs possit definiri.*

XVIII. Verumenimverò quamquam universis imposita esset necessitas servandarum constitutionum quæ in capitularibus continentur, quandam tamen eximiam auctoritatem obtinebant in causis ecclesiasticis, adeo ut plurimus illis honor habitus sit ab Episcopis & ab aliis divini muneris ministris, qui pari eos reverentia prosequebantur ac sacrosanctos Conciliorum canones. Episcopi namque apud martyrium sanctæ Macræ congregati anno DCCCLXXXI. de statutis à se in hac synodi conditis ita loquuntur in præfatione: *Ab omnibus qui justè & piè in communione catholicæ Ecclesiæ, quæ Christi est corpus, vivere volunt, ea quæ sequuntur, Domino mediante, observari decernimus, non nova condentes, sed quæ à majoribus nostris secundùm tramitem sanctarum scripturarum statuta, & à Christianis Imperatoribus ac Regibus promulgata, & usque ad hæc periculosa nostræ infelicitatis tempora fuere servata, quasi lumina in malignorum hominum tenebras, quæ excæcant diffidentiæ filios, devocamus.* Sed insigne in primis esse videtur testimonium Episcoporum apud Trosleium in pago Suessionico congregatorum anno DCCCCIX. qui

PRÆFATIO

Regum capitularia vocant canonum pedissequa, hoc loquendi modò, quamvis non admodum Latino, significantes ea secundum post canones locum habere in Ecclesia & pari cum canonibus auctoritate vigere. *Itémque & canonum præcipiunt instituta*, inquiunt, *simúlque eorum pedissequa Regum capitularia, sicut in libro primo capitulorum imperialium continetur capitulo* XXVIII. *Vt Clerici & monachi, si inter se negotium aliquod habuerint, à suo Episcopo judicentur, & non à secularibus.* Sanè Ecclesia probavit capitularia imperialia tanquam regularia, ut Hincmarus docet, id est, tanquam consentanea regulis ecclesiasticis & canonibus quibus Ecclesia regitur, & secundùm illa voluit ut publica disciplina constaret. Eam ob causam Herardi Archiepiscopi Turonensis capitula, quæ constat esse accepta & abbreviata ex libris capitularium, *excerpta* fuisse dicuntur *ex corpore sanctorum canonum*; & capitula Isaac Episcopi Lingonensis, quæ similiter excepta sunt ex tribus postremis capitularium libris à Benedicto Levita collectis, *canones Isaac* vocantur in chronico sancti Benigni Divionensis. *Composuit*, inquit auctor ejusdem chronici, *& librum qui dicitur* CANONES ISAAC, *eò quòd ex libris canonum utiliora quæque eligendo in unum volumen coartaverit.* Eandem ob causam Episcopi synodi Meldensis petunt à Karolo Calvo *ut capitula ecclesiastica à Domno Karolo Magno Imperatore necnon & à Domno Ludouvico Pio Augusto promulgata obnixè observari præcipiantur.* Et in synodo Ravennatensi habita anno DCCCCIV. cui Ioannes Papa IX. & Lambertus Imperator interfuerunt, ante omnia ita statutum est de observandis eorundem Principum capitularibus: *Si quis sanctorum patrum regulas contempserit, & gloriosissimorum Imperatorum, Karoli videlicet Magni Imperatoris & Ludovici atque Lotharij, necnon & filij ejus Ludovici, quæ de ecclesiasticis decimis in eorum capitularibus statuta atque sancita sunt non observaverit, & qui dat & qui recipit, auctoritate sanctæ sedis apostolicæ & sanctione sanctæ synodi excommunicationi subjaceat.* Quam constitutionem edicto suo confirmavit & explicavit idem Lambertus, ut inveni in veteri codice MS. bibliothecæ Thuanæ, in quo ita legitur: *Item ex legibus Romanis à Domno Lamberto Imperatore promulgatis capitul.* XI. *Si quis sanctorum patrum regulas contempserit, & gloriosissimorum Imperatorum Karoli & Ludouvici atque Lotharij & Ludouvici filij ejus de decimis in eorum capitularibus statuta & sancita non observaverit, easque alibi nisi in baptismalibus Ecclesiis absque consensu Episcopi dare tentaverit vel retinere præsumpserit, & qui dat & qui recipit eisdem constitutis percellatur. Quod si neque sic correxerit, auctoritate & judicio sanctæ sedis apostolicæ modis omnibus subjaceat.* In eodem codice Thuano extat constitutio ejusdem Lamberti *Vt omnis decimatio Episcopo vel ei qui ab eo substitutus est præbeatur*, quam Baronius cum aliquot aliis capitulis edidit ex codice scripto Antonij Augustini & Ravennatensis Concilij decretis subjecit, Binius verò adtexuit Concilio Romano ejusdem anni, putátque esse *canones Concilij anonymi* sive ignoti. Hunc secutus est Goldastus, qui capitula ista ait statuta à Berengario Imperatore fuisse anno DCCCCIII.

Concil. Trosl. c. 3.

Formulæ promot. episcopal. tit. 18. c. 6.

To. 1. Spicileg. Dacher. pag. 416.

Concil. Meld. c. 78.

Goldast to. 3 constitut. imperial pag. 299.

in conventu Ticinensi. Verùm capitula illa ex codice Antonij Augustini edita esse Lamberti Imperatoris nullus est dubitandi locus post testimonium codicis Thuani, præsertim si quis synodi Ravennatensis constitutionem conferat cum sanctione imperiali. Verùm ut ad id unde paulisper digressi sumus nostra redeat oratio, sicut Episcopi ac reliqui ex ordine ecclesiastico parem reverentiam tribuebant capitularibus & canonibus, ita Reges nostri pari auctoritate ea pollere volebant, neque infringi aut violari tanquam superflua sinebant ab his qui sacros canones sibi sufficere prædicarent. Nam quamvis leges civiles non dedignentur sequi divinas regulas, ut Imperator Iustinianus ait, sciebant tamen Principes nostri leges quæ canonibus non adversantur inviolatas esse debere, neque cuiquam licere legem perrumpere ab eis latam penes quos Deus voluit esse arbitrium legum condendarum. Itaque Karolus Calvus in capitulari Tolosano anni DCCCXLIV. post constituta capitula ad tranquillitatem publicam pertinentia, demum edicit ne Episcopi illa rejiciant prætextu canonum, tanquam illi sibi satis supérque sint. *Vt Episcopi*, inquit, *sub occasione quasi auctoritatem habeant canonum, his constitutis excellentiæ nostræ nequaquam resultent aut neglegant.*

Novell. 83. Vide etiam cap. 1. ext. de novi oper. nunciat.

Capitula Karoli Calvi tit. 5. c. 8.

XIX. Hæc tamen Karoli cura, si sapientiam Episcoporum illius ævi paulò attentiùs considerare volumus, supervacanea fortassis videri poterit. Nam Episcopi, quòd satis intelligerent capitularia regalia esse utilissima ad conservandam disciplinam ecclesiasticam, ut suprà vidimus, magnum illis honorem ubique habebant, ea assiduè legebant & pervolutabant, his utebantur in omnibus occasionibus; denique, quod est omnino magnificum ad laudem & gloriam capitularium, decreta in illis perscripta Episcopi transcribebant in Conciliis generalibus ac provincialibus, tum etiam in diœcesanis Presbyterorum suorum synodis. Neque verò iucunda in hoc loco est longa & scrupulosa enumeratio capitulorum regalium quorum verba vel sensus reperiuntur in constitutionibus episcopalibus quæ post edita capitularia promulgatæ sunt. Legantur tantùm sanctiones Conciliorum & synodorum illius ævi, sive quæ in Francia nostra prescriptæ sunt, sive quæ in Germania & in Italia, præcipuè verò Concilium Meldense, Remense apud sanctam Macram, Moguntinum anno DCCCLXXXVIII. habitum, Coloniense sub Karolo III. Imperatore celebratum, Triburiense, & Trosleianum, tum etiam capitula Herardi Archiepiscopi Turonensis & Walterij Episcopi Aurelianensis. Scilicet Episcopi multum operæ ponebant in discendis capitularibus, quia rationem de his reddere tenebantur in placitis generalibus, hoc est, in publicis regni conventibus, ut colligi potest ex epistola XXVIII. Frotharij Episcopi Tullensis ad Hetti Archiepiscopum Trevirensem. *Nunc autem*, inquit, *in proximo est placitum, quo sine dubio sciscitabitur de obtemperatione mandati sui dominus mandati.* Præterea, quoniam eadem capitularia valde favorabilia

erant Ecclesiis & personis ecclesiasticis, quæ hinc multùm juvabantur & attollebantur, necesse erat illa scire, ut usui esse possent quoties de conservanda disciplina ecclesiastica aut de rebus Ecclesiarum agi contingeret. Eam ob causam in codice capitulorum Karoli Calvi videmus Frodoinum Episcopum Barcinonensem jura sedis suæ adversùs Tyrsum Presbyterum Cordubensem tuitum esse auctoritate capitularium Karoli Magni & Ludovici Pij. Sic Ermengaudus Episcopus Vrgellensis, qui sanctus fuit, eorundem capitularium præsidio recuperavit anno MXXIV. Ecclesiam quandam quam Abbas sanctæ Cæciliæ Elinlitensis pervaserat. Et eadem tempestate consultus ab Episcopo quodam provinciæ Remensis, ut reor, Droco Bellovacensis Episcopus quid agendum sit de his qui Clericos verberant, postquam laudavit Episcopum quòd illos excommunicasset, subjunxit constitutionem quæ de ea re extat in libro sexto capitularium. Capitularia enim, quod sæpe dicendum est, erant valde favorabilia Ecclesiæ & utilissima, ut legitur etiam in testamento Adeledis cujusdam, quæ anno xxv. regni Regis Henrici dedit inter alia Ecclesiæ Barcinonensi *librum Karoli sanctæ Ecclesiæ utillimum in tribus corporibus divisum*, id est, ut ego quidem interpretor, postremos tres libros capitularium Karoli M. & Ludovici Pij, qui corpus capitularium constituebant etiam divisi à quatuor prioribus, uti dicetur inferiùs suo loco.

[Capitula Karoli Calvi tit. 46 c. 1.] [Appendix capitulat. tit. 145.] [Ibid. tit. 146.]

XX. Adeo autem verum est capitularia esse favorabilia Ecclesiæ ut præterquàm quòd eorum decreta repetebantur & describebantur in synodis Episcoporum, ut observatum etiam est ab Antonio Augustino, præterea qui collectiones canonum adornarunt sequentibus seculis, veluti Regino, Burchardus, Ivo, & Gratianus, plurima ex capitularibus transtulerint in suas collectiones, aliquando suppresso vel supposito nomine, quemadmodum rectè monuit Franciscus Florens vir literarum nostrarum peritissimus. Et Regino quidem, Ivo, & Gratianus frequenter nominant capitularia. At Burchardus, cùm Reginonem compilaret, maluit audax esse & mendax & quæ hinc accipiebat capitula tribuere Conciliis quibusdam aut patribus antiquis quàm Regibus nostris, quòd Francorum appellatio, qua Reginonis atque Witikindi etiamnum ævo gloriabantur Reges Germanorum, usurpari desiisset ætate Burchardi, adeòque exuta à Saxonibus esset omnis capitularium istorum reverentia. Burchardus enim semel tantùm expresso nomine citat capitula Karoli Magni, sic ut addat illa ab Episcopis collaudata fuisse apud Aquisgranum, alioqui forsitan his non usurus. Sed nos ejus fraudes alibi sæpe deteximus, tum ad Reginonem & Gratianum, tum etiam in Notis ad capitularia.

[Ant. August. lib. 2. de emendat. Gratiani dial. 20.] [Florentis dissertat. jur. canon pag. 170.] [Burchard. lib. 1 c. 218. & seq.]

XXI. Tametsi multa magnifica dicta hactenus sint ad laudem & gloriam capitularium, nulla tamen res eorum dignitatem, majestatem, auctoritatem adeo commendat ac obedientia & obtemperatio Pontificum Romanorum, quos viri docti adnotarunt paruisse olim legibus Regum nostrorum & earum observationi sese obligavisse. Hu-

jus porrò rei probatio sumitur ex epistola quadam Leonis quarti ad Lotharium Imperatorem scripta, quam Ivo & Gratianus recitant. Hæc sunt ejus verba: *De capitulis vel præceptis imperialibus vestris vestrorúmque prædecessorum irrefragabiliter custodiendis & conservandis, quantum valuimus & valemus, Christo propitio & nunc & in ævum nos conservaturos modis omnibus profitemur. Et si fortasse quilibet aliter vobis dixerit vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo mendacem.* Hoc argumentum acerbè ac invidiosè tractat Carolus Molinæus in libro de origine, progressu, & excellentia regni & monarchiæ Francorum, perstringens verbis asperioribus ambitionem & usurpationem sequentium Pontificum Romanorum & cavillationem & imposturas Canonistarum, qui non sunt veriti præfatum Leonem arguere ignaviæ & timiditatis, quasi metu sic scripserit & professus sit. Atque ut ostendat vanam & stolidam esse eorum interpretationem, addit eundem Leonem quartum, Imperatori videlicet subjectum, coram Ludovico II. præfati Lotharij filio causam dixisse, ejúsque judicio sese purgasse, noxæque ita exemptum esse, argumento capitis *Nos si incompetenter.* Demùm, ut notam timiditatis & ignaviæ amoveat à fama ejusdem Leonis, affert exemplum Sarracenorum ab eo devictorum, quorum alij strangulati fuerunt in portu Ostiæ, alij in servitutem abrupti, quorum opera usus est ad restauranda templa & mœnia urbis Romæ in præcedentibus Sarracenorum incursionibus demolita. Certè si quis paulò attentiùs legerit quæ in gestis pontificalibus leguntur de electione ejusdem Leonis, is facilè animadvertet præcipuam illius causam fuisse metum Romanorum ex Sarracenis, propter quem illi magis in Leonem quàm in quemvis alium inclinarunt.

Ivo par. 4. c. 176. & lib 2 Panormi c. 149. Gratian. dist. 10. c 9. *De capitulis.*

Molin. in lib de monarch. Francor §. 123. & seq.

2. q 7. c 41. *Nos si incompetenter.*

Vide Gratian 23. q. 8 c. 7. *Igitur* & quæ illic adnotantur à Correctoribus Romanis.

XXII. Fatendum sanè est istam Canonistarum adnotationem quam Molinæus refellit, neque veram esse neque honestam pro Leone & Pontifice sedis apostolicæ. Sed considerandum est deteriore illam tempore in animos eorum intrasse, cùm ij qui tum se studiis literarum applicabant, nihil ferme discere possent nisi earum ignorantiam, exclusa videlicet penitùs & in exilium acta bonarum artium ac veteris præsertim historiæ cognitione. Itaque Baronius, neglecta ac spreta ista Canonistarum opinione, aliam viam iniit expediendi se à difficultatibus quæ in hoc epistolæ Leonis fragmento occurrebant homini annales ecclesiasticos scribenti in urbe Roma. Primùm igitur contendit hanc promissionem à Leone factam fuisse ex pacto & convento inter eum & Lotharium Ludovicúmque filium ejus Imperatores inito, istos liberam & canonicam electionem futuri Romani Pontificis promisisse, & Leonem vice versa pollicitum esse servaturum se illibata jura imperialia. Leonis porrò verba ad Imperatores hæc sunt: *Inter nos & vos pacti serie statutum est & confirmatum quòd electio & consecratio futuri Romani Pontificis nonnisi justè & canonicè fieri debeat.* Illam porrò Leonis Papæ pollicitationem de conservandis juribus imperialibus explicandam esse ait Baronius ex epistola Nicolai primi ad Mi-

Baron ad an. 847.

Ivo par. 5. c. 14 Gratian. di. 63. c. 31. *Inter nos.*

chaëlem Imperatorem scripta, in qua legitur Pontifices pro cultu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uti.

XXIII. Adversùs hanc Baronij sententiam sive scriptionem multa reponi possunt quæ capitularium regiorum auctoritatem sartam tectámque & illibatam præstant. Nam primò manifestum est ex textu epistolæ Leonis delatam adversùs eum querelam fuisse ad Lotharium Imperatorem, tanquam is capitularia Regum Francorum contemneret. Ad quam criminationem ille, injuriam suam ulturus, ac sui securus, respondit se ea velle irrefragabiliter in ævum conservare, magnum & impudens mendacium esse asseverans quicquid contrà dictum fuerat Imperatori. Hanc interpretationem, quæ alioqui manifesta & cuivis obvia est, debemus Bartholomæo Brixiensi, cujus hæc sunt verba: *Lotharius audiverat quòd Leo Papa nolebat leges servare imperiales. Unde interrogavit de hoc Papam an esset verum. Quare Leo scribit ei, & dicit quòd ipse vult leges observare irrefragabiliter, & qui aliter dicit, mendax est.* Deinde Baronius, quamvis paulò infrà fateatur Leonis verba esse intelligenda de libris capitularium, heic tamen, ubi de vero sensu agitur istius epistolæ, quæ in illa dicuntur de conservandis capitulis & præceptis imperialibus, ea transfert ad jura imperialia, generalibus verbis minuens auctoritatem eorum quæ de capitularium observatione dicuntur. Denique jura illa imperialia explicat ex epistola Nicolai primi ad Michaëlem Imperatorem Constantinopolitanum, in qua nulla capitularium mentio extat neque extare potest, & in qua verbis tantùm generalibus scriptum est Christianos Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigere, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uti, id est, subjacere quidem Pontifices legibus civilibus ratione rerum temporalium, non verò ratione personæ. Episcopos enim esse deos, & deos ab hominibus judicari non posse, ut aiebat Constantinus Imperator. Nam quòd Baronius ea Nicolai verba, ut congruere possent cum epistolâ Leonis quarti, interpretatus est de Pontificibus Romanis, cùm generaliter de omnibus Episcopis intelligi debeant, tam alienum est à sensu verborum Nicolai ut nihil alienius esse possit.

Glossa in c. 9. De capitulis. dist. 10.

Nicol. 1. epist. 8. & hinc apud Gratian. dist 10 c. 8. Quoniam.

XXIV. Rursum Baronius, ut opinionem suam de pacto facto inter Leonem quartum & Lotharium ac Ludovicum Imperatores confirmet, ait illum ea tempestate petiisse ab iisdem Imperatoribus uti lex Romana deinceps suum robur propriúmque vigorem obtineret, annuisse porrò postulatis Papæ Lotharium, cujus decretum de ea re describit ex libro secundo legis Longobardorum. Antequam verò istam Baronij observationem excutiamus, monendus est lector eam non esse Baronij, sed Correctorum Romanorum, qui ad caput *Vestram.* dist. x. conjecturam fecerunt de re quam Baronius postea uti certam tradidit. Hæc sunt verba Papæ: *Vestram flagitamus clementiam ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, & pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur propriúmque*

Ivo par. 4. c. 181. Gratian. dist. 10. c. 13. Vestram.

propriúmque vigorem obtineat. Ivo & Gratianus, qui locum istum nobis conservaverunt, nullam heic Ludovici mentionem faciunt, sed Lotharij tantùm, tanquam ad illum solum scripta sit epistola Leonis. Falsus est itaque aut fallere voluit Baronius cùm postulationem istam ad Lotharium & Ludovicum factam esse scripsit. Porrò decretum Lotharij quod Correctores Romani ac post eos Baronius existimarunt datum esse ad postulationem Leonis quarti, quódque illi descripserunt ex codice legis Longobardorum, diù antè promulgatum fuerat quàm idem Leo locaretur in sede beati Petri. Conditum enim à Lothario fuit anno DCCCXXIV. tempore Eugenij secundi, ut legitur in veteri codice MS. bibliothecæ Thuanæ & in collectione canonum Cardinalis Deusdedit, ex qua Holstenius capitulare edidit in quo caput istud continetur. Itaque etiam ex hoc capite corruit opinio Baronij de pactis initis inter Leonem Papam & Imperatores Lotharium & Ludovicum. Vide to. 1. capitular. pag. 318. & 1291.

XXV. Neque magis verum est quod ait Baronius eundem Leonem pervicisse ne electio Romani Pontificis fieret nisi ex canonum præscripto, & eosdem Imperatores remisisse confirmationem, quam sibi vendicabant, Romani Pontificis electi vel qualecunque aliud jus quod sibi in ejusdem electione vel consecratione arrogare tentassent. Nam si verba Leonis, quæ paulò antè recitata sunt, absque ullo præjudicio legantur, manifestum erit consensisse quidem Imperatores ut electio Romani Pontificis fieret *justè & canonicè*, sed tamen eosdem non abjecisse jura imperialia, immo illa expresè sibi retinuisse cùm decreverunt uti ea electio *justè* fieret, id est, secundùm mores antiquos, servato jure imperatorio, ita ut electus Pontifex non priùs consecretur quàm sacramentum fidelitatis faciat coram Missis Imperatoris, qui *CANONICO RITV & consuetudine ab Imperatore diriguntur;* ut legitur in Concilio Ravennatensi. Atque id adeo certum est ut etiam mortuo Leone cùm Benedictus III. electus fuisset, *clerus & cuncti proceres*, ut legitur in gestis pontificalibus, *decretum componentes, propriis manibus roboravere, &, ut consuetudo prisca exposcit, invictissimis Lothario ac Ludovico destinavere Augustis.* Denique idem Benedictus non antè ordinatus est quàm venientes in Vrbem Legati imperatorij, ejus electioni consenserunt. Ceterùm etiam diù post ista tempora electiones Romanorum Pontificum indiguerunt præsentia eorundem Missorum, quemadmodum pluribus olim dictum est ad Agobardum. Vide to. 2. capitular. pag. 648.

XXVI. Verùm ut ad capitularia Regum nostrorum redeamus, quamvis non reperiamus Romanos Pontifices qui ante & post Leonem quartum vixere pollicitos esse observaturos se leges in eisdem capitularibus perscriptas, hinc tamen facilè colligere possumus subjectos illis fuisse quòd & ipsi interdum capitularium observationem commendaverunt, & eorum causæ ac lites à judicibus imperatoriis judicatæ sunt. Constat quippe Ioannem IX. in synodo Ravennæ

celebrata anno DCCCCIV. ſuggeſſiſſe Lamberto Imperatori, qui ſacro conventui intererat, uti capitula Karoli M. ſucceſſorúmque ejus inviolata eſſe juberet, & Lambertum ediđiſſe decretum de ea re ſecundùm ſuggeſtionem Pontificis. Conſtat præterea litem de ſubjectione monaſterij Acutiani ſive Farfenſis in ducatu Spoletano, quæ erat inter Paſchalem primum Papam Romanum & monachos ejuſdem monaſterij, judicatam fuiſſe à judicibus imperatoriis anno DCCCXXIV. præſente & non repugnante Paſchali, illúmque acquieviſſe judicio quo libertas ejuſdem monaſterij ſancita eſt per præceptum imperiale. Extat illud in excerptis chronici Farfenſis à clariſſimo viro Andrea Ducheſnio editis.

XXVII. Sed nihil illuſtrius ad aſſerendam dignitatem & auctoritatem judiciorum imperialium afferri poteſt quàm id quod de Gregorio IV. narrat auctor ejuſdem chronici. Fortè ea tempeſtate Ludovicus Pius Imperator Legatos Romam miſit ad juſtitias faciendas Ioſephum Epiſcopum, ut reor, Eporedienſem, Leonem Comitem, & Adeldrandum, ac fortaſſe alios. Cùm illi reſiderent in judicio Romæ in palatio Lateranenſi, propoſita eſt coram eis controverſia de quibuſdam poſſeſſionibus quas Ingoaldus Abbas ejuſdem monaſterij Farfenſis aiebat pervaſas fuiſſe ab Hadriano & Leone Pontificibus Romanis, injuſtè verò retentas ab eorum ſucceſſoribus Stephano, Paſchali, & Eugenio. Cùm primo die finis cauſæ imponi non potuiſſet, res dilata eſt in poſterum. Tum verò auditis utriuſque partis rationibus ac maturè diſcuſſis, pronuntiatum eſt ſecundùm monaſterium. Verùm Gregorius Papa noluit ſtare judicatis, ſed à Miſſorum imperialium ſententia appellavit ad Imperatorem. In quo maximè elucet vis & amplitudo auctoritatis imperatoriæ. Iſtius memorabilis ac valde ſingularis hiſtoriæ memoriam debemus eidem chronico Farfenſi; cujus locum, licèt ſit valde prolixus, heic tamen integrum deſcribere operæ pretium eſſe putavi.

Chron. Farfenſe apud Ducheſn. to. 3. pag. 656.

Dum Ioſeph Epiſcopus & Leo Comes Miſſi Domini Hludovici Imperatoris reſiderent in judicio Romæ in palatio Lateranenſi in præſentia Domni Gregorij Papæ, ibíque adeſſet Leo Epiſcopus & Bibliothecarius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Theodorus Epiſcopus, Cirinus Primicerius, Theophilaptus Nummiculator, Gregorius filius Mercurij, & Petrus Dux de Ravenna, & alij plurimi, venit Domnus Ingoaldus Abbas hujus monaſterij cum Audulfo Advocato, & retulit quòd Domni Adrianus & Leo Pontifices per fortiam invaſiſſent res hujus monaſterij, id eſt, curtem Corvanianum, & curtem ſancti Viti quæ eſt in Palmis, & curtem ſanctæ Mariæ in Vico novo, & curtem in Bariliano, cum rebus & familiis; unde tempore Stephani, Paſchalis, & Eugenij ſemper reclamaverat, & juſtitiam minimè invenire poterat. Tunc ipſi Miſſi & judices, quibus Dominus Imperator in urbe mandaverat ut de hoc facerent juſtitiam, præſente Domno Apoſtolico interrogaverunt Advocatum ipſius Apoſtolici nomine Gregorium quod exinde diceret. Qui dixit quòd ipſæ curtes ipſi monaſterio nihil pertinerent. Deinde

Advocatus Domni Abbatis ostendit monimina ex ipsis, & continebatur in eis qualiter Insilberga Abbatissa sancti Salvatoris de Brixia easdem curtes in hoc monasterio per ipsa monimina delegaverat, & alud monimen quod Teudicus Dux eidem Ansilbergæ filiæ suæ donaverat, & præceptum Desiderij Regis & Domini Caroli Imperatoris, quibus ipsas curtes cum omnibus ejus pertinentibus in hoc monasterio confirmaverant. Tunc supradicti Missi & judices eos reguadiare fecerunt, fidei jussores utriusque secundùm suam legem ponentes, & ut alia die ad idem placitum redirent jusserunt. Et sic venit Domnus Abbas & ejus Advocatus unà cum testimoniis, quorum nomina sunt Gradolfus, Guaspertus de Reate, qui sic testificati sunt ut relatum est. Contra quæ prædictus Advocatus Pontificis nihil contrarium dixit nec potuit, quia boni homines visi sunt ei. Iterum venit Ioseph Castaldus Reatinus cum bonis & veracibus hominibus; & interrogati per sacramentum quod Domino Imperatori fecerant, testimonium supradictorum virorum laudaverunt, & quòd bene in omnibus recipi possent affirmaverunt; & seorsim interrogati sunt. Quorum primus ait: Ego scio & bene memoror quoniam tempore Longobardorum & Domini Caroli Imperatoris ipsas curtes ad partem monasterij vidi, & recordor ibi Præpositos Ioannem & Petrum & Christianum monachos ipsius monasterij usque dum per fortiam prædicti Pontifices exinde tollere fecerunt. *Similiter reliqui dixerunt. Deinde venerunt boni & veraciores homines duodecim, id est, Ioannes, Clarissimus, Meitio, Teuto, Castinus, Audacius, Alboin Medicus, Gualispertus, Constantinus Notarius, Petrus, Fratellus, Hydericus Scabinus. Hi omnes interrogati quid de ipsa causa scirent, similiter dixerunt. Post hæc Audulfus Advocatus juravit dicens:* Per ista sancta quatuor evangelia, quia sicut isti testes dixerunt, ita fuit verum. *Hæc supradicti Missi sive judices audientes judicaverunt ut Gregorius Advocatus Pontificis retraderet ipsas curtes Audulfo Advocato ad partem hujus monasterij. quod facere noluit. Sed & ipse Apostolicus dixit nostro judicio se minimè credere usque dum in præsentia Domini Imperatoris simul venirent.*

XXVIII. Ad confirmandam denique Francorum Principum legúmque Francicarum auctoritatem etiam in causis Episcoporum urbis æternæ, sive illi actores essent, sive defensores, omitti non debet epistola Leonis Papæ ad Ludovicum Imperatorem, cujus fragmentum extat apud Ivonem & Gratianum. Sed antequam nos illud referamus, admonendum videtur epistolam istam Leoni quarto tribui à Gratiano, Conringium tamen putare illam esse Leonis tertij, eo in primis argumento quòd Leone quarto sedente summa imperij penes Lotharium fuerit, non autem penes Ludovicum. Deinde apud neminem veterum scriptorum reperitur intercessisse simultates aliquas inter Leonem quartum & Lotharium. At verò ex Eginhardi annalibus liquet commotum adversùs Leonem tertium fuisse Ludovicum Pium anno DCCCXV. quia cùm conspirationem adversùm se initam detexisset, *omnes illius factionis auctores ipsius jussu fuerant trucidati*, privata videlicet auctoritate sua, cùm rem deferre debuisset ad aures Princi-

pis rerum domini. Addit Eginhardus Leonem purgare ſe ſtuduiſſe apud Ludovicum, miſſis ad eum Legatis. Probabile autem eſt ſcriptam miſſámque eodem tempore à Leone fuiſſe epiſtolam ad Ludovicum de qua heic nobis mentiò eſt. Ceterùm Conringij conjecturam adjuvat Ivo Carnotenſis, qui epiſtolam illam à Leone ſimpliciter ſcriptam docet, neque Leonis tertij nec quarti numerum exprimens. Admonendum prætera neceſſariò eſt fuiſſe per ea tempora in urbe Roma judices imperiales illic aſſiduè morantes *ad deliberandas litigioſas contentiones*, & regiam dignitatem ſemper fuiſſe Romæ ſuiſque confiniis uſque ad finem dierum ejuſdem Imperatoris, ut docet vetus ſcriptor qui ſub nomine Eutropij Longobardi ſolet laudari. Itaque quoties aliquæ tum cauſæ ſive leves ſive graves incidebant, judicabantur à judicibus imperatoriis. Quòd ſi quis ſibi injuriam factam eſſe quereretur, *mittebatur pro tali negotio legatus ab Imperatore qui diligenter examinaret rei veritatem*, ut ait idem auctor. Cùm ergo quidam Romani, ut ego quidem arbitror, malè tractati à Leone fuiſſent contra legis ordinem, querelámque propterea ſuam adversùs eum ad Ludovicum Imperatorem velut ad ſupremum dominum retuliſſent, iſtéque hauddubiè Leonem redarguiſſet, miſſurúmque ſe eſſe legatos ſcripſiſſet qui rei veritatem inquirerent, Leo ad eum reſcripſit pariturum ſe eorum judicio, rogans tamen Principem ut viros ſapientes & Deum timentes mittat. *Nos ſi incompetenter aliquid egimus*, inquit, *& in ſubditis juſtæ legis tramitem non conſervavimus, veſtro ac Miſſorum veſtrorum cuncta volumus emendare judicio: quoniam ſi nos, qui aliena debemus corrigere peccata, pejora committimus, certè non veritatis diſcipuli, ſed, quod dolentes dicimus, erimus præ ceteris erroris magiſtri. Inde magnitudinis veſtræ magnopere clementiam imploramus ut tales ad hæc quæ diximus perquirenda Miſſos in his partibus dirigatis qui Deum per omnia timeant & cuncta quemadmodum ſi veſtra præſens fuiſſet imperialis gloria diligenter exquirant. Et non tantùm hæc ſola quæ ſuperiùs diximus quæ- ſtimus ut examuſſim exagitent, ſed ſive minora ſive etiam majora illis ſint de nobis indicata negotia, ita eorum cuncta legitimo terminentur examine quatenus in poſterum nihil ſit quod ex eis indiſcuſſum vel indiffinitum remaneat.*

Ivo par. 5. c. 22. Grati. c. 2 q 7. c. 41. Nos ſi incompetenter.

XXIX. Putant plerique interpretes juris canonici & theologi ſcholaſtici, præſertim verò ij quibus aut origo aut mens fuit Italica, iſta ſpectari non debere tanquam ſi Papa fuerit ſubjectus auctoritati Imperatoris, ſed quia præ nimia humilitate ſe ſponte ſubjicere voluit ejus judicio, adeóque opus hoc eſſe, ut ipſi loquuntur, ſupererogationis, & non debiti. poſſe enim Papam ex humilitate & pro bono pacis ſubmittere ſe judicio alterius. Iſtam interpretationem hauſiſſe illos conſtat ex gloſſa iſtius noſtri capitis, quam poſtea verbis magnificis, ut fermeamat poſterior adulatio, multùm amplificarunt. *Quidam*, inquit auctor gloſſæ, *conquerebantur de Leone Papa apud Ludovicum de injuria eis facta. Papa committit ſe imperiali juriſdictioni, & rogat Ludovicum Imperatorem ut tales nuntios mittat ad hæc inquirenda qui Deum*

AD LECTOREM.

timeant & qui vicem imperialis gloriæ sic examinent & diffiniant ut nulla possit in posterum dubitatio remanere, etiamsi majora opponantur ei quàm ea quæ dicta sunt. Et mox addit: *Hic Papa se subjicit aliorum judicio. quod facere potest, ut ff. de juris. om. ju. est receptum.* Aiunt constans esse neminem à minore judicari posse, Papam esse superiorem Imperatore & omnibus Regibus ac Principibus, eum nullius judicio præterquam divino obnoxium esse, & ipsum debere de omnibus judicare. Confundunt videlicet spiritualem Romani Pontificis auctoritatem cum temporali, & causas ejus civiles non distinguunt à criminalibus, cùm tamen maximum inter hæc omnia discrimen sit. Etenim ut fatendum est illum esse patrem spiritualem Regum ac Principum Christianorum, & ipsius personam judicari non posse à judicibus secularibus, ita certum est, quemadmodum ex his quæ hactenus dicta sunt colligi abundè potest & ex pluribus aliis veterum temporum monumentis, Romanorum Pontificum causas civiles ad forum seculare pertinuisse antiquitus quandiu Romam in sua potestate habuerunt Reges & Imperatores, hoc est, usque ad mortem Ludovici II. Imperatoris. Immo accusationes adversùs eos institutas cognitioni Principum aliquando subjectas fuisse ostendere videtur, ni fallor, exemplum Paschalis primi. Etenim cùm seditio quædam facta esset Romæ anno DCCCXXIII. comprehensíque ac capite truncati fuissent Theodorus Romanæ Ecclesiæ Primicerius & Leo Nomenclator, *& hoc ideo eis contigisset*, ut ait Eginhardus, *quòd se in omnibus fideliter erga partes Lotharij juvenis Imperatoris agerent*, diceréntque nonnulli *vel jussu vel consilio Paschalis Pontificis rem fuisse perpetratam*, Ludovicus Pius Imperator legatos qui de causa ista cognoscerent Romam misit Adalungum Abbatem monasterij sancti Vedasti & Hunfridum Comitem Curiensem. *Legati Romam venientes*, inquit idem Eginhardus, *rei certitudinem assequi non potuere, quia Paschalis Pontifex se ab hujus facti communione cum magno Episcoporum numero* (id est, cum XXXIV. Episcopis & Presbyteris & Diaconibus quinque, ut Theganus tradit) *jurejurando purgavit, & interfectores prædictorum, quia de familia sancti Petri erant, summopere defendens, mortuos velut majestatis reos condemnabat, juréque cæsos pronuntiabat.* Cùm itaque sic satisfactum esset Imperatori, & rursum Paschalis ad eum excusationem suam misisset per Legatos, accusatio ultrà progressa non est. Ex quibus omnibus intelligi potest accusationes quæ fiebant per illas tempestates adversùs Pontifices Romanos, cùm de homicidij crimine agebatur, ad Imperatores delatas fuisse, missósque ab illis legatos qui rei veritatem inquirerent. Nam si nulla in hujuscemodi rebus erat auctoritas Imperatoris, cur Leo III. legatos ad Ludovicum Pium misit, qui ei *de ijs quæ domino suo objiciebantur per omnia satisfecerunt?* Cur Paschalis duas ad eum legationes misit ut innocentiam suam probaret? Cur se jurejurando purgavit coram judicibus imperatorijs? Ista enim omnia neque gratis neque sponte fieri consueverunt, præsertim à summis potestatibus. Sanè Imperatorum

dominatus & principatus hauddubiè non tam gratus quàm gravis erat Episcopis Romanis illorum temporum, quia monarchia temporalis Romanæ Ecclesiæ jam tum surgebat & lacertos validè movebat. Itaque tandem post varios conatus, cùm post mortem Ludovici II. Imperatoris Karolus Calvus Francorum Rex evocatus ab illis fuisset objecta spe imperij Romani, *veniens Romam*, inquit Eutropius Longobardus, *renovavit pactum cum Romanis, perdonans illis jura regni & consuetudines illius. Removit etiam ab eis regias legationes, assiduitatem vel præsentiam apostolicæ electionis. Quid plura? Cuncta illis contulit quæ voluerunt, quemadmodum dantur illa quæ nec rectè acquiruntur nec possessura sperantur. Ab illo autem die honorificeas consuetudines regiæ dignitatis nemo Imperatorum, nemo Regum acquisivit.*

XXX. Quod autem ait Eginhardus Paschalem Papam de causa defensionem homicidarum suscepisse *quia de familia sancti Petri erant*, & mortuos, velut majestatis reos, jure cæsos dixisse, aliquam difficultatem habet. Nam actio violatæ majestatis in eum tantùm intendi potest qui conspirationem facit adversùs Principem vel adversùs rempublicam. At isti nihil hujuscemodi commiserant. Immo cæsi propterea dicuntur *quòd se in omnibus fideliter erga partes Lotharij juvenis Imperatoris agerent.* Reos porrò majestatis fuisse dictos quia majestatem Pontificis læserant putari non potest. Tametsi enim daremus verum ac sincerum esse privilegium quod Romanæ Ecclesiæ concessum esse volunt à Ludovico Pio, cujus fragmenta extant apud Ivonem & Gratianum, semper tamen constaret supremum Romanæ urbis dominum fuisse, non Papam, sed Imperatorem, adeóque crimen majestatis in Paschalem Papam committi non potuisse. Quippe Ludovicus Paschali & successoribus ejus usque ad finem seculi tribuens civitatem Romanam & tot amplas ditiones quibus hodie illius successores potiuntur, sibi retinuit supremum dominatum in civitates regionésque concessas: *salva semper super eosdem ducatus*, inquit, *nostra in omnibus dominatione & illorum ad nostram partem subjectione.* Fortassis ergo dicendum est seditionem cœptam fuisse per Theodorum & Leonem, à quibus familia sancti Petri lacessita fuerit ac læsa, ac propterea crimen majestatis commissum ab illis fuisse quia vim & manus eis intulerant qui erant in speciali defensione Romani Pontificis, quos tum æqualibus privilegiis ornatos fuisse cum illis qui erant in speciali defensione Imperatoris colligi posse videtur ex capitulis quæ Lotharius Imperator anno DCCCXXIV. addidit ad limina beati Petri, in quibus hæc primo loco leguntur: *Constituimus ut omnes qui sub speciali defensione Domni Apostolici seu nostra fuerint suscepti, impetrata inviolabiliter utantur defensione. Quòd si quis in quocunque violare præsumpserit, sciat se periculum vitæ suæ incursurum.*

To. 1. capitular. pag. 594.

To. 2. capitular. pag. 317.

XXXI. Hactenus de capitularibus Regum nostrorum déque eorum dignitate & auctoritate generaliter egimus, & quomodo iisdem etiam Roma & Romani Pontifices subjecti essent. Nunc suscepti operis ratio postulat ut de Karolo Magno, fundatore illo & auctore

florentissimi Francorum imperij, déque capitularibus ab eo promulgatis nonnulla seorsim dicamus. Existimavit illustrissimus Cardinalis Baronius parcissimum illum fuisse in novis condendis legibus, adeo ut cùm tamdiu vixerit Rex atque Imperator, regnavit enim per annos sex & quadraginta, perpauca tamen legum capita sanxisse dicatur. Et Baronij quidem opinionem confirmare videtur Eginhardus in vita ejusdem Karoli scribens eum, cùm animadverteret multa legibus populi sui deesse multáque in illis inveniri repugnantia, cogitasse quæ deerant addere & repugnantia tollere, sed nihil aliud ab eo factum esse quàm quòd pauca capitula & ea imperfecta legibus addidit. Hæc sunt verba Eginhardi: *Post susceptum imperiale nomen, cùm adverteret multa legibus populi sui deesse, (Nam Franci duas habent leges plurimis in locis valde diversas) cogitavit quæ deerant addere, & discrepantia unire, prava quoque ac perperam prolata corrigere. Sed in iis nihil aliud ab eo factum est quàm quòd pauca capitula & ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen nationum quæ sub ejus dominatu erant jura quæ scripta non erant describere ac literis mandari fecit.* Ista inquam favere videntur opinioni Baronij. Ego tamen putaverim ita intelligenda esse ut dicatur Karolus, postquam factus est Imperator, cogitasse de emendandis conciliandísque legibus populorum sibi subjectorum, ceterùm destinata executum non esse, ac nonnulla tantùm addidisse legibus illis. Nam capitula quædam adjecit legi Salicæ & legi Ripuariorum ac fortean aliis. Ista tamen non impediunt quin plurimas constitutiones generales sanciverit quibus teneri voluit omnes nationes sibi subjectas. Baron. ad an. 801.

XXXII. Sanè Ioannes Aventinus in annalibus Boiorum notat illum jus assiduè summa diligentia dixisse, nonnunquam manè, dum indueretur ac calciaretur. Addit autem: *Noctu dum in cubili cubaret, capiti pugillares supponebat; si quippiam utile (ut fieri in lectulo solet) in mentem veniebat, adnotabat, ne memoria laberetur.* Accepisse hanc observationem videtur Aventinus ex Concilio habito apud martyrium sanctæ Macræ in diœcesi Remensi anno DCCCLXXXI. in quo ista leguntur: *Karolus Magnus Imperator, qui regnum Francorum nobiliter ampliavit & per annos quadraginta sex feliciter rexit, & sapientia tam in sanctis scripturis quàm & in legibus ecclesiasticis & humanis Reges Francorum præcessit, nullo unquam tempore sine tribus de sapientioribus & eminentissimis consiliariis suis esse patiebatur, sed vicissim per successiones, ut eis possibile foret, secum habebat, & ad capitium lecti sui tabulas cum graphio habebat, & quæ sive in die sive in nocte de utilitate sanctæ Ecclesiæ & de profectu ac soliditate regni meditabatur, in eisdem tabulis adnotabat, & cum eisdem consiliariis quos secum habebat inde tractabat, & quando ad placitum suum veniebat, omnia subtiliter tractata plenitudini consiliariorum suorum monstrabat, & communi consilio illa ad effectum perducere procurabat.* Sic de Alexandro Severo Imperatore narrat in vita ejus Ælius Lampridius illum leges de jure populi & fisci moderatas & infinitas sanxisse, neque ullam constitutionem sancivisse sine viginti jurisperitis & doctissimis ac sapienti-

Aventin. lib. 4. pag. 368. 371. primæ edit.

Concil. apud S. Macr. c. 8.

bus viris. At quod apud Aventinum & in synodo apud sanctam Macram legitur Karolum Magnum noctu, dum in cubili cubaret, capiti suo pugillares supposuisse, & quæ illi tum in mentem veniebant scribere solitum, confirmatur quidem auctoritate Eginhardi, sed tamen ita ut illa cura Karoli coërceatur ad solam artem scribendi, ad quam discendam Karolus serò venerat. *Tentabat & scribere*, inquit Eginhardus in libro de vita ejus, *tabulásque & codicellos ad hoc in lectulo sub cervicalibus circumferre solebat, ut cùm vacuum tempus esset, manum effigiundis literis assuefaceret. Sed parum prosperè successit labor præposterus ac serò inchoatus.*

XXXIII. Sed ut ad Baronium redeamus, quem paulò antè diximus in ea fuisse sententia ut existimaret Karolum Magnum fuisse parcissimum in condendis novis legibus & perpauca legûm capita sanxisse in tot annorum spatio per quos & regnavit & imperavit, observandum est neminem Regum Francorum veteris ævi tot leges tulisse quot Karolus promulgavit, & plures solius Karoli leges nunc superesse quàm ceterorum Regum qui ante & post eum vixere usque ad Hugonem cognomento Capetum. Nam præter legem Salicam & ceteras, quibus ille pondus auctoritatis suæ addidit, præter capitula sparsim relata in libris capitularium & in codice legis Longobardorum, quorum originem reperire nequivimus, habemus plusquam sexaginta constitutiones ab eo editas variis temporibus, sive cùm Rex tantùm esset, sive posteaquam Imperatoris nomen assumpsit. Quòd si leges ab eo latæ conferantur cum iis quæ à posteris ejus sancitæ sunt, facile est deprehendere in illis sublime & erectum Karoli ingenium, in istis labentem atque inclinatam Karolinæ gloriæ magnitudinem ac splendorem. Et sanè mirum non est virum tantum, qui multum operæ posuit in condendis optimis legibus & in constituenda bona disciplina, qui, ut Benedictus Levita ait, *cunctorum vicit inclita gesta patrum*, ceteros Principes supergressus est & longo post se intervallo reliquit. Vicit gentes immanitate barbaras, Christi regnum valde amplificavit, cleri mores collapsos emendavit, Ecclesias, præcipuè verò Romanam, amplis latifundijs, possessionibus, ac privilegijs locupletavit, auxit, ornavit. Bonarum præterea literarum studia revocavit, scholas publicas instituit, ceteris bonis artibus honorem habuit, earum professores præmiis decoravit. Deficeret me tempus si cunctas maximi Principis virtutes enarrare, si singula illustria ejus facinora recensere vellem. Itaque supersedeo, & ad capitularia me rursum converto.

To. 2. Capitular. pag 251 Lupus Ferrar. epist. 1

XXXIV. Fuit nuper vir doctus qui existimavit Karoli Magni capitula non fuisse recepta in episcopatu Turonico ævo Herardi Archiepiscopi Turonensis, vel si recepta fateri necesse sit, non ita tamen istud intelligi debere ut eorum gratia morem Ecclesiæ suæ de festis diebus observandis immutandum esse autumarit Turonicus Præsul Herardus. Fundum autem fundamentúmque istius suæ opinionis accepit

Thiers de festor. dier. imminut. cap. 13.

accepit ex capite LXI. capitulorum quæ idem Herardus edidit anno DCCCLVIII. in synodo sua diœcesana; in quo cùm dies festi commemorentur qui à fidelibus Christianis observandi sunt, quidam eorum omittuntur quos Karolus Magnus coli jussit in capite CLXIV. (ut habet editio Pithœana) sive, ut nostra, capite CLVIII. libri primi capitularium, veluti paschalis festi commemoratio, dies dominica, beatæ Mariæ virginis adnuntiatio & nativitas, tres Rogationum dies, & octava epiphaniæ; Pentecostes porrò uno tantùm die celebranda proponitur. Ego neutram ex his duabus viri clarissimi conjecturis veram esse puto. Constat quippe Cæsarodunum Turonum fuisse tum in medio regni Francorum, eam urbem fuisse numeratam inter metropoles regni Karoli, habitum illic Concilium anno DCCCXIII. jussu ejusdem Karoli, & Landrannum Turonensem Archiepiscopum fuisse constitutum Missum dominicum in pago Turonensi anno DCCCXXIII. unà cum Ruotberto Comite ad imperandam & urgendam capitulorum regalium executionem. Ad festos dies quod attinet, quæ de prætermissis dicuntur ab eodem viro docto, ea minimum aut nihil habent difficultatis. Etenim quæ Herardus omisit in capite LXI. ea in aliis locis commemoravit, paschale videlicet festum capite XCVII. dominicum diem capite secundo. Pentecostes venerationem in capite XCVII. conjungit cum Paschate, ita ut octo dies Paschæ feriari oportere dicat, de Pentecoste non dicat. Sed ista quæ videtur repugnantia tolli debet per caput XXXV. libri secundi capitularium, ex quo caput istud Herardi abbreviatum est. In capite autem illo libri secundi sancit Ludovicus Pius Imperator, Magni filius, ut dies dominicus Paschæ cum honore & sobrietate colatur, & ut simili modo tota illa hebdomada observetur. Deinde addit: *In Pentecoste similiter ut in Pascha.* Mirum porrò non est eum prætermisisse adnuntiationem & nativitatem beatæ Mariæ virginis, cùm nulla horum festorum mentio habeatur in capitularibus, è quibus Herardus excerpsit constitutiones suas synodales. Ac de nativitate quidem constat eam diem non fuisse publico cultu celebratam ævo Karoli Magni. Concilij verò Remensis acta sub Sonnatio, quorum auctoritate idem vir doctus utitur ut ostendat eam observari jussam ante tempora Herardi, non sunt extra controversiam, & adeo sublestæ valdéque dubiæ fidei visa Sirmondo sunt ut ea indigna putaverit quæ in collectionem veterum synodorum Galliæ referrentur. Adnotat præterea vir clarissimus Rogationum tres dies imperari à Karolo Magno in loco paulò antè laudato ex libro primo capitularium, & de illis tamen silere Herardum. Primò certum est nullam Rogationum triduanarum mentionem fieri in libro primo capitularium, sed in quinto tantùm, ubi sic legitur: *Placuit nobis ut letania major observanda sit à cunctis Christianis diebus tribus.* quod sumptum est ex canone trigesimo tertio Concilij Moguntiaci extremis Karoli Magni temporibus celebrati. Deinde, tametsi verum esset mentionem istiusmodi Rogationum fieri in

To. 1. Capitular. pag. 488. Ibid. pag. 641.

Lib. 5. capitular c. 150.

libro primo capitularium, non æquè verum esset omissas illas fuisse ab Herardo. Quamvis enim de his non loquatur in capite LXI. disertè tamen de diebus Rogationum agit in capite XCV. Rogationum etiam vocabulo utens, licet non extet in capite laudato libri quinti capitularium & in Additione III. unde Herardus caput istud suum conflavit. De octavis epiphaniæ fateor veram esse observationem, & prætermissas omnino esse in capitulis Herardi. At non inde tamen colligi potest capitula Karoli Magni neglecta tum fuisse in episcopatu Turonico. Error fortean librarij fuit, qui, ut sæpe videmus in antiquis libris, octavas epiphaniæ omisit propter vicinitatem vocis epiphaniæ.

XXXV. Capitularium itaque regalium magna ubique erat auctoritas, par cum sacris canonibus reverentia. Duravit autem usus eorum per aliquot secula, nimirum usque ad Gratiani tempora, immo etiam, ut videtur, usque ad regnum Philippi IV. cognomento Pulchri Francorum Regis. Neque in regno tantùm Francorum valebant, sed in Germania quoque & in Italia. Ac de Germania quidem fidem faciunt plurima veteris ævi monumenta, præcipuè verò decretum Ottonis Magni Germaniæ Regis datum apud Franconofurt anno DCCCCLII. in quo *Capitularium præcedentium Regum institutis coram positis* statutum est ne oppressio virginum aut viduarum vel raptus ab ullis hominibus fiat. Apud Italos diutiùs observata fuisse quàm apud Germanos multa probant, sed in primis collectio canonum ac decretorum à Gratiano composita, in qua persæpe referuntur constitutiones ex capitularibus Regum nostrorum descriptæ, uti jam observatum est à viris eruditissimis. Objici tamen posset Gratianum sua non accepisse ex libris capitularium, sed ex decreto Ivonis Episcopi Carnotensis, quem compilasse videtur, adeòque ex capitulis à Gratiano laudatis argumentum sumi non posse ad probandum capitularia Regum Francorum cognita fuisse Italis ævo Gratiani. Sanè verum videri posset Gratianum ex Ivone descripsisse capita collectionis suæ quæ referuntur ex capitularibus, nisi certis indiciis ostenderemus eum quædam ex capitularibus descripsisse quæ apud Ivonem non extant. Descripsit enim Karoli Magni constitutionem qua renovavit Constantini Imperatoris legem de episcopali judicio. Hanc porrò Karoli constitutionem accipere non potuit ex Ivone, apud quem non habetur. Accepit igitur ex capitularibus, ut ipsemet docet his verbis: *Hæc si quis antiquata contendat quia in Iustiniani Codice non inveniuntur ita inserta, per Carolum renovata cognoscat, qui in suis capitularibus ait inter cetera: Volumus atque præcipimus ut omnes &c.* At Innocentius III. ex Gratiano manifestè descripsit in epistola scripta anno MCCIV. ad Archiepiscopos & Episcopos per Franciam constitutos, quæ extat in libro secundo Decretalium, in qua inter cetera ita habetur: *Ut illud humiliter omittamus quod Theodosius statuit, & Karolus innovavit, de cujus genere Rex ipse* (Philippus Augustus) *noscitur descendisse: Quicunque videlicet litem habens &c.* Ex Gratiano similiter acceperunt Gregorius IX.

1 Appendix Reginon. c. 53.

Gratian. 11. q. 1. c. 37. *Volumus.*

Lib. 6. capitular. c. 366.

Raynald. ad an 1201. §. 58.

Cap *Novit.* ext. de judiciis.

& Innocentius IV. quæcunque dicunt de ista Constantini lege à Karolo Magno confirmata & renovata. Tum enim non recurrebant ad fontes, sed cuncta ex Gratiano, suppresso ejus nomine, describebant. Vide Notas ad capitularia pag. 1131.

XXXVI. Francos nostros par erat diutiùs retinere usum capitularium quàm ceteras nationes, cùm propter eos præcipuè fuissent condita, & ab eorum Regibus sancita. Itaque non solùm Roberti Regis ævo, ac deinde sub Philippo primo, ut notum est ex epistolis & ex collectionibus canonicis Ivonis Episcopi Carnotensis, eorum auctoritas passim valuit, sed etiam, uti dicebamus, regnante Philippo IV. cognomento Pulchro. Vidimus enim veteres membranas in quibus descriptum erat Concilium provinciale habitum Avarici Biturigum anno MCCLXXXVI. quas nobiscum humanissimè pro suo more communicavit vir clarissimus Antonius Vyon Herovallius. In capite autem XXXII. illius Concilij statuitur ut *dies dominici & festa cum omni cura & diligentia præcipiantur ab omni servili opere observari.* In fine verò constitutionum insertum reperitur caput LXXV. libri primi capitularium, sed mutato stilo, hoc modo: *Dies dominicus ita observandum est ut .... nes & Missarum sollempnia & ea quæ ad .... tur, videlicet ut nec opera servilia in eo ag...... .... as colant, nec campos arent, nec messem .... num siccent, nec sepem faciant, nec silvam..... pent, nec arbores cædant, nec ortos faciant, nisi cibi vel frigoris necessitate, set r....... molant ullo modo, nec panem quoquant, nec in petris laborent, nec domus construant, nec carra moveant, nec ad mercata conveniant, nec venationes exerceant. Item feminæ opera extrilia non faciant, vestimenta non capulent, nec consuant, nec lavent, nec liniant, linum non batant, nec lanam carpere præsumant, nec berbices tondant, ut omnibus modis bonorum requies die dominico fiat.*

XXXVII. Ista quamvis certà sint, vera nihilominus est sententia illustrissimi viri Petri de Marca Archiepiscopi Parisiensis, qui docet capitularium usum interruptum fuisse sub initia tertiæ Regum nostrorum familiæ; quoniam mutatio rerum publicarum & regiæ auctoritatis imminutio, quæ tunc evenere, necessariò post se traxerunt legum receptarum abrogationem, quæ non aliis fundamentis nisi possunt quàm columnis quibus regia dignitas sustinetur. Bellorum enim Normannicorum & civilium occasione factum est ut Ducum, Comitum, & Marchionum præfecturæ, quæ in arbitrio Regis antea erant, propriæ cujusque fierent & hereditariæ. Hinc introducta varia jura municipalia, ne quid ex veteri superesset quod novis possessoribus officere posset. Ita paulatim recessum est à cognitione capitularium, ad eámque eorum ignorantiam ventum quæ regnabat ante initium postremi seculi. Sed tandem, cùm clarissimum illud literarum sydus affulsisset Franciscus primus Francorum Rex Christianissimus, cui literæ istis novissimis temporibus non minus debent quàm olim debuerunt Karolo Magno, excitata sunt hominum ingenia ad diversas artes diversaque studia, excussæ veteres bibliothecæ, Marca lib. 5. hist. Beneam. c. 2. §. 7.

revocatæque à tenebris sunt veterum lucubrationes quæ antea latebant. Tum verò reductæ in lucem sunt leges capitularium, à Germanis primùm, deinde à nostris hominibus.

XXXVIII. Primus, ut arbitror, capitularium sive constitutionum Karoli Magni auctoritatem dias in luminis oras post longam oblivionem protulit Beatus Rhenanus anno MDXXXI. qui plurima ex codice legum Francicarum, cujus vetera exemplaria extare ait in variis Germaniæ bibliothecis, descripsit in libro secundo rerum Germanicarum. Tum Ioachimus Vadianus anno MDXXXVI. in libro sexto aphorismorum de eucharistia pag. 115. Ansegisi Abbatis Lobiensis collectionem expressis verbis commemorans. *Extat*, inquit, *apud nos Sangalli antiquus Ansegisi Abbatis Lobiensis codex, in bibliotheca templi majoris, in quo hæc quæ modò citavimus ad verbum leguntur.* nimirum ut Presbyter eucharistiam semper habeat paratam propter infirmos. Anno dein MDXLV. Vitus Amerpachius librum constitutionum Karoli Magni emisit in lucem Ingolstadij, ut dicemus infrà suo loco. Triennio pòst Ioannes Tilius, qui Briocensis dein & Meldensis Episcopus fuit, aggressus est editionem capitulorum Karoli Magni & Ludovici Pij, non tamen perfecit neque emisit. Tum verò primùm audiri cœpit nomen capitularium, cùm antea dicerentur simpliciter constitutiones Karoli Magni sive leges Francicæ. Sequenti anno, qui fuit nonus & quadragesimus post millesimum à nativitate Christi, Carolus Molinæus emittere parans stylum Parlamenti Parisiensis à se emendatum & locupletatum, ait in præfatione se quædam insignia capita adjecisse ex constitutionibus Karoli Magni & Ludovici Pij; *quarum exemplar habeo*, inquit. Eadem repetit in notis marginalibus ad stylum eundem parte 3. tit. 50. Existimandum tamen non est exemplar illud quò Molinæus utebatur esse unum ex illis quæ Tilius edi curavit. Nam præterquàm quòd Molinæus, tum in additionibus ad stylum Parlamenti, tum etiam in tractatu de origine, progressu, & excellentia regni & monarchiæ Francorum, & in commentario ad edictum Henrici secundi contra parvas datas, capitularia sive constitutiones Karoli Magni & Ludovici Pij semper laudat secundùm numeros in antiquis exemplaribus adnotatos, quos Tilius in editione sua mutavit, docet præterea Molinæus in eodem tractatu de excellentia regni Francorum §. 115. & in præfatione commentarij ad edictum Henrici II. contra parvas datas §. 7. se exemplar illud suum habuisse ex registris regiis. Scio hanc Molinæi adnotationem sublatam esse à tractatu de excellentia regni Francorum in postremis editionibus operum Molinæi, initio facto ab ea quæ Parisiis prodiit anno istius seculi duodecimo. Qui enim tum curabant editionem illam, hanc sibi licentiam permiserunt ut quantum vellent auferrent, mutarent, adderent. Nam, exempli gratia, numeros capitularium in vetustis Molinæi editionibus notatos emendarunt ad Pithœanam capitularium editionem, quæ diù post extinctum Moli-

næum prodiit. Et cùm ille in paragrapho 119. ejusdem tractatus de monarchia Francorum ita scripsisset, *Item lib. 4. capitularium, sequentia capitula quæ Ansegisus ponit in libello primo suæ compilationis, videlicet cap. 95. modis omnibus & sub mulcta in capitulis contenta prohibuerunt ne pueri sine voluntate parentum tonsurentur vel puellæ velentur, & cap. 109. ne puellæ infantulæ ætatis velentur antequam eligere sciant quid velint*, isti sic pro sua audacia reposuerunt. *Præterea lib. 4. capitul. suorum sequentes articulos conscripserunt, quos Ansegisus lib. 1. suæ compilationis adjunxit his verbis cap. 101. [postremæ editionis Parisiensis, quam sumus sequuti] Ne pueri verò sine voluntate parentum tonsurentur, vel puellæ velentur, modis omnibus inhibitum est: & qui hoc facere tentaverit, mulctam quæ in capitulis legis mundanæ à nobis constitutis continetur persolvere cogatur. Et cap. 107. Ne verò puellæ indiscretè velentur, placuit nobis etiam de sacris canonibus qualiter observandum sit hic inserere. De tempore velandarum puellarum in Africano Concilio cap. 16. continetur ut non ante 25. annos consecrentur.* Debuerant isti, ut integram Molinæi scriptionem referrent, addere caput 115. libri primi capitularium ex editione Pithœana, quod est 109. in nostra, in quo ita legitur: *Vt infantulæ ætatis puellæ non velentur antequam illæ eligere sciant quid velint.* Multiplex itaque in hoc loco fuit temeritas eorum qui istam operum Molinæi editionem curarunt. Primùm, quòd verba Molinæi non retinuerunt, aliáque pro illis substituerunt quæ Molinæi non sunt, ut patet etiam ex tractatu eodem Gallicè scripto, in quo idem omnino sensus & idem verborum ordo, etiam in ipsorum editione, reperitur qualis legitur in loco illo Molinæi à nobis relato ex veteri editione. Deinde, quòd cùm Molinæus consultò abstinuerit à referendis integris capitularium locis quæ heic commemorat, isti illa contra mentem auctoris inseruerint. Tertiò, quòd postremæ capitularium editionis Parisiensis mentionem fecerint in textu Molinæi; cujus certum est nullam debuisse fieri mentionem, quoniam illa, uti jam observavimus, diù post extinctum Molinæum prodiit. Denique quòd illa, quam sibi sumpserant, emendandi supplendíque Molinæi auctoritate abusi, postremam istius paragraphi partem omiserint. Atque hæc quidem omissio fieri potuit per negligentiam. At mutatio quæ facta est in paragrapho 115. in quo omiserunt verba Molinæi dicentis se libros capitularium habuisse ex registris regiis, ea verò facta consilio est ab iis qui putarent istam admonitionem non esse necessariam postquam libri capitularium versabantur in omnium manibus, adeóque necesse deinceps non esse indicare loca ubi reperiri poterant. Nam Molinæus ita illic scripserat: *Et originaliter habetur in Capitulari, cujus è registris regiis copiam habeo.* Hanc clausulam omnino deleverunt editores Parisienses; qui tamen eam retinuerunt in eodem tractatu Gallicè scripto. Vnde colligere licet quàm bona fide versati illi sint in editione operum Molinæi.

XXXIX. Ante annum DCCCXXVII. capitularia Regum

nostrorum nondum relata fuerant in unum volumen, sed separatim perscripta habebantur in schedulis & membranulis. Tum verò Ansegisus Abbas collegit aliquot Karoli Magni & Ludovici Pij capitularia, ne oblivioni traderentur, ut ipse ait, eáque in quatuor libros digessit. Credunt plerique Ansegisum hunc Abbatem fuisse Lobiensem, persuasi auctoritate Sigeberti, qui de eo ita scribit ad annum DCCCXXVII. *Ansegisus Abbas Lobiensis edicta Imperatoris Karoli Magni & Ludouvici filij ejus ad ecclesiasticam legem pertinentia in duobus libellis digessit. Idem edicta eorundem ad mundanam legem pertinentia in duobus æque libellis digessit.* Hanc opinionem postea confirmavit & propagavit Ioannes Trithemius. Sed ego neminem Sigeberto antiquiorem reperi qui ista tradat. Immo Fulcuinus, vetustus auctor, qui originem & historiam monasterij Lobiensis descripsit, veterúmque Abbatum Lobiensium seriem dedit, nullam Ansegisi mentionem facit, neque etiam Ægidius Waulde, qui anno seculi istius vigesimo octavo vitam sancti Vrsmari & historiam ejusdem monasterij vulgavit collectam ex veteribus monumentis Lobiensibus vicinarúmque Ecclesiarum & monasteriorum. Vehementer autem falluntur qui putant illum fuisse primùm Abbatem Lobiensem, multòque magis ij qui eum postea Senonensem Archiepiscopum fuisse contendunt extremis Karoli Calvi temporibus. Quamvis enim constet eum qui Senonensis Archiepiscopus fuit, Abbatem antea fuisse, confundi tamen non debet cum collectore capitularium. Neque verò necesse est eorum qui ita sentiunt argumenta refellere, quos testimoniis gravissimis obruere facile esset. Sufficiet auctoritas viri celeberrimi istarúmque rerum peritissimi Iacobi Sirmondi, qui de Ansegiso ita scribit in epistola ad Domnum Constantinum Caietanum Abbatem sancti Baronti : *Par fuit in Ansegiso, qui Caroli & Ludovici Regum capitula collegit, quorundam hallucinatio. Cùm enim Ansegisum hunc Lobiensem in Cameracensium diœcesi Abbatem fuisse ex Sigeberto constet longèque diversum ab Ansegiso Senonum Archiepiscopo, quamquam is etiam Abbas ante episcopatum fuerat, sed alterius in Bellovacis monasterij cui à sancto Michaële nomen, non defuerunt tamen qui utrumque Ansegisum confunderent & digestorum in libros capitulorum laudem Archiepiscopo perperam tribuerent.*

Extat apud Labbeum to. 1 de scriptorib. ecclesf. pag 692.

XL. Ex his quæ dicta hactenus sunt colligitur ambigi meritò posse an vera sit eorum sententia qui Ansegisum nostrum volunt fuisse Abbatem Lobiensem. In chronico Fontanellensi, quod in tomo tertio Spicilegij Dacheriani editum est, reperio Ansegisum Abbatem Fontanellensem constitutum à Ludovico Pio, virum fuisse doctum ac librorum amatorem, quorum magnam copiam reliquit in monasterio Fontanellensi & in Flaviacensi, cujus etiam Abbatem fuisse docet auctor ejusdem chronici. Existimare itaque fortassis liceret Ansegisum Abbatem, qui capitularia Regum collegit, eum esse qui Fontanellensis Abbas fuit, & obiit anno DCCCXXXIV.

XIII. Kalend. Augusti, postquam eam abbatiam, per annos decem & ampliùs rexisset.

XLI. Collectio illa capitularium ab Ansegiso Abbate confecta statim auctoritatem magnam obtinuit, quòd eam Ludovicus Pius Imperator suam fecerit. Etenim ille in constitutionibus editis post annum DCCCXXVII. referens verba vel sensum legum à patre suo Karolo aut à se antehac editarum, reperiri illa scribit in capitulari. quo nomine intelligit collectionem Ansegisi. Veluti in capitulari Wormatiensi anni DCCCXXIX. tit. I. cap. V. *Ita enim continetur in capitulare bonæ memoriæ genitoris nostri in libro I. cap.* CLVII. *Vt qui Ecclesiarum beneficia &c.* Et paulò pòst: *Item in capitulare nostro in libro II. cap.* XXI. *de eadem re.* Et infrà in capite nono ejusdem capitularis Wormatiensis: *Quicunque de rebus Ecclesiarum, quas in beneficium habent, restaurationes earum facere neglexerint, juxta capitularem anteriorem, in quo de operibus ac nonis & decimis constitutum est, sic de illis adimpleatur, id est, in libro IV. capitulo* * XXXVIII. *De opere & restauratione Ecclesiarum &c.* Et in titulo secundo ejusdem capitularis cap. I. *De beneficiis destructis hoc observetur quod in capitulare priori continetur, id est, in libro IV. capitulo* XXXVI. *Quicunque beneficium &c.* Ibidem cap. VIII. *Hoc observetur & teneatur quod in priori capitulari nostro constitutum est, id est, in libro IV. capitulo* XXX. *Quicunque liber homo &c.* Et titulo III. cap. I. *Hoc observetur & teneatur quod in capitulare priori constitutum est, id est, in libro IV. capitulo* XIII. *Si quis ex levi causa &c.* Item cap. V. *Ita teneatur sicut in capitulare Domni Karoli Imperatoris continetur in libro* III. *capitulo* XL. *Vt nullus ad placitum &c.* Et paulò pòst: *Item de eadem re in capitulare nostro in libro* IV. *capitulo* LV. *De placitis siquidem &c.* Et in capite octavo ejusdem tituli: *De faidis coërcendis hoc observetur & teneatur quod in capitulare nostro in libro* IV. *capitulo* XXV. *continetur. Si quis aliqua necessitate cogente &c.*

* Vide Notas ad capitularia pag. 1190.

XLII. Karolus quoque Calvus eandem collectionem sæpe laudavit tanquam publicum legum Francicarum codicem regia auctoritate & usu publico receptum. Referenda sunt loca ex capitulis ejus quæ id probant quod nos diximus. Titulo XXXVI. cap. I. *Comites Episcopis & ministris Ecclesiæ in eorum ministeriis adjutores in omnibus fiant sicut in capitulari prædecessorum ac progenitorum nostrorum continetur, in secundo libro capitulo* XXIII. *&c.* Ibidem cap. IV. *Volumus & expressè mandamus Comitibus nostris ut sicut in* XXIV. *capitulo secundi libri capitulorum decessorum nostrorum continetur &c.* Cap. VIII. *Vt denarij ex omnibus monetis meri ac bene pensantes, sicut in capitulari prædecessorum ac progenitorum nostrorum Regum libro quarto* XXXII. *capitulo continetur.* Cap. IX. *Perjurus puniatur sicut in capitulari decessorum ac progenitorum nostrorum continetur in fine capituli decimi ex tertio libro.* Cap. XVIII. *Si autem in immunitatem vel potestatem aut proprietatem alicujus potentis confugerit, secundùm quod in tertio libro capitularis* XXVI. *capitulo continetur &c.* Cap. XIX. *Mercata die dominico in nullo loco habeantur, sicut in primo libro capitulorum capitulo* CXXXVI. *habetur.* Cap. XX. *Secundùm legem puniantur, sicut in*

fine capituli decimi ex libro tertio capitulorum habetur. Cap. XXII. *Considerare volumus discretionem quam decessores nostri Reges in quarto libro capitulorum posuerunt capitulo* LVII. *decernentes.* Cap. XXV. *Et quoniam in præfatis capitulis continetur in libro tertio capitulo* LXXV. *ut nullus sine permissu regio bruniam &c.* Cap. XXVII. *Heribannum juxta discretionem quæ in progenitorum nostrorum tertio libro capitulorum capitulo* XIV. *continetur persolvant.* Cap. XXVIII. *Ad nostram regiam partem componant sicut in præfato capitulorum libro tertio capitulo* XV. *&* LXXXVI. *& in libro* IV. *capitulo* XXXVI. *habetur.* Infrà in eodem capite: *sicut in capitulis libri primi capitulo* CXXXII. *&* CXXXIV. *& in libro* II. *capitulo* XXXI. *& in libro quarto capitulo* XIX. *continetur.* Cap. XXXIV. *Continetur tamen in tertio capitulorum libro capitulo* XXIX. *de homine libero &c.* Titulo XL. cap. IX. *sicut in libro primo capitulorum avi & patris nostri & sicut in capitulis patris nostri anno* XVI. *imperij ejus factis continetur.* Titulo XLV. cap. I. *Qui talem forbannitum receperit, secundùm quod constitutum est in capitularibus avi & patris nostri in libro tertio, si francus est &c.* Ibidem cap. III. *fiat de illis sicut in capitulari avi & patris nostri continetur in libro* III. *capitulo* XLVII. *Et si jam de latrocinio revicti sunt, fiat de illis sicut de revictis. Si autem illis adhuc vita perdonata non fuit, & revicti non sunt, & res & mancipia vel mobile habent, fiat de illis sicut in quarto libro capitulorum capitulo* XXIX. *dicitur.* Citat præterea frequenter idem Karolus capitularia Karoli Magni & Ludovici Pij. Sed nos ea tantùm loca selegimus in quibus illa laudat ex collectione Ansegisi, ut ostenderemus illam fuisse authenticam & regia auctoritate firmatam.

XLIII. Collectionis autem istius hic ordo est ut in primo quidem libro, ut Ansegisus ipse admonet in præfatione sua, posita sint capitula Karoli Magni ad ordinem pertinentia ecclesiasticum, in secundo capitula ecclesiastica Ludovici Pij, in tertio capitula Karoli ad mundanam pertinentia legem, in quarto denique ea quæ Ludovicus Pius fecit ad augmentum mundanæ pertinentia legis. Quæ res non satis animadversa plures viros doctos in errorem impulit, qui secundum & quartum capitularium libros putaverunt esse Karoli Magni. Sed & illud admonendum est, istos duos libros Ludovico & Lothario ipsius filio tribui in quibusdam vetustis Ansegisi exemplaribus; cùm tamen certum sit, ut rectè observavit Petrus Pithœus, nihil heic Lotharij proprium esse, & duos istos libros omnino compositos esse ex capitulis solius Ludovici; si priores duas appendices libri quarti exceperis, quæ sumptæ sunt ex capitulis Karoli M. quæ omissa ab Ansegiso fuerant in prioribus libris. Ceterùm tametsi institutum Ansegisi fuerit ut in primo libro poneret tantùm capitula Karoli Magni, certum tamen est permixta per errorem ab illo fuisse quædam capitula Ludovici Pij, caput nimirum LXXIX. & sequentia usque ad CIV. quæ sumpta sunt ex capitulis quæ anno DCCCXVI. sancita à Ludovico Pio sunt. Causa autem istius erroris, ut alibi diximus, alia esse non potest quàm quòd cùm duo Karoli Magni capitula

Vide Notas ad Capitular. pag. 1111.

Ibid. pag. 1059.

capitula deprehendisset in fronte capitularis quod anno DCCCXVI. à Ludovico Pio conditum est, putavit cetera quoque ejusdem edicti capita Karoli esse. Redit autem postea Ansegisus ad institutum suum. Nam caput CV. cum sex sequentibus sumpta sunt ex primo capitulari anni DCCCV. sequentia quatuor ex secundo capitulari ejusdem anni, caput CXVI. cum decem sequentibus ex quinto capitulari anni DCCCVI. sequentia septem ex sexto capitulari ejusdem anni. Quinque capita quæ postea leguntur, descripta sunt ex secundo & tertio capitulari anni DCCCIII. Caput CXXXIX. sumptum est ex capitulis quæ anno DCCCIX. edita sunt. Originem & fontes eorum quæ postea sequuntur usque ad caput CLIX. reperire non potui. At quatuor ultima capita ejusdem libri primi accepta sunt ex primo capitulari anni DCCCX.

XLIV. Quoniam verò Ansegisus plurima Karoli Magni ac Ludovici Pij capitula prætermiserat, abstinuerátque præterea à referendis Pippini & Karlomanni constitutionibus, quarum tamen frequens usus erat, Benedictus Levita Moguntinensis hanc in se curam suscepit circa annum DCCCXLV. ut capitularia in unum colligeret & in tres libros distribueret. Existimavit Baronius, ac post eum alij, collectionem illam à Benedicto confectam fuisse ex præcepto Concilij Meldensis, quoniam idem Concilium, ut suprà vidimus, à Karolo Calvo postulaverat *ut capitula ecclesiastica à Domno Karolo Magno Imperatore necnon à Domno Ludovico Pio Augusto promulgata obnixè observari præcipiantur.* Verùm rectè admonuit Hermannus Conringius falsam esse eorum sententiam qui collectionem istam jussu Concilij Meldensis factam putant. Rectè inquam. Etenim cùm illa facta sit in regno Ludovici Germaniæ Regis, extra quod Meldensis civitas erat posita, existimari nullo modo potest Benedictum Diaconum Moguntinum aggressum fuisse opus istud jussu Episcoporum alterius regni. Præterea idem Benedictus verbis minimè ambiguis docet se collectionem illam adornasse jussu Otgarij Archiepiscopi Moguntini. Nam postquam locutus est de quatuor libris ab Ansegiso collectis, postea addit:

Baron. ad an. 845. & 847.

Concil. Meld. c. 78.

Conring de orig. jur. German. c. 15. 17.

Auctario demum, quem tunc Mogontia summum
Pontificem tenuit, præcipiente pio,
Pòst Benedictus ego ternos Levita libellos
Adnexi, legis quîs recitatur opus.

XLV. Neque verò recens neque ratione carens est querela doctorum virorum, qui aiunt hanc Benedicti collectionem confusam esse & compositam ex variis centonibus. Attamen veram non puto eorum sententiam qui scribunt illum dolo malo heic usum & capitula à se collecta variis in locis adulterasse & interpolasse in gratiam Romanæ sedis, ac propterea usum scrinio Ecclesiæ Moguntinæ, ubi cusa sint capitularia & investigatæ eorum fodinæ. Ego faciliùs crediderim illum collegisse primùm capitula quæ citra controversiam edita sunt à Regibus, tum ea quæ ab ipsis vel eorum jussu, ut suprà monuimus, ab Episcopis aut viris doctis excerpta sunt ex libris divinæ scripturæ,

ſicut ea ſparſim in eorum mixta capitulis reperit, ut ipſa Benedicti verba ponamus, & quæ excerpta ab eiſdem ſunt ex canonibus ſacrorum Conciliorum, ex decretis Romanorum Pontificum, ex dictis ſanctorum patrum, ex conſtitutionibus ſynodalibus Epiſcoporum Gallicanorum, ex Codice Theodoſiano ſive Aniani interpretationibus, Pauli ſententiis, Iuliani Antecesſoris Novellis, codice legum Wiſigothorum, ex lege Salica, ex lege Ripuariorum, & ex lege Bajuvariorum. Ex his enim omnibus locis conſarcinata eſt illa Benedicti collectio, confusè ſanè facta, nullo ſervato temporum ordine, mutatis etiam ſœpe verbis capitum quæ illic referuntur. At non propterea cenſeo culpandum eſſe Benedictum, cùm ipſe nos monuerit ſe capitula illa ſic tonfuſa & indigeſta ſparſim inveniſſe, & eorum quidem nonnulla habuiſſe paria initia & imparem finem, quædam verò pares fines, ſed non paria initia, in quibuſdam autem minus, & in quibuſdam plus, & ideo ſe illa dimiſiſſe ſicut invenerat, id eſt, nihil mutaſſe, nihil addidiſſe aut detraxiſſe. Tantum autem abeſt ut ego Benedictum culpari debere cenſeam ut etiam multum ei nos debere putem, abſque cujus diligentia & labore careremus hodie pleriſque ſanctiſſimis & optimis Principum noſtrorum conſtitutionibus quæ alibi non reperiuntur.

XLVI. Prodiit illa & uſu publico recepta eſt, non ſolùm in regno Germaniæ, ſed etiam in Francia noſtra, ante annum Chriſti octingenteſimum quinquageſimum octavum. Nam cùm eo anno Herardus Archiepiſcopus Turonenſis capitula ſua ediderit, magnámque eorum partem abbreviaverit ex illis quæ in collectione Benedicti habentur, manifeſtum eſt illa uſum fuiſſe. Poſtea Iſaac Epiſcopus Lingonenſis capitula quoque ſua collegit ex iiſdem tribus Benedicti Levitæ libris. Laudantur denique frequenter capitula ejuſdem collectionis in Concilio apud ſanctam Macram, in Troſleiano, & ab Hincmaro, Regi. none, Fulberto, & Ivone. Nam de Burchardo ſilere me debere puto: quia tametſi multa acceperit ex illa Benedicti collectione, maluit eſſe mendax, ut ſœpe monuimus, quàm capitularia Regum noſtrorum laudare. Quonam autem modo intelligenda illa ſint quæ Benedictus Levita ait de capitulis regalibus auctoritate apoſtolica roboratis, fusè dictum eſt ſuperiùs, neque ea heic repeti opus eſt.

XLVII. Antequam verò à Benedicti collectione recedamus, ſupervacaneum non erit admonere illam, cùm facta eſſet diù poſt Anſegiſum, non ſemper unum cum iſtius lucubratione corpus conſtituiſſe, & librum capitularium qui nobis eſt quintus, primum aliquando numeratum fuiſſe apud veteres. Teſtis erit Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis in opuſculo XLVIII. quod inſcriptum eſt *De Presbyteris criminoſis de quibus approbatio non eſt.* Illic enim referens caput XXXV. libri quinti capitularium, qui eſt primus Benedicti Levitæ, ita ait: *Quid de Presbyteris criminoſis de quibus approbatio non eſt agendum ſit, in libro primo capitulorum Domni Karoli Imperatoris Auguſti capite trigeſimo quarto ſcriptum eſt: Hoc*

nobis magno cum studio retractandum est &c. Et Concilium Trosleianum habitum anno DCCCCIX. referens caput CCCCXXVII. libri sexti capitularium, qui est secundus Benedicti, ait: *Quapropter in libro capitularium secundo capitulo CCCCXXVII. ita sancitur: Omnibus nos ipsos corrigentes &c.* Præterea Isaac Episcopus Lingonensis collectionem suam adornavit ex solis tribus libris capitularium à Benedicto Levita editis. Habuimus autem vetustissimum codicem sancti Arnulphi Metensis, in quo descripta sunt plurima capitula excerpta ex illis tribus Benedicti libris, & in fronte eorum quæ ex libro sexto accepta sunt ita scriptum est: *Ex capitularibus gloriosissimorum Imperatorum Domni Karoli & Domni Hludouvici libro secundo.* Et paulò post: *Item in eodem ex lege veteris testamenti.* Rursum infrà, ubi caput CLXXXII. libri quinti describitur, positum est in titulo: *Item in eisdem* (id est, in capitularibus) *ex libro primo: Vt Episcopi potestatem habeant &c.* Denique in chartulario Ecclesiæ Barcinonensis reperimus, uti suprà adnotatum est, Adeledim quandam anno XXV. regni Regis Henrici dedisse eidem Ecclesiæ *librum Karoli sanctæ Ecclesiæ utillimum in tribus corporibus divisum*, id est, collectionem Benedicti in tres libros divisam. Si ista observata fuissent à doctissimo viro Mariano Victorio, non tribuisset Ansegiso librum quintum capitularium. *Extat*, inquit, *apud Ansegisum Abbatem synodus quædam sub Carolo Magno celebrata, in qua de hujusmodi precibus mentio his verbis habetur: Vt nemo sacerdotum populi sibi peccata confitentium sine auctoritate canonum judicare præsumat.* quod est caput CXVI. libri quinti. Neque leviùs aberrant qui libros omnes capitularium in quibus extant constitutiones Karlomanni, Pippini, Karoli Magni, & Ludovici Pij, sic laudant tanquam solius Karoli Magni essent, passim ita scribentes: *Karolus M. libro quarto &c. capitularium.* (Mar. Vict. de sacram. confess. pag. 139.)

XLVIII. Post septem libros capitularium sequuntur additiones quatuor, in quibus bene multa reperiuntur quæ neque apud Ansegisum extant neque apud Benedictum. Putavit Sirmondus illas fuisse compositas à Benedicto Levita. Verùm ille nullam illarum mentionem facit in præfatione sua; & quamvis in codice Bellovacensis Ecclesiæ tres posteriores additiones legantur post libros Ansegisi & Benedicti, & in Tiliano reperiantur etiam post librum septimum pleraque capitula trium ultimarum additionum, in vetustissimis tamen exemplaribus Petri Pithœi & Iacobi Sirmondi, in quibus nihil est Benedicti Levitæ, quatuor additiones adjunctæ reperiuntur post libros quatuor Ansegisi. Illud etiam notandum est in hoc loco, additionem primam non haberi in codice Tiliano, neque in Bellovacensi, nec in Palatino. In istis tamen duobus ultimis descriptam fuisse antiquitus, tanquam partem faceret libri septimi, hinc colligitur quòd in titulis eidem libro septimo præfixis in eisdem duobus codicibus sequuntur consequentibus numeris lemmata capitum primæ additionis, ita ut additis ad CCCCLXXVIII. capita libri septimi capitibus octuaginta primæ additionis, consurgat nume- (Sirmond. in Notis ad capitularia pag. 752. & 754.)

rus DLVIII. capitulorum. Et sanè ita antiquitus obtinuisse in aliquot locis colligitur etiam ex iisdem exemplaribus Pithœi & Sirmondi, in quibus tamenetsi nulli alij libri capitularium descripti sint præter quatuor priores cum quatuor additionibus, in initio tamen primæ additionis ita scriptum est: *CAP. CCCCLXXVIII. Vt Abbates &c.* Istud ipsum colligi potest ex Ivone, qui referens caput decimum sextum primæ additionis, accepisse se illud ait *ex capitularium libro VII. cap. CCCCXCIIII.* ut legitur in vulgatis Ivonis editionibus & in vetustissimo codice MS. sancti Victoris Parisiensis. Quò etiam fortassis respiciebant Episcopi in Concilio Trosleiano congregati anno DCCCCIX. quum caput primum capitularis anni DCCCXVII. referentes, illud laudant ex capitularibus. Attamen licèt istud sit certissimum, æquè verum est collectionem Benedicti Levitæ terminari in capite CCCCLXXVIII. in his verbis: *Maximè trium ultimorum &c.* Itaque capitula primæ additionis inserta sunt libro septimo post tempora Benedicti, quia is cuilibet studioso potestatem in præfatione sua fecerat inserendi quæ vellet. Ob eam causam nos octuaginta illa capitula concludere noluimus spatiis libri septimi, tum etiam ne turbaremus ordinem receptum inter viros doctos. Quæ enim additio secunda nunc est, prima esset, si veterum Pithœi ac Sirmondi librorum & Ivonis auctoritatem sequi voluissemus. Ceterùm nos additionem primam retulimus ad annum DCCCXVII. inter capitula Ludovici Pij.

Ivo par. 1. c. 133.

Concil. Trosl. c. 3.

XLIX. Prima constitutionum Karoli Magni editio per typographos prodiit anno MDXLV. opera & studio viri rei antiquariæ bonarúmque literarum studiosissimi Viti Amerpachij, curante Alexandro Veissehorno typographo Ingolstadiensi, cum hoc titulo: *Præcipuæ constitutiones Caroli Magni de rebus ecclesiasticis & civilibus, à Lothario nepote ex avi constitutionum libris collecta, & nuper è cœnobio Tegernseensi prolata, cum annotationibus & præfatione Viti Amerpachij.* Sequitur deinde epistola dedicatoria ejusdem Amerpachij ad Carolum V. Imperatorem & Ferdinandum Cæsarem, quæ tota ferme est de eorum laudibus. In pagina tamen nona & sequentibus agit de opere à se suscepto, his verbis: *Ad hanc rem autem opportunissimè se obtulit mihi canonum & legum harum compendium, quorum hæ ab ipso Carolo Magno latæ sunt, illi verò approbati aut unà cum Episcopis ab eo conditi. Sunt enim ex magna parte velut flores quidam è diversis legum hujus Imperatoris voluminibus & actu habitorum ab eo cum Episcopis Conciliorum (salva tamen ubique auctoritate sedis apostolicæ, imò reverenter habita) collecti, ut clarè sub finem operis indicatur. Delituit hactenus hæc vetustatis gemma in cœnobio Tegernseensi, ac etsi membranis credita, in plerisque tamen locis non modò non parum detrita & corrosa erat à tineis & blattis, sed etiam fœdissimè à librario deformata, ut passim annotavi ad ipsas leges & canones, tametsi non ubicunque à me aliquid est mutatum, ac facilè appareat ex manu scriptum esse librum ab homine & indocto & negligente. Mihi profectò plurimum fe-*

cii negotij qualiſcunque illa concinnatio. Primò enim legendus fuit totus liber ; & præterquam quòd in ſcripturæ inſolentia tantùm non oportuit me aliquando repueraſcere, hoc eſt, literarum & ſyllabarum formulas aut conferendo aut divinando diſcere, cogitandum fuit de ſenſu, & examinanda fuerunt multa vocabula non minore ſtudio quàm olim in oraculis examinabantur, aut examinari ſolent in ænigmatis. Quamquam autem in his rebus nec ingenium fortaſſe prorſus mihi deeſt nec uſus, non tamen ſine magno ſæpe labore ſaltem probabile aliquid invenire in tanta vetuſtate morum & ſermonis Germanici potui. non quòd putem à me nuſquam aberratum ; ſed pro mea in inquirendo pertinacia non potui facere quin darem in omnibus locis operam, ac efficerem ut quomodocunque tandem alicubi acquieſcerem. Auxit hanc difficultatem quòd nec legum nec ſacrarum conſtitutionum habeo magnam peritiam. Feci tamen & hac in parte quantum vires ac alij labores permiſerunt. Fateor quidem editionem feliciùs non paucos alios me potuiſſe conficere, præſertim quod ad hanc rem attinet ; ſed qui voluiſſent etiam non tam facilè habiti fuiſſent ; & hic labor magis literariam quandam induſtriam & peritiam poſtulabat quàm exquiſitam aliquam juris doctrinam. Iam verò an Iuriſconſultus aliquis non ſingularis hic potuerit meliorem operam navare quàm ego feci, æqui lectoris judicium eſto. Quare non tantùm veniam daturos mihi vel doctiſſimos puto, ſed etiam laudaturos meam ſedulitatem, quòd in mediis occupationibus ſcholaſticis hoc etiam onus in me ſuſceperim ; præſertim cùm interim aliquod proprium opus lucubrare potuerim & multò longius & fortaſſe mihi ac meis fructuoſius, ut nunc ſunt tempora ; & hac etiam ad quæſtum aliquando, ut ingenuè verum fatear, conferre cogimur.

L. Collectio illa continet primò capitulare anni DCCLXXIX. in XXIV. capitula diſtinctum, tum capitularia tria anni DCCLXXXIX. integra, tertio loco capitulare anni DCCXCIII. de cauſis regni Italiæ, quarto capitula data anno DCCCVI. ad Niumaga, quinto capitula data Miſſis eodem anno, ſexto excerpta de canone, quæ in editione noſtra edita ſunt poſt capitula ad Niumaga, ſeptimo caput LXXXIX. legis Ripuariorum, quod extat etiam inter Karoli Magni capitula excerpta ex lege Longobardorum, octavo capitulare ſecundum, tertium, & quartum anni DCCCIII. & priora tria capitularia anni DCCCV. & capitulare quartum incerti anni, tum edictum Karoli Imperatoris de honore & adjutorio Epiſcopis præſtando à Comitibus & aliis judicibus, quod circa annum octingenteſimum editum eſt. Sequuntur poſtea Karoli Magni capitula octo addita ad legem Longobardorum, tum epiſtola ejuſdem ad Pippinum filium Regem Italiæ, quam nos ad annum DCCCVII. retulimus ; poſt quam ſequuntur capitula tria Karoli Magni addita ad legem Longobardorum, quorum duo habentur inter capitula à nobis excerpta ex eadem lege, tertium, quia nobis excidit, addidimus in fine tomi primi, poſt finem indicis & notationem de erratis typographicis. Poſt Karoli Magni capitula, deſcripta habentur capitula quæ Ludovicus Pius edidit anno decimo ſexto imperij ſui. Poſtre-

mò pauca quædam capitula hinc inde collecta, & Lotharij capitulum de confirmatione superiorum constitutionum. Hunc codicem postea Ioannes Busæus Presbyter è Societate Iesu recudit Moguntiæ anno MDCII. ad calcem epistolarum Hincmari, tum etiam Goldastus in collectione constitutionum imperialium.

LI. Eadem tempestate summi judicij vir ac literarum virtutúmque antistes Ioannes Tilius Briocensis dein ac Meldensis Episcopus, cui editionem multorum bonorum librorum debemus omnes, cogitavit de edendis libris capitularium ab Ansegiso Abbate & Benedicto Levita collectis, ac demum eos prælo commisit anno Christi MDXLVIII. in hac civitate Parisiensi. Substitit tamen in capite CCLXXXIX. libri sexti; quo casu nescimus, quamvis Petrus Pithœus, qui propior ei fuit, divinare conatus sit. Attamen quamvis absoluta perfectáque editio non fuerit, quædam illius exemplaria in lucem emissa sunt, quibus hodie fruimur, ita ut qui Romæ per ea tempora Gratiani collectioni, ut idem Pithœus ait, recognoscendæ recensendæque præfuerunt, iis usi sint, simul & Bellovacensis exemplaris reliquiis, *quæ tum illi quidem*, addit idem Pithœus, *doctissimi Episcopi beneficio, indicio verò nostro nacti sunt*, id est, beneficio Iacobi Amioti Episcopi Autissiodorensis, ut ingenuè agnoscunt Correctores Romani in indice librorum qui variis ex locis sunt habiti, qui sequitur post præfationem. *Capitularium liber septimus*, inquiunt illi, *& capitularia adjecta, missa à Iacobo Amioto Episcopo Autissiodorensi ex bibliotheca Ecclesiæ Bellovacensis.* Habuerat etiam unum ejusdem editionis exemplar vir celeberrimus & doctissimus Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis. *Ad manus meas*, inquit ille loquens de libris capitularium, *pervenit hæc collectio mutila. Namque sex libri Parisiensis editionis anni* MDXLVIII. *erant imperfecti. Sexti enim finis erat initium capitis* 289. *cùm tituli essent capitum* 330. *sexti libri.* Habuerat inquam beneficio doctissimorum virorum Petri Ciaconij & Latini Latinij. Docet nos istud idem Latinius in epistola scripta anno MDLXXVI. ad Augustinum. *Habebis*, inquit, *partim mea, partim Chiaconij tui opera libellum capitularium, mancum illum quidem & imperfectum, sed ejus tamen modi cujus quotquot Lutetia huc ad nos adhuc missi sunt, omnes planè fuerunt.* Septimi quoque libri & capitularium adjectorum copiam se habuisse ab urbe Roma scribit Antonius Augustinus in loco suprà laudato. Subjungit enim: *Septimi verò libri exemplum, quod ab urbe Roma habui, multis capitibus erat deminutum. Vltimum ejus libri caput suprà scripsimus* 478. *cùm tituli capitum essent* 558. *Sequebatur duplex collectio adjectorum capitularium.* Itaque præter folia Tilianæ capitularium editionis, missum quoque ad Augustinum fuit libri septimi & capitularium adjectorum exemplar ex eo descriptum quod ex bibliotheca Ecclesiæ Bellovacensis Romam pervenerat. Nam præterquàm quòd in codice Bellovacensi ista extant prout ab Augustino commemorantur, docent Correctores Romani volumen capitularium quod ex Gallia habitum est ha-

Pith. in præfat. ad capitularia.

Ant. Augustin. in judicio de quibusd. veterib. canon. collectorib. & in lib. 2. de emendat. Grat. dial. 10.

Epistolæ Latinij to. 2. pag. 166.

buiſſe titulos 558. capitum libri ſeptimi. *In indice libri ſeptimi capitularium numero 494. (nam capita ipſa à 478. uſque ad 558. in volumine quod ex Gallia habitum eſt deſiderantur) hæc leguntur: Ne ſibi compatres & commatres monachi faciant.* Hanc Tilij editionem quadraginta pòſt annis perfecit & emiſit magnum illud Franciæ noſtræ ornamentum Petrus Pithœus. Quoniam verò Tilius & Pithœus plurima ſuſtulerunt ex libris capitularium quæ ipſis ſuperflua viſa ſunt, & ordinem Anſegiſi & Benedicti ſæpe turbarunt, operæ pretium eſt heic adnotare quid ab illis præſtitum ſit in hac editione, quid verò culpandum eſſe videatur. Sed antequam iſta exequar, & conſilium operis & ordo temporum poſtulat ut nonnulla dicamus de Baſileenſi capitularium editione. Nota Corrector. Rom. in c. Monachi. diſt. 4. de conſecr. c. 104.

L I I. Prodüt illa anno M D L V I I. unà cum aliis antiquis legibus nationum quæ olim imperio parebant Francorum, quas Baſilius Ioannes Heroldus ex vetuſtiſſimis bibliothecæ Fuldenſis exemplaribus deſcripſit. Inter has igitur reperiuntur capitularia Karoli Magni & Ludovici Pij ab Anſegiſo Abbate collecta, qualia nimirum reperiuntur in veteribus libris, niſi quòd quartus liber magna ſui parte mutilus eſt & imperfectus. Deſunt enim illic viginti tria capita, decimum tertium nimirum & ſequentia uſque ad trigeſimum ſextum. Deeſt etiam ſexageſimum primum & reliqua libri quarti. Sequitur deinde in editione Baſileenſi lex Lotharij de decimis, quæ à nobis edita eſt inter capitula Lotharij excerpta ex lege Longobardorum. Poſtea capita CXCVI. CXCVII. CXCIX. CCII. CCIV. libri quinti capitularium. Tum capitulare ſecundum & tertium anni DCCLXXXIX. & capitulare anni DCCXCIII. de cauſis regni Italiæ, capitula nonnulla anni DCCCVI. & anni DCCCIII. Deinde ſequitur caput ſexageſimum primum libri quarti capitularium & cetera uſque ad ſeptuageſimum quartum, niſi quòd ſeptuageſimum ſecundum deeſt. Poſtea repetuntur capita LXVII. & alia nonnulla libri tertij & aliorum librorum, abſque ullo ordine. Poſt quæ ſequitur præfatio quæ poni ſolet ante capitula octo Karoli Magni addita ad legem Longobardorum, & priora duo capita libri quarti, capitulare primum anni DCCCXII. ac poſtea caput tertium libri quarti cum ceteris ejuſdem libri. His ſubnectitur edictum Karoli Magni de honore Epiſcopis præſtando edito circa annum octingenteſimum, & capitula tria quæ ſuprà, cùm de editione conſtitutionum Karoli Magni ab Amerpachio facta ageremus, addita fuiſſe diximus ad legem Longobardorum. Poſt iſta omnia, leguntur appendices tres libri quarti, & capitulare anni XVI. imperij Ludovici Pij. Poſtremò capitularia & conſtitutiones Pippini Regis Italiæ, Guidonis, Ottonis primi, Henrici ſecundi, Conradi primi, & Karoli IV. Imperatorum. To. ● capitular. pag 339. c. 37.

L I I I. Triginta pòſt annis Petrus Pithœus novam & ampliorem capitularium editionem procuravit, Tilianam imitatus, quam auxit capitulis quæ deerant in iſta. Vterque verò interpolavit collectionem

Ansegisi; ex collectione verò Benedicti Levitæ plurima capitula omiserunt, quia videbant illa in aliis ejusdem operis locis reperiri. Prævidit Benedictus futuros qui non probarent. Itaque hac sapienti excusatione apud eos usus est in præfatione sua: *Monemus ergo lectores ut si eadem capitula duplicata vel triplicata repererint, non hoc nostræ imperitiæ reputent, quia, ut diximus, diversis ea in scedulis invenimus.* Cùm istiusmodi legum repetitiones Antonius Contius & alij quidam deprehendissent in Nonnullis Iustiniani novellis ab Haloandro editis, putarunt verba in his locis repetita huc perperam fuisse relata, adeóque tolli debere. Quorum opinionem temeritatis arguit Ioannes Leunclavius, non absimile vero videri aiens res easdem nonnunquam duabus aut pluribus in Novellis repeti, & hæc ipsa quæ illic damnantur, reperiri etiam in libris basilicorum. Idem profectò accidit in hac Benedicti collectione. Nam cùm ille describeret capitularia regia prout ea inveniebat in scedulis suis, efficere non potuit quin plurima etiam bis aut ter describeret, quia Principes sæpe renovabant aut suas aut suorum prædecessorum leges, quemadmodum videmus in capitularibus Regum nostrorum. Nam Karolus Magnus, exempli gratia, plurimas leges sancivit descriptas ad verbum ex iis quas Pippinus pater tulerat, plures verò ex iis quas ipse promulgaverat renovavit iisdem omnino verbis quibus usus antea fuerat. Itaque nihil detrahendum erat collectioni Benedicti, nihil mutandum. Etenim ut omittam quòd in capitulis detractis variæ lectiones sunt ab iis quæ leguntur in capitulis à Tilio & Pithœo retentis, nonnulla interdum sunt in omissis quæ in aliis non extant, adeóque his caremus contra mentem auctorum. Probanda autem res est exemplis. Tilius & post eum Pithœus caput CCLXXVI. libri quinti capitularium, quod est mutilum in antiquis Benedicti Levitæ exemplaribus, retuleruut ita mutilum ut invenerant; nisi quòd cùm in antiquis illis exemplaribus caput *Quicunque decimam* referatur ex capite LVII. libri primi capitularium, ubi non extat, hunc numerum mutaverunt, & pro LVII. supposuerunt CLXIII. putantes sensum istius capitis esse in capite libri primi ab eis laudato. Et tamen certum est caput istud libri primi, quod est CLVII. in editione nostra, diversum omnino sensum habere à sententia capitis *Quicunque decimam.* Itaque ad supplendum hiatum qui extat in hoc capite, repetendum illud erat, uti nos fecimus, in additione quarta, ubi extat integrum. Verùm quoniam Pithœus primam illius partem videbat jam esse editam in libro quinto, putavit supervacaneum esse hoc caput repetere in additione, non animadvertens plurima isthic reperiri quæ in libro quinto desunt, & præterea discrimen etiam esse in prima parte capitis inter editiones quæ extant in libro quinto & in additione quarta.

Leunclav. lib. 2. Notator. c. 240. & 256.

LIV. Similis error à Pithœo commissus est occasione capitis CXCVIII. libri quinti, in quo agitur de nonis & decimis vel censu

Ecclesiarum.

Ecclesiarum. Extabat illud bis in collectione capitularium, semel quidem in libro quinto, & deinde in additione quarta. Quoniam verò maxima illius pars reperiebatur in libro quinto, putavit Pithœus omnia illic esse quæ in additione quarta extant. Quod tamen verum non est. Nam in capite CXXXIX illius additionis bene multa leguntur quæ neque superflua videri possunt neque rejici debent à nobis. Sunt enim addita auctoritate publica, & vim legis habent.

LV. Rursum iidem Tilius & Pithœus caput CVIII. libri sexti omiserunt, quia jam descriptum habebatur in quinto. Attamen magnum inter utramque editionem discrimen est. Nam præterquàm quòd in libro sexto legitur *officio fisci servire cogatur*, cùm in quinto scriptum sit *officio Præsidis*, in sexto additur clausula magni momenti, quam Tilius & Pithœus non habent, nimirum hæc: *& in alio monasterio ipse non recipiatur sine Abbatis sui & Episcopi proprij licentia.* Clausula illa omitti non debuit ab editoribus capitularium, cùm in illis reperiatur. Conflata autem est ex usu monasteriorum. Monachi enim antiquitus aliò transferri non poterant sine Abbatis sui & Episcopi proprij licentia, uti jam observatum est à viris doctis. Et tamen aberratum est ab auctore clausulæ in vero sensu verborum ex quibus illam confecit. Quippe certum est caput de quo nunc agimus esse sumptum ex Novellis Iuliani Antecessoris, quæ diversum omnino sensum habent, ut alibi monemus. Vide Notas nostras pag. 1218.

LVI. Diverso errore iidem nonnulla addiderunt in capite CVI. libri sexti, quæ in antiquis exemplaribus non habentur. Etenim hæc est lectio veterum exemplarium: *Similiter de infirmis ac pœnitentibus, ut morientes sine reconciliatione & viatico non deficiant.* Quo etiam modo legitur in canonibus Isaaci Episcopi Lingonensis. Attamen Tilius & Pithœus in hoc loco sic ediderunt: *Similiter de infirmis ac pœnitentibus, ut morientes sine sacrati olei unctione & viatico non deficiant.* Scio verba heic addita reperiri in capitulari anni DCCLXIX. & in capite CXXXII. libri septimi capitularium, adeòque Tilium & Pithœum extra culpam esse quoad sensum capitis. Illud tamen contendo, verba hæc in librum sextum transferri non debuisse ex septimo, cùm fieri facilè possit ut quo primùm tempore lata est hæc lex, quod fortassis contigit ante Karoli Magni tempora, clausula de sacrati olei unctione non extaret in capite illo, quæ postea addita fuerit anno DCCLXIX. à Karolo Magno.

LVII. Eandem culpam commiserunt iidem viri clarissimi in capite CLIX. ejusdem libri sexti. Nam cùm veteres libri hèic habeant simpliciter, *Qui verò de eisdem fuerint progeniti, ad testimonium admittantur,* Tilius & Pithœus ediderunt *ad testimonium à tertia generatione admittantur.* Scio hanc clausulam reperiri infrà in capite CCCLII. hujus libri, & hine translatam huc esse à Tilio, qui secundam illam capitis istius editionem propterea omisit. Sed ego maluissem utramque dare quàm priorem interpolare contra mentem auctoris & collectoris. Nam in

g

codice legis Wisigothorum, ex quo caput istud sumptum est, hæc tantùm leguntur: *Qui verò de iisdem fuerint procreati, omnimodis ad testimonium admittantur.* Sic enim illic omnino legitur, non solùm in vulgatis editionibus, sed etiam in antiquis exemplaribus.

Lib. 3. capitular. c. 32. & lib. 5. c. 254.

LVIII. Caput CCLXXIX. ejusdem libri sexti ab illis suppressum est, quia jam editum fuerat in libro tertio. Et ob eandem rationem omissum quoque ab illis est in editione libri quinti. Et tamen animadvertere debebant editionem libri tertij non habere clausulam quæ in quinto & sexto reperitur. Neque verò satisfactum puto istarum rerum curiosis quòd eam clausulam inter uncos reposuerunt post finem capituli in libro tertio. Quippe veterum lucubrationes arbitrij nostri ita non sunt ut supplere nobis liceat eorum lapsus aut hiatus, uti sæpe dictum à nobis est occasione emendationum quas viri cetera eruditissimi Correctores Romani fecerunt in contextu locorum quos Gratianus in opere suo retulit.

LIX. In eodem libro sexto capite CCCLXXXII. descriptum est caput quoddam ex lege Bajuvariorum quod isti non ediderunt quia jam constituebat caput CCCXLI. libri quinti. Quòd si viri docti observassent editionem libri sexti nonnulla habere quæ in libro quinto non extant, hauddubiè aut illa transtulissent in librum quintum, aut caput illud rursum posuissent in sexto. Cùm enim codex legis Bajuvariorum, ex quo sumptum est hoc caput, clausulam illam non habeat, probabile est Principem qui excerpta capitula è lege Bajuvariorum probavit, istam clausulam non inseruisse in suo edicto; quæ postea alio tempore addita est, quia necessaria videbatur.

LX. Audaciores iidem fuerunt in conjungendis capitibus LXXIII. & LXXV. ejusdem libri sexti. Nam cùm in antiquis capitularium exemplaribus ita divisa sint sicuti nos edidimus, ac præterea Isaac Lingonensis partem illam capitis LXXV. quam Tilius & Pithœus addiderunt capiti LXXIII. referat consequenter post primam partem ejusdem capitis LXXIII. manifestum est distingui debere. Immo graviùs heic quodam modo peccarunt viri clarissimi quàm in aliis locis ubi capitularium textum interpolaverunt & mutaverunt. Detraxerunt enim nonnulla ut consequentem orationem constituerent. Legantur tantùm capita illa ex editione nostra, & conferantur cum Tiliana & Pithœana, quæ sic habet: *Placuit omni synodali conventui ut nullus Presbyterorum ampliùs quàm unam Ecclesiam sibi vindicare præsumat: quia sicut quisque secularis non ampliùs quàm unam habere debet uxorem, ita & unusquisque Presbyter non ampliùs quàm unam habere debet Ecclesiam.* Itaque ut caput LXXIII. colligare possent cum posteriori parte capitis LXXV. sustulerunt verba illa, *Quapropter omnibus placuit ut nullus Presbyter ampliùs quàm unam Ecclesiam sibi vindicet*, quia illorum sensus habebatur in capite superiori. Hoc verò non est edere capitularia, cùm licentiam sibi quisque sumit mutandi ac detrahendi quod animo collubitum est suo.

AD LECTOREM.

L X I. Præter errata illa communia inter Tilium & Pithœum, nonnulla sunt quæ Pithœi tantùm sunt. Etenim cùm Tilius non absolverit editionem capitularium, neque additiones ediderit, si quid in illis peccatum est, solius Pithœi culpa fuit. Iste verò hcic quoque lapsus est. Omisit enim capita XLVI. & LXXXXII. additionis quartæ, quæ alibi non extant in universa capitularium collectione. Sunt tamen illa magnæ auctoritatis, cùm sumpta sint ex Concilio Moguntino habito anno DCCCXIII. & ex Concilio Parisiensi sexto, ex quo sumpta sunt pleraque capitula eorum quæ Benedictus retulit in sua collectione, tum etiam magna pars eorum quæ leguntur in secunda additione.

L X I I. Iustissimam porrò esse querelam à nobis institutam adversùs Tilium & Pithœum confirmari potest istius auctoritate. Nam cùm is in libro sexto cap. CXLIII. (quod in editione nostra est CXLV.) retulisset canonem Africanum de Clericis ad judices seculares confugientibus, rursùm illum edidit in septimo & in additione quarta, quia in his duobus postremis locis legitur paulò aliter quàm in editione quæ extat in libro sexto. Idem caput CXV. libri sexti iterum descripsit in cap. CCCCVI. ejusdem libri, iisdem omnino verbis; nisi quòd editio prioris capitis paulò emendatior est quàm sequens. Itaque si methodus detrahendi capita similia fuit tenenda, hauddubiè caput illud edendum non erat in duobus locis ejusdem libri. Idem caput CXXXIII. libri quinti rursùm edidit in additione quarta. Debuerat autem omitti secundùm eandem methodum.

Lib. 7. c. 254. Addit. IV. c. 65.

Addit. IV. c. 77.

L X I I I. Post editionem Tilianam & primam Pithœanam, altera successit Francisci Pithœi anno MDCIII. descripta ex illis duabus, sed rursum interpolata & corrupta per speciem emendationis. Probandum autem illud est aliquot exemplis. In libro tertio capite XXIII. legitur in antiquis exemplaribus & in editione Basileensi: *quia latro est & infidelis noster & Francorum.* quam lectionem confirmant capitula Karoli Calvi, ubi sic habetur: *quia latro est, & infidelis est noster & Francorum.* Et Tilius quidem & Petrus Pithœus ita reposuerant: *quia latro & infidelis est noster & Francorum.* Quo etiam ferme modo legerat Ivo, nisi quòd has duas voces *latro &* omisit. At Franciscus Pithœus hunc locum putavit esse corrigendum ex codice legis Longobardorum, ubi ita habet: *quia qui latro est, infidelis est in nostro regno Francorum.* Itaque sic ipse reposuit apud Ansegisum: *quia latro & infidelis est nostro regno Francorum.*

Capitula Karoli Calvi tit. 14. c. 6.

Ivo par. 16. c. 223.

Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 75.

LXIV. Idem mutavit postrema verba capitis CLXVIII. libri quinti, quod descriptum est ex Concilio Moguntiaco jussu Karoli Magni celebrato. Veteres autem capitularium libri, tum etiam Concilium Moguntinum sub Rhabano celebratum, Regino, Burchardus, & Ivo, retinuerunt verba Concilij, quæ sic habent: *nec unquam ampliùs conjugio copulari, sed sub magna districtione fieri.* quo modo ediderunt Tilius & Petrus Pithœus. Irrepserat tamen, ætate Reginonis alia lectio, quam Ivo quoque & Gratianus secuti sunt, ista nimirum: *eos*

Concil. Mogunt. c. 56. Regino lib. 2. c. 197. Burchard. lib. 17. c. 9. Ivo par. 9. c. 71. Regino lib. 2. c. 225. Ivo par. 9. c. 77.

disjungi & ulterius nunquam conjugio copulari præcipimus. Neutram verò istarum lectionum retinuit Franciscus Pithœus; sed aliam reposuit quam alibi reperire non potui, ita scribens: *nec unquam amplius conjugio sub magna districtione copulari.*

L X V. Addamus adhuc unum exemplum mutationum in capitularibus factarum à Francisco Pithœo. Refert Benedictus Levita in libro quinto cap. CCCLXXVIII. constitutionem novellam Iustiniani quæ LXXIX. est apud Iulianum Antecessorem in editione Antonij Augustini, LXXIII. in editione Francisci Pithœi. Et Benedictus quidem non retulit verba ipsa Iuliani, sed sensum tantùm. In fine verò, ubi pœna statuitur adversùs eos qui legem non observaverint, scripsit: *Si quis hanc constitutionem violaverit in magistratu positus, decem librarum auri pœna multabitur. Si exsecutor est, in catenis Ecclesiarum* Addit. III. c. 59. *recludatur pœnas luiturus, & officium perdat.* Sic etiam legit auctor additionis tertiæ. Et sanè ita legitur in omnibus antiquis capitularium exemplaribus & in editionibus Tilij & Petri Pithœi. At Franciscus, qui fontem istius constitutionis noverat, quia Iulianum ediderat, vocem *catenis* hinc sustulit, & *decaniis* reposuit, quia Iulianum Antecessorem voce illa usum esse constabat in epitome Novellarum Iustiniani.

L X V I. Meliùs nos, ut arbitror, qui collectiones Ansegisi & Benedicti Levitæ ac additiones quatuor tales repræsentavimus quales ab auctoribus earum compositæ fuerunt, & secundum numeros à Ludovico Pio, Karolo Calvo, Hincmaro, Isaaco, Reginone, Concilio Trosleiano, Fulberto, & Ivone adnotatos. Itaque deinceps difficile non erit reperire capitula à vetustis illis auctoribus recitata ex libris capitularium. Operæ autem pretium est adnotare unde mihi consilium istius operis, qua occasione captum, quibus auxiliis perfectum, quid denique ego præstiterim pro virium mearum tenuitate.

L X V I I. Illustrissimus vir Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis, qui identidem in commemoratione studiorum lucubrationúmque mearum jure meritòque frequenter occurrere solet, ut erat summo Dei dono natus ad hæc studia, quæ mirificè promovit, exemplum mihi dedit ut ad ea me converterem, ac etiam velut supremæ voluntatis tabulis curam mihi imposuisse visus est emendandi novâque editione donandi capitularia Regum nostrorum. Nam cùm is olim summi magistratus locum pro Christianissimo Rege nostro Ludovico teneret in Hispania Tarraconensi, invenissétque in bibliotheca monasterij Rivipullensis vetus exemplar capitularium, mutuò illud accepit, & nonnulla ex eo describi jussit nondum edita. Cùm autem anno MDCLI. pestilentia Barcinonem invasisset, ísque post septennium administrationis suæ deponere provinciam vellet, codicem illum Barcinone reliquit, & ad monasterium Rivipullense reportari jussit. quod ita factum est ut ille imperaverat. Verùm cùm memoria vetusti illius codicis identidem animo ejus obversaretur,

valdéque cuperet hinc emendare libros capitularium, usus est vir literarum amantissimus occasione delegationis regiæ ad investigandos Galliæ & Hispaniæ limites in ea Pyrenæorum montium parte quæ Tarraconenses à Narbonensibus dividit. Tum verò ad Marchionem Mortaram, qui tum Cataloniam vice Regis Hispaniarum tenebat, literas benevolentiæ & humanitatis plenas scribens anno MDCLX. die octava Martij per clarissimum virum Petrum à Ponte Abbatem Arularum, isti in mandatis dedit ut suo nomine Marchionem rogaret uti secum communicari procuraret Rivipullense capitularium exemplar, quòd conferre illud cuperet cum libris editis, uti facturus erat nisi pestis eum coëgisset excedere Barcinone. Ad quæ Mortara perhumanè respondit curaturum se ut liber ille quæratur in monasterio Rivipullensi, missurum porrò se illum statim ac inventus foret. Attamen missus non est ante sequentem mensem Augustum; acceptúsque à Marca est Tolosæ III. Nonas Septembris, pridie quàm Garumnæ se committeret, Burdegalam primò, inde Lutetiam petiturus. Ergo cymbam ingressi pridie Nonas, librum capitularium contulimus cum editione Pithœana, Marca vetus exemplar legente, me verò Pithœanam illam editionem tenente & varias lectiones scribente. Quadriennium illud quo navigavimus absumptum est in hoc opere. Tum liber Rivipullensis missus Tolosam, & hinc delatus Barcinonem, possessoribus suis restitutus est. Continet autem hic liber priores quinque libros capitularium, tum aliquot capitula Ludovici Pij & Karoli Calvi, capitula Walterij Episcopi Aurelianensis, & aliquot Hincmari Archiepiscopi Remensis epistolas, postremò historiam de translatione reliquiarum sancti Stephani. Titulus hic est capitularium: *Incipit præfatio libri Domni Ansegisi Abbatis, quem composuit ad Domnum Ludovicum & Lotharium ejus filium Imperatores, de ordine ecclesiastico libros duos, & de mundana lege alios duos.*

LXVIII. Cùm autem postea accessissem ad curandam bibliothecam Colbertinam, in eáque invenissem vetustissimum & optimum exemplar capitularium, in quo priores quinque libri extant & nonnulla capitula libri sexti, itémque aliquot libri septimi, contuli hunc codicem cum editione capitularium Pithœana, diligenter notatis variis lectionibus. Titulus porrò capitularium, qui in multis antiquis libris nullus est, ut etiam observavit Petrus Pithœus, ita habet in codice Colbertino: *In Christi nomine. Incipiunt capitula Regum & Episcoporum, maximèque nobilium omnium Francorum.* Cetera verò quæ heic habentur in editione Tiliana, in isto veteri exemplari non extant.

LXIX. Haud ita multò pòst in bibliothecam regiam delati sunt libri manuscripti qui fuerunt Eminentissimi Cardinalis Iulij Mazarini; inter quos repertus est is ipse vetus codex quo Tilius usus est in editione sua capitularium, ejus manu emendatus & interpolatus; ut facilè appareat unde fluxerint quæcunque inter uncos reperiuntur

in editione ejus & in Pithœana. Continet autem iste codex libros septem capitularium, sed valde imperfectos, ut admonuisse visus est Pithœus. Quod tamen intelligendum est de tribus posterioribus libris. Habet præterea tres ultimas additiones, & has etiam non integras.

L X X. Ex opera à me navata in libris capitularium ad vetera illa exemplaria emendandis facilè intellexi non uti nos hodie collectionibus Ansegisi & Benedicti Levitæ quales ab illis compositæ fuerunt, & multa à suis locis avulsa fuisse ut aliò transferrentur, multa etiam in ipsis capitularibus addita à quibus describendis consultò abstinuerant iidem Ansegisus & Benedictus. Itaque decrevi omnino veterem editionem reducere in usum, restituere quæ à doctissimis viris detracta fuerant, detrahere quæ ab illis addita. Quod nolim ut ita quis interpretetur ac si magnorum virorum & de re publica literaria optimè meritorum judicia damnarem, cùm contrà eorum virtutibus assurgam, eorum memoriam sanctissimè venerer ac colam. Verùm quoniam pluribus adhuc exemplaribus opus esse videbatur ad conficiendam optimam editionem, alia conquisivi, & duo vetustissima reperi in bibliotheca Thuana, quorum uno usum fuisse Petrum Pithœum constabat. Quippe ex ejus bibliotheca in Thuanam delatum olim fuerat. In exemplari porrò illo descripti habentur priores libri quatuor capitularium, duæ priores appendices libri quarti, & quatuor additiones. In Thuano nihil aliud habetur præter quatuor Ansegisi libros, cum tribus appendicibus libri quarti.

L X X I. Antonius Sanderus in libro cui titulum fecit *Bibliotheca Belgica manuscripta* admonuit pag. 352. extare in bibliotheca monasterij Camberonensis in Hannonia veterem librum sic inscriptum: *Caroli Magni Imperatoris Christianorum & Ludovici filij ipsius & Clotarij Cæsaris statuta.* Hunc quoque codicem nos habuimus beneficio RR. PP. Prædicatorum in vico sancti Honorati Parisiis commorantium, in quorum bibliotheca nunc servatur. Continet tantùm priores quinque libros capitularium, ut Rivipullensis.

L X X I I. Iam antea adnotaveram Ioachimum Vadianum & Iacobum Gretsertum mentionem facere codicum bibliothecæ sancti Galli in quibus capitularia continerentur. Nam Vadianus quidem eorum mentionem facit in libro sexto aphorismorum de eucharistia pag. 215. *Extat*, inquit, *apud nos Sangalli antiquus Ansegisi Lobiensis codex.* Et in libro primo de collegiis monasteriisque Germaniæ veteribus pag. 12. *Extat Sangalli vetustissimus codex stylo inculto & barbaro scriptus, qui & Salicam & Ripuariam & Alemannicam continet. Extant ibidem Ansegisi libri de legibus Caroli & Ludovici, ex quibus plurima descripsimus.* Gretserus verò in apologia pro Cardinale Baronio cap. 3. pag. 325. ait habere se capitularium apographum ex bibliotheca S. Galli. Itaque commodùm accidit ut eodem ferme tempore quo codex Camberonensis mecum communicatus est, incideret in ma-

nus meas catalogus librorum celeberrimi monasterij sancti Galli in Helvetia, in quo adnotatos reperi quosdam codices in quibus capitularia Regum nostrorum continebantur. Equidem ut facile erat concipere desiderium videndi hos libros, ita difficile videbatur eos obtinere à locis longo intervallo remotis. Effecit tamen auctoritas illustrissimi & excellentissimi viri Ioannis Baptistæ Colberti, literarum hodie literatorúmque parentis, ut codices illi huc ad me perferrentur, operam præcipuè in hoc suam conferente viro illustrissimo Melchiore Arod à sancto Romano, qui tum Christianissimi Regis nostri Legatus erat apud Helvetios. Hinc itaque habui plurimos codices antiquissimos, duos autem in primis in quibus libri capitularium descripti erant. Sed in uno eorum extabant tantùm liber tertius & quartus, & tres appendices libri quarti. In alio habentur libri quinque priores & centum priora capita libri sexti, tum etiam appendices tres libri quarti. Hinc præterea habui vetus exemplar capitularis Aquisgranensis anni DCCLXXXIX. & aliqua Ludovici Pij capitula nondum edita, eclogas Amalarij de officio Missæ, tum etiam nonnulla capitula ad monachos pertinentia, quæ in appendice tomi secundi edita sunt. Denique, præter cetera, hinc etiam habui vetustissimum codicem epistolarum Ruricij Episcopi Lemovicensis & Desiderij Episcopi Cadurcensis, ex quo easdem epistolas edidit Henricus Canisius in tomo quinto antiquæ lectionis.

LXXIII. Post ista habui veterem & optimum librum Ecclesiæ Bellovacensis, omnium quos hactenus vidi optimum, quia plura eáque perfecta continet quàm ceteri, huc ad me missum à doctissimo viro Godofredo Hermant ejusdem Ecclesiæ Canonico & Doctore Sorbonico. Nam præterquàm quòd ille elegantissimè scriptus est, habet collectionem Ansegisi & Benedicti Levitæ integram, etiam librum septimum, quem nondum alibi vidi integrum; nisi quòd in schedis ad me Roma missis legi eundem librum, qualis in codice Bellovacensi visitur, extare etiam in veteri codice bibliothecæ Vaticanæ, ut dicam paulò pòst. Sequuntur postea in eodem codice Bellovacensi capitula Karoli Calvi, non quidem omnia, sed multò plura quàm habentur in reliquis exemplaribus. Tametsi autem liber ille sit omnium quos vidi integerrimus, additionem primam non habet, ut suprà monui.

LXXIV. Habuimus deinde veterem Ansegisi codicem ex bibliotheca clarissimi viri Philiberti de la Mare Senatoris Divionensis, in quo præterea extant aliquot Karoli Calvi capitula. Usi præterea sumus veteri libro sancti Arnulphi Metensis, in quo descripta sunt plurima capitula excerpta ex tribus postremis capitularium libris ab eo qui priores quatuor hauddubiè non noverat. Istiusmodi excerpta frequenter reperiuntur in veteribus libris, ubi accepta dicuntur ex Conciliis Regum quibus Legatus apostolicæ sedis interfuit Bonifacius, ut alibi monemus.

LXXV. Vetus exemplar quod fuit Francisci Pithœi, & nunc extat in bibliotheca Oratorij Trecensis, mecum humanissimè communicavit vir clarissimus Abel Sammarthanus Congregationis Oratorij in Gallia Præpositus generalis. Liber autem ille ita constat ut primò quidem reperiatur præfatio Ansegisi, tum præfatio Karoli Magni, dein præfationes secundi, tertij, & quarti libri. Sequitur postea epistola Zachariæ Papæ Francis & Gallis directa, & synodus habita sub Karlomanno Principe. Describuntur deinde versus qui præponi solent tribus postremis libris capitularium; & post versus illos, acta synodi Liptinensis, & alia quædam capitula ex libris capitularium hinc inde collecta absque ordine. Tandem sequuntur libri capitularium, sed non integri, ut pote in quibus maxima pars capitulorum posita non est, sed illa tantùm quæ scriptoris genio aut studiis conducebant. In hac præterea collectione servatus non est ordo vulgatus. Nam cùm reliquæ omnes capitularium collectiones divisæ sint in libros septem, hæc sub una numerorum serie divisa est in libros novem, in quibus continentur etiam capitula excerpta ex tribus postremis additionibus. Postremò post caput CCCCXLVII. istius collectionis adduntur adhuc CXXXIX. capitula excerpta ex libris capitularium. Vnde fortassis colligi potest alias quoque additiones post quartam in usu fuisse eo tempore quo liber iste scriptus est. Continet autem in universum DLXXXVI. capitula.

LXXVI. Vna collegij Claromontani sive Parisiensis Societatis Iesu bibliotheca plures nobis codices antiquos subministravit, opera præsertim & studio viri clarissimi Renati Rapini, absque quo fortassis ista capitularium collectio fuisset imperfecta. Hic enim effecit ut bibliotheca collegij manuscripta tota integra mihi pateret, ita ut etiam à clarissimo viro Ioanne Garnerio, cui bibliothecæ cura commissa est, facta mihi potestas sit excutiendi schedas Sirmondi exscribendíque quicquid vellem. Hinc ergo habui tres præsertim antiquissimos codices capitularium. Primus, qui fuit Iacobi Sirmondi, continet priores quatuor libros & duas priores appendices libri quarti, tum etiam quatuor additiones. Secundus, qui fuit monasterij sancti Remigij Remensis, & ex bibliotheca Tiliana translatus est in Claromontanam, continet tantùm priores libros quatuor & duas priores appendices. Tertius, qui fuit sancti Vincentij Metensis, quo usos quoque Pithœos fratres & Bignonium habeo compertum, eosdem priores quatuor libros tantùm habet cum eisdem duabus appendicibus. Sed tamen idem præterea habet, quæ ad septem libros capitularium non pertinent, capitula Pippini Principis & Regis, capitula Karoli Magni, inter quæ bene multa sunt quæ nondum edita fuerant, capitula aliquot Ludovici Pij & Karoli Calvi, leges Ripuariorum, Alamannorum, & Bajuvariorum, & legem Salicam. Hic est celeberrimus codex capitularium Karoli Magni, qui unus omnium, ut Sirmondus ait, plura ceteris Karoli Augusti capitularia continet, eadémque per singulos imperij

Sirmond. to 2. Concil. Gall. pag. 244.

ejus

AD LECTOREM.

ejus annos digesta suis etiam locis adsignat; nisi quòd loci nomen in quibusdam non habet, primúmque capitulare, quòd ad Italiam potiùs spectet, penitùs omittit. Habebat tamen bibliotheca Palatina similem codicem, qui nunc Romæ extat in Vaticana, ut dicemus infrà. Sed præterea viderat Sirmondus alium quempiam veterem codicem, illum ipsum, ut auguror, quem Gandavensem & Flandricum vocat, cujus usum habuerat ab Heriberto Rosvveydo. Nam in schedis ejus nonnulla reperi addita capitularibus Karoli M. quæ non alibi leguntur. Certam tamen & indubitatam auctoritatem habent, quia reperta sunt inter schedas magni viri, ejus manu descripta.

LXXVII. Significatum deinde mihi est extare vetus exemplar capitularium in bibliotheca monasterij sancti Michaëlis in periculo maris. Copiam illius mihi lubenter fecit R. P. Domnus Laurentius Hunaltus Prior ejusdem monasterij, ad quem ea de re scripserant pro amicitia nostra & humanitate sua viri clarissimi Domni Lucas Dacherius & Ioannes Mabillonius monachi Benedictini, nomina satis nota inter bonarum literarum studiosos. Initio codicis ista scripta sunt antiquitus: *In hoc volumine continentur quatuor libelli capitulorum Karoli Imperatoris & Lodovici filij ejus, collecti ab Ansegiso Abbate, & tres alij collecti à Benedicto Diacono, quorum ultimus deest.* Rectè. Nam codex iste desinit in capite CCCLXII. libri sexti. Postea sequitur: *Iste liber est sancti Michaëlis de periculo maris, quem Domnus Robertus Abbas fecit fieri.* Quod ego interpretor de Roberto Abbate Montensi, cujus extant accessiones & appendix ad Sigebertum, quem verò Henricus Archidiaconus Huntindoniensis in epistola ad Varinum docet fuisse *tam divinorum quàm secularium librorum inquisitorem & coacervatorem studiosissimum.* Quod verum esse probare præterea videtur quod narrat suprà laudatus Lucas Dacherius, vidisse se ingens Plinij historiarum volumen elegantissimè scriptum è cœnobio Montensi transmissum, ubi hæc inter alia leguntur: *Prologus Roberti Abbatis in Plinium; qui & ipsum librum in Normanniam advexit, & corruptum correxit.* Idem in Notis ad epistolas Lanfranci Archiepiscopi Cantuariensis, cùm texeret catalogum Abbatum sancti Michaëlis de monte Tumba, hæc ait de Roberto: *Centum quadraginta volumina edidisse atque turris sub ruinis & impluvio computruisse refert historia sancti Michaëlis calamo exarata.* Quem locum nemo non videt intelligendum esse de libris quos Robertus transcribi jussit & in bibliotheca monasterij sui reponi.

Appendix ad Gubert. de Novig. pag. 736. Ibid. pag. 716.

LXXVIII. Præter vetustos codices hactenus commemoratos, usi etiam sumus tribus codicibus Palatinis bibliothecæ Vaticanæ, quorum variantes lectiones ad nos missæ sunt ab urbe Roma. Sed antequam narrationem eorùm aggrediar quæ in libris illis inveniuntur, operæ pretium est heic adnotare quonam modo factum sit ut eorum copiam haberem. Cùm ego animadvertissem virum clarissimum Philippum Labbeum in tomo septimo postremæ Conciliorum

editionis pag. 1174. & 1180. referre monitum se ab Holstenio fuisse extare in veteri codice Palatino bibliothecæ Vaticanæ capitula aliqua Karoli Magni, partim edita, partim nondum edita, scripsi XI. Kalendas Octobris anni MDCLXXIV. ad Eminentissimum Cardinalem Ioannem Bonam, rogans eum uti ex codice illo describi in mei gratiam faceret capitula nondum edita, editorum verò varias lectiones adnotari juberet, totúmque illud ad me quamprimùm mitti. Literæ meæ virum optimum invenerunt in lecto decumbentem ex morbo qui nobis illum abstulit. Et tamen, quamquam erat oppressus totius corporis doloribus, statim misit in bibliothecam Vaticanam; & comperto illic extare tria vetusta capitularium exemplaria, referri ad me jussit se, statim atque sanitatem suam recuperasset, lubenter mihi suam in hoc operam commodaturum. Sed heu! vir optimus paulò pòst decessit V. Kalendas Novembris ejusdem anni. Cùm autem heic Lutetiæ percrebuisset nuntius de morte ejus, tantus fuit eorum qui literas amant dolor ut tametsi illum vultu vocéque palam testarentur, altiùs tamen animis mœrerent, tamquam si publicus parens universis ereptus esset. Quis enim non doleret extinctum senem optimum & sanctissimum, in summo dignitatis gradu positum, plurima bonarum rerum cognitione instructum, quíque rem literariam ornare, juvare, promovere & posset & vellet? Itaque nemo ferè in hac urbe fuit, eorum videlicet qui nostra studia & ecclesiasticæ antiquitatis notitiam amant, qui consilia sua literaria morte ejus intercepta non quereretur; quia is cunctis suum favorem præstabat, singulis suam operam commodabat, omnes pulcherrimo & honestissimo commovebat & excitabat exemplo. Ego in primis maximam jacturam in morte tanti viri feci, qui & me diligebat, & meos qualescunque labores humanissimo suo suffragio comprobavit. Hoc patrono amisso, quærendus fuit alius haud dissimilis qui mea studia juvaret & veterum codicum de quibus suprà dixi variantes lectiones ad me mitti procuraret. Commodùm autem Romæ tum erat Eminentissimus Cardinalis Cæsar d'Estrées Episcopus & Dux Laudunensis ac Par Franciæ; ad quem cùm de capitularium editione scripsissem, opémque ejus postulassem, ille auctoritate sua effecit ut codices illi conferrentur cum libris editis, ac præterea ut describerentur capitularia quæ nondum vulgata fuerant. Hinc ergo accepi aliquot capitula Karoli Magni & Ludovici Pij quæ nondum prodierant in lucem, tum varias lectiones librorum Ansegisi & Benedicti Levitæ & capitulorum Karoli Calvi. Codex ille cujus variæ lectiones ad me primùm pervenerunt, continet libros quatuor Ansegisi cum duabus prioribus appendicibus libri quarti. Alter habet libros septem capitularium & tres posteriores additiones, ut liber Ecclesiæ Bellovacensis. In tertio verò sunt capitula Karoli Calvi. In utro autem horum trium extent capitula inedita quorum mihi copia facta est, adnotatum non est in schedis quæ ad me missæ sunt.

AD LECTOREM.

LXXIX. Vſus denique ſum duobus aliis antiquis codicibus, quorum unus meus eſt, alterum habui ex bibliotheca regia. Eos autem heic conjungo, quia cùm ejuſdem ambo antiquitatis & prorsùs ſimiles ſint, unúmque ex alio deſcriptum eſſe oporteat, inurile fuiſſet ſeorſim de utroque agere. In illis itaque ponuntur primò canones Conciliorum & decreta Romanorum Pontificum ex editione Dionyſij Exigui, tum libri ſeptem capitularium, excerpta quædam de matrimonij ratione & de legitimis conjugiis ex Hieronymo, Auguſtino, & ſynodo Hibernenſi. Poſtea ſequitur tractatus de utilitate pœnitentiæ & de remiſſione peccatorum per pœnitentiam, in tres libros diviſus, quem vir clariſſimus Domnus Lucas Dacherius nuper edidit, in tomo undecimo ſui Spicilegij. Sed quemadmodum Dionyſij collectio integra eſt in codice regio, mutila in meo, ita codex regius non habet tractatum illum de pœnitentia, ſed partem tantùm aliquam præfationis, quia folia quæ dein ſequebantur exciſa ſunt & ſublata. Libri porrò ſeptem capitularium integri non ſunt in his duobus codicibus, ſed excerpti tantùm, ut dictum eſt de codice Trecenſi.

LXXX. Hactenus actum eſt de antiquis exemplaribus in quibus Anſegiſi & Benedicti Levitæ collectiones continentur. Nunc verò dicenda ſunt nonnulla de aliis vetuſtis codicibus quibus uſi ſumus in emendandis capitularibus vulgatis, tum etiam de iis qui nobis ſuppeditarunt capitularia quæ nondum edita fuerant. Iſta ſanè adnotata ubique ſuis locis ſunt in Notis noſtris aut in fronte capitularium quæ nunc primùm edita ſunt. Attamen heic quoque ineunda eſt brevis eorum enumeratio. Igitur in emendandis capitularibus integris, quæ extra libros capitularium & additiones vagantur, uſi ſumus vetuſtiſſimis codicibus bibliothecæ regiæ, Vaticanæ, Colbertinæ, Thuanæ, Bigotianæ, Mazarinæ, Tilianæ, Eccleſiæ Albienſis, Eccleſiæ Pictavienſis, monaſterij Corbeienſis, Moyſſiacenſis, Corbionenſis ſive ſancti Launomari, ſancti Galli, ſancti Vincentij Metenſis, ſancti Vincentij Laudunenſis, ſancti Remigij Remenſis, tum monaſteriorum etiam Anianenſis & Rivipullenſis, Divionenſi clariſſimi viri Philiberti de la Mare Senatoris ampliſſimi & doctiſſimi, Navarrico, qui fuit collegij Navarrici Pariſienſis, Helmæſtadienſi academiæ Iuliæ, ex quo variantes lectiones deſcripſerunt viri clariſſimi Hermannus Conringius & Ioachimus Ioannes Maderus, & ad me miſerunt. Vſi ſumus præterea pluribus optimis codicibus collegij Pariſienſis Societatis Ieſu. Multùm etiam nobis profuerunt codices clariſſimorum virorum Claudij Puteani & Petri Pithœi, & codex ampliſſimi viri Hieronymi Bignonij, qui fuerat antea primùm Ioannis Antonij Leſcurij, deinde ab illius heredibus emptus à Claudio Expillio. Eo autem uſum fuiſſe Ioannem Tilium patet ex variis locis, ubi emendationes manu ejus ſcriptæ ſunt ſupra lineas, ut ille ſolebat. Denique præcepta Karoli Magni & Ludovici Pij pro Hiſpanis edidi aut emendavi ope veteris codicis qui extat in archivo Archiepiſcopi Narbonenſis.

LXXXI. Præterea in emendandis capitulis Karoli Magni, Ludovici Pij, & aliorum, quæ ad legem pertinent Longobardorum vel ex illa excerpta sunt, usus sum duobus antiquis codicibus bibliothecæ regiæ; quorum unus est veteris bibliothecæ regiæ; alter in eam delatus est ex Mazarina, & fuit olim Pauli Ramusij Iurisconsulti. Sic enim docet adnotatio manu ejus scripta in ipso codice, hoc modo: *Clarissimi Iurisconsulti Domini Alexandri de Agagiis nobilis Bergomensis munere, qui mihi Paulo Ramusio Iuris Doctori has leges Longobardorum dono dedit dum Bergomi essem Vicarius magnifico ac præstantissimo Doctore Domino Marino Georgio Prætore meo observandissimo.* In his porrò duobus codicibus habentur veteres glossæ, quarum plurima fragmenta edidi inter Notas meas.

LXXXII. Postquam egimus de vetustis exemplaribus quibus usi sumus in hoc opere, consequens est ut etiam de iis agamus quibus usi non sumus. Legeram olim apud Christophorum Brovverum extare in Ecclesia primaria Trevirensi veterem librum Ansegisi, partim Latinè scriptum, partim lingua Germanica illorum temporum. Adhibui operam virorum nobilissimorum ut ejus copiam habere possem. Verum ille nunc apud Treviros non extat. Vbi autem lateat, adhuc nobis ignotum est.

Brovver. in apparatu ad annales Trevir. c. 30.

LXXXIII. Cùm autem ex epistola sive præfatione Basilij Ioannis Heroldi ad Ioannem Archiepiscopum Trevirensem, quæ præfixa est codici originum ac Germanicarum antiquitatum, intelligerem extare in bibliotheca Fuldensi vetera capitularium aliarúmque antiquarum legum exemplaria, rogavi clarissimum & humanissimum virum Abbatem Gravelium, qui tum in Germania jussu ac nomine Regis nostri morabatur, uti eorum copiam habere possem. Et ille quidem de ea re scripsit ad Eminentissimum Cardinalem Badensem Gustavum Bernardum monasterij Fuldensis Abbatem. Iste verò humanissimè respondit VIII. Kal. Februarij anni MDCLXXIV. apud se præcipuum locum habituras fuisse preces clarissimi Abbatis, si vetusti illi codices superessent, sed ablatos eos olim fuisse à ministris Lantgraviorum Hassiæ triennio illo quo territorium Fuldense in sua potestate habuerunt.

LXXXIV. Tentavi etiam si quid in bibliotheca Viennensi imperatoria reperiri posset ad ornandam & amplificandam hanc meam collectionem, eámque ob causam scripsi ad clarissimum virum Petrum Lambecium ejusdem bibliothecæ præfectum. Et ille quidem rescripsit invenisse se aliquot præstantissimos eò pertinentes codices manuscriptos, sed tempus sibi deesse illos conferendi cum editis, facturum se tamen si bellum istud non impedierit; ac postea clarissimo viro Persio Celsissimi Palatini Electoris in aula Cæsarea Legato, ad quem de eadem re meo rogatu scripserat vir doctissimus Ioannes Christophorus Wagenseilius, respondit fieri istud non posse quandiu bellum hoc durabit, & expectandum esse pacis tempus. Itaque nihil hinc habere hactenus potui.

AD LECTOREM.

LXXXV. Idem Wagenseilius plurimum operæ posuit ut veteres capitularium codices investigaret si essent in Germania, ac propterea, ut ipse ad me scripsit, sollicitavit Vlmenses, Augustanos, & Ratisbonenses. Verùm nihil reperire potuit. Attamen, ne nihil ageret, ad me misit exemplar Notarum quas Melchior Haiminsfeldius Goldastus manu sua adnotaverat in ora capitularium ex editione Lindenbrogij, quarum autographum extat in academia publica urbis Bremensis. Apparet autem ex his Notis marginalibus, quod antea quoque sciebamus, Goldastum fuisse virum multæ lectionis & indefessi laboris. Sed nihilominùs notæ illæ mihi non fuerunt magno usui, quoniam nihil aliud sunt quàm adversaria quibus vir doctus memoriam suam sublevabat. Itaque ab his edendis abstinui.

LXXXVI. Post capitula Karoli Magni & Ludovici Pij, sequuntur capitula Karoli Calvi, in quibus emendandis & amplificandis usus sum optimis & antiquissimis codicibus bibliothecæ Vaticanæ, Ecclesiæ Bellovacensis, Divionensi, Tiliano, sancti Vincentij Metensis, Bigotiano, Pithœano, & Rivipullensi. Laudunensem, quo usum esse Sirmondum video, nondum nancisci potui. Addidi deinde capitula Lotharij & Ludovici II. Imperatorum, eáque emendavi ope veterum exemplarium bibliothecæ regiæ & Thuanæ.

LXXXVII. Quoniam verò destinatum mihi ab initio fuit nihil eorum omittere quæ necessaria aut utilia videri possunt ad ornandam & illustrandam hanc nostram capitularium collectionem, monueríque jampridem vir amplissimus & doctissimus Hieronymus Bignonius illa non alium meliorem habere interpretem quàm Marculfum, formulas ejus, veluti factum videmus à Lindenbrogio, capitularibus placuit subnectere, in locis admodum multis emendatas ex fide vetustissimi codicis manuscripti bibliothecæ regiæ & ex alio codice qui fuit clarissimorum Pithœorum fratrum. Sequuntur formulæ veteres incerti auctoris; quas nos vocavimus appendicem Marculfi, quia in codice regio annexæ sunt libro secundo Marculfi, nullúmque illic titulum habent. In illis autem emendandis usus sum eodem codice regio.

LXXXVIII. Formulas Sirmondicas, quibus idem vir amplissimus titulum fecit *Formulæ veteres secundùm legem Romanam* quia ferè omnes iis scriptæ sunt qui lege Romana uterentur, emendavimus ope trium veterum exemplarium, quorum unum extat in bibliotheca regia, secundum fuit clarissimorum Pithœorum, tertium Iacobi Sirmondi. Has verò nos propterea Sirmondicas vocavimus ut hinc discerni possent à superioribus, & quia editæ primò sunt ex schedis Sirmondi. Sirmondus enim illas descripserat ex veteri codice Lingonensi, & apographum postea suum communicaverat cum Bignonio. Sed iste vetus exemplar non vidit, neque scivit ubi esset. Apographum Sirmondi ego quoque habui, & contuli cum editione Bignonij. Postea ipsum vetus exemplar nactus etiam sum ex quo Sirmondus descripserat, & rursùm has formulas cum codice illo contuli, & plera-

h iij

que ejus ope emendavi, nonnulla etiam supplevi quæ exciderant inter scribendum. Ex veteri autem catalogo librorum huic codici addito intelligimus in eadem bibliotheca ad quam hic liber pertinuit extitisse etiam capitularia Karoli Magni & Ludovici Pij, quæ nunc non extant. Nam illic ita legitur: *Sunt in custodia Vvidonis Archidiaconi Lingonensis isti libri, quorum hæc sunt nomina. Orosius ab urbe condita. Capitula Karoli Magni sive Loduici Augusti vel Clotarij Cæsaris.* Is porrò ad quem liber hic pertinuit antè quàm in manus Sirmondi veniret, hunc illi titulum fecerat: *Formula eorum quæ apud veteres in actione forensi frequentabantur.*

LXXXIX. Formularum quæ postea sequuntur, quas Bignonianas voco, vetus exemplar non vidi. Editæ autem sunt, ut Bignonius docet, ex veteri codice qui olim doctissimorum virorum Petri Danielis ac demum Iacobi Bongarsij fuerat, & tum cùm illæ in vulgus emissæ sunt pertinebat ad doctissimum item virum Carolum Labbæum, cujus habemus synopsin basilicorum. Post has sequuntur formulæ Lindenbrogij, sive altera editio formularum Marculfi à Friderico Lindenbrogio in publicum emissa. Quoniam verò supervacaneum fuisset heic repetere formulas quæ in priore Marculfi editione extabant, earum tantùm initia posuimus, reliqua suppressimus, ut ordinem à Lindenbrogio constitutum servaremus. Eas verò formulas edidimus integras quæ in editione Bignonij non extant.

X C. Addidimus nos novam formularum collectionem ex multis codicibus manuscriptis veterrimis, sed præcipuè ex regiis & ex Pithœano, tum etiam aliquas ex libris editis. Adjunximus etiam formulas promotionum episcopalium à Iacobo Sirmondo editas in appendice tomi secundi Conciliorum Galliæ, à nobis emendatas in aliquot locis ope veterum exemplarium, & auctas etiam quibusdam formulis quæ hactenus editæ non fuerant. Denique subjunximus formulas exorcismorum & excommunicationum, variis ex locis collectas, & magna ex parte nunc primùm editas. Sunt autem illæ quoque admodum utiles ad explicanda & illustranda plurima loca capitularium.

X C I. Absoluta tandem capitularium & formularum editione, reliquum est ut de Notis doctissimorum virorum à nobis editis déque cura nostra in edendo hoc opere paulisper agamus. Principio itaque retulimus Francisci Pithœi glossarium sive interpretationem obscuriorum verborum quæ in lege Salica habentur, & glossarium ad libros capitularium multò auctius & emendatius ex autographo ejusdem Pithœi, quod mecum humanissimè communicavit amplissimus Præses Parlamenti Parisiensis Claudius Pelleterius. Sequuntur deinde Iacobi Sirmondi Notæ ad capitularia, & Notæ Hieronymi Bignonij ad legem Salicam & ad veteres formulas Marculfi & aliorum qui eum illo solent conjungi.

X C I I. Superest igitur ut explicemus quid à nobis præstitum sit in hac capitularium formularúmque veterum collectione & editione.

Primò itaque & capitularia & formulas accuratè & ea diligentia qua major adhiberi non potuit contulimus cum vetustis codicibus quorum superiùs facta mentio est, eorúmque ope veteres editiones emendavimus. Deinde conati sumus indicare in margine fontes capitularium, veluti sunt Concilia, decreta patrum, leges populorum, ipsa capitularia. Postea adnotavi etiam loca quæ ex capitularibus referuntur à vetustis scriptoribus, Theodulfo Episcopo Aurelianensi, Hincmaro Archiepiscopo Remensi, Herardo Archiepiscopo Turonensi, Isaaco Episcopo Lingonensi, Reginone Abbate Prumiensi, Burchardo Episcopo Wormatiensi, Fulberto & Ivone Episcopis Carnotensibus, ac demum à Gratiano canonum ac decretorum collectore. Quoniam verò in tanto capitulorum numero difficile fuit omnia assequi, & plurima nobis exciderunt quorum originem non adnotavimus, plerorunque tamen postea fontes invenimus, quos aut in Notis aut in additionibus ad Notas retulimus, aut certè de his admonuimus inter errata. Porrò quanti nobis constiterit totum illud negotium, quàm duri ac malè grati laboris fuerit, tui judicij erit, lector erudite. Ego sanè malo factum nunc esse quàm infectum.

XCIII. Totum hoc opus Notis meis illustravi, ut par erat, in quibus refero varias lectiones ex antiquis codicibus manuscriptis & editionibus, non quidem omnes, sed eas tantùm quæ visæ sunt esse alicujus momenti. Lectionum præterea in contextu receptarum rationem reddidi, easque confirmare conatus sum auctoritate & exemplis. Postremò ea loca quæ aliquid habebant difficultatis, vel quibus detortæ aliorum interpretationes vim intulerant, explicavi ex mente, ut opinor, auctorum à quibus accepta sunt, indicato vero eorum sensu. Vocabula barbara & obscura aliquando interpretatus sum, sæpe neglexi, tum quia impeditus sum per alias occupationes meas, sed præcipuè quia videbam clarissimum doctissimúmque virum Carolum Dufresnium seriò cogitare de edendo locupletissimo & diù ab eruditis expetito glossario ad scriptores mediæ & infimæ Latinitatis, quod nunc sub prælo est, & elegantissimis characteribus excuditur. In hoc opere lector facilè reperiet explicationem vocabulorum difficiliorum quæ in nostra collectione occurrent.

X C I V. Postremò addidi pro more institutóque meo appendicem actorum veterum valde illustrem ac locupletem, opuscula nempe aliquot de rebus ad ecclesiasticas ceremonias pertinentibus, quædam capitula de institutionibus monasticis, Præcepta Regum, Episcoporum decreta & epistolas, Placita Comitum & Scabinorum, Missorum dominicorum, Vassorum regalium, & alia multa istius generis. Vnde autem sumpta illa sint, indicavimus in margine. Illud tamen admonemus, eorum quæ ex chartulariis accepta sunt magnam partem nobis suppeditatam esse à clarissimo viro Antonio Vione Herovallio, cujus frequens occurrit mentio cùm in libris à nobis editis, tum in lucubrationibus eorum qui literis nostris operam dant. Sunt

autem nonnulla in hac appendice quæ antea quidem edita fuerant, sed valde depravata ac mutila, ideóque nos illa putavimus esse recudenda. Istiusmodi sunt judicium pro Daniele Archiepiscopo Narbonensi latum anno DCCLXXXIII. adversùs Milonem Comitem, præceptum Ludovici Pij quo confirmat auctoritatem Archiepiscopi Senonensis in monasteria diœceseos Senonensis, charta dotis quam Folradus constituit Helegrinæ sponsæ suæ, præceptum Karoli Calvi pro quibusdam Hispanis, epistola Ioannis VIII. ad Adalgarium Episcopum Augustodunensem, & libellus dotis Miczæ filiæ Ioannis. Hæc inquam, quæ multis antea mendis scatebant, emendata & suppleta à nobis sunt ope veterum librorum. Reliqua omnia nunc primùm edita sunt.

Appendix actor. veter. tit. 16. 38. 43. 59. 102. 147.

XCV. Habes, erudite lector, rationem consilij institutíque mei in edendis capitularibus & formulis antiquis, & quibus auxiliis quibúsve laboribus opus istud perductum fuerit ad finem. Puta autem optima fide versatum esse me in recensendis & ad vetera exemplaria castigandis iisdem capitularibus & formulis, nullúmque veterem codicem nominasse me quem non contulerim cum editis verbum è verbo. Quæ verò nunc primùm prodeunt, ego ipse illa descripsi mea manu; & quæ in pluribus antiquis libris reperta sunt, ea cum singulis exemplaribus contuli. Ad Notas meas quod attinet & præfationem, ita velim existimes, me nullius odio aut gratia quicquam scripsisse. Veritatem semper & ubique sequor, quantum mihi licet per tenuitatem ingenij mei. Modestiam quoque servavi si quando dissentire coactus sum à placitis doctorum virorum; quorum sententias & opiniones quum refello, id sæpe facio cum aliqua præfatione honoris, semper absque insectatione. Hæc te monere volui, lector. Vale.

CLARISSIMI

CLARISSIMI VIRI PETRI PITHOEI præfatio ad libros capitularium, quam præcedit epistola dedicatoria ad Henricum III. Francorum Regem Christianissimum.

HENRICO III. REGI CHRISTIANISSIMO P. P.

MAIORVM tuorum Christianissimorum Principum leges non putavi alius quàm nominis tui, REX, auspiciis in publicum exire debere. Nam præter sanguinis jura, quæ nulla civili ratione corrumpi aut dirimi possunt, sanè quæ Regum nomen præferrent, & verò magna parte regia essent, ad Regem etiam referri par fuit, cujus sacrosanctam majestatem qui vel tantulum imminuit, Dei ipsius summi omnium Regis atque Imperatoris imaginem violasse non immeritò videatur. Accessit & illud, quod licet istis, ut ipsi tum appellabant, capitulis externa nonnulla & exotica pro collectorum ingeniis admixta sint, tamen inter hujusmodi rudera, juris Francici fontes aut potiùs fundamenta recognoscere nobis quidem facile est, quæ posteri hac parte aliquanto feliciores in melius sic produxistis, ut quemadmodum nullum jam Francorum regno antiquius aut nobilius orbis habet, ita vix ulla ferè gens reliqua sit quæ non ab hoc jura acceperit, nulla quæ legibus & institutis, sive copiam sive æquitatem & providentiam spectemus, cum eo comparari queat. Sed dabit veniam majestas tua si illud paulò fortasse liberiùs adjecisse videbor, leges ipsas rem per se mutam ac mortuam esse nisi vitam &, ut nostrorum verbis dicam, effectum rei à magistratu accipiant, quem ob id prisci sapientes νόμον ἔμψυχον non frustra nuncuparunt. Qua etiam in re securitati principum facilè à numine provisum est, ut in paucorum fide, omnium benevolentia conquiescere possint, dum virtuti potiùs quàm ambitioni locum dent. Verùm hac quando tu, REX, summis rebus gerendis penè à puero admotus, experimentis ipsis meliùs scire potes, finem faciam, si priùs illud Deum opt. max. ex animo rogavero, ut qui tibi omnium antiquissimum ac nobilissimum gloriosissimúmque imperium hereditario jure tenendum administrandúmque commisit, idem te regio illo suo & principali spiritu regere ac confirmare dignetur.

LECTORI.

HÆC ipsa quæ nunc tandem publico damus, capitula, ante annos quadraginta magna parte edere instituerat Ioannes Tilius, vir magno judicio præditus, ac rerum nostrarum scientissimus; sed aut ejus morte cujus præcipuè opera in eam rem utebatur, aut exemplaris defectu, aut operis ipsius non adeo grati & laboriosioris tædio, seu quo alio impedimento, à cœpto ita destitit ut demum post ejus obitum folia aliquot in aliorum manus devenerint, quibus etiam prudentissimos & diligentissimos viros qui Romæ Gratiani collectioni recognoscendæ recensendæque præfuerunt lubenter usos video, simul & Bellovacensis Ecclesiæ exemplaris reliquiis, quæ tùm illi quidem doctissimi Episcopi beneficio, indicio verò nostro nacti sunt. Nos jam ex pluribus nostris alienisque codicibus plura & integriora edi curavimus, bona saltem fide, Tilij

i

exemplum judiciúmque ſequuti, qui non ex Benedicti modò, ſed & ex Anſegiſi ipſius collectione eadem non ſemel poſita ſuſtulerat, ſimilibus tantùm quibuſdam relictis, numeris etiam capitulorum conſequenter mutatis. Quod eò monere viſum eſt, ne quis eadem poſthac ex iiſdem aut aliis etiam exemplaribus augere aut ſupplere conetur, fruſtra. Nam emendare quidem omnibus per nos licet, præſertim in tanta operarum, cujus relegentes puduit, negligentia ſocordiáque. Illud etiam verendum eſt, ne nos quoque in hac rutuba non pauca fefellerint. quamquam nec fortaſſis fuerint illa tanti, præſertim quæ poſt Anſegiſum pro cujuſque collectoris ingenio & propoſito, confuse nulloque ordine aut delectu, non certa etiam plerunque auctoritate & fide, ex Gallicanis canonibus ac pœnitentialibus libellis, ſanctorum quoque patrum ſententiis, quædam etiam ex Iuliani anteceſſoris CP. Novellis, & Alarici breviario Anianique ad illud interpretationibus, quin & ex Vviſigothorum Langobardorúmque legibus nonnulla addita facilè recognoſcent quibus hæc curæ erunt: quæ nec ipſa tamen omiſſa voluimus, ne quis deſideraret ac requireret. Titulum etiam quem Tilius idem ex non adeo vetuſto codice editioni ſuæ præfixerat, quamvis in antiquioribus nullus ſit, haud inviti reliquimus. Sanè quòd in Anſegiſi præfationibus Lotharij nomen adjectum eſt, datum id ſcias exemplarium quorundam antiquitati, quæ ſub ejus ditione, ut veriſimile eſt, primùm deſcripta, non hoc ſolum ipſius honori tribuerant, ſed & ex verſibus qui Benedicti collectionem præcedunt, in Lotharij ſui gratiam illos de Ludovici filiis ita permutatos habuerunt:

Ex quo proſequitur ſoboles veneranda per orbem
   Ipſius inſigni nomine digna patris.
Lotharius primum regnum ſortitus avitum
   Arduennæ nemoris incola factus ovat.
Hinc Hludovicus heros Rheni cis littora genti
   Imperat, & populis effera colla terit.
Tum Karolus, cari ſpecies genitoris amata,
   Gallorum cœtus ordinat atque domat.
Illis nos qui fata tenent loca partibus æquis
   Hæc ferimus.

Et tamen Lotharij ejus inter hæc nihil proprium eſſe putamus, cujus tantùm nomine extant quædam ex his ipſis decerpta capitula ad Italiæ regnum, quæ jam olim Langobardicarum legum libris inſerta & Karoli cujuſdam (otti Siculi, ſive is Toccus fuit, commentario ante annos CCCLXXX. expoſita leguntur. Sed neque Karoli fratris (quem noſtrum, id eſt, Francorum Gallorúmve Regem verè propriéque dixeris) quicquam hic adjectum reperias, præter ea capitula quæ circa initia regni ſui in Sparnaco probaverat obſervarique præceperat. Reliqua utriuſque omnia, ſimul & ſynodos ipſas Conciliáque, ex quibus & hæc magna ex parte decerpta ſunt, quorum non pauca nos à Pipini ad Hugonis ætatem, præter jam edita, Domino faciente, repræſtare potuimus, ſed & rerum iiſdem ſeculis geſtarum coævos ſcriptores plures tum à nobis, Lector, accipies cùm idem ille volet qui ſolus

Et vaſtas aperit Syrtes, & temperat æquor,
Ac mulcere poteſt fluctus, aut tollere vento.

Index omnium quæ in hoc primo tomo continentur.

CAPITVLARIA VETERVM REGVM.

CAPITVLARIA DAGOBERTI REGIS.

CAPITVLARIA KARLOMANNI PRINCIPIS.

CAPITVLARIA PIPPINI PRINCIPIS ET REGIS.

CAPITULARIA KAROLI MAGNI.

CAPITVLARIA PIPPINI REGIS ITALIÆ.

CAPITVLARIA LVDOVICI PII.

CAPITVLARIA

CAPITVLARIA
REGVM
FRANCORVM.

CAPITVLARIA
REGVM
FRANCORVM.

CHILDEBERTI
REGIS
CONSTITVTIO

De abolendis reliquiis idololatriæ, & de sacrorum dierum festivitatibus castè celebrandis,

Data circa annum Christi DLIV.

Incipit epistola clementissimi & beati Regis nostri Childeberti data per Ecclesias sacerdotum vel omni populo.

REDIMUS hoc Deo propitio & ad nostram mercedem & ad salutem populi pertinere si populus Christianus, relicta idolorum cultura, Deo, cui integram promisimus fidem, in quantum inspirare dignatus fuerit, purè deservire debeamus. Et quia necesse est ut plebs quæ sacerdotis præceptum non ita ut oportet custodit, nostro etiam corrigatur imperio, hanc chartam generaliter per omnia loca decrevimus mittendam, præcipientes ut quicunque admonitus de agro suo, ubicunque fuerint simulacra constructa vel idola dæmoni dedicata ab hominibus, factum non statim abjecerint, vel sacerdotibus hæc destruentibus prohibuerint, datis fidejussoribus non aliter discedant nisi in

nostris obtutibus præsententur. Qualiter in sacrilegis Dei injuria vindicetur nostrum est pertractandum, & quia fides nostra ut verbo de altario sacerdote faciente quæcunque de Evangelio, Prophetis, vel Apostolo fuerit adnuntiatum, in quantum Deus dat intellectum, * ad nos querimonia processit multa sacrilegia in populo fieri, unde Deus lædatur, & populus per peccatum declinet ad mortem; noctes pervigiles cum ebrietate, scurrilitate, vel canticis; etiam in ipsis sacris diebus Pascha, natale Domini, & reliquis festivitatibus, vel adveniente die dominico, bansatrices per villas ambulare. Hæc omnia, unde Deus agnoscitur lædi, nullatenus fieri permittimus. Quicunque post commonitionem sacerdotum vel nostrum præceptum sacrilegia ista perpetrare præsumpserit, si servilis persona est, centum ictus flagellorum ut suscipiat jubemus. Si verò ingenuus aut honoratior fortasse persona est.......: *Cetera desiderantur.*

CHLOTHARII REGIS
CONSTITVTIO GENERALIS,

Data circa annum DLX.

CLODACHARIUS Rex Francorum omnibus agentibus. Vsus est clementiæ principalis necessitatem provincialium vel subjectorum sibi omnium populorum provida sollicitiùs mente tractare, & pro quiete eorum quæcunque justè sunt observanda indita in titulis constitutione conscribere: quibus quantum plus fuerit justitiæ atque integritatis impensum, tantum proniùs amor devotionis incumbit. Ideoque per hanc generalem auctoritatem præcipientes jubemus ut in omnibus causis antiqui juris forma servetur, & nulla sententia à quolibet judicum vim firmitatis obtineat quæ modum legis atque æquitatis excedit.

II. In parentum ergo successionibus quicquid legibus decernitur observetur, omnibus contra impetrandi aliquid licentia derogata: quæ si quolibet ordine impetrata fuerit vel obtenta, à judicibus repudiata, inanis habeatur & vacua.

III. Si quis in aliquo crimine fuerit accusatus, non condemnetur penitùs inauditus. Sed si in crimine accusatur, & habita discussione fuerit fortasse convictus, pro modo criminis sententiam excipiat ultionis.

IV. Inter Romanos negotia causarum Romanis legibus præcipimus terminari.

V. Si quis auctoritatem nostram subreptitiè contra legem elicuerit fallendo Principem, non valebit.

VI. Si judex aliquem contra legem injustè damnaverit, in nostri absentia ab Episcopis castigetur; ut quod perperè judicavit, versatim meliùs discussione habita emendare procuret.

VII. Nullus per auctoritatem nostram matrimonium viduæ vel puellæ sine ipsarum voluntate præsumat expetere; neque per suggestiones subreptitias rapiantur injustè.

VIII. Sanctimoniales nullus sibi in conjugium audeat sociare.

IX. Vt auctoritates cum justitia & lege competente in omnibus habeant stabilem firmitatem, nec subsequentibus auctoritatibus contra legem elicitis vacuentur.

X. Vt oblationes defunctorum Ecclesiis deputatæ nullorum competitionibus auferantur præsenti constitutione præstamus.

XI. Agraria, pascuaria, vel decimas porcorum, Ecclesiæ pro fidei nostræ devotione concedimus, ita ut actor aut decimator in rebus Ecclesiæ nullus accedat, Ecclesiæ vel Clericis nullam requirant agentes publici functionem qui avi vel genitoris aut germani nostri immunitatem meruerunt.

XII. Quæcunque Ecclesiæ vel Clericis aut quibuslibet personis à gloriosæ memoriæ præfatis Principibus munificentiæ largitate conlata sunt, omni firmitate perdurent.

XIII. Quicquid Ecclesia, Clerici, vel provinciales nostri, intercedente tamen justo possessionis initio, per triginta annos inconcusso jure possedisse probantur, in eorum ditione res possessa permaneat; nec actio tantis ævi spatiis sepulta ulteriùs contra legum ordinem sub aliqua repetitione consurgat, possessione in possessoris jure sine dubio permanente.

Provideat ergo strenuitas universorum judicum ut præceptionem hanc sub omni observatione custodiant, nec quicquam aliud agere aut judicare quàm ut hæc præceptio secundùm legum Romanarum seriem continet, vel sexus quarundam gentium juxta antiqui juris constitutionem olim vixisse dinoscitur, sub aliqua temeritate præsumant.

PRÆCEPTIO GLORIOSISSIMI REGIS GUNTRAMNI *ad Episcopos & judices regni sui de observando die dominico & aliis, edita in confirmatione Concilij secundi Matisconensis anno* DLXXXV.

GUNTRAMNUS Rex Francorum omnibus Pontificibus ac universis sacerdotibus & cunctis judicibus in regione nostra constitutis. Per hoc supernæ majestatis auctorem, cujus universa reguntur imperio, placari credimus, si in populo nostro justitiæ jura servamus: & ille pius pater & dominus, qui humanæ fragilitatis substantiam suo semper adjuvare consuevit auxilio, meliùs dignabitur cunctorum necessitatibus quæ sunt opportuna concedere, quos cognoscit præceptorum suorum monita custodire. Dum pro regni ergo nostri stabilitate, & salvatione regionis, vel populi sollicitudine attentiùs pertractaremus, agnovimus infra regni nostri spatia universa scelera quæ canonibus & legibus pro divino timore puniri consuerant, suadente adversario boni operis perpetrari; & ex hoc proculdubio indignatione cælesti per diversas seculi tempestates homines ac pecora aut morbo consumi censentur aut gladio, dum divina judicia non timentur; atque ita fit ut admittendo illicita per ignorantiam multi depereant, & non solùm præsentem vitam celeriùs cogantur amittere, sed & inferni supplicia sustinere. Ad vos ergo, sacrosancti Pontifices, quibus divina clementia potestatis paternæ concessit officium, in primis nostræ serenitatis sermo dirigitur, sperantis quòd ita populum vobis providentia divina commissum frequenti prædicatione studeatis corrigere & pastorali studio gubernare quatenus dum universi diligendo justitiam conversatione præcipua cum omni honestate studuerint vivere, meliùs, cuncta rerum adversitate remota, cælesti beneficio concedatur tranquillitas temporum & congrua salvatio populorum. Et licèt absque nostra admonitione ad vos specialiter prædicandi caussa pertineat, attamen reliquorum peccatis vos omnino credimus esse participes, si filiorum vestrorum culpas non assidua objurgatione corrigitis, sed silentio præteritis. Nam nec nos, quibus facultatem regnandi superni Regis commisit auctoritas, iram ejus evadere possumus si de subjecto populo sollicitudinem non habemus. Idcirco hujus decreti ac definitionis generalis vigore decernimus ut in omnibus diebus dominicis, in quibus sanctæ resurrectionis mysterium veneramur, vel in quibuscumque reliquis solennitatibus, quando ex more ad veneranda templorum oracula universæ plebis conjunctio devotionis congregatur studio, præter victum quem præparari convenit, ab omni corporali opere suspendantur, nec ulla caussarum præcipuè jurgia moveantur. Sed vos, apostolici Pontifices, jungentes vobiscum consacerdotes vestros & filios seniores Ecclesiæ ac judices locorum, quoscumque agnoscitis quòd vitæ qualitas honesta commendat, ita universam populi multitudinem constanti vel Deo placita jugiter prædicatione corrigite ut & bene viventes mysticus adhortationis sermo mulceat, & excedentes ad viam recti itineris correctio pastoralis adducat; quatenus omnes unanimi deliberatione laudabiliter studeant vivere vel æquitatem & justitiam conservare, qualiter ab omni peccatorum fæce liberos suos sancta suscipiat Ecclesia Christianos. Enimvero quicunque sacerdotum aut secularium intentione mortifera perdurantes, crebriùs admoniti, emendare negle-

xerint, alios canonica severitas corrigat, alios legalis pœna percellat: quoniam nec innocentes potest reddere collata securitas liberos, nisi culparum probatio punierit criminosos; nec minor est pietas protervos conterere quàm relevare compressos. Convenit ergo ut justitiæ & æquitatis in omnibus vigore servato, distringat legalis ultio judicum quos non corrigit canonica prædicatio sacerdotum. Quo fiat ut dum præterita resecantur scelera, nullus audeat perpetrare futura, & ita universos excedentes pro disciplinæ tenore servando correctionis fræna constringant ut in universa regione nostra pacis & concordiæ jura proficiant. Cuncti itaque judices justa, sicut Deo placet, studeant dare judicia. Nam non dubium est quòd acriùs illos condemnabit sententia nostri judicij à quibus non tenetur æquitas judicandi. Non Vicarios aut quoscunque de latere suo per regionem sibi commissam instituere vel destinare præsumant, qui, quod absit, malis operibus consentiendo venalitatem exerceant, aut iniqua quibuscumque spolia inferre præsumant. Clericorum transgressiones cùm adversario instigante contigerint, quatenus illis pro divino amore reverentia major impenditur, tantum convenit ut acriùs resecentur. Quoniam si sancti pastores, aut instituti judices, quod nefas est, subjectorum suorum scelera potiùs occultare quàm resecare tentaverint, se ex hoc ampliùs reos esse vel noxios non ignorant. Cuncta ergo quæ hujus edicti tenore decrevimus, perpetualiter volumus custodiri; quia in sancta synodo Matisconensi hæc omnia, sicut nostis, studuimus definire, quæ præsenti auctoritate vulgamus. *Subscriptio Domni Gunthramni Regis*, Perrunas. Data sub die IV. Idus Novemb. anno XXIV. regni suprascripti Regis.

CONVENTUS APUD ANDELAUM,

Quando inter Guntramnum & Childebertum Reges Episcoporum procerúmque consilio pax firmata, mutuíque fœderis pactio conscripta est anno Christi DLXXXVII.

EXEMPLAR PACTIONIS.

CUM in Christi nomine præcellentissimi Domini Gunthcramnus & Childebertus Reges & gloriosissima Domina Brunichildis Regina Andelaum caritatis studio convenissent, ut omnia quæ undecunque inter ipsos scandalum poterant generare, pleniori consilio definirent, id inter eos, mediantibus sacerdotibus atque proceribus, Deo medio, caritatis studio sedit, complacuit, atque convenit, ut quandiu eos Deus omnipotens in præsenti seculo superesse voluerit, fidem & caritatem puram & simplicem sibi debeant conservare. Similiter quia Domnus Gunthcramnus, juxta pactionem quam cum bonæ memoriæ Domno Sigiberto inierat, integram portionem, quæ est de regno Chariberti, illis fuerat consecutus, sibi diceret in integrum redhiberi, & pars Domni Childeberti ea quæ pater suus possederat ad se vellet ex omnibus revocare, id inter ipsos constat fixa deliberatione finitum, ut in illam tertiam portionem de Parisiensi civitate, cum terminis & populo suo, quæ ad Domnum Sigibertum de regno Chariberti conscripta pactione pervenerat, cum castellis Duno & Vindocino, & quicquid de pago Stampensi vel Carnoteno in pervio illo antefatus Rex cum terminis & populo suo perceperat, in jure & dominatione Domni Gunthcramni, cum eo quod superstite Domno Sigiberto de regno Chariberti antea tenuit, debeant perpetualiter permanere. Pari conditione civitates Meldonenses, & duas por-

tiones de Silvanectis, Turonos, Pictavos, Abrincatas, Vicum Iuliensem, cum Conforanis, Lapurdo, & Albige, Domnus Childebertus Rex cum terminis à præsenti die suæ vindicet potestati. Ea igitur conditione servata, ut quem Deus de ipsis Regibus superstitem esse præceperit, regnum illius qui absque filiis de præsentis seculi luce migraverit ad se in integritatem jure perpetuo debeat revocare & posteris suis Domino auxiliante relinquere. Illud specialiter placuit per omnia inviolabiliter conservari, ut quicquid Domnus Gunthcramnus Rex filiæ suæ Chlotildi contulit, aut adhuc Deo propitiante contulerit, in omnibus rebus atque corporibus, tam in civitatibus quàm agris vel reditibus, in jure & dominatione ipsius debeat permanere; & si quid de agris fiscalibus, vel speciebus, atque præsidio, pro arbitrij sui voluntate facere aut cuiquam conferre voluerit, in perpetuo auxiliante Domino conservetur, neque à quocunque ullo unquam tempore convellatur, & sub tuitione ac defensione Domni Childeberti, cum his omnibus quæ ipsam transitus genitoris sui invenerit possidentem, sub omni honore & dignitate secura debeat possidere. Pari conditione repromittit Domnus Gunthcramnus Rex ut si, ut habet humana fragilitas, quod divina pietas non permittat, nec ille videre desiderat, si contigerit Domnum Childebertum eo superstite de hac luce migrare, filios suos Theodobertum & Theodoricum Regem, vel si adhuc alios ipsi Deus dare voluerit, ut pius pater sub sua tuitione & defensione recipiat, ita ut regnum patris eorum sub omni soliditate possideant, & genitricem Domni Childeberti Domnam Brunichildem Reginam, vel filiam ejus Chlodosuindam germanam Domni Childeberti Regis, quandiu intra regionem Francorum fuerit, vel ejus Reginam Faileubam, tamquam sororem bonam, & filias in sua tuitione & defensione, spiritali dilectione recipiat, & sub omni honore & dignitate cum omnibus rebus earum, cum civitatibus, agris, reditibus, & cunctis titulis, & omni corpore facultatis, tam quod præsenti videntur tempore possidere, quàm quod adhuc Christo præsule justè potuerint augmentare, sub omni securitate & quiete possideant; ut si quid de agris fiscalibus vel speciebus atque præsidio pro arbitrij sui voluntate facere aut cuiquam conferre voluerint, fixa stabilitate in perpetuo conservetur, nec à quibuscunque voluntas illorum ullo tempore convellatur. De civitatibus verò, hoc est, Burdegala, Lemovica, Cadurco, Benarno, & Begorra, quas Gailesuindam germanam Domnæ Brunichildis tam in dote quàm in morganegiba, hoc est, matutinali dono, in Franciam venientem certum est adquisisse, quas etiam per judicium gloriosissimi Domni Gunthcramni Regis vel Francorum, superstitibus Chilperico & Sigiberto Regibus, Domna Brunichildis noscitur adquisisse, ita convenit, ut Cadurcam civitatem cum terminis & cuncto populo suo Domna Brunichildis de præsenti in sua proprietate percipiat, reliquas verò civitates ex hac conditione superiùs nominatas Domnus Gunthcramnus dum advivit possideat, ita ut quandoque post ejus transitum in dominationem Domnæ Brunichildis heredúmque suorum cum omni soliditate Deo propitiante revertantur; nec superstite Domno Gunthcramno, neque à Domna Brunichilde, neque à filio suo Childeberto Rege, filiisque suis, quolibet ingenio vel tempore repetantur. Simili modo convenit ut Silvanectum Domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertia Domni Gunthcramni exinde debita compedit, de tertia Domni Childeberti, quæ est in Rossontensi, Domni Gunthcramni partibus compensetur. Similiter convenit ut secundùm pactiones inter Domnum Gunthcramnum & bonæ memoriæ Domnum Sigibertum initas, leudes illi qui Domno Gunthcramno post transitum Domni Chlotharij sacramenta primitus præbuerunt, & si postea convincuntur se in parte alia tradidisse, de locis ubi commanere videntur convenit ut debeant removeri. Similiter & qui post transitum Domni Chlotharij convincuntur Domno Sigiberto sacramenta primitus præbuisse, & se in aliam partem transtulerunt, modo simili removeantur. Similiter quicquid antefati Reges Ecclesiis aut fidelibus suis contulerint, aut adhuc conferre cum justitia Deo propitiante voluerint, stabiliter conservetur. Et quicquid unicuique fidelium in utriusque regno per legem & justitiam redhibetur, nullum ei præjudicium pariatur, sed liceat res debitas possidere atque recipere. Et si aliquid cuicumque per interregna sine culpa sublatum

est, audientia habita restauretur. Et de eo quod per munificentiam præcedentium Regum unusquisque usque ad transitum gloriosæ memoriæ Domni Chlotharij Regis possedit, cum securitate possideat. Et quod exinde fidelibus personis ablatum est, de præsenti recipiat. Et quia inter præfatos Reges pura & simplex est in Dei nomine concordia inligata, convenit ut in utroque regno utriusque fidelibus tam pro causis publicis quàm privatis quicunque voluerit ambulare, pervium nullis temporibus denegetur. Similiter convenit ut nullus alterius leudes nec sollicitet nec venientes excipiat. Quòd si forsitan pro aliqua amissione partem alteram crediderit expetendam, juxta qualitatem culpæ excusati reddantur. Hoc etiam huic addi placuit pactioni, ut si qua pars præsentia statuta sub quacunque calliditate tempore quocunque transcenderit, omnia beneficia tam repromissa quàm in præsente collata amittat, & illi proficiat qui inviolabiliter omnia suprascripta servaverit, & sit de sacramentorum obligatione in omnibus absoluta. His itaque omnibus definitis, jurant partes per Dei omnipotentis nomen & inseparabilem Trinitatem vel divina omnia ac tremendum diem judicij se omnia quæ superiùs scripta sunt absque ullo dolo malo vel fraudis ingenio inviolabiliter servaturos. Facta pactio sub die quarto Kalendas Decembris anno vicesimo sexto regni Domni Gunthcramni Regis, regni Childeberti verò duodecimo anno.

PACTUS PRO TENORE PACIS Dominorum Childeberti & Chlotharij Regum.

Circa annum Christi DXCIII.

VT quia multorum insaniæ convaluerunt, malis pro immanitate scelerum digna reddantur. Id ergo decretum est, ut apud quemcunque, post interdictum, latrocinius comprobatur, vitæ incurrat periculum.

II. Si quis ingenuam personam pro furto ligaverit, & negator extiterit, duodecim juratores medios electos dare debet quòd furtum quod obicit verum sit. Quòd si latro redimendi se habet facultatem, se redimat. Si facultas deest, tribus mallis parentibus offeratur. Et si non redimitur, de vita componat.

III. Qui furtum vult celare, & occultè sine judice compositionem acceperit, latroni similis est.

IV. Si homo ingenuus in furto inculpatus, ad æneum provocatus, manum incenderit, quantum inculpatur, furtum componat.

V. Si servus in furto fuerit inculpatus, requiratur à domino ut ad viginti noctes ipsum in mallum præsentet. Et si dubietas est, ad sortem ponatur. Quòd si placitum sunnis non detricaverit, & alias viginti noctes ita fiet. Et persecutor causæ de suis consimilibus tres, & de electis aliis tres dabit, qui sacramenta firmarent per placita quod lex Salica habet fuisse completum. Et si dominus servum non præsentaverit, legem unde inculpatur componat, & de servo faciat cessionem.

VI. Si servus minus tremisso involaverit, & mala sorte priserit, dominus servi tres solidos solvat, & servus ille trecentos ictus accipiat flagellorum.

VII. Si quis mancipia aliena injustè tenuerit, & inter dies quadraginta non reddiderit, ut latro mancipiorum teneatur obnoxius.

VIII. Si litus, de quo inculpatur, ad sortem ambulaverit, mala sorte priserit, medietatem ingenui legem componat, & juratores sex medios electos dare debet.

DECRETIO

DECRETIO

CHILDEBERTI REGIS,

Data circa annum DXCV.

CHildebertus Rex Francorum vir inluster. Cùm in Dei nomine nos omnes Kalendas Martias de quascunque conditiones unà cum nostris optimatibus pertractavimus, ad unumquemque notitiam volumus pervenire.

I. Ita Deo propitiante Antonaco Kalendas Martias anno vicesimo regni nostri convenit ut nepotes ex filio vel ex filia ad aviaticas res cum avunculos vel amitas sic venirent in hereditatem tanquam si pater aut mater vivi fuissent. De illos tamen nepotes istud placuit observari qui de filio vel filia nascuntur, non qui de fratre.

II. In sequenti hoc convenit unà cum leudis nostris ut nullus de crinosis incestum usum sibi societ conjugio, hoc est, nec fratris sui uxorem, nec uxoris suæ sororem, nec uxorem patrui sui, aut parentis consanguinei. Si quis uxorem patris acceperit, mortis periculum incurrat. De præteritis verò conjunctionibus, quæ incestæ esse videntur, per prædicationem Episcoporum jussimus emendari. Qui verò Episcopum suum noluerit audire, & excommunicatus fuerit, perennem condemnationem apud Deum sustineat, & insuper de palatio nostro sit omnino extraneus, & omnes facultates suas parentibus legitimis amittat qui noluit sacerdotis sui medicamenta sustinere.

III. Similiter Trejecto convenit nobis campo ut quaslibet res ad unum Ducem vel judicem pertinentes per decem annos quicunque inconcusso jure possedit, nullam habeat licentiam intertiandi, nisi tantùm causa orphanorum usque ad viginti annos licentiam tribuimus. Quòd si quis super hoc judicium præsumpsent intertiare, sol. xv. solvat, & rem quam malè intertiavit amittat. De reliquis verò conditionibus omnes omnino causas tricenaria lex excludit, præter id quod in alia regna huc usque detenuit.

IV. Pari conditione convenit Kal. Mar. omnibus nobis adunatis ut quicunque admodum raptum facere præsumpserit, unde impiissimus vicius adcreverat, vitæ periculum feriatur; & nullus de optimatibus nostris de tam turpissimo vitio præsumat pro ipso precare, sed unusquisque admodum inimicum Dei persequatur. Qui verò edictum nostrum ausus fuerit contemnere, in cujuslibet judicis pago primitus admissum fuerit, ille judex solatio collecto ipsum raptorem occidat, & jaceat forbattutus. Et si ad Ecclesiam confugium fecerit, reddatur ab Episcopo, & sine ulla precatione exinde separentur. Certè si ipsa mulier postea raptori consenserit, ambo pariter in exilio transmittantur. Et si foras Ecclesiam capti fuerint, ambo pariter occidantur, & facultates illorum parentibus legitimis dentur, & quod fisco nostro debetur adquiratur.

V. De homicidiis verò ita jussimus observari, ut quicunque ausu temerario alium sine causa occiderit, vitæ periculum feriatur, & nullo pretio redemptionis se redimat aut componat. Et si forsitan convenerit ut ad solutionem quisque descendat, nullus de parentibus aut de amicis ei quicquam adjuvet. Nisi qui præsumpserit ei aliquid adjuvare, suum vuidrigildum omnino componat. Quia justum est ut qui injustè novit occidere, discat justè morire.

VI. De farfaliis ita convenit, ut quicunque in mallo præsumpserit farfalium minare, sine dubio suum vuidrigildum componat; quia omnino volumus ut farfalius reprimatur. Et si forsitan, ut adsolet, judex hoc consenserit, & fortasse adquiescit istum farfalium custodire, vitæ periculum per omnia sustineat.

VII. De furibus & malefactoribus ita decrevimus observare, ut si quinque aut septem bonæ fidei homines absque inimicitia interposita criminosum cum sacramenti interpositione esse dixerint, quomodo sine lege involavit, sine lege moriatur. Et si judex comprehensum latronem convictus fuerit relaxasse, vitam suam amittat, & hæc disciplina in populo modis omnibus observetur. Lib. VII Capitular. cap. 157.

VIII. Similiter Kal. Mar. Colonia convenit, & ita bannivimus, ut unusquisque judex criminosum latronem ut audierit, ad casam suam ambulet, & ipsum ligare faciat; ita ut si Francus fuerit, ad nostram præsentiam dirigatur; & si debilior persona fuerit, in loco pendatur.

IX. Si quis Centenarium aut quemlibet judicem noluerit super malefactorem ad prindendum adjuvare, sexaginta solidis omnino condemnetur.

X. Et quicunque servum criminosum habuerit, & ei judex rogaverit ipsum præsentare, & noluerit, suum vvidrigildum omnino componat.

XI. Similiter convenit ut si furtum factum fuerit, capitale de præsenti centena restituat, & causator Centenarium cum centena requirat.

XII. Pari conditione convenit ut si una centena in alia centena vestigium secuta fuerit, & invenerit, vel in quibuscunque fidelium nostrorum terminis vestigium miserit, & ipsum in aliam centenam minimè expellere potuerit, aut convictus reddat latronem, aut capitale de præsenti restituat, & cum duodecim personis se ex hoc sacramento exuat.

XIII. Si servi Ecclesiarum aut fiscalini furtum admiserint, similem pœnam sustineant sicut & reliquorum servi Francorum.

XIV. Die dominico similiter placuit observare ut si quiscunque ingenuus, excepto quod ad coquendum vel ad manducandum pertinet, opera alia in die dominico facere præsumpserit, si Salicus fuerit, solidos quindecim componat; si Romanus, septem & dimidium. Servus verò aut tres solidos reddat, aut de dorso suo componat. *Asclepiodus recognovit.*

XV. De chrenechruda lex, quam paganorum tempore observabant, deinceps nunquam valeat, quia per ipsam cecidit multorum potestas.

Datum pridie Kal. Mar. anno xx. regni Domni nostri Colonia feliciter. Amen.

DECRETIO

CHLOTHARII II. REGIS,

Data circa annum Christi DXCV.

DECRETUM est ut quia in vigilias constitutas nocturnos fures non caperent, eò quòd per diversas intercedente conludio scelera prætermissa custodias exercerent, centenas fieri. In qua centena aliquid deperierit, capitale qui perdiderat recipiat, & latro insequatur. Vel si in alterius centena appareat, & adhuc admoniti si neglexerint, quinos sol. condemnentur. Capitale tamen qui perdiderit, à centena illa accipiat absque dubio, hoc est, de secunda vel tertia custodia.

II. Si vestigius comprobatur latronis, tamen præsentia nihil longè multando. Aut si persequens latronem suum comprehenderit, integram sibi compositionem accipiat.

III. Quòd si in truste invenitur, medietatem compositionis trustis adquirat, & capitale exigat à latrone.

IV. Si quis in domo alterius, ubi clavis est, furtum invenerit, dominus domus de vita componat.

V. Si quis cum furto capitur, antedictæ subjaceat legi.

VI. Si de suspicione inculpatur, ad sortem veniat.

VII. Si mala sorte priserit, latro tamen, ad utramque partem sint ternas personas electas, ne conludius fieri possit.

VIII. De servis Ecclesiæ aut fisci vel cujuslibet, quicunque inculpatur, ad sortem veniat, aut ad plebium promoveatur, aut ipse precius à domino reformetur. Nam probati periculo subjacebunt.

IX. Si quis cujuslibet de potentioribus servis, qui per diversa possident, de crimine habetur suspectus, domino secretiùs cum testibus condicatur ut intra viginti noctes ipsum ante judicem debeat præsentare. Quòd si in statutum tempus interludente conludio non fecerit, dominus status sui juxta modum culpæ inter frêdum & faidum compensabitur.

X. Si servus ante admonitum dominum defuerit, capitale dominus restituat, &

de servo faciat cessionem; & cùm inventus fuerit, detur in vindictam.

XI. Si quis occultè de re sibi furata à quolibet latrone compositionem acceperit, utraque latronis culpa subjaceat. Fur tamen judici præsentetur.

XII. Ut continuò capitale ei qui perdiderit reformare festinet, & latronem perquirat. Quem si in truste perinvenerit, medietatem sibi vindicet vel delaturam. Si fuerit de facultate latronis, & qui damnum pertulit, satiatur. Nam si persequens latronem ceperit, integram sibi compositionem simul & solutionem, vel quicquid dispendij fuerit revocavit; fredus tamen judici, in cujus pago est, reservetur.

XIII. Nullus latronem vel quemlibet culpabilem, sicut summus Episcopis convenit, de atrio Ecclesiæ trahere præsumat. Quòd si sunt Ecclesiæ quibus atria clausa non sint, ab utraque parte parietum terræ spatium, arpennis pro atrio observetur.

XIV. Nullus confugiens foris ante dicta loca pro operarum cupiditate se dicat exire. Quòd si fecerint, & capti fuerint, ad dignum sibi supplicium condemnentur.

XV. Quòd si cujuslibet servus deserens suum dominum ad Ecclesias confugerit, & ibi primitus dominus ejus advenerit, contentio excusatur; reddatur furtum, ut se de pretio redimat.

XVI. Si quis ad vestigium minandum vel latronem persequendum admonitus venire noluerit, quinque solidis condemnetur.

XVII. Ea quæ in Dei nomine pacis tenore constituimus, in perpetuum volumus custodire.

XVIII. Hoc statuentes, ut si quis ex judicibus hoc decretum violare præsumpserit, vitæ periculum subjacere cognoscat.

EXPLICIT.

EDICTUM CHLOTHARII II. REGIS IN CONCILIO Parisiensi V. datum anno DCXV.

Edictum vel Constitutio incliti Principis Chlotacharij Regis super omnem plebem in conventu Episcoporum in synodo Parisius adunata, sub die quintodecimo Kalendas Novembris, anno XXXI. *suprascripti Regis imperij.*

FELICITATEM regni nostri in hoc magis magisque divino intercedente suffragio succrescere non dubium est si quæ in regno Deo propitio nostro bene acta, statuta, atque decreta sunt, inviolabiliter nostro studuerimus tempore custodire, & quæ contra rationis ordinem acta vel ordinata sunt, ne inantea, quod avertat divinitas, contingant, disposuerimus Christo præsule per hujus edicti nostri tenorem generaliter emendare. Ideoque definitionis nostræ est ut canonum statuta in omnibus conserventur, & quod per tempora ex hoc prætermissum est, vel dehinc perpetualiter observetur.

I. Ita ut, Episcopo decedente, in loco ipsius, qui à Metropolitano ordinari debet cum provincialibus, à clero & populo eligatur; & si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur; vel certè si de palatio eligitur, per meritum personæ & doctrinæ ordinetur.

II. Ut nullus Episcoporum se vivente eligat successorem; sed tunc alius ei substituatur cùm taliter afficeretur ut Ecclesiam suam nec clerum regere possit. Itémque ut nullus vivente Episcopo adoptare locum ejus præsumat. Quòd si petierit, ei minimè tribuatur.

III. Si quis Clericus, quolibet honore munitus, contempto Episcopo suo, vel prætermisso, ad Principem aut ad potentiores quasque personas ambulare vel sibi patrocinium elegerit expetendum, non recipiatur, præter si pro venia videtur expetere. Et si pro qualibet causa Principem expetierit, & cum ipsius Principis epistola ad Episcopum suum fuerit reversus, excusatus recipiatur. Is qui ipsum post admonitionem Pontificis sui retinere præsumpserit, sancta communione privetur.

IV. Ut nullus judicum de quolibet ordine Clericos de civilibus causis, præter criminalia negotia, per se distringere aut damnare præsumat, nisi convincitur ma-

nifestus; excepto Presbytero aut Diacono. Qui verò convicti fuerint de crimine capitali, juxta canones distringantur, & cum Pontificibus examinentur.

V. Quòd si causa inter personam publicam & homines Ecclesiæ steterit, pariter ab utraque parte præpositi Ecclesiarum & judex publicus in audientia publica positi ea debeant judicare.

VI. Cuicumque defuncto, si intestatus decesserit, propinqui absque contrarietate judicum in ejus facultate juxta legem succedant.

VII. Libertos cujuscunque ingenuorum à sacerdotibus juxta textus chartarum ingenuitatis suæ defensandos, nec absque præsentia Episcopi aut præpositi Ecclesiæ esse judicandos, vel ad publicum revocandos.

VIII. Vt ubicunque census novus impiè additus est, & à populo reclamatur, justa inquisitione misericorditer emendetur.

IX. De teloneo, ut per ea loca debeat exigi, vel de speciebus ipsis, de quibus præcedentium Principum tempore, id est, usque ad transitum bonæ memoriæ domnorum parentum nostrorum Gunthramni, Chilperici, Sigeberti Regum est exactum.

X. Iudæi super Christianos actiones publicas agere non debeant. Quare qui se quæstuoso ordini sociare præsumpserit, severissimam legem ex canonica incurrat sententia.

XI. Vt pax & disciplina in regno nostro sit Christo propitiante perpetua, rebellio vel insolentia malorum hominum severissimè reprimatur.

XII. Vt nullus judex de aliis provinciis aut regionibus in alia loca ordinetur; ut si aliquid mali de quibuslibet conditionibus perpetraverit, de suis propriis rebus exinde quod malè abstulerit juxta legis ordinem debeat restituere.

XIII. Præceptiones nostræ per omnia impleantur &c. *Desunt reliqua hujus capitis, cum duobus sequentibus.*

XIV.

XV.

XVI. Quicquid parentes nostri anteriores Principes vel nos per justitiam visi sumus concessisse & confirmasse, in omnibus debeat confirmari.

XVII. Et quæ unus de fidelibus ac leodibus, suam fidem servando domino legitimo, interregno faciente visus est perdidisse, generaliter absque aliquo incommodo de rebus sibi justè debitis præcepimus revestiri.

XVIII. Puellas & viduas religiosas, aut sanctimoniales, quæ se Deo voverunt, tam quæ in propriis domibus resident, quàm quæ in monasteriis positæ sunt, nullus nec per præceptum nostrum competat, nec trahere nec sibi in conjugio sociare penitùs præsumat. Et si quis exinde præceptum elicuerit, nullum sortiatur effectum. Et si quicumque aut per virtutem aut per quemlibet ordinem ipsas detrahere aut sibi in conjugium præsumpserit sociare, capitali sententia feriatur. Et si in Ecclesia conjugium fecerint, & illa rapta aut rapienda in hoc consentire videbitur, sequestrati ab invicem in exilio deportentur, & facultates eorum propinquis heredibus socientur.

XIX. Episcopi verò vel potentes, qui in aliis possident regionibus, judices vel missos discussores de aliis provinciis non instituant nisi de loco, qui justitiam percipiant & aliis reddant.

XX. Agentes igitur Episcoporum aut potentum per potestatem nullius rei collecta solatia nec auferant, nec cujuscunque contemptum per se facere non præsumant.

XXI. Porcarii fiscales in silvas Ecclesiarum aut privatorum absque voluntate possessoris in silvas eorum ingredi non præsumant.

XXII. Neque ingenuus, neque servus, qui cum furto non deprehenditur, ab judicibus aut ad quemcunque interfici non debeat inauditus.

XXIII. Et quandoquidem pastio non fuerit, unde porci non debeant saginari, cellarinsis in publico non exigatur.

XXIV. Quicunque verò hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris optimatibus aut fidelibus nostris in synodali Concilio instituimus, temerare præsumpserit, in ipsum capitali sententia judicetur, qualiter alii non debeant similia perpetrare.

Quam auctoritatem vel edictum perpetuis temporibus valiturum manus nostræ subscriptionibus decrevimus roborandum. Hamingus. Chlotacharius in Christi nomine Rex hanc definitionem subscripsi.

Data sub die xv. Kalendas Novembris, anno xxxi. regni nostri, Parisius.

DAGOBERTI REGIS

CAPITVLARE TRIPLEX.

I. Lex Ripuariorum. }
II. Lex Alamannorum. } Circa annum DCXXX.
III. Lex Bajuvariorum. }

ADMONITIO AD LECTOREM
De legibus ſequentibus.

QVAMVIS Dagobertus non ſit primus auctor iſtarum legum, ſed Theodoricus, ut docet ſequens præfatiuncula, quia tamen conſtat illas plurimùm mutatas fuiſſe à Principibus qui poſt Theodoricum regnarunt, ac tandem purgatas, emendatas, & auctas à Dagoberto, adeòque ab iſto tales promulgatas ac conſtitutas fuiſſe quales etiamnum leguntur in veteribus libris, conſultius viſum eſt eas illi tribuere quàm Theodorico, de quo nihil aliud certi compertum habemus quàm ipſum leges quaſdam imperfectas compoſuiſſe & dediſſe Francis, id eſt, Ripuariis, Alamannis, & Bajuvariis, quæ à ſucceſſoribus ejus Francorum Regibus perfectionem poſtea acceperunt. Ita enim docet hæc præfatiuncula, quæ legi Bajuvariorum præponi ſolet in codicibus antiquis.

Theodoricus Rex Francorum, cùm eſſet Catalaunis, elegit viros ſapientes, qui in regno ſuo legibus antiquis eruditi erant. Ipſo autem dictante juſſit conſcribere legem Francorum & Alamannorum & Bajuvariorum, unicuique genti, quæ in ejus poteſtate erat, ſecundùm conſuetudinem ſuam. Addidit quæ addenda erant, & improviſa & incompoſita reſecavit; & quæ erant ſecundùm conſuetudinem paganorum, mutavit ſecundùm legem Chriſtianorum. Et quicquid Theodoricus Rex propter vetuſtiſſimam paganorum conſuetudinem emendare non potuit, poſt hæc Childebertus Rex inchoavit, ſed Chlotharius Rex perfecit. Hæc omnia Dagobertus Rex glorioſiſſimus per viros inluſtres Claudium, Chaudum, Indomagnum, & Agilulfum renovavit, & omnia vetera legum in melius tranſtulit, & unicuique genti ſcripta tradidit, quæ uſque hodie perſeverant.

Hoc decretum eſt apud Regem & Principes ejus & apud cunctum populum Chriſtianum qui infra regnum Mervvungorum conſiſtunt.

DAGOBERTI REGIS
CAPITVLARE PRIMVM
SIVE
LEX RIPVARIORVM.

INCIPIVNT CAPITVLA LEGIS RIPVARIORVM.

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIT LEX RIPUARIORUM.

I. *De ictu ingenuorum.*

SI quis ingenuus ingenuum ictu percusserit, solido uno culpabilis judicetur. Si bis, duobus solidis. Si ter, tribus solidis culpabilis judicetur.

II. *De sanguinis effusione.*

Si quis ingenuus ingenuum percusserit, ut sanguis exeat, terrámque tangat, bis novem solidis culpabilis judicetur. Aut si negaverit, cum sex juret.

III. *De osse fracto.*

Si quis ingenuus ingenuo in quolibet membro os fregerit, XXXVI. solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret.

IV. *De puncto.*

Si quis ingenuus alterum transpuncxerit, aut infra costas plagaverit, XXXVI. solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret. V. *De debilitatibus.*

I. Si quis ingenuus ingenuo auriculam excusserit, ut audire non possit, centum solidis culpabilis judicetur. Si autem auditum non perdiderit, quinquaginta solidos componat.

II. Si nasum excusserit, ut muccare non possit, centum solidis culpabilis judicetur. Si muccare prævalet, quinquaginta solidos componat.

III. Si quis ingenuus ingenuo oculum excusserit, centum solidis culpabilis judicetur. Si visus in oculo restiterit, ita ut videre possit, quinquaginta solidis culpabilis judicetur.

IV. Si manum excusserit, centum solidis culpabilis judicetur. Si manus ibidem manca pependerit, quinquaginta solidos componat.

V. Si quis ingenuus ingenuo pollicem excusserit, quinquaginta solidis culpabilis judicetur. Quòd si pollex ibidem mancus pendiderit, viginti quinque solidis culpabilis judicetur.

VI. Sic in omni mancatione, si membrum mancum pendiderit, medietatem componat quam componere debuerat si ipsum membrum abscissum fuisset.

VII. Si secundus digitus, unde sagittatur, excussus fuerit, triginta sex solidis componatur.

VIII. Si quis ingenuus ingenuo pedem excusserit, centum solidos componat. Si pes mancus ibidem pendiderit, quinquaginta solidis culpabilis judicetur.

IX. Si articulum qualemcunque amputaverit, triginta sex solidis culpabilis judicetur.

X. Ista omnia si negaverit, cum sex juret quòd hoc non fecisset.

VI. *De castratione.*

Si quis ingenuus ingenuum castraverit, ducentis solidis culpabilis judicetur. Aut si negaverit, cum duodecim juret.

VII. *De homicidio ingenuorum.*

Si quis ingenuus hominem ingenuum Ripuarium interfecerit, ducentis solidis culpabilis judicetur. Aut si negaverit, cum duodecim juret.

VIII. *De homicidiis servorum.*

Si quis servum interfecerit, triginta sex solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret quòd hoc non fecisset.

IX. *De homicidiis hominum Regis.*

Si quis hominem regium interfecerit, centum solidis culpabilis judicetur, aut cum duodecim juret.

X. *De homicidiis hominum ecclesiasticorum.*

I. Si quis hominem ecclesiasticum interfecerit, centum solidis culpabilis judicetur, aut cum duodecim juret.

II. Sic in reliqua compositione unde Ripuarius quindecim solidis culpabilis judicetur, regius & ecclesiasticus homo medietatem componat, vel deinceps quantumcunque culpa ascenderit.

LEX RIPUARIORUM.

XI. *De homicidiis eorum qui in truste Regis sunt.*

I. Si quis eum interfecerit qui in truste regia est, sexcentis solidis culpabilis judicetur. Et quicquid ei fiet, similiter sicut de reliquo Ripuario in triplum componatur.

II. De occisione ejus, si negaverit, cum septuaginta duobus juret.

III. Si quis regio aut ecclesiastico homini de quacunque libet re forciam fecerit, & per vim tulerit, in triplum sicut reliquo Ripuario componat.

XII. *De homicidiis mulierum.*

I. Si quis feminam Ripuariam interfecerit, postquam parturire cœperit, usque ad quadragesimum annum, sexcentis solidis culpabilis judicetur. Aut si negaverit, cum septuaginta duobus juret. Et ubicunque sexcenti solidi accedunt, simili modo cum septuaginta duobus juret.

II. Si ille homo pauper fuerit, ut insimul solvere non possit, per tres decessiones filiorum solvat.

XIII. *De homicidiis puellarum.*

Si quis puellam Ripuariam interfecerit, ducentis solidis culpabilis judicetur. Aut si negaverit, cum duodecim juret.

XVI. *De muliere ecclesiastica.*

I. Si quis feminam regiam aut ecclesiasticam parientem interfecerit, trecentis solidis culpabilis judicetur, aut cum triginta sex juret.

II. Quòd si puellam post quadragesimum annum interfecerit, ducentis solidis culpabilis judicetur, aut cum duodecim juret.

XV. *De homine mordrido.*

Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium interfecerit, & eum cum ramo cooperuerit, vel in puteo seu in quocunque libet loco celare voluerit, quod dicitur mordridus, sexcentis solidis culpabilis judicetur, aut cum septuaginta duobus juret.

XVI. *De captivo homine vel femina ingenua.*

Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium extra solum vendiderit, & iterum eum ad solum non potuerit reducere, sexcentis solidis culpabilis judicetur, aut cum septuaginta duobus juret. Et si eum in solum reduxerit, ducentis solidis culpabilis judicetur. Quod & de femina ingenua similiter convenit observare.

XVII. *De incendio.*

I. Si quis hominem per noctem latenter incenderit, sexcentis solidis culpabilis judicetur, & insuper damnum & delaturam restituat. Aut si negaverit, cum septuaginta duobus juret.

II. Si servus hoc fecerit, XXXVI. sol. culp. jud. & insuper damnum & delaturam restituat. Aut si negaverit, dominus ejus cum sex juret.

XVIII. *De sonesti.*

I. Quòd si ingenuus sonesti, id est, duodecim equas cum amissario, aut sex scrovas cum verre, vel duodecim vaccas cum tauro furatus fuerit, sexcentis solidis culpabilis judicetur, & insuper capitale & delaturam restituat. Quòd si multi ingenui fuerint, sicut in omni furto constituimus, unusquisque sexcentis solidis culpabilis judicetur, & insuper capitale & delaturam restituant. Aut si negaverint, singuli cum septuaginta duobus jurent.

II. Quòd si servus hoc fecerit, triginta sex solidis culpabilis judicetur, & insuper capitale & delaturam restituat. Et si multorum servi fuerint, unusquisque per semetipsum similiter faciat. Aut si negaverint, domini eorum cum sex jurent.

III. Si homo ecclesiasticus aut regius hoc fecerit, medietate compositionis Francorum culpabilis judicetur. Aut si negaverit, cum triginta sex juret.

XIX. *De ictu servorum.*

I. Si ingenuus servum ictu percusserit, ut sanguis non exeat, usque ternos colpos, quod nos dicimus bunislegi, singulos solidos componat. Aut si negaverit, cum sex juret.

II. Si homo ecclesiasticus aut regius hoc fecerit, tribus solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret.

III. Quòd si servus homini regio aut ecclesiastico vel Franco hoc fecerit, per ternos ictus tres solidos componat. Aut si negaverit, dominus ejus cum sex juret.

XX. *De effusione sanguinis.*

I. Si servus ingenuo aut regio vel ecclesiastico homini sanguinis effusionem fecerit, quinto dimidio solido culpabilis judicetur. Aut si negaverit, dominus ejus cum sex juret.

II. Similiter si ingenuus aut regius vel ecclesiasticus homo hoc servo fecerit, quinto dimidio solido culpabilis judicetur, aut dominus ejus cum sex juret.

XXI. *De osse fracto servorum.*

Quòd si ingenuus aut regius vel ecclesiasticus homo servo os fregerit, novem solidis culpabilis judicetur, aut dominus ejus cum sex juret.

XXII.

XXII. *De osse fracto ingenuorum à servo.*
Quòd si servus homini Franco aut Ripuario os fregerit, dominus ejus triginta sex solidis culpabilis judicetur. Si autem regio aut ecclesiastico homini hoc fecerit, bis novem solidis culpabilis judicetur.

XXIII. *De ictu servorum in servo.*
Quòd si servus servum ictu uno vel duobus seu tribus percusserit, nihil est. Sed tamen, propter pacis studium, tremissem, id est, quatuor denarios, componat.

XXIV. *De sanguinis effusione servorum à servo.*
Si autem servus servo sanguinis effusionem fecerit, tertio dimidiq solido culpabilis judicetur.

XXV. *De osse fracto servorum à servo.*
Si os ei fregerit, quinque solidis culpabilis judicetur.

XXVI. *De debilitatibus servorum.*
Quòd si oculum, auriculam, nasum, manum, pedem excusserit, bis novem solidis dominus ejus culpabilis judicetur.

XXVII. *De castratione servorum.*
Si autem eum castraverit, triginta sex solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret.

XXVIII. *De interfectione servorum à servo.*
Si autem servus servum interfecerit, dominus ejus triginta sex solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret quòd servus ejus hoc non fecisset.

XXIX. *De furtis servorum.*
Quòd si servus furtum fecerit, dominus ejus triginta sex solidis culpabilis judicetur; excepto capitale & delaturam restituat.

XXX. *De interpellatione servorum.*
I. Quòd si quis in judicio pro servo interpellatus fuerit, si servus talis non fuerit unde dominus ejus de fiducia securus esse possit, dominus ejus in judicio pro eo interrogatus respondeat & sine tangano loquatur, & dicat: *Ego ignoro utrum servus meus culpabilis an innocens de hoc extiterit. Propterea eum secundùm legem Ripuariam super quatuordecim noctes ad ignem repræsento.* Et sic de ejus præsentia cum festuca fidem faciat. Quòd si servus in ignem manum miserit, & læsam tulerit, dominus ejus, sicut lex continet, de furto servi culpabilis judicetur.

II. Quòd si servus, quando dominus interpellatus fuerit, infra ducatum fuga lapsus fuerit, supra quatuordecim noctes aut ipsum repræsentet, aut pro eo faciat rationem. Quòd si postquam eum ad ignem adplicuerit, fuga lapsus fuerit, ad placitum veniens cum tribus testibus in haraho conjuret quòd servus ille, quem ad ignem repræsentare debuerat, extra ejus voluntatem fuga lapsus sit, & sic denuo placitus ei concedatur, ut super quatuordecim seu super quadraginta noctes eum repræsentare studeat, aut ipse in rem respondeat. Lex Ripuariorum.

XXXI. *De homine ingenuo repræsentando.*
I. Quòd si homo ingenuus in obsequio alterius inculpatus fuerit, ipse qui eum post se eodem tempore retinuit, in præsentia judicis similiter, sicut superiùs comprehensum est, repræsentare studeat, aut in rem respondere.

II. Quòd si eum non repræsentaverit, tale damnum incurrat quale ille sustinere debuerat qui in ejus obsequio est inculpatus.

III. Hoc autem constituimus, ut infra pagum Ripuarium tam Franci, Burgundiones, Alamanni, seu de quacunque natione commoratus fuerit, in judicio interpellatus, sicut lex loci continet ubi natus fuerit, sic respondeat.

IV. Quòd si damnatus fuerit, secundùm legem propriam, non secundùm Ripuariam, damnum sustineat.

V. Quòd si in provincia Ripuaria juratores invenire non potuerit, ad ignem seu ad sortem se excusare studeat.

XXXII. *De mannire.*
I. Si quis legibus ad mallum mannitus fuerit, & non venerit, si eum sunnis non detenuerit, quindecim solidis culpabilis judicetur. Ille verò qui alium mannit, & ipse non venit, similiter quindecim solidis culpabilis judicetur. Lib. III. Capitular. c. 45. & lib. VI. c. III.

II. Si autem mannitus fuerit ad secundum mallum, aut ad tertium, seu ad quartum, vel quintum, usque ad sextum venire distulerit, pro unoquoque mallo, si ille qui eum mannit, cum tribus Rachinburgiis in harahio conjuraverit quòd legitimè mannitus fuerit, quindecim solidis culpabilis judicetur.

III. Quòd si ad septimum mallum non venerit, tunc ille qui eum mannit, ante Comitem cum septem Rachinburgiis in haraho jurare debet quòd eum ad strudem legitimam admallatum habet; & sic judex fiscalis ad domum illius accedere debet, & legitimam strudem exinde auferre, & ei tribuere qui eum interpellavit, hoc est, septem Rachinburgiis, unicuique quinde-

LEX RIPUARIORUM.

cum solidos, & ei qui causam prosequitur, quadraginta quinque.

IV. Quòd si ipsam strudem contradicere voluerit, & ad januam suam cum spata tracta accesserit, & eam in porta sive in poste posuerit, tunc judex fidejussores ei exigat ut se ante Regem repræsentet, & ibidem cum armis suis contra contrarium suum se studeat defensare.

XXXIII. *De intertiare.*

I. Si quis rem suam cognoverit, mittat manum super eam. Et si ille super quem intertiatur, tertiam manum quærat, tunc in præsente ambo conjurare debent cum dextera armata, & cum sinistra ipsam rem teneant. Vnus juret quòd in propriam rem manum mittat; & alius juret quòd ad eam manum trahat qui ei ipsam rem dedit. Et si infra ducatum est, super quatuordecim noctes auctorem suum repræsentet. Si foris ducatum, super quadraginta. Si autem extra regnum, super octuaginta ad Regis stapplum, vel ad eum locum ubi mallus est, auctorem suum in præsente habeat.

II. Quòd si eum ibidem habere non potuerit, sibi septimus in haraho conjuret quòd eum ibidem legibus mannitum habuisset, & sibi ab alio homine ipsa res tradita non fuisset. Sic ei placitum super quatuordecim seu super quadraginta vel octuaginta noctes detur, ut eine vverduniam suam in præsentia testium recipiat, & ei qui rem suam intertiavit, probabiliter ostendat. Et tunc ipse de furto securus sit, & ille qui intertiavit, furtum & delaturam ab eo requirat qui solvere cœpit.

III. Quòd si auctor suus venerit, & rem intertiatam recipere renuerit, tunc ille super quem intertiata est capitale & delaturam atque furtum solvere studeat.

IV. Quòd si in ipsa hora, quando res intertiatur, responderit quòd fordronem suum nesciat, tunc in præsente de sacramento sibi septima manu fidem faciat, & super quatuordecim noctes adjurare studeat quòd auctorem vel casam seu postem januæ auctoris sui nesciat, & ipsam rem sine damno reddat.

XXXIV. *De raptu ingenuarum mulierum.*

I. Si quis ingenuus homo ingenuam feminam rapuerit, bis centenis solidis noxius judicetur. Quòd si tres ingenui cum ipso fuerint, unusquisque eorum sexaginta solidis noxius judicetur. Et quanti super illos quatuor fuerint, unusquisque quindecim solidis noxius judicetur.

II. Quòd si regius aut ecclesiasticus homo hoc fecerit, centum solidis culpabilis judicetur.

III. Similiter illi tres qui ei auxilium præbuerint, unusquisque triginta solidis culpabilis judicetur. Et quanti super bos fuerint, unusquisque octavo semisolido multetur.

IV. Quòd si servus hoc fecerit, de vita componat.

XXXV. *De eo qui uxorem alienam tulerit.*

I. Si quis uxorem alienam tulerit vivo marito, ducentis solidis multetur.

II. Si quis cum ingenua puella mœchatus fuerit, quinquaginta solidis culpabilis judicetur.

III. Si quis ingenuam puellam vel mulierem, quæ in verbo Regis vel ecclesiastica est, accipere vel seducere præsumpserit, seu parentum voluntate de mundeburde abstulerit, sexaginta solidis culpabilis judicetur.

XXXVI. *De diversis interfectionibus.*

I. Si quis Ripuarius advenam Francum interfecerit, ducentis solidis culpabilis judicetur.

II. Si quis Ripuarius advenam Burgundionem interfecerit, centum sexaginta solidis culpabilis judicetur.

III. Si quis Ripuarius advenam Romanum interfecerit, centum solidis multetur.

IV. Si quis Ripuarius advenam Alamannum, seu Fresionem, vel Bajuvarium, aut Saxonem interfecerit, centum sexaginta solidis culpabilis judicetur.

V. Si quis Clericum interfecerit, juxta quod nativitas ejus fuit, ita componatur. Si servus, sicut servum. Si regius aut ecclesiasticus, sicut alium regium aut ecclesiasticum. Si litus, sicut litum. Si liber, sicut alium ingenuum cum ducentis solidis componat.

VI. Si quis Subdiaconum interfecerit, quadringentos solidos componat. Lib. III. Capitular. cap. 25.

VII. Si quis Diaconum interfecerit, quingentos solidos componat.

VIII. Si quis Presbyterum ingenuum interfecerit, sexcentos solidos componat.

IX. Si quis Episcopum interfecerit, nongentos solidos componat.

X. Si quis partum in femina interfecerit, seu natum priusquam nomen habeat, centum solidis culpabilis judicetur. Quòd si matrem cum partu interfecerit, septingentis solidis multetur.

XI. Si quis vveregeldum solvere debet,

bovem cornutum videntem & sanum pro duobus solidis tribuat, vaccam cornutam videntem & sanam pro uno solido tribuat, equum videntem & sanum pro sex solidis tribuat, equam videntem & sanam pro tribus solidis tribuat, spatam cum scogilo pro septem solidis tribuat, spatam absque scogilo pro tribus solidis tribuat, brunam bonam pro duodecim solidis tribuat, helmum cum directo pro sex solidis tribuat, bainbergas bonas pro sex solidis tribuat, scutum cum lancea pro duobus solidis tribuat, acceptorem non domitum pro tribus solidis tribuat, commorsum gruarium pro sex solidis tribuat, acceptorem mutatum pro duodecim solidis tribuat.

XII. Quòd si cum argento solvere contigerit, pro solido duodecim denarios, sicut antiquitus est constitutum.

XXXVII. *De dotibus mulierum.*

I. Si quis mulierem desponsaverit, quicquid ei per tabularum seu chartarum instrumenta conscripserit, perpetualiter inconvulsum permaneat.

II. Si autem per seriem scripturarum ei nihil contulerit, si virum supervixerit, quinquaginta solidos in dotem recipiat, & tertiam partem de omni re quam simul conlaboraverint sibi studeat evindicare; vel quicquid ei in morgangeba traditum fuerat, similiter faciat.

III. Quòd si ex his quæ conscripta vel tradita sunt simul consumpserint, nihil requirat.

XXXVIII. *De eo qui hominem innocentem ad Regem accusaverit.*

Si quis hominem innocentem ad Regem accusaverit, sexaginta solidis culpabilis judicetur.

XXXIX. *De eo qui ingenuæ mulieri manum vel brachium strinxerit.*

Si quis ingenuæ mulieri manum strinxerit, quindecim solidis culpabilis judicetur. Certè si super cubitum manum miserit, triginta solidis multetur.

XL. *De caballo extra consilium domini sui ascenso.*

Si quis caballum extra consilium domini sui ascenderit, triginta solidis culpabilis judicetur.

XLI. *De ligaminibus ingenuorum.*

I. Si quis ingenuus ingenuum ligaverit, & ejus culpam cum sex testibus in harabo non adprobaverit, triginta solidis culpabilis judicetur.

II. Si quis à contubernio probabiliter ligatus super res alienas fuerit, eum ad excusationem non permittimus. Lex Ripuariorum.

III. Sed si unus homo cum satellitibus suis hominem ligaverit, aut ipsum excusare permittimus, aut proximus ejus, quòd innocens ligatus sit, cum sex juret.

XLII. *De venationibus.*

I. Si quis de diversis venationibus furaverit aliquid, & celaverit, seu & de piscationibus, quindecim solidis culpabilis judicetur. Quia non est hæc res possessa, sed de venationibus agitur.

II. Si quis cervum domitum vel cum triuris occiderit, aut furatus fuerit, non sicut de reliquis animalibus furtum exigatur, sed tantum quadraginta quinque solidis culpabilis judicetur.

III. Si autem in venatione non fuit, triginta solidis culpabilis judicetur.

XLIII. *De sepibus.*

Si quis verò tres virgas unde sepis ligatur, vel retortas unde sepis continetur, capulaverit, aut tres cambortas involaverit, seu in clausura aliena traugum ad transeundum fecerit, quindecim solidis multetur.

XLIV. *De eo qui in messe aliena cum carro transierit.*

Si quis per messem alienam cum carro vel carruca transierit, quindecim solidis multetur.

XLV. *De eo qui nesciente homine aliquam furtivam rem in domum illius introduxerit.*

Si quis nesciente homine furtivam rem in ejus possessionem introduxerit, & ibidem inventa fuerit, quadraginta quinque solidis culpabilis judicetur; vel quicquid ei damnum accesserit, aliud tantum restituat.

XLVI. *De quadrupedibus, si hominem occiderint.*

I. Si quis quadrupes hominem occiderit, ipse quadrupes qui eum interfecit in medietatem vveregildi suscipiatur, & aliam medietatem dominus quadrupedis solvere studeat absque fredo: quia quod quadrupedes faciunt, fredus exinde non exigitur.

II. Quòd si quadrupes quadrupedem interfecerit, dominus quadrupedis quadrupedem mortuum vel debilem recipiat, & eum qui alium interfecerit, domino ejus, cujus quadrupes est interfectus, ipsum quadrupedem tribuat, & quantum interfectus vel debilis priùs valuerat solvat.

LEX RIPUARIORUM.

XLVII. *De vestigio minando.*

I. Si quis animal suum per vestigium sequitur, & tertio die in domo cujuslibet vel in quolibet loco eum invenerit, liceat ei absque intertiato revocare.

II. Quòd si in domo fuerit, & ei scrutinium cujus est domus contradixerit, ut fur habeatur.

III. Quòd si ibidem violenter ingressus fuerit, quindecim solidis multetur, aut cum sex juret.

XLVIII. *De homine qui sine heredibus moritur.*

Si quis procreationem filiorum vel filiarum non habuerit, omnem facultatem suam in præsentia Regis, sive vir mulieri, vel mulier viro, seu cuicunque libet de proximis vel extraneis, adoptare in hereditatem vel adfatimi per scripturarum seriem, seu per traditionem, & testibus adhibitis, secundùm legem Ripuariam licentiam habeat.

XLIX. *De adfatimire.*

Quòd si adfatimus fuerit inter virum & mulierem, post discessum amborum ad legitimos heredes revertatur; nisi tantùm qui parem suum supervixerit, in eleemosyna vel in sua necessitate expenderit.

L. *De testibus adhibendis.*

I. Si quis testes ad mallum ante Centenarium vel Comitem, seu ante Ducem, Patricium, vel Regem necesse habuerit, ut donent testimonium, & fortasse testes noluerint ad placitum venire, ille qui eos necessarios habet, mannire illos debet, ut testimonium quod sciunt jurati dicant.

II. Quòd si noluerint, & falsum testimonium præbuerint, & hoc adprobatum fuerit, unusquisque de illis tribus testibus quindecim solidis multetur.

LI. *De eo qui Grafionem ad res alienas invitat.*

I. Si quis judicem fiscalem ad res alienas injustè tollendas, antequam ei fidem fecerit, aut ad strudem admallatum habuerit, invitare præsumpserit, quinquaginta solidis multetur.

II. Quòd si quis judex fiscalis ampliùs quàm lex Ripuaria continet tulerit, quinquaginta solidis multetur.

LII. *De re præstata.*

Si quis rem suam alii præstiterit, & placitum indixerit, quòd si super placitum rem præstitam retinere præsumpserit, quindecim solidis multetur.

LIII. *De eo qui Grafionem interfecerit.*

I. Si quis judicem fiscalem, quem Comitem vocant, interfecerit, sexcentis solidis multetur.

II. Quòd si regius puer, vel ex tabulario, ad eum gradum ascenderit, trecentis solidis multetur.

LIV. *De corporibus expoliatis.*

I. Si quis autem hominem mortuum antequam sepeliatur expoliaverit, si interrogatus confessus fuerit, sexaginta solidis multetur. Si autem negaverit, & postea convictus fuerit, centum solidis cum delatura multetur, aut cum sex juret.

II. Si quis mortuum effodere præsumpserit, ducentis solidis multetur, aut cum duodecim juret.

LV. *De Rachinburgiis legem dicentibus.*

Si quis causam suam prosequitur, & Rachinburgii inter eos secundùm legem Ripuariam dicere noluerint, tunc ille in quem sententiam contrariam dixerint, dicat: *Ego vos tangano ut mihi legem dicatis.* Quòd si dicere noluerint, & postea convicti fuerint, unusquisque eorum quindecim solidis multetur. Similiter & ille qui Rachinburgiis rectè dicentibus non adquieverit.

LVI. *De alodibus.*

I. Si quis absque liberis defunctus fuerit, si pater materque superstites fuerint, in hereditatem succedant.

II. Si pater materque non fuerint, frater & soror succedant.

III. Si autem nec eos habuerit, tunc soror matris patrisque succedant. Et deinceps usque ad quintum genuculum, qui proximus fuerit, in hereditatem succedat. Sed dum virilis sexus extiterit, femina in hereditatem aviaticam non succedat.

LVII. *De libertis à domino ante Regem dimissis.*

I. Si quis libertum suum per manum propriam seu per alienam in præsentia Regis secundùm legem Ripuariam ingenuum dimiserit per denarium, & ejusdem rei chartam acceperit, nullatenus eum permittimus in servitium inclinare; sed sicut reliqui Ripuarii liber permaneat.

II. Sed si quis ei postmodum contrarius extiterit quòd eum quis inlicito ordine ingenuum dimisisset, & ipse cum gladio suo hoc studeat defensare. Aut si auctorem habuerit, auctor cum legibus ex hoc eum adducat. Aut si legibus eum non potuerit defensare, ad partem Regis ducentis solidis culpabilis judicetur, & ad partem ejus cujus servum inlicito ordine à jugo servitutis absolvere nititur, qua-

draginta quinque solidis multetur, & de omnibus rebus quas ei condonavit alienus existat.

III. Si autem se defensaverit, liber permaneat, & ille qui eum voluit inservire ducentis solidis Regi, quadraginta quinque illi qui defensatur, culpabilis judicetur.

IV. Si autem homo denariatus absque liberis discesserit, non alium nisi fiscum nostrum heredem relinquat.

LVIII. *De tabulariis.*

Regino lib. 1. cap. 405. I Hoc etiam jubemus, ut qualiscunque Francus Ripuarius seu tabularius servum suum pro animæ suæ remedio seu pro pretio secundùm legem Romanam libertare voluerit, ut in Ecclesia coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto clero & plebe, in manu Episcopi servum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum jubeat ut ei tabulas secundùm legem Romanam, qua Ecclesia vivit, scribere faciat; & tam ipse quam & omnis procreatio ejus liberi permaneant, & sub tuitione Ecclesiæ consistant, vel omnem reditum status aut servitium tabularij eorum Ecclesiæ reddant. Et nullus tabularius denarium ante Regem præsumat jactare. Quod si fecerit, ducentis solidis culpabilis judicetur, & nihilominus ipse tabularius & procreatio ejus tabularij persistant, & omnes reditus status eorum ad Ecclesiam reddant; & non alibi nisi ad Ecclesiam, ubi relaxati sunt, mallum teneant.

II. Quòd si quis tabularium seu ecclesiasticum hominem contra Episcopum defensare voluerit, sexaginta solidis culpabilis judicetur, & insuper hominem cum omnibus rebus suis Ecclesiæ restituat. Quia inlicitum ducimus, quod Ecclesiis concessimus, iterum ab Ecclesiis revocare.

III. Nemo servum ecclesiasticum absque Vicario libertum facere præsumat.

IV. Tabularius autem qui absque liberis discesserit, nullum alium nisi Ecclesiam relinquat heredem.

V. Quòd si quis tabulas Episcoporum manibus seu Clericorum roboratas inrumpere voluerit, tunc Archidiaconus cum testibus qui tabulas roboraverunt, ante Episcopum vel Regem accedat, ut testes quod sciunt dicant. Quòd si ille qui causam prosequitur, adquiescere noluerit, tunc tabulæ in præsentia judicis perforentur, & Archidiaconus in præsente sacramento fidem faciat & sibi septimus super noctes septem conjuret cum ipsis testibus qui tabulas conscripserunt quòd ipse tabularius secundùm legem Romanam legitimè fuisset ingenuus relaxatus. Et tunc ille qui causam prosequitur in præsente constringatur ut se ante judicem repræsentet, & ad partem Ecclesiæ centum solidis culpabilis judicetur, & unicuique de testibus quindecim solidis culpabilis judicetur, & Archidiacono quadraginta quinque solidis culpabilis judicetur, & nihilominus tabulæ stabiles permaneant. Lex Ripuariorum.

VI. Quòd si Archidiaconus ista adimplere contempserit, & auctorem suum, qui eum ingenuum dimisit, non invenerit, tunc tabularium ipse Archidiaconus cum quadraginta quinque solidis & eum omnibus rebus suis proprio domino studeat restituere, & unusquisque de testibus quindecim solidis culpabilis judicetur.

VII. Quòd si auctor dimissionis eum ingenuum fecerit, causam qui prosequitur similem multam sustineat sicut superiùs scribere jussimus, & insuper ab Ecclesiæ liminibus repellatur usque dum proprio domino ipse satisfaciat.

VIII. Quòd si quis tabularium ex servo alieno facere præsumpserit, tunc ille cujus servus est super eum manum mittere debet. Et si tabularius est, vel regius seu Romanus homo qui hoc facit, super septem noctes, si Francus, super quatuordecim de manu in manum ambulare debet, quamvis multæ venditiones ex illo factæ fuissent, usque dum ad eam manum veniat quæ eum ingenuum dimisit. Et tunc ex eo judicium superiùs comprehensum adimpleatur.

IX. Si autem tabularius ancillam regiam aut ecclesiasticam seu ancillam tabularij in matrimonium sibi sociaverit, ipse cum ea servus permaneat. Si autem tantùm mœchatus fuerit, octavo dimidio solido culpabilis judicetur, aut cum sex juret. Quòd si tabularia hoc fecerit, ipsa & generatio ejus in servitium inclinentur.

X. Si autem tabularius ancillam Ripuariam acceperit, non ipse, sed generatio ejus serviat.

XI. Si autem ecclesiasticus, Romanus, vel regius homo ingenuam Ripuariam acceperit, aut si Romana, vel regia, seu tabularia ingenuum Ripuarium in matrimonium acceperit, generatio eorum semper ad inferiora declinetur.

XII. Quòd si quis hominem regium tabularium tam baronem quàm feminam de mundeburde Regis abstulerit,

LEX RIPUARIORUM. sexaginta solidis culpabilis judicetur.

XIII. Similiter & ille qui tabulariam vel ecclesiasticam feminam seu baronem de mundeburde Ecclesiæ abstulerit, sexaginta solidis culpabilis judicetur, & nihilominus generatio eorum ad mundeburdem Regis seu Ecclesiæ revertatur.

XIV. Si autem Ripuarius ancillam Regis seu ecclesiasticam vel ancillam tabulariam sibi sociaverit, non ipse, sed procreatio ejus serviat.

XV. Si autem Ripuarius ancillam Ripuarij in matrimonium acceperit, ipse cum ea in servitio perseveret.

XVI. Similiter & si Ripuaria hoc fecerit, ipsa & generatio ejus in servitio perseverent.

XVII. Si autem ingenuus cum ancilla mœchatus fuerit, quindecim solidis culpabilis judicetur. Si autem servus hoc fecerit, tribus solidis culpabilis judicetur, aut castretur.

XVIII. Quòd si ingenua Ripuaria servum Ripuarium secuta fuerit, & parentes ejus hoc contradicere voluerint, offeratur ei à Rege seu à Comite spata & conucula. Quòd si spatam acceperit, servum interficiat. Si autem conuculam, in servitio perseveret.

XIX. Hoc etiam constituimus, ut nullum hominem regium, Romanum, vel tabularium interpellatum in judicio non tanganet, & nec alsaccia requirat. Et si in præsente legitimè mallatus fuerit, ea verba commemoret, & non ei sic ut Ripuario ante altare verba commemoret.

XX. Servi autem Regis vel Ecclesiarum non per actores, sed ipsi pro semetipsis in judicio respondeant, & sacramenta absque tangano conjurent.

XXI. Si autem homo regius homini regio vel ecclesiastico sacramento fidem fecerit, super septem noctes conjuret: si Ripuario, super quatuordecim noctes. Similiter & Ripuarius ei faciat.

LIX. *De venditionibus.*

I. Si quis alteri aliquid vendiderit, & emptor testamentum venditionis accipere voluerit, in mallo hoc facere debet, & pretium in præsente tradat, & rem accipiat, & testamentum publicè conscribatur. Quòd si parva res fuerit, septem testibus firmetur: si autem magna, duodecim roboretur.

II. Et si quis in posterum hoc refragari vel falsare voluerit, à testibus convincatur, aut Cancellarius cum sacramenti interpositione cum simili numero quorum roboratum est, idoneum confirmet.

III. Quòd si charta in judicio perforata idonea fuerit, tunc ille qui causam prosequitur, dupla repetitione culpabilis judicetur, & insuper ad partem Cancellarij quadraginta quinque solidis culpabilis judicetur, & unicuique de testibus quindecim solidis culpabilis judicetur, & ipsum testamentum inviolatum perseveret. Si autem testamentum falsatum fuerit, tunc ille qui causam prosequitur, rem quam repetit cum sexaginta solidis recipiat, & insuper Cancellario pollex dexter auferatur, aut eum cum quinquaginta solidis redimat, & unusquisque de testibus quindecim solidis multetur.

IV. Quòd si ille qui causam sequitur manum Cancellarij de altari traxerit, aut ante ostium basilicæ manum posuerit, tunc ambo constringantur ut se super quatuordecim noctes seu super quadraginta ante Regem repræsentare studeant pugnaturi.

V. Si autem Cancellarius mortuus fuerit, tunc ei liceat, qui rem comparavit, cum tribus chartis, quas ipse Cancellarius scripsit, absque pugna chartam suam super altario positam idoneare.

VI. Quòd si venditor vel heredes sui supervixerint, ipsi testamentum defendere debent, aut multam incurrere.

VII. Quod de venditione conscripsimus, hæc & de donatione constituimus. Hoc autem constituimus, ut quicunque in causa victor extiterit, semper judicium conscriptum accipiat, aut testes.

VIII. Si quis in judicio interpellatus chartam præ manibus habuerit, nulla ei malo ordine invasio requiratur: quia dum interpellatur, respondeat ad interrogationes, & sine tangano loquatur, & dicat: *Non malo ordine, sed per testamentum, hoc teneo.*

IX. Filiis autem aut filiabus super duodecim solidos uni plusquam alteri nihil condonare vel conscribere permittimus. Quòd si quis fecerit, irritum habeatur.

LX. *De traditionibus & testibus adhibendis.*

I. Si quis villam aut vineam vel quamlibet possessiunculam ab alio comparaverit, & testamentum accipere non potuerit, si mediocris res est, cum sex testibus, & si parva, cum tribus, quòd si magna, cum duodecim ad locum traditionis cum totidem numero pueris accedat; & sic eis præsentibus pretium tradat, & possessionem accipiat, & unicuique de parvulis

alapas donet, & torqueat auriculas, ut ei in postmodum testimonium præbeant. Si autem testes non potuerit congregare ut ei testimonium præbeant, tunc rem suam cum sex sive cum septem cum sacramenti interpositione sibi studeat evindicare.

II. Si quis consortem suum quantulumcunque superpriserit, cum quindecim solidis restituat.

III. Si autem infra testamentum Regis aliquid invaserit, aut cum sex juret quòd infra terminationem testamenti nihil invasisset, aut cum sexaginta solidis omnem redditionem restituat.

IV. Si autem ibidem infra terminationem aliqua indicia sua arte, vel butinæ, aut mutuli factæ exstiterint, ad sacramentum non admittatur, sed in præsente cum legis beneficio cogatur restituere.

V. Quòd si extra marcham in sortem alterius fuerit ingressus, judicium comprehensum compellatur adimplere.

VI. Quòd si testamentum Regis absque contrario testamento falsum clamaverit, non aliunde nisi de vita componat.

VII. Quòd si duo testamenta Regum de una re exstiterint, semper prior duplicem sortiatur portionem.

VIII. Quòd si quis de Ecclesia aliquid vi abstulerit, cum suprascripta lege in triplum restituat.

LXI. *De libertis secundùm legem Romanam.*

I. Si quis servum suum libertum fecerit & civem Romanum, portásque apertas conscripserit, si sine liberis discesserit, non alium nisi fiscum nostrum habeat heredem.

II. Quòd si aliquid criminis admiserit, secundùm legem Romanam judicetur. Et qui eum interfecerit, centum solidis multetur.

III. Quòd si dominus ejus eum ante Regem denariatum facere voluerit, licentiam habeat.

LXII. *De homine qui servum tributarium facit.*

I. Si quis servum suum tributarium aut litum fecerit, si quis eum interfecerit, triginta sex solidis culpabilis judicetur.

II. Quòd si denarialem eum facere voluerit, licentiam habeat. Et tunc ducentos solidos valeat.

LXIII. *De homine in hoste occiso.*

I. Si quis hominem in hoste interfecerit, triplici vveregildo culpabilis judicetur.

II. De furto similiter.

LXIV. *De homine in domo propria occiso.* Lex Ripuariorum.

Si quis hominem in domo propria cum harirraida interfecerit, auctor facti triplici vveregildo multetur, & tres priores nonaginta solidis culpabiles judicentur. Et quanti ei sanguinem fuderint, unusquisque vveregildo eum componat. Et quanticunque post auctorem sanguinis effusores vel post tres priores fuerint, unusquisque quindecim solidis multetur: & quicquid ibi talaverint, restituant.

LXV. *De eo qui bannum non adimplet.*

I. Si quis legibus in utilitatem Regis, sive in hoste, seu in reliquam utilitatem bannitus fuerit, & minimè adimpleverit, si ægritudo eum non detenuerit, sexaginta solidis multetur.

II. Si autem Romanus aut ecclesiasticus vel regius homo hoc fecerit, unusquisque contra auctorem suum triginta solidis culpabilis judicetur.

III. Si quis autem legatarium Regis vel ad Regem seu in utilitatem Regis pergentem hospitio suscipere contempserit, nisi emunitas Regis hoc contradixerit, sexaginta solidis culpabilis judicetur. Aut si regius, Romanus, aut ecclesiasticus homo hoc fecerit, unusquisque contra auctorem suum triginta solidis multetur.

LXVI. *De sacramento.*

I. Si quis Ripuarius sacramento fidem fecerit, super quatuordecim noctes sibi septimus seu duodecimus vel septuagesimus secundus cum legitimo termino noctium studeat conjurare. Si autem contentio orta fuerit quòd sacramentum in die placito non conjurasset, tunc cum tertia parte juratorum suorum adfirmare studeat, aliquibus à dextris seu à sinistris stantibus. Sin autem nec sic satisfecerit, tunc secundùm præsentiam judicis vel secundùm terminationem sextam juratorum suorum cum dextera armata tam prius quàm posterius sacramentum in præsentia judicis confirmare studeat. Quòd si verbis non dixerit, omnem repetitionem cum legis beneficio studeat reformare; & unusquisque de juratoribus quindecim solidis culpabilis judicetur. Si autem contradixerint, judicium accipiant.

II. Si autem regius, Romanus, aut ecclesiasticus taliter egerit, cum legitimo numero similiter studeat implere, aut legitimam solutionem restituat.

LXVII. *De eo qui filium non relinquit.*

I. Si quis moriens debitosus, aut testamenta venditionis seu tradinonis aliqua

LEX RIPUARIORUM.

fecerit, si filios aut filias non reliquerit, quicunque de parentibus suis quantum unus solidus valet in hereditatem acceperit, vel cui vveregildus ejus, si interfectus fuisset, legitimè obveniebat, omne debitum per ipsum solvi judicatur; & omne factum ejus idoneare studeat, aut culpam incurrat.

II. Si quis autem post fidem factam sacramenti in hostem bannitus fuerit, si non perrexerit, post quadraginta noctes, si autem perrexerit, post armorum positionem super quatuordecim noctes conjurare studeat.

III. Quòd si sacramentum ille qui prosequitur non pronuntiaverit, ipse qui placitavit ante annum revolutum vel septem noctes sacramentum suum coram testibus offerat, & conjurare studeat, & deinceps innocens habeatur.

IV. Si autem non adimpleverit, omnem repetitionem cum legis beneficio restituat.

V. Si quis pro hereditate vel pro ingenuitate certare cœperit post malo ordine, cum sex in Ecclesia conjuret, & cum duodecim ad stappulum Regis in circulo & in hasla, hoc est, in ramo, cum verborum contemplatione conjurare studeat. Si non adimpleverit, cum legis beneficio restituat. Aut si quis eum contra prendere voluerit, aut cum armis suis se defensare studeat ante Regem, aut omnem repetitionem cum legis beneficio restituat.

LXVIII. *De osse super viam sonante, vel absque effusione sanguinis.*

I. Si quis in capite vel in quocunque libet membro plagatus fuerit, & os exinde exierit, quod super viam duodecim pedum in scuto jactum sonaverit, triginta sex solidis factus ei culpabilis judicetur.

II. Si autem plura ossa exierint, pro unoquoque osse sonante solidus addatur.

III. Quòd si factum negaverit, quòd talis plaga non fuerit, in quantum confessus fuerit solvat, & de reliquo cum sex juret. Aut si non dixerit verbum, tam ipse quàm conjuratores sui, qui jurare cœperunt tam quindecim solidis restituant.

IV. Quòd si quis absque effusione sanguinis in quocunque libet membro os fregerit, octodecim solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret quòd os fractum non fuisset, & tunc unum solidum componat.

VI. Quòd si quis absque effusione sanguinis alium brachio, pede, oculo, auditu, muccatu, digito, vel quocunque libet membro mancaverit, sic eum componat ac si cum gladio ipsum debilitasset.

LXIX. *De eo qui Regi infidelis extiterit.*

I. Si quis homo Regi infidelis extiterit, de vita componat, & omnes res ejus fisco censeantur.

II. Si autem quis proximum sanguinis interfecerit, vel incestum commiserit, exilium sustineat, & omnes res ejus fisco censeantur.

LXX. *De homine à ligno interfecto.*

I. Si quis homo à ligno seu aliquolibet manufactile fuerit interfectus, non solvatur; nisi fortè quis auctorem interfectionis in usus proprios adsumpserit, tunc absque fredo culpabilis judicetur.

II. Si quis autem fossam vel puteum fecerit, seu pedicam vel balistam incautè posuerit, & ibidem hominem vel pecus debilitaverit vel interfecerit, omne compositione, sicut lex continet Ripuaria, culpabilis judicetur. Aut si negaverit, cum legitimo numero juret.

III. Quòd si in sepem animal impalaverit, & ipsa sepis mentonalis non fuerit, dominus sepis interfectionis seu debilitatis reus culpabilis judicetur.

IV. Si autem virga deforis sepe incautè missa fuerit, & aliquid interfecerit, solvatur. Si autem de intus sepe se in virga impalaverit, non est solvendum.

V. Quòd si quis in sepem vel in quocunque libet periculo res alienas invitas minaverit, & ibidem interfectæ vel debilitatæ fuerint, similes restituat, aut cum sex juret quòd hoc non fecisset.

LXXI. *De festuca intercurrente.*

De quacunque causa festuca intercesserit, lacina interdicatur se cum sacramento idoneare.

LXXII. *De homine intertiato vel pecore mortuo.*

I. Si quis hominem intertiaverit, & infra placitum mortuus fuerit, in quadruvio cum retorta in pede sepeliatur, & ibidem ad diem placitus cum testibus accedat, & cum ipsis sex qui eum sepelire viderunt in haraho conjuret quòd ibidem ipse intertiatus absque interfectione hominum, pecudum, vel alterius rei, nisi communi morte consumptus sepultus jaceat, & ipsam retortam in pede habeat, & per ipsam retortam super ipso sepulchro semper de manu in manum ambulare debet usque dum ad eam manum veniat quæ eum inlicito

cito ordine vendidit vel furavit. Quòd si ita non fecerit, capitale & delatura cum legis beneficio seu cum furto culpabilis judicetur.

II. Si autem ei fuga lapsus fuerit, si infra ducatum, super quatuordecim noctes, si extra ducatum, super quadraginta noctes, quòd si extra regnum, super octuaginta placitus ei concedatur. Quòd si infra placitum eum repræsentare non potuerit, capitale & delatura seu furto vel legis beneficio culpabilis judicetur.

III. Si autem eum interfecerit, nisi in quadruvio cum retorta sepultus, ipse capitale & delatura cum furto seu cine vverdunia vel legis beneficio culpabilis judicetur.

IV. Si autem aliquid culpæ commiserit dum intertiatus est, ipse de hoc culpabilis judicetur qui eum eo tempore post se retinuit.

V. Si homo commendatus vel fugitivus defunctus fuerit, similiter in quadruvio cum retorta sepeliatur. Quòd si ita non fecerit, ipse qui eum post se retinuit, pretium rei cum legis beneficio culpabilis judicetur.

VI. Si autem animal intertiatum infra placitum mortuum fuerit, tunc ille qui causam prosequitur cum testibus memorare debet qualiter adpretiatum fuerit, & ille super quem intertiatur, corio cum capite decorticato in præsentia judicis auctorem suum ostendere debet. Quòd si auctor receperit, tantùm solidum unum de cine vverdunia pro corio restituat.

VII. Quòd si animal vivum fuerit, sed debilitatum vel macilentum, quantum eo tempore adpretiatum fuerit, sic de cine vverdunia restituat. Si autem sanum vel immaculatum restituerit, tunc omne pretium suum recipiat.

VIII. Quòd si furto ablatum fuerit, tunc ille super quem intertiatum fuerit, capitale & delatura cum furto culpabilis judicetur.

IX. Vestimenta autem seu his similia absque probabili signo intertiare prohibemus.

LXXIII. *De homine ligato absque judicio dimisso.*

I. Si quis ingenuus Ripuarius furem ligaverit, & eum absque judicio Principis solvere præsumpserit, sexaginta solidis culpabilis judicetur.

II. Si quis eum per vim tulerit, sexaginta solidis culpabilis judicetur.

III. Si autem ligatus fuga lapsus fuerit, & hoc cum sex juraverit quòd absque ejus voluntate fuga lapsus fuisset, innocens habeatur. LEX RIPUARIORUM.

IV. Si autem cui commendatus fuerit fuga evaserit, sexaginta solidis culpabilis judicetur.

LXXIV. *Ut nullus cum servo traditionem vel commutationem faciat.*

Hoc autem constituimus, ut nullus cum servo alieno negotium faciat vel commutationem facere non præsumat, nec ei ullam commendationem vel traditionem faciat, nec à servo quisquam commendatam vel traditam rem recipiat. Si quis autem post hanc diffinitionem servo aliquid commendare præsumpserit, nihil recipiat, & dominus ejus de hoc innocens habeatur. Similiter de puero vel de muliere alterius constituimus.

LXXV. *De re proprisa vel secuta.*

Si quis caballum, hominem, vel quamlibet rem in via proprisent, aut eum secutus fuerit, per tres marcas ipsum ostendat, & sic postea ad Regis stapplum ducat. Sin autem aliter egerit, fur judicandus est. Quòd si quis latroni aliquid tulerit, similiter faciat.

LXXVI. *De materiamine vel lignis furatis.*

Si quis Ripuarius in silva communi seu Regis vel alicujus locata materiamen vel ligna fissa abstulerit, quindecim solidis culpabilis judicetur. Sic de venationibus vel de piscationibus, quia non res possessa est, sed de ligno agitur. Aut si negaverit, cum sex juret.

LXXVII. *De homine furbattudo.*

Si quis hominem super rebus suis comprehenderit, & eum ligare voluerit, aut super uxorem, seu super filiam, vel his similibus, & non prævaluerit ligare, sed colpus ei excesserit, & eum interfecerit, coram testibus in quadruvio in clida eum levare debet, & sic quadraginta seu quatuordecim noctes custodire, & tunc ante judicem in haraho conjuret quòd eum de vita forfactum interfecisset. Sin autem ista non adimpleverit, homicidij culpabilis judicetur. Aut si negaverit, cum legitimo numero juret quòd hoc non fecisset.

LXXVIII. *De eo qui furem in domo receperit.*

Si quis furem in domo receperit, vel ei hospitium seu victum præstiterit, dum res alienas furatus fuerit, ipse similis furi culpabilis judicetur, aut cum sex juret quòd eum nec celasset nec in domo pavisset.

LEX RIPVARIORVM.

LXXIX. *De homine penduto & ejus hereditate.*

Si quis homo propter furtum comprehensus fuerit, & legitimè superjuratus, & judicio Principis pendutus, vel in quocunque libet patibulo vitam finierit, omnes res ejus heredes possideant; excepto capitale & delatura in locum restituant.

LXXX. *De via lacinia.*

Si quis Ripuarius ingenuum Ripuarium de via sua obstaverit, quindecim solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret quòd ei viam suam cum armis nunquam contradixisset.

LXXXI. *Vt parvulus non respondeat ante quindecim annos.*

Si quis homo Ripuarius defunctus fuerit, vel interfectus, & filium reliquerit, usque ad quintum decimum annum plenum nec causam prosequatur nec in judicio interpellatus responsum reddat. Quindecimo autem anno aut ipse respondeat, aut defensorem eligat. Similiter & filia.

LXXXII. *De damno in messe vel in clausura.*

I. Si quis Ripuarius in messe aliena vel in quacunque libet clausura damnum fecerit, æstimatione damni culpabilis judicetur. Si autem negaverit, & convictus fuerit, capitale cum furto & delatura culpabilis judicetur.

II. Si quis peculium alienum in messe adprehensum ad parricum minare non permiserit, quindecim solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret quòd hoc non fecisset.

LXXXIII. *De maleficio.*

I. Si quis vir seu qua mulier Ripuaria per venenum, seu per aliquod maleficium aliquem perdiderit, vveregildum componat.

II. Si autem mortuus non fuerit, & varietatem seu debilitatem probabilem ex hoc in corpore habuerit, centum solidis culpabilis judicetur, aut cum sex juret.

LXXXIV. *De Grafione injustè invitato.*

Si quis Grafionem ad res alienas injustè tollendas invitaverit, quadraginta quinque solidos componat, & similem restituat.

LXXXV. *De corpore expoliato.*

I. Si quis corpus mortuum, priusquam sepeliatur, expoliaverit, centum solidis cum capitale & delatura multetur.

II. Si autem eum ex humo traxerit & expoliaverit, ducentis solidis cum capitale & delatura culpabilis judicetur, vel vvargus sit, hoc est, expulsus, usque dum parentibus satisfaciat.

LXXXVI. *De caballo excorticato.*

I. Si quis caballum alterius mortuum seu quodcunque libet animal extra consilium domini sui excorticaverit, triginta solidis culpabilis judicetur.

II. Si autem negaverit, & convictus fuerit, centum solidis cum capitale & delatura multetur.

LXXXVII. *De homine forbannito.*

Si quis hominem qui forbannitus est in domum recipere præsumpserit, si Ripuarius est, sexaginta solidis, si regius, Romanus, vel ecclesiasticus, triginta solidis culpabilis judicetur.

LXXXVIII. *Vt nemo munera in judicio accipiat.*

Hoc autem consensu & consilio seu paterna traditione & legis consuetudine super omnia jubemus, ut nullus optimatum, major domus, domesticus, Comes, Grafio, Cancellarius, vel quibuslibet gradibus sublimatus, in provincia Ripuaria in judicio residens, munera ad judicium pervertendum non recipiat. Quòd si quis in hoc deprehensus fuerit, de vita componat.

LXXXIX. *Vt judices sive missi fiscales freda non exigant priusquam facinus componatur.*

Nec nullus judex fiscalis de quacunque libet causa freda non exigat priusquam facinus componatur. Si quis autem per cupiditatem ista transgressus fuerit, legibus componatur. Fredum autem non illi judici tribuat cui culpam commisit, sed illi qui solutionem recipit, tertiam partem coram testibus fisco tribuat, ut pax perpetua stabilis permaneat. Amen.

EXPLICIT LEX RIPVARIORVM. DEO GRATIAS. AMEN.

DAGOBERTI REGIS
CAPITVLARE SECVNDVM
SIVE
LEX ALAMANNORVM.

INCIPIVNT CAPITVLA LEGIS ALAMANNORVM.

1. *De liberis qui res suas ad Ecclesiam Dei tradunt.*
2. *De liberis qui res suas ad Ecclesiam Dei tradunt, & in beneficium sub usufructuario accipiunt.*
3. *De liberis vel servis qui ad Ecclesiam confugiunt.*
4. *De liberis qui infra januas Ecclesiæ interfecti fuerint.*
5. *De raptoribus qui de Ecclesiis aliquid vi abstraxerint.*
6. *De juratoribus, quales aut quantos secundùm euva homo habere debet.*
7. *De liberis qui de Ecclesia aliquid furaverint.*
8. *De liberis qui servum Ecclesiæ occiderint.*
9. *De colonis Ecclesiæ occisis.*
10. *De eo qui in curte Episcopi armatus ingreditur.*
11. *De eo qui in curte Presbyteri armatus ingreditur.*
12. *De his qui Episcopo aliquam injuriam fecerint.*
13. *De his qui Presbytero parrochiano injuriam intulerint.*
14. *De his qui Diacono aliquam injuriam fecerint.*
15. *De his qui monac[illegible]aliquam injuriam intulerint.*
16. *De his qui Clerico aliquam injuriam intulerint.*
17. *De liberis qui ad Ecclesiam dimissi sunt, si occidantur.*
18. *De ancilla libera dimissa, si postea servo se conjunxerit; & de Alamanna quæ servo nupserit.*
19. *Vt nullus laicus rem Ecclesiæ absque charta præsumat possidere.*
20. *Vt Presbyter res vel mancipia Ecclesiæ potestatem vendendi non habeat.*
21. *De his qui Ecclesiæ servum vel ancillam susceperint fugitivos.*
22. *Qualiter servi Ecclesiæ tributa solvere debeant.*
23. *De colonis ecclesiasticis, si ad Episcopum aut ad judicem suum venire dispexerint.*
24. *De eo qui in mortem Ducis consiliatus fuerit.*
25. *De homine qui gentem extraneam infra provinciam invitaverit.*
26. *De his qui in exercitu litem commiserint.*
27. *De his qui in exercitu aliquod furtum fecerint.*
28. *De eo qui sigillum aut mandatum Ducis neglexerit.*
29. *De eo qui in curte Ducis hominem occiderit.*
30. *De eo qui Missum Ducis infra provinciam occiderit.*
31. *De eo qui in curte Regis furtum commiserit.*
32. *De eo qui res Ducis furaverit.*
33. *De feminis quæ in ministerio Ducis sunt.*
34. *De eo qui præsumpserit infra provinciam res Ducis hostiliter invadere.*
35. *De filio Ducis qui contra patrem suum surrexerit.*
36. *De conventu, ut secundùm antiquam consuetudinem fiat.*
37. *De mancipiis, ne foris provincia vendantur.*
38. *De eo qui die dominico opera servilia fecerit.*
39. *De inlicitis nuptiis.*
40. *De patricidiis & fratricidiis.*
41. *Vt nullus causam audire præsumat nisi qui à Duce constitutus est.*
42. *De eo qui sæpe interpellatus ante Ducem de qualicunque evidenti causa, & convictus fuerit, ne ad juramentum permittatur.*
43. *Vt scriptura non valeat in qua annus & dies non ostenditur.*
44. *De libero qui alteri libero crimen mortale imposuerit.*
45. *De rixis quæ sæpe fieri solent in populo.*
46. *De libero qui liberum extra terminos vendiderit.*

47. *De eo qui feminam ingenuam extra marcam vendiderit.*
48. *De eo qui liberum hominem vel feminam liberam infra provinciam vendiderit.*
49. *De eo qui hominem occiderit, & eum morttando fecerit.*
50. *De eo qui liberum de terra effodierit.*
51. *De libero qui alterius uxorem tulerit.*
52. *De eo qui sponsam alterius acceperit.*
53. *De eo qui sponsam suam dimiserit, & aliam duxerit.*
54. *De eo qui filiam alienam non desponsatam acceperit.*
55. *De uxore mortuo marito sine filiis relicta.*
56. *De eo qui proximi sui defuncti uxori sine filiis relictae dotem contradixerit.*
57. *De hereditate duarum sororum quae absque fratribus post mortem patris relictae sunt.*
58. *De eo qui mulierem in itinere vadentem denudaverit, aut cum ea moechaverit.*
59. *De eo qui alium percusserit aut vulneraverit.*
60. *De eo qui alteri aurem absciderit.*
61. *De eo qui palpebras alterius maculaverit.*
62. *De nare transpuncta vel abscisa.*
63. *De labiis maculatis.*
64. *De lingua abscisa, & de vulneribus in facie factis.*
65. *De eo qui alium contra legem tunderit, & de diversis vulneribus.*
66. *De eo qui alteri viam contradixerit.*
67. *De eo qui alterum de caballo jactaverit.*
68. *De libero qui liberum occiderit.*
69. *De eo qui alterius amissarium furaverit.*
70. *De eo qui alterius caballum involaverit.*
71. *De eo qui equum plagaverit, dum hominem plagare voluerit.*
72. *De eo qui in troppo de jumentis ductricem involaverit.*
73. *De eo qui praegnum jumentum ferierit, & abortivum fecerit.*
74. *Qualiter jumenta, quae messem laeserint, includantur.*
75. *De eo qui taurum gregem regentem involaverit aut occiderit.*
76. *De eo cui morttaudus imputatur.*
77. *De eo qui gravidae mulieri natum interfecerit.*
78. *De pretio bovis.*
79. *De eo qui pastores vel artifices occiderit.*
80. *De eo qui cum ancilla vestiaria & geneciaria concubuerit.*
81. *De eo qui incendium super alium in nocte miserit.*
82. *De canibus seusibus vel aliis furatis aut occisis.*
83. *De eo qui aliquam clausuram in aqua fecerit, & ibi aliquid negaverit.*
84. *De his qui de terra sua inter se contendunt.*
85. *De eo qui servum alterius fugientem acceperit & sequenti domino contradixerit.*
86. *De eo qui servum in pignus susceperit, & si ipse servus aliquod damnum fecerit.*
87. *De eo qui alteri res suas apud se inventas contradixerit.*
88. *Ut fratres post mortem patris eorum hereditatem non dissipent antequam dividant eam.*
89. *De eo qui hominem occiderit & negaverit.*
90. *De coxa vel brachio abscisis.*
91. *De eo qui mulieri praegnanti abortivum fecerit.*
92. *De hereditate quam mulier post partum statim mortua derelinquit.*
93. *De eo qui in pugna parem suum dereliquit & fugit.*
94. *De eo qui post finitam & emendatam causam mallare praesumpserit.*
95. *De eo qui ingenuam feminam colpo percusserit.*
96. *De eo qui medelam aut carrucam alterius involaverit.*
97. *De eo qui buricas in silva porcorum incenderit.*
98. *De eo qui gregem animalium in pignus tulerit, & porcarium vel ceteros pastores flagellaverit.*
99. *De eo qui bisontem aut bubalum vel cetera animalia furaverit aut occiderit.*

Expliciunt Capitula.

INCIPIT LEX ALAMANNORUM.

Caput I. *De liberis qui res suas ad Ecclesiam Dei tradunt.*

I. SI quis liber res suas vel semetipsum ad Ecclesiam tradere voluerit, nullus habeat licentiam contradicere ei, non Dux, non Comes, nec ulla persona; sed spontanea voluntate liceat Christiano homini Deo servire & de propriis rebus suis semetipsum redimere. Et qui hoc voluerit facere, per chartam de rebus suis ad Ecclesiam, ubi dare voluerit, firmitatem faciat, & testes sex vel septem adhibeat, & nomina eorum ipsa charta contineat, & coram sacerdote qui ad eandem Ecclesiam deservit super altare ponat: & proprietas de ipsis rebus ad ipsam Ecclesiam in perpetuum permaneat.

II. Et si aliqua persona, aut ipse qui dedit, vel aliquis de heredibus ejus, postea ipsas res de ipsa Ecclesia abstrahere voluerit, vel aliquis homo qualiscunque persona hoc præsumpserit facere, & effectum quem inchoavit non obtineat, & Dei judicium incurrat & excommunicationem sanctæ Ecclesiæ, & multam illam quam charta continet persolvat, & res illas ex integro reddat, & fredum in publico solvat sicut lex habet.

II. *De liberis qui res suas ad Ecclesiam Dei tradunt, & in beneficium sub usufructuario accipiunt.*

I. Si quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, & per chartam firmitatem fecerit, sicut superiùs dictum est, & post hæc à pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ, & quod spondit persolvat ad Ecclesiam censum de illa terra, & hoc per epistolam firmitatis fiat, ut post ejus discessum ullus de heredibus non contradicat. Et si contigerit ut post mortem ejus qui dedit illas res filium relinquat, & forsitan ipse filius vult dicere quòd hereditas paterna sibi sit legitima ad possidendum, & pater ejus non dedisset, nec firmitatem fecisset, non liceat ei jurare; sed ipsa charta quam pater ejus fecit præsens veniat, & illi testes qui manus suas in charta miserunt unà cum Presbytero Ecclesiæ, sicut lex habet, ita testificentur, quòd ipsi ad præsens fuissent, & oculis suis vidissent, & auribus audissent quòd pater ejus illas res ad Ecclesiam dedisset, & chartam fecisset, & illos ad testes advocasset. hoc per sacramentum dicant, quòd nos veri testes sumus. Post hæc pastor Ecclesiæ res suas possideat, & ille præsumptor qui contradixerit, illam multam quam charta continet ad Ecclesiam persolvat.

II. Si autem illa charta aut arserit aut perdita fuerit quam ille homo fecit, tunc liceat illi heredi cum testibus nominatis quinque, ipse sit sextus, in ipsa Ecclesia jurare quòd pater ejus nec chartam fecisset nec ad illa loca sancta dedisset. Et si hoc præsumpserit facere, illas res possideat.

III. *De liberis vel servis qui ad Ecclesiam confugiunt.*

I. Si quis homo aliquem persequens fugitivum aut liberum aut servum, & ipse intra januas Ecclesiæ confugerit, nullus habeat potestatem per vim abstrahendi de Ecclesia, nec eum infra januas Ecclesiæ occidendi; sed ex timore Dei honorem Ecclesiæ impendat, & sacerdotem Ecclesiæ interpellet pro servo suo. Roget sibi eum reddere, & donet legitimum vvadium ut illam culpam illi servo concessam habeat. Tunc ille Presbyter reddat in pace servum domino suo.

II. Si autem Presbyter neglexerit reddere aut contradixerit illum servum, apud se illum contineat, & curam de illo habeat, ut exinde fugitivus non evadat. Et si evaserit, ille Presbyter sine ulla dilatione perquirat, & domino restituat. Et si ipsum invenire non potuerit, similem ipsius aut pretium pro eo solvat.

III. Si autem vi abstraxerit, & injuriam Ecclesiæ fecerit, componat octodecim solidos ad Ecclesiam, & fredum solvat in fiscum sexaginta solidos, quia contra legem fecit, & Ecclesiis honorem non impendit, & Dei reverentiam non habuit, & ut alij cognoscant quòd sit timor Dei in Christianis, & honorem Ecclesiis impendant.

IV. *De liberis qui infra januas Ecclesiæ interfecti fuerint.*

Si quis liber liberum infra januas Ecclesiæ occiderit, cognoscat se contra Deum injustè fecisse & Ecclesiam Dei polluisse:

LEX ALAMANNORUM. ad ipsam Ecclesiam quam polluit sexaginta solidos componat, ad fiscum verò similiter alios sexaginta solidos pro fredo solvat, parentibus autem legitimum vvidrigildum solvat.

V. *De raptoribus qui de Ecclesiis aliquid vi abstraxerint.*

I. Si quis res suas ad Ecclesiam commendatas habuerit, & aliquis eas exinde rapuerit, si per furtum hoc fecerit, ipsas res in capitale restituat, & sicut ipsæ res valuerint, hoc novemipliciter componat. Iterum atque iterum similiter faciat, hoc sunt per ter novempliciter. Ista omnia ei cujus res sunt componi debent. Ecclesiæ verò, quam inhonoravit, triginta sex solidos componat.

II. Si verò per virtutem hoc raptor de Ecclesia abstulerit, dupliciter domino componat, & duodecim solidos. Ecclesiæ verò, sicut superiùs commemoratum est, triginta sex solidos componat.

III. Si servus hoc fecerit, & jussio domini ejus fuit, sicut dictum est, ita omnia observari debent.

IV. Si servus per se hoc fecerit, ex furto similiter quomodo dictum est adimplere debet.

V. Nam si per virtutem servus hoc fecerit, non sicut de libero compositio exigatur, sed virtus servilis componi debet, ut ipsum quod abstulit reddatur simpliciter; ita tamen si statim quomodo inventum fuerit, contradictio domini sui non fuerit. Nam si aliquam moram fecerit, propter contradictionem domini sui duodecim solidi addantur.

VI. Si dominus ex hac re immunis fuerit, ut jussio ejus non esset, ei quatuor sol. in fredo exigantur. Nam si jussio ejus fuit, sicut suprà dictum est ita componatur.

VI. *De juratoribus, quales vel quantos secundùm vava homo habere debet.*

I. De minoribus causis usque ad solidum valentem licet unicuique qualem sacramentalem unum secum habere vult, in suo sacramento continere.

II. Nam si duas saigas valentem supra solidum res valuerint de qua causa orta fuerit, tunc debet homo qui causam requirit tres electos denominare, & ex denominatis tribus licentiam habet excusator reicere duos; tertium verò non licet reicere, sed ipsum secum in sacramento habere debet.

III. Saiga autem est quarta pars tremissis, hoc est, denarius unus. Duæ saigæ, duo denarij dicuntur. Tremissus est tertia pars solidi, & sunt denarij quatuor.

IV. Ita observandum est usque ad tres solidos & supra tres solidos.

V. Iterum duas saigas valentes, si aliquis interpellatus fuerit, tunc qui causam prosecutus fuerit, electionem faciat de conjuratoribus, unde excusator quales duos reicere voluerit potestatem habeat, & cum duobus juratoribus iste ordo servandus est usque ad sex solidos.

VI. Nam si duæ saigæ supra sunt, tunc cum quinque sua manu sexta jurare debet, similiter cum electis, sicut suprà dictum est; & duos in omnibus istis ordinibus reicere licet.

VII. Ista sacramenta debent esse jurata, ut illi conjuratores manus suas super capsam ponant, & ille solus cui causa requiritur verba tantùm dicat, & super omnium manus manum suam ponat, ut sic illi Deus adjuvet vel illæ reliquiæ ad illas manus quas comprehensas habet ut de illa causa unde interpellatus est culpabilis non sit.

VII. *De liberis qui de Ecclesia aliquid furaverint.*

I. Si quis res Ecclesiæ furaverit, & convictus fuerit, ut solvatur unicuique rei quam furaverit, tres novigeldos solvat, aut servum, aut ancillam, aut bovem, aut caballum, aut qualecunque animal, vel ceteras res quæ ad Ecclesiam Dei pertinent. Si post furtum inventus fuerit, ita solvat ut superiùs scriptum est.

II. Si autem negare voluerit, secundùm qualitatem pecuniæ ita juret cum suis sacramentalibus in ipso altare, cui res furtivas abstulit, coram sacerdote vel ministro ejus, quem pastor Ecclesiæ jusserit audire sacramentum.

VIII. *De liberis qui servum Ecclesiæ occiderint.*

Si quis servum Ecclesiæ occiderit, in triplum componat; sicut solet servus Regis, ita solvatur, id est, quadraginta quinque solidis. Et si eum rapuerit contra legem, & vendiderit extra provinciam, tripliciter eum componat. Et si eum furaverit aliquis in capite, semper consimilem restituat, si ipsum invenire potuerit; alius autem medietatem in auro valentem, medietatem cum qualem pecuniam habet solvat.

IX. *De colonis Ecclesiæ occisis.*

Quicunque liberum Ecclesiæ, quem colonum vocant, occiderit, sicut alij Alamanni ita componatur.

X. *De eo qui in curte Episcopi armatus ingreditur.*

Si quis in curte Episcopi armatus contra legem intraverit, quod Alamanni haisterahandi dicunt, octodecim solidos componat. Si infra domum intraverit, triginta sex solidos componat.

XI. *De eo qui in Presbyteri curte armatus ingreditur.*

Si quis autem in Presbyteri curte, qui in parrochia positus est ab Episcopo, contra legem armatus intraverit, sicut superiùs diximus, sicut solet aliis liberis Alamannis componere, ita Presbytero tripliciter componat, hoc est, octodecim solidos; & si infra casam, triginta sex.

XII. *De his qui Episcopo aliquam injuriam fecerint.*

I. Si quis Episcopo aliquam injuriam fecerit, vel plagaverit, vel fustaverit, vel mancaverit, omnia tripliciter componantur sicut ceteri parentes ejus compositionem habebunt, & si meliùs dicamus sicut & Ducem, ita in omnibus eum componat.

II. Et si occisus fuerit, sicut & illum Ducem ita eum solvat, aut Regi, aut Duci, aut ad Ecclesiam ubi pastor fuit.

XIII. *De his qui Presbytero parrochiano injuriam intulerint.*

I. Si quis Presbyterum parrochianum injuriaverit, aut fustaverit, aut mancaverit, vel qualemcunque ei injuriam intulerit, in triplum componatur.

II. Et si eum occiderit, sexcentis solidis eum solvat, aut ad Ecclesiam ubi servivit, aut ad Episcopum de cujus parrochia fuit.

XIV. *De his qui Diacono aliquam injuriam fecerint.*

Si quis Diacono, qui evangelium coram Episcopo legit, & revestitus ante altare officio fungitur, si quis ei aliquam injuriam fecerit, vel eum fustaverit, vel plagaverit, vel mancaverit, dupliciter componatur. Et si eum occiderit, quadringentis solidis componatur.

XV. *De his qui monacho aliquam injuriam intulerint.*

Monachus autem qui sub regula in monasterio conversatus fuerit, & ab aliquo aliquas injurias, sicut superiùs diximus, passus fuerit, ita ut Diaconus similiter componatur.

XVI. *De his qui Clerico aliquam injuriam intulerint.*

I. Clerici autem, sicut ceteri parentes eorum, ita componantur.

II. Si autem Clericus, qui in gradu in Ecclesia publicè lectionem recitat, vel gradale, vel alleluia coram Episcopo in publico cantaverit, aliquam injuriam passus fuerit, sicut superiùs diximus, componatur quomodo parentes ejus componuntur, & tertia pars super hæc addatur in compositione. LEX ALAMANNORUM.

XVII. *De liberis qui ad Ecclesiam dimissi sunt, si occidantur.*

Liberi qui ad Ecclesiam dimissi sunt liberi, vel per chartam libertatem acceperunt, si occidantur, octuaginta solidis solvantur Ecclesiæ vel filiis ejus.

XVIII. *De ancilla libera dimissa, si postea servo se conjunxerit, & de Alamanna quæ servo nupserit.*

I. Si ancilla libera dimissa fuerit per chartam, aut in Ecclesia, & post hæc servo nupserit, Ecclesiæ ancilla permaneat.

II. Si autem libera Alamanna servo Ecclesiæ nupserit, & servile opus ancillæ contradixerit, abscedat.

III. Si autem ibi filios vel filias generaverit, ipsi servi & ancillæ permaneant, potestatem exeundi non habeant.

IV. Illa autem mater eorum, quando exire voluerit, ante tres annos liberam potestatem habeat.

V. Si autem tres annos induraverit opus ancillæ, & parentes ejus non exadoniaverint eam ut libera fuisset, nec ante Ducem, nec ante Comitem, nec in publico mallo, transactis tribus Kal. Mart. post hæc ancilla permaneat in perpetuum; & qui ex ea nati fuerint, servi & ancillæ sint.

XIX. *Ut nullus laicus rem Ecclesiæ absque charta præsumat possidere.*

Res Ecclesiæ de laicis absque charta nullus præsumat possidere. Et si chartam non ostenderit, quòd comparasset à pastore Ecclesiæ, possessio semper ad Ecclesiam pertineat.

XX. *Ut Presbyter res vel mancipia Ecclesiæ potestatem vendendi non habeat.*

Nullus Presbyter nec aliquis pastor Ecclesiæ potestatem habeat vendendi ecclesiasticam terram nisi contra aliam terram, nec mancipium nisi aliud mancipium receperit. Et si concambium fecerit aut de mancipio aut de terra, semper epistolam firmitatis faciat, ut contentio non fiat, nec Ecclesia perdat quod legitimè possidere debeat.

XXI. *De his qui Ecclesiæ servum vel ancillam susceperint fugitivos.*

Si quis mancipium Ecclesiæ, aut servum,

LEX ALAMANNORUM.

aut ancillam, fugitivum susceperit, & post requisitionem aut ipse Presbyter requirat, aut missus ejus legitimus, & ille neglexerit reddere, & contra legem antestéterit, sicut solet aliis Alamannis componere, ita & tripliciter componat. Et quicquid Ecclesiæ contra legem fecerit, omnia tripliciter componat sicut lex habet.

XXII. *Qualiter servi Ecclesiæ tributa solvere debeant.*

Servi enim Ecclesiæ tributa sua legitimè reddant, quindecim siclas de cervisa, porcum valentem tremisse uno, panem modia duo, pullos quinque, ova viginti. Ancillæ autem opera imposita sine neglecto faciant. Servi dimidium sibi, & dimidium in dominico arativum reddant. Et si super hæc est, sicut servi ecclesiastici ita faciant, tres dies sibi, & tres in dominico.

XXIII. *De servis ecclesiasticis, si ad Episcopum aut ad judicem suum venire dispexerint.*

I. Liberi autem ecclesiastici, quos colonos vocant, omnes, sicut & coloni Regis, ita reddant ad Ecclesiam.

II. Si quis legitimè tributum antestéterit per jussionem judicis sui, sex solidis sit culpabilis.

III. Et opera quæque imposita ei fuerint secundùm mandatum, aut quomodo lex habet, si non adimpleverit, sex solidis sit culpabilis.

IV. Et si sigillum aut signum qualecunque judex per jussionem domini sui transmiserit, & eum venire jusserit, aut ambulare in aliquam utilitatem, & ille neglexerit, sex solidis sit culpabilis.

V. Si autem sigillum Episcopi neglexerit, aut ad veniendum, aut ad ambulandum, ubi jusserit, duodecim solidis sit culpabilis.

XXIV. *De eo qui in mortem Ducis consiliatus fuerit.*

Si aliquis homo in mortem Ducis consiliatus fuerit, & inde convictus fuerit, aut vitam perdat, aut se redimat, sicut Dux aut principes populi judicaverint. Et si jurare voluerit, cum duodecim nominatis juret in Ecclesia coram Duce, aut quem ille miserit.

XXV. *De homine qui gentem extraneam infra provinciam invitaverit.*

Si homo aliquis gentem extraneam infra provinciam invitaverit, ut ibi prædam vastet hostiliter, vel domos incendat, & de hoc convictus fuerit, aut vitam perdat, aut in exilium eat, ubi Dux miserit, & res ejus infiscentur in publico.

XXVI. *De his qui in exercitu litem commiserint.*

Si quis in exercitu litem commiserit, ita ut cum clamore populus concurrat cum armis, & ibi pugna orta fuerit inter proprium exercitum, & aliqui ibi occisi fuerint, ipse homo qui hoc commisit, aut vitam perdat, aut in exilium eat, & res ejus infiscentur in publico, & illi alij qui ibi aliquid commiserunt aut fecerunt, omnia sicut lex habet tripliciter solvant.

XXVII. *De his qui in exercitu aliquod furtum fecerint.*

Si quis in exercitu, ubi Rex ordinaverit exercitum, aliquod furtum fecerit, novem vicibus novigeldos soldat quicquid involatum fuerit. Si autem Dux exercitum ordinaverit, & in illo fisco aliquid furaverit, tres novigeldos solvat. Et si jurare voluerit, secundùm qualitatem pecuniæ juret.

XXVIII. *De eo qui sigillum aut mandatum Ducis neglexerit.*

I. Si quis sigillum Ducis neglexerit, aut mandatum, vel signum qualecunque quod mandaverit, duodecim solidis sit culpabilis. Et si negare voluerit quòd ad illum nuntius non pervenisset, cum quinque nominatis juret, si eum sacramentum dominus præbere voluerit.

II. Si autem sigillum Comitis neglexerit vel mandatum, cum sex solidis componat.

III. Si autem Centurionis sigillum aut mandatum neglexerit, tribus solidis sit culpabilis.

IV. Aut si negare voluerit quòd ad illum nuntius non pervenisset, secundùm quod debuit solvere, ita juret.

XXIX. *De eo qui in curte Ducis hominem occiderit.*

I. Si quis in curte Ducis hominem occiderit, aut illic ambulantem, aut inde revertentem, triplici vveregildo eum solvat, propter hoc quòd præceptum Ducis transgressus est, ut unusquisque homo pacem habeat ad dominum suum veniendo & de illo revertendo. Et nullus præsumat hominem de Duce venientem aut ad illum ambulantem in itinere inquietare, quamvis culpabilis sit. Et si præsumpserit, quicquid ei fecerit, aut occiderit, aut ille vivens evaserit, aut plagatus fuerit, semper tripliciter componat.

II. Et si ad Comitem perrexerit, & ibi vel occisus vel plagatus fuerit, ille qui

qui hoc fecit, omnia tripliciter componat.

XXX. *De eo qui missum Ducis infra provinciam occiderit.*

Si quis missum Ducis infra provinciam occiderit, tripliciter eum solvat sicut lex habet. Si negare voluerit quòd non fecisset, sicut lex habet, ita juret cum duodecim nominatis & aliis duodecim electis.

XXXI. *De eo qui in curte Regis furtum commiserit.*

I. Si quis in curte Regis furtum alicui fecerit, dupliciter componat cui furtum fecerit, & sexaginta solidos pro fredo in publico solvat.

II. Si servus alienus hoc in curte Ducis fecerit, dominus ejus aut redimat eum quantum valet, aut ipsum reddat.

XXXII. *De eo qui res Ducis furaverit.*

Si quis de rebus quæ ad Ducem pertinent aliquid furatus fuerit, ter novigeldos componat; & ibi fredum non reddat, quia res dominicæ sunt, & tripliciter componuntur.

XXXIII. *De feminis quæ in ministerio Ducis sunt.*

Si feminis quæ in ministerio Ducis sunt aliquid contra legem factum fuerit, qui hoc fecerit, omnia tripliciter eis componat quod aliis Alamannorum feminis simpliciter componere debeat.

XXXIV. *De eo qui præsumpserit infra provinciam res Ducis hostiliter invadere.*

Si quis præsumpserit infra provinciam hostiliter res Ducis invadere & ipsas talare, & post hæc convictus fuerit, quicquid ibi tultum fuerit, mancipia, pecuniam, omnia tripliciter restituat, & insuper vveregildum suum Duci componat, quia contra legem fecit. Et quanti liberi illum sunt secuti, & ibi raptores fuerint, & inde convicti fuerint, unusquisque sexaginta solidos Duci componat, & quicquid ibidem tulit, semper tripliciter restituat.

XXXV. *De filio Ducis qui contra patrem suum surrexerit.*

I. Si quis Dux habet filium contumacem & malum, qui rebellare conetur contra ipsum patrem suum per stultitiam suam, vel per consilium malorum hominum, qui volunt dissipare provinciam, & hostiliter surrexerit contra ipsum patrem suum, dum adhuc pater ejus potens est, & utilitatem Regis potest facere, id est, exercitum gubernare, equum ascendere, utilitatem Regis implere, & filius ejus eum vult dishonorare aut per raptum regnum ejus possidere, non obtineat quod inchoavit. Et si pater ejus eum vicerit, & adprehendere potuerit, in sua sit potestate, aut exiliet eum de provincia, aut ubicunque transmittat eum, aut Regi domno suo, & de hereditate paterna amplius ad eum nihil pertineat, quia inlicitam rem contra patrem suum fecit. Lex Alamannorum.

II. Et si fratres habuerit, ipsi fratres inter se per voluntatem Regis dividant hereditatem patris eorum. Illi autem qui rebellavit contra patrem suum non dent portionem inter ipsos.

III. Et si amplius non fuerit nisi ille unus qui rebellavit, tunc illa hereditas, quam ille Dux habuit, post mortem ejus in potestate Regis sit, cui vult donet, aut illi filio Ducis qui rebellavit, si potuerit per servitium hoc ad pedes Regis conquirere; aut si alij vult dare, in sua sit potestate.

XXXVI. *De conventu, ut secundum antiquam consuetudinem fiat.*

I. Conventus autem secundùm consuetudinem antiquam fiat in omni centena coram Comite aut suo Misso, & coram Centenario.

II. Ipsum placitum fiat de sabbato in sabbatum, aut quali die Comes aut Centenarius voluerit, à septem in septem noctes, quando pax parva est in provincia; quando autem melior est, post quatuordecim noctes fiat conventus in omni centena, sicut superiùs diximus.

III. Et si quis alium mallare vult de qualicunque causa, in ipso mallo publico debet mallare ante judicem suum, ut ille judex eum distringat secundùm legem, & cum justitia respondeat vicino suo, aut qualiscunque persona eum mallare voluerit. In uno enim placito mallet causam suam: in secundo, si vult jurare, juret secundùm constitutam legem. Et in primo mallo spondeat sacramentales, & fidejussores præbeat, sicut lex habet, & vvadium suum donet Misso Comitis vel illi Centenario qui præest, ut in constituto die aut legitimè juret, aut si culpabilis est, componat, ut per neglectum non evadat: & si evaserit, sexaginta solidis de fredo sit semper culpabilis. Ille autem distringat ut neglectum non fiat, nec pauperes patiantur injuriam, nec sint sine lege, nec maledicant Ducem nec populum terræ; sed in omnibus sit disciplina; ut qui rebelles sunt, de malis se abstineant; & qui boni sunt, pacem possideant.

IV. Si quis autem liber ad ipsum placi-

tum neglexerit venire, vel femetipfum non præfentaverit aut Comiti, aut Centenario, aut Miffo Comitis in placito, duodecim folidis fit culpabilis.

V. Qualifcunque perfona fit, aut vaffus Ducis aut Comitis, aut qualifcunque perfona, nemo neglegat ad ipfum placitum venire, ut in ipfo placito pauperes conclament caufas fuas. Et quod in uno placito finiri non potuerit, in alio finiatur, ut fine ira Dei fit defenfa patria, & illi rebelles qui ufque modò raptum fecerunt, ampliùs poteftatem faciendi non habeant.

VI. Et fi eft talis perfona quam Comes in placito, vel Centenarius, vel Miffus Comitis diftringere non poteft, tunc eum Dux legitimè diftringat, plùfque quærat Deo placere quàm homini, ut nullum neglectum in anima Ducis à Deo requiratur.

XXXVII. *De mancipiis, ne foris provinciam vendantur.*

I. Mancipia foris provincia nemo vendat, nec in paganos, nec in Chriftianos, nifi juffio Ducis fuerit.

II. Infra provinciam, ubi neceffitas eft, unufquifque de mancipio fuo poteftatem habeat fecundùm legem judicandi.

III. Foris terminum autem captivum faciendi poteftatem non habeat.

IV. Si autem fecerit, & inde convictus fuerit, poft conventum noftrum quod complacuit cunctis Alamannis, & aliquis hoc præceptum tranfgredere voluerit, illud pretium quod tulit de proprio fuo mancipio perdat, & infuper fredum quem lex habet componat.

XXXVIII. *De eo qui die dominico opera fervilia fecerit.*

I. Die dominico nemo opera fervilia præfumat facere; quia hoc lex prohibuit, & facra fcriptura in omnibus contradicit.

II. Si quis fervus in hoc vitio inventus fuerit, vapuletur fuftibus; liber autem corripiatur ufque ad tertiam vicem.

III. Si autem poft tertiam correptionem in hoc vitio inventus fuerit, & Deo vacare die dominico neglexerit, & opera fervilia fecerit, tunc tertiam partem de hereditate fua perdat.

IV. Si autem fuper hæc inventus fuerit ut diei dominico honorem non impendat, & opera fervilia fecerit, tunc coactus & convictus coram Comite, ubi tunc Dux ordinaverit, in fervitium tradatur; & quia noluit Deo vacare, in fempiternum fervus permaneat.

XXXIX. *De inlicitis nuptiis.*

I. Nuptias prohibemus inceftas. Itaque uxorem habere non liceat focrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam fororis, fratris uxorem, uxoris fororem. Filii fratrum, filii fororum inter fe nulla præfumptione jungantur. Si quis contra hoc fecerit, à loci judicibus feparetur, & omnes facultates amittat, quas fifcus adquirat.

II. Si minores perfonæ funt quæ fe inlicita conjunctione polluerunt, careant libertate, fervis fifcalibus adgregandi funt.

XL. *De patricidiis & fratricidiis.*

Si quis homo volens occiderit patrem fuum, aut patruum fuum, aut fratrem fuum, aut avunculum fuum, aut filium fratris fui, aut filium avunculi fui, aut filium patrui fui, aut matrem fuam, aut fororem fuam, cognofcat fe contra Deum egiffe, & fecundùm juffionem Dei fraternitatem non cuftodiffe, & in Deum graviter deliquiffe, & coram omnibus parentibus ejus res ejus infifcentur, & nihil ad heredes ejus pertineat ampliùs; pœnitentiam autem fecundùm canones agat.

XLI. *Ut nullus caufam audire præfumat nifi qui à Duce conftitutus eft.*

I. Nullus caufas audire præfumat nifi qui à Duce per conventionem populi judex conftitutus eft ut caufas judicet, qui nec mentiofus, nec perjurator, nec munerum acceptor fit, fed caufas fecundùm legem veraciter judicet fine acceptione perfonarum, & timens Deum fit. Et fi juftè judicaverit, credat fe apud Deum mercedem recipere & laudem apud homines bonam poffidere.

II. Si autem per cupiditatem aut per invidiam alicujus aut per timorem contra legem judicaverit, cognofcat fe deliquiffe, & duodecim folidis fit culpabilis cui injuftè judicavit; & quod per illum damnum paffus eft injuftè, ille judex reftituat ei.

III. Si autem ille qui judicium audire debet, illius qui ad judicandum conftitutus eft judicium contemnit, dum ille juftè judicaverit, & dedignatur eum audire, & fpernit eum, & arguit coram aliis, & dicit, *Non rectè judicas*, dum ille rectè judicat, & fi hoc ab aliis judicibus inquifitum fuerit quòd ille juftè judicavit, ille contemptor qui judici injuriam fecit, folvat duodecim folidos judici illo; & poft hæc non contemnat audire juftum ju-

dicium, quia sic convenit Duci & omni populo in publico concilio.

XLII. *De eo qui sæpe interpellatus est ante Ducem de qualicunque evidenti causa, & convictus fuerit, ne ad juramentum permittatur.*

I. Si quis interpellatus ante Ducem de qualicunque causa, quod jam manifestum est tribus vel quatuor testibus, aut de homicidio, aut de furto, aut de aliquo neglectu, quod illi testantur qui boni testimonij sunt in plebe, non perjuratores, nec fallaces, nec pecuniarum acceptores, sed veritatem volunt dicere, cognoscat hoc judex, quòd tunc licentiam ille homo qui mallatur ante eum, de causa illa potestatem jurandi non habeat, sed sicut lex habet in hoc judicio persolvat, ut propter suam nequitiam alij qui volunt Dei esse, non se perjurent, nec propter culpam alienam semetipsos perdant.

II. Testis enim qui jam convictus fuit quòd mendacium semel testificatus sit, ampliùs ad testimonium non recipiatur.

XLIII. *Ut scriptura non valeat in qua annus & dies non ostenditur.*

Scriptura non valeat nisi in qua annus & dies evidenter ostenditur.

XLIV. *De libero qui alteri libero crimen mortale imposuerit.*

I. Si quis liber libero crimen aliquod mortale imposuerit, & ad Regem aut ad Ducem eum accusaverit, & inde probata res non est, nisi quòd ipse dicit, liceat illi alio cui crimen imposuit, cum tracta spata se idoneare contra illum alium.

II. De minoribus autem culpis, sicut Duci placet, ita fiat inter eos.

XLV. *De rixis quæ sæpe fieri solent in populo.*

I. Si qua rixa orta fuerit inter duos homines aut in platea, aut in campo, & unus alium occiderit, & postea fugit ille qui occidit, & illi pares sequuntur eum usque in domum suam cum armis, & infra domum percussorem occiderint, cum uno vveregildo solvant eum.

II. Si autem in campo ubi priùs pugna orta fuerit, ibi restante super mortuum suum, & non sunt secuti in domum, & postea mittunt in vicinio, & congregant pares, & pausant arma sua josum, & postea hostiliter sequuntur eum in domum, & si eum tunc occiderint, novem vveregildos componant.

XLVI. *De libero qui liberum extra terminos vendiderit.*

Lex Alamannorum.

I. Si quis liber liberum extra terminos vendiderit, revocet eum infra provinciam, & restituat cum libertate, & sexaginta solidos componat.

II. Si autem revocare eum non potuerit, cum vveregildo cum parentibus solvat, id est, bis octuaginta solidos, si heredem reliquit. Si autem heredem non reliquit, cum ducentis solidis componat.

XLVII. *De eo qui feminam ingenuam extra marcham vendiderit.*

I. Si quis feminam liberam extra marcham vendiderit, revocet eam ad pristinam libertatem, & cum octuaginta solidis componat.

II. Si autem revocare non potest, cum quadringentis solidis componat.

XLVIII. *De eo qui liberum hominem vel feminam liberam infra provinciam vendiderit.*

I. Si quis liber liberum infra provinciam vendiderit, revocet eum in pristinam libertatem, & cum duodecim solidis componat.

II. Si autem feminam liberam infra provinciam vendiderit, revocet eam ad pristinam libertatem, & cum viginti quatuor solidis componat.

XLIX. *De eo qui hominem occiderit, & eum mortaudum fecerit.*

I. Si quis hominem occiderit, quod Alamanni mortaudo dicunt, novem vveregildos solvat, & quicquid super eum rauba vel arma tulit, omnia sicut furtiva componat.

II. De feminis autem si ita contigerit, dupliciter componat, id est, octodecim vveregildos. Vestimenta autem quod super eam tulit, velut furtiva componat.

L. *De eo qui liberum de terra effodierit.*

I. Si quis liberum de terra effodierit, quicquid ibi tulerit, novem vveregildos restituat, & cum quadraginta solidis componat.

II. Feminam autem cum octuaginta solidis componat, si eam effodierit.

III. Res autem quas tulit, sicut furtiva componat.

IV. Si servum effodierit de terra, cum duodecim solidis componat, & ancillam similiter.

LI. *De libero qui alterius uxorem contra legem tulerit.*

I. Si quis liber uxorem alterius contra legem tulerit, reddat eam, & cum octua-

LEX ALAMANNORUM. ginta solidis componat. Si autem reddere noluerit, cum quadringentis solidis componat eam. Et hoc, si maritus prior voluerit. Et si antea mortua fuerit quàm maritus eam quæsierit, cum quadringentis solidis componat.

II. Si autem ille raptor, qui eam accepit sibi uxorem, ex ea filios aut filias, antequam solvat, habuerit, & ille filius mortuus fuerit, ad illum pristinum maritum illum filium cum vveregildo solvat. Si autem vivi sunt, non sint illius qui eos genuit, sed ad illum priorem maritum mundio pertineat.

LII. *De eo qui sponsam alterius acceperit.*

I. Si quis sponsam alterius contra legem acceperit, reddat eam, & cum ducentis solidis componat.

II. Si autem reddere noluerit, solvat eam cum quadringentis solidis, etiam si mortua fuerit sub eo.

LIII. *De eo qui sponsam suam dimiserit, & aliam duxerit.*

Si quis filiam alienam desponsatam dimiserit, & aliam duxerit, componat eam quam desponsavit & dimisit cum quadraginta solidis, & cum duodecim sacramentalibus juret, cum quinque nominatis & septem advocatis, ut pro nullo vitio nec tentatam eam habuisset, nec vitium in illa invenisset, sed amor de alia eum adduxit ut illam dimisisset & aliam habuisset uxorem.

LIV. *De eo qui filiam alienam non desponsatam acceperit.*

I. Si quis filiam alterius non desponsatam acceperit sibi uxorem, si pater ejus eam requirit, reddat eam, & cum quadraginta solidis eam componat.

II. Si autem ipsa femina sub illo viro mortua fuerit, antequam illi mundium apud patrem adquirat, solvat eam patri ejus quadringentis solidis.

III. Et si filios aut filias genuit ante mundium, & omnes mortui fuerint, unumquemque cum vveregildo suo componat patri feminæ.

LV. *De uxore mortuo marito sine filiis relicta.*

I. Si quis liber mortuus fuerit, & reliquit uxorem sine filiis aut filiabus, & de illa hereditate exire voluerit nubere sibi alio coæquali, sequatur eam dotis legitima, & quicquid parentes ejus legitimè placitaverint, & quicquid de sede paterna secum adtulit, omnia in potestate habeat auferendi, quod non manducavit, aut non vendidit.

II. Dotis enim legitima quadraginta solidis constat, aut in auro, aut in argento, aut in mancipiis, aut in qualicunque re quam habet ad dandum.

LVI. *De eo qui proximi sui defuncti uxori sine filiis relictæ dotem contradixerit.*

I. Si autem proximus mariti defuncti contradicere ipsam dotem illi mulieri voluerit quòd lex non est, illa sequatur cum sacramento cum nominatis quinque aut cum spata tracta pugna duorum, si potest adquirere aut per sacramentum aut per pugnam, illa pecunia post mortem mulieris retro nunquam revertatur, sed ille sequens maritus aut filii ejus usque in sempiternum possideant.

II. Si autem ipsa femina dixerit, *Maritus meus dedit mihi morgangeba*, computet quantum valet aut in auro aut in argento aut in mancipiis aut in equo pecuniam duodecim solidos valentem. Tunc liceat illi mulieri jurare per pectus suum, & dicat: *Quòd maritus meus mihi dedit in potestate, & ego possidere debeo.* Hoc dicunt Alamanni nastahit.

LVII. *De hereditate duarum sororum quæ absque fratribus post mortem patris relictæ sunt.*

Si autem duæ sorores absque fratre relictæ post mortem patris fuerint, & ad ipsas hereditas paterna pertingat, & una nupserit sibi coæquali libero, alia autem nupserit aut colono Regis aut colono Ecclesiæ, illa quæ illi libero nupsit sibi coæquali teneat terram patris earum. Res autem alias æqualiter dividant. Illa enim quæ illi colono nupsit, non intret in portionem terræ, quia sibi coæquali non nupsit.

LVIII. *De eo qui mulierem in itinere vadentem denudaverit, aut cum ea mœchaverit.*

I. Si qua libera femina virgo vadit in itinere suo inter duas villas, & obviavit eam aliquis, & per raptum denudat caput ejus, cum sex solidis componat. Et si ejus vestimenta levaverit ut usque ad genicula denudet, cum sex solidis componat. Et si eam denudaverit ut genitalia ejus appareant vel posteriora, cum duodecim solidis componat.

II. Si autem cum ea fornicaverit contra ejus voluntatem, componat solidos quadraginta.

III. Si autem mulieri hæc fecerit, omnia dupliciter componat sicut antea diximus de virgine.

LIX. *De eo qui alium percusserit aut vulneraverit.*

I. Si quis alium per iram percusserit, quod Alamanni pulislac dicunt, cum uno solido componat.

II. Si autem sanguinem fuderit, sic ut terram tangat, componat solidum unum & semis.

III. Si enim percusserit eum ut testa appareat & radatur, cum tribus solidis componat.

IV. Si autem de capite os fractum tulerit de plaga, ita ut super publica via lata viginti quatuor pedes in scuto sonaverit illud os, cum sex solidis componat.

V. Si autem ipsum os medicus perdit, & non potest eum præsentare, tunc duos testes adhibeat qui hoc vidissent quòd de illa plaga os tulisset, aut ille medicus hoc comprobet quòd verum fuisset quòd de ipsa plaga os tulisset.

VI. Si autem testa transcapulata fuerit, ita ut cervella appareat, ut medicus cum pinna aut cum fanone cervellam tangat, cum duodecim solidis componat.

VII. Si autem ex ipsa plaga cervella exierit, sicut solet contingere, ut medicus cum medicamento aut sirico stupavit, & postea sanavit, & hoc probatum fuerit quòd verum est, cum quadraginta solidis componat.

LX. *De eo qui alterius aurem absciderit.*

I. Si quis alterius aurem absciderit, & non exsurdaverit, duodecim solidos componat.

II. Si autem sic absciderit profundò, & eum exsurdaverit, quadraginta solidos componat.

III. Si enim medietatem auris absciderit, quod Alamanni orscardi dicunt, cum sex solidis componat.

LXI. *De eo qui palpebras alterius maculaverit.*

I. Si enim superior palpebra maculata fuerit, ut claudi non possit, cum sex solidis componatur.

II. Si enim subterior maculata fuerit, ut lacrymas continere non possit, cum duodecim solidis componatur.

III. Si enim visus tactus fuerit in oculo, ita ut quasi vitrum remaneat, viginti solidos componat.

IV. Si autem ipse visus foras exit & milus, quadraginta solidos componat.

LXII. *De nare transpuncta vel abscisa.*

I. Si enim nasus transpunctus fuerit, cum sex solidis componat.

II. Si enim summitas nasi, ut muccus contineri non possit, abscisus fuerit, cum duodecim solidis componat. Lex Alamannorum.

III. Si autem totus à presso abscisus fuerit, cum quadraginta solidis componat.

LXIII. *De labiis maculatis.*

I. Si enim labium superius alicujus quis maculaverit, ita ut dentes appareant, cum sex solidis componat.

II. Si subterius, ut salivam continere non possit, cum duodecim solidis componat.

III. Si enim aliquis alio uno ictu duos dentes superiores excusserit primos, cum sex solidis componat.

IV. Et si quemvis unum de ipsis duobus excusserit, cum sex solidis componat.

V. Si autem dentem absciderit quem marczan Alamanni dicunt, cum tribus solidis componat.

VI. De aliis verò qualemcunque excusserit, unumquemque cum uno solido componat.

VII. De subterioribus verò duobus primis dentibus si alicui quis excusserit, duodecim solidos componat, si uno ictu fecerit.

VIII. Si autem unum ex ipsis excusserit, cum duodecim solidis componat.

LXIV. *De lingua abscisa, & de vulneribus in facie factis.*

I. Si autem lingua tota abscisa fuerit, quadraginta solidos componat.

II. Si autem media, ut aliquid intellegatur quod loquitur, cum viginti solidis componat.

III. Si autem aliqua plaga in facie alicujus facta fuerit, quam capilli vel barba non cooperiant, sex solidos componat.

IV. Si autem collus transpunctus fuerit, cum sex solidis componat.

LXV. *De eo qui alium contra legem tunderit, & de diversis vulneribus.*

I. Si quis alicui contra legem tunderit caput liberum non volentis, cum duodecim solidis componat.

II. Si barbam alicujus tunderit non volentis, cum sex solidis componat.

III. Si quis alio brachium super cubitum transpuncxerit, cum sex solidis componat.

IV. Si autem cubitum transpuncxerit, cum tribus solidis componat.

V. Si manum transpuncxerit, ita ut focus non intret ad coquendum venas vel sanguinem stagnandum, solidum unum & semis componat.

LEX ALAMANNORUM.

VI. Si autem ferrum calidum intraverit ad stagnandum sanguinem, cum tribus solidis componat.

VII. Si enim brachium fregerit, ita ut pellem non rumpat, quod Alamanni palepruft dicunt, ante cubitum, cum tribus solidis componat.

VIII. Si autem supra cubitum hoc contigerit, cum sex solidis componat.

IX. Si enim in cubito percussus fuerit, ita ut portare non possit oec ad os manum mittere, cum duodecim solidis componat.

X. Si enim totum brachium mancum fuerit, ut nihil cum eo facere possit, cum viginti solidis componat.

XI. Si autem à cubito absciderit, quadraginta solidos componat.

XII. Si autem ab scapula abscisus fuerit, cum octuaginta solidis componat.

XIII. Si enim summitatem pollicis absciderit, cum sex solidis componat.

XIV. Si autem totum, cum duodecim solidis componat.

XV. Si autem proximum pollici à primo nodo absciderit, duos solidos & semis.

XVI. Si enim in secundo nodo absciderit, quinque solidos.

XVII. Si totum absciderit à palma, cum decem solidis componat.

XVIII. Si longissimus digitus abscisus fuerit à primo nodo, solido uno & semis componat.

XIX. Si in secundo nodo, cum tribus solidis componat.

XX. Si totus à palma abscisus fuerit, cum sex solidis componat.

XXI. Si autem digitus anularis à primo nodo abscisus fuerit, duos solidos, si in secundo nodo, quatuor solidos, si totus, octo solidos componat.

XXII. Ille minimus digitus ita solvatur ut pollex.

XXIII. Si quis autem longissimum digitum ita plagaverit ut inde mancus sit, ita ut complicare non possit, aut scutum prendere, aut arma in terra per illum recipere, duodecim solidos componat.

XXIV. Si autem in latus punctus fuerit, ita ut interiora membra non contingat, cum sex solidis componat.

XXV. Si autem interiora membra vulneratus fuerit, quod hrefvvnt dicunt, cum duodecim solidis componat.

XXVI. Si autem transpunctus fuerit, cum viginti quatuor solidis componat.

XXVII. Si autem in intestinis maculatus fuerit, ut stercora exeant, quadraginta solidos componat.

XXVIII. Si aliquis alio genitalia tota absciderit, quadraginta solidos componat.

XXIX. Si autem castraverit, ita ut virilia oon tollat, cum viginti solidis componat.

XXX. Si quis alio ambas coxas uno ictu transpunxerit, cum duodecim solidis componat. Si autem duabus vicibus, similiter.

XXXI. Si quis in genuculo transpunctus fuerit aut plagatus, ita ut claudus permaneat, ut pes ejus ros tangat, quod Alamanni taudragil dicunt, cum duodecim solidis componat.

XXXII. Si tibia subtus genuculo transpuncta fuerit, cum tribus solidis componat.

XXXIII. Si autem articulus prior abscisus fuerit, cum sex solidis componat.

XXXIV. Illi autem alij articuli si abscisi fuerint toti, unusquisque cum tribus solidis componatur.

XXXV. Si totum pedem absciderit, quadraginta solidos componat. Si à genuculo abscisus fuerit, quinquaginta solidis componatur.

XXXVI. Si autem à coxa sursum abscisa fuerit, & inde vixerit, octuaginta solidis componatur.

XXXVII. Si autem aliquis alio herniam expresserit, cum tribus solidis componat.

LXVI. *De eo qui alteri viam contradixerit.*

Si quis liber libero in via manus injecerit, & contra legem ei viam contradixerit, aut aliquid ei tollere voluerit, cum sex solidis componat.

LXVII. *De eo qui alterum de caballo jactaverit.*

Si quis liber liberum in via de caballo jactaverit, & ei tulerit, & statim eum reddit in ipso loco, addat ei consimilem, & duodecim solidos. Hæc omnis compositio, quam viris judicavimus, feminis eorum omnia dupliciter componantur.

LXVIII. *De libero qui liberum occiderit.*

I. Si quis autem liber liberum occiderit, componat eum bis octuaginta solidos filiis suis.

II. Si autem filios non reliquit, nec heredes habuit, solvat eum ducentis solidis.

III. Feminas autem eorum semper in duplum componat.

IV. Medius verò Alamannus si occisus

fuerit, ducentis solidis solvat eum parentibus qui eum occiderit.

LXIX. *De eo qui alterius amissarium furaverit.*

I. Si quis alicujus amissarium involaverit, ille cujus est debet probare quantum valet. Si enim dicit quòd duodecim solidos valeat, cum duobus juret quòd tanti valeat, & sic solvat illi fur talem qualem ille juraverit in caput, & illos alios novem geldos solvat, medietatem in auro valente pecunia, medietatem autem qualem invenire potuerit pecuniam.

II. Et si ille talem equum involaverit quem Alamanni marach dicunt, sic eum solvat sicut & illum amissarium.

LXX. *De eo qui alterius caballum involaverit.*

I. Si quis alicui caballum involaverit, adpretiet eum dominus ejus cum sacramento usque ad sex solidos, si tantum valet, aut plus aut minùs, quantum ille cum sacramento adpretiaverit in caput, tantum restituat fur. Novem enim geldos in quali pecunia habet, jumentum tribus solidis adpretiet, si tantum valet aut minùs.

II. Si equo quem marach dicunt oculum excusserit, aut eum excurtaverit, cum tribus solidis componat.

III. Illo alio caballo mediano si oculum excusserit, solidum unum & semis componat. Et si eum excurtaverit, similiter componat.

IV. Si enim jumento oculum excusserit, medium solidum. Et si eum excurtaverit, ita faciet.

LXXI. *De eo qui equum plagaverit, dum hominem plagare voluerit.*

Si quis homo in equo suo caballicaverit, & aliquis eum super ipsum plagare voluerit, & dum illum plagare voluerit, caballum ejus plagaverit, ita plagam caballi componat quemadmodum componere debuit si dominum ejus plagasset.

LXXII. *De eo qui in troppo de jumentis ductricem involaverit.*

I. Si enim in troppo de jumentis illam ductricem aliquis involaverit, licet eam domino ejus adpretiare duodecim solidis. Et quicquid ille adpretiaverit, ille fur furtivum reddat novem geldos.

II. Alia autem jumenta de grege, quæ lactantes sunt, cum sex solidis componat.

III. Alia autem quæ adhuc prægna non fuerunt, tribus solidis sint adpretiata.

LXXIII. *De eo qui prægnans jumentum ferierit & abortivum fecerit.* LEX ALAMANNORUM.

Si autem aliquis homo ictu ferierit prægnum jumentum, & abortivum fecerit ita ut jactet poledrum mortuum, unum solidum componat.

LXXIV. *Qualiter jumenta, quæ messem læserint, includantur.*

I. Si quis gregem jumentorum ad pignus tulerit, & incluserit contra legem, cum duodecim solidis componat & dimittat & usque ad annum integrum habeat eos in cura ille qui illos pignoravit. Et si aliquid de ipso grege in ipso anno perdiderit, ille qui pignus tulit, simile restituat.

II. Si autem ipse grex jumentorum damnum fecerit, aut in prato, aut in messe, foris minetur, & dicatur domino ejus ut veniat videre quale damnum fecit; & quantum æstimaverit arbitrio, aut adfirmare ausus fuerit quòd tantum damnum fecisset, tantum dominus jumentorum restituat.

III. Si verò pastorem illorum jumentorum aliquis occiderit, componat eum solidis quadraginta.

LXXV. *De eo qui taurum gregem regentem involaverit aut occiderit.*

Si quis in vaccaritia legitima, ubi sunt duodecim vaccæ vel ampliùs, taurum ex ea involaverit vel occiderit, tribus solidis eum solvat: aut qualecunque armentum de ipsa vaccaritia involatus fuerit, secundùm qualitatem eum solvat. Illam optimam vaccam quatuor tremisses licet adpretiare, illam aliam sequenterianam solidum unum. Illa alia minuta animalia secundùm arbitrium adpretientur, & ita solvantur secundùm quod lex habet.

LXXVI. *De eo cui morttaudus imputatur.*

Si quis morttaudit barum aut feminam, qui qualis fuerit, secundùm legitimum wweregildum novem geldos solvatur, aut cum viginti quatuor totos electos aut cum octuaginta quales invenire potuerit juret.

LXXVII. *De eo qui gravidæ mulieri natum interfecerit.*

Si qua mulier gravida fuerit, & per factum alterius infans natus mortuus fuerit, aut si vivus natus fuerit, & octo dies non vivit, cui imputatum fuerit, quadraginta solidos solvat, aut cum duodecim medios electos juret.

LXXVIII. *De pretio bovis.*

Optimus bos quinque tremissos valet, medianus quatuor tremissos valet, minor sicut adpretiatus fuerit. Qui de ipsis ali-

LEX ALAMANNORUM.

quem involaverit, sicut lex habet, ita componat.

LXXIX. *De eo qui pastores vel artifices occiderit.*

I. Si pastor porcorum, qui habet in grege quadraginta porcos, & habet canem doctum & cornu & juniorem, si occisus fuerit, quadraginta solidis componatur.

II. Legitimus pastor ovium, si octuaginta capita in grege habet domini sui, & occisus fuerit, cum quadraginta solidis componatur.

III. Si alicujus seniscalcus, qui servus est, & dominus ejus duodecim vassos infra domum habet, occisus fuerit, quadraginta solidis componatur.

IV. Si mariscalcus qui super duodecim caballos est occiditur, quadraginta solidis componatur.

V. Si coquus qui juniorem habet occiditur, quadraginta solidis componatur.

VI. Si pastor, similiter.

VII. Faber aurifex aut spatarius, qui publicè probati sunt, si occidantur, quadraginta solidis componantur.

LXXX. *De eo qui cum ancilla vestiaria & geneciaria concubuerit.*

I. Si quis cum alicujus ancilla vestiaria concubuerit contra voluntatem ejus, cum sex solidis componat.

II. Et si cum puella de genecio priore concubuerit aliquis contra voluntatem ejus, cum sex solidis componat.

III. Si quis cum aliqua ex illis aliis de genecio contra voluntatem ejus concubuerit, cum tribus solidis componatur.

LXXXI. *De eo qui incendium super alium in nocte miserit.*

I. Si quis super aliquem focum in nocte miserit, ut domum ejus incendat, seu & salam suam, & inventus & probatus fuerit, omne quod ibidem arsit simile restituat, & super hæc quadraginta solidos componat.

II. Si enim domum infra curtem incenderit, aut scuriam, aut graniam, vel cellaria, omnia similia restituat, & cum duodecim solidis componat.

III. Si quis stubam, ovile, porcaritiam domum alicujus concremaverit, unamquamque cum tribus solidis componat, & similem restituat.

IV. Servi domum si incenderit, cum duodecim solidis componat, & similem ei restituat.

V. Scuriam vel graniam servi si incenderit, cum sex solidis componat, & similem restituat.

VI. Si enim spicarium servi incenderit, cum tribus solidis componat. Et si domino, cum sex solidis, & similem restituat.

LXXXII. *De canibus seusibus vel aliis furatis aut occisis.*

I. Si quis canem seusium primum cursalem, qui primus currit, involaverit, solidos sex componat: qui secundum, solidos tres componat.

II. Qui illum ductorem, qui hominem sequentem ducit, quem laitihunt dicunt, furaverit, duodecim solidos componat.

III. Bonum canem porcaritium, vel qui vaccam & taurum prendit, si occiderit aliquis, cum tribus solidis componat.

IV. Si veltrum leporalem probatum aliquis occiderit, cum tribus solidis componat.

V. Si quis canem pastoralem, qui lupum mordit, & pecus ex ore ejus tollit, & ad clamorem ad aliam vel ad tertiam villam currit, occiderit, cum tribus solidis componat.

VI. Si canem qui curtem defendit aliquis occiderit, cum solido componat.

VII. Et si ipse canis eum per vestimentum adprehendit, & eum quasi nolens percusserit, & mortuus fuerit, juret ut per invidiam non fecisset, nisi se ad defendendum, & donet alium catellum, qui jugum transpassare possit.

LXXXIII. *De eo qui aliquam clausuram in aqua fecerit, & ibi aliquid negaverit.*

I. Si quis mulinum aut qualemcunque clausuram in aqua facere voluerit, sic faciat ut nemini noceat. Si autem nocuerit, rumpatur usque dum non noceat.

II. Si ambæ ripæ suæ sunt, licentiam habeat. Si autem una alterius est, aut roget, aut comparet.

III. Si quis aliquam clausuram in aqua fecerit, & ipsa aqua inflaverit, & ibi alicujus pecus negaverit, vel famulus, vel infans, quicquid ibi negaverit, simile restituat, unumquodque secundùm legem suam componat.

LXXXIV. *De his qui de terra sua inter se contendunt.*

Si qua contentio orta fuerit inter duas genealogias de termino terræ eorum, & unus dicit, *Hic est noster terminus*, alius revadit in alium locum, & dicit, *Hic est noster terminus*, ibi præsens sit Comes de plebe illa, & ponat signum ubi iste voluerit, & ubi ille alius voluerit terminum, &

girent

girent ipsam contentionem. Postquam girata fuerit, veniant in medium, & præsente Comite tollant de ipsa terra, quod Alamanni curffodi dicunt, & ramos de ipsis arboribus infigant in ipsam terram quam tollunt, & illæ genealogiæ quæ contendunt levent illam terram præsente Comite, & commendent in sua manu: ille involvat in fanone, & ponat sigillum, & commender fideli manu usque ad statutum placitum. Tunc spondeant inter se pugnam duorum. Quando parati sunt ad pugnam, tunc ponant ipsam terram in medio, & tangant ipsam cum spatis suis, cum quibus pugnare debent, & testificentur Deum creatorem ut cujus sit justitia, ipsius sit & victoria; & pugnent. Qualis de ipsis vicerit, ipse possideat illam contentionem; & illi alij præsumptiosi, quia proprietatem contradixerunt, duodecim solidos componant.

LXXXV. *De eo qui servum alterius fugientem acceperit & sequenti domino contradixerit.*

Si quis fugitivum alterius servum susceperit, & sequenti domino aut in illa die, aut quando poterit, contradixerit eum, & reddere noluerit, tunc vadat ad Principem quem ille habet, ut ei justitiam faciat, & cum quadraginta solidis componat eum, quia contra legem eum recepit.

LXXXVI. *De eo qui servum in pignus susceperit, & si ipse servus aliquod damnum fecerit.*

I. Si quis pignus tulerit contra legem, aut servum, aut equum, postquam illum in domum suam duxerit, & ille servus ibi hominem occiderit, aut ille equus aliquod damnum fecerit, illud damnum ad illum pertineat qui illud pignus tulit, non ad illum dominum cujus illud pignus fuerit.

II. Si autem dominus voluntariè pignus dederit pro aliqua re alicui, & illud pignus quod datum est, ibi aliquod damnum fecerit, dominus qui dedit, damnum quod factum est simile restituat.

LXXXVII. *De eo qui alteri res suas apud se inventas contradixerit.*

Si quis res suas apud alium hominem invenerit, quicquid sit, aut mancipia, aut pecus, aut aurum, aut argentum, aut alia spolia, & illa reddere noluerit, & contradixerit, & post hæc convictus fuerit ante judicem, aut simile aut ipsum reddat, & cum duodecim solidis componat, quia proprietatem ejus contradixit.

LXXXVIII. *Vt fratres post mortem patris eorum hereditatem non dissipent antequam dividant eam.* LEX ALAMANNORUM.

Si qui fratres post mortem patris eorum aliquanti fuerint, dividant portionem patris eorum. Dum hoc non fuerit factum, nullus rem suam dissipare faciat usque dum æqualiter partiant.

LXXXIX. *De eo qui hominem occiderit & negaverit.*

Si quis hominem occiderit, & negare voluerit, cum duodecim nominatis juret, & alios tantos advocatos in arma sua sacramenta pro quatuor tremissis cum uno sacramentali juret. Pro tribus solidis & tremisse cum duobus sacramentalibus juret. De sex solidis & tremisse cum quinque nominatis juret, aut cum tracta spata defendat.

XC. *De coxa vel brachio incisis.*

I. Si coxa abscisa fuerit libero homini, octuaginta solidis componatur.

II. Si brachium abscisum à scapula fuerit, similiter.

XCI. *De eo qui mulieri prægnanti abortivum fecerit.*

Si quis mulieri prægnanti abortivum fecerit, ita ut jam cognoscere possit utrum vir an femina fuit; si vir debuit esse, cum duodecim solidis componat; si autem femina, cum viginti quatuor. Si neutrum cognoscere potest, & jam non fuit formatus in liniamenta corporis, cum duodecim solidis componat. Si ampliùs requirit, cum sacramentalibus suis se idoniet.

XCII. *De hereditate quam mulier post partum statim mortua derelinquit.*

Si qua mulier, quæ hereditatem paternam habet, post nuptum prægnans peperit puerum, & in ipsa hora mortua fuerit, & infans vivus remanserit aliquanto spatio, vel unius horæ, ut possit aperire oculos & videre culmen domus & quatuor parietes, & postea defunctus fuerit, hereditas materna ad patrem ejus pertineat, eò tamen si testes habet pater ejus quòd viderint illum infantem oculos aperire, & potuisset culmen domus videre & quatuor parietes. Tunc pater ejus habeat licentiam cum lege ipsas res defendere. Si autem aliter; cujus est proprietas, ipse conquirat.

XCIII. *De eo qui in pugna parem suum dereliquit & fugit.*

Si qua in exercitu pugna commissa fuerit, & dimittit quis parem suum pugnare & fugit, & ille alius defendit se, post re-

LEX ALAMANNORUM.

versionem ille qui fugit componat bis octuaginta solidos illi alio quia inde fugivit.

XCIV. *De eo qui post finitam & emendatam causam mallare præsumpserit.*

Si quis aliquem post finitam causam & emendatam mallare voluerit, post testes tractos & emendationem datam si hoc præsumpserit tentare, & iste se non potest per sacramenta vel per testes defensare, tunc per pugnam duorum se defendat. Et post hæc ille testator cum quadraginta solidis componat.

XCV. *De eo qui ingenuam feminam colpo percusserit.*

I. Si quis feminam ingenuam colpo percusserit, sic ut sanguis non exeat, solvat solidos duos. Si lida fuerit, solvat solidum unum & tremissem. Si ancilla fuerit, solvat solidum unum.

II. Si barus fuerit, similiter.

III. Si servus fuerit, medium solidum.

XCVI. *De eo qui medelam aut carrucam alterius involaverit.*

I. Si quis medelam rumpit aut involat, solidos tres solvat.

II. Si carrucam involat, aut rumpit rotas in priori parte, sic ut illa die opera tricet, solidos tres componat.

III. Si de post involat aut rumpit, sex solidos componat.

IV. Si herpices fuerit, tres solidos componat.

XCVII. *De eo qui buricas in silva porcorum incenderit.*

I. Si quis buricas in silva tam porcorum quàm pecorum incenderit, viginti duos solidos componat.

II. Et si intus per furorem intrat, & de suo nihil invenit, sex solidos componat.

III. Et si in curte aliena ingressus fuerit, simili modo.

IV. Si intus in scuria, duodecim solidos componat.

V. Nisi homicida suus ei in curte aut in casa fugerit, & pro ipso nullus offert justitiam, si sequenter ipsum currit, hoc non est ad requirendum.

XCVIII. *De eo qui gregem animalium in pignus tulerit, & porcarium vel ceteros pastores flagellaverit.*

I. Si quis gregem de porcis, aut de jumentis, aut de vaccis, vel de berbicibus in pignus tulerit, quadraginta solidis sit culpabilis.

II. Si porcarius ligatus de via ostatus vel battutus fuerit, sic ut duo teneant, & tertius percutiat, novem solidos componat.

Et de reliquo quod ei fecit, sicut reliquis servis componi solet, ei in triplum componatur.

III. Et quod de berbicario, stotario, & vaccario fit, quod reliquis servis componi solet, componatur eis in duplo.

XCIX. *De eo qui bisontem vel cetera animalia aut furaverit aut occiderit.*

I. Si quis bisontem, bubalum, vel cervum qui prugit, furaverit aut occiderit, duodecim solidos componat.

II. Et si cervus ille treudis non habet, medium solidum componat.

III. Si treudis habet, & cum ipso nihil sagittatum est, solvat solidum unum.

IV. Si rubeus feramus cum ipso sagittatus est, tres solidos solvat.

V. Si niger est, solidos sex componat.

VI. Si involatus fuerit, novem geldos componat.

VII. Si cerva indomita fuerit occisa, tremisso solvat.

VIII. Si treudem habuit, medium solidum.

IX. Si cum ipsa rubea fera sagittata fuerit, sex solidos solvat.

X. Si nigra, sex solidos componat.

XI. Si involata fuerit, novem geldos componat.

XII. Si ursus alienus occisus aut involatus fuerit, solvat eum solidis sex.

XIII. Aprum similiter.

XIV. Si quis pecus manualem, qui dicitur alatus, aut verrem, aut ducariam occiderit, sex solidos componat.

XV. Si furatus fuerit, tres solidos solvat, & quantum juret quòd valuit, novem geldos componat.

XVI. Si quis captiolum occiderit, saiga. Si involatus fuerit, novem geldos componat.

XVII. Si grus fuerit furata aut occisa, tres solidos solvat.

XVIII. Si auca fuerit involata aut occisa, novem geldos solvat.

XIX. Aoeta, gariola, ciconia, corvus, cornicula, columba, & cauha, & croërola, ut alia similia requirantur.

XX. Si acceptor qui aucam mordet, tres solidos solvat: si gruem mordet, sex solidos componat.

XXI. Si verris occiderit, alium pro eo reddat, & tres solidos solvat.

XXII. Si canis alienus hominem occiderit, medium vveregildum solvat. Et si totum vveregildum quærat, omnia ostia sua claudantur, & per unum ostium sem-

per intret & exeat: & de illo limitare novem pedes suspendatur usque dum totus putrescat & ibi putridus cadat, & ossa ipsius ibi jaceant, per alium ostium non intret nec exeat. Et si canem ipsum inde jactaverit, aut per alium ostium intraverit in casam, ipsum vveregildum medium reddat.

XXIII. Si caballus, porcus, aut bos hominem occiderit, totum vveregildum solvat. Si servus fuerit, medium pretium solvat.

XXIV. Si alicujus caballus sepem alienam sallierit, & de palo transpunctus fuerit, cujus sepis fuerit, ipse solvat medium pretium.

XXV. Si quis ferrum mulinarium involaverit, alium cum ipso reddat, & solvat solidos sex in texaga ei cujus fuerit. Lex Alamannorum.

XXVI. Si quis sepem alienam capulaverit, tres solidos solvat.

XXVII. Si quis mortuum suum in terra aliena posuerit, duodecim solidos solvat, aut cum duodecim juret ut hoc pro malo non fecisset.

XXVIII. Si quis ingenuum aut ingenuam extraneam sine permissu cujus fuerit in terram miserit, quadraginta solidis sit culpabilis. Si servus fuerit, duodecim solidos solvat.

Explicit lex Alamannorum.

CAPITULA ADDITA
AD LEGEM ALAMANNORUM.

Nunc primùm edita ex veteri codice Remensi MS.

I. Si quis alteri oculum ruperit, & ille pupillus intus restitit, solvat solidos viginti. Si oculus ille foras exicrit, solidos quadraginta, aut cum duodecim medios electos juret.

II. Et qui auriculam simaverit, solvat solidos viginti. Si totum excusserit, aut si plagaverit, ut audire non possit, solvat solidos quadraginta, aut cum duodecim juret.

III. Si quis brachium super cubito transpuncxerit, solvat solidos sex. Si subtus cubitum fuerit, solidos tres solvat.

IV. Simili modo si coxa transpuncta fuerit, solvat solidos sex. Si subtus genuculum fuerit, solvat solidos tres. Si non fuerit transpuncta, & nervora tetigerit ut ibi vvasilus intrat, solvat solidos tres.

V. Si in brachium sive in coxa super genuculum aut super cubito, unam compositionem.

VI. Si quis in revo plagatus fuerit in pectus aut in latus, solvat solidos duodecim, aut cum duodecim medios electos juret. Si transpunctus fuerit, solvat solidos viginti quatuor, aut cum duodecim juret.

VII. Si quis in latus alium transpuncxerit sic ut in revo plagatus non sit, solvat solidos sex, aut cum sex medios electos juret.

VIII. Si quis alteri brachium super cubitum aut coxa super genuculum cum spata aut cum fuste fregerit, & non mancat, solvat solidos sex. Et si subtus cubitum aut subtus genuculum fuerit, & non mancaverit, solvat solidos tres. Si nervora tangit, & vvasilus intrat, solvat solidos tres.

IX. Si quis alterum brachium mancat, solvat solidos viginti. Et si ipsum pertruncat, solvat solidos quadraginta, aut cum duodecim juret.

X. Si quis digitum pollicem alteri truncaverit, solvat solidos duodecim. Si mancat, aut in primo nodo truncatus fuerit, solvat solidos sex.

XI. Si secundus digitus truncatus fuerit, solidos decem solvat. Si mancat, solvat solidos quinque. Si prima junctura truncata fuerit, solvat solidos tres.

XII. Si tertius digitus truucatus fuerit, solvat solidos tres. Si mancat, solvat solidos tres.

XIII. Si quartus digitus truncatus fuerit, solvat solidos tres. Si mancat, solvat solidos tres.

XIV. Si quartus digitus truncatus fuerit, solvat solidos quinque. Si in primo nodo truncatus fuerit, solvat solidos tres.

XV. Si minimus digitus truncatus fue-

LEX ALAMANNORUM.

rit, ſolvat ſolidos decem. Si mancaverit, ſolvat ſolidos quinque.

XVI. Et ſi manus tranſpuncta fuerit, ſolvat ſolidos ſex. Et ſi manus tota excuſſa fuerit, ſolvat ſolidos quadraginta, aut cum duodecim medios electos juret.

XVII. Si quis alteri pedem truncaverit, ſolvat ſolidos quadraginta. Et ſi mancat, ſolvat ſolidos viginti. Et ſi foris villa ambulare potuerit, & in campo ſuo cum ſtelzia ambulare poterit, ſolvat ſolidos viginti quinque, aut cum duodecim medios electos juret.

XVIII. Si quis alteri articulum pollicem truncaverit, ſolvat ſolidos ſex. Si prima junctura truncatus fuerit, ſolvat ſolidos tres. Si lito contigerit, ſolvat ſolidos quatuor. Si ſervo, ſolvat ſolidos tres.

XIX. Si alius articulus truncatus fuerit, ſolvat ſolidos tres.

XX. Si qua mulier gravata fuerit, & per facto alterius infans mortuus natus fuerit, aut ſi vivus natus fuerit, & novem noctes non vivit, cui reputatum fuerit quadraginta ſolidos componat.

XXI. Si femina baronem extra rixam ſubdulum clamaverit, ſolvat ſolidos duodecim, aut cum duodecim medios electos juret maritus ipſius.

XXII. Si quis alterius ingenuam de crimina ſeu ſtria aut herbaria ſiſit, & eam priſerit, & ipſam in clida miſerit, & ipſam cum duodecim medios electos aut cum ſpata tracta quilibet de parentes adunaverit, DCCC. ſolidos componat. Si ancilla fuerit, quindecim ſolidos componatur. Si in clida miſa non fuerit, & priſa & temptata fuerit, quadraginta ſolidos componat. Et ſi in clida non fuerit, ſex ſolidos ſolvat. Et ſi ipſam vir contraſteterit culpabilem, & ille propter quem ei reputatur mortuus fuerit, ille qui feminam contraſteterit, vviregildum ejus deſolvat. Si baro fuerit de minoflidis, ſolvat ſolidos centum ſeptuaginta. Si medianus Alamannus fuerit, ducentos ſolidos componat. Si primus Alamannus fuerit, ducentos quadraginta ſolidos componat, aut cum viginti quatuor medios electos aut cum quadraginta quales invenire poterit juret. Si femina minoflidus fuerit, ſolvat ſolidos tercentos viginti. Si mediana fuerit, ſolvat ſolidos quadringentos. Si prima Alamanna fuerit, ſolvat ſolidos quadringentos octuaginta.

XXIII. Si quis mortuatus fuerit baro aut femina, qui qualis fuerit, ſecundùm legitimum vviregildum ſuum in novegildum ſolvatur, aut cum viginti quatuor totos electos aut cum octuaginta quales invenire poterit juret.

XXIV. Si quis ſuperiùs mortuum ſuum de alienas res qua valuerit ſol. in terra miſerit, ſolvat ſolidos quadraginta. Et ſi tremiſſis aut duos valuerit, ſolvat ſolidos duodecim, aut cum duodecim medios electos juret.

XXV. Et cuicunque mortuo, tam occiſo, quàmque ſua morte mortuò, aliquid tollatur aut involatur, de foſſa ubi reponatur exfoditur, & expoliatus fuit, quod ibi tulit reddat, & octuaginta ſolidos ſolvat.

XXVI. Si quis ingenuus ingenuum interficiet, & ei aliquid de res ſuas ſangulentas tulerit, aut hoc auferit ad parentes, nihil eſt ad requirendum. Si enimvero non offerit, quadraginta ſolidos ſolvat.

XXVII. Si litus fuerit in Eccleſia ut in heris generationis dimiſſus fuerit, tredecim ſolidos & tremiſſo componat. Si ſervo fuerit factum, duodecim ſolidos componat. Si ingenua Alamanna factum fuerit, octuaginta ſolidos componat, aut cum duodecim juret. Si lita fuerit, viginti ſex ſolidos & duos tremiſſos componat. Si ancilla fuerit, duodecim ſolidos componat, aut cum duodecim medios electos juret. De vvegalaugen ſex ſolidos ſolvat. Si litus fuerit, ſolvat ſolidos quatuor. Si ſervus fuerit, ſolidos tres. Si ingenua Alamanna hoc alteri fecerit, duodecim ſolidos componat. Si lita fuerit, octo ſolidos componat. Si ancilla fuerit, quatuor ſolidos ſolvat. Aut qui eas diſcapillaverit .... rit, quindecim ſolidos componat.

XXVIII. Si quis meſſem alienam inchoat, ... ſolidos componat, aut cum duodecim juret ut pro malo hoc non feciſſet. De initiata meſſe priſerit, tres ſolidos ſolvat.

XXIX. Si mulier maritum datum ſine procreatione aliqua mortua fuerit, & omnes res ejus ad parentes reddantur, quicquid per legem obtingat. Et ſi maritum ſupervixerit, tota lectuaria ei concedantur. Si voluntaria ſe partire volunt, tollant quod eam per legem obtinget. Lectaria partiant æquale.

XXX. Si maritus uxorem ſuam dimittit, quadraginta ſolidos ipſe componat, & de mundo ſuo non habeat poteſtatem, & omnia ei reddat quod ei per legem obtin-

git. Si reputat aliquid, potestatem habeat femina ipsa debet, solidos duodecim solvat. De una remanaſtula ſua jure quod ſuperfuerint maritus juret aut reddat.

XXXI. Si quis altero per mano aut per drappo iratus priſerit, ſolidos ſex ſolvat.

XXXII. Si pignus alterius occidit, ſex ſolidos ſolvat. Si porcus aut berbicis fuerit, tres ſolidos ſolvat.

XXXIII. Si alius altero pro altero pignorat aut furore tollit, ſi domitum armento retulit, tremiſſe componat. Si indomitus fuerit, duas ſagias componatur. Si equus fuerit, ſolido uno. Si veltris fuerit, dimidio ſolido. Si jumentus fuerit, tremiſſe. Si expoliatus fuerit, ſimiliter componatur.

XXXIV. Si quis alterum ligat, & foris marcha eum vendit, ipſum ad locum revocet, & quadraginta ſolidos componat. Si eum invenire non potuerit, vviregildum ſuum ſolvat.

XXXV. Si cujuſlibet meſſarius de grege tuletur, & caſtratus fuerit, quantas equas ſunt, tantos ſolidos ſolvat.

XXXVI. Si accipiter qui augam mordit, ſolidos tres ſolvat. Si grugem mordit, ſex ſolidos ſolvat.

XXXVII. Si verrus verrem occidit, ipſo pro eo reddatur, aut tres ſolidos ſolvat.

XXXVIII. Si quis ingenuum aut ingenuam expromiſſum cujus fuit in terra miſerit, quadraginta ſolidis ſit culpabilis. Si ſervus fuerit, duodecim ſolidis ſit culpabilis. Lex Alamannorum.

XXXIX. Si quis alterius infans minoſledis fuerit, tres ſolidos componat. Si medianus fuerit, ſex ſolidos componat. Si melioriſſimus fuerit, duodecim ſolidos componat.

XL. Si quis alium de caballo jactat, ſolvat ſolidos ſex.

XLI. Si quis alterius puellam impiafuerit, quadraginta ſolidos ſolvat, & ipſam reddat.

XLII. Si quis alterius puellam de genicio de violaverit, ſolvat ſolidos ſex. Et qui in ejus ſolatium ambulat, qui ſuper eam manum mittit ſolvat ſolidos tres. Qui eam non tangit, ſolvat ſolidos duos.

XLIII. Si quis de grege aliena jumentum tollit, & domat eum alium, ſimile eum reddat. Si occiſa fuerit, tres ſolidos ſolvat. Si mediana equa fuerit, ſex ſolidos componat. Si melioriſſima fuerit, duodecim ſolidos componat. Si taurus fuerit, ſex ſolidos componat. Si involatus fuerit, ſex ſolidos componat, & quantum valuit octogildum componat.

XLIV. Si faber ferrarius occiſus fuerit, quadraginta ſolidos componatur. Si aurifex fuerit, quinquaginta ſolidos componatur. Si quis de ipſos mancatus.....

Cetera deſiderantur.

ITEM ALIA CAPITULA.

I. Si quis alterius invitam puellam priſerit, vveregildo ſuo ſemper ſit culpabilis. Si non fuerit rapta, duodecim ſolidos componat.

II. Si quis res alienas aut Eccleſiæ malo ordine invaſerit, & alius facienti violentiam repugnaverit, is nullum crimen admittit: quia non facit violentiam qui vim repellit, aut qui malè agenti contradicit.

III. Nullus alienam terram ſine auctoritate præſumat invadere. Qui hoc fecerit, cum vindicta ſe expellendum eſſe cognoſcat.

DAGOBERTI REGIS
CAPITVLARE TERTIVM
SIVE
LEX BAIVVARIORVM.

INCIPIVNT CAPITVLA LEGIS BAIVVARIORVM.

Titulus VI. De nuptiis & operationibus inlicitis prohibendis.

Cap. 1. *De nuptiis incestis prohibendis.*
2. *De diebus dominicis.*
3. *Vt liberum sine mortali crimine non liceat inservire.*

Titulus VII. De uxoribus & causis quæ sæpe contingunt.

Cap. 1. *Si cum uxore alterius quis concubuerit.*
2. *De servis qui hoc commiserint.*
3. *Si propter libidinem manum injecerit.*
4. *Si indumenta supra genucula elevaverit.*
5. *De discriminalibus rejectis.*
6. *De raptu virginum.*
7. *Si quis viduam rapuerit.*
8. *De fornicatione cum libera.*
9. *Si servus cum libera fornicaverit.*
10. *Si cum libera manumissa fornicaverit.*
11. *Si cum virgine quæ per manum libera missa est.*
12. *Si cum ancilla alterius.*
13. *Si cum ancilla virgine.*
14. *Si uxorem propriam propter invidiam dimiserit.*
15. *Si sponsatam non acceperit.*
16. *Si alterius sponsam rapuerit.*
17. *Si promissione feminam fraudaverit.*
18. *De avorso per potionem facto.*
19. *Varia de avorso.*
20. *De diuturna compositione dolore parentum.*
21. *De debilitate avorsi.*

Titulus VIII. De furto.

Cap. 1. *Si liber furtum fecerit.*
2. *Si in publico furaverit.*
3. *Si majorem pecuniam furaverit.*
4. *Si liberum hominem furaverit.*
5. *Si fur nocturno tempore captus in furto.*
6. *Si alienum servum furtum suaserit.*
7. *Si nesciens à fure aliquid comparaverit.*
8. *De furto in auro vel aliis speciebus.*
9. *Si quis occultè alienum animal interfecerit.*
10. *Si casu occiderit alienum animal.*
11. *De tintinnabulo.*
12. *De horto.*
13. *De furtiva re comparata.*
14. *De custodia furtivæ rei.*
15. *De compositione à latrone accepta.*
16. *Vt sacramenta non citò fiant.*
17. *De falsa suggestione.*
18. *De accusatione servi alterius.*

Titulus IX. De incendio domorum & earum compositione.

Cap. 1. *De immissione ignis per noctem.*
2. *De scuria liberi.*
3. *De culminum ejectione minorum ædificiorum.*
4. *De igne immisso & extincto.*
5. *De dissipatione domus.*
6. *De culmine.*
7. *De trabibus.*
8. *De spangis, quæ parietes continent.*
9. *De ceteris ædificii sumptibus.*
10. *De curtis dissipatione.*
11. *De sepe rupta.*
12. *De signis ob defensionem positis.*
13. *De via publica.*
14. *De via convicinali.*
15. *De semita.*
16. *De fonte.*

Titulus X. De violentia.

Cap. 1. *De curte.*
2. *De domo.*

Titulus XI. De terminis ruptis.

Cap. 1. *De limitibus.*
2. *Si limitibus casu motis.*
3. *De contentione terminorum.*
4. *De novo termino prohibendo.*
5. *De signis non evidentibus.*
6. *De jacentibus columnis.*
9. *De materiis non elevatis.*

Titulus XII. De pignoribus.

Cap. 1. *Vt nemini liceat pignorare.*
2. *De eo qui non vult justitiam facere.*
3. *Si contra legem pignoraverit.*
4. *Si porcos in pignus tulerit.*
5. *Si oves tulerit in pignus.*
6. *Si messem vel prata araverit.*
7. *Si messem maturam furaverit.*
8. *Si alterius initiaverit messem.*
9. *Si servum ad fugiendum suaserit.*

Titulus XIII. De vitiatis animalibus & eorum compositione.

Cap. 1. *De animalibus vitiatis.*
2. *Qui ea in sepem compulerit.*
3. *Si dominus sepis hoc fecerit.*
4. *Statim si mortua non fuerint.*
5. *Si confessus est, recipiat eum.*
6. *De restituendis animalibus.*
7. *Si læsum recipere noluerit.*
8. *Si oculum alterius animalis excusserit.*
9. *Si bovis cornu.*
10. *Si caudam amputaverit.*
11. *De injustè usis animalibus.*
12. *Vt minimè præsumat animal alienum occidere.*

Titulus XIV. De commendatis & commodatis.

Cap. 1. *De custodia.*
2. *Si aurum furaverit.*
3. *De incendio furatis.*
4. *De commendatis furatis.*
5. *De re in contentione posita.*
6. *De viduis.*

INCIPIT LEX BAIVVARIORVM.

TITVLVS PRIMVS.

De ecclesiasticis rebus, de libris legis institutionum, quæ ad clerum pertinent, seu de Ecclesiarum jure.

Cap. I. *Vt si quis liber Bajuvarius vel quiscumque alodem suam ad Ecclesiam vel quamcunque rem donare voluerit, liberam habeat potestatem.*

SI quis liber persona voluerit & dederit res suas ad Ecclesiam pro redemptione animæ suæ, licentiam habeat de portione sua, postquam cum filiis suis partivit. Nullus eum prohibeat, non Rex, non Dux, nec ulla persona habeat potestatem prohibendi ei. Et quicquid donaverit, villas, terram, mancipia, vel aliquam pecuniam, omnia quæcunque donaverit pro redemptione animæ suæ, hoc per epistolam confirmet propria manu sua ipse, & testes adhibeat sex vel ampliùs. Si voluerit, imponant manus suas in epistola, & nomina eorum notent ibi quos ipse rogaverit. Et tunc ipsam epistolam ponat super altare, & sic tradat ipsam pecuniam coram sacerdote qui ibidem servit. Et post hæc nullam habeat potestatem exinde nec ipse nec posteri ejus, nisi defensor Ecclesiæ ipsius per beneficium præstare voluerit ei; sed apud Episcopum defendatur res Ecclesiæ, quicquid à Christianis ad Ecclesiam Dei datum fuerit.

II. *De his qui contra legem Ecclesiam fraudare voluerint.*

Si quis aliqua persona contra res Ecclesiæ injustè agere voluerit, vel de rebus Ecclesiæ abstrahere voluerit, sive ille qui dedit, vel de heredibus ejus, aut qualiscunque homo præsumpserit, inprimis incurrat Dei judicium & offensionem sanctæ Ecclesiæ, & judici terreno persolvat auri uncias tres, & illas res Ecclesiæ reddat, & alias similes addat Rege cogente vel Principe qui in illa regione judex est.

III. *De furtis Ecclesiæ, quomodo componantur.*

I. Si quis res Ecclesiæ furaverit, & exinde probatus fuerit, de qualicunque re nungeldos solvat, id est, novem capita restituat. Et si negare voluerit, secundùm qualitatem pecuniæ juret in altari de qua Ecclesia furaverit. De una saiga solus juret. De duabus saigis, vel tribus, & usque ad tremissem, cum uno sacramentale juret. Deinde usque ad quatuor tremisses cum tribus sacramentalibus juret.

II. Et si ampliorem pecuniam furaverit, aut caballum, aut bovem, aut vaccam, vel quicquid plus valet quàm quatuor tremisses, & negare voluerit, tunc

cum

cum sex sacramentalibus juret, & ipse sit septimus, in altare coram populo & Presbytero.

III. Si autem de ministerio Ecclesiæ aliquid furaverit, id est, calicem, aut patenam, vel pallam, aut qualemcunque rem de infra Ecclesia furaverit, & probatus fuerit, trimniungeldo solvat, hoc est, ter novem restituat. Et si negare voluerit, secundùm qualitatem pecuniæ juret cum XII. sacramentalibus in ipso altare.

IV. *De his qui servum Ecclesiæ ad fugiendum suaserint.*

I. Si quis servum Ecclesiæ vel ancillam ad fugiendum suaserit, & eos foras terminum duxerit, & exinde probatus fuerit, revocet eum celeriter, & cum quindecim solidis componat auro adpretiatos, pro qua re præsumpserit hoc facere. Et dum illum revocat, alium mittat in loco pro pignore donec illum reddat quem in fuga duxit. Et si non potuerit illum invenire, tunc alium donet similem illi, & quindecim solidos componat.

II. Ita & de ancilla, secundùm quod valet, similiter faciat.

V. *De his qui servum Ecclesiæ sine mortali crimine interemerint.*

Si quis servum Ecclesiæ sine mortali culpa occiderit per præsumptionem, duos similes restituat pro illo quem occidit. Et si negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus juret in altare in illa Ecclesia cujus servum occidit.

VI. *De his qui res Ecclesiæ igne cremaverint.*

I. Si quis res Ecclesiæ igne cremaverit per invidiam more furtivo in nocte, & inventus fuerit, si servus est, tollatur manus ejus & oculi ejus, ut ampliùs non valeat facere malum. Dominus verò ejus omnia similia restituat, quicquid in illo incendio arserit.

II. Et si liber homo hoc præsumpserit facere, & res Ecclesiæ igne cremaverit, & probatus fuerit, componat hoc secundùm legem, id est, in primis donet sexaginta solidos auro adpretiatos propter præsumptionem, quia talia ausus fuerat facere. Postea omne culmen quod in illo incendio cecidit cum viginti quatuor solidis componat, & quicquid ibi arserit, omnia similia restituat. Et quanti homines ibi intus fuerint, & inlæsi de incendio evaserint, unicuiquè cum sua hreuvavunti componat. Et si ibi aliquis læsus fuerit vel mortuus, ac si ipse cum propria manu fecerit, sic secundùm personam uniuscujusque

componat. Et si hoc negare voluerit, cum viginti quatuor sacramentalibus nominatis juret in altare evangelio superposito coram defensore Ecclesiæ. LEX BAIUVARIORUM.

III. Et quisquis de rebus Ecclesiæ furtivis probatus fuerit, ad partem fisci pro fredo præbeat fidejussorem, & donec vvadium de quadraginta solidis, & tantum solvat quantum judex jusserit; & quantum duriùs solverit, tantum firmior erit pax Ecclesiæ.

VII. *De his qui rei sunt, & confugium fecerint ad Ecclesiam.*

I. Si culpabilis aliquis confugium ad Ecclesiam fecerit, nullus eum vi abstrahere ausus sit, postquam januam Ecclesiæ intraverit, donec interpellat Presbyterum Ecclesiæ vel Episcopum.

II. Si presbyter responsum dare ausus non fuerit, & si talis culpa est ut dignus sit disciplina, cum consilio sacerdotis hoc faciat, quia ad Ecclesiam confugium fecit.

III. Nulla sit culpa tam gravis ut vita non concedatur propter timorem Dei & reverentiam sanctorum; quia Dominus dixit: *Qui dimiserit, dimittetur ei. Qui non dimiserit, nec ei dimittetur.* Matth. 6.

IV. Si quis autem homo contumax & superbus timorem Dei vel reverentiam Ecclesiarum sanctarum non habuerit, & fugientem servum suum, vel quem persecutus fuerit, de Ecclesia vi abstraxerit, & Deo honorem non dederit, componat ad ipsam Ecclesiam quadraginta solidos judice cogente, & pro fredo ad fiscum quadraginta solidos, ut sit honor Deo & reverentia sanctorum, & Ecclesia Dei semper invicta sit. Lib. v. Capitul. c. 337.

VIII. *De compositione ministrorum Ecclesiæ, quomodo componantur.*

I. Si quis ministros Ecclesiæ, id est, Subdiaconum, Lectorem, Exorcistam, Acolytum, Ostiarium, de istis aliquem injuriaverit, aut percusserit, vel plagaverit, vel occiderit, componat hoc dupliciter sicut solent componi parentes ejus. V. 336

II. Illi qui sunt ministri altaris Dei, duplicem compositionem accipiant.

III. Alii autem Clerici componantur sicut parentes eorum.

IX. *De monachis.*

Monachi autem qui secundùm regulam in monasterio vivunt, & illi dupliciter componantur secundùm genealogiam suam, ut reverentia sit Dei, & pax eis qui illi deserviunt. Ibidem.

LEX BAIVVARIORUM.

X. *De Presbyteris vel Diaconibus, quomodo componantur.*

I. Si quis Presbytero vel Diacono, quem Episcopus in parrochia ordinavit, vel qualem plebs sibi recepit ad sacerdotem, quem ecclesiastica sedes probatum habet, injuriam fecerit, vel plagaverit, tripliciter eum componat.

II. Si autem Presbyterum occiderit, solvat trecentos solidos auro adpretiatos. Si aurum non habet, donet aliam pecuniam, mancipia, terram, vel quicquid habet, usque dum impleat.

III. Diaconum verò cum ducentis solidis solvat.

IV. Utrosque ad illam Ecclesiam ubi ministri fuerunt, Episcopo requirente, & judice cogente, qui in illa provincia sunt ordinati.

V. Et pro fredo in publico solvat solidos sexaginta, ut exinde sit reverentia sacerdotum, & honor ecclesiasticus non contemnatur, neque præsumptio crescat in plebe.

XI. *De solis Episcopis, & illorum interfectione.*

I. Si quis Episcopum, quem constituit Rex, vel populus elegit sibi Pontificem, occiderit, solvat eum Regi vel plebi aut parentibus secundùm hoc edictum. Fiat tunica plumbea secundùm statum ejus, & quod ipsa pensaverit, auri tantum donet qui eum occidit. Et si aurum non habet, donet aliam pecuniam, mancipia, terram, villas, vel quicquid habet, usque dum impleat debitum. Et si non habet tantam pecuniam, seipsum & uxorem & filios tradat ad Ecclesiam illam in servitium usque dum se redimere possit. Hoc per imperium Regis vel judicis fiat. Et illa pecunia in usu ipsius Ecclesiæ, ubi Pontifex fuit, ibi sit firmata usque in perpetuum.

II. Et si Episcopus contra aliquem culpabilis apparet, non præsumat eum occidere, quia summus Pontifex est; sed mallet eum ante Regem vel Ducem, aut ante plebem suam.

III. Et si convictus de crimine negare non possit, tunc secundùm canones ei judicetur.

IV. Si talis est culpa ut deponatur, deponatur aut exilietur. De homicidio, de fornicatione, de consensu hostili, si infra provinciam inimicos invitaverit, & eos perdere voluerit quos salvare debuerat, pro istis culpis damnetur.

XII. *De sanctimonialibus vel Deo dicatis.*

Si quis sanctimonialem, hoc est, Deo dicatam, de monasterio traxerit, & eam sibi in conjugio duxerit contra legem ecclesiasticam, requirat eam Episcopus civitatis illius cum consilio Ducis, velit nolit, tamen reddat eam ad illud monasterium unde eam tulit, & componat ad illud monasterium dupliciter sicut solet componere qui alienam rapit sponsam. Scimus illum crimini esse obnoxium qui alienam sponsam rapit. Quanto magis ille obnoxius est crimini qui Christi usurpavit sponsam? Et si noluerit emendare & reddere, expellatur de provincia, dicente Apostolo: *Auferte malum à vobismetipsis.* & iterum: *Tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fit in die Domini.* 1. Cor. 5.

XIII. *De Presbyteris & Diaconibus, ut minimè habitent cum mulieribus.*

I. De Presbyteris vel Diaconis & de ecclesiasticis ministris, ut nullo Presbytero vel Diacono liceat habere secum in domum extraneam feminam, ne per illam occasionem decipiatur, & pollutus offerat sacrificium Deo, nec plebs per ejus offensionem corruat, & plagam sustineat.

II. Propterea qui gradu sacerdotali fulciuntur, extranearum mulierum interdicta consortia cognoscant; hac eis tantùm facultate concessa, ut matres, filias, atque sorores germanas inter domorum suarum septa contineant. In his enim nihil suspecti criminis æstimare fœdus naturale permittit. illas etiam non relinqui castitatis hortatur affectio.

III. De ceteris causis Presbyteri, Diaconi, vel Clerici ab Episcopis secundùm illorum canones judicentur.

XIV. *De colonis vel servis Ecclesiæ, qualiter serviant.*

I. De colonis vel servis Ecclesiæ, qualiter serviant, vel qualia tributa reddant, hoc est, agrarium secundùm æstimationem judicis, provideat hoc judex; secundùm quod habet donet. De triginta modiis tres donet, & pascuarium desolvat secundùm usum provinciæ.

II. Andecingas legitimas, hoc est, perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transverso, quadraginta in longo, arare, seminare, claudere, colligere, & trahere, & recondere. Pratum arpento uno claudere, secare, colligere, & trahere. A tremisse unusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat. Et vineas

plantando claudere, fodere, propaginare, præcidere, vindemiare.

III. Reddant decimum fascem de lino; de apibus decimum vas, pullos quatuor, ova quindecim reddant.

IV. Parafredos donent, aut ipsi vadant ubi eis injunctum fuerit. Angarias cum carro faciant usque quinquaginta leugas. ampliùs non minentur.

V. Ad casas dominicas stabulare, fœnile, granicam, vel tuninum recuperando, pedituras rationabiles accipiant; & quando necesse fuerit, omnino componant. Calcefurnum ubi propè fuerit, ligna aut petras quinquaginta homines faciant; ubi longè fuerit, centum homines debeant exire, & ad civitatem, vel ad villam, ubi necesse fuerit, ipsam calcem trahant.

VI. Servus autem Ecclesiæ secundùm possessionem suam reddat tributa. Opera verò tres dies in hebdomada in dominico operetur, tres verò sibi faciat. Si verò dominus ejus dederit ei boves aut alias res quas habet, tantum serviat quantum ei per possibilitatem impositum fuerit. tamen injustè neminem opprimat.

TITULUS II.

De Ducibus & eorum causis quæ ad eos pertinent.

Cap. I. *Si quis de morte Ducis consiliatus fuerit.*

I. Si quis contra Ducem suum, quem Rex ordinavit in provincia illa, aut populus sibi elegerit Ducem, de morte ejus consiliatus fuerit, & exinde probatus negare non potest, in Ducis sit potestate homo ille & vita illius, & res ejus infiscentur in publico.

II. Et hoc non sit per occasionem factum, sed probata res expediat veritatem, nec sub uno teste, sed sub tribus testibus personis coæqualibus sit probatum. Si autem unus fuerit testis, & ille alter negaverit, tunc Dei accipiant judicium. exeant in campo; & cui Deus dederit victoriam, illi credatur. Et hoc in præsentia populi fiat, ut per invidiam nullus pereat.

III. Ut nullus Bajuvarius alodem aut vitam sine capitali crimine perdat, id est, si aut in necem Ducis consiliatus fuerit, aut inimicos in provinciam invitaverit, aut civitatem capere ab extraneis machinaverit, & exinde probatus inventus fuerit, tunc in Ducis sit potestate vita ipsius & omnes res ejus & patrimonium.

IV. Cetera verò quæcunque commiserit peccata, quousque habet substantiam, componat secundùm legem. LEX BAJUVARIORUM.

V. Si verò non habet, ipse se in servitio deprimat, & per singulos menses vel annos quantum lucrare quiverit, persolvat cui deliquit, donec debitum universum restituat.

II. *Si quis Ducem suum occiderit.*

Si quis Ducem suum occiderit, anima illius pro anima ejus sit. mortem quam intulit recipiat, & res ejus infiscentur in publico in sempiternum.

III. *Si quis seditionem excitaverit contra Ducem suum.*

I. Si quis seditionem excitaverit contra Ducem suum, quod Bajuvarij carmulum dicunt, per quem in primis fuerit levatum, componat Duci sexcentos solidos.

II. Alij homines qui eum secuti sunt illi similes, & consilium cum ipso habuerunt, unusquisque cum ducentis solidis componat.

III. Minores populi qui eum secuti sunt, & liberi sunt, cum quadraginta solidis componant; ut tale scandalum non nascatur in provincia.

IV. *Si quis in exercitu scandalum excitaverit.*

I. Si quis in exercitu, quem Rex ordinavit vel Dux de provincia illa, scandalum excitaverit infra proprium hostem, & ibi homines mortui fuerint, componat in publico sexcentos solidos.

II. Et quisquis ibi aut percussiones aut plagas aut homicidium fecerit, componat sicut in lege habetur, unicuique secundùm suam genealogiam.

III. Et ille homo qui hæc commisit, benignum imputet Regem vel Ducem suum, si ei vitam concesserint.

IV. De minoribus autem hominibus, si in hoste scandalum commiserint, in Ducis sit potestate qualem pœnam sustineant.

V. Et ille usus eradicandus est, ut non fiat. Solet enim propter pabula equorum vel propter ligna fieri scandalum, quando aliqui defendere volunt casas vel scurias ubi fœnum vel granum inveniunt. Hoc vetandum est ne fiat. Ut si quis invenerit pabula vel ligna, tollat quantum vult, & nemini vetet tollere, ut per hoc scandalum non nascatur.

VI. Si quis hoc ausus fuerit facere, aut contradicere aliquid quod lex vetat, ille tunc, si inventus fuerit, coram Duce disciplinæ hostili subjaceat, vel ante Comitem suum quinquaginta gamactas, id est,

Lex Baiuvariorum quinquaginta percussiones accipiat.

V. *Si quis infra provinciam, ubi Dux exercitum ordinaverit, sine Ducis jussione aliquid prædaverit.*

Lib. v. Capit. c. 341. vi. c. 382. I. Si quis in exercitu infra provinciam sine jussione Ducis sui per fortiam hostilem aliquid deprædare voluerit, aut fœnum tollere aut granum, vel casas incendere, hoc omnino testamur ne fiat. & exinde curam habeat Comes in suo comitatu. Ponat enim ordinationem suam super Centuriones & Decanos, ut unusquisque provideat suos quos regit, ut contra legem non faciant.

II. Et si aliquis præsumptuosus hoc fecerit, à Comite illo sit requirendum cujus homo hoc fecit.

III. Et si ille Comes neglexerit inquirere quis hoc fecit, ille omnia de suis rebus restituat; tamen tempus requirendi habeat.

IV. Et si talis homo potens hoc fecerit quem ille Comes distringere non potest, tunc dicat Duci suo, & Dux illum distringat secundùm legem.

V. Si liber est, quadraginta solidis sit culpabilis, & omnia similia restituat.

VI. Si servus hoc fecerit, capitali subjaceat sententiæ. Dominus verò ejus omnia similia restituat, quia servo suo noo coostavit ut talia noo faceret. Quia si vosmetipsos comeditis, citò deficietis.

VII. Comes tamen non neglegat custodire exercitum suum, ut non faciaot contra legem in provincia sua.

VI. *Si quis in exercitu aliquid furaverit.*

I. Si quis in exercitu aliquid furaverit, pastoriam, capistrum, frenum, feltrum, vel quæcunque involaverit, & probatus fuerit, si servus est, perdat manus suas; dominus verò ejus ipsam rem, si habet, aut similem reddat.

II. Si autem liber homo hoc fecerit, cum quadraginta solidis redimat manus suas, & quod tulit reddat.

VII. *Si quis in utilitate Ducis vel domini sui mortuus fuerit.*

I. Si quis homo in utilitatem domini sui in exercitu, vel ubicunque dominus ejus eum miserit, perrexerit, & ibi mortuus fuerit, & quærit opinionem facere domino suo vel populo suo, heredes ejus nunquam sint dejecti de hereditate ejus, quamvis qualescunque sint; sed Dux eos defendat usque dum ipsi possint.

II. Tunc enim unusquisque noo tardat voluntatem domini sui facere quando sperat se exinde munus accipere, si inde vivens evaserit. Et si propter hoc mortuus fuerit, credat quód filij ejus aut filiæ possideant hereditatem ejus nullo inquietante, tunc fidus & promptus implet jussionem.

VIII. *Si quis Regis vel Ducis sui jussione hominem interfecerit.*

I. Si quis hominem per jussionem Regis vel Ducis sui, qui illam provinciam in potestate habet, occiderit, non requiratur ei, oec faidosus sit, quia jussio domini sui fuit, & noo potuit contradicere jussionem; sed Dux defendat eum & filios ejus pro eo. V. 367.

II. Et si Dux ille mortuus fuerit, alius Dux qui in loco ejus accedit, defendat eum.

IX. *De Duce si protervus & elatus vel superbus atque rebellis fuerit, & decretum Regis contempserit.*

Si quis autem Dux de provincia illa, quem Rex ordinaverit, tam audax aut contumax, aut levitate stimulatus, seu protervus & elatus, vel superbus atque rebellis fuerit, qui decretum Regis contempserit, donatu dignitatis ipsius ducati careat, etiam & insuper spem supernæ contemplationis sciat se esse condemnatum, & vim salutis amittat.

X. *De filiis Ducum, si protervi fuerint.*

I. Si quis filius Ducis tam superbus vel stultus fuerit ut patrem suum dehonestare voluerit per consilium malignorum, vel per fortiam, & regnum ejus auferre ab eo, dum adhuc pater ejus potest judicio contendere, in exercitu ambulare, populum judicare, equum viriliter ascendere, arma sua vivaciter bajulare, non est surdus, nec cæcus, in omnibus jussionem Regis potest implere, sciat se ille filius contra legem fecisse, & de hereditate patris sui se esse dejectum, & nihil amplius ad eum pertinere de facultatibus patris sui. & hoc in potestate Regis vel patris sui erit ut exiliet eum, si vult.

II. Nihil aliud habeat in potestatem nisi quod per misericordiam Rex vel pater ejus dare ei voluerint.

III. Et si supervixerit patrem suum, & alios fatres habuerit, non dent ei portionem, quia contra legem peccavit in patrem suum.

IV. Et si ille solus de heredibus ejus supervixerit patrem suum, in Regis erit potestate; cui vult donet, aut illi, aut alteri.

X I. *De eo qui scandalum in curte Ducis commiserit.*

I. Si quis curte Ducis scandalum commiserit, ut ibi pugna fiat per superbiam suam, vel per ebrietatem, quicquid ibi factum fuerit, omnia secundùm legem componat, & propter stultitiam suam in publico componat quadraginta solidos.

II. Si servus est alicujus qui hæc commisit, manus perdat.

III. Nullus umquam præsumat in curte Ducis scandalum committere.

XII. *Vt nullus in campiones sine jussu manus iniciat.*

I. Si quis in curte Ducis, vel ubicunque pugnaverint campiones, manus ad levandum miserit antequam ille jusserit cui commendatum est prævidere, si liber est, quadraginta solidos componat in publico. Si servus, manum suam ibi dextram perdat, aut dominus ejus redimat eam cum viginti solidis.

II. Vetanda est talis causa unde scandalum solet nasci.

XIII. *De his qui in curte Regis aliquid furaverint.*

I. Si quis infra curtem Ducis aliquid involaverit, quia domus Ducis domus publica est, trimniungeldum componat, hoc est, ter novem donet liber homo. Servus verò niungeldo solvat, aut manus perdat.

II. Et si aliquid invenerit in curte Ducis quasi per neglectum jacere, & id tulerit, & super noctem celaverit, furtum reputetur, in publico quindecim solidos componat.

XIV. *De his qui jussionem Ducis contempserint.*

Si quis jussionem Ducis sui contempserit, vel signum quale visus fuerit Dux transmittere, aut anulum, aut sigillum, si neglexerit venire aut facere quod jussum est, quindecim solidos pro neglecto donet in publico, & sic impleat jussionem.

XV. *Vt placita fiant per Kalendas.*

I. Vt placita fiant per Kalendas, aut post quindecim dies, si necesse est, ad causas inquirendas, ut sit pax in provincia, & omnes liberi conveniant constitutis diebus ubi judex ordinaverit, & nemo sit ausus contemnere venire ad placitum. Qui infra illum comitatum manent, sive Regis vassi, sive Ducis, omnes ad placitum veniant. Et qui neglexerit venire, damnetur quindecim solidis.

II. Comes verò secum habeat judicem, qui ibi constitutus est judicare, & librum legis, ut semper rectum judicium judicet de omni causa quæ componenda sunt. LEX BAIVVARIORVM.

III. Qui contra legem fecit, componat sicut lex habet, & donet vvadium Comiti ille de fredo sic ut lex est.

XVI. *Vt judex partem suam accipiat.*

Iudex verò partem suam accipiat de causa quam judicavit. De tribus solidis tremissem accipiat, de sex solidis duos tremisses accipiat, de novem solidis unum solidum accipiat. De omni compositione semper nonam partem accipiat, dum rectum judicat.

XVII. *Qualis judex fieri debeat.*

Iudex autem talis ordinetur qui veritatem secundùm hoc edictum judicet. Non sit personarum acceptor, neque cupidus pecuniæ. Perit lex cupiditatis amore. Præmia & dona legibus vires tulerunt. Impunita manet malè vivendi licentia. Propterea talis constituatur judex qui plus diligat justitiam quàm pecuniam.

XVIII. *Si judex propter munera injustè judicaverit.*

Iudex si accepta pecunia malè judicaverit, ille qui injustè aliquid ab eo per sententiam judicantis abstulerit, ablata restituat. Nam judex qui perperam judicaverit, in duplum ei cui damnum intulerit cogatur exsolvere, quia ferre sententiam contra legum nostrarum statuta præsumpsit. & in fisco cogatur quadraginta solidos persolvere.

XIX. *Si per ignorantiam malè judicaverit.*

Si verò nec per gratiam, nec per cupiditatem, sed per errorem injustè judicaverit, judicium ipsius, in quo errasse cognoscitur, non habeat firmitatem; judex non vocetur ad culpam.

XX. *De Ducum genealogia, ut duplum honorem accipiant, & eorum compositione.*

I. De genealogia qui vocantur Huosi, Throzza, Sagana, Hahilingua, Aennion, isti sunt quasi primi post Agilolfingos, qui sunt de genere ducali. Illis enim duplum honorem concedimus. Et sic duplam compositionem accipiant.

II. Agilolfingi verò usque ad Ducem in quadruplum componuntur, quia summi Principes sunt inter vos.

III. Dux verò qui præest in populo, ille semper de genere Agilolfingorum fuit, & debet esse; quia sic Reges antecessores nostri concesserunt eis, ut qui de genere illorum fidelis Regi erat & prudens, ipsum constituerent Ducem ad regendum populum illum.

Lex Bajuvariorum.

IV. Et pro eo quia Dux est, addatur ei major honor quàm ceteris parentibus ejus, sic ut tertia pars addatur super hoc quod parentes ejus componuntur. Si vita parentorum ejus aufertur, cum sexcentis quadraginta solidis componuntur. Dux verò cum nongentis sexaginta solidis componitur parentibus, aut Regi, si parentes non habuerit.

V. Et secundùm hoc edictum alia compositio sequatur, qualiter parentes ejus componi solent. Itaque si Duci aliquid accesserit à coæqualibus suis, sic eum componere debet. Ubi compositio parentum ejus est in quatuor solidis, Duci verò sex solidis. Ubi illorum in sex solidis, Duci verò in novem. Ubi verò illis dantur duodecim solidi, Duci autem octodecim. Sic semper addatur tertia pars supra in Ducis causa usque in novissimam quæstionem quæ solet inter homines contingere.

TITULUS III.

De liberis, quomodo componantur.

I. *Si quis liberum percusserit per iram.*

I. SI quis liberum per iram percusserit, quod pulislac vocant, unum solidum donet.

II. Si ei sanguinem fuderit, solidum unum & semis componat.

III. Si in eum contra legem manus injecerit, quod infanc dicunt, tres solidos donet.

IV. Si in eo venam percusserit, ut sine igne sanguinem stagnare non possit, quod athargrati dicunt, vel in capite testa appareat, quod gebulskini vocant, & si os fregerit, & pellem non fregerit, quod palepruft dicunt, & si talis plaga ei fuerit quæ tumens sit, si aliquid de istis contigerit, cum sex solidis componat.

V. Si os tulerit de plaga de capite, vel de brachio supra cubitum, cum sex solidis componat.

VI. Si cervella in capite appareat, vel interiora membra plagata fuerint, quod hreuvavunt dicunt, cum duodecim solidis componat.

VII. Si quis eum funibus ligaverit contra legem, duodecim solidos componat.

VIII. Si eum per vim implexaverit, & non ligaverit, quod hropant dicunt, cum sex solidis componat.

IX. Si quis libero oculum eruerit, vel pedem tulerit, cum quadraginta solidis componat.

X. Et si talis plaga vel fractura fuerit ut exinde mancus sit, cum viginti solidis componat.

XI. Si quis alicujus pollicem absciderit, cum duodecim solidis componat.

XII. Et si proximum à pollice vel minimum absciderit, cum novem solidis componat, unum sic, & alium sic.

XIII. Illos medianos duos digitos cum decem solidis componat, unum cum quinque solidis, & alium cum quinque.

XIV. Et si non fuerint abscisi, & est mancus, & stat rectus ut non possit plicari, hoc impedimentum est ad arma bajulare, major est compositio quàm de absciso, tertiam partem super addat. Ad duodecim adde quatuor, fiunt sexdecim. Ad novem adde tria, fiunt duodecim. Ad quinque adde duo & tremisse, fiunt septem solidi & tremisse. Sic enim debes judicare, & sic componere.

XV. Si quis alicui brachium supra cubitum transpunxerit, cum sex solidis componat.

XVI. Si ante cubitum transpunxerit, cum tribus solidis componat.

XVII. Si quis alicui nasum transpunxerit, cum novem solidis componat.

XVIII. Si quis autem transpunxerit, tres solidos componat.

XIX. Si quis autem alicui absciderit, cum viginti solidis componat.

XX. Si eum sic plagaverit ut inde surdus fiat, cum quadraginta solidis componat.

XXI. Si autem maculaverit ut exinde turpis appareat, quod ludscarti vocant, cum sex solidis componat.

XXII. Labium subterius similiter componat, & palpebram subteriorem simili modo. Si sic plagaverit ut lacrymam continere non possit, vel subterius labium salivam non continet, tunc cum sex solidis componat.

XXIII. Superiorem verò palpebram vel superius labium si maculaverit, cum tribus solidis componat.

XXIV. Si quis alicui dentem maxillarem, quem marchzant vocant, excusserit, cum duodecim solidis componat.

XXV. Alios verò dentes si excusserit, unumquemque cum sex solidis componat.

II. *De in ripa projectis.*

Si quis alium de ripa vel de ponte in aquam impinxerit, quod Bajuvarij inunvvant dicunt, cum duodecim solidis componat.

III. *De ab equo projectis.*
Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod marachfalli vocant, solidos sex componat.

IV. *De scalis projectis.*
Et si alicui scalam injustè ejecerit, vel quodcunque genus ascensionis, & ille desuper fuerit relictus, quod inunvvant dicunt, cum duodecim solidis componat.

V. *De in ignem projectis.*
Similiter qui in ignem impinxerit, ita ut flamma super caput emineat, cum duodecim solidis componat.

VI. *De sagitta toxicata.*
Si quis cum toxicata sagitta alicui sanguinem fuderit, cum duodecim solidis componat, eò quòd inunvvan est.

VII. *De potione mortifera.*
Similiter qui potionem hujusmodi donaverit alicui in quo mortiferum esse dinoscitur, quamvis parvum sit, aut multum, si evaserit, cum duodecim solidis componat.

VIII. *De hostiliter cinctis.*
I. Si quis liberum hostili manu cinxerit, quod herireita dicunt, id est, cum quadraginta duobus clypeis, & sagittam in curtim projecerit, aut quodcunque telorum genus, cum quadraginta solidis componat. Duci verò nihilominus.

II. Si autem minùs fuerint scuta, veruntamen ita per vim injustè cinxerit, quod heimzuht vocant, cum duodecim solidis componat.

IX. *De invitis pro pignore obtentis.*
Si quis liberum contra legem per vim pro pignore tenuerit, aut in domo recluserit hujusmodi ut liberum non habeat egressum, cum quadraginta solidis componat.

X. *De porcis dispersis.*
Si quis liberi porcos propter præsumptionem ejulati aut hujusmodi sono ejecerit vel dispersit, ubi septuaginta fuerint porci, & ipse pastor buccinam portaverit porcilem, cum duodecim solidis componat.

XI. *De simulatis. quod vvancstodal dicunt.*
Si quis liber à facie inimicorum suorum fugerit, & alius eum per vim constare fecerit, aut se contra illum paraverit, interdum inimici illius conjunxerint, & interfecerint, & iste nihil ampliùs commiserit, nec ipse tetigerit, quod vvancstodal dicunt, cum duodecim solidis componat parentibus suis.

XII. *De plaga claudicationis.* Lex Baiuvariorum.
Si quis aliquem plagaverit ut exinde claudus fiat, sic ut pes ejus ros tangat, quod taudregil vocant, cum duodecim solidis componat.

XIII. *De interfectione liberi hominis.*
I. Si quis liberum hominem occiderit, solvat parentibus suis, si habet. Si autem non habet, solvat Duci, vel cui commendatus fuit dum vixit, bis octuaginta solidos, id sunt centum sexaginta.

II. De feminis verò eorum si aliquid de istis actis contigerit, omnia dupliciter componantur. Et quia femina cum armis se defendere nequiverit, duplicem compositionem accipiat.

III. Si autem pugnare voluerit per audaciam cordis sui, sicut vir, non erit duplex compositio ejus, sed sicut fratres ejus, ita & ipsa recipiat.

XIV. *De peregrinis transeuntibus viam.*
I. Nemo enim ausus sit inquietare vel nocere peregrinum; quia alij propter Deum, alij propter necessitatem discurrunt; tamen una pax omnibus necessaria est. V. 364.

II. Si autem aliquis tam præsumptuosus fuerit ut peregrinum nocere voluerit, & fecerit, aut despoliaverit, vel læserit, vel plagaverit, aut ipsum ligaverit, vel vendiderit, aut occiderit, & exinde probatus fuerit, centum sexaginta solidos in fisco cogatur exsolvere; & peregrino, si viventem reliquit, omnia injuria quod fecit ei, vel quod tulit, dupliciter componat sicut solet unum de infra provincia componere.

III. Si autem eum occiderit, centum solidos auro adpreciatos cogatur exsolvere. Si parentes desunt, fiscus accipiat, & pro delicto hoc pauperibus tribuat, ut possit is Dominum propitium habere, qui dixit: *Peregrinum & advenam non contristabis de suis rebus.* Exod. 22.

IV. Si Dux illi concesserit aliquid habere, componat octuaginta solidos.

XV. *Si servus liberum furaverit.*
I. Si verò servus liberum furaverit & vendiderit, dominus ejus ligatum præsentet coram judice. In Ducis potestate sit disciplina ejus; aut manus perdat, aut oculos. Sine signo nunquam evadat, quamvis delitiosus sit apud dominum suum.

II. Et si dominus ejus hoc jussit, aut consentiens fuit, superiori sententiæ subjaceat ipse, & illum servum perdat.

LEX BAIUVARIORUM.

TITVLVS IV.

De liberis qui per manum dimissi sunt liberi, quomodo componantur.

I. SI quis eum percusserit, quod pulislac vocant, cum dimidio solido componat.

II. Si ei sanguinem perfuderit, cum novem saigis & semis componat.

III. Si in eum contra legem manus injecerit, quod infanc dicunt, vel si eum plagaverit, ut propter hoc medicum inquirat, vel sic ut in capite testa appareat, vel vena percussa fuerit, cum solido & semis componat.

IV. Si in eum talem plagam fecerit ut exinde os tollatur de capite vel de brachio supra, cum tribus solidis componat.

V. Si quis eum percusserit ut cervella ejus appareat, vel interiora membra vulneraverit, quod hreuvavunt dicunt, vel eum ligaverit contra legem, cum sex solidis componat.

VI. Si quis ei oculum vel manum vel pedem excusserit, cum decem solidis componat.

VII. Si quis alicui pollicem absciderit, cum sex solidis componat.

VIII. Proximum à pollice & minimum digitum cum solido uno & semis componat.

IX. Et medianos duos cum solido componat.

X. Si quis eum plagaverit ut exinde claudus permaneat, sic ut pes ejus ros tangat, cum sex solidis componat.

XI. Si eum occiderit, componat eum domino suo cum quadraginta solidis.

TITVLVS V.

De servis, quomodo componantur.

I. SI quis servum alienum per iram percusserit, cum tremisse componat.

II. Si sanguinem fuderit, medium solidum donet.

III. Si in eo contra legem infanc fecerit, vel in capite plagam, ut testa appareat, vel vena percussa, vel plaga tumens fuerit, cum uno solido componat.

IV. Si in eo talem plagam fecerit ut exinde fracturas ossium tollat cum solido & semis componat.

V. Si eum plagaverit ut cervella appareat, vel interiora membra vulneraverit, quod hreuvavunt vocant, & si eum tantum cæderit & turnaverit usque dum eum semivivum relinquat, hoc cum quatuor solidis componat.

VI. Si ei oculum vel manum vel pedem absciderit, cum sex solidis componat.

VII. Si ei pollicem absciderit, cum quatuor solidis componat.

VIII. Et proximum à pollice & minimum cum duobus solidis componat.

IX. Et medianos cum uno solido & semis componat.

X. Si ei nasum transpunxerit, cum duobus solidis & semis componat.

XI. Si labia subteriora maculaverit, vel aurem vel palpebram subteriorem maculaverit, cum solido & semis componat.

XII. Superiores verò cum uno solido componat.

XIII. Si ei dentem maxillarem excusserit, quem marchzant vocant, cum tribus solidis componat.

XIV. Alios verò cum solido & semis componat.

XV. Si aurem ejus absciderit, cum solido & semis componat.

XVI. Si aurem ejus transpunxerit, cum uno solido componat.

XVII. Si eum surdaverit, vel sic eum plagaverit ut claudus permaneat, quod taudregil vocant, & si in aquam impinxerit de ripa vel de ponte, in istis causis semper quatuor solidos componat.

XVIII. Si eum occiderit, solvat eum domino suo cum viginti solidis.

TITVLVS VI.

De nuptiis & operationibus inlicitis prohibendis.

I. *De nuptiis incestis prohibendis.*

I. NVptias prohibemus incestas. Itaque uxorem habere non liceat socrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam sororis, fratris uxorem, uxoris sororem. Filij fratrum, filij sororum inter se nulla præsumptione jungantur.

II. Si quis contra hæc fecerit, à loci judicibus separetur, & omnes facultates amittat, quas fiscus adquirat.

III. Si minores personæ sunt quæ se inlicita conjunctione polluerunt, careant libertate, servis fiscalibus adgregentur.

II. *De diebus dominicis.*

I. Si quis die dominico operam servilem fecerit liber homo, id est, si boves junxerit, V. 340.

xerit, & cum carro ambulaverit, dextrum bovem perdat.

II. Si autem sepem clauserit, fœnum secaverit, aut messem secaverit vel collegerit, vel aliquod opus servile fecerit die dominico, corripiatur semel vel bis. Et si non emendaverit, rumpatur dorsus ejus quinquaginta percussionibus. Et si iterum præsumpserit operare die dominico, auferatur de rebus ejus tertia pars. Et si nec sic cessaverit, tunc perdat libertatem suam, & sit servus qui noluit in die sancto esse liber.

III. Servus autem pro tali crimine vapuletur. Et si non emendaverit, manum dextram perdat. Quia talis causa vetanda est quæ Deum ad iracundiam provocat, & exinde flagellamur in frugibus, & penuriam patimur.

IV. Et hoc vetandum est in die dominico, ut quamvis in itinere positus cum carro, vel cum nave, pauset die dominico usque in secundam feriam.

V. Et si noluerit custodire præceptum
Levit. 23. Numer. 29. Domini; quia Dominus dixit: *Nullum opus servile facias in die sancto, neque tu, neque servus tuus, neque ancilla tua, neque bos tuus, neque asinus tuus, neque ullus subjectorum tuorum.* Et qui hoc in itinere vel ubicunque observare neglexerit, cum duodecim solidis condemnetur.

III. *Ut liberum sine mortali crimine non liceat inservire.* *

I. *Ut nullum liberum sine mortali crimine liceat inservire, nec de hereditate sua expellere: sed liberi qui justis legibus deserviunt, sine impedimento hereditates suas possideant. Quamvis pauper sit, *tamen libertatem suam non perdat, nec hereditatem suam, Nisi ex spontanea voluntate alicui tradere voluerit, hoc potestatem habeat faciendi.

II. Qui contra hoc præceptum fecerit, sive Dux, sive judex, sive aliqua persona, agnoscat se contra legem fecisse*, quadraginta solidis sit culpabilis in publico, & liberum quem servitio oppresserit, vel hereditatem tulit, ad pristinam libertatem* restituat, & res ejus reddat, quas injuste abstulit, & alias similes restituat, & cum quadraginta solidis componat illi homini quem contra legem inservivit.

TITULUS VII. LEX BAIUVARIORUM.

De uxoribus & causis quæ sæpe contingunt.

I. *Si cum uxore alterius quis concubuerit.*

I. Si quis cum uxore alterius concubuerit libera, componat hoc marito ejus cum suo vveregildo, id est, centum sexaginta solidos.

II. Et si in lecto cum illa interfectus fuerit, pro ipsa compositione quam debuit solvere marito ejus, in suo scelere jaceat sine vindicta.

III. Et si in lecto calcaverit uno pede, & prohibetur à muliere, & amplius nihil fecerit, cum duodecim solidis componat, eò quòd injustè in extraneum calcavit thorum.

II. *De servis qui hoc commiserint.*

I. Si servus hoc fecerit, & interfectus cum libera in extraneo fuerit thoro, viginti solidis in suo damno minuetur ipsius conjugis vveregildus.

II. Cetera verò quæ remanent dominus ejus cogatur solvere, usque dum repletus fuerit numerus sceleris compositionis.

III. Et si ille servus evaserit, & interfectus non fuerit, sed tamen crimine devictus, dominus ejus reddat eum illi cujus uxorem maculavit, pro viginti solidis.

IV. Cetera verò omnia perimpleat, pro eo quòd servo suo disciplinam minimè imposuit.

III. *Si propter libidinem manum injecerit.*

Si quis propter libidinem liberæ manum injecerit, aut virgini seu uxori alterius, quod Bajuvarij horcrist vocant, cum sex solidis componat.

IV. *Si indumenta supra genucula elevaverit.*

Si indumenta super genucula elevaverit, quod himilzorun vocant, cum duodecim solidis componat.

V. *De discriminalibus rejectis.*

Si autem discriminalia ejecerit de capite, quod vvalvurft dicunt, vel virgini libidinosè crines de capite extraxerit, cum duodecim solidis componat.

VI. *De raptu virginum.*

Si quis virginem rapuerit contra ipsius voluntatem & parentum ejus, cum quadraginta solidis componat, & alios quadraginta cogatur in fisco.

VII. *Si quis viduam rapuerit.*

Si autem viduam rapuerit, quæ coacta ex tecto egreditur propter orphanorum & propriæ penuriæ rebus, cum octuaginta

LEX BAIVVARIORUM.

solidis componat, & sexaginta cogatur in fisco: quia vetanda est talis præsumptio, & ejus defensio in Deo & in Duce atque in judicibus debet consistere.

VIII. *De fornicatione cum libera.*

Si quis cum libera cum consensu ipsius fornicaverit, & nolit eam in conjugium sociare, cum duodecim solidis componat: quia nondum sponsata, nec à parentibus sociata, sed in sua libidine maculata.

IX. *Si servus cum libera fornicaverit.*

Si servus cum libera fornicaverit, & hoc repertum fuerit, ille cujus servus est reddat illum parentibus ejus ad pœnam quam meruit luendam, vel ad interficiendum, & amplius nihil cogatur exsolvere: quia talis præsumptio excitat inimicitias in populo.

X. *Si cum libera manumissa fornicaverit.*

Si cum manumissa, quam Frilazin vocant, & maritum habet, concubuerit, cum quadraginta solidis componat parentibus suis, vel domino vel marito ejus.

XI. *Si cum virgine quæ per manum libera missa est.*

Si quis cum virgine quæ dimissa est libera concubuerit, cum octo solidis componat parentibus vel domino.

XII. *Si cum ancilla alterius.*

Si quis cum ancilla alterius maritata concubuerit, cum viginti solidis componat domino.

XIII. *Si cum ancilla virgine.*

Si quis cum ancilla virgine concubuerit, cum quatuor solidis componat.

XIV. *Si uxorem propriam propter invidiam dimiserit.*

I. Si quis liber liberam uxorem suam sine aliquo vitio per invidiam dimiserit, cum quadraginta & octo solidis componat parentibus.

II. Mulieri autem dotem suam secundùm genealogiam suam solvat legitimè. Et quicquid illa de rebus parentum ibi adduxit, omnia reddantur mulieri illi.

XV. *Si sponsatam non acceperit.*

Si quis liber, postquam sponsaverit alicujus filiam liberam legitimè, sicut lex est, & eam dimiserit, & contra legem aliam duxerit, cum viginti quatuor solidis componat parentibus, & cum duodecim sacramentalibus juret de suo genere nominatis ut non per invidiam parentum ejus nec per ullum crimen eam dimisisset, sed propter amorem alterius alteram duxerit, & sit finitum inter illos, & postea filiam suam donet cui vult.

XVI. *Si alterius sponsam rapuerit.*

Si quis sponsam alicujus rapuerit, vel per suasionem sibi eam duxerit uxorem, ipsam reddat, & componat bis octuaginta solidos, hoc est, centum sexaginta.

XVII. *Si promissione feminam fraudaverit.*

Si quis liberam feminam suaserit quasi ad conjugem, & in via eam dimiserit, quod Bajuvarij vvancluga vocant, cum duodecim solidis componat.

XVIII. *De avorso per potionem facto.*

Si qua mulier alij potionem dederit ut avorsum faceret, si ancilla est, ducenta flagella suscipiat; & si ingenua, careat libertate, servitio deputanda cui Dux jusserit.

XIX. *Varia de avorso.*

I. Si quis mulieri ictu quolibet avorsum fecerit, si mulier mortua fuerit, tamquam homicida teneatur.

II. Si autem tantùm partus extinguitur, & si adhuc partus vivus non fuerit, viginti solidos componat.

III. Si autem vivens fuit, vveregildum persolvat quinquaginta & tribus solidis & tremisse.

IV. Si avorsum fecerit, in primis duodecim solidos cogatur exsolvere; deinde ipse & posteri sui per singulos annos, id est, autumnos, singulos solidos solvant usque in septimam propinquitatem de patre in filios.

V. Et si neglectum unius anni fecerint, tunc iterum duodecim solidos solvere cogantur, & deinceps ordine præfato, donec series rationabilis impleatur.

XX. *De diuturna compositione dolore parentum.*

Propterea diuturnam judicaverunt antecessores nostri compositionem & judices, postquam religio Christianitatis inolevit in mundo. Quia diuturnam, postquam incarnationem suscepit anima, quamvis ad nativitatis lucem minimè pervenisset, patitur pœnam; quia sine sacramento regenerationis abortivo modo tradita est ad inferos.

XXI. *De debilitate avorsi.*

I. Si verò ancilla à quacunque persona debilitata fuerit ut avorsum faceret, si adhuc vivus non fuit, cum quatuor solidis componat.

II. Si autem jam vivus, decem solidos componat. Ancillæ domino reformentur.

TITULUS VIII.

De furto.

I. *Si liber furtum fecerit.*

SI quis liber aliquid furaverit, qualemcunque rem, niungeldo componat, hoc est, novem capitalia restituat.

II. *Si quis in publico furaverit.*

I. Et si in Ecclesia, vel infra curtem Ducis, vel in fabrica, vel in molino aliquid furaverit, ter niungeldum componat, hoc est, ter novem reddat: quia istæ quatuor domus casæ publicæ sunt, & semper patentes.

II. Et si negare voluerit, secundùm qualitatem pecuniæ juret.

III. Si unam saigam, id est, tres denarios, furaverit, solus juret secundùm legem nostram.

IV. Si duas saigas, hoc est, sex denarios vel ampliùs usque ad unum solidum, quod sunt tres tremisses, cum sacramentali uno juret.

V. Et si ampliùs quàm solidum sive tres denarios vel plus usque ad quinque solidos furaverit, cum sacramentalibus sex juret.

VI. Si bovem domitum vel vaccam mulsam, id est, lactantem, furaverit, cum sex sacramentalibus juret, vel duo campiones pugnent; & sortiant de illis cui Deus fortiam dederit.

III. *Si majorem pecuniam furaverit.*

Et si majorem pecuniam furaverit, hoc est, duodecim solidos valentem vel ampliùs, aut equum totidem pretij, vel mancipium, & negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus juret de lite sua, vel duo campiones propter hoc pugnent.

IV. *Si liberum hominem furaverit.*

I. Si quis liber liberum hominem furaverit & vendiderit, & exinde probatus fuerit, reducat eum, & libertati restituat, & cum octuaginta solidis componat eum; in publico verò quadraginta solidos solvat propter præsumptionem quam fecit.

II. Et si eum revocare non potuerit, tunc ipse fur perdat libertatem suam pro eo quòd conlibertum suum servitio tradidit, si solvere non valet vveregildum parentibus, & ampliùs non requiratur.

V. *Si fur nocturno tempore captus in furto.*

Lib. v. Capitul. c. 143. Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas secum portat, si fuerit occisus, nulla ex hoc homicidij querela nascatur.

VI. *Si alienum servum in furtum suaserit.* LEX BAIVVARIORUM. V. 342.

Si quis alienum servum ad furtum suaserit aut aliquid damnosum in fraudem domini sui, ut posset accusare eum, & fraus ipsa fuerit detecta per investigationem judicis, dominus nec servum perdat, nec aliquid damni pro compositione patiatur; sed ille cujus conludione crimen admissum est, tanquam fur damnetur, in novicuplum compositionem cogatur exsolvere. Servus verò quod tulit reddat, & insuper ducentos ictus flagellorum extensus publicè accipiat.

VII. *Si nesciens de fure aliquid comparaverit.*

I. Si quis de fure nesciens comparavit, requirat accepto spatio venditorem. V. 344.

II. Quem si non potuerit invenire, probet se cum sacramento & testibus innocentem, & quod apud eum cognoscitur, ex medietate restituat, & furem quærere non desistat.

III. Quòd si furem celare voluerit perjurans, & postea detectus inventus fuerit, tamquam ille fur, ita in crimine damnetur.

VIII. *De furto in auro vel aliis speciebus.*

Si quis aurum, argentum, jumenta, vel pecora, aut quascunque res usque ad solidos decem vel ampliùs furaverit, & exinde probatus fuerit, tunc fur comprehensus judici tradatur, & secundùm legem vindictæ subjaceat, aut ei qui perdidit in simplo componat. Veruntamen non priùs damnetur ad mortem quàm vel simplum de facultatibus furis componatur.

IX. *Si quis occultè alienum animal interfecerit.*

Si quis occultè in nocte vel in die alienum caballum aut bovem aut aliquod animal occiderit, & negaverit, & postea exinde probatus fuerit, tamquam furtivum componat. V. 345.

X. *Si casu occiderit alienum animal.*

Si quis autem non volens casu faciente occiderit alienum animal, & non negaverit, consimile dare non tardet, & cadaver mortuum accipiat. V. 346.

XI. *De tintinnabulo.*

I. Si quis tintinnabulum furaverit de caballo vel de bove, cum uno solido componat.

II. Si de vacca, cum duobus tremissibus componat.

III. Si de minutis pecoribus, cum tremisse componat.

XII. *De horto.*

I. Si quis in hortum furtivè alicujus intraverit, cum tribus solidis componat; &

LEX BAIUVARIORUM quicquid ibi tulit, secundùm legem furti- vum componat.

II. Ita & de pomariis lex servanda est.

XIII. *De furtiva re comparata.*

V. 347. I. Vt nullus præsumat furtivam rem comparare infra provinciam. Quod comparare voluerit, priùs inquirat si furtivum est an non.

II. Si furtivum præsumpserit emere, & exinde probatus fuerit, & scienter hoc fecit, tunc similem rem donet illi cujus pecuniam comparavit. Et in fisco pro fredo duodecim solidis sit culpabilis.

XIV. *De custodia furtivæ rei.*

V. 348. I. Similiter ille qui de manu furis furtivam rem ad custodiendum acceperit, quasi consentiens furi, ita componat sicut superiùs diximus.

II. Aut cum uno sacramentali juret quòd nescivit furtivum quando comparavit, vel quando commendatum suscepit.

III. Vna lex erit utrisque, qui emit furtivum, aut qui commendatum suscepit.

IV. Si autem ille qui furtivam rem commendatam suscepit, & quærente domino negaverit, ille fur est; sicut ille qui furavit, ita componat sicut lex habet.

XV. *De compositione à latrone accepta.*

I. Vt nemo de probato furto compositionem à latrone ausus sit accipere, nisi ante judicem suum judicetur.

II. Si autem præsumpserit hoc facere, & celaverit judici suo, tunc latronis culpæ subjacebit.

XVI. *Vt sacramenta non citò fiant.*

V. 349. I. Vt sacramenta non citò fiant. Iudex causam suam bene cognoscat, & priùs veraciter inquirat, ut eum veritas latere non possit. Nec facilè ad sacramenta veniatur.

II. Hoc autem volumus inter Bajuvarios in perpetuum custodiri, ut causa investigata, & veraciter inventa, apud judicem sit judicata. Nulli liceat perjurare; sed sicut judicatum est, cogatur exsolvere.

III. In his verò causis sacramenta præstentur in quibus nullam probationem discussio judicantis invenerit.

XVII. *De falsa suggestione.*

V. 350. I. Si quis contra caput alterius falsa suggesserit, vel pro quacunque invidia de injusta accusatione commoverit, ipse pœnam vel damnum quod alteri intulit excipiat.

II. Neminem damnes antequam inquiras veritatem. Scriptum est: *Omnia probate. quod bonum est tenete.*

1. Thessal. 5.

XVIII. *De accusatione servi alterius.*

I. Si quis servum alienum injustè accusaverit, & innocens tormenta pertulerit, pro eo quòd innocentem in tormenta tradidit, domino simile mancipium reddere non moretur. V. 352.

II. Si verò innocens in tormento mortuus fuerit, duos servos ejusdem meriti sine dilatione restituat.

III. Si non habuerit servum aut unde componat, ipse subjaceat servituti qui innocentem fecit occidi.

TITVLVS IX.

De incendio domorum & earum compositione.

I. *De immissione ignis per noctem.*

I. Si quis super aliquem in nocte ignem imposuerit, & incenderit liberi vel servi domum, in primis secundùm qualitatem personæ omnia ædificia componat atque restituat, & quicquid ibi arserit restituat unaquæque supellectilia. V. 351.

II. Et quanti liberi nudi de ipso incendio evaserint, unumquemque cum sua hrevuavunti componat.

III. De feminis verò dupliciter.

IV. Et tunc domus culmen cum quadraginta solidis componat.

II. *De scuria liberi.*

I. De scuria verò liberi, si conclusa parietibus & pessulis cum clave munita fuerit, eum duodecim solidis culmen componat.

II. Si autem septa non fuerit, sed talis quod Bajuvarij scof dicunt, absque parietibus, cum sex solidis componat.

III. De illo granario, quod parch appellant, cum tribus solidis componat.

IV. De mita verò, si illam detegerit vel incenderit, cum tribus solidis componat.

V. De minore verò, quod scopar appellant, cum solido uno componat, & universa comparilia restituat.

III. *De culminum ejectione minorum ædificiorum.*

Si quis desertaverit, aut culmen ejecerit, quod sæpe contingit, aut incendio tradiderit uniuscujusque, quod firstfalli dicunt, quæ per se constructa sunt, id est, balnearium, pistoriam, coquinam, vel cetera hujusmodi, cum tribus solidis componat. & restituat dissipata vel incensa.

IV. *De igne immisso & extincto.*

I. Si autem ignem posuerit in domo, ita

ut flamma eructuet, & non perarserit, & à familiis liberata fuerit, unumquemque de liberis cum sua hrevuavvunti componat, eò quòd illos, inunvvan quod dicunt, in desperationem vitæ fecerit.

II. Et non componat ampliùs nisi tantum quantum ignis consumpserit.

III. Ducalis verò disciplina integra permaneat.

IV. Et si negare voluerit de istis, cum campione se defendat, aut cum duodecim sacramentalibus juret.

V. De servorum verò firstfalli uniuscujusque, ut manum recisam componat.

V. *De dissipatione domus.*

Modò quia de domorum incensione sermo persinitur, censemus incongruum non esse ut de dissipatione domus ædificiorúmque compositione edisseramus.

VI. *De culmine.*

I. Si quis relicti vel qualibet causæ præsumptione vel inimicitia necnon & incuria aut certè hebetatione liberi culmen ejecerit, domino domus quadraginta solidos componat.

II. Si eam columnam à qua culmen sustentatur, quam firstful vocant, cum duodecim solidis componat.

III. Si interioris ædificij illam columnam ejecerit quam vvinchilsul vocant, sex solidos componat.

IV. Ceteræ verò hujus ordinis componantur cum tribus solidis.

V. Exterioris verò ordinis columnam angularem cum tribus solidis componat.

VI. Illas alias columnas hujus ordinis singulas cum singulis solidis componat.

VII. *De trabibus.*

Trabes verò singuli cum tribus solidis componantur.

VIII. *De spangis quæ parietes continent.*

Exteriores verò, quas spangas vocamus, eò quòd ordinem continent parietum, cum tribus solidis componat.

IX. *De ceteris ædificij sumptibus.*

I. Cetera verò, id est, asseres, laterculi, axes, vel quicquid in ædificio construitur, singula cum singulis componantur.

II. Et si una persona hæc omnia commiserit in alterius ædificio, ampliùs non cogatur solvere quàm culminis dejectionem, vel ea quæ majora hujus commiserint criminis. minora hujus personæ non sequuntur, nisi tantùm restituendi secundùm legem.

X. *De curtis dissipatione.* LEX BAIVVARIORVM.

Si curtem dissipaverit aut inruperit liber liberi, cum tribus solidis componat, & restituat damnum.

XI. *De sepe rupta.*

I. Si illam sepem eruperit vel dissipaverit quam ezzisezun vocant, cum uno solido componat & restitutione.

II. Superiorem verò virgam, quam etarchartea vocamus, quæ sepis continet firmitatem, si eam injustè reciderit, simili modo cum solido componat, eò quòd minimè tunc sepis vitiata animalis sustinet impetum.

XII. *De signis ob defensionem positis.*

Qui autem signum quod propter defensionem ponitur, aut injustum iter excludendum, vel pascendum, vel campum defendendum, vel applicandum secundùm morem antiquum, quod signum vviffam vocamus, abstulerit vel injustè reciderit, cum uno solido componat.

XIII. *De via publica.*

Si quis viam publicam, ubi Dux egreditur, vel viam æqualem alicujus clauserit contra legem, cum duodecim solidis componat, & illam sepem tollat. Et si negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus juret. V. 353.

XIV. *De via convicinali.*

De via convicinali vel pastorali, qui eam alicui contra legem clauserit, cum sex solidis componat & aperiat, vel cum sex sacramentalibus juret. V. 354.

XV. *De semita.*

De semita convicinali, si quis eam clauserit, cum tribus solidis componat, aut cum uno sacramentali juret. Ibidem.

XVI. *De fonte.*

I. Si fontem quacunque immunditia coinquinaverit vel maculaverit, emundet eum priùs, ut nulla sit suspicio coinquinationis, & cum sex solidis componat. V. 355.

II. Si autem plurimorum in vicinio puteus fuerit, compositione inter se multentur.

III. Ille verò puteum in pristinum restituat gradum.

TITVLVS X.

De violentia.

I. *De curte.*

SI quis in curtem alterius per vim contra legem intraverit, cum tribus solidis componat.

LEX BAIWARIORUM.

II. *De domo.*

I. Si autem in domum per violentiam intraverit, & ibi suum nihil invenerit, cum sex solidis componat.

II. Nemo enim ingrediatur alienam domum per violentiam; quia hoc scandalum generat.

III. Et postquam intraverit, & se cognoverit reum, injustè quòd intrasset, det vvadium domino domus. Et si ille defuerit, mittat ipsum vvadium supra liminare, & non cogatur ampliùs solvere quàm tres solidos.

TITVLVS XI.

De terminis ruptis.

I. *De limitibus.*

I. SI quis limites complantaverit, aut terminos fixos fuerit ausus evellere; si ingenuus est, per singula signa vel notas vicenos sex solidos componat.

II. Si servus est, per singula signa vel notas vicina flagella suscipiat.

II. *De limitibus casu motis.*

Si quis dum arat, vel plantat vineam, terminos casu non voluntate evellerit, vicinis præsentibus restituat terminum, & nullum damnum patiatur.

III. *De contentione terminorum.*

I. Quotienscunque de terminis fuerit orta contentio, signa quæ antiquitus constituta sunt oportet inquirere, id est, aggerem terræ, quem propter fines fundorum antiquitus apparuerit fuisse ingestum, lapides etiam quos propter indicium terminorum notis evidentibus sculptos vel constiterit esse defixos.

II. Si hæc signa defuerint, tunc in arboribus notas, quas decoreas vocant, convenit observare, sed illas quæ antiquitus probantur incisæ.

III. Quòd si intra terminos alienos per absentiam aut per ignorantiam domini partem aliquam forte possederit, statim eam, cùm antiqui & evidentes ab inspectoribus fines agnoscuntur, amittat domino reformandam, nec contra signa evidentia ullum longæ possessionis tempus opponat.

IV. Nisi si comparavit ab aliquo, tunc venditorem ostendat, & secundùm legem definiant.

IV. *De novo termino prohibendo.*

I. Nemo novum terminum sine consensu partis alterius aut sine inspectore constituat.

II. Quòd si fortè liber hoc fecerit, damnum pervasionis excipiat, quod legibus continetur, id est, sex solidos.

III. Si verò servus hoc admiserit domino nesciente, ducenta flagella publicè extensus accipiat; & nullum ex hoc præjudicium domino comparetur.

V. *De signis non evidentibus.*

Quotiens de commarchanis contentio nascitur, ubi evidentia signa non apparent in arboribus aut in montibus nec in fluminibus, & iste dicit, *Hucusque antecessores mei tenuerunt, & in alodem mihi reliquerunt*, & ostendit secundùm proprium arbitrium locum; alter verò nihilominus in istius partem ingreditur, alium ostendit locum, secundùm prioris verba suum & suorum antecessorum semper finisse usque in præsens asserit. Et si alia probatio nusquam inveniri dinoscitur, nec utrisque invasionem compensare voluerint, tunc spondeant invicem vvehadinc quod dicimus, & in campiones non fortiantur, sed cui Deus fortiorem dederit & victoriam, ad ipsius partem designata pars, ut quærit, pertineat.

VI. *De jacentibus columnis.*

I. Si quis, priusquam finita fuerit contentio, per fortiam ædificia elevare voluerit, & è contrario ille alter jacentibus columnis contradixerit, & inde testem habuerit, & is propter contumaciam legi obtemperare noluerit, sed suam perfecerit domum, & cetera ædificia sepis conclusione firmaverit, tunc dicat, *Emunda territorium meum usque ad legis persinitionem*, & ille è contrario in suum dicit posuisse & emundare minimè debere, iste verò dicit, *Ego testem habeo quòd tibi jacentibus columnis contradixi*, tunc testes jurantes testimonium præferant, & cum campionibus determinetur sententia.

II. In ceteris hujusmodi ædificiis & horum conclusionibus nullatenus testificatio consistat; sed is qui ædificavit, cum sua lege defendat. Si autem curtis adhuc cinctus non fuerit, ille qui defendere voluerit, jactet securem saiga valentem contra meridiem, orientem, atque occidentem: à septentrione verò ut umbra pertingit, ampliùs non ponat sepem nisi determinata fuerit contentio.

VII. *De materiis non elevatis.*

I. Si aliquis alicujus materiamen in silva aut propter inimicitias vel invidiam truncaverit, vel læserit, cum alio simili restituat, & cum solido uno componat.

II. Et si ea sibi in usum miserit, nisi per convenientiam non potest, debet ei in mallo placare ad restituendum, & cum solido, dum ipsam habet, componat.

TITVLVS XII.

De pignoribus.

I. *Vt nemini liceat pignorare.*

I. Pignorare nemini liceat nisi per jussionem judicis.

II. Si fortè est aliquis homo tam durus vel inobediens aut contumax, rebellis justitiæ, qui non vult rectè respondere, non vult justitiam facere, ille est contemptor legis, talis distringatur à judice.

II. *De eo qui non vult justitiam facere.*

I. Si quis liber alicui libero, qui eum mallat de qualicunque re, dedignabitur justitiam facere, ille qui quærit causam suam, habeat ibi testes duos vel tres, qui audiant & videant qualiter ille respondeat, ut possint ante judices testes esse. Tunc judex jubeat eum in præsenti venire, & judicet ei, & componat duodecim solidos, quia non dignabatur justitiam facere ei cui debuit.

II. Sic omnis qui non dignabitur justitiam facere ei cui debuit, de qua re appellatus fuerit, pro fatigatione quam facit ei qui eum appellat, componat duodecim solidos, & postea respondeat secundùm legem, & faciat justitiam sicut lex habet, Duci verò quadraginta solidos.

III. *Si contra legem pignoraverit.*

I. Si quis aliquem contra legem pignoraverit sine jussione Ducis, pignus sine læsione reddat, & aliud simile addat. Duci verò pro fredo quadraginta solidos solvat.

II. Et si læserit illud pignus, componat quantum æstimaverit qui causas judicat.

III. Talis enim præsumptio non debet fieri, quia hoc scandalum generat.

IV. Et pro omni pignore, quod contra legem tulerit, semper cum sex solidis componat.

V. Si pignus illud minùs valet quàm sex solidos, tunc pignus reddat, & cum sex solidis componat.

VI. Si autem pignus quod tulit plus valet quàm sex solidos, ipsum inlæsum reddat, & simile aliud addat, Duci verò pro fredo quadraginta solidos.

IV. *Si porcos in pignus tulerit.*

I. Si quis contra legem porcos in pignus tulerit, unumquemque cum duodecim saigis componat.

II. Illam ductricem cum tremisse componat. LEX BAIVVARIORVM.

V. *Si oves tulerit in pignus.*

I. Si quis oves in pignus contra legem tulerit, taceat de causa pro qua pignus tulit, & cum solido componat.

II. Nisi fortè ille homo alias res non habet, per quas possit pignus tollere, si nisi ipsas oves nihil aliud habet, non erit culpabilis; quia necessitas hoc compellit facere.

VI. *Si messem vel prata araverit.*

Si quis messem vel pratum alterius araverit usque ad tres sulces in longitudine jugeris, vel in transversa sex sulces, cum tribus solidis componat. Aut si negare voluerit, juret cum sacramentali uno.

VII. *Si messem maturam furaverit.*

I. Si quis messem jam maturam in agro furaverit, cum sex solidis componat.

II. Et si negare voluerit, cum sex sacramentalibus juret secundùm legem suam.

VIII. *Si alterius initiaverit messem.*

Si quis messes alterius initiaverit maleficis artibus, & inventus fuerit, cum duodecim solidis componat, quod aranscarti dicunt, & familiam ejus & omnem substantiam ejus vel pecora ejus habeat in curam usque ad annum. Et si aliquid perdiderit homo ille de rebus suis in illo anno, ille reddat. Et si negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus juret, aut cum campione cincto defendat se, hoc est, pugna duorum.

IX. *Si servum ad fugiendum suaserit.*

I. Si quis servum alienum ad fugiendum suaserit, & foras terminum eum duxerit, hoc est, foras marcham, cum duodecim solidis componat, & ipsum reducat.

II. Et si negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus juret, aut cum campionibus suam quærat justitiam.

III. Si ancilla est, cum viginti quatuor solidis componat, & ipsam reddat.

TITVLVS XIII.

De vitiatis animalibus & eorum compositione.

I. *De animalibus vitiatis.*

Qui sepi damnum inferunt, & hujus vitij adsuescunt, si se in stipitem maculaverint introeundo vel exeundo, & ibi mortui fuerint, si sepes legitimè fuerit exaltata, id est, mediocri statura virili usque ad mammas, nihil cogatur solvere dominus sepis.

LEX BAIUVARIORUM.

II. *Qui ea in sepem compulerit.*

Si altera persona ipsum animal per vim fallire compellerit, solvat animal, quia injustè eum in periculum mortis ejecit.

III. *Si dominus sepis hoc fecerit.*

Si ipse dominus sepis simili modo ex sua clausura cum canibus vel ceteris flagellis ejecerit, cum simili componat.

IV. *Statim si mortua non fuerit.*

Si autem statim mortuum non fuerit, sed vulneratum evaserit ad domum domini sui, & dominus animalis hoc cognoverit, & dicit ad illum reum qui ipsum animal compellebat in mortem, *Recipe animal quod lesisti*, quod nos avursum vocamus.

V. *Si confessus est, recipiat eum.*

Si autem confessus est, recipiat, donec sanetur, & aliud interim ad operationem restituat, quale illud fuerat quod læsit.

VI. *De restituendis animalibus.*

I. Si verò mortuum fuerit, quod in locum posuit teneat possessor animalis læsi.

II. Iste verò cadaver quod sanare nequiverat ad suum teneat usum.

VII. *Si læsum recipere noluerit.*

Si autem læsum animal, qui id lædere se compellebat, recipere noluerit, dominus animalis cadaver sibi sumat in usum, & ille alius nihilominus ex integro cogatur exsolvere.

VIII. *Si oculum alterius animalis excusserit.*

V. 366. Si quis alicujus caballo aut bovi vel cuilibet quadrupedi unum oculum excusserit, adpretiet illud pecus quod valet, & tertiam partem componat.

IX. *Si bovis cornu.*

I. Si quis bovi alterius cornu à capite excusserit, cum tremisse componat.

II. Si cornu exilierit, & os remanserit, duas saigas donet.

III. Si vaccæ excusserit, duas saigas componat.

X. *Si caudam amputaverit.*

I. Si caudam amputaverit, vel aurem, si equus est quem marach dicimus, cum solido componat.

II. Si mediocris fuerit, quod vvlz vocant, cum medio solido componat.

III. Et si deterior fuerit, quod angargnago dicimus, qui in hoste utilis non est, cum tremisse componat.

IV. Similiter qui alterius bovi caudam amputaverit vel aurem, cum tremisse componat.

V. Si vaccam alterius hujusmodi læserit, cum duabus saigis componat.

XI. *De injustè usis animalibus.*

I. Et si unum eorum contra legem minaverit, quod svvezcholi dicimus, pari sententiæ subjaceat.

II. Si quis autem contumaciter alterius jumento propter dispectionem domini sui vel quacunque inimicitia hoc injustè perpetraverit, hæc universa in componendo duplentur.

XII. *Ut minimè præsumat animal alienum occidere.*

I. Ut nemo præsumat alienum animal occidere, neque porcum, quamvis in damno eum invenerit; sed recludat eum donec domino ejus ostendat damnum, & aliqui de vicinis eorum videant hoc, & designent locum qui læsus est, & alia quæ intacta sunt, usque ad maturitatem colligat cujus messis est; & quantum minùs invenerit in læsione illa, contra hæc æqualitatem integram ille reddat cujus animalia fuerunt & damnum fecerunt.

II. Ita & de vinea & de prato faciat sicut æstimatores arbitraverint, & componat.

TITULUS XIV.

De commendatis & commodatis.

I. *De custodia.*

I. Si quis caballum aut quodlibet animalium genus ad custodiendum mercede placita commendaverit, si perierit, ejusdem meriti ille qui commendata susceperit exsolvat; si tamen mercedem fuerit pro custodia consecutus.

II. Quòd si etiam nulla placita mercede susceperat, & mortuum esse probaverit, nec ille mercedem requirat, nec ab illo aliquid requiratur.

III. Tamen ratio est ut præbeat sacramenta ille qui commendata susceperat quòd non per suam culpam neque per neglegentiam mortua consumpta sint, & reddat corium.

IV. Eadem de commodatis forma servetur.

II. *Si aurum furaverit.*

Si cui aurum, vel argentum, vel ornamenta, vel quæcunque species fuerint commendatæ, sive custodiendæ traditæ sint, sive vendendæ, & in domo ipsius cum rebus ipsius forsitan fuerint incendio concrematæ, unà cum testibus qui commendata susceperat præbeat sacramenta nihil exinde suis profuisse compendiis, & nihil cogatur exsolvere; excepto auro & argento, quod ardere non potuit. V. 358.

III. De

III. *De incendio furatis.*

I. Si quis fortè, dum domum flamma consumit, se quasi auxilium adlaturus ingesserit, & aliquid fortè rapuerit, dominus domus diligenter inquirat; & si eum potuerit invenire, ille qui rapuerat, in quadruplum rapta restituat.

II. Et si de commendatis rebus apud direptorem aliquid fortè reperit, domino restituere non moretur.

IV. *De commendatis furatis.*

V. 356. I. Si verò quæ commendata fuerant furto probantur ablata, et qui commendata perdiderat spatium tribuatur donec furem suum investigatione perquirat.

II. Et si eum invenerit, commendatori res proprias tantummodo reformare procuret.

III. Compositio verò furti ad eum qui habuit rem commendatam pertineat.

IV. Et si fur non fuerit intra statutum tempus inventus, medietas rerum commendatarum domino suscipiente reddatur, damnum verò ex medio uterque sustineat.

V. Et postmodum si dominus rerum apud eum cui commendaverat, quæcunque fuerint suppressa vel repressa repererit, cùm hæc ille priùs se dixerat perdidisse vel furto fuisse sublata, sicut à fure ea ab eo exigi legum statuta præcipiunt, & compositionem cogatur implere.

V. *De re in contentione posita.*

V. 357. Rem in contentione positam non liceat donare nec vendere.

VI. *De viduis.*

Viduæ, si post mortem mariti in viduitate permaneant, æqualem inter filios suos, id est, qualem unus ex filiis, usufructuariam habeant portionem, usque ad tempus vitæ suæ usufructuario jure possideant.

VII. *De secundis nuptiis.*

I. Quòd si mater ad alias nuptias fortè transierit, ea die usufructuariam portionem, quam de bonis mariti fuerat consecuta, filij inter reliquas res paternas, qui ex eo nati sunt conjugio, vindicabunt.

II. Mater verò si habet proprias res, cum dote sua, quam per legem habet, egrediatur.

III. Et si ibi filios nec filias generavit, post mortem ejus omnia quæ de filiis suis detulit, ad alios revertantur.

VIII. *De divisione inter fratres.*

I. Vt fratres hereditatem patris æqualiter dividant; ut quamvis multas mulieres habuisset, & totæ liberæ fuissent de genealogia sua, quamvis non æqualiter divites, unusquisque hereditatem matris suæ possideat, res autem paternas æqualiter dividant. LEX BAIVVARIORVM.

II. Si verò de ancilla habuerit filios, non accipiant portionem inter fratres, nisi tantum quantum ei per misericordiam dare voluerint fratres eorum; quia in veteri lege scriptum est: *Non enim erit heres filius ancillæ cum filio liberæ.* Tamen debent misericordiam considerare, quia caro eorum est. Gal. 4.

IX. *De eo qui sine liberis moritur.*

I. De eo qui sine filiis & filiabus mortuus est, mulier accipiat portionem suam, dum viduitatem custodierit, id est, medietatem pecuniæ. Medietas autem ad propinquos mariti pertineat.

II. Si autem mulier mortua fuerit, aut alium maritum tulit, tunc quod proprium habet de mariti rebus, quæ per legem ei debentur, accipiat. Ceteras res propinqui prioris mariti accipiant.

III. Si autem maritus, qui nec filios nec filias nec nepotes nec pronepotes nec ullum de propinquis habet, sed in uxorem aut donatione aut testamento sive partem sive omnes contulerit facultates, & hæc deinceps in viduitate persistit, & memoriam mariti cum pudicitia castitatis observat, omnia quæ à marito ei sunt donata possideat, & ea in quem voluerit pro suo jure transfundat.

IV. Quòd si maritus & mulier sine herede mortui fuerint, & nullus usque ad septimum gradum de propinquis & quibuscunque parentibus invenitur, tunc illas res fiscus adquirat.

TITVLVS XV.

De venditionibus.

I. *Si quis res alienas vendiderit.*

I. SI quis vendiderit res alienas sine voluntate domini sui, aut servum, aut ancillam, aut qualemcunque rem, ipsam per legem reddat, & consimilem aliam addat. V. 365.

II. Et si ipsam non potest invenire, duas consimiles reddat.

II. *Si quis possessionem vendiderit.*

I. Si quis vendiderit possessionem suam alicui, terram cultam, non cultam, prata, vel silvas, post acceptum pretium aut per chartam aut per testes comprobetur firma emptio, ille testis per aurem debet esse tractus, quia sic habet lex vestra.

LEX BAIVVARIORVM. Duo vel tres vel ampliùs debent esse testes.

II. Si venditio fuit violenter extorta, id est, aut metu mortis, aut per custodiam, nulla ratione firma sit.

III. *Si à servo alieno comparaverit.*

V. 306. I. Si quis à servo alieno aliquid comparaverit nesciente domino suo, si dominus firmam esse noluerit emptionem, reddatur pretium emptori, & emptio nihil habeat firmitatis.

II. Si ipsum non habet, consimile reddat.

IV. *De contentione venditæ rei.*

I. Quotiens de vendita re contentio commovetur, si alienam fuisse constiterit, nullus sine domini præjudicio comparet.

II. Et domino is qui alienа vendere præsumpsit, duplum cogatur exsolvere, nihilominus emptori, qui accepit, pretium redditurus.

III. Et quicquid ad comparatæ rei profectum studio suæ utilitatis emptor adjecerit, à locorum judicibus æstimetur, & ei qui laborasse cognoscitur, à venditore juris alieni satisfactio justa reddatur.

V. *Si ingenuum hominem vendiderit.*

I. Si quis ingenuum vendiderit, cùm ille suam probaverit libertatem, is qui eum vendidit, reducat eum in locum suum, & restituat ei libertatem sicut priùs habuit, & componat ei quadraginta solidos; excepto quod emptori in duplum pretium, quod accepit, cogatur exsolvere.

II. Similis ratio dupliciter de feminis servetur.

III. Et si eum vel illam foris provincia vendiderit, & iterum reducere non potuerit, tunc cum vveregildo componat, hoc est, centum sexaginta solidos solvat parentibus.

VI. *Si servum proprium vendiderit.*

V. 358. Si quis servum suum vendiderit, forsitan ejus nesciens facultates quas habebat, dominus ejus potestatem habeat, qui eum vendidit, requirendi res ejus ubicunque invenire potuerit.

VII. *Si servus de suo fuerit redemptus.*

V. 359. Si quis servus de peculio suo fuerit redemptus, & hoc dominus ejus fortè nescierit, de domini potestate non exeat; quia non pretium, sed res servi sui, dum ignorat, accepit.

VIII. *De commutatione.*

VI. 152. 417. Commutatio, hoc est, quod cambias, talem qualem emptio habeat firmitatem.

IX. *De venditionis forma.*

I. Venditionis hæc forma servetur ut seu res seu mancipium vel quodlibet genus animalium venditur, nemo propterea firmitatem venditionis inrumpat quòd dicat se vili pretio vendidisse; sed postquam factum est negotium, non sit mutatum. V. 362.

II. Nisi fortè vitium invenerit quod ille venditor celavit, hoc est, in mancipio, aut in caballo, aut in qualicunque peculio, id est, aut cæcum, aut herniosum, aut caducum, aut leprosum.

III. In animalibus autem sunt vitia quæ aliquotiens celare potest venditor.

IV. Si autem venditor dixerit vitium, stet emptio, non potest mutari.

V. Si autem non dixerit, mutare potest in illa die, & in alia, & in tertia die.

VI. Et si plus de tribus noctibus habuerit, postea non potest mutare.

VII. Nisi fortè eum invenire non potuerit infra tres dies, tunc quando invenerit, recipiat qui vitiatum vendidit.

VIII. Aut si non vult recipere, juret cum sacramentali uno: *quia vitium ibi nullum sciebam in illa die quando negotium fecimus.* & stet factum.

X. *De arris.*

Qui arras dederit pro quacunque re, pretium cogatur implere quod placuit emptori. Et si non occurrerit ad diem constitutum, vel antea non rogaverit placitum ampliorem, & hoc neglexerit facere, tunc perdat arras, & pretium quod debuit impleat. V. 363.

XI. *De firmitate.*

I. Si mancipium alicujus aliquis interciaverit, dicens, *Istud mancipium ego comprehendi extra terminum ubi Dux exercitum duxit, vel alibi Dux illum per debitam & justum culpam tulit, & mihi licenter tradidit.* Aut si aliqua ornamenta sint, dicit: *Quòd mancipia mea ex propria mea materia laboraverunt & fecerunt*, aut fabri hujusmodi si fuerint, *propterea tradidi & firmabo.* Si hæc defuerint, in supradictis rebus nullatenus potest firmare. Si autem firmaverit, non potest ab eo cui firmavit, nisi ipse voluerit, retrahere.

II. Si campio quæsitores vicerit, si firmare promiserit emptori, id est, suviron, & non potuerit per hæc verba veraciter, ut suprà diximus, & constitutum ruperit, tunc pretium reddat, & talem terram aut speciem, qualem se firmare pollicebatur, restituat sine mora; eò quòd valde reprehensibilis est qui res alterius dare præ-

ſumpſerit ; quia aliquotiens exinde ſcandala naſcuntur.

III. Simili modo qui propria donaverit ut quibuſdam injuſtis machinamentis ſibi ſociaret quod nunquam tenuerat.

IV. Si mancipium fuerit, & dicit, *Pater meus reliquit mihi in hereditatem*, aut, *Ego in propria domo enutrivi illud*, *de propriis meis mancipiis natum* ; ſimiliter de jumentis vel hujuſmodi, quæ fuerint, adſerere poteſt.

XII. *Ut per chartam venditio firmetur aut teſtes.*

Quicquid vendiderit homo, aut comparaverit qualemcunque rem, omnia ſint firmata aut per chartas aut per teſtes qui hoc probare poſſint, hoc eſt, de mancipiis, de terra, caſis vel ſilvis, ut poſtea non ſit contentio.

XIII. *De pactis vel placitis.*

VI. 149. 341. Pacta vel placita quæ per ſcripturam quamcunque facta ſunt, vel per teſtes denominatos tres vel ampliùs, dummodo in his dies & annus ſit evidenter expreſſus, immutare nulla ratione permittimus.

TITULUS XVI.

De teſtibus & eorum cauſis.

I. *De teſtibus, ſi ſuum voluerit vindicare.*

I. SI quis homo pratum vel agrum vel exartum alterius contra legem malo ordine invaſerit, & dicit ſuum [illegible], propter præſumptionem, cum ſex ſolidis componat, & exeat.

II. Si autem ſuum voluerit vindicare illum agrum aut pratum vel exartum, vel unde illa contentio eſt, taliter vindicet. Iuret cum ſex ſacramentalibus, & dicat: *Ego tua opera priora non invaſi contra legem, nec cum ſex ſolidis componere debeo, nec exire, quia mea opera & labor prior hic eſt quàm tuus.* Tunc dicat ille qui quærit: *Ego habeo teſtes qui hoc ſciunt quòd labores de iſto campo ſemper ego tuli, nemine contradicente exartavi, mundavi, poſſedi uſque hodie, & pater meus reliquit mihi in poſſeſſione ſua.* Ille homo qui hoc teſtificare voluerit, commarchanus ejus debet eſſe, & debet habere ſex ſolidorum pecuniam & ſimilem agrum. Tunc ille teſtis juret taliter: *Quia ego hoc meis auribus audivi, & oculis meis vidi, quòd iſtius hominis priora opera fuerunt in iſto agro quàm tua, & labores fructuum ille tulit.* Poſt ſacramentum reddat agrum. Tunc ille defenſor, ſi ſperat quòd juſtitia de illo agro ſuo fuiſſet, & hoc in præſenti populo fiat, ne per invidiam aliquis pereat, dicat ad illum teſtem: *Mendacium juraſti contra me. Sponde mihi pugnam duorum, & manifeſtet Deus ſi mendacium an veritatem juraſti contra me ; & componere debes cum duodecim ſolidis, & illam terram reddere quam mendaciter abſtuliſti.* Si vicerit ille qui quærit, componat cum duodecim ſolidis, & illam terram reddat. Et ſi illam terram non potuerit donare, donet aliam in proximo quantum jactus eſt de ſecuri ſaiga valente. Et ſi in proximo non habet, nec comparare poteſt, juret ſecundùm pretium agri ut ipſum agrum cum pretio valente nec cum duplo nec cum triplo conquirere potuiſſet, donet ubi habet ; & ipſum agrum quem donaverit, juret quòd talis ſit qualis ſuus fuerat. LEX BAIUVARIORUM.

II. *Si teſtem habuerit per aurem tractum.*

Si quis teſtem habuerit per aurem tractum de qualibet cauſa finita ratione, & hoc confirmarit per teſtes, poſthæc non debet repetere nec inquietare illum à quo finivit rationem ſuam. Et ſi voluerit, tunç per teſtes defendat ſe, ille teſtis teſtificet ſicut ſcit unde ad teſtem per aurem tractus fuit, & hoc per ſacramentum confirmet. Non debet teſtem veritatis repellere cauſaticus ejus. Niſi fortè aliquis teſtem mendacem habere voluerit, poteſt illum cum lege repellere cum pugna duorum & dicere: *Non tibi traxi teſtem de iſta cauſa, neque conſentio.* Si autem teſtis per aurem tractus fuerit de compoſitione finienda, vel propter arras, qui donat quaſi pro pignore qualemcunque rem, uſque dum ſolvat debitum, & pignus recipiat, illum teſtem nemo repellat, nec poteſt, ſed conſentiat. Niſi ſuper mortuum hominem teſtare voluerit aliquam cauſam, illum poteſt contradicere cum duorum pugna & dicere: *Defendere hoc volo cum campione meo quod dicis, quia & tu mentiris, & tuus teſtis ſuper mortuum meum.*

III. *Si teſtis victus fuerit.*

Et ſi ille victus fuerit qui negare teſtem voluit ſuper mortuum ſuum, tunc ampliùs pugna duorum non veniat, quia ad teſtificationem per vim illum mortuum adquiſivit ; ſed cum ſacramento, ut lex eſt, teſtificetur, & teſtificatio firma permaneat.

IV. *De diſcordia judicum.*

Sed hic diſcordant noſtri judices de pacto, quòd ipſe qui teſtem adducit jurare debeat quòd mendacem teſtem non proferat, nec de illius teſtificatione ſacramenti ſe abſtinere debeat.

LEX BAIVVARIORVM.

V. *Si plures fuerint testes.*

Et si plurimi testes fuerint, & ad unum conventum venerint, sortiantur illi testes inter se, & cui sors exierit, juret ille taliter & dicat: *Ad testem sortitus sum, & ad testem me facere volo.* Adprehendat manum proximi sui, & dicat: *Si illum Deus adjuvet & illum cujus manum teneo quòd ego ad testem illum inter vos per aurem tractus fui de ista causa ad veritatem dicendam.* Tunc solus juret cum sua manu. Postea donet arma sua ad sacrandum, & per ea juret ipsum verbum cum uno sacramentali. Et si mendaciter jurat, componat illi cujus causam abstulit cum duodecim solidis, & ipsam causam restituat, aut defendat se cum campione suo, si rectè juravit, hoc est, pugna duorum.

TITVLVS XVII.

De campionibus & causis quæ ad eos pertinent.

I. *Si unus ab altero fuerit interfectus.*

I. SI unus ex his ab altero interfectus fuerit, quamvis nobilis sit persona, non componatur amplius quàm duodecim solidis; & ab eo componatur qui illum injustè invitavit.

II. Si servus fuerit per domini sui consensum, pari modo ratio subjacebit. Sin autem, cum viginti solidis componat.

II. *De his qui propriam alodem vendiderunt.*

De his qui propriam alodem vendunt vel quascunque res, & ab emptore alter abstrahere voluerit & sibi sociare in patrimonium, tunc dicat emptor ad venditorem: *Terram*, aut quæcunque fuerit res, *abstrahere mihi vult vicinus meus*, aut quis fuerit. Et iste respondet: *Ego quod tibi donavi, cum lege integra & verbis testificatione firmare volo.* super septem noctes fiat constitutum. Si dicit, cum utrisque utræque partes conveniunt: *Cur invadere conaris territorium quod ego justè jure hereditatis donavi.* Ille alius contrà: *Cur meum donare debuisti, quod antecessores mei antea tenuerunt?* Iste verò dicit: *Non ita, sed mei antecessores tenuerunt, & mihi in alodem reliquerunt, & vestita est illius manus cui tradidi, & firmare volo cum lege.* Si statim voluerit, liberam habeat potestatem. Sin autem, postea super tres dies aut quinque aut certè septem ea ratione firmet. Per quatuor angulos campi, aut designatis terminis, per hæc verba tollat de ipsa terra, vel aratrum circumducat, vel de herbis, aut ramis, silva si fuerit: *Ego tibi tradidi, & legitimè firmabo per ternas vices.* Dicat hæc verba, & cum dextera manu tradat; cum sinistra verò porrigat vvadium huic qui de terra ipsa eum mallat, per hæc verba: *Ecce vvadium tibi do quòd terram tuam alteri non do, legem faciendo.* Tunc ille alter suscipiat vvadium, & donet illum vicessoribus istius ad legem faciendam. Si causa fuerit inter illos pugnæ, dicat ille qui vvadium suscepit: *Injustè territorium meum alteri firmasti*, id est, fasvvirotos. *Ipsum mihi debes reddere, & cum duodecim solidis componere.* Tunc spondeant pugnam duorum, & ad Dei pertineat judicium. Sin autem, cum sacramento se defendat, id est, cum duodecim, quòd suam terram injustè non firmaret alteri, nec suæ ditioni restituere deberet, nec cum duodecim solidis componere.

TITVLVS XVIII.

De mortuis & eorum causis.

I. *Si mortuum ex monumento ejecerit.*

SI quis mortuum liberum de monumento effodierit, cum quadraginta solidis componat parentibus, & ipsum quod ibi tulit furtivum componat.

II. *Si in flumine projecerit.*

I. Si quis liberum occiderit furtivo modo, & in flumen ejecerit, vel in talem locum ut cadaver redire non quiverit, quod Bajuvarij murdridam dicunt, in primis cum quadraginta solidis componat, eò quòd funus ad dignas obsequias reddere non valet. Postea verò cum suo vveregildo componat.

II. Et si ipsum cadaver à fluminis alveo ad ripam projectum fuerit, & à quolibet inventum, qui iterum cadaver de ripa impinxerit, & exinde probatus fuerit, cum duodecim solidis componat.

III. Si servus furtivo modo supradicto more occisus fuerit, & ita absconsus, quod gamurdrit dicunt, novuplum componat, id est, centum octuaginta solidos.

III. *De vestitu mortuorum.*

I. De vestitu utrorumque, quod vvalaraupa dicimus, si ipse abstulerit qui hos interfecit, dupliciter componat.

II. Si alter, & non ipse reus, omnia furtivo more componat.

IV. *Si vulneraverit mortuum.*

Et si, ut sæpe contingit, aquilæ vel ceteræ aves cadaver repererint, & super ad lacerandum consederint, & aliquis sagit-

tam ejecerit, & cadaver vulneraverit, & repertum fuerit, cum duodecim solidis componat.

V. *Si cadaver læserit.*

Simili modo quicunque cadaver hominis læserit, quem alter interfecit, si caput amputaverit, si manum præciderit, si pedes, si aurem, si tantum quod profusionem sanguinis reputamus, de mortuo tam minima quàm maxima plaga, semper cum duodecim solidis componat.

VI. *Si humaverit mortuum.*

V. 361. I. Et si à quolibet mortuus fuerit repertus, & eum humanitatis causa humaverit, ut neque à porcis inquinetur, nec à bestiis seu canibus laceretur, liber sit an servus, & postea repertum fuerit, ille qui eum humaverit, si requirere voluerit, parentes illius solvant ei solidum unum, aut dominus servi, si servus fuit. Sin autem, à domino recipiat mercedem, quia scriptum est; *Mortuos sepelire.*

II. Quia aliquotiens conspicimus, cùm cadaver humo immissum fuerit, & lignum insuper positum, cunctis adstantibus, ut requiratur dominus cadaveris ut primus terram superiniciat, & si liber, similiter filium aut fratrem, ne rei sint ceteri humatores. quod omne à falsis judicibus fuerat æstimatum, non in veræ legis veritate repertum.

VII. *De navibus.*

I. Si quis navem alterius tulerit de loco suo, ipsam inlæsam reddat aut similem.

II. Et si eam foris aqua traxerit & absconderit, & negaverit interrogatus, furtivum componat.

TITVLVS XIX.

De canibus & eorum compositione.

I. Si quis canem seucem, quem leithunt vocant, furaverit, aut similem aut ipsum reddat, & cum sex solidis componat. Et si negare voluerit, cum tribus sacramentalibus juret secundùm legem suam.

II. Si autem seucem doctum, quem triphunt vocant, furaverit, cum tribus solidis componat, aut cum uno sacramentali juret.

III. Si autem seucem qui in ligamine vestigium tenet, quem spurihunt dicunt, furaverit, cum sex solidis componat, & similem aut ipsum reddat.

IV. De eo cane quem bibarhunt vocant, qui sub terra venatur, qui occiderit, alium similem reddat, & cum sex solidis componat. Lex Baiuvariorum.

V. De canibus veltricibus, qui unum occiderit qui leporem non persequitur, sed sua velocitate comprehendit, cum simile & tribus solidis componat.

VI. De eo cane qui dicitur hapihuhunt, pari sententiæ subjaceat.

VII. De his canibus qui ursos vel bubalos, id est, majores feras, quod suvarzuvild dicimus, persequuntur, si de his occiderit, cum simile & sex solidis componat.

VIII. Qui verò pastoralem, qui lupum mordet, occiderit, cum tribus solidis componat.

IX. Si autem canem qui curtem domini sui defendit, quem hovauvarth dicunt, occiderit post occasum solis in nocte, cum tribus solidis componat, quia furtivum est. Si verò ante solis occasum hoc fecerit, similem reddat, & cum uno solido componat.

X. Si autem canis per vestimentum aut per membrum hominem tenuerit, & de manu eum percusserit ut moriatur, similem reddat, & ampliùs non requiratur. Et dominus canis quod canis fecit componat medietatem ac si ipse fecisset. Si hoc noluerit, canem non requirat.

TITVLVS XX.

De accipitribus vel avibus.

I. Si quis accipitrem occiderit, quem chranohari dicunt, cum sex solidis & simile componat, & cum uno sacramentali juret ut ad volare & capere similis sit.

II. De eo qui dicitur ganshapuch, qui anseres capit, cum tribus solidis componat, & similem reddat.

III. Illum quem anothapuch dicimus, cum solido & simili componat.

IV. De sparvariis verò pari sententiæ subjaceat cum solido & simile restituendi, & cum sacramento ut tales sint quales interfectione damnavit.

V. Si vero furto ablati fuerint, per omnia furtivum cogantur solvere ut lex compellit.

VI. De his quidem avibus quæ de silvaticis per documenta humana domesticantur industria, & per curtes nobilium mansuescunt volitare atque cantare, cum solido uno & simile componat, atque insuper ad sacramentum.

LEX BAJUVARIORUM.

TITULUS XXI.

De pomariis & nemoribus atque apibus & eorum compositione.

I. Si quis alienum pomarium effodierit per invidiam, vel exciderit arbores fructiferas, ubi duodecim sive amplius fuerint, in primis quadraginta solidos componat, viginti cujus pomarium fuit, & alios viginti in publicum, quia contra legem fecit. Et alias arbores similes ibi plantet, & unamquamque arborem cum solido componat; & omni tempore pomorum solidos donet usque dum illæ arbores fructum faciant quas ille plantavit.

II. Si quis aliena nemora præciderit, si portat escam, & rubus est, cum solido & simile componat.

III. Et si ampliùs usque ad numerum sex per singulos singulum restituat. Deinde arborum numerositatem restituere cogatur; & de his quæ nondum fructum portaverunt, cum tremisse & simile restituat.

IV. De fagis verò tremissem & simile restituendum censemus, usque ad numerum sex solidorum per singulas arbores, id est, decem & octo. Et si amplius damnum infert, non cogatur componere nisi numerum restituendi.

V. Si malum vel pirum vel cetera hujusmodi, pari sententia ut fagi perseverent.

VI. Si verò de minutis silvis de luco vel quacunque kaheio vegetum reciderit, cum solido & simile componat, & deinceps usque ad sex solidos restitutionem & compositionem.

VII. Si amplior fuerit numerus vegitarum, non cogatur componere, nisi restituere cum simili & sacramento. Si autem post compositionem & restitutionem damnum intraverit inferre in ipsius nemora cui composuit, nihil excludat componendi sententiam, sed superioris observetur regula sententiæ.

VIII. Si apes, id est, examen alicujus ex apili elapsum fuerit, & in alterius nemoris arborem intraverit, & ille consecutus fuerit, tunc interpellat eum cujus arbor est, & cum fumo & percussionibus ternis de transversa secure, si potest, suum eiciat examen, veruntamen ita ut arbor non lædatur. Et quod remanserit, hujus sit cujus arbor est.

IX. Si autem in capturis quæ ad capiendas apes ponuntur, id est, vasculis, apum, simili modo interpellat eum cujus vasculum est, & studeat suum eicere examen. Veruntamen vasculum non aperiatur nec lædetur. Si ligneum est, ternis vicibus lidat eum terris. Si ex corticibus aut ex surculis compositum fuerit, cum pugillo ternis vicibus percutiatur vasculum, & non ampliùs. Et quos ejecerit sua erunt; & quæ remanserint, ipsius erunt cujus vasculum est.

X. Si autem dominum arboris vel vasculi non interpellaverit, & sine illius conscientia ejectum domino restituerit, & ille cujus vasculum fuerat eum compellaverit ut ex suo opere vel arbore res tulisset, & ad restituendum compellaverit, quod untprut vocant, & ille alius si negare voluerit, & dicit suum consecutum fuisse, tunc cum sex sacramentalibus juret quòd ex suo opere ipsum examen injustè non tulisset, nec illud ad judicium restituere deberet.

XI. Pari modo de avibus sententia subjacet, ut nullus de alterius silva, quamvis priùs inveniat, aves tollere præsumat, nisi ejus commarchanus fuerit, quem calasneo dicimus. Et qui aliter præsumpserit, semper restitutionis sacramentum justum putamus, quamvis minima sit querela. Et si admittitur, cum sex sacramentalibus jurare lex compellit.

DE ISTIS SUFFICIT.

Sequebantur post ista in editione Lindenbrogij leges quas Tassilo Dux Bajuvariorum tulit anno DCCLXXII. *pridie Idus Octobris; quæ ab Henrico Canisio & Marco Velsero editæ sunt ex veterrimis membranis, ut ipsa Velseri verba ponamus. Eas nos heic omissas volumus; quia cùm Tassilo non fuerit Rex aut Princeps Francorum, leges ab eo latæ ad institutum nostrum pertinere non possunt.*

Post illam Tassilonis constitutionem Lindenbrogius exhibet capitula octo quæ Domnus Karolus serenissimus addere jussit, itémque alia capitula numero quatuordecim, ad Bajuvarios præcipuè spectantia. Nos illa referemus ad annum DCCCVI. *quo Karolus Magnus imperij sui divisionem instituit inter Karolum, Ludovicum, & Pippinum filios suos.*

DAGOBERTI REGIS PRÆCEPTUM DE EPISCOPALI DIGNITATE Cadurcæ urbis conlata Desiderio Thesaurario.

Dagobertus Rex Francorum Episcopis & Ducibus, cunctóque populo Galliarum finibus constituto. Condecet clementiæ principatus nostri sagaci indagatione prosequere & pervigili cura tractare ut electio vel dispositio nostra Dei in omnibus voluntati debeat concordare, & dum nobis regiones & regna in potestate ad regendum largiente Domino noscuntur esse conlatæ, illis committantur privilegia dignitatum quos vita laudabilis & morum probitas vel generositatis nobilitas attollit. Et quoniam virum illustrem Desiderium Thesaurarium nostrum cognovimus religionis observantiam ab ipso pueritiæ suæ tempore in omnibus custodire & sub habitu seculari Christi militem gerere, ac mores angelicos & sacerdotalem conversationem habere, ut non solùm in contiguis sed etiam in longinquis fama bonitatis ejus evulgata crebrescat, ideo credimus eum meritò ad sacerdotium provehere quem, sicut diximus, ornatis moribus videmus jugiter ad cælestem patriam anhelare. Et dum civium Abbatúmque Cadurcorum consensus hoc omnimodis exposcit ut eum Episcopum habeant, & nostra devotio similiter consentit, absque dubio credimus Dei nutu id fieri; ut dum satis nobis est in palatio nostro necessarius, ipsi nobis quodam modo violentiam inferamus, & eum ab editibus nostris auferamus, [quibus] regiones & regna à Deo sunt commissa, quamvis nobis inferamus dispendium, tales debemus procurare pastores qui secundùm Deum & juxta apostolica dicta plebes sibi ac nobis commissas debeant regere, unde nobis merces amplior possit adcrescere. Quamobrem juxta civium petitionem, nostram quoque concordantem in omnibus voluntatem, decernimus ac jubemus ut, adjuvante Domino, adclamante laudem ipsius clero vel populo, vir illustris & verus Dei cultor Desiderius Pontifex in urbe Cadurca debeat consecrari, & nostra civiúmque voluntas quod decrevit in omnibus in Dei nomine perficiatur, & pontificali benedictione sublimetur, dum modò Christo propitio vera hac religione profitemur quòd vita & conversatio ejus digna & probata ab universis habetur, in tantum ut pro nobis & pro universis ordinibus Ecclesiæ debeat exorare, & acceptabiles Deo hostias studeat offerre; quia ex hoc vitam nobis longiori ævo auctore Domino credimus propagandam, si ille in sacerdotio elegitur & sublimatur qui pro nobis vel pro vobis sibíque commissis securus ante tribunal Christi preces offerat, & in futuro judicio, ut culpas excuset, precator adsistat. Qua de re præsenti auctoritate decernimus ut sæpedictus Desiderius episcopatum in Cadurcena urbe præsentaliter suscipiat, & Christo propitio ejus temporibus teneat. Et ut hæc deliberatio voluntatis nostræ firmior habeatur, manus nostræ subscriptione subter eam decrevimus roborare. *Chrodobertus obtulit. Dagobertus Rex subscripsit.* Data sub die VI. Idus Aprilis anno octavo Dagoberti Regis.

INDICULUS DAGOBERTI REGIS AD DOMNUM Sulpitium Archiepiscopum, ut Desiderium benedicat.

Domino sancto & apostolico Domno meo patri Sulpicio Papæ Dagobertus Rex. Deo & vestræ sanctitati bene credimus esse compertum qualiter fidelis noster vir illustris Desiderius Thesaurarius noster nobis adolescentiæ suæ tempore fideliter deservivit; & nos devotissimam ac monasticam conversationem ejus habemus bene compertam. Ideo nos cognoscite taliter decrevisse, ut in civitate Cadurca, ubi germanus ejus Domnus Rusticus Episcopus præivit, in locum ipsius honorem episcopatus in Dei nomine debeat accipere; quia, divina ins-

pirante potentia, talis nostra devotio manet ut eos quos moribus ornatos & sanctis operibus deditos perspicimus, sicut est iste fidelissimus Dei & noster Desiderius, hos ad episcopale culmen provehere debeamus. Quia sic decet regiam celsitudinem, ut quos cognoscit in Dei timore conversari & fidem catholicam integrè custodire, vel evangelica præcepta omnimodis observare, ad tale officium studeat promovere. Proinde dum vos arcem Metropolitani scimus tenere, præsentes apices cum debito salutationis officio almitati vestræ studuimus destinare, petentes ut ad eum benedicendum properare debeatis, & litteras ad comprovinciales fratres vestros dirigatis ut & illi adesse debeant, ut canonicè & juxta apostolicam institutionem sub nostri præsentia in sancta Paschali sollemnitate Pontificali benedictione debeat confirmari. Illud etiam ante omnia supplicamus, ut nos in sanctis ac Deo placitis orationibus vestris Domino commendetis, & ad explendum quod vobis injungimus negotium nullam moram faciatis. Quem indiculum manus nostræ subscriptione, ut mos est, decrevimus roborare. *Dagobertus Rex subscripsit.*

SIGEBERTI REGIS

EPISTOLA AD DESIDERIUM EPISCOPUM

Cadurcensem.

Quòd synodale Concilium celebrari non debeat in regno absque permissu Regis.

Data circa annum DCL.

DOMINO sancto & apostolico in Christo patri Domno desiderio Siggybertus Rex. Dum, fabula currente, à plures * & fidelibus nostris cognovimus quasi vocati ab idémque patre nostro Vulfoleudo Episcopo synodali consilio Kal. Septembris in regno nostro, ignoramus in quo loco, unà cum reliquos fratres & comprovinciales vestros debeatis conjungere, licèt nos statuta canonum & ecclesiasticas regulas, sicut parentes nostri in Dei nomen conservarunt, ita & nos conservare optamus, tamen dum ad nostram antea notitiam non fuit perlatum, sic nobis cum nostris proceribus convenit, ut sine nostra scientia synodalis concilius in regno nostro non agatur, nec ad istas Kal. Septembris nulla conjunctio sacerdotum, ex his qui ad nostram ditionem pertinere noscuntur, non fiatur. Postea verò opportuno tempore, si nobis antea denuntiatur utrum pro statu ecclesiastico, an pro regni utilitate, sive etiam pro qualibet rationabile conditione, conjunctio esse decreverit, non abnuimus; sic tamen ut diximus, ut in*nostri priùs deferatur cognitionem. Proinde præsentia scripta sanctitati vestræ destinare curavimus, per quæ petimus ut pro nos orare dignetis, & ad istam conjunctionem, priusquàm nostram cognoscatis voluntatem, penitùs accedere non debeatis. Et ut certiùs credatis, hunc indicolum manu propria subter subscripsimus.

* f. ex

SYGGIBERTUS REX SUB.

KARLOMANNI

KARLOMANNI PRINCIPIS
CAPITVLARE PRIMVM

Datum anno Christi DCCXLII. in plena synodo.

Lib. v. Capitular. c. 2. IN nomine Domini nostri Iesu Christi. Ego Karlomannus Dux & Princeps Francorum anno ab incarnatione Christi DCCXLII. XI. videlicet Kalendas Maias cum consilio servorum Dei & optimatum meorum Episcopos qui in regno meo sunt cum Presbyteris ad Concilium & synodum pro timore Christi congregavi, id est, Bonifacium Archiepiscopum, & Burchardum, & Regenfridum, & Vuintanum, & Vuitbaldum, & Dadanum, & Eddanum, ac reliquos Episcopos, cum Presbyteris eorum, ut mihi consilium dedissent quomodo lex Dei & ecclesiastica religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum Principum dissipata corruit, & qualiter populus Christianus ad salutem animæ pervenire possit, & per falsos sacerdotes deceptus non pereat.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De Episcopis in Germania constitutis, & de synodo singulis annis congreganda.*
2. *Vt Clerici arma non tractent, neque ad exercitum pergant, præter eos qui sacrorum causa electi fuerint. Item ut à venationibus abstineant.*
3. *Vt Presbyteri parrochiarum Episcopo suo sint subjecti, & ministerii sui rationem illi reddant; paratique sint ad illum in visitatione suscipiendum. Ab illo chrisma novum accipiant; illum castitatis, vitæ, fidei, & doctrinæ suæ testem habeant.*
4. *Vt ignoti Episcopi ac Presbyteri sine probatione ad ministerium non admittantur.*
5. *Vt Episcopus cum Comite provideat ne populus paganas observationes faciat.*
6. *De pœna Clericorum vel monachorum aut monialium quæ in fornicationem inciderint.*
7. *Vt Presbyteri & Diaconi sagis non utantur, sed casulis. Et ut in domo sua mulieres non habeant. Item ut monachi & moniales juxta sancti Benedicti regulam vivere studeant.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De Episcopis in Germania constitutis, & de synodo singulis annis congreganda.

I. ITaque per consilium sacerdotum & optimatum meorum ordinavimus per civitates Episcopos, & constituimus super eos Archiepiscoporum Bonifacium, qui est Missus sancti Petri. Statuimusque per annos singulos synodum congregari; ut nobis præsentibus canonum decreta & Ecclesiæ jura restaurentur, & religio Christiana emendetur. Et fraudatas pecunias Ecclesiarum Ecclesiis restituimus. Falsos verò Presbyteros vel fornicatores Diaconos & Clericos de pecuniis Ecclesiarum abstulimus, & degradavimus, & ad pœnitentiam coëgimus.

Vt Clerici arma non tractent, neque ad exercitum pergant, præter eos qui sacrorum causa electi fuerint. Item ut à venationibus abstineant.

II. Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hostem pergere omnino prohibuimus, nisi illis tantummodo qui propter divinum ministerium, Missarum scilicet solennia adimplenda, & sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt; id est, unum vel duos Episcopos cum capellanis Presbyteris Princeps secum habeat, & unusquisque Præfectus unum Presbyterum, qui hominibus peccata con- VII. 123.

sitentibus judicare & indicare pœniten-
VII. 115. tiam possit. Necnon & illas venationes & * silvaticas vagationes cum canibus omnibus servis Dei interdiximus. Similiter ut accipitres & falcones non habeant.

Ut Presbyteri parrochiarum Episcopo suo sint subjecti, & ministerij sui rationem illi reddant; paratique sint ad illum in visitatione suscipiendum. Ab illo chrisma novum accipiant. Illum castitatis, vitæ, fidei, & doctrinæ suæ testem habeant.

VII. 130. III. Decrevimus quoque juxta sanctorum canones ut unusquisque Presbyter in parrochia habitans Episcopo subjectus sit sit illi in cujus parrochia habitat; & semper in quadragesima rationem & ordinem ministerij sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus & ordine Missarum, ipsi Episcopo reddat & ostendat. Et quandocumque jure canonico Episcopus circumeat parrochiam ad confirmandos populos, Presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum, cum collectione & adjutorio populi qui ibi confirmari debet. Et in cœna Domini semper novum chrisma ab Episcopo quærat. Et ut Episcopo testis adsistat castitatis & vitæ & fidei & doctrinæ illius.

Ut ignoti Episcopi ac Presbyteri sine probatione ad ministerium non admittantur.

VII. 126. IV. Statuimus etiam ut secundùm canonicam cautelam omnes undecumque supervenientes ignotos Episcopos vel Presbyteros ante probationem synodalem in ecclesiasticum ministerium non admitteremus.

Ut Episcopus cum Comite provideat ne populus paganas observationes faciat.

VII. 128. V. Decrevimus quoque ut secundùm canones unusquisque Episcopus in sua parrochia sollicitudinem gerat, adjuvante Graphione, qui defensor Ecclesiæ ejus est, ut populus Dei paganias non faciat, sed ut omnes spurcitias gentilitatis abiciat & respuat; sive profana sacrificia mortuorum, sive sortilegos vel divinos, sive phylacteria & auguria, sive incantationes, sive hostias immolatitias, quas stulti homines juxta Ecclesias ritu pagano faciunt, sub nomine sanctorum martyrum vel confessorum, Deum & suos sanctos ad iracundiam provocantes; sive illos sacrilegos ignes, quos nedfratres vocant, sive omnes, quæcumque sunt, paganorum observationes diligenter prohibeant.

De pœna Clericorum vel monachorum ac monialium quæ in fornicationem inciderint.

VI. Statuimus similiter ut post hanc sy- VII. 400.
nodum, quæ fuit XI. Kalendas Maias, ut quisquis servorum Dei vel ancillarum Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, ut in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua. Et si ordinatus Presbyter sit, duos annos in carcere permaneat, & antea flagellatus & scorticatus videatur, & pòst Episcopus adaugeat. Si autem Clericus aut monachus in hoc peccatum inciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, vertentem annum ibi pœnitentiam agat. Similiter & nonnæ velatæ eadem pœnitentia contineantur, & radantur omnes capilli capitis ejus.

Ut Presbyteri & Diaconi sagis non utantur, sed casulis. Et in domo sua mulieres non habeant. Item ut monachi & moniales juxta sancti Benedicti regulam vivere studeant.

VII. Decrevimus quoque ut Presbyteri vel Diaconi non sagis, laicorum more, sed casulis utantur ritu servorum Dei. Et nullus in sua domo mulieres habitare permittat. Et ut monachi & ancillæ Dei monasteriales juxta regulam S. Benedicti cœnobia vel xenodochia sua ordinare, gubernare, & vivere studeant, & vitam propriam degere secundùm prædicti patris ordinationem non negligant.

KARLOMANNI PRINCIPIS CAPITULARE SECUNDUM

Datum anno Christi DCCXLIII. apud Liptinas.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De prioris synodi capitulis communi consensu receptis & approbatis.*
2. *De pecunia ecclesiastica sub precario & censu in subsidium exercitus praestanda.*
3. *De incestis matrimoniis; & ut mancipia Christiana paganis non tradantur.*
4. *Ut qui paganas observationes in aliqua re fecerit, quindecim solidis multetur.*

INCIPIUNT PRAEDICTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De prioris synodi capitulis communi consensu receptis & approbatis.

Lib. v. Capitular. c. 3. I. MOdò autem in hoc synodali conventu, qui congregatus est ad Kalendas Martias in loco qui dicitur Liptinas, omnes venerabiles sacerdotes Dei & Comites & Praefecti prioris synodi decreta consentientes firmaverunt, seque ea implere velle & observare promiserunt. Et omnis ecclesiastici ordinis clerus, Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi, cum reliquis Clericis, suscipientes antiquorum patrum canones, promiserunt se velle ecclesiastica jura moribus & doctrinis & ministerio recuperare. Abbates verò & monachi receperunt regulam sancti patris Benedicti, ad restaurandam normam regularis vitae. Fornicatores namque & adulteros Clericos, qui sancta loca vel monasteria antè tenentes coinquinaverunt, praecepimus inde tollere & ad poenitentiam redigere. Et si post hanc definitionem in crimen fornicationis vel adulterij ceciderint, prioris synodi judicium sustineant. Similiter & monachi & nonnae.

De pecunia ecclesiastica sub precario & censu in subsidium exercitus praestanda.

II. Statuimus quoque cum consilio servorum Dei & populi Christiani, propter imminentia bella & persecutiones ceterarum gentium quae in circuitu nostro sunt, ut sub precario & censu aliquam partem ecclesialis pecuniae in adjutorium exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione ut annis singulis de unaquaque casata solidus, id est, duodecim denarij, ad Ecclesiam vel monasterium reddantur; eo modo ut si moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit. Et iterum, si necessitas cogat, aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & rescribatur novum. Et omnino observetur ut Ecclesiae vel monasteria penuriam & paupertatem non patiantur quorum pecunia in precario praestita sit. Sed si paupertas cogat, Ecclesiae vel domui Dei reddatur integra possessio.

De incestis matrimoniis; & ut mancipia Christiana paganis non tradantur.

III. Similiter praecipimus ut juxta decreta canonum adulteria & incesta matrimonia, quae non sunt legitima, prohibeantur & emendentur Episcoporum judicio. Et ut mancipia Christiana paganis non tradantur.

Ut qui paganas observationes in aliqua re fecerit, quindecim solidis multetur.

IV. Decrevimus quoque, quod & pater meus antè praecipiebat, ut qui paganas observationes in aliqua re fecerit, multetur & damnetur quindecim solidis.

INDICULUS SUPERSTITIONUM ET PAGANIARUM.

I. DE sacrilegio ad sepulchra mortuorum.
II. De sacrilegio super defunctos, id est, dadsisas.
III. De spurcalibus in Febr.
IV. De casulis, id est, fanis.
V. De sacrilegiis per Ecclesias.
VI. De sacris silvarum, quae Nimidas vocant.
VII. De his quae faciunt super petras.

VIII. De sacris Mercurij vel Iovis.
IX. De sacrificio quod fit alicui sanctorum.
X. De phylacteriis & ligaturis.
XI. De fontibus sacrificiorum.
XII. De incantationibus.
XIII. De auguriis, vel avium vel equorum vel bovum stercore, vel sternutatione.
XIV. De divinis vel sortilegis.
XV. De igne fricato de ligno, id est, nodfyr.
XVI. De cerebro animalium.
XVII. De observatione pagana in foco vel in inchoatione rei alicujus.
XVIII. De incertis locis quae colunt pro sacris.
XIX. De petendo quod boni vocant S. Mariae.
XX. De feriis quae faciunt Iovi vel Mercurio.
XXI. De lunae defectione, quod dicunt Vinceluna.
XXII. De tempestatibus & cornibus & cocleis.
XXIII. De sulcis circa villas.
XXIV. De pagano cursu, quem Yrias nominant, scissis pannis vel calceis.
XXV. De eo quòd sibi sanctos fingunt quoslibet mortuos.
XXVI. De simulacro de consparsa farina.
XXVII. De simulacris de pannis factis.
XXVIII. De simulacro quod per campos portant.
XXIX. De ligneis pedibus vel manibus pagano ritu.
XXX. De eo quòd credunt quia feminae lunam commendent, quòd possint corda hominum tollere juxta paganos.

CAPITVLARE INCERTI ANNI

Datum in synodo cui interfuit Bonifacius apostolicae sedis Legatus, circa annum Christi DCCXLIV.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. bibliothecae Thuanae.

EX CONCILIO REGVM, QVIBVS LEGATVS ROMANAE SEDIS INTERFVIT BONEFATIVS.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De exposito infante.*
2. *De trigesimis mortuorum.*
3. *De muliere enixa.*
4. *De Clericis qui comam nutriunt.*
5. *De sacerdotibus qui demigrant.*
6. *De loco laicorum in Ecclesia.*
7. *De servis Clericorum.*
8. *De invasoribus rerum Ecclesiae.*
9. *De regula collectarum.*
10. *De professione sacerdotum.*
11. *De testamento sacerdotum.*
12. *De Archidiaconis.*
13. *De compositoribus cautionum.*
14. *De modo sacramenti.*
15. *De libertis, ut non sint testes.*
16. *De commutatione.*
17. *De fidejussore.*
18. *De personis judiciorum.*
19. *De agnatis & cognatis.*
20. *De falsa moneta.*
21. *De homicidis ad Ecclesiam confugientibus.*
22. *De latronibus.*
23. *De die dominico.*
24. *De empto à fure.*
25. *De alieno animali ecciso.*
26. *De compositione incensae domus.*
27. *De via convicinali.*
28. *De rebus commendatis incensis.*

INCIPIVNT PRAEDICTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De exposito infante.

Lib. VI. Capitulor. c. 144. I. Si expositus ante Ecclesiam cujuscunque fuerit miseratione collectus, contestationis ponat collector epistolam. Et si is qui collectus est, intra decem dies quaesitus agnitúsque non fuerit,

securus habeat qui collegit. Sanè qui post
prædictum tempus ejus calumniator ex-
titerit, ut homicida damnabitur, sicut
patrum sanxit auctoritas.

De trigesimus mortuorum.

VI. 198. II. Fideles pro defunctis amicis jejunia
& oblationes triginta diebus adimpleri fa-
ciant, & mortuum super mortuum non
ponant, nec ossa defunctorum super ter-
ram dimittant. Quòd si fecerint, canoni-
cæ sententiæ subjacebunt.

De muliere enixa.

VI. 207. III. Cùm enixa fuerit mulier, si statim
actura gratias intrat Ecclesiam, nullo hinc
peccati pondere gravatur. Voluptas enim
carnis, non dolor, in culpa est; in prolis
verò prolatione gemitus est. Si itaque eni-
xam mulierem prohibemus intrare Eccle-
siam, ipsam ei pœnam suam in culpam
deputamus.

De Clericis qui comam nutriunt.

VII. 234. IV. Sancitum est ut Clerici qui comam
nutriunt, ab Archidiacono, etsi noluerint,
inviti detondeantur. Vestimenta verò vel
calciamenta eis, nisi quæ religionem de-
ceant, habere non liceat.

De sacerdotibus qui demigrant.

VII. 245. V. De sacerdotibus qui suos titulos abs-
que licentia Episcopi dimittunt aut dimi-
serunt statutum est ut tamdiu à commu-
nione habeantur alieni quousque ad suos
titulos revertantur.

De loco laicorum in Ecclesia.

VII. 279. VI. Laici secus altare intra cancellos
tam ad vigilias quàm ad Missas stare peni-
tùs non præsumant.

De servis Clericorum.

VII. 290. VII. Ecclesiarum servos vel Episcopo-
rum vel Clericorum à judicibus vel actori-
bus publicis in diversis angariis fatigari di-
vina prohibemus auctoritate. Si quis verò
judicum vel actorum Clericum aut ser-
vum clericilem Ecclesiæ in publicis vel
privatis negotiis voluerit occupare, ab Ec-
clesia cui impedimentum facit efficiatur
extraneus.

De invasoribus rerum Ecclesiæ.

VII. 263. VIII. Qui reiculam Ecclesiæ petierit à
409. Regibus, & horrendæ cupiditatis impul-
su egentium substantiam rapuerit, irrita
habeantur quæ obtinent, & ipsi ab Eccle-
sia quam spoliare cupiunt excludantur.

De regula collectarum.

VI. 66. IX. Nullus in precibus nisi ad Patrem
VII. 418. dirigat orationem, secundùm illud: *Si quid
petieritis Patrem in nomine meo.* Et ut priùs
eas cum instructoribus tractet.

De professione sacerdotum.

X. Quando Presbyteri vel Diaconi per VII. 466.
parrochias constituuntur, oportet eos
Episcopo suo professionem facere.

De testamento sacerdotum.

XI. Presbyteri post ordinationem suæ Add. IV. 92.
paupertatis prædia comparantes, testa-
menta Ecclesiis confirment. Sin aliter, ut
fraudatores teneantur.

De Archidiaconis.

XII. Prævideant Episcopi ne cupiditas Add. IV.
Archidiaconorum suorum culpas nutriat, 145.
quia multis modis mentitur iniquitas sibi.

De compositoribus cantionum.

XIII. Qui in blasphemiam alterius VII. 200.
cantica composuerit, vel qui ea cantave-
rit, extra ordinem judicetur. Nam lex hu-
jusmodi præcipit exiliari.

De modo sacramenti.

XIV. Omne sacramentum in Ecclesia VI. 214.
& super reliquias à laicis juretur. Sic illum
Deus adjuvet & illi sancti quorum sunt
istæ reliquiæ.

De libertis, ut non sint testes.

XV. Libertus & liberta in nullis nego- VI. 159.
tiis contra quemquam testimonium dicere 352.
permittantur, exceptis illis causis in qui-
bus ingenuitas deesse, sicut præmissum est
& de servis. Quia indignum nostra pensat
clementia ut libertorum testimonia inge-
nuis damna incutiant. Qui verò ex eis-
dem fuerint progeniti, ad testimonium à
tertia generatione admittantur.

De commutatione.

XVI. Commutatio si non fuerit per VI. 152.
vim vel metum extorta, talem qualem & 417.
emptio habeat firmitatem.

De fidejussore.

XVII. Si quis contempto fidejussore VII. 334.
debitorem suum tenere maluerit, fidejus-
sor & heres ejus à fidejussionis vinculo li-
berantur.

De personis judiciorum.

XVIII. In judiciis quatuor debent es- VII. 339.
se personæ, accusator, defensor, testes,
judex. Accosator uti debet intentione ad
amplificandam causam, defensor extenua-
tione ad minuendam, testes veritate, ju-
dex æquitate.

De agnatis & cognatis.

XIX. Agnati sunt qui per virilem se- VII. 341.
xum descendunt, cognati qui per femi-
neum. Et ideo patrui vel patruorum filij &
agnati sunt & cognati. Avunculi verò &
avunculorum filij cognati sunt, non agnati.

De falsa moneta.

XX. De falsa moneta jubemus ut qui IV. 31.

eam percussisse comprobatus fuerit, manus ei amputetur. Et qui hoc consensit, si liber est, sexaginta solidos componat. Si servus, sexaginta ictus accipiat.

De homicidis ad Ecclesiam confugientibus.

V. 193. XXI. Homicidis vel ceteris reis qui legibus mori debent, si ad Ecclesiam confugerint, nullus eis victus detur.

De latronibus.

V. 106. Add. IV. 142. XXII. De latronibus præcipibus observandum ut pro prima culpa unum oculum perdat, de alia verò nasus ei truncetur. De tertia culpa, si non emendaverit, morietur.

De die dominico.

V. 340. XXIII. Si quis die dominico opera servilia fecerit, liber homo si boves junxerit, dextrum bovem perdat. Et si alia quæ prohibita sunt fecerit, sacerdotibus illa emendet sicut de reliquis negligentiis judicibus emendari solet, & pœnitentiam insuper accipiat. Similiter de præcipuis festivitatibus.

De empto à fure.

V. 344. XXIV. Si quis de fure nesciens aliquid emerit, quærat accepto spatio furem. Quem si non potuerit invenire, probet se sacramento innocentem, & rem restituat, & furem quærere non omittat. Quòd si furem celaverit, & perjurasse postea detectus fuerit, tanquam fur & ipse damnetur.

De alieno animali occiso.

XXV. Si quis casu faciente occiderit V. 346.
alienum animal, & non negaverit, simile dare non tardet, & cadaver mortui accipiat.

De compositione incensæ domus.

XXVI. Si quis incenderit alienam do- V. 351.
mum, primò omnia ædificia restituat, & quicquid ibi arserit componat, & insuper LX. solidos, & publica pœnitentia multetur. Et quotquot homines de ipso incendio evaserint, unicuique secundùm legem suam componat, & quicquid perdiderint restituat.

De via convicinali.

XXVII. Si quis viam convicinalem V. 354.
vel pastoralem clauserit, cum sua lege componat, & ipsam viam aperiat.

De rebus commendatis incensis.

XXVIII. Si cui commendatæ res V. 356.
fuerint, vel traditæ ad vendendum, & in domo ejus cum rebus suis ....

Cetera desunt in MS.

PIPPINI PRINCIPIS

CAPITVLARE SVESSIONENSE

Datum anno Christi DCCXLIV. in plena synodo.

IN Dei nomine & Trinitatis. Anno DCCXLIV. ab incarnatione Christi, sub die VI. Nonas Martij, & Luna XIV. in anno secundo Childerici Regis Francorum, ego Pippinus Dux & Princeps Francorum. Dum pluribus non habetur incognitum qualiter nos in Dei nomine unà cum consensu Episcoporum sive sacerdotum vel servorum Dei consilio, sive Comitum & optimatum Francorum, colloquij apud Suessionis civitatem synodum vel Concilium facere decrevimus. quod ita in Dei nomine & fecimus.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE fide Nicæna, & canonibus antiquis toto regno promulgandis.*
2. *De synodo singulis annis congreganda. Et de Adalberto hæretico in synodo damnato.*
3. *De Episcopis per civitates ordinatis sub Archiepiscopis Abele & Ardoberto. De monachis. Et ut Abbates in hostem ipsi non eant, sed mittant. Et Clerici à fornicatione, habitu laico, & venatione abstineant.*
4. *Vt laici fornicationem omnem, perjuria, falsa testimonia devitent, Ecclesiamque tutentur. Et ut Presbyteri parrochiarum Episcopo suo sint subjecti.*

5. *Vt ignoti Episcopi vel Presbyteri ad ministerium sine probatione non admittantur.*
6. *Vt Episcopi provideant ne populus paganismum faciat. Et ut legitimæ per civitates mensuræ sint.*
7. *Vt Adalberti cruciculæ igni tradantur.*
8. *Vt Clerici extraneas mulieres domi non habeant.*
9. *Vt sacratam feminam vel propinquam nemo uxorem ducat; neque uxorem, viro superstite, alter accipiat; neque uxor, viro superstite, alterum accipiat.*
10. *De transgressoribus horum capitulorum.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De fide Nicæna, & canonibus antiquis toto regno promulgandis.

I. IN primis constituimus fidem catholicam, quam constituerunt CCCXVIII. Episcopi in Nicæno Concilio, ut denuntiaretur per universam regionem nostram, & judicia canonica aliorum sanctorum, quæ constituerunt in synodis suis; quomodo lex Dei & ecclesiastica regula recuperetur, quæ in diebus priorum Principum dissipata corruit. Karlomanni Capitulare I. præfat.

De synodo singulis annis congreganda. Et de Adalberto hæretico in synodo damnato.

II. Propterea nos unà cum consensu Episcoporum, sive sacerdotum, seu servorum Dei, & optimatum meorum consilio, decrevimus ut annis singulis synodum renovare debeamus, qualiter populus Christianus ad salutem animarum pervenire possit, & ut hæresis ampliùs in populo non resurgat, sicut invenimus in Adalberto hæresim, quem publiciter una voce condemnaverunt XXIII. Episcopi & alij multi sacerdotes cum consensu Principis & populi ita condemnaverunt ipsum Adalbertum ut ampliùs populus per falsos sacerdotes deceptus non pereat. Ibid. c. 1.

De Episcopis per civitates ordinatis sub Archiepiscopis Abele & Ardoberto. De monachis. Et ut Abbates in hostem ipsi non eant, sed mittant. Et Clerici à fornicatione, habitu laico, & venatione abstineant.

III. Idcirco constituimus per consilium sacerdotum & optimatum meorum & ordinavimus per civitates legitimos Episcopos; & idcirco constituimus super eos Archiepiscopos Abel & Ardobertum, ut ad judicia eorum de omni necessitate ecclesiastica recurrant tam Episcopi quàm alius populus. Vt ordo monachorum vel ancillarum Dei secundùm regulam sanctam stabilis permaneat; & de rebus ecclesiasticis subtractis monachis vel ancillis Dei consolentur usque dum illorum necessitati satisfaciant; & si quid superaverit, census levetur. Et Abbates legitimi hostem non faciant, nisi tantùm homines eorum transmittant. Et omnes Clerici fornicationem non faciant, nec habitum laicorum portent, nec habeant canes ut venationes faciant, nec accipitres portent. Ibid. c. 2.

Vt laici fornicationem omnem, perjuria, & falsa testimonia devitent, Ecclesiamque tueantur. Et ut Presbyteri parrochiarum Episcopo suo sint subjecti.

IV. Similiter decrevimus ut laici homines legitimè vivant, & diversas fornicationes non faciant, & perjuria in Ecclesia non consentiant, & falsa testimonia non dicant, & Ecclesiam Dei in omni necessitate conservent. Et unusquisque Presbyter qui in parrochia est, Episcopo obediens & subjectus sit, & semper in cœna Domini rationem & ordinem ministerij sui Episcopo reddat, & chrisma & oleum petat. Et quando jure Canonico Episcopus circumit parrochiam ad confirmandum populum, Abbates & Presbyteri parati sint ad suscipiendum Episcopum in adjutorium necessitatis. Ibid. c. 3.

Vt ignoti Episcopi & Presbyteri ad ministerium sine probatione non admittantur.

V. Et statuimus ut supervenientes Episcopi vel Presbyteri de alijs regionibus non suscipiantur in ministerium Ecclesiæ nisi priùs fuerint probati ab Episcopo cujus parrochia est. Ibid. c. 4.

Vt Episcopi provideant ne populus paganismum faciat. Et ut legitimæ per civitates mensuræ sint.

VI. Et omnino decrevimus ut unusquisque Episcopus in sua parrochia sollicitudinem habeat ut populus Christianus paganismum non faciat. Et per omnes civitates legitimus forus & mensura fiat, secundùm abundantiam temporis. Ibid. c. 5. & in Capitulari II. c. 4.

Vt Adalberti cruciculæ igni tradantur.

VII. Similiter constituimus ut illas cruciculas, quas Adalbertus per parrochiam plantaverat, omnes igne consumantur.

Vt Clerici extraneas mulieres domi non habeant.

VIII. Similiter diximus ut neque Cle-

ricus mulierem habeat in domo sua, quæ cum illo habitet, nisi matrem, aut sororem, vel neptam suam.

Ut sacratam feminam vel propinquam nemo uxorem ducat; neque uxorem, viro superstite, alter accipiat; neque uxor, viro superstite, alterum accipiat.

IX. Similiter constituimus ut nullus laicus homo Deo sacratam feminam ad mulierem habeat, nec suam parentem; nec marito vivente suam mulierem alius accipiat, nec mulier vivente suo viro alium accipiat: quia maritus mulierem suam non debet dimittere, excepto causa fornicationis deprehensa.

De transgressoribus horum capitulorum.

X. Si quis contra hoc decretum, quod XXIII. Episcopi cum aliis sacerdotibus vel servis Dei unà cum consensu Principis Pippini vel optimatum Francorum consilio constituerunt, transgredi vel legem irrumpere voluerit, vel despexerit, judicandus sit ab ipso Principe vel Episcopis vel Comitibus, & componat secundùm quod in lege scriptum est, unusquisque juxta ordinem suum. Et si hæc omnia observaverimus quæ superiùs scripta sunt, Christi misericordiam invenire poterimus in secula seculorum. AMEN.

† Signum illustris viri PIPPINI Majoris domus.

Signum RADBODI.

Signum ARIBERTI.

Signum HELMIGAUDI.

ADMONITIO

De sequentibus Capitulis synodalibus.

SOEpe multùmque dubitavi an decreta synodorum quæ ab Episcopis celebratæ sunt sub Rege Pippino referenda essent inter ejus Capitularia. Videbam illum ea tempestate morem apud Francos fuisse ut & Principes synodis præsiderent & constitutiones sub eorum nomine conderentur emitterentúrque in publicum. Videbam præterea pleraque capitula quæ in synodis episcopalibus perscripta fuerant, in libros Capitularium ab Ansegiso Abbate & Benedicto Levita compositos fuisse relata, tamquam partem facerent legum à Principibus nostris constitutarum. At parte ex alia occurrebant nonnullæ synodi per ea tempora celebratæ, in quibus nulla mentio Principis, nulla ejus auctoritas apparebat. Mihi ista meditanti commodùm oblatus est vetus codex MS. sancti Vincentij Metensis, in quo Pippini Regis Capitula descripta sunt, initio facto à capitulis apud Vermeriam constitutis, sed, quod dolendum est, absque ulla prorsùs inscriptione, absque ullo titulo. Sirmondus tamen, qui primus illa edidit, hinc edoctus est ea pertinere ad synodum Vermeriensem quòd eorum nonnulla inveniantur apud veteres canonum collectores ex Concilio apud Vermeriam laudata. Regino sanè Abbas Prumiensis, qui pleraque istius synodi capitula descripsit in libro secundo de disciplinis ecclesiasticis & religione Christiana, accepisse se illa ait in capite CXVIII. *ejusdem libri* ex Concilio quod factum fuit ad Vermeriam temporibus Pippini Regis. *Postea Burchardus lib.* IX. *cap.* XXVI. *& hunc secutus Ivo parte* VIII. *cap.* CLXIV. *admonuerunt huic Concilio interfuisse Pippinum. Hanc auctoritatem secutus Sirmondus, cùm Vermeriense Concilium ederet, in titulo scripsit habitum illud fuisse præsente Pippino Rege. Istius ergo & reliquarum istiusmodi synodorum decreta edi debere visum est inter Capitula synodalia Pippini, tum quia in codice Metensi conjuncta sunt cum reliquis ejusdem Principis constitutionibus, & quia nonnulla ex eis relata sunt in libros Capitularium, tum etiam quia partem facere videntur capitulorum edictorúmque synodalium Pippini quorum observationem imperavit Karolus M. in Capitulari anni* DCCLXXIX. *cap.* XII. *& in Capitulari Aquisgranensi anni* DCCLXXXIX. *cap.* LXXIX.

PIPPINI

PIPPINI REGIS CAPITVLA SYNODALIA.

CAPITVLA DATA APVD VERMERIAM palatium regium circa annum Christi DCCLII. in plena synodo.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE conjugiis in tertio & quarto gradu.*
2. *De eo qui cum uxoris suæ filia carnale commercium habuit.*
3. *Quòd relictam sacerdotis uxorem ducere non liceat.*
4. *De feminis sponte vel invitò vel sine virorum consensu velatis.*
5. *De eo cui mortem uxor cum aliis machinata est.*
6. *De ingenuo qui ancillam duxit pro ingenua, & de ingenua quæ servo nupsit pro ingenuo.*
7. *De servo qui ancillam suam concubinam habuit, & illa relicta domini ancillam vult ducere.*
8. *Servus à domino libertate donatus, si postea cum ejus ancilla mœchatur, cogi potest ut uxorem illam habeat.*
9. *De muliere quæ virum suum in alio pago sequi non vult.*
10. *De filio qui cum noverca mœchatus est.*
11. *De eo qui cum privigna vel cum uxoris sorore mœchatur.*
12. *De eo qui cum duabus sororibus dormierit.*
13. *Qui ancillam volens uxorem duxit, cum ea permaneat.*
14. *Vt ab Episcopis vagis Presbyteri non ordinentur.*
15. *Presbyter degradatus potest in necessitate baptizare.*
16. *Ne Clerici arma gerant.*
17. *De muliere quæ viri impotentiam causatur.*
18. *De eo qui cum uxoris suæ consobrina mœchatur.*
19. *De servo & ancilla, si per venditionem separentur.*
20. *Vt Chartularius qui cum ancilla fornicatur, eam libertate donatam uxorem habere cogatur.*
21. *Qui uxorem velari permisit, aliam ne ducat.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De conjugiis in tertio & quarto gradu.

Regino lib. 2. c. 212.

I. IN tertio genuculo separantur, & post pœnitentiam actam, si ita voluerint, licentiam habent aliis se conjungere. In quarta autem conjunctione si inventi fuerint, eos non separamus, sed pœnitentiam eis indicamus. Attamen si factum non fuerit, nullam facultatem conjungendi in quarta generatione damus.

De eo qui cum uxoris suæ filia carnale commercium habuit.

Regino lib. 2. c. 213. Burchard. lib. 17. c. 10.

II. Si aliquis cum filiastra sua manet, nec matrem nec filiam ipsius potest habere, nec ille nec illa aliis se poterunt conjungere ullo unquam tempore. Attamen uxor ejus, si ita voluerit, si se continere non potest, si postea quàm cognovit quòd cum filia sua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habet, nisi voluntate se abstinet, potest alio nubere.

Quòd relictam sacerdotis uxorem ducere non liceat.

III. Si quis Presbyter neptam suam uxorem habuerit, ipsam dimittat, & gradum perdat. Si alius eam acceperit, & ipsam à se reiciat. Si se continere non potest, aliam accipiat. quia reprehensibile est ut relictam sacerdotis alius homo habeat.

De feminis sponte vel invitò aut sine virorum consensu velatis.

IV. Vt quolibet modo femina velum acceperit, in hoc permaneat, nisi se invitam aut reclamantem velaverit aliquis,

Tamen prædicandum est ut cum velo suo permaneat, si voluerit. Quòd si Presbyter eam invitam reclamantemque velaverit, gradum suum pro hac causa perdat. Quòd si contigerit ut mulier sine convenientia viri sui se velare præsumat, in potestate viri ejus erit ut in hoc permaneat aut non.

De eo cui mortem uxor cum aliis machinata est.

Regino lib. 2. c. 118. Burchard. lib. 6. c. 41.

V. Si qua mulier mortem viri sui cum aliis hominibus consiliavit, & ipse vir ipsius hominem se defendendo occiderit, & hoc probare potest, ille vir potest ipsam uxorem dimittere, & si voluerit, aliam accipiat. Ipsa autem insidiatrix, pœnitentiæ subacta, absque spe conjugij maneat.

De ingenuo qui ancillam duxit pro ingenua, & de ingenua quæ servo nupsit pro ingenuo.

Regino lib. 2. c. 119. Burchard. lib. 9. c. 26. Ivo par. 8. c. 164. 165.

VI. Si quis ingenuus homo ancillam uxorem acceperit pro ingenua, si ipsa femina postea fuerit inservita, si eam à servitute redimere potest, faciat; si redimi non potest, si ita voluerit, liceat ei aliam accipere. Similiter & mulier ingenua si servum accipiat pro ingenuo, & postea pro qualicunque causa inservitus fuerit, nisi pro inopia fame cogente se vendiderit, & ipsa hoc consenserit, & de pretio viri sui à fame liberata fuerit, si voluerit potest eum dimittere, & si se continere non potest, alium ducere. Similiter & de muliere, si se vendiderit, & vir ejus ita consenserit, taliter potest stare si se separaverint. Pœnitentia tamen amborum necessaria est. Nam qui de pretio paris sui de tali necessitate liberatus fuerit, in tali conjugio debet permanere, & non separari.

De servo qui ancillam suam concubinam habuit, & illa relicta, domini ancillam vult ducere.

Regino lib. 2. c. 120.

VII. Si servus suam ancillam concubinam habuerit, si ita placet, potest illa dimissa comparem suam ancillam domini sui accipere; sed melius est suam ancillam tenere.

Servus à domino libertate donatus, si postea cum ejus ancilla mœchatur, cogi potest ut uxorem illam habeat.

Regino lib. 2. c. 121.

VIII. Si quis servus libertate à domino suo accepta, postea cum ancilla ejus adulterium perpetraverit, si dominus ejus vult, velit nolit ipsam ad uxorem habebit. Quòd si ipsam dimiserit, & aliam duxerit, cogatur omnino ut posteriorem dimittat, & ipsam cum qua priùs adulterium fecit recipiat, aut illa vivente nullam aliam habeat.

De muliere quæ virum suum in alio pago sequi non vult.

IX. Si quis necessitate inevitabili cogente in alium ducatum seu provinciam fugerit, aut seniorem suum, cui fidem mentiri non poterat, secutus fuerit; & uxor ejus, cùm valet & potest, amore parentum aut rerum suarum, cum sequi noluerit, ipsa omni tempore, quandiu vir ejus, quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat. Nam ille vir ejus, qui necessitate cogente in alium locum fugit, si nunquam in suam patriam se reversurum sperat, si se abstinere non potest, aliam uxorem cum pœnitentia potest accipere.

Regino lib. 2. c. 124 Burchard lib. 9. c. 54. 34. q. 1. c. 4. Si quis necessitate.

De filio qui cum noverca mœchatus est.

X. Si filius cum noverca sua uxore patris sui dormierit, nec ille nec illa possunt ad conjugium pervenire. Sed ille vir, si vult, potest aliam uxorem habere. Sed melius est abstinere.

Regino lib. 2. c. 214. Burchard. lib. 17. c. 11.

De eo qui cum privigna vel cum uxoris sorore mœchatur.

XI. Si quis cum filiastra sua dormierit, simili sententia stare potest; & cum sorore uxoris suæ simili modo stare potest.

Regino & Burchard. ibid.

De eo qui cum duabus sororibus dormierit.

XII. Qui dormierit cum duabus sororibus, & una ex illis antea uxor fuerit, nullam ex illis habeat: nec illa adultera soror, nec ille vir qui cum illa adulteravit, alios unquam accipiant.

Regino lib. 2. c. 215. Burchard. lib. 17. c. 3.

Qui ancillam volens uxorem duxit, cum ea permaneat.

XIII. Qui scit uxorem suam ancillam esse, & accepit eam voluntariè, semper postea permaneat cum ea.

Vt ab Episcopis vagis Presbyteri non ordinentur.

XIV. Vt ab Episcopis ambulantibus per patrias ordinatio Presbyterorum non fiat. Si autem boni sunt illi Presbyteri, iterum consecrentur.

Presbyter degradatus potest in necessitate baptizare.

XV. Presbyter degradatus, certa necessitate cogente, pro periculo mortis, si alius non adest, potest infirmum baptizare.

Ne Clerici arma gerant.

XVI. Vt arma Clerici non portent.

De muliere quæ viri impotentiam causatur.

XVII. Si qua mulier se reclamaverit quòd vir suus numquam cum ea mansisset, exeant inde ad crucem; & si verum fuerit, separentur, & illa faciat quod vult.

Regino lib 2. c. 243. Burchard. lib 9. c. 41. Ivo par. 8. c. 179.

De eo qui cum uxoris suæ consobrina mœchatur.

XVIII. Qui cum consobrina uxoris suæ manet, sua careat, & nullam aliam habeat. Illa mulier quam habuit faciat quod vult. Hoc Ecclesia non recipit.

De servo & ancilla, si per venditionem separentur.

Regino lib. 2. c. 212. XIX. Si servus & ancilla per venditionis causam separati fuerint, prædicandi sunt ut sic maneant, si eos rejungere non possumus.

Ut Chartularius, qui cum ancilla fornicatur, eam libertate donatam uxorem habere cogatur.

XX. Ut ille Cartellarius qui cum ancilla manserit, cùm eam juxta legem libertate à domino suo accepta dimiserit aliam accipiens, posteriorem dimittat.

Qui uxorem velari permisit, aliam ne ducat.

XXI. Qui uxorem suam dimiserit velare, aliam non accipiat. Regino lib. 2. c. 215. Burchard. lib. 9. c. 46.

ALIA CAPITULA SYNODI VERMERIENSIS

Relata à Reginone Abbate Prumiensi in libro secundo de ecclesiasticis disciplinis & religione Christiana.

De illo qui cum uxore fratris sui fornicatus est.

Regino lib. 2. c. 216. Burchard. lib. 17. c. 27. I. Si quis cum uxore fratris sui dormierit, adulter & mœcha diebus vitæ suæ absque conjugio maneant. Ille verò cujus uxor fuit, si vult, aliam conjugem accipiat.

De illo qui sponsam filij sui oppresserit.

Regino lib. 2. c. 217. Burchard. lib. 17. c. 28. II. Si quis sponsam filij sui oppresserit, & postea filius ejus eam duxerit, pater postmodum non habeat uxorem, nec ipsa mulier virum. Filius, qui facinus patris ignoravit, aliam accipiat.

De eo qui filiastrum aut filiastram ante Episcopum tenuerit.

Lib. v. Capitular. c. 7. III. Si quis filiastrum aut filiastram suam ante Episcopum ad confirmationem tenuerit, separetur ab uxore sua, & aliam nunquam accipiat. Similiter & mulier.

De illo qui cum filiastra, ignorante matre, fornicatus est.

Regino lib. 2. c. 219. Burchard. lib. 17. c. 21. IV. Si quis cum matre & filia fornicatus est, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem. Illæ verò, si volunt, accipiant maritos. Si autem hoc scierint ipsæ feminæ, absque maritis in perpetuum maneant.

De illo qui cum duabus sororibus fornicatus est.

Regino lib. 2. c. 220. Burchard. V. Similiter & de duabus sororibus, qui cum una in adulterio mansit, & aliam publicè accepit, non habeat mulierem usque in diem mortis; & illa quæ nescivit, accipiat maritum. lib. 17. c. 7.

Si quis propter faidam fugit.

VI. Si qui propter vindictam fugiunt in alias patrias, & dimittunt uxores suas, nec illi nec illæ alteri copulentur. Lib. v. Capitular. c. 8.

De incestis.

VII. Si quis incestum cum proxima sua commiserit, peculium suum perdat, si habet; & si se non emendare voluerit, nullus eum in domo recipiat, neque ei cibum donet. Quòd si fecerit, sexaginta solidos Regi componat. Et si pecuniam non habet, mittatur, si liber est, in carcerem. Si servus est, vapulet multis plagis. Regino lib. 2. c. 222.

De parricidis.

VIII. Si homo liber patrem aut matrem, fratrem vel avunculum occiderit, hereditatem propriam amittat. Et si quis mœchatus fuerit cum matre & sorore & amita, hereditatem perdat. Regino lib. 2. c. 223.

Item de incestis.

IX. Episcopi incestuosos investigare studeant. Et si pœnitere noluerint, de Ecclesia expellantur, donec ad pœnitentiam revertantur. Quòd si obedire sacerdotibus noluerint, oportet eos per secularem disciplinam coërceri. Lib. v. Capitular. c. 165.

CAPITVLA SYNODI VERNENSIS

Edita à Pippino Rege & ab Episcopis anno DCCLV.

Incipit Concilium quod factum fuit ad palatium Vernis.

SVfficerant quidem priscorum patrum regulæ sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, rectissimæque normæ ad mortalium correctionem prolatæ, si earum sanctissima jura perseverassent illæsa. Sed quia emergentibus causis quibusdam non congruis, temporéque inquieto superveniente, contigit nonnulla ex hac re negligentia faciente fuisse intermissa, ideóque gloriosissimus atque Deo religiosus illuster vir Pippinus Rex Francorum universos penè Galliarum Episcopos aggregari fecit ad Concilium Vernis palatium publicum, recuperare aliquantisper cupiens instituta canonica. Et quia facultas modò non suppetit ad integrum, tamen aliqua ex parte vult esse correctum quod Ecclesiæ Dei valde cognoscitur esse contrarium. Et si tempora serena spatiáque tranquilla divinitus fuerint ei collata, cupit ad plenum secundùm sanctorum canones pleniùs opitulante divina gratia, meliùs, perfectiùs, integrèque inantea conservare. Et cùm ita factum fuerit, cessent hæc quæ necessitate cogente ex sacris canonibus remissiùs sunt excerpta, maneántque præfata jura canonica firma, integra, atque intemerata. Tamen interim quod meliùs possumus, hæc inconvulsa atque inviolata esse cupimus. Ipsarum enim rerum, quæ pro emendatione nostra communiter sunt prolata, per distincta capitula subter tenentur inserta. Datum V. Idus Iulij, anno quarto suprascripti gloriosissimi Pippini Regis.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *VT unaquæque civitas suum habeat Episcopum.*
2. *De Episcopis Metropolitarum vice constitutis.*
3. *Vt Episcopus in sua parrochia omnium corrigendorum habeat potestatem.*
4. *De duabus synodis per singulos annos convocandis.*
5. *Qua ratione sint emendandi qui virorum aut puellarum monasteriis præsunt.*
6. *Ne Abbatissa duobus præsit monasteriis, nec extra monasterium, nisi Rex vocet, licentiam habeat exeundi. De monialibus item, ne exeant, & ut lapsæ in monasterio ipso pœnitentiam agant. Vt per alios ipsarum necessitates Regi vel synodo suggerantur. Et de probatione earum quæ regulariter vivere volunt.*
7. *Vt publicum baptisterium, nisi jussu Episcopi, nullum constituatur.*
8. *Vt omnes Presbyteri Episcopo subsint, nec sine illius jussione baptizent nec Missas faciant.*
9. *Excommunicari eos qui cum excommunicatis communicant. Quæ lex sit excommunicatis; & de iis qui adversiùs excommunicationem reclamant, vel eam parvipendunt.*
10. *Vt monachi Romam vel ad alia loca non vagentur. Et si quis ob negligentiam Abbatis ad aliud monasterium migrare velit, cum Episcopi consensu liceat.*
11. *Vt Clerici omnes sub manu vivant Episcopi, vel in monasterio sub ordine regulari.*
12. *Vt Clerici ab Ecclesiis suis ad alias non migrent. Et ut alterius Ecclesiæ Clericum nemo suscipiat.*
13. *De Episcopis vagantibus, ut neque ministrent neque ordinationem ullam faciant sine licentia Episcopi cujus parrochia est.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

Vt unaquæque civitas suum habeat Episcopum.

I. VT Episcopi debeant per singulas civitates esse.

De Episcopis Metropolitanorum vice constitutis.

II. Episcopos quos modò in vicem Metropolitanorum constituimus, ut ceteri Episcopi ipsis in omnibus secundùm canonicam institutionem obediant, interim quò d secundùm canonicam institutionem hoc pleniùs emendamus.

Vt Episcopus in sua parrochia omnium corrigendorum habeat potestatem.

III. Vt unusquisque Episcoporum potestatem habeat in sua parrochia tam de clero quàm de regularibus vel secularibus ad corrigendum & emendandum secundùm ordinem canonicum spiritualem, ut sic vivant qualiter Deo placere possint.

De duabus synodis per singulos annos convocandis.

IV. Vt bis in anno synodus fiat. Prima synodus mense primo, quod est Martias Kalendas, ubicunque Domnus Rex jusserit, in ejus præsentia. Secunda synodus Kalendas Octobris, aut ad Suessiones, aut ubi in Martias Kalendas inter ipsos Episcopos convenit. Et illi Episcopi ibidem conveniant quos modò vice Metropolitanorum constituimus. Et illi alij Episcopi vel Abbates seu Presbyteri, quos ipsi Metropolitani apud se venire jusserint, ibidem in ipsa secunda synodo convenire faciant.

Qua ratione sint emendandi qui virorum aut puellarum monasteria regunt.

V. Vt monasteria tam virorum quàm puellarum secundùm ordinem regulariter vivant. Et si hoc facere contempserint, Episcopus in cujus parrochia esse videntur hoc emendare debet. Quòd si non poterit hoc emendare, illi quem Metropolitanum constituimus hoc innotescat, & ipse hoc emendari faciat. Quòd si hoc nec ipse emendare poterit, ad synodum publicam exinde veniant, & ibidem canonicam sententiam accipiant. Et si publicam synodum contempserint, aut honorem suum perdant, aut excommunicentur ab omnibus Episcopis, & tales in eorum loco in ipsa synodo constituantur per verbum & voluntatem Domni Regis, vel consensu servorum Dei, qui secundùm ordinem sanctum ipsum gregem regant.

Ne Abbatissa duobus præsit monasteriis, nec extra monasterium, nisi Rex vocet, licentiam habeat exeundi. De monialibus item, ne exeant; & ut lapsæ in monasterio ipso pœnitentiam agant. Vt per alios ipsarum necessitates Regi vel synodo suggerantur. Et de probatione illarum quæ regulariter vivere nolunt.

VI. Constituimus ut nulla Abbatissa duo monasteria præsumat habere; nec extra monasterium licentiam habeat exire, nisi hostilitate cogente. Sed Domnus Rex quando aliquam de ipsis Abbatissis ad se venire jusserit, semel in anno, per consensum Episcopi in cujus parrochia est, ut tunc ad eum aliqua veniat ex sua jussione, si necessitas fuerit; & alibi omnino non debeat nec per villas nec per alia loca demorari, nisi tantùm quàm celeriùs potuerit ambulare & reverti. Et antè non moveat de suo monasterio priusquàm suum Missum transmittat ad Domnum Regem. Et si jusserit Rex venire, veniat. Sin au-

tem, in monasterio permaneat interim quod in antea hoc plenius secundùm canones emendaverit. Similiter nec illæ monachæ extra monasterium exire debeant. Quòd si aliqua in aliquem lapsum ceciderit, infra monasterium per consilium Episcopi pœnitentiam agat. Et si necesse est de earum necessitate ad Domnum Regem vel ad synodum aliquid suggerere, earum Præpositi vel Missi hoc debeant facere. Et qualia munera ad palatium dare voluerint, per Missos suos ea dirigant. Et si aliqua monasteria sunt quæ earum ordinem propter paupertatem adimplere non possunt, hoc ille Episcopus de veritate prævideat, & hoc Domno Regi innotescat, ut in sua eleemosyna hoc emendare faciat. Et si tales feminæ velatæ ad præsens ibidem congregatæ inveniuntur quæ regulariter vivere non velint, nec ad hoc dignæ sunt ut cum illis aliis habitent, Episcopus vel Abbatissa prævideant locum aptum ubi separatim cum custodia in pulsatorio habitare debeant vel operari manibus quod ipsa Abbatissa eis jusserit, interim quòd probatæ dignæ sint ut in congregatione recipiantur.

Vt publicum baptisterium, nisi, jussu Episcopi, nullum constituatur.

VII. Vt publicum baptisterium in nulla parrochia esse debeat nisi ubi Episcopus constituerit cujus parrochia est. Nisi tantùm si necessitas evenerit pro infirmitate, aut pro aliqua necessitate, illi Presbyteri, quos Episcopus in sua parrochia constituerit, in qualicunque loco evenerit, licentiam habeant baptizandi, ut omnino sine baptismo non moriantur.

Vt omnes Presbyteri Episcopo subsint, nec sine illius jussione baptizent, nec Missas faciant.

VIII. Vt omnes Presbyteri qui in parrochia sunt, sub potestate Episcopi esse debeant, & de eorum ordine nullus Presbyter præsumat in illa parrochia baptizare nec Missas celebrare sine jussione Episcopi in cujus parrochia est. Et omnes Presbyteri ad Concilium Episcopi sui conveniant. Et si hoc quod superiùs comprehensum est facere contempserint, secundùm canonicam institutionem judicentur, tam ipsi quàm defensores eorum.

Excommunicati eos qui scientes cum excommunicatis communicant. Quæ lex sit excommunicatis; & de iis qui adversus excommunicationem reclamant, vel eam parvipendunt.

Lib. v. Capitular. c. 62. IX. Si quis Presbyter ab Episcopo degradatus fuerit, & ipse per contemptum postea aliquid de suo officio sine commeatu facere præsumpserit, & postea ab Episcopo suo correptus & excommunicatus fuerit, qui cum ipso communicaverit scienter, sciat se esse excommunicatum. Similiter quicunque Clericus, aut laicus, vel femina, incestum commiserit, & ab Episcopo suo correptus se emendare noluerit, & ab Episcopo suo excommunicatus fuerit, si quis cum ipso communicaverit scienter, sciat se excommunicatum esse. Et ut sciatis qualis sit modus istius excommunicationis, in Ecclesiam non debet intrare, nec cum ullo Christiano cibum vel potum sumere; nec ejus munera quisquam accipere debet, vel osculum porrigere debet, nec in oratione se jungere, nec salutare, antequam ab Episcopo suo fuerit reconciliatus. Quòd si aliquis se reclamaverit quòd injustè sit excommunicatus, licentiam habeat ad Metropolitanum Episcopum venire, & ibidem secundùm canonicam institutionem dijudicetur, interim suam excommunicationem custodiat. Quòd si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus emendare minimè potuerit, Regis judicio exilio condemnetur.

Vt monachi Romam vel ad alia loca non vagentur. Et si quis ob negligentiam Abbatis ad aliud monasterium migrare velit, cum Episcopi consensu liceat.

X. Vt monachi qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam sedem vel alicubi vagari non permittantur, nisi obedientiam Abbatis sui exerceant. Et si talis causa evenerit, quod absit, quòd ille Abbas sic remissus vel negligens inveniatur ut in manus laicorum ipsum monasterium veniat, & hoc Episcopus emendare non potuerit, & aliqui tales monachi ibidem fuerint qui propter Deum de ipso monasterio in alterum migrare velint, propter eorum animas salvandas, hi per consensum Episcopi licentiam habeant, qualiter eorum animæ possint salvari.

Vt Clerici omnes sub manu vivant Episcopi, vel in monasterio sub ordine regulari.

XI. De illis hominibus qui dicunt quòd se propter Deum tonsorassent, & modò res eorum vel pecunias habent, & nec sub manu Episcopi sunt, nec in monasterio regulariter vivunt, placuit ut in monasterio sint sub ordine regulari, aut sub manu Episcopi sub ordine canonico. Et si aliter fecerint, & correpti ab Episcopo suo se

emendare noluerint, excommunicentur. Et de ancillis Dei velatis eadem forma servetur.

Ut Clerici ab Ecclesiis suis ad alias non migrent. Et ut alterius Ecclesiæ Clericum nemo suscipiat.

Concil. Chalcedon. c. 20. Ivo par. 6. c. 361. Dist. 71. c. 4. Clericos. XII. Clericos in Ecclesia militantes, sicut jam constitutum est, non licere in alterius civitatis Ecclesia vel in potestate laicorum militare, sed ibidem permanere in qua principio ministrare meruerunt, extra eos qui, amissa patria, ad aliam Ecclesiam pro necessitate venerint. Qui verò Episcoporum aut laicorum, post hoc constitutum, alterius Ecclesiæ Clericum susceperit, nisi ad excusandum rationabiliter, placuit à communione suspendi, & eum qui suscepit, & eum qui susceptus est, quousque Clericum qui translatus est fecerit ad suam reverti Ecclesiam.

De Episcopis vagantibus, ut neque ministrent neque ordinationem ullam faciant sine licentia Episcopi cujus parrochia est.

XIII. De Episcopis vagantibus, qui parrochias non habent, nec scimus ordinationem eorum qualiter fuit, placuit, juxta instituta sanctorum patrum, ut in alterius parrochia ministrare nec ullam ordinationem facere debeant sine jussione Episcopi cujus parrochia est. Et si hoc facere præsumpserint, ab officio suspendantur interim quòd ad synodum exinde venerint, & ibidem secundùm canonicam institutionem accipiant sententiam; nisi tantùm pro itineris causa. Et si ullus Clericus aut laicus talem Episcopum aut Presbyterum defensaverit sine commeatu Episcopi cujus parrochia est, excommunicetur usque ad emendationem.

Die dominico quid operis facere liceat aut non liceat.

Lib. VII. Capitular. c. 276. XIV. Quia persuasum est populis die dominico agi cum caballis sive bubus & vehiculis itinera non debere, neque ullam rem ad victum præparari, vel ad nitorem domus vel hominis pertinentem ullatenus exerceri, quæ res ad Iudaicam superstitionem magis quàm ad Christianam observationem pertinere probatur, id statuimus, ut die dominico quod antea fieri licuit liceat. De opera tamen rurali, arato, vineæ sectione, excussione, vel sepe censuimus abstinendum, quò faciliùs ad Ecclesiam venientes orationis gratia vacent. Quòd si inventus fuerit quis in operibus suprascriptis, quæ interdicta sunt exercere, qualiter emendari debeat, non in laicorum districtione, sed in sacerdotis castigatione consistat.

Ut nuptiæ omnes publicè fiant.

XV. Ut omnes homines laici publicas nuptias faciant, tam nobiles, quàm ignobiles.

Ut Clerici secularibus negotiis non implicentur.

XVI. Ut Clerici conductores non sint, hoc est, ut non habeant actiones seculares, nisi pro causa Ecclesiarum, orphanorum, vel viduarum, ordinante Episcopo suo, vel Abbate. Concil. Chalced. c. 3.

Ut, mortuo Episcopo, Ecclesia supra tres menses sine pastore non relinquatur.

XVII. Ut post mortem Episcopi non liceat episcopatum esse sine pastore supra menses tres; nisi talis necessitas grandis evenerit ut hoc nullomodo aliter fieri possit. Præcipuè proximo synodo, cum evenerit, Episcopus ordinetur. Concil. Chalced. c. 25.

Ut Clerici publica judicia sine jussu Episcopi non petant.

XVIII. Ut nullus Clericus ad judicia laicorum publica veniat, nisi per jussionem Episcopi sui, vel Abbatis, juxta canones Carthaginienses capitulo IX. ubi scriptum est: *Qui relicto ecclesiastico judicio publicis judiciis se purgare voluerit, etiamsi pro illo prolata fuerit sententia, locum suum amittat. Hoc in criminali judicio. In civili verò perdat quod evicit, si locum suum obtinere voluerit. Cui enim ad eligendos judices undique Ecclesiæ patet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio judicat qui de universa Ecclesia malè sentiendo, de seculari judicio poscit auxilium, cùm privatorum Christianorum causas Apostolus ad Ecclesiam deferri atque ibidem terminari præcipiat.* Et maximè, ne in talibus causis inquietudinem Domno Regi faciat. Lib. VII c. 755. Concil. Carthag. III. c. 9.

Ut Ecclesiarum immunitates illibatæ serventur.

XIX. Ut omnes emunitates per universas Ecclesias conservatæ sint. Lib. V. c. 15.

De ratiocinus monasteriorum, quæ Regi vel Episcopo debentur.

XX. In alia synodo nobis perdonastis ut illa monasteria, ubi regulariter monachi vel monachæ vixerunt, hoc quod eis de istis rebus dimittebatis unde vivere potuissent, exinde, si regalis erat, ad Regem faciant rationes Abbas vel Abbatissa; & si episcopalis, ad illum Episcopum. Similiter & de illis vicis.

Vt Episcopi singuli presbyteratus sibi competentes obtineant.

XXI. Vt illos presbyteratus qui ad illum episcopatum obtingunt, ille Episcopus ipsos debeat habere, sicut in alia synodo perdonavit Domnus Rex.

De teloneis, ut à peregrinis non exigantur, neque ab iis locis ubi esse non debent.

XXII. De peregrinis qui propter Deum vadunt, ut de eis teloneos non tollant; & de illis aliis teloneis quos Domnus Rex antea perdonavit sic fiat ut ubi legitimè non debent esse, donati non sint.

Vt judices viduarum & orphanorum atque Ecclesiæ causas primo audiant loco.

XXIII. Vt Comites vel judices ad eorum placita primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant & definiant in eleemosyna Domni Regis, & postea alias causas cum justitia rationabiliter judicent.

Vt nullus per pecunias ad honores ecclesiasticos accedat.

XXIV. Vt nullus per pecunias ad honorem vel gradum ecclesiasticum accedere debeat, quia hæresis simoniaca esse videtur.

Vt Episcopi & alij judices pro justitia facienda sportulas non accipiant.

XXV. Vt nec Episcopus nec Abbas nec ullus laicus pro justitia facienda sportulas contradictas accipiat: quia ubi dona intercurrunt, justitia evacuatur.

De teloneis.

XXVI. De teloneis verò sic ordinamus, ut nullus de victualio & carris, quæ absque negotio sunt, teloneum prehendat. De sauma similiter, ubicunque vadunt. Et de peregrinis similiter constituimus, ut quando propter Deum ad Romam vel alicubi vadunt, sic ordinamus ut ipsos per nullam occasionem ad pontes vel exclusos aut navigatio detineatis, nec propter scirpa sua ipsis peregrinis calumniam faciatis, nec ullum teloneum eis tollatis. Et si aliquis hoc fecerit, qualiscunque homo hoc comprobaverit, nos de sexaginta solidis triginta concedimus illi, & illi alij triginta in partem Domni Regis veniant.

De moneta.

XXVII. De moneta constituimus similiter, ut amplius non habeat in libra pensante nisi viginti duos solidos, & de ipsis viginti duobus solidis monetarius habeat solidum unum, & illos alios reddat.

De immunitatibus conservandis.

XXVIII. Vt emunitates observatæ sint. v. 15.

De justitia facienda.

XXIX. Vt omnes faciant justitiam, tam publici, quàm ecclesiastici. Et si aliquis homo ad palatium venerit pro causa sua, & antea ad illum Comitem non innotuerit in mallo ante Rachinburgios, & hoc sustinere noluerit quod ipsi legitimè judicaverint, si pro istis ad palatium venerit, vapuletur. Et si major persona est, Regis in arbitrio erit. Et si reclamaverint quòd legem eis non judicassent, tunc licentiam habeant ad palatium venire pro ipsa causa. Et si ipsos convincere potuerint quòd legem eis non judicassent, secundùm legem hoc emendare faciat. Et si Comes & Rachinburgij eos convincere potuerint quòd legem eis judicassent, & ipsi hoc recipere noluerint, contra ipsos emendare faciat. v. 16.

De ecclesiasticis viris qui se reclamare ad palatium veniunt.

XXX. Similiter de ecclesiasticis, si ad palatium venerint de eorum causa sibi reclamare super eorum seniore, si verdunt, vapulentur; nisi senior suus eos pro sua causa transmiserit. v. 17.

CAPITVLARE

CAPITULARE METENSE

SIVE

Capitula synodalia post synodum Vernensem data in civitate Metensi, ut quibusdam videtur; quorum hic est titulus in veteri codice MS. sancti Vincentij Metensis.

Incipiunt capitula de alia synodo sub ipso Domno Rege Pippino facta.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De incestis.*
2. *De ecclesiasticis viris.*
3. *De Presbyteris & Clericis, ut eos Archidiaconus convocet ad synodum.*
4. *De his qui res ecclesiasticas verbo Domni Regis tenent.*
5. *Ut Presbyteri qui vicos vel Ecclesias tenent, ceram vel alios census ad matrem civitatis Ecclesiam persolvant, sicut consuetudo fuit.*
6. *De teloneis, unde exigi non debeant.*
7. *De moneta.*
8. *De immunitatibus conservandis.*
9. *De justitia facienda.*
10. *De ecclesiasticis viris qui se reclamare ad palatium veniunt.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De incestis.

Lib. v. Capitular. c. 9. I. SI homo incestum commiserit de istis causis, de Deo sacrata, aut commatre sua, aut cum matrina spiritali de fonte & confirmatione Episcopi, aut cum matre & filia, aut duabus sororibus, aut cum fratris filia, aut sororis filia, aut nepta, aut cum consobrina aut sobrina, aut cum amita vel matertera, de his criminibus pecuniam suam perdat, si habet; & si emendare se noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum ei donet. Et si hoc fecerit, sexaginta solidos Domno Regi componat, usque dum se ipso homo correxerit. Et si pecuniam non habet, si liber est, mittatur in carcerem usque ad satisfactionem. Si servus aut libertus est, vapuletur plagis multis. Et si dominus suus permiserit eum amplius in tale scelus cadere, ipsos sexaginta solidos Domno Regi componat.

De ecclesiasticis viris.

V. 10. II. De ecclesiasticis verò qui supradicta facinora commiserint, si bona persona fuerit, perdat honorem suum; minores verò vapulentur, aut in carcerem recludantur.

De Presbyteris & Clericis, ut eos Archidiaconus convocet ad synodum.

V. 11. III. De Presbyteris & Clericis sic ordinamus, ut Archidiaconus Episcopi eos ad synodum commoneat una cum Comite. Et si quis contempserit, Comes eum distringere faciat, ut ipse Presbyter aut defensor suus sexaginta solidos componat, & ad synodum eat. Et Episcopus ipsum Presbyterum vel Clericum juxta canonicam auctoritatem dijudicari faciat. Solidi verò sexaginta de ipsa causa in sacellum Regis veniant. Et si aliquis per violentiam Ibid. c. 12. Presbyterum aut Clericum aut incestuosum contradixerit, tunc Comes ipsam personam per fidejussores positam ante Regem faciat unà cum Misso Episcopi venire. & Domnus Rex distringat, ut ceteri emendentur.

De his qui res ecclesiasticas verbo Domni Regis tenent.

IV. Ut illi homines qui res ecclesiasticas per verbum Domni Regis tenent, sic V. 13. ordinatum est, ut illas Ecclesias unde sunt, vel illas domos episcopij vel monasterij cujus esse noscuntur, juxta quod de ipsis rebus tenent, emendare debeant, & illos census vel illas decimas ac nonas ibidem dare pleniter debeant, sicut eis ad Vernum ordinavimus. Et qui hoc non fecerit, ipsas res perdat.

Vt Presbyteri qui vicos vel Ecclesias tenent, ceram vel alios census ad matrem civitatis Ecclesiam persolvant, sicut consuetudo fuit.

V. 14. V. Vt hi qui illos vicos vel illas Ecclesias tenent, illos census vel illam ceram quæ longo tempore ad illud episcopium reddiderunt, modò sic ordinavimus ut sic faciant. Et qui hoc non fecerit, sexaginta solidos persolvat.

De teloneis, unde exigi non debeant.

VI. De teloneis verò sic ordinamus, ut nullus de victualia aut carralia, quod absque negotio est, teloneum prehendat. De saumis similiter, ubicunque vadunt, & de peregrinis similiter constituimus, qui propter Deum ad Romam vel alicubi vadunt, ut ipsos per nullam occasionem ad pontes & ad exclusos aut navigio non teneatis, nec propter scrippa sua ullo peregrino calumniam faciatis, nec ullum teloneum eis tollatis. Et si aliquis hoc fecerit, qualiscumque homo hoc comprobaverit, nos de sexaginta solidis triginta illi concedimus, & illi alij in sacellum Regis veniant.

De moneta.

VII. De moneta constituimus ut ampliùs non habeat in libra pensante nisi viginti duos solidos, & de ipsis viginti duobus solidis monetarius accipiat solidum unum, & illos alios domino cujus sunt reddat.

De immunitatibus conservandis.

VIII. Vt emunitates conservatæ sint. V. 15

De justitia facienda.

IX. Vt omnes justitias faciant, tam publici, quàm ecclesiastici. Et si aliquis homo ad palatium venerit pro causa sua, & antè illi Comiti non innotuerit in mallo ante Rachinburgios, aut si causa sua ante Comitem in mallo fuit ante Rachinburgios, & hoc sustinere noluerit quod ipsi ei legitimè judicaverint; si pro istis causis ad palatium venerit, vapuletur. Et si major persona fuerit, Regis arbitrium erit. Et si reclamaverit quòd legem ei non judicassent, tunc licentiam habeat ad palatium venire pro ipsa causa. Et si ipsos convincere potuerit quòd legem ei non judicassent, secundùm legem contra ipsum emendare faciat. Et si Comes & Rachinburgij eum convincere potuerint quòd legem ei judicassent, & ipse hoc recipere noluerit, hoc contra ipsos emendare faciat. V. 16.

De ecclesiasticis viris qui se reclamare ad palatium veniunt.

X. Similiter de ecclesiasticis, si ad palatium venerint de eorum causa se reclamare super eorum seniore, vapulentur, nisi senior suus pro sua causa transmiserit. V. 17.

CAPITVLARE COMPENDIENSE

Factum anno Christi DCCLVII. in generali populi conventu.

INCIPIT DECRETVM QVOD FACTVM FVIT AD COMPENDIVM PALATIVM PVBLICVM.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *Quòd conjuges in quarto consanguinitatis gradu non separentur; in tertio autem, vel ex tertio & quarto mixti separentur.*
2. *Quòd in tertio affinitatis gradu vel in tertio & quarto conjuncti separentur.*
3. *Si uxor sine viri sui consensu velata est, repetere illam vir potest, si velit.*
4. *Privigna libera, si à vitrico contra suam & suorum voluntatem viro data est, potest, illo relicto, alteri nubere.*
5. *De conjugibus quorum alter servilis est conditionis.*
6. *De vassallo qui, relicta uxore, quam in alterius beneficio duxerat, alteri apud seniorem suum conjungitur.*
7. *Si quis uxorem, quam virgo duxit, corruptam inveniens, alteram ducat, & hac item ob eandem causam relicta, tertiam accipiat.*
8. *De eo cujus uxor cum ipsius fratre mœchata est.*
9. *De eo qui à Presbytero non baptizato baptizatus est.*
10. *De patre qui filij sui sponsam opressit, & postea filius ipsam accepit.*

11. *Vt quoquo modo mulier velum sponte acceperit, non dimittat.*
12. *De eo qui filiastrum vel filiastram ante Episcopum tenuerit.*
13. *Si quis conjugem dimiserit, & monasterium ingredi aut velari permiserit.*
14. *De illo qui cum matre & filia mœchatus est.*
15. *De eo qui cum una sororum mœchatus alteram in uxorem duxit.*
16. *Si conjugum alter sit leprosus, potest alter, cum illius consensu, aliud inire conjugium.*
17. *Quando uxor negat sibi fuisse cum marito commercium, & maritus contrà fuisse affirmat.*
18. *Qui propter inimicitias in aliam regionem dimissa uxore fugit, aliam non ducat.*
19. *De incestis.*
20. *De ecclesiasticis viris.*
21. *De Presbyteris & Clericis, ut eos Archidiaconus convocet ad synodum.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

Quòd conjuges in quarto consanguinitatis gradu non separentur; in tertio autem, vel ex tertio & quarto mixti separentur.

Regino lib. 2. c. 232. I. SI in quarta progenie reperti fuerint conjuncti, non separamus. In tertia verò si reperti fuerint, separentur. Et eos qui unus in quarta, alius in tertia sibi pertinent, & conjuncti inveniuntur, separamus.

Quòd in tertio affinitatis gradu, vel in tertio & quarto conjuncti separentur.

II. Si duo in tertio loco sibi pertinent, sive vir, sive femina, aut unus in tertio & alter in quarto; uno mortuo, non licet alterum accipere uxorem ejus. Et si inventi fuerint, separentur. Vna lex est de viris & de feminis.

Si uxor sine viri sui consensu velata est, repetere illam vir potest, si velit.

Lib. v. Capitular. c. 98. III. Mulier si sine commeatu viri sui velum in caput miserit, si viro placuerit, recipiat eam iterum ad conjugium.

Privigna libera, si à vitrico contra suam & suorum voluntatem viro data est, potest, illo relicto, alteri nubere.

V. 19. IV. Si quis francam filiastram suam contra voluntatem ipsius & matris & parentum dederit viro ingenuo aut servo vel ecclesiastico, & illa noluerit habere ipsum, & reliquerit eum, potestatem habent parentes ipsius dare ei alium maritum. Et si ipsa alium habet, quem postea accepit, non separentur.

De conjugibus quorum alter servilis est conditionis.

V. Si francus homo accepit mulierem, & sperat quòd ingenua sit, & postea invenit quòd non est ingenua, dimittat eam,
V. 20. si vult, & accipiat aliam. Similiter si femina ingenua accepit servum, & sciebat tunc quòd servus erat, habeat interim quo vivit. Vna lex est de viris & feminis.

De vassallo qui, qui relicta uxore, quam in alterius beneficio duxerat, alteri apud seniorem suum conjungitur.

VI. Homo francus accepit beneficium Regino lib. 2. c. 127. de seniore suo, & duxit secum suum vassallum, & postea fuit ibi mortuus ipse senior, & dimisit ibi ipsum vassallum, & post hoc accepit alius homo ipsum beneficium, & pro hoc ut meliùs potuisset habere illum vassallum, dedit ei mulierem de ipso beneficio, & habuit ipsam aliquo tempore, & dimissa illa, reversus est ad parentes senioris sui mortui, & accepit ibi uxorem, & modò habet eam. Diffinitum est quòd illam quam postea accepit, ipsam habeat.

Si quis uxorem quam virgo duxit, corruptam inveniens, alteram ducat, & hac item ob eandem causam relicta, tertiam accipiat.

VII. Si quis, uxore accepta, invenit Regino lib. 2. c. 128. eam à fratre suo contaminatam, ipsam dimittens accepit aliam, ipsámque contaminatam invenit, uxor illius legitima est, propterea quia nec ipse virgo fuit illo tempore. Quòd si tertiam postea acceperit, revertat ad medianam; & ipsa posterior potestatem habeat alio viro se conjungere.

De eo cujus uxor cum ipsius fratre mœchata est.

VIII. Si quis homo habet mulierem Lib. v. Capitular. c. 21. legitimam, & frater ejus adulteravit cum ea, ille frater vel illa femina qui adulterium perpetraverunt, interim quo vivunt nunquam habeant conjugium. Ille cujus uxor fuit, si vult, potestatem habet accipere aliam.

De eo qui à Presbytero non baptizato baptizatus est.

IX. Si quis baptizatus est à Presbytero V. 6. non baptizato, & sancta Trinitas in ipso baptismo invocata fuerit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit. Impositione ta-

men manuum Episcopi indiget. Georgius Episcopus Romanus & Iohannes Sacellarius sic senserunt.

De patre qui filij sui sponsam oppressit, & postea filius ipsam accepit.

Regino lib. 2. c. 217. Burchard. lib. 17. c. 18. X. Si pater sponsam filij sui oppresserit, & postea filius ipsam acceperit, pater ejus postea non habeat uxorem, & ipsa femina non habeat virum, quia non dixit quòd pater ejus cum ipsa mansisset, filius verò ejus, qui nesciens fecit, accipiat mulierem legitimam.

Vt quoquo modo mulier velum sponte acceperit, non dimittat.

V. 180. XI. In qualicunque modo mulier velum sanctum acceperit sponte, in eo permaneat, nec dimittat. Consenserunt Georgius Episcopus Romanus & Iohannes Sacellarius.

De eo qui filiastrum vel filiastram ante Episcopum tenuerit.

V. 7. XII. Si quis filiastrum aut filiastram suam ante Episcopum ad confirmationem tenuerit, separetur ab uxore sua, & alteram non accipiat. Similiter femina alterum non accipiat. Georgius consensit.

Si quis conjugem dimiserit, & monasterium ingredi aut velari permiserit.

Regino lib. 2. c. 108. XIII. Si quis vir mulierem suam dimiserit, & dederit commeatum pro religionis causa infra monasterium Deo servire, aut foras monasterium dederit licentiam velare, sicut diximus, propter Deum, vir illius accipiat mulierem legitimam. Similiter & mulier faciat. Georgius consensit.

De illo qui cum matre & filia mœchatus est.

Regino lib. 2. c. 219. Burchard. lib. 17. c. 12. Ivo par. 9. c. 72. 34. q. 1. c. 9. & 35. q. 1. c. 5. *Si quis cum matre.* XIV. Si quis cum matre & filia in adulterio mansit, nesciente matre quòd cum filia sua mansisset, similiter & filia nescivit quòd cum matre sua esset, postea ille vir si acceperit mulierem, dimittat, usque in diem mortis suæ non habeat uxorem, & illa mulier quam reliquerit, accipiat virum; & illa mater & filia, cum quibus in adulterio mansit, ambabus nescientibus quòd cum matre & filia mansisset, habeant viros. Nam si in notitiam illarum venerit hoc scelus, dimittant maritos, & agant pœnitentiam, & illarum mariti posteriores accipiant mulieres.

De eo qui cum una sororum mœchatus, alteram in uxorem duxit.

Regino lib. 2. c. 220. Burchard. lib. 17. c. 7. XV. Similiter & de duabus sororibus, qui cum una in adulterio mansit, & alteram in publico accepit, non habeat mulierem usque in diem mortis; & illæ duæ sorores, si nescierunt, habeant maritos. Et si in notitiam eis venit, superiorem formam servent.

Si conjugum alter sit leprosus, potest alter cum illius consensu aliud inire conjugium.

XVI. Si vir leprosus mulierem habeat sanam, si vult ei donare commeatum ut accipiat virum, ipsa femina, si vult, accipiat. Similiter & vir.

Quando uxor negat sibi fuisse cum marito commercium, & maritus contrà fuisse adfirmat.

XVII. Si quis accepit mulierem, & habuit ipsam aliquo tempore, & ipsa femina dicit quòd non mansisset cum ea, & ille vir dicit quòd sic fecit, in veritate viri consistat, quia caput est mulieris. De muliere quæ dicit quòd vir suus ei commercium maritale non reddidit, Georgius consensit. Regino lib. 2. c. 244. Burchard lib. 9. c. 42. Ivo par. 8. c. 180. 33. q. 1. c. 3. *Si quis accepit.*

Qui propter inimicitias in aliam regionem dimissa uxore fugit, aliam non ducat.

XVIII. Si qui propter faidam fugiunt in aliam patriam, & dimittunt uxores suas, nec illi viri nec illæ feminæ accipiant conjugium. Georgius consensit. Lib. v. Capitular. c. 8

De incestis.

XIX. Si homo incestum commiserit V. 9. de matre sua, aut cum matrina sua de fonte & confirmatione sua, aut cum matre & filia, aut cum duabus sororibus, aut cum fratris vel sororis filia, aut nepta, aut cum consobrina vel subrina, aut cum amita vel matertera, de his criminibus pecuniam suam perdat, si habet. Et si emendare noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum ei donet. Et si fecerit, sexaginta solidos Domno Regi componat usque dum se ipse homo correxerit. Et si pecuniam non habet, mittatur in carcerem usque ad satisfactionem. Si servus aut libertus est, vapuletur plagis multis. Et si dominus suus permiserit amplius in tale scelus cadere, ipse dominus Regi sexaginta solidos componat.

De ecclesiasticis viris.

XX. De ecclesiasticis verò, si bona V. 10. persona fuerit, perdat honorem suum. Minores verò vapulentur & in carcerem mittantur.

De Presbyteris & Clericis, ut eos Archidiaconus convocet ad synodum.

XXI. De Presbyteris & Clericis sic V. 11. ordinamus, ut Archidiaconus Episcopi eos ad synodum commoneat una cum Comite. Et si quis contempserit, Comes eum distringere faciat, & ipse Presbyter aut defensor suus sexaginta solidos com-

ponat, & ad synodum veniat. & Episcopus ipsum Presbyterum aut Clericum juxta canonicam auctoritatem dijudicari faciat. solidos verò sexaginta componat. Et si aliquis per violentiam Presbyterum aut Clericum aut incestuosum contradixerit, tunc Comes ipsam personam per fidejussores positum ante Regem venire faciat unà cum Misso Episcopi; & Domnus Rex distringat, ut ceteri emendentur.

PIPPINI REGIS

CONSTITVTIO GENERALIS

De letaniis faciendis pro ubertate terræ,

Data anno DCCLXIV.

Pippinus gratia Dei Rex Francorum vir inluster Domino sancto Patri Lullo Episcopo. Cognitum scimus sanctitati vestræ qualem pietatem & misericordiam Deus fecit præsenti anno in terra ista. Dedit tribulationem pro delictis nostris, post tribulationem autem magnam atque mirabilem consolationem sive abundantiam fructus terræ, quem modò habemus. Et ob hoc atque pro aliis causis nostris opus est nobis illi gratias agere, quia dignatus est servos suos consolari per ejus misericordiam. Sic nobis videtur, ut absque jejunio indicto unusquisque Episcopus in sua parrochia letanias faciat, non cum jejunio, nisi tantùm in laude Dei, qui talem nobis abundantiam dedit; & faciat unusquisque homo sua eleemosyna, & pauperes pascat. Et sic prævidere faciatis & ordinare de verbo nostro, ut unusquisque homo, aut vellet aut nollet, suam decimam donet. Valete in Christo.

CONVENTVS

APVD SANCTVM DIONYSIVM,

In quo Pippinus Rex, paulò ante mortem, regnum Francorum divisit inter filios suos Karolum & Karolomannum anno DCCLXVIII. mense Septembri.

ACTA conventus istius non extant, neque charta divisionis. Earum tamen rerum memoriam conservavit auctor veteris collectionis historicæ quam Henricus Canisius edidit in tomo secundo lectionis antiquæ: ubi narrat auctor, Pippinum Regem, cùm in postrema expeditione Aquitanica febre vexari apud Santonas cœpisset, per Pictavum Turonos ad sancti Martini monasterium accessisse, Turonis deinde cum Bertrada Regina & filiis suis Karolo & Karolomanno Parisios usque ad monasterium beati Dionysij martyris venisse. Ibi moratus, *inquit*, aliquandiu, cernénsque quòd vitæ periculum evadere non posset, omnes proceres suos, Duces & Comites Francorum, tam Episcopos quàm Sacerdotes, ad se venire præcepit; ibíque, unà cum consensu Francorum & procerum suorum seu & Episcoporum, regnum Francorum, quod ipse tenuerat, æquali sorte inter prædictos filios suos Carlum & Carlomannum, dum adhuc ipse viveret, inter eos divisit; id est, Austrasiorum regnum Carolo seniori filio regnum instituit, Carlomanno verò juniori filio regnum Burgundiæ & Provinciæ, Alesans & Alamaniam tradidit. Aquitaniam, quam ipse Rex acquisierat, inter eos divisit. *Recitat ista, sed breviùs, auctor annalium Metensium.* Inde cùm ad sanctum Dionysium pervenisset, cernens quòd de illa infirmitate evadere non posset, omnes optimates suos Duces & Comites Francorum, Episcopos quoque ac sacerdotes, ad se venire præcepit. Ibíque unà cum consensu procerum suorum æquali sorte inter duos filios Karolum & Karolomannum regnum Francorum paterno jure divisit. *His porrò gestis, ut consentiunt omnes scriptores, Pippinus post paucos dies vita cessit* VIII. *Kalendas Octobres, sepultúsque est in basilica ejusdem sancti Dionysij.*

INITIVM REGNI
KAROLI MAGNI
REGIS FRANCORVM.

CAPITULARIA KAROLI MAGNI REGIS FRANCORUM.

KAROLI MAGNI CAPITULARE PRIMUM

Datum, ut videtur, sub ejus regni exordia, anno Christi DCCLXIX.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. sancti Vincentij Laudunensis.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *VT servi Dei in hostem non pergant, nisi illi qui necessarij sunt propter divinum ministerium.*
2. *Ne sacerdotes fundant sanguinem Christianorum vel paganorum.*
3. *Vt servi Dei venationes non exerceant.*
4. *De Episcopis & Presbyteris ignotis, quomodo admittantur ad ministerium ecclesiasticum.*
5. *De sacerdotibus qui plures uxores habuerint.*
6. *Vt unusquisque Episcopus provideat in sua parrochia ne populus agat paganias aut superstitiones.*
7. *Vt parrochiam suam singulis annis unusquisque Episcopus circumeat.*
8. *Vt Presbyteri Episcopis suis subjecti sint, & ut quadragesimæ tempore rationem ministerij sui eis reddant.*
9. *Ne aliquis accipiat Ecclesiam infra parrochiam sine consensu Episcopi sui.*
10. *Vt sacerdotes magnam curam habeant de incestu & infirmis & pœnitentibus.*
11. *De jejunio quatuor temporum.*
12. *Vt bis in anno ad mallum omnes veniant.*
13. *Vt nullus neglegens sit quando pro Rege vel fidelibus suis orandum fuerit.*
14. *Vt sacerdos nisi in locis consecratis Missam non celebret.*
15. *De sacerdotibus qui ministerium suum adimplere non valent.*
16. *Vt sacerdos qui admonitionem Episcopi sui contempserit, deponatur.*
17. *Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum sine consensu Episcopi sui distringat.*
18. *Vt nullus Episcoporum vel secularium alterius cujusquam res retinere præsumat.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

Vt servi Dei neque in hostem pergant, neque armaturam bajulent.

Lib. VII. Capitular. c. 123. I. KArolus gratia Dei Rex regnique Francorum rector, & devotus sanctæ Ecclesiæ Defensor, atque adjutor in omnibus apostolicæ sedis. Hortatu omnium fidelium nostrorum, & maximè Episcoporum ac reliquorum sacerdotum consultu, servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hostem pergere omnino prohibemus, nisi illi tantummodo qui propter divinum ministerium, Missarum scilicet solemnia adimplenda & sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt, id est, unum vel duos Episcopos cum Capellanis Presbyteris. Et unusquisque Prin-

ceps unum Presbyterum secum habeat, qui hominibus peccata confitentibus judicare & judicare pœnitentiam possit.

Ne sacerdotes fundant sanguinem Christianorum vel paganorum.

Ibid. 114. II. Vt sacerdotes neque Christianorum neque paganorum sanguinem fundant.

Vt servi Dei venationes non exerceant.

Ibid. 115. III. Omnibus servis Dei venationes & silvaticas vagationes cum canibus, & ut accipitres & falcones non habeant, interdicimus.

De Episcopis & Presbyteris ignotis, quomodo admittantur ad ministerium ecclesiasticum.

Ibid. 116. IV. Statuimus ut secundùm canonicam cautelam omnes undecunque supervenientes ignotos Episcopos vel Presbyteros ante probationem synodalem in ecclesiasticum ministerium non admitteremus.

De sacerdotibus qui plures uxores habuerint.

Ibid. 117. V. Si sacerdotes plures uxores habuerint, vel sanguinem Christianorum vel paganorum fuderint, aut canonibus obviaverint, sacerdotio priventur, quia deteriores sunt secularibus.

Vt unusquisque Episcopus provideat in sua parrochia ne populus faciat paganias aut superstitiones.

Ibid. 118. VI. Decrevimus ut secundùm canones unusquisque Episcopus in sua parrochia sollicitudinem adhibeat, adjuvante Graphione, qui defensor Ecclesiæ est, ut populus Dei paganias non faciat; sed ut omnes spurcitias gentilitatis abiciat & respuat, sive profana sacrificia mortuorum, sive sortilegos vel divinos, sive phylacteria & auguria, sive incantationes, sive hostias immolatitias, quas stulti homines juxta Ecclesias ritu pagano faciunt sub nomine sanctorum martyrum vel confessorum Domini; qui potiùs quàm ad misericordiam sanctos suos ad iracundiam provocant.

Vt parrochiam suam singulis annis unusquisque Episcopus circumeat.

Ibid. 119. VII. Statuimus ut singulis annis unusquisque Episcopus parrochiam suam sollicitè circumeat, & populum confirmare & plebes docere & investigare, & prohibere paganas observationes, divinósque vel sortilegos, aut auguria, phylacteria, incantationes, vel omnes spurcitias gentilium studeat.

Vt Presbyteri Episcopis suis subjecti sint, & ut quadragesimæ tempore rationem ministerij sui eis reddant.

Ibid. 120. VIII. Decrevimus quoque juxta sanctorum canones ut unusquisque Presbyter in parrochia habitans Episcopo subjectus sit illi in cujus parrochia habitat, & semper in quadragesima rationem & ordinem ministerij sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus, & ordine Missarum, Episcopo reddat. Et quandocunque jure canonico Episcopus circumeat parrochiam populos ad confirmandos, Presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum, cum collectione & adjutorio populi qui ibi confirmari debet. Et in cœna Domini semper novum chrisma ab Episcopo suo quærat. Et de vetere nullus baptizare præsumat; sed ardere in luminaribus Ecclesiæ faciat.

Ne aliquis accipiat Ecclesiam infra parrochiam sine consensu Episcopi sui, nec de una ad aliam transeat.

IX. Vt nemo accipiat Ecclesiam infra parrochiam sine consensu Episcopi sui, nec de una ad aliam transeat. Ibid. 131.

Vt sacerdotes magnam curam habeant de incestis & infirmis & pœnitentibus.

X. Vt de incestis & criminosis magnam curam habeant sacerdotes, ne in suis pereant sceleribus, & animæ eorum à districto judice Christo eis requirantur. Similiter de infirmis & pœnitentibus, ut morientes sine sacrati olei unctione & reconciliatione & viatico non deficiant. V I. 106. VII. 131.

De jejunio quatuor temporum.

XI. Vt jejunium quatuor temporum & ipsi sacerdotes observent & plebi denuntient observandum. Ibid. 135.

Vt bis in anno ad mallum omnes veniant.

XII. Vt ad mallum venire nemo tardet, primùm circa æstatem, secundò circa autumnum. Ad alia verò placita, si necessitas fuerit, vel denuntiatio Regis urgeat, vocatus venire nemo tardet. Ibid. 133.

Vt nemo neglegens sit quando pro Rege vel fidelibus suis orandum fuerit.

XIII. Vt quando denuntiatum fuerit pro Rege vel pro fidelibus suis qualibet causa orationes facere, nemo ex hoc neglegens appareat. Ibid. 134.

Vt sacerdos nisi in locis consecratis Missam non celebret.

XIV. Nullus sacerdos nisi in locis Deo dicatis, vel in itinere positus in tabernaculis & mensis lapideis ab Episcopo consecratis, Missas celebrare præsumat. Quòd si præsumpserit, gradus sui periculo subjacebit. Ibid. 136.

De

De sacerdotibus qui ministerium suum adimplere non valent.

Ibid. 137. XV. Sacerdotes qui rite non sapiunt adimplere ministerium suum, nec discere juxta præceptum Episcoporum suorum pro viribus satagunt, vel contemptores canonum existunt, ab officio proprio sunt submovendi quousque hæc pleniter emendata habeant.

Vt sacerdos qui admonitionem Episcopi sui contempserit, deponatur.

XVI. Quicunque autem à suo Episcopo frequenter admonitus de sua scientia, ut discere curet, facere neglexerit, proculdubio & ab officio removeatur, & Ecclesiam quam tenet amittat. Quia ignorantes legem Dei, eam aliis annunciare & prædicare non possunt.

Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum sine consensu Episcopi sui distringat.

Ibid. 139. XVII. Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum aut juniorem Ecclesiæ extra conscientiam Pontificis per se distringat aut condemnare præsumat. Quòd si quis hoc fecerit, ab Ecclesia cui injuriam irrogare dinoscitur tamdiu sit sequestratus quandiu reatum suum cognoscat & emendet.

Vt nullus Episcoporum vel secularium alterius cujusquam res retinere præsumat.

XVIII. Vt nullus Episcoporum vel secularium cujuscunque alterius Episcopi sive Ecclesiæ sive privati res aut regnorum divisione aut provinciarum sequestratione competere aut retinere præsumat. Quòd si quis hoc facere tentaverit, tamdiu sit ab omnium caritate suspensus & à communionis gratia sequestratus quoadusque res ablatas cum fructuum satisfactione restituat. Ibid. 140.

KAROLVS MAGNVS
REX ITALIÆ
ANNO DCCLXXIV.

EPISTOLA AD OFFAM REGEM MERCIORVM

Data anno DCCLXXIV. post devictos Longobardos & Saxones.

Karolus gratia Dei Rex Francorum & Longobardorum & Patricius Romanorum viro venerando & fratri carissimo Offano Merciorum Regi salutem, honorem, & amorem. Cùm deceat Reges potentes & famosos amicitiæ fœdere convinciri & mutuis gaudiis ad invicem gratulari, ut in vinculo caritatis Christus in omnibus & ab omnibus glorificetur, vestræ serenitati hoc eulogium duximus destinandum. Cùm nobilissimam Longobardorum civitatem cum suis civibus omnibus nostro dominatui subjugaverimus, & Italiam totam nostro imperio feliciter subjugaverimus Christi adjutorio, cui famulari desideramus, Rex Desiderius Longobardorum, Ducésque Saxoniæ, quos nostris nutibus inclinavimus, Vvithimundus & Albion, cum ferè omnibus incolis Saxoniæ, baptismi susceperunt sacramentum, Domino Iesu Christo de cetero famulaturi. Hoc igitur salubri mandato ego Karolus Regum Christianorum orientalium potentissimus vos, ô Offane Regum occidentalium Christianorum potentissime, cupio lætificare, & te in dilectione speciali amplecti sincerius.

CAPITVLARE ANNI DCCLXXIX.

INCIPIT DECRETVM KAROLI preciosi Regis Francorum.

ANno feliciter undecimo regni Domni nostri Karoli gloriosissimi Regis in mense Martio, facto Capitulare, qualiter congregatis in unum synodali Concilio Episcopis, Abbatibus, virisque inlustribus Comitibus, unà cum piissimo Domno nostro, secundùm Dei voluntatem, pro causis opportunis consenserunt decretum.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

Vt suffraganei Episcopi subjecti sint Metropolitanis.

Add. I V. 120. I. DE Metropolitanis, ut suffraganei Episcopi eis secundùm canones subjecti sint; & ea quæ erga ministerium illorum emendanda cognoscunt, libenti animo emendent atque corrigant.

Vt Episcopi ordinentur ubi non sunt.

Ibid. 121. II. De Episcopis, ut ubi in præsens ordinati non sunt, sine tarditate ordinentur.

Vt monasteria regularia regulam custodiant.

Ibib. 122. III. De monasteriis quæ regularia fuerunt, ut secundùm regulam vivant; necnon & monasteria puellarum ordinem sanctum custodiant. Et unaquæque Abbatissa sine intermissione in suo monasterio resideat.

De potestate Episcoporum super Presbyteros & Clericos.

IV. Vt Episcopi de Presbyteris & Clericis infra illorum parrochiam potestatem habeant secundùm canones. Ibid. 123.

Vt Episcopi incestuosos emendent & viduas.

V. Vt Episcopi de incestuosis hominibus licentiam habeant emendandi; seu & de viduis infra suam parrochiam potestatem habeant ad corrigendum. Ibid. 124.

De alterius Clerico Episcopi non recipiendo nec ordinando.

VI. Vt nemini liceat alterius Clericum recipere nec ordinare in aliquo gradu. Ibid. 125.

De decimis dandis & per jussionem Episcopi dispensandis.

VII. De decimis, ut unusquisque suam Ibid. 127.

decimam donet, atque per jussionem Pontificis dispensentur.

De reis qui mori debent, ut ab Ecclesia non defensentur.

Ibid. 126. VIII. Vt homicidæ & ceteri rei qui legibus mori debent, si ad Ecclesiam confugerint, non excusentur, neque eis ibidem victus detur.

Qualiter de latronibus faciendum sit.

Ibid. 128. IX. Vt latrones de infra emunitatem illi judices ad Comitum placita præsentent. Et qui hoc non fecerit, beneficium & honorem perdat. Et qui beneficium non habuerit, bannum solvat. Similiter & vassi nostri, si hoc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant.

De perjuris.

Ibid. 129. X. De eo qui perjurium fecerit, nullam redemptionem det, nisi manum perdat. Quòd si accusator contendere voluerit de ipso perjurio, stent ad crucem. Et si jurator vicerit, legem suam accusator emendet. Hoc verò de minoribus causis observandum. De majoribus verò rebus, aut de statu ingenuitatis, secundùm legem custodiant.

De latronibus justè peremptis, & de hominibus injustè punitis.

Ibid. 130. XI. De vindicta & judicio justo in latrones facto testimonio Episcoporum absque peccato Comites esse dicuntur, ita tamen ut absque invidia aut occasione mala nihil aliud ibi interponatur nisi vera justitia ad perficiendum. Ille verò qui per odium, aut per malum ingenium, nisi pro justitia facienda, hominem disfecerit, honorem suum perdat, & legibus contra quem injustè fecerit, secundùm pœnam quam intulit emendet.

Vt ea conserventur quæ in placitis & synodis Pippinus Rex constituit.

Ibid. 131. XII. Capitula verò quæ bonæ memoriæ genitor noster Domnus Pippinus Rex in suis placitis constituit & in synodis, conservare volumus.

De nonis & decimis vel censu Ecclesiarum.

Ibid. 132. XIII. De rebus verò Ecclesiarum, unde nunc censûs exeunt, decima & nona cum ipso censu sit soluta; & unde antea non exierunt, similiter decima & nona cum ipso censu sit soluta; atque de casatis quinquaginta solidus unus, & de casatis triginta dimidius solidus, & de viginti tremissis unus. Et precariæ ubi modò sunt renoventur, & ubi non sunt scribantur. Et sit discretio inter precarias de verbo nostro factas & inter eas quas spontanea voluntate de ipsis rebus Ecclesiarum faciunt.

De truste non facienda.

XIV. De truste facienda nemo præsumat.

De tributariis Ecclesiarum.

XV. De cerariis & tabulariis atque chartulariis, sicut à longo tempore fuit, observetur. Ibid. 133.

Vt sacramentum pro gildonia non fiat.

XVI. De sacramentis pro gildonia invicem conjurantibus, ut nemo facere præsumat. Alio verò modo de eorum eleemosynis, aut de incendio, aut de naufragio, quamvis convenientiam faciant, nemo in hoc jurare præsumat. Ibid. 134.

Vt itinerantibus nullus impedimentum faciat.

XVII. De iterantibus qui ad palatium aut aliubi pergunt, ut eos cum collecta nemo sit ausus adsallire. Et nemo alterius herbam defensionis tempore tollere præsumat, nisi in hoste pergendo, aut Missus noster sit. Et qui aliter facere præsumpserit, emendet. Ibid. 135.

De teloneis forbannitis.

XVIII. De teloneis qui jam antea forbanniti fuerunt nemo tollat, nisi ibi ubi antiquo tempore fuerunt. Ibid. 136.

Vt mancipia non sine testibus vendantur.

XIX. De mancipiis quæ venduntur, ut in præsentia Episcopi vel Comitis sit, aut in præsentia Archidiaconi, aut Centenarij, aut in præsentia Vicedomini, aut judicis Comitis, aut ante bene nota testimonia. Et foras marcham nemo mancipium vendat. Qui fecerit, tantas vices bannum solvat quanta mancipia vendidit. Et si non habet pretium, in vadio pro servo semetipsum donet Comiti, usque dum ipsum bannum solvat. Ibid. 137.

De loricis extra regnum non vendendis.

XX. De brunias, ut nullus foras nostro regno vendere præsumat. Ibid. 138.

Qualiter de Comitibus vel vassis dominicis justitias non facientibus agendum sit.

XXI. Si Comes in suo ministerio justitias non fecerit, Missos nostros in sua casa soniare faciat usque dum justitiæ ibidem factæ fuerint. Et si vassus noster justitias non fecerit, tunc & Comes & Missus ad ipsius casam sedeant & de suo vivant quousque justitiam faciat. Ibid. 139.

De his qui pretium pro faida recipere & justitiam facere nolunt.

XXII. Si quis pro faida pretium recipere non vult, tunc ad nos sit transmissus, & nos eum dirigemus ubi damnum minimè possit facere. Simili modo & qui pro Ibid. 140. 141.

faida pretium solvere noluerit, nec justitiam exinde facere, in tali loco eum mittere volumus ut pro eodem majus damnum non crescat.

De latronibus bis per membra & tertiò per vitam puniendis.

Ibid. 141. XXIII. De latronibus ita præcipimus observandum, ut pro prima culpa non moriantur, sed oculum perdant; de secunda verò culpa nasus ipsius latronis capuletur; de tertia verò, si se non emendaverit, moriatur.

EXPLICIT DECRETVM

Karoli Regis.

Post caput decimum superioris Capitularis sequitur in editione Sirmondi caput de latronibus in custodiam missis: quod cùm in nullo eorum exemplarium reperiatur quæ nos vidimus, nec in editione Bavarica, neque demum in Additione quarta Capitularium, ubi Capitulare istud refertur integrum, nos illud ab eo loco sustulimus quem occupat in editione Sirmondi. Ne quis tamen conqueri posset à nobis aliquid prætermissum fuisse, heic extra ordinem posuimus.

De latronibus in custodiam missis.

De latronibus qui in custodiam missi sunt, ut nullus judex publicus pretium pendat. Et si hoc fecerit, honorem suum perdat. Et qui Ecclesiam infregerit moriatur.

DECRETALE PRECVM QVORVNDAM EPISCOPORVM.

Qualiter pro Rege & exercitu ejus hac instanti tribulatione à fidelibus in orationibus & eleemosynis Deo supplicandum sit.

Lib. v. Capitul. c. 107. & Add. iv. c. 141. Capitulare qualiter institutum est in hoc Episcoporum conventu, id est, ut unusquisque Episcopus tres Missas & psalteria tria cantet, unum pro Domno Rege, alterum pro exercitu Francorum, tertium pro præsenti tribulatione. Presbyteri verò unusquisque Missas tres, monachi & monachæ & Canonici unusquisque psalteria tria. Et biduanam omnes faciant, tam Episcopi, monachi, & monachæ, atque Canonici, atque eorum infra casati homines, vel qui potentes sunt. Et unusquisque Episcopus, aut Abbas, vel Abbatissa, qui hoc facere potest, libram donet de argento aut valentem in eleemosynam, mediocres verò mediam libram, minores verò solidos quinque. Episcopi, Abbates, atque Abbatissæ pauperes famelicos quatuor pro ista districtione nutrire debent usque tempore messium. Et qui tantum non possunt, juxta quod possibilitas est, aut tres, aut duos, aut unum. Comites fortiores libram unam de argento aut valentem donent in eleemosynam, mediocres mediam libram. Vassus dominicus de casatis ducentis mediam libram, de casatis centum solidos quinque, de casatis quinquaginta aut triginta unciam unam. Et faciant biduanas, atque eorum homines in eorum casatis, vel qui hoc facere possunt. Et qui redimere ipsas biduanas voluerit, fortiores Comites uncias tres, mediocres unciam & dimidiam, minores solidum unum. Et de pauperibus famelicis, sicut suprascriptum est, & ipsi faciant. Hæc omnia, si Deo placuerit, pro Domno Rege & pro exercitu Francorum & præsente tribulatione Missa sancti Iohannis sint completa.

CONSTITVTIO

DE SCHOLIS PER SINGVLA EPISCOPIA & monasteria instituendis.

IACOBI SIRMONDI ADMONITIO

De sequenti epistola seu constitutione.

LAborasse Carolum Magnum ut instaurarentur in Galliis studia litterarum, & scholæ publicæ constituerentur, testantur, ut de aliis nihil dicam, Concilium Cabilonense II. cap. 3. & Parisiense sub Ludovico Pio libro III. cap. 12. Qui ejus vitam scripsit, monachus Engolismensis, auctor est in eam maximè curam incubuisse post tertium iter Romanum, cùm ab urbe Grammaticos adduxisset, anno septingentesimo octuagesimo septimo. Nec dubium quin multæ Caroli hac de re fuerint leges atque Capitula. Epistola hæc de numero est illarum quæ generales dicebantur, quòd uno exemplo, paucis mutatis, ad diversos mitterentur Metropolitanos, Episcopos, Abbates, & alios, ut res postulabat. Sed in hac nostra, quæ ad Baugulfum Fuldæ Abbatem missa est, scriniarij oscitantia obrepsit ut nonnulla sub finem hæserint quæ mutari oportebat, ut quæ Metropolitano conveniant, non Abbati. Sic enim habet in codice sancti Arnulfi Metensis, ex quo de prompta est.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum, Baugulfo Abbati & omni congregationi, tibi etiam commissis fidelibus oratoribus nostris, in omnipotentis Dei nomine amabilem direximus salutem. Notum igitur sit Deo placitæ devotioni vestræ quia nos unà cum fidelibus nostris consideravimus utile esse ut episcopia & monasteria nobis Christo propitio ad gubernandum commissa, præter regularis vitæ ordinem atque sanctæ religionis conversationem, etiam in litterarum meditationibus, eis qui donante Domino discere possunt, secundùm uniuscujusque capacitatem, docendi studium debeant impendere; qualiter sicut regularis norma honestatem morum, ita quoque docendi & discendi instantia ordinet & ornet seriem verborum; ut qui Deo placere appetunt rectè vivendo, ei etiam placere non negligant rectè loquendo. Scriptum est
Matth. 12. enim: *Aut ex verbis tuis justificaberis, aut ex verbis tuis condemnaberis.* Quamvis enim melius sit bene facere quam nosse, prius tamen est nosse quàm facere. Debet ergo quisque discere quod optat implere; ut tanto uberiùs quid agere debeat intelligat anima quanto in omnipotentis Dei laudibus sine mendaciorum offendiculis cucurrerit lingua. Nam cùm omnibus hominibus vitanda sint mendacia, quanto magis illi secundùm possibilitatem declinare debent qui ad hoc solummodo probantur electi ut servire specialiter debeant veritati? Nam cùm nobis in his annis à nonnullis monasteriis sæpius scripta dirigerentur, in quibus quòd pro nobis fratres ibidem commorantes in sacris & piis orationibus decertarent significaretur, cognovimus in plerisque præfatis conscriptionibus eorundem & sensus rectos & sermones incultos: quia quod pia devotio interiùs fideliter dictabat, hoc exteriùs, propter negligentiam discendi, lingua inerudita exprimere sine reprehensione non valebat. Vnde factum est ut timere inciperemus ne fortè, sicut minor erat in scribendo prudentia, ita quoque & multò minor esset quàm rectè esse debuisset in sanctarum scriptura-

rum ad intelligendum sapientia. Et bene novimus omnes quia quamvis periculosi sint errores verborum, multò periculosiores sunt errores sensuum. Quamobrem hortamur vos litterarum studia non solùm non negligere, verùm etiam humillima & Deo placita intentione ad hoc certatim discere ut faciliùs & rectiùs divinarum scripturarum mysteria valeatis penetrare. Cùm autem in sacris paginis schemata, tropi, & cetera his similia inserta inveniantur, nulli dubium est quòd ea unusquisque legens tanto citiùs spiritualiter intelligit quanto priùs in litterarum magisterio pleniùs instructus fuerit. Tales verò ad hoc opus viri eligantur qui & voluntatem & possibilitatem discendi & desiderium habeant alios instruendi. Et hoc tantùm ea intentione agatur qua devotione à nobis præcipitur. Optamus enim vos, sicut decet Ecclesiæ milites, & interiùs devotos & exteriùs doctos castósque bene vivendo, & scholasticos bene loquendo; ut quicunque vos propter nomen Domini & sanctæ conversationis nobilitatem ad videndum expetierit, sicut de aspectu vestro ædificatur visus, ita quoque de sapientia vestra, quam in legendo seu cantando perceperit, instructus, omnipotenti Domino gratias agendo gaudens redeat. Hujus itaque epistolæ exemplaria ad omnes suffragantes tuósque coëpiscopos & per universa monasteria dirigi non negligas, si gratiam nostram habere vis. Et nullus monachus foris monasterio judiciaria teneat, nec per mallos & publica placita pergat. Legens valeat.

CONSTITVTIO
DE EMENDATIONE LIBRORVM
ET OFFICIORVM ECCLESIASTICORVM.

KArolus Dei fretus auxilio Rex Francorum & Longobardorum ac Patricius Romanorum religiosis lectoribus nostræ ditioni subjectis. Cùm nos divina semper domi forísque elementia sive in bellorum eventibus sive in pacis tranquillitate custodiat, etsi rependere quiequam ejus beneficiis tenuitas humana non prævalet, quia est inæstimabilis misericordiæ Deus noster, devotas suæ servituti benignè approbat voluntates. Igitur quia curæ nobis est ut nostrarum Ecclesiarum ad meliora semper proficiat status, obliteratam penè majorum nostrorum desidia reparare vigilante studio literarum satagimus officinam, & ad pernoscenda studia liberalium artium nostro etiam quos possumus invitamus exemplo. inter quæ jampridem universos veteris ac novi instrumenti libros librariorum imperitia depravatos, Deo nos in omnibus adjuvante, examussim correximus. Accensi præterea memoriæ venerandæ Pippini genitoris nostri exemplis, qui totas Galliarum Ecclesias Romanæ traditionis suo studio cantibus decoravit, nos nihilominus solerti easdem curamus intuitu præcipuarum insignire serie lectionum. Denique quia ad nocturnale officium compilatas quorundam casso labore, licèt recto intuitu, minùs tamen idoneo, reperimus lectiones, quippe quæ & sine auctorum suorum vocabulis essent positæ, & infinitis vitiorum anfractibus scaterent, non sumus passi nostris in diebus in divinis lectionibus inter sacra officia inconsonantes perstrepere solœcismos, atque earundem lectionum in melius reformare tramitem mentem intendimus. Idque opus Paulo Diacono familiari clientulo nostro

elimandum injunximus. ſcilicet ut ſtudioſè catholicorum patrum dicta percurrens, veluti è lectiſſimis eorum pratis certos quoſque floſculos legeret, & in unum quæque eſſent utilia quaſi ſertum aptaret. Qui noſtræ celſitudini devotè parere deſiderans, tractatus atque ſermones diverſorum catholicorum patrum perlegens, & optima quæque decerpens, in duobus voluminibus per totius anni circulum congruentes cuique feſtivitati diſtinctè & abſque vitiis nobis obtulit lectiones. Quarum omnium textum noſtra ſagacitate perpendentes, noſtra eadem volumina auctoritate conſtabilimus, veſtræque religioni in Chriſti Eccleſiis tradimus ad legendum.

ADMONITIO

De ſequenti Capitulari Bajuvariorum.

F*OEDIFRAGVS ille Dux Bajuvariorum Thaſſilo cùm fidem Karolo Magno promiſſam levitate ſua ſæpe mutaſſet, nováſque inſuper res ab uxore Luitpurga perſuaſus adversùs eum moliretur, tandem de principatu ab eo ejectus eſt anno Chriſti ſeptingenteſimo octuageſimo octavo, ut ait continuator Pauli Diaconi à Marquardo Frehero editus. Nam Karolus audito Thaſſilonem concitaſſe Hunnos ſeu Avaros ut bellum Francis inferrent, multáque alia, ut Eginhardus ſcribit, dixiſſe & feciſſe quæ nonniſi ab inimico & irato vel fieri vel proferri poterant, habito generali populi ſui conventu in villa Ingelenheimenſi juxta Moguntiam, in quo, ut Marcus Velſerus tradit, Franci, Boij, Langobardi, Saxones, ceterique provinciales convenere, & accuſatores audivit, & reum peregit. Cùm nullum accuſationis caput negaretur*, uno omnium adſenſu, *inquit Eginhardus*, ut læſæ majeſtatis reus capitali ſententia damnatus eſt. Sed clementia Regis licèt morti addictum liberare curavit. Nam mutato habitu in monaſterium miſſus eſt, ubi tam religioſè vixit quàm libens intravit. *Iſta ultima Eginhardi verba, quæ apud Aimoinum quoque leguntur, Velſerus acri judicio præditus vir dubiam apprimè & ancipitem ſententiam vocat, ſed quam domeſtici annales opportunè in commodiorem partem interpretantur, nimirum eluiſſe benefactis ſuperiores maculas. Sanè Thaſſilonem poſtea obſcuram admodum vitam duxiſſe hinc manifeſtè colligitur quòd nondum inter auctores conſtat de monaſterio in quod projectus eſt ad agendam pœnitentiam. Ac ſi verum eſt eum in Gemmeticenſi monaſterio vitam finiſſe, falſa omnino ſunt quæ de prodigiis & miraculis ad ſepulchrum ejus patratis vulgò circumferuntur. Vtcunque ſe res habeat, certum eſt illum principatu exutum ut perduellionis reum, vacuam feciſſe provinciam. Eam Karolus non ita multò poſt ordinavit, deſcriptámque Comitibus hoc eſt judicibus regendam tradidit, legéſque veteribus addendas propoſuit Reginoburgi in Bajoaria, quas Velſerus ex veterrimis membranis edidit in libro quinto rerum Boicarum. Sunt autem illæ quas nos heic exhibemus.*

CAPITVLARE BAIVVARIORVM

Datum, ut conjectura est, Ratisbonæ anno Christi DCCLXXXVIII.

Hæc sunt Capitula quæ Domnus Karolus serenissimus addere jussit.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De banno Regis inrupto componendo.

I. VT bannum ipsius quilibet inruperit, componere debeat.

De tuitione Ecclesiæ, viduarum, orphanorum, & minùs potentum.

II. Vt Ecclesia, viduæ, orphani, vel minùs potentes pacem rectam habeant. Et ubicunque fuerit infracta, sexaginta solidis componatur.

De raptu & violentia & incendio infra patriam factis.

III. Vt raptum vel vis per collectam hominum & incendia infra patriam nemo facere præsumat. Et qui hoc commiserit, sexaginta solidos in bannum nostrum componat.

De mannitione in hostem.

IV. Similiter & qui jussionem regiam in hoste bannitus inruperit.

De compositione hominis denarialis.

V. De denarialibus, ut si quis eos occiderit, Regi componantur.

De his qui in Ecclesia manumissi sunt.

VI. Similiter de his qui per chartam in Ecclesia juxta altare dimissi sunt liberi, cum quadraginta solidis Regi componantur.

De his qui per chartam ingenuitatis dimissi sunt liberi.

VII. Qui verò per chartam ingenuitatis dimissi sunt liberi, ubi nullum patrocinium & defensionem non elegerint, similiter Regi componantur quadraginta solidis.

Vt Clericum alienum nemo recipiat sine consensu Episcopi sui.

VIII. Vt Clericum nemo recipere audeat sine consensu Episcopi sui. Et si eum aliquis acceptum habet, quando licentia ipsius Episcopi fuerit, aliter non faciat; nisi eum ejus præsentiæ perscrutandum, si dignus fuerit, deducat.

CAPITVLARE

CAPITVLARE AQVISGRANENSE

SIVE

CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCLXXXIX.

INCIPIT PRÆFATIO DOMNI KAROLI REGIS.

REgnante Domino nostro Iesu Christo in perpetuum. Ego Karolus gratia Dei ejúsque misericordia donante Rex & rector regni Francorum, & devotus sanctæ Dei Ecclesiæ Defensor humilísque adjutor, omnibus ecclesiasticæ pietatis ordinibus, seu secularis potentiæ dignitatibus, in Christo Domino Deo æterno perpetuæ pacis & beatitudinis salutem. Considerans pacifico piæ mentis intuitu unà cum Sacerdotibus & Consiliariis nostris abundantem in nos nostrúmque populum Christi Regis clementiam, & quàm necessarium est non solùm toto corde & ore ejus pietati agere gratias incessanter, sed etiam continua bonorum operum exercitatione ejus insistere laudibus, quatenus qui nostro regno tantos contulit honores, sua protectione nos nostrúmque regnum in æternum conservare dignetur. Quapropter placuit nobis vestram rogare solertiam, ô pastores Ecclesiarum Christi, & ductores gregis ejus, & clarissima mundi luminaria, ut vigili cura & sedula admonitione populum Dei per pascua vitæ æternæ ducere studeatis, & errantes oves bonorum operum exemplo, seu adhortatione, humeris intra ecclesiasticæ firmitatis muros reportare satagimini; ne lupus insidians aliquem canonicas sanctiones transgredientem vel paternas traditiones universalium conciliorum excedentem, quod absit, inveniens devoret. Ideo magnæ devotionis studio admonendi & adhortandi sunt, immò compellendi, ut firma fide & infatigabili perseverantia intra paternas sanctiones se contineant. In quo operis studio sciat certissimè sanctitas vestra nostram vobis cooperari diligentiam. Quapropter & nostros ad vos direximus Missos, qui ex nostri nominis auctoritate unà vobiscum corrigerent quæ corrigenda essent. Sed & aliqua capitula ex canonicis institutionibus, quæ magis vobis necessaria videbantur, subjunximus. Ne aliquis, quæso, hujus pietatis admonitionem esse præsumptiosam judicet, qua nos errata corrigere, superflua abscidere, recta coartare studuimus, sed magis benevolo caritatis animo suscipiat. Nam Legimus in Regnorum libris quomodo sanctus Iosias regnum sibi à Deo datum circumeundo, corrigendo, admonendo, ad cultum veri Dei studuit revocare. Non ut me ejus sanctitati æquiparabilem faciam; sed quòd nobis sint ubique sanctorum semper exempla sequenda, & quoscunque poterimus ad studium bonæ vitæ in laudem & in gloriam Domini nostri Iesu Christi congregare necesse est. Quapropter, ut prædicimus, aliqua capitula notare jussimus, ut simul hæc eadem vos admonere studeatis, & quæcunque vobis alia necessaria esse scitis: ut & ista & illa æquali 4. Reg. 21.

intentione prædicetis. Nec aliquid quod vestræ sanctitati populo Dei utile videatur omittatis ut pio studio non admoneatis; quatenus ut & vestra solertia & subjectorum obedientia æterna felicitate ab omnipotenti Deo remuneretur.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE his qui ab Episcopo proprio excommunicantur.*
2. *De his qui ad ordinandum veniunt.*
3. *De Clericis fugitivus & peregrinis.*
4. *De Presbyteris, Diaconis, vel his qui in clero sunt.*
5. *De usuris.*
6. *De Presbyteris Missas cantantibus & non communicantibus.*
7. *De his qui à synodo vel à suo Episcopo damnati sunt.*
8. *De suffraganeis Episcopis.*
9. *De Chorepiscopis.*
10. *De Episcopis vel quibuslibet ex clero.*
11. *De ordinationibus vel quibuslibet negotiis.*
12. *De cura Episcoporum.*
13. *De provincialibus Episcopis.*
14. *De monachis & Clericis.*
15. *De die dominica, qualiter servanda est.*
16. *De ignotis angelorum nominibus.*
17. *De mulieribus, ne ad altare accedant.*
18. *De maleficis vel incantatoribus.*
19. *De Episcopis, ubi non oporteat eos constitui.*
20. *De libris canonicis.*
21. *De Episcopis ordinandis vel quibuslibet ex clero.*
22. *De monachis & Clericis & Presbyteris. Et de servis alterius non sollicitandis.*
23. *De stabilitate Episcoporum vel Clericorum.*
24. *De Presbyteris non absolutè ordinandis.*
25. *De proposito monachorum & Clericorum.*
26. *De monachis qui ad clericatum provehuntur.*
27. *De negotio Clericorum inter se.*
28. *De conspiratione Clericorum vel monachorum.*
29. *De accusatione laicorum contra Episcopos.*
30. *De monasteriis Deo dicatis.*
31. *De fide sanctæ Trinitatis prædicanda.*
32. *De avaritia.*
33. *De his qui se convertunt ad Deum.*
34. *De his qui non sunt bonæ conversationis.*
35. *De his qui excommunicato communicaverint.*
36. *De subjectione Presbyterorum.*
37. *De Clericis ecclesiastici ordinis.*
38. *Ut Clerici non sint usurarij.*
39. *De virginibus Deo dicatis.*
40. *De principali cathedra Episcoporum.*
41. *De falsis nominibus sanctorum.*
42. *De uxore à viro dimissa.*
43. *De judicibus à Metropolitano probatis.*
44. *De accusatione vilium personarum.*
45. *De virginibus velandis.*
46. *De oblatis pauperum.*
47. *De jejuniis à sacerdotibus constitutis.*
48. *De his qui contra naturam peccant.*
49. *De Presbyteris, quo tempore ordinentur.*
50. *De sponsa alterius.*
51. *De monachis & virginibus propositum non servantibus.*
52. *De pace danda.*
53. *De nominibus recitandis.*
54. *De canonum institutis à Presbyteris non ignorandis.*
55. *De Clericis alterius Episcopi.*
56. *De servis alterius.*
57. *De sacerdotibus contra decretalia agentibus.*
58. *De viduis, ne velentur.*

ITEM ALIA CAPITVLA.

59. *De fide catholica & primo præcepto legis.*
60. *De pace & concordia servanda.*
61. *De judicibus.*
62. *De perjuriis.*
63. *De auguriis vel aliis maleficiis.*
64. *De odio vel invidia. Et de avaritia vel concupiscentia.*
65. *De homicidiis.*
66. *De furtis & injustis connubiis & falsis testimoniis.*
67. *De honore parentum.*
68. *De fide Presbyterorum ab Episcopis discutienda.*
69. *De honore Ecclesiæ Dei.*
70. *De ministris altaris Dei, & de schola.*
71. *De voto monachorum, & de clericatu.*
72. *De mensuris & ponderibus.*
73. *De susceptione hospitum.*
74. *De Abbatissis contra morem Ecclesiæ Dei facientibus.*
75. *De Clericis qui se fingunt esse monachos.*
76. *De pseudographiis & dubiis narrationibus.*

77. *De mangonibus & nudis cum ferro.*
78. *De cantu Romano à monachis peragendo.*
79. *De operibus servilibus quæ diebus dominicis non sunt agenda.*
80. *De prædicatione Episcoporum at Presbyterorum.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De his qui ab Episcopo proprio excommunicantur.

OMNIBUS.

Lib. 1. Capitular. c. 1. I. SUnt enim aliqui qui culpis exigentibus ab Episcopo proprio excommunicantur, & ab aliis ecclesiasticis vel laicis præsumptiosè in communionem accipiuntur. quod omnino sanctum Nicænum Concilium, simul & Chalcedonense, necnon & Antiochenum, atque Sardicense fieri prohibent.

Conc. Nic. can. 5. De his qui excommunicantur, sive Clerici, sive laici, ab Episcopis per suas quasque parrochias, servetur ista sententia, ut ij qui ab aliis excommunicantur, ab aliis non recipiantur. Requiratur sanè, ne fortè pro aliqua indignatione animi aut contentione aut qualibet tali commotione stomachantis Episcopi abjecti sint. Ut ergo hæc digna possint examinatione perquiri, rectum esse visum est per singulos annos in singulis quibusque provinciis bis in anno Episcoporum Concilia fieri; ut simul omnes in unum convenientes ex universa provincia, ejusmodi examinent quæstiones; ut ita demum qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensam meritò contraxerunt, dignè etiam à ceteris excommunicati similiter habeantur usquequo vel in commune omnibus vel ipsi Episcopo suo fuerit visum humaniorem circa eos tenere sententiam. Agantur autem Concilia, semel quidem ante dies quadragesimæ; ut omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundum Deo solemne munus possit offerri. Secundò verò agatur circa autumni tempus.

Conc. Antioch. can. 2. Non autem liceat communicare excommunicatis, neque per domos ingredi, & cum eis orare qui Ecclesiæ non participant, neque in alteram Ecclesiam recipi qui ab alia segregantur. Quòd si visus fuerit quilibet Episcoporum vel Presbyterorum aut Diaconorum, vel etiam quis in canone detentus, excommunicatis communicare, & hunc oportet communione privari, tamquam Ecclesiæ regulas confundentem.

Conc. Antioch. can. 6. Si quis à proprio Episcopo excommunicatus est, non eum priùs ab aliis debere suscipi nisi à suo fuerit receptus Episcopo, aut Concilio facto occurrat & respondeat. Et si synodo satisfecerit, & statuerit, sub alia sententia recipi oportere. Quod etiam circa laicos & Presbyteros & Diaconos & omnes qui in clero sunt convenit observari.

Conc. Sardic. can. 16. Hosius Episcopus dixit. Hoc quoque omnibus placeat, ut sive Presbyter, sive Diaconus, sive quis Clericorum, ab Episcopo suo communione fuerit privatus, & ad alterum Episcopum perrexerit, & scierit is ad quem confugit eum ab Episcopo suo fuisse abjectum, non oportet ut ei communionem indulgeat. Quòd si fecerit, sciat se convocatis Episcopis causas esse dicturum. Universi dixerunt: Hoc statutum & pacem servabit & concordiam custodiet.

De his qui ad ordinandum veniunt.

AD SACERDOTES.

II. Item enim habetur in eodem Concilio ut eorum qui ad ordinandum veniunt fides & vita priùs ab Episcopo diligenter discutiatur, & sic ordinentur. I. 2.

Conc. Nic. can. 9. Si qui sine examinatione provecti sunt Presbyteri, & examinati confessi sunt peccata sua, & cùm confessi sunt, contra regulam venientes homines manus eis temerè imposuerunt, hos ecclesiasticus ordo non recipit. In omnibus enim quod irreprehensibile est catholica defendit Ecclesia.

De Clericis fugitivis & peregrinis.

OMNIBUS.

III. Item in eodem Concilio, necnon & in Antiocheno, simul & in Chalcedonense, ut fugitivi Clerici & peregrini à nullo recipiantur nec ordinentur sine commendaticiis literis & sui Episcopi vel Abbatis licentia. I. 3.

Conc. Nic. can. 16. Si qui sine respectu agentes, & timorem Dei ante oculos non habentes, neque ecclesiastica statuta custodientes, recesserint ab Ecclesia sua, sive Presbyteri, sive Diaconi, sive in quocunque ordine ecclesiastico positi fuerint, hi nusquam suscipi debent in alia Ecclesia; sed cum omni necessitate cogantur ut redeant ad Ecclesias suas. Aut si permanserint, excommunicatos eos esse oportet. Si quis autem ausus fuerit aliquem qui ad alterum pertinet ordinare in suam Ecclesiam, cùm non habeat consensum Episcopi illius à quo recessit Clericus suus, irrita sit hujusmodi ordinatio. Ibid. can. 17.

Conc. Antioch. can. 3. Si quis Presbyter, vel Diaconus, vel quilibet Clericus, deserta sua Ecclesia, ad aliam transeundum esse crediderit, & ibi paulatim tentat, quò migravit, perpetuò permanere, ulteriùs ministrare non debet, præsertim si ab Episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus. Quòd si & post evocationem sui Episcopi non obaudiat, sed perseveraverit, omnibus modis ab officio deponi debere, nec aliquando spem restitutionis habere. Si quem verò post hanc culpam depositum alius Episcopus susceperit, & ipse à communi synodo pœnam merebitur increpationis, tamquam ecclesiastica jura dissolvens.

Con Chalc can. 13. Peregrinos Clericos & Lectores in aliena civitate sine synodicis literis Episcopi sui penitùs nusquam ministrare posse.

De Presbyteris, Diaconibus, vel his qui in clero sunt.

AD SOLOS SACERDOTES.

I. 4. IV. Item in eadem synodo interdictum est Presbyteris & Diaconibus vel omnibus qui in clero sunt mulierem non habere in domo sua propter suspicionem, nisi matrem, aut sororem, vel eas tantùm personas quæ suspiciones effugiunt.

Conc. Nic. can. 3. De suspectis verò omnimodis interdicit sancta synodus neque Episcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque omnino ulli Clericorum habere secum mulierem extraneam; nisi forte mater sit, aut soror, aut avia. In his namque personis & harum similibus omnis suspicio declinatur. Qui autem præter hæc agit, periclitabitur de clero suo.

De usuris.

OMNIBUS.

I. 5. V. Item in eodem Concilio, seu in decretis Papæ Leonis, necnon & in canonibus qui dicuntur Apostolorum, sicut & in lege ipse Dominus præcepit, omnino omnibus interdictum est ad usuram aliquid dare.

Conc. Nic. can. 17. Quoniam multi Clerici avaritiæ causa turpia lucra sectantes, oblitique divini præcepti quod dicit, *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*, fœnerantes centesimas exigunt, statuit hoc sanctum Concilium ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, vel etiam species frugum ad sexcuplum dare, omnis qui tale aliquid commentus fuerit ad quæstum, abscindatur ex clero, & alienus ab ecclesiastico habeatur gradu.

Can. apost. 44. Episcopus, Presbyter, aut Diaconus usuras à debitoribus exigens, aut desinat, aut certè damnetur.

De Presbyteris Missas cantantibus & non communicantibus.

AD SACERDOTES.

I. 6. VI. Auditum est aliquos Presbyteros Missam celebrare & non communicare, quod omnino in canonibus Apostolorum interdictum esse legitur. Vel quomodo dicere rectè potest, si non communicaverit, *Sumpsimus Domine sacramenta?* Hæc verò per singula capitula in statutis Nicæni Concilij legere potestis, seu & in aliis sanctorum patrum synodalibus edictis.

Si quis Episcopus aut Presbyter aut Diaconus vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non communicaverit, aut causam dicat, ut si rationalis fuerit, veniam consequatur, aut si non dixerit, communione privetur, tamquam qui populo causa læsionis extiterit, dans suspicionem de eo qui sacrificavit quòd rectè non obtulerit. Can. apost. 9.

De his qui à synodo vel à suo Episcopo damnati sunt.

OMNIBUS.

VII. In Antiocheno Concilio, quòd his qui damnati sunt à synodo vel à suo Episcopo, & postea ministrare præsumunt, præcipitur ut nullus audeat communicare. Si quis verò eis communicaverit, simili sententiæ subjaceat sicut & damnatus. I. 7.

Si quis Episcopus à synodo, vel Presbyter vel Diaconus à proprio Episcopo fuerit exauctoratus, & præsumpserit sacri ministerij quippiam, non ei ampliùs liceat neque in alia synodo spem restitutionis habere, neque assertionis alicujus locum; sed & communicantes ei, omnes abiciantur ab Ecclesia; & maximè si postquam cognoverunt sententiam adversùs eum prolatam, ei contumaciter communicaverint. Conc. Antioch. can. 4.

De suffraganeis Episcopis.

EPISCOPIS.

VIII. Item in eodem Concilio, ut ad metropolitanum Episcopum suffraganei respiciant, & nihil novi audeant facere in suis parrochiis sine conscientia & consilio sui Metropolitani, nec Metropolitanus sine eorum consilio. I. 8.

Per singulas provincias Episcopos constitutos scire oportet Episcopum metropolitanum, qui præest, curam & sollicitudinem totius provinciæ suscepisse. Propter quod ad metropolitanam civitatem ab his qui causas habent sine dubio concurratur. Quapropter placuit eum & honore præire & nihil ultra sine ipso reliquos Episcopos agere secundùm antiquam patrum nostrorum, quæ obtinuit, regulam, nisi hæc tantùm quæ uniuscujusque Ecclesiæ per suam diocesim competunt. Vnumquemque enim Episcopum oportet potestatem habere suæ diocesis ad hanc gubernandam secundùm competentem sibi reverentiam, ad providendum regioni quæ subest ipsius civitati, ita ut etiam ordinare ei Presbyteros & Diaconos probabili judicio liceat & de singulis moderatione & pondere disceptare. ultra autem nihil agendum permittitur citra metropolitani Episcopi conscientiam. Conc. Antioch. can. 9.

De Chorepiscopis.

SACERDOTIBUS.

IX. Item in eodem Concilio, simul & I. 9.

in Ancyronensi, ut Chorepiscopi cognoscant modum suum, & nihil faciant absque licentia Episcopi in cujus parrochia habitant.

Conc. Antioch. can. 10. Qui in fundis & villis constituti sunt Chorepiscopi, tametsi manus impositiones ab Episcopis susceperunt, & ut Episcopi consecrati sunt, placuit sanctæ synodo scire eos oportere modum proprium retinere & gubernare adjacentes Ecclesias sibi commissas & esse contentos propria sollicitudine & gubernatione quam susceperunt. Constituere autem his permittitur Lectores & Subdiaconos & Exorcistas, quibus sufficiat istorum tantùm graduum licentiam accepisse, non autem Presbyterum, non Diaconum audeant ordinare præter conscientiam Episcopi civitatis vel Ecclesiæ cui adjacens invenitur seu ipse seu regio in qua præesse dinoscitur. Quòd si prævaricari ausus fuerit constituta, deponi eum & dignitate qua præditus est debere privari. Chorepiscopus autem ab Episcopo civitatis vel loci, cui adjacet, ordinandus est.

Conc. Ancyr. can. 13. Vicariis Episcoporum, quos Græci Chorepiscopos dicunt, non licere Presbyteros vel Diaconos ordinare; sed nec Presbyteris civitatis sine Episcopi præcepto ampliùs aliquid jubere, vel sine auctoritate litterarum ejus in unaquaque parrochia aliquid agere.

De Episcopis vel quibuslibet ex clero.

OMNI CLERO.

I. 10. X. Item in eodem Concilio, ut Episcopus vel quilibet ex Clero sine consilio vel litteris Episcoporum vel Metropolitani non audeant regalem dignitatem pro suis causis clamare, sed in communi Episcoporum Concilio causa examinetur.

Conc. Antioch. can. 11. Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel omnis omnino qui est sub ecclesiastica regula constitutus, præter consilium & litteras eorum Episcoporum qui sunt intra provinciam, & maximè Metropolitani, ad Imperatorem perrexerit, hunc abdicari & eici non solùm communione debere, sed à propria dignitate privari, tamquam molestum & importunum imperialibus auribus, contra ecclesiastica constituta. Si autem necessitas cogat ad Imperatorem excurrere, cum deliberatione & consilio metropolitani ipsius provinciæ Episcopi & ceterorum conscientia qui in eadem provincia sunt & litteris ire debebit.

De ordinationibus vel quibuslibet negotiis.

EPISCOPIS.

I. 11. XI. Item in eodem Concilio, simul & in Sardicensi, necnon & in decretalibus Innocentij Papæ, ut nullus Episcopus in alterius parrochia ordinationes aliquas audeat facere vel negotia peragere quæ ad eum non pertinent.

Nullum Episcoporum debere ex alia provincia ad aliam transitum facere & ordinare aliquos in Ecclesiis aut provehere ad sacrum ministerium; nec alios illuc secum adtrahat Episcopos, nisi fortè rogatus per litteras abierit, non solum à Metropolitano, sed ab his qui cum eo sunt provinciæ Episcopis. Quòd si nullo invitante inordinatè supperveniat, & aliquos vel ordinare præsumpserit, vel quoslibet actus illi Ecclesiæ competentes ad se minùs pertinentes usurpare tentaverit, vacua quidem & inania erunt omnia quæ gesserit, ipse verò hujus indisciplinati ausus & irrationabilis cœpti dignas causas expendat, tamquam depositus à sancta synodo, & propter hujusmodi præsumptionem jam prædamnatus. Conc. Antioch. can. 13.

Ianuarius Episcopus dixit: Illod quoque statuat sanctitas vestra, ut nulli liceat Episcopo alterius Episcopi civitatis ministrum ecclesiasticum sollicitare & in suis parrochiis ordinare Vniversi dixerunt: Placet; quia ex his intentionibus solet nasci discordia. Et ideo prohibet omnium sententia ne quis hoc facere audeat. Conc Sard. can 18.

Innocentius Florentino Episcopo Tiburtinensi. Innocent. Epist. 7.
Non semel sed aliquotiens clamat scriptura divina transferri non oportere terminos à patribus constitutos: quia nefas est si quod alter semper possederit, alter invadat. Quod tuam bonitatem frater & coëpiscopus noster Vrsus adserit perpetrasse. Nam Nomentanam sive Filiciensem parrochiam ad suam diocesim à majoribus pertinentem invasisse te atque illic divina celebrasse mysteria inconsulto eodem ac nesciente non sine dolore conquestus est. Quod si verum est, non leviter te culpam incurrisse cognoscas. Vnde si declinare cupis tantæ usurpationis invidiam, nostris litteris admonitum te convenit abstinere. Certè si aliquid tibi credis justitiæ suffragari, integris omnibus & in pristino statu manentibus, post dies venerabiles Paschæ adesse debebis, ut memoratis possis intentionibus respondere, partibúsque in medio collocatis, quid antiquitas aut veritas habeat inquiramus. Deut. 19. & 27. Prov. 22.

De cura Episcoporum.

EPISCOPIS.

XII. Item in eodem Concilio, ut Episcopus ejus Ecclesiæ curam habeat ad quam ordinatus est. I. 12.

Episcopum de diocesi ad alteram diocesim non debere transire, neque si seipsum ingesserit, neque si à populis fuerit violenter attractus, neque si etiam hoc ei ab Episcopis suadetur. Manere autem eum debere in Ecclesia Dei quam ab initio sortitus est, & non ab ea aliò demigrare, secundùm regulam super hoc olim à patribus constitutam. Conc. Antioch. can. 21.

De provincialibus Episcopis.

EPISCOPIS.

XIII. Item in eodem Concilio, necnon & in Chalcedonensi, ut provinciales Episcopi cum suo Metropolitano bis in I. 13.

anno propter causas Ecclesiæ Concilia celebrent.

Conc. Antioch. can. 20. Propter ecclesiasticas curas & quæ existunt controversias dissolvendas sufficere visum est bis in anno per provincias singulas Episcoporum Concilium fieri. Primò quidem post tertiam hebdomadam paschalis festivitatis, ita ut in quarta hebdomada quæ consequitur, id est, mediæ Pentecostes, Concilium compleatur. Admoneant autem provinciales Episcopos hi qui in amplioribus, id est, qui in metropolitanis civitatibus degunt. Secundum verò Concilium Idibus Octobribus habeatur. qui dies apud Græcos hyperberetæi mensis decimus qointus invenitur. In ipsis autem Conciliis & Presbyteros & Diaconos præsentes esse oportet, & omnes quotquor se læsos existimant, & synodicam expectare sententiam. Nec liceat aliquibus apud semetipsos sine metropolitanorum Episcoporum conscientia synodos facere, quibus de omnibus causis constat permissum esse judicium.

Conc. Chalc. can. 19. Ad aures nostras pervenit quoniam in provinciis non fiunt Episcoporum synodi secundùm canonum constituta, & hinc multa rerum ecclesiasticarum quæ emendanda sunt negligi. Sancta igitur synodus constituit, secundùm canones patrum, bis in anno Episcopos in idipsum in unaquaque provincia convenire quò Metropolitanus constituerit, & omnia quæcunque emerserint corrigere. Episcopi verò qui non convenerint, in propriis positi civitatibus, & non per profectionem absentes, maximè suppeditante salute, & à necessariis & excusabilibus occupationibus liberi, fraternitatis intuitu corripiantur.

De monachis & Clericis.

EPISCOPIS.

I. 14. XIV. In Concilio Laudicensi necnon & in Africano præcipitur ut monachi & Clerici tabernas non ingrediantur edendi vel bibendi causa.

Conc. Laodic. can. 24. Quoniam non oportet altario servientes, à Presbyteris usque ad Diaconos, & deinceps ordinis ecclesiastici omnes usque ad ministros aut Lectores, aut Psaltas, aut Exorcistas, aut Ostiarios, aut etiam eos qui in proposito sunt continentiæ, tabernas introire.

Conc. Afric. can. 7. Vt Clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

De die dominica, qualiter servanda est.

AD OMNES.

I. 15 XV. Item in eodem Concilio præcipitur ut à vespera usque ad vesperam dies dominica servetur.

Conc. Laodic. can. 29. Non oportet Christianos Iudaizare & in sabbato vacare, sed operari eos in eadem die. Dominica verò, præponendo eandem diem, si hoc eis placet, vacent tamquam Christiani. Quòd si inventi fuerint Iudaizare, anathema sint.

De ignotis angelorum nominibus.

OMNIBUS.

XVI. Item in eodem Concilio præcipitur ut ignota angelorum nomina nec fingantur nec nominentur, nisi illorum quos habemus in auctoritate. id sunt Michaël, Gabriel, Raphaël. I. 16.

Quòd non oportet Christianos derelicta Ecclesia Dei abire & angelos nominare & congregationes facere. quæ omnia interdicta sunt. Quicunque autem inventus fuerit occultè huic idololatriæ vacans, anathema sit: quoniam derelinquens Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, accessit ad idola. Conc. Laodic. can. 35.

De mulieribus, ne ad altare accedant.

CLERICIS ET NONNANIS.

XVII. Item in eodem Concilio, quòd non oporteat mulieres ingredi ad altare. I. 17.

Non oportet mulieres ingredi ad altare. Conc. Laodic. can. 44.

De maleficis vel incantatoribus.

AD SACERDOTES.

XVIII. Item in eodem Concilio, ut cochlearij, malefici, incantatores, & incantatrices fieri non sinantur. I. 21.

Quoniam non oportet ministros altaris, vel Clericos, magos aut incantatores esse, aut facere quæ dicuntur phylacteria, quæ sunt magna obligamenta animarum. Hos autem qui talibus rebus utuntur, proici ab Ecclesia jussimus. Conc. Laodic. can. 36.

De Episcopis, ubi non oporteat eos constitui.

OMNIBUS.

XIX. Item in eodem Concilio, necnon & in Sardicensi, quòd non oporteat in villulis vel in agris Episcopos constituere. I. 18.

Non oportet in vicis & in villis Episcopum ordinari, sed eos qui circumeant constitui. Hos autem qui hinc ordinati sunt nihil agere sine conscientia Episcopi civitatis. Similiter etiam Presbyteros nihil sine præcepto Episcopi & consilio agat. Si enim subitò aut vicus aliquis aut modica civitas, cui satis est unus Presbyter, voluerit sibi Episcopum ordinari, ut vilescat nomen Episcopi & auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati facere Episcopum nisi aut in his civitatibus quæ Episcopos habuerint, aut si qua talis aut tam populosa est quæ mereatur habere Episcopum. Hoc omnibus placet? Synodus respondit. Placet. Conc. Sardic. can. 6.

De libris canonicis.

SACERDOTIBUS.

I. 20. XX. Item in eodem Concilio, ut canonici libri tantùm legantur in Ecclesia.

Conc. Laodic. can. 59. Non oportet ab idiotis psalmos compositos & vulgares dici in Ecclesiis, neque libros qui sunt extra canonem legere, nisi solos canonicos novi & veteris testamenti. Quæ autem oporteat legi & in auctoritatem recipi, hæc sunt. Genesis mundi, Exodus Ægypti, Leviticum, Numeri, Deuteronomium, Iesu Nave, Iudices, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Esdræ libri duo, liber psalmorum, C L. Proverbia Salomonis, cantica canticorum, Ecclesiastes, Iob, Esther, Duodecim Prophetæ, id est, Osee, Amos, Ioel, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Item Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Novi testamenti, Evangelia quatuor, secundùm Matthæum, secundùm Marcum, secundùm Lucam, secundùm Ioannem. Actus Apostolorum. Catholicæ epistolæ, Petri II. Iacobi I. Ioannis III. Iudæ I. Epistolæ Pauli XIV. ad Romanos, ad Corinthios prima & secunda, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses prima & secunda, ad Timotheum II. ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos.

De Episcopis ordinandis vel quibuslibet ex clero.

CLERICIS ET MONACHIS.

I. 19. XXI. In Concilio Chalcedonensi, ut non oporteat Episcopum aut quemlibet ex clero per pecunias ordinari: quia utrique deponendi sunt, & qui ordinat, & qui ordinatur, necnon & qui mediator est inter eos. Item de eadem re in canonibus Apostolorum legitur. quam hæresim jam ipse princeps Apostolorum in Simone Mago terribiliter damnavit.

Conc. Chalc. can. 2. Si quis Episcopus ordinationem pro pecunia fecerit, & vendiderit rem quæ nisi gratia non adquiritur & sub pecunia ordinaverit Episcopus provincialem Episcopum sive Presbyterum vel Diaconum aut eorum quemquam qui in numero Clericorum continentur, aut accepta pecunia fecerit Oeconomum vel Defensorem vel Ostiarium vel quemcumque hujuscemodi, pro turpitudine lucri, qui hoc fecisse probatur, sui gradus periculum sustinebit. Sed & is qui ordinatur, nihil ex ordinatione, quæ pro negotiatione processit, utilitatis acquirat; sed fiat dignitatis vel rei quæ ipsi pro pecunia commissa est alienus. Si quis autem his tam turpibus & nefariis lucris medius interfuisse videtur, & is, si quidem Clericus fuerit, degradetur; si verò laicus aut monachus, anathematizetur.

Can. apost. 30. Si quis Episcopus aut Presbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur & ipse & ordinator ejus, & à communione modis omnibus abscidatur, sicut Simon Magus à Petro.

De monachis & Clericis & Presbyteris. Et de servis alterius non sollicitandis.

OMNIBUS.

XXII. Item in eodem Concilio infra dua capitula, necnon & in decretis Leonis Papæ, ut nec monachi nec Clerici nec Presbyteri in secularia negotia transeant. Et ut servum alterius nullus sollicitet ad clericatum vel monachalem ordinem sine voluntate & licentia domini sui. I. 22. 23

Item qui revera & manifestè solitariam vitam sectantur, honore competenti fungantur. Quoniam verò quidam sub prætextu habitus monachilis Ecclesias & conventus & res communes disturbant, civitates indiscretè circumeuntes, & monasteria sibi constituere studentes, placuit nusquam ullum ædificare debere neque monasterium constituere neque oratorium absque civitatis Episcopi voluntate. Monachos verò qui sunt per singulas civitates & provincias, Episcopis subditos esse, & quietem diligere, & jejuniis esse intentos & orationibus, & in illis locis observare in quibus seculo renuntiasse videntur. Nequaquam autem ecclesiasticis vel secularibus rebus communicare, nec importunitatem inferre desertis propriis monasteriis, nisi fortè quæsiti fuerint propter causam necessariam à civitatis Episcopo. Sanè in monasteriis non esse suscipiendum servum ad monachum faciendum præter proprij domini voluntatem. Qui verò hoc constitutum nostrum excesserit, eum à communione suspendi decrevimus, ne nomen Dei blasphemetur. Civitatis autem Episcopum oportet competentem providentiam monasteriis impendere. Conc. Chalc. can. 4.

Admittuntur passim ad ordinem sacrum quibus nulla natalium, nulla motum dignitas suffragatur. Et qui à dominis suis libertatem consequi minimè potuerunt, ad fastigium sacerdotij, tamquam servilis vilitas hunc honorem capiat, provehuntur. Et probari Deo posse creditur qui domino suo necdum probare se potuit. Duplex itaque in hac parte reatus est; quòd & sacrum ministerium talis consortij vilitate polluitur, & dominorum, quantum ad inlicitæ usurpationis temeritatem pertinet, jura solvuntur. Ab his itaque, fratres carissimi, omnes vestræ provinciæ abstineant sacerdotes. Et non tantùm ab his, sed ab aliis etiam qui originali aut alicui conditioni obligati sunt volumus temperari; nisi fortè eorum petitio aut voluntas accesserit qui aliquid sibi in eos vindicant potestatis. Debet enim esse immunis ab aliis qui divinæ militiæ fuerit adgregandus; ut à castris dominicis, quibus nomen ejus adscribitur, nullis necessitatis vinculis abstrahatur. Leo. e. 1.

De stabilitate Episcoporum vel Clericorum.

SACERDOTIBUS.

XXIII. Item in eodem Concilio infra I. 24.

dua capitula, necnon & in Sardicensi, ut nec Episcopus nec Clerici non transmigrentur de civitate in civitatem.

Conc. Chalc. can. 5. De Episcopis & Clericis qui se de civitate in civitatem transferunt placuit ut canones qui à sanctis patribus de his ipsis constituti sunt suam habeant firmitatem.

Conc. Sardic. can. 1. Hosius Episcopus dixit: Ut de civitate in civitatem quisquam si migraverit aut Episcopus aut Clericus, excommunicatus remaneat.

De Presbyteris non absolutè ordinandis.

OMNIBUS.

I. 25. XXIV. Item in eadem synodo, ut nullus absolutè ordinetur & sine pronuntiatione & stabilitate loci ad quem ordinatur.

Conc. Chalc. can. 6. Nullum absolutè ordinari neque Presbyterum neque Diaconum, neque penitùs quemquam eorum qui sunt in ecclesiastico ordine, nisi specialiter Ecclesiæ civitatis vel vici vel martyrij qui ordinandus est fuerit declaratus. Horum autem ordinationem hujusmodi, qui absolutè ordinantur, constituit sancta synodus inefficacem esse, & nusquam posse ad ordinantis injuriam prævalere.

De proposito monachorum & Clericorum.

SACERDOTIBUS.

I. 26. XXV. Item in eodem Concilio, ut Clerici & monachi in suo proposito & voto quod Deo promiserunt permaneant.

Conc. Chalc. can. 7. Qui semel sunt ordinati, aut qui monachi facti sunt, constituimus neque ad militiam neque ad secularem dignitatem venire. Cùm verò hoc arripuerint, nisi pœnitentes ad hoc revertantur quod propter Deum elegerant, anathematizentur.

De monachis qui ad clericatum provehuntur.

OMNIBUS.

I. 27. XXVI. Item in decretis Innocentij Papæ de eadem re, ut monachus, si ad clericatum provehatur, propositum monachicæ professionis non amittat.

Innoc. c. 17. De monachis qui diù morantes in monasteriis, postea ad clericatus ordinem perveniunt, non debere eos à priori proposito deviare. Aut enim sicut in monasterio fuit, & quod diù servavit, in meliori gradu positus amittere non debet; aut si corruptus, postea baptizatus, in monasterio sedens ad clericatus ordinem accedere voluerit, uxorem omnino habere non poterit: quia nec benedici cum sponsa potest jam corruptus. Quæ forma servatur in Clericis, maximè cùm vetus regula hoc habeat ut quisque corruptus baptizatus Clericus esse voluisset, sponderet se uxorem omnino non ducere.

De negotio Clericorum inter se.

OMNIBUS.

XXVII. Item in eodem Concilio, ut si Clerici inter se negotium aliquod habuerint, à suo Episcopo dijudicentur, non à secularibus. I. 28.

Si quis Clericus cum Clerico causam habeat, Episcopum suum non deserat, & ad judicia secularia currat; sed priùs apud Episcopum suum examinet causam, aut certè cum voluntate ipsius Episcopi causa dicatur apud quos partes utræque voluerint. Si quis autem contra hæc venire tentaverit, canonicis interdictis subjaceat. Si verò Clericus habeat causam cum extraneo Episcopo, vel cum suo, apud synodum provinciæ causam dicat. Si autem Episcopus vel Clericus disceptationem habeat cum metropolitano Episcopo, aut ad dioeceseos primam sedem recurrat, aut ad sedem Constantinopolitanam, apud quam causa dicatur. Conc. Chalc. can. 9.

De conspiratione Clericorum vel monachorum.

OMNIBUS.

XXVIII. Item in eodem Concilio, ut nec Clerici nec monachi conspirationem vel insidias contra pastorem suum faciant. I. 29.

Conjurationis vel conspirationis crimen etiam apud extrinsecas leges penitùs amputatur: multò magis in Ecclesia Dei hoc ne fiat, oportet prohiberi. Igitur Clerici aut monachi, si inventi fuerint conjurati, aut per conjurationem calumniam machinantes Episcopis vel Clericis, proprium amittant gradum. Conc. Chalc. can. 18.

De accusatione Laicorum contra Episcopos.

AD OMNES.

XXIX. Item in eodem Concilio, ut laici Episcopos aut Clericos non accusent, nisi priùs eorum discutiatur existimationis opinio. I. 30.

Clericos vel laicos, qui accusant Episcopos vel Clericos, quomodocunque & sine judicio non suscipi ad accusandum debere, nisi priùs eorum existimatio fuerit discussa. Conc. Chalc. can. 21.

De monasteriis Deo dicatis.

OMNIBUS.

XXX. Item in eodem Concilio, ut loca quæ semel Deo dedicata sunt ut monasteria sint, maneant perpetuò monasteria, nec possint ultra fieri secularia habitacula. I. 31.

Quæ Deo semel sacrata sunt monasteria secundùm Episcoporum consensum, oportet in perpetuum monasteria nuncupari, & eorum res monasteriis reservari, & non posse ulteriùs cœnacula secularia Conc. Chalc. can. 24.

secularia

secularia fieri. Si qui verò hæc fieri permiserint, canonicis interdictis subjaceant.

De fide sanctæ Trinitatis prædicanda.

OMNIBVS.

I. 32. XXXI. In Concilio Carthaginensi. Primò omnium necesse est ut fides sanctæ Trinitatis & incarnationis Christi, passionis, resurrectionis, & ascensionis in cœlos diligenter omnibus prædicetur.

Conc. Carth. in professione fidei. Anno ab Alexandro MXXXVI. mense Iunio, XIV. Kalendas Iulij, à magna synodo dictum est. Credimus in unum Deum, patrem omnipotentem, omnium visibilium & invisibilium factorem. Et in unum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, natum de patre unigenitum, hoc est, de substantia patris. Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero. Natum, non creatum, homousion patri, hoc est, ejusdem cum patre substantiæ. per quem omnia facta sunt quæ in cœlo & quæ in terris. Qui propter nos & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos. inde venturus est judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt *Erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & quia ex nullis extantibus factus est*, aut ex alia subsistentia vel substantia dicunt esse, aut convertibilem filium Dei, anathematizat catholica & apostolica Ecclesia.

De avaritia.

OMNIBVS.

I. 33. XXXII. Item in eodem, de prohibenda avaritia, ut nullus alienos fines usurpet, vel terminos patrum transcendat.

Conc. Carth. can. 5. Aurelius Episcopus dixit: Avaritiæ cupiditas, quam omnium malorum matrem esse nemo qui dubitet, proinde inhibenda est, ne quis alienos fines usurpet, aut per præmium terminos patrum statutos transcendat; nec omnino cuiquam Clericorum liceat de qualibet re fœnus accipere. Quamquam novellæ suggestiones, quæ vel obscuræ sunt, vel sub genere latent, inspectæ à nobis formam accipient; ceterùm de quibus apertissimè scriptura divina sanxit, non ferenda sententia est, sed potiùs exequenda. Proinde quod in laicis reprehenditur, id multò magis debet in Clericis prædamnari.

De his qui se convertunt ad Deum.

OMNIBVS.

I. 34. XXXIII. Item in eodem, de his qui in periculo constituti sunt, & convertunt se ad Deum, ut canonicè inquirant reconciliationem, & canonicè reconcilientur.

Conc. Carth. can. 7. Aurelius Episcopus dixit: Si quisquam in periculo fuerit constitutus, & se reconciliari divinis altaribus petierit, etsi Episcopus absens fuerit, debet utique Presbyter consulere Episcopum, & sic periclitantem ejus præcepto reconciliare. Quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis Episcopis dictum est. Placet quod sanctitas vestra necessariò nos instruere dignata est.

De his qui non sunt bonæ conversationis.

OMNIBVS.

XXXIV. Item in eodem, ut illi qui non sunt bonæ conversationis, & eorum vita est accusabilis, non audeant Episcopos vel majores natu accusare. I. 35.

Aurelius Episcopus dixit: Placet igitur caritati vestræ ut is qui aliquibus sceleribus irretitus est, vocem adversùs majorem natu non habeat accusandi? Ab universis Episcopis dictum est: Si criminosus est, non admittatur. Placet. Conc. Carth. can. 8.

De his qui excommunicato communicaverint.

OMNIBVS.

XXXV. Item in eodem, ut qui excommunicato præsumptiosè communicaverit, excommunicetur & ipse. I. 36.

Augustinus Episcopus Legatus provinciæ Numidiæ dixit: Hoc statuere dignamini, ut si qui forte merito facinorum suorum ab Ecclesia pulsi sunt, & sive ab aliquo Episcopo vel Presbytero fuerint in communionem suscepti, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius, refugiens sui Episcopi regulare judicium. Ab universis Episcopis dictum est: Omnibus placet. Conc. Carth. can. 9. 11. q. 3. Quisquis

De subjectione Presbyterorum.

SACERDOTIBVS.

XXXVI. Item in eodem Concilio infra duo capitula, ut nullus Presbyter contra suum Episcopum superbire audeat. I. 37.

Alypius Episcopus Legatus provinciæ Numidiæ dixit: Nec illud prætermittendum est, ut si quis fortè Presbyter ab Episcopo suo correptus, tumore vel superbia inflatus, putaverit separatim sacrificia deo offerenda, vel aliud erigendum altare contra ecclesiasticam fidem vel disciplinam crediderit, non exeat impunitus. Valentinus primæ sedis provinciæ Numidiæ dixit: Necessariò disciplinæ ecclesiasticæ & fidei congrua sunt quæ frater noster Alypius prosecutus est. Proinde quid videatur vestræ dilectioni, edicite. Ab universis Episcopis dictum est: Si quis Presbyter à præposito suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos Episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo Episcopo reconciliari. Quod nisi fecerit, sed superbia, quod absit, inflatus secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, & locum amittat; ac si querimoniam Conc. Carth. can. 10. 11. 11. q. 3. Si quis Presbyter.

justam adversùs Episcopum non habuerit, inquirendum erit.

Can apost. 32. Si quis Presbyter, contemnens Episcopum suum, seorsum collegerit, & altare aliud erexerit, nihil habens quo reprehendat Episcopum in causa pietatis & justitiæ, deponatur, quasi principatus amator existens. est enim tyrannus. Et ceteri Clerici, quicunque tali consentiunt, deponantur. Laïci verò segregentur. Hæc autem post unam & secundam & tertiam Episcopi obsecrationem fieri conveniat.

De Clericis ecclesiastici ordinis.

OMNIBUS.

I. 38. XXXVII. Item in eodem, ut Clerici ecclesiastici ordinis, si culpam incurrerint, apud ecclesiasticos judicentur, non apud seculares.

Conc. Carth. can 15. 11. q. 1. *Placuit ut quisquis.* Item placuit ut quisquis Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum, seu Clericorum, cùm in Ecclesia ei fuerit crimen institutum, vel civilis causa fuerit commota, si relicto ecclesiastico judicio publicis judiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat. Et hoc in criminali actione. In civili verò perdat quod evicit, si locum suum obtinere maluerit. Hoc etiam placuit, ut à quibuscunque judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint vel inimico animo judicasse vel aliqua cupiditate aut gratia depravati. Sane si ex consensu partium electi fuerint judices, etiam à pauciori numero quàm constitutum est, non liceat provocare. Et ut filij sacerdotum spectacula secularia non exhibeant, sed nec expectent; licèt hoc semper Christianis omnibus interdictum sit, ut ubi blasphemiæ sunt, non accedant.

Vt Clerici non sint usurarij.

OMNIBUS.

XXXVIII. Item in eodem, ut qui commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat. Si speciem aliam, eandem speciem quam dederit accipiat.

Conc. Carth. can. 16. Item placuit ut Clericus, si commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat; si speciem, eandem speciem, quantam dederit, accipiat. Et ut ante viginti quinque annos ætatis nec Diaconi ordinentur nec virgines consecrentur: & ut Lectores populum non salutent.

De virginibus Deo dicatis.

OMNIBUS.

I. 39. XXXIX. In Concilio Africano præcipitur ut virgines Deo sacratæ à gravioribus personis diligenti custodia serventur.

Conc. Afric. can. 11. Vt virgines sacræ, cùm parentibus, à quibus custodiebantur, privatæ fuerint, ab Episcopo custodiantur. Vbi autem Episcopus absens est, providentia gravioribus feminis commendentur; ut simul habitantes invicem se custodiant; ne passim vagando, Ecclesiæ lædant existimationem.

De principali cathedra Episcoporum.

EPISCOPIS.

XL. Item in eodem, ut non liceat Episcopo principalem cathedram suæ parrochiæ negligere, & aliquam Ecclesiam in sua diocesi magis frequentare. I. 40.

Rursum placuit ut nemini sit facultas, relicta principali cathedra, ad aliquam Ecclesiam in diocesi constitutam se conferre, vel in re propria diutiùs quàm oportet constitutum, curam vel frequentationem propriæ cathedræ negligere. Conc. Afric. can. 38.

De falsis nominibus sanctorum.

EPISCOPIS.

XLI. Item in eodem, ut falsa nomina martyrum & incertæ sanctorum memoriæ non venerentur. I. 41.

Item placuit ut altaria quæ passim per agros & per vias tamquam memoriæ martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis qui locis eisdem præsunt, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non finitur, plebes tamen admoneantur ne illa loca frequentent; ut qui rectè sapiunt, nulla ibi superstitione devincti teneantur. Et omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus aut aliquæ reliquiæ sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis, fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia & per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria, omnimodo reprobentur. Conc. Afric. can. 50. De consecr. dist. 1. *Placuit ut altaria.*

De uxore à viro dimissa.

OMNIBUS.

XLII. Item in eodem, ut nec uxor à viro dimissa alium accipiat virum vivente viro suo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore. I. 42.

Placuit ut secundùm evangelicam & apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa à marito, alteri conjungatur; sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari. Conc. Afric. can. 69.

De judicibus à Metropolitano probatis.

EPISCOPIS.

XLIII. Item in eodem, ut probati à Metropolitano judices non spernantur. I. 43.

A judicibus autem quos communis consensus elegerit non liceat provocare. Et quisquis proba- Conc. Afric. can. 89.

tus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus, cùm hoc primæ sedis Episcopo fuerit probatum, det litteras ut nullus ei communicet Episcoporum, donet obtemperet.

De accusatione vilium personarum.

OMNIBUS.

I. 44. XLIV. Item in eodem infra duo capitula, ut viles personæ non habeant potestatem accusandi. Etsi in primo crimine victi sunt falsum dicere, in secundo non habeant potestatem dicendi.

Conc. Afric. can. 96. Item placuit ut omnes servi vel proprij liberti ad accusationem non admittantur, vel omnes quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt; omnes etiam infamiæ maculis aspersi, id est, histriones, ac turpitudinibus subjectæ personæ, hæretici etiam, sive pagani, sive Iudæi. Sed tamen omnibus quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentiam non denegandam. (4. q. 6. Omnibus.)

Conc. Afric. can. 97. Item placuit, quotiescunque Clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex ipsis, de quo priùs egerit, probare non valuerit, ad cetera jam non admittatur.

De virginibus velandis.

OMNIBUS.

I. 45. XLV. Item in eodem ut virgines non velentur ante viginti quinque annos, nisi rationabili necessitate cogente.

Conc. Afric. can. 93. Item placuit ut quicunque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cùm vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem seu velavit intra viginti quinque annos ætatis, non ei obsit Concilium quod de isto annorum numero constitutum est.

De oblatis pauperum.

OMNIBUS.

I. 46. XLVI. In Concilio Gangrensi, ut nulli liceat oblata, quæ ad pauperes pertinent, rapere vel fraudare.

Conc. Gangr. can. 7. Si quis oblationes fructuum Ecclesiæ debitas voluerit extra Ecclesiam accipere vel dare præter conscientiam Episcopi, & non magis cum consilio ejus cui hæc credita sunt de his agendum putaverit, anathema sit.

De jejuniis à sacerdotibus constitutis.

OMNIBUS.

I. 47. XLVII. Item in eodem, ut ecclesiastica à sacerdotibus jejunia constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

Si quis eorum qui in proposito sunt continentiæ præter necessitatem corporalem superbiat, & jejunia communia, quæ totius Ecclesiæ traditio celebrat, putaverit dissolvenda, perfectam scientiam esse apud se judicans, anathema sit. Conc. Gangr. can. 19.

De his qui contra naturam peccant.

SACERDOTIBUS.

XLVIII. In Concilio Ancyronensi invectum est in eos qui cum quadrupedibus vel masculis contra naturam peccant, dura & districta pœnitentia. Quapropter Episcopi & Presbyteri, à quibus judicium pœnitentiæ injungitur, conentur omnimodis hoc malum à consuetudine prohibere vel abscindere. I. 48.

In titulo Græca verba hæc sunt: Περὶ τῶν ἀλογευσαμένων, ἢ καὶ ἀλογευομένων, quæ nos Latinè possumus dicere. *De his qui irrationabiliter versati sunt sive versantur.* Sensus autem in hac sententia triplex esse potest, qui ex subjectis conjicitur, aut de his qui cum pecoribus coitu mixti sunt, aut more pecudum incesta cum consanguineis commiserunt, aut cum masculis concubuerunt. Quotquot igitur ante vicesimum ætatis suæ annum tale crimen admiserunt, quindecim annis in pœnitentia exactis, orationi tantùm incipiant participari; & quinquennio altero in communione simplici perdurantes, post vicesimum cum oblatione ad communionem suscipiantur. Discutiatur autem & vita eorum quæ fuerit tempore pœnitentiæ, & ita hanc humanitatem consequantur. Quòd si qui perseverantiùs abusi sunt hoc crimine, prolixius tempus habeant submissioni. Quotquot verò exacta viginti annorum ætate, & uxores habentes, in hoc crimen inciderunt, viginti quinque annis pœnitentia acta, ad communionem orationum tantùm admittantur. in qua communione orationis altero quinquennio perdurantes, plenam communionem cum oblatione recipiant. Quòd si aliqui & uxores habentes, & excedentes quinquagesimum ætatis suæ annum, in hoc prolapsi sont, ad exitum vitæ tantùm communionem mereantur. (Conc. Ancir. can. 15. Lib. VII. Capitulat. c. 356.)

De Presbyteris, quo tempore ordinentur.

EPISCOPIS.

XLIX. In Concilio Neocæsariensi, ut nullatenus Presbyter ordinetur ante tricesimum ætatis suæ annum, quia Dominus noster Iesus Christus non prædicavit ante tricesimum annum. I. 49.

Presbyter ante triginta annorum ætatem, quamvis sit dignus, non ordinetur; sed observet usque ad præfinitum tempus. Dominus enim tricesimo anno baptizatus est, & tunc prædicavit. Conc. Neoc. can. 11.

De sponsa alterius.

OMNIBUS.

L. In decretalibus Siricij Papæ, ut alterius sponsam nemo accipiat. I. 51.

Siric. c. 4. De conjugali violatione requisisti, si desponsatam alij puellam alter in matrimonio possit accipere. Hoc ne fiat modis omnibus inhibemus: quia illa benedictio, quam nuptæ sacerdos imponit apud fideles, cujusdam sacrilegij instar est, si ulla transgressione violetur.

De monachis & virginibus propositum non servantibus.

EPISCOPIS, MONACHIS, ET VIRGINIBVS.

LI. Item ejusdem, ut monachi & virgines suum propositum omnimodis observent.

Siric. c. 6. Præterea monachorum quosdam atque monacharum, abjecto proposito sanctitatis, in tantam protestaris demersos esse lasciviam ut priùs clanculò, velut sub monasteriorum prætextu, inlicita ac saerilega se contagione miscuerint, postea verò in abruptum conscientiæ desperatione perducti, de inlicitis complexibus liberè filios procrearint. quod & publicæ leges & ecclesiastica jura condemnant. Has igitur impudicas detestabilésque personas à monasteriorum cœtu Ecclesiarúmque conventibus eliminandas esse mandamus: quatenus tetrusæ in suis ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoquere, ut eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subvenire.

De pace danda.

OMNIBVS.

I. 50. LII. In decretalibus Innocentij Papæ, ut pax detur ab omnibus confectis Christi sacramentis.

Innoc. c. 1. De consecr. dist. 2. *Pacem igitur.* Pacem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis imperare, vel sibi inter sacerdotes tradere, cùm post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit necessariò indicenda, per quam constet populum ad omnia quæ in mysteriis aguntur atque in Ecclesia celebrantur præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur.

De nominibus recitandis.

SACERDOTIBVS.

I. 52. LIII. Item ejusdem, ut nomina publicè non recitentur ante precem sacerdotalem.

Innoc. c. 2. De consecr. dist. 1. *De nominibus.* De nominibus verò recitandis antequam precem sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quàm superfluum sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis; ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus nomen antè insinues, quamvis incognitum illi nihil sit. Priùs ergo oblationes sunt commendandæ; ac tunc eorum nomina quorum oblationes sunt edicenda; ut inter sacra mysteria nominentur, non inter alia quæ ante præmittimus, ut ipsis mysteriis viam futuris precibus aperiamus.

De canonum institutis à Presbyteris non ignorandis.

EPISCOPIS ET SACERDOTIBVS.

LIV. In decretis Celestini Papæ, ut nulli sacerdotum liceat ignorare sanctorum canonum instituta. I. 53.

Nulli sacerdotum suos liceat canones ignorare, nec quicquam facere quod patrum possit regulis obviare. Quæ enim à nobis res digna servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu, licentia populis permissa, frangatur. Celest. c. 20 Dist. XXXVIII. *Nulli sacerdotum.*

De Clericis alterius Episcopi.

EPISCOPIS.

LV. In decretis Leonis Papæ, sicut & in Sardicense Concilio, ut Episcopus alterius Clericum ad se non sollicitet, nec ordinet. I. 54.

Alienum Clericum, invito Episcopo ipsius nemo suscipiat, nisi fortè ex placito caritatis id inter dantem accipientémque conveniat. Nam gravis injuriæ reus est qui de fratris Ecclesia id quod est utilius aut pretiosius audet vel allicere vel tenere. Itaque si intra provinciam res agitur, transfugam Clericum ad Ecclesiam suam Metropolitanus redire compellat. Si autem longiùs recessit, tui præcepti auctoritate revocabitur, ut nec cupiditati nec ambitioni occasio relinquatur. Leo. c. 39. 16. q. 2. *Alienum Clericum.*

De servis alterius.

EPISCOPIS.

LVI. Item ejusdem, ut nullus Episcopus servum alterius ad clericatus officium sine domini sui voluntate promovere præsumat. Et hoc Gangrense Concilium prohibet. I. 55.

Si quis servum occasione religionis doceat dominum suum contemnere & ejus ministerium deserere, ac non potiùs docuerit eum domino suo bona fide & cum omni honorificentia deservire, anathema sit. Conc. Gangr. can. 3.

De sacerdotibus contra decretalia agentibus.

EPISCOPIS.

LVII. Item ejusdem, ut si quis sacerdotum contra constituta decretalia præsumptiosè agat, & corrigi nolens, ab officio suo submoveatur. I. 56.

Hoc itaque admonitio nostra denuntiat, quòd si quis fratrum contra hæc constituta venire tentaverit, & prohibita fuerit ausus admittere, à suo se noverit officio submovendum, nec communio- Leo. c. 5.

nis nostræ futurum esse consortem qui socius esse non voluit disciplinæ. Ne quid verò sit quod prætermissum à nobis fortè credatur, omnia decretalia constituta tam beatæ recordationis Innocentij quàm omnium decessorum nostrorum, quæ de ecclesiasticis ordinibus & canonum promulgata sunt disciplinis, ita à vestra dilectione custodiri debere mandamus ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.

De viduis, ne velentur.

EPISCOPIS.

l. 57. LVIII. In decretis Gelasij Papæ, ut nullus Episcopus viduas velare præsumat.

Gelasius c. 13. Viduas autem velare Pontificum nullus attentet. quod nec auctoritas divina delegat, nec canonum forma præstituit. Non est ergo penitùs usurpandum; eisque sic ecclesiastica sunt inferenda præsidia ut nihil committatur inlicitum.

ITEM ALIA CAPITULA.

Hæc enim, dilectissimi, pio studio & magna dilectionis intentione vestram unanimitatem admonere studuimus, quæ magis necessaria videbantur, ut sanctorum patrum canonicis institutis inhærentes præmia cum illis æternæ felicitatis accipere mereamini. Scit namque prudentia vestra quàm terribili anathematis censura feriantur qui præsumptiosè contra statuta universalium Conciliorum venire audent. Quapropter & vos diligentiùs admonemus ut omni intentione illud horribile execrationis judicium vobis cavere studeatis, & magis canonica instituta sequentes, & pacifica unitate nitentes, ad æterna pacis gaudia venire digni efficiamini. Sunt quoque alia capitula quæ vobis utilia huic præcedenti admonitioni subjungere visa sunt.

De fide catholica & primo præcepto legis.

OMNIBUS.

l. 58. LIX. Primò omnium admonemus ut fides catholica ab Episcopis & Presbyteris diligenter legatur & omni populo prædicetur: quia hoc primum præceptum est Deut. 6. Domini Dei omnipotentis in lege: *Audi Israël, quia Dominus Deus tuus Deus unus est.* Et ut ille diligatur ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima, & ex tota virtute nostra.

De pace & concordia servanda.

OMNIBUS.

l. 59. LX. Ut pax sit & concordia & unanimitas cum omni populo Christiano, inter Episcopos, Abbates, Comites, Iudices, & omnes ubique seu majores seu minores personas: quia nihil Deo sine pace placet, nec munus sanctæ oblationis ad altare, sicut in evangelio ipso Domino præcipiente legimus: quia & illud secundum mandatum est in lege: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Item in evangelio: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Et iterum: *In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* In hoc enim præcepto discernuntur filij Dei & filij diaboli: quia filij diaboli semper dissensiones & discordias movere satagunt; filij autem Dei semper paci & dilectioni student. Matth. 5. Levit. 19. Matth. 5. Ioan. 13.

De judicibus.

OMNIBUS.

LXI. Ut quibus data est potestas judicandi justè judicent, sicut scriptum est: *Iustè judicate filij hominum.* Non in muneribus, quia munera excæcant corda prudentium, & subvertunt verba justorum. Non in adulatione, nec in consideratione personæ, sicut in Deuteronomio dictum est: *Quod justum est judicate. Sive civis sit ille, sive peregrinus, nulla sit distantia personarum, quia Dei judicium est.* Primum namque judici diligenter discenda est lex à sapientibus populo composita, ne per ignorantiam à via veritatis erret. Et dum ille rectum intelligit judicium, caveat ne declinet, aut per adulationem aliquorum, aut per amorem cujuslibet amici, aut per timorem alicujus potentis, aut propter præmium, à recto judicio. Rectum autem & honestum videtur ut judices jejuni causas audiant & discernant. l. 60. Psal. 57. Deut. 1.

De perjuriis.

OMNIBUS.

LXII. Item habemus in lege Domino præcipiente. *Non perjurabis in nomine meo, nec polluës nomen Dei tui, neque assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Ideo omnino admonendi sunt omnes diligenter ut caveant perjurium, non solùm in sancto evangelio, vel in altari, seu in sanctorum reliquiis, sed & in communi loquela; quia sunt aliqui qui per caritatem & veritatem jurant, & cavent se à juramento nominis Dei, & nesciunt quòd idem est Deus quod caritas & veritas, dicente l. 61. Levit. 19. Exod. 20.

1. Iohan. 4. Iohanne Apostolo, quia *Deus caritas est.*
Iohan. 14. Item ipse Dominus in evangelio: *Ego sum via & veritas.* Ideo qui in veritate & caritate jurat, in Deo jurat. Item cavendum est ne Pharisaica superstitione aliquis plus aurum honoret quàm altare; ne dicat ei
Matth. 23. Dominus: *Stulte, & quid est majus, aurum an altare quod sanctificat aurum?* Sed & nobis honestum videtur ut qui in sanctis habet jurare, hoc jejunus faciat, cum omni honore & timore Dei. Et sciat se rationem redditurum Deo unusquisque vestrum, ubicunque sit, sive intra Ecclesiam, sive extra Ecclesiam. Et ut parvuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur jurare, sicut Gunebodigni faciunt. Et qui semel perjuratus fuerit, nec testis sit posthæc, nec ad sacramentum accedat, nec in sua causa vel alterius jurator existat.

De auguriis vel aliis maleficiis.

OMNIBUS.

I. 62. LXIII. Item habemus in lege Do-
Levit. 19. mini mandatum, *Non auguriamini.* & in
Deut. 18. Deuteronomio: *Nemo sit qui ariolos sciscitetur, vel somnia observet, vel ad auguria intendat.* Item: *Nemo sit maleficus, nec incantator, nec Pythones consultor.* Ideo præcipimus ut nec cauculatores & incantatores nec tempestarij vel obligatores non fiant; & ubicunque sunt, emendentur, vel damnentur. Item de arboribus vel petris vel fontibus, ubi aliqui stulti luminaria vel alias observationes faciunt, omnino mandamus ut iste pessimus usus & Deo execrabilis, ubicunque invenitur, tollatur & destruatur.

De odio vel invidia. Et de avaritia vel concupiscentia.

OMNIBUS.

I. 63. 64. LXIV. Prædicare necesse est quantum malum sit odium vel invidia; quia in
Levit. 19. lege scriptum est: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum.* Item
1. Iohan. 3. Iohannes Evangelista: *Qui odit fratrem*
Matth. 18. *suum, homicida est.* Item in evangelio: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum.* & cetera quæ ibi leguntur. De avaritia autem Aposto-
Coloss. 3 lum legimus dicentem: *Avaritia, quæ est idolorum servitus*, cavenda est. De concupiscentia verò legitur quòd radix sit omnium malorum. Et in lege: *Non concupisces rem proximi tui.* Exod. 20.

De homicidiis.

OMNIBUS.

LXV. Item ut homicidia infra patriam, III. 19.
sicut in lege Domini interdictum est, nec VI. 375.
causa ultionis nec avaritiæ nec latrocinandi non fiant. Et ubicunque inventa fuerint, à judicibus nostris secundùm legem ex nostro mandato vindicentur. Et non occidatur homo nisi lege jubente.

De furtis & injustis connubiis & falsis testimoniis.

OMNIBUS.

LXVI. Item & furta & injusta con- App. II. 31.
nubia necnon & falsa testimonia, sicut sœpe rogavimus, prohibete diligenter, sicut & lex Domini prohibet.

De honore parentum.

OMNIBUS.

LXVII. Et hoc cum magno studio I. 65.
admonendum est, ut filij honorent parentes suos: quia ipse Dominus dicit: *Hono-* Exod. 20.
ra patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

De fide Presbyterorum ab Episcopis discutienda.

SACERDOTIBUS.

LXVIII. Ut Episcopi diligenter dis- I. 66.
cutiant per suas parrochias Presbyteros, eorum fidem, baptisma, & Missarum celebrationes, ut fidem rectam teneant, & baptisma catholicum observent, & Missarum preces bene intelligant, & ut psalmi dignè secundùm divisiones versuum modulentur, & dominicam orationem ipsi intelligant & omnibus prædicent intelligendam, ut quisque sciat quid petat à Deo. & ut Gloria patri cum omni honore apud omnes cantetur. & ipse sacerdos cum sanctis angelis & populo Dei communi voce Sanctus, Sanctus, Sanctus decantet. Et omnimodis dicendum est Presbyteris & Diaconibus ut arma non portent, sed magis confidant in defensione Dei quàm in armis.

De honore Ecclesiæ Dei.

ALIQUID SACERDOTIBUS.

ALIQUID OMNIBUS.

I. 67. LXIX. Item placuit nobis admonere reverentiam vestram ut unusquisque vestrum videat per suam parrochiam ut Ecclesia Dei suum habeat honorem, simul & altaria secundùm suam dignitatem venerentur, & non sit domus Dei & altaria sacrata pervia canibus, & ut vasa sacrata Deo cum magna veneratione habeantur, & ut sacrificia sanctificata cum magna diligentia ab eis colligantur qui digni sunt, vel cum honore serventur, & ut secularia negotia vel vaniloquia in Ecclesiis non agantur, quia domus Dei domus orationis debet esse, non spelunca latronum; & ut intentos habeant animos ad Deum quando veniunt ad Missarum solemnia, & ut non exeant ante completionem benedictionis sacerdotalis.

De ministris altaris Dei, & de schola.

SACERDOTIBUS.

I. 68. LXX. Sed & hoc flagitamus vestram almitatem, ut ministri altaris Dei suum ministerium bonis moribus ornent, seu & alij Canonici observantia ordinis, vel monachi proposito consecrationis, obsecramus ut bonam & probabilem vitam & conversationem habeant, sicut ipse Dominus in evangelio præcipit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est*; ut eorum bona conversatione multi pertrahantur ad servitium Dei. Et non solùm servilis conditionis infantes, sed etiam ingenuorum filios adgregent sibique socient. Et ut scholæ legentium puerorum fiant. Psalmos, notas, cantus, compotum, grammaticam per singula monasteria vel episcopia discant. Sed & libros catholicos bene emendatos habeant: quia sœpe dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per inemendatos libros malè rogant. Et pueros vestros non sinite eos vel legendo vel scribendo corrumpere. Et si opus est evangelium vel psalterium & Missale scribere, perfectæ ætatis homines scribant cum omni diligentia. Matth. 5.

De voto monachorum, & de clericatu.

SACERDOTIBUS.

I. 69. LXXI. Simul & hoc rogare curavimus, ut omnes ubicunque qui se voto monachicæ vitæ constrinxerunt, monachicè & regulariter omnimodis secundùm votum suum vivant, secundùm quod scriptum est: *Veta vestra reddite Domino Deo vestro.* Et iterum: *Melius est non vovere quàm vovere & non reddere.* Et ut ad monasteria venientes, secundùm regularem ordinem primò in pulsatorio probentur, & sic recipiantur. Et qui ex seculari habitu in monasteria veniunt, non statim foras ad ministeria monasterij mittantur antequam intus bene erudiantur. Et ut monachi ad secularia placita non vadant. Similiter qui ad clericatum accedunt, quod nos nominamus canonicam vitam, volumus ut illi canonicè secundùm suam regulam omnimodis vivant, & Episcopus eorum regat vitam, sicut Abba monachorum. Eccl. 5.

De mensuris & ponderibus.

OMNIBUS.

LXXII. Ut æquales mensuras & rectas pondera justa & æqualia omnes habeant, sive in civitatibus, sive in monasteriis, sive ad dandum in illis, sive ad accipiendum, sicut in lege Domini præceptum habemus. Item in Salomone, Domino dicente: *Pondus & pondus, mensuram & mensuram odit anima mea.* III. 90. VI. 378. Levit. 19. Prov. 20.

De susceptione hospitum.

OMNIBUS.

LXXIII. Et hoc nobis competens & venerabile videtur, ut hospites, peregrini, & pauperes, susceptiones regulares & canonicas per loca diversa habeant: quia ipse Dominus dicturus erit in remuneratione magni diei: *Hospes eram, & suscepistis me.* Et Apostolus hospitalitatem laudans dixit: *Per hanc quidam placuerunt Deo, angelis hospitio susceptis.* I. 70. Matth. 25. Hebr. 13.

De Abbatissis contra morem Ecclesiæ Dei facientibus.

EPISCOPIS ET ABBATIBUS.

LXXIV. Auditum est aliquas Abbatissas contra morem sanctæ Dei Ecclesiæ benedictiones cum manus impositione & signaculo sanctæ crucis super capita virorum dare, necnon & velare virgines cum benedictione sacerdotali. Quod omnino à vobis, sanctissimi patres, in vestris parrochiis illis interdicendum esse scitote. I. 71.

De Clericis qui se fingunt esse monachos.

CLERICIS.

I. 72. LXXV. Ut illi Clerici qui se fingunt habitu vel nomine monachos esse, & non sunt, omnimodis videtur corrigendos atque emendandos esse, ut vel veri monachi sint, vel veri Canonici.

De pseudographiis & dubiis narrationibus.

OMNIBUS.

I. 73. LXXVI. Item & pseudographiæ & dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra fidem catholicam sunt, ut epistola pessima & falsissima, quam transacto anno dicebant aliqui errantes & in errorem alios mittentes quòd de cœlo cecidisset, nec credantur nec legantur, sed comburantur, ne in errorem per talia scripta populus mittatur. Sed soli canonici libri & catholici tractatus & sanctorum auctorum dicta legantur & tradantur.

De mangonibus & nudis cum ferro.

ALIQUID SACERDOTIBUS,

ALIQUID OMNIBUS.

App I 34. VI. 379. LXXVII. Item ut isti mangones & cottiones qui sine omni lege vagabundi vadunt, per istam terram non sinantur vagari & deceptiones hominibus agere. Nec isti nudi cum ferro, qui dicunt se data sibi pœnitentia ire vagantes. Melius videtur ut si aliquid inconsuetum & capitale crimen commiserint, ut in uno loco permaneant laborantes & servientes & pœnitentiam agentes secundùm quod sibi canonicè impositum sit.

De cantu Romano à monachis peragendo.

OMNIBUS CLERICIS.

I. 74. LXXVIII. Monachi ut cantum Romanum pleniter & ordinabiliter per nocturnale vel gradale officium peragant secundùm quod beatæ memoriæ genitor noster Pippinus Rex decertavit ut fieret, quando Gallicanum cantum tulit ob unanimitatem apostolicæ sedis & sanctæ Dei Ecclesiæ pacificam concordiam.

De operibus servilibus quæ diebus dominicis non sunt agenda.

OMNIBUS.

I. 75. LXXIX. Statuimus quoque, secundùm quod & in lege Dominus præcepit, ut opera servilia diebus dominicis non agantur, sicut & bonæ memoriæ genitor meus in suis synodalibus edictis mandavit, quòd nec viri ruralia opera exerceant, id est, nec in vinea colenda, nec in campis arando, nec in metendo, vel fœnum secando, vel sepem ponendo, nec in sylvis stirpare, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos construere; nec in horto laborent, nec ad placita conveniant, nec venationes exerceant. Et tria carraria opera licet fieri in die dominico, id est, hostilia carra, vel victualia, vel si fortè necesse erit corpus cujuslibet duci ad sepulchrum. Item feminæ opera textrilia non faciant, nec capulent vestitus, nec consuant, vel acupictile faciant: nec lanam carpere, nec lignum battere, nec in publico vestimenta lavare, nec berbices tondere habeant licitum; ut omnimodis honor & requies diei dominici servetur. Sed & ad Missarum solemnia ad Ecclesiam undique conveniant, & laudent Deum in omnibus bonis quæ nobis in illo die fecit.

De prædicatione Episcoporum & Presbyterorum.

OMNIBUS.

LXXX. Sed & vestrum videndum est, I. 76. dilectissimi & venerabiles pastores & rectores Ecclesiarum Dei, ut Presbyteri quos mittitis per parrochias vestras ad regendum & ad prædicandum per Ecclesias populum Deo servientem ut rectè & honestè prædicent; & non sinatis nova & non canonica aliquos ex suo sensu & non secundùm scripturas sacras fingere & prædicare populo. Sed & vosmetipsi utilia honestè & rectè & quæ ad vitam ducunt æternam prædicate, aliósque instruite ut hæc eadem prædicent.

Primò omnium prædicandum est omnibus generaliter ut credant Patrem & Filium & Spiritum sanctum unum esse Deum omnipotentem, æternum, invisibilem, qui creavit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & unam esse deitatem, substantiam, & majestatem in tribus personis Patris & Filii & Spiritus sancti.

Item prædicandum est quomodo Filius Dei incarnatus est de Spiritu sancto & ex Maria semper virgine pro salute & reparatione humani generis, passus, sepultus, & tertia

& tertia die resurrexit & ascendit in cœlos, & quomodo iterum venturus sit in majestate divina judicare omnes homines secundùm merita propria, & quomodo impij propter scelera sua cum diabolo in ignem æternum mittentur, & justi cum Christo & cum sanctis angelis suis in vitam æternam.

Item diligenter prædicandum est de resurrectione mortuorum, ut sciant & credant in iisdem corporibus præmia meritorum accepturos.

Item cum omni diligentia cunctis prædicandum est pro quibus criminibus deputentur cum diabolo in æternum supplicium. Legimus enim Apostolo dicente:

Galat. 5. *Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.* Ideo hæc eadem quæ magnus prædicator Ecclesiæ Dei singillatim nominavit, cum omni studio prohibeantur, intelligentes quàm sit terribile illud quod dixit: *quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

Sed & omni instantia admonete eos de dilectione Dei & proximi, de fide & spe in Deo, de humilitate & patientia, de castitate & continentia, de benignitate & misericordia, de eleemosynis & confessione peccatorum suorum, & ut debitoribus suis secundùm orationem dominicam debita sua dimittant. Scientes certissimè quòd qui talia agunt, regnum Dei possidebunt.

Et hoc ideo diligentiùs injungimus vestræ caritati quia scimus temporibus novissimis pseudodoctores esse venturos, sicut ipse Dominus in evangelio prædixit, & Apostolus Paulus ad Timotheum testatur. Ideo, dilectissimi, toto corde præparemus nos in scientia veritatis, ut possimus contradicentibus veritati resistere, & divina donante gratia verbum Dei crescat & currat & multiplicetur in profectum sanctæ Dei Ecclesiæ & salutem animarum vestrarum & laudem & gloriam nominis Domini nostri Iesu Christi. Pax prædicantibus, gratia obedientibus, gloria Domino nostro Iesu Christo.

Anno dominicæ incarnationis DCCLXXXIX. *Indictione* XII. *anno* XXI. *regni nostri actum est hujus legationis edictum in Aquisgrani palatio publico. Data est hæc charta die* X. *Kalendas Apriles.*

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCLXXXIX.

I. DE monachis gyrovagis & sarabaitis.

II. De anachoretis, melius est ut hortentur in congregatione permanere quàm animus eorum alibi ambulare tentet.

III. Vt non parvipendentes sint pastores animarum sibi commissarum; nec majorem curam habeant de lucris terrenis quàm de animabus sibi commissis.

IV. De obedientia quæ Abbati debet exhiberi, & ut absque murmuratione fiat.

V. De Decanis & Præpositis, ut eorum mutatio secundùm regulam fiat.

VI. De cellarariis monasterij, ut non avari mittantur, sed tales quales regula præcipit.

VII. Vt ubi corpora sanctorum requiescunt, aliud oratorium habeatur ubi fratres secretè possint orare.

VIII. De eulogiis.

IX. De susceptione hospitum, sicut regula continet.

X. De vestimentis monachorum, ubi superfluum est, abscidatur; & ubi minus, augeatur.

XI. De noviter venientibus ad conversionem, ut secundùm regulam probentur, & non antea suscipiantur nisi sicut regula jubet. Et nullus cogatur invitè repromittere. Et de obedientia & de stabilitate permanendi, sicut regula habet.

XII. De filiis nobilium qui offeruntur.

XIII. De ordinando Abbate.

XIV. De fratribus in via directis.

XV. Ut nullus Abbas pro susceptione monachi præmium non quærat.

XVI. Ut disciplina monachis regularis imponatur; non secularis, id est, non orbentur, nec mancationes alias habeant, nisi ex auctoritate regulæ.

CAPITULARE TERTIUM ANNI DCCLXXXIX.

I. VT Comites pupillorum & orphanorum causas primùm audiant. Et in venationem non vadant illo die quando placitum debent custodire, nec ad pastum.

II. De sacramento fidelitatis causa quod nobis & filiis nostris jurare debent, quod his verbis contestari debet. *Sic promitto ego ille partibus Domni mei Karoli Regis & filiorum ejus quia fidelis sum & ero diebus vitæ meæ, sine fraude vel malo ingenio.*

III. De monasteriis minutis, ubi nonnanes sine regula sedent, volumus ut in uno loco congregatio fiat regularis, & Episcopi prævideant ubi fieri possit, & ut nulla Abbatissa foras monasterio exire præsumat sine nostra jussione, nec sibi subditas facere permittat; & earum claustra sint bene firmata, & nullatenus ibi vuinileodes scribere vel mittere præsumant. & de pallore earum propter sanguinis minuationem.

IV. De tabulis vel codicibus requirendis. Et ut nullus in psalterio vel in evangelio vel in aliis rebus sortire præsumat, nec divinationes aliquas observare.

V. Vt nullus glorietur per injustam rationem aut conquirere aliquid aut continere.

VI. Vt illæ disciplinæ quæ propter legem conservandam sunt constitutæ, propter præmium non dimittantur.

VII. Vt audiant Episcopi baptisterium Presbyterorum, ut secundùm morem Romanum baptizent.

VIII. De calceamentis secundùm Romanum usum.

IX. Vt in diebus festis vel dominicis omnes ad Ecclesiam veniant: & non invitent Presbyteros ad domos suas ad Missas faciendas.

X. Omnino prohibendum est omnibus ebrietatis malum. Et istas conjurationes quas faciunt per sanctum Stephanum, aut per nos, aut per filios nostros, prohibemus. Et præcipimus ut Episcopi vel Abbates non vadant per casam miscendo.

XI. De eo quòd Missi nostri providere debent ne fortè aliquis clamor super Episcopum vel Abbatem vel Abbatissam vel Comitem seu super qualemcumque gradum fit, & nobis renuntiare.

XII. De injustis teloneis.

XIII. De manu leprosi.

XIV. Vt monachi, & qui in gradu sacerdotali constituti sunt, ad secularia negotia non transeant. De reliquis tonsoratis detur spatium usque in synodum nostram.

XV. Vt Episcopi & Abbates & Abbatissæ cupplas canum non habeant, nec falcones, nec accipitres, nec joculatores.

XVI. De pauperibus in plateis vel in quadruviis jacentibus, ut ad Ecclesiam veniant, & illorum confessiones donentur.

XVII. Vt super altaria teguria fiant vel laquearia.

XVIII. Vt clocas non baptizent, nec chartas per perticas appendant propter grandinem.

XIX. Vt Missi nostri provideant beneficia quomodo sint condirecta, & nobis renuntiare faciant.

XX. De leprosis, ut se non intermisceant alio populo.

XXI. Et omnino Missis nostris præcipimus ut bona quæ alios per verbum nostrum docent facere, factis in se ipsis ostendant.

Post superiora capitula sequuntur in vetustissimo codice MS. Longobardico bibliothecæ Thuanæ duo sequentia, cum hoc titulo.

ITEM DE REBUS ECCLESIARUM.

I. VOlumus ut qui aliqui per testes exinde qualecunque rem tollere voluerit, per quinque vel septem testimonia dicant suum testimonium, & sic tollantur qualecunque rem. quia testamento quod Romani faciunt firmum non posset nisi per quinque aut per septem confirmatur.

II. Item de thesauro quod subtus terram invenitur inventus fuerit in terra Ecclesiarum, tertia ad partem Episcopi revocetur. Et si aliquod Langobardus aut qualibet homo propria expontanea voluntate cavaverit, & aliquit ei dominus dederit in propria sua quarta portione, exinde tollantur, & ille verò tres portiones ad nos perveniat, & de verbo nostro ut nullus præsumat aliter facere.

PRÆCEPTUM DE INSTITUTIONE
EPISCOPATUUM PER SAXONIAM

Datum anno Christi DCCLXXXIX.

PRæceptum quod sequitur de institutione & finibus episcopatus Bremensis unum est ex variis exemplaribus quæ Karolus Magnus scribi fecit cùm Saxoniam, quam Christi imperio nuper adjecerat, in octo diœceses divisit, ut patet ex libro primo historiæ ecclesiasticæ Adami Bremensis. Is enim, cùm dixisset Karolum, postquam Saxoniam in provinciam redegerat, in octo eam episcopatus divisisse, demum addit: Cujus exemplar divisionis, quod ex præcepto Regis in Bremensi Ecclesia servatur, his cognosci potest verbis. *Tum subjungit præceptum de institutione episcopatus Bremensis. Præceptum de fundatione episcopatus Verdensis, quod est alterum istius divisionis exemplar, nuper in lucem prodiit beneficio Ioachimi Iohannis Maderi, sed corruptum & interpolatum in aliquot locis. Nobis satis visum fuit ad institutum nostrum, unum divisionis illius exemplar proferre.*

IN nomine Domini & Salvatoris nostri Iesu Christi. Karolus divina ordinante providentia Rex. Si Domino Deo exercituum succurrente in bellis victoria potiti sumus, in illo, & non in nobis, gloriamur, & in hoc seculo pacem & prosperitatem & in futuro perpetuæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Quapropter noverint omnes Christi fideles quòd Saxones, quos à progenitoribus nostris ob suæ pertinaciam perfidiæ semper indomabiles ipsique Deo & nobis tamdiu rebelles quousque illius, non nostra, virtute ipsos & bellis vicimus & ad baptismi gratiam Deo annuente perduximus, pristinæ libertati donatos, & omni nobis debito censu solutos, pro amore illius qui nobis victoriam contulit, ipsi tributarios & subjugales devotè addiximus; videlicet ut qui nostræ potestatis jugum hactenus ferre detrectaverunt, victi jam, Deo gratias, & armis & fide Domino & Salvatori nostro Iesu Christo & sacerdotibus ejus, omnium suorum jumentorum & fructuum totiúsque culturæ decimas ac nutrituræ divites ac pauperes legaliter constricti persolvant. Proinde omnem terram eorum antiquo Romanorum more in

provinciam redigentes, & inter Episcopos certo limite disterminantes, septentrionalem illius partem, quæ est piscium ubertate ditissima, & pecoribus alendis habetur aptissima, pio Christo & Apostolorum suorum principi Petro pro gratiarum actione devotè obtulimus, sibique in Vvigmodia in loco Bremon vocato super flumen Vvirraham Ecclesiam & episcopalem statuimus cathedram. Huic parrochiæ decem pagos subjecimus; quos etiam abjectis eorum antiquis vocabulis & divisionibus in duas redegimus provincias, iis appellantes nominibus, Vvigmodiam & Lorgoe. Insuper ad præfatæ constructionem Ecclesiæ in supradictis pagis septuaginta mansos cum suis colonis offerentes totius hujus parrochiæ incolas, decimas suas Ecclesiæ suóque provisori fideliter persolvere hoc nostræ majestatis præcepto jubemus, donamus, & confirmamus. Adhuc etiam summi Pontificis & universalis Papæ Adriani præcepto, necnon & Mogontiacensis Episcopi Lullonis omniúmque qui affuere Pontificum consilio, eandem Bremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendiciis Vvillehado probabilis viræ viro coram Deo & sanctis ejus commisimus: quem etiam primum ejusdem Ecclesiæ III. Idus Iulij consecrari fecimus Episcopum, ut populis divini semina verbi secundùm datam sibi sapientiam fideliter dispensando, & novellam hanc Ecclesiam canonico ordine & monasteriali competentia utiliter instruendo, interim plantet & riget quousque precibus sanctorum suorum exoratus incrementum det omnipotens Deus. Innotuit etiam idem venerabilis vir serenitati nostræ eam quam diximus parrochiam, propter barbarorum infestantium pericula seu varios eventus qui in ea solent contingere, ad sustentacula sive stipendia Dei servorum inibi militantium Deo minimè sufficere posse. Quamobrem quia Dominus omnipotens in gente Fresonum, sicut & Saxonum, ostium fidei aperuit, partem prænominatæ regionis, videlicet Fresiæ, quæ contigua huic parrochiæ esse dinoscitur, eidem Bremensi Ecclesiæ suóque provisori Vvillehado Episcopo ejúsque successoribus perpetualiter delegavimus retinendam. Et quia casus præteritorum nos cautos faciunt in futurum, ne quis, quod non optamus, aliquam sibi in eadem diocesi usurpet potestatem; certo eam limite fecimus terminari, eíque hos terminos, mare Oceanum, Albiam fluvium, Liam, Steinbach, Hasalam, Vvimarcham, Sneidbach, Ostam, Mulinbach, motam paludem quæ dicitur Sigefridesmor, Quistinam, Chesenmor, Aschbroch, Vvisebroch, Bivernam, Vternam, iterúmque Ostam, ab Osta verò usquequo perveniatur ad paludem quæ dicitur Caldenbach, deinde ipsam paludem usque in Vvempnam fluvium, à Vvempna verò Bicinam Farstinam usque in Vvirraham fluvium, dehinc ab orientali parte ejusdem fluminis viam publicam quæ dicitur Hessevveg, Sturmegoë & Lorgoë disterminantem Sechbasam, Alapam, Caldhovva, iterúmque Vvirraham, ex occidentali autem parte viam publicam quæ dicitur Folcvvego, Derve & Lorgoë dividentem usque in Huntam flumen, deinde ipsum flumen, & Amrivum lucum silvestrem, quem incolæ loci Vvildloch nominant, Finolam, Vvaldesmoer, Berepol, Eddenriad paludem Emisgoë & Ostergoë disterminantem, Brustlacho, Biberlach, iterúmque mare, firmos & intrangressibiles circumscribi jussimus. Et ut hujus donationis ac circumscriptionis auctoritas nostris futurísque temporibus Domino protegente valeat inconvulsa manere, manu propria subscripsimus, & anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum Domini Karoli Regis invictissimi.

Hildebaldus Archiepiscopus Coloniensis & sacri palatij Capellanus recognovi.

Data II. Idus Iulij anno dominicæ incarnationis DCCLXXXIX. Indictione XII. anno autem regni Domni Karoli XXI.

Actum in Palatio Nemetensi feliciter. Amen.

PRÆCEPTUM PRO TRUTMANNO COMITE.

Datum anno Christi DCCLXXXIX.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Amen. Karolus divina ordinante clementia Rex. Si Domino Deo exercituum succurrente in bellis victoria potiti sumus, in illo & non in nobis gloriamur, & in hoc seculo pacem & prosperitatem & in perpetuum futuro æternæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Propterea omnes Christi fideles noverint quòd Saxones, quos à progenitoribus nostris ob suæ pertinaciæ perfidiam semper indomabiles ipsique Deo & nobis tamdiu rebelles quousque illius & nostra virtute ipsos & bellis vicimus & ad baptismi gratiam Deo annuente perduximus, pristinæque libertati donatos, & omni nobis debito censu solutos, pro amore illius qui nobis victoriam contulit, ipsi tributarios & subjugales devotè addiximus, eósque in fide Christiana retinere optamus & perseverare cupimus. Quapropter in illa parte Saxoniæ Trutmannum virum illustrem ibidem Comitem ordinamus, ut resideat in curte ad campos in mallo publico ad universorum causas audiendas vel recta judicia terminanda, iisque Advocatum omnium Presbyterorum in tota Saxonia fideliter agat, superque Vicarios & Scabinos, quos sub se habet, diligenter inquirat, & animadvertat ut officia sua sedulò peragant, tandem idem Comes omnia sua sibi singulariter à nobis præscripta toto conatu & viribus perficiat, atque ita memoratus noster Comes Trutmannus bene ingenuus atque securus existat. Et ut ista ingenuitatis pagina firma stabilisque consistat, manu propria subscripsimus & anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum Karoli Regis invictissimi.

Hildebaldus Archiepiscopus Coloniensis & sacri palatij Capellanus recognovi.

Data IV. Kal. Octobris anno dominicæ incarnationis DCCLXXXIX. Indictione XII. anno autem regni Domini Karoli XXI.

Actum in villa Trutmanni feliciter. Amen.

CAPITULATIO DE PARTIBUS SAXONIÆ.

HÆC DE PARTIBUS SAXONIÆ CONSTITUTA SUNT.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De honore Ecclesiarum.*
2. *De confugio ad Ecclesiam.*
3. *Si quis Ecclesiam per violentiam intraverit aut furatus fuerit aut incenderit.*
4. *De jejunio quadragesimali observando.*
5. *De interfectione Clericorum.*
6. *De magis & strigis occisis.*
7. *Ne corpora defunctorum crementur.*
8. *Qualiter puniantur Saxones qui ad baptismum venire noluerint.*
9. *De his qui hominea dæmonibus immolant.*
10. *Quæ pœna eos maneat qui cum paganis adversùs Christianos conspirant.*
11. *De eo qui infidelis est Domino Regi.*
12. *De eo qui filiam domini sui rapuerit.*
13. *De eo qui dominum vel dominam suam interfecerit.*
14. *Vita ei concedatur qui de mortalibus criminibus latenter commissis pœnitentiam agere voluerit.*
15. *De rebus & mancipiis Ecclesiarum.*
16. *Ut decima detur Ecclesiis de omni re quæ ad fiscum pervenerit.*
17. *Ut omnes decimam partem substantiæ & laboris sui donent Ecclesiis.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De honore Ecclesiarum.

I. PRimum de majoribus capitulis hoc placuit omnibus, ut Ecclesiæ Christi, quæ modò construuntur in Saxonia, & Deo sacratæ sunt, non minorem habeant honorem, sed majorem & excellentiorem, quàm fana habuissent idolorum.

De confugio ad Ecclesiam.

II. Si quis confugium fecerit in Ecclesiam, nullus eum de Ecclesia per violentiam expellere præsumat, sed pacem habeat usque dum ad placitum præsentetur; & propter honorem Dei sanctorúmque Ecclesiæ ipsius reverentiam concedatur ei vita & omnia membra. Emendet autem causam, in quantum potuerit, & ei fuerit judicatum; & sic ducatur ad præsentiam Domini Regis; & ipse eum mittat ubi clementiæ ipsius placuerit.

Si quis Ecclesiam per violentiam intraverit aut furatus fuerit aut incenderit.

III. Si quis Ecclesiam per violentiam intraverit, & in ea per vim vel furtum aliquid abstulerit, vel ipsam Ecclesiam igne cremaverit, morte moriatur.

De jejunio quadragesimali observando.

IV. Si quis sanctum quadragesimale jejunium pro despectu christianitatis contempserit, & carnem comederit, morte moriatur. Sed tamen consideretur à sacerdote, ne fortè causa necessitatis hoc cuilibet proveniat ut carnem comedat.

De interfectione Clericorum.

V. Si quis Episcopum aut Presbyterum sive Diaconum interfecerit, similiter capite punietur.

De magis & strigis occisis.

VI. Si quis à diabolo deceptus crediderit, secundùm morem paganorum, virum aliquem aut feminam strigam esse & homines comedere, & propter hoc ipsam incenderit, vel carnem ejus ad comedendum dederit, vel ipsam comederit, capitis sententia punietur.

Ne corpora defunctorum crementur.

VII. Si quis corpus defuncti hominis secundùm ritum paganorum flamma consumi fecerit, & ossa ejus ad cinerem redegerit, capite punietur.

Qualiter puniantur Saxones qui ad baptismum venire noluerint.

VIII. Si quis deinceps in gente Saxonum inter eos latens non baptizatus se abscondere voluerit, & ad baptismum venire contempserit, paganúsque permanere voluerit, morte moriatur.

De his qui homines dæmonibus immolant.

IX. Si quis hominem diabolo sacrificaverit, & in hostiam more paganorum dæmonibus obtulerit, morte moriatur.

Quæ pœna eos maneat qui cum paganis adversùs Christianos conspirant.

X. Si quis cum paganis consilium adversùs Christianos inierit, vel cum illis in adversitate Christianorum perdurare voluerit, morte moriatur. Et quicunque hoc idem fraude contra Regem vel gentem Christianorum consenserit, morte moriatur.

De eo qui infidelis est Domino Regi.

XI. Si quis Domno Regi infidelis apparuerit, capitali sententia punietur.

De eo qui filiam domini sui rapuerit.

XII. Si quis filiam domini sui rapuerit, morte moriatur.

De eo qui dominum vel dominam suam interfecerit.

XIII. Si quis dominum suum vel dominam suam interfecerit, simili modo punietur.

Vita ei concedatur qui de mortalibus criminibus latenter commissis pœnitentiam agere voluerit.

XIV. Si quis verò pro his mortalibus criminibus latenter commissis aliquis sponte ad sacerdotem confugerit, & confessione data agere pœnitentiam voluerit, testimonium sacerdotis de morte excuset.

De rebus & mancipiis Ecclesiarum.

XV. De minoribus capitulis consenserunt omnes, ad unamquamque Ecclesiam curtem & duos mansos terræ pagenses ad Ecclesiam recurrentes condonent, & inter centum viginti homines nobiles & ingenuos, similiter & litos, servum & ancillam eidem Ecclesiæ tribuant.

Vt decima detur Ecclesiis de omni re quæ ad fiscum pervenerit.

XVI. Et hoc Christo propitio placuit, ut undecunque census aliquid ad fiscum pervenerit, sive in frido, sive in qualicunque banno, & in omni redibutione ad Regem pertinens, decima pars Ecclesiis & sacerdotibus reddatur.

Vt omnes decimam partem substantiæ & laboris sui donent Ecclesiis.

XVII. Similiter secundùm Dei mandatum præcipimus ut omnes decimam partem substantiæ & laboris sui Ecclesiis & sacerdotibus donent, tam nobiles quàm ingenui, similiter & liti, juxta quod Deus unicuique dederit Christiano, partem Deo reddant.

Ne in dominicis & festivis diebus placita publica teneantur.

XVIII. Vt in dominicis diebus conventus & placita publica non faciant, nisi fortè pro magna necessitate, aut hostilitate cogente; sed omnes ad Ecclesiam recurrant ad audiendum verbum Dei, & orationibus vel justis operibus vacent. Similiter & in festivitatibus præclaris Deo & Ecclesiæ conventui deserviant, & secularia placita dimittant.

Vt infantes baptizentur infra annum.

XIX. Similiter placuit his decretis inserere quòd omnes infantes infra annum baptizentur. Et hoc statuimus, ut si quis infantem intra circulum anni ad baptismum offerre contempserit sine consilio vel licentia sacerdotis, si de nobili genere fuerit, centum viginti solidos fisco componant; si ingenuus, sexaginta; si litus, triginta.

De conjugiis prohibitis.

XX. Si quis prohibitum vel illicitum conjugium sibi sortitus fuerit, si nobilis, solidos sexaginta; si ingenuus, triginta; si litus, quindecim.

Qualiter puniendi sint qui vota ad fontes aut ad arbores vel lucos faciunt.

XXI. Si quis ad fontes aut arbores vel lucos votum fecerit, aut aliquid more gentilium obtulerit, & ad honorem dæmonum comederit, si nobilis fuerit, solidos sexaginta; si ingenuus, triginta; si litus, quindecim. Si verò non habuerint unde præsentialiter persolvant, ad Ecclesiæ servitium donentur usque dum ipsi solidi solvuntur.

Vt corpora defunctorum in cœmeteriis Ecclesiæ sepeliantur.

XXII. Iubemus ut corpora Christianorum Saxonum ad cœmiteria Ecclesiæ deferantur, & non ad tumulos paganorum.

De divinis & sortilegis.

XXIII. Divinos & sortilegos Ecclesiis & sacerdotibus dare constituimus.

De latronibus & malefactoribus.

XXIV. De latronibus & malefactoribus, qui de uno comitatu ad alium confugium fecerint, si quis eos receperit in sua potestate, & septem noctibus secum detinuerit, nisi ad præsentandum, nostrum bannum solvat. Similiter si Comes eum absconderit, & ad justitiam faciendam præsentare noluerit, & ad hoc excusare non potest, honorem suum perdat.

Vt nullatenus alterum aliquis pignorare præsumat.

XXV. De pignore, ut nullatenus alterum aliquis pignorare præsumat. Et qui hoc fecerit, bannum persolvat.

Vt nulli ad Regem pro sua reclamatione venienti viam contradicere aliquis præsumat.

XXVI. Vt nulli hominum contradicere viam ad nos veniendo pro justitia reclamandi aliquis præsumat. Et si aliquis hoc facere conaverit, nostrum bannum persolvat.

De fidejussoribus dandis.

XXVII. Si quis homo fidejussorem invenire non potuerit, res illius in forbanno mittantur usque dum fidejussorem præsentet. Si verò super bannum in domum suam intrare præsumpserit, aut solidos decem aut unum bovem pro emendatione ipsius banni componat; & insuper unde debitor exstitit, persolvat. Si verò fidejussor diem statutum non observaverit, tunc ipse tantum damni incurrat quantum manus sua fidejussoris exstitit. Ille autem qui debitor fidejussori exstitit, du-

plum restituat pro eo quòd fidejussorem in damnum cadere permisit.

Vt munera super innocentem nullus accipiat.

XXVIII. De præmiis & muneribus, ut munera super innocentem nullus accipiat. Et si quis hoc facere præsumpserit, nostrum bannum solvat. Et si, quod absit, fortè Comes hoc fecerit, honorem suum perdat.

Vt Comites pacem & concordiam ad invicem habeant.

XXIX. Vt universi Comites pacem & concordiam ad invicem habere studeant. Et si fortè inter eos aliqua discordia aut conturbium ortum fuerit, ut nostrum solatium vel perfectum pro hoc non demittant.

De eo qui Comitem interfecerit.

XXX. Si quis Comitem interfecerit, vel de ejus morte consilium dederit, hereditas illius ad partem Regis eveniat, & in jus ejus redigatur.

Qualiter bannus. solvatur pro faida.

XXXI. Dedimus potestatem Comitibus bannum mittere infra suo ministerio de faida vel majoribus causis in solidis sexaginta. De minoribus verò causis Comitis bannum in solidis duodecim constituimus.

De juramento in Ecclesia præstando.

XXXII. Si cuilibet homini sacramentum debet, aframeat illum ad Ecclesiam sacramento ad diem statutum. Et si jurare contempserit, fidem faciat, & solidos quindecim componat qui in activus apparuit, & deinceps causam pleniter emendare faciat.

De perjuriis.

XXXIII. De perjuriis secundùm legem Saxonum sit.

Ne Saxones agant conventus publicos nisi per jussionem Regis.

XXXIV. Interdiximus ut omnes Saxones generaliter conventus publicos nec faciant, nisi fortè Missus noster de verbo nostro eos congregare fecerit. Sed unusquisque Comes in suo ministerio placita & justitias faciat. Et hoc à sacerdotibus considereretur ne aliter faciat.

EPISTOLA AD FASTRADAM
REGINAM DE VICTORIA AVARICA, ET DE LETANIIS.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum dilectæ nobis & valde amabili conjugi nostræ Fastradæ Reginæ. Salutem amabilem tibi in Domino per hos apices mittere studuimus, & per te dulcissimis filiabus nostris, vel ceteris fidelibus nostris tecum manentibus. Scientem te enim facimus quia gratias Deo sani & salvi sumus. Missus quidem dilecti filij nostri Pippini nomine ill. nobis nuntiavit de ejus sanitate ac Domni Apostolici, vel de salvatione confinium nostrorum illis partibus positorum. unde valde lætificari extitimus. Et insuper retulit nobis qualiter illæ scaræ, quas priùs de Italia jussimus pergere partibus Avariæ in ill. confinia residendum, perrexerunt infra fines ipsorum decimo Kalendas Septembris, & inierunt pugnam cum eis. & dedit eis Deus omnipotens pro sua misericordia victoriam, & multitudinem de ipsis Avaris interfecerunt, in tantum, ut dicunt, quòd in multis diebus major strages de ipsis Avaris facta non fuit. Et exspoliaverunt ipsum vallum, & sederunt ibidem ipsa nocte, vel in crastina, usque hora diei tertia. Et acceptis spoliis reversi sunt in pace; & centum quinquaginta de ipsis Avaris vivos comprehenderunt, quos reservaverunt ut nostra fiat jussio qualiter exinde agere debeant. Fideles Dei ac nostri, qui hoc egerunt, fuerunt ille Episcopus, ille Dux, ille & ille Comites. Ill. Dux de Histria, ut dictum est nobis, ibidem bene fecit cum suis hominibus. Vassi verò nostri fuerunt illi. Nos autem Domino adjuvante tribus diebus litaniam fecimus, id est, Nonis Septembris, quod fuit Lunis die, incipientes, & Martis, & Mercoris, Dei misericordiam deprecantes ut nobis pacem & sanitatem atque victoriam & prosperum iter tribuere dignetur, & ut in sua misericordia & pietate nobis adjutor & consiliator atque

atque defensor in omnibus angustiis nostris existat. Et à vino & carne ordinaverunt sacerdotes nostri, qui propter infirmitatem aut senectudinem aut juventudinem abstinere poterant, ut abstinuissent. & qui redimere voluisset quòd vinum licentiam habuisset bibendi ipsis tribus diebus, ditiores & potentiores homines in unaquaque die solidum unum dedissent, minùs potentes juxta possibilitatem ipsorum, & qui amplius dare non poterat, & vinum bibere volebat, saltem vel unum denarium donasset, eleemosynam verò unusquisque secundùm propriam atque bonam voluntatem vel juxta possibilitatem fecisset. Et sacerdos unusquisque Missam specialem fecisset, nisi infirmitas impedisset; & Clerici qui psalmos sciebant, unusquisque quinquaginta cantasset. & interim quòd ipsas litanias faciebant, discalceati ambulassent. Sic consideraverunt sacerdotes nostri, & nos omnes ita aptificavimus, & Domino adjuvante complevimus. Vnde volumus ut tu cum ill. & ill. vel ceteris fidelibus nostris considerare debeas qualiter ipsæ litaniæ ibidem factæ fiant. Tu autem juxta quod tua infirmitas permittit in tuo committimus arbitrio. Et mirum nobis fuit quia vester missus nec epistola, postquam de Ragenisburgo, ad nos non venit. Vnde volumus ut sæpius nobis de tua sanitate vel de alud quod placuerit significare debeas. iterúmque salutamus te multùm in Domino.

CAPITVLARE
DE CAVSIS REGNI ITALIÆ,

Datum, ut videtur, anno Christi DCCXCIII. post obitum Hildegardis Reginæ.

Incipit Capitulare qualiter præcepit Domnus Rex de quibusdam causis.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De xenodochiis.

Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 28. I. Primo capitulo de xenodochiis jussit ut quicunque xenodochia habent, si ita pauperes pascere voluerint & consilium facere quomodo ab antea fuit, habeant ipsa xenodochia, & regant ordinabilitèr. Et si hoc facere noluerint, ipsa dimittant; & per tales homines in antea sint gubernata cum consilio Episcopi qualiter Deo & nobis exinde placeat.

De Ecclesiis baptismalibus.

II. De Ecclesiis baptismalibus, ut nullatenus eas laici homines tenere debeant, Ibid. c. 29.

sed per sacerdotes fiant, sicut ordo est, gubernatæ. Et neque ipsi pagenses negligentiam habeant de hoc quod ibidem facere debeant. Et illi sacerdotes eas sic regant quomodo ordo canonicus exposcit.

De Advocatis sacerdotum.

Ibid. tit. 47. c. 1. III. De Advocatis sacerdotum, volumus pro ecclesiastico honore & illorum reverentia ut Advocatos habeant.

De diversis generationibus hominum qui in Italia commanent. Et de statu ingenuitatis.

Ibid. tit. 56. c. 2. IV. De diversis generationibus hominum qui in Italia commanent, volumus ut ubicunque culpa contigerit unde faida crescere potest, propter eas fatigationes hominis illius contra quem culpaverit, secundùm ipsius legem cui negligentiam commisit emendet. De statu verò ingenuitatis aut aliis querelis unusquisque secundùm suam legem semetipsum defendat.

De compositionibus quæ ad palatium pertinent.

Ibid. lib. 1. tit. 2. c. 10. V. De compositionibus quæ ad palatium pertinent, si Comites ipsas causas commoverint ad requirendum, illam tertiam partem ad eorum recipiant opus, duas verò ad palatium. Et si per suam negligentiam remanserint, & Missus dominicus ipsas causas cœperit inquirere, tunc volumus ut ipse Comes illam tertiam partem non habeat, sed cum integritate ad palatium veniat.

De monasteriis & xenodochiis regalibus.

Ibid. lib. 1. tit. 1. c. 30. VI. De monasteriis & xenodochiis quæ per diversos comitatus esse videntur, ut regalia sint, & quicunque ea habere voluerit, per beneficium Domni Regis habeat.

De rebus forfactis.

Ibid. tit. 33. VII. De rebus forfactis per diversos comitatus, volumus ut ad palatium pertineant.

De eo cujus res in eleemosyna datæ sunt.

Ibid. lib. 2. tit. 18. c. 6 VIII. Si cujuscunque res in eleemosyna datæ sunt, & ipse mortuus fuerit antè quàm eas dispenset, tunc Missus dominicus unà cum Episcopo parrochiæ ipsius consideret qualiter in Domni Regis mercede ipsa eleemosyna fiat facta, & infra triginta noctes impleta esse debeat.

De jure filiæ in res servorum quos pater fecit liberos.

IX. De filia cujus pater per manum erogatoris omnes servos suos jussit fieri liberos, quia contra legem esse videtur, instituimus quòd ipsa filia in tertiam portionem de præfatis rebus iterum in servos suos introire possit. Ibid. tit. 20. c. 5.

De auctoritate legum & consuetudinum.

X. Placuit inserere ut ubi lex erit, præcellat consuetudini, & ut nulla consuetudo superponatur legi. Ibid. tit. 41. c. 6.

De potestate vendendi & donandi in femina.

XI. Placuit etiam nobis ut quæcunque femina potestatem habet per commeatum viri sui res suas vendere, habeat potestatem & donare. Ibid. tit. 10. c. 3.

De mancipiis palatij & Ecclesiarum.

XII. De mancipiis palatij nostri & Ecclesiarum nostrarum nolumus mundium recipere, sed ipsa nostra mancipia habere. Ibid. tit. 12. c. 11.

De liberis hominibus ad servilia opera non cogendis.

XIII. Placuit nobis ut illos liberos homines Comites nostri ad eorum opus servile non opprimant. Et quicunque hoc fecerit, secundùm quod judicatum habemus emendet. Ibid. lib. 3. tit. 11. c. 1.

De rebus quæ Hildegardæ Reginæ traditæ fuerunt.

XIV. De rebus quæ Hildegardæ Reginæ traditæ fuerunt volumus ut fiant descriptæ breves, & ipsæ breves ad nos fiant adductæ.

De aldionibus palatij.

XV. Non est nostra voluntas ut homines Placentini per eorum præceptum de curte palatij nostri illos aldiones recipiant. Ibid. tit. 34.

De fugitivis.

XVI. De fugitivis qui in partibus Beneventi & Spoleti sive Romaniæ vel Pentapoli confugium faciunt, ut reddantur, & sint reversi ad propria loca. Ibid. lib. 1. tit. 25. c. 74.

De sigillis & epistolis, & de porturis custodiendis.

XVII. Sicut consuetudo fuit sigilla & epistolas prendere vel porturas custodire, ita & nunc sit factum. Ibid. lib. 3. tit. 5. c. 3.

CAPITVLARE FRANCOFORDIENSE

Datum in plena synodo anno Christi DCCXCIV.

INCIPIVNT CAPITVLA.

52. *Quatenus Ecclesiæ ab ingenuis constructæ tradi aut vendi queant.*
53. *De licentia Hildeboldi Archicapellani.*
54. *De Alcuino, quem Rex synodo commendavit.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De indulgentia Tassiloni Duci Bajoariorum à Karolo Rege concessa.

I. DE Tassilone definitum est capitulum, qui dudum Bajoariæ Dux fuerat, sobrinus videlicet Domni Karoli Regis. In medio sanctissimi adstitit Concilij, veniam rogans pro commissis culpis, tam quas tempore Domni Pippini Regis adversùs eum & regnum Francorum commiserat, quàm & quas postea sub tempore Domni nostri piissimi Karoli Regis, in quibus fraudator fidei suæ extiterat, indulgentiam ut ab eo mereretur accipere humili petitione visus est postulasse, dimittens videlicet puro animo iram atque omnem scandalum de parte sua, quæque in eo perpetrata fuissent, & sciebat, necnon omnem justitiam & res proprietatis, quantum illi aut filiis vel filiabus suis in ducatu Bajoariorum legitimè pertinere debuerant, gurpivit atque projecit, & inpostmodum omni lite calcanda, sine ulla repetitione indulsit, & filios ac filias suas in illius misericordia commendavit. Et idcirco Domnus noster misericordia motus præfato Tassiloni gratuito animo & culpas perpetratas indulsit & gratiam suam pleniter concessit, & in sua eleemosyna eum in amore dilectionis visus est suscepisse, ut securus de Dei misericordia existeret inantea. Unde tres breves ex hoc capitulo uno tenore conscriptos fieri præcepit, unum in palatio retinendum, alium præfato Tassiloni, ut secum haberet in monasterio, dandum, tertium verò in sacri palatij capella recondendum fieri jussit.

De stabili pretio annonæ, tum privatæ, tum publicæ.

II. Statuit piissimus Domnus noster Rex, consentiente sancta synodo, ut nullus homo, sive ecclesiasticus sive laicus sit, ut nunquam cariùs vendat annonam, sive tempore abundantiæ, sive tempore caritatis, quàm modium publicum & noviter statutum. De modio de avena denario uno, modio ordei denarius II. modio sigali denarij tres, modio frumenti denarij quatuor. Si verò in pane vendere voluerit, duodecim panes de frumento, habentes singuli libras duas, pro denario dare debeat, sigalatios quindecim æquo pondere pro denario; ordeaceos viginti similiter pensantes; avenatios viginti quinque similiter pensantes. De verò annona publica Domni Regis, si venundata fuerit, de avena modius II. pro denario, ordeo den. I. sigalo den. II. frumento mod. denar. III. Et qui nostrum habet beneficium, diligentissimè prævideat, quantum potest Deo donante, ut nullus ex mancipiis ad illum pertinentes beneficium fame moriatur, & quod superest ultra illius familiæ necessitatem, hoc liberè vendat jure præscripto.

De novis denariis, ut ab omnibus in omni loco accipiantur.

III. De denariis autem certissimè sciatis nostrum edictum, quòd in omni loco, in omni civitate, & in omni empturio similiter vadant isti novi denarij, & accipiantur ab omnibus. Si autem nominis nostri nomisma habent, & mero sunt argento, pleniter pensantes, si quis contradicit eos in ullo loco, in aliquo negotio emptionis vel venditionis, si ingenuus est homo, quindecim solidos componat ad opus Regis; si servilis conditionis, si suum est illud negotium proprium, perdat illud negotium, aut flagelletur nudus ad palam coram populo. Si autem ex jussione sui domini fecerit, tunc ille dominus solidos quindecim componat, si ei adprobatum fuerit.

Ut Episcopi justitias faciant in suis parrochiis.

IV. Statutum est à Domno Rege & sancta synodo ut Episcopi justitias faciant in suas parrochias. Si non obedierit aliqua persona Episcopo suo de Abbatibus, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, monachis, & ceteris Clericis, vel etiam aliis, in ejus parrochia, veniant ad Metropolitanum suum, & ille dijudicet causam cum suffraganeis suis. Comites quoque nostri veniant ad judicium Episcoporum. Et si aliquid est quod Episcopus metropolitanus non possit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum accusato cum litteris Metropolitani, ut sciamus veritatem rei.

Vt Episcopus non migret de sua civitate, nec Presbyter aut Diaconus de sua Ecclesia.

V. Definitum est etiam à Domno Rege & sancta synodo ut Episcopus non migret de civitate in civitatem, sed curam habeat Ecclesiæ suæ. Similiter Presbyter & Diaconus maneat in suas Ecclesias canonicè.

De altercatione Viennensis & Arelatensis Episcopi. Et de Tarentasia, Ebreduno, & Aquis.

VI. De altercatione Vrsionis Viennensis Episcopi & advocato Elifanti Arelatensis Episcopi lectæ sunt epistolæ beati Gregorij, Zosimi, Leonis, & Symmachi, quæ definierunt eò quòd Viennensis Ecclesia quatuor suffraganeas habere sedes deberet, quibus illa quinta præmineret, & Arelatensis Ecclesia novem suffraganeas habere deberet, quibus ipsa præmineret. De Tarentasia verò & Ebreduno sive Aquis, legatio facta est ad sedem apostolicam; & quicquid per Pontificem Romanæ Ecclesiæ definitum fuerit, hoc teneatur.

De purgatione & reconciliatione Petri Episcopi.

VII. Definitum est etiam ab eodem Domno Rege sive à sancta synodo ut Petrus Episcopus contestans coram Deo & angelis ejus juraret cum duobus aut tribus, sicut sacrationem suscepit, aut certè cum suo Archiepiscopo, quòd ille in mortem Regis sive in regnum ejus non consiliasset, nec ei infidelis fuisset. Qui Episcopus, dum cum quibus juraret non invenisset, elegit sibi ipse ut suus homo ad Dei judicium iret, & ille testaretur absque reliquiis & absque sanctis evangeliis, solummodo coram Deo, quòd ille innocens exinde esset, & secundùm ejus innocentiam Deus adjuvaret illum suum hominem, qui ad illud judicium exiturus erat. Et exivit tamen ejus homo ad judicium Dei, neque per Regis ordinationem, neque per sanctæ synodi censuram, sed spontanea voluntate. Qui etiam à Domino liberatus, idoneus exivit. Clementia tamen Regis nostri præfato Episcopo gratiam suam contulit, & pristinis honoribus eum ditavit, nec passus eum esse sine honore quem prospexit de composito crimine nihil malè meruisse.

Gerbodo incertæ ordinationis Episcopo dignitas abrogata.

VIII. Definitum est quidem à Domno Rege & sancta synodo esse dinoscitur, ut Gaerbodus, qui se Episcopum esse dicebat, & suæ ordinationis testes non habuit, qui tamen episcopalia à Magnardo metropolitano Episcopo consecutus est, qui etiam professus est Diaconum & Presbyterum non secundùm canonicam ordinationem ordinatum esse, ut ab eodem gradu episcopatus, quem se habere dicebat, deponeretur à prædicto Metropolitano sive à comprovincialibus Episcopis.

Vt monachi à secularibus negotiis & placitis abstineant.

IX. Vt monachi ad secularia negotia neque ad placita exercenda non exeant; nisi ita faciant sicut ipsa regula præcepit. Capitulare III. anni 789. c. 14.

Vt reclusi nisi ex Episcopi & Abbatis approbatione non fiant.

X. Vt reclusi non fiant nisi quos antè Episcopus provinciæ atque Abbas comprobaverint, & secundùm eorum dispositionem in reclusionis loco ingrediantur.

Vt Abbas cum suis dormiat monachis.

XI. Vt Abbas cum suis dormiat monachis secundùm regulam sancti Benedicti.

Cellarij in monasteriis quales eligendi sint.

XII. Vt Cellarij in monasteriis avari non eligantur, sed tales electi sint quales regula sancti Benedicti docet.

De monasteriis ubi corpora sanctorum sunt.

XIII. De monasteria ubi corpora sanctorum sunt, ut habeat oratorium intra claustra, ubi peculiare officium & diuturnum fiat. Capitulare II. anni 789. c. 7.

Vt pro introeuntibus in monasterium præmia non exigantur.

XIV. Audivimus enim ut quidam Abbates cupiditate ducti præmia pro introeuntibus in monasterio requirant. Ideo placuit nobis & sanctæ synodo, pro suscipiendis in sancto ordine fratribus nequaquam pecunia requirantur; sed secundùm regulam sancti Benedicti suscipiantur. Ibid. c. 15.

Vt Abbas sine consensu Episcopi non eligatur.

XV. Vt Abbas in congregatione non eligatur, ubi jussio Regis fuerit, nisi per consensum Episcopi loci illius. Ibid. c. 13.

Nulla ex culpa monachos Abbati cæcare aut mutilare licet.

XVI. Vt Abbates qualibet culpa à monachis commissa, nequaquam permittimus cæcari, aut membrorum debilitatem ingerere, nisi regularis disciplina subjaceat.

Ne Clerici aut monachi tabernas ingrediantur.

XVII. Vt Presbyteri, Diaconi, monachi, & Clerici tabernas ad bibendum non ingrediantur. Capitulare I. anni 789. c. 14.

Episcopus canones & regulam scire debet.

XVIII. Ut Episcopum canones & regulam non liceat ignorare.

Dies dominica quomodo observanda.

Ibid. c. 15. XIX. Ut dies domina à vespera usque ad vesperum servetur.

Ne in villis ac vicis ordinentur Episcopi.

Ibid. c. 18. XX. Quòd non oporteat in villolis nec vicis Episcopos ordinare.

Servum sine domini licentia nemo recipiat vel ordinet.

Ibid. c. 23. XXI. De servis alienis, ut à nemine recipiantur neque ab Episcopis sacrentur sine licentia dominorum.

Ut Clerici & monachi in proposito permaneant.

Ibid. c. 26. XXII. De Clericis & monachis, ut in suo proposito permaneant.

Ut decimas & nonas Ecclesiæ solvant qui debent, & omnes decimam de sua proprietate.

XXIII. Ut decimas & nonas sive censûs omnes generaliter donent qui debitores sunt ex beneficiis & rebus Ecclesiarum, secundùm priorem capitularem Domni Regis. Et omnis homo ex sua proprietate legitimam decimam ad Ecclesiam conferat. Experimento enim didicimus, in anno quo illa valida fames inrepsit, ebullire vacuas annonas à dæmonibus devoratas, & voces exprobrationis auditas. (Capitulare anni 779. c. 13.)

Ut Ecclesiæ per eos restaurentur qui beneficia habent, & inde ablata restituantur.

XXIV. Ut domus Ecclesiarum & tegumenta ab eis fiant emendata vel restaurata qui beneficia exinde habent. Et ubi repertum fuerit per veraces homines quòd lignamen & petras sive tegulas, quæ in domibus Ecclesiarum fuerint, & modò in domo sua habeat, omnia in Ecclesia fiant restaurata unde abstracta fuerunt.

Ut Clerici alieni sine commendatitiis non recipiantur; & qui nunc sunt, redeant ad Ecclesias suas.

Capitulare I anni 789. c. 24. XXV. De Clericis, nequaquam de Ecclesia ad aliam Ecclesiam transmigrentur, neque recipiantur sine conscientia Episcopi & litteras commendatitias de cujus diocesia fuerunt; ne fortè discordia exinde veniat in Ecclesia. Et ubi modò tales reperti fuerint, omnes ad eorum Ecclesiam redeant, & nullus eum post se retinere audeat postquam Episcopus aut Abbas suus eum recipere voluerit. Et si fortè seniot ignorat ubi suum requirere debet Clericum; cum quo fuerit, ipse eum sub custodia retineat, & non permittat eum vagari aliubi, usque dum domino suo restituatur.

Ut absolutè nullus ordinetur.

XXVI. Ut non absolutè ordinentur. Ibid. c. 15.

Ut Episcopus sibi subditos rite doceat.

XXVII. Ut unusquisque Episcopus sibi subditos bene doceant & instruant; ita ut in domo Dei semper digni inveniantur qui canonicè possint fieri electi.

De altercationibus Clericorum inter se vel cum laicis.

XXVIII. De Clericis ad invicem altercantibus, aut contra Episcopum suum agentibus, ut sicut canones docent, ita omnimodis peragant. Et si fortè inter Clericum & laicum fuerit orta altercatio, Episcopus & Comes simul conveniant, & unanimiter inter eos causam definiant secundùm rectitudinem. Ibid. c. 28.

Ut conjurationes non fiant.

XXIX. De conjurationibus & conspirationibus, ne fiant; & ubi sunt inventæ, destruantur. Ibid. c. 28.

Ut monasteriorum disciplina servetur.

XXX. Ut monasteria secundùm canonicam institutionem fiant custodita.

Ut orationem dominicam & symbolum fidei omnes doceantur.

XXXI. Ut fides catholica sanctæ Trinitatis & oratio dominica atque symbolum fidei omnibus prædicetur & tradatur. Ibid. c. 32.

De avaritia & cupiditate.

XXXII. De avaritia & cupiditate calcanda. Ibid. c. 33.

De hospitalitate.

XXXIII. De hospitalitate sectanda. Ibid. c. 73.

Ut criminosis accusare non liceat.

XXXIV. De criminosis, ut non habeant vocem accusandi majores natu aut Episcopos suos. Ibid. c. 35.

De reconciliatione.

XXXV. De reconciliatione tempore necessitatis. Ibid. c. 34.

Ut Presbyteri contumaces cum regiæ capellæ Clericis non communicent.

XXXVI. De Presbyteris qui contumaces fuerint contra Episcopos suos, nequaquam communicentur cum Clericis qui in capella Regis habitant nisi reconciliati fuerint ab Episcopo suo, ne fortè canonica excommunicatio super eos exinde veniat.

De judicio Presbyteri in crimine deprehensi.

XXXVII. Si Presbyter in criminali opere fuerit deprehensus, ad Episcopum suum ducatur, & secundùm canonicam institutionem constringatur. Et si fortè

negare voluerit, & accusator comprobationem dare non potuerit, & coram Episcopo definitum esse nequiverit, tunc ad universali Concilio illorum ratio deferatur.

De suscipienda cura puellarum quæ parentibus privatæ sunt.

Ibid. c. 39. XXXVIII. De puellis quæ à parentibus privatæ fuerint, sub Episcoporum & Presbyterorum prævidentia gravioribus feminis commendentur, sicut canonica docet auctoritas.

Vt Episcopus extra propriam sedem ultra tres hebdomadas non hæreat. Et in Episcopi rebus post ejus obitum quis succedat.

Ibid. c. 40. XXXIX. Vt nullus Episcopus propriam sedem amittat aliubi frequentendo, aut in propriis rebus suis manere audeat ampliùs quàm tres hebdomadas. Et propinqui vel heredes Episcopi res quæ ab Episcopo sunt adquisitæ, aut per comparationes, aut per traditiones, postquam Episcopus fuerit ordinatus, nequaquam post ejus obitum hereditare debeant; sed ad suam Ecclesiam catholicè. Illæ autem quas priùs habuit, nisi traditionem ad Ecclesiam ex eis fecerit, heredibus & propinquis succedant.

Quinam sancti in Ecclesia venerandi sint.

Ibid. c. 41. XL. Vt nulli novi sancti colantur, aut invocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur; sed ij soli in Ecclesia venerandi sint qui ex auctoritate passionum aut vitæ merito electi sunt.

De arboribus & lucis destruendis.

Ibid. c. 63. XLI. De arboribus & lucis destruendis canonica observetur auctoritas.

Vt electi utrinque judices non spernantur.

Ibid c. 43. XLII. Vt electi judices de utrisque partibus non spernantur.

Vt parvuli ad sacramenta non trahantur.

Ibid. c. 61. XLIII. De eorum testibus canonica sit observatio. Et parvuli non trahantur ad sacramentum, sicut Guntbadingi faciunt.

Vt in velandis virginibus canones observantur.

Ibid. c. 45. XLIV. De virginibus, quo tempore velandæ sint vel quibus occasionibus ante annos viginti quinque, si necessitas compellit, ea quærantur quæ in canone scripta sunt.

Abbatissæ quæ canonicè vel regulariter non vivunt deponendæ.

XLV. De Abbatissis, quæ canonicè vel regulariter non vivunt, Episcopi requirant, & Regi adnuntient, ut ab honore priventur.

Vt oblationes quæ in Ecclesia fiunt dispenset Episcopus.

XLVI. De oblationibus quæ in Ecclesia vel in usus pauperum conferuntur, canonica observetur norma; & non ab aliis dispensentur nisi cui Episcopus ordinaverit. Ibid. c. 46.

Vt Presbyteri ante annos triginta non ordinentur.

XLVII. De Presbyteris ante tricesimum ætatis annum non ordinandis. Ibid. c. 49.

Vt post Missarum solemnia pax invicem detur.

XLVIII. Vt confecta sacra mysteria, in Missarum solemniis omnes generaliter pacem ad invicem præbeant. Ibid. c. 52.

Vt nomina ante oblationem non recitentur.

XLIX. De non recitandis nominibus antequam oblatio offeratur. Ibid. c. 53.

Quòd non in tribus tantùm linguis orandus sit Deus.

L. Vt nullus credat quòd nonnisi in tribus linguis Deus orandus sit: quia in omni lingua Deus adoratur, & homo exauditur, si justa petierit.

Vt Episcopi & Presbyteri canones non ignorent.

LI. Vt nulli Episcoporum & sacerdotum liceat sacros canones ignorare. Ibid. c. 54.

Quatenus Ecclesiæ ab ingenuis constructæ tradi aut vendi queant.

LII. De Ecclesiis quæ ab ingenuis hominibus construuntur, licet eas tradere vendere, tantummodo ut Ecclesia non destruatur, sed serviuntur cotidie honores.

De licentia Hildeboldi Archicapellani.

LIII. Dixit etiam Dominus Rex in eadem synodo ut à sede apostolica, id est, ab Hadriano Pontifice, licentiam habuisset ut Angilramnum Archiepiscopum in suo palatio assiduè haberet propter utilitates ecclesiasticas. Deprecatus est eandem synodum ut eo modo sicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildeboldum Episcopum habere debuisset; quia & de eodem, sicut & de Angilramno, apostolicam licentiam habebat. Omnis synodus consensit, & placuit eis eum in palatio esse debere propter utilitates ecclesiasticas.

De Alcuino, quem Rex synodo commendavit.

LIV. Commonuit etiam ut Alcuinum ipsa sancta synodus in suo consortio sive in orationibus recipere dignaretur, eò quòd esset vir in ecclesiasticis doctrinis eruditus.

Omnis namque synodus secundùm admonitionem Domni Regis consensit, & eum in eorum consortio sive in orationibus receperunt.

COMMONITORIUM

Datum Angilberto Abbati Centulensi eunti Romam ad Leonem III. anno Christi DCCXCVI.

KArolus gratia Dei Rex, & Defensor sanctæ Ecclesiæ, Homero Auriculario salutem. Divina regente misericordia iterum & prosperè te adducente ad Domnum Apostolicum Papam nostrum, admoneas eum diligenter de omni honestate vitæ suæ, & præcipuè de sanctorum observatione canonum, de pia sanctæ Dei Ecclesiæ gubernatione, secundùm opportunitatem collationis inter vos & animi illius convenientiam. Ingerásque ei sæpius quàm paucorum honor ille, quem præsentialiter habet, annorum, quàm multorum est perpetualiter merces, quæ datur bene laboranti in eo. Et de simoniaca subvertenda hæresi diligentissimè suadeas illi, quæ sanctum Ecclesiæ corpus multis malè maculat in locis. Et quicquid mente tenes sæpius querelis agitasse inter nos. Sed qualis mihi esset conlatio cum beato Hadriano Papa prædecessore illius de construendo monasterio ad sanctum Paulum nullatenus dimittas suggerere illi, ut volente Deo revertens certum mihi responsum habeas referre. Dominus Deus ducat te, & dirigat in omni bonitate cor illius, ut faciens faciat quod sanctæ Ecclesiæ proficiat Ecclesiæ, ut sit nobis pius pater & pro nobis præcipuus intercessor; ut idem Deus & Dominus noster Iesus Christus nos in sua florere faciat voluntate, & cursum qui superest nobis vitæ nostræ ad perpetuæ stabilitatis quietem perducere dignetur. Vade cum prosperitate, proficiens in veritate, reversurus cum gaudio, Homeriane puer.

EPISTOLA AD LEONEM III. PAPAM

Missa per Angilbertum Abbatem Centulensem.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum Leoni Papæ perpetuæ beatitudinis in Christo salutem. Perlectis excellentiæ vestræ litteris & audita decretali chartula, valde, ut fateor, gavisi sumus, seu in electionis unanimitate, seu in humilitatis vestræ obedientia, & in promissionis ad nos fidelitate. In quibus omnibus ex intimo cordis affectu divinæ pietati agimus gratias, quia nobis post lacrymabile doloris vulnus quod animæ nostræ dilectissimi patris & fidelissimi amici obitus inflixit, tale in vobis solita suæ clementiæ providentia solatium perdonare dignatus est. Vnde & vestræ sanctitati, quasi vicario lætitiæ munere, per ejusdem Dei & Domini nostri Iesu Christi misericordiam, qui sanctæ suæ Ecclesiæ in vestræ beatitudinis exaltatione consuluit, nostram omniúmque fidelium nostrorum demandamus prosperitatem, necnon & pacificam in Dei voluntate totius regni nostri innotescimus unanimitatem, ut æquè in nostræ devotionis gaudeatis sicut & nos in vestræ sanctitatis lætamur successibus. Sed & hoc vestræ sanctissimæ benevolentiæ innotescimus, quòd cùm dilectionis munera patri meo dulcissimo prædecessori vestro dirigere paraveram, ut caritatis quam in eo habui munificentiæ largitate monstrarem magnitudinem, & suavissimæ inter nos familiaritatis fidelitas multorum ostenderetur oculis, ecce subitò; quod sine dolore non dicam, sine lacrymis non cogito præ tristitia, obitus illius legatione consternatus sum; & ubi lætinæ paraveram insignia, ibi me tristitiæ turbaverunt lugubria. Etsi Apostolus de mortuis contristari prohibet, tamen caritas lacrymas elicere non cessat. Non quasi mortuum plangentes, sed quasi meliùs cum Christo viventem recordantes, si nos corporali præsentia amisisse, non tamen spiritali suffragio

suffragio illum nos amittere arbitramur. Sed magnum divina nobis prævidebat gratia solatium, dum vos, vir venerande, in locum illius subrogavit, ut esset qui quotidie apud beatum Petrum principem Apostolorum pro totius Ecclesiæ stabilitate, & qui pro salute mea meorúmque fidelium, immo & pro totius stabilitate regni nobis à Deo dati intercederet, & paterna pietate nos in filium sibi adoptaret. Ad dilectionis pacificam unanimitatem Angilbertum manualem vestræ familiaritatis vestræ direximus sanctitati, quem priùs, sicut promisimus per religiosos viros Campolum & Anastasium, beatissimo patri nostro prædecessori vestro dirigere curavimus: sed, ut præfati sumus, dum exenia omnia parata erant, lugubri paternæ mortis nuntio repentè tardatum est iter illius. Sed modò lætiores de vestræ sanctitatis successione facti, quod desideravimus in illo pio patre agere, in vobis perficere studemus. Illique omnia injunximus quæ vel nobis voluntaria vel vobis necessaria esse videbantur; ut ex conlatione mutua conferatis vel quicquid ad exaltationem sanctæ Dei Ecclesiæ, vel ad stabilitatem honoris vestri, vel patriciatus nostri firmitatem necessarium intelligeretis. Sicut enim cum beatissimo prædecessore vestræ sanctæ paternitatis pactum inij, sic cum beatitudine vestra ejusdem fidei & caritatis inviolabile fœdus statuere desidero; quatenus apostolicæ sanctitati vestræ, divina donante gratia sanctorum advocata precibus me ubique apostolica benedictio consequatur, & sanctissima Romanæ Ecclesiæ sedes, Deo donante, nostra semper devotione defendatur. Nostrum est, secundùm auxilium divinæ pietatis, sanctam ubique Christi Ecclesiam ab incursu paganorum & ab infidelium devastatione armis defendere, foris & intus catholicæ fidei agnitione munire. Vestrum est, sanctissime pater, elevatis ad Deum cum Moyse manibus, nostram adjuvare militiam; quatenus vobis intercedentibus, Deo ductore & datore, populus Christianus super inimicos sui sancti nominis ubique semper habeat victoriam, & nomen Domini nostri Iesu Christi toto clarificetur in orbe. Vestræ verò auctoritatis prudentia canones ubique sequatur; quatenus totius sanctitatis exempla omnibus evidenter in vestra fulgeant conversatione, & sanctæ admonitionis exhortatio audiatur ab ore; quatenus sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Omnipotens Deus vestræ auctoritatis beatitudinem ad sanctæ suæ Ecclesiæ exaltationem per multa annorum curricula incolumem conservare dignetur.

EPISTOLÆ DVÆ

AD OFFAM REGEM MERCIORVM.

I.

Karolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum & Patricius Romanorum viro venerando & fratri carissimo Offæ Regi Merciorum salutem. Primò gratias omnipotenti Deo agimus de catholicæ fidei sinceritate quam in vestris laudabiliter paginis reperimus exaratam. De peregrinis verò, qui pro amore Dei & salute animarum suarum beatorum Apostolorum limina desiderant adire, cum pace sine omni perturbatione vadant. Sed si aliqui non religioni servientes, sed lucrum sectantes, inter eos inveniantur, locis opportunis statuta solvant telonea. Negotiatores quoque volumus ut ex mandato nostro patrocinium habeant in regno nostro legitimè. Et si aliquo loco injusta affligantur oppressione, reclament se ad nos vel nostros judices, & plenam jubebimus justitiam fieri. Cognoscat quoque dilectio vestra quòd aliquam benignitatem de dalmaticis nostris vel palliis ad singulas sedes episcopales regni vestri vel Ethelfredi direximus in eleemosynam Domni Apostolici Hadriani, deprecantes ut pro eo intercedi jubeatis, nullam habentes dubitationem beatam illius animam in requie esse, sed ut fidem & dilectionem ostendamus in amicum nostrum carissimum. Sed & de thesauro humanarum rerum, quem Dominus Iesus nobis gratuita pietate concessit, aliquid per metropolitanas civitates direximus. Vestræ quoque

dilectioni unum baltheum & unum gladium Hunifcum & duo pallia ferica.

II.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Defenfor fanctæ Dei Ecclefiæ dilecto fratri & amico Offæ Regi falutem. Presbyter ifte & Scottus apud nos moratus eft aliquanto tempore in parrochia Hildeboldi Colonienfis Epifcopi; fed reprehenfibilis factus, ut fertur, à quodam accufatore, quòd carnem diebus quadragefimalibus comediffet. Noftri verò facerdotes judicare renuerunt, quia plenum teftimonium accufantium fuper eum non invenerunt. Tamen nec eum loco confueto habitationis fuæ propter infamiam diutiùs morari permiferunt; ne facerdotalis honor apud imperitum vulgus vilefceret, vel rumigera loquela aliqui hortarentur violare fanctum jejunium. Vifum eft noftris facerdotibus illum ad fui Epifcopi, ubi Deo votum fecit, dirigere judicium. Idcirco veftram deprecamur providentiam ut jubeatis illum fecundùm opportunitatem temporis & profectionis in fuam tranfponere patriam, ut ibi judicetur unde exivit. Nam ibi quoque fanctæ Dei Ecclefiæ puritas in moribus, & firmitas in fide, & honeftas in converfatione, fecundùm canonicam fanctionem diligenter obfervari debebit; ut una, perfecta, & immaculata columba, cujus pennæ deargentatæ, & pofteriora ejus in fpecie auri clarefcere debent. Vita, falus, & profperitas tibi tuifque fidelibus à Deo Chrifto detur in æternum.

CAPITVLARE SAXONVM

Datum Aquifgrani anno Chrifti DCCXCVII. v. Kalendas Novembres in generali Epifcoporum & optimatum conventu.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De juftitia Ecclefiarum, viduarum, orphanorum, & minùs potentum. De raptu & incendio, & de exercitu.*
2. *De obfervatione fuperiorum capitulorum.*
3. *De compofitione fecundùm legem Saxonum.*
4. *De his qui caufam judicatam repetere præfumunt in patria aut in præfentia Regis.*
5. *De mannitione ad placitum.*
6. *De compofitione rerum quæ Presbyteris ablatæ funt.*
7. *De compofitione Miſſorum regiorum.*
8. *Ne quis incendium faciat infra patriam.*
9. *De banno augendo.*
10. *De malefactoribus qui mori debent.*
11. *Quales debeant effe folidi Saxonum.*

ANno ab incarnatione Domini noftri Iefu Chrifti DCCXCVII. & XXX. ac XXII. regnante Domno Karolo præcellentiffimo Rege, convenientibus in unum Aquis palatio in ejus obfequio venerabilibus Epifcopis & Abbatibus feu illuftribus viris Comitibus V Kalendas Novembris, fimúlque congregatis Saxonibus de diverfis pagis, tam de Veftfalahis & Angrariis, quàm & de Ooftfalahis, omnes unanimiter confenferunt & aptificaverunt ut de illis capitulis pro quibus Franci, fi Regis bannum tranfgreffi funt, folidos fexaginta componunt, fimiliter Saxones folvent, fi alicubi contra ipfos bannos fecerint.

HÆC SUNT CAPITULA.

De justitia Ecclesiarum, viduarum, orphanorum, & minùs potentum. De raptu & incendio, & de exercitu.

I. Ut Ecclesiæ, viduæ, orphani, & minùs potentes justam & quietam pacem habeant. Et ut raptum & fortiam nec incendium infra patriam quis facere audeat præsumptivè. Et de exercitu nullus super bannum Domni Regis remanere præsumat.

De observatione superiorum capitulorum.

II. Si quis supradicta octo capitula transgressus fuerit, omnes statuerunt & aptificaverunt ut Saxones similiter sicut & Franci sexaginta solidos componant.

De compositione secundùm legem Saxonum.

III. Item placuit omnibus Saxonibus ut ubicunque Franci secundùm legem solidos duodecim solvere debent, ibi nobiliores Saxones solidos duodecim, ingenui quinque, liti quatuor componant.

De his qui causam judicatam repetere præsumunt in patria aut in præsentia Regis.

IV. Hoc etiam statuerunt, ut qualiscunque causa infra patriam cum propriis vicinantibus pacificata fuerit, ibi solito more ipsi pagenses solidos duodecim pro districtione recipiant, & pro vuargilda, quæ juxta consuetudinem eorum solebant facere, hoc concessum habeant. Si autem in præsentia Missorum regalium causæ definitæ fuerint, pro jamdicta vuargilda suprascriptos solidos duodecim ipsis pagenses habeant concessos. Et pro hoc quia Missus regalis ex hac re fatigatus fuerit, alios duodecim solidos inde recipiat ad partem Regis. Si autem ipsa causa ad palatium in præsentia Regis ad definiendum fuerit perducta, tunc utrique solidi duodecim, id est, pro vuargilda, & quod vicinis debuit componere, eò quòd infra patriam definita ratio non fuerit, ad partem Regis faciant componere. quod sint solidi vigintiquatuor. Nàm si fuerit aliquis qui in patria, juxta quod sui convicini judicaverint, séque pacificare noluerit, & ad palatium pro hujus rei causa venerit, & ibi ei fuerit judicatum quòd justum judicium judicassent, in prima vice, ut suprà dictum est, solidos viginti quatuor ad partem Regis componat. Et si tunc inde rediens se pacificare & justitiam facere renuerit, & iterum pro ista causa ad palatium fuerit convocatus & dejudicatus, bis viginti quatuor solidos componat. Si verò nec dum correptus tertia vice pro eadem re ad palatium remeaverit, triplam compositionem exinde faciat ad partem Regis.

De mannitione ad placitum.

V. Si quis de nobilioribus ad placitum mannitus venire contempserit, solidos quatuor componat, ingenui duos, liti unum.

De compositione rerum quæ Presbyteris ablatæ sunt.

VI. De Presbyteris statuerunt quòd si aliquid eis aut eorum hominibus quis contrarium facere aut tollere præsumpserit contra justitiam, omnia in duplum restituat ei & componat.

De compositione Missorum regiorum.

VII. De Missis Regis statuerunt ut si ab eis aliquis interfectus evenerit, in triplum eum componere debeat qui hoc facere præsumpserit. Similiter quicquid aut eorum omnibus factum fuerit, omnia tripliciter faciant restaurare & secundùm eorum euva componere.

Ne quis incendium faciat infra patriam.

VIII. De incendio convenit quòd nullus infra patriam præsumat facere propter iram aut inimicitiam aut qualibet malevola cupiditate; excepto si talis fuerit rebellis qui justitiam facere noluerit, & aliter districtus esse non poterit, & ad nos, ut in præsentia nostra justitiam reddat, venire despexerit, condicto commune placito simul ipsi pagenses veniant; & si unanimiter consenserint pro districtione illius casa incendatur, tunc de ipso placito commune consilio facto secundùm eorum euva fiat peractum, & non pro qualibet iracundia aut malevola intentione, nisi pro districtione nostra. Si aliter facere ausus fuerit, sicut superiùs dictum est, solidos sexaginta componat.

De banno augendo.

IX. Item placuit ut quandoquidem voluerit Domnus Rex propter pacem & propter faidam & propter majores causas bannum fortiorem statuere, unà cum consensu Francorum & fidelium Saxonum, secundùm quod ei placuerit, juxta quod causa exigit & opportunitas fuerit, solidos sexaginta multiplicare in duplum, & solidos centum sive usque ad mille componere faciat qui ejus mandatum transgressus fuerit.

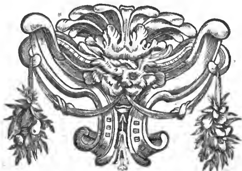
De malefactoribus qui mori debent.

X. De malefactoribus qui vitæ periculum secundùm euva Saxonum incurrere debent, placuit omnibus ut qualiscunque ex ipsis ad regiam potestatem confugium fecerit, aut in illius sit potestate utrum interficiendum illis reddat, aut unà cum consensu eorum habeat licentiam ipsum malefactorem cum uxore & familia & omnia sua foris patriam infra sua regna aut in marca, ubi sua fuerit voluntas, collocare, & habeant ipsum quasi mortuum.

Quales debeant esse solidi Saxonum.

XI. Illud notandum est quales debent solidi esse Saxonum, id est, bovem annoticum utriusque sexus auctumnali tempore, sicut in stabulum mittitur, pro uno solido. Similiter & vernum tempus, quando de stabulo exit & deinceps, quantum ætatem auxerit, tantum in pretio crescat. De annona vero bortrinis pro solido uno scapilos quadraginta donant, & de sigale viginti. Septentrionales autem pro solido scapilos triginta dent, & sigale quindecim. Mel verò pro solido bortrensi siglæ una & medio donant. Septentrionales autem duos siclos de melle pro uno solido donent. Item hordeum mundum sicut & sigale pro uno solido donent. In argento duodecim denarios solidum faciant. Et in aliis speciebus ad istud pretium omnes æstimationes compositionis sunt.

EXPLICIT CAPITULARE SAXONUM.

PACTVS LEGIS SALICÆ.

Anno ab incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti DCCXCVIII. Indictione VI. Domnus Karolus Rex Francorum inclitus hunc libellum tractati legis Salicæ ſcribere juſſit.

INCIPIVNT CAPITVLA LEGIS SALICÆ.

1. *DE mannire.*
2. *De furtis porcorum.*
3. *De furtis animalium.*
4. *De furtis ovium.*
5. *De furtis caprarum.*
6. *De furtis canum.*
7. *De furtis avium.*
8. *De furtis arborum.*
9. *De furtis apium.*
10. *De damno in meſſe vel in qualibet clauſura.*
11. *De ſervis vel mancipiis furatis.*
12. *De furtis ingenuorum vel infracturis.*
13. *De furtis ſervorum vel infracturis.*
14. *De ingenuis hominibus qui ingenuas mulieres rapiunt.*
15. *De eo qui hominem ingenuum expoliaverit.*
16. *De eo qui villam alienam adſallierit.*
17. *De eo qui mortuum hominem expoliaverit.*
18. *De incendiis.*
19. *De vulneribus.*
20. *De eo qui hominem innocentem & abſentem ad Regem accuſaverit.*
21. *De maleficiis.*
22. *De eo qui mulieri ingenuæ manum ſtrinxerit.*
23. *De eo qui navem ſine permiſſu domini moverit aut furaverit.*
24. *De furtis in molino commiſſis.*
25. *De caballo ſine permiſſu domini ſui aſcenſo.*
26. *De his qui pueros vel puellas occiderint vel totonderint.*
27. *De adulteriis ancillarum.*
28. *De libertis dimiſſis.*
29. *De furtis diverſis.*
30. *De locationibus.*
31. *De debilitatibus.*
32. *De conviciis.*
33. *De via lacina.*
34. *De eo qui hominem ingenuum ſine cauſa ligaverit.*
35. *De venationibus.*
36. *De ſepibus.*
37. *De homicidiis ſervorum vel ancillarum.*
38. *De quadrupedibus, ſi hominem occiderint.*
39. *De veſtigio minando.*
40. *De caballis furatis.*
41. *De his qui aliena mancipia ſollicitaverint.*
42. *De ſervo qui de furto fuerit interpellatus.*
43. *De homicidiis ingenuorum.*
44. *De homicidiis à contubernio factis.*
45. *De homicidiis in convivio factis.*
46. *De reippus.*
47. *De eo qui villam alienam occupaverit, vel ſi duodecim menſibus eam tenuerit.*
48. *De affatomiæ.*
49. *De filtortis, hoc eſt, qualiter homo furatas res intertiare debet.*
50. *De falſo teſtimonio.*
51. *De teſtibus adhibendis.*
52. *De eo qui fidem factam alteri reddere noluerit.*
53. *De eo qui Grafionem ad res alienas tollendas injuſtè invitaverit.*
54. *De re præſtata.*
55. *De manu ab æneo redimenda.*
56. *De eo qui Grafionem occiderit.*
57. *De corporibus expoliatis.*
58. *De incendio vel expoliatione Eccleſiæ,*

sive homicidiis Clericorum.
59. *De eo qui ad mallum venire contempserit.*
60. *De Rachinburgiis qui secundùm legem non judicant.*
61. *De chrenechruda.*
62. *De alode.*
63. *De eo qui se de parentela tollere vult.*
64. *De charoena.*
65. *De compositione homicidij.*
66. *De homine in hoste occiso.*
67. *De eo qui alterum hereburgium clamaverit.*
68. *De caballo excoriato.*
69. *De eo qui hominem de bargo vel de furca dimiserit.*
70. *De eo qui filiam alienam quæsierit, & se retraxerit.*
71. *De terra condemnata.*

INCIPIT LIBER LEGIS SALICÆ.

TITVLVS I.

De mannire.

Lib. III. Capitular. c. 45. & VI. XII. I. Si quis ad mallum legibus dominicis mannitus fuerit, & non venerit, si eum sunnis non detinuerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Ille verò qui alium mannit, si non venerit, & eum sunnis non detinuerit, ei quem mannivit similiter sexcentos denarios, qui faciunt solidos quindecim, componat.

III. Ille autem qui alium mannit, cum testibus ad domum illius ambulet, & sic eum manniat, aut uxorem illius, vel cuicunque de familia illius denuntiet ut ei faciat notum quomodo sit ab illo mannitus.

IV. Nam si in jussione Regis fuerit occupatus, manniri non potest.

V. Si verò infra pagum in sua ratione fuerit, potest manniri, sicut superiùs dictum est.

II. *De furtis porcorum.*

I. Si quis porcellum lactantem furaverit de chranne prima aut de mediana, & inde fuerit convictus, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur; excepto capitale & delatura.

II. Si verò in tertia chranne furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis porcellum de sude furaverit qui clavem habet, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis porcellum in campo inter porcos ipso porcario custodiente furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis porcellum furaverit qui sine matre vivere potest, quadraginta denariis, qui faciunt solidum unum, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si quis scrovam subbattit in furto, hoc est, porcellos à matre subtrahit, ducentis octuaginta denariis, qui faciunt solidos septem, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VII. Si quis scrovam cum porcellis furaverit, septingentis denariis, qui faciunt solidos decem & septem cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VIII. Si quis porcellum anniculum furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IX. Si quis porcum bimum furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X. Si quis tertussum porcellum furaverit usque ad anniculatum, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XI. Si quis verò porcum post anniculatum furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XII. Si quis verrum furaverit, septingentis denariis, qui faciunt solidos decem & septem cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XIII. Si quis scrovam ducariam furaverit, septingentis denariis, qui faciunt solidos decem & septem cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XIV. Si quis maialem sacrivum, qui dicitur votivus, furaverit, & hoc cum testibus ille qui eum perdidit potuerit adprobare quòd sacrivus fuisset, septingentis denariis, qui faciunt solidos decem & septem cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XV. Si quis maialem non sacrivum furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XVI. Si quis tres porcos vel ampliùs usque ad sex capita furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XVII. Si quis de grege quindecim porcos furaverit, & reliqui ibi remanserint, mille & quadringeotis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XVIII. Si quis viginti quinque porcos furaverit, & de grege illo ampliùs non fuerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XIX. Si autem aliqui ex iisdem porcis supra viginti quinque porcos remanserint, & non fuerint furati, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XX. Si verò quinquaginta porcos furaverit, & aliqui remanserint, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. *De furtis animalium.*

I. Si quis vitulum lactantem furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis anniculum animal aut bimam vitulam furatus fuerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis vaccam cum vitulo furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos trigiota quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis vaccam sine vitulo furaverit, mille & ducentis denariis, qui faciunt solidos trigiota, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis vaccam domitam furaverit, mille & quadringeotis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si quis bovem furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VII. Si quis taurum gregem regentem furaverit, qui de tribus villis communes vaccas tenuerit, hoc est, trespellius, mille & octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VIII. Si quis taurum furaverit qui unum gregem regit, & junctus nunquam fuit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos trigiota quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IX. Si quis bimum taurum furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos trigiota quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X. Si quis taurum Regis furaverit, ter mille sexcentis denariis, qui faciunt solidos nonaginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XI. Si quis duodecim animalia furaverit, ut nec unum quidem animal ex eis remanserit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XII. Si autem duodecim furaverit, & super aliqua remanserint, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura. Et usque ad viginti quinque uno judicio terminantur.

XIII. Si quis viginti quinque animalia furaverit, & super aliqua remanserint, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. *De furtis ovium.*

I. Si quis agnum lactantem furaverit, septem denariis culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis anniculum vel bimum berbicem furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si verò duos aut tres furaverit, mille & quadriogentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura. Qui numerus usque ad quadraginta berbices observetur.

IV. Si quis quinquaginta berbices aut sexaginta vel ampliùs furaverit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

Lex Salica.

V. *De furtis caprarum.*

I. Si quis capritum sive capram aut duas capras vel tres furatus fuerit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si verò supra tres capras furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis boccum furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. *De furtis canum.*

I. Si quis canem seusium furaverit aut occiderit, qui magister sit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis verò seusium reliquum, aut veltrem porcarium, sive veltrem leporarium, qui & argutarius dicitur, furatus fuerit vel occiderit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis verò canem custodem domus sive curtis, qui in die ligari solet ne damnum faciat, post solis occasum solutum furatus fuerit vel occiderit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis verò canem pastoralem furatus fuerit vel occiderit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VII. *De furtis avium.*

I. Si quis acceptorem de arbore furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis acceptorem de pertica furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis acceptorem intra clavem repositum furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis sparvarium furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis anserem domesticam aut anetam furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si quis gallum aut gallinam furaverit, vel cignum aut gruam domesticam, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VII. Si quis turturem de rete alterius aut quamlibet aviculam de quolibet laqueo vel decipula furatus fuerit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VIII. *De furtis arborum.*

I. Si quis pomarium sive quamlibet arborem domesticam extra clausuram exciderit aut furatus fuerit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis verò pomarium aut quamlibet arborem domesticam infra clausuram exciderit aut furatus fuerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Hanc quoque legem & de vitibus furatis observari jussimus.

IV. Si quis in silva alterius materiamen furatus fuerit, aut incenderit vel coocapulaverit, aut ligna alterius furaverit, sexceotis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IX. *De furtis apium.*

I. Si quis unum vas apium deintro clave aut sub tecto furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis unum vas cum apibus, ubi ampliùs non fuerit, furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis unum vas cum apibus inter alia vasa sub tecto aut sub clave furaverit, causam superiùs comprehensam convenit observare.

IV. Si verò unum vas cum apibus foris tecto, ubi ampliùs ooo fuerit, furaverit, causam superiùs comprehensam componat.

V. Si quis ex plurimis usque ad sex vasa foris tecto furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si

LEX SALICA.

VI. Si verò septem aut ampliùs furaverit, & adhuc aliqua remanserint, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VII. Si autem septem aut ampliùs furaverit, ita ut nulla remaneant, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X. *De damno in messe vel in qualibet clausura.*

I. Si animal aut caballum vel quodlibet pecus in messe sua invenerit, penitùs eum lædere non debet.

II. Quòd si fecerit, & confessus fuerit, capitale in locum restituat; ipsum verò debile, quod percussit, ad se recipiat.

III. Si verò confessus non fuerit, & inde fuerit convictus, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis animal aut caballum aut jumentum in furto punxerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis in messe sua pecora aliena invenerit, quæ pastorem non habeant, & ea inclauserit, & nulli penitùs innotescat, & aliqua ex ipsis pecoribus perierint, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si quis animal vel quodlibet pecus per suam negligentiam nocuerit, & hoc domino ejus confessus fuerit; capitale in locum restituat, & illud debile ad se recolligat.

VII. Si verò negaverit, sed tamen convictus fuerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VIII. Si alicujus porci aut quælibet pecora, pastore custodiente, in messem alienam cucurrerint, & ille negando fuerit convictus, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IX. Si qua pecora propter damnum messis alienæ inclausa fuerint, aut minantur; qui ea excutere vel expellere præsumpserit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X. Si alicujus pecora propter damnum inclausa fuerint, damnum æstimatum reddat, & insuper decem denarios persolvat.

XI. Si quis propter inimicitiam aut propter superbiam sepem alienam aperuerit, aut in messem aut in pratum vel in vineam sive in quemlibet laborem quælibet pecora miserit, & testibus fuerit convictus, ei cujus labor est æstimationem damni reddat, & insuper mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

XI. *De servis vel mancipiis furatis.*

I. Si quis servum aut ancillam alterius furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si servus aut ancilla cum ipso ingenuo de rebus domini sui aliquid portaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura, atque causam quam superiùs diximus.

III. Si quis servum alienum occiderit aut vendiderit, vel ingenuum dimiserit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis homo ingenuus alienum servum in texaga secum duxerit, aut aliquid cum eo negotiaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis servum aut ancillam valentem solidos quindecim aut viginti quinque furaverit aut vendiderit, seu porcarium aut fabrum sive vinitorem vel molinarium aut carpentarium sive venatorem aut quemcunque artificem, bis mille octingentis denariis, qui faciunt solidos septuaginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si quis puerum aut puellam de ministerio dominorum furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, in capitale restituat, & insuper mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

XII. *De furtis ingenuorum vel effracturis.*

I. Si quis ingenuus foris casa quod valet duos denarios furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si verò foris casa quod valet quadraginta denarios furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos

LEX SALICA. triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis ingenuus casam effregerit, & quod valet duos denarios furaverit, mille & ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si verò quinque aut supra quinque denarios furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis ingenuus clavem effregerit aut adulteraverit, & sic domum ingressus fuerit, & inde aliquid per furtum tulerit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si verò nihil tulerit, sed fugiens evaserit, propter effracturam tantùm mille & ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XIII. *De furtis servorum vel infracturis.*

I. Si quis servus foris casa quod valet duos denarios furaverit, & inde convictus fuerit, aut flagellis centum viginti ictus accipiat, aut pro dorso suo centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si verò furaverit quod valet quadraginta denarios, aut castretur, aut ducentos quadraginta denarios, qui faciunt solidos sex, reddat. Dominus autem servi qui furtum fecerit, capitale in locum restituat.

XIV. *De ingenuis hominibus qui ingenuas mulieres rapiunt.*

I. Si tres homines ingenuam puellam de casa aut de screona rapuerint, unusquisque eorum mille & ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

II. Illi alij qui super tres fuerint, unusquisque eorum ducentis denariis, qui faciunt solidos quinque, culpabilis judicetur.

III. Qui cum sagittis fuerint, unusquisque eorum centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

IV. Raptor verò bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

V. Si verò puella quæ trahitur in verbo Regis fuerit, propter fredum bis mille quingentos denarios, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, cogatur persolvere.

VI. Si verò puer Regis vel lidus ingenuam feminam traxerit, de vita componat.

VII. Si verò ingenua femina quemquam de illis sua voluntate secuta fuerit, ingenuitatem suam perdat.

VIII. Si quis sponsam alienam tulerit, & sibi in conjugium copulaverit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

IX. Sponso autem ejus sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

X. Si quis puellam, quæ druchte ducitur ad maritum, in via adsallierit, & cum ipsa violenter mœchatus fuerit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

XI. Si quis ingenuus ancillam alienam in conjugium acceperit, ipse cum ea in servitio implicetur.

XII. Si quis uxorem alienam vivo marito tulerit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

XIII. Si quis cum ingenua puella per virtutem mœchatus fuerit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XIV. Si quis cum ingenua puella desponsata ea consentiente in occulto mœchatus fuerit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XV. Si quis lidam alienam in conjugium sociaverit, mille & ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

XVI. Si quis sororem aut fratris filiam aut certè alterius gradus consobrinam, aut fratris uxorem, aut avunculi, sceleratis nuptiis sibi junxerit, huic pœnæ subjaceat, ut à tali consortio separetur. Atque etiam si filios habuerint, non habeantur legitimi heredes, sed infamia sint notati.

XV. *De eo qui hominem ingenuum expoliaverit.*

I. Si quis hominem ingenuum in superventu expoliaverit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

II. Si Romanus homo Francum expoliaverit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

III. Si verò Francus Romanum expoliaverit, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

IV. Si quis hominem præceptum Regis habentem contra ordinationem Regis adsallire vel viæ laciniam ei facere præsumpserit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

V. Si quis hominem ingenuum dormientem furtu expoliaverit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XVI. *De eo qui villam alienam adsallierit.*

I. Si quis villam alienam adsallierit, ipse & omnes qui convicti fuerint quòd in ejus conturbernio fuissent, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, unusquisque ipsorum culpabilis judicetur.

II. Si quis villam alienam adsallierit, & ibidem ostia fregerit, canes occiderit, vel homines plagaverit, aut in carro aliquid inde abduxerit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur, & quicquid inde abstulerit in locum restituat.

III. Et quanticunque in ejus contubernio fuisse convicti fuerint, unusquisque illorum bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XVII. *De eo qui mortuum hominem expoliaverit.*

I. Si quis hominem mortuum, antequam in terra mittatur, furtu expoliaverit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur.

II. Si quis hominem mortuum effodierit & expoliaverit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur. Et postea parentes defuncti judicem rogare debent ut inter homines non habitet auctor sceleris. Et qui ei hospitium dederit antequam parentibus satisfaciat, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si quis mortuum hominem aut in noffo aut in petra, quæ vasa ex usu sarcophagi dicuntur, super alium miserit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

IV. Si quis aristatonem super hominem mortuum capulaverit, de unoquoque sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

XVIII. *De incendiis.*

I. Si quis casam quamlibet intus hominibus dormientibus incenderit, ei cujus casa fuit bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura. Et quanticunque intus fuerint & evaserint, mallare eum debent. Et unicuique illorum bis mille & quingentos denarios, qui faciunt solidos sexaginta duos & dimidium, componat, & quicquid ibi perdiderint in locum restituat. Et si aliquis intus arserit, ille qui incendium misit, parentibus defuncti octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur. Lex Salica.

II. Si quis spicarium aut maholum cum annona incenderit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis sudem cum porcis, scuriam cum animalibus vel fenile incenderit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis concidàm vel sepem alterius capulaverit vel incenderit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

XIX. *De vulneribus.*

I. Si quis voluerit alterum occidere, & colpus ei fallierit, vel cum sagitta toxicata eum percutere voluerit, & ei ictus fallierit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

II. Si quis hominem in capite ita plagaverit ut sanguis ad terram cadat, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si quis hominem in capite ita plagaverit ut inde tria ossa exeant, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

IV. Si quis hominem in capite ita plagaverit ut cerebrum appareat, & tria ossa desuper cerebro exierint, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

V. Si verò intra costas vulnus intraverit, & usque ad intranea pervenerit, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

VI. Si verò plaga ipsa semper currit, & ad sanitatem non pervenerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepta medicatura, quæ est

LEX SALICA. trecentorum sexaginta denariorum, qui faciunt solidos novem.

VII. Si quis ingenuus ingenuum fuste percusserit, & tamen sanguis non exierit, usque ad tres colpos, pro unoquoque ictu centum viginti denarios, qui faciunt solidos tres, solvat.

VIII. Si verò sanguis exierit, ita componat veluti eum de ferramento vulnerasset, id est, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IX. Si quis alterum clausa manu, id est, pugno percusserit, trecentis sexaginta denariis, qui faciunt solidos novem, culpabilis judicetur, videlicet ut pro unoquoque ictu tres solidos reddat.

X. Si quis alterum in via adsallierit & expoliare tentaverit, & ille fuga evaserit, bis mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

XI. Si verò cepent eum & expoliaverit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XX. *De eo qui hominem innocentem & absentem ad Regem accusaverit.*

I. Si quis hominem innocentem & absentem de culpis minoribus ad Regem accusaverit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

II. Si vero tale crimen imputaverit unde mori debuisset si verum fuisset, ille qui eum accusaverit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

XXI. *De maleficiis.*

I. Si quis alteri herbas dederit bibere, & mortuus fuerit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

II. Si verò biberit, & mortuus non fuerit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, ille qui dedit pro aliquo maleficio, culpabilis judicetur.

III. Si quis alteri aliquod maleficium superjactatus fuerit, sive cum ligaturis in quolibet loco miserit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

IV. Si quis mulieri herbas dederit ut infantes habere non possit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

XXII. *De eo qui mulieri ingenuæ manum strinxerit.*

I. Si quis homo ingenuus feminæ ingenuæ manum aut digitum strinxerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si verò brachium strinxerit, mille & ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si autem super cubitum manum miserit, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

IV. Si ergo mamillam strinxerit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XXIII. *De eo qui navem sine permissu domini moverit aut furaverit.*

I. Si quis sine permissu navim alienam movere præsumpserit, & cum ea flumen transierit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

II. Si verò ipsam navem furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis navem vel ascum de intro clave furaverit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis ascum de intro clave repositum & in suspenso pro studio positum furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XXIV. *De furtis in molino commissis.*

I. Si quis ingenuus in molino alieno annonam furaverit, ei cujus molinus est sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur. Ei verò cujus annona est similiter sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis ferramentum de molino alieno furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis sclusam de farinario alieno ruperit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXV. *De caballo sine permissu domini sui ascenso.*

Si quis caballum alienum sine permissu

domini sui ascenderit, & eum caballicaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur. Et pro eo quia descenderit, similiter aliis sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXVI. *De his qui pueros vel puellas occiderint vel totonderint.*

I. Si quis puerum infra duodecim annos sive crinitum sive incrinitum occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt solidos sexcentos, culpabilis judicetur.

II. Si quis puerum crinitum sine voluntate parentum totonderit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si verò puellam totonderit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

IV. Si quis feminam gravidam occiderit, viginti octo mille denariis, qui faciunt solidos septingentos, culpabilis judicetur.

V. Si quis infantem in ventre matris suæ, aut natum antequam nomen habeat, infra novem noctes occiderit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur.

VI. Si quis puellam ingenuam infra annos antequam infantes possit habere occiderit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

VII. Si quis feminam ingenuam postquam infantes cœperit habere occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt solidos sexcentos, culpabilis judicetur.

VIII. Si quis feminam postquam infantes habere non potuerit occiderit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

IX. Si quis puer infra duodecim annos aliquam culpam commiserit, fredus ei non requiratur.

XXVII. *De adulteriis ancillarum.*

I. Si quis ingenuus cum ancilla aliena mœchatus fuerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis verò cum Regis ancilla mœchatus fuerit, septingentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si quis francus alienam ancillam sibi publicè junxerit, ipse cum ea in servitio permaneat.

IV. Si servus cum ancilla aliena mœchatus fuerit, & de ipso crimine ancilla mortua fuerit, servus ipse aut castretur aut ducentis quadraginta denariis, qui faciunt solidos sex, culpabilis judicetur. Dominus verò servi capitale in locum restituat.

Lex Salica.

V. Si autem ancilla propter hoc mortua non fuerit, servus ipse aut centum viginti ictus accipiat, aut centum viginti denarios, qui faciunt solidos tres, domino ancillæ cogatur persolvere.

VI. Si quis servus ancillam alienam sine voluntate domini sui sibi in conjugium copulaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, aut centum viginti ictus accipiat.

XXVIII. *De libertis dimissis.*

I. Si quis lidum alienum, qui cum domino suo in hoste fuerit, sine consilio domini sui ante Regem per denarium ingenuum dimiserit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur. res verò ipsius lidi legitimo domino restituantur.

II. Si quis servum alienum ante Regem per denarium ingenuum dimiserit, mille & quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, & capitale in locum restituat, & res servi ipsius proprius dominus recipiat.

XXIX. *De furtis diversis.*

I. Si quis tintinnum de porcina aliena furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si verò de pecoribus tintinnum furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

III. Si quis schillam de caballis furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis pedicam de caballis furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

V. Si caballi ipsi perierint, capitale in locum restituat.

VI. Si quis messem alienam per furtum metere aut ressare præsumpserit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

VII. Si quis hortum alienum ad furtum faciendum ingressus fuerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

VIII. Si quis impotos de melario aut de pirario tulerit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

LEX SALICA. I X. Si verò in horto fuerint, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X. Si quis melarium aut pirarium decorticaverit, centum viginti denariis, qui faciunt folidos tres, culpabilis judicetur.

X I. Si verò in horto fuerint, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X II. Si quis cultellum alienum furaverit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X III. Si quis in napinam, in fabariam, in pifariam, in lenticulariam, vel in his fimilia ad furtum faciendum ingreffus fuerit, centum viginti denariis, qui faciunt folidos tres, culpabilis judicetur.

X IV. Si quis in campo alieno linum furaverit, & hoc in caballo aut in carro duxerit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X V. Si verò tantum tulerit quantum in dorfo fuo portare potuerit, centum viginti denariis, qui faciunt folidos tres, culpabilis judicetur.

X VI. Si quis in agro alieno arborem infertam exciderit, mille ducentis denariis, qui faciunt folidos triginta, culpabilis judicetur.

X VII. Si quis campum alienum araverit & feminaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt folidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

X VIII. Si verò tantùm araverit, & non feminaverit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X IX. Si quis aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foras jactaverit vel teftaverit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X X. Si quis pratum alienum fecaverit, laborem fuum perdat, & infuper fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X XI. Et fi inde fœnum ad domum fuam in carro duxerit, & difcarricaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt folidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X XII. Si verò tantum tulerit quantum in dorfo fuo portare potuerit, centum viginti denariis, qui faciunt folidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X XIII. Si quis vineam alienam per furtum vindemiaverit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X XIV. Et fi inde vinum in carro ad domum fuam adduxerit, & difcarricaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt folidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

X XV. De meffibus autem fimiliter convenit obfervare.

X XVI. Si quis claufuram alienam ruperit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X XVII. Si quis in filva materiamen alienum aut incenderit aut capulaverit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X XVIII. Si quis materiamen de una parte dolatum furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt folidos tres, culpabilis judicetur.

X XIX. Si quis arborem poft annum quàm fuerit fignata capulare præfumpferit, nullam exinde habeat culpam.

X XX. Si infra annum quis eam capulaverit, centum viginti denariis, qui faciunt folidos tres, culpabilis judicetur.

X XXI. Si quis rete ad anguillas capiendas de flumine furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt folidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

X XXII. Si quis ftatuam aut tremaclum vel vertivolum de flumine furaverit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X XXIII. Si quis fcreonam quæ clavem habet effregerit, & aliquid furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt folidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

X XXIV. Et fi inde nihil tulerit, pro fola effractura fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X XXV. Si verò fcreonam quæ fine clave eft effregerit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X XXVI. Si quis cum fervo alieno fine confenfu domini fui aliquid negotiaverit, fexcentis denariis, qui faciunt folidos quindecim, culpabilis judicetur.

X XXVII. Si quis mulieri brachile furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt folidos tres, culpabilis judicetur.

X XXVIII. Si quis cafam alienam fine permiffu poffefforis tranfierit, mille

Lex Salica.

ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

XXX. *De locationibus.*

I. Si quis furtim aliquem locaverit ut hominem interficiat, & pretium propter hoc dederit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

II. Similiter & ille qui pretium accepit ut hominem occideret, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

III. Si verò per tertium locatio ipsa fuerit transmissa, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

Sic dans, accipiens, portans, unusquisque illorum culpabilis judicetur.

XXXI. *De debilitatibus.*

I. Si quis alteri manum aut pedem truncaverit, vel oculum effoderit, aut auriculam vel nasum amputaverit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur.

II. Si verò manus ipsa ibidem mancata pependerit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si verò manus ipsa perexcussa fuerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos & dimidium, culpabilis judicetur.

IV. Si quis pollicem de manu vel de pede excusserit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

V. Si verò ipse pollex mancatus pependerit, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

VI. Si secundum digitum, quo sagittatur, excusserit, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

VII. Si quis tres sequentes digitos pariter uno ictu excusserit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

VIII. Si quis medium digitum excusserit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IX. Si quis quartum digitum excusserit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

X. Si minimum excusserit, similiter sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

XI. Si quis pedem alterius capulaverit, & ibi mancatus remanserit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XII. Si verò pes ipse perexcussus fuerit, bis mille & quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XIII. Si quis alteri oculum evellerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

XIV. Si quis nasum excusserit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XV. Si quis auriculam excusserit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

XVI. Si quis linguam alterius amputaverit, ut loqui non possit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur.

XVII. Si quis dentem excusserit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

XVIII. Si quis ingenuus ingenuum castraverit, aut virilia truncaverit, ut mancus fiat, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur.

XIX. Si verò ad integrum tulerit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

XXXII. *De conviciis.*

I. Si quis alterum cenitum clamaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis alterum concagatum clamaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

III. Si quis alterum vulpeculam clamaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

IV. Si quis alterum leporem clamaverit, ducentis quadraginta denariis, qui faciunt solidos sex, culpabilis judicetur.

V. Si quæ mulier ingenua aut vir mulierem meretricem clamaverit, & non potuerit adprobare, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

VI. Si quis alteri imputaverit quòd scutum suum projecisset in boste, vel fugiendo præ timore, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

Lex Salica. VII. Si quis alterum delatorem clamaverit, & non potuerit comprobare, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

VIII. Si quis alterum falsatorem clamaverit, & non potuerit comprobare, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IX. Si quis compari suo pittum excusserit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, aut similem illi reddat, vel cum duodecim juret quòd similem illi restituisset.

XXXIII. *De via lacina.*

I. Si quis baroni viam suam obstaverit, aut eum impinxerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis mulieri ingenuæ viam suam obstaverit, vel eam impinxerit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si quis viam quæ ad farinarium ducit clauserit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXXIV. *De eo qui hominem ingenuum sine causa ligaverit.*

I. Si quis hominem ingenuum sine causa ligaverit, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

II. Si verò eum ligatum in aliquam partem duxerit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si Romanus Francum ligaverit sine causa, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

IV. Si autem Francus Romanum ligaverit sine causa, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

V. Si quis hominem noxium ligatum per vim tulerit Grafioni, vitam suam redimat.

XXXV. *De venationibus.*

I. Si quis de diversis venationibus aliquid aut furaverit aut celaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur. Quam legem tam de venationibus quàm & de piscationibus convenit observare.

II. Si quis cervum domesticum signum habentem aut occiderit aut furaverit, qui ad venationem faciendam mansuetus factus est, & cum testibus comprobare dominus ejus potuerit quòd eum in venatione habuisset, & cum ipso duas feras aut tres occidisset, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

III. Si quis verò cervum domesticum, qui in venatione adhuc non fuit, aut occiderit aut furaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

IV. Si quis cervum quem alterius canes moverunt aut lassaverunt occiderit aut celaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

V. Si quis aprum lassum, quem alieni canes moverunt, occiderit vel furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

XXXVI. *De sepibus.*

I. Si quis tres virgas cum quibus sepis superligata est, vel retortas quibus sepis continetur, capulaverit, aut tres cambortas excervicaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis per messem alienam, postquam germina produxerit, herpicem traxerit, aut cum carro sine via transierit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

III. Si quis per messem alienam, postquam in culmum erigitur, sine via cum carro transierit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis per malum ingenium in curtem alterius, vel in casam, vel ubicunque miserit aliquid quod furatum est, nesciente domino cujus possessio est, & ibidem inventum fuerit, ille qui per malum ingenium hoc miserit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

V. Si quis in curte alterius post solis occasum in furtum ingressus fuerit, & ibidem fuerit inventus, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XXXVII. *De homicidiis servorum vel ancillarum.*

I. Si quis servus servum aut ancillam sibi consimilem occiderit, homicidam illum domini inter se dividant.

II. Si quis ingenuus servum alienum adsallierit & expoliaverit, & convictus fuerit quòd ei plus quàm quadraginta denarij valeant tulisset, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si

III. Si verò minus quàm quadraginta denarij valent tulerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis servum alienum flagellaverit, & in quadraginta noctibus operari non potuerit, quadraginta denariis, qui faciunt solidum unum & triante uno, quod est tertia pars solidi, culpabilis judicetur.

V. Si quis homo ingenuus lidum alienum expoliaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

VI. Si quis servum alienum mortuum per furtum expoliaverit, & spolia ipsa plus quàm quadraginta denarij valeant, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

VII. Si autem spolia minus quàm quadraginta denarij valeant, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

VIII. Si servus ingenuum hominem occiderit, ipse homicida pro medietate compositionis hominis occisi parentibus tradatur, & aliam medietatem dominus servi se noverit solviturum. Aut si legem intellexerit, poterit se obmallare ut leudem non solvat.

XXXVIII. *De quadrupedibus, si hominem occiderint.*

Si quis homo à quolibet pecude domestico fuerit occisus, & hoc parentes illius testibus potuerint comprobare quòd dominus pecudis antea legem non adimpleverit, medietatem compositionis dominus ipsius quadrupedis cogatur exsolvere; ipsum verò quadrupedem, qui est auctor criminis, pro medietate compositionis restituat requirenti; eo videlicet modo, si dominus quadrupedis non intellexerit secundùm legem se defendere.

XXXIX. *De vestigio minando.*

Si quis bovem aut caballum vel quodlibet animal sibi furatum perdiderit, & eum per vestigium sequendo fuerit consecutus infra tres noctes, & ille qui eum ducit, se comparasse aut concambiasse dixerit vel proclamaverit, ille qui per vestigium sequitur res suas, debet per tertiam manum adhramire. Si verò jam tribus noctibus exactis, qui res suas quæsierit & invenerit, ille apud quem inveniuntur, si eas emisse aut concambiasse se dixerit, liceat ei adhramire. Quòd si ille qui per vestigium sequitur, quod se agnoscere dicit illo alio reclamante per tertiam manum adhramire noluerit, nec solem secundùm legem culcaverit, sed ei violenter quod se agnoscere dicit tulisse convincitur, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur. LEX SALICA.

XL. *De caballis furatis.*

I. Si quis caballum qui carrucam trahit furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis vvaranionem homini Franco furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

III. Si quis caballum spadatum furaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis vvaranionem Regis furaverit, ter mille sexcentis denariis, qui faciunt solidos nonaginta, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

V. Si quis admissarium cum grege, hoc est, cum septem aut duodecim equabus furaverit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VI. Si autem de grege minus fuerit usque ad sex capita, & pretium & causam superiùs intimatam convenit observare.

VII. Si quis poledrum anniculum vel bimum furaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

VIII. Si verò sequentem poledrum furaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IX. Si quis jumenta aliena tribatterit, & evaserint, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

X. Si autem mortua inde fuerint, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

XI. Si quis equam prægnantem furaverit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

XII. Si quis jumentum aut caballum furaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XIII. Si quis admissarium alienum sine

LEX SALICA. consensu domini sui spadaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur; & per unumquodque jumentum, quæ ille continere consueverat, trien componat, quod est tertia pars solidi, id est, tredecim denarij & tertia pars unius denarij.

XIV. Si quis per superbiam aut per inimicitiam caballos aut jumenta aliena tribatterit vel debilitaverit, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

XV. Si quis caballum alienum sine consensu domini sui excurtaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

XVI. Si quis caballum alienum excorticaverit, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

XLI. *De his qui aliena mancipia sollicitaverint.*

I. Si quis mancipium alienum sollicitaverit, & convictus fuerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si quis servum alienum plagiaverit, id est, per circumventionem de servino domini sui abstraxerit, & trans mare sive in quamlibet regionem ipsum duxerit, & ibidem à domino suo inventus fuerit, & ipsum á quo in patria plagiatus est in mallo publico oominaverit, & tres ibidem testes dominus habere debet, & iterum cùm servus ipse de trans mare vel de qualibet regione fuerit revocatus, in altero mallo debet nominare qui eum plagiaverit, & ibidem similiter tres testes debent esse. Ad tertium verò mallum similiter fieri debet, ut novem testes jurent quòd servum ipsum æqualiter semper super plagiatorem dicentem audissent. Sic postea qui eum plagiaverit, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura. Ea tamen ratione, ut nomina hominum & villarum æqualiter per totos tres mallos debeat nominare.

III. Si quis hominem ingenuum plagiaverit vel vendiderit, & postea in patriam reversus fuerit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

IV. Si quis hominem ingenuum vendiderit, & postea in patriam ad propria reversus non fuerit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

XLII. *De servo qui de furto fuerit interpellatus.*

I. Si cujus servus de furtu fuerit interpellatus, si talis causa est unde ingenuus sexcentos denarios, qui faciunt solidos quindecim, componere debeat, servus super scamnum tensus centum viginti ictus accipiat.

II. Si verò antequam torqueatur fuerit confessus, & domino ejus ita placuerit, centum viginti denarios, qui faciunt solidos tres, pro dorso suo reddat, & capitale dominus servi in locum restituat.

III. Si autem talis culpa fuerit de qua ingenuus mille quadringentis denarios, qui faciunt solidos triginta quinque, componere debeat, similiter servus centum viginti ictus accipiat tensus.

IV. Et si in ipso supplicio fuerit confessus, aut castretur, aut ducentos quadraginta denarios, qui faciunt solidos sex, solvat; dominus verò servi capitale in locum restituat requirenti.

V.. Et si servus confessus non fuerit, & ille qui eum torquet, adhuc ipsum servum torquere voluerit, etiam nolenti domino servi pignus donare debet, & ipsum servum ad majora supplicia retinere. Et si postea servus ad majora supplicia traditus confessus non fuerit, qui eum torquebat, ipsum habeat; dominus verò servi de quo jam pignus acceperat, pretium pro ipso servo suo suscipiat.

VI. Si verò supra dominum servus confessus fuerit, nunquam illi credatur. VI. 146. 344.

VII. Si verò in majori crimine servus inculpatus fuerit, de quo ingenuus mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, posset culpabilis judicari, & inter supplicia confessus fuerit, capitali sententia feriatur.

VIII. Si autem servus de quolibet crimine inculpatus fuerit, & dominus servi ipsius præsens adfuerit, ab eo qui repetit admoneatur ut servum suum ad justa supplicia dare non differat. Et qui repetit, virgas paratas habere debet, quæ in similitudinem minimi digiti grossitudinem habeant; & scamnum paratum habere debet, ubi servum ipsum tendere possit.

IX. Quòd si dominus servi supplicia distulerit, & servus præsens fuerit, continuò ipse qui repetit, domino servi solem collocet, & ad septem noctes placitum concedat ut servum ad supplicia tradat.

X. Si infra septem noctes servum ad supplicia distulerit tradere, solem ei itera-

tò is qui repetit collocet, & sic iterum ad alias septem noctes placitum tribuat, id est, ut quatuordecim noctes à prima admonitione compleantur.

X I. Quod si impletis quatuordecim noctibus servum noluerit ad supplicia dare, omnem causam & compositionem dominus in se excipiat; hoc est, ut si talis causa fuerit de qua ingenuus sexcentos denarios, qui faciunt solidos quindecim, componere debeat, tantum ipse dominus servi reddat.

X I I. Si verò major culpa fuerit, de qua ingenuus mille octingentos denarios, qui faciunt solidos quadraginta quinque, componere debeat, & dominus servum non repræsentaverit, ipsum numerum solidorum reddat, & capitale in locum restituat.

X I I I. Quòd si adhuc major culpa fuerit quæ servo requiritur, dominus servi non ut servus, sed ut ingenuus, totam legem super se solviturus accipiat.

X I V. Si autem servus absens fuerit, dominum servi is qui repetit admonere debet secretiùs ut servum suum infra septem noctes præsentem faciat. Quòd si non fecerit, tunc repetens solem illi cum testibus collocet. Et si infra alias septem noctes ipsum servum non præsentaverit, iterum repetens cum testibus solem ei collocet, & tertia vice adhuc septem noctes placitum illi concedat; id est, ut totus numerus ad viginti & unam noctem perveniat. Quòd si post tria placita servum noluerit ligatum ad supplicia dare, & per singula placita solem ei collocaverit, tunc dominus servi omnem repetitionem, sicut superiùs diximus, non ut servus, sed quasi ingenuus hoc commisisset, talem compositionem repetenti restituat.

X V. Si verò ancilla in tali crimine inculpatur de quo servus castrari debuerat, ducentos quadraginta denarios, qui faciunt solidos sex, pro ipsa dominus reddat, aut ducentos quadraginta ictus accipiat flagellorum.

X L I I I. *De homicidiis ingenuorum.*

I. Si quis ingenuus hominem Francum aut barbarum occiderit qui lege Salica vivit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

II. Si verò eum in puteum aut sub aquam miserit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt solidos sexcentos, culpabilis judicetur.

I I I. Si autem de ramis vel de hallis aut de qualibet re eum cooperuerit aut incenderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt solidos sexcentos, culpabilis judicetur.

Lex Salica.

I V. Si quis eum occiderit qui in truste dominica est, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt solidos sexcentos, culpabilis judicetur.

V. Si verò in puteum aut sub aquam miserit, aut de hallis vel de ramis eum cooperuerit aut incenderit, septuaginta duobus mille denariis, qui faciunt solidos mille octingentos, culpabilis judicetur.

V I. Si quis Romanum hominem convivam Regis occiderit, duodecim mille denariis, qui faciunt solidos trecentos, culpabilis judicetur.

V I I. Si Romanus homo possessor, id est, qui res in pago ubi commanet proprias possidet, occisus fuerit, is qui eum occidisse convincitur, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur.

V I I I. Si quis Romanum tributarium occiderit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

I X. Si quis hominem invenerit in quadruvio sine manibus & sine pedibus, quem inimici sui detruncatum dimiserint, & eum vita privaverit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur.

X. Si quis hominem ingenuum in puteum aut in pelagus aut in quodlibet præcipitium, ubi periculum mortis esse possit, impinxerit, & ille qui projectus est quolibet modo ab eodem periculo vivus evaserit, ille qui eum impinxerit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur.

X I. Si autem qui præcipitatus est mortuus fuerit, tota leude sua componatur. Atque ita unaquæque persona, quæ majori minorive compositione componi debuerat, si de præcipitio periculum mortis evaserit, medietate leudis suæ componatur qua componi debuerat si mortuus fuisset. Nam & si mortuus fuerit; unusquisque secundùm modum leudis suæ componatur.

X I I. Si quis hominem ingenuum cuilibet socio suo de quolibet crimine accusaverit, & per ejus commonitionem sive mendacium ille qui accusatus est occisus fuerit, si ei adprobatum fuerit, medietatem leudis ejus componat. Ille verò qui eum

LEX SALICA. occidit, secundùm legem pleniter eum componat.

XLIV. *De homicidiis à contubernio factis.*

I. Si quis collecto contubernio hominem ingenuum in domo sua adsallierit, & ibidem eum occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt solidos sexcentos, culpabilis judicetur.

II. Si verò in truste dominica ille qui occisus est fuerat, septuaginta duobus mille denariis, qui faciunt solidos mille octingentos, culpabilis judicetur.

III. Quòd si corpus occisi hominis tres plagas vel ampliùs habuerit, tres qui inculpantur, & quòd in eo contubernio fuissent convincuntur, legem superiùs comprehensam singillatim cogantur exsolvere. Alij verò tres de eodem contubernio ter mille sexcentis denariis, qui faciunt solidos nonaginta, unusquisque illorum culpabilis judicetur. Et tres adhuc in tertio loco de eodem contubernio, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, singuli eorum cogantur exsolvere.

IV. Si verò Romanus vel lidus in tali contubernio occisus fuerit, hujus compositionis medietas solvatur.

XLV. *De homicidiis in convivio factis.*

I. Si in convivio, ubi quatuor aut quinque fuerint homines, unus ex ipsis interfectus fuerit, illi qui remanent, aut unum convictum reddant, aut omnes mortis illius compositionem conjectent. Quæ lex usque ad septem qui fuerint in convivio illo convenit observari.

II. Si vero in illo convivio plus quàm septem fuerint, non omnes teneantur obnoxij; sed quibus fuerit imputatum, illi secundùm legem componant.

III. Si quis foris casa, sive iter agens, seu in agro positus, à contubernio fuerit occisus, & tres plagas vel ampliùs habuerit, tres de eodem contubernio qui convicti fuerint, singillatim mortis illius compositionem componant, & tres alij de ipso contubernio mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, unusquisque illorum culpabilis judicetur. Et tres adhuc alij de ipso contubernio sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, singuli eorum culpabiles judicentur.

XLVI. *De reippus.*

I. Si quis homo moriens viduam dimiserit, & eam quis in conjugium voluerit accipere, antequam eam accipiat, Tunginus aut Centenarius mallum indicent, & in ipso mallo scutum habere debent, & tres homines causas tres demandare. Et tunc ille qui viduam accipere vult, cum tribus testibus qui adprobare debent, tres solidos æquè pensantes & denarium habere debet. Et hoc facto, si eis convenit, viduam accipiat.

II. Si verò ista non fecerit, & sic eam acceperit, illi cui reippus debetur bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

III. Si autem quæ superiùs diximus omnia secundùm legem impleverit, & tres solidos & denarium ille cui reippus debetur acceperit, tunc eam legitimè accipiat.

IV. Hoc discernendum videtur, cui reippus debeatur.

V. Si nepos fuerit sororis filius senior, ille reippum accipiat.

VI. Si verò nepos non fuerit, neptis filius senior ille accipiat.

VII. Quòd si neptis filius non fuerit, consobrinæ filius qui ex materno genere venit, ipse accipiat.

VIII. Si autem nec consobrinæ filius fuerit, tunc avunculus frater matris reippum accipiat.

IX. Si verò avunculus non fuerit, tunc frater illius qui ipsam mulierem antè habuerat, si in hereditatem defuncti fratris, id est, mariti mulieris illius, venturus non est, ipse reippum accipiat.

X. Quod si nec ipse fuerit, tunc qui proximior fuerit post superiùs nominatos, qui singillatim secundùm parentelam dicti sunt usque ad sextum genuculum, si in hereditatem illius mariti defuncti non accedat, ipse reippum accipiat.

XI. Si autem nullus nisi post sextum genuculum proximus fuerit, in fiscum ipse reippus vel causa quæ inde orta fuerit colligatur.

XLVII. *De eo qui villam alienam occupaverit, vel si duodecim mensibus eam tenuerit.*

I. Si quis super alterum in villam migrare voluerit, & aliqui de his qui in villa consistunt eum suscipere voluerint, & vel unus ex ipsis extiterit qui contradicat, migrandi licentiam ibidem non habeat.

II. Si vero contra interdictum unius vel duorum in ipsa villa consedere præsumpserit, tunc interdictor testari debet illi cum testibus ut infra decem noctes inde exeat. Et si noluerit, iterum ad ipsum cum testibus veniat, & testetur illi ut infra alias

decem noctes secedat. Quòd si noluerit, iterum tertio placito, ut infra decem noctes exeat, denunciet. Si verò triginta noctes impletæ fuerint, & nec tunc voluerit exire, statim illum manniat ad mallum, & testes suos, qui ad ipsa placita fuerunt, secum præstos habeat. Si autem ipse cui testatum est venire noluerit, & eum aliqua sunnis non detinuerit, & secundùm legem supradictam testatus fuerit, tunc ipse qui ei testatus est super fortuna sua ponat, & Grafionem roget ut accedat ad locum, & ipsum inde expellat. Et si ibi aliquid elaboravit, quia legem noluit audire, amittat, & insuper mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si verò quis alium in villam alienam migrare rogaverit antequam conventum fuerit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

IV. Si autem quis migraverit, in villam alienam, & ei aliquid infra duodecim menses secundùm legem contestatùm non fuerit, securus ibidem consistat sicut & alij vicini.

XLVIII. *De affatomiæ.*

Hoc convenit observare, ut Tunginus vel Centenarius mallum indicent, & scutum in ipso mallo habeant. & tres homines causas tres demandare debent in ipso mallo. & requiratur postea homo qui ei non pertinet, & sic festucam in laisum jactet; & ipse in cujus laisum festucam jactaverit dicat verbum de fortuna sua, quantum ei voluerit dare. Postea ipse in cujus laisum festucam jactaverit, in casa ipsius manere & hospites tres suscipere & de facultate sua, quantum ei datur, in potestate sua habere debet; & postea ipse cui creditum est, ista omnia cum testibus collectis agere debet. Postea aut ante Regem aut in mallo legitimo illi cui fortunam suam deputavit reddere debet; & accipiat postea festucam in mallo ipso ante duodecim menses ipse quem heredem deputavit, in laisum suum jactet, & nec minus, nec majus, nisi quantum ei creditum est. Et si contra hoc aliquid dicere voluerit, debent tres testes jurati dicere quòd ibi fuissent in mallo ubi Tunginus vel Centenarius indixerunt, & quòd vidissent hominem illum, qui fortunam suam dedit, in laisum illius quem jam elegerat festucam jactare, & nominare illum debent qui fortunam suam in laisum electi jactavit. necnon & illum in cujus laisum festucam jactavit, & heredem appellavit, similiter nominent. Et alteri tres testes jurati debent dicere quòd in casa illius hominis qui fortunam suam donavit, ille in cujus laisum festucam jactavit, ibidem mansisset, & hospites tres vel ampliùs collegisset & pavisset, & ei ibidem gratias egissent, & in beo de suo pultes manducassent, & testes collegissent. Ista omnia alij tres testes jurati dicere debent, quoniam in mallo legitimo vel ante Regem ille qui accepit in laisum suum fortunam in mallo publico, hoc est, ante Theada vel Tunginum, fortunam illam, quem heredem appellavit, publicè coram omnibus festucam in laisum ipsius jactasset. Et hæc omnia novem testes debent adfirmare. LEX SALICA.

XLIX. *De filtortis, hoc est, qualiter homo furatas res intertiare debet.*

Si quis qui lege Salica vivit servum aut ancillam, caballum vel bovem, seu jumentum, seu quamlibet rem suam sub alterius potestate agnoverit, mittat eam in tertiam manum; & ille apud quem agnoscitur, debet adhramire. Et si intra Ligerim aut Carbonariam ambo manent, & qui agnoscit, & apud quem agnoscitur, in noctes quadraginta placitum faciant. Et in ipso placito quanticunque fuerint qui rem intertiatam vendiderint aut cambiaverint, aut fortasse in solutionem dederint, omnes intra placitum istum commoneantur ut unusquisque cum negotiatoribus suis alter alterum admoneat. Si quis verò commonitus fuerit, & aliqua sunnis eum non detinuerit, & ad placitum venire distulerit, tunc ille qui cum eo negotiavit, habeat tres testes quòd ei nuntiasset ut ad placitum venire debuisset, & alios tres similiter habeat quòd cum eo publicè negotiasset. Hoc si fecerit, exivit se de latrocinio. Ille autem qui admonitus non venerit, super quem testes juraverint, erit latro illius qui res suas agnoscit, & ei secundùm legem ipsas componat, & insuper pretium illi reddat qui cum eo negotiavit. Ista omnia ubi suus hamallus est, super quem res primitus agnita fuerit aut intertiata, fieri debent. Quòd si trans Ligerim aut Carbonariam manet ille apud quem res agnoscitur, in noctibus octuaginta lex ista custodiatur.

L. *De falso testimonio.*

I. Si quis falsum testimonium præbuerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

LEX SALICA. II. Quòd si aliquis alicui imputaverit quòd se perjurasset, & non potuerit adfirmare, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si alicui fuerit imputatum quòd se perjurasset, & hoc qui imputaverit adfirmare potuerit, tres de ipsis conjuratoribus perjuri unusquisque illorum sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Alij verò qui super ipsos tres fuerint, quivis solidis culpabiles judicentur.

V. Ipse verò cui imputatum fuerit, excepto causa vel capitale & delatura, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

LI. *De testibus adhibendis.*

I. Si quis testes necessarios habuerit, & fortasse ipsi ad placitum venire noluerint, ille qui eos necessarios habet mannire illos debet cum testibus ad placitum ut ea quæ sciunt jurantes dicant.

II. Si verò noluerint venire, & eos sunnis non detinuerit, unusquisque illorum sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si verò præsentes fuerint ad testimonium vocati, & noluerint jurando dicere ea quæ sciunt, & forbanniti fuerint, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, unusquisque illorum culpabilis judicetur.

LII. *De eo qui fidem factam alteri reddere noluerit.*

I. Si quis ingenuus aut lidus alteri fidem fecerit, tunc ille cui fides facta est, quadraginta noctes, aut quomodo placitum fecit quando fidem ei fecit, ad domum illius cum testibus ambulare debet, vel cum illis qui pretium adpretiare debent. Et si noluerit fidem factam solvere, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

II. Si verò adhuc supradictum debitum solvere noluerit, debet eum sic admallare: *Rogo te, judex, ut hominem illum denominatum, gasachionem meum, qui mihi fidem fecit de debito tali denominato, secundùm legem Salicam mihi inde eum adstringas.* Tunc judex dicere debet: *Ego gasachium tuum illum in hoc mallo quod lex Salica habet.* Tunc ille cui fides facta est debet testificari fidejussori ut nulli alteri nec solvat nec pignus donet solutionis antequam ei impleat unde fidem fecit. Et sic festinanter ad domum illius qui ei fidem fecit cum testibus accedat, & roget eum solvere debitum suum. Quòd si noluerit, solem ei collocet. Et si ei solem culcaverit, tres solidos super debitum suum addat. Et sic usque ad tres vices per tres mannitas facere debet. Istis agitur omnibus factis, si adhuc noluerit debita componere, usque ad novem solidos debitum ascendat; id est, ut per singulas admonitiones, vel solem culcatum, terni solidi adcrescant. Si verò nec fidem factam in placito legitimo solvere noluerit, tunc ille cui fides facta est ambulet ad Grafionem loci illius in cujus pago manet, accipiátque festucam, & dicat verbum istud: *Tu Grafio, rogo te quia ille homo denominatus, qui mihi fidem fecit, quem legitimè habeo adjactivum vel admallatum secundùm legem Salicam, & ego super me & super fortunam meam pono quòd securus mitto in fortunam illius manum.* & dicat de quanta causa ei fidem fecerat. Tunc Grafio congreget secum septem Rachinburgios idoneos, & cum ipsis ad casam illius fidejussoris veniat; & roget eum, si præsens est, ita dicens: *Per voluntatem tuam solve homini isti de quo ei fidem fecisti, & hoc quod debes secundùm pretium legitimè adpretiatum satisfacere stude.* Quòd si tunc adimplere noluerit præsens, aut si absens fuerit, statim Rachinburgij pretium adpretiatum, quantum debitum quod debet valuerit, de fortuna illius tollant. Et si fredus antea de ipsa causa non fuerat datus, duas partes ille cujus causa est ad se revocet, & Grafio tertiam partem obtineat.

III. Si autem Grafio ibi invitatus non venerit, & sunnis eum aliqua non detinuerit, aut certa ratio dominica, & si distulerit ut ibi non ambulet neque mittat ut cum justitia exigatur debitum, aut se redimat, aut de vita componat.

LIII. *De eo qui Grafionem ad res alienas tollendas injustè invitaverit.*

I. Si quis Grafionem ad res alienas injustè tollendas invitaverit, antequam gasachium suum secundùm legem habeat admallatum, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

II. Si verò Grafio invitatus contra legem super debitum justum aliquid ampliùs tulerit, aut se redimat, aut de vita componat.

LIV. *De re præstata.*

Si quis alteri de rebus suis aliquid præstiterit, & ei reddere noluerit, sic eum debet mallare. Cum testibus ad domum illius cui res præstavit accedat, & sic con-

testetur ei, *Quia res meas noluisti reddere, quas tibi præstiti, in hoc eas tene nocte proxima quod lex Salica continet.* & sic ei solem collocet. Si nec tunc voluerit reddere, adhuc super septem noctes similiter contestetur, sicut antea fecit, ut nocte proxima secundùm quod lex Salica continet res suas tenere debeat. Quod si nec tunc voluerit reddere, iterum post alias septem noctes ad eum similiter cum testibus veniat, & roget ut debitum suum reddat. Ergo si tunc noluerit reddere nec fidem facere reddendi, supra debitum quod ei præstitum est, & super illos novem solidos qui per tres admonitiones accreverunt, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

LV. *De manu ab æneo redimenda.*

I. Si quis ad æneum mallatus fuerit, & forsitan convenerit ut ille qui admallatus est manum suam redimat & juratores donet, si talis causa est de qua legitimè, si convictus fuisset, sexcentos denarios, qui faciunt solidos quindecim, componere debeat, tunc centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, manum suam redimat.

II. Si verò plus ad manum suam redimendam dederit, fredus Grafioni solvatur tamquam si de ipsa causa convictus fuisset.

III. Si verò talis causa fuerit de qua, si convictus fuisset, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, debuisset solvere, & convenit ut manum suam redimat & juratores donet, novem solidis manum suam redimat.

IV. Quòd si amplius dederit, fredus Grafioni solvatur tamquam si de ipsa causa convictus fuisset.

V. Quòd si major culpa fuerit, de qua sexaginta duos solidos cum dimidio solvere, si convictus fuisset, deberet, & convenit ut manum suam redimat, cum solidis quindecim manum suam redimat.

VI. Et si amplius dederit, fredus Grafioni solvatur tamquam si de ipsa causa convictus fuisset. Ista redemptio usque ad leudem sic permaneat.

VII. Si autem leudem alter alteri imputaverit, & eum ad æneum admallatum habet, & convenit ut manum suam redimat & juratores donet, cum solidis triginta manum suam redimat.

VIII. Et si amplius dederit, fredum Grafioni persolvat tamquam si de ipsa causa convictus extitisset.

LVI. *De eo qui Grafionem occiderit.* LEX SALICA.

I. Si quis Grafionem occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt solidos sexcentos, culpabilis judicetur.

II. Si quis sagibaronem, qui puer Regis fuerat, occiderit, duodecim mille denarios, qui faciunt solidos trecentos, culpabilis judicetur.

III. Si quis sagibaronem qui ingenuus est, & se sagibaronem posuit, occiderit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt solidos sexcentos, culpabilis judicetur.

IV. Sagibarones in singulis mallobergiis, id est, ubi plebs quæ ad unum mallum convenire solet, plus quàm tres esse non debent. Et si causa aliqua ante illos secundùm legem fuerit definita, ante Grafionem removere eam non licet.

LVII. *De corporibus expoliatis.*

I. Si quis corpus hominis mortui, antequam in terra mittatur, per furtum expoliaverit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

II. Si quis tumulum super hominem mortuum expoliaverit vel dissipaverit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Si quis aristatonem, hoc est, stapplum qui super mortuum missus est, capulaverit, aut mandualem, quod est ea structura sive selave, qui est ponticulus, sicut more antiquorum faciendum fuit, qui hoc destruxerit, aut mortuum exinde expoliaverit, de unaquaque de istis sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis hominem mortuum super alium in naufo vel in petra miserit, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

V. Si quis corpus jam sepultum effodierit aut expoliaverit, vvargus sit, hoc est, expulsus de eodem pago usque dum cum parentibus defuncti convenerit ut & ipsi parentes rogari sint pro eo ut liceat ei infra patriam esse. Et quicunque antea panem aut hospitalitatem ei dederit, etiamsi uxor ejus hoc fecerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

VI. Auctor verò sceleris hujus, si ipse hoc fecit, & comprobatus fuerit, vel alium ad istud faciendum locaverit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

VII. Si quis domum in modum basilicæ factam super hominem mortuum ex-

Lex Salica. poliaverit, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

LVIII. *De incendio vel expoliatione Ecclesiæ, sive homicidiis Clericorum.*

I. Si quis Ecclesiam sanctificatam, vel ubi reliquiæ sanctorum reconditæ sunt, incenderit, vel infra ipsa Ecclesia aliquam expoliationem de altari aut infra Ecclesiam aliquid tulerit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur, excepto capitale & delatura.

II. Si quis Diaconem interfecerit, duodecim mille denariis, qui faciunt solidos quadringentos, culpabilis judidicetur.

III. Si quis Presbyterum interfecerit, viginti quatuor mille denariis, qui faciunt solidos sexcentos, culpabilis judicetur.

LIX. *De eo qui ad mallum venire contempserit.*

Si quis ad mallum venire contempserit, & quod ei à Rachinburgiis judicatum fuerit implere distulerit, si nec de compositione nec de ulla lege fidem facere voluerit, tunc ad Regis præsentiam ipsum mannire debet, & ibidem duodecim testes esse debent qui per singula placita jurando dicant quòd ibidem fuissent ubi Rachinburgij ei judicassent, & ille decretum judicum contempsisset. Iterum alij tres jurare debent quòd ibidem fuissent post illam diem in qua ei Rachinburgij judicaverunt ut aut per æneum aut per compositionem se educeret; hoc est, de illa die in quadraginta noctes in mallo iterum solem culcaverit, & nullatenus legem implere voluerit, tunc eum debet mannire ante Regis præsentiam in quatuotdecim noctes, & tria testimonia jurando dicant quòd eum mannisset. Quòd si nec tunc venerit, & ista omnia novem testimonia conjurando quæ superiùs diximus vera esse dixerint, similiter ei iterum solem culcet, & illos tres testes ibidem habeat. Vbi culcaverit solem, & ista omnia compleverit, qui eum admallat, & ille qui admallatur, ad nullum placitum venire nec per legem se educere noluerit, tunc Rex ad quem mannitus est extra sermonem suum eum esse dejudicet; & ita ille culpabilis & omnes res suæ erunt in fisco, aut cui fiscus dare voluerit. Et quicunque ei panem dederit, aut in hospitium collegerit, etiamsi uxor ejus propria sit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur, donec omnia quæ ei legibus imputantur, secundùm legem componat.

LX. *De Rachinburgiis qui secundùm legem non judicant.*

I. Siquidem Rachinburgij in mallo residentes, cùm causa discussa fuerit inter duos causatores, admoniti ab eo qui causam requirit ut legem Salicam dicant, & si legem dicere noluerint, tunc ab eo qui causam requirit sint iterum admoniti usque in tertia vice. Quòd si dicere noluerint, tunc dicat ille qui causam requirit: *Ego vos tangano usque dum vos inter me & contra causatorem meum legem judicetis.* Et si tunc dicendi se legem distulerint, sole culcato septem de illis unusquisque centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

II. Et si adhuc tunc Rachinburgij despexerint, nec legem dicere voluerint, neque de tribus solidis compositionem facere, tunc unusquisque illorum septem culcato sole sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

III. Similiter si comprobati fuerint legem non judicasse, septem ex eis unusquisque sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si autem Rachinburgij legem judicaverint, & cui judicatum fuerit hoc sustinere noluerit, & dicit contra legem judicasse sibi, & hoc comprobare non potuerit, contra unumquemque de septem Rachinburgiis sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

LXI. *De chrenechruda.*

Si quis hominem occiderit, & in tota facultate sua non habuerit unde totam legem implere valeat, duodecim juratores donet ut nec super terram nec sub terra amplius de facultate non habeat nisi quod donatum habet. Postea intrare debet in casam suam, & de quatuor angulis de terra illa in pugno suo colligere, & stare in durpilo, hoc est, in liminare, & intus captare, & cum sinistra manu de illa terra ultra suas scapulas jactare super quem proximiorem parentem habet. Quòd si jam pater aut mater vel frater solverint, tunc super sororem matris aut super suos filios debet illam terram jactare, id est, super tres de generatione matris qui proximiores sunt. Et postea in camisia discinctus, & discalciatus, cum palo in manu supra sepem sallire debet, ut pro medietate, quantum de compositione diger est, aut quantum lex dicat, illi tres solvant. Idem illi alij, qui de paterna generatione

generatione veniunt, facere debent. Si verò aliquis ex illis pauperior fuerit, & non habet unde ad integrum debitum solvat, quicunque de illis amplius habet, iterum super illum chrenechruda ille qui pauperior est jactet, & ille totam legem componat. Quòd si nec ipse habuerit ut totam legem persolvat, tunc illum qui homicidium fecit, ille qui eum in fide sua habet, per quatuor mallos præsentem faciat. Et si eum nullus suorum per compositionem voluerit redimere, de vita componat.

LXII. *De alode.*

I. Si quis homo mortuus fuerit, & filios non dimiserit, si pater aut mater superfuerint, ipsi in hereditatem succedant.

II. Si pater aut mater non superfuerint, & fratres vel sorores reliquerit, ipsi hereditatem obtineant.

III. Quòd si nec isti fuerint, sorores patris in hereditatem ejus succedant.

IV. Si verò sorores patris non extiterint, sorores matris ejus hereditatem sibi vindicent.

V. Si autem nulli horum fuerint, quicunque proximiores fuerint de paterna generatione, ipsi in hereditatem succedant.

VI. De terra verò Salica nulla portio hereditatis mulieri veniat: sed ad virilem sexum tota terræ hereditas perveniat.

LXIII. *De eo qui se de parentela tollere vult.*

I. Si quis se de parentela tollere voluerit, in mallo ante Tunginum aut Centenarium ambulet, & ibi quatuor fustes alninos super caput suum frangat; & illas quatuor partes in mallo jactare debet, & ibi dicere ut & de juramento & de hereditate & de tota illorum se ratione tollat.

II. Et si postea aliquis de parentibus suis aut moritur aut occiditur, nihil ad eum de ejus hereditate vel de compositione pertineat.

III. Si autem ille occiditur aut moritur, compositio aut hereditas ejus non ad heredes ejus, sed ad fiscum pertineat, aut cui fiscus dare voluerit.

LXIV. *De charoena.*

I. Si quis alteri de manu aliquid per vim tulerit aut rapuerit, rem pro capitali restituat, & insuper mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

II. Si quis homini aliquid quod ei in tertia manu missum fuerat per vim tulisse convincitur, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

LXV. *De compositione homicidii.*

I. Si alicujus pater occisus fuerit, medietatem compositionis filii colligant, & aliam medietatem parentes qui proximiores fuerint tam de paterna quàm de materna generatione dividant.

II. Quòd si de una parte, vel paterna, vel materna, nullus proximus fuerit, portio illa ad fiscum perveniat, vel cui fiscus concesserit.

LXVI. *De homine in hoste occiso.*

I. Si quis hominem in hoste occiderit, triplici compositione componat, sicut in patria componere debuit; excepto si ex truste regali non fuerit ille homo.

II. Nam si ex truste regali fuerit, eadem compositione quam infra patriam facere debuit culpabilis judicetur, hoc sunt denariis septuaginta duobus mille, qui faciunt solidos mille octingentos.

LXVII. *De eo qui alterum hereburgium clamaverit.*

I. Si quis alterum hereburgium clamaverit, hoc est, strioportium, aut qui æneum portare dicitur ubi striæ concinunt, & convincere non potuerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

II. Si quis mulierem ingenuam striam clamaverit aut meretricem, & convincere non potuerit, septem mille quingentis denariis, qui faciunt solidos centum octuaginta septem cum dimidio, culpabilis judicetur.

III. Si stria hominem comederit, & convicta fuerit, octo mille denariis, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.

LXVIII. *De caballo excoriato.*

I. Si quis caballum alienum sine consensu possessoris decorticaverit, & interrogatus, fuerit confessus, caballum ipsum in capite restituat.

II. Si verò negaverit & convictus fuerit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, excepto capitale & delatura, culpabilis judicetur.

LXIX. *De eo qui hominem de bargo vel de furca dimiserit.*

I. Si quis hominem de bargo vel de furca sine voluntate judicis demiserit, mille octingentis denariis, qui faciunt solidos quadraginta quinque, culpabilis judicetur.

LEX SALICA. II. Si quis hominem sine consensu judicis de ramo ubi incrocatus est deponere præsumpserit, mille ducentis denariis, qui faciunt solidos triginta, culpabilis judicetur.

III. Si quis caput hominis, quod inimicus suus in palo miserit, sine permissu judicis aut illius qui eum ibi posuit tollere præsumpserit, sexcentis denariis, qui faciunt solidos quindecim, culpabilis judicetur.

IV. Si quis vivum hominem de furca dimiserit, quatuor mille denariis, qui faciunt solidos centum, culpabilis judicetur.

LXX. *De eo qui filiam alienam quæsierit, & se retraxerit.*

Si quis filiam alienam ad conjugium quæsierit præsentibus suis & puellæ parentibus, & postea se retraxerit, & eam accipere noluerit, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

LXXI. *De terra condemnata.*

Si quis terram alienam condemnaverit, & ei fuerit adprobatum, bis mille quingentis denariis, qui faciunt solidos sexaginta duos cum dimidio, culpabilis judicetur.

In codice Mazarino bibliothecæ regiæ sequens caput additur in fine legis Salicæ.

LXXII. *De invictu stricto.*

I. Si quis pitto alterius excusserit invitu stricto, centum viginti denariis, qui faciunt solidos tres, culpabilis judicetur.

II. Si verò contra voluntatem domini, & negare voluerit, & ei fuerit adprobatum, capitale restituat, & insuper mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabilis judicetur.

EXPLICIT LEX SALICA.

RECAPITVLATIO SOLIDORVM.

Sciendum est quod in quibusdam libellis legis Salicæ inveniuntur capitula principalia sexaginta quinque, in quibusdam verò septuaginta, in quibusdam etiam paulò plus aut paulò minùs. Continentur alia capitula in quibusdam codicibus CCCLVIII. in quibusdam verò plus minúsve. Habent etiam species in quibusdam libellis viginti septem, in quibusdam verò minùs vel paulò plus.

Inquirendum est compositionis legis Salicæ quot varietates; & quem numerum perminimum, quem verò permaximum habeant divisionis. Compositiones sunt CCCLVIII. varietates XXXI.

I. Incipit autem à septem denariis, ut si quis agnum furaverit.

II. Inde ad decem, ut si quis alterius messem damnaverit.

III. Inde ad solidum unum, ut si quis porcellum, qui sine matre vivere potest, foris domum furaverit.

IV. Inde ad solidum unum & tremissem, ut si quis alterius servum cædit.

V. Inde ad solidos tres, ut si quis tres capras furaverit. Hæc compositio trium solidorum in quadraginta tribus locis legis Salicæ habetur.

VI. Inde ad solidos tres & denarium unum, ut si quis viduam in conjugium voluerit sociare.

VII. Inde ad solidos quinque. Hi sunt qui in raptu secundùm legem componunt. Hæc compositio in duobus locis habetur.

VIII. Inde ad solidos sex pro redemptione servi ut non castretur. Hæc compositio sex solidorum in quinque locis habetur.

IX. Inde ad solidos septem & dimidium, ut si quis scrofam alterius subbattit ut porcellos non habeat.

X. Inde ad solidos novem, ut si quis alterum clauso pugno percusserit. Hæc compositio novem solidorum in tribus locis habetur.

XI. Inde ad solidos duodecim & dimidium, ut si quis servum ministerialem in mortis periculum immiserit, & eum Deus liberaverit.

XII. Inde ad solidos quindecim, ut si quis sponsam alterius tulerit. Hæc compositio quindecim solidorum in nonaginta & tribus locis habetur.

XIII. Inde ad solidos septemdecim & dimidium, ut si quis alterius verrem furaverit. Hæc compositio septemdecim solidorum cum dimidio in tribus locis habetur.

XIV. Inde ad solidos viginti duos & dimidium, ut si quis tributarium Romanum in pelagus impinxerit.

XV. Inde ad solidos viginti quinque, ut si quis servum ministerialem occiderit. Hæc compositio in duobus locis habetur.

XVI. Inde ad solidos triginta, ut si quis alterius ancillam furaverit. Hæc compositio triginta solidorum in viginti sex locis habetur.

XVII. Inde ad solidos triginta quinque, ut si quis servum alterius furaverit. Hæc compositio triginta quinque solidorum in viginti octo locis habetur.

XVIII. Inde ad solidos quadraginta quinque, ut si quis vvaranionem furaverit. Hæc compositio quadraginta quinque solidorum in triginta sex locis habetur.

XIX. Inde ad solidos quinquaginta, ut si quis Romanum in pelagus impinxerit.

XX. Inde ad solidos sexaginta duos & dimidium, ut si quis hominem percutere voluerit cum gladio, & eum non tetigerit. Hæc compositio sexaginta duorum solidorum cum dimidio in quadraginta locis habetur.

XXI. Inde ad solidos septuaginta, ut si quis servum aut ancillam ministerialem furaverit.

XXII. Inde ad solidos septuaginta quinque, ut si quis servum ministerialem in hoste occiderit.

XXIII. Inde ad solidos nonaginta, ut si quis vvaranionem Regis furaverit. Hæc compositio nonaginta solidorum in tribus locis habetur. LEX SALICA.

XXIV. Inde ad solidos centum, ut si quis Romanum occiderit. Hæc compositio centum solidorum in viginti quatuor locis habetur.

XXV. Inde ad solidos centum octuaginta septem & dimidium, ut si quis mulierem striam vel meretricem clamaverit.

XXVI. Inde ad solidos ducentos, ut si quis hominem ingenuum occiderit. Hæc compositio ducentorum solidorum in septemdecim locis habetur.

XXVII. Inde ad solidos trecentos, ut si quis lidum alienum in hoste occiderit. Hæc compositio trecentorum solidorum in duobus locis habetur.

XXVIII. Inde ad solidos sexcentos, ut si quis hominem ingenuum in hoste occiderit. Hæc compositio sexcentorum solidorum in quatuordecim locis habetur.

XXIX. Inde ad solidos septingentos, ut si quis mulierem habentem in utero parvulum occiderit.

XXX. Inde ad solidos nongentos, ut si quis Romanum vel lidum in truste dominica occiderit.

XXXI. Inde ad solidos mille octingentos, ut si quis hominem in truste dominica occiderit & in puteum jactaverit. Hæc compositio mille octingentorum solidorum in duobus locis habetur.

INCIPIUNT SENTENTIÆ DE SEPTEM septenis, hoc sunt pariculas causas.

I. Si quis basilicam incenderit, solidis ducentis culpabilis judicetur. *Titulo* LVII. *cap.* I.

II. Si quis Francus Francum occiderit, solidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* XLIII. *cap.* I.

III. Si quis villam alienam adsallierit, & ibidem ostia fregerit, & canes occiderit, & homines plagaverit, vel aliquid exinde in carro duxerit, solidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* XVI. *cap.* 3.

IV. Si quis alicui herbas dederit bibere unde moriatur, solidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* XXI. *cap.* I.

V. Si quis uxorem alienam tulerit vivo marito, solidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* XIV. *cap.* 12.

VI. Si quis hominem mortuum effodierit & expoliaverit, solidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* XVII. *cap.* 2.

VII. Si quis Francus Francum vendiderit, solidis ducentis culpabilis judicetur. *Tit.* XLI. *cap.* 4.

CAPITVLARE INTERROGATIONIS
AD EPISCOPOS
DE PRESBYTERIS CRIMINOSIS.

Certum est Karolùm Magnum multùm laboraſſe ut quietam ac tranquillam vitam procuraret populis ſibi ſubjectis, præcipuè verò viris eccleſiaſticis, ac propterea omni ſtudio in id incubuiſſe ut vitam eorum moréſque ad optimum exemplar componeret. Duæ in primis res animum ejus valde occuparunt, quid agendum foret de Presbyteris criminoſis non convictis neque confeſſis, & quid Chorepiſcopis liceret, quidve non liceret. Ea de cauſa Arnonem Archiepiſcopum Iuvavenſem & alios quoſdam miſit ad Leonem III. Pontificem Romanum anno DCCXCIX. *aut circiter, ut ejus reſponſis edoctus, rei finem imponeret quæ tum multum habebat difficultatis ac laboris. Interim regni ſui Epiſcopos per literas admonuit legationis à ſe Romam miſſæ, ut & ipſi ſeriò cogitarent quid fieri deberet, ac poſtea in commune conſulerent coram Imperatore. Epiſtola ejus miſſa ad Epiſcopos non extat integra. Supereſt tantùm ea pars in qua agitur de Presbyteris criminoſis, relata in libro* V. *Capitularium cap.* XXXV. *& apud Hincmarum in epiſtola* XLVIII. *cap.* I.

FRAGMENTVM EPISTOLÆ IMPERATORIÆ.

ET hoc vobiſcum magno ſtudio pertractandum eſt, quid de illis Presbyteris unde approbatio non eſt, & ſemper negant, faciendum ſit. Nam hoc ſæpiſſime à nobis & progenitoribus atque anteceſſoribus noſtris ventilatum eſt, ſed non ad liquidum hactenus definitum. Vnde ad conſulendum patrem noſtrum Leonem Papam ſacerdotes noſtros mittimus. Et quicquid ab eo vel à ſuis perceperimus, vobis, unà cum illis quos mittimus, renuntiare non tardabimus. Vos interdum viciſſim tractate adtentiùs quid ex his vobiſcum conſtituamus unà cum prædicti ſancti patris inſtitutionibus; ut murmur ceſſet populi, & nos his ſatisfacientes, inlæſi, Domino auxiliante, ab utriſque maneamus.

CAPITVLA DATA POST REDITVM LEGATORVM
A SEDE APOSTOLICA.

De Chorepiſcopis, ne deinceps fiant.

VI. 111. I. PLacuit ne Chorepiſcopi à quibuſdam deinceps fiant; quoniam hactenus à neſcientibus ſanctorum patrum & maximè Apoſtolicorum decretis ſuiſque quietibus ac delectationibus inhærentes facti ſunt. Idcirco & olim perſæpe & noſtro à ſancta apoſtolica ſede tempore ſunt prohibiti, & ne deinceps à quoquam tam ordinante quàm ordinari cupiente talis præſumptio aſſumatur, à cunctis noſtri regni Epiſcopis eſt in ſynodo canonicè prohibitum.

Vt ſi Chorepiſcopi aliquam conſecrationem aut confirmationem fecerint, ab Epiſcopis canonicè reformentur.

II. Hominum confirmatio, Eccleſia- VI. 369.

rum, altarium, virginum, chrismatum, Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum consecrationes à Chorepiscopis factæ, ab Episcopis qui canonicè ordinati sunt reformandæ canonicèque sunt peragendæ, quia Chorepiscopi hæc contingere non debuerunt nec agere potuerunt. Non enim ea tribuere valuerunt quæ non habuerunt. Nequaquam enim talis ordinatio vel consecratio reiteratio esse à prudentibus & rectè sapientibus videtur, sed irrita indubitanter fore agnoscitur. Si quis autem Chorepiscoporum aliquid ex prædictis agere tentaverit, non acta sed imperfecta atque irrita erunt, & ipse omni ecclesiastico irrevocabiliter careat gradu.

De Presbyteris & ministris Ecclesiæ, ut à suis & non ab aliis Episcopis chrisma petant vel accipiant.

VII. 394. III. In singulis Episcoporum parrochiis Presbyteri eorúmque ministri non à quibuslibet Episcopis, sed à suis propriis, chrisma petant vel accipiant. Nec alio unquam tempore, juxta sacros canones vel secundùm morem Romanum, nisi in cœna Domini sanctum chrisma conficiatur. Quibus etiam diebus Presbyteris vel eorum ministris canonicè dispensandum est, sed non aliis tradendum nisi solummodo Presbyteris vel Diaconibus aut Subdiaconibus bene fidelibus. Indignum enim est ut alij illud suscipiant nisi illi qui hoc in tradendo usuri sunt.

De Chorepiscoporum cassanda superstitione.

IV. Similiter & hoc statutum est, ut à Chorepiscopis, qui juxta sanctorum decreta locum septuaginta Discipulorum id est Presbyterorum tenent, vel ab ipsis Presbyteris nec virginum consecratio, nec sancti Spiritus traditio, nec Ecclesiarum vel altarium consecratio, vel illa quæ solis Episcopis debentur, fiat. Nam si à duobus Episcopis Episcopus non potest consecrari, quomodo ille Episcopus erit, aut aliquid de episcopali ministerio, nisi quantum Presbyter, cujus locum in Ecclesia tenet, agere poterit? Omnia ergo quæ isti præsumptiosi de episcopali ministerio egerunt, irrita esse comprobantur & effectu carere, atque per omnia tam ab apostolica sede quàm & omnium Episcoporum decreto irrita esse, & potiùs nocumenta quàm aliqua adjumenta sunt judicata, ac sæpius interdicta. Ideóque ne fiant sub anathematis vinculo interdicimus, atque qui ab eis sunt polluti potiùs quàm sanctificati in meliorem statum canonicè, id est, à tribus ordinatis Episcopis, ut reformentur jubemus: quia reformatio non est iteratio, sed ecclesiastica & canonica perfectio.

De his qui à Chorepiscopo confirmati sunt.

V. Si quis ab Episcopo, & non à Chorepiscopo, qui non Episcopus, sed Vicarius Episcopi, priusquàm prohibiti essent, & erant & dicebantur, fuerit confirmatus, reiterari talis confirmatio non debet. VII. 4. Nam Chorepiscopi ante apostolicam atque synodalem prohibitionem non ex septuaginta Discipulorum, ut sacri canones testantur, ordine erant, quos nunquam Spiritum paraclitum tradidisse novimus. Sed quia olim, ut dictum est, jamdicti Chorepiscopi prohibiti sunt, ideo modò nihil sunt, nec Spiritum paraclitum ullo unquam tempore tradere non potuerunt, nec modò possunt. Quapropter non apparet iteratum quod olim canonicè non agnoscitur patratum.

EDICTVM DOMINICVM

De honore & adjutorio Episcopis præstando à Comitibus & aliis judicibus, datum circa annum Christi DCCC.

KArolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum ac Patricius Romanorum dilectis Comitibus seu Iudicibus & Vassis nostris, Vicariis, Centenariis, vel omnibus Missis nostris & Agentibus. Cognoscat utilitas vestra quia resonuit in auribus nostris quorundam præsumptio non modica, quòd non ita obtemperetis Pontificibus nostris seu sacerdotibus quemadmodum canonum & legum continet auctoritas, ita ut Presbyteros nescio qua temeritate præsentan Episcopus denegetis, insuper & aliorum Clericos usurpare non pertimescatis, & absque consensu Episcopi in vestras Ecclesias mittere audeatis. Necnon & in ve-

stris ministeriis Pontifices nostros talem potestatem habere non permittatis qualem rectitudo ecclesiastica docet. Insuper nonas & decimas vel census improba cupiditate de Ecclesiis unde ipsa beneficia sunt abstrahere nitimini, & precarias de ipsis rebus, sicut à nobis dudum in nostro Capitulare institutum est, accipere negligitis, & ipsam sanctam Dei Ecclesiam unà cum ipsis Episcopis vel Abbatibus emendare juxta vires vestras denegetis. Quapropter nos unà cum consensu Episcoporum nostrorum, Abbatum, necnon & aliorum sacerdotum hæc instituta partibus vestris direximus. Præcipientes enim jubemus ut nullus quilibet ex fidelibus nostris à minimo usque ad maximum in his quæ ad Deum pertinent Episcopo suo inobediens parere audeat de supradictis capitulis seu aliis eruditionibus ad illorum ministerium pertinentibus; sed cum bona voluntate & omni mansuetudine subjectionis unusquisque sacerdoti suo propter Deum & pacis studium obtemperare studeat. Si quis autem, quod absit, unus ex vobis ullus de nonis & decimis censibusque reddendis atque precariis renovandis neglegens apparuerit, & importunus Episcopis nostris de his quæ ad ministerium illorum pertinere noscuntur, vel sicut in Capitulare dudum à nobis facto continetur, contradicere præsumpserit, sciat se proculdubio, nisi se citò correxerit, in conspectu nostro exinde dicere rationem. Et ut has litteras certiùs credatis, de anulo nostro subter eas decrevimus roborare.

Capitulare anni 779. c. 13. Capitulare Francof. c. 25.

CAPITVLARE
DE VILLIS KAROLI MAGNI,
Datum per annos regni illius, id est, antè quàm fieret Imperator.

Incipit Capitulare de villis & curtis Imperatoris.

I. VOlumus ut villæ nostræ, quas ad opus nostrum serviendum institutas habemus, sub integritate partibus nostris deserviant, & non aliis hominibus.

II. Vt familia nostra bene conservata sit & à nemine in paupertate missa.

III. Vt non præsumant judices nostram familiam in eorum servitium ponere. Non corvadas, non materiam cædere, nec aliud opus sibi facere cogant. Et neque ulla dona ab ipsis accipiant, non caballum, non bovem, non vaccam, non porcum, non vervecem, non porcellum, non agnellum, nec aliam causam, nisi buticulas & ortum, poma, pullos, & ova.

IV. Si familia nostra partibus nostris aliquam fecerit fraudem de latrocinio aut alio neglecto, illud in caput componat; de reliquo verò pro lege recipiat disciplinam vapulando. nisi tantùm pro homicidio & incendio, unde feida exire potest. Ad reliquos autem homines justitiam eorum, qualem habuerint, reddere studeant, sicut lex est. Pro feida verò nostra, ut diximus, familia vapuletur. Franci autem qui in fiscis aut villis nostris commanent, quicquid commiserint secundùm legem eorum emendare studeant; & quod pro feida dederint ad opus nostrum veniat, id est, in peculio aut in alio pretio.

V. Quando judices nostri labores nostros facere debent, seminare, aut arare, messes colligere, fœnum secare, aut vindemiare, unusquisque in tempore laboris ad unumquemque locum provideat ac instituere faciat quomodo factum sit, ut bene salva sint. Si intra patriam non fuerit, aut in quali loco judex venire non potuerit, Missum bonum de familia nostra aut alium hominem bene creditum causas nostras ad providendum dirigat, qualiter ad perfectum veniant; & judex diligenter provideat ut fidelem hominem transmittat ad hanc causam providendam.

VI. Volumus ut judices decimam ex omni conlaboratu pleniter donent ad Ecclesias quæ sunt in nostris fiscis, & ad alterius Ecclesiam nostra decima data non fiat nisi ubi antiquitus institutum fuit. Et

non alij Clerici habeant ipsas Ecclesias nisi nostri aut de familia aut de capella nostra.

VII. Vt unusquisque judex suum servitium pleniter perficiat, sicut ei fuerit denuntiatum. Et si necessitas evenerit quòd plus servire debeat, tunc computare faciat si servitium debeat multiplicare in noctes.

VIII. Vt judices nostri vineas recipiant nostras, quæ de eorum sunt ministerio, & bene eas faciant, & ipsum vinum in bona mittant vascula, & diligenter providere faciant quòd nullo modo naufragium fit. Aliunde vinum peculiare comparando emere faciant, unde ad villas dominicas condirigere possint. Et quandoquidem plus de ipso vino comparatum fuerit quàm ad villas nostras condirigendum mitti opus sit, nobis innotescat, ut nos commendemus qualiter nostra fuerit exinde voluntas. Cippaticos etiam de vineis nostris ad opus nostrum mittere faciant. Censa de villis nostris, quæ vinum debent, in cellaria nostra mittant.

IX. Volumus ut unusquisque judex in suo ministerio mensuram modiorum, sextariorum, & siculas per sextaria octo, & corborum eo tenere habeat sicut & in palatio habemus.

X. Vt majores nostri, & forestarij, poledrarij, cellularij, decani, telonarij, & ceteri ministeriales ea faciant, & sogales donent de mansis eorum. pro manuopera verò eorum ministeria bene provideant. Et qualiscunque major habuerit beneficium, suum Vicarium mittere faciat, qualiter & manuopera & ceterum servitium pro eo adimplere debeat.

XI. Vt nullus judex mansionaticos ad suum opus, nec ad suos canes, super homines nostros atque in forestos nullatenus prendat.

XII. Vt nullus judex obsidem nostrum in villa nostra commendare faciat.

XIII. Vt equos emissarios, id est, vvaraniones, bene provideant, & nullatenus eos in uno loco diù stare permittant, ne fortè per hoc pereant. Et si aliquis talis, qui bonus non sit, aut veteranus sit ***. Si verò mortuus fuerit, nobis nuntiare faciant tempore congruo, antequam tempus veniat ut inter jumenta mitti debeat.

XIV. Vt jumenta nostra bene custodiant, & poledros ad tempus segregent. Et si pultrellæ multiplicatæ fuerint, separatæ fiant; & gregem per se exinde adunare faciant.

XV. Vt poledri nostri Missa sancti Martini hiemale ad palatium omnimodis habeant.

XVI. Volumus ut quicquid nos aut Regina unicuique judici ordinaverimus, aut ministeriales nostri Sinescalcus & Buticularius de verbo nostro aut Reginæ ipsis judicibus ordinaverint, ad eorundem placitum, sicut eis institutum fuerit, impletum habeant. Et quicunque per negligentiam dimiserit, à potu se abstineat, postquam ei nuntiatum fuerit, usque dum in præsentia nostra aut Reginæ veniat, & à nobis licentiam quærat absolvendi. Et si judex in exercitu aut in vvacta seu in ambasiato vel alubi fuerit, & junioribus ejus aliquid ordinatum fuerit, & non compleverint, tunc ipsi pedestres ad palatium veniant, & à potu & carne se abstineant; interim quidem rationes deducant propter quod hoc dimiserunt, & tunc recipiant sententiam aut in dorso aut quomodo nobis vel Reginæ placuerit.

XVII. Quantascunque villas unusquisque in ministerio habuerit, tantos habeat deputatos homines qui apes ad opus nostrum provideant.

XVIII. Vt ad farinarias nostras pullos & aucas habeant juxta qualitatem farinariæ, vel quantum melius potuerint.

XIX. Ad scuras nostras in villis capitaneis pullos habeant non minùs centum & aucas non minùs triginta. Ad mansionales verò pullos habeant non minùs quinquaginta, aucas non minùs quam duodecim.

XX. Vnusquisque judex fructa semper abundanter faciant omni anno ad curtem venire; excepto **** visitationes eorum per vices tres aut quatuor seu ampliùs.

XXI. Vivarios in curtis nostris unusquisque judex ubi antea fuerunt habeat, & si augeri potest, augeat. Et ubi antea non fuerint, & modò esse possunt, noviter fiant.

XXII. Coronas de racemis, qui vineas habuerint, non minùs tres aut quatuor habeant.

XXIII. In unaquaque villa nostra habeant judices vaccaritias, porcaritias, berbicaritias, capraritias, hircaritias, quantum plus potuerint: & nullatenus sine hoc esse debent. Et insuper habeant vaccas ad illorum servitium perficiendum commendatas per servos nostros; qualiter pro ser-

vitio ad dominicum opus vaccaritiæ & carrucæ nullo modo minoratæ sint. Et habeant quando servierint ad canes dandum, boves cloppos non languidos, & vaccas sive caballos non scabiosos, aut alia pecora non languida. Et, ut diximus, per hoc vaccaritias & carrucas non minorent.

XXIV. Quicquid ad discum nostrum dare debent, unusquisque judex in sua habeat plebeio, qualiter bona & optima atque bene studiosè & nitidè omnia sint composita quicquid dederint. Et unusquisque judex habeat de annona pastos per singulos dies ad suum servitium, ad mensam nostram quando servierit. Et reliqua dispensa similiter in omnibus bona sit, tam farina, quàm & peculium.

XXV. De pastione autem Kal. Septemb. indicare faciant, si fuerit, annon.

XXVI. Majores verò amplius in ministerio non habeant nisi quantum in una die circumire aut providere potuerint.

XXVII. Casæ nostræ indesinenter foca & vvactas habeant, ita ut salvæ sint. Et quando Missi vel legatio ad palatium veniunt vel redeunt, nullo modo in curtes dominicas mansionaticas prendant, nisi specialiter jussio nostra aut Reginæ fuerit. Et Comes de suo ministerio, vel homines illi qui antiquitus consueti fuerunt Missos aut legationes soniare, ita & modò inantea & de parveridis & omnia eis necessaria solito more soniare faciant, qualiter bene & honorificè ad palatium venire vel redire possint.

XXVIII. Volumus ut per annos singulos intra quadragesima, dominica in palmis, quæ Osanna dicitur, juxta ordinationem nostram argentum de nostro laboratu, postquam cognoverimus de præsenti anno quanta sit nostra laboratio, deferre studeant.

XXIX. De clamatoribus ex hominibus nostris unusquisque judex provideat, ut non sit eis necesse venire & ad nos proclamare; & dies, quos servire debent, per neglegentiam non dimittat perdere. Et si habuerit servus noster forinsecus justitias ad quærendum, magister ejus cum omni intentione decertet pro ejus justitia. Si aliquo loco minimè eam accipere valuerit, tamen ipsi servo nostro pro hoc fatigare non permittat, sed magister ejus per semetipsum aut suum Missum hoc nobis notum facere studeat.

XXX. Volumus unde servire debent ad opus nostrum, ex omni conlaboratu eorum servitium segregare faciant; & unde carra in hostem carrigari debent, similiter segregentur tam per domos quàm & per pastores, & sciant quantum ad hoc mittunt.

XXXI. Vt hoc ad parveredarios vel gentias dare debent, simili modo unoquoque anno separare faciant, & tempore opportuno pleniter donent, & nobis dicere sciant qualiter inde faciunt vel unde exit.

XXXII. Vt unusquisque judex provideat quomodo sementem bonam & optimam semper de comparatu vel aliunde habeat.

XXXIII. Post ista omnia segregata & seminata atque pacta, quicquid reliquum fuerit exinde de omni conlaboratu usque ad verbum nostrum salvetur, quatenus secundùm jussionem nostram aut venundetur aut reservetur.

XXXIV. Omnino providendum est cum omni diligentia ut quicquid manibus laboraverint aut fecerint, id est, lardum, siccum, sulcia, niusaltus, vinum, acetum, moratum, vinum coctum, garum, synapi, formaticum, butyrum, bracios, cervisias, medum, mel, ceram, farinam, omnia cum summo nitore sint facta & parata.

XXXV. Volumus ut de verbecibus crassis soccia fiat, sicut & de porcis; & insuper habeant boves saginatos in unaquaque villa non minùs quàm duos aut ibidem ad socciandum aut ad nos deducendum.

XXXVI. Vt silvæ vel forestes nostræ bene sint custoditæ; & ubi locus fuerit ad stirpandum, stirpare faciant, & campos de silva increscere non permittant. Et ubi silvæ debent esse, non eas permittant nimis capulare atque damnare. Et feramina nostra intra forestes bene custodiant. Similiter accipitres & spervarios ad nostrum profectum provideant; & censa nostra exinde diligenter exactent. Et judices, si eorum porcos ad saginandum in silvam nostram miserint, vel majores nostri, aut homines illorum, ipsi primi illam decimam donent ad exemplum bonum perferendum, qualiter postmodum ceteri homines illorum decimam pleniter persolvant.

XXXVII. Vt campos & culturas nostras bene componant, & prata nostra ad tempus custodiant.

XXXVIII. Vt aucas pastas & pullos pastos ad opus nostrum semper, quando servire

servire debent, aut ad nos transmittere, sufficienter habeant.

XXXIX. Volumus ut pullos & ova, quos servientes vel mansuarij reddunt, per singulos annos recipere debeant; & quando non servierint, ipsos venundare faciant.

XL. Vt unusquisque judex per villas nostras singulares etlehas, pavones, fasianos, enetas, columbas, perdices, turtures, pro dignitatis causa omnimodis semper habeant.

XLI. Vt ædificia intra curtes nostras, vel sepes in circuitu, bene sint custodita. Et stabula atque coquinæ, & pistrina, seu torcularia, studiosè præparata fiant; quatenus ibidem condignè ministeriales nostri officia eorum bene nitidè peragere possint.

XLII. Vt unaquæque villa intra cameram lectaria, culcitas, plumatias, batlinias, drappos, ad discum bancales, vasa ærea, plumbea, ferrea, lignea, andedos, catenas, cramaculos, delaturas, secures, id est, cuniadas, terebras, id est, caradros, scalpros, vel omnia utensilia ibidem habeant, ita ut non sit necesse aliubi hoc quærere aut commodare. Et ferramenta quæ in hostem ducunt in eorum habeant plebio, qualiter bonæ sint. Et iterum, quando revertuntur, in camera mittantur.

XLIII. Ad genitia nostra, sicut institutum est, opera ad tempus dare faciant, id est, linum, lanam, vvaisda, vermicula, vvarentia, pectines, laminas, cardones, saponem, unctum, vascula, & reliqua minutia quæ ibidem necessaria sunt.

XLIV. De quadragesimali duæ partes ad sectam *** de leguminibus quoque, & de piscato, seu formatico, butyro, melle, sinape, aceto, milio, panicio, herbulas siccas vel virides, radices, napos insuper, & cæcoram, ma. sec. vel saponem, atque cetera minutia. Et quod reliquum fuerit, nobis per brevem, sicut suprà diximus, innotescant; & nullatenus hoc prætermittant, sicut usque nunc fecerunt; quia per illas duas partes volumus cognoscere de illa tertia quæ remansit.

XLV. Vt unusquisque judex in suo ministeno bonos habeat artifices, id est, fabros ferrarios, & aurifices, vel argentarios, sutores, tornatores, carpentarios, scutatores, precatores, accipitares, id est, aucellatores, saponarios, siceratores, id est, qui cervisiam vel pomatium sive piratium vel aliud quodcunque liquamen ad bibendum aptum fuerit facere sciant, pistores qui similas ad opus nostrum faciant, retiatores qui retia facere bene sciant tam ad venandum, necnon & reliquos ministeriales quos ad numerandum longum est.

XLVI. Vt lucos nostros, quos vulgus brogilos vocat, & ad tempus semper emendent, & nullatenus exspectent ut necesse sit à novo reædificare. Similiter faciant & de omni ædificio.

XLVII. Vt venatores nostri, & falconarij, vel reliqui ministeriales, qui nobis in palatio assiduè deserviunt, consilium in villis nostris habeant secundùm quod nos aut Regina per literas jusserimus, quando ad aliquam utilitatem eos miserimus, aut Siniscalcus & Buticularius de nostro verbo eis aliquid facere præceperint.

XLVIII. Vt torcularia in villis nostris bene sint præparata. Et hoc prævideant judices, ut vindemia nostra nullus pedibus premere præsumat; sed omnia nitida & honesta sint.

XLIX. Vt genitia nostra bene sint ordinata, id est, de casis, pislis, tuguriis; id est, screones & sepes bonas in circuitu habeant, & portas firmas, qualiter opera nostra bene peragere valeant.

L. Vt unusquisque judex provideat quanti poledri in uno stabulo stare debeant, & quanti poledrarij cum ipsis esse possint. Et ipsi poledrarij, qui liberi sunt, & in ipso ministerio beneficia habuerint, de illorum vivant beneficiis. Similiter & fiscalini qui mansos habuerint, inde vivant. Et qui hoc non habuerit, de dominica accipiat provendam.

LI. Provideat unusquisque judex ut sementia nostra nullatenus pravi homines subtus terram vel aliubi abscondere possint, & propter hoc messis rarior fiat. Similiter & de aliis maleficiis illos provideant, ne aliquando facere possint.

LII. Volumus ut de fiscalibus, vel servis nostris, sive ingenuis, qui per fiscos aut villas nostras commanent, diversis hominibus plenam & integram, qualem habuerint, reddere faciant justitiam.

LIII. Vt unusquisque judex provideat qualiter homines nostri de eorum ministerio latrones vel malefici nullo modo esse possint.

LIV. Vt unusquisque judex provideat quatenus familia nostra ad eorum opus bene laboret, & per mercata vacando non eat.

L V. Volumus ut quicquid ad nostrum opus judices dederint, vel servierint, aut sequestraverint, in uno brevi conscribi faciant, & quicquid dispensaverint, in alio; & quod reliquum fuerit, nobis per brevem innotescant.

L V I. Vt unusquisque judex in eorum ministerio frequentiùs audientias teneat, & justitiam faciat, & provideat qualiter rectè familiæ nostræ vivant.

L V I I. Si aliquis ex servis nostris super magistrum suum nobis de causa nostra aliquid vellet dicere, vias ei ad nos veniendi non contradicat. Et si judex cognoverit quòd juniores illius adversùs eum ad palatium proclamando venire velint, tunc ipse judex contra eos rationes deducendi ad palatium venire faciat, qualiter illorum proclamatio in auribus nostris fastidium non generet. Et sic volumus cognoscere utrum ex necessitate an ex occasione veniant.

L V I I I. Quando catelli nostri judicibus commendati fuerint, de suo eos nutriant, aut junioribus suis, id est, majoribus & decanis vel cellariis, ipsos commendare faciant, quatenus de illorum causa eos bene nutrire faciant. nisi fortè jussio nostra aut Reginæ fuerit ut in villam nostram ex nostro eos nutriant. Et tunc ipse judex hominem ad hoc opus mittat, qui ipsos bene nutriat, & segreget unde nutriantur, & non sit illi homini cotidie necessitas ad scuras recurrere.

L I X. Vnusquisque judex, quando servierit, per singulos dies dare faciat de cera libras tres, de sapone sextaria octo; & super hoc, ad festivitatem sancti Andreæ, ubicunque cum familia nostra fuerimus, dare studeat de cera libras sex. Similiter mediante quadragesima.

L X. Nequaquam de potentioribus hominibus majores fiant, sed de mediocribus qui fideles sunt.

LXI. Vt unusquisque judex, quando servierit, suos bracios ad palatium ducere faciat; & simul veniant magistri, qui cervisam bonam ibidem facere debeant.

LXII. Vt unusquisque judex per singulos annos ex omni conlaboratione nostra quid de bobus, quos bubulci nostri servant, quid de mansis, qui arari debent, quid de sogalibus, quid de censis, quid de feda fracta vel freda, quid de feraminibus in forestis nostris permisso captis, quid de diversis compositionibus, quid de molinis, quid de forestibus, quid de campis, quid de pontibus, vel navibus, quid de liberis hominibus & centenis qui partibus fisci nostri deserviunt, quid de mercatis, quid de vineis, quid de illis qui vinum solvunt, quid de fœno, quid de lignariis & faculis, quid de axilis & alio materiamine, quid de prerariis, quid de leguminibus, quid de milio & panico, quid de lana, lino, & canava, quid de frugibus arborum, quid de nucibus majoribus vel minoribus, quid de insitis ex diversis arboribus, quid de hortis, quid de apibus, quid de rivariis, quid de coriis, quid de pellibus, quid de carnibus, quid de melle & cera, quid de uncto vel sapone, quid de morato, vino cocto, medo, & aceto, quid de cervisia, de vino novo & vetere, de annona nova & vetere, quid de pullis & ovis, vel anseribus, id est, aucis, quid de piscatoribus, de fabris, de scuranis vel sutoribus, quid de buticis & cofinis, id est, scriniis, quid de tornatoribus & sellariis, de ferratiis & scrobis, id est, fossis ferrariciis, vel aliis fossis plumbariciis, quid de tributariis, quid de poledris & putrellis habuerint, omnia seposita, distincta, & ordinata ad nativitatem Domini nobis notum faciant, ut scire valeamus quid vel quantum de singulis rebus habeamus.

L X I I I. De his omnibus supradictis nequaquam judicibus nostris asperum videatur si hoc requirimus; quia volumus ut & ipsi simili modo à junioribus illorum omnia absque ulla indignatione requirere studeant. Et omnia quicquid homo in domo sua & villis suis habere debet, judices nostri in villis nostris habere debent.

L X I V. Vt carra nostra quæ in hostem pergunt & basternæ benefactæ sint; & opercula bene sint cum coriis cooperta, & ita sint consuta ut si necessitas evenerit ad aquas ad natandum, cum ipsa expensa quæ intus fuerit, transire flumina possint, ut nequaquam aqua intus intrare valeat, & bene salva causa nostra, sicut diximus, transire possit. Et hoc volumus, ut farina in unoquoque carro ad spensam nostram missa fiat, hoc est, duodecim modia de farina, & in quibus vinum ducunt modia duodecim ad nostrum modium mittant. Et ad unumquodque carrum scutum & lanceam, cucurum & arcum habeant.

L X V. Vt pisces de vivariis nostris venundeatur, & alij mittantur in locum, ita ut pisces semper habeantur. Tamen quando nos in villas non venimus, tunc fiant venundati, & ipsos ad nostrum

profectum judices nostri conlucrari faciant.

LXVI. De capris & hircis & eorum cornibus & pellibus nobis rationes dedicant, & per singulos annos niusaltos crassos nobis inde adducant.

LXVII. De mansis absis & mancipiis adquisitis, si habuerint, si non habeant ubi eos collocare possint, nobis renuntiare faciant.

LXVIII. Volumus ub bonos barridos ferro ligatos, quos in hostem & ad palatium mittere possint, judices singuli præparatos semper habeant, & utres ex coriis non faciant.

LXIX. De lupis omni tempore nobis annuntient quantos unusquisque comprehenderit, & ipsas pelles nobis præsentare faciant. Et in mense Maio illos lupellos perquirant & comprehendant tam cum pulvere & hamis quàm cum fossis & canibus.

LXX. Volumus quòd in horto omnes herbas habeant, id est, lilium, rosas, fœnigræcum, costum, salviam, rutam, abrotanum, cucumeres, pepones, cucurbitas, faseolum, cuminum, rosmarinum, carvum, cicerum Italicum, squillam, gladiolum, dragontea, anisum, coloquintidas, solsequium, ameum, silum, lactucas, git, erucam albam, nasturtium, bardanam, pulegium, olisatum, petroselinum, apium, levisticum, sabinam, anetum, fanicalum, intubas, diptamnum, synapi, satureiam, sisimbrium, mentam, mentastrum, tanaritam, nepetam, febrifugiam, papaver, betas, vulgigna, bismaluas, id est, alteas, maluas, carrucas, pastinacas, adripias, blitum, ravacaulos, caulos, uniones, britlas, porros, radices, ascalonicas, cepas, allia, vvacentiam, cardones, fabas majores, pisa maurisca, coriandrum, cerefolium, lacteridas, sclareiam. Et ille hortulanus habeat sub domum suam Iovis barbam. De arboribus volumus quòd habeat pomarios diversi generis, prunarios diversos, sorbarios, mespilarios, pirarios diversos, castanearios, persicarios diversi generis, cotoniarios, avellanarios, amandalarios, morarios, lauros, pinos, ficus, nucarios, ceresarios diversi generis. Malorum nomina. Gormaringa, Geroldinga, crevedella, spirauca, dulcia, &c.

EXPLICIT CAPITVLARE DOMINICVM.

CAPITVLARE
DE MINISTERIALIBVS PALATINIS.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. sancti Vincentij Laudunensis.

CAP. I.

VT unusquisque ministerialis palatinus diligentissima inquisitione discutiat primò homines suos, & postea pares suos, si aliquem inter eos vel apud vos ignotum hominem vel meretricem latitantem invenire possit. Et si inventus homo aliquis aut femina hujusmodi fuerit, custodiatur, ne fugere possit, usque dum nobis adnuntietur. Et ille homo qui talem hominem vel talem feminam secum habuit, si se emendare noluerit, in palatio nostro obsérvetur. Similiter volumus ut faciant ministeriales dilectæ conjugis nostræ vel filiorum nostrorum.

II.

Vt Ratbertus actor per suum ministerium, id est, per domos servorum nostrorum tam in Aquis quàm in proximis villulis nostris ad Aquis pertinentibus similem inquisitionem faciat. Petrus verò & Gunzo per scruas & alias mansiones servorum nostrorum similiter faciant. Et Ernaldus per mansiones omnium negotiatorum, sive in mercato, sive alibi negotientur per Christianorum vel Iudæorum mansionari * * * * nostrorum eo tempore quando illi seniores in ipsis mansionibus non sunt.

III.

Volumus atque jubemus ut nullus de his qui nobis in nostro palatio deserviunt aliquem hominem propter furtum aut aliquem homicidium vel adulterium vel aliud aliquod crimen ab ipso perpetratum, & propter hoc ad palatium nostrum venientem, atque ibi latitare volentem, recipere præsumat. Et si liber homo hanc constitutionem transgressus fuerit, & talem hominem.................... fuerit, in collo ad mercatum portare debere...... deinde ad cippum in quem idem malefactor mittendus est. Si autem servus fuerit qui hanc nostram jussionem severare contempserit, similiter illum malum factorem in collo suo usquead cippum deportet, & ipse postea in mercatum adducatur, & ibi secundùm merita sua flagelletur. Similiter de gadalibus & meretricibus volumus ut apud quemcunque inventæ fuerint, ab eis portentur usque ad mercatum, ubi ipsæ flagellandæ sunt. Vel si noluerit, volumus ut simul cum illa in eodem loco vapulentur.

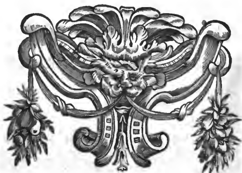
IV.

Quicunque homines rixantes in palatio invenerit, & eos pacificare potuerit & noluerit, sciat damnum quod inter eos factum fuerit participem esse debere. Quòd si rixantes viderit, & eos pacificare non potuerit, & qui sint illi qui inter se rixantur cognoscere noluerit ut hos indicare possit, similiter jubemus ut damnum quod inter eos commissum fuerit in compositione communionem habeat.

V.

Quicunque hominem undecunque ad palatium nostrum venientem receperit sive adduxerit, nec expellere curaverit, damnum quod ab eo fuerit in palatio nostro factum......

Cetera ita obliterata & deleta sunt in codice MS. ut legi nulla arte potuerint.

CAPITVLARIA KAROLI MAGNI IMPERATORIS.

CAPITVLA ADDITA AD LEGEM LONGOBARDORVM

Anno Christi DCCCI. imperij Karoli Magni primo.

KArolus divino nutu coronatus, Romanum regens imperium, serenissimus Augustus, omnibus Ducibus, Comitibus, Gastaldiis, seu cunctis reipublicæ per provincias Italiæ à nostra mansuetudine præpositis. Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi DCCCI. Indictione IX. anno verò regni nostri in Francia XXXIII. in Italia XXVIII. consulatus autem nostri primo, cùm in Italiam propter utilitatem sanctæ Dei Ecclesiæ ac provinciarum disponendarum venissem, & multæ atque diversæ per urbes singulas ante conspectum nostrum quæstiones tam de ecclesiasticis quàm & publicis ac privatis rebus discuterentur, pleraque statuta recitata ex Romana seu Langobardica lege competenti sententia terminata sunt, quædam verò in nostri examinis arbitrium ad tempus dilata, quorum judicialis sententia à legislatoribus aut penitùs omissa est, aut à posteris oblivioni tradita. Quocirca nos considerantes utilitatem nostram & populi à Deo nobis concessi, ea quæ abantecessoribus nostris Regibus Italiæ in edictis legis Langobardicæ ab ipsis editæ prætermissa sunt, juxta rerum & temporis considerationem addere curavimus, solliciti ut necessaria quæ legi defuerant supplerentur, & in rebus dubiis non quorumlibet judicum arbitrium, sed nostræ regiæ auctoritatis sanctio prævaleret.

CAPITVLA AVTEM QVÆ NOBIS ADDERE PLACVIT HÆC SVNT.

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De chartis donationis faciendis.

Lib. 1. legis Longob. tit. 18. c. 4. I. SI quis Langobardus statum humanæ fragilitatis præcogitans, pro salute animæ suæ de rebus suis chartam donationis quamlibet facere voluerit, non sicut hactenus fieri solebat, jus sibi vendendi, commutandi, & per aliam chartam eandem rem alienandi reservet; sed absolutè faciat unusquisque de rebus suis quod velit, & noverit sibi à nostra auctoritate penitùs interdictum esse duas de eadem re facere donationes. Sed postquam unam de rebus suis traditionem fecerit, aliam de ipsis faciendi nullam habeat potestatem. Eidem tamen, si voluerit, usum fructum per precariam res traditas usque in tempus definitum possidendi sit concessa facultas.

De heribanno.

Ibid. lib. 1. tit. 14. c. 15. II. Si quis liber contempta jussione nostra, ceteris in exercitum pergentibus, domi residere præsumpserit, plenum heribannum secundùm legem Francorum, id est, solidos sexaginta, sciat se debere componere. Similiter & pro contemptu singulorum capitulorum quibus per nostram regalem auctoritatem bannum promulgavimus, id est, qui pacem Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum ac minùs potentium irruperit, aut raptum intra patriam fecerit, aut alienas domos incenderit, vel cum collecta multitudine vim cuilibet intulerit, sexaginnta solidorum multam exsolvat.

De desertoribus.

Ibid. c. 15. III. Si quis adeo contumax aut superbus extiterit ut, dimisso exercitu, absque jussu vel licentia Regis domum revertatur, & quòd nos Theudisca lingua dicimus herisliz fecerit, ipse ut reus majestatis vitæ incurrat periculum, & res ejus in fisco nostro socientur.

De latronibus.

Ibid. tit. 25. c. 69. IV. Si quis latronem morte dignum sibi ad occidendum traditum servaverit, & vitam indigno concesserit, medietatem damni propter quod traditus est componat. Et idem latro si rursus in latrocinio fuerit comprehensus, quod priùs debuerat, capitali sententia debitum exsolvat.

De mancatione qualibet.

V. Si quis alterum præsumptivè sua sponte castraverit, & ei ambos testiculos amputaverit, integrum vuidrigildum suum juxta conditionem personæ componat. Si virgam absciderit, similiter. Si unum testiculum, medietatem persolvat. Et hoc de oculis; manibus, & pedibus, vel de lingua sancimus, ut si unum horum abscisum fuerit, medietas vuidrigildi componatur; si ambo, integritas pro facti emendatione componatur. Ibid. tit. 7. c. 18.

De aldionibus publicis ad jus publicum pertinentibus.

VI. Aldiones vel aldianæ ad jus publicum pertinentes ea lege vivant in Italia in servitute dominorum suorum qua fiscalini vel liti vivunt in Francia. Ibid. lib. 3. tit. 10.

Item de latronibus.

VII. Si quis furem vel latronem comprehenderit, & eum indemnem dimiserit, neque illum ad præsentiam Ducis aut Comitis vel loci servatoris, qui Missus Comitis est, non adduxerit, & de hoc facto sive de hac nequitia posthac in præsentia judicum convictus fuerit, ipsius damni æstimatione pro quo fur vel latro comprehensus est componere cogatur. Ibid. lib. 1. tit. 25. c. 70.

De servis fugacibus.

VIII. Ubicunque intra Italiam sive regius, sive ecclesiasticus, vel cujuslibet alterius hominis servus fugitivus inventus fuerit, à domino suo sine ulla annorum præscriptione vindicetur; ea tamen ratione, si dominus Francus sive Alamannus aut alterius cujuslibet nationis sit. Si verò Langobardus aut Romanus fuerit, ea lege servos suos vel adquirat vel amittat quæ inter eos antiquitus est constituta. Ibid. c. 71.

CAPITULA EXCERPTA EX LEGE LONGOBARDORUM.

Lib. I. leg. Longob. tit. 9. c. 27. I. QUi Subdiaconem occiderit, trecentos solidos componat. Qui Diaconem occiderit, quadringentos solidos componat. Qui Presbyterum, sexcentos solidos componat. Qui Episcopum, nongentos componat. Qui monachum occiderit, quadringentos solidos componat.

Ibid. II. De Episcopis & sacerdotibus occisis sicut statutum habemus fiat, & de reliquis quibuslibet causis. Veruntamen de Presbyteris videtur nobis ut si liber natus fuerit Presbyter, per triplam compositionem secundùm legem suam fiat compositus ab eo qui hoc perpetraverit. Et si plagatus fuerit, secundùm qualitatem vel quantitatem plagarum vel disciplinæ per triplam compositionem secundùm legem suam emendetur ab eo qui hoc perpetraverit. Si autem servus Presbyter natus fuerit, secundùm illius nativitatem per triplam compositionem solvatur in plagis & disciplinis. De Diaconibus similiter fiat.

Ibid. tit. 14. c. 10. III. Si quis liber homo aliquod tale damnum cuilibet fecerit pro quo plenam compositionem facere non valeat, semetipsum invvadiare studeat usque dum plenam compositionem adimpleat.

Ibid. c. 11. 12. IV. Si quis messem aut annonam in hoste super bannum dominicum rapuerit, aut furatus fuerit, vel paverit, aut cum caballis vastaverit, æstimato damno secundùm legem in triplo componat. Et si liber homo hoc fecerit, bannum dominicum pro hac re componere cogatur. Si verò servus hoc fecerit, secundùm legem in triplum damnum in loco restituat, & pro banno disciplinæ corporali subjaceat. Si quælibet persona de hoc quoque interpellata fuerit, aut præsentialiter emendet, aut sacramentum reddat solus quòd nec ipse fecerit nec qui fecisset sciat. Accusator verò priùs juret quòd non eum injustè se sciente interpellasset. *Libro III. Capitularium cap. 66.*

Ibid. tit. 22. c. 7. V. Ut nemo pedicas in foresto dominico nec in quolibet regali loco tendere præsumat. Et si ingenuus hoc perpetraverit, bannum dominicum solvat. Et si servus est, dominus illius sicut lex est emendet.

VI. Sed & hoc volumus, ut Comites de latronibus plenam justitiam faciant per eorum ministeria, & fures & malefactores non patiantur quietè residere, sed semper eos in quantum valent infestent. Ibid. tit. 25. c. 64.

VII. Ut mancipia adventitia & fugitiva nullus reci[illegible] præsumat. Ibid. c. 65.

VIII. Si quis latro de uno furto probatus fuerit, perdat oculum. Et si de duobus furtis probatus fuerit, nasus ei scapelletur. Et si de tribus furtis probatus fuerit, moriatur. Ibid. c. 67.

IX. De his verò duobus furtis unde oculum & nasum perdere debet constituimus ut dominus servi illius secundùm legem cui furta facta fuerint solvere debeat. De tertio verò furto, unde mori debeat, mors illius furta illa excludat. Et si Comes sine culpa per invidiam aut occasionem injustam, nisi per justitiam & pacem faciendam, hominem disfecerit, & honorem suum perdat, & legibus illi contra quem injustè fecerit secundùm pœnam quam intulerit emendet. *Capitulare anni 779. cap. 11.* Ibid. c. 68.

X. De fugitivis servis & ancillis fugacibus, advenis ac peregrinis, ut distringantur, ut scire possimus qui sint & unde veniant. Ibid. c. 72.

XI. Si quis Præpositus aut ministerialis aliquas res Ecclesiæ, quas prævidere debet, aliquo scriptionis titulo cuicunque concessent quod ad damnum ipsius Ecclesiæ pertineat, pro sacrilegio computetur. Similiter de rebus quæ ad rempublicam pertinent, si Comes aut ministerialis reipublicæ concessent, similiter pro infidelitate computetur. Ibid. tit. 34. c. 2.

XII. Nemini liceat dimittere servum suum propter damnum ab illo cuilibet illatum; sed juxta qualitatem damni dominus ejus pro illo respondeat, vel eum in compositionem aut ad pœnam petitori offerat. Si autem servus perpetrato scelere fugerit, ita ut à domino penitùs inveniri non possit, cum sacramento dominus ejus se excusare studeat quòd hoc suæ voluntatis non fuisset, nec consentiens fuisset Ibid. tit. 36. c. 7.

quòd servus ejus tale factum commisisset, & sit absolutus. Iubemus quoque ut propter nullam districtionem, quam nos facere jubemus, pro quibuslibet causis servi non mittantur in districtionem; sed per Missos nostros, vel dominos eorum, aut illorum advocatos, ipsi servi distringantur, & ipsi, sicut lex jubet, rationem pro servis suis reddant utrum culpabiles sint an non. Ipsi verò domini distringant & inquirant servos suos, sicut ipsos amant. *Libro* III. *Capitularium cap.* 44. *& lib.* VI. *cap.* 210.

Lib. 2. tit. 6. c. 1. XIII. De feminis quas defunctis viris lex Longobardorum prohibet ante anni spatium vestem religioni[illegible]utare velúmque suscipere, petierunt nostram licentiam ut mox dum divina pietas inspiraverit, eas indemnes liceat suscipere. Nos autem considerantes quia præterito tempore pro ipsa dilatione multæ raptæ intra idem spatium ad aliam partem distractæ fuerunt, ideo petitionem earum, quia censuimus esse justum, suscepimus, & eis fieri ita concedimus.

Ibid. tit. 11. c. 10. XIV. Vt conjugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos dominos habuerint; sed in uno conjugio servi permanentes, dominis suis serviant. sic tamen ut ipsum conjugium legale sit, & per voluntatem dominorum suorum juxta evangelium: *Quos Deus conjunxit, homo non separet.* (Matth. 19. Marci 10.)

Ibid tit. 22. c. 1. XV. De omnibus debitis solvendis, sicut antiquitus fuit consuetudo, per duodecim denarios solidi solvantur per totam Salicam legem. Excepto si leudes, id est, si Saxo aut Friso Salicum occiderit, per sexaginta denarios solidus solvatur. Inter Salicos verò ex utraque parte de omnibus debitis, sicut diximus, per duodecim denarios solidi solvantur, sive de homicidiis, sive de omnibus rebus.

Ibid. tit. 30. c. 1. XVI. Vt nemo præsumat hominem aliquem vendere aut comparare nisi in præsentia Comitum aut Missorum nostrorum.

Ibid. c. 2. XVII. Item ut nemo audeat in furto mancipia emere & in aliam regionem occultè ducere. Vbi verò repertum fuerit, legali sententiæ subjaceat.

Ibid. tit. 40. c. 3. XVIII. Vt latrones illos de infra emunitate judices & advocati ad Comitum placita, quando eis adnuntiatum fuerit, præsentent. Et si dixerint quòd ipsos latrones præsentare non potuissent, jurare debent quòd illos latrones præsentare non potuissent postquam eis denuntiatum fuerit, nec pro ulla justitia dilatanda illis latronibus fugere consenserint, nec pro causa dilationis de illorum potestate vel de suorum ministerio ipsos latrones jactassent. Et hoc jurent, ut per suorum voluntatem, si potuerint, ipsos latrones præsentare debeant ad justitiam faciendam. Et qui hoc non fecerint, beneficium & honorem perdant. Similiter & si vassi nostri hoc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant. Et qui beneficium nostrum non habuerit, bannum nostrum persolvat. *Capitulare anni* 779. *cap.* 9.

XIX. De mannitione verò, nisi de ingenuitate, aut de hereditate, non fit opus observare. De ceteris verò causis per districtionem Comitis ad mallum veniant, & justè examinentur ad justitiam faciendam. Comites verò non semper pauperes ad placita opprimant. Ibid. tit. 43. c. 1.

XX. Vt servi, aldiones, libellarij antiqui, vel alij noviter facti, qui non per fraudem neque per malum ingenium de publico servitio se subtrahentes, sed per solam necessitatem & paupertatem terram ecclesiasticam vel colunt vel colendam suscipiunt, non à Comite vel aliquo ministro illius ad ullam angariam seu servitium publicum vel privatum cogantur vel compellantur; sed quidquid ab eis justè agendum est, à domino vel patrono suo ordinandum est. Si verò de aliquo crimine accusantur, Episcopus primò compelletur; & ipse per advocatum suum, secundùm quod lex est, juxta conditionem singularum personarum justitiam faciat. Si verò culpabilis fuerit, sicut in Capitulare Domni Imperatoris scriptum est, ita fiat. Ceteri verò liberi homines qui vel commendationem vel beneficium ecclesiasticum habent, sicut reliqui homines justitiam faciant. Ibid. tit. 44. c. 1.

XXI. Et quia sunt nonnulli qui sine proprietatibus in regno nostro degentes judicia Comitum effugiunt, & non habentes res aut substantiam, quibus constringi possint, ideo circumquaque malitiam exercere non cessant. De illis verò placuit nobis ut ipsi cum quibus manere videntur, aut eos præsentent, aut pro eorum malefactis rationem reddant. Ibid. c. 3.

XXII. Volumus ut advocati in præsentia Comitum eligantur, non habentes malam famam; sed tales eligantur quales lex jubet eligere. Ibid. tit. 47. c. 1.

XXIII. Volumus etiam atque jubemus ut Ibid. tit. 51. c. 7.

ut Comites & judices non admittant testes habentes malam famam testimonium perhibere; sed tales eligantur qui testimonium bonum habeant inter suos pagenses. Et primùm per ipsos judices inquirantur, & sicut ab illis rectiùs inquirere potuerint, ita faciant, non voluntatibus malorum hominum assensum præstantes. Et ut ipsi Comites & eorum judices, qui noverint causam de qua inter eos agitur esse coopertam, sine blandimento ipsius qui causam habet testes faciant ad eandem causam venire, & per eorum inquisitionem ita fiat diffinita. Et jubemus ut testimonia ab invicem separentur, ut lex habet. Quia si ita agitur, multi falsi testes possunt esse superari, si interrogati fuerint separatim. *Libro* III. *Capitular. cap.* 52.

Ibid. c. 8. XXIV. Falsa persona potestatem accusandi non habeat. Et si in primo crimine convictus fuerit falsum testimonium dixisse, in secundo non habeat potestatem dicendi.

Ibid. tit. 52. c. 4. XXV. Ut judices jejuni causas audiant & discernant.

Ibid. c. 6. XXVI. Ut Comites pleniter justitiam faciant & diligant, & juxta vires eorum expleant, & justitiæ sanctæ Dei Ecclesiæ vigilanti cura insistant, & orphanorum & viduarum & pauperum & omnium qui in eorum ministerio permanent, & de causa quacunque ad eos venerit querela, plenissima & justissima deliberatione diffinire decertent, & sicut rectum & justum est ita agant. Et ut primitus ad placita eorum orphanorum & viduarum necnon pauperum causæ deliberentur, nec propter aliquam dilationem eorum justitia à judicibus dilatetur.

Ibid. c. 7. XXVII. Ut ante Vicarios nulla criminalis actio diffiniatur, nisi tantùm leviores causæ quæ faciliter possunt judicari. Et nullus in eorum judicio aliquem in servitio hominem conquirat, sed per fidejussorem mittantur usque in præsentiam Comitis. Et ad ingenuos homines nulla placita faciant custodire postquam illa tria custodierint placita quæ instituta sunt; nisi fortè contingat ut aliquis aliquem accuset; excepto illis Scabinis qui cum judicibus residere debent.

Ibid. c. 8. XXVIII. Volumus ut sicut nos omnibus legem conservamus, ita omnes Comites nobis legem conservare faciant, & plenam justitiam in eorum ministeriis, quicquid ad nos pertinet, facere studeant.

Ibid. c. 9. XXIX. Ut judices sive Missi nostri fiscalini de qualibet causa non exigant fredum priusquàm facinus componatur.

Ibid. c. 10. XXX. Omnis controversia coram Centenariis diffiniri potest; excepto redhibitione terræ & mancipiorum, quæ non potest diffiniri nisi coram Comite.

Ibid. c. 12. XXXI. Ut placita publica vel secularia neque à Comite nec ab ullo ministro suo vel judice nec in Ecclesia nec in terris Ecclesiæ circumjacentibus vel cohærentibus nullatenus teneantur.

Ibid. c. 13. XXXII. Hoc quoque jubemus, ut judices suprà nominati sive Missi nostri fiscalini de qualibet causa fredam non exigant priusquàm facinus componatur. Si quis autem per cupiditatem ista transgressus fuerit, legibus componat. Fredam autem non illi judici qui culpam commisit tribuat; sed ille qui solutionem recepit tertiam partem coram testibus fisco tribuat, & pax perpetua stabilis permaneat. *Lex Ripuariorum cap.* 89.

Ibid. tit. 54. c. 1. XXXIII. Volumus ut Episcopi & Comites concordiam & dilectionem inter se habeant ad Dei & sanctæ Ecclesiæ pertractatum peragendum, & ut Episcopus suo Comiti, ubi ei necessitas poposcerit, adjutor & exhortator existat qualiter suum ministerium explere possit. Similiter & Comes faciat contra suum Episcopum, ut in omnibus illi adjutor sit qualiter intra suam parrochiam canonicum possit explere ministerium.

Ibid. tit. 55. c. 13. XXXIV. Mentio etenim facta est à nonnullis in placitis quæ habuimus in anno præterito, & dictum est ibi, ut palam apparet, quòd aut ille qui crimen ingerit, aut ille qui vult se defendere, perjurare se debeat. Melius visum est ut in campo cum fustibus pariter contendant quàm perjurium absconsè perpetrent.

Ibid. c. 14. XXXV. Ut nemo furem camphium de mancipiis aut de qualibet causa recipere præsumat, sicut sæpius Domnus Imperator commendavit.

Ibid. tit. 56. c. 1. XXXVI. Sicut consuetudo nostra est, ut Romanus aut Longobardus si evenerit quòd causam inter se habeant, observamus ut Romani successionem eorum juxta illorum legem habeant, similiter ut omnes scriptiones juxta legem suam faciant. Et quando jurant, secundùm legem suam jurent. Et alij illis similiter faciant. Et quando componunt, juxta legem ipsius cui malum fecerint componant. Et Longobardis illis convenit componere similiter. De ceteris verò causis communi lege

vivant quam Domnus Karolus excellentissimus Rex Francorum atque Longobardorum in edicto adjunxit.

Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 8. XXXVII. Volumus atque jubemus ut Episcopi suum in omnibus juxta vires suas peragere studeant ministerium in parrochiis eorum, & ut prædicationes & confirmationes ibidem expleant. Et de monasteriis quæ infra parrochias eorum sunt vigilanter curent ut Canonici secundùm canones & regulares secundùm regulam vivant. Et ubi aliter quàm ordo popoſcerit invenerint, emendare studeant. Et si emendare nequiverint, nobis nuntietur.

Ibid. c. 9. XXXVIII. Vt Episcopi Abbates per xenodochia vel monasteria eorum hospitalia ubi antiquitus fuerint faciant, & summoperè curent ut nullatenus prætermittatur.

Ibid. c. 11. XXXIX. Volumus primò ut neque Abbates, neque Presbyteri, neque Diaconi, neque Subdiaconi, neque quilibet de clero, de personis suis ad publica vel ad secularia judicia trahantur vel distringantur, sed à suis Episcopis judicati justitiam faciant. Si autem de possessionibus sive ecclesiasticis sive suis propriis super eos clamor ad judicem venerit, mittat judex clamantem cum Misso suo ad Episcopum ut faciat ei per advocatum justitiam percipere. Si verò talis aliqua inter eos exorta fuerit intentio quam per se pacificare non velint aut non possint, tunc per advocatum Episcopi, qualem lex jusserit, causa ipsa ante Comitem vel judicem veniat, & ibi secundùm legem finiatur, antepoſito quod dictum est de persona Clericorum.

Ibid. tit. 2. c. 1. XL. Vt nulli Episcopo liceat alterius Clericum recipere aut ordinare in aliquo gradu sine dimissoria Episcopi sui de cujus parrochia est.

Ibid. c. 2. XLI. Vt nemo alterius Clericum sine commendatitiis aut dimissoriis literis recipere præsumat.

Ibid. tit. 3. c. 1. XLII. Præcipimus etiam Comitibus & omnibus fidelibus nostris ut quicunque de rebus ecclesiasticis beneficia habent, pleniter nonas & decimas ad ipsas Ecclesias donent absque ulla diminutione & dilatatione, in quantum meliùs possunt, & juxta possibilitatem eorum. Et quando necessitas exegerit, dent operas ad ipsas Ecclesias restaurandas, & adjutorium faciant.

XLIII. Vt vos Episcopi, qui in omnibus nonas & decimas accipitis, in vestra providentia sit quatenus Ecclesiæ vel capellæ quæ in vestra parrochia sunt emendentur, & luminaria eis præbeatis, ut in eis Presbyteri vivere possint. Ibid. c. 3.

XLIV. Vt decimæ populi in quatuor partes dividantur. Prima pars Episcopis detur, alia Clericis, tertia pauperibus, quarta in fabrica ipsius Ecclesiæ. Ibid. c. 4.

XLV. De truste facienda, ut nemo præsumat ad nos venienti mansionem vetare, & quæ necessaria sunt, sicut vicino suo ei vendat. Ibid. tit. 4. c. 1.

XLVI. Audivimus etiam quòd juniores Comitum, vel aliqui ministri reipublicæ, sive etiam nonnulli fortiores vassi Comitum, aliquas redhibitiones vel collectiones, quidam per pastum, quidam etiam sine pasto, quasi deprecando à populo exigere solent. Similiter quoque operas collectionis frugum, arare, seminare, runcare, carrucare, vel cetera his similia à populo per easdem vel per alias machinationes exigere consuevere, non tantùm ab ecclesiasticis, sed etiam à reliquo populo. quæ omnia nobis ab omni populo justè removenda esse videntur. Quia in quibusdam locis in tantum inde populus oppressus est ut multi ferre non valentes, per fugam à dominis vel à patronis suis lapsi fuerint, & terræ ipsæ in solitudinem redactæ sunt. Potentioribus autem vel ditioribus ex spontanea tantùm voluntate vel mutua dilectione volentibus solatia præstare invicem, minimè prohibemus. Ibid. tit. 11. c. 1.

XLVII. Placuit nobis secundùm sanctorum patrum auctoritatem, si quis ab Episcopo suo justè excommunicatus fuerit, à nullo penitùs recipiatur antequam in præsentiam sui Episcopi veniat, pro culpa satisfactionem facturus. Ibid. tit. 16.

XLVIII. Si qua mulier filium vel filiam suam per fraudem aliquam coram Episcopo ad confirmandum tenuerit, pro fallacia sua publicam agat pœnitentiam. A viro tamen suo non separetur. Ibid. tit. 30.

XLIX. Generaliter omnes admonemus ut capitula quæ præterito anno legi Salicæ cum omnium consensu addenda esse censuimus, jam non ulteriùs capitula, sed tantùm leges dicantur, immo pro lege Salica teneantur. Ibid. tit. 31.

CAPITULUM.

DE HONORANDA SEDE APOSTOLICA.

Concil. Tribur. c. 30. Burchard. lib. 1. c. 220. Ivo par. 5. c. 50. Gratianus dist. 19. c. 3.

IN memoriam beati Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam & apostolicam sedem; ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra ecclesiasticæ rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas; ut licèt vix ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, feramus & pia devotione toleremus. Si verò, quod non decet, quilibet, sive sit Presbyter sive Diaconus, aliquam perturbationem machinando, & nostro ministerio insidiando, redarguatur falsam ab apostolica sede detulisse epistolam vel aliud quid quod inde non convenerit, salva fide & integra circa Apostolicum humilitate penes Episcopum sit potestas utrum eum in carcerem aut in aliam detrudat custodiam usquequo per epistolam aut per idoneos suæ partis legatos apostolicam interpellet sublimitatem, ut potissimùm sua sancta legatione dignetur decernere quid de talibus justo ordine lex Romana statuat definire; ut & is corrigatur, & ceteris modus imponatur.

CAPITULARE EPISCOPORUM.

Hæc sunt capitula ex divinarum scripturarum scriptis, quæ electi sacerdotes custodienda atque adimplenda censuerunt.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *Ut sacerdotes assiduè orent pro Domno Imperatore.*
2. *Ut orent pro Episcopo suo.*
3. *De cura Ecclesiæ & sacrarum reliquiarum.*
4. *Ut evangelium Christi populo prædicent.*
5. *Quænam populo præcipuè insinuanda sint.*
6. *De decimis à populo dandis.*
7. *Quomodo dividendæ sint decimæ.*
8. *Ut officia divina competentibus horis non prætermittant.*
9. *Ut Missas extra Ecclesiam non celebrent.*
10. *Ut congrua tempora baptismi serventur.*
11. *Ut infirmi quolibet tempore baptizentur.*
12. *Ut pro baptismo & aliis spiritualibus pretium non exigant.*
13. *Ut in qua ordinati sunt Ecclesia permaneant.*
14. *Ut ebrietatem in se & in aliis caveant.*
15. *Ut cum extraneis mulieribus non habitent.*
16. *Ut fidejussores non sint, & secularia judicia non adeant.*
17. *De possessione triginta annorum.*
18. *Ut arma non gerant, nec lites moveant.*
19. *Ut tabernas non ingrediantur.*
20. *Ut à juramento abstineant.*
21. *Ut pænitentiam confitentibus & viaticum infirmis tribuant.*
22. *De unctione infirmorum.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

Ut sacerdotes assiduè orent pro Domno Imperatore.

I. UT cuncti sacerdotes precibus assiduis pro vita & imperio Domni Imperatoris & filiorum ac filiarum salute orent.

Ut orent pro Episcopo suo.

II. Ut unusquisque sacerdos quotidianis assistat orationibus pro Pontifice cujus gubernatur regimine.

De cura Ecclesiæ & sacrarum reliquiarum.

III. Ut unusquisque sacerdos Ecclesiam suam cum omni diligentia ædificet;

& reliquias sanctorum cum summo studio vigiliarum noctis & diurnis officiis conservet.

Vt evangelium Christi populo prædicent.

IV. Vt omnibus festis & diebus dominicis unusquisque sacerdos evangelium Christi populo prædicet.

Quænam populo præcipuè insinuenda sint.

V. Vt unusquisque sacerdos orationem dominicam & symbolum populo sibi commisso curiosè insinuet, ac totius religionis studium & Christianitatis cultum eorum mentibus ostendat.

De decimis à populo dandis.

VI. Vt unusquisque sacerdos cunctos sibi pertinentes erudiat, ut sciant qualiter decimas totius facultatis Ecclesiis divinis debitè offerant.

Quomodo dividendæ sint decimæ.

VII. Vt & ipsi sacerdotes populi suscipiant decimas, & nomina eorum quicunque dederint scripta habeant, & secundùm auctoritatem canonicam coram testibus dividant. Et ad ornamentum Ecclesiæ primam eligant partem, secundam autem ad usum pauperum vel peregrinorum per eorum manus misericorditer cum omni humilitate dispensent, tertiam verò partem semetipsis soli sacerdotes reservent.

Vt officia divina competentibus horis non prætermittant.

VIII. Vt omnes sacerdotes horis competentibus diei & noctis suarum sonent signa Ecclesiarum, & sacrata Deo celebrent officia, & populos erudiant quomodo aut quibus Deus adorandus est horis.

Vt Missas extra Ecclesiam non celebrent.

IX. Vt nullus sacerdos in domibus vel in aliis locis, nisi in Ecclesiis dedicatis, celebrare Missas audeat.

Vt congrua tempora baptismi serventur.

X. Vt à cunctis sacerdotibus jus & tempus baptismatis temporibus congruis secundùm canonicam institutionem cautissimè observetur.

Vt infirmi quolibet tempore baptizentur.

XI. Vt omnes sacerdotes quibuscunque horis omnibus indigentibus baptismum infirmitatis causa diligentissimè tribuant.

Vt pro baptismo & aliis spiritualibus pretium non exigant.

XII. Vt nullus Presbyter sacrum officium sive baptismatis sacramentum aut aliquid donorum spiritualium pro aliquo pretio vendere præsumat, ne vendentes & ementes in templo columbas imitentur; ut pro his qui adepti sunt gratiam divinam non pretia concupiscant terrena, sed solam regni cœlestis gloriam promereantur accipere.

Vt in qua ordinati sunt Ecclesia permaneant.

XIII. Vt nullus Presbyter à sede propria sanctæ Ecclesiæ, sub cujus titulo ordinatus fuit, ambitionis causa ad alienam pergat Ecclesiam, sed in eadem devotus usque ad vitæ permaneat exitum.

Vt ebrietatem in se & in aliis caveant.

XIV. Vt nullus ex sacerdotum numero ebrietatis vitium nutriat, nec alios cogat per suam jussionem inebriari.

Vt cum extraneis mulieribus non habitent.

XV. Vt nullus sacerdos extranearum mulierum habeat familiaritatem; nec in sua domo, in qua ipse habitat, ullam mulierem unquam permittat habitare.

Vt fidejussores non sint, & secularia judicia non adeant.

XVI. Nulli sacerdotum liceat fidejussorem esse; neque derelicta propria lege ad secularia judicia accedere præsumat.

De possessione triginta annorum.

XVII. Vt qui possessionem Ecclesiæ vel parrochiam per triginta annos sine alicujus interpellatione tenuerit, jure perpetuo possideat. Si verò inde crebrò repetitum fuerit, fiat diligens inquisitio. Et si eum qui repetit justè quærere potuerit, adhibitis veracibus & nobilibus testibus quod repetit confirmando vindicet.

Vt arma non gerant, nec lites moveant.

XVIII. Nemo ex sacerdotum numero arma pugnantium unquam portet, nec litem contra proximum ullam excitet.

Vt tabernas non ingrediantur.

XIX. Vt nullus Presbyterorum edendi aut bibendi causa ingrediatur in tabernas.

Vt à juramento abstineant.

XX. Vt nullus sacerdos quicquam cum juramento juret, sed simpliciter cum puritate & veritate omnia dicat.

Vt pœnitentiam confitentibus & viaticum infirmis tribuant.

XXI. Vt cuncti sacerdotes omnibus illis confitentibus eorum crimina dignam pœnitentiam cum summa vigilantia ipsis indicent, & omnibus infirmis ante exitum vitæ viaticum & communionem corporis Christi misericorditer tribuant.

De unctione infirmorum.

XXII. Vt secundùm diffinitionem sanctorum patrum, si quis infirmatur, à sacerdotibus oleo sanctificato cum orationibus diligenter unguatur.

CAPITVLARE PRIMVM
ANNI DCCCII.
SIVE
CAPITVLA DATA MISSIS DOMINICIS
ANNO SECVNDO IMPERII.

Nunc primùm edita ex veteri codice Longobardico MS. bibliothecæ Thuanæ.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *DE legatione à Domno Imperatore directa.*
2. *De fidelitate promittenda Domno Imperatori.*
3. *Vt unusquisque se in servitio Dei conservare studeat.*
4. *De perjuriis cavendis.*
5. *De Ecclesiis, viduis, orphanis, & peregrinis.*
6. *Vt beneficium Domni Imperatoris nemo desertet.*
7. *De hoste pergendi.*
8. *Vt bannum Domni Imperatoris aut censum nemo marrire præsumat.*
9. *De justitia facienda.*
10. *Vt Episcopi & Presbyteri secundùm canones vivant & ceteros doceant.*
11. *De officio Episcoporum, Abbatum, & Abbatissanum erga subditos.*
12. *Vt monachi & Canonici & sanctimoniales secundùm regulam vivant.*
13. *De Advocatis, Vicedominis, & Centenariis Episcoporum, Abbatum, & Abbatissarum.*
14. *De concordia Episcoporum, Abbatum, & Abbatissarum cum Comitibus.*
15. *Vt Abbates & monachi subjecti sint Episcopis.*
16. *De ordinatione Clericorum & monachorum.*
17. *Vt monachi secundùm regulam vivant.*
18. *Vt monasteria puellarum firmiter observata sint.*
19. *Vt Episcopi & alij Clerici canes ad venandum aut acceptores non habeant.*
20. *Vt Abbatissæ & sanctimoniales intra claustra sua maneant, nec egrediantur absque licentia & consilio Episcopi.*
21. *Vt Presbyteri Comitum Episcopis suis subjecti sint.*
22. *Vt Canonici pleniter vitam canonicam observent.*
23. *Qualis debeat esse conversatio Clericorum qui cum Presbyteris degunt.*
24. *Ne Presbyter aut Diaconus mulieres in domo sua habeat.*
25. *Vt Comites & Centenarij justitias faciant.*
26. *Vt judices judicent secundùm legem.*
27. *De hospitalitate.*
28. *Quam providentiam Comites & Centenarij habere debeant erga Misses dominicos.*
29. *De pauperibus non opprimendis.*
30. *De his qui ad Imperatorem confugiunt.*
31. *De his qui justitiam Domni Imperatoris annuntiant.*
32. *De homicidiis cavendis, de compositione occisorum, & de pœnitentia homicidarum.*
33. *De incestis puniendis. Et de Friccone, qui incestum in sanctimoniali perpetravit.*
34. *Vt omnes parati sint quandocunque Domnus Imperator jusserit.*
35. *De honore Episcoporum & Presbyterorum. Et de nuptiis illititis.*
36. *Vt omnes Missis dominicis consentientes sint ad justitias faciendas. Et de perjurio cavendo.*
37. *De patricidis & fratricidis, & de eorum pœnitentia.*
38. *De illicitis & incestis conjunctionibus.*

39. *Vt nemo feramina furetur in forestibus dominicis.*
40. *Capitula ad omnes generaliter.*
41. *Admonitio de symbolo fidei.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De legatione à Domno Imperatore directa.

I. SErenissimus igitur & Christianissimus Domnus Imperator Karolus elegit ex optimatibus suis prudentissimos & sapientissimos viros, tam Archiepiscopos, quàm & reliquos Episcopos, simúlque & Abbates venerabiles, laicósque religiosos, & direxit in universum regnum suum, & per eos cunctis subsequentibus secundùm rectam legem vivere concessit. Vbi autem aliter quàm rectè & justè in lege aliquid esset constitutum, hoc diligentissimo animo exquirere jussit & sibi innotescere. quod ipse donante Deo meliorare cupit. Et nemo per ingenium suum vel astutiam perscriptam legem, ut multi solent, vel sibi suam justitiam marrire audeat vel prævaleat, neque Ecclesiis Dei, neque pauperibus, nec viduis, nec pupillis, nullique homini Christiano. Sed omnes omnino secundùm Dei præceptum justa viverent ratione justo judicio, & unusquisque in suo proposito vel professione unianimiter absque turpis lucris negotio pleniter observassent, sanctimoniales sub diligenti custodia vitam suam custodirent, laici & seculares rectè legibus suis uterentur absque fraude maligna, omnes in invicem in caritate & pace perfectè viverent, & ut ipsi Missi diligenter perquirerent ubicunque aliquis homo sibi injustitiam factam ab aliquo reclamasset, sicut Dei omnipotentis gratiam ubi cupiant custodire & fidelitatem sibi promissam conservare; ita ut omnino in omnibus ubicunque, sive in sanctis Ecclesiis Dei, vel etiam pauperibus, pupillis, & viduis, atque cuncto populo legem pleniter atque justitiam exhiberent secundùm voluntatem & timorem Dei. Et si tale aliquid esset quod ipsi per se cum Comitibus provincialibus emendare & ad justitiam reducere nequivissent, hoc absque ulla ambiguitate cum brebitariis suis ad suum referrent judicium; & per nullius hominis adulationem vel præmium, nullíusque consanguinitatis defensione, vel timore potentum, recta justitia impediretur ab aliquo.

De fidelitate promittenda Domno Imperatori.

II. Præcepítque ut omnis homo in toto regno suo, sive ecclesiasticus, sive laicus, unusquisque secundùm votum & propositum suum, qui antea fidelitatem sibi Regis nomine promisissent, nunc ipsum promissum hominis Cæsari faciat. Et ij qui adhuc ipsum promissum non perfecerunt, omnes usque ad duodecimum ætatis annum similiter facerent. Et ut omnibus traderetur publicè qualiter unusquisque intellegere posset magna in isto sacramento & quàm multa comprehensa sunt, non, ut multi usque nunc existimaverunt, tantùm fidelitatem Domno Imperatori usque in vita ipsius, & ne aliquem inimicum in suum regnum causa inimicitiæ inducat; & & ne alicui infidelitate illius consentiant aut retaciat; sed ut sciant omnes ista misérationem hoc sacramentum habere.

Vt unusquisque se in servitio Dei conservare studeat.

III. Placuit ut unusquisque ex persona propria se in sancto Dei servitio secundùm Dei præceptum & secundùm sponsionem suam pleniter conservare studeat secundùm intellectum & vires suas; quia ipse Domnus Imperator non omnibus singulariter necessariam potest exhibere curam & disciplinam.

De perjuriis cavendis.

IV. Secundò, ut nullus homo neque cum perjuris neque alio ullo ingenio vel fraude per nullius umquam adolationem vel præmium neque servum Domni Imperatoris, neque terminum, neque terram, nihilque quod jure potestativo permaneat, nullatenus contradicat neque abstrahere audeat vel celare. Et ut nemo fugitivos fiscales suos, qui se injustè & cum fraude liberos dicunt; celare neque abstrahere cum perjurio vel alio injenio præsumat.

De Ecclesiis, viduis, orphanis, & peregrinis.

V. Vt sanctis Ecclesiis Dei, neque viduis, neque orphanis, neque peregrinis fraudem vel rapinam vel aliquid injuriæ quis facere præsumat: quia ipse Domnus Imperator post Domini & sanctorum ejus, quorum & protector & defensor esse constitutus est.

Vt beneficium Domni Imperatoris nemo desertet.

VI. Vt beneficium Domni Imperatoris

desertare nemo audeat, propriam suam exinde construere.

De hoste pergendi.

VII. Ut hostile bannum Domni Imperatoris nemo prætermittere præsumat, nullúsque Comes tam præsumptuosus sit ut illum de his qui hostem facere debiti sunt exinde vel aliqua propinquitatis defensionem vel cujus muneris adolationem dimittere audeant.

Ut bannum Domni Imperatoris aut censum nemo marrire præsumat.

VIII. Ut nullum bannum vel præceptum Domni Imperatoris nullus omnino in nullo marrire præsumat, neque opus ejus stricare vel impedire vel minuere vel in alio contrarius fieri voluntati vel præceptis ejus. Et ut nemo debitum suum vel censum marrire ausus sit.

De justitia facienda.

IX. Ut nemo in placito pro alio rationare usum habeat defensionem alterius injustè sive pro cupiditate aliqua minùs rationare valente, vel pro ingenio rationis suæ justum judicium marrire, vel rationem suam minùs valente opprimendi studio. Sed unusquisque pro sua causa vel censu vel debito rationem reddat, nisi aliquis sit infirmus aut rationes nescius, pro quibus Missi vel priores qui in ipso placito sunt, vel judex qui causam hujus rationis sciat, rationetur conplacito; vel si necessitas sit, talem personam largiatur ut rationem qui omnibus probabilis sit & qui in ipsa bene noverit causa. quod tamen omnino fiat secundùm convenientiam priorum vel Missorum qui præsentes adsunt. quod & omnimodis secundùm justitiam legem fiat adque præmium, mercedem, vel aliquo malæ adulationis ingenio, vel defensione propinquitatis, ut nullatenus justitia quis marrire prævaleat. Et ut nemo aliquid alicui injustè consentiat; sed omni studio & voluntate omnes ad justitiam perficiendam præparati sint. Hæc enim omnia suprà dicta imperiali sacramento observari debentur.

Ut Episcopi & Presbyteri secundùm canones vivant & ceteros doceant.

X. Ut Episcopi & Presbyteri secundùm canones vivant & ita ceteros doceant.

De efficio Episcoporum, Abbatum, & Abbatissarum erga subditos.

XI. Ut Episcopi, Abbates, atque Abbatissæ, qui ceteris prælati sunt, cum summa veneratione ac diligentia subjectis sibi præesse studeant, non potentiva dominatione vel tyrannide sibi subjectos premant, sed simplici dilectione cum mansuetudine & caritate vel exemplis bonorum operum commissum sibi gregem sollicitè custodiant.

Ut monachi & Canonici & sanctimoniales secundùm regulam vivant.

XII. Ut Abbates ubi monachi sunt pleniter cum monachis secundùm regulam vivant atque canones diligenter discant & observent. Similiter Abbatissæ faciant.

De Advocatis, Vicedominus, & Centenariis Episcoporum, Abbatum, & Abbatissarum.

XIII. Ut Episcopi, Abbates, atque Abbatissæ Advocatos atque Vicedominos Centenariósque legem scientes & justitiam diligentes pacificósque & mansueros habeant, qualiter per illósque sanctæ Dei Ecclesiæ magis præceptum vel merces adcrescat. quia nullatenus neque Præpositos neque Advocatos damnosos & cupidos in monasteria habere volumus, à quibus magis nos blasphemia vel detrimenta oriantur. Sed tales sint quales eos canonica vel regularis institutio fieri jubet voluntati Dei subditos & ad omnes justitiam perficiendi semper paratos, legem pleniter observantes absque fraude maligna, justum semper judicium in omnibus exercentes, Præpositos vestros tales quales sancta regula fieri docet. Et hoc omnino observent ut nullatenus à quibus magis nobis à canonica vel regulari norma discendant, sed humilitatem in omnibus habeant. Si autem aliter præsumpserint, regularem disciplinam sentiant. Et si se emendare noluerint, à Præposito removeantur; & qui digni sunt, in loca eorum subrogentur.

De concordia Episcoporum, Abbatum, & Abbatissarum cum Comitibus.

XIV. Ut Episcopi, Abbates, atque Abbatissæ, Comitésque unanimiter invicem sint consentientes legem ad judicium justum terminandum cum omni caritate & concordia pacis, & ut fideliter vivant secundùm voluntatem Dei, ut semper ubique & propter illos & inter illos justum judicium, ibique perficiantur pauperes, viduæ, orphani, & peregrini consolationem atque defensionem ab eis habeant; ut & nos per eorum bonam voluntatem magis præmium vitæ æternæ quàm supplicium mereamur.

Ut Abbates & monachi subjecti sint Episcopis.

XV. Abbates autem & monachi om-

nimodis volumus & præcipimus ut Episcopis suis omni humilitate & obedientia sint subjecti, sicut canonica constitutio mandat. Et omnes Ecclesiæ atque basilicæ in ecclesiastica defensione & potestate permaneant. Et de rebus ipsius basilicæ nemo ausus sit in divisione aut in sorte mittere. Et quod semel offeritur non revolvatur & sanctificat & vindicet. Et si autem aliter præsumpserit, præsolvatur, & bannum nostrum componat. Et monachi ab Episcopo provinciæ ipsius corripiantur. Quòd si se non emendent, tunc Archiepiscopus eos ad synodum convocet. Et si neque sic se correxerint, tunc ad nostram præsentiam simul cum Episcopo suo veniant.

De ordinatione Clericorum & monachorum.

XVI. De ordinatione eligenda, ut Domnus Imperator jam olim ad Francorum banno concessit, ut Episcopi Abbatibus, ita etiam nunc & firmavit; eo tamen tenore, ut neque Episcopus neque Abbas in monasterio viliores meliori plus diligat, & eum sibi propter consanguinitatem suam vel aliqua adolationem melioribus suis præferre studeat, & talem nobis ducit ordinandum cùm meliorem eo habet occultatum & oppressum. quod nequaquam fieri volumus; quia inrisio & delusio nostra hoc fieri videtur. Set tales in monasteriis nutriantur ad ordinandum in quibus & nobis merces & profectus adcrescat commendatoribus suis.

Vt monachi secundùm regulam vivant.

XVII. Monachi autem ut firmiter ac furtiter secundùm regulam vivant: quia displicere Deo novimus quisquis in sua voluntate tepidus est, testante Iohanne in
Apocal. 3. Apocalypsin: *Vtinam calidus esses aut frigidus. Sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Secularem sibi neglegentiam nullatenus usurpent. Foris monasterio nequaquam progrediendi licentiam habeant, nisi maxima cogente necessitate. quod tamen Episcopus, in cujus diocesi erunt, omnino procuret, ne foris monasterio vagandi usum habeant. sed si necessitas sit ad aliquam obedientiam aliquem foris pergere, & hoc cum consilio & consensu Episcopi fiat, & tales personæ cum testimonium foris mittantur in quibus nulla sit suspitio mala vel à quibus nulla opinio mala oriatur. Foris verò peculium vel res monasterij sui Abbas cum Episcopi sui licentia & consilio ordinet qui prævideat, non monachum, nisi alium fidelem. Quæstum verò secularem vel concupiscentiam mundanarum rerum omnibus modis devitent: quia avaritia vel concupiscentia hujus mundi omnibus est evitanda Christianis, maximè tamen his qui mundo & concupiscentiis abrenuntiasse videntur. Lites & contentiones nequaquam neque infra neque foris monasterio movere præsumant. Qui autem præsumpserint, gravissima disciplina regulari corripiantur, ut taliter ceteri metum habeant talia perpetrandi. Ebrietatem & comessationem omnino fugiant, quia inde libidine maximè polluari omnibus notum est. Nam pervenit ad aures nostras opinio perniciosissima, in fornicatione & abominatione & inmunditia multos jam in monasteriis esse deprehensos, maximè contristat & conturbat, quod sine horrore magno dici non potest, ut inde maximam spem salutis omnibus Christianis oriri crederent, id est, de vita & castitate monachorum, in tantum ut aliquis ex monachis sodomitas esse auditum. Vnde etiam rogamus & contestamur ut certissimè ampliùs ex his diebus omni custodia se ex his malis conservare studeant, ut nunquam ampliùs tale quid ad nostras aures perveniat. Et hoc omnibus notum sit, quia nullatenus injusta mala in nullo loco ampliùs in toto regno nostro consentire audeamus, quanto minùs inter eos quos castitatis & sanctimoniæ emendatioris esse cupimus. Certè ampliùs quid tale ad aures nostras pervenerit, non solùm in eos, sed etiam & in ceteros qui talia consentiant, talem ultionem facimus ut nullus Christianus qui hoc audierit nullatenus tale quid perpetrare ampliùs præsumpserit.

Vt monasteria puellarum firmiter observata sint.

XVIII. Monasteria puellarum firmiter observata sint, & nequaquam vagare sinantur, sed cum omni diligentia conserventur, neque litigationes vel contentiones inter se movere præsumant, neque in nullo magistris & Abbatissis inobedientes vel contrariæ fieri audeant. Vbi autem regulares sunt, omnino secundùm regulam observent. Non fornicatione deditæ, non ebrietati, non cupiditati servientes, sed omnimodis justè & sobriè vivant. Et ut in claustra vel monasterium earum vir nullus intret, nisi ad Missam tantùm, & statim exeat. Et ut nemo alterius filiam suam in congregationem sanctimonialium recipiat absque notitia vel consideratione Episcopi

ad

ad cujus diocesim pertinet locus ille; & ut ipse diligenter exquirat qualiter in sancto Dei servitio permanere cupiat, & stabilitatem suam ibidem firmare vel professionem. Ancillæ autem aliorum hominum vel tales feminæ quæ secundùm morem conversationis in sancta congregatione vivere nolunt, omnes pleniter de congregatione eiciantur.

Vt Episcopi & alij Clerici canes ad venandum aut acceptores non habeant.

* XIX. Vt Episcopi, Abbates, Presbyteri, Diaconi, nullúsque ex omni clero canes ad venandum, aut acceptores, falcones, seu sparvarios habere præsumant; sed pleniter se unusquisque in ordine suo canonicè vel regulariter custodiant. Qui autem præsumpserit, sciat unusquisque honorem suum perdere. Ceteri verò tale exinde damnum patiantur ut reliqui metum habeant talia sibi usurpare.

Vt Abbatissæ & sanctimoniales intra claustra sua maneant, nec egrediantur absque licentia & consilio Episcopi.

XX. Vt Abbatissæ unà cum sanctimonialibus suis unanimiter ac diligenter infra claustra se custodiant, & nullatenus foris claustra ire præsumant. Sed Abbatissæ cùm * propter aliquas de sanctimonialibus dirigere, hoc nequaquam absque licentia & consilio Episcopi sui faciant. Similiter & cùm ordinarionem aliquam in monasteriis agere debeant vel aliquas in monasteriis receptiones facere, & hoc cum Episcopis suis pleniter antea retractent; & quod salubrius vel utilius fieri disponat, Episcopi Archiepiscopo annuntient, & cum ejus consilio quæ agenda sunt perficiantur.

Vt Presbyteri Comitum Episcopis suis subjecti sint.

XXI. Vt Presbyteros ac ceteros Canonicos, quos Comites suis in ministeriis habent, omnino eos Episcopis suis subjectos exhibeant, ut canonica institutio jubet, & de his Episcopis suis pleniter sub sancta disciplina eos erudire sint consentientes, sicut nostram gratiam vel suos honores habere desiderant.

Vt Canonici pleniter vitam canonicam observent.

XXII. Canonici autem pleniter vitam observent canonicam, & in domo episcopali vel etiam in monasterio cum omni diligentia secundùm canonicam disciplinam erudiantur. Nequaquam foris vagari sinantur, sed sub omni custodia vivant, non turpis lucri dediti, non fornicarij, non fures, non homicidæ, non raptores, non litigiosi, non iracundi, non elati, non ebriosi, sed casti corde & corpore, humiles, modesti, sobrij, mansueti, pacifici, ut filij Dei digni sint ad sacros ordines promoveri. Non per vicos neque per villas ad Ecclesiam vicini vel terminantes sine magisterio vel disciplina, qui Sarabaïti dicuntur, luxoriando vel fornicando vel etiam cetera iniqua operando quæ consentiri absurdum est.

Qualis debeat esse conversatio Clericorum qui cum Presbyteris degunt.

XXIII. Presbyteri Clericos quos secum habent sollicitè prævideant ut canonicè vivant, non inanis lusibus, vel conviviis secularibus, vel canticis vel luxuriosis usum habeant; sed castè & sobriè vivant.

Ne Presbyter aut Diaconus mulieres in domo sua habeat.

XXIV. Si quis autem Presbyter sive Diaconus post hoc in domo sua secum mulieres extra canonicam licentiam habere præsumpserit, honorem simul & hereditatem privet utriusque ad nostram præsentiam.

Vt Comites & Centenarij justitias faciant.

XXV. Vt Comites & Centenarij omnes ad justitiam faciendam compellant, & juniores tales in ministeriis suis habeant in quibus securi confidant quia legem atque justitiam fideliter observent, pauperes nequaquam opprimant, fures, latronésque, & homicidas, adulteros, maleficos, atque incantatores, vel auguriatrices, omnésque sacrilegos nulla adulatione vel præmio nullóque sub tegimine celare audeant, sed magis prodere, ut emendentur & castigentur secundùm legem, ut Deo largiente omnia hæc mala à Christiano populo auferantur.

Vt judices judicent secundùm legem.

XXVI. Vt judices secundùm scriptam legem justè judicent, non secundùm arbitrium suum.

De hospitalitate.

XXVII. Præcipimúsque ut in omni regno nostro neque dives neque pauper peregrinis hospitia denegare audeant, id est, sive peregrinis propter Deum ambulantibus per terram, sive cuilibet iteranti propter amorem Dei & propter salutem animæ suæ tectum & focum aquam nemo illi deneget. Si autem ampliùs eis aliquis boni facere voluerit, à Deo sibi sciant re-

Matth. 18. Ibid. 25. tributionem optimam, ut ipse dixit: *Qui autem susceperit unum parvulum propter me, me suscipit.* Et alibi: *Hospes fui, & suscepistis me.*

Quam providentiam Comites & Centenarij habere debeant erga Missos dominicos.

XXVIII. De legationibus à Domno Imperatore venientibus Missis directis, ut Comites & Centenarij prævideant omni sollicitudine, sicut gratiam Domni Imperatoris cupiunt, ut absque ullum ort eant per ministeria eorum, omnibusque omnino præcipiant qui hoc debiti sunt prævidere ut nullam moram nusquam patiantur, sed cum omni festinatione eos faciant ire viam suam, & taliter providentiam suam habeant ut Missi nostri disponant.

De pauperibus non opprimendis.

XXIX. De pauperibus verò qui in sua eleemosyna Domnus Imperator concedit qui pro banno suo solvere debent, ut eos judices, Comites, vel Missi nostri pro concesso non habeant constringere pro arte sua.

De his qui ad Imperatorem confugiunt.

XXX. De his quos vult Domnus Imperator Christo propitio ut pacem ac defensionem habeant in regno suo, id sunt, qui ad suam clementiam festinant aliquid nuntiare cupientes, sive ex Christianis, sive ex paganis, aut propter inopiam vel propter famem suffragantiam quærunt, ut nullus eos sibi servitio constringere vel usurpare audeat, neque alienare, neque vendere, sed ubi sponte manere voluerint, sub defensione Domni Imperatoris ibi habeant suffragia in sua eleemosyna. Si quis hoc transgredere præsumpserit, sciat se exinde damnum pati vitam præsumptiosus dispositum jussa Domnum Imperator.

De his qui justitiam Domni Imperatoris annuntiant.

XXXI. Vt his qui justitiam Domni Imperatoris annuntiant nihil læsionis vel injuriæ quis machinare præsumat, neque aliquid inimicitiæ contra eos movere. Qui autem præsumpserit, bannum dominicum solvat. Vel si majoris debiti reus sit, ad suam præsentiam perduci jussum est.

De homicidiis cavendis, de compositione occisorum, & de pænitentia homicidarum.

XXXII. Homicidia, pro quibus multitudo perit populi Christiani, omni contestatione deserere ac vetare mandamus; quia ipse Dominus odia & inimicitias suas fidelibus contradixit, multò magis homicidia. Quomodo enim sibi Deum placatum fore confidit qui filium suum proximum sibi occiderit. Qualiter verò Christum Dominum sibi propitium esse arbitretur qui fratrem suum interfecerit: Magnum quoque & inhabitaculum periculum est cum Deo Patre & Christo cœli terræ dominatore inimicitias hominum movere, quos aliquid tempus latitando effugere potest, sed tamen casu aliquando in manus inimicorum suorum incidit. Deum autem ubi effugere valet, cui omnia secreta manifesta sunt, qui temeritatem ejus ira quis extimat de re. Quapropter ne populus nobis ad regendum commissus hoc malo pereat, hoc omni disciplina devitare prævidimus; quia nos nullo modo placatum vel propitium habebit qui sibi Deum iratum non formidaverit. Sed sævissima distructione vindicare volumus in eum qui malum homicidij ausus fuerit perpetrare. Tamen ne peccatum adcrescat, & inimicitia maxima inter Christianos non fiat, vel suadente diabolo homicidia contingant, statim reus ad suam emendationem recurrat, totáque celeritate perpetratum malum ad propinquos extincti digna compositione emendet. Et hoc firmiter bannimus, ut parentes interfecti nequaquam inimicitiam super commissum malum adaugere audeant, neque pacem fieri petenti denegare, sed data fide paratam conpositionem recipere & pacem perpetuam reddere, verùm autem nullam moram compositionis facere. Vbi autem hoc peccatorum merito contingerit ut quis vel fratres vel propinquum suum occiderit, statim se ad pœnitentiam sibi compositam sumit, & ita ut Episcopus ejus sibi disponat, absque ulla ambiguitate, sed juvante Domino perficere suum remedium studeat, & cooponat occisum secundùm legem, & cum propinquis suis se omnino complaceat, & data fide nullam inimicitiam exinde movere nemo audeat. Qui autem dignam emendationem facere contempserit, hereditate privetur usque ad judicium nostrum.

De incestis puniendis. Et de Friccone, qui incestum in sanctimoniali perpetravit.

XXXIII. Incestuosum scelus omnino prohibemus. Si quis autem nefanda fornicatione contaminatus fuerit, nullatenus sine districtione gravi relaxetur; sed taliter ex hoc corripiatur ut ceteri metum habeant talia perpetrandi, ut auferatur penitùs immunditia à populo Christiano, &

nt reus ex hoc per pœnitentia ammittat pleniter sicut ei ab Episcopo suo disponatur, & eadem femina in manus parentum sit constituta usque ad judicium nostrum. Si autem judicium Episcopi ad suam emendationem consentire noluerit, tunc ad nostram præsentiam perducatur, memores exempli quod de incesto factum est quod Fricco perpetravit in sanctimoniali Dei.

Vt omnes parati sint quandocunque Domnus Imperator jusserit.

XXXIV. Vt omnes pleniter bene parati sint quandocunque jussio nostra vel annuntiatio advenerit. Si quis autem tunc se imparatum esse dixerit & præterierit mandatum, ad palatium perducatur; & non solùm ille, sed etiam omnes qui bannum vel præceptum nostrum transgredere præsumunt.

De honore Episcoporum & Presbyterorum. Et de nuptiis illicitis.

XXXV. Vt omnes omnino Episcopos & Presbyteros suos omni honore venerentur in servitio & voluntate Dei; & ne incestis nuptiis & se ipsos & ceteros maculare audeant, conjunctiones facere non præsumant antequam Episcopi Presbyteri cum senioribus populi consanguinitatem conjungentium diligenter exquirant. Et tunc cum benedictione jungantur. Ebrietatem devitent, rapacitatem fugiant, furtum non faciant; lites & contentiones atque blasphemia sive in conviviis sive in conplacito omnino devitentur, sed cum caritate & concordia vivant.

Vt omnes Missis dominicis consentientes sint ad justitias faciendas. Et de perjurio cavendo.

XXXVI. Et ut omnes omnino ad omnem justitiam exsequendam Missis nostris sint consentientes; & usum perjurij omnino non permittant, quia hoc pessimum scelus Christiano populo auferri necesse est. Si quis autem post hoc in perjurio probatus fuerit, manum dextera semper deresciat; tamen hereditare propria priventur usque ad nostrum judicium.

De patricidis & fratricidis, & de eorum pænitentia.

XXXVII. Vt hij qui patricidia vel fratricidia fecerint, avunculum, patruum, vel aliquem ex propinquis occiderint, & judicium Episcoporum, Presbyterorum, ceterorúmque judicum obedire & consentire noluerint, quod ad salutem animæ suæ justúmque judicium solvendum Missi nostri & Comites in Italia custodia coartent ut salvi sint, nec ceterum populum coinquinent, usque dum in nostra præsentia perducantur, & de res proprias suas interim nihil habeant.

De illicitis & incestis conjunctionibus.

XXXVIII. Similiter & his fiat qui inlicitis & incestis conjunctionibus reprehensi sunt correpti, & nec se emendare volunt, neque Episcopis neque Presbyteris suis obtemperare, & bannum nostrum præsumunt contemnere.

Vt nemo feramina furetur in forestibus dominicis.

XXXIX. Vt in forestes nostras feramina nostra nemo furari audeat, quod jam multis vicibus fieri contradiximus, & nunc iterum bannimus firmiter ut nemo ampliùs faciat, sicut fidelitatem nobis promissam unusquisque conservare cupiat, ita sibi caveat. Si quis autem Comes vel Centenarius aut Bassus noster aut aliquis de ministerialibus nostris feramina nostra furaverit, omnino ad nostram præsentiam perducantur ad rationem. Ceteris autem vulgis, qui ipsum furtum de feraminibus fecerit, omnino quod justum est componat, nullatenúsque eis exinde aliquid relaxetur. Si quis autem hoc scierit alicui perpetratum, in ea fidelitate conservata quam nobis promiserunt & nunc promittere habent, nullus hoc celare audeat.

Capitula ad omnes generaliter.

XL. Novissimè igitur ex omnibus decretis nostris nosse cupimus in universo regno nostro Missos nostros nunc directos, sive inter ecclesiasticos viros, Episcopos, Abbates, Presbyteros, Diaconos, Canonicos, omnes monachos, sive sanctimoniales, qualiter unusquisque in suo ministerio vel professione nostra bannum vel decretum habeat conservatum, vel ubi civibus ex his dignum sit ex bona voluntate sua gratias agere vel adjutoria impendere, vel ubi aliquid adhuc sit necessitatis emendare. Simili autem laicos & in omnibus ubicunque locis. Si de mundeburde sanctarum Ecclesiarum vel etiam viduarum & orphanorum seu minimum potentium atque rapina, nec non de exercitali placito instituto, & super ipsis causis, qualiter præcepto vel voluntati nostræ sint obedientes, vel etiam qualiter bannum nostrum habeant conservatum, qualitérque super omnia unusquisque certamen habeat in sancto servitio seipsum custodire. Et si hæc omnia bona & bene sunt ad Dei omnipotentis laudem, ei gratias re-

feramus, ut dignum est. Vbi autem aliquid malum esse credimus, sic ad emendandum omne studio & voluntate certamen habeamus ut cum Dei adjutorio hoc ad emendationem perducamus, & ad nostram æternam mercedem & omnium fidelium nostrorum. Similiter & de Comitibus vel Centenariis ministerialibus nostris inter nos omnia supradicta nosse cupimus feliciter.

Admonitio de symbolo fidei.

XLI. Audite, fratres dilectissimi, pro salute vestra hunc Missum ut ammoneamus vos quomodo secundùm Deum justè & bene vivatis, & hoc secundum cum justitia & cum misericordia conversemur. Ammonemus vos in primis ut credatis unum Deum Patrem omnipotentem & Filium & Spiritum sanctum. Hic est unus Deus & verus, perfecta Trinitas, & vera unitas. Deus, creator omnium bonorum nostrorum. Credite filium Dei pro salute mundi hominem factum, natum de Spiritu sancto & Virgine Maria. Credite quòd pro nostra salute mortem passus est, & tertia die surrexit à mortuis, ascendit in cœlo, sedet ad dexteram Dei. Credite eum venturum ad judicandos vivos & mortuos, & tunc reddet unicuique secundùm opera sua. Credite unam Ecclesiam, id est, congregationem bonorum hominum per totum orbem terræ. Et scitote quia illi soli salvi esse poterunt & illi soli ad regnum Dei pertinent qui in istius Ecclesiæ fedis & communione & caritate perseverant.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCII.

SIVE

ALIA CAPITVLA

DATA MISSIS DOMINICIS EODEM ANNO.

Nunc primùm edita ex duobus antiquis codicibus manuscriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero sancti Vincentij Metensis.

ITEM CAPITVLA KAROLI IMPERATORIS MAGNI.

I. DE fidelitate jusjurandum ut omnes repromittant.

II. De Episcopis & reliquis sacerdotibus, si secundùm canonicam institutionem vivant, & si canones bene intellegant & adimpleant.

III. De Abbatibus, utrum secundùm regulam an canonicè vivant, & si regulam aut canones bene intellegant.

IV. De monasteriis virorum ubi monachi sunt, si secundùm regulam vivant, ubi promissa est.

V. De monasteriis puellarum, utrum secundùm regulam an canonicè vivant, & de claustris earum.

VI. De legibus mundanis.

VII. De perjuriis.

VIII. De homicidiis.

IX. De adulteriis & inlicitis causis perpetratis tam per episcopia & monasteria virorum & puellarum quàmque inter seculares homines.

X. De illis hominibus qui nostra beneficia habent destructa & alodes eorum restauratos. Similiter & de rebus Ecclesiarum.

XI. De illis Saxonibus qui beneficia nostra in Francia habent, quomodo aut qualiter habeant condricta.

XII. De oppressione liberorum hominum pauperum qui in exercitu ire debent, & à judicibus sunt oppressi.

XIII. Vt omnes præparati sint bene, quandocunque nostra jussio venerit.

XIV. De navigiis præparandis circa littora maris.

XV. De liberis hominibus qui circa maritima loca habitant, si nuntius venerit ut ad succurrendum debeant venire, & hoc neglexerint, unusquisque solidos viginti componat, medietatem in dominico, medietatem ad populum. Si ictus fuerit, solidos quindecim componat ad populum, & fredo dominico.

XVI. De legationibus ad nos venientibus, & de Missis à nobis directis.

XVII. De his quos volumus ut pacem habeant & defensionem per regna Christo propitio nostra.

XVIII. De illis hominibus qui justitiam nostram adnuntiantes occisi sunt.

XIX. De decimis & nonis atque justitia Ecclesiarum Dei, ut omnes dare & emendare studeant.

XX. De banno Domni Imperatoris Karoli, quod per semetipsum consuetus est bannire, id est, de mundoburdo Ecclesiarum & viduarum & orphanorum & minùs potentium, atque de rapto, & de exercitali placito instituto, ut hi qui ista inruperint, bannum dominicum omnimodis componant.

XXI. Vt omnes habeant bonos Vicedominos & Advocatos.

XXII. Vt diligenter inquirant inter Episcopos, Abbates, sive Comites, vel Abbatissas, atque Vassos nostros, qualem concordiam & amicitiam ad invicem habeant per singula ministeria, aut si aliqua discordia inter ipsos esse videtur, & omnem veritatem in eorum sacramento nobis exinde renuntiare non negligant.

XXIII. De omni re insuper totum undecunque necesse fuerit, tam de justitiis nostris, quàmque justitiis Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum, & ceterorum hominum inquirant & perficiant. Et quodcunque ad emendandum invenerint emendare studeant in quantum meliùs potuerint. Et quod per se emendare non potuerint, in præsentiam nostram adduci faciant.

DE LOCIS VBI MISSI ESSE DEBENT.

IN primis de Aurelianense civitate ad Segonnam quomodo rectum est, deinde ad Trecas cum Tricassino toto, inde ad Lingonis, de Lingonis ad Bissancion in villam partis Burgundiæ, inde verò ad Augustidunum, postea ad Ligerem usque ad Aurelianis, sunt Missi Magnus Archiepiscopus & Godefridus Comes.

In Parisiaco, Melciano, Melidunensi, Provinensi, Stampinsi, Carnotinsi, Pinciacinsi, Fardulfus & Stephanus. In Cenomanico, Hoxonensi, Livino, Bajocassino, Constantino, Abrincatino, Ebrecino, & Madricinsi, & de illa parte Sequanæ, Rodomensi, Magenardus Episcopus & Madelgaudus.

SACRAMENTALE PROMISSIONIS FACTÆ IMPERATORI.

SAcramentale qualiter promitto ego quòd ab isto die in antea fidelis sum Domno Karolo piissimo Imperatori filio Pippini Regis & Berthanæ Reginæ pura mente absque fraude & malo ingenio de mea parte ad suam partem, & ad honorem regni sui, sicut per drictum debet esse homo domino suo. Si me adjuvet Deus & ista sanctorum patrocinia, quæ in hoc loco sunt, quia diebus vitæ meæ per meam voluntatem, in quantum mihi Deus intellectum dederit, si attendam & consentiam.

ITEM ALIVD.

SAcramentale qualiter repromitto ego Domno Karolo piissimo Imperatori filio Pippini Regis & Berthanæ fidelis sum sicut homo per drictum debet esse domino suo, ad suum regnum, & ad suum rectum. Et illud sacramentum quod juratum habeo custodiam & custodire volo, in quantum ego scio & intellego, ab isto die in antea. Si me adjuvet Deus, qui cœlum & terram creavit, & ista sanctorum patrocinia.

CAPITVLARE AQVISGRANENSE

SIVE

CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCCIII.

Factum, ut videtur, in magna synodo, quando Paulinus Patriarcha Aquileiensis vices apostolicæ sedis tenuit in Aquis.

De rebus Ecclesiæ non dividendis.

Lib. 1. Capitular. c. 77. I. QVia juxta sanctorum patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cuique non solùm habita conservare, verùm etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus. Tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus ullius Ecclesiæ suspicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, statuimus ut neque nostris neque filiorum & Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs divisionem aut jacturam patiantur.

Vt Episcopi per electionem cleri & populi vita merito & sapientia eligantur.

Ibid. c. 78. II. Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberiùs potiretur honore, adsensum ordini ecclesiastico præbuimus, ut scilicet Episcopi per electionem cleri & populi secundùm statuta canonum de proprio dioceſi, remota personarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & sapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo sibi subjectis usquequaque prodesse valeant.

Vt Ecclesiarum privilegia vel facultates, sive quicquid ad ejus dominium pertinet, nullus invadere præsumat.

VI. 426. III. Præcipimus omnibus ditioni nostræ subjectis ut nullus privilegia Ecclesiarum vel monasteriorum infringere, résque Ecclesiarum invadere, vel vastare, aut alienare, vel facultates earum dirripere præsumat, nec sine precaria possidere pertentet: quia, sicut à sanctis patribus instructi sumus, gravissimum peccatum hoc esse dinoscitur, testante sacra scriptura, quæ ait: *Qui abstulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non esse peccatum, homicidij particeps est.* Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit. Mater nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritaliter regeneravit. Ergo qui Christi pecunias & Ecclesiæ fraudat vel rapit, sive vastat vel alienat, homicida ante conspectum justi judicis esse deputabitur. De quo quidam sapientium dicit: *Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit.*

De Chorepiscoporum superstitione atque damnatione.

IV. Omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris notum esse volumus quia non parva quæstio de Chorepiscoporum superstitione ad nos non semel aut bis aut ter venerat, sed sæpissime nostris auribus molestiam intulerat. Ipsa enim quæstio non solùm inter Clericos sed etiam inter laicos crebriùs ventilabatur. Dicebant ergo Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi à regularibus Episcopis ordinati non esse eos Presbyteros vel Diaconos aut Subdiaconos qui à Chorepiscopis videbantur quasi sacrati, nec sacerdotale eos debere peragere officium, nisi forent à canonicè ordinaris Episcopis consummati. Sumentes quoque de canonica auctoritate sanctionem, affirmabant à Chorepiscopis ordinatos vulneratum potiùs quàm episcopaliter sanctificatum per illam manus impositionem habere caput. Vbi autem vulnus infixum est, medicina est adhibenda, qua possit recipere sanitatem. Similiter & laici dicebant quòd talium ministrorum vel sacerdotum, id est, qui à Chorepiscopis erant quasi ordinati, officia audire nollent, nec eorum infantes majores vel minores aut familiam eorum per manus impositionem consignari vel confirmari usquam vellent, ne magis vulnus quàm benedictionem acciperent. Quod jurgium cùm enucleatiùs discutere voluissemus, placuit nobis ex hoc apostolicam sedem VII. 160.

consulere, jubente canonica auctoritate atque dicente: *Si majores causæ in medio fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, ut sancta synodus statuit & beata consuetudo exigit, incunctanter referatur.* Quapropter Arnonem Archiepiscopum ad Leonem Apostolicum misimus, ut inter cetera quæ ferebat, etiam eum ex hoc interrogaret; ut quicquid super his definiendum esset, apostolica auctoritate à nostris Episcopis regulariter sopiretur. Qui nobis verbis & scriptis ab eo renuntians hæc non esse necesse iterare vel definire, quia sœpissime à suis prædecessoribus & à multis sanctis Episcopis atque synodalibus sanctionibus eos esse prohibitos atque damnatos; & ideo non esse necesse ventilare, sed definita tenere. Dixit enim nullum fore Presbyterum vel Diaconum aut Subdiaconum ab eis ordinatum, nec Ecclesiam ab eis dedicatam, nec virginem consecratam, nec quemquam confirmatum, neque quicquam quod de episcopali ministerio præsumpsere esse peractum, sed quicquid ex his ab eis inlicitè erat præsumptum, omnia à canonicè ordinatis Episcopis debere rite peragere & in meliorem statum reformare: quia quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum. Prædictos autem Chorepiscopos omnes præcepit damnare & in exilio detrudi. Ista verò omnes, maximè regni nobis à Deo commissi, Episcopi cum eodem Arnone permittente præfato Apostolico mitiùs tractantes, jamdictos villanos Episcopos inter Presbyteros statuerunt, ita ut ampliùs nihil de episcopali ministerio præsumerent, nec ipsi deinceps à quoquam fierent qui gradus sui periculum vitare vellet. Decretum namque est in synodo quam Reginisburc pro eadem vel pro aliis causis apostolica auctoritate præfato prætexto habuimus nihil ex prædictis à quoquam eorum agere nec facere volentibus consentire, sed quicquid ab his episcopaliter præsumptum est, à canonicè ordinatis Episcopis peragi debere, nec ullum usquam de episcopali ministerio à Chorepiscopis aliquid accepisse, quia nihil in dante erat quod aliquis horum accipere potuisset: quoniam quod non habuit quis eorum, dare non potuit. Nam Episcopi non erant, quia nec ad quandam civitatis episcopalem sedem titulati erant, nec canonicè à tribus Episcopis ordinati. Ideo de episcopali ministerio nihil agere potuerunt. Et idcirco non ostenditur gestum quod præfixi agere putaverunt, quia quod non habuerunt, nullatenus dare potuerunt. Ideo namque nulla causa permittit ut videatur iteratum quod de causis memoratis à canonicè ordinatis Episcopis cognoscitur regulariter peractum. Vnde & cùm sœpe quæstio de malè accepto honore nascatur, quis ambigat nequaquam esse tribuendum quod non decet fuisse conlatum. Scimus enim, sicut & in antiquis patrum legitimus decretis, posse vera ac justa legitimi Episcopi benedictione auferri omne vitium quod à vitioso fuerat injectum.

Vt nullus Chorepiscopus per impositionem manus Spiritum sanctum tradat aut consecrationem pontificalem faciat.

V. Placuit, sicut Leonis Papæ & om- VII. 413.
nium Episcoporum nostrorum atque reliquorum fidelium generali & synodali consultu decrevimus, ut nullus Chorepiscopus per manus impositionem Spiritum sanctum tradere aut sacerdotes vel Leviras aut Subdiaconos Sacrare, vel virgines velare, aut sanctum chrisma conficere, vel Ecclesias aut altaria sacrare, aut benedictionem in publica Missa populis tribuere præsumat. quæ omnia summis Pontificibus, id est, cathedralibus Episcopis, debentur, & non Chorepiscopis vel Presbyteris, quorum formam, juxta sanctorum canonum decreta, Chorepiscopi gerunt. Si autem hi aliquid ex his agere tentaverint, irrita erunt quæ ab eis geruntur, & ipsi omni ecclesiastico honore funditus priventur.

De his qui à Chorepiscopis sunt ordinati Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi.

VI. Vt hi qui à Chorepiscopis Presby- VII. 414.
teri vel Diaconi aut Subdiaconi sunt ordinati nullatenus in presbyteratus vel diaconatus aut subdiaconatus officio ministrare præsumant. Similiter homines qui ab imperitis ab eis videntur esse confirmati, vel virgines seu Ecclesiæ sacratæ, aut chrisma confectum, sive altaria dedicata, pro confirmatis vel sacratis aut dedicatis minimè habeantur: quia quæ illi non habuerunt, dare non potuerunt. quoniam ex his eis quicquam agere non licet. quæ omnia summis Pontificibus debentur, & non Chorepiscopis, qui nec summi Pontifices vel Episcopi fuerunt nec deinceps unquam fieri possunt. Nullum enim ex septuaginta ex his aliquid unquam fecisse legimus vel scimus; ad quorum exemplum & formam Presbyteros vel Chorepiscopos, antequam

ipsi Chorepiscopi prohibiti essent, fuisse agnovimus. Hæc verò omnia à cathedralibus Episcopis, qui à comprovincialibus Episcopis aut præsentia aut judicio Metropolitani consecrati esse noscuntur, agenda sunt, & non à Presbyteris vel Chorepiscopis, qui ambo unius formæ esse videntur. Quæ si ab eis aut propter imperitiam aut propter præsumptionem acta, ut prædictum est, ab imperitis esse putantur, à cathedralibus tamen Episcopis reformanda vel peragenda sunt; quia quæ illi in his agere cogitarunt, imperfecta remanserunt; &, ut jam prælibatum est, quod illi non habuerunt, dare non potuerunt. Episcopi namque non fuerunt, quia nec à tribus Episcopis nec ad aliquam episcopalem cathedram ordinari fuerunt. & ideo ex his nihil agere potuerunt. Et ne alicui talis ordinatio vel confirmatio aut consecratio reiteratio esse videatur, attendat illud quod scriptum est: *Quod non ostenditur gestum, ratio non finit ut videatur iteratum.* Et reliqua talia eorúmque similia.

De sacerdotum purgatione.

V. 36. VII. Omnibus vobis visu aut auditu notum esse non dubitamus quòd sæpissime, suadente antiquo hoste, Sacerdotibus diversa crimina obiciantur. Sed quoniam qualiter ex eis ab his rationabilis examinatio & satisfactio fiat, licèt tempore bonæ memoriæ Domini genitoris nostri Pippini sive priscis temporibus à sanctis patribus & à reliquis bonæ devotionis hominibus sæpissime ventilatum fuerit, nos tamen pleniter & ad liquidum definitum reperire minimè quivimus. Nostris quippe temporibus idipsum à sanctis Episcopis & reliquis Sacerdotibus, & ceteris ecclesiasticæ dignitatis ministris nostris in regnis seu in aliis Deo degentibus, nobisque unà cum eis agentibus, sæpissime propter multas & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diversis partibus venerunt, ventilatum est. Sed qualiter consultu Domni & patris nostri Leonis Apostolici ceterorúmque Romanæ Ecclesiæ Episcoporum & reliquorum Sacerdotum, sive Orientalium & Græcorum Patriarcharum, & multorum sanctorum Episcoporum & Sacerdotum, necnon & nostrorum Episcoporum omnium, ceterorúmque Sacerdotum ac Levitarum auctoritate & consensu, atque reliquorum fidelium & cunctorum Consiliariorum nostrorum consultu definitum est, vobis omnibus utriusque ordinis ministris scire volumus. Statutum est namque ratione & necessitate ac auctoritate prædicta consultu quòd quotienscunque cuiquam Sacerdoti crimen imponitur, si ipsis accusator talis fuerit ut accipi debeat, quia quales ad accusationem Sacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expressum est. Si autem, ut dictum est, ille accusator, qui canonicè est recipiendus, eum cum legitimo numero verorum & bonorum testium adprobare in conspectu Episcoporum poterit, tunc canonicè dijudicetur. Et si culpabilis inventus fuerit, canonicè damnetur. Si verò eum supra-scripto pretexto adprobare ipse accusator minimè poterit; & hoc canonicè definiatur. Ipse ergo Sacerdos si suspiciosus aut incredulus suo Episcopo aut reliquis suis consacerdotibus sive bonis & justis de suo populo vel de sua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut in prædicta suspicione remaneat, cum tribus aut quinque vel septem bonis ac vicinis Sacerdotibus, exemplo prædicti Leonis Papæ, qui duodecim Presbyteros in sua purgatione habuit, vel eo ampliùs, si suo Episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi inesse perspexerit, & cum aliis bonis & justis hominibus, se sacramento coram populo super quatuor evangelia dato purgatum Ecclesiæ reddat. Si quis autem scire desiderat quales testes ad accusationem Sacerdorum recipi debeant, & quid de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus reperire poterit.

ALIUD

ALIVD CAPITVLVM
DE PVRGATIONE SACERDOTVM

Datum, ut apparet, post tempus superioris Capitularis, eodem tamen anno, & ante synodum VVormatiensem.

Vt Presbyteri criminosi ad synodum venientes in medio collocentur.

Lib. V. Capitular. c. 370. PResbyteros criminosos canonicè ad synodum venientes jubemus juxta decreta Papæ Innocentij capitulo XXXIII. in medio collocari; discussisque objectionibus quæ ipsis Presbyteris impinguntur, si convinci potuerint, à sacerdotali removeantur officio, (quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt) atque alieni efficiantur à ministerio quod vivendo inlicitè polluerunt. Et si convinci non potuerint, secundùm anterius capitulum consultu Leonis Papæ & multorum Episcoporum statutum, cum aliis Presbyteris & fidelibus justisque hominibus satisfaciant Episcopo suo & populo.

ITEM ALIVD CAPITVLVM
DE PVRGATIONE SACERDOTVM

Datum sub finem anni DCCCIII. Aquisgrani, ut videtur, quò se contulisse Karolum Imperatorem post habitum Conventum VVormatiensem colligitur ex annalibus Francorum Metensibus.

De purgatione sacerdotum, qualiter VVormatiæ secunda vice à Domno Karolo & à suis tractata atque sopita est.

Lib. VII. Capitular. cap. 381. OMnibus vobis tam præsentibus quàm & futuris scire cupimus quia ideo consultu sedis apostolicæ & omnium nostrorum Episcoporum ac reliquorum sacerdotum atque maximè cunctorum fidelium nostrorum de purgatione criminatorum sacerdotum tanta tractavimus, eámque cum testibus, sicut in anteriori Capitulari nostro continetur, fieri decrevimus, quoniam nesciebamus eandem causam à beato Gregorio Papa esse definitam. Nam cùm VVarmatia generalem conventum habuissemus, adlata est nobis à Riculfo Mogonciacensi Metropolitano epistola beati Gregorij Papæ, in qua inter cetera continebantur hæc: *De Presbytero verò vel quolibet sacerdote à populo accusato, si certi non fuerint testes qui crimini inlato non adprobent veritatem, jusjurandum erit in medio, & illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate cui nuda & aperta sunt omnia; sicque maneat in proprio gradu.* (Gregor. II. epist. 9. c. 3.) Ista verò omnia, quia vires nostras excedunt, in judicio Episcoporum juxta canonicam sanctionem definienda relinquimus; ut hæc, quando orta fuerint, ita definire satagant ut nec secundùm seculum justam reprehensionem nec penes Deum, quod absit, damnationem, sed æternæ beatitudinis, ipso auxiliante qui omnia infucata præstat, præmia consequantur.

CAPITVLARE SECVNDVM
ANNI DCCCIII.
SIVE
CAPITVLA ADDITA AD LEGEM SALICAM.

Incipiunt capitula quæ in lege Salica Domnus Augustus Karolus anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi DCCCIII. *imperij verò sui anno tertio præponendo addere jussit.*

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De homicidiis Clericorum.

Lib. III. Capitular. cap 25. I. QVi Subdiaconum occiderit, trecentos solidos componat; qui Diaconum, quadringentos; qui Presbyterum, sexcentos; qui Episcopum, nongentos. Qui monachum, quadringentis solidis culpabilis judicetur.

De immunitate, si aliquod damnum ibi factum fuerit.

III. 26. II. Si quis in immunitate damnum aliquod fecerit, sexcentos solidos componat. Si autem homo furtum aut homicidium fecerit, vel quodlibet crimen foris committens infra immunitatem fugerit, mandet Comes vel Episcopo, vel Abbati, vel Vicedomino, vel quicunque locum Episcopi aut Abbatis tenuerit, ut reddat ei reum. Si illum contradixerit, & eum reddere noluerit, in prima contradictione quindecim solidis culpabilis judicetur. Si ad secundam inquisitionem eum reddere noluerit, triginta solidis culpabilis judicetur. Si nec ad tertiam inquisitionem consentire voluerit, quicquid reus damnum fecerit, totum ille qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, solvere cogatur. Et ipse Comes veniens licentiam habeat ipsum hominem infra immunitatem quærendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem statim in prima inquisitione Comiti responsum fuerit quòd reus infra immunitatem quidem fuisset, sed fuga lapsus fit, statim juret qui locum Episcopi vel Abbatis tenuerit quòd ipse eum ad justitiam cujuslibet disfaciendam fugere non fecisset, & sit ei in hoc satisfactum. Si autem intranti in ipsam immunitatem Comiti collecta manu quislibet resistere tentaverit, Comes ad Regem vel Principem deferat, ibique judicetur; ut sicut ille qui immunitate damnum fecit, sexcentos solidos componere debuit, ita qui Comiti collecta manu resistere præsumpserit, sexcentis solidis culpabilis judicetur.

De confugio ad Ecclesiam.

I. 134. III. Si quis ad Ecclesiam confugium fecerit, intra ipsius atria Ecclesiæ pacem habeat, nec sit ei necesse Ecclesiam ingredi; & nullus eum inde per vim abstrahere præsumat; sed liceat ei confiteri quod fecit, & inde per manus bonorum hominum ad discussionem in publicum producatur.

De eo qui in judicio injustè aliquem contra alium altercantem adjuvare præsumpserit.

III. 27. IV. Si quis hominem in judicio injustè contra alium altercantem adjuvare per malum ingenium præsumpserit, atque inde coram judicibus vel Comite increpatus fuerit, & negare non potuerit, quindecim solidis culpabilis judicetur.

De eo qui de libertate sua interpellatus aliquem de propinquis suis occiderit.

App. II. 3. V. Si quis de libertate sua fuerit interpellatus, & timens ne in servitium cadat, aliquem de propinquis suis, per quem se in servitium casurum timens occiderit, id est, patrem aut matrem, amitam, patruelem, avunculum, vel quamlibet hujusmodi propinquitatis personam, ipse qui hoc perpetraverit moriatur, agnatio ejus & consanguinitas in servitutem cadat. Et si negaverit se illum occidisse, ad novem vomeres ignitos judicio Dei examinandus accedat.

De his qui ad casam Dei res suas tradere voluerint.

I. 135. VI. Qui res suas pro anima sua ad casam Dei tradere voluerit, domi traditionem faciat coram testibus legitimis. Et quæ hactenus in hoste factæ sunt traditiones, de quibus nulla est quæstio, stabiles permaneant. Si verò aliquis alij res suas tradiderit, & in hostem profectus fuerit, & ille cui res traditæ sunt interim mortuus fuerit, qui res tradidit, cùm reversus fuerit, adhibitis testibus coram quibus traditio facta est, res suas recipiat. Si autem & ipse mortuus fuerit, heredes ejus legitimi res traditas recipiant.

De homine qui per chartam libertatem consecutus est.

III. 28. VII. Si quis per chartam ingenuitatis à domino suo legitimè libertatem est consecutus, liber permaneat. Si verò aliquis eum injustè inservire tentaverit, & ille chartam ingenuitatis suæ ostenderit, & adversarium injustè se inservire velle comprobaverit, ille qui hoc tentavit multam quæ in charta descripta est solvere cogatur. Si verò charta non paruerit, sed jam ab illo qui eum inservire voluerit disfacta est, vvidrigildum ejus componat, duas partes illi quem inservire voluerit, tertiam Regi; & ille iterum per præceptum Regis libertatem suam conquirat.

De libero homine qui se loco vvadij tradidit.

VIII. Liber qui se loco vvadij in alterius potestatem commiserit, *ibique constitutus damnum aliquod cuilibet fecerit, qui eum in locum vvadij suscepit, aut damnum solvat, aut hominem in mallo productum dimittat, perdens simul debitum propter quod eum in vvadio suscepit. Et qui damnum fecit, dimissus juxta qualitatem rei cogatur emendare. Si verò liberam feminam habuerit; usque dum in pignus extiterit, & filios habuerint, liberi permaneant. III. 29.

De debitis regalibus, qualiter solvi debeant.

IX. Omnia debita quæ ad partem Regis solvere debent, solidis duodecim denariorum solvant, excepto freda quæ in lege Salica conscripta sunt. Illa eisdem solidis quibus ceteræ compositiones solvi debent componantur. III. 30.

De eo qui causam judicatam repetere præsumit.

X. Si quis causam judicatam repetere præsumpserit in mallo, ibique testibus convictus fuerit, aut quindecim solidos componat, aut quindecim ictus ab Scabineis qui causam priùs judicaverunt accipiat. III. 31.

De eo qui in testimonium assumitur, qualis esse debeat.

XI. Optimus quisque in pago vel civitate in testimonium adsumatur, & cui is contra quem testimoniare debet nullum crimen possit indicere. III. 32.

EXPLICIT.

In vetustissimo codice MS. bibliothecæ Thuanæ ista posita sunt in fronte superiorum capitulorum.

Hæc sunt capitula quæ Domnus Karolus Magnus Imperator jussit scribere in Consilio suo, & jussit eas ponere inter alias leges.

In codice verò Sangallensi hæc adduntur post ultimum capitulum.

ISTA XI. CAPITVLA AD OMNIBVS LEGIBVS MITTENDA SVNT.

Inter schedas Iacobi Sirmondi reperi exemplar superiorum capitulorum, quod ille ex veteri codice descripserat, in quo hæc epigraphe legebatur.

Anno tertio clementissimi Domini nostri Karoli Augusti, sub ipso anno, hæc facta capitula sunt, & consignata Stephano Comiti, ut hæc manifesta faceret in civitate Parisius mallo publico, & illa legere faceret coram Scabineis. quod ita & fecit. Et omnes in uno consenserunt, quòd ipsi voluissent omni tempore observare usque in posterum. Etiam omnes Scabinei, Episcopi, Abbates, Comites, manu propria subter signaverunt.

CAPITVLARE TERTIVM
ANNI DCCCIII.

Alia capitula minora de causis admonendis.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De Ecclesiis emendandis.

App. I. 12 I. DE Ecclesiis emendandis, & ubi in uno loco plures fuerint quàm necesse sit, ut destruantur quæ necessariæ non sunt, & aliæ construantur.

De ordinatione Presbyterorum. Et de excommunicatione.

II. Vt Presbyteri non ordinentur priusquam examinentur. Et ut excommunicationes passim & sine causa non fiant. I. 136.

De Scabineis, Advocatis, Notariis à Missis dominicis eligendis.

III. 33. III. Vt Missi nostri Scabinios, Advocatos, Notarios per singula loca eligant; & eorum nomina, quando reversi fuerint, secum scripta deferant.

De illis qui legem servare contemnunt.

Ibid. 34. IV. De illis qui legem servare contempserint, ut per fidejussores ad præsentiam Regis deducantur.

De heribannatoris conjecto.

Ibid. 35. V. Vt illi qui heribannum solvere debent, conjectum faciant ad heribannatorem.

De fugitivis ac peregrinis.

App. II. 4. VI. De fugitivis ac peregrinis, ut distringantur, ut scire possimus qui sint aut unde venerint.

Vt bauga & bruniæ non dentur negotiatoribus.

Ibid. 5. VII. Vt bauga & brunias non dentur negotiatoribus.

De mensuris, ut æquales sint.

Ibid. 6. VIII. De mensuris, ut secundùm jussionem nostram æquales fiant.

De vestitura Pippini Regis.

Ibid. 7. IX. Vt non mittantur testimonia super vestitura Domni Pippini Regis.

De colonis & fiscalinis.

III. 36. X. Vt nec colonus nec fiscalinus possint alicubi traditiones facere.

De homine in judicium non mittendo sine causa.

Ibid. 37. XI. Vt nullus præsumat hominem in judicium mittere nisi judicatum fiat.

De conversione liberi hominis.

I. 137. XII. Vt liber homo qui in monasterio regulari comam deposuerit, & res suas ibidem delegaverit, promissionem factam secundùm regulam firmiter teneat.

De his quæ vvadiari debent.

App. II. 8. XIII. Vt omnia quæ vvadiari debent, juxta quod in lege continetur, pleniter secundùm legem ipsam invvadiata fiant. Et in postmodum vel Domnus Rex, vel ille cujus causa est, juxta quod ei placuerit misericordiam faciat.

De his qui ad placitum Imperatoris non fuerunt.

XIV. De Episcopis, Abbatibus, Comitibus qui ad placitum nostrum non fuerunt.

De causa ebrij hominis, & de ejus testimonio. Et de placito Comitis.

III. 38. XV. Vt nullus ebrius suam causam possit conquirere in mallo, nec testimonium dicere. Neque Comes placitum habeat nisi jejunus.

De non cogendo bibere.

XVI. Vt nemini liceat alium cogere ad bibendum. I. 138.

De Missis dominicis vel ceteris hominibus discurrentibus.

XVII. De Missis nostris discurrentibus vel ceteris hominibus in utilitatem nostram iter agentibus, ut nullus mansionem contradicere eis præsumat. III. 39.

De canibus qui in dextro armo tonsi sunt.

XVIII. De canibus qui in dextro armo tonsi sunt, ut homo qui eum habuerit, cum ipso cane in præsentiam Regis veniat. VI. 236.

De capitulis quæ in lege noviter addita sunt.

XIX. Vt populus interrogetur de capitulis quæ in lege noviter addita sunt. Et postquam omnes consenserint, subscriptiones & manufirmationes suas in ipsis capitulis faciant. VI. 237.

De illis qui ad placitum banniri debent.

XX. Vt nullus ad placitum banniatur nisi qui causam suam quærit, aut si alter ei quærere debet. exceptis Scabiniis septem, qui ad omnia placita præesse debent. III. 40.

De falsis testibus.

XXI. De falsis testibus, ut non recipiantur. Ibid. 41.

De non jurando per vitam Regis.

XXII. Vt nullus præsumat per vitam Regis & filiorum ejus jurare. Ibid. 42.

De Saxonibus qui uxores non habent.

XXIII. De illis Saxonibus qui uxores non habent. App. II. 14.

De signatis qui mentiendo vadunt.

XXIV. De signatis qui mentiendo vadunt. *Vide Appendic. 1. cap. 34.* Ibid. 15.

Vt Missi adducant breves de opere.

XXV. Vt Missi nostri qui jam breves detulerunt de annuntiatione, volumus ut adhuc adducant de opere. Ibid. 9.

De mora Missorum dominicorum in locis suæ legationis.

XXVI. Quantam moram faciant in unoquoque loco, & quot homines secum habeant. Ibid. 10.

De prudentia & constantia Missorum.

XXVII. De prudentia & constantia Missorum nostrorum. Ibid. 11.

De falsis monetariis.

XXVIII. De falsis monetariis requirendum est. Ibid. 13.

De generali placito ad Magontiam sive Cabillonem.

XXIX. Si aliæ res fortuitò non præoccupaverint, VIII. Kalendas Iulias, id est, Missa sancti Iohannis Baptistæ, ad Magontiam sive Cabillonem generale placitum nostrum habere volumus. Ibid. 16.

In codice Vaticano & in Metensi ista leguntur in fine superiorum capitulorum.

Hoc fuit datum ad Aquis in tertio anno imperij Domni Karoli Augusti, quando synodus ibi magna fuit.

In codice Bigotiano & apud Lindenbrogium hæc capitula adduntur post superiora.

I.

Teloneus aut census non exigatur à quolibet ubi nec aquam navigio aut pontem transeundum non est.

II.

Et hoc nobis præcipiendum est, ut quicunque in dono regio caballos detulerint, in unumquemque suum nomen habeant scriptum. Similiter & in vestimenta Abbatissarum.

III.

Et hoc nobis præcipiendum est, ut ubicunque inveniuntur Vicarij aliquid mali consentientes vel facientes, ipsos eicere & meliores ponere.

IV.

Vt Comites vel Vicarij eorum legem sciant, ut ante eos injustè quis nemini judicare possit, nec ipsam legem mutare.

In veteri codice MS. bibliothecæ regiæ descriptum reperitur sequens capitulum statim post ultimum capitulum tertij Capitularis anni DCCCIII.

CAP. DE INGENVITATE CHARTARVM.

III. 43. SI quis per chartam ingenuus dimissus fuerit, & à quolibet homine ad servitium interpellatus fuerit, primùm legitimum auctorem suæ libertatis proferat, & in sua libertate perseveret. Si verò legitimus auctor defuerit, testimonio bonorum hominum, qui tunc aderant quando liber dimissus fuit, se defendere permittatur. Si verò & testes defuerint, cum duabus aliis chartis, quæ ejusdem Cancellarij manu firmatæ sint vel subscriptæ, cujuscunque fuerint, suam chartam, quæ tertia est, veram & legitimam esse confirmet. Si autem qui interpellatus fuerit ad servitium nec auctorem nec testimonia habuerit, neque alias duas chartas ad suam chartam confirmandam invenire potuerit, tunc is qui eum interpellavit secundùm legem ipsam chartam falsam efficiat, & servum conquirat. Si verò interpellator aut auctore aut testimoniis aut chartarum contlatione victus fuerit, & hoc quod voluit efficere non potuerit, multam quæ in ipsa ingenuitatis charta continetur cogatur ex solvere.

CAPITVLARE QVARTVM
ANNI DCCCIII.
SIVE
DE LEGE RIPVARENSE.

Cap. I.

I. SI ingenuus ingenuum ictu percusserit, quindecim solidis culpabilis judicetur.

II.

X. Homo regius, id est, fiscalinus & ecclesiasticus vel lidus interfectus centum solidis componatur.

III.

XXII. Homo ingenuus qui multam quamlibet solvere non potuerit, & fidejussores non habuerit, liceat ei semetipsum in vuadium ei cui debitor est mittere usque dum multam quam debuit persolvat. *Item in eodem capitulo, de sonisse.* aut sexcentos solidos componat, aut cum duodecim juret. Aut si ille qui causam quærit,

duodecim hominum sacramenta recipere noluerit, aut cruce aut scuto & fuste contra eum decertet.

IV.

III. 44. XX. Nemini liceat servum suum propter damnum ab illo cuilibet inlatum dimittere; sed juxta qualitatem damni dominus pro illo respondeat, vel eum in compositionem aut ad pœnam petitori offerat. Si autem servus perpetrato scelere fugerit, ita ut à domino penitùs inveniri non possit, sacramento se dominus ejus excusare studeat quòd hoc suæ voluntatis nec conscientiæ fuisset quòd servus ejus tale facinus commisit.

V.

Ibid. 45. XXXIII. Si quis ad mallum legibus bannitus fuerit, & non venerit, si eum sunnis non detinuerit, quindecim solidis culpabilis judicetur. Sic ad secundam & tertiam. Si autem ad quartam venire contempserit, possessio ejus in bannum mittatur donec veniat & de re qua interpellatus fuerit justitiam faciat. Si infra annum non venerit, de rebus ejus quæ in banno missæ sunt Rex interrogetur, & quicquid inde judicaverit fiat. Prima bannitio super noctes septem, secunda super noctes quatuordecim, tertia super noctes viginti & unam, quarta super noctes quadraginta duas. Similiter & de beneficio hominis, si fortè res proprias non habuerit, mittatur in bannum usque Rex interrogetur.

VI.

Ibid. 46. XXXV. Si auctor venerit, & rem intertiatam recipere noluerit, campo vel cruce contendant.

VII.

VI. 223. XLVIII. Qui filios non habuerit, & alium quemlibet heredem facere sibi voluerit, coram Rege vel Comite & Scabiniis vel Missis dominicis, qui tunc ad justitias faciendas in provincia fuerint ordinati, traditionem faciat.

VIII.

LVII. Homo denarialis non antea hereditare in suam agnationem poterit usquequo ad tertiam generationem perveniat. Ibid. 213.

IX.

LXIV. Homo chartularius similiter. Ibid.

X.

LVII. Omne sacramentum in Ecclesia aut supra reliquias juretur. Et quod in Ecclesia jurandum est, vel cum septem electis, vel si duodecim esse debent, quales potuerit invenire. Si illum Deus adjuvet & sancti quorum istæ reliquiæ sunt ut veritatem dicant. Ibid. 214.

XI.

LXXII. Si res intertiata furto ablata fuerit, liceat ei super quem res intertiata fuerit sacramento se excusare de furto quòd nec suæ voluntatis aut conscientiæ fuisset quod ablatum est, aut tantum sine damno restituat. VI. 215.

XII.

De homine qui comprehendit servum. Iussit eum occidere dominos suos duos infantes, unum qui habuit novem annos, alium qui habuit undecim. Ad extremum illum servum, postquam dominos suos illos pueros occidit, in foveam quandam projecit. Et judicatum est ut illum qui novem annos habuit vveregildo componat; alium verò, qui undecim annos habuit, dupliciter; servum, quem mordricum, tripliciter; & bannum nostrum ad omnia.

CAPITVLARE QVINTVM ANNI DCCCIII.

Nunc primùm editum ex duobus antiquis codicibus manuscriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero sancti Vincentij Metensis.

ALIA CAPITVLA ADDENDA SVNT EA QVÆ NVPER AVDITA ET COMPERTA HABEMVS.

Cap. I.

De Clericis & laicis qui chrisma ad aliquam nimietatem dant & accipiunt. Si quis Presbyter aut Diaconus dare aut accipere præsumpserit, gradum amittat. Ceteri Clerici & nonnanes disciplinam corporalem & carceris custodiam sustineant. Laici qui acceperint, aut alicui dederint, manum perdant.

II.

De negotio super omnia præcipiendum est ut nullus audeat in nocte negotiare in vasa aurea & argentea, mancipia, gemmas, caballos, animalia, excepto vivanda & fodro, quod iter agentibus necessaria sunt; sed in die coram omnibus & coram testibus unusquisque suum negotium exerceat.

III.

Reliqua capitula quæ inanteriore capitulari scripta sunt, tam de venundatione annonæ, & de reliquis justitiis, & de restauratione Ecclesiarum, & de pace, & de fugitivis, & de singulis quibusque causis, omnia ita observentur.

Heic desunt capita octo.

XII.

Nemini liceat servum suum propter damnum à se dimittere; sed juxta qualitatem culpæ dominus ejus pro ipso servo respondeat, aut componat quicquid ille fecit usque ad super plenam leudem liberi hominis. Quicquid super hoc fuerit, inregauditio esse videtur.

XIII.

Si inventus fuerit quis chartam falsam fecisse aut falsum testimonium dixisse, manum perdat aut redimat.

XIV.

Vt homo liber peccato imminente, quod absit, patrem aut matrem, avunculum vel nepotem interfecerit, hereditatem propriam amittat. Et si quis mœchatus fuerit matrem, sororem, amitam, aut neptam, similiter hereditatem perdat.

XV.

Vt homines fiscalini sive coloni aut servi in alienum dominium commorantes, à priore domino requisiti, non aliter eisdem concedantur nisi ad priorem locum, ubi priùs visus fuit mansisse, illuc revertatur, & ibi diligenter inquiratur de statu ipsius cum cognatione ejus. Hoc à nobis præceptum est omnibus cognitum facere.

XVI.

Vt infra regna Christo propitio nostra omnibus iterantibus nullus hospitium deneget, mansionem & focum tantùm. Similiter pastum nullus contendere faciat, excepto prato & messe.

XVII.

Vt liberi homines nullum obsequium Comitibus faciant, nec Vicariis, neque in prato, neque in messe, neque in aratura aut vinea, & conjectum ullum vel residuum eis resolvant; excepto servitio quod ad Regem pertinet, & ad heribannatores, vel his qui legationem ducunt.

XVIII.

Vt ubicunque inveniuntur Vicarij aliquid mali consentientes vel facientes, ipsos eicere & meliores ponere jubemus.

XIX.

Vt Comites & Vicarij eorum legem sciant, ut ante eos injustè neminem quis judicare possit, vel ipsam legem mutare.

XX.

Vt quicunque in dona regia caballos præsentaverit,

præsentaverit, in unumquemque suum nomen scriptum habeat.

XXI.

Vt qui oratorium consecratum habet, vel habere voluerit, per consilium Episcopi de suis propriis rebus ibidem largiatur, ut propterea illi vici canonici non sint neglecti.

XXII.

Vt nullus homo præsumat teloneum in ullo loco accipere, nisi ubi antiquitus pontes constructi sunt, & ubi navigia præcurrunt, & antiqua videtur esse consuetudo. Similiter nec rodaticum neque pulveraticum ullus accipere præsumat. Quia qui hoc facere tentaverit, bannum dominicum omnimodis componere debet.

CAPITVLARE SEXTVM
ANNI DCCCIII.
SIVE
CAPITVLA DATA AD INTERROGATIONEM CVIVSDAM COMITIS AVT MISSI DOMINICI.

Nunc primùm edita ex duodus antiquis codicibus MSS. uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero sancti Vincentij Metensis.

CAP. I.

Continebatur namque in primo capitulo, utrum ubi colonam servus cujuslibet uxorem acceperit, infantes illorum pertinere deberent ad illam colonam, an ad illum. Considera enim si proprius servus tuus alterius propriam ancillam sibi sociaverit, aut alterius servus proprius tuam propriam ancillam ad uxorem acceperit, ad quem ex vobis eorum procreatio pertinere debeat, & taliter de istis facj; quia non est ampliùs nisi liber & servus.

II.

De secundo unde me interrogasti, si Comes de notitia solidum unum accipere deberet, & Scabinij sive Cancellarius, lege Romanam legem; & sicut ibi inveneris, exinde facias. Si autem ad Salicam pertinet legem, & ibi minimè repereris quid exinde facere debeas, ad placitum nostrum generale exinde interrogare facias.

III.

Continebatur quippe in tertio capitulo de his qui per falsos testes libertatem consequuntur, quid ex his facere deberes interrogasti. Nos verò ubique vobis præcepimus ut nequaquam cum falso testimonio ullus se liberare potuisset de servitio. Et si secundùm legis ordinem se liberare potuerit, liber permaneat. Si verò cum falsis testibus, nequaquam illi consentias.

IV.

In quarto namque capitulo declarabat de his qui prima nec secunda nec tertia vice manniti ad vestram præsentiam venire nolunt. Similiter de ipsis præcepimus quid ex his facere deberet.

V.

In quinto autem capitulo referebatur de Episcopis, Abbatibus, vel ceteris nostris hominibus, qui ad placitum vestrum venire contempserint. Illos verò per bannum nostrum ad placitum vestrum bannire faciatis. Et qui tunc venire contempserint, eorum nomina adnotata ad placitum nostrum generale nobis repræsentes.

VI.

In sexto autem capitulo scriptum erat de pontibus antiquis constitutis, vel de inlicitis teloneis. Vnde præcipimus ut ubicunque antiqua consuetudo fuit teloneum accipiendi, teloneum legitimum accipiant. Nam & hoc antea vobis ore proprio injunximus, & nequaquam intellexistis.

VII.

In septimo autem capitulo, ubi referebatur qualiter post querelas dominorum servi eorum chartas ostendant, & ipsi servi à Scabineis sententia accepta eas veras

esse comprobare debeant. Nequaquam hoc volumus quòd servus suam chartam propriam probare debeat. Sed dominus qui ipsum servum quærit, ipse, si poterit, ipsam chartam falsam deprehendat.

VIII.

In octavo capitulo referebatur de servis qui francas feminas accipiunt, & postea illorum domini eis chartas faciunt eo tenore ut si aliqua procreatio filiorum aut filiarum ex ipsis orta fuerit, liberi permaneant. Et nesciunt, sicut scripsisti, utrum habere debeant an non. Deinde volumus ut si ille homo servo aut ancillæ chartam in sua præsentia fecerit, & ille vel illa qui chartam libertatis habere debet præsentes fuerint, ipsa charta stabilis permaneat. Sed qui post discessum domini sui ortus fuerit, in servitio permaneat. Et illæ chartæ quæ à quibusdam dominis his factæ fuerint qui necdum nati esse noscuntur, sed post eorum discessum nati fuerint, nullum obtineant effectum, nec per easdem chartas liberi esse valeant.

CAPITULARE SEPTIMUM
ANNI DCCCIII.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. sancti Vincentij Metensis.

Cap. I.

In primis de banno Domni Imperatoris & Regis, quem per semetipsum consuetus est bannire, id est, de mundoburgio Ecclesiarum, viduarum, orphanorum, & de minùs potentum personarum, atque & de exercitali placito instituto, ut hi qui ista irruperint bannum dominicum omnimodis componant.

II.

De decimis & nonis atque justitia Ecclesiarum Dei, ut studeatis dare & facere sicut lex est.

III.

Qui beneficium Domni Imperatoris & Ecclesiarum Dei habet, nihil exinde ducat in suam hereditatem, ut ipsum beneficium destruatur.

IV.

Nullus homo alterius Clericum aut hominem recipiat in sua potestate.

V.

Vt nullus latronem habeat in sua potestate, nec celet.

VI.

Vt nullus se præsumat perjurare aut falsum testimonium dicere.

VII.

Vt nullus contra rectum judicium audeat judicare quicquam.

VIII.

Vt nullus præsumat nocere eum qui rectum Imperatoris dixerit.

IX.

Vt nullus præsumat alium sine lege opprimere vel aliquid mali agere.

X.

Nullus homo præsumat aliter vendere aut emere vel mensurare nisi sicut Domnus Imperator mandatum habet.

XI.

Vt diem dominicum cum omni diligentia custodiatis, sicut lex est, vel sicut Domnus Imperator mandatum habet.

XII.

Nullus fidelitatem quam promissam habet Domno Imperatori infrangat, aut qui infractam habet, non consentiatur ei.

XIII.

Necnon etiam de istis causis paganicis quod aliqui observant, ut nullus faciat, nec consentiat facienti.

CAPITVLARE OCTAVVM ANNI DCCCIII.

SIVE

Capitula de immunitate Episcoporum ac reliquorum sacerdotum ab expeditionibus bellicis, data VVormatiæ in generali populi conventu sub finem, ut videtur, anni DCCCIII.

De generali totius populi supplicatione apud Principem pro Sacerdotum causa, ne in hostem aut pugnam pergerent, & quale eis omnibus ex hoc immineat periculum. Ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris VVormatiæ generaliter decretis atque ab omnibus firmatis & cunctis pro lege tenendis contraditis.

PETITIO POPULI AD IMPERATOREM.

VI. 370. FLexis omnes precamur poplitibus majestatem vestram ut Episcopi deinceps, sicut hactenus, non vexentur hostibus. Sed quando vos nósque in hostem pergimus, ipsi propriis resideant in parrochiis, Deóque fideliter famulari studeant, & eorum sacrosancta ministeria canonicè & Deo placitè peragere satagant, atque pro vobis & cuncto exercitu vestro unà cum omnibus sibi commissis orare viriliter, Missásque cantare, & letanias atque eleemosynas facere decertent. Quosdam enim ex eis in hostibus & præliis vulneratos vidimus, & quosdam perisse cognovimus. Hæc verò valde periculosa & oppidò sunt cavenda. Quæ idcirco suggerimus, ne pro talibus vos & nos simul pereamus. Novit Dominus, quando eos in talibus videmus, terror adprehendit nos, & quidam ex nostris timore perterriti propter hoc fugere & inimicis terga vertere solent. Plures enim potestis habere præliatores, si illi propriis resident in parrochiis, quàm si vobiscum pergunt. Quoniam illi qui eos prævident, omnes tunc pugnabunt. quod modò nequaquam faciunt, sed eos tantummodo custodiunt. Nam sine dubio potiùs vobis nobísque proficere possunt si remanserint quàm si in hostem vel ad pugnam perrexerint: quia tunc eorum precibus adjuvamur, & modò eorum pres-
Exod. 17. suris gravamur. Quando verò Moyses expansis ad cœlum manibus orabat, vincebat Israël; & quando à precibus cessabat, & manus ejus gravabantur, priusquam sustentatæ fierent, & ipse precibus insisteret, vincebatur & terga vertebat. Talibus ergo & multis aliis exemplis fulti, quorum prolixitatem vitantes modò non dicimus, quia sapienti semel dicta sufficiunt prædicta, obnixè omnes precamur, & ut concedantur rogamus; quia nullatenus volumus adsentire ut nobiscum ad talia pergant, nisi duo aut tres bene docti, electione videlicet ceterorum, ad benedictionem dandam, & ad periclitantium reconciliationem faciendam, ne vos & nos simul cum pluribus pereamus, sed eorum precibus, ut jam memoratum est, fulciamur. Quam formam & de sacerdotibus tenere optamus, id est, ut nec illi in hostem nisi bene docti, & ipsi electione atque permissione propriorum Episcoporum; qui tamen tales sint de quorum scientia & vita ac conversatione omnes securi esse possimus. Illud tamen vobis & omnibus scire cupimus quòd non propterea hæc petimus ut eorum res aut aliquid ex eorum pecuniis, nisi ipsis aliquid sponte nobis dare placuerit, aut eorum Ecclesias viduari cupiamus; sed magis eis, si Dominus posse dederit, augere desideramus, ut & ipsi & vos & nos salviores simus, & Deo potiùs ipso amminiculante placere mereamur. Scimus enim res Ecclesiæ Deo esse sacratas, scimus eas esse oblationes fidelium &

pretia peccatorum. Quapropter si quis eas ab Ecclesiis, quibus à fidelibus collatæ Deóque sacratæ sunt, aufert, proculdubio sacrilegium committit. Cæcus enim est qui ista non videt. Quisquis ergo nostrum suas res Ecclesiæ tradit, Domino Deo illas offert atque dedicat, suísque sanctis, & non alteri, dicendo talia, & agendo ira. Facit enim scripturam de ipsis rebus quas Deo dare desiderat, & ipsam scripturam coram altari aut supra tenet in manu, dicens ejusdem loci sacerdotibus atque custodibus: *Offero Deo atque dedico omnes res quæ hac in chartula tenentur insertæ, pro remissione peccatorum meorum ac parentum & filiorum* (aut pro quocunque illas Deo deliberare voluerit) *ad serviendum ex his Deo in sacrificiis Missarúmque solemniis, orationibus, luminariis, pauperum ac Clericorum alimoniis, & ceteris divinis cultibus, atque illius Ecclesiæ utilitatibus. Si quis autem eas inde, quod fieri nullatenus credo, abstulerit, sub pœna sacrilegij ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, districtissimas reddat rationes.* Ponit etiam in ea alias conjurationes, quas enumerare longum est. Nam qui eas inde postea aufert, quid agit nisi sacrilegium? Si ergo amico quippiam rapere furtum est, Ecclesiæ verò fraudari vel auferri indubitanter sacrilegium est. Vnde & in sacris canonibus spiritu Dei conditis habetur ita: *Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere vel dare voluerit præter Episcopi conscientiam vel ejus cui hujuscemodi sunt officia commissa, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.* Absit enim ut rerum ecclesiasticarum cupiditate vel ablatione sacrilegi aut anathema efficiamur, aut talibus laqueis unquam devinciamur: quoniam scimus anathematos homines, vel sacrilegos, non solùm infames, & à consortio fidelium, priusquam hæc per publicam satisfactionem Ecclesiæ & Episcoporum reconciliationem manúsque impositionem emendent, alienos esse, sed etiam à regno Dei extorres fieri, si in talibus defecerint, non dubitamus. Vt ergo omnis suspicio à nobis cunctis sacerdotibus & omnibus Christi & sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus funditus auferatur, profitemur omnes, stipulas dextris in manibus tenentes, eásque propriis è manibus eicientes, coram Deo & angelis ejus, ac vobis cunctísque sacerdotibus & populis circumstantibus, nec talia facere, nec facere volentibus consentire, sed magis Deo auxiliante resistere. Et hoc vobis omnibúsque fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris notum esse cupimus, quòd cum his qui absque voluntate aut consensu vel datione rectoris illius Ecclesiæ, cujus ipsæ res justè esse debentur, & maximè proprij Episcopi, res Ecclesiæ à Regibus petere aut retentare vel auferre aut invadere vel vastare præsumpserint, nec in hostem nec ad pugnam ire, nec cibum sumere, nec ad Ecclesiam vel ad palatium aut in itinere pergere, nec etiam nostros homines cum eorum hominibus aut caballos vel reliqua pecora nostra cum eorum pecoribus aut ad pastum ire, aut simul habitare vel manere, nec ullam participationem cum eis, nisi pro emendatione, ante publicam emendationem & Ecclesiæ satisfactionem unquam scienter aut libenter habere debeamus, ne pro eorum iniquitatibus atque flagitiis unà cum eis nos & nostri, quod absit, pereamus. Scimus enim quia pereunt justus pro impio. Tales verò à nobis, si nos fideles habere vultis, segregate, & in ergastulum sub publica pœnitentia redigite; & postulata concedite. Vt ergo hæc omnia à vobis & à nobis sive à successoribus vestris & à nostris futuris temporibus absque ulla dissimulatione conserventur, scriptis ecclesiasticis inserere jubete, & inter vestra capitula interpolare præcipite.

Gratian. 12. q. 2. c. 71. Gloria Episcopi.

Lib. VII. Capitular. cap. 7.

CONCESSIO DOMNI KAROLI IMPERATORIS ad suprascriptam petitionem.

VI. 371. Omnibus notum esse volumus quia non solùm ea quæ super Episcoporum & Presbyterorum nostrum vexationibus & precibus pro nobis, & vobis fieri rogitastis concedere optamus, sed quicquid pro sanctæ Dei Ecclesiæ & sacerdotum sive totius populi & vestra utilitate inveneritis concedere paratissimi sumus. Et modò ista, sicut petistis, concedimus. Et quando, vita comite, Deo auxiliante, ad generale placitum venerimus, sicut petistis, consultu omnium fidelium nostrorum scriptis firmare, nostris nostrorúmque atque futuris temporibus irrefragabiliter manenda firmissimè Domino amminiculante cupimus. Modò ea quæ generalia sunt, & omnibus conveniunt ordinibus, statuere ac cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ

nostrisque fidelibus ob Dei omnipotentis amorem & recordationem tradere parati sumus; & ad proximum synodalem nostrum conventum ac generale placitum, ubi plures Episcopi & Comites convenerint, ista, sicut postulastis, firmabimus.

Quæ sequuntur capitula, data videntur in synodo cujus mentio fit in postrema parte superioris capituli.

De hoste & pugna atque armis sacerdotibus prohibitis.

VII. 141. Secunda vice, propter ampliorem observantiam, apostolica auctoritate & multorum sanctorum Episcoporum admonitione instructi, sanctorúmque canonum regulis edocti, consultu videlicet omnium nobilium nostrorum, nosmetipsos corrigentes, posterísque nostris exemplum dantes, volumus ut nullus sacerdos in hostem pergat, nisi duo vel tres tantùm Episcopi, electione ceterorum, propter benedictionem & prædicationem populíque reconciliationem, & cum illis electi sacerdotes, qui bene sciant populis pœnitentias dare, Missas celebrare, de infirmis curam habere, sacratíque olei cum sacris precibus unctionem impendere, & hoc maxime prævidere ne sine viatico quis de seculo recedat. Hi verò nec arma ferant, nec ad pugnam pergant, nec effusores sanguinum vel agitatores fiant, sed tantùm sanctorum pignora & sacra ministeria ferant, & orationibus pro viribus insistant; ut populus qui pugnare debet, auxiliante Domino victor existat, & non sit sacerdos sicut populus. Reliqui verò qui ad Ecclesias suas remanent, suos homines bene armatos nobiscum, aut cum quibus jusserimus, dirigant; & ipsi pro nobis & cuncto exercitu nostro Missas, letanias, oblationes, eleemosynas faciant, orantes Deum cœli ut proficiamus in itinere quo pergimus, victoréſque Deo adminiculante existamus. Gentes enim & Reges earum quæ sacerdotes secum pugnare permiserunt, nec prævalebant in bello, nec victores extiterunt: quia non erat differentia inter laicos & sacerdotes, quibus pugnare non est licitum. Hæc verò Galliarum, Hispaniarum, Langobardorum, nonnulláſque alias gentes & Reges earum fecisse cognovimus; quæ propter prædictum nefandissimum scelus, nec victores extiterunt, nec patrias retinuerunt. Quam foveam caventes malumus cum paucis & licitis, Domino opem ferente, victores existere quàm cum multis & illicitis terga, quod absit, vertere, & cum prædictis gentibus perire. Qualis enim victoria datur ubi sacerdotes una hora dominica pertractant mysteria & Christianis dominicum porrigunt corpus pro suarum animarum redemptione, & pòst Christianos, quibus hoc ministrare debuerant, aut paganos, quibus Christum prædicare, propriis sacrilegísque manibus necant; præcipuè dicente eis Domino: *Vos estis sal terræ. Quòd si sal evanuerit, in quo condietur? Ad nihilum valet ultrà nisi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus.* Matth. 5. Et dum hæc ita se habeant, elegimus potiùs, Domino adminiculante nobísque illis & cunctis eorum Ecclesiis opem ferente, nec quicquam eis pro hoc de honoribus vel Ecclesiarum rebus minuente, ut gradus eorum & sanctorum canonum decreta custodiant, quàm illi aut nobis imperantibus aut consentientibus contra hæc faciant, aut gradibus careant, aut pereant, & nos simul, quod absit, cum eis & victoria careamus vel pereamus. Quoniam, peccatis exigentibus, timemus, si talia & tam illicita aut imperemus aut agere consentiamus; ut unà cum eis pereamus; quia non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus, æquo piaculo rei sunt in conspectu Dei & sanctorum ejus. Si verò ista veraciter ex utraque parte fuerint custodita, credimus quia corruent ante nos omnes paganæ gentes, & erimus victores, insuper & bene agentes, Domino auxiliante, vitam possidebimus sempiternam.

De his qui putaverunt idcirco præceptum fuisse non ire ad pugnam sacerdotes ut honor eis minueretur.

Quia instante antiquo hoste audivimus quosdam nos suspectos habere, propterea quòd concessimus Episcopis & sacerdotibus ac reliquis Dei servis ut in hostes, nisi duo aut tres à ceteris electi, & sacerdotes similiter perpauci ab eis electi, non irent, sicut in prioribus nostris continetur capitularibus, nec ad pugnam properarent, nec arma ferrent, nec homines tam Christianos quàm paganos necarent, nec agitatores sanguinum fierent, vel quicquam contra canones facerent, quòd honores VII. 142.

sacerdotum & res Ecclesiarum auferre vel minuere eis voluissemus. quod nullatenus facere velle vel facere volentibus consentire omnes scire cupimus. Sed quanto quis eorum amplius suam normam servaverit & Deo servierit, tanto eum plus honorare & cariorem habere volumus. Et ut hæc certiùs credantur & per futura tempora conserventur, præcipimus ut nullus res Ecclesiæ nisi precario possideat; & postquam ipsæ precariæ finitæ fuerint, faciant potestativè speculatores Ecclesiæ utrum elegerint, aut ut ipsas recipiant, aut posteris eorum sub precario & censu habere permittant. Ita tamen ut ipsi proprias & utiles res eisdem Ecclesiis, de quarum jure esse videntur, legaliter tradant; & sic à rectoribus earundem Ecclesiarum precariæ, si renovendæ sunt, canonicè renoventur. Novimus ergo multa regna & Reges eorum propterea cecidisse quia Ecclesias spoliaverunt, résque earum vastaverunt, abstulerunt, alienaverunt, vel diripuerunt, Episcopisque & sacerdotibus atque, quod magis est, Ecclesiis eorum abstulerunt, & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello nec in fide stabiles fuerunt, nec victores extiterunt; sed terga multi vulnerati & plures interfecti verterunt, regnáque & regiones &, quod pejus est, regna cœlestia perdiderunt, atque propriis hereditatibus caruerunt & hactenus carent. Quæ omnia vitantes, nec talia facere nec consentire nec infantibus aut successoribus nostris exemplum dare volumus, sed quantum valemus & possumus, adjuncto Leonis Papæ & omnium Episcoporum, quorum consilio usi hoc egimus, spiritu nostro spiritui eorum, per Deum & omnium sanctorum merita prohibemus contestamúrque ne talia faciant, vel facere volentibus consentiant, sed adjutores & defensores atque sublimatores Ecclesiarum & cunctorum servorum Dei pro viribus existant, ne in foveam in quam prædicti Reges & regna ceciderunt cadant; aut in profundum, quod absit, inferni demergantur. Et ut hæc devotiùs per futura tempora conserventur, præcipientes jubemus ut nullus tam nostris quàm futuris temporibus à nobis vel successoribus nostris ullo unquam tempore, absque consensu & voluntate Episcoporum in quorum parrochiis esse noscuntur, res Ecclesiarum petere aut invadere vel vastare aut quocunque ingenio alienare præsumat. Quod si quis fecerit, tam nostris quàm & successorum nostrorum temporibus pœnis sacrilegij subjaceat, & à nobis atque successoribus nostris nostrísque judicibus vel Comitibus sicut sacrilegus & homicida vel fur sacrilegus legaliter puniatur, & ab Episcopis nostris anathematizetur, ita ut mortuus etiam sepultura & cunctis Dei Ecclesiæ precibus & oblationibus careat, nec eleemosynam suam quispiam recipiat. Quòd autem maximum sacrilegium sit res Ecclesiæ auferre, alienare, vastare, vel subripi, maximè omnes scripturæ divinæ testantur. Et beatus Symmachus Papa synodali sententia cunctos feriendo dicit: *Iniquum est*, inquit, *& sacrilegij instar ut quæ vel pro salute vel pro requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ pauperum causa contulerit, aut certè reliquerit, ab his quibus maximè servari convenerat auferri aut in aliud transferri.* Et multa sanctorum canonum decreta & sanctorum patrum edicta hæc eadem testantur. quæ scrutari & scire cupientibus perfacilè patent.

De sceleribus nefandis ob quæ regna percussa sunt, ut penitùs caveantur.

VII. 143. Prohibemus omnino sub pœna sacrilegij generaliter omnibus cunctarum Ecclesiarum rerum invasiones, vastationes, alienationes, sacerdotúmque & reliquorum servorum Dei oppressiones, vexationes, atque cunctorum generum injurias, necnon & cunctis utriusque sexus hominibus, adulteria, fornicationes, sodomiticásque luxurias, atque incesta vel cuncta inlicita conjugia, homicidia injusta, perjuria, falsa testimonia, & omnia inlicita, pro quibus non solùm regna vel Reges sed etiam homines in eis commanentes perire cognovimus. Sed quia, Deo auxiliante, per merita & intercessiones sanctorum servorúmque Dei, quos sublimare & honorare curavimus atque curamus, hactenus nos & successores nostri regna & regiones adquisivimus, & victorias multas habuimus, deinceps summopere omnibus nobis providendum est ne pro prædictis inlicitis & spurcissimis luxuriis, his, quod absit, careamus. Nam multæ regiones, quæ rerum Ecclesiarum invasiones, vastationes, alienationes, vexationésque, & sacerdotum reliquorúmque servorum Dei oppressiones vel quascunque injurias, quæ jam dicta inlicita, & adulteria, vel sodomiticam luxuriam, vel commixtionem meretricum sectatæ fuerunt, nec in bello seculari fortes nec in fide stabiles perstiterunt.

Et qualiter Dominus talium criminum patratoribus ultrices pœnas per Sarracenos & alios populos venire & servire permisit, cunctis earum gesta legentibus liquet. Et nisi nos ab his caveamus, similia nobis supervenire non dubitamus, quia vindex est Deus de his omnibus. Quapropter sciat unusquisque nobis subjectus quia qui in uno ex his repertus atque convictus fuerit, & honores, si habet, omnes perdere & in carcerem se usque ad justam emendationem atque per publicæ pœnitentiæ satisfactionem retrudi & ab omni fidelium consortio fieri alienum. Valde enim cavenda est illa fovea in quam alios cecidisse cognovimus.

Epistola increpatoria ad monachos sancti Martini Turonensis, jubens uti Clericum Theodulphi Episcopi Aurelianensis, qui ad illos post publicum Episcopi sui judicium confugerat ut se pœnæ subtraheret, ei reddant.

Nunc primùm edita ex veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

EPISTOLA DOMNI KAROLI IMPERATORIS AD ALBINUM MAGISTRUM ET AD CONGREGATIONEM SANCTI MARTINI MONASTERII MISSA.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. KAROLUS. *& reliqua.* Albino venerabili magistro & omni congregationi monasterij sancti Martini. Pridie quàm ad nostram præsentiam à vobis missa venisset epistola, adlatæ sunt nobis litteræ à Theodulfo Episcopo missæ querimonias continentes de inhonoratione hominum suorum, & non tam illorum quàm Episcopi bujus civitatis vel contemptu jussionis imperij nostri, quam jussionem de redditione cujusdam Clerici de custodia ipsius elapsi & in basilica sancti Martini latitantis sub nostri nominis auctoritate conscribere jussimus; cujus etiam nobis exemplaria misistis, in quibus nos nequaquam injustè aliquid decrevisse, ut vobis visum fuit, putamus. Sed cùm utrasque epistolas, vestram scilicet ac Teodulfi, nobis relegere fecissemus, asperior multò nobis & cum iracundia composita vestra quàm Teodulfi videbatur epistola & in nullo erga illum caritatis condimento respersa, sed potiùs quasi reum defendens & Episcopum accusans, & sub velamine quodam celati nominis continens vel posset vel admitti ad accusationem deberet; cùm hoc omnino & divina & humana lege sancitum sit, nulli criminoso alterum accusandi dari licentiam, quamquam à vobis ad hoc defensus & conservatus sit sub obtentu jussionis nominis nostri; ut qui jam accusatus & in conspectu populi civitatis suæ judicatus est accusandi locum babere Cæsarei nominis appellatione deberet ad exemplum beati Pauli Apostoli, qui apud principes Iudææ à gente sua accusatus, sed nondum judicatus, Cæsarem appellavit, & ab eisdem principibus ad Cæsarem judicandus missus est. Quod nequaquam præsenti negotio convenit. Paulus enim Apostolus à Iudæis accusatus, sed non judicatus, Cæsarem appellavit & adire permissus est. Hic verò infamis Clericus & accusatus, & judicatus, & in custodia missus, & de custodia elapsus, basilicam, quam nisi post pœnitentiam ingredi non debuerat, contra legem ingressus, & adhuc, ut fertur, perversè vivere non cessans, ut dicitis, sicut Paulus Apostolus Cæsarem appellavit, sed nequaquam ut Paulus Cæsarem aditurus est. Illi enim apud quem accusatus, & à quo judicatus atque in custodia missus est, & de cujus custodia evasit, præcipimus ut reddatur, & ille eum ad nostram audientiam sive vera sive falsa dicentem adducat: quia non decet ut propter talem hominem nostræ primæ jussionis ulla fiat immutatio. Sed & valde miramur quur vobis solis visum sit nostræ auctoritatis sanctioni & decreto contraeundum, cùm liquidò pateat & ex consuetudine veteri & ex constitutione legum alterum decreta recta esse debere, ne cuiquam permissum illorum edicta vel statuta contemnere. Et in hoc satis mirare

nequivimus quòd illius scelerati hominis precibus quàm nostræ auctoritatis jussionibus obtemperare maluistis, cùm nunc clarissimè liqueat cum eodem homine amorem discordiæ & inruptione caritatis de hoc loco vetuit egredi. Ipsi quippe nostis, qui congregatio hujus monasterij ac servi Dei, & utinam verè, dicimini, qualiter jam crebrò vita vestra à multis diffamata est. & non absque re. Aliquando enim monachos, aliquando Canonicos, aliquando neutrum vos esse dicebatis. Et nos consulendo vobis, & ad malam famam abolendam, magistrum & rectorem idoneum vobis elegimus & de longinquis provinciis invitavimus, qui & verbis & admonitionibus rectam vitam instruere, & quia religiosus erat, bonæ coovesationis exemplo potuisset informare. Sed proh dolor aliorsum cuncta conversa sunt, & diabolus vos quasi ministros suos ad seminandam discordiam inter quos minimè decebat invenit, scilicet inter sapientes & doctores Ecclesiæ; & qui peccantes corrigere & castigare debuerunt, cogitis ad peccatum invidiæ atque iracundiæ prorumpere. Sed illi, Deo miserante, nequaquam adsensum vestris malis suggestionibus præbituri sunt. Vos autem, qui contemptores nostræ jussionis extitistis, sive Canonici sive monachi vocamini, ad placitum nostrum, juxta quod præsens Missus noster vobis indixent, nobis vos adsistere scitote. Et quamvis ad nos missa hic factæ seditionis vos excuset epistola, venite, & condigna satisfactiooe inustum crimen eluite.

CAPITVLARE AD SALZ

Datum anno Christi DCCCIV.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De ordinatione Ecclesiarum.

I. VT Ecclesiæ Dei bene coostructæ & restauratæ fiant, & Episcopi unusquisque infra suam parrochiam exinde bonam habeat providentiam, tam de officio & luminaris, quàmque & de reliqua instauratione.

De decimis & donationibus Ecclesiarum.

Regino lib. 1. c. 52. II. De decimis ubi antiquitus fuerunt Ecclesiæ baptismales, & devotio facta fuit, juxta quod Episcopus ipsius parrochiæ ordinaverit omnimodis fiant dooatæ. Et si per donationes Regum aut ceterorum Deum timentium bonorum hominum ad episcopia seu mooasteria aliquæ res delegatæ sunt, & ex ipsis rebus antiquitus ad ipsas Ecclesias priores decimæ datæ fuerint, ipsa antiqua donatio vel devotio firma & stabilis omnino permaneat. Tamen, ut suprà diximus, decimas de ipsis rebus qui eas possidere videtur persolvat.

Vt propter novas Ecclesias antiquiores suas decimas non perdant.

III. Quicunque voluent in sua proprietate Ecclesiam ædificare, unà cum coosensu & voluntate Episcopi, in cujus parrochia fuerit, licentiam habeat. Veruntamen omnino providendum est ut aliæ Ecclesiæ antiquiores propter hanc occasionem nullatenus suam justitiam aut decimam non perdant, sed semper ad antiquiores Ecclesias persolvantur. Reginolib. 1. c. 26. Burchard. lib. 3. c. 7. Ivo par. 3. cap. 9. Gratia. 16. q. 1. c. 44. Quicunque.

De ordinandis Presbyteris.

IV. Vt unusquisque Episcopus in sua parrochia

parrochia secundùm canonicam institutionem Presbyteros ordinari faciat.

De ingressu in monasteria puellarum.

V. Vt nullus in monasteria puellarum vel ancillarum Dei intrare præsumat, nec Presbyter, nec Diaconus, nec Subdiaconus, vel Clericus, aut laicus, nisi tantùm Presbyter ad Missam celebrandam tempore opportuno ingrediatur, salva necessitate monasterij secundùm canonicam institutionem, & juxta quod Episcopus ipsius parrochiæ ibidem ordinaverit. Presbyter autem Missa celebrata statim exeat.

Vt in monasteriis puellarum eæ solùm infantes nutriantur quæ in eo loco perseveraturæ sunt.

VI. Quicunque filiam suam aut neptam aut parentem Deo omnipotenti offerre voluerit, licentiam habeat. Sin autem, domi infantes suos nutriat, & non aliam infra monasteria mittere nutriendi causa præsumat nisi quæ in ipso loco firmiter in Dei servitio perseverare voluerit, vel secundùm instituta sanctorum patrum seu canonicam auctoritatem.

Vt masculi in monasteriis puellarum non nutriantur.

VII. Omnino prohibemus ut nullus masculum filium aut nepotem vel parentem suum in monasterio puellarum ad nutriendum commendare præsumat, nec quisquam ullum suscipere audeat.

Vt arma in monasteriis puellarum non deponantur.

VIII. Vt nullus ex clericali ordine, sacerdotes videlicet, aut alij Clerici, neque laicus, bruneas aut arma infra monasteria puellarum commendare præsumant, nec quisquam recipere audeat, excepto si in eleemosyna datum fuerit.

CAPITVLA DATA PRESBYTERIS.

ADmonere vos cupio, fratres & filioli mei, ut ista pauca capitula, quæ hinc scripta sunt, intentius audiatis.

I. In primis, ut sacerdos Dei de divina scriptura doctus sit, & fidem Trinitatis rectè credat, & alios doceat; & suum officium bene possit implere.

II. Vt totum psalterium memoriter teneat.

III. Vt signaculum & baptisterium memoriter teneat.

IV. Vt de canonibus doctus sit, & suum pœnitentiale bene sciat.

V. Vt cantum & compotum sciat.

VI. Vt nullus sacerdos feminas secum habitare permittat; excepto matre, sorore, vel amita.

VII. Vt Presbyteri in tabernis bibere non præsumant.

VIII. Vt nullus avaritiam sectetur; non sit superbus, non ebriosus, non vinolentus, nec somnolentus.

IX. Vt nullus præsumat in cœna Domini jejunium solvere.

X. Vt nullus baptizare præsumat nisi in Pascha & Pentecosten, excepto infirmo.

XI. Vt nullus Presbyter nec Diaconus nec Clericus chrisma alicui dare præsumat pro aliqua necessitate. Qui si hoc fecerit, degradetur.

XII. Vt nullus Presbyter ad synodum contemnat venire. Quòd si aliter facere præsumpserit, coactus veniat, & secundùm canones judicetur.

PRÆCEPTVM DE SCHOLIS GRÆCIS ET LATINIS instituendis in Ecclesia Osnabrugensi, datum anno DCCCIV.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Karolus Imperator augustus, Romanum gubernans imperium, qui & Rex Francorum & Langobardorum, necnon modò dominator & Saxonum. Notum sit omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus nostrísque præsentibus scilicet & futuris qualiter nos ob nostræ mercedis augmentum VVihoni Osnabrugensi Episcopo suæque Ecclesiæ, quam nos primam omnium in Saxonia in honore sancti Petri principis Apostolorum & sanctorum martyrum Crispini & Crispiniani construximus, quoddam nemus vel fore-

ſtum infra hæc loca ſitum, Farnevinkil, Rutanſtein, Angeri, Oſning, Sinedi, Bergashovid, Drevenſmeri, Etanarfeld, Dumeri, collaudatione illius regionis potentum cum omni integritate, in porcis videlicet ſilvaticis, atque cervis, avibus, & piſcibus, omníque venatione quæ ſub banno uſuali ad foreſtum deputatur ad ſimilitudinem foreſti noſtri Aquiſgranum pertinentis in ſilva Oſningi in perpetuum proprietatis uſum donavimus, ea videlicet ratione quòd ſi quiſquam hoc idem nemus noſtro banno munitum ſine prædictæ ſedis Epiſcopi licentia ſtudio venandi vel ſilvam exſtirpandi vel aliquod hujuſmodi negotium peragendi umquam intrare præſumpſerit, ſciat ſe tam divinæ quàm & regiæ ultionis vindictam incurſurum, necnon pro delicto ſexaginta ſolidos noſtri ponderis, quos nobis pro banno violato deberi ſtatuimus, redditurum. Inſuper verò eidem Epiſcopo ſuiſque ſucceſſoribus perpetuam concedimus libertatem & ab omni regali ſervitio confirmamus abſolutionem. Niſi fortè contingat ut Imperator Romanorum vel Rex Græcorum conjugalia fœdera inter filios eorum contrahere diſponant, tunc Eccleſiæ illius Epiſcopus, omni ſumptu à Rege vel Imperatore adhibito, laborem ſimul & honorem illius legationis aſſumat. Et hoc ea de cauſa ſtatuimus, quia in eodem loco Græcas & Latinas ſcholas in perpetuum manere ordinavimus, & nunquam Clericos utriuſque linguæ gnaros ibidem deeſſe in Dei miſericordia confidimus. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, ac diuturnis temporibus meliùs conſervetur, manu propria ſubter eam roborare decrevimus, & de anulo noſtro ſigillare juſſimus.

Signum KAROLUS Karoli piiſſimi Imperatoris.

Amalbertus ad vicem Ercanbaldi recognovi.

Data XIII. Kal. Ianuarias anno IV. Chriſto propitio imperij noſtri, & XXXVII. regni noſtri in Francia, atque XXXI. in Italia.
Actum Aquiſgrani palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCCV.

SIVE

Capitula XVI. infra Ecclesiam, hoc est, de causis ecclesiasticis, data ad Theodonis villam, quibus sequens inscriptio præfixa est in veteri codice MS. sancti Vincentij Metensis.

AD TEOTONEM VILLAM FVIT DATVM IN ANNO V. IMPER. ANTE NATALE DOMINI.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De lectionibus.*
2. *De cantu.*
3. *De scribis & notariis.*
4. *De diversis disciplinis discendis.*
5. *De compoto, & de arte medicinali.*
6. *De Ecclesiis sine honore manentibus.*
7. *De iis qui ad monasterium nuper venerunt.*
8. *De iis qui ad fugiendum debitum servitium seculum relinquunt.*
9. *De relinquentibus seculum.*
10. *De laicis noviter conversis.*
11. *De servis propriis vel ancillis.*
12. *De congregationibus superfluis.*
13. *De non pulsatis secundùm regulam.*
14. *De infantulis puellis, quando velentur.*
15. *De præpositis monachorum.*
16. *De incestuosis.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De lectionibus.

App. 1. 1. I. VT lectiones in Ecclesia distinctè legantur.

De cantu.

Ibid. 2. II. Vt cantus discatur, & secundùm ordinem & morem Romanæ Ecclesiæ fiat: & ut cantores de Mettis revertantur.

De scribis & notariis.

Ibid. 3. III. De scribis, ut viriosè non scribant. Vt unusquisque Episcopus & Abba & singuli Comites suum notarium habeant.

De diversis disciplinis discendis.

Ibid. 4. IV. De ceteris disciplinis Ecclesiæ, ut secundùm canones vel regulam fiant.

De compoto, & de arte medicinali.

Ibid. 5. 6. V. De compoto, ut veraciter discant omnes. De medicinali arte, ut infantes hanc discere mittantur.

De Ecclesiis sine honore manentibus.

Ibid. 7. VI. De Ecclesiis sine honore manentibus absque officiis & luminariis, & de his qui decimas quidem adsumunt, & de Ecclesiis non curant, ut omnimodis emendetur. Et de altaribus, ut non superflua sint in Ecclesiis.

De iis qui ad monasterium nuper venerunt.

VII. De nuper venientibus ad monasterium, ut primò discant regulam antequam foras mittantur ad ministeria, & quòd non vadant ad judicia secularia. Ibid. 8.

De iis qui ad fugiendum debitum servitium seculum relinquunt.

VIII. De iis qui seculum relinquunt propter servitium dominicum impediendum, & tunc neutrum faciunt, ut unum è duobus eligant, aut pleniter secundùm canonicam aut secundùm regularem constitutionem vivere debeant, aut servitium dominicum faciant. V. 145.

De relinquentibus seculum.

IX. Vt omnes Clerici unum de duobus eligant, aut pleniter secundùm canonicam aut secundùm regularem institutionem vivere debeant.

De laicis noviter conversis.

X. De laicis noviter conversis, ne antequam suam legem pleniter vivendo App. 1. 8.

discant', ad alia negotia mittantur.

De servis propriis vel ancillis.

I. 106. XI. De propriis servis vel ancillis, ut non supra modum in monasteria sumantur, ne desertentur villæ.

De congregationibus superfluis.

I. 107. XII. De congregationibus superfluis, ut nullatenus fiant, sed tantos congreget quis quantis consilium dare possit.

De non pulsatis secundùm regulam.

I. 108. XIII. De illis qui non fiunt secundùm regulam pulsati, ut deinceps emendentur & pulsentur secundùm regulam.

De infantulis puellis, quando velentur.

XIV. Vt infantulæ ætatis puellulæ non velentur antequam illæ eligere sciant quid velint; & ut pulsentur salva canonica sententia & auctoritate. I. 109.

De præpositis monachorum.

XV. Vt laici non sint præpositi monachorum infra monasteria, nec Archidiaconi sint laici. I. 110.

De incestuosis.

XVI. De incestuosis, ut canonicè examinentur, & nec propter alicujus amicitiam alij relaxentur, alij constringantur. I. 111.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCV.

AD OMNES GENERALITER.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De pace servanda.*
2. *De justitiis generalibus.*
3. *De justitiis regalibus.*
4. *De fame, clade, & pestilentia, si evenerit.*
5. *De armis non portandis.*
6. *De armatura in hoste habenda.*
7. *De negotiatoribus, quousque procedant.*
8. *De clamatoribus vel causidicis.*
9. *De juramento.*
10. *De conspirationibus.*
11. *De perjuriis.*
12. *De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis.*
13. *De teloneis.*
14. *De fugitivis Clericis sive laicis.*
15. *De liberis hominibus ad servitium Dei se tradentibus.*
16. *De oppressione pauperum.*
17. *De Ecclesiis seu sanctis noviter inventis.*
18. *De falsis monetis.*
19. *De heribanno.*
20. *De censu regali.*
21. *De latronibus.*
22. *De liberis hominibus uxores fiscalinas habentibus.*
23. *Vt decimæ dividantur in quatuor partes.*
24. *De tuitione viduarum, pupillorum, orphanorum, & infirmorum.*
25. *De incantatoribus & tempestariis.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De pace servanda.

III. 1. I. DE pace, ut omnes qui per aliqua scelera ei rebelles sunt constringantur.

De justitiis generalibus.

Ibid. 2. II. De justitiis Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum, ut in publicis judiciis non despiciantur clamantes, sed diligenter audiantur.

De justitiis regalibus.

Ibid. 3. III. De justitiis regalibus, ut pleniter fiant inquisitæ.

De fame, clade, & pestilentia, si evenerit.

IV. De hoc si evenit fames, clades, aut inæqualitas aëris, ut non expectetur edictum nostrum, sed statim deprecetur Dei misericordia. Et in præsenti anno de famis inopia, ut suis quisque adjuvet prout potest, & suam annonam non nimis carè vendat. Et ne foris imperium nostrum vendatur aliquid alimoniæ. I. 112.

De armis non portandis.

V. De armis infra patriam non portandis, id est, scutis & lanceis & loricis. Si faidosus quis sit, discutiatur tunc quis è duo- III. 4.

bus contrarius sit ut pacati sint; & distringantur ad pacem, etiamsi noluerint. Et si aliter pacificari nolunt, adducantur in nostram præsentiam. Et si aliquis post pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuravit perdat, & insuper bannum dominicum solvat.

De armatura in hoste habenda.

Ibid. 5. VI. De armatura in exercitu, sicut antea in alio Capitulari mandavimus, ita servetur. Et insuper omnis homo de duodecim mansis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens, eam secum non tulerit, omne beneficium cum brunia perdat.

De negotiatoribus, quousque procedant.

Ibid. 6. VII. De negotiatoribus qui partibus Sclavorum & Avarorum pergunt, quousque procedere cum suis negotiis debeant, id est, partibus Saxoniæ usque ad Bardenuvich, ubi prævideat Hredi; & ad Schesla, ubi prævideat Madalgoz. Ad Magadoburg prævideat Hatto. Ad Erpisfurt prævideat Madalgaudus. Ad Foracheim, ad Breemberg, & ad Rageniburg Audulfus, & ad Lauriacum Warnarius. Et ut arma & brunias non ducant ad venundandum. Quòd si inventi fuerint portantes, omnis substantia eorum auferatur ab eis, dimidia quidem pars partibus palatij, alia verò medietas inter jamdictos Missos & inventorem dividatur.

De clamatoribus vel causidicis.

Ibid. 7. VIII. De clamatoribus vel causidicis qui nec judicium Scabiniorum adquiescere nec blasphemare volunt, antiqua consuetudo servetur, id est, ut in custodia recludantur donec unum è duobus faciant. Et si ad palatium pro hac re reclamaverint, & litteras detulerint, non quidem eis credatur, nec tamen in carcere ponantur; sed cum custodia & cum ipsis litteris pariter ad palatium nostrum remittantur, & ibi discutiantur sicut dignum est.

De juramento.

Ibid. 8. IX. De juramento, ut nulli alteri per sacramentum fidelitas promittatur nisi nobis & unicuique proprio seniori ad nostram utilitatem & sui senioris; excepto his sacramentis quæ justè secundùm legem alteri ab altero debentur. Et infantes qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò fidelitatem repromittant.

De conspirationibus.

Ibid. 9. X. De conspirationibus verò quicunque facere præsumpserint, & sacramento quamcunque conspirationem firmaverint, ut triplici ratione judicentur. Primò, ut ubicunque aliquod malum per hoc perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur; adjutores verò eorum singuli alter ab altero flagellentur, & nares sibi invicem præcidant. Vbi verò nihil mali perpetratum est, similiter quidem inter se flagellentur, & capillos sibi vicissim detondeant. Si verò aliqua conspiratio per dextras firmata fuerit, si liberi sunt, aut jurent cum idoneis juratoribus hoc pro malo non fecisse, aut si facere non potuerint, suam legem componant; si verò servi sunt, flagellentur. Et ut de cetero in regno nostro nulla hujusmodi conspiratio nec per sacramentum nec sine sacramento fiat.

De perjuriis.

XI. De perjuriis, ut caveantur, & non admittantur testes ad juramentum antequam discutiantur. Et si aliter discuti non possunt, separentur ab invicem, & singulariter inquirantur. Et non soli accusatori liceat testes eligere, absente suo causatore. Et omnino nullus nisi jejunus ad juramentum vel ad testimonium admittatur. Et ille qui ad testimonium adducitur si refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipso pago, non de altero, testes eligantur, nisi fortè longiùs extra comitatum causa sit inquirenda. Et si quis convictus fuerit perjurij, perdat manum, aut redimat. Ibid. 10.

De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis.

XII. De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis pravis, ut tollantur, & tales eligantur quales & sciant & velint justè causas discernere & terminare. Et si Comes pravus inventus fuerit, nobis nuntietur. Ibid. 11.

De teloneis.

XIII. De teloneis placet nobis ut antiqua & justa telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàmque & de navigiis seu mercatis. Nova verò sive injusta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus sub pontibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adjutorium itenrantibus præstatur, ut non exigantur. Similiter etiam nec de his qui sine negotiandi causa substantiam suam de una domo sua ad aliam aut ad palatium seu in exercitum ducunt. Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad proximum placitum nostrum quod cum ipsis Missis habituri sumus interrogetur. Ibid. 12.

De fugitivis Clericis sive Laicis.

XIV. De fugitivis Clericis sive laicis I. 13.

vel etiam feminis, sicut jam in alio Capitulari præcepimus, ita servetur.

De liberis hominibus ad servitium Dei se tradentibus.

Ibid. 114. XV. De liberis hominibus qui ad servitium Dei se tradere volunt, ut priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam postulent. Hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam causâ devotionis quàm exercitu seu alia functione regali fugiendo, quosdam verò cupiditatis causâ ab his qui res illorum concupiscunt circumventos audivimus. Et hoc ideo fieri prohibemus.

De oppressione pauperum.

Ibid. 115. XVI. De oppressione pauperum liberorum hominum, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra justitiam oppressi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc & suprà & hic de liberis hominibus diximus, ne fortè parentes contra justitiam fiant exhereditati, & regale obsequium minuatur, & ipsi heredes propter indigentiam mendici vel latrones seu malefactores efficiantur. Et ut sæpius non fiant manniti ad placitum; nisi sicut in alio Capitulari præcepimus, ita servetur.

De Ecclesiis seu sanctis noviter inventis.

App. I. 10. XVII. De Ecclesiis seu sanctis noviter sine auctoritate inventis, nisi Episcopo probante minimè venerentur. Salva etiam & de hoc & de omnibus Ecclesiis canonica auctoritate.

De falsis monetis.

III. 13. XVIII. De falsis monetis, quia in multis locis contra justitiam & contra edictum nostrum fiunt, volumus ut nullo alio loco moneta fit nisi in palatio nostro; nisi fortè à nobis iterum aliter fuerit ordinatum. Illi tamen denarij qui modò monetati sunt, si pensantes & meri sunt, habeantur.

De heribanno.

Ibid. 14. XIX. De heribanno volumus ut Missi nostri hoc anno fideliter exactare debeant absque ullius personæ gratia, blanditia, seu terrore, secundùm jussionem nostram; id est, ut de homine habente libras sex in auro, argento, bruneis, æramento, pannis integris, caballis, bobus, vaccis, vel alio peculio, & uxores vel infantes non fiant despoliati pro hac re, de eorum vestimentis accipiant legitimum heribannum, id est, libras tres. Qui verò non habuerit ampliùs in suprascripto pretio valente nisi libras tres, solidi triginta ab eo exigantur. Qui autem non habuerit ampliùs nisi duas libras, solidi decem. Si verò libram unam habuerit, solidi quinque, ita ut iterum se valeat præparare ad Dei servitium & ad nostram utilitatem. Et Missi nostri caveant & diligenter inquirant ne per aliquod malum ingenium subtrahant nostram justitiam, alteri tradendo aut commendando.

De censu regali.

XX. Census regalis undecunque legitimè exiebat, volumus ut inde solvatur, sive de propria persona hominis, sive de rebus. Ibid. 15.

De latronibus.

XXI. De latronibus, sicut jam antea in alio Capitulari commendavimus, ita maneat. App. II. 4.

De liberis hominibus uxores fiscalinas habentibus.

XXII. De liberis hominibus qui uxores fiscalinas regias, & feminis liberis quæ homines similiter fiscalinos regios accipiunt, ut non de hereditate parentum vel de causa sua quærenda nec de testimonio pro hac re abiciantur; sed talis etiam nobis in hac causa honor servetur qualis & antecessoribus nostris Regibus vel Imperatoribus servatus esse cognoscitur. III. 16.

Heic desinit Capitulare istud in antiquis exemplaribus MSS. Sangallensi & Corbionensi. In editione Bavarica Viti Amerbachij adduntur tria sequentia.

Ut decimæ dividantur in quatuor partes.

XXIII. Ut decimæ populi dividantur in quatuor partes; id est, una pars Episcopo, alia Clericis, tertia pauperibus, quarta Ecclesiæ in fabricis applicetur, sicut in decreto Gelasij Papæ continetur. Decreta. Gelas. c. 29. Gratian. 12. q. 2. c. 27. Quatuor autem.

De tuitione viduarum, pupillorum, orphanorum, & infirmorum.

XXIV. Ut viduis, & pupillis, orphanis, cœcis, & claudis tuitionem atque adminiculum impertiamus juxta possibilitatem nostram vel vires, sicut in præcepto Domini Regis continetur.

De incantatoribus & tempestariis.

XXV. De incantationibus, auguriis, vel divinationibus, & de his qui tempestates vel alia maleficia faciunt, placuit sancto Concilio ut ubicunque deprehensi fuerint, videat Archipresbyter diocesis illius ut diligentissimè examinatione constringantur si fortè confiteantur malorum quæ gesserunt. Sed tali moderatione fiat eadem districtio ne vitam perdant, sed ut salventur in carcere afflicti usque dum

Deo inspirante spondeant emendationem peccatorum. Et ut nullatenus per aliqua præmia à Comitibus vel Centenariis absque districta examinatione remittantur. Et hoc si fecerint, Archipresbyteri, dum hoc cognoverint, nequaquam Episcopis celare audeant, & ab Episcopis, ut dignum est, pro hoc corripiantur.

CAPITVLARE TERTIVM ANNI DCCCV.

SIVE

Altera editio superioris Capitularis, nunc primùm in lucem data ex tribus antiquis codicibus manuscriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero sancti Vincentij Metensis, tertio Navarrico.

AD OMNES GENERALITER.

INCIPIVNT CAPITVLA.

Incipivnt svprascripta capitvla et eorvm textvs.

De pace servanda.

§ III. 1. I. De pace, ut omnes qui per aliqua scelera ei rebelles sunt constringantur.

De justitiis generalibus.

Ibid. 2. II. De justitiis Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum.

Vt viduæ, orphani, & pauperes non despiciantur.

Ibid. III. Vt in publicis justitiis non despiciantur viduæ, orphani, & pauperes clamantes, sed diligenter audiantur primò omnium eorum negotia & causæ.

De justitia Domni Imperatoris.

IV. De justitia Domni Imperatoris, ut pleniter fiat inquisita. Ibid. 3.

De fame, clade, & pestilentia, si evenerit.

V. De hoc quòd si evenerit fames, clades, aut inequalitas aëris, vel alia quæcunque tribulatio, ut non expectetur edictum nostrum, sed statim Dei misericordia deprecetur in loco ubi fit. I. IIII.

De sublevanda necessitate pauperum tempore famis.

VI. Et in præsenti anno de famis inopia, ut suos quisque adjuvet, & suam annonam non nimis carè vendat. Et ne foris im- Ibid.

perium nostrum vendatur aliquid alimoniæ.

De armis non portandis.

III. 4. VII. De armis infra patriam non portandis, id est, scutis & lanceis & loricis. Si faidosus quis sit, discutiatur tunc quis è duobus contrarius sit ut pacati sint; & distringantur ad pacem, etiamsi noluerint. Et si aliter pacificari nolunt, adducantur in nostram præsentiam. Et si aliquis post pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuravit perdat, & insuper bannum dominicum solvat.

Vt de duodecim mansis brunia habeatur.

Ibid. 5. VIII. De armis in exercitu, sicut antea in alio capitulari mandavimus, ita servetur. Et insuper omnis homo de duodecim mansis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens secum in exercitu non tulerit, omne beneficium cum brunia perdat.

De negotiatoribus, quousque procedant.

Ibid. 6. IX. De negotiatoribus qui partibus Sclavorum & Avarorum pergunt, quousque procedere cum suis negotiis debeant, id est, partibus Saxoniæ usque ad Bardenuvihc, ubi prævideat Redi; & ad Schesla, ubi prævideat Madalgoz. Ad Magadoburg prævideat Atto. Ad Erpisfurt prævideat Madalgoz. Ad Halagestat ipse Madalgoz. Ad Forcheim, ad Brianperg Odulf. Et ad Reginisburg Odulf. Ad Loriacum Warinarius. Et ut arma & brunias non ducant in illis locis ad vendendum. Quòd si inventi fuerint portantes, omnis substantia eorum auferatur ab eis, dimidia quidem pars partibus palatij, alia verò medietas inter Comitem & inventorem dividatur & inter jamdictum Missum.

De clamatoribus vel causidicis.

Ibid. 7. X. De clamatoribus & causidicis qui nolunt consentire Scabineis nec blasphemare eorum judicium, ut unum è duobus agant. Et si indiculum portat de curte, non mittatur in carcerem, sed sub custodia cum ipso indiculo mittatur ad curtem.

De juramento infantium.

Ibid. 8. XI. Vt infantes qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò ut jurent jubeantur.

De juramentis.

Ibid. XII. De juramentis, ut frustra non fiant, & non aliter nisi senioribus ad utilitatem regiam, & unicuique qui suam ju-
Ibid. 9. stitiam quærit. Ceterùm qui conjurationis causam agunt, principes conjurationis capite puniantur, ceteri se invicem flagellent & nares præcidant.

De perjuriis.

XIII. De perjuriis, ut caveantur, & non admittantur testes ad juramentum antequam discutiantur. Et si aliter discuti non possunt, separentur ab invicem, & singulariter inquirantur. Et meliores ad testimonium eligantur. Et omnino nullus ad testimonium vel ad juramentum nisi jejunus adducatur. Et ille qui ad testimonium adducitur, si refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet qualiter vel quare illum recipere nolit. Et si non potest refutare, recipiat illum, etiamsi nolit. Et de ipso pago, non de altero, eligantur testes; nisi fortè longiùs extra comitatum causa sit inquirenda. Et si quis convictus fuerit perjurij, perdat manum aut redimat. Ibid. 10.

De Advocatis & Iudicibus.

XIV. De Advocatis & Iudicibus Comitum & omnibus publicis auctoribus tales eligantur quales & sciant & velint justè causas terminare. Et ubi mali inventi fuerint, à Missis nostris mittantur meliores. Episcopi & Abbates & Comites pravi veniant ad curtem. Ibid. 11.

De teloneis.

XV. De teloneis placet nobis ut antiqua & justa telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàmque & de navigiis, seu mercatis. Nona verò sive injusta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus sub pontibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adjutorium iterantibus præstatur, ut non exigantur. Similiter etiam nec de his qui sine negotiandi causa substantiam suam de una domo sua ad aliam aut ad palatium seu in exercitum ducunt. Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad primum placitum nostrum quod cum ipsis Missis habituri sumus interrogetur. Ibid. 12.

De fugitivis Clericis sive laicis.

XVI. De fugitivis Clericis sive laicis vel etiam feminis, sicut jam in alio capitulari præcepimus, ita servetur. I. 113.

De liberis hominibus ad servitium Dei se tradentibus.

XVII. De liberis hominibus qui ad servitium Dei se tradere volunt, ut priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam postulent. Hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam causa devotionis quàm exercitum seu aliam functionem regalem fugiendo, quosdam verò cupiditatis causa ab his qui res illorum concupiscunt. I. 114.

cunt circumventos audivimus. Et hoc ideo fieri prohibemus.

De oppressione pauperum.

I. 115. XVIII. De oppressione pauperum liberorum hominum, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra justitiam oppressi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc & suprà & hic de liberis hominibus diximus, ne fortè parentes contra justitiam fiant exhereditati, & regale obsequium minuatur, & ipsi heredes propter indigentiam mendici vel latrones seu malefactores efficiantur. Et ut sœpius non fiant banniti; nisi sicut in alio capitulari præcepimus, ita servetur.

De Ecclesiis seu sanctis noviter inventis.

App. I. 10. XIX. De Ecclesiis seu sanctis noviter sine auctoritate inventis, nisi Episcopo probante minimè venerentur. Salva etiam & de hoc & de omnibus Ecclesiis canonica auctoritate.

De falsis monetis.

III. 13. XX. De falsis monetis, quia in multis locis contra justitiam & contra edictum nostrum fiunt, volumus ut nullo alio loco moneta fit nisi in palatio nostro; nisi fortè à nobis iterum aliter fuerit ordinatum. Denarij verò qui pensant, & meri sunt, stabiles esse possunt.

De heribanno.

III. 14. XXI. De heribanno volumus ut Missi nostri hoc anno fideliter exactare debeant absque ullius personæ gratia, blanditia, seu terrore, secundùm jussionem nostram; id est, ut de hominibus habentes libras sex in auro, argento, bruneis, æramento, pannis integris, caballis, bovibus, vaccis, vel alio peculio, & uxores vel infantes non fiant despoliati pro hac re, de eorum vestimentis accipiat legitimum heribannum, id est, libras tres. Qui verò non habuerit ampliùs in suprascripto pretio valente nisi libras tres, solidi triginta ab eo exigantur. Qui autem non ampliùs habuerit nisi duas libras, solidi decem. Qui autem non habuerit ampliùs quàm unam, solidi quinque, ita ut iterum se valeat præparare ad Dei servitium & ad nostram utilitatem. Et Missi nostri caveant & diligenter perquirant ne per aliquod malum ingenium subtrahant nostram justitiam, alteri tradendo aut commendando.

De censu regali.

XXII. Census regalis undecunque le- III. 15.
gitimè exiebat, volumus ut inde solvatur, sive de propria persona hominis, sive de rebus.

De latronibus.

XXIII. De latronibus, sicut jam an- App. II. 1.
tea in alio capitulari mandavimus, ita servetur.

De liberis hominibus uxores fiscalinas habentibus.

XXIV. De liberis hominibus qui fis- III 16.
calinas regias & feminis liberis quæ homines similiter fiscalinos regios accipiunt, ut de herede parentum vel de causa quærenda nec de testimonio pro hac re abiciantur. Sed talis etiam nobis in hac causa honor servetur qualis & antecessoribus nostris Regibus vel Imperatoribus servatus esse cognoscitur.

CAPITVLARE QVARTVM ANNI DCCCV.

SIVE

Capitula data Iesse Episcopo Ambianensi Misso dominico.

Nunc primùm edita ex veteri codice MS. bibliothecæ Bigotianæ.

Excarpsum Capituli Domni Imperatoris Karoli, quem Iesse Episcopus ex ordinatione ipsius Augusti secum detulit ad omnibus hominibus notum faciendum.

Cap. I.

De laicis noviter conversis, ne antè quàm suam legem pleniter vivendo discant, ad alia negotia mittantur.

II.

Vt laici non sint Præpositi monachorum in monasterio, nec Archidiaconi sint laici.

III.

De justitiis Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum, ut in publicis judiciis non dispiciantur audientes, sed diligenter audiantur.

IV.

De justitiis Domni Imperatoris, ut pleniter fiant inquisitæ.

V.

De hoc si evenerit fames, clades, pestilentia, inæqualitas aëris, vel alia qualiscunque tribulatio, ut non expectetur edictum nostrum, sed statim deprecetur Dei misericordia. Et in præsenti anno de famis inopia, ut suos adjuvet prout potest, & suam annonam non nimis carè vendat. Et ne foras imperium vendatur aliquid alimoniæ.

VI.

De armis infra patria non portandis, id est, scutis, & lanceis, & loricis. Et si faidosus sit, discutiatur tunc quis è duobus contrarius sit ut pacati sint, & distringantur ad pacem, etiamsi noluerint. Et si aliter pacificare nolunt, adducantur in nostram præsentiam. Et si aliquis post pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuravit perdat, & insuper bannum dominicum.

VII.

De armatura in exercitu, sicut jam antea in alio capitulare commendavimus ita servetur. Et insuper omnis homo duodecim mansis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens, & eam secum non tulerit, omnem beneficium cum brunia pariter perdat.

VIII.

De clamatoribus vel causedicis qui judicium Scabiniorum adquiescere nec blasphemare volunt antiqua consuetudo servetur, id est, ut in custodia recludantur donet unum è duobus faciant. Et si ad palatium pro hac re postea reclamaverint, & litteris detulerint, nunquam eis credatur; nec tamen in carcere reponatur, sed cum custodia & cum ipsis litteris ad palatium nostrum remittantur, ut ubi discutiantur sicut dignum est.

IX.

De juramento, ut nulli alteri per sacramentum fidelitas promittatur nisi nobis & unicuique proprio seniore ad nostram utilitatem & sui senioris. Excepto his sacramentis quæ justè secundùm legem alteri ab altero debentur.

X.

De conspirationibus verò, quicunque eas facere præsumpserint, & sacramento quacunque conspiratione firmaverint, ut triplici ratione judicentur. Primò, ubicunque aliquod malum perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur. Adjutores verò eorum singuli alteri ab altero flagellentur, & nares sibi invicem præcidant. Vbi verò nihil malum perpetratum est,

similiter inter se flagellantur, & pilos sibi vicissim detundant. Si verò per dexteras aliqua conspiratio firmata fuerit, si liberi sunt, aut jurent cum idoneis juratoribus hoc pro malo non fecisse, aut si facere non potuerint, suam legem componant. Si verò servi sunt, flagellantur. Et ut de cetero in imperio nostro nulla hujusmodi conspiratio fiat nec per sacramentum nec sine sacramento.

XI.

De perjuriis, ut caveantur, & non ammittantur testes ad juramentum antequam discutiantur. Et si aliter discuti non possint, separentur ab invicem, & singulariter inquirantur. Et non solùm accusatori licet testes eligere, absente suo accusatore. Et omnino nullus nisi jejunus ad juramentum vel ad testimonium admittatur. Et ille qui ad testimonium adducitur, si refutatur, dicat ille qui eum refutat & probat quare illum recipere nollet. Et de ipso pago, non de altero, testes eligantur, nisi fortè longiùs extra comitatum causa sit inquirenda. Et si quis convictus fuerit perjurij, manum perdat aut redimat.

XII.

De advocatis, id est, ut pravi Advocati, Vicedomini, Vicarij, & Centenarij tollantur, & tales eligantur quales sciant & velint justè causas discernere & determinare. Et si Comes pravus inventus fuerit, nobis nuntietur.

XIII.

De oppressione pauperum liberorum omnium, ut non faciant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra justitiam oppressi, ita ut peractis res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc suprà & hic de liberis hominibus diximus ne fortè parentes contra justitiam faciant exhereditati, & regale obsequium minuatur, & ipsi heredes propter indigentiam mendaces vel latrones seu malefactores efficiantur. Et ut sæpius non fiant manniti, nisi sicut in alio Capitulare præcipimus, ita servetur.

XIV.

Census regalis undecunque legitimè exiebat, volumus ut inde solvatur, sive de propria persona hominis, sive de rebus.

XV.

De latronibus, sicut jam antea in alio Capitulare commendavimus, ita maneat.

XVI.

De liberis hominibus qui uxores fiscalinas regias, & feminas liberas qui homines fiscalinos regios accipiunt, ut de hereditate vel de causa sua quærenda nec de testimonio pro hac re abiciantur. Sed talis etiam nobis in hac causa servetur qualis & antecessoribus nostris Regibus vel Imperatoribus servatum esse cognovimus.

CAPITULUM IMPERATORIS

De honore Episcoporum & reliquorum sacerdotum, datum in eodem loco in quo sancita sunt superiora capitula, id est, apud Theodonis villam.

Ex Capitulis Domni Karoli Theotonis villa firmatis.

VII. 380. Volumus atque præcipimus ut omnes suis sacerdotibus tam majoris ordinis quàm & inferioris, à minimo usque ad maximum, ut summo Deo, cujus vice in Ecclesia legatione funguntur, obedientes existant. Nam nullo pacto agnoscere possumus qualiter nobis fideles existere possunt qui Deo infideles & suis sacerdotibus apparuerint, aut qualiter nobis obedientes nostrisque ministris ac legatis obtemperantes erunt qui illis in Dei causis & Ecclesiarum utilitatibus non obtemperant. Potiùs namque, juxta veritatis vocem, ille metuendus est qui potest animam & corpus perdere in gehennam quàm ille qui corpus torquere & honores temporales potest auferre. De illis dictum est: *Qui vos audit, me audit. Et qui vos spernit, me spernit.* Et alibi: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Et rursus: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, melius illi ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundo maris.* Et iterum: *Qui vos recipit, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum qui me misit.* Et multa alia horúmque similia. His ergo fulti oraculis

jubemus ut omnes eis pro viribus ad eorum peragenda ministeria & ad malos & peccatores atque neglegentes homines distringendos summopere obedientes existant. Qui autem in his, quod absit, aut negligentes eisque inobedientes fuerint inventi, sciant se nec in nostro imperio honores retinere, licèt etiam filij nostri fuerint, nec in palatio locum, neque nobiscum aut cum nostris societatem aut communionem ullam habere, sed magis sub magna districtione & ariditate pœnas luere. In his namque omnium nostrorum fidelium volumus agnoscere fidem ac benevolentiam. Quoniam si hæc fideliter & utiliter impleverint, tunc Deo & nobis fideles erunt. Si autem, quod absit, secus egerint, tunc non solùm infideles, sed etiam infames atque reprobi manifestè apparentes notabuntur, eorúmque domus publicabuntur, & ipsi exiliabuntur.

CAPITULARE PRIMUM
ANNI DCCCVI.
SIVE
Charta divisionis regni Francorum inter Karolum, Pippinum, & Ludovicum filios Karoli Magni Imperatoris.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Imperator Cæsar Karolus Rex Francorum invictissimus & Romani Rector Imperij, pius, felix, ac triumphator semper augustus, omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & cuncto populo catholico præsenti & futuro gentium ac nationum quæ sub ejus imperio & regimine constitutæ sunt. Sicut omnibus vobis notum esse & neminem vestrum latere credimus quomodo nos divina clementia, cujus nutu ad occasum tendentia secula per successiones generationum reparantur, tres nobis dando filios, magno miserationis ac benedictionis suæ ditavit munere, quia per eos, secundùm vota nostra, & spem nostram de regno confirmavit, & curam oblivioni obnoxiæ posteritatis leviorem fecit, ita & hoc vobis notum fieri volumus quòd eosdem per Dei gratiam filios nostros regni à Deo nobis concessi, donec in corpore sumus, & post nostrum ab hac mortalitate discessum, hujus à Deo conservandi regni vel imperij nostri heredes relinquere, si sic divina majestas annuerit, optamus; non ut confusè atque inordinate aut sub totius regni dominatione jurgij controversiam eis relinquamus, sed trina partitione totum regni corpus dividentes, quam quisque illorum tueri vel regere debeat portionem, distribuere & designare volumus, eo videlicet modo, ut sua quisque portione contentus, juxta ordinationem nostram, & fines regni sui, qui ad alienigenas extenduntur, cum Dei adjutorio, nitatur defendere, & pacem atque caritatem cum fratre custodire.

Cap. I.

Divisiones verò à Deo conservati atque conservandi imperij vel regni nostri tales facere placuit, ut Aquitaniam totam & Wasconiam, excepto pago Turonico, & quicquid inde ad occidentem atque Hispaniam respicit, & de civitate Nivernis, quæ est sita super fluvium Ligerem, cum ipso pago Nivernense, pagum Avalensem atque Alsensem, Cabilonensem, Matisconensem, Lugdunensem, Saboiam, Moriennam, Tarentasiam, montem Cinisium, vallem Segusianam usque ad Clusas, & inde per terminos Italicorum montium usque ad mare, hos pagos cum suis civitatibus & quicquid ab eis contra meridiem & occidentem usque ad mare vel usque ad Hispanias continetur, hoc est, illam portionem Burgundiæ, & Provinciam, ac Septimaniam, vel Gothiam Ludovico dilecto filio nostro consignavimus.

II.

Italiam verò, quæ & Langobardia dicitur, & Bajovariam, sicut Tassilo tenuit, excepto duabus villis quarum nomina sunt Ingoldestat & Lutrahahof, quas nos quondam Tassiloni beneficiavimus, & pertinent ad pagum qui dicitur Northgouve, & de Alamania partem quæ in australi ripa Danubij fluminis est, & de ipso flumine Danubij currente limite usque ad Rhenum fluvium in confinio pagorum Chletgouve & Hegouve in locum qui dicitur Enge, & inde per Rhenum fluvium sursum versus usque ad Alpes, quicquid inter hos terminos fuerit, & ad meridiem vel orientem respicit, unà cum ducatu Curiensi & pago Durgouve, Pippino dilecto filio nostro.

III.

Quicquid autem de regno nostro extra hos terminos fuerit, id est, Franciam & Burgundiam, excepto illa parte quam Ludovico dedimus, atque Alamaniam, excepro portione qnam Pippino adscripsimus, Austriam, Niustriam, Turingiam Saxoniam, Frisiam, & partem Bajovariæ quæ dicitur Northgovv, dilecto filio nostro Karolo concessimus; ita ut Karolus & Ludovicus viam habere possint in Italiam ad auxilium ferendum fratri suo, si ita necessitas extiterit, Karolus per vallem Augustanam, quæ ad regnum ejus pertinet, & Ludovicus per vallem Segusianam, Pippinus verò & exitum & ingressum per Alpes Noricas atque Curiam.

IV.

Hæc autem tali ordine disponimus, ut si Karolus, qui major natu est, priusquam ceteri fratres sui diem obierit, pars regni quam habeat dividatur inter Pippinum & Ludovicum, sicut quondam divisum est inter nos & fratrem nostrum Karlomannum, eo modo ut Pippinus illam portionem habeat quam frater noster Karlomannus habuit, Ludovicus verò illam partem accipiat quam nos in illa portione suscepimus. Si verò Karolo & Ludovico viventibus, Pippinus debitum humanæ sortis compleverit, Karolus & Ludovicus dividant inter se regnum quod ille habuit, & hæc divisio tali modo fiat ut ab ingressu Italiæ per Augustam civitatem accipiat Karolus Eboreiam, Vercellas, Papiam, & inde per Padum fluvium termino currente usque ad fines Regensium, & ipsam Regiam, & civitatem novam, atque Mutinam usque ad terminos sancti Petri. Has civitates cum suburbanis & territoriis suis atque comitatibus quæ ad ipsas pertinent, & quicquid inde Romam pergenti ad lævam respicit, de regno quod Pippinus habuit unà cum ducatu Spoletano hanc portionem, sicut prædiximus, accipiat Karolus. Quicquid autem à prædictis civitatibus vel comitatibus Romam eunti ad dextram jacet, de prædicto regno, id est, portionem quæ remansit de regione Transpadana, unà cum ducatu Tuscano usque ad mare australe & usque ad Provinciam, Ludovicus ad augmentum sui regni sortiatur. Quòd si ceteris superstitibus Ludovicus fuerit defunctus, eam partem Burgundiæ quam regno ejus adjunximus, cum Provincia & Septimania sive Gothia usque ad Hispaniam, Pippinus accipiat, Karolus verò Aquitaniam atque Wasconiam.

V.

Quod si talis filius cuilibet istorum trium fratrum natus fuerit quem populus eligere velit ut patri suo succedat in regni hereditate, volumus ut hoc consentiant patrui ipsius pueri, & regnare permittant filium fratris sui in portione regni quam pater ejus frater eorum habuit.

VI.

Post hanc nostræ auctoritatis dispositionem placuit inter prædictos filios nostros statuere atque præcipere, propter pacem quam inter eos per manere perpetuò desi-

deramus, ut nullus eorum fratris sui terminos vel regni limites invadere præsumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus vel marcas minuendas; sed adjuvet unusquisque illorum fratrem suum, & auxilium illi ferat contra inimicos ejus juxta rationem & possibilitatem, sive infra patriam, sive contra exteras nationes.

VII.

Neque aliquis illorum hominem fratris sui pro quibuslibet causis sive culpis ad se confugientem suscipiat, nec intercessionem quidem pro eo faciat. Quia volumus ut quilibet homo peccans, & intercessione indigens, intra regnum domini sui vel ad loca sancta vel ad honoratos homines confugiat, & inde justam intercessionem mereatur.

VIII.

Similiter præcipimus ut quemlibet liberum hominem, qui dominum suum contra voluntatem ejus dimiserit, & de uno regno in aliud profectus fuerit, neque ipse Rex suscipiat, neque hominibus suis consentiat ut talem hominem recipiant, vel injustè retinere præsumant. Hoc non solùm de liberis, sed etiam de servis fugitivis statuimus observandum, ut nulla discordiis relinquatur occasio.

IX.

Quapropter præcipiendum nobis videtur ut post nostrum ab hac mortalitate discessum homines uniuscujusque eorum accipiant beneficia unusquisque in regno domini sui, & non in alterius, ne fortè per hoc, si aliter fuerit, scandalum aliquod accidere possit. Hereditatem autem suam habeat unusquisque illorum hominum absque contradictione, in quocunque regno hoc eum legitimè habere contigerit.

X.

Et unusquisque liber homo, post mortem domini sui, licentiam habeat se commendandi inter hæc tria regna ad quemcunque voluerit. Similiter & ille qui nondum alicui commendatus est.

XI.

De traditionibus autem atque venditionibus quæ inter partes fieri solent, præcipimus ut nullus ex his tribus fratribus suscipiat de regno alterius à quolibet homine traditionem seu venditionem rerum immobilium, hoc est, terrarum, vinearum, atque silvarum, servorúmque qui jam casati sunt, sive ceterarum rerum quæ hereditatis nomine censentur; excepto auro, argento, & gemmis, armis ac vestibus, necnon & mancipiis non casatis; & his speciebus quæ propriè ad negotiatores pertinere noscuntur. Ceteris verò liberis hominibus hoc minimè interdicendum judicavimus.

XII.

Si quæ autem feminæ, sicut fieri solet, inter partes & regna fuerint ad conjugium postulatæ, non denegentur justè poscentibus, sed liceat eas vicissim dare & accipere & adfinitatibus populos inter se sociari. Ipsæ verò feminæ potestatem habeant rerum suarum in regno unde exierant, quamquam in alio propter mariti societatem habitare debeant.

XIII.

De obsidibus autem qui propter credentias dati sunt, & à nobis per diversa loca ad custodiendum destinati sunt, volumus ut ille Rex in cujus regno sunt, absque voluntate fratris sui, de cujus regno sublati sunt, in patriam eos redire non permittat; sed potiùs in futurum in suscipiendis obsidibus alter alteri mutuum ferat auxilium, si frater fratrem hoc facere rationabiliter postulaverit. Idem jubemus & de his qui pro suis facinoribus in exilium missi vel mittendi sunt.

XIV.

Si causa vel intentio sive controversia talis inter partes propter terminos aut confinia regnorum orta fuerit quæ hominum testimonio declarari vel definiri non possit, tunc volumus ut ad declarationem rei dubiæ, judicio crucis, Dei voluntas & rerum veritas inquiratur, nec unquam pro tali causa cujuslibet generis pugna vel campus ad examinationem judicetur. Si verò quilibet homo de uno regno hominem de altero regno de infidelitate contra fratrem domini sui apud dominum suum accusaverit, mittat eum dominus suus ad fratrem suum, ut ibi comprobet quod de homine illius dixit.

XV.

Super omnia autem jubemus atque præcipimus ut ipsi tres fratres curam & defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam ab avo nostro Karolo & beatæ memoriæ genitore nostro Pippino Rege & à nobis postea suscepta est, ut eam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur, & justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet & ratio postulaverit, habere faciant. Similiter &

de ceteris Ecclesiis quæ sub illorum fuerint potestate præcipimus ut justitiam suam & honorem habeant, & pastores atque rectores venerabilium locorum habeant potestatem rerum quæ ad ipsa loca pia pertinent, in quocunque de his tribus regnis illarum Ecclesiarum possessiones fuerint.

XVI.

Quòd si de his statutis atque convenientiis aliquid casu quolibet vel ignorantia; quod non optamus, fuerit irruptum, præcipimus ut quàm citissimè secundùm justitiam emendare studeant, ne fortè propter dilationem majus damnum possit adcrescere.

XVII.

De filiabus autem nostris, sororibus scilicet prædictorum filiorum nostrorum, jubemus ut post nostrum ab hoc corpore discessum licentiam habeat unaquæque eligendi sub cujus fratris tutela & defensione se conferre velit. Et qualiscunque ex illis monasticam vitam elegerit, liceat ei honorificè vivere sub defensione fratris sui in cujus regno degere voluerit. Quæ autem justè & rationabiliter à condigno viro ad conjugium quæsita fuerit, & ei conjugalis vita placuerit, non ei denegetur à fratribus suis, si & viri postulantis & feminæ consentientis honesta & rationabilis fuerit voluntas.

XVIII.

De nepotibus verò nostris, scilicet filiis prædictorum filiorum nostrorum, qui ex eis vel jam nati sunt vel adhuc nascituri sunt, placuit nobis præcipere ut nullus eorum per quaslibet occasiones quemlibet ex illis apud se accusatum sine juxta discussione atque examinatione aut occidere, aut membris mancare, aut excæcare, aut invitum tondere faciat; sed volumus ut honorati sint apud patres & patruos suos, & obedientes sint cum omni subjectione quam decet in tali consanguinitate esse.

XIX.

Hoc postremò statuendum nobis videtur, ut quicquid adhuc de rebus & constitutionibus quæ ad profectum & utilitatem eorum pertinent, his nostris decretis atque præceptis addere voluerimus, sic à prædictis dilectis filiis nostris observetur atque custodiatur sicut ea quæ in his jam statuta & descripta sunt custodire & observare præcipimus.

XX.

Hæc autem omnia ita disposuimus atque ex ordine firmare decrevimus, ut quandiu divinæ majestati placuerit nos hanc corporalem agere vitam, potestas nostra sit super à Deo conservatum regnum atque imperium istud, sicut hactenus fuit, in regimine atque ordinatione & omni dominatu regali atque imperiali, & ut obedientes habeamus prædictos dilectos filios nostros atque Deo amabilem populum nostrum cum omni subjectione quæ patri à filiis & Imperatori ac Regi à suis populis exhibetur.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCVI.

SIVE

CAPITVLA VIII. ADDENDA AD LEGES.

Incipiunt capitula quæ Domnus Karolus serenissimus Imperator addere jussit.

INCIPIVNT CAPITVLA.

6. *De his qui in Ecclesia manumissi sunt.*
7. *De his qui per chartam ingenuitatis dimissi sunt liberi.*
8. *Ut Clericum alienum nemo recipiat sine consensu Episcopi sui.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De banno Regis inrupto componendo.

I. UT bannum ipsius quislibet inruperit, componere debeat.

De tuitione Ecclesiæ, viduarum, orphanorum, & minùs potentum.

II. Ut Ecclesia, viduæ, orphani, vel minùs potentes pacem rectam habeant. Et ubicunque fuerit infracta, sexaginta solidis componatur.

De raptu & violentia & incendio infra patriam factis.

III. Ut raptum vel vis per collectam hominum & incendia infra patriam nemo facere præsumat. Et qui hoc commiserit, sexaginta solidos in bannum nostrum componat.

De mannitione in hostem.

IV. Similiter & qui jussionem regiam in hoste bannitus inruperit.

De compositione hominis denarialis.

V. De denarialibus, ut si quis eos occiderit, Regi componantur.

De his qui in Ecclesia manumissi sunt.

VI. Similiter de his qui per chartam in Ecclesia juxta altare dimissi sunt liberi, cum quadraginta solidis Regi componantur.

De his qui per chartam ingenuitatis dimissi sunt liberi.

VII. Qui verò per chartam ingenuitatis dimissi sunt liberi, ubi nullum patrocinium & defensionem non elegerint, similiter Regi componantur cum quadraginta solidis.

Ut Clericum alienum nemo recipiat sine consensu Episcopi sui.

VIII. Ut Clericum nemo recipere audeat sine consensu Episcopi sui. Et si eum aliquis acceptum habet, quando licentia ipsius Episcopi fuerit, aliter non faciat; nisi eum ejus præsentiæ perscrutandum, si dignus fuerit, deducat.

Hæc octo capitula in assiduitate. Reliqua autem reservata sunt Regibus, ut ipsi potestatem habeant nominativè demandare unde exire debent.

CAPITULARE TERTIUM
ANNI DCCCVI.

Hæc capitula nostra Missi nostri cognita faciant omnibus in omnes partes.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. DE *armis non portandis.*
2. *De latronibus.*
3. *De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.*
4. *De adventitiis.*
5. *Item de adventitiis & fugitivis.*
6. *De istis capitulis ad Missos transmittendis.*

INCIPIUNT

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De armis non portandis.

III. 22. I. UT nullus ad mallum vel ad placitum infra patriam arma, id est, scutum & lanceam portet.

De latronibus.

Ibid. 23. II. De latronibus, quicunque post Missam sancti Iohannis latroni mansionem dederit, si Francus est, cum duodecim similibus Francis juret quòd latronem eum fuisse non scisset, licèt pater ejus sit aut frater vel propinquus. Si hoc jurare non potuerit, & ab aliquo convictus fuerit quòd latronem in hospitio suscepisset, quasi latro & infidelis judicetur; quia latro, infidelis est noster & Francorum; & qui illum suscipit, similis est illi. Si autem audivit quòd latro fuisset, & tamen nescit prosirmiter, aut solus juret quòd nunquam eum audisset nec per veritatem nec per mendacium latronem esse; aut sit paratus, si de illo latrocinio postea victus fuerit, ut similiter damnetur.

De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.

III. Vt nullus comparet caballum, bovem, & jumentum, vel alia, nisi illum hominem cognoscat qui eum vendidit, aut de quo pago est, vel ubi manet, aut quis est ejus senior. Ibid. 24.

De adventitiis.

IV. De adventitiis, ut cùm Missi nostri ad placitum nostrum venerint, habeant scriptum quanti adventitij sunt in illorum missatico, & de quo pago sunt, & nomina eorum, & qui sunt seniores eorum. App. II, 2

Item de adventitiis & fugitivis.

V. Similiter direximus Missos in Aquitaniam & in Longobardiam, ut omnes fugitivos & adventitios ad nostrum placitum adducant.

De istis capitulis ad Missos transmittendis.

VI. Quicunque ista capitula habet, ad alios Missos ea transmittat qui non habent, ut nulla excusatio de ignorantia fiat.

CAPITULARE QUARTUM ANNI DCCCVI.

Et hæc Missi nostri ante nativitatem Domini omnibus cognita faciant.

INCIPIUNT CAPITULA.

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De justitiis Ecclesiarum.

VI. 245. I. IN primis omnium jubendum est ut habeant Ecclesiæ earum justitias, tam in vita illorum qui habitant in ipsis Ecclesiis, quàmque in pecuniis & substantiis eorum.

De potestate Episcoporum.

Ibid. 246. II. Vt omnes Episcopi potestativè secundùm regulam canonicam doceant, & regant eorum ministeria, tam in monasteriis virorum quàm puellarum, vel in forensibus Presbyteris, seu reliquo populo Dei.

Vt viduæ, orphani, & minùs potentes habeant defensionem Imperatoris.

III. Vt viduæ & orphani & minùs potentes sub Dei defensione & nostro mundeburdo pacem habeant, & eorum justitias adquirant. Ibid. 247.

De concordia Episcoporum & Comitum.

IV. Episcopi cum Comitibus stent, & Comites cum Episcopis, ut uterque pleniter suum ministerium peragere possit. Ibid. 247.

De latronibus, homicidis, adulteris, & incestuosis.

Ibid. 150. V. Vt latrones, vel homicidæ, seu adulteri, & incestuosi sub magna districtione & correctione sint correpti secundùm euvam Bajuvariorum vel legem.

De rebus proprisis.

Ibid. 151. VI. De rebus proprisis, ut ante Missos vel Comites nostros & judices veniant, & ibi accipiant finitivam sententiam. Et antea nullus præsumat alterius res proprindere; nisi magis suam causam quærat ante judices nostros, ut diximus, & ibi recipiat quod justum est.

De eo qui dixerit quòd ei justè non judicetur.

Ibid. 153. VII. Et si aliquis voluerit dicere quòd justè ei non judicetur, tunc in præsentiam nostram veniat. Aliter verò non præsumat in præsentiam nostram venire, pro alterius justitia dilatanda.

Quas justitias Missi ad præsens faciant. Et de marcha custodienda.

VIII. Quòd non ampliùs de illis justitiis Missi nostri ad præsens modò faciant nisi de temporibus Tassilonis seu Liutpirgæ, exceptis illis qui avi & genitoris nostri vel ad nos venerint. Et marcham nostram, secundùm quod ordinatum & sancitum habemus, custodiant unà cum Missis nostris.

EXPLICIT.

CAPITVLARE QVINTVM ANNI DCCCVI.

SIVE

CAPITVLARE NOVIOMAGENSE.

Capitula quæ ad Niumaga addita in sexto anno imperij infra quadragesimam.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De cura Missorum dominicorum.*
2. *De sacramento fidelitatis præstando Imperatori.*
3. *Vt ea omnes consentiant quæ inter filios Imperatoris constituta sunt.*
4. *De vita & conversatione monachorum & sanctimonialium per Missos discutienda.*
5. *De thesauris ecclesiasticis.*
6. *De æqualitate à Missis dominicis facienda.*
7. *De his qui beneficia habent regalia.*
8. *De his qui fraudem faciunt in regalibus beneficiis.*
9. *De his qui propter propriam justitiam dilatandam fugantur.*
10. *De mendicis discurrentibus.*
11. *De teloneis & cespitaticis.*
12. *De usura.*
13. *De cupiditate in bonam partem.*
14. *Item de cupiditate in malam partem.*
15. *De avaritia.*
16. *De turpibus lucris.*
17. *De fœnore.*
18. *De emptione tempore messis causa cupiditatis & turpis lucri.*
19. *De hoc si per plurima loca fames fuerit.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De cura Missorum dominicorum.

III. 17. I. VT unusquisque in suo missaticomaximam habeat curam ad prævidendum & ordinandum ac disponendum secundùm Dei voluntatem & secundùm jussionem nostram.

De sacramento fidelitatis præstando Imperatori.

II. De sacramento, ut hi qui antea fidelitatem partibus nostris non promi-

ſerunt, promittere faciant, & inſuper omnes denuo repromittaot.

Vt ea omnes conſentiant quæ inter filios Imperatoris conſtituta ſunt.

III. Vt ea quæ inter filios noſtros propter pacis concordiam ſtatuimus pleniter omnes conſentire debeant.

De vita & converſatione monachorum & ſanctimonialium per Miſſos diſcutienda.

I. 116. IV. Vt prædicti Miſſi per ſingulas civitates & monaſteria virorum & puellarum prævideant quomodo aut qualiter in domibus Eccleſiarum & ornamentis Eccleſiæ emendatæ vel reſtauratæ eſſe videntur, & diligenter inquirant de converſatione ſingulorum, vel quomodo emendatum habeant quod juſſimus de eorum lectione & cantu ceteríſque diſciplinis & eccleſiaſticæ regulæ pertinentibus.

De theſauris eccleſiaſticis.

Ibid. 117. V. Vt ſinguli Epiſcopi, Abbates, & Abbatiſſæ diligenter conſiderent theſauros eccleſiaſticos, ne propter perfidiam aut neglegentiam cuſtodum aliquid de gemmis, aut de vaſis, reliquo quoque theſauro perditum ſit: quia dictum eſt nobis quòd negotiatores Iudæi necnon & alij gloriantur quòd quicquid eis placeat, poſſint ab eis emere.

De æqualitate à Miſſis dominicis facienda.

III. 18. VI. Volumus ut æqualiter Miſſi noſtri faciant de ſingulis cauſis, ſive de heribanno, ſive de advenis, ſive de ceteris quibuſlibet cauſis. De advenis volumus ut qui jamdiu conjugati ſunt per ſingula loca, ut ibi maneant, & ſine cauſa aut ſine aliqua culpa non fiant ejecti. Fugitivi verò ſervi & latrones redeant ad propria loca.

De his qui beneficia habent regalia.

Ibid. 29. VII. Auditum habemus qualiter & Comites & alij homines qui noſtra beneficia habere videntur, comparant ſibi proprietates de ipſo noſtro beneficio, & faciunt ſervire ad ipſas proprietates ſervientes noſtros de eorum beneficio, & curtes noſtræ remanent deſertæ, & in aliquibus locis ipſi vicinantes multa mala patiuntur.

De his qui fraudem faciunt in regalibus beneficiis.

Ibid. 20. VIII. Audivimus quòd alibi reddant beneficium noſtrum ad alios homines in proprietatem, & in ipſo placito dato pretio comparant ipſas res iterum ſibi in alodum. Quod omnino cavendum eſt. Quia qui hoc faciunt, non bene cuſtodiunt fidem quam nobis promiſſam habent. Et ne fortè in aliqua infidelitate inveniantur; quia qui hoc faciunt, per eorum voluntatem ad aures noſtras talia opera illorum non perveniunt.

De his qui propter propriam juſtitiam dilatandam fugantur.

IX. Sunt & alij qui juſtitiam legibus re- Ibid. 21.
cipere debent, & in tantum fiunt io quibuſdam locis fatigati uſque dum illorum juſtitiam per fidejuſſorum manus tradunt, ita ut aliquid vel parvum poſſint habere, & fortiores ſuſcipiant majorem portionem.

De mendicis diſcurrentibus.

X. De mendicis qui per patrias diſcur- I. 118.
runt, volumus ut unuſquiſque fidelium noſtrorum ſuum pauperem de beneficio aut de propria familia nutriat, & non permittat aliubi ire mendicando. Et ubi tales inventi fuerint, niſi manibus laborent, nullus eis quicquam tribuere præſumat.

De teloneis & ciſpitaticis.

XI. De teloneis & ciſpitaticis, ſicut in alio capitulari ordinavimus, teneant, id eſt, ut ubi antiqua conſuetudo fuit exigantur; & ubi nova fuerint inventa, deſtruantur.

De uſura.

XII. Vſura eſt ubi amplius requiritur Ibid. 119.
quàm datur. Verbigratia, ſi dederis ſolidos decem, & amplius requiſieris. Vel ſi dederis modium unum frumenti, & iterum ſuper aliud exigeris.

De cupiditate in bonam partem.

XIII. Cupiditas in bonam partem po- Ibid 120.
teſt accipi & in malam. In bonam juxta
Apoſtolum: *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chri-* Philip. 1.
ſto. & in pſalmo: *concupivit anima mea in* Pſal. 83.
atria Domini.

Item de cupiditate in malam partem.

XIV. Cupiditas verò in malam partem Ibid. 121.
accipitur, qui ſupra modum res quaſlibet injuſtè appetere vult, juxta Salomonem:
Poſt concupiſcentias tuas non eas. Eccli. 18.

De avaritia.

XV. Avaritia eſt alienas res appetere Ibid. 122.
& adeptas nulli largiri. Et juxta Apoſto- 1. Tim. 6.
lum hæc eſt radix omnium malorum.

De turpibus lucris.

XVI. Turpe lucrum exercent qui per Ibid. 123.
varias circumventiones lucrandi cauſa inhoneſtè res quaſlibet congregare decertant.

De fœnore.

XVII. Fœnus eſt qui aliquid præſtat. Ibid. 124.
Iuſtum fœnus eſt qui amplius non requirit niſi quantum præſtitit.

De emptione tempore messis causa cupiditatis & turpis lucri.

Ibid. 115. XVIII. Quicunque enim tempore messis vel vindemiæ, non necessitate, sed propter cupiditatem, comparat annonam aut vinum, verbi gratia de duobus denariis comparat modium unum, & servat usque dum iterum venundari possit contra denarios quatuor aut sex seu ampliùs, hoc turpe lucrum dicimus. Si autem propter necessitatem comparat, ut sibi habeat & aliis tribuat, negotium dicimus.

De hoc si per plurima loca fames fuerit.

Ibid. 116. XIX. Consideravimus itaque ut præsenti anno, quia per plurima loca fames valida esse videtur, ut omnes Episcopi, Abbates, Abbatissæ, optimates, & Comites, seu domestici, & cuncti fideles qui beneficia regalia tam de rebus ecclesiasticis quàmque & de reliquis habere videntur, ut unusquisque de suo beneficio suam familiam nutricare faciat, & de sua proprietate propriam familiam nutriat, & si Deo donante super se & super familiam suam aut in beneficio aut in alode annonam habuerit, & venundare voluerit, non cariùs vendat nisi modium de avena denarios duos, modium unum de hordeo contra denarios tres, modium unum de spelta disparata contra denarios tres, modium unum de sigale contra denarios quatuor, modium unum de frumento parato contra denarios sex. Et ipse modius sit quem omnibus habere constitutum est, ut unusquisque habeat æquam mensuram & æquales modios.

CAPITVLARE SEXTVM

ANNI DCCCVI.

SIVE

CAPITVLA EXCERPTA DE CANONE.

Incipiunt capitula excerpta de canone.

CAP. I.

I. 127. VT per singulos annos synodus bis fiat.

II.

Qualis ad sacerdotium vel sacros ordines, secundùm quod in canone legimus, venire non potest.

III.

Ibid. 128. Vt nequaquam inter duos Metropolitános provincia dividatur.

IV.

Ibid. 129. Ne in una civitate duo sint Episcopi, & de Vicariis eorum.

V.

Ibid. 130. Quòd non oporteat ordinationes Episcoporum diù differre.

VI.

App. I. 11. De ordinatis Episcopis, nec receptis.

VII.

Ibid. 12. Quod non oporteat absolutè quoslibet ordinare.

VIII.

De servo, si nesciente domino suo fuerit ordinatus. Ibid. 13.

IX.

Quòd non liceat Clericum in duabus civitatibus ministrare, nec Abbates plurima monasteria aut cellas habere. Ibid. 14.

X.

Ne de uno loco ad alium transeat Episcopus sine decreto Episcoporum, vel Clericus sine jussione Episcopi sui. I. 136.

XI.

De peregrinis Episcopis & Clericis. App. I. 15.

XII.

De litteris peregrinorum, & Clericis sine litteris ambulantibus. Ibid. 16.

XIII.

Qualis vel pro qualibus culpis quis secundùm canonicam institutionem degradetur de officio sacerdotali. Ibid. 17.

XIV.

De expulso ab Ecclesia & excommunicato vel damnato ab officio. Ibid. 18.

XV.

Ibid. 19. & 20. De ordinatione ecclesiastico, & officio missæ, & reliquiis sanctorum, & oratoriis villaribus.

XVI.

Ibid. 21. De altaribus non consecrandis nisi lapideis.

XVII.

Ibid. 22. De confirmatione cum chrismate.

XVIII.

Ibid. 23. De baptismo.

XIX.

Ibid. 24. De Pascha & die dominico & reliquis festivitatibus.

XX.

Ibid. 25. De jejuniis & quadragesima vel letaniis.

XXI.

Ibid. 26. Vt festivitates præclaræ non nisi in civitatibus aut in vicis publicis teneantur.

XXII.

Ibid. 27. De hoc officio.

XXIII.

I. 132. Vt omnes fideles communicent, & ad missas perexpectent finalem deprecationem.

De Presbyteris, Diaconis, & reliquis ex clero. *Ex decretis & canone sancti Sylvestri & LXXXIV. Episcoporum.*

Fecit hos gradus in gremio synodi, ut non Presbyter adversùs Episcopum, non Diaconus adversùs Presbyterum, non Subdiaconus adversùs Diaconum, non Acolytus adversùs Subdiaconum, non Exorcista adversùs Acolytum, non Lector adversùs Exorcistam, non Ostiarius adversùs Lectorem det accusationem aliquam. Et non damnabitur Præsul fine septuaginta duobus testibus; neque Præsul summus à quoquam judicabitur; quoniam scriptum est: *Non est discipulus super magistrum.* Presbyter autem nisi in quadraginta quatuor testimoniis non damnabitur. Diaconus autem in cardine constitutus urbis Romæ nisi triginta septem testibus non condemnabitur. Subdiaconus, Acolytus, Exorcista, Lector nisi, sicut scriptum est, in septem testimoniis filios habentes & uxorem & omnino Christum prædicantes. Sic datur mystica veritas. I. 133. Matth. 10.

CAPITVLARE
ANNI DCCCVII.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. sancti Vincentij Metensis.

ISTE CAPITVLVS FVIT DATVS IN ANNO SEPTIMO AD AQVIS PALATIVM.

Memoratorium qualiter ordinavimus, propter famis inopiam, ut de ultra Sequanæ omnes exercitare debeant.

CAP. I.

IN primis quicunque beneficia habere videntur, omnes in hostem veniant.

II.

Quicunque liber mansos quinque de proprietate habere videtur, similiter in hostem veniat. Et qui quatuor mansos habet, similiter faciat. Qui tres habere videtur, similiter agat. Vbicunque autem inventi fuerint duo quorum unusquisque duos mansos habere videtur, unus alium præparare faciat; & qui meliùs ex ipsis potuerit, in hostem veniat. Et ubi inventi fuerint duo quorum unus habeat duos mansos, & alter habeat unum mansum, similiter se sociare faciant, & unus alterum præparet; & qui meliùs potuerit, in hostem veniat. Vbicunque autem tres fuerint inventi quorum unusquisque mansum unum habeat, duo tertium præparare faciant; ex quibus qui meliùs potest, in hostem veniat. Illi verò qui dimidios mansos habent, quinque sextum præparare faciant. Et qui sic pauper inventus fuerit qui nec mancipia nec propriam possessionem terrarum habeat, tamen in pretio valente quinque solidos, quinque sextum præpa-

rent; & ubi duo, tertium, de illis qui parvulas possessiones de terra habere videntur. Et unicuique ex ipsis qui in hoste pergunt fiant conjectati solidi quinque à suprascriptis pauperioribus qui nullam possessionem habere videntur in terra. Et pro hac consideratione nullus suum seniorem dimittat.

III.

Omnes itaque fideles nostri Capitanei cum eorum hominibus & carra sive dona, quantum meliùs præparare potuerint, ad condictum placitum veniant. Et unusquisque Missorum nostrorum per singula ministeria considerare faciat unum de Vassallis nostris, & præcipiat de verbo nostro ut cum illa minore manu & carra de singulis comitatibus veniant, & eos post nos pacificè adducat, ita ut nihil exinde remaneat, & mediante mense Augusto ad Rhenum sint. Hæc autem constituta volumus ut observent omnes generaliter, præsenti anno, qui ultra Sequanam commanere videntur.

IV.

Volumus atque jubemus ut Comites nostri propter venationem & alia joca placita sua non dimittant, nec ea minuta faciant; sed ad exemplum quod nos cum illis placitare solemus, sic & illi cum suis subjectis placitent, & justitias faciant; & de singulis capitulis quæ eis præcepimus per semetipsos considerare studeant; ut nihil prætermittatur ab eis quæ vel infra patriam vel foras patriam in hoste faciendum injungimus.

V.

Si partibus Hispaniæ sive Avaratiæ solatium fuerit necesse præbendi, tunc de Saxonibus quinque sextum præparare faciant. Et si partibus Beheim fuerit necesse solatium ferre, duo tertium præparent. Si verò circa Sorabis patria defterenda necessitas fuerit, tunc omnes generaliter veniant.

VI.

De Fresonibus volumus ut Comites & Vassalli nostri, qui beneficia habere videntur, & caballarij, omnes generaliter ad placitum nostrum veniant bene præparati. Reliqui verò pauperiores, sex septimum præparare faciant, & sic ad condictum placitum bene præparati hostiliter veniant.

VII.

Volumus itaque atque præcipimus ut Missi nostri per singulos pagos prævidere studeant omnia beneficia quæ nostri & aliorum homines habere videntur, quomodo restaurata sint post annuntiationem nostram, sive destructa. Primùm de Ecclesiis, quomodo structæ aut destructæ sint in tectis, in maceriis, sive parietibus, sive in pavimentis, necnon in pictura, etiam & in luminariis, sive officiis. Similiter & alia beneficia, casas cum omnibus appendiciis earum & laboratu sive adquisitu, vel etiam quid unusquisque, postquam hoc facere prohibuimus, in suum alodem ex ipso beneficio duxit, vel quid ibidem exinde operatus est. Qualiter autem fit hoc unusquisque Vicarius singulis comitatibus in suo ministerio simul cum nostris Missis prævideat, & sicut ipse hoc conjurare valeat, totum invenerit, in brevem mittat, & ipsos breves nobis deferant. Et omnes hij qui in ipsa beneficia habent, unà cum nostris Missis veniant, ut scire possimus qui sint, aut qui suum beneficium habeat condrictum aut destructum. Similiter & illorum alodes prævideant, utrum meliùs sint constructi ipsi alodi aut illud beneficium: quia auditum habemus quòd aliqui homines illorum beneficia habent deserta, & alodes eorum restauratos.

EPISTOLA IMPERATORIS

Ad Pippinum filium Regem Italiæ, de pace Ecclesiarum Dei & servientium earum.

Karolus sereniffimus Auguftus à Deo coronatus, magnus, pacificus Imperator, Romanorum gubernans imperium, ac per mifericordiam Dei Rex Francorum & Langobardorum, dilectiffimo filio noftro Pippino gloriofo Regi fempiternam in Domino falutem. Pervenit ad aures noftras quòd aliqui Duces & eorum juniores, Caftaldij, Vicarij, Centenarij, feu reliqui minifteriales, Falconarij, Venatores, & ceteri per fingula territoria habitantes vel difcurrentes, manfionaticos & paravereda accipiant, non folùm fuper liberos homines, fed etiam in Ecclefias Dei, monafteria videlicet virorum ac puellarum, & xenodochia, atque diverfas plebes, & fuper reliquos fervientes Ecclefiarum Dei, in eorum opera, id eft, in vineis & campis, feu pratis, necnon & in eorum ædificiis illos faciant operari, & carnaticos & vinum contra omnem juftitiam ab eis exactare non ceffant, & multas oppreffiones patiantur ipfæ Ecclefiæ Dei vel fervientes earum. Ideóque, cariffime fili, has litteras ad tuam dilectionem direximus, ut hanc caufam diligenter ac prudenter inquirere facias; & fi veritas eft quòd ita factum fit, deinceps omnimodis emendare & corrigere ftudeas: quatenus in diebus noftris ac tuis pax Ecclefiarum Dei, five illarum fervientium, in omnibus confervetur, & ut merces copiofa nobis ac tibi jugiter adcrefcat. Audivimus etiam quòd quædam capitula quæ in lege fcribi juffimus, per aliqua loca aliqui ex noftris ac veftris dicant quòd nos nequaquam illis hanc caufam ad notitiam per nofmetipfos condictam habeamus, & ideo nolunt eis obedire nec confentire neque pro lege tenere. Tu autem nofti quomodo vel qualiter tecum locuti fuimus de ipfis capitulis. Et ideo admonemus tuam amabilem dilectionem ut per univerfum regnum tibi à Deo commiffum ea nota facias & obedire atque implere præcipias de Epifcopis & facerdotibus occifis ficut ftatutum habemus, & de reliquis quibufli- (Capitulare 11. anni 803.) bet caufis. Veruntamen de Prefbyteris videtur nobis ut fi liber natus eft Prefbyter, tripla compofitione fecundùm fuam legem fiat compofitus; & fi plagatus fuerit, fecundùm qualitatem plagarum vel difciplinæ tripla compofitione emendetur qui hoc perpetraverit. Si autem Prefbyter fervus natus fuerit, fecundùm illius nativitatem tripla compofitione folvatur in plagis & difciplinis. Et de Diaconibus fimiliter fiat. His expletis, bene vale femper in Domino fili dilectiffime.

CAPITVLARE TRIPLEX ANNI DCCCVIII.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. sancti Vincentij Metensis.

IN ANNO OCTAVO CAPITVLA CVM PRIMIS CONFERENDIS.

I. De latronibus & furibus.
II. De falsis testibus.
III. De perjuriis.
IV. De fugitivis.
V. De hominibus appensis propter leves culpas.
VI. De moneta.
VII. De roccis & sagis.
VIII. De mercato palatij nostri.
IX. De marcha nostra custodienda terra marique.
X. De navibus quas facere jussimus.
XI. Vt ea quæ constituta sunt à fidelibus nostris observentur, & jussiones nostræ impleantur.
XII. De tempore alterius placiti nostri, & qui iterum ad illum placitum venire debeant.
XIII. De hominibus filiorum ac filiarum nostrarum, quos Missi & Comites distringere non audent.

ITEM VBI SVPRA.

I. De marcha ad prævidendum unusquisque paratus sit illuc festinanter venire, quandocunque necessitas fuerit.

II. De latronibus, ut meliùs distringantur. Et ut nullus hominem pendere præsumat nisi per judicium. Si verò aliquis sine culpa penditus fuerit, & ibi moritur, tunc ab eo qui eum sine judicio pendidit proximis parentibus sit compositus. Et si ibi mortuus non fuerit, sed vivens evaserit, tunc sibimet sit compositus, & res & mancipia sua in fisco non cadant. De servis verò, si quis alterius servum absque judicio & sine culpa pendiderit, & ibi mortuus fuerit, vveregildus ejus domino solvatur. Et si de ipsa morte evaserit, ipse ipsam liudem recipiat, & liber postea permaneat.

III. Vt nullus testes mittere in judicium præsumat; sed Comes hoc per veraces homines circa manentes per sacramentum inquirat; ut sicut exinde sapiunt, hoc modis omnibus dicant.

IV. Vt nullus se perjurare præsumat. Et si fecerit, sicut in anterioribus capitulis mandatum est, manum perdat aut redimat. Et hoc omnibus adnuntiatum fiat, quid perjurium aut falsum testimonium noceat.

V. De emptionibus & venditionibus, ut nullus præsumat aliter vendere & emere sagellum meliorem duplum viginti solidis, & simplum cum decem solidis. Reliquos verò minus. Roccum martrinum & lutrinum meliorem triginta solidis, sismusinum meliorem decem solidis. Et si aliquis ampliùs vendiderit aut emperit, cogatur exsolvere in bannum solidos quadraginta, & ad illum qui hoc invenerit & eum exinde conviceri solidos viginti.

VI. De fugitivis hominibus, ut ubicunque inventi fuerint, ille qui eum retinet bannum dominicum solvere cogatur, & ille fugitivus absque dubio in patriam ad dominum suum revertatur.

VII. De monetis, ut in nullo loco moneta percutiatur nisi ad curtem; & illi denarij palatini mercentur, & per omnia discurrant.

ITEM

ITEM DE ANNO VIII.

I. DE pace infra patriam.

II. De Canonicis & monachis.

III. De falso testimonio & perjurio.

IV. De his qui se fraudulenter ingenuare volunt, & aliqui optumescunt.

V. De falsis monetis.

VI. De illorum hominum conquisitu qui modò foris ducti fuerunt, & postea adquisierunt postquam patres eorum & parentes ducti sunt.

VII. De decimis & nonis.

VIII. De latronibus & disciplina eorum.

IX. De operibus palatij ad Vermerium.

X. De illo broilo ad Attiniacum palatium nostrum.

CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCCIX.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. sancti Vincentij Metensis.

CAPITVLA QVÆ DOMNVS IMPERATOR AQVIS PALATIO CONSTITVIT IN ANNO NONO.

I. DE Ecclesiis non bene restauratis.

II. De causis quæ cotidie non cessant.

III. De pace latronum.

IV. De concordia fidelium nostrorum.

V. De fugitivis quos non cessant recipere & abscondere.

VI. De vagis peregrinis qui propter Deum non vadunt.

VII. De homicidiis.

VIII. De monetis & mensuris modiorum & sextariorum.

IX. De beneficiis nostris non bene condrectis. Et ut nonæ vel decimæ per omnia donentur.

X. De Clericis & Vassallis, ut nullus sine licentia domini sui recipiatur.

III. 49. 50. XI. De meziban, id est, de latrone forbannito. Vt unusquisque Comes alio mandet, ut nullus eum recipere audeat. Si liber eum susceperit, solidos quindecim componat. Si servus, centum viginti ictus accipiat, & insuper dimidium caput ejus tondeatur.

XII. Vt nullus absque justitia pauperem & inopem expoliare præsumat.

III. 40. XIII. Vt nullus ad placitum venire cogatur nisi qui causam habet ad quærendam; excepto Scabinis & Vassallis Comitum.

XIV. Vt nullus audeat præstare adjutorium ei qui malè facit aut respondere.

XV. Vt Missi nostri per misericordiam viriliter in omnibus agant.

XVI. De testibus, sicut in anterioribus capitulis continetur, ut jejuni ad placitum veniant, & postquam comederint, nec testimonium dicere nec sacramentum jurare possint. Et ut priusquam jurent, separatim discutiantur. III. 52.

XVII. Vt nullus præmium recipiat propter justitiam tollendam.

XVIII. De mercatis, ut in die dominico non agantur, sed in diebus quibus homines ad opus dominorum suorum debent operari.

XIX. De pontibus & viis, ut nullus ibi teloneum accipiat. Et ut nullus cogatur ad pontem ire ad flumen transeundum propter telonei causam, quando ille in alio loco compendiosiùs illud flumen transire potest. III. 54.

XX. Vt omnes judicio Dei credant absque dubitatione.

XXI. Si Presbyter chrisma dederit, ab Episcopo degradetur, & postmodum à judice manum perdat, si propter judicium subvertendum hoc fecerit. III. 55.

XXII. Vt judices, Vicedomini, Præpositi, Advocati, Centenarij, Scabinei boni & veraces & mansueti cum Comite Ibid. 56.

& populo eligantur & constituantur ad sua ministeria exercenda.

XXIII. Si verò Advocatus sacramentum contrà alium habuerit, & jurare non potest, propter hoc beneficium suum non perdat.

XXIV. De debitis pauperum anterioribus & negotia facienda antequam fructus colligatur, omnino inantea cavenda hoc ex ore proprio locuti sumus. Vnusquisque præsenti anno sive libero sive servo suum de famis inopia adjutorium præbeat.

III. 57. XXV. Vt loca ubi placita esse debent bene restaurata fiant, sicut ore proprio diximus, quò in hiberno & in æstate ad placita observanda usus esse possit.

XXVI. De traditionibus, ut in absconditO non fiant propter contentiones diversas.

XXVII. Vt nullus comparationes faciat cum paupere dolosè, nisi per justitiam.

XXVIII. Vt postquam quisque ad mortem fuerit judicatus, neque judex fiat, neque Scabinius, neque testis, nec ad sacramentum recipiatur; sed unde alij jurare debent, ipse semper ad judicium Dei examinandus accedat.

III. 58. XXIX. Sacramenta verò quæ ad palatium fuerint judicata, ibidem finiantur. Et si consacramentales homines cum ipso venire renuerint, jussione dominica aut indiculo ad palatium venire cogantur.

Ibid. 47. XXX. De illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem judicati fuerint, & postea eis vita fuerit concessa, si ipsi justitiam ab aliis requisierint, aut ab eis justitiam quærere voluerint, qualiter inter illos judicium terminetur. Primò omnium de illis causis pro quibus judicatus fuit ad mortem, nullam potest facere repetitionem, quia omnes res suæ secundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et si aliquid inpostmodum, postquam ei vita concessa est, cum justitia adquirere poterit, in sua libertate teneat, & defendat secundùm legem. In testimonio non suscipiatur, nec inter Scabinios ad legem judicandam locum teneat. Et si ad sacramentum aliquid ei judicatum fuerit quod jurare debeat, si aliquis ipsum sacramentum falsum dicere voluerit, cum armis contendat.

XXXI. Si alicui post judicium Scabiniorum fuerit vita concessa, & ipse inpostmodum aliqua mala perpetraverit, & justitiam reddere noluerit, dicendo quòd mortuus sit & ideo justitiam reddere non debeat, statutum est ut superius judicium sustineat quod antea sustinere debuit. Et si aliquis adversùs eum aliquid malè fecerit, secundùm æquitatis ordinem licentiam habeat suam justitiam requirendi de causis perpetratis postquam ad mortem judicatus est. De præteritis maneat sicut suprà dijudicatum fuit. Ibid. 48.

XXXII. Vt Comes qui latrones in forbanno miserit, vicinis suis Comitibus notum faciat eundem latronem esse forbannitum, ut illi eum non recipiant. Ibid. 50.

XXXIII. Vt nullus quislibet Missus noster, neque Comes, neque judex, aut Scabinius, cuilibet justitiam dilatare præsumat, si statim adimpleta poterit esse secundùm rectitudinem; neque præmia pro hoc à quolibet homine per malum ingenium accipere præsumant. Ibid. 51.

XXXIV. Vt nemo propter cupiditatem pecuniæ & propter avaritiam suam priùs det pretium & futuram coëmptionem sibi præparet ut duplum vel triplum tunc recipiat. Sed tunc tantùm quando fructus præsens est, illos comparet. App. II. 18.

XXXV. De hospitalitate & susceptione iterantium tam Missorum nostrorum quàm reliquorum bonorum hominum. Ibid. 25.

XXXVI. Quòd Missos nostros ad vicem nostram mittimus. Ibid. 26.

XXXVII. De illis qui vinum & annonam vendunt antequam colligantur, & per hanc occasionem pauperes efficiuntur.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCIX.

Nunc primùm editum ex veteri codice Navarrico MS.

CAPITVLA QVÆ DOMNVS KAROLVS CONSTITVIT.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De hominibus ad mortem dijudicatis, & postea eis vita concessa, si justitiam quæsierint.

III. 47. I. DE illis hominibus qui propter culpas eorum ad mortem dijudicati fuerint, & postea vita eis fuerit concessa, si ipsi justitiam ab aliis requisierint, aut ab eis justitiam requirere voluerint, qualiter inter eos judicium terminetur. Primum omnium de illis causis pro quibus judicatus fuerit ad mortem nullam potest facere repetitionem, quia omnes res suæ secundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et si aliquid inpostmodum, postquam ei vita concessa est, cum justitia adquirere potuerit, in sua libertate teneat & defendat secundùm legem. In testimonium non suscipiatur, neque inter Scabinos legem teneat. Et si ad sacramentum aliquod ei judicatum fuerit quod jurare debeat, si aliquis ipsum sacramentum falsum dicere voluerit, armis contendant.

De homine cui post judicium vita concessa est, si justitiam reddere noluerit.

II. Si alicui post judicium Scabinorum fuerit vita concessa, & ipse inpostmodum aliqua mala perpetraverit, & justitias reddere noluerit, quòd mortuus est dicendo & ideo justitias reddere non debeat, statuendum est ut superius judicium sustineat quod antè sustinere debuit. Et si aliquis adversùs eum aliqua mala fecerit, secundùm æquitatis ordinem licentiam habeat suam justitiam requirendi de causis perpetratis postquam ad mortem dijudicatus est. De præteritis maneat sicut suprà judicatum fuerit. Ibid. 48.

De latrone forbannito.

III. De latrone forbannito. Ibid. 49.

De Comite latronem in forbannum mittente.

IV. Vt Comes qui latronem in forbanno miserit, aliis Comitibus notum faciat eundem latronem à se esse forbannitum, ut illi eum non recipiant. Ibid. 50.

De illis qui ad placitum banniri debeant.

Ibid. 40. V. Vt nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad mallum venire cogatur, exceptis Scabinis & Vassis Comitum, nisi qui causam suam quærere debet ac respondere.

De testibus, ad testimonium dicendum qualiter adhibeantur.

Ibid. 52. VI. Vt testes ad testimonium præmio vel pretio non conducantur. Et ut nullus testimonium dicat aut sacramentum juret nisi jejunus. Et ut testes, priusquam jurent, separatim discutiantur quid dicere velint de illa re unde testimonium reddere debent.

De justitia cujuslibet à nullo quolibet dilatanda.

Ibid. 53. VII. Vt nullus quislibet Missus noster, neque Comes, judex, aut Scabinus quislibet justitiam dilatare præsumat, cùm statim adimpleta potuerint esse secundùm rectitudinem; neque præmia pro hoc à quolibet homine per aliquod ingenium malum præsumat.

De mercato.

I. 139. VIII. Vt mercatum in die dominico in nullo loco haberi nisi ubi antiquitus fuit & legitimè esse debet.

De non cogendo ad pontem ire causa telonei.

III. 54. IX. Vt nullus cogatur ad pontem ire ad fluvium transeundum propter telonei causas, quando in alio loco ille compendiosiùs illud flumen transire potest. Similiter in plano campo, ubi nec pons nec trejectus est, ibi omnimodis præcipimus ut non teloneum exigatur.

De hoc si Presbyter sanctum chrisma dederit ad judicium subvertendum.

Ibid. 55. X. Vt Presbyter qui sanctum chrisma donaverit ad judicium subvertendum, postquam de gradu suo fuerit expoliatus, manum amittat.

De Iudicibus, Advocatis, Præpositis, & reliquis ministris, quales sint.

XI. Vt judices, Advocati, Centenarij, Præpositi, Vicarij, Scabini quales meliores inveniri possunt constituantur ad ministeria sua exercenda. Ibid. 56.

De cavenda cupiditate & avaritia.

XII. Vt nemo propter cupiditatem pecuniæ & propter avaritiam suam priùs det pretium & futuram coëmptionem sibi præparet ut duplum vel triplum tunc recipiat; sed tunc quando fructus præsens est, illum comparet. App. II. 11.

De mallo publico.

XIII. Vt in locis ubi mallus publicus haberi solet tectum tale constituatur quod in hiberno & in æstate observandus esse possit. III. 57.

De sacramentis ad palatium adhramitis.

XIV. Vt sacramenta quæ in palatio fuerint adhramita in palatio perficiantur. Et si consacramentales homines cum ipso venire renuerint, jussione dominica aut indiculo aut sigillo venire cogantur. III. 58.

De hospitalitate & susceptione itinerantium.

XV. De hospitalitate & susceptione itinerantium tam Missorum nostrorum quàm reliquorum bonorum hominum. App II. 15.

Ne quis annonam suam vendat antequam colligatur.

XVI. De hiis qui annonam & vinum vendunt antequam colligantur, & per hanc occasionem pauperes efficiuntur.

CAPITVLARE PRIMVM ANNI DCCCX.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. sancti Vincentij Metensis.

CAPITVLA QVÆ ANNO DECIMO IMPERII DOMNI KAROLI SERENISSIMI AVGVSTI AQVIS PALATIO COMMONITA SVNT.

III. 59. I. DE clamatoribus qui magnum impedimentum faciunt in palatio ad aures Domni Imperatoris, ut Missi sive Comites illorum Missos transmittant contra illos qui mentiendo vadunt, ut eos convincant.

App. II. 28. II. Vt ante Vicarium & Centenarium de proprietate aut libertate judicium non terminetur aut adquiratur, nisi semper in præsentia Missorum imperialium, aut in præsentia Comitum.

Ibid. 29. III. De homicidiis factis anno præsenti inter vulgares homines, quæ propter pulverem mortalem acta sunt.

I. 159. IV. Vt sacerdotes admoneant populum ut eleemosynam dent & orationes faciant propter diversas plagas quas assiduè pro peccatis patimur.

Ibid. 160. V. Vt ipsi sacerdotes unusquisque secundùm ordinem suum prædicare & docere studeat plebem sibi commissam.

Ibid. 161. VI. De ebrietate, ut primùm omnium seniores semetipsos exinde vetent, & eorum junioribus exemplum bonæ sobrietatis ostendant.

Ibid. 162. VII. Admonendi sunt omnes generaliter, secundùm evangelicam auctoritatem, ut sic luceant opera vestra coram hominibus ut glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.

III. 60. VIII. De fugitivis qui per diversas provincias detenti & occultati contra præceptum Domni Imperatoris sunt, ut qui eos post præteritum tempus suscepit aut retinet, bannum dominicum componat.

IX. De pace & justitia infra patriam, sicut sæpe per alia capitula jussi adimpletum fiat. Ibid. 62.

X. De latronibus qui magnam habent blasphemiam, quicunque aliquem ex ipsis comprehenderit, nullum damnum exinde patiatur. Ibid. 61.

XI. De heribanno, ut diligenter inquirant Missi qui hostem facere potuit & non fecit, ipsum bannum componat, si habet unde componere possit. Et si non habuerit unde componere valeat, reuvadiatum fiat & inbreviatum, & nihil pro hoc exactatum fiat usque dum ad notitiam Domni Imperatoris veniat. App. II. 30.

XII. Herisliz qui factum habent, per fidejussores ad Regem mittantur. Ibid. 31.

XIII. De beneficiis destructis & alodibus restauratis. Ibid. 32.

XIV. De freda exigenda. Ibid. 33.

XV. De materiamine ad naves faciendas. Ibid. 34.

XVI. De vulgari populo, ut unusquisque suos juniores distringat, ut meliùs ac meliùs obediant & consentiant mandatis & præceptis imperialibus. III. 63.

XVII. De eleemosyna mittenda ad Hierusalem propter Ecclesias Dei restaurandas. App. I. 31.

XVIII. Vt nullus hominibus malignis consentiat, sed magis, in quantum potest, resistat. Vt pauperes, orphani, & viduæ, & Ecclesiæ Dei pacem habeant. Ibid. 32.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCX.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. sancti Vincentij Metensis.

ITEM DE ANNO X.

I. DE tribulatione generali quam patimur omnes, id est, de mortalitate animalium & ceteris plagis.

II. De prædicatione per singulas parrochias.

III. De evangelio, ut luceat lux vestra coram hominibus.

IV. De omnibus vitiis & ebrietate fugiendum.

V. De semetipso & sua familia unusquisque corrigenda.

VI. De orationibus in invicem faciendis.

VII. De innocentibus occisis inquirendum.

VIII. De clamatoribus, quomodo castigentur.

IX. De beneficiis non bene condrictis inquirendum.

X. De mendacio & perjurio cavendo.

XI. De heribanno exigendo.

XII. De pauperibus qui minimè solvere possunt.

XIII. De freda exigenda.

XIV. De his qui henfliz fecerunt, ut fidejussores donent.

XV. De rebus & mancipiis, ut ante Vicarios & Centenarios non conquirantur.

XVI. De latronibus, quomodo distringantur.

CAPITVLARE TERTIVM ANNI DCCCX.

SIVE

CAPITVLA DE INSTRVCTIONE MISSORVM.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. sancti Vincentij Metensis.

CAP. I.

VT tales sint Missi in legatione sua sicut decet esse ministros Imperatoris strenuos, & perficiant quod eis injunctum fuerit. Aut si non potuerint, Domno Imperatori notum faciant quæ difficultas eis resistat ne illud perficere possint.

II.

Vt quicquid de ejus jussione cuilibet præcipere & commendare debent potestativè annuntient atque præcipiant. Et non sibi faciant socios inferioris ordinis homines, qui semper inde retro res qualescunque tractare volunt; sed illos sibi socient qui ad effectum unamquamque rem deduci cupiunt.

III.

Quando justitiam pauperibus facere jusserint, semel aut bis præcipiant ut justitia facta fiat. Tertia vice, si nondum factum est, ipsi pergant ad locum & ad hominem

qui justitiam facere noluit, & cum virtute tollant ab eo quod injustè alteri tulit, & reddant illi cujus per justitiam esse debuit.

IV.

Vt qui bannum Domni Imperatoris vel freda dare dèbet, accipiatur illa solutio, & ad eum inferatur, ut ipse tamen det cuicunque ei placuerit.

V.

Quicunque illis justitiam facere volentibus resistere conatus fuerit, Domno Imperatori annuntient. Similiter quicunque contra justitiam alterum in placito defendere voluerit, legitimam pœnam incurrat, cujuslibet homo sit, sive Domni Imperatoris, sive cuilibet filiorum & filiarum vel ceterorum potentium hominum.

CAPITVLARE PRIMVM
ANNI DCCCXI.
SIVE

Capitulare interrogationis de iis quæ Karolus Magnus pro communi omnium utilitate interroganda constituit.

DE INTERROGATIONE DOMNI IMPERATORIS DE ANNO XI.

In primis separare volumus Episcopos, Abbates, & Comites nostros, & singulariter illos alloqui.

CAP. I.

QVæ causæ efficiunt ut unus alteri adjutorium præstare nolit, sive in marcha, sive in exercitu, ubi aliquid utilitatis defensione patriæ facere debet.

II.

Vnde illæ frequentissimæ causationes, in quibus unus alteri quærit quicquid parem suum viderit possidentem.

III.

De eo quòd quilibet alterius hominem ad se fugientem suscipit.

IV.

Interrogandi sunt in quibus rebus vel locis ecclesiastici laicis aut laici ecclesiasticis ministerium suum impediunt. In hoc loco discutiendum est atque interveniendum in quantum se Episcopus aut Abbas rebus secularibus debeat inserere, vel in quantum Comes vel alter laicus in ecclesiastica negotia. Hic interrogandum est acutissimè quid sit quod Apostolus ait *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*, vel ad quos sermo iste pertineat. 2. Tim. 2.

V.

Quid sit quod unusquisque Christianus in baptismo promittat, vel quibus abrenuntiet.

VI.

Quæ sectando vel negligendo ipsam suam renuntiationem vel abrenuntiationem irritam faciat.

VII.

Quòd ille bene in Deum non credit qui præcepta ejus impune se contemnere putat, vel qui ea quasi non ventura despicit quæ ille comminatus est.

VIII.

Quòd in nobis despiciendum est utrum verè Christiani sumus. Quod in consideratione vitæ vel morum nostrorum facillimè cognosci potest, si diligenter conversationem coram discutere voluerimus.

IX.

De vita & moribus pastorum nostrorum, id est, Episcoporum, qui populo Dei non solùm docendo, sed etiam vivendo, exemplum bonum dare debent. Ipsis namque Apostolorum dixisse credimus ubi dicit: *Imitatores mei estote, & observate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram.* Philip. 3.

X.

De vita eorum qui dicuntur Canonici, qualis esse debeat.

X I.

De conversatione monachorum, & utrum aliqui monachi esse possint præter eos qui regulam sancti Benedicti observant. Inquirendum etiam si in Gallia monachi fuissent priusquam traditio regulæ sancti Benedicti in has parrochias pervenisset.

X I I.

Ista conservetis sicut vobis decet & in vobis confido, piissimi Pontifices, & in quantum investigare possum, vobis mittere seu scribere non dubito. Bene valete in Domino.

CAPITULARE SECUNDUM ANNI DCCCXI.

Item brevis capitulorum quibus fideles nostros Episcopos & Abbates alloqui volumus & commonere de communi omnium nostrum utilitate.

Cap. I.

Primò commemorandum est quòd anno præterito tria triduana jejunia fecimus, Deum orando ut ille nobis dignaretur ostendere in quibus conversatio nostra coram illo emendari debuisset, quod nunc facere desideramus.

I I.

Quærendum est in primis Ecclesiasticis, id est, Episcopis & Abbatibus, ut illi nobis patefaciant de conversatione sua qualiter vivere debeant, ut cognoscere valeamus cui de illis aut bonum aut aliud aliquid refrænati credere debeamus; & ut scire possimus in quantum cuilibet Ecclesiastico, id est, Episcopo, vel Abbati, seu monacho, secularibus negotiis se ingerere, aut quod propriè pertineat ad illos qui dicuntur & esse debent pastores Ecclesiæ patrésque monasteriorum, ut aliud ab eis non quæramus quàm quod ipsis facere licet; & ut quislibet ex eis à nobis ea non quærat in quibus eis consentire non debemus.

I I I.

Interrogare volumus ipsos Ecclesiasticos, ut qui scripturas sanctas non solùm ipsi discere sed etiam alios docere debent, qui sint illi quibus Apostolus loquitur,
Philip. 3. *Imitatores mei estote*, vel quis ille de quo
2. Tim. 2. idem dicit, *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*, aut qualiter Apostolus sit imitandus, vel quomodo Deo militet.

I V.

Iterum inquirendum ab eis ut nobis veraciter patefaciant quid sit quod apud eos dicitur seculum relinquere, vel in quibus internosci possint hi qui seculum relinquunt ab his qui adhuc seculum sectantur; utrum in eo solo quòd arma non portant, nec publicè conjugati sunt.

V.

Inquirendum etiam si ille seculum dimissum habeat qui cotidie possessiones suas augere quolibet modo qualibet arte non cessat, suadendo de cœlestis regni beatitudine, comminando de æterno supplicio inferni, & sub nomine Dei aut cujuslibet sancti tam divitem quàm pauperem, qui simplicioris naturæ sunt, & minùs docti atque cauti inveniuntur, si rebus suis exspoliant, & legitimos heredes eorum exheredant, ac per hoc plerosque ad flagitia & scelera propter inopiam, ad quam per hoc fuerint devoluti, perpetranda compellunt, ut quasi necessario furta & latrocinia exerceant, cui paternarum [rerum] hereditas, ne ad eum perveniret, ab alio prærepta est. I. nisi

V I.

Iterum inquirendum quomodo seculum reliquisset qui cupiditate ductus propter adipiscendas res quas alium vidit possidentem, homines ad perjuria & falsa testimonia pretio conducit, & Advocatum sive Præpositum non justum aut Deum timentem, sed crudelem ac cupidum ac perjuria parvipendentem inquirit, & ad inquisitionem rerum non qualiter, sed quanta adquirat.

V I I.

Quid de his dicendum qui quasi ad amorem

amorem Dei & sanctorum, sive martyrum, sive confessorum, ossa & reliquias sanctorum corporum de loco ad locum transferunt, ibique novas basilicas construunt, & quoscunque potuerint, ut res suas illuc tradant, instantissimè adhortantur. Ille siquidem vult ut videatur quasi bene facere, seque propter hoc factum bene meritum apud Deum fieri, quibus potest persuadere Episcopis. Palam fit hoc ideo factum ut ad aliam perveniat potestatem.

VIII.

Miramur unde accidisset ut is qui se confitetur seculum reliquisse, neque omnino vult consentire ut ipse à quolibet secularis vocetur, armatus homo cùm sit,& propria velit retinere, & ad eos qui nondum in totum seculum renuntiaverunt hoc pertineat, ad ecclesiasticos verò quomodo justè pertineat penitùs ignoramus, nisi illi nobis insinuaverint qui hæc quasi licita usurpare non dubitant.

IX.

Quid unusquisque Christo in baptismo promittat, vel quibus causis abrenuntiet; ut quamvis unicuique Christiano considerandum sit, specialiter tamen ab ecclesiasticis inquirendum, qui laicis ipsius promissionis & abrenuntiationis in sua vita exemplum præbere debent. Hic diligentissimè considerandum est, & acutissimè distinguendum, quæ sectando, vel quæ neglegendo, unusquisque nostrum ipsam suam promissionem & abrenuntiationem vel conservet vel irritam faciat. Et quis sit ille Satanas, sive adversarius, cujus opera vel pompas in baptismo renuntiavimus. Hic autem conspiciendum est ne perversa unusquisque faciendo, illum quislibet nostrum sequatur cui jamdudum in baptismo renuntiavimus.

X.

In quo canonum vel in cujus sancti patris regula constitutum sit ut invitus quislibet aut Clericus aut monachus fiat, aut ubi Christus præcepisset aut quis Apostolus prædicasset ut de nolentibus & invitis & vilibus personis congregatio fieret in Ecclesia vel Canonicorum vel monachorum.

XI.

Quam utilitatem conferat Ecclesiæ Christi quòd is qui pastor vel magister nec cujuscunque venerabilis loci esse debet, magis studet in sua conversatione habere multos quàm bonos, & non tantum probis quàm multitudine hominum delectatur, plus studet ut suus Clericus vel monachus bene cantet & legat quàm justè & beatè vivat. Quamquam non solùm minimè in Ecclesia contemnenda sit cantandi vel legendi disciplina, sed etiam omnimodis exercenda. Sed si utrumque cuilibet venerabili loco accedere [non] potest, tolerabilius tamen nobis videtur ferendum imperfectione cantandi quàm vivendi. Et quamvis bonum sit ut Ecclesiæ pulchra sint ædificia, præferendus tamen est ædificiis bonorum morum ornatus & culmen: quia, in quantum nobis videtur, structio basilicarum veteris legis quandam trahit consuetudinem; morum autem emendatio propriè ad novum testamentum & Christianam pertinet disciplinam. Quòd si Christus & Apostoli, & qui Apostolos rectè secuti sunt, in ecclesiastica disciplina sunt sequendi, aliter nobis in multis rebus faciendum est quàm usque modò fecissemus, multa de usu & consuetudine nostra auferenda, & non minùs multa, quæ hactenus non fecimus, facienda.

XII.

Qua regula monachi vixissent in Gallia priusquam regula sancti Benedicti in ea tradita fuisset, cùm legamus sanctum Martinum & monachum fuisse & sub se monachos habuisse, qui multò ante sanctum Benedictum fuit.

XIII.

De sanctimonialium & ancillarum Dei conversatione.

EPISTOLA GENERALIS

AD ARCHIEPISCOPOS REGNI FRANCORUM,

Data, ut videtur, eodem anno quo superiora duo Capitularia interrogationis.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Karolus serenissimus Augustus à Deo coronatus, magnus, pacificus Imperator, [Romanorum] gubernans imperium, qui & misericordia Dei Rex Francorum & Longobardorum, Odilberto Archiepiscopo in Domino salutem. Sæpius tecum immo & cum ceteris collegis tuis familiare colloquium de utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ habere voluissemus, si absque molestia corporali id efficere potuisses. Sed quamvis sanctitatem tuam in divinis rebus tota intentione vigilare non ignoremus, omittere tamen non possumus quin tuam devotionem sancto incitante Spiritu nostris apicibus compellamus atque commoneamus ut magis ac magis in sancta Dei Ecclesia studiosè ac vigilanti cura laborare studeas in prædicatione sancta & doctrina salutari: quatenus per tuam devotissimam sollertiam verbum vitæ æternæ crescat & currat, & multiplicetur numerus populi Christiani in laudem & gloriam salvatoris nostri Dei. Nosse itaque per tua scripta aut per teipsum volumus qualiter & tu & suffraganei tui doceatis & instruatis Sacerdotes Dei & plebem vobis commissam de baptismi sacramento, id est, cur primò infans catechumenus efficitur, vel quid sit catechumenus, deinde per ordinem omnia quæ aguntur. De scrutinio, quid sit scrutinium. De symbolo, quæ sit ejus interpretatio secundùm Latinos. De credulitate, quomodo credendum sit in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum Filium ejus, & in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, & cetera quæ sequuntur in eodem symbolo. De abrenuntiatione Satanæ & omnibus operibus ejus & pompis. Quid sit abrenuntiatio, & quæ opera diaboli & pompæ ejus. Cur insufflatur, & cur exorcizatur. Cur catechumenus accipit salem. Quare tangantur nares, pectus ungatur oleo; cur scapulæ signantur, & quare pectus & scapulæ lavantur. Cur albis induitur vestimentis; cur sacro chrismate caput perungitur, & mystico tegitur velamine, & cur corpore & sanguine dominico confirmatur. Hæc omnia subtili indagine per scripta nobis, sicut diximus, nuntiare satage; & si ita teneas & prædices, aut si in hoc quod prædicas te ipsum custodias. Bene vale, & ora pro nobis.

CAPITVLARE TERTIVM ANNI DCCCXI.

Nunc primùm editum ex duobus antiquis codicibus manuscriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero sancti Vincentij Metensis.

ITEM VNDE SVPRA DE ANNO VNDECIMO.

De causis propter quas homines exercitalem obeditionem dimittere solent.

CAP. I.

IN primis discordantes sunt, & dicunt quòd Episcopi, Abbates, & eorum Advocati potestatem non habeant de eorum consis Clericis & reliquis hominibus. Similiter & Comites de eorum pagensibus non habeant potestatem.

II.

Quòd pauperes se reclamant expoliatos esse de eorum proprietate. Et hoc æqualiter clamant super Episcopos & Abbates & eorum Advocatos, & super Comites & eorum Centenarios.

III.

Dicunt etiam quòd quicunque proprium suum Episcopo, Abbati, vel Comiti, aut Iudici, vel Centenario dare noluerit, occasiones quærunt super illum pauperem quomodo eum condemnare possint, & illum semper in hostem faciant ire usque dum pauper factus volens nolens suum proprium tradat aut vendat, alij verò qui traditum habent, absque ullius inquietudine domi resideant.

IV.

Quòd Episcopi, & Abbates, sive Comites, dimittunt eorum liberos homines ad casam in nomine ministerialium. Similiter & Abbatissæ. Hi sunt falconarij, venatores, telonearij, Præpositi, Decani, & alij qui Missos recipiunt & eorum sequentes.

V.

Dicunt etiam alij quòd illos pauperiores constringant & in hostem ire faciunt, & illos qui habent quod dare possint ad propria dimittunt.

VI.

Dicunt ipsi Comites quòd alij eorum pagenses non illis obediant, nec bannum Domni Imperatoris adimplere volunt, dicentes quòd contra Missos Domni Imperatoris pro heribanno debeant rationem reddere. Nam non contra Comitem, etiamsi Comes suam domum illi in bannum miserit, nullam exinde habeat reverentiam, nisi intret in domum suam, & faciat quæcunque ei libitum fuerit.

VII.

Sunt etiam alij qui dicunt se esse homines Pippini & Chluduici, & tunc profitentur se ire ad servitium dominorum suorum quando alij pagenses in exercitum pergere debent.

VIII.

Sunt iterum & alij qui remanent, & dicunt quòd seniores eorum domi resideant, & debeant cum eorum senioribus pergere ubicunque jussio Domni Imperatoris fuerit. Alij verò sunt qui ideo se commendant ad aliquos seniores quos sciunt in hostem non profecturos. Quòd super omnia magis fiunt inobedientes ipsi pagenses Comiti & Missis decurrentibus quàm antea fuissent.

IX.

De illis hominibus qui parentes eorum, matrem, aut materteram, aut patruelem, aut quemlibet de sua genealogia occidunt, ut per illos non fiant conquisiti. Sunt & alij qui de ipsa genealogia non debent esse inclinati, attamen fiunt propter illam occasionem inclinati.

Breviarium divisionis thesaurorum Karoli Magni Imperatoris, quam post obitum suum observari jussit.

Eginhartus in vita Karoli Magni.

Divisionem thesaurorum & pecuniæ ac vestium, aliæque supellectilis, coram amicis & ministris suis annis tribus antequam decederet fecit, contestatus eos ut post obitum suum à se facta distributio per illorum suffragium rata permaneret; quídque ex his quæ diviserat fieri vellet, breviario comprehendit, cujus ratio ac textus talis est.

IN nomine Domini Dei omnipotentis Patris, Filij, & Spiritus sancti. Incipit descriptio atque divisio quæ facta est à gloriosissimo atque piissimo Domno Karolo Imperatore Augusto anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi DCCCXI. anno verò regni ejus in Francia XLIII. & in Italia XXXVI. imperij autem XI. Indictione quarta; quam pia & prudenti consideratione facere decrevit, & Domino annuente perfecit, de thesauris suis atque pecunia quæ in illa die in camera ejus inventa est. In qua illud præcipuè præcavere voluit, ut non solùm eleemosynarum largitio, quæ solemniter apud Christianos de possessionibus eorum agitur, pro se quoque de sua pecunia ordine atque ratione perficeretur, sed etiam ut heredes sui, omni ambiguitate remota, quid ad se pertinere deberet liquidò cognoscerent, & sine lite atque contentione sua inter se competenti partitione dividere potuissent. Hac igitur intentione atque proposito omnem substantiam atque supellectilem suam, quæ in auro & argento gemmísque & ornatu regio in illa, ut dictum est, die in camera ejus inveniri poterat, primò quidem trina divisione partitus est; deinde easdem partes subdividendo, de duabus partibus viginti & unam partem fecit, tertiam integram reservavit. Et duarum quidem partium in viginti & unam partem facta divisio tali ratione consistit ut quia in regno illius metropolitanæ civitates viginti & una esse noscuntur, unaquæque illarum partium ad unamquamque metropolim per manus heredum & amicorum suorum eleemosynæ nomine perveniat, & Archiepiscopus qui tunc illius Ecclesiæ rector exstiterit, partem quæ ad suam Ecclesiam data est suscipiens, cum suis suffraganeis partiatur, eo scilicet modo ut tertia pars suæ sit Ecclesiæ, duæ verò partes inter suffraganeos dividantur. Harum divisionum, quæ ex duabus primis partibus factæ sunt, & juxta metropoleorum civitatum numerum viginti & una esse noscuntur, unaquæque ab altera sequestrata, semotim in suo repositorio cum superscriptione civitatis ad quam perferenda est, recondita jacet. Nomina verò metropoleorum ad quas eadem eleemosyna sive largitio facienda est, hæc sunt. Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum Iulij, Gradus, Colonia, Moguntiacus, Iuvavum, quæ & Saltzburgus, Treveris, Senonas, Vesontion, Lugdunum, Rotomagus, Remis, Arelas, Vienna, Tarantasia, Ebrodunum, Burdegala, Turones, Bituricas. Vnius autem partis, quam integram reservari voluit, talis est ratio ut illis duabus in supradictas divisiones distributis, & sub sigillo reconditis, hæc tertia in usu cotidiano servaretur, velut res quam nulla voti obligatione à dominio possidentis alienatam esse constaret, & hoc tamdiu quoadusque vel ille mansisset in corpore, vel usum ejus sibi necessarium judicaret. Post obitum verò suum aut voluntariam secularium rerum carentiam, eadem pars quatuor subdivisionibus secaretur; & una quidem earum supradictis viginti & unæ partibus adderetur, altera verò à filiis ac filiabus suis filiísque ac filiabus filiorum suorum adsumpta, justa & rationabili inter eos partitione divideretur, tertia verò consueto Christianis more in usum pauperum fuisset erogata, quarta simili modo nomine eleemosynæ in servorum & ancillarum usibus palatij famulantium substentatione distributa veniret. Ad hanc tertiam totius sum-

mæ portionem, quæ similiter ut ceteræ ex auro & argento constat, adjungi voluit omnia ex ære & ferro aliisque metallis vasa atque utensilia, cum armis & vestibus, alióque aut pretioso aut vili ad varios usus facto supellectili, ut sunt cortinæ, stragula, tapetia, filtra, coria, sagmata, & quicquid in camera atque vestiario ejus eo die fuisset inventum; ut ex hoc majores illius partis divisiones fierent, & erogatio eleemosynæ ad plures pervenire potuisset. Capellam, id est ecclesiasticum ministerium, tam id quod ipse fecit atque congregavit, quàm quod ad eum ex paterna hereditate pervenit, ut integrum esset, neque ulla divisione scinderetur, ordinavit. Si qua autem invenirentur aut vasa aut libri aut alia ornamenta quæ liquidò constaret eidem capellæ ab eo conlata non fuisse, hæc qui habere vellet, dato justæ æstimationis pretio emeret & haberet. Similiter & de libris, quorum magnam in bibliotheca sua copiam congregavit, statuit ut ab his qui eos habere vellent justo pretio fuissent redempti, pretiúmque in pauperes erogatum. Inter ceteros thesauros atque pecuniam tres mensas argenteas & unam auream præcipuæ magnitudinis & ponderis esse constat. De quibus statuit atque decrevit ut una ex eis, quæ forma quadrangula descriptionem urbis Constantinopolitanæ continet, inter cetera donaria quæ ad hoc deputata sunt, Romam ad basilicam beati Petri Apostoli deferatur, & altera, quæ forma rotunda Romanæ urbis effigie figurata est, Episcopo Ravennatis Ecclesiæ conferatur; tertiam, quæ ceteris & operis pulchritudine & ponderis gravitate multùm excellit, quæ ex tribus orbibus connexa totius mundi descriptionem subtili ac minuta figuratione complectitur, & auream illam, quæ quarta esse dicta est, in tertiæ illius & inter heredes suos atque in eleemosynam dividendæ partis augmentum esse constituit. Hanc constitutionem atque ordinationem coram Episcopis, Abbatibus, Comitibúsque, qui tunc præsentes esse potuerunt, quorúmque hic nomina descripta sunt, fecit atque constituit.

Episcopi, Hildebaldus, Richolfus, Arno, Vvolfarius, Bernoinus, Laidradus, Iohannes, Theodulfus, Iesse, Hetto, Huvalcaudus.

Abbates, Fridegisus, Adalungus, Engilbertus, Irmino, Georgius, Theodhaldus, Adalelmus, Lautfredus. Comites, Vvalach, Meginher, Othulfus, Stephanus, Hunruocus, Burchardus, Maginhardus, Hatto, Richuinus, Eddo, Erchangarius, Geroldus, Bero, Hildegernus, Hrocholfus.

Hæc omnia filius ejus Hludouvicus, qui divina ei jussione successit, inspecto eodem breviario, quàm celerrimè poterat, post ejus obitum summa devotione adimplere curavit.

CAPITVLARE PRIMVM
ANNI DCCCXII.

Brevis capitulorum quam Missi dominici habere debent ad exercitum promovendum.

Cap. I.

Vt omnis liber homo qui quatuor mansos vestitos de proprio suo sive de alicujus beneficio habet, ipse se præparet, & ipse in hostem pergat, sive cum seniore suo. Qui verò tres mansos de proprio habuerit, huic adjungatur unus qui unum mansum habeat, & det illi adjutorium ut ille pro ambobus ire possit. Qui autem duos mansos tantùm de proprio habet, jungatur illi alter qui similiter duos mansos habeat; & unus ex eis, altero illi adjuvante, pergat in hostem. Qui etiam unum tantùm mansum de proprio habet, adjungantur ei tres qui similiter habeant, & dent ei adjutorium, & ille tantùm pergat. Tres verò qui illi adjutorium dederunt, domi remaneant.

II.

Volumus atque jubemus ut iidem Missi nostri diligenter inquirant qui anno præterito de hoste bannito transissent super illam ordinationem quam modo superiùs comprehenso de liberis & pauperibus hominibus fieri jussimus. Et quicunque fuerit inventus qui nec parem suum ad hostem faciendum secundùm nostram jussionem adjuvit, neque perrexit, heribannum nostrum pleniter reuvadiet, & de solvendo illo secundùm legem fidem faciat.

III.

Quòd si fortè talis homo inventus fuerit qui dicat quòd jussione Comitis vel Vicarij aut Centenarij sui hoc quoque ipse semetipsum præparare debeat eidem Comiti vel Vicario aut Centenario vel quibuslibet hominibus eorum dedisset, & propter hoc illud iter dimisisset, & Missi nostri hoc ita verum esse investigare potuerint, is per cujus jussionem ille remansit bannum nostrum reuvadiet atque persolvat, sive sit Comes, sive Vicarius, sive Advocatus Episcopi atque Abbatis.

IV.

De hominibus Comitum casatis isti sunt excipiendi, & bannum reuvadiare non jubeantur. Duo qui cum uxore illius domi dimissi fuerunt, & alij duo qui propter ministerium ejus custodiendum & servitium nostrum faciendum remanere jussi sunt. In qua causa modò præcipimus ut quanta ministeria unusquisque Comes habuerit, totiens duos homines ad ea custodienda domi dimittat, præter illos duos quos cum uxore sua. Ceteros verò omnes secum pleniter habeat. Vel si ipse domi remanserit, cum illo qui pro eo in hostem proficiscitur dirigantur. Episcopus verò vel Abbas duos tantùm de casatis & laicis hominibus suis domi dimittant.

V.

De hominibus nostris & Episcoporum & Abbatum, qui vel beneficia vel talia propria habent ut ex eis secundùm nostrum jussionem in hostem bene possint pergere, exceptis his quos eis secum domi remanere permisimus, si aliqui inventi fuerint qui vel pretio se redemissent, vel dominis suis permittentibus domi remansissent, bannum nostrum, sicut superiùs dictum est, reuvadient, & fidem faciant ac persolvant. Domini verò eorum, qui eos domi remanere permiserunt, vel ministeriales eorum, qui ab eis pretium acceperunt, similiter bannum nostrum reuvadient, & fidem faciant, usque dum nobis fuerit annuntiatum.

VI.

Volumus ut Missi nostri diligenter inquirant in quibus locis hoc factum sit quod ad nos pervenit quòd quidam homines, postquam secundùm nostram jussionem sociis suis, qui in hostem perrexerunt, de stipendia sua adjutorium fecerunt, jubente Comite vel ministerialibus ejus propter se redimendum pretium dederunt ut eis domi remanere licuisset, cùm illi in hostem ire non deberent, quia jam sociis suis constitutum à nobis adjutorium dederunt. Hoc fiat investigatum & nobis nuntiatum.

VII.

Volumus ut isti Missi nostri, qui hac legatione fungi debent, ab his hominibus conjectum accipiant qui in hostem pergere debuerunt & non perrexerunt. Similiter & à Comite vel Vicario vel Centenario qui ad hoc consenserunt ut illi domi remansissent. Necnon & ab omnibus prædictum conjectum accipiant qui anno præterito constitutam à nobis exercitalis itineris jussionem irritam fecerunt.

VIII.

Istius Capitularij exemplaria quatuor volumus ut scribantur, & unum habeant Missi nostri, alterum Comes in cujus ministeriis hæc facienda sunt, ut aliter non faciant neque Missus noster neque Comes nisi sicut à nobis capitulis ordinatum est. Tertium habeant Missi nostri qui super exercitum nostrum constituendi sunt. Quartum habeat Cancellarius noster.

IX.

Volumus ut homines fidelium nostrorum, quos nobiscum ad servitium nostrum domi reservare jussimus, in exercitum ire non compellantur, sed aut ipsi domi remaneant, vel in servitio dominorum suorum. Neque heribannum reuvadiare jubeantur illi homines qui anno præterito nobiscum fuerunt.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCXII.

Nunc primùm editum ex duobus antiquis codicibus manuscriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero sancti Vincentij Metensis.

CAPITVLA QVÆ DOMNVS IMPERATOR CONSTITVIT BONONIÆ, QVÆ EST IN LITTORE MARIS, ANNO REGNI SVI XLIV. MENSE OCTOBRIO, INDICTIONE SEXTA.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De libero homine in hostem bannito.

III. 67. I. Qvicunque liber homo in hostem bannitus fuerit, & venire contempserit, plenum heribannum id est solidos sexaginta persolvat. Aut si non habuerit unde illam summam persolvat, semetipsum pro vuadio in servitium Principis tradat donec per tempora ipse bannus ab eo fiat persolutus. Et tunc iterum ad statum libertatis suæ revertatur. Et si ille homo qui se propter heribannum in servitium tradidit, in illo servitio defunctus fuerit, heredes ejus hereditatem quæ ad eos pertinet non perdant nec libertatem, nec de ipso heribanno obnoxij fiant.

De heribanno exactando.

Ibid. 68. II. Vt non pro aliqua occasione, nec vuacta, nec de scarâ, nec vwarda, nec pro heribergare, nec pro alio banno, heribannum Comes exactare præsumat, nisi Missus noster priùs heribannum ad partem nostram recipiat, & ei suam terriam exinde per jussionem nostram donet. Ipse verò heribannus non exactetur neque in terris neque in mancipiis, sed in auro & argento, palliis, atque armis, & animalibus, atque pecudibus, sive talibus speciebus quæ ad utilitatem pertinent.

De his qui regales habent honores, & in hostem banniti ad condictum placitum non venerint.

III. Quicunque homo nostros habens honores in hostem bannitus fuerit, & ad condictum placitum non venerit, quot diebus post placitum condictum venisse comprobatus fuerit, tot diebus abstineat carnes & vino. Ibid. 69.

De his qui sine licentia de hoste revertuntur.

IV. Quicunque absque licentia vel permissione Principis de hoste reversus fuerit, quod factum Franci herisliz dicunt, volumus ut antiqua constitutio, id est, capitalis sententia, erga illum puniendum custodiatur. Ibid. 70.

De his qui beneficia Principum habent.

V. Quicunque ex eis qui beneficium Principis habent, parem suum contra hostes communes in exercitum pergentem dimiserit, & cum eo ire aut stare noluerit, Ibid. 71.

honorem suum & beneficium perdat.

De non cogendo bibere in hoste.

Ibid. 72. VI. Ut in hoste nemo parem suum vel quemlibet alterum hominem bibere roget. Et quicunque in exercitu ebrius inventus fuerit, ita excommunicetur ut in bibendo sola aqua utatur quousque se malè fecisse cognoscat.

De vassis adhuc in palatio servientibus & tamen beneficia habentibus.

Ibid. 73. VII. De vassis dominicis qui adhuc intra casam serviunt, & tamen beneficia habere noscuntur, statum est ut quicunque ex eis cum Domno Imperatore domi remanserint, vassallos suos casatos secum non retineant, sed cum Comite cujus pagenses sunt ire permittant.

De præparatione ad hostem secundùm antiquam consuetudinem.

Ibid. 74. VIII. Constitutum est ut secundùm antiquam consuetudinem præparatio ad hostem faciendam indicaretur & servaretur, id est, victualia de marcha ad tres menses & arma atque vestimenta ita observari placuit ut his qui de Rheno ad Ligerem pergunt, de Ligere initium victus sui computetur. Hi verò qui de Ligere ad Rhenum iter faciunt, de Rheno tres mensium victualia habenda esse dinoscant. Qui autem trans Rhenum & per Saxoniam pergunt, ad Libiam marcham esse sciant. Et qui trans Ligerem manent, atque Hispaniam proficisci debent, montes Pyrenæos marcham sibi esse cognoscant.

De his qui absque licentia Imperatoris domi remanent & in hostem non pergunt.

IX. Quicunque liber homo inventus fuerit anno præsente cum seniore suo in hoste non fuisse, plenum heribannum persolvere cogatur. Et si senior vel Comes illius eum domi dimisit, ipse pro eo eundem heribannum persolvat. Et tot heribanni ab eo exigantur quot homines domi dimisit. Et quia anno præsente unicuique seniori duos homines domi dimittere concessimus, illos volumus ut Missis nostris ostendant, quia his tantummodo heribannum concedimus. App. II. 37.

De hoc ut nonnisi permissione regali brunia vel gladius homini extraneo à quolibet detur aut vendatur.

X. Constitutum est ut neque Episcopi, neque Abbates, neque Abbatissæ, vel quilibet rector Ecclesiæ, bruniam vel gladios sine nostro permisso cuilibet homini extraneo aut dare aut venundare præsumat, nisi tantùm vassallis suis. Et si evenerit ut in qualibet Ecclesia vel sancto loco plures brunias habeat quàm ad homines rectores ejusdem Ecclesiæ sufficiant, tunc Principem idem rector Ecclesiæ interroget quid de his fieri præcipiat. III. 75.

De navigio mittendo.

XI. Ut quandocunque navigium mittere volumus, ipsi seniores in ipsis navibus pergant, & ad hoc sint præparati. App. II. 38.

CAPITULARE TERTIUM
ANNI DCCCXII.

Nunc primùm editum ex iisdem codicibus MSS.

ITEM CAPITULA QUÆ PRO JUSTITIIS INFRA PATRIAM FACIENDIS CONSTITUTA SUNT.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De causarum & litium terminis.*
2. *De Episcopis, Comitibus, & potentioribus, si causam inter se habuerint.*
3. *De testibus ad rem quamlibet discutiendam eligendis.*
4. *De placito Centenarij.*
5. *De inquisitione & descriptione uniuscujusque Missi in suo missatico.*
6. *De beneficiis, qualiter condricta sint.*
7. *De beneficiis Episcoporum, Abbatum, & reliquorum, & de fiscis regalibus describendis.*

8. De

8. *De legationibus propter justitias, quo tempore exerceantur.*
9. *De jussione dominica in quolibet missatico non adimpleta.*
10. *De censu regali inquirendo.*
11. *De rebus de quibus census ad partem Regis exire solebat.*
12. *De placitis à Missis dominicis Comitibus notum faciendis.*
13. *De fidelitate Regi promittenda.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De causarum & litium terminis.

III. 76. I. DE termino causarum & litium statuimus ut ex quo bonæ memoriæ Domnus Pippinus Rex obiit, & nos regnare cœpimus, causæ vel lites inter pares factæ atque exortæ discutiantur & congruo sibi judicio terminentur. Priùs verò, id est, ante obitum prædicti Domni Pippini Regis, causæ commissæ, vel omnino non moveantur, vel salvæ usque ad interrogationem nostram reserventur.

De Episcopis, Comitibus, & potentioribus, si causam inter se habuerint.

Ibid. 77. II. Vt Episcopi, Abbates, Comites, & potentiores quique, si causam inter se habuerint, ac se pacificare noluerint, ad nostram jubeantur venire præsentiam, neque illorum contentio alicubi finiatur; neque propter hoc pauperum & minùs potentium justitiæ remaneant. Neque Comes palatij nostri potentiores causas sine nostra jussione finire præsumat, sed tantùm ad pauperum & minùs potentium justitias faciendas sibi sciat esse vacandum.

De testibus ad rem quamlibet discutiendam eligendis.

Ibid. 78. III. Vt quandocunque testes ad rem quamlibet discutiendam quærendi atque eligendi sunt, à Misso nostro & à Comite in cujus ministerio de rebus qualibuscunque agendum est tales eligantur quales optimi in ipso pago inveniri possunt. Et non liceat litigatores per plurima falsos testes adducere, sicut hactenus fieri solebant.

De placito Centenarij.

Ibid. 79. IV. Vt nullus homo in placito Centenarij neque ad mortem neque ad libertatem suam amittendam aut ad res reddendas vel mancipia judicetur. Sed ista aut in præsentia Comitis vel Missorum nostrorum judicentur.

De inquisitione & descriptione uniuscujusque Missi in suo missatico.

Ibid. 80. V. Vt Missi nostri diligenter inquirant & describere faciant unusquisque in missatico quid unusquisque de beneficio habeat, vel quot homines casatos in ipso beneficio.

De beneficiis, qualiter condricta sint.

VI. Quomodo eadem beneficia condricta sunt, aut quis de beneficio suo alodem comparavit vel struxit. Ibid. 81.

De beneficiis Episcoporum, Abbatum, & reliquorum, & de fiscis regalibus describendis.

VII. Vt non solùm beneficia Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, atque Comitum, sive Vassallorum nostrorum, sed etiam nostri fisci describantur, ut scire possimus quantum etiam de nostra in uniuscujusque legatione habeamus. Ibid. 82.

De legationibus propter justitias, quo tempore exerceantur.

VIII. Volumus, propter justitias quæ usque modò de parte Comitum remanserunt, quatuor tantùm mensibus in anno Missi nostri legationes nostras exerceant, in hyeme Ianuario, in verno Aprili, in æstate Iulio, in autumno Octobrio. Ceteris verò mensibus unusquisque Comitum placitum suum habeat & justitias faciat. Missi autem nostri quater in anno mense & in quatuor locis habeant placita sua cum illis Comitibus quibus congruum fuerit ut ad eum locum possint convenire. Ibid. 83.

De jussione dominica in quolibet missatico non adimpleta.

IX. Vt quicquid ille Missus in illo missatico aliter factum invenerit quàm nostra sit jussio, non solùm illud emendare jubeat, sed etiam ad nos ipsam rem, qualiter ab eo inventa est, deferat. Ibid. 84.

De censu regali inquirendo.

X. Vt Missi nostri census nostros diligenter perquirant, undecunque antiquitus venire ad partem Regis solebant. Similiter & freda. Et nobis renuncient, ut nos ordinemus quid de his in futurum fieri debeat. Ibid. 85.

De rebus de quibus census ad partem Regis exire solebat.

XI. Vt de rebus unde census ad partem Regis exire solebat, si ad aliquam Ecclesiam traditæ sunt, aut tradantur propriis heredibus, aut qui eas retinuerit, vel illum censum persolvat. Ibid. 86.

De placitis à Missis dominicis Comitibus notum faciendis.

Ibid. 87. XII. Vt unusquisque Missorum nostrorum in placito suo notum faciat Comitibus qui ad ejus missaticum pertinent ut in illis mensibus quibus ille legationem suam non exercet conveniant inter se & communia placita faciant tam ad latrones distringendos quàm ad ceteras justitias faciendas.

De fidelitate Regi promittenda.

XIII. Vt Missi nostri populum nostrum iterum nobis fidelitatem promittere faciant secundùm consuetudinem jamdudum ordinatam. Et ipsi aperiant & interpretentur illis hominibus qualiter ipsum sacramentum & fidelitatem erga nos servare debeant. Ibid. 88.

PRÆCEPTVM

Pro Hispanis qui in regnum Karoli confugerant.

Nunc primùm editum ex archivo Archiepiscopi Narbonensis.

Hoc est præceptum concessionis atque donationis quam fecit Karolus Imperator profugis Hispanis.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Karolus serenissimus Augustus, à Deo coronatus, magnus, pacificus Imperator, Romanum gubernans imperium, qui & per misericordiam Dei Rex Francorum & Longobardorum, Beranæ, Gauscelino, Gisclafredo, Odiloni, Ermengario, Ademaro, Laibulfo, & Erlino Comitibus. Notum sit vobis quia isti Hispani de vestra ministeria, Martinus Presbyter, Iohannes, Quintila, Calapodius, Asinarius, Egila, Stephanus, Rebellis, Ofilo, Atila, Fredemirus, Amabilis, Christianus, Elpericus, Homodei, Iacentus, Esperandei, item Stephanus, Zoleiman, Marchatellus, Teodaldus, Paraparius, Gomis, Castellanus, Ardaricus, Wasco, Wigisus, Witericus, Ranoidus, Suniefredus, Amancio, Cazerellus, Langobardus, Zate milites, Odesindus, Walda, Roncariolus, Mauro, Pascales, Simplicio, Gabinius, Solomo Presbyter, ad nos venientes suggesserunt quòd multas oppressiones sustineant de parte vestra & juniorum vestrorum. Et dixerunt quòd aliqui pagenses fiscum nostrum sibi alter alterius testificant ad eorum proprietatem, & eos exinde expellant contra justitiam, & tollant nostram vestituram, quam per triginta annos seu ampliùs vestiti fuimus, & ipsi per nostrum donitum de eremo per nostram datam licentiam retraxerunt. Dicunt etiam quòd aliquas villas, quas ipsi laboraverunt, laboratas illis eis abstractas habeatis, & beboranias illis superponatis & saiones, qui per forcia super eos exactant. Quamobrem jussimus Iohanne Archiepiscopo Misso nostro ut ad dilectum filium nostrum Ludovicum Regem veniret, & hanc causam ei per ordinem recitaret. Et mandavimus illi ut tempore opportuno illuc veniens, & vos in ejus præsentiam venientes, ordinare faciat quomodo aut qualiter ipsi Hispani vivere debeant. Propterea has litteras fieri præcepimus atque demandamus, ut neque vos neque juniores vestri memoratos Hispanos nostros, qui ad nostram fiduciam de Hispania venientes, per nostram datam licentiam erema loca sibi ad laboricandum propriserunt, & laboratas habere videntur, nullum censum superponere præsumatis, neque ad proprium facere permittatis; sed quoad usque illi fideles nobis aut filiis nostris fuerint, quod per triginta annos habuerunt per aprisionem quieti possideant & illi & posteritas eorum, & vos conservare debeatis. Et quicquid contra justitiam eis vos aut juniores vestri factum habetis, aut si aliquid eis injustè abstulistis, omnia in loco restituere faciatis, sicuti gratiam Dei & nostram vultis habere propitiam. Et ut certiùs credatis, de anulo nostro subter sigillari jussimus.

Guidbertus Diaconus ad vicem Ercanbaldi recognovit.

Data IV. Nonas Aprilis anno Christo propitio imperij nostri XII. regni verò in Francia XLIV. atque XXXVIII. in Italia, Indictione quinta.

Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

Privilegia Hispanorum in regno Francorum, id est, in ea parte Hispaniæ citerioris quæ citra Rubricatum est, commorantium confirmarunt Ludovicus Pius & Karolus Calvus. Eorum præcepta edita sunt infrà ad annos DCCCXV. & XVI. & in Capitulis Karoli Calvi tit. VI.

CAPITVLARE PRIMVM
ANNI DCCCXIII.
SIVE

Capitula XXVIII. de confirmatione constitutionum quas Episcopi in synodis auctoritate regia nuper habitis constituerant.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De baptismo ritè celebrando.*
2. *Vt laici Presbyteros de Ecclesiis non ejiciant.*
3. *Vt laici pro datis Ecclesiis munera non exigant.*
4. *Vt Canonici & monachi secundùm ordinem vivant.*
5. *Vt in monasteriis Puellarum Presbyteri peractis sacris non subsistant.*
6. *Vt plures in monasteriis quàm ferre possint non recipiantur.*
7. *De decimis.*
8. *De incestuosis investigandis & coërcendis.*
9. *De pace & concordia.*
10. *Vt Comites Episcopis obediant, & justitias faciant.*
11. *Vt tempore famis unusquisque suos alere studeat.*
12. *Vt Episcopo liceat de thesauro Ecclesiæ pauperibus erogare.*
13. *Vt justa sint pondera & mensuræ.*
14. *Vt prædicatio assiduè fiat, & ab omnibus intelligatur.*
15. *De iis quæ dominico die fieri non debent.*
16. *Vt Episcopi parrochias suas circumeant.*
17. *Vt chrisma sub sigillo custodiatur.*
18. *Vt parentes & patrini filios suos doceant.*
19. *Vt Ecclesiis antiquis sua jura serventur.*
20. *In Ecclesiis sepelire quos liceat.*
21. *Vt placita in Ecclesiis earúmve atriis non fiant.*
22. *Vt res pauperum fraudulenter non acquirantur.*
23. *Vt fugitivi Clerici redire compellantur.*
24. *Vt qui beneficium habet Ecclesiæ, ad ejus sarta tecta adjuvet.*
25. *Vt publici criminis rei publicæ pœnitentiæ subjiciantur.*
26. *Vt Presbyteri quod docent opere compleant.*
27. *De Presbyteris qui confessiones revelare dicebantur.*
28. *De tumultibus quos faidosi homines excitabant.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De baptismo rite celebrando.

Conc. Arelat. VI. can. 3. I. VT unusquisque Archiepiscopus suos suffraganeos diligenter studioséque ammonere studeat ut unusquisque suos Presbyteros pariter investigare non neglegat baptismatis sacramenta qualiter agant; & hoc eos studiosè doceant, ut ordinabiliter fiat.

Vt laici Presbyteros de Ecclesiis non ejiciant.

II. Vt laici Presbyteros non eiciant de Ecclesiis, nec alios mittere præsumant. Arelat. VI. can. 4.

Vt laici pro datis Ecclesiis munera non exigant.

III. Vt laici omnino non audeant mu- Arelat. VI. can. 5.

nera exigere à Presbyteris propter commendanonem Ecclesiæ cuique Presbytero.

Vt Canonici & monachi secundùm ordinem vivant.

Arelat. VI. can. 6. I V. Providendum necesse est qualiter Canonici vivere debeant, necnon & mochi, ut secundùm ordinem canonicum & regularem vivere studeant.

Vt in monasteriis pullarum Presbyteri peractis sacris non subsistant.

Moguntiac. can. 26. V. De monasteriis puellarum, ut Presbyteros opportuno tempore ad Missarum solemnia liceat advenire, & iterum ad proprias Ecclesias redire.

Vt plures in monasteriis quàm ferre possint non recipiantur.

Moguntiac. can. 19. V I. Vt plures non mittantur in monasteria Canonicorum atque monachorum seu puellarum quàm sufferri possit.

De decimis.

Arelat. VI. can. 9. V I I. De decimis ammonendis.

De incestuosis investigandis & coërcendis.

Moguntiac. can. 53. V I I I. De incestuosis omnino investigandum; ut ab Ecclesia expellantur, nisi pœnitentiam egerint.

De pace & concordia.

Arelat. VI. can. 12. I X. Vt pax sit & concordia inter Episcopos & Comites & reliquos Clericos & monachos & laicos.

Vt Comites Episcopis obediant, & justitias faciant.

Arelat. VI. can. 13. X. Vt Comites & Iudices seu reliquus populus obedientes sint Episcopo, & invicem consentiant ad justitias faciendas, & munera pro judicio non accipiant, nec falsos testes.

Vt tempore famis unusquisque suos alere studeat.

Arelat. VI. can. 14. X I. Vt unusquisque propter inopiam famis suos familiares & ad se pertinentes gubernare studeat.

Vt Episcopo liceat de thesauro Ecclesiæ pauperibus erogare.

Turon. III. can. 12. X I I. Vt unicuique Episcoporum liceat de thesauro Ecclesiæ pauperibus erogare ad nutrimentum secundùm canones, cum testibus.

Vt justa sint pondera & mensuræ.

Arelat. VI. can. 15. X I I I. Vt pondera vel mensuræ ubique æqualia sint & justa.

Vt prædicatio assiduè fiat, & ab omnibus intelligatur.

Moguntiac can. 25. X I V. De officio prædicationis, ut juxta quod bene vulgaris populus intelligere possit assiduè fiat.

De his quæ dominico die fieri non debent.

X V. Ne dominicis diebus mercatum fiat, neque placitum; & ut his diebus nemo ad pœnam vel ad mortem judicetur. & de operibus cavendis ammoneantur. Arelat. VI. can. 16. Moguntiac. can. 37.

Vt Episcopi parrochias suas circumeant.

X V I. Vt unusquisque Episcopus interim circumeat parrochiam suam docendo & ammonendo, & quæque sunt necessaria emendare studeat. Et si quid emendare nequiverit, ad prædictum placitum proferat. Arelat. VI. can. 17.

Vt chrisma sub sigillo custodiatur.

X V I I. Vt Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ vel maleficij donare præsumant. Quòd si fecerint, honore priventur. Arelat. VI. can. 18.

Vt parentes & patrini filios doceant.

X V I I I. De fide unusquisque compater, vel parentes, vel proximi, filios suos spiritales catholicè instruant, ita ut coram Deo ratiocinare debeant. Moguntiac. can. 47.

Vt Ecclesiis antiquis sua jura serventur.

X I X. Vt Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decima nec alia ulla possessione priventur, ita ut novis tribuatur Ecclesiis. Arelat. VI. can. 20. Moguntiac. can. 41.

In Ecclesiis sepelire quos liceat.

X X. Vt mortui non sepeliantur in Ecclesia, nisi Episcopi, vel Abbates, vel fideles & boni Presbyteri. Moguntiac. can. 52.

Vt placita in Ecclesiis earúmque atriis non fiant.

X X I. Vt placita in domibus vel atriis Ecclesiarum minimè fiant. Moguntiac. can. 40.

Vt res pauperum fraudulenter non acquirantur.

X X I I. Vt Comites, vel Vicarij, seu Iudices, aut Centenarij sub mala occasione vel ingenio res pauperum non emant, nec vi tollant. Sed quisquis hoc comparare voluerit, in publico placito coram Episcopo hoc faciat. Arelat. VI. can. 23.

Vt fugitivi Clerici redire compellantur.

X X I I I. Vt unusquisque Episcopus in sua parrochia Presbyteros vel alios Clericos diligenter inquirat, & fugitivos ad sua loca redire faciat & ad proprium Episcopum suum. Arelat. VI. can. 24.

Vt qui beneficium habet Ecclesiæ, ad ejus sartatecta adjuvet.

X X I V. Vt quisque beneficium ecclesiasticum habet, ad tecta Ecclesiæ restauranda vel ipsas Ecclesias omnino adjuvent. Arelat. VI. can. 25.

Vt publici criminis rei publicæ pœnitentiæ subjiciantur.

X X V. Vt qui publico crimine convi- Arelat. VI. can. 26.

cti sunt rei publicè judicentur, & publicam pœnitentiam agant secundùm canones.

Vt Presbyteri quod docent opere compleant.

XXVI. Vt Presbyteri bene vivere studeant, & ita populum doceant.

De Presbyteris qui confessiones revelare dicebantur.

XXVII. Vt hoc inquiratur, si de partibus Austriæ verum est quod dicunt an non, quòd Presbyteri de confessionibus accepto pretio manifestent latrones.

De tumultibus quos faidosi homines excitabant.

XXVIII. Vt inquiratur diligenter de faidosis hominibus, qui solent incongruas commotiones facere, tam in dominicis diebus quàmque & aliis solemnitatibus, sicuti & in feriaticis diebus. Hoc omnino prohibendum est, ne facere præsumant.

Hactenus Edicti hujus capitula, vel summæ potiùs ac breviaria capitulorum. In altero autem codice Gandavensi, ex quo & postrema duo capita descripsimus, quæ in Metensi non sunt, sequebantur præterea hoc loco repetebantúrque ex superioribus capitula duo, quartum nimirum & quintum, sed plena atque integra, in hunc modum. ADMONITIO SIRMONDI.

IV. Providendum omnimodis ac diligenter exquirendum qualiter Canonici vivant, necnon & monachi, ut unusquisque eorum secundùm ordinem canonicè ac regulariter vivant, & non similiter, id est, ut refectoria & dormitoria unà simul observentur, quemadmodum jamdudum in Capitulis nostris injunctum habemus.

V. De monasteriis puellarum, ut Presbyteris certo tempore ad Missarum solemnia celebranda liceat ad eas in Ecclesia convenire, & mox ad proprias redire Ecclesias. Ceteri vero Clerici vel laici similiter observentur, ut nequaquam in eadem monasteria ingredi audeant, nisi necessitatis causâ ipsius monasterij compulerit. Hoc tamen cum summa providentia Episcopi vel Abbatissæ fiat. Similiter & hoc pleniter observandum sit, ut feminæ per domos Clericorum minimè discurrant.

CAPITVLARE SECVNDVM
ANNI DCCCXIII.
SIVE

Capitula xx. de justitiis faciendis, ex lege Salica, Romana, & Gundobada.

Nunc primùm edita ex septem antiquis codicibus manuscriptis, uno Palatino bibliothecæ Vaticanæ, altero sancti Remigij Remensis, tertio sancti Vincentij Metensis, quarto Petri Pithœi, quinto Iacobi Sirmondi, sexto Philiberti de la Mare Senatoris Divionensis, septimo Navarrico.

KAROLVS serenissimus Imperator Augustus, à Deo coronatus, magnus, & pacificus, cum Episcopis, Abbatibus, Comitibus, Ducibus, omnibúsque fidelibus Christianæ Ecclesiæ cum consensu consilióque constituit ex lege Salica, Romana, atque Gundobada capitula ista in palatio Aquis, ut unusquisque fidelis justitias ita faceret, quæ & ipse manu propria firmavit capitula ista, ut omnes fideles manu roborare studuissent.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De cura & sollicitudine Episcoporum.

Regino lib. 1. c. 10.

I. VT Episcopi circumeant parrochias sibi commissas, & ibi inquirendi studium habeant de incestu, de patricidiis, fratricidiis, adulteriis, cenodoxiis, & aliis malis quæ contraria sunt Deo, quæ in sacris scripturis leguntur, quæ Christiani devitare debent. Et infra illorum parrochias Ecclesiæ quibus necesse est emendandi curam habeant. Similiter nostras à nobis in beneficio datas quàm & aliorum ubi reliquiæ præesse videntur. Et ut monachi per verbum Episcopi & per regimen Abbatis & per bona illorum exempla regulariter vivant, prout loca locata sunt. Et ut Præpositus & hi qui foras monasteria sunt, nc venatores habeant; quia jam frequenter jussimus ne monachis foras monasterio habitassent.

De Ecclesiis, viduis, & pupillis, ut pacem habeant.

II. Vt Ecclesiæ, viduæ, pupilli per bannum Regis pacem habeant. Sin aliter, in præsentiam nostram hoc veniat, si fieri potest. Sin autem, Missi nostri investigent illud quomodo gestum sit.

Vt jumenta sive animalia pacem habeant.

III. Vt jumenta pacem habeant similiter per bannum Regis.

De his qui beneficia regalia habent.

IV. Vt hij qui beneficium nostrum habent, bene illud immeliorare in omni re studeant. Et ut Missi nostri hoc sciant.

De Vicariis & Centenariis.

V. Vt Vicarij nostri vel Centenarij à servo Regis mancipia ne emant. Et ut ipsi Vicarij de hereditate foris heredibus, si extiterit, ad opus nostrum recipiatur, ne illud fraudetur.

De ingenuis, si intestati decesserint.

VI. De his qui à litterarum conscriptione ingenui fuerint, si sine traditione mortui fuerint, hereditas eorum ad opus nostrum recipiatur. Nec Comes nec Vicarius illud sibi societ, sed ad opus nostrum revocetur. Similiter volumus ut banni nostri de illis unde censa exigunt, ut ipsa censa ad opus nostrum vel ubi nos jubemus veniant.

Quid sit agendum si heredes de hereditate inter se contentiosè egerint.

VII. De hereditate inter heredes si contentiosè egerint, & Rex Missum suum ad illam divisionem transmiserit, decimum mancipium & decima virga hereditatis fisco Regis detur.

Vt Vicarij luparios habeant.

VIII. Vt Vicarij luparios habeant unusquisque in suo ministerio duos. Et ipsi de hoste pergendi & de placito Comitis vel Vicarij ne custodiat, nisi clamor super eum veniat. Et ipsi certare studeant de hoc ut perfectum exinde habeant, & ipsæ pelles luporum ad nostrum opus dentur. Et unusquisque de illis qui in illo ministerio placitum custodiunt, detur eis modium unum de annona.

De hoste pergendi.

IX. De hoste pergendi, ut Comiti in suo comitatu per bannum unumquemque hominem per sexaginta solidos in hostem pergere bannire studeat ut ad placitum denuntiatum ad illum locum ubi jubetur

veniant. Et ipse Comes prævideat quomodo sint parati, id est, lanceam, scutum, aut arcum cum duabus cordis & sagittis duodecim. De his uterque habeant. Et Episcopi, Comites, Abbates, hos homines habeant qui hoc bene prævideant, & ad diem denuntiati placiti veniant, & ibi ostendant quomodo sint parati. Habeant loricas vel galeas & temporalem hostem, id est, æstivo tempore.

De dispensa Regis & optimatum in carro ducenda.

X. Vt Regis spensa in carra ducatur, simul Episcoporum, Comitum, Abbatum, & optimatum Regis, farinam, vinum, baccones, & victum abundanter, molas, dolatorias, secures, taretros, fundibulas, & illos homines qui exinde bene sciant jactare. Et marscalci Regis adducant eis petras in saumas viginti, si opus est. Et unusquisque hostiliter sit paratus, & omnia utensilia sufficienter habeant. Et unusquisque Comes duas partes de herba in suo comitatu defendat ad opus illius hostis; & habeat pontes bonos, naves bonas.

De carceribus & patibulis habendis ab unoquoque judice.

XI. Vt Comites, unusquisque in suo comitatu carcerem habeant. Et Iudices atque Vicarij patibulos habeant.

De pœna hominum boni generis qui iniquè agunt.

XII. Vt homines boni generis, qui infra comitatum iniquè vel injustè agunt, in præsentiam Regis ducantur; & Rex super eos districtionem faciat carcerandi, exiliandi, usque ad emendationem illorum.

De latrone qui ad mortem judicatus fuerit.

XIII. Vt Vicarij munera ne accipiant pro illis latronibus qui ante Comitem judicati fuerint ad mortem. Quòd si hoe perpetraverint, tale judicium sustioeaot sicut & latro judicatus fuit. Quia postquam Scabini eum dijudicaverint, non est licentia Comitis vel Vicarij ei vitam concedere. Sed si bannus ei judicatus fuerit, & banno peracto, stet in eo interim usque dum Comiti & eo qui clamorem vel causam ad eum habuit, & tunc sit foris banno.

De Advocatis Episcoporum & Abbatum.

XIV. Vt Episcopi & abbates Advocatos habeant. Et ipsi habeant in illo comitatu propriam hereditatem. Et ut ipsi recti & boni sint, & habeant voluntatem rectè & justè causas perficere.

Quid agere debeant Vicarij de iis qui se pro furto in servitio tradere cupiant.

XV. Vt Vicarij eos qui pro furto se in servitium tradere cupiunt non consentiant, sed secundùm justum judicium terminetur.

Quomodo liceat seniorem suum dimittere.

XVI. Quòd nullus seniorem suum dimittat postquam ab eo acceperit valente solidum unum; excepto si eum vult occidere, aut cum baculo cædere, vel uxorem aut filiam maculare, seu hereditatem ei tollere.

De arcu in hoste habendo.

XVII. Quòd nullus in hoste baculum habeat, sed arcum.

De forestibus dominicis.

XVIII. De forestis, ut forestarij bene illas defendant, simul & custodiant bestias & pisces. Et si Rex alicui intus foreste feramen unum aut magis dederit, amplius ne prendat quàm illi datum sit.

De villicis regiis, quid facere debeant.

XIX. Vt vilicus bonus, sapiens, & prudens in opus nostrum eligatur, qui sciat rationem Misso nostro reddere & servitium perficere prout loca locata sunt, ædificia emendent, nutriant porcos, jumenta, animalia, hortos, apes, aucas, pullos, vivaria cum piscibus, vennas, molina, stirpes, terram aratoriam studeant semare. In forestis mansum regale, & ibi vivaria cum piscibus, & homines ibi maneant. Et plantent vineas, faciant pomaria, & ubicunque invenient utiles ullos homines, detur illis silva ad stirpandum, ut nostrum servitium immelioretur. Et ut feminæ nostræ, quæ ad opus nostrum sunt servientes, habeant ex partibus nostris lanam & linum, & faciant sarcillos & camisilos, & perveniant ad cameram nostram per rationem per vilicos nostros aut Missos eorum à se transmissos.

De eo qui parem suum adjuvare noluit.

XX. Et si quis fidelibus nostris contra adversarium suum pugnam aut aliquod certamen agere voluit, & convocaverit ad se aliquem de comparis suis ut ei adjutorium præbuisset, & ille noluit, & exinde negligens permansit, ipsum beneficium quod habuit auferatur ab eo, & detur ei qui in stabilitate & fidelitate sua permansit.

CAPITVLARE TERTIVM

ANNI DCCCXIII.

SIVE

Capitula XLVI. de causis necessariis Ecclesiæ Dei & populo Christiano, data, ut videtur, Aquisgrani in generali populi conventu anno DCCCXIII. mense Septembri.

Nunc primùm edita ex duobus antiquis codicibus manuscriptis, uno sancti Vincentij Metensis, altero Navarrico.

NOTITIA VEL COMMEMORATIO DE ILLIS QUÆ ADMONERI DEBENT.

I. IN primo capitulo de causis Ecclesiæ, & de illis Dei servis qui ibidem deserviunt, sic habemus quomodo & alij Franci habent. De banno dominico similiter sicut alij Franci habent.

II. Qui hominem Francum occiderit, solidos sexcentos componat ad opus dominicum, & pro fredo solidos ducentos componat.

III. Qui hominem ingenuum occiderit, solidos ducentos componat, & exinde in dominico tertiam partem componat.

IV. Qui lidum occiderit, solidos centum componat, & exinde in dominico tertiam partem componat.

V. Qui servum occiderit, solidos quinquaginta componat. Exinde in dominico, sicut diximus, tertiam partem componat.

VI. Si quis Comes in suo comitatu occisus fuerit, in tres vveregildos, sicut sua nativitas est, componere faciat.

VII. Si quis Missum dominicum occiderit quando in missaticum directus fuerit, in tres vveregildos, sicut sua nativitas est, componere faciat.

VIII. Si quis Wargengum occiderit, solidos sexcentos in dominico componat.

IX. Si quis hominem ingenuum ad servitium requirit, cum duodecim hominibus de suis proximis parentibus in sanctis juret, & se ingenuum esse faciat, aut in servitium cadat.

X. Qui per hantradam hominem ingenuum dimittere voluerit, in loco qui dicitur sanctum sua manu duodecima ipsum ingenunm dimittere faciat.

XI. Qui per chartam aut per hantradam ingenuus est, & se ille foris de eo miserit, tunc ille leodis in dominicum veniat, & suis peculiariis traditum jamdicto domino non fiat.

XII. Qui per chartam ingenuus est, sic debet in omnia pertinere sicut alij Franci.

XIII. Qui de mundeburde aliquid habuerit, ad illum seniorem qui eum ingenuum dimiserit sua peculia revertere faciat.

XIV. De quali causa quod sacramentum promiserit, & ad placitum non juraverit, ipsam causam reddere faciat.

XV. Qui propter alium hominem vvadium adhramivit, & ipse homo eum damnum incurrere dimittit, ille qui suum vvadium adhramivit, de suo omnia componat super noctes septem ille qui precatur adhramire, duplum componere faciat.

XVI. Qui hominem Francum sine culpa ligaverit, solidos duodecim componat, & in fredo dominico solidos tres.

XVII. Qui per capillos Francum priserit, solidos duodecim, & in dominico solidos quatuor. Et qui ei sanguinem sine culpa effuderit, solidos duodecim componat, & in fredo dominico solidos quatuor.

XVIII. Si quis hominis Franci casam infregerit, solidos duodecim componat, & in fredo dominico solidos quatuor.

XIX. Si quis hominis Franci curtem infregerit,

infregerit, solidos sex componat, in dominico solidos quatuor, suam manum aut suum pedem aut suum oculum pro quarta parte de sua leode, & in fredo dominico semper de unaquaque re solidos quatuor.

XX. De ingenuo homine in emendatione sua solidos octo, nisi, sicut superiùs diximus, in fredo dominico solidos quatuor.

XXI. De lido in emendatione solidos quatuor, in fredo dominico solidos quatuor.

XXII. De servo in emendatione solidos duos, in fredo dominico solidos quatuor.

XXIII. Quicquid involavit, novem geldos componere faciat, & de unoquoque latrocinio in dominico fredo solidos quatuor.

XXIV. De quicquid in casa furaverit, in vvirdira solidos septem. De vvarnione, in vvirdira solidos septem. De spadato caballo solidos septem. De servo solidos septem. De spata septem. De jumento solidos quatuor. De bove solidos duos. De vacca solidos duos. De porcis & vervecibus & animalibus juvenibus & de capris tertiam partem quantum valet in vvirdira.

XXV. Quicquid in amore in alterum furatum habent, in duos geldos componere faciat, in vvirdira uncias duas, in fredo solidos quatuor. Et quicquid in mashau furaverit, duos geldos componere faciat, in vvirdita uncias duas, in fredo dominico solidos quatuor.

XXVI. Quicquid in amore Fresiones injustè tulerint, per aliud tantum componere faciat in fredo solidos quatuor.

XXVII. Quicquid ad Saxones contra rectum tulerint, cum alio tantum eum emendare faciat in fredo solidos quatuor.

XXVIII. Si quis infra pagum latronem comprehenderit, & ante illum Comitem eum non adduxerit aut ante suum Centenarium, solidos sexaginta componere faciat.

XXIX. Si quis latronem viderit cum furto ambulantem, & cognitum non fecerit, in fredo dominico solidos quatuor componere faciat.

XXX. Si quis in sanctis reliquiis se perjuraverit, manum suam perdat, aut eam redimat quarta parte de sua leode in dominico.

XXXI. Quicquid contra rectum fecerit, cum solidis quatuor in fredo dominico componere faciat.

XXXII. Si quis cum armis bannitus fuerit, & non venerit ibi, solidos quatuor in fredo dominico componere faciat.

XXXIII. Si quis cum caballo bannitus fuerit, in fredo dominico solidos quatuor componere faciat.

XXXIV. Si quis vvactam aut vvardam dimiserit quando ille Comes ei cognitum fecerit, in fredo dominico solidos quatuor componere faciat.

XXXV. Si quis sclusam dimiserit quando suus Comes ei commendat facere, in fredo solidos quatuor componere faciat. Quando rumpit, & eam emendare noluerit, solidos quatuor in dominico componere faciat.

XXXVI. Quisquis audit arma clamare, & ibi non venerit, in fredo dominico solidos quatuor componere faciat.

XXXVII. Si quis ad pontem publicum bannitus fuerit, & ibi non venerit, solidos quatuor in fredo componat.

XXXVIII. Si quis Comes ad placitum suum hominem bannit, & ibi non venerit, in fredo solidos quatuor componat.

XXXIX. Si quis viam publicam clauserit, in fredo dominico solidos quatuor componat.

XL. Si quis francus homo habuerit filios duos, hereditatem suam de silva & de terra eis dimittat, & de mancipiis, & de peculio. De materna hereditate similiter in filiam veniat.

XLI. De ingenuis hominibus, quomodo aut qualiter ad placitum per bannum debeant venire. Ingenuus si per Comitem aut per Missum suum bannitus fuerit infra comitatum de maxima causa, super noctes quatuordecim ad placitum veniat. Si minor causa extiterit, super noctes septem ad placitum veniat.

XLII. Si quis de lido suo pro aliqua causa in tatione fuerit inventus, super noctes quatuordecim ipsum lidum ad placitum adducat, si senior suus in ipso comitatu est. Si in alio comitatu est, ipse lidus suum seniorem ad placitum adducat super noctes viginti quinque. Si in tertio comitatu est, super noctes quadraginta duas. Si in alio ducatu est, super noctes octuaginta quatuor cum suo seniore veniat ad ipsum placitum.

XLIII. De raptu. Si quis ingenuus cum lidis raptum fecerit, cum uno vvadio & una manu emendare studeat.

XLIV. Si quis hominem in mordro occiderit, tunc exeat ad judicium, aut

ſuus ſenior per ſacramentum eum liberet.

XLV. Si cujus puellam ſponſatam alius priſerit, ſolidos ducentos componere faciat, in fredo ſolidos ſexaginta.

XLVI. Si fur de ſeptem latrociniis comprobatus fuerit, exiet ad judicium. Si ibi incenderit, tradant eum ad mortem. Et poſtea quàm ad judicium ambulaverit, ſi ibi non incenderit, tunc liceat ſuo ſeniori vvadio ſuo illum adhramire & pro eo emendare ac de morte liberare.

EXPLICIT.

ADMONITIO

De quinque ſequentibus Capitularibus.

CAPITULARIA quinque quæ ſequuntur, ſunt quidem Karoli Magni, adeòque inter ceteras ejus conſtitutiones referri debent. Sed quoniam aſſequi conjectura non potuimus ad quem quæque annum referenda eſſent, ad poſtrema Karoli tempora retulimus.

CAPITULARE PRIMUM

INCERTI ANNI.

Nunc primùm editum ex ſchedis doctiſſimi viri Iacobi Sirmondi Societatis Ieſu.

I. UT eorum qui ad ordinandum veniunt fides & vita & ſcientia priùs ab Epiſcopo diſcutiatur.

II. Ut fugitivi Clerici & peregrini à nullo recipiantur ſine commendatitiis litteris.

III. Ut Preſbyteri, Diacooi, vel ceteri Clerici mulierem extraneam in domo ſua non habeant.

IV. Ut monachi & Clerici tabernas non ingrediantur edendi vel bibendi cauſa.

V. Ut ignota angelorum nomina nec fingantur nec nominentur.

VI. Ut mulieres ad altare non ingrediantur.

VII. Ut caoonici libri tantùm legantur in Eccleſia.

VIII. Ut nullus per pecuniam ordinetur.

IX. Ut monachus vel Clericus ad ſecularia negotia non tranſeat.

X. Ut Clerici de civitate ad civitatem non tranſmigrentur.

XI. Ut nullus abſolutè ordinetur.

XII. Ut Clerici & monachi in ſuo propoſito permaneant.

XIII. Ut Clerici inter ſe negotium habentes à ſuo Epiſcopo dijudicentur, non à ſecularibus.

XIV. Ut Clerici & monachi inſidias contra paſtorem ſuum non faciant.

XV. Ut loca quæ ſemel Deo dedicata ſunt ut monaſteria ſint maneant perpetuò monaſteria, nec poſſint ultrà fieri ſecularia habitacula.

XVI. Ut nullus Preſbyter contra ſuum Epiſcopum ſuperbire audeat.

XVII. Ut Clerici eccleſiaſtici ordiois, ſi culpam incurrerint, apud eccleſiaſticos judicentur, non apud ſeculares.

XVIII. Ut qui commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat. Si ſpeciem aliam, eandem ſpeciem quantum dederit accipiat.

XIX. Ut ante viginti quinque annos ætatis nec Diacones ordinentur nec virgines conſecrentur.

XX. Ut virgines Deo ſacratæ ſimul habitantes invicem ſe cuſtodiant, nec paſſim vagando Eccleſiæ lædant exiſtimatiooem.

XXI. Ut falſa nomina martyrum non venerentur.

XXII. Vt nec uxor à viro dimissa alium accipiat vivente viro suo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore.

XXIII. Vt ecclesiastica jejunia sine necessitate rationabili non solvantur.

XXIV. Vt nullatenus Presbyter ante trigesimum ætatis suæ annum ordinetur.

XXV. Vt nulli sacerdotum liceat ignorare sanctorum canonum instituta.

XXVI. Vt nullus Episcopus ad clericatus officium servum alterius sine domini sui voluntate promovere præsumat.

XXVII. Vt Episcopi & reliqui sacerdotes canones bene intelligant & secundùm canonicam institutionem vivant.

XXVIII. Vt Episcopi diligenter discutiant per suas parrochias Presbyteros eorum fidem, baptisma, & Missarum celebrationes, & ut fidem rectam teneant, & baptisma catholicum observent, & Missarum preces bene intelligant, & ut psalmi dignè secundùm modulationes versuum modulentur.

XXIX. Vt fides catholica ab Episcopis & Presbyteris diligenter legatur & omni populo prædicetur. Et dominicam orationem ipsi intelligant & omnibus prædicent intelligendam, ut quisque sciat quid petat à Deo.

XXX. Vt omnis populus Christianus fidem catholicam & dominicam orationem memoriter teneat.

XXXI. Vt inter Episcopos, Abbates, Comites, Iudices, & omnes ubique seu majores seu minores personas pax sit & concordia & unanimitas; quia nihil Deo sine pace placet.

XXXII. Vt Abbates canonici canones intelligant & canones observent, & Clerici canonici secundùm canones vivant.

XXXIII. Vt Abbates regulares & monachi regulam intelligant & secundùm regulam vivant.

XXXIV. Vt Abbatissæ canonicæ & sanctimoniales canonicè secundùm canones vivant, & claustra earum ordinabiliter composita sint.

XXXV. Vt Abbatissæ regulares sanctimoniales in monachico proposito existentes regulam intelligant & regulariter vivant, & claustra earum rationabiliter disposita sint.

XXXVI. Vt Ecclesia Dei suum habeat honorem, simul & altaria secundùm suam dignitatem venerentur. Et non sit domus Dei & altaria sacra pervia canibus. Et ut secularia negotia vel vaniloquia in Ecclesiis non agantur.

XXXVII. Vt Presbyteri & Diacones vel reliqui Clerici arma non portent, sed confidant in defensione Dei quàm in armis.

XXXVIII. Vt quibus data est potestas judicandi justè vel judicent, non muneribus, quia munera excœcant corda prudentium. Et ut judices jejuni causas judicent & discernant.

XXXIX. Vt omnes caveant perjurium, non solùm in sancto evangelio, vel in altare, seu in sanctorum reliquiis, sed & in communi loquela. Et ut qui in sanctis habet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate & timore Dei. Et qui semel perjuratus fuerit, nec testis sit post hæc, nec in sua causa nec in alterius jurator existat.

XL. Vt nemo sit qui ariolos sciscitetur vel somnia observet vel ad auguria intendat, nec sint malefici, nec incantatores, nec phitones, nec cauculatores, nec tempestarij, vel obligatores. Et ubicunque sunt, emendentur vel damnentur.

XLI. Vt observationes quas stulti faciunt ad arbores vel petras vel fontes, ubicunque inveniuntur, tollantur & destruantur.

XLII. Vt homicidia infra patriam nec causa ultionis nec avaritiæ nec latrocinandi non faciant. Et non occidatur homo nisi lege jubente.

XLIII. Vt furta & injusta connubia & inlicitæ causæ prohibeantur.

XLIV. Vt æquales mensuras & rectas & pondera justa & æqualia omnes habeant. Et qui antea dedit tres modios, modò det duos.

XLV. Vt mangones & cociones & nudi homines qui cum ferro vadunt non sinantur vagari & deceptiones hominibus agere.

XLVI. Vt opera servilia diebus dominicis non agantur. Et ut dies dominica à vespera ad vesperam celebretur.

XLVII. Vt omnes fidelitatem promittant Domno Imperatori.

XLVIII. Vt Comites & judices confiteantur qua lege vivere debeant, & secundùm ipsam judicent.

XLIX. Vt beneficia Domni Imperatoris & Ecclesiarum considerentur, ne fortè aliquis alodem suum restaurans beneficia destruat.

L. Vt beneficia Saxonum in Francia

considerentur qualiter condirecta sint.

LI. Vt liberi homines pauperes à nullo injustè opprimantur.

LII. Vt omnes parati sint quandocunque Domni Imperatoris jussio venerit.

LIII. Vt Missi ad Domnum Imperatorem venientes & ab eo directi honorabiliter suscipiantur.

LIV. Vt hij qui in mundeburde Domni Imperatoris sunt, pacem & defensionem ab omnibus habeant.

LV. Vt inquiratur si aliquis homo propter justitiam Domni Imperatoris annuntiando occisus sit, vel aliquid mali passus sit.

LVI. Vt hij qui per beneficium Domni Imperatoris ecclesiasticas res habent, decimam & nonam dare & Ecclesiarum restaurationem facere studeant.

LVII. Vt bannus quem per semetipsum Domnus Imperator bannivit sexaginta solidos solvatur. Ceteri verò banni quos Comites & judices faciunt, secundùm legem uniuscujusque componantur.

LVIII. Vt omnes bonos & idoneos Vicedominos & Advocatos habeant & judices.

LIX. Vt Missi nostri, undecunque necesse fuerit, tam de justitiis Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum, & ceterorum hominum inquirant & perficiant, & quodcunque ad emendandum invenerint emendare studeant in quantum meliùs potuerint. Et quod per se emendare nequiverint, in præsentiam nostram adduci faciant.

CAPITVLARE SECVNDVM INCERTI ANNI.

Nunc primùm editum ex veteri codice MS. clarissimi viri Philiberti de la Mare Senatoris Divionensis.

CAPITVLA A DOMNO KAROLO IMPERATORE ET FILIO EIVS HLVDOVVICO AC SAPIENTISSIMIS IPSORVM EPISCOPIS EXCERTA.

De commutationibus utilibus permanendis inutilibúsque delendis.

V. 110. I. VBicunque commutationes tam tempore nostro quàmque genitoris nostri legitimæ & rationabiles atque utiles inter Ecclesias Dei factæ sunt permaneant. Vbicunque verò inutiles & incommodæ atque inrationabiles factæ sunt, dissolvantur, & recipiat unusquisque quod dedit. Vbi verò mortua manus interjacet, aut alia quælibet causa quæ rationabilis non esse videatur inventa fuerit, diligenter describatur & ad nostram notiam perferatur.

De illis qui res Ecclesiæ tenent.

V. 190. II. Si quis ecclesiasticam rem tenet, & admonitus judicium declinaverit, quousque ad discussionem veniat ut rem restituat ecclesiasticam, à communione privetur.

Quòd res Ecclesiarum vota sint fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum; quibus non solùm collata conservanda, sed etiam augenda sunt.

III. Quia juxta sanctorum patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cui non solùm habita conservare, verùm etiam multa Deo opitulante conferre optamus, tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus illius Ecclesiæ suspicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, statuimus ut neque nostris neque filiorum & Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs divisionem aut jacturam patiatur Ecclesia. I. 77. V. 108. Add. III. 1.

De prædiis Deo dicatis.

IV. Placuit ne prædia cœlestium secretorum dicata Deóque tradita à quibus- V. 339.

dam aliqua occaſione vexentur aut invadantur, ſed ſub immunitatis tuitione perpetua firmitate perdurent. Similiter & homines earum, & omnia quæ eis ſubjecta eſſe noſcuntur. Si quis contra hæc venerit, componat ſicut de immunitate conſtituimus, & pœnitentia publica à ſacerdotibus uſque ad ſatisfactionem multetur.

De his qui fidelium oblationes auferunt vel vaſtant, aut ſine proprij Epiſcopi juſſione dant vel accipiunt.

V I. 84. V. Qui fidelium oblationes ab Eccleſiis vel à jure Sacerdotum auferunt, vel ablatas accipiunt, non ſolùm aliena vota diſrumpunt, ſed & ſacrilegium operantur, necnon & Eccleſiæ Dei fraudatores exiſtunt. Quia Eccleſiæ aliquid fraudari vel auferri ſacrilegium eſſe à majoribus approbatur.

De privilegiis Eccleſiarum vel Clericorum non corrumpendis.

V I. 103. V I. Vt privilegia quæ Eccleſiis & Clericis ab anteceſſoribus noſtris vel à nobis conceſſa ſunt, ſemper maneant incorrupta.

De privilegiis Eccleſiarum.

V I. 112. V I I. Vt privilegia quæ ſacroſanctis Eccleſiis & Clericis à ſingulis Regibus vel Epiſcopis cceteriſque rectoribus ſunt conceſſa, ſempcr mancant incorrupta.

Quòd ſacrilegium ſit Eccleſiæ aliquid auferre aut ſacerdotibus vel miniſtris aut ipſo ſancto cultui locóque injuriam inferre. Cap. ex lege.

V I. 115. 406. V I I I. Si quis in boc genus ſacrilegij proruperit ut in Eccleſias earúmque res inruens, ſacerdotibus ac miniſtris vel ipſo cultui locóque aliquid, quod non oportet, injuriæ inferat, divini cultus injuriam convictus ſive confeſſus reus capirali ſententia noverit vindicandum. Nec expectetur ur Epiſcopus injuriæ propriæ ultionem dcpoſcat, cui ſanctitas ignoſcendi ſoli gloriam dereliquit. Sítque cunctis non ſolùm liberum ſed etiam laudabile factas atroces Sacerdotibus aut miniſtris injurias veluti publicum crimen perſequi ac de talibus reis ultionem mereri.

Quòd hij qui prædia eccleſiaſtica diripiunt vel vaſtant, ſacrilegi ſint, exilióque damnandi.

V I. 117. 385. I X. Ab omnibus illius oſurpationis contumelia depellenda eſt ne prædia ſibi cœleſtium ſecretorum dicata à quibuſdam inruentibus vexentur. Quod ſi quis præſumpſerit, poſt debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos jure promenda eſt, exilio perpetuæ deportationis damnetur.

Quòd prædones Eccleſiæ ſacrilegi ſint, ſicut ſcripturæ teſtimonio comprobatur.

X. Sacrilegi ſunt Eccleſiæ prædones. V I. 394.
Vnde & in Concilio Agathenſi ſub quarto capitulo decretum habetur ita: *Amico quippiam rapere, furtum eſt; Eccleſiæ verò fraudari vel abſtrahi ſubripíque, ſacrilegium.* Omnes enim contra leges facientes, réſque Eccleſiæ diripientes, Eccleſias Sacerdotéſque contra divinas ſanctiones vexantes, ſacrilegi vocantur, atque indubitanter infames ſacrilegíque habendi ſunt. Hieronym. in epiſt. ad Nepotian. de vita Clericor.

Quòd ea quæ Domino conſecrantur, ad jus eccleſiaſticum pertinent.

X I. Ea quæ Domino offeruntur vel conſecrantur, ad jus pertinent Sacerdotum. Et ſacrilegi ſunt omnes qui ea auferunt. V I. 395.

Quòd omnia quæ Deo offeruntur, proculdubio & conſecrantur.

X I I. Omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio & conſecrantur. Et non ſolùm ſacrificia quæ à Sacerdotibus ſuper altare Domino conſecrantur, oblationes fidelium dicuntur, ſed quicquid ei à fidelibus offeruntur, ſive in mancipiis, ſive in agris, vineis, ſilvis, pratis, aquis, aquarúmve decurſibus, artificiis, libris, utenſilibus, petris, ædificiis, veſtimentis, pellibus, laneficiis, pecoribus, paſcuis, membranis, mobilibus & immobilibus, vel quæcunque de his rebus ad laudem Dei fiunt, vel ſupplementum ſanctæ Eccleſiæ cjúſque Sacerdotibus atque ornatum præſtare poſſunt, Deo Eccleſiæque ſuæ à quibuſcunque ultrò offeruntur, Domino indubitanter conſecrantur & ad jus pertinent Sacerdotum. Et quia Chriſtum & Eccleſiam unam perſonam eſſe veraciter agnoſcimus, quæcunque Eccleſiæ ſunt, Chriſti ſunt, & quæ Eccleſiæ vel in ſupradictis vel in quibuſcunque ſpeciebus, ſive pollicitationibus, ſive pignoribus, ſive ſcriptis, ſive corporalibus rebus offeruntur, Chriſto offeruntur. Et quæ ab Eccleſia ejus quocunque commento alienantur vel tolluntur, ſive alienando, ſive vaſtando, ſive invadendo, ſive minorando, ſive diripiendo, Chriſto tolluntur. Et ſi ab amico quippiam rapere furtum eſt, præcipuè Chriſto Domino noſtro, qui eſt Rex Regum & Dominus dominantium, aliquid auferre vel alienare vel ſubripere vel vaſtare ſacrilegium eſt. Omnes namque Eccleſiæ prædones manifeſtiſſimè ſunt ſacrilegi. V I. 407.

Et nullus sacrilegus nisi per puram probatámque atque publicam pœnitentiam, & per Ecclesiæ satisfactionem, Episcoporúmque per manus impositionem juxta canonicas sanctiones reconciliationem, regnum Dei possidebit; & non solùm à regno Dei fit alienus, sed etiam à liminibus sanctæ Ecclesiæ, & præcipuè ab illius quam læsit, usque ad prædictam satisfactionem extorris efficitur. Talium verò scelerum patratoribus, nisi post prædictam satisfactionem, nec vivis nec mortuis communicare debemus. Quia qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit. Qui non solùm sacrilegi, sed etiam fures sacrilegi & lupi atque homicidæ pauperúmque necatores sunt, & insuper anathematis vinculo damnati coram Deo & sanctis ejus efficiuntur.

Vt Ecclesiarum privilegia vel facultates sive quicquid ad easdem pertinet nullus invadere præsumat.

VI. 416. XIII. Præcipimus omnibus ditioni nostræ subjectis ut nullus privilegia Ecclesiarum vel monasteriorum infringere, résque Ecclesiarum invadere, vel vastare, aut alienare, vel facultates earum diripere præsumat, nec sine precario possidere pertentet. Quia, sicut à sanctis patribus instructi sumus, gravissimum peccatum hoc esse dinoscitur, testante sacra scriptura, quæ ait: *Qui abstulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicida est.* Pater noster sine dubio Deus est; mater nostra, Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritaliter regeneravit. Ergo qui Christi pecunias & Ecclesiæ fraudat vel rapit, sive vastat, vel alienat, homicida ante conspectum justi judicis esse deputabitur. De quo quidam sapientum dicit: *Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit.*

Quòd homicidæ ante Deum deputentur qui res Ecclesiæ vastant.

XIV. Volumus omnes scire quòd qui Christi & Ecclesiæ pecunias auferunt, résque ejus fraudant, rapiunt, vastant, vel diripiunt, homicidæ ante Deum esse deputantur; quia res pauperum, quos Ecclesia pascere debet, diripiunt. VI. 430.

CAPITVLARE TERTIVM
INCERTI ANNI.

Nunc primùm editum ex eodem veteri codice Divionensi MS.

CAPITVLA A DOMNO KAROLO ET FILIO EIVS HLUDOVVICO AC SAPIENTISSIMIS IPSORVM EPISCOPIS EXCERTA.

De his qui putaverunt idcirco præceptum esse non ire ad pugnam Sacerdotes ut honor eis minueretur.

VII. 142. I. QVia instigante antiquo hoste audivimus quosdam nos suspectos habere propterea quòd concessimus Episcopis & Sacerdotibus ac reliquis Dei servis ut in hostes nisi duo aut tres à ceteris electi, & Sacerdotes similitèr perpauci ab eis electi, non irent, sicut in prioribus nostris continetur capitularibus, nec ad pugnam properarent, nec arma ferrent, nec homines tam Christianos quàm paganos necarent, nec agitatores sanguinum fierent, vel quicquam contra canones facerent, quòd honores Sacerdotum & res Ecclesiarum auferre vel minorare eis voluissemus, quod nullatenus facere velle vel facere volentibus consentire omnes scire cupimus. Sed quanto quis eorum ampliùs suam normam servaverit, tanto eum plus honorare & cariorem habere volumus. Et ut hæc certiùs credantur & per futura tempora conserventur, præcipimus ut nullus res Ecclesiæ nisi precario possideat. Et postquam ipsæ precariæ finitæ fuerint, faciant potestativè speculatores Ecclesiæ utrum elegerint, ut aut ipsas res recipiant, aut posteris eorum sub preca-

rio & censu habere permittant; ita tamen ut ipsi proprias & utiles res eisdem Ecclesiis, de quarum Ecclesiarum jure esse videntur, legaliter tradant. Et sic à rectoribus Ecclesiarum precariæ, si renovandæ sunt, canonicè renovenrur. Novimus ergo multa regna & Reges eorum propterea cecidisse quia Ecclesias expoliaverint, resque earum vastaverunt, abstulerunt, alienaverunt, vel diripuerunt, Episcopisque & Sacerdotibus atque, quod magis est, Ecclesiis eorum abstulerunt, & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello nec in fide stabiles fuerunt, nec victores extiterunt; sed tergà multi vulnerati & plures interfecti verterunt, regnáque & regiones &, quod pejus est, regna cœlestia perdiderunt, atque propriis hereditatibus caruerunt & hactenus carent. Quæ omnia vitantes, nec talia facere, nec consentire, nec infantibus aut successoribus nostris exemplum dare volumus; sed quantum valemus & possumus, adjuncto Leonis Papæ & omnium Episcoporum, quorum consilio usi hoc egimus, spiritu nostro spiritui, per Deum & omnium sanctorum merita prohibemus contestamúrque ne talia faciant vel facere volentibus consentiant, sed adjutores & defensores atque sublimatores Ecclesiarum & cunctorum servorum Dei pro viribus existant, ne in foveam in quam prædicti Reges & regna ceciderunt cadant, aut in profundum, quod absit, inferni demergantur. Et ut hæc devotiùs per futura tempora conserventur, præcipientes jubemus ut nullus tam nostris quàm futuris temporibus à nobis vel successoribus nostris ullo umquam tempore, absque consensu & voluntate Episcoporum in quorum parrochiis esse noscuntur, res Ecclesiarum petere aut invadere vel vastare aut quocunque ingenio alienare præsumat. Quod si quis fecerit, tam nostris quàm & successorum nostrorum temporibus pœnis sacrilegij subjaceat, & à nobis atque à successoribus nostris nostrísque Iudicibus vel Comitibus sicut sacrilegus & homicida vel fur sacrilegus legaliter puniatur, & ab Episcopis nostris anathematizetur, ita ut mortuus etiam sepultura & cunctis Dei Ecclesiæ precibus & oblationibus careat, nec eleemosynam suam quisquam recipiat. Quòd autem maximum sacrilegium sit res Ecclesiæ auferre, invadere, alienare, vastare, vel subripi, maximè omnes scripturæ divinæ testantur; & beatus Symmachus Papa synodali sententia cunctos feriendo dicit: *Iniquum* est, inquit, *& sacrilegij instar ut quæ vel pro salute vel pro requie animarum unusquisque venerabili Ecclesiæ pauperum causa contulerit, aut certè reliquerit, ab his quibus maximè servare convenerat auferri aut in aliud transferri.* Et multa sanctorum canonum decreta & sanctorum patrum edicta hæc eadem testantur; quæ scrutari & scire cupientibus perfacilè patent.

De sceleribus nefandis ob quæ regna percussa sunt, ut penitùs caveantur.

II. Prohibemus omnino sub pœna sacrilegij generaliter omnibus cunctarum Ecclesiarum rerum invasiones, vastationes, alienationes, sacerdotúmque & reliquorum servorum Dei oppressiones, vexationes, atque cunctorum generum injurias, necnon & cunctis utriusque sexus hominibus adulteria, fornicationes, sodomiticásque luxurias, atque incesta, vel cuncta inlicita conjugia, homicidia, injusta perjuria, falsa testimonia, & omnia inlicita pro quibus non solùm regna & Reges sed etiam homines in eis commanentes perire cognovimus. Sed quia, Deo auxiliante, per merita & intercessionem sanctorum servorúmque Dei, quos sublimare & honorare curavimus atque curamus, hactenus nos & successores nostri regna & regiones adquisivimus & victorias multas habuimus, deinceps summopere omnibus nobis providendum est ne pro prædictis inlicitis & spurcissimis luxuris, his, quod absit, careamus. Nam multæ regiones quæ rerum Ecclesiarum invasiones, vastationes, alienationes, vexationésque, & Sacerdotum reliquorúmque servorum Dei oppressiones vel quascunque injurias, quæ jamdicta inlicita & adulteria vel sodomiticam luxuriam vel commixtionem meretricum sectatæ fuerunt, nec in bello seculari fortes nec in fide stabiles perstiterunt. Et qualiter Dominus talium criminum operatoribus ultrices pœnas per Sarracenos & alios populos venire & sævire permisit, cunctis earum gestas legentibus liquet. Et nisi nos ab his caveamus, similia nobis supervenire non dubitamus; quia vindex est Dominus ex his omnibus. Quapropter sciat unusquisque nobis subjectus, qui in uno ex his repertus atque convictus fuerit, & honores, si habet, omnes perdere & in carcerem se usque ad justam emendationem atque publicam satisfactionem retrudi & ab VII. 143.

omni fidelium consortio fieri alienum. Valde enim cavenda est illa fovea in quam alios cecidisse cognovimus.

De rebus ecclesiasticis absque jussione proprij Episcopi non dandis.

VII. 161. III. Placuit ut Episcopi rerum Ecclesiarum in omnibus juxta sanctorum canonum sanctiones plenam semper habeant potestatem. Nullus eas dare, vastare, vel accipere absque proprij Episcopi audeat jussione. Nullus eas invadere vel vastare aut quoquo modo deteriorare præsumat. Nam devastantibus Ecclesias earúmque res nihil aliud intelligimus quàm contra illum æterni imperij Deum ejúsque majestatis homines movere certamen, cùm illæ ædes illi die noctúque famulentur & illi sint consecratæ. Vobis ergo vastantibus eásque invadentibus denuntiamus ne ab illo, si se commoveat, vastentur & disperdantur cujus percussionem montium dorsa ferre non possunt. Nos verò ista nec agere volumus nec facere volentibus consentire, ne nos, quod absit, perdamus aut se perdere volentibus consentiamus. Quapropter præcipimus ut si quis ex jure ecclesiastico hactenus nostra largitate aliquid possedit, si illa deinceps habere voluerit, ad proprios Episcopos veniat, & ab eis, & à propositis Ecclesiarum unde esse videntur, quocunque modo justè potuerit ea impetrare satagat, & nihil ex eis aliter ambiat aut concupiscat vel accipiat, ne cupidus sanctarum rerum ignis, qui in eis est, eos favillofius exurat. Unde & in sacris canonibus spiritu Dei conditis decretum habetur ita: *Si quis oblata dederit vel acceperit præter Episcopum vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema sit.* Scimus enim anathematizatos homines & in præsenti seculo infames esse ac perditos & à consortio fidelium in omnibus absque pane & aqua fieri alienos, atque si absque Ecclesiæ satisfactione de hac vita recesserint, à regno Dei fore extorres. Quam foveam cavere dissimulans vel recusans nostra se sciat per omnia carere societate. Quia non solùm qui faciunt, sed qui facientibus prava consentiunt, rei sunt. Satius enim nobis est regnum non habere terrenum quàm æternum perdere. Plus verò me credo posse Deum per suorum merita sanctorum adjuvare quàm omnem militiam seculorum. Quapropter omnes scire cupimus, si super his quibus fruimur bonis universum mundum lucrari potuissemus, nostram vestrásque animas perdere voluissemus, nec se prædictis cupiditatibus perdere volentibus assentire. Testante namque evangelica tuba didicimus nihil prodesse homini universum mundum lucrari, si anima sua detrimentum patiatur. Et iterum: *Quam dabit homo commutationem pro anima sua.* Et iterum: *Ibunt hi in supplicium sempiternum, justi autem in vitam æternam.*

De his qui res Ecclesiæ à Principibus petunt, ut irrita habeantur quæ obtinent, & ipsi communione priventur. Ex Concilio Arvernensi K. III.

IV. Qui reicolam Ecclesiæ petunt à VII. 165.
Regibus, & horrendæ cupiditatis impulsu 409.
egentium substantiam rapiunt, irrita habeantur quæ obtinent, & à communione Ecclesiæ cujus facultatem auferre cupiunt excludantur.

Ut hi qui res Ecclesiæ invadunt, vastant, vel diripiunt, si monente Episcopo non se correxerint, communione priventur. Ex Concilio Arvernensi K. XIV.

V. Si quis cujuscunque munuscula Ec- VI. 134.
clesiæ sanctis scripturarum titulis collata VII. 167.
nefaria calliditate abstulerit, fraudaverit, 422.
invaserit, retentaverit, atque suppresserit, & non statim à Sacerdote commonitus Deo collata reddiderit, ab Ecclesiæ catholicæ communione pellatur.

De his quæ à prioribus Principibus circa Ecclesiarum utilitates sunt ordinata, ut inmota permaneant.

VI. Ea quæ circa catholicam legem VI. 367.
vel olim ordinavit antiquitas, vel paren- VII. 217.
tum nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra serenitas roboravit, novella superstitione submota, integra & inviolata custodiri præcipimus.

Ut ab Ecclesiæ societate extorris habeatur quicunque ejus rebus damnum intulerit.

VII. Ut nullus Episcoporum aut cu- VI. 135.
juslibet ordinis Clericus vel alia quæcun- VII. 420.
que persona quibuslibet conditionibus seu in uno regno seu in alio positas alterius cujuscunque Ecclesiæ res aut petat aut præsumat accipere. Quòd si fecerit, tamdiu habeatur à communione altaris vel ab omnium fratrum ac filiorum caritate suspensus donec ipse Ecclesiæ cujus directo ordine juris est ablata restituat.

De privilegiis Ecclesiarum inlibatè servandis.

VIII. Privilegia atque præcepta Ec- VII. 421.
clesiarum manere semper incorrupta præcipimus, & quicquid ab antecessoribus vel parentibus nostris circa sacrosancta-

rum

rum Ecclesiarum utilitates constitutum est, vel quæ singuli quique antistites pro causis ecclesiasticis impetrarunt, sub pœna sacrilegij jugi solidata æternitate serventur.

De rebus Ecclesiæ à nullo injustè retentandis vel diripiendis.

VI. 336. IX. Ne cui liceat res vel facultates Ec-
VII. 419. clesiis aut monasteriis vel xenodochiis pro
quacunque eleemosyna cum justitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere. Quòd si quis fecerit, tanquam necator pauperum, antiquorum canonum sententiis constrictus, ab Ecclesiæ liminibus excludatur quandiù ab ipso ea quæ sunt ablata aut retenta reddantur.

Vt ecclesiastica jura semper inlibata permaneant.

VII. 445. X. Monemus ut jura Ecclesiarum, sicut à patribus divinitus inspiratis sunt ordinata, inviolata permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat, nec per alterius imitationem suum aliquis quærat augmentum.

De Ecclesiis & dotibus earum, ut ad Episcopi semper dispositionem pertineant.

VII. 468. XI. Placuit ut omnes Ecclesiæ cum dotibus & omnibus rebus suis in Episcopi proprij potestate consistant, atque ad ordinationem vel dispositionem suam semper pertineant.

De his quæ ab antecessoribus nostris circa cultum divinum statuta fuerunt, ut semper inlibata permaneant.

XII. Quæcunque à parentibus nostris VII. 477.
diversis sunt statuta temporibus manere inviolata atque incorrupta circa sacrosanctas Ecclesias præcipimus. Nihil igitur à privilegiis immutetur, omnibúsque qui Ecclesiis serviunt tuitio deferatur. Quia temporibus nostris addi potiùs reverentiæ cupimus quàm ex his quæ olim præstita sunt immutari.

Qualiter hæc statuta servanda sint; & de his qui hæc contemnunt, sive Clericis, sive laicis, quid agendum sit.

XIII. Has omnes constitutiones ec- VII. 476.
clesiasticas, quas summatim breviterque perstrinximus, sicut pleniùs in canone continentur, manere perenni stabilitate sancimus. Si quis ergo Clericus aut laicus harum sanctionum obediens esse noluerit, si Clericus fuerit, excommunicationi subjaceat. Si verò laicus fuerit & honestioris loci persona, medietatem facultatum suarum amittat fisci viribus profuturam. Si verò minoris loci persona est, amissione rerum suarum multatus in exilio deputetur.

CAPITVLARE QVARTVM

INCERTI ANNI.

Cap. I.

De ordinatione ecclesiastica & restauratione Ecclesiarum Dei omnes generaliter habeant bonam providentiam.

II.

Vt pacem & concordiam habeant ad invicem fideles nostri.

III.

Quomodo marcha nostra sit ordinata, & quæ per se fecerunt confiniales nostri specialiter istis præteritis annis.

IV.

De placito condicto ad marcham necesse est ut omnimodis ex omni parte sicut ordinatum fuerit unusquisque conveniat.

V.

De illis hominibus non recipiendis à Marchionibus nostris qui seniores suos fugiunt pro damna quæ eis facta habent.

VI.

De pravis Iudicibus, Advocatis, Vicedominis, Vicariis, Centenariis, vel reliquis actoribus malevolis non habendis.

VII.

De liberorum hominum possibilitate, ut juxta qualitatem proprietatis exercitare debeant.

VIII.

Vt nullus consentiat suis hominibus ad malefaciendum infra patriam de eo quòd dicunt se non posse habere homines ad marcham defendendam, si eos bene distringunt.

IX.

De vassis regalibus, ut honorem habeant, & per se aut ad nos aut ad filium nostrum caput teneant.

X.

De obsidibus, quòd bene non custodiunt, & ab eis fugiunt.

XI.

De illis qui necessitatem patiuntur, ut meliorem habeant consolationem ad eorum justiciam.

XII.

Vt per placita non fiant banniti homines; excepto si aliqua proclamatio super aliquem venerit, aut certè si scabinus aut judex non fuerit; & pro hoc condemnati illi pauperiores non fiant.

XIII.

Vt haribannum aut aliquod collectum pro exercitali causa Comites de liberis hominibus recipere aut inquirere non præsumant; excepto si de palatio nostro aut filij nostri Missus veniat, qui illum haribannum requirat. Lib. III leg. Longobard. tit. 4. c. 1.

CAPITVLARE QVINTVM INCERTI ANNI.

SIVE

CAPITVLARE ADMONITIONIS AD EPISCOPOS.

Nunc primùm editum ex schedis clarissimi viri Iacobi Sirmondi Societatis Iesu.

CAP. I.

PRimò omnium admonendi sunt de rectitudine fidei suæ, ut eam & ipsi teneant & intelligant, & sibi subjectis populis vivo sermone annuntient. Et unusquisque eos quos habet in suo ministerio cognoscat, sive viros, sive feminas, ut noverit singulorum confessiones & conversationem; quia pro omnibus redditurus est rationem Deo.

II.

Secundò, ut ipsi sacerdotes talem ostendant suam conversationem subjectis sibi populis quæ imitabilis sit, videlicet, sicut Apostolus dixit, in castitate, in sobrietate, ut non deserviant gulæ & cupiditati hujus seculi, ut quod alios monent observare in se ipsis ostendant, ut caveant se ab omni avaritia & cupiditate; quia multi die noctúque laborant ut adquirendo temporalia, res videlicet, mancipia, vinum, & annonam, cum usura, à qua & Deus prohibet & omnis scriptura divina & sancti canones. necnon mulierum declinent consortium, & secum habitare non permittant, ut auctoritas est canonica.

III.

Tertiò, ut orationem dominicam, id est, Pater noster, & Credo in Deum, omnibus sibi subjectis insinuent, & sibi reddi faciant tam viros & feminas quámque pueros.

IV.

Quartò. Vt ipsi Presbyteri à comessationibus, potationibus, ut Apostolus monet, se subtrahant, cùm quidam illorum cum quibusdam vicinis suis utantur usque ad mediam noctem & eo ampliùs cum ipsis bibendo moratur. & qui religiosi & sancti esse videntur. Nam quidam tunc ibi manent, sed tamen saturati vel ebrij revertuntur ad Ecclesias suas, & neque in die neque in nocte officium Deo in Ecclesia sibi credita persolventur. Nonnulli verò in eodem loco ubi ad convivium pergunt dormiunt.

V.

Quintò. Vt ipsi Presbyteri tales scolarios habeant, id est, ita nutritos & insinuatos, ut si fortè ei contingat non posse occurrere tempore competenti ad Ecclesiam suam officij gratia persolvendi, id est, tertiam, sextam, nonam, & vesperas, ipsi scolarij & signum in tempore suo pulsent & officium honestè Deo persolvant.

VI.

Sextò. Vt diligenter resciatis post ordinationem uniuscujusque Presbyteri quantum quisque fecerit in suo ministerio:

quia qui ante ordinationem pauperes fuerunt, post ordinationem verò de rebus cùm debuerant Ecclesiis servire emunt sibi alodium & mancipia & ceteras facultates, & neque in sua lectione aliquid profecerunt, neque libros congregaverunt, aut ea quæ pertinent ad cultum religionis augmentaverunt, sed semper comictiis & contritionibus & rapina vivunt.

VII.

Septimò. Vt domesticos suos, id est, eos qui cum ipsis sunt in sua mansione, sive scolarios, sive alios servientes, diligentissimè prævidere studeant ab omnibus vitiis, & maximè de ebrietatibus & luxuriis & variis immunditiis. Nam, sicut dicit Apostolus, qui domesticorum suorum curam negligit, aliorum non velle poterit prodesse conversationi.

VIII.

Octavò. Vt hospitales sint: quia multi, qui sciunt hospitem supervenire ad Ecclesiam suam, fugiunt. Apostolus jubet & cetera scriptura divina sectando sequi. Illi è contrario faciunt, & pauperibus subvenire metuunt.

IX.

Nonò. Iubet Apostolus omnibus fidelibus ut sermo noster in gratia sit semper sale conditus, id est, ut ea loquatur Christianus quæ religioni serviunt, unde aliquis mentem condire possit, & à putredine peccatorum emundare. Si omnibus fidelibus....... *Cetera desunt.*

CAPITVLARE PIPPINI REGIS ITALIÆ,

Datum, ut videtur, anno Christi DCCXCIII. post sedatam seditionem Italicam ejúsque auctores punitos.

Nunc primùm editum ex duobus antiquis codicibus manuscriptis, uno bibliothecæ Thuanæ, altero monasterij Sangallensis.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De justitiis generalibus.*
2. *De monachis qui de Francia veniunt.*
3. *De Presbyteris qui de alia provincia veniunt.*
4. *De his qui ad palatium veniunt, vel inde vadunt.*
5. *De illis hominibus qui seniores suos dimittunt.*
6. *De hominibus libellariis.*
7. *De Ecclesiis baptismalibus.*
8. *De immunitatibus conservandis.*
9. *De viis & pontibus emendandis.*
10. *De feminis quarum mariti in Francia sunt.*
11. *De Missis per singula monasteria dirigendis.*
12. *Quòd nulli homini sua testimonia tollenda sunt.*
13. *De liberis hominibus Longobardis.*
14. *De xenodochiis.*
15. *Ne laici homines teneant Ecclesias baptismales.*
16. *De Advocatis sacerdotum.*
17. *De diversis generationibus hominum qui in Italia commanent. Et de statu ingenuitatis.*
18. *De compositionibus quæ ad palatium pertinent.*
19. *De monasteriis & xenodochiis regalibus.*
20. *De rebus forfactis.*
21. *De eo cujus res in eleemosyna datæ sunt.*
22. *De jure filiæ in res servorum quos pater fecit liberos.*
23. *De auctoritate legis & consuetudinis.*
24. *De potestate vendendi & donandi in femina.*
25. *De mancipiis palatij & Ecclesiarum.*
26. *De liberis hominibus ad servilia opera non cogendis.*
27. *De aldionibus palatij.*
28. *De fugitivis.*

29. *De sigillis & epistolis, & de perturis custodiendis.*
30. *De feminis devotis quæ se maritis copulaverunt.*
31. *De divinis vel incantatoribus.*
32. *De variis superstitionibus coërcendis.*
33. *De inlicitis conjunctionibus.*
34. *De eo qui uxorem simul & concubinam habuerit.*
35. *De hominibus Domno Karolo infidelibus.*
36. *Quomodo sacramentum fidelitatis jurandum sit.*
37. *Quòd Domnus Rex vult unicuique suam legem conservare.*
38. *Vt omnes se præparent ad bellum.*

INCIPIVNT SVPRASCRIPTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De justitiis generalibus.

Lib. I. leg. Longob. tit. 52. c. 26. I. PLacuit nobis atque convenit nobis ut omnes justitiæ pleniter factæ esse debeant infra regnum nostrum absque ulla dilatatione, tam de Ecclesiis, quàm de xenodochiis, seu de pauperibus & viduis & pupillis vel orphanis, atque de reliquis omnibus secundùm jussionem Domni nostri Karoli Regis.

De monachis qui de Francia veniunt.

Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 22. II. Institumus enim ut sicut Domnus noster Rex Karolus commendavit de illis monachis qui de Francia vel aliunde venerunt, & eorum monasteria dimiserunt, ut præsentaliter in illis partibus revertantur ad monasteria, & nemo ex vobis detineat ipsos.

De Presbyteris qui de alia provincia veniunt.

Ibid. c. 23. III. De Presbyteris qui de alia provincia veniunt, ut nullus eos debeat recipere sine dimissoria Episcopi sui.

De his qui ad palatium veniunt, vel inde vadunt.

Ibid. tit. 4. c. 5. IV. De Episcopis, Presbyteris, Abbaribus, vel Vassis dominicis, seu ceteris hominibus qui ad palatium veniunt vel inde vadunt, vel ubicunque per regnum nostrum pergunt, ut non præsumant ipsi nec homines eorum alicui homini suam causam tollere nec suum laboratum, in tantum si non comparaverint, aut ipse homo eis per suam spontaneam voluntatem nòn dederit. Et quando hybernum tempus fuerit, nullus debeat mansionem vetare ad ipsos iter agentes, in tantum ut ipsi iterantes injustè nullam causam tollant. Et si aliquis hoc facere præsumpserit, tam seniores quàm & vassalli, & ipse homo ibidem ad eos proclamaverit, tunc volumus ut præsentaliter ille homo qui hoc malum fecit, hoc quod ad ipsum hominem qui proclamavit tulerit secundùm suam legem emendet, & ad palatium exinde bannum nostrum componat. Et si evenerit quòd ei ipsa causa ibidem secundùm legem præsentaliter emendata non fuerit, & ad palatium exinde proclamatio devenerit, tunc volumus ut ipse qui hoc malum fecerit, contra ipsum hominem qui proclamavit secundùm suam legem emendet, & insuper ad palatium nostrum bannum componat ex eo quòd bannum nostrum infrangere ausus fuerit.

De illis hominibus qui seniores suos dimittunt.

V. Stetit nobis de illos homines qui hic intra Italia eorum seniores dimittunt, ut nullus eos debeat recipere in vassallatico sine comiato senioris sui antequam sciat veraciter pro qua causa ipse suum seniorem dimisit. Et ille homo qui eum recipere voluerit, & ipsum secum habuerit, debeat eum in nostra præsentia præsentare aut ipse aut Missus suus intra quadraginta noctes postquam ipse homo ad eum venerit, si nos intra Italia sumus. Et si nos intra Italia non fuerimus, tunc postquam inde nos fuerimus reversi, similiter intra quadraginta noctes eum in nostra præsenna debeat præsentare, sicut suprà diximus. Et qui super hoc facere contempserit, & ita non compleverit, exinde bannum nostrum ad partem nostram componat.

De hominibus libellariis.

VI. Stetit nobis de hominibus libellariis ut nullus Comes nec juniores eorum eos ampliùs non distringant nec inquietent nisi sicut in tempore Longobardorum fuit consuetudo. Ibid. tit. 31. c. 2.

De Ecclesiis baptismalibus.

VII. Placuit nobis de Ecclesiis baptismalibus, ut in omnibus ita debeant esse ordinatæ & conservatæ quomodo Domnus Karolus Rex demandavit & in suo Capitulare continetur. Ibid. tit. 1. c. 4.

De immunitatibus conservandis.

VIII. Et hoc institumus, ut emunitates à jamdicto Domno firmatas in omnibus sic conservatas esse debeant sicut est Ibid. c. 15.

jussio ipsius Domni nostri Karoli Regis.

De viis & pontibus emendandis.

Ibid. c. 16. IX. Consideravimus ut vias & porturas vel pontes infra regnum nostrum in omnibus pleniter emendatas esse debeant per illa loca ubi antea semper fuit consuetudo. Nam per alia loca super ipsa flumina nullatenus porturas esse debeant.

De feminis quarum mariti in Francia sunt.

X. Placuit nobis de illis feminis quarum mariti in Francia esse videntur, ut Missi nostri per regnum nostrum hoc debeant inquirere si eorum justitias sic pleniter habeant sicut fuerit jussio Domni nostri an non. Et qui sic habuerit, bene. Sin autem, tunc volumus ut ipsi Missi nostri ita compleant sicut Domnus noster demandavit.

De Missis per singula monasteria dirigendis.

Ibid. c. 17. XI. Stetit nobis ut Missos nostros, unum monachum, & unum capellanum, direxissemus infra regnum nostrum pro videndo & inquirendo per monasteria virorum & puellarum quæ sub sancta regula vivere debent quomodo est eorum habitatio, vel qualis est vita aut conversatio eorum, & quantum unumquodque monasterium de rebus habere videtur unde vivere possit.

Quod nulli homini sua testimonia tollenda sunt.

Ibid. lib. 2. tit. 51. c. 9. XII. Placuit nobis ut nullus Comes nec eorum juniores nullatenus præsumant alicui homini sua testimonia tollere aut abstrahere; nisi permittatur ei ipsa testimonia habere qui eas potest conquirere atque rogare. Et si aliquis contra hoc facere præsumpserit, nostra est voluntas ut ipse in nostra præsentia veniat & ibidem talem accipiat sententiam quomodo nostra fuerit voluntas ad judicandum.

De liberis hominibus Longobardis.

Ibid. lib. 3. tit. 9. c. 2. XIII. Stetit nobis de illis liberis hominibus Longobardis ut licentiam habeant se commendandi ubi voluerint, sicut in tempore Longobardorum fecerunt, in tantum ut suo Comiti faciant rationabiliter quod debent.

De xenodochiis.

Ibid. tit. 1. c. 28. XIV. Ut quicunque xenodochia habent, si ita pauperes pascere voluerint & consilium facere quomodo ab antea fuit, habeant ipsa xenodochia & regant ordinabiliter. Et si hoc facere noluerint, ipsa dimittant, & per talem hominem in antea sint gubernata qualiter Deo & nobis placeat.

Ne laici homines teneant Ecclesias baptismales.

XV. De Ecclesiis baptismalibus, ut nullatenus eas laici homines tenere debeant, sed per sacerdotes fiant ordinatæ & gubernatæ. Et neque pagenses neglegentiam habeant de hoc quod ibidem facere debeant. Et illi sacerdotes eas sic regant quomodo ordo canonicus exposcit. Ibid. c. 19.

De Advocatis sacerdotum.

XVI. De Advocatis sacerdotum, volumus ut pro ecclesiastico honore & illorum reverentia Advocatum habeant. Ibid. tit. 47. c. 3.

De diversis generationibus hominum qui in Italia commanent. Et de statu ingenuitatis.

XVII. De diversis generationibus hominum qui in Italia commanent, volumus ut ubicunque culpa contigerit unde faida crescere potest, pro satisfactione hominis illius contra quem culpavit, secundùm ipsius legem cui neglegentiam commiserit emendet. De statu verò ingenuitatis & aliis querelis unusquisque secundùm legem suam se ipsum defendat. Ibid. lib. 2. tit. 56. c. 2.

De compositionibus quæ ad palatium pertinent.

XVIII. De compositionibus quæ ad palatium nostrum pertinent, si Comes ipsam causam commoverit ad requirendum, illam tertiam partem ad eorum recipiant opus, duas verò ad palatium. Et si per suam neglegentiam remanserit, & Missus dominicus ipsas causas cœperit requirere, tunc volumus ut ille Comes illam tertiam pertem non habeat, sed cum integritate in palatio veniat. Ibid. tit. 54. c. 10.

De monasteriis & xenodochiis regalibus.

XIX. De monasteriis & xenodochiis quæ per diversos Comites esse videntur, ut regalia sint; & quicunque ea habere voluerit, per beneficium Domni Regis habeat. Ibid lib 3. tit. 1. c. 30.

De rebus forfactis.

XX. De rebus forfactis per diversos Comites volumus ut ad palatium pertineant. Ibid. tit. 33.

De eo cujus res in eleemosyna datæ sunt.

XXI. Si cujuscunque res in eleemosyna datæ sunt, & ipse mortuus fuerit antequam eas dispenset, tunc Missus dominicus unà cum Episcopo parrochiæ ipsius consideret qualiter in Domni Regis mercede ipsa elemosyna fiat facta, & infra triginta noctes impleta esse debeat. Ibid lib. 2. tit. 18. c. 6.

De jure filiæ in res servorum quos pater fecit liberos.

XXII. De filia cujus pater per ma- Ibid. tit. 20. c. 5.

num erogatoris omnes servos suos jussit fieri liberos, & quia contra legem esse videtur, instituimus quòd ipsa filia in tertiam portionem de facto servi iterum introire possit.

De auctoritate legis & consuetudinis.

Ibid. tit. 41. c. 6. XXIII. Placuit nobis inserere, ubi lex deest, præcellat consuetudo, & nulla consuetudo superponatur legi.

De potestate vendendi & donandi in femina.

Ibid. tit. 10. c. 3. XXIV. Placuit etiam nobis ut quæcunque femina potestatem habet per comiatum viri sui vendere, potestatem habeat donare.

De mancipiis palatij & Ecclesiarum.

Ibid. tit. 12. c. 11. XXV. De mancipiis palatij nostri & Ecclesiarum nostrarum nolumus mundium recipere, sed nostra mancipia habere.

De liberis hominibus ad servilia opera non cogendis.

Ibid lib. 3. tit. 12. c. 2. XXVI. Placuit nobis ut illos liberos homines Comites nostri ad eorum opus servire non opprimant, & quicunque hoc fecerint, secundùm judicatum habemus emendare.

De aldionibus palatij.

Ibid. tit. 34. XXVII. Non est nostra voluntas ut homines Placentini per eorum præcepta de curte palatij nostri illos aldiones recipiant.

De fugitivis.

Ibid. lib 1. tit. 25. c. 74. XXVIII. De fugitivis qui in partibus Beneventi & Spoleti sive Romaniæ vel Pentapoli confugium faciunt, ut reddantur, & sint reversi ad propria loca.

De sigillis & epistolis, & de porturis custodiendis.

Ibid. lib. 3. tit. 1, c. 3. XXIX. Sicut consuetudo fuit sigilla & epistolas prendere vel porturas custodire, ita nunc sit factum.

De feminis devotis quæ se maritis copulaverunt.

XXX. De feminis quæ se Deo voverunt, & se monachica veste induerunt, & postea se maritis copulaverunt, ut inquirat unusquisque in judiciaria sibi commissa ubi eas invenerint, & sine dilatatione eas ab ipsis inlicitis conjunctionibus separare debeant, & ipsæ de suprà memorata inlicita conjunctione ad pœnitentiæ recurrant remedium.

De divinis vel incantatoribus.

XXXI. De illis hominibus qui aliquam incantationem vel divinationem agunt vel his similia quæ in conspectu Dei abominatione esse videntur, similiter inquirat unusquisque, & ubi eos invenerint, non dimittant illos sine disciplina correptionis, & faciant eos pœnitentiam agere de his inlicitis præsumptionibus.

De variis superstitionibus coërcendis.

XXXII. De pravis illis hominibus qui brunaticos colunt, & de hominibus suis subtus maida cerias incendunt, & votos vovent, ad tale verò iniquitas eos removere faciant unusquisque; nisi voluerint ad Ecclesiam panem offerre, simpliciter offerant, non cum aliqua de ipsa iniqua commixtione.

De inlicitis conjunctionibus.

XXXIII. Similiter inquirat unusquisque homines sibi commissos, ubi forsitan invenitur, ubi factæ sunt inlicitæ conjunctiones, ita ut qui uxorem consobrino aut insobrino suo uxorem duxisset, aut etiam quamlibet parentem suam sibimetipsis uxorem copulasset, sine omni dilatatione eos ab invicem separent, & eos ad pœnitentiæ remedium faciant destinari.

De eo qui uxorem simul & concubinam habuerit.

XXXIV. Et hoc etiam statuimus, ut cuncti diligenter inquirant si est homo uxorem habens ut suprà, ipsa cum alia adulterans, & concubinam habuerit, à tali igitur inlicita perpetratione faciant eos cum omni sollicitudine separari. Sic placuit Domno Regi, ut qui hæc nefanda crimina de terminis sibi commissis, ut diximus, emendare neglexerit, ut in sacro palatio vuidrigildum suum componat.

De hominibus Domno Karolo infidelibus.

XXXV. De singulis capitulis quibus Domnus Rex Missis suis præcepit, qui nulla sacramenta debeant audire & facere. Quamobrem ista sacramenta sunt necessaria per ordine ex antiqua consuetudine explicare faciunt. Et quia modò isti infideles homines magnum conturbium in regnum Domni Karoli Regis voluerint terminare, & in ejus vita consiliati sunt, & inquisiti dixerunt quòd fidelitatem ei non jurassent.

Quomodo sacramentum fidelitatis jurandum sit.

XXXVI. Quomodo illud sacramentum juratum esse debeat ab Episcopis & Abbatibus sive Comitibus vel Vassis regalibus, necnon Vicedominis, Archidiaconibus, atque Canonicis. Clerici qui monachorum nomine non pleniter conservare videntur, & ubi regulam sancti Benedicti secundùm ordinem tenent, ipsi

in verbo tantùm & veritate promittant, de quibus specialiter Abbas adducant Domno nostro, deinde Advocatis & Vicariis, Centenariis, sive fore censiti Presbyteri, atque cuncta generalitas populi, tam pueriliťate annorum duodecim quàmque de senili, qui ad placita venissent, & jussionem adimplere seniorum & conservare possint, sive pagenses, sive Episcoporum & Abbatissarum vel Comitum bominum, & reliquorum hominum, fiscalini quoque & coloni, & ecclesiastici atque servi, qui honorati beneficia & ministeria tenent, vel in vassallatico honorati sunt, cum domini sui, & caballos, arma, & scutum, & lanceam, spatam, & senespasium habere possint, omnes jurent, & nomina vel numerum de ipsis qui juraverunt ipsis Missis in breve secum adportent. Et Comites similiter de singulis centenis esse noti, tam de illis qui infra pago nati sunt, pagensales fuerint, quàmque & de illis qui aliunde in vassallatico commendati sunt. Et si fuerit aliquis qui per ingenium fugitando de comitatu ad alium comitatum se propter istum sacramentum distulerit, aut per superbiam jurare noluerint semoti, per brevem renuntiare sciant, & tales aut per fidejussores mittant. Et ipsi fidejussores non habuerint qui in præsentia Domni Regis illos adducant, sub custodia serventur. Aut si in illo vicinio habitare voluerint, sicut ceteri jurent. Et si fugitivum quis invenerit, Domno Regi nuntiatum fiat per ipsos Missos.

Quòd Domnus Rex vult unicuique legem suam conservare.

XXXVII. Explicare debent ipsi Missi qualiter Domno Regi dictum est quòd multi se complangunt legem non habere conservatam, & quia omnino voluntas Domni Regis est ut unusquisque homo suam legem pleniter habeat conservatam. Et si alicui contra legem factum est, non est voluntas sua nec jussio. Veruntamen si Comes aut Missus vel quilibet homo hoc fecit, fiat annuntiatum Domno Regi: quia ipse plenissimè hæc emendare vult. Et per singulos inquirant qualem habeant legem ex nomine; & nullatenus sine Comite de ipso pago istam legationem perficiant. Excepto si ille Comes in alia utilitate Domni Regis fuerit, aut aliqua infirmitas eum detinuerit, quòd ibi esse non habeat.

Vt omnes se præparent ad bellum.

XXXVIII. .... tia habeant ipsi Missi unà cum ..... rum ministeriis fuerint, ut omnes .... hoc anno veniant hostiliter in solatio .... sicut sua fuerit jussio, & pacem intran ... . nt infra patria qui per epistolas suas de .... is significare vult, quando vel ubi .... ter se conjungi.

EXPL. CAP.

EIVSDEM PIPPINI CAPITVLA

EXCERPTA EX LEGE LONGOBARDORVM.

De advenis & peregrinis, ut pacem habeant.

Lib. 1. leg. Longob. tit. 9. c. 21. I. DE advenis & peregrinis qui in Dei servitio Romam vel ad alia loca ad sanctorum corpora ire festinant, ut salvi vadant & revertantur sub nostra defensione. Et qui aliquem ex ipsis peregrinis occidere præsumpserit, sexaginta solidos in palatio nostro sacro componat. Et insuper compositio illa de ipso homicidio componatur ei cui ipsum leudum legibus pertinuit. Et hoc damus in mandatis cunctis Episcopis & Abbatibus seu Actionariis nostris ut hæc omnis suprascripta justitia de præsenti absque ulla tarditate adimpleta fieri debeat, ut qui in tantis annis justitiam habere non potuerit, vel modò per Dei omnipotentis misericordiam simul & per præceptum Domni & genitoris nostri Karoli Regis Francorum & Longobardorum ac Patricij Romanorum, simul & per nostram præceptionem, unusquisque justitiam suam accipiat.

De servis & ancillis fugacibus.

Ibid. tit. 25. c. 73. II. De servis & ancillis fugacibus, ut unusquisque judex studium ponat ad perquirendum, juxta ut edictum continet. Et hoc damus in mandatis, ut tam in Austria quàm in Istria quàmque in Æmilia & Tuscia seu littore maris per omnia loca perquirantur suprascripti fugaces; & apud locum conveniant Sculdasij, Decani, Saltarij, vel loco præpositi, ut nullus eos concelet, & ubicunque inventi fuerint, ipse apud quem inventi fuerint, unà cum Misso Comitis de ipso loco ad nos perducantur, ita ut jurare valeant quòd neminem concelassent.

De fugitivis.

Ibid. c. 74. III. De fugitivis qui in partibus Beneventi & Spoleti sive Romaniæ vel Pentapoli confugium faciunt, ut reddantur, & sint reversi ad propria loca.

De latronibus.

Ibid. c. 75. IV. Quicunque post Missam sancti Iohannis Baptistæ latroni mansionem dederit, si Francus est, cum duodecim similibus Francis juret quòd latronem eum fuisse nescisset, licèt pater ejus sit aut frater aut propinquus. Et si hoc jurare non potuerit, & ab alio convictus fuerit quòd latronem in hospitio suscepisset, quasi latro & infidelis judicetur. Quia qui latro est, infidelis est in nostro regno Francorum; & qui illum susceperit, similis est illi. Si autem audivit quòd latro fuisset, & tamen nescit firmiter, aut juret solus quòd hunquam eum audisset nec per veritatem nec per mendacium latronem esse; aut sit paratus, si ille postea de latrocinio convictus fuerit, ut similiter damnetur.

Ne quis alterius res invadat.

Ibid. tit. 27. c. 10. V. Vt nullus alteri præsumat res suas aut alias causas sine judicio legali tollere aut invadere. Et qui hoc facere præsumpserit, ad partem nostram exinde bannum componat.

De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.

Ibid. lib. 2. tit. 28. c. 4. VI. Vt nullus comparet caballum, bovem, jumentum, vel aliam rem, nisi illum hominem cognoscat qui ei vendiderit, aut de quo pago est, vel ubi manet, & quis est ejus senior.

De denarialibus, qualiter possint hereditare.

Ibid tit. 34. c. 11. VII. Homo denarialis non antè hereditare in sua agnatione poterit quousque in tertiam generationem perveniat. Et homo chartularius similiter.

De viduis & orphanis.

VIII. Vt viduæ & orphani tutores habeant juxta illorum legem, qui illos defendant & adjuvent, ut per malorum hominum oppressionem justitias suas non perdant. Et si tutor illorum aliquis esse noluerit, judex prævideat hominem Deum timentem, juxta ut lex illorum est, qui per nostram præceptionem illorum causam peragere debeat. Ibid. tit. 48. c. 1.

De armis infra patriam non portandis.

IX. Vt nullus ad mallum vel ad placitum infra patriam arma, id est, scutum & lanceam portet. Ibid. tit. 46. c. 1.

De justitiis faciendis à Comitibus & ceteris judicibus.

X. De universali quidem populo, qui ubicunque justitiam quæsierint, suscipiat tam à Comitibus suis quàm etiam à Gastaldiis seu Sculdais vel loci Præpositis, juxta ipsorum legem, absque tarditate. Et si Comites Franci ad justitiam faciendam distulerint, & probatum fuerit, juxta ut eorum fuerit electio, ita pœnæ subjaceant, & de illorum honore ita fiat sicut est consuetudo Francorum. Et de Longobardis Comitibus, qui ex ipsis neglectum posuerit ad justitiam faciendam, & probatum fuerit, juxta ut eorum fuit electio, ita pœnæ subjaceant, & de illorum honore sicut illorum lex est, ita componat. Et si forsitan attenderit ad Gasindium, vel ad parentem vel ad amicum suum, seu ad præmium, & legem non judicaverit, & probatum fuerit, vvidrigildum suum componat, & honorem suum amittat, sicut ipsorum lex est. Et si Gastaldius aut Sculdais vel loci Præpositus de qualibet judiciaria tam ad suos pagenses quàm ad alios qui justitiam quæsieriot non fecerit, componat sicut lex ipsorum est. Et si forsitan Francus aut Longobardus habens beneficium justitiam facere noluerit, ille judex in cujus ministerio fuerit contradicat illi beneficium suum interim dum ipse aut Missus ejus justitiam faciat. Ibid. tit. 51. c. 14.

De diversis malis facinoribus per sacramenta investigandis.

XI. Vt judex unusquisque faciat jurare ad Dei judicia per civitates homines credentes, juxta quaotos præviderit, seu foris per curtes vel vicos ubi manent, ut cui ex ipsis cognitum fuerit homicidia, furta, adulteria, & de illicitis conjunctionibus, ut nemo eos concelet. Et hoc damus in mandatis, ut si quis venerit justitiam reclamare super quempiam hominem de homicidio Ibid. c. 15.

homicidio vel furto aut præda, & ille super quem dixerit denegare voluerit, tunc ille qui reclamat, si potuerit, adprobet illud. Et si forsitan non potuerit adprobare, & ipse super quem dixerit negaverit quòd ipsum malum nec ipse nec homines ipsius perpetrassent, & posuerit excusationem, & dixerit, *Nomina mihi meos homines qui tibi istud malum fecerunt, ego tibi de illis justitiam faciam*, & ille incognitus qui reclamat, nomina de illis hominibus nescit, nec approbare potest, & ipsi qui exinde veritatem sciunt denegare voluerint, & ille qui reclamat dixerit quia illi homines veritatem sciunt, tunc judex qui in ipso loco est faciat jurare homines illos, quilibet sint Franci aut Longobardi, quos ipse nominativè dixerit, ut dicant exinde veritatem. Et si credentes homines fuerint, in manu Comitis sui dextram dent. Et si latrocinia vel furta aut præda inventa fuerint, emendetur ita ut eorum lex est, cui ipsum malum perpetratum fuerit. Tamen judex de loco undefuerit, de latronibus & furibus studium ponat ut populus iste hic habitans aut veniens in pace vivere valeat.

De Missis dominicis, & de Comite in aliquod missaticum directo.

Ibid. c. 10. XII. Vt in illius Comitis ministerio ùdem Missi nostri placitum non teneant qui in aliquo missatico directus est, donec ipse reversus fuerit.

De his qui justitiam facere renuunt.

Ibid. c. 11. XIII. Vt ubicunque Missi nostri aut Episcopum aut Comitem aut Abbatem vel alium quemlibet quocunque honore præditum invenerint qui justitiam facere noluerit vel prohibuerit, de ipsius rebus vivant quandiu in eo loco fuerint ubi justitiam facere debent.

De furto vel de minoribus causis.

Ibid. tit. 55. c. 25. XIV. De furto vel de minoribus causis statuimus, si ille cujus causa jurata fuit dicere voluerit de eo qui juravit quòd se sciente perjurasset, campo vel cruce contendat. Et si ille qui juravit victus fuerit quòd sciens perjurasset, suprascriptæ sententiæ subjaceat. Et si ille qui criminavit illi alij, perjurium non approbaverit, legem suam cui perjuratum esse dixerit persolvat. De majoribus verò causis lex quæ à longo tempore fuit observetur.

De perjuriis.

Ibid. tit. 58. c. 3. 4. XV. Si quis perjurium fecerit, nullam redemptionem ei facere liceat, nisi manum perdat. Et si ille qui priùs illud sacramentum jurat de illo perjurio probatus fuerit, & aliquis de suis juratoribus dixerit quòd nesciens se ibidem perjurasset, aut hoc apud judicium Dei approbet verum esse, aut similiter manum perdat. De cujus autem causa perjurium fecerit, sicut lex loci illius ubi perjurium factum est à longo tempore fuerit, de suo pretio emendare studeat.

De Ecclesiis baptismalibus.

XVI. Vt Ecclesiæ baptismales seu oracula, qui eas à longo tempore restauravenrint, mox iterum eas restaurent, & tam curtis regia quàm Longobardi tales ibi habeant dominationes qualis illorum à longo tempore fuerit consuetudo. Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 17.

De potestate Episcoporum, & de negligentia eorum emendanda per Comites.

XVII. Vt Pontifex unusquisque ordinet & disponat Ecclesiam suam canonico ordine, & sacerdotes suos vel Clericos distringat canonico ordine vivere. Et si quis Pontifex Clericos suos canonico ordine distringere noluerit, & si illi ad secularem pertransierint habitum, quod canones Clericos prohibent facere, Comes qui in illo loco ordinatus fuerit distringat illos in omnibus ad suam partem sicut alios exercitales. Ibid. c. 18.

De monasteriis virorum & puellarum.

XVIII. Monasteria virorum ac puellarum, tam quæ in mundio palatij esse noscuntur, vel etiam in mundio Episcopi vel ceterorum hominum, distringat unusquisque in cujus mundio sunt ut regulariter vivant. Ibid. c. 19.

De xenodochiis.

XIX. Similer in xenodochiis, cujuslibet sint, fratres in omnibus pascantur juxta possibilitatem locorum illorum. Ibid. c. 20.

De restaurandis Ecclesiis & pontibus.

XX. Vt de restauratione Ecclesiæ & ponte faciendo aut strata restauranda omnia generaliter faciant homines ut antiqua consuetudo fuit, & non antè ponatur emunitas, nec pro hac re ulla occasio perveniat. Ibid. c. 21.

De Presbyteris extraneis non recipiendis absque dimissoriis litteris sui Episcopi.

XXI. De Presbyteris qui de alia provincia veniunt, ut nullus eos debeat recipere sine dimissorio Episcopi sui. Ibid. tit. 2. c. 3.

De his qui res suas alienant.

XXII. De illis hominibus qui res suas alienaverint ubicunque, & super eas resident, distringat eos Comes per excubias publicas, sicut lex continet. Ibid. tit. 9. c. 2.

De his qui res suas fraudulenter Ecclesiis delegant.

Ibid. c. 3. XXIII. Placuit nobis ut liberi homines, qui non propter paupertatem, sed ob vitandam reipublicæ utilitatem, fraudulenter ac ingeniosè res suas Ecclesiis delegant, eásque denuo sub censu utendas recipiunt, ut quousque ipsas res possident, hostem & reliquas functiones publicas faciant. Quòd si jussa facere neglexerint, licentiam eos distringendi Comitibus permittimus per ipsas res nostra non resistente emunitate, ut status & utilitas regni hujusmodi adinventionibus non infirmetur.

De eo qui alterius proprietatem emerit.

Ibid. c. 4. XXIV. Volumus ut similis mensura in laicali ordine de hac re servetur, videlicet ut si quis alterius proprietatem, qui hostem facere potest, emerit, aut quovis modo ad eum pervenerit, eíque ad utendum eam dimiserit, si negligens de hoste fuerit, per ipsas res à Comite distringatur, ut quoquo modo publica non minoretur utilitas.

De libero homine qui se in servitium tradiderit.

Ibid. c. 5. XXV. Videtur nobis ut quicunque liber homo ingeniosè in servitium alicui se tradiderit, is qui eum receperit, hoc quod ille qui se in servitio tradidit in publico per antiquam consuetudinem facere debuit adimpleat.

De his qui res suas aliis in fraudem delegant.

Ibid. c. 6. XXVI. De his personis qui suas res ideo in alienam personam delegant ut ad placitum venire non cogantur, & ut mala qui facta habent non emendentur, quòd si apparuerit ideo delegasse ne justitiam faciant, volumus ut ipsæ res in bannum nostrum mittantur quousque ille qui eas habet auctorem in placitum adducat, & sic de malefactore justitiam faciant.

De divisione hereditatis inter fratres, & ut servitium regale faciant.

Ibid. c. 7. XXVII. Præcipimus de his fratribus qui in nostris & Romanis finibus in paternam seu maternam succedunt hereditatem, si contigerit quòd unus eorum ecclesiasticæ militiæ sit mancipatus, & idcirco is qui seculariter militare debuerat, ut se à defensione regni nostri subtrahat, in nostris finibus partem substantiæ in portionem suscipere dissimulaverit, idcirco ut neque à Comite distringi valeat, ubicunque suus Comes eum invenerit, licentiam distringendi ei concedimus, ita ut primùm fidejussorem donet ut ad placitum suum veniat, & bannum nostrum persolvat. Si verò fidejussorem non invenerit, tamdiu sub custodia per Comitem teneatur quousque aut fidejussorem inveniat aut bannum nostrum per solutum habeat.

De liberis hominibus qui mobile suum in alienam potestatem transferunt.

XXVIII. De liberis hominibus qui in alienam potestatem mobile suum transferunt, ut causatores eorum eos pignorare non possint, placet nobis ut res eorum infiscentur quousque venientes ad audientiam justitiam faciant. Si verò venire contempserint, secundùm Capitulare Domni ac genitoris nostri de rebus eorum agatur. Nam & de rebus eorum habita æstimatione damnum quæsitori sarciatur. Qui verò illud mobile recepit, si hoc per sacramentum probare non potuerit quòd propter justitiam alterius differendam illud mobile non recepisset, bannum nostrum persolvat. De fratribus namque qui simul in paterna seu materna hereditate communiter vivunt, nolentes substantiam illorum dividere ob hanc occasionem ut unus tantùm eorum in hostem vadat, volumus ut si solus est, vadat. Si autem duo, similiter. Si verò tres fuerint, unus remaneat. Et si numerus ultra tres fratres increverit, unus semper propter domesticam curam atque rerum communium excolentiam remaneat. Si verò inter eos aliqua fuerit orta contentio quis eorum expeditionem facere debeat, tunc prohibemus ut nemo illorum remaneat. In ætate quoque illorum lex propria servetur. Similiter & in nepotibus hæc conditio teneatur. Ibid. c. 8.

De eo qui se reclamaverit super Episcopum.

XXIX. Vt qui se reclamaverit super Pontificem qui justitiam habeat ad requirendum, dirigat illum Comes aut per Missum suum aut per epistolam ad ipsum Pontificem. Et si Episcopus ipse Francus aut Longobardus distulerit ad justitiam faciendam, tunc juxta ut Episcopi elegerint, ipsi sibi ubi consuetudo fuerit pignorandi à longo tempore, ut in antea in eo modo sit pro justitia facienda. Et hoc statuimus, ut ubicunque substantiam Pontifex habuerit, Advocatum habeat in ipso comitatu, ut absque tarditate justitiam faciat & suscipiat. Et talis sit ipse Advocatus, liber homo, bonæ opinionis laicus, aut Clericus, qui sacramentū pro causa Ecclesiæ quam peregerit, deducere possit juxta qualitatem substantiæ, sicut lex illorum habet. Ibid. cit. 32.

CAPITVLARIA LVDOVICI PII IMPERATORIS.

PRÆCEPTVM PRIMVM

Pro Hiſpanis qui in regno Francorum manebant.

Hoc eſt præceptum remiſſionis ſive conceſſionis quod fecit Ludovicus Imperator Hiſpanis qui ad ſe perfugerant.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Auguſtus omnibus fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ ac noſtris præſentibus ſcilicet & futuris partibus Aquitaniæ, Septimaniæ, Provinciæ, & Hiſpaniæ conſiſtentibus. Sicut nullius veſtrum notitiam effugiſſe putamus qualiter aliqui homines propter iniquam oppreſſionem & crudeliſſimum jugum quod eorum cervicibus inimiciſſima Chriſtianitati gens Sarracenorum impoſuit, relictis propriis habitationibus & facultatibus quæ ad eos hereditario jure pertinebant, de partibus Hiſpaniæ ad nos confugerunt, & in Septimania atque in ea portione Hiſpaniæ quæ à noſtris Marchionibus in ſolitudinem redacta fuit, ſeſe ad habitandum contulerunt, & à Sarracenorum poteſtate ſe ſubtrahentes, noſtro dominio libera & prompta voluntate ſe ſubdiderunt, ita ad omnium veſtrum notitiam pervenire volumus quòd eoſdem homines ſub protectione & defenſione noſtra receptos in libertate conſervare decrevimus.

CAP. I.

EO videlicet modo ut ſicut ceteri liberi homines cum Comite ſuo in exercitum pergant, & in marcha noſtra juxta rationabilem ejuſdem Comitis ordinationem atque admonitionem explorationes & excubias, quod uſitato vocabulo vvactas dicunt, facere non negligant, & Miſſis noſtris aut filiis noſtri, quos pro rerum oportunitate illas in partes miſerimus, aut legatis qui de partibus Hiſpaniæ ad nos tranſmiſſi fuerint, paratas faciant, & ad ſubvectionem eorum veredos donent. Alius verò cenſus ab eis neque à Comite neque à junioribus & miniſterialibus ejus exigatur.

I I.

Ipſi verò pro majoribus cauſis, ſicut ſunt homicidia, raptus, incendia, deprædationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, alienarum rerum invaſiones, & undecunque à vicino ſuo aut criminaliter aut civiliter fuerit accuſatus & ad placitum venire juſſus, ad Comitis ſui mallum omnimodis venire non recuſent. Ce-

teras verò minores causas more suo, sicut hactenus fecisse noscuntur, inter se mutuò definire non prohibeantur.

III.

Et si quispiam eorum in partem quam ille ad habitandum sibi occupaverat, alios homines undecunque venientes adtraxerit, & secum in portione sua, quam adprisionem vocant, habitare fecerit, utatur illorum servitio absque alicujus contradictione vel impedimento, & liceat illi eos distringere ad justitias faciendas quales ipsi inter se definire possunt. Cetera verò judicia, id est, criminales actiones, ad examen Comitis reserventur.

IV.

Et si aliquis ex his hominibus qui ab eorum aliquo adtractus est & in sua portione conlocatus locum reliquerit, locus tamen qui relictus est, à dominio illius qui eum priùs tenebat non recedat.

V.

Quòd si illi propter lenitatem & mansuetudinem Comitis sui eidem Comiti honoris & obsequij gratia quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur, aut Comes ille vel successores ejus hoc in consuetudinem præsumant, neque eos sibi vel hominibus suis aut mansionaticos parare, aut veredos dare, aut ullum censum vel tributum aut obsequium, præter id quod jam superiùs comprehensum est, præstare cogat. Sed liceat tam istis Hispanis, qui præsenti tempore in prædictis locis resident, quàm his qui adhuc ad nostram fidem de iniquorum potestate fugiendo confluxerint, & in desertis atque incultis locis per nostram vel Comitis nostri licentiam consedentes ædificia fecerint, & agros incoluerint, juxta supradictum modum sub nostra defensione atque protectione in libertate residere, & nobis ea quæ superiùs diximus, tam cum Comite suo, quàm cum Missis ejus, pro temporum opportunitate alacriter atque fideliter exhibere.

VI.

Noverint tamen iidem Hispani sibi licentiam à nobis esse concessam ut se in vassaticum Comitibus nostris more solito commendent. Et si beneficium aliquod quisquam eorum ab eo cui se commendavit fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent.

VII.

Idcirco has nostræ auctoritatis litteras eis dare decrevimus; per quas decernimus atque jubemus ut hæc nostræ liberalitatis & mansuetudinis constitutio erga illos tenore perpetuo ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris inviolabiliter conservetur. Cujus constitutionis in unaquaque civitate ubi prædicti Hispani habitare noscuntur tres descriptiones esse volumus, unam quam Episcopus ipsius civitatis habeat, & alteram quam Comes, & tertiam ipsi Hispani qui in eodem loco conversantur. Exemplar verò earum in arcbivo palatij nostri censuimus reponendum; ut ex illius inspectione, si quando, ut fieri solet, aut ipsi se reclamaverint, aut Comes vel quislibet alter contra eos causam habuerit, definitio litis fieri possit.

Hanc quippe constitutionem, ut per diuturna tempora à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris & veriùs credatur & diligentiùs conservetur, manu propria subscripsimus & anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum Domni Hludouvici serenissimi Imperatoris.

Durandus Diaconus ad vicem Helisachar recognovit.

Datum Kalendas Ianuarias anno Christo propitio primo imperij Domni Hludouvici piissimi Augusti, Indictione VIII.

Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

EPISTOLA

AD MAGNUM ARCHIEPISCOPUM SENONENSEM

De confirmatione regulæ Canonicorum decretæ in Concilio Aquisgranensi anno DCCCXVI.

GLoriosissimus Hludouvicus superno munere victor semper Augustus venerabili in Christo Magno Senonicæ urbis Archiepiscopo in Domino salutem. Sicut vobis nuperrime in sacro conventu, quem Deo annuente Aquisgrani palatio aggregavimus, ubi multa favente Christo ecclesiasticè immo catholicè acta sunt, meminimus promisisse, misimus tuæ venerandæ paternitati per præsentes Missos nostros, Ermenfredum videlicet & Haymonem, formulam canonicæ institutionis quam idem sacer conventus ex sanctorum patrum sparsim digestis sententiis colligere atque in unum congerere studuit: quam quia vobis transcribendi angustia temporis facultatem denegavit, studij nostri fuit eam diligenter transcribi jubere, ut absque ulla depravatione aut detruncatione textus ejus ad vos usque incolumis perferretur. Proinde has litteras ad tuam direximus sanctitatem; per quas jubemus ut memor admonitionis nostræ, suffraganeos tuæ dioceseos loco & tempore competenti ad te convocare studeas, & eandem institutionem per singula capitula coram ecclesiasticis ordinibus prælegi facias, & qualiter eam sacer conventus ob emolumentum animarum instruere salubriter curaverit, patenter edoceas, & his qui canonicæ professionis censentur nomine, secundùm ministerium tibi divinitus collatum & nostræ auctoritatis præceptum coram memoratis Missis nostris observandam percenseas. Eorum autem qui tardioris sunt ingenij, & eam fortè plenè intelligere nequeunt, tuo sive comprovincialium tuorum Episcoporum dono scientiæ pollentium studio ejus notitia sensibus perfundatur. Nam & tuam nihilominus providam volumus esse beatitudinem ut eam sollerti cura prædicti Missi nostri omnes, prout insinuaveris, transcribere absque ulla depravatione & detruncatione præmoneant: quoniam qualiter diligenter studiosèque, distinctè & apertè transcribatur, illos satis instituimus. Cujus nempe exemplar idcirco in armario palatij nostri recondi fecimus ut per hoc nosse & inquirere possemus utrúmne ab aliquo negligenter transcripta fuerit: quia, ut comperimus, dum in eodem sacro Concilio perlegeretur, antequàm coram nobis ab eodem Concilio prolata, & necdum mensura cibi & potus planè statuta fuisset, invidi magna ex parte illam detruncantes, quædam capitula inconsultè ex ea transcripserunt. Unde necesse est ut si aliquem in tua dioecesi tale fecisse reperens, hujuscemodi factum coram provincialium tuorum Episcoporum conventu & coram præscriptis Missis nostris frustreris, & hanc authenticam, ut præmisimus, diligenter, sicut Missi nostri eis insinuaverint, transcribi percenseas. Volumus ergo ut omnes prælati Canonicorum diligenter illam transcribant, studiosè intelligant, efficaciter, quantum Dominus eis posse dederit, ob suam subditorúmque utilitatem opere adimplere procurent; ut quando nos, sicut in eorum sacro & venerabili Concilio generaliter omnibus diximus, Missos nostros hujus negotiis inquirendi gratia per universum imperium nostrum Kalendis Septembris venturis direxerimus, omnes, prælati videlicet & subditi, juxta capacitatem & possibilitatem suam, eadem instructione informati atque instructi, ejusdem operatores inveniantur strenui. Quoniam diligenti indagine vita Comite inquirere jobebimus qualiter unusquisque prælatorum ministerium suum expleat, qualiter jussioni nostræ in claustris & ceteris Canonicorum necessariis habitationibus, & in eorum stipendiis dandis, & receptaculis pauperum præparandis obtemperaverint, vel quis clerum suum secundùm hujus institutionis normam & cetera spiritalia exercitia informare studuerit, aut si quis quem eorum quos in Dei

Mm iij

servitio rationabiliter gubernare potuit causa avaritiæ abjecerit: quia ut hæc quæ præmisimus absque ullius difficultatis oppositione in locis in quibus facta necdum erant fieri opportunissimè possent, unius anni spatium, sicut nosti, ad hæc peragenda tribuimus. Qui verò hoc annuo tempore nostræ immóque Dei jussioni juxta vires obtemperare neglexerit, ceteris, ne talia facere audeant, terrorem proculdubio incutiet. Misimus itaque tibi institutionis formam quam idem sacrum & venerabile Concilium ex sanctorum patrum sententiis diligenter excerpsit, & sanctimonialibus in uno collegio canonicè degentibus observandam percensuit: quam sive per te, sive per comprovinciales tuos Episcopos, in omnibus tuæ diocesеos puellaribus monasteriis, in quibus canonicè vivitur, studiosè præscriptam haberi volumus. Sed & hoc decernimus, ut à vobis tam Abbatissis quàm ceteris sanctimonialibus tradatur, & qualiter eam tenere debeant vestro studio informentur. Ceterùm nisi aliquam Abbatissarum quando nos ad præsentiam nostram venire jusserimus, alio tempore volumus ut Abbatissæ propriis in monasteriis resideant, & secundùm hanc institutionis formam vivere sibique subjectas gubernare decertent; & nullis illarum per villas residendi aut foras qualibet occasione accepta evagandi suisque voluptatibus deserviendi licentiam attribuant. Quamquam enim nonnulli Clerici monasteria puellarum, & nonnulli laici monasteria virorum etiam ac puellarum habeant, tua tamen debet providere solertissima industria ut in omnibus locis sub tua diocesi constitutis, ubicunque congregationes Clericorum & sanctimonialium sunt, juxta possibilitatem & facultatem rerum secundùm hujus institutionis formam vivant. Quia nulla est omnino Ecclesia, quæ facultates habeat, ubi non possint tot talésque gubernari qui divinum expleant officium, & ubi hospitalitas juxta vires non possit diligi. Nos quoque præfatos Missos nostros ad tuam sanctitatem ideo direximus ut tuum ceterorúmque ecclesiasticorum in tua diocesi consistentium diligenter atque subtiliter in hoc negotio intuerentur studium, & tibi opem in ceteris commonendis ferrent; qui & nobis referrent qualiter prælati & prælatæ eam libenter susceperint, diligentérque transcribere studuerint, & devotè adimplere juxta vires curaverint: quoniam tamdiu illos in tua vel comprovincialium tuorum diocesi morari & discurrere unà cum Misso tuo jussimus donec ab omnibus memoratæ formulæ transcriberentur; ut videlicet cuncta procurantes, diligentérque taxantes, cùm ad nos illos redire opere expleto tempus permiserit, cuncta quæ acta sunt vestro utrorumque scripto notentur, atque per ipsos túumque Missum nostræ dinoscentiæ intimentur; ut sciamus quibus gratiarum actiones referre, quósque etiam dignis correptionibus corrigere debeamus. Si verò aliquis tuæ diocesis eidem institutioni nostræque admonitioni procaciter reniti voluerit, & ea quæ ab eodem sacro & venerabili Concilio constituta atque decreta sunt, quantum Dominus eis posse dederit, observare contempserit, præcipimus ut si antea hujusmodi non se correxerit, quicunque ille est, ante præsentiam nostram tua vel Missorum nostrorum admonitione venire festinet; quatenus à nobis juxta quantitatem culpæ dignè corrigatur. Direximus præterea tibi pondus & mensuram secundùm quam Clericis & sanctimonialibus panis & potus æqualiter tribuenda sunt, quæ ut ab omnibus firmissimè atque inviolabiliter teneatur decernimus, & ne quid incrementi aut detrimenti à quoquam patiantur modis omnibus inhibemus. Tuam igitur in calce hujus epistolæ admonemus sanctitatem ut secundùm ministerium tibi divino munere collatum nostræ in hoc negotio saluberrimæ admonitioni obedienter atque inexcusabiliter pareas, & ceteris in parendo exemplum bonum tribuas. Dignum quippe est ut quanto sublimiùs sacerdotij dignitate aliis supereminеs, & à nobis venerabiliter diligeris, tanto magis ad Dei nostrámque voluntatem faciendam devotiorem te atque promptiorem exhibeas. Vale in Domino, & ora pro nobis.

EPISTOLA
AD SICHARIVM ARCHIEPISCOPVM BVRDEGALENSEM.
De eodem argumento.

HLudonvicus divina ordinante providentia Imperator Augustus venerabili in Christo Sichario Archiepiscopo in Domino salutem. Sacrum & venerabile Concilium divino nutu nostróque studio in Aquisgrani palatio nuper aggregatum, in quo multa ob propagandam ecclesiasticam dignitatem, præcedente & subsequente gratia Christi, diligenter tractata atque instituta sunt, tuam nullatenus credimus latere sanctitatem. Sed quia contigit eidem sancto & venerabili Concilio tuam. non interfuisse paternitatem, ad tuam destinare decrevimus beatitudinem, per præsentem Missum nostrum nomine Adalelmum, formulam canonicæ institutionis ab eodem sacro conventu ex sanctorum patrum sparsim digestis sententiis collectam atque in unum congestam; quam etiam idcirco penes palatium nostrum diligenter scribi fecimus ut nihil in se scriptorum vitio depravationis aut detruncationis habens, ad te usque incolumis perferretur. Quapropter volumus atque decernimus ut juxta metropolitanæ sedis tibi canonicè collatam dignitatem nostræque auctoritatis sanctionem dioceseos tuæ Episcopos & ceteros Ecclesiæ prælatos tempore & loco congruenti ad te accersere facias, & his coram capitularim memoratam institutionis formulam prælegi jubeas, & quòd ob exaltandum ecclesiastici culminis fastigium & animarum salutem idem sacer conventus eam ediderit, liquidò demonstres, sed & his qui in uno collegio canonicè degunt tenendam observandámque coram memorato Misso nostro conferas. Ac si alicujus cordis obtusio eam intelligere nequiverit, huic sive abs te, sive ab aliis Episcopis, comprovincialibus scilicet tuis, doctrinæ fulgore renitentibus, sobriè tradatur. Sed & in hoc nihilominus circumspectam monemus esse tuam prudentiam, ut ab iis qui eam transcripturi sunt ita transcribatur ut nec depravata vitio scriptoris nec detruncata ab aliquo fiat; sed sicut à prædicto Misso nostro eis demonstratum fuerit, absque aliqua depravatione vel detruncatione transcribatur. Noveris etiam quia ideo illius exemplum apud armarium palatij nostri detenrum est ut eo probari patenter possit quis eam incuriosè transcripserit, vel quis aliquam ejus partem detruncarit, Vt enim comperimus, dum in eodem sacro Concilio perlegeretur, antequam coram nobis ab eodem Concilio prolata, & necdum mensura cibi ac potus statuta fuisset, quidam magna ex parte illam detruncantes, quædam capitula inconsultè ex ea transcripserunt. Vnde necesse ut si aliquem in tua dioceſi tale fecisse repereris, hujusmodi factum coram provincialium tuorum Episcoporum conventu & coram præscripto Misso nostro frustreris, & hanc authenticam, ut præmisimus, diligenter, sicut Missus noster eis insinuaverit, transcribi percenseas. Omnes ergo tuæ dioceseos Episcopi & ceteri prælati eam vigilanti cura transcribere, solerti studio intelligere, instantissimæ assiduitatis exercitio divinitus adjuti operibus complere decertent; ut cùm nos hujus rei gratia inquirendæ venturis Kalendis Septembribus, sicut eidem sacro & memorabili Concilio meminimus nos dixisse facturos, Missos nostros per imperium à Deo nobis collatum destinaverimus, remota cujuslibet difficultatis oppositione, ejusdem salutiferæ institutionis prælati & subditi, prout Dominus posse eis dederit, strenui inveniantur operatores. Quoniam diligenti indagine, vita comite, perquirere jubebimus quis prælatorum injunctum sibi officium strenuè peregerit, vel quis in claustris Canonicorum & ceteris habitationibus construendis, & in necessariis stipendiis eis tribuendis, & in domibus ad receptacula pauperum reparandis, sanctioni nostræ paruerit, quisve clerum suum ca-

dem institutione & ceteris spiritalibus documentis instruere curaverit, vel quis causa avaritiæ eos quos Christi militia rationabiliter alere poterat propulerit: quia unius anni spatium dedimus ut ea quæ præmissa sunt absque ullius difficultatis excusatione perfici, ubi necdum facta erant, facillimè possent. Proinde qui hoc anni tempore in hoc negotio nostræ admodum jussioni pro viribus obedire neglexerit, ceteris sine dubio terrori erit, ne tale admittere præsumant. Direximus sanè tibi institutionis formulam quam ejusdem sacri Conciliј par consensus párque studium ex sanctorum patrum dictis enucleatim excerpsit, & castimoniæ dicatis in una societate canonicè degentibus observandam statuit. Quam volumus à te sive à tuis comprovincialibus Episcopis studiosè jubere transcribi, & monasteriis puellaribus in tua dioecesi consistentibus, in quibus scilicet canonicè vivitur, tenendam conferri, qualitérque ab Abbatissis & ceteris sanctimonialibus religiosissimè ac devotissimè observari debeat, apertissimè perdoceri. Quoniam, nisi quando nos aliquam Abbatissarum nostram adire jusserimus præsentiam, alio tempore nusquam in monasteriis resideant, & secundùm ejusdem institutionis formam vitam ducant, sibique subditas in sancto religionis proposito constringant. Et nulla illarum foras evagandi, aut occasione qualibet accepta per villas residendi, suísque voluptatibus deserviendi licentiam sibi attribuat. Quamquam enim nonnulli Clerici monasteria puellarum, & nonnulli laici monasteria virorum etiam & puellarum habeant, tua tamen debet prævidere solertissima industria ut in omnibus locis sub tua dioecesi constitutis, ubicunque congregationes Clericorum & sanctimonalium sunt, juxta possibilitatem & facultatem rerum secundùm hujus institutionis formam vivant. Quia nulla est omnina Ecclesia, quæ facultates habeat, ubi non possint tot taléſque gubernari qui divinum expleant officium, & ubi hospitalitas juxta vires non possit diligi. Nosquoque præfatum Missum nostrum ad tuam sanctitatem ideo direximus ut tuum ceterorúmque ecclesiasticorum in tua dioecesi existentium diligenter atque subtiliter in hoc negotio intueretur studium, & tibi opem in ceteris commonendis ferret: qui etiam nobis referret qualiter prælati & prælatæ eas formulas libenter susceperint, diligenter transcribere studuerint, & devotè adimplere juxta vires curaverint. Quoniam tamdiu illum in tua vel comprovincialium tuorum dioecesi immorari & discurrere una cum Misso tuo jussimus donec ab omnibus memoratæ formulæ transcriberentur; ut videlicet cuncta procurans, diligentérque perficiens, cùm ad nos illum redire opere expleto tempus permiserit, cuncta quæ acta sunt vestro utrorumque scripto nota tentur, atque per ipsum tuúmque commissum nostræ dinoscentiæ intimentur; ut sciamus quibus gratiarum actiones referre, quósque etiam dignis correptionibus corrigere debeamus. Si vero aliquis tuæ dioeceseos eidem institutioni vestræque admonitioni procaciter reniti voluerit, & eam quæ ab eodem sacro conventu constituta atque decreta est pro viribus observare neglexerit, & exinde admonitus non se correxerit, quicunque ille est, ante præsentiam nostram tua vel Missi nostri admonitione venire festinet, quatenus à nobis juxta quantitatem culpæ dignè corrigatur. Direximus præterea tibi pondus & mensuram secundùm quæ Clericis & sanctimonialibus panis & potus æquabiliter tribuenda sunt: quæ ut ab omnibus firmissimè atque inviolabiliter teneatur decernimus, & ne quid incrementi aut detrimenti à quoquam patiantur, modis omnibus inhibemus. Tuam igitur in calce epistolæ admonemus sanctitatem ut secundùm ministerium tibi divino munere collatum nostræ in hoc negotio saluberrimæ admonitioni obedienter atque inexcusabiliter pareas, & ceteris in parendo bonum exemplum tribuas. Dignum quippe justúmque est ut quanto sublimiùs sacerdotij dignitate aliis superemines, & à nobis venerabiliter diligeris, tanto magis ad Dei nostrámque voluntatem exequendam devotiorem te atque promptiorem exhibeas. Vale in Domino, & ora pro nobis.

EPISTOLA

EPISTOLA
AD ARNONEM ARCHIEPISCOPVM
SALZBVRGENSEM.

De eodem argumento.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Augustus venerabili Arnoni Archiepiscopo in Domino salutem. Sacrum & memorabile Concilium divino nutu nostroque studio in Aquisgrani palatio nuper adgregatum &c. per præsentem Missum nostrum nomine Nothonem &c. *ut suprà in epistola ad Sicharium.*

CAPITVLARE AQVISGRANENSE
ANNI DCCCXVI.

Anno DCCCXVI. incarnationis Domini nostri Iesu Christi Hluduvicus Imperator Christianissimus ac piissimus ex omni imperio suo fecit conventum Episcoporum, Abbatum, Comitum, vel majorum natu Francorum, ut sancirent capitula pro utilitate totius Ecclesiæ. Quod ita factum est.

INCIPIT PROLOGVS
HLVDOVVICI IMPERATORIS.

QVia, juxta Apostolum, quandiu in hoc seculo sumus, peregrinamur à Domino, & nihil in præsenti fixum, nihil immobile, sed cuncta veloci pervolant cursu, & Scriptura testatur, quodcunque possumus, instanter operari debemus, quia nulli ad bene operandum crastinus dies promittitur, omnésque secundùm Apostolum ante tribunal Christi stabimus, ut unusquisque rationem pro his quæ gessit reddat, nobis præcipuè, qui ceteris mortalibus conditione æquales existimus, & dignitate tantùm superiores sumus, secundùm scripturam sacram, quæ dicit, *Quoniam interrogabit opera nostra, & cogitationes scrutabitur*, rationes reddituri sumus, sollicita circumspectione totâque mentis intentione sata-

2. Cor. 6.

Sap. 6.

gendum est ut bonis operibus jugiter insistendo, his quibus præesse videmur, modis omnibus, quantum nobis divina suffragante misericordia facultas adtributa fuerit, prodesse euremus. Sed quia omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, debemus continuis precibus Dominum humiliter exorare, faciémque illius humili confessione & congrua, prout ipse posse dederit, emendatione prævenire; ut sicut ejus est muneris quòd regnamus, ejus sit pietatis quòd feliciter regnamus; quatenus, eo miserante, & regni gubernacula æquissimo libramine tenere & ad eum qui Rex Regum est & Dominus dominantium, cum multiplici fructu administrationis nostræ, justitia scilicet, & pietate, atque humilitate, sine fine cum eo regnaturi mereamur pervenire. Et quoniam per Apostolum suum nos adjutores suos appellare dignatus est, & sancta Ecclesia, ejus videlicet sponsa, in scripturis sacris hortus est appellata, quotidianis exercitiis adhibito sarculo bonæ operationis est excolenda; ut sicut semper nociva in ea velut in bono agro emergunt, ita semper laboris boni studio eradicentur noxia, plantentur utilia. Oportet & nos cunctis ejus necessitatibus, nisibus quibus possumus, devotè consulere: quatenus in ejus emendatione, quantum Dominus posse dederit, tota cum mentis devotione elaborantes, in aliqua parte ædificiorum illius, à fabricatore ejus, Domino scilicet Iesu Christo, aptati mereamur. Proinde notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ nostrísque Domino dispensante successoribus quia cùm nos nullis existentibus meritis divina pietas, genitore nostro à rebus humanis exempto, ad ejus imperij culmen provexisset, quomodo aut qualiter desiderium divini cultus, quod ab ineunte ætate Christo inspirante mente conceperamus, ad effectum Domino suffragante perduceremus, & quid studij quídve laboris progenitores nostri, præcipuè tamen piæ recordationis genitor noster in utilitatibus sanctæ Dei Ecclesiæ exhibuerit, adverteremus, & pia illorum facta non solùm inviolata conservare, sed etiam imitari pro viribus nobis à Domino concessis optaremus, scilicet ut quicquid sive in ecclesiasticis negotiis, sive in statu reipublicæ, emendatione dignum prospexissemus, quantum Dominus posse dabat, nostro studio emendaretur. Et hactenus hinc inde mundanorum turbinum procellis emergentibus, diversissimísque occupationibus ingruentibus præpediti, ut optaveramus, efficere nequivissemus, ejus rei gratia * quarto anno imperij nostri, accersitis nonnullis Episcopis, Abbatibus, Canonicis, & monachis, & fidelibus, obtutibus nostris, studuimus eorum consulta sagacissima investigare inquisitione, qualiter unicuique ordini, Canonicorum videlicet & monachorum & laicorum, juxta quod ratio dictabat & facultas suppetebat, Deo opem ferente consulêremus. Et quoniam licèt sæpe de statu Ecclesiarum & de ritibus præterito tempore ordinassemus, & Missos nostros per singula loca destinassemus, sed invidente diabolo per tyrannicam pravitatem præpeditum fuisset, oportebat ut hoc tempus pacis indultum ad communem sanctæ Dei Ecclesiæ & omnium nostrorum utilitatem impenderemus, tribus videlicet modis; ut quæ bene inchoata erant, Deo auxiliante

Iac. 1. (margin)

* tertio (margin)

auxiliante effectum obtinerent; & si quæ bona voluntate, sed incauta discretione, variis præpedientibus causis inchoata fuissent, ut diligenter inspicerentur, & discretè, prout facultas suppetebat, corrigerentur; si quæ etiam de his quæ necessaria erant deesse videremus, ut quærerentur, & Deo auxiliante ad effectum perducerentur: quatinus deinceps opus nostrum à nemine justè posset reprehendi, & tam nostris quàm futuris temporibus multorum saluti proficeret, & Deo opitulante stabile permaneret. Sed qualiter de his divina cooperante gratia, consultu fidelium, pro viribus & temporis brevitate, licèt non quantum debuimus & voluimus, sed quantum à Deo posse accepimus, egerimus, & quid unicuique ordini communi voto communíque consensu consulere studuerimus, ita ut quid Canonicis propriè de his, quídve monachis observandum, quid etiam in legibus mundanis, quid quoque in Capitulis inserendum foret, adnotaverimus, & singulis singula observanda contraderemus, tamen ut sive nostris sive successorum nostrorum temporibus rata forent & inviolabiliter Deo annuente conservarentur, libuit nobis ea quæ gesta sunt, ob memoriæ firmitatísque gratiam, in unum strictim congerere, & subjectis capitulis annotare, & in publico archivo recondere; ut successores nostri Deo dispensante nostra pia facta conservantes, & ipsi nihilominus bona facta sua successoribus suis servanda perdoceant.

EXPLICIT PROLOGUS.

Hæc capitula propriè ad Episcopos vel ad ordines quosque ecclesiasticos pertinentia; quæ non solum ipsi observare, sed etiam sibi subjectis vel commissis facienda perdocere debent.

INCIPIUNT CAPITULA.

27. *De examinatione sanctæ crucis non facienda.*

28. *De pabulo verbi divini nuntiando.*

29. *De incestis nuptiis, & de Ecclesiis non dividendis.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De rebus Ecclesiæ non dividendis.

I. 77. I. Quia juxta sanctorum patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cuique non solùm habita conservare, verùm etiam multa Deo opitulante conferre optamus. Tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus illius suspicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, statuimus ut neque nostris neque filiorum & Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, ullam penitùs divisionem aut jacturam patiatur.

De Episcopis eligendis.

Ibid. 78. II. Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberiùs potiretur honore, adsensum ordini ecclesiastico præbuimus, ut scilicet Episcopi per electionem cleri & populi secundùm statuta canonum de propria diocesi, remota personarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & sapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo sibi subjectis usquequaque prodesse valeant.

De dictis patrum congestis pro canonica professione, quia dehonestabatur.

Ibid. 79. III. Quia verò canonica professio à multis, partim ignorantia, partim desidia, dehonestabatur, operæ pretium duximus, Deo annuente, apud sacrum conventum ex dictis sanctorum patrum, velut ex diversis pratis quosdam vernantes flosculos carpendo, in unam regulam Canonicorum & Canonicarum congerere, & Canonicis vel sanctimonialibus servandam contradere, ut per eam canonicus ordo absque ambiguitate possit servari. Et quoniam illam sacer conventus ita etiam laudibus extulit ut usque ad unum iota observandam percenseret, statuimus ut ab omnibus in eadem professione degentibus indubitanter teneatur, & modis omnibus sive à Canonicis sive à sanctimonialibus canonicè degentibus deinceps observetur.

De collatis Ecclesiæ dividendis.

IV. Statutum est ut quicquid tempore imperij nostri à fidelibus Ecclesiæ sponte conlatum fuerit, in ditioribus locis duas partes in usus pauperum, tertiam in stipendia cedere Clericorum aut monachorum, in minoribus verò locis æquè inter clerum & pauperes fore dividendum; nisi fortè à datoribus, ubi specialiter dandæ sint, constitutum fuerit. Ibid. 80.

De Abbatibus eligendis.

V. Monachorum siquidem causam qualiter Deo opitulante ex parte disposuerimus, & quomodo ex se ipsis sibi eligendi Abbates licentiam dederimus, & qualiter Deo opitulante quietè vivere propositúmque suum indefessè custodire valerent ordinaverimus, in alia schedula diligenter adnotari fecimus, & ut apud successores nostros ratum foret & inviolabiliter conservaretur, confirmavimus. Ibid. 81.

De ordinatione servorum.

VI. De servorum verò ordinatione, qui passim ad gradus ecclesiasticos indiscretè promovebantur, placuit omnibus cum sacris canonibus concordari debere. Et statutum est ut nullus Episcoporum deinceps eos ad sacros ordines promovere præsumat, nisi priùs à dominis propriis libertatem consecuti fuerint. Et si quilibet servus dominum suum fugiens, aut latitans, aut adhibitis testibus munere conductis vel corruptis, aut qualibet calliditate vel fraude, ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est ut deponatur, & dominus ejus eum recipiat. Si verò avus vel pater ab alia patria in aliam migrans, in eadem provincia filium genuerit, & ipse filius ibidem educatus & ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, & utrum servus sit ignoraverit, & postea veniens dominus illius legibus eum adquisiverit, sancitum est ut si dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. Si verò eum catena servitutis à castris dominicis extrahere voluerit, gradum amittat; quia juxta sacros ordines vilis persona manens sacerdotij dignitate fungi non potest. De rebus

rebus verò illorum vel peculiari qui à propriis dominis libertate donantur ut ad gradus ecclesiasticos jure promoveantur, statum est ut in potestate dominorum consistat utrum illis concedere an sibi vindicare velint. Ceterùm si post ordinationem aliquid adquisiverint, illud observetur quod in canonibus de consecratis nihil habentibus constitutum est. De Ecclesiarum verò servis communi sententia decretum est ut Archiepiscopi per singulas provincias constituti nostram auctoritatem, suffraganei verò illorum exemplar illius penes se habeant. Et quandocunque de familia Ecclesiæ utilis inventus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram sacerdotibus vel coram fidelibus laicis ante cornu altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate libertatem consequatur; & tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoveatur. Similiter quoque de his agendum est quos laici de familia Ecclesiarum ad sacros ordines promovere voluerint. Sed & de his quos præpositi Canonicorum aut monachorum ordinandos expetiverint, eadem forma servanda est.

De personis à quibus non sunt res accipiendæ.

Ibid. 83. VII. Statutum est ut nullus quilibet ecclesiasticus ab his personis res deinceps accipere præsumat quarum liberi aut propinqui hac inconsulta oblatione possint rerum propriarum exheredari. Quòd si aliquis deinceps hoc facere tentaverit, ut & acceptor, synodali vel imperiali sententia districtè feriatur, & res ad exheredatos redeant.

Ut nullus Presbyter aliqua cupiditate quemquam tonsurare suadeat.

V. 213. VIII. Statutum est etiam ut nullus in canonica aut regulari professione constitutus aliquem tonsurare propter res adipiscendas deinceps persuadeat: & qui hoc facere tentaverit, synodali vel imperiali sententia modis omnibus feriatur.

De Presbyteris constituendis.

I. 84. IX. Statutum est ut sine auctoritate vel consensu Episcoporum Presbyteri in quibuslibet Ecclesiis nec constituantur nec expellantur. Et si laici Clericos probabilis vitæ & doctrinæ Episcopis consecrandos suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione eos reiciant.

De mansis uniuscujusque Ecclesiæ.

Ibid. 85. X. Statutum est ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque ullo servitio adtribuatur, & Presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod servitium faciant præter ecclesiasticum. Et si aliquid ampliùs habuerint, inde senioribus suis debitum servitium impendant.

De Presbyteris uniuscujusque Ecclesiæ.

XI. Statutum est, postquam hoc im- Ibid. 86.
pletum fuerit, ut unaquæque Ecclesia suum Presbyterum habeat, ubi id fieri facultas providente Episcopo permiserit.

De villis novis, & Ecclesiis in eis noviter constitutis.

XII. Sancitum est, de villis novis & Ibid. 87.
Ecclesiis in eis noviter constructis, ut decimæ de illis villis ad easdem Ecclesias conferantur.

De sacris vasis Ecclesiæ in pignus datis.

XIII. De sacris vasis Ecclesiæ, quæ Ibid. 88.
in pignus à nonnullis in quibusdam locis dari comperimus, inhibitum est ne deinceps à quoquam fieri præsumatur, nisi solummodo necessitate redimendorum captivorum compellente.

De Ecclesiis destructis, vel de nonis & decimis.

XIV. De Ecclesiis sanè destructis, Ibid. 89.
vel de nonis & decimis, sive de claustris Canonicorum, qualiter constitui & ordinari nobis placuerit, aliis capitulis subter adnotavimus.

De Ecclesiarum honore.

XV. Sed & de Ecclesiarum honore, Ibid. 90.
quomodo Deo adjuvante, quantum in nos est, vigeat, similiter in subter adnotatis capitulis insertum esse dinoscitur.

De Episcopis Italiæ.

XVI. De Episcopis verò in Longo- Ibid. 91.
bardia constitutis, qui ab his quos ordinabant sacramenta & munera contra divinam & canonicam auctoritatem accipere vel exigere soliti erant, modis omnibus inhibitum est ne ulteriùs fiat: quia juxta sacros canones uterque à gradu proprio talia facientes decidi debent.

De Presbyteris qui feminas in domibus habent.

XVII. Statutum est ab Episcopis de Ibid. 92.
Presbyteris qui feminas secum indiscretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis suspicione denotantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur.

De Presbyteris qui pro chrismate in cœna Domini veniebant.

Ibid. 93. XVIII. De Presbyteris qui accipiendi chrismatis gratia ad civitates in cœna Domini venire solin erant, sancitum est ut de his qui longè positi sunt, de octo vel decem unus ab Episcopo eligatur, qui acceptum chrisma sibi & sociis diligenter perferat. Hi verò qui non longiùs à civitate quàm quatuor aut quinque milibus habitant, more solito ad accipiendum chrisma per se veniant. Discendi verò gratia alio non quadragesimæ tempore ad civitates convocentur.

De prædicatione & confirmatione Episcoporum.

Ibid. 94. XIX. Ne verò Episcopi occasione prædicandi aut confirmandi oneri essent populis, à nobis admoniti polliciti sunt se deinceps hoc cavere velle & eo tempore suum ministerium, in quantum facultas dabatur, exequi quo eorum profectio, quantum in illis erat, his quibus prodesse possunt & debent non sit importuna vel onerosa.

De pueris tondendis, & puellis velandis.

Ibid. 95. XX. Ne pueri verò sine voluntate pareotum tonsorentur, vel puellæ velentur, modis omnibus inhibitum est; & qui hoc facere tentaverit, multam quæ in capitulis legis mundanæ à oobis constitutis continetur persolvere cogatur.

De feminis viros amittentibus.

Ibid. 96. XXI. De feminis quæ viros amittunt, placet ne se sicut hactenus indiscretè veleot, sed ut triginta dies post decessum viri sui expectent, & post tricesimum diem per consilium Episcopi sui, vel si Episcopus abseos fuerit, consilio aliorum religiosorum sacerdotum suorúmque parentum atque amicorum, id quod eligere debent eligant. Et quia à sacro conventu rogati ut hi qui publicam gerebant pœnitentiam, & feminæ quæ viros amittebant, nostra auctoritate donec deliberent quid agant tuerentur, specialiter pro his capitula fieri & legis mundanæ capitulis inserenda decrevimus.

De raptis, & de earum raptoribus.

Ibid. 97. XXII. De raptis verò & de raptoribus quamquam specialiter decrevissemus quid pati debeant qui hoc nefas deinceps facere tentaverint, quid tamen super his sacri canones præcipiant, hic insereodum necessarium duximus; quatinus omnibus pateat quantum malum sit, & non solùm humana sed etiam divina auctoritate constricti, abhinc hoc malum caveatur.

De puellis raptis, necdum desponsatis.

XXIII. De puellis raptis oecdum desponsatis ita in Concilio Chalcedonensi, ubi DCXXX. patres adfuerunt, capitulo XXXVIII. habetur: *Eos qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi cooperantes & conibentes raptoribus, decrevit sancta synodus, si quidem Clerici sunt, decidant gradu proprio; si verò laici, anathematizentur.* Quibus verbis apertè datur intelligi qualiter hujus mali auctores damnandi sunt, quando participes & conhibentes tanto anathemate feriuntur, & quòd juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare nullatenus possunt. Ibid. 98.

De desponsatis, & ab aliis raptis.

XXIV. De desponsatis puellis & ab aliis raptis ita in Concilio Ancyritavo capitulo decimo legitur: *Desponsatas puellas & pòst ab aliis raptas placuit erui & eis reddi quibus antè fuerant desponsatæ, etiamsi eis à raptoribus vis inlata constiterit.* Proinde statutum est à sacro conventu ut raptor publica pœnitentia multetur; raptæ verò, si sponsus eam recipere ooluerit, & ipsa eidem crimini consentiens non fuit, licentia nubeodi alij oon negetur. Quòd si & ipsa consensit, simili sententia subjaceat. Quòd si ipsi post hæc se conjungere præsumpserit, utrique anathematizentur. Ibid. 99.

De his qui virginibus Deo dicatis se sociant.

XXV. De his verò qui sacris virginibus se sociant ita in decretis Papæ Gelasij capitulo vigesimo continetur: *Virginibus sacris temerè se quosdam sociare cognovimus, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera sacrilégáque miscere, quos protinus æquum est à sacra communione detrudi, & nisi egerint publicam probatamque pœnitentiam, omnino non recipi; aut his certè viaticum de seculo transeuntibus, si tamen pœnituerint, non negetur.* Si verò de copulatione sacrarum virginum tam severè feriuntur, quanto severiùs feriendi sunt qui eas rapiunt? Ideo, sicut præmissum est, necesse est ut ab omnibus in Christiana religione coosistentibus rigore auctoritatis divinæ vel humanæ hoc malum radicitus amputetur. Ibid. 100.

De puellis, quo tempore velentur.

XXVI. Ne verò puellæ indiscretè velentur, placuit nobis etiam de sacris canonibus qualiter observandum sit hic inserere. De tempore velandarum puellarum in Africano Concilio capitulo decimo sexto cootinetur ut non ante viginti quinque Ibid. 101.

annos consecrentur. Item in eodem Concilio capitulo XCIII. de virginibus velandis ita continetur: *Item placuit ut quicunque Episcoporum, necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cùm vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem seu velavit ante viginti quinque annos ætatis, non ei obsit Concilium quod de isto annorum numero constitutum est.* Vnde colligitur quia juxta priorem sanctionem virgines vigesimo quinto ætatis suæ anno rite consecrandæ sint. Quòd si præmissæ necessitates antè id fieri compulerint, nullum possit Episcopo afferre præjudicium consecranti.

De examinatione sanctæ crucis non facienda.

Ibid. 102. XXVII. Sancitum est ut nullus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præsumat; ne quæ Christi passione glorificata est, cujuslibet temeritate contemptui habeatur.

De pabulo verbi divini nuntiando.

Ibid. 103. XXVIII. Episcopos verò ut sive per se, sive per vicarios, pabulum verbi divini sedulò populis adnuntient, (quia, ut
Lib. 1. Indict. 9. ep. 24. ait beatus Gregorius, iram contra se occulti judicis excitat Sacerdos, si sine prædicationis sonitu incedit) & ut clerum sibi commissum in sobrietate & castitate nutriant, divinisque officiis imbuant, quò rite ad sacrosanctos ecclesiasticos ordines promoveri possint, & ut operam dent quatinus Presbyteri Missalem & Lectionarium sive ceteros libellos sibi necessarios bene correctos habeant, & qualiter Ecclesias destructas sibi pertinentes juxta vires emendent, qualiter etiam viduas diligenter instruant, quomodo etiam secundùm apostolicam auctoritatem conversari debeant, edoceant, & ut superstitiones quas quibusdam in locis in exequiis mortuorum nonnulli faciunt eradicent, & ut exemplo suæ innocentiæ alios ad bene vivendum provocent, & cunctis ecclesiasticis negotiis, in quantum Dominus juvaverit, totis viribus consulere satagant, diligenter admonuimus; & ut liberiùs exequi valeant, nos, in quantum Dominus posse dederit, opem ferre modis omnibus optamus.

De incestis nuptiis, & de Ecclesiis non dividendis.

XXIX. Nonnulla verò capitula, sicut de incestis nuptiis, necnon & de Ecclesiis quæ inter coheredes dividuntur, & tali occasione proprio honore carent, sive de his Ecclesiis quæ nimiùm rebus propriis sunt adtenuatæ, vel certè de his rebus quæ nuper, necessitate compellente, à nonnullis ecclesiasticis sunt ablatæ, & si qua sunt talia sive in ecclesiasticis sive in publicis rebus emendatione digna, quæ pro temporis brevitate efficere nequivimus, in tantum differendum illud dignum judicamus donec Domino favente consultu fidelium facultas nobis id efficiendi ab eo tribuatur. Inventa verò ut Deo opitulante effectum obtineant per tempora, jam emendata atque correcta ac restituta scriptis confirmare optamus. Ibid. 104.

PRÆCEPTVM SECVNDVM

Pro Hispanis qui in regno Francorum manebant.

Hoc est preceptum concessionis quod fecit Ludovicus Imperator Hispanis qui ad se perfugerant.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Augustus. Notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris tam præsentibus quàm & futuris seu etiam successoribus nostris quia postquam Hispani, qui de potestate Sarracenorum se subtraxerunt, & ad nostram seu genitoris nostri fidem se contulerunt, & præceptum auctoritatis nostræ, qualiter in regno nostro cum suis Comitibus conversari & nostrum servitium peragere deberent, scribere & eis dare jussimus, querimoniam aliqui ex ipsis Hispanis nostris auribus detulerunt duo capitula continentem; quorum unum est

quòd quando iidem Hispani in nostrum regnum venerunt & locum desertum, quem ad habitandum occupaverunt, per præceptum Domni & genitoris nostri ac nostrum sibi ac successoribus suis ad possidendum adepti sunt, hi qui inter eos majores & potentiores erant ad palatium venientes, ipsi præcepta regalia susceperunt, quibus susceptis, eos qui inter illos minores & infirmiores erant, loca tamen suæ bene excoluisse videbantur, per illorum præceptorum auctoritatem aut penitùs ab eisdem locis depellere aut sibi ad servitium subjicere conati sunt; alterum est, quòd simili modo de Hispania venientes, & ad Comites sive vassos nostros vel etiam ad vassos Comitum se commendaverunt, & ad habitandum atque excolendum deserta loca acceperunt; quæ ubi ab eis exculta sunt, ex quibuslibet occasionibus eos inde expellere & ad opus proprium retinere aut aliis propter præmium dare voluerunt. Quorum neutrum justum aut rationabile nobis esse videtur. Et ideo per hanc nostræ præceptionis auctoritatem decernimus atque jubemus ut hi qui vel nostrum vel Domni & genitoris nostri præceptum accipere meruerunt, hoc quod ipsi cum suis hominibus de deserto excoluerunt, per nostram concessionem habeant. Ceteri verò qui simul cum eis venerunt & loca deserta occupaverunt, quicquid de ininculto excoluerunt, absque ullius inquietudine possideant tam ipsi quàm illorum posteritas, ita duntaxat ut servitium nostrum cum illo qui ipsum præceptum accepit pro modo possessionis quam tenet facere debeat. Hi verò qui postea venerunt, & se aut Comitibus aut vassis nostris aut paribus suis se commendaverunt, & ab eis terras ad habitandum acceperunt, sub quali convenientia atque conditione acceperunt, tali eas in futurum & ipsi possideant & suæ posteritati derelinquant. Hoc nostræ auctoritatis decretum non solùm erga præteritos & præsentes, verùm etiam erga futuros qui adhuc ex illis partibus ad nostram fidem venturi sunt, conservandum statuimus, de hac constitutione nostra septem præcepta uno tenore conscribere jussimus: quorum unum in Narbona, alterum in Carcassona, tertium in Rosciliona, quartum in Empuriis, quintum in Barchinona, sextum in Gerunda, septimum in Biterris haberi præcepimus, & exemplar eorum in archivo palatij nostri, ut prædicti Hispani ab illis septem exemplaria accipere & habere possint, & per exemplar quod in palatio retinemus, si rursum querela nobis delata fuerit, faciliùs possit definiri. Et ut hæc nostræ auctoritatis constitutio firmiorem obtineat vigorem, & à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ pleniùs per tempora conservetur, manu propria subter firmavimus, & anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum Domni Hludouvici serenissimi Imperatoris.

Arnaldus ad vicem Helisachar recognovit.

Data IV. Id. Februarij anno Christo propitio tertio imperij Domni Hludouvici piissimi Augusti, Indictione IX.

Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

CHARTA DIVISIONIS IMPERII
INTER LOTHARIVM, PIPPINVM, ET LVDOVICVM
FILIOS LVDOVICI PII IMPERATORIS.

Nunc primùm edita ex veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

Divisio imperij Domni Hludouvici inter dilectos filios suos, inter Hlotharium videlicet & Pippinum & Hludouvicum, anno quarto imperij sui.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Augustus. Cùm nos in Dei nomine anno incarnationis Domini octingentesimo septimo decimo, Indictione decima, annóque imperij nostri quarto, mense Iulio, Aquisgrani palatio nostro more solito sacrum convenrum & generalitatem populi nostri propter ecclesiasticas vel totius imperij nostri utilitates pertractandas congregassemus & in his studeremus, subitò divina inspiratione actum est ut nos fideles nostri commonerent quatenus manente nostra incolomitate & pace undique à Deo concessa, de statu totius regni & de filiorum nostrorum causa more parentum nostrorum tractaremus. Sed quamvis hæc admonitio devotè ac fideliter fieret, nequaquam nobis nec his qui sanum sapiunt visum fuit ut amore filiorum aut gratia unitas imperij à Deo nobis conservati divisione humana scinderetur, ne fortè hac occasione scandalum in sancta Ecclesia oriretur & offensam illius in cujus potestate omnium jura regnorum consistunt incurreremus. Idcirco necessarium duximus ut jejuniis & orationibus & eleemosynarum largitionibus apud illum obtineremus quod nostra infirmitas non præsumebat. Quibus rite per triduum celebratis, nutu omnipotentis Dei, ut credimus, actum est ut & nostra & totius populi nostri in dilecti primogeniti nostri Hlotharij electione vota concurrerent. Itaque taliter divina dispensatione manifestatum placuit & nobis & omni populo nostro more solenni imperiali diademate coronatum nobis & consortem & successorem imperij, si Dominus voluerit, communi voto constitui. Ceteros verò fratres ejus, Pippinum videlicet & Hludouvicum æquivocum nostrum, communi consilio placuit regiis insigniri nominibus & loca inferiùs denominata constituere in quibus post decessum nostrum sub seniore fratre regali potestate potiantur juxta inferiùs adnotata capitula, quibus quam inter eos constituimus conditio continetur. Quæ capitula propter utilitatem imperij & perpetuam inter eos pacem conservandam & totius Ecclesiæ tutamen cum omnibus fidelibus nostris considerare placuit & considerata conscribere & conscripta propriis manibus firmare, ut Deo opem ferente, sicut ab omnibus communi voto actum est, ita communi devotione à cunctis

inviolabiliter conserventur ad illorum & totius populi Christiani perpetuam pacem. Salva in omnibus nostra imperiali potestate super filios & populum nostrum cum omni subjectione quæ patri à filiis & Imperatori ac Regi à suis populis exhibetur.

Cap. I.

Volumus ut Pippinus habeat Aquitaniam & Vvasconiam & marcham Tolosanam totam, & insuper comitatus quatuor, id est, in Septimania Carcassensem, & in Burgundia Augustudunensem & Avalensem & Nivernensem.

II.

Item Hludouvicus volumus ut habeat Bajoariam & Carentanos & Beheimos & Avaros atque Sclavos qui ab orientali parte Bajoariæ sunt, & insuper duas villas dominicales ad suum servitium in pago Nortgaoe Luttraof & Ingoldestat.

III.

Volumus ut hi duo fratres, qui Regis nomine censentur, in cunctis honoribus intra suam potestatem distribuendis propria potestate potiantur; tantùm ut in episcopatibus & abbatiis ecclesiasticus ordo teneatur, & in ceteris honoribus dandis honestas & utilitas servetur.

IV.

Item volumus ut semel in anno, tempore opportuno, vel simul vel singillatim, juxta quod rerum conditio permiserit, visitandi & videndi & de his quæ necessaria sunt, & quæ ad communem utilitatem vel ad perpetuam pacem pertinent, mutuo fraterno amore tractandi gratia ad seniorem fratrem cum donis suis veniant. Et si fortè aliquis illorum qualibet inevitabili necessitate impeditus venire tempore solito & opportuno nequiverit, hoc seniori fratri legatos & dona mittendo significet; ita duntaxat ut cùm primùm possibilitas congruo tempore adfuerit, venire qualibet cavillatione non dissimulet.

V.

Volumus atque monemus ut senior frater, quando ad eum aut unus aut ambo fratres sui cum donis, sicut prædictum est, venerint, sicut ei major potestas Deo annente fuerit adtributa, ita & ipse illos pio fraternóque amore largiori dono remuneret.

VI.

Volumus atque jubemus ut senior frater junioribus fratribus suis, quando contra exteras nationes auxilium sibi ferre rationabiliter expetiverint, juxta quod ratio dictaverit & temporis opportunitas permiserit, vel per se ipsum vel per fideles Missos & exercitus suos opportunum eis auxilium ferat.

VII.

Item volumus ut nec pacem nec bellum contra exteras & huic à Deo conservato imperio inimicas nationes absque consilio & consensu senioris fratris ullatenus suscipere præsumant. Impetum verò hostium subitò insurgentium vel repentinas incursiones juxta vires per se repellere studeant.

VIII.

De legatis verò, si ab exteris nationibus vel propter pacem faciendam, vel bellum suscipiendum, vel civitates aut castella tradenda, vel propter alias quaslibet majores causas directi fuerint, nullatenus sine senioris fratris conscientia eis respondeant, vel eos remittant. Si autem ad illum de quacunque parte Missi directi fuerint, ad quemlibet illorum primò pervenerint, honorificè eos cum fidelibus Missis usque ad ejus præsentiam faciat pervenire. De levioribus sanè causis juxta qualitatem leganonis per se respondeant. Illud tamen monemus, ut quomodocunque se res in confinibus eorum habuerint, semper ad senioris fratris notitiam perferre non neglegant, ut ille semper sollicitus & paratus inveniatur ad quæcunque necessitas & utilitas regni postulaverit.

IX.

Præcipiendum etiam nobis videtur ut post decessum nostrum uniuscujusque vassallus tantùm in potestate domini sui beneficium propter discordias evitandas habeat, & non in alterius. Proprium autem suum & hereditatem, ubicunque fuerit, salva justitia cum honore & securitate secundùm suam legem unusquisque absque injusta inquietudine possideat; & licentiam habeat unusquisque liber homo, qui seniorem non habuerit, cuicunque ex his tribus fratribus voluerit se commendandi.

X.

Si autem &, quod Deus avertat, & quod nos minimè optamus, evenerit ut aliquis illorum propter cupiditatem rerum terrenarum, quæ est radix omnium malorum,

rum, aut divisor aut oppressor Ecclesiarum vel pauperum extiterit, aut tyrannidem, in qua omnis crudelitas consistit, exercuerit, primò secretò secundùm Domini præceptum per fideles legatos semel, bis, & ter de sua emendatione commoneatur; ut si his renisus fuerit, accersitus à fratre coram altero fratre paterno & fraterno amore moneatur & castigetur. Et si hanc salubrem admonitionem penitùs spreverit, communi omnium sententià quid de illo agendum sit decernatur; ut quem salubris ammonitio à nefandis actibus revocare non potuit, imperialis potentia communisque omnium sententia coërceat.

XI.

Rectores verò Ecclesiarum de Francia talem potestatem habeant rerum ad illas pertinentium, sive in Aquitania, sive in Italia, sive in aliis regionibus ac provinciis huic imperio subjectis, qualem tempore genitoris nostri habuerunt vel nostro habere noscuntur.

XII.

De tributis verò & censibus vel metallis, quicquid in eorum potestate exigi vel haberi poterit, ipsi habeant, ut ex his in suis necessitatibus consulant & dona seniori fratri deferenda meliùs præparare valeant.

XIII.

Volumus etiam ut si alicui illorum post decessum nostrum tempus nubendi venerit, ut cum consilio & consensu senioris fratris uxorem ducat. Illud tamen, propter discordias evitandas & occasiones noxias auferendas, cavendum decernimus, ut de exteris gentibus nullus illorum uxorem accipere præsumat. Omnium verò homines, propter pacem artiùs conligandam, ubicunque inter partes elegerint uxores ducant.

XIV.

Si verò aliquis illorum decedens legitimos filios reliquerit, non inter eos potestas ipsa dividatur; sed potiùs populus pariter conveniens unum ex eis, quem Dominus voluerit, eligat; & hunc senior frater in loco fratris & filij suscipiat, & honore paterno sublimato, hanc constitutionem erga illum modis omnibus conservet. De ceteris verò liberis pio amore pertractent qualiter eos more parentum nostrorum salvent & cum consilio habeant.

XV.

Si verò absque legitimis liberis aliquis eorum decesserit, potestas illius ad seniorem fratrem revertatur. Et si contigerit illum habere liberos ex concubinis, monemus ut erga illos misericorditer agat.

XVI.

Si verò alicui illorum contigerit, nobis decedentibus, ad annos legitimos juxta Ribuariam legem nondum pervenisse, volumus ut donec ad præfinitum annorum terminum veniat, quemadmodum modò à nobis, sic à seniore fratre & ipse & regnum ejus procuretur atque gubernetur. Et cùm ad legitimos annos pervenerit, juxta taxatum modum sua potestate in omnibus potiatur.

XVII.

Regnum verò Italiæ eo modo prædicto filio nostro, si Deus voluerit ut successor noster exsistat, per omnia subjectum sit sicut & patri nostro fuit, & nobis Deo volente præsenti tempore subjectum manet.

XVIII.

Monemus etiam totius populi nostri devotionem & sincerissimæ fidei penè apud omnes gentes famosissimam firmitatem ut si is filius noster qui nobis divino nutu successerit absque legitimis liberis rebus humanis excesserit, propter omnium salutem & Ecclesiæ tranquillitatem & imperij unitatem in elegendo uno ex liberis nostris, si superstites fratri suo fuerint, eam quam in illius electione fecimus condirionem imitentur; quatenus in eo constituendo non humana sed Dei quæratur voluntas adimplenda.

CAPITVLARE AQVISGRANENSE
DE VITA ET CONVERSATIONE MONACHORVM,
SIVE

Conventus Aquisgranensis Abbatum & monachorum regni Francorum, in quo sancita sunt capitula octuaginta ad continendos in officio monachos: quæ cùm Principis auctoritate constituta fuissent, ab eóque deinceps approbata, inter ejus Capitularia referri meruerunt. De quibus hæc habet Leo Ostiensis in Chronico Casinensi lib. I. cap. XVI. *Ludouvicus Imperator, qui cognominatus est almus vel sanctus, hujus Karoli filius, quarto imperij anno Aquisgrani in palatio cum plurimis totius Franciæ Abbatibus religiosisque monachis conventum faciens, utilissima nostri ordinis observationi septuaginta & duo generalia capitula constituit; quæ ita ferè omnia apud nos ac si beati Benedicti regula observantur.*

ANno incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCXVII. imperij verò gloriosissimi Principis Hludouvici quarto, VI. Idus Iulias, cùm in domo Aquisgrani palatij, quæ Lateranis dicitur, Abbates complures unà cum suis resedissent monachis, hæc quæ subsequuntur capitula communi consilio ac pari voluntate inviolabiliter à regularibus conservari decreverunt.

INCIPIVNT CAPITVLA.

De Abbatibus, mox ut ad monasteria sua remeaverint, ut regulam discutiant, & efficaciter legant, & quod legerint & intellexerint, cum suis observent monachis.

Concil. Troll. c. 3. I. VT Abbates, mox ut ad monasteria sua remeaverint, regulam per singula verba discutientes pleniter legant, & intelligentes Domino opitulante efficaciter cum monachis suis implere studeant.

De monachis, ut regulam sancti Benedicti, qui valuerint, memoriter discant.

II. Vt monachi omnes, qui possunt, regulam memoriter discant.

De regulari officio, ut juxta præceptum sancti Benedicti continetur celebrent monachi.

III. Vt officium juxta quod in regula sancti Benedicti continetur celebrent monachi.

Vt tam in coquina quàmque & in cunctis monasterij officinis monachi operentur, & ut ipsi vestimenta sua lavent.

IV. Vt in coquina, in pistrino, & in ceteris officinis propriis operentur manibus, & vestimenta sua opportuno tempore lavent.

De monachis, ut post matutinalem expletionem, nisi ante constitutam surrexerint horam, denuo ad lectos suos non præsumant causa dormiendi redire.

V. Vt nullo umquam tempore post vigilias causa dormiendi, nisi contigerit eos ante horam constitutam surgere, ad lectos redeant suos.

Vt monachi, nisi in sabbato sancto Paschæ, per totam quadragesimam non radantur. Alio tempore post finitos quindecim dies licitò radantur, tam in sabbatis, quàm & in octavis Paschæ.

VI. Vt in quadragesima, nisi in sabbato sancto, non radantur. Alio autem

tempore, semel per quindecim dies radantur, & in octavis Paschæ.

De balnearum usu.

VII. Vt balnearum usus in arbitrio Prioris consistat.

De non edendis volatilibus à monachis intus forisve, nisi infirmitatis causa.

VIII. Vt volatilia intus forisve, nisi pro infirmitate, nullo tempore comedant.

Ne Episcopi monachis volatilia comedere præcipiant.

IX. Vt nullus Episcoporum monachis volatilia comedere præcipiat.

Ne à monachis poma & lactucæ, nisi quando alius cibus sumitur, manducentur.

X. Vt poma & lactucæ, nisi quando alius sumitur cibus, non comedantur.

De certo tempore phlebotomandi observando. Et ut monachis tunc ibi cibus potúsque magis in supplementum largiatur.

XI. Vt certum phlebotomiæ tempus non observent; sed unicuique secundùm quod necessitas expostulat concedatur, & specialis in cibo & in potu tunc consolatio præbeatur.

Vt si necessitas postulaverit, monachis post vespertinum cibum ante lectionem completorum potus tribuatur. Similiter quadragesimali tempore, vel quando mortuorum officium egerint.

XII. Vt si necessitas poposcerit ob operis laborem, post refectionem vespertinam, etiam & in quadragesima pari modo, & quando officium mortuorum celebratur, priusquàm lectio completorij legatur, bibant.

De monacho à Priore suo increpato.

XIII. Vt cùm à quocunque Priore suo increpatus quis eorum fuerit, *Mea culpa* primò dicat; dehinc prosternens se illius pedibus cum cappa, si habuerit, veniam petat. Et tunc jubente Priore surgat, & unde interrogatus fuerit rationem humiliter reddat.

Vt nudi pro qualibet culpa coram aliis non vapulent monachi.

XIV. Vt nudi pro qualibet culpa coram fratrum obtutibus non flagellentur.

Ne soli in itinere dirigantur monachi.

XV. Vt soli sine alio fratre in viam non dirigantur.

Ne sibi compatres vel commatres monachi faciant.

Burchard. lib. 8. c. 81. Ivo par. 3. c. 133. XVI. Vt sibi compatres commatrésve non faciant, neque osculentur feminas.

Gratian. dist. 4. De consecrat. c. 104. *Monachi.*

Ne murmurent monachi tempore legendi & meridiano occupati ad colligendas fruges.

XVII. Vt si necessitas fuerit eos occupari in fruges colligendo, constitutum legendi & meridie pausandi tempus prætermittatur, & operantes non murmurent.

De monachis quarta & sexta feria jejunantibus.

XVIII. Vt quarta & sexta feria jejunantes, ante nonam, aut post nonam, si necessitas fuerit, juxta Prioris arbitrium, levia opera exerceant.

Vt in quadragesimali tempore monachi libros accipiant.

XIX. Vt in quadragesima libris de bibliotheca secundùm Prioris dispositionem acceptis, alios, nisi Prior decreverit expedire, non accipiant.

De vestimento monachis nec satis pretioso nec satis vili dando.

XX. Vt eis vestimenta nec multùm vilia, nec multùm pretiosa, sed mediocria dentur.

De cucullæ mensura.

XXI. Vt mensura cucullæ duobus consistat cubitis.

De potestate Abbatis, si extra mensuram infrà positam aliquid addendum decreverit.

XXII. Vt si infrà positæ mensuræ quantitatem decreverit Abbas causa necessitatis quippiam augeri, in illius maneat potestate. Alioquin hoc omnino provideat, ut camisias duas, & tunicas duas, & cucullas duas, & cappas duas unusquisque monachorum habeat; quibus verò necesse est addatur & tertia, & pedules quatuor paria, & femoralia duo paria, roccum unum, pellicias usque ad talos duas, fasciolas duas, quibus autem necesse est itineris causa, alias duas, vuantos in æstate, muffulas in hyeme vervecinas, calciamenta diurna paria duo, subtalares per noctem in æstate duas, in hyeme verò soccos, saponem & uncturam sufficienter, pinguedinem ad esum; excepto sexta feria & viginti diebus ante nativitatem Domini, & septimana illa quæ ante quadragesimam vocatur quinquagesima. Vbi autem vinum non est unde emina detur, duplicem mensuram de cervisia bona. Et quæcunque præter hæc regula jubet, singuli, cùm necessitas postulaverit, absque dilatione accipiant.

De pedibus fratrum vicissim lavandis.

XXIII. Vt in quadragesima, sicut & in alio tempore, vicissim sibi pedes lavent, & antiphonas huic officio con-

gruentes decantent. In cœna verò Domini pedes fratrum, si valet, Abbas lavet & osculetur, & demum propria manu poculum eis porrigat.

De mandato post cœnam faciendo.

XXIV. Vt mandatum, si tempus cœnæ est, tam fratrum quàm etiam peregrinorum post cœnam fiat.

De mensura monachorum, ut ea Abbates illorum sint contenti.

XXV. Vt ea quam monachi sui habent mensura sint Abbates contenti, in manducando, in bibendo, in dormiendo, in vestiendo, in operando, quando in aliis utilitatibus non fuerint occupati.

De villis fratrum, ut eas non circumeant monachi.

XXVI. Vt villas frequenter & nisi necessitas coëgerit, non circumeant, neque suis illas monachis custodiendas committant. Et si eos ire ad eas necessitas fuerit, expleto necessitatis negotio ad sua mox monasteria redeant.

De Abbate vel quolibet monacho, ne ad portam monasterij cum quocunque hospite manducare præsumat.

XXVII. Vt Abbas vel quispiam fratrum ad portam monasterij cum hospitibus non reficiant. In refectorio autem omnem eis humanitatem manducandi ac bibendi exhibeat. Ipse tamen ea cibi potúsque mensura contentus sit quam reliqui fratres accipiunt. Si verò propter hospitem voluerit ad solitam mensuram fratribus sibíque augere aliquid, in sua maneat potestate.

Ne servitores fratrum post refectionem eorum ad unam mensam, sed in propriis sedeant locis.

XXVIII. Vt servitores non ad unam mensam, sed in propriis locis, post refectionem fratrum reficiant; quibus eadem lectio quæ fratribus recitata est recitetur.

De lectore, ut nihil nisi quod regula decernit accipiat.

XXIX. Vt nihil lectori nisi quod regula jubet detur.

De Alleluya in septuagesima dimittendo.

XXX. Vt Alleluya in septuagesima dimittatur.

De Præposito, ut majorem quàm ceteri habeat potestatem.

XXXI. Vt Præpositus intra & extra monasterium post Abbatem majorem reliquis Abbati subditis habeat potestatem.

De Præposito monachis non constituendo nisi & ipse monachus sit.

XXXII. Vt monachis non nisi monachus constituatur Præpositus.

De senioribus fratribus monasterium circumeuntibus.

XXXIII. Vt de senioribus monasterium circumeuntibus quidam cum fratribus in obedientiam exeant, quidam in monasterio propter custodiam remaneant.

De novitio fratre, ut non facilis ei in monasterium tribuatur ingressus.

XXXIV. Vt novitio non facilis in monasterio tribuatur ingressus, & ut in cella hospitum probationis causa hospitibus serviat paucis diebus. Res verò, si quas habet, parentibus suis commendet. Expleto autem probationis suæ anno, secundùm quod regula præcipit inde faciat. Ipse verò nec tondeatur, nec vestimenta pristina immutet, priusquam obedientiam promittat.

De monacho, quid agat post factam professionem.

XXXV. Vt monachus, professione facta, tribus diebus cuculla coopertum habeat caput.

De puero, ut pater & mater eum ad altare offerant.

XXXVI. Vt puerum pater aut mater tempore oblationis offerant ad altare, & petitionem pro eo coram laicis testibus faciant, quam tempore intelligibili ipse puer confirmet.

De infantibus oblatis, ut carnem non comedant.

XXXVII. Vt infantes oblati carnem non nisi causa infirmitatis manducent.

De fratribus post sextam dormientibus.

XXXVIII. Vt quando fratres post sextam dormiunt, si quis eorum voluerit legere, in Ecclesia aut in lecto suo legat.

De fratribus, ut usque nonam in quadragesima operentur.

XXXIX. Et in quadragesima usque ad nonam operentur fratres, quatenus Missa celebrata tempore congruo reficiant.

De his fratribus qui quolibet modo, tamen graviter delinquunt.

XL. Vt domus semota his qui fugere, aut pugnis baculísve inter se voluerint confligere, aut quibus ex integro factæ sunt regulares disciplinæ, habeatur hujusmodi qua in hyeme ignis possit accendi, & atrium juxta sit in quo valeant quod eis injungitur operari.

De eo qui in refectorio negligenter coram fratribus aliquid excesserit.

XLI. Vt si quis negligenter sonitum fecerit, aut aliud quid excesserit in refectorio, mox à Priore veniam petat.

De plebeio non recipiendo in monasterio, nisi monachus fieri voluerit.

XLII. Vt nullus plebeius seu Clericus secularis in monasterio ad habitandum recipiatur, nisi voluerit fieri monachus.

Ne monachus jurando sermonem proferat, nisi sicut sancti patres constituerunt loqui.

XLIII. Vt nemini liceat sermonem juramenti aut affirmationis proferre, nisi sicut sancti patres solin fuerunt loqui.

De Abbatibus cellulas monachorum vel Canonicorum habentibus.

XLIV. Vt Abbatibus liceat habere cellas in quibus aut monachi sint aut Canonici. Et Abbas provideat ne minus de monachis ibi habitare permittat quàm sex.

De schola in monasterio non habenda nisi de his qui oblati fuerint.

XLV. Vt schola in monasterio non habeatur nisi eorum qui oblati sunt.

De præcipuis solemnitatibus sanctorum, ut plenarium in eis officium fiat, & bis monachi edant.

XLVI. Vt in præcipuis solemnitatibus, id est, in natale & in octavis Domini, in Epiphania, in Pascha quoque, & Ascensione Domini, & in Pentecosten, & in sanctorum festivitatibus, id est, sancti Stephani, & in beati Iohannis Evangelistæ, & in natale infantium, in Purificatione & Assumptione sanctæ Mariæ, similiter & in beatorum Apostolorum festis, & in sancti Iohannis Baptistæ nativitate, in sancti quoque Laurentij atque Martini, seu in natalitiis cujuslibet sancti cujus honor in qualicunque parrochia specialiter celebratur, plenarium officium agatur, & bis reficiatur.

De jejunio Parasceve.

XLVII. Vt in Parasceve non aliud nisi panis & aqua sumatur.

De benedictione post completorium dicenda.

XLVIII. Vt benedictio post completorium à sacerdote dicatur.

De decimis dandis tam Ecclesiæ quàm pauperibus.

XLIX. Vt de omnibus in eleemosynam datis tam Ecclesiæ quàm fratribus decimæ pauperibus dentur.

De specialibus psalmis pro eleemosynariis & defunctis cantandis.

L. Vt prætermissis partitionibus psalterij, psalmi speciales pro eleemosynariis & defunctis cantentur.

De Pentecoste, ut per hebdomadam non flectantur genua, neque jejunetur, nisi dies jejunij extiterint.

LI. Vt in hebdomada Pentecosten non flectantur genua & non jejunetur, nisi statuti fuerint dies jejunij.

De Laicis in refectorium monachorum manducandi vel bibendi causa non ducendis.

LII. Vt laici causa manducandi ac bibendi in refectorium non ducantur.

De vestimentis & calciamentis, ut fratribus quoties expedit dentur.

LIII. Vt quoties exposcit necessitas, vestimenta & calciamenta & omnia necessaria fratribus dentur.

De his qui præponuntur, ut nonni vocentur.

LIV. Vt qui præponuntur, nonni vocentur.

De seniore Decano.

LV. Vt senior Decanus reliquis Decanis præponatur, & Abbate vel Præposito præsente locum proprium teneat.

De Præposito, Decano, & Cellarario.

LVI. Vt Præpositus, Decanus, Cellararius de eorum ministerio, nisi causa utilitatis aut necessitatis, non removeantur.

De libra panis, ut triginta solidos penset antequam coquatur.

LVII. Vt libra panis triginta solidis per duodecim denarios metiatur.

De dormitorio hospitum.

LVIII. Vt dormitorium juxta oratorium constituatur ubi supervenientes monachi dormiant.

De Abbatibus, ut secum monachos in itinere non nisi ad synodum ducant.

LIX. Vt Abbates monachos secum in itinere, nisi ad generalem synodum, non ducant.

De duobus signis ad tertiam, sextam, & nonam pulsandis.

LX. Vt duo tantùm signa ad tertiam, sextam, nonámque pulsentur.

De monachis, ut disconsutas cappas non habeant, nisi tantùm villosas.

LXI. Vt monachi cappas dissutas præter villosas non habeant.

De Abbatibus & Præpositis atque Decanis, ut benedictionem lectoribus tribuant, licèt Presbyteri non sint.

LXII. Vt Abbas, Præpositus, vel Decanus, quamvis Presbyteri non sint, lectoribus benedictionem tribuant.

Vt è fratribus docti eligantur qui supervenientibus monachis loquantur.

LXIII. Vt docti fratres eligantur qui cum supervenientibus monachis loquantur.

De incerto furto ut oratio & excommunicatio fiat, quousque qui culpabilis existit manifestetur.

LXIV. Vt de furto incerto oratio & excommunicatio à corpore & sanguine Christi fiat quousque culpabilis confiteatur.

De monacho qui adversùs monachum alium testimonium protulerit.

LXV. Vt si frater adversùs fratrem pro qualibet culpa testimonium protulerit, fratri perfectiori credatur.

De psalmo invitatorio & Gloria pro defunctis non cantandis.

LXVI. Vt psalmus invitatorius & Gloria pro defunctis non cantetur.

De lectore, ut stans benedictionem petat.

LXVII. Vt lector stando benedictionem postulet.

De eulogiis in refectorio fratribus à Presbyteris dandis.

LXVIII. Vt eulogiæ fratribus à Presbyteris in refectorio dentur.

Quòd ad Capitulum primò Martyrologium legendum sit, & versus postea dicendus, inde regula.

LXIX. Vt ad Capitulum primitus Martyrologium legatur, & dicatur versus, deinde regula, aut homelia quælibet legatur. Deinde *Tu autem Domine* dicatur.

De lectione in Capitulo exponenda.

LXX. Vt ad Capitulum lectio tradatur, similiter ad conlationem, si tempus fuerit opportunum.

De jejunio fratrum æstivo tempore.

LXXI. Vt quando fratres æstivo tempore jejunant, post sextam dormiant.

De eo qui culpæ noxa tenetur, ut die dominico remissiùs habeat.

LXXII. Vt is qui noxæ culpa tenetur, die dominico remissiùs habeat, & veniam non petat.

De anniversaria die pro defuncto Abbate celebranda.

LXXIII. Vt pro Abbate defuncto anniversarium fiat officium.

De eo ut ad Missam inclinati Sanctus *dicant, & ad* Pater noster *genua flectant.*

LXXIV. Vt ad Missam *Sanctus* stantes & *Pater noster* genua flectentes dicant.

Non debet aliquis pro munere in monasterio recipi.

LXXV. Vt nullus pro munere recipiatur in monasterio, nisi quem bona voluntas & morum commendat probitas.

De mensura cibi ac potus, quæ separatim monachis debet tribui.

LXXVI. Vt unicuique fratri in cibo & in potu sua mensura separatim detur, & de ipsa mensura sibi data alicui nihil tribuat.

De fratrum pinguedine, quam accipere debeant in victu quotidiano.

LXXVII. Vt fratres aliquid pinguedinis in victu quotidiano habeant; excepto sexta feria, & diebus octo ante natale Domini, & à quinquagesima usque ad Pascha.

In natale Domini, & in festivitate Paschæ, monachis volatilia sumere quatuor diebus concessum est.

LXXVIII. Vt volatilia in natale Domini & in Pascha tantùm quatuor diebus, si est unde, comedant. Si verò non fuerit unde, non requiratur per debitum. Si autem Abbas aut monachi abstinere se voluerint, in eorum sit arbitrio.

De mussulis monachis dandis.

LXXIX. Vt mussulæ vervecinæ fratribus dentur.

De disciplinæ modo.

LXXX. In doctrina sua Abbas apostolicam debet illam semper formulam servare, in qua dicit: *Argue, obsecra, increpa.* Id est, indisciplinatos & inquietos debet, duriùs arguere, obedientes autem & mites & patientes ut in melius proficiant obsecrare. Negligentes verò & contemnentes ut increpet & corripiat admonemus; neque dissimulet peccata delinquentium; sed mox ut cœperint oriri, radicitus ea ut prævalet amputet, memor periculi Heli sacerdotis de Silo. Improbos autem & duros ac superbos vel inobedientes verberum vel corporis castigatione in ipso initio peccati coërceat, sciens scriptum: *Stultus verbis non corrigitur.* & iterum: *Percute filium tuum virga, & liberabis animam ejus à morte.* In omnibus igitur omnes magistram sequantur regulam, neque ab ea temerè declinetur à quoquam. Nullus in monasterio proprii cordis sequatur voluntatem, neque præsumat quisquam cum Abbate suo protervè infra monasterium aut foris contendere. Quod si præsumpserit, regulari disciplinæ subjaceat. Si quis frequenter cor-

Regula S. Benedicti c. 2. 2. Tim. 4.

Prov. 23.

reptus pro qualibet culpa, si etiam excommunicatus non emendaverit, acrior ei accedat correctio, id est, verberum vindictæ in eum procedant. Similiter & qui præsumpserit claustra monasterij egredi vel quocunque ire, vel quippiam, quamvis parum, sine jussione Abbatis facere, vindictæ regulari subjaceat. Peccantes autem coram omnibus arguantur, ut ceteri metum habeant.

NOTITIA

De monasteriis quæ Regi militiam, dona, vel solas orationes debent, scripta in eodem conventu Aquisgranensi.

ANno incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCXVII. Hludouvicus serenissimus Augustus divina ordinante providentia conventum fecit apud Aquis sedem regiam Episcoporum, Abbatum, seu totius senatus Francorum; ubi inter ceteras dispositiones imperij statuit atque constitutum scribere fecit quæ monasteria in regno vel imperio suo dona & militiam facere possunt, quæ sola dona sine militia, quæ verò nec dona nec militiam sed solas orationes pro salute Imperatoris vel filiorum ejus & stabilitate imperij.

Hæc sunt quæ dona & militiam facere debent, numero XIV.

MOnasterium sancti Benedicti.
Monasterium Ferrarias.
Monasterium Nigelli.
Monasterium sanctæ Crucis.
Monasterium Corbeia.
Monasterium sanctæ Mariæ Suessionis.
Monasterium Stabulaus.
Monasterium Flaviniacum.
Monasterium sancti Eugendi.
Monasterium Novalicium.

VLTRA RHENVM.

Monasterium sancti Nazarij.
Monasterium Offunnvilarij.

IN BAVARIA.

Monasterium Manauser.
Monasterium Tegnauser.

Hæc sunt quæ tantùm dona dare debent sine militia, numero XVI.

MOnasterium sancti Michaëlis maresci primi.
Monasterium Balma.
Monasterium sancti Sequani.
Monasterium Natradis.

VLTRA RHENVM.

Monasterium Suarizaha.
Monasterium sancti Bonifacij.
Monasterium sancti Vvigberti.

IN ALEMANNIA.

Monasterium Clehenuvanc.
Monasterium Fruhelinuvanc.
Monasterium Nazaruda.
Monasterium Campita.

IN BAVARIA.

Monasterium Altemburc.
Monasterium Alcabe.
Monasterium Creausa.
Monasterium Mathasco.
Monasterium Buria.

Hæc sunt quæ nec dona nec militiam dare debent, sed solas orationes pro salute Imperatoris vel filiorum ejus & stabilitate imperij, numero XVIII.

MOnasterium Melaredum.
Monasterium Fossatus.
Monasterium Luda.
Monasterium sancti Gregorij.
Monasterium sancti Mauri.
Monasterium Eborreheim.
Monasterium Clinga.

Monasterium Saviniciaco.
Monasterium Crudatis.
Monasterium Dusera.
Monasterium Loruvim.

VLTRA RHENVM.

Monasterium Sceuvanc.
Monasterium Sculturbura.

IN BAVARIA.

Monasterium Berch.
Monasterium Mechema.
Monasterium Scovenauva.
Monasterium Alosceburch.
Monasterium Vveizzenbrunico.

IN AQVITANIA.

Monasterium sancti Philiberti.
Monasterium sancti Maxentij.
Monasterium Carroffinij.
Monasterium Brantosmurij.
Monasterium sancti Savini.
Monasterium sanctæ Crucis puellarum.
Monasterium sanctæ Mariæ in Lemovicas.
Monasterium Mastracurij.
Monasterium Menadinij.
Monasterium Magnilocum.
Monasterium Conquas.
Monasterium sancti Antonij.
Monasterium Musciacum.

IN SEPTIMANIA.

Monasterium S. Ægidij in valle Flaviana.
Monasterium Psalmodium.
Monasterium Anianum.
Monasterium sancti Tiberij.
Monasterium Villamagna.
Monasterium sancti Petri in Lunate.
Monasterium Caunas.
Monasterium Castrelli malasci.
Monasterium sanctæ Mariæ Capariensis.
Monasterium sanctæ Mariæ ad Orubionem.
Monasterium sancti Laurentij.
Monasterium sanctæ Eugeniæ.
Monasterium sancti Hilarij.
Monasterium Valle Asperij.

IN TOLOSANO.

Monasterium sancti Papuli.
Monasterium Suricinium.
Monasterium Asilo.
Monasterium Venercha.

IN VVASCONIA.

Monasterium Cella fraxilij.
Monasterium Cimorra.
Monasterium Piciano.
Monasterium Altum fragitum.
Monasterium sancti Savini.

Hic prædictis monasteriis præfatus Imperator, sicut supradictum est, statutum scribi fecit, atque manu sua firmavit, & anulo suo imperiali sigillare fecit.

DECRETVM CONFIRMATIONIS.

Quo Ludovicus Pius Imperator donationes Ecclesiæ Romanæ ab avo suo Pippino Rege & à patre Karolo Magno Imperatore factas Paschali Papæ confirmavit.

Ivo par. 5. c. 51. Dist. 63. c. 30. Ego Ludovicus.

IN nomine Domini Dei omnipotentis Patris & Filij & Spiritus sancti. Ego Hludouvicus Imperator Augustus statuo & concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro principi Apostolorum, & per te Vicario tuo Domno Paschali summo Pontifici & universali Papæ & successoribus ejus in perpetuum, sicut à prædecessoribus nostris usque nunc in vestra potestate & dictione tenuistis & disposuistis, civitatem Romanam cum ducatu suo & suburbanis atque viculis omnibus & territoriis ejus montanis & maritimis littoribus & portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis in Tusciæ particibus, id est, Portum, Centumcellas, Cære, Bledam, Marturanum, Sutrium, Nepe, Castellum Gallesij, Hortam, Polimartium, Amenam, Tudertum, Perusium, cum aliis tribus insulis suis, id est, majorem & minorem, Pulvensam, & Lacum, Narniam, Otriculum, cum omnibus finibus ac territoriis ad supradictas civitates pertinentibus. Simili

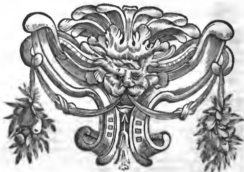
Simili modo & in partibus Campaniæ Signiam, Anagniam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Frusinonem, cum aliis partibus Campaniæ, necnon & Tibur, cum omnibus finibus & territoriis ad easdem civitates pertinentibus. Necnon & exarchatum Ravennatensem sub integritate, cum urbibus, civitatibus, oppidis, & castellis quæ piæ recordationis Domnus Pippinus Rex ac bonæ memoriæ genitor noster Karolus Imperator beato Petro Apostolo & prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam restituerunt, hoc est, civitatem Ravennam & Æmiliam, Bobium, Cæsenam, Forum Pompilij, Forum Livij, Fauentiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, & Adriam, & Gabelum, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra maríque ad prædictas civitates pertinentibus. Simúlque & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Humanam, Æsium, Forum Sempronij, Montem Feretri, Vrbinum, & territorium Valvense, Calles, Luceolos, Eugubium, cum omnibus finibus ac terris ad easdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense, sicut à genitore nostro Karolo Imperatore beato Petro Apostolo per donationis scriptum concessum est sub integritate, quemadmodum ab Itherio & Macenario Abbatibus, Missis illius, inter idem territorium Sabinense & Reatinum definitum est. Item in partibus Tusciæ Longobardorum, Castellum Felicitatis, Vrbevetum, Balneum Regis, Ferenti Castrum, Viterbium, Martam, Tuscaniam, Populoniam, Soanam, Rosellas. Et insulas Corsicam & Sardiniam & Siciliam sub integritate, cum omnibus adjacentibus & territoriis maritimis, littoribus, portubus ad supradictas civitates & insulas pertinentibus. Item in partibus Campaniæ, Soram, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam, & patrimonia ad potestatem & ditionem nostram pertinentia, sicut est patrimonium Beneventanum, & Salernitanum, & patrimonium Calabriæ inferioris & superioris, & patrimonium Neapolitanum, & ubicunque in partibus regni atque imperij à Deo nobis commissi patrimonia nostra esse noscuntur. Has omnes supradictas provincias, urbes, civitates, oppida & castella, viculos & territoria, simúlque & patrimonia, jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre Apostole, & per te Vicario tuo spirituali patri nostro Paschali summo Pontifici & universali Papæ ejúsque successoribus usque ad finem seculi eo modo confirmamus ut in suo detineant jure, principatu, ac ditione. Simili modo per hoc nostrum confirmationis decretum firmamus donationes quas piæ recordationis Domnus Pippinus Rex avus noster & postea Domnus & genitor noster Karolus Imperator beato Petro Apostolo spontanea voluntate contulerunt. Necnon & censum & pensiones seu ceteras donationes quæ annuatim in palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, & inter sanctæ memoriæ Hadrianum Papam & Domnum & genitorem nostrum Karolum Imperatorem convenit, quando eidem Pontifici idem de supradictis ducatibus, id est, Tuscano & Spoletano, suæ auctoritatis præceptum confirmavit. Eo scilicet modo, ut annis singulis supradictus census Ecclesiæ beati Petri Apostoli persolvatur, salva super eosdem ducatus nostra in omnibus dominatione & illorum ad nostram partem subjectione. Ceterùm, sicut diximus, omnia superiùs nominata ita ad nostram partem per hoc nostræ confirmationis decretum roboramus ut in vestro vestrorúmque successorum permaneant jure, principatu, atque ditione, ut neque à nobis neque à filiis & successoribus nostris per quodlibet argumentum sive machinationem in quacunque parte minuatur vestra potestas, aut vobis de suprascriptis omnibus vel successoribus vestris inde aliquid subtrahatur, de suprascriptis videlicet urbibus, provinciis, civitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon & pensionibus atque censibus; ita ut neque nos ea subtrahamus, neque quibuslibet subtrahere volentibus consentiamus; sed potiùs omnia quæ superiùs leguntur, id est, provincias, civitates, urbes, oppida, castella, territoria, patrimonia, atque insulas, census, ac pensiones Ecclesiæ beati Petri Apostoli & Pontificibus in sacratissima illius sede in perpetuum residentibus, in quantum possumus, defendere nos promittimus, ad hoc ut omnia ea in illius ditione ad utendum & fruendum atque disponendum firmiter valeat obtinere; nullámque in eis nobis partem aut potestatem disponendi aut judi-

candi subtrahendive aut minorandi vendicamus, nisi quando ab eo qui illo tempore hujus sanctæ Ecclesiæ regimen tenuerit rogati fuerimus. Et si quilibet homo de supradictis civitatibus ad vestram Ecclesiam pertinentibus ad nos venerit, subtrahere se volens de vestra jurisdictione vel potestate, vel quamlibet aliam iniquam machinationem metuens, aut culpam commissam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus nisi ad justam pro eo faciendam intercessionem; ita duntaxat si culpa quam commisit venialis fuerit inventa; sin aliter, comprehensum vestræ potestati eum trademus. exceptis his qui violentiam vel oppressionem potentium passi ideo ad nos veniant ut per nostram intercessionem justitiam accipere mereantur; quorum altera conditio est, & à superioribus valde disjuncta. Et quando divina vocatione hujus sacratissimæ sedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro aut Francus aut Longobardus aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus licentiam habeat contra Romanos aut publicè aut privatim veniendi aut electionem faciendi; nullúsque in civitatibus vel territoriis ad Ecclesiam beati Petri pertinentibus aliquod malum propter hoc facere præsumat. Sed liceat Romanis cum omni veneratione & sine aliqua perturbatione honorificam suo Pontifici exhibere sepulturam, & eum quem divina inspiratione & beati Petri intercessione omnes Romani uno consilio atque concordia sine aliqua promissione ad pontificatus ordinem elegerint, sine aliqua ambiguitate & contradictione more canonico consecrari. Et cùm consecratus fuerit, legati ad nos vel ad successores nostros Reges Francorum dirigantur, qui inter nos & illum amicitiam & caritatem ac pacem socient, sicut temporibus piæ recordationis Domni Karoli atavi nostri, sive Domni Pippini avi nostri, vel & Karoli Imperatoris genitoris, consuetudo erat faciendi. Hoc autem ut ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris firmum esse credatur, firmiúsque per futuras generationes & secula ventura custodiatur, propriæ manus signaculo & venerabilium Episcoporum atque Abbatum vel optimatum nostrorum sub jurejurando & subscriptionibus pactum istud nostræ confirmationis roboravimus, & per legatum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Theodorum Nomenclatorem Domno Paschali Papæ direximus.

Dist. 63. c 30 Ego Ludovicus § Quando.

Ego Ludovicus misericordia Dei Imperator subscripsi.

Et subscripserunt tres filij ejus, & Episcopi decem, & Abbates octo, & Comites quindecim, & Bibliothecarius unus, & Mansionarius unus, & Ostiarius unus.

CAPITULARE PRIMUM ANNI DCCCXIX.

SIVE

Capitula addita ad legem Salicam in generali populi conventu habito apud Aquisgranum post natale Domini anno quinto imperij Ludovici Pij desinente.

Hæc capitula Domnus Hludouvicus Imperator anno imperij sui quinto cum universo cœtu populi in Aquisgrani palatio promulgavit atque legi Salicæ addere præcepit. Ipséque postea, cùm in Theodonis villa generalem conventum habuisset, ulteriùs capitula appellanda esse prohibuit, sed ut lex tantùm dicerentur voluit.

INCIPIUNT CAPITULA.

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De honore Ecclesiarum.

IV. 13. I. SI quis aut ex levi causa aut sine causa hominem in Ecclesia interfecerit, de vita componat. Si verò foris rixati fuerint, & unus alterum in Ecclesiam fugerit, & ibi se defendendo eum interfecerit, si hujus facti testes non habuerit, cum duodecim conjuratoribus legitimis per sacramentum adfirmet se defendendo eum interfecisse, & post hæc sexcentos solidos ad partem Ecclesiæ quam illo homicidio polluerat & insuper bannum nostrum solvere cogatur; is verò qui interfectus est absque compositione jaceat. ac deinde interfector secundùm judicium canonicum congruam facinori quod admisit pœnitentiam accipiat. Si proprius servus hoc commiserit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc sponte an se defendendo fecisset. Et si manus ejus exusta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, dominus ejus juxta quod vuirgildus illius est ad Ecclesiam persolvat, aut eum, si voluerit, eidem Ecclesiæ tradat. De ecclesiastico & fiscalino & beneficiario servo volumus ut pro una vice vuirgildus ejus pro eo componatur, altera vice ipse servus ad suppli-

cium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis, qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in atrio Ecclesiæ, cujus porta reliquiis sanctorum consecrata est, hujusmodi homicidium perpetratum fuerit, simili modo emendetur vel componatur. Si verò porta Ecclesiæ non est consecrata, eo modo componatur quod in atrio committitur sicut componi debet quod in immunitate violata committitur.

De injuriis sacerdotum in Ecclesiis factis.

Ibid. 14. II. Sanguinis effusio in Ecclesia facta cum fuste, si Presbyter fuerit, triplo componatur, duas partes eidem Presbytero, tertia pro fredo ad Ecclesiam, & insuper bannus noster. Similiter de Diacono juxta compositionem ejus in triplo cum banno nostro componatur. De Subdiacono similiter in triplo secundùm suam compositionem. Et de uniuscujusque ordinis Clerico secundùm suam compositionem in triplum persolvatur, & insuper bannus noster. Similiter & de ictu sine sanguinis effusione de uniuscujusque ordinis Clerico secundùm suam compositionem in triplo, & bannus noster. Et qui non habet unde ad Ecclesiam persolvat, tradat se in servitium eidem Ecclesiæ usque dum totum debitum persolvat.

De viduis & pupillis & pauperibus.

Ibid. 16. III. Ut quandocunque in mallum ante Comitem venerint, primò eorum causa audiatur & definiatur. Et si testes per se ad causas suas quærendas habere non potuerint, vel legem nescierint, Comes illos vel illas adjuvet, dando eis talem hominem qui rationem eorum teneat, vel pro eis loquatur.

De raptu viduarum.

Ibid. 17. IV. Qui viduam intra proximos triginta dies viduitatis suæ vel invitam vel volentem sibi copulaverit, bannum nostrum id est sexaginta solidos in triplo componat. Et si invitam eam duxit, legem suam ei componat, illam verò ulterius non adtingat.

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

Ibid. 18. V. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, & vuirgildum ejus proximis ejus persolvat.

Ut omnis homo liber potestatem habeat ubicunque voluerit res suas dare pro salute animæ suæ.

Ibid. 19. VI. Si quis res suas pro salute animæ suæ vel ad aliquem venerabilem locum, vel propinquo suo, vel cuilibet alteri tradere voluerit, & eo tempore intra ipsum comitatum fuerit in quo res illæ positæ sunt, legitimam traditionem facere studeat. Quòd si eodem tempore quo illas tradere vult extra eundem comitatum fuerit, id est, sive in exercitu, sive in palatio, sive in alio quolibet loco, adhibeat sibi vel de suis pagensibus, vel de aliis qui eadem lege vivant qua ipse vivit, testes idoneos, vel si illos habere non potuerit, tunc de aliis quales ibi meliores inveniri possint, & coram eis rerum suarum traditionem faciat, & fidejussores vestituræ donet ei qui illam traditionem accipit ut vestituram faciat. Et postquam hæc traditio ita facta fuerit, heres illius nullam de prædictis rebus valeat facere repetitionem. Insuper & ipse per se fidejussionem faciat ejusdem vestituræ, ne heredi ulla occasio remaneat banc traditionem immutandi, sed potius necessitas incumbat illam perficiendi. Et si nondum res suas cum coheredibus suis divisas habuit, non ei hoc sit impedimento; sed coheres ejus, si sponte noluerit, aut per Comitem aut per Missum ejus distringatur ut divisionem cum illo faciat ad quem defunctus hereditatem suam voluit pervenire. Et si cuilibet Ecclesiæ eam tradere rogavit, coheres ejus eam legem cum illa Ecclesia de prædicta hereditate habeat quam cum alio coherede suo habere debebat. Et hoc observetur erga patrem & filium & nepotem usque ad annos legitimos. Postea ipsæ res ad immunitatem ipsius Ecclesiæ redeant.

De homicidiis prohibendis.

VII. Quicunque hominem aut ex levi causa aut sine causa interfecerit, vuirgildum ejus his ad quos ille pertinet componat. Ipse verò propter talem præsumptionem in exilium mittatur ad quantum tempus nobis placuerit. Res tamen suas non amittat. Ibid. 10.

Quid in compositione vuirgildi dari debeat.

VIII. In compositionem vuirgildi volumus ut ea dentur quæ in lege continentur; excepto accipitre & spata, quia propter illa duo aliquoties perjurium committitur, quando majoris pretij quàm illa sint esse jurantur. Ibid. 11.

De raptu alienarum sponsarum.

IX. Si quis sponsam alienam rapuerit, aut patri ejus, aut ei qui legibus ejus defensor esse debet, cum sua lege eam reddat; & quicquid cum ea tulerit, semotim Ibid. 11.

unamquamque rem secundùm legem reddat. Et si hoc defensor ejus perpetrari consenserit, & ideo raptori nihil quærere voluerit, Comes singillatim de unaquaque re freda nostra ab eo exactare faciat. Sponso verò legem suam componat, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos solvat, vel in præsentiam nostram Comes eum advenire faciat, & quanto tempore nobis placuerit in exilio maneat, & illam feminam ei habere non liceat.

De falsis testibus convincendis.

Ibid. 23. X. Si quis cum altero de qualibet causa contentionem habuerit, & testes contra eum per judicium producti fuerint, si ille falsos eos esse suspicatur, liceat ei alios testes, quos meliores potuerit, contra eos opponere, ut veracium testimonio falsorum testium perversitas superetur. Quòd si ambæ partes testium ita inter se dissenserint ut nullatenus una pars alteri cedere velit, eligantur duo ex ipsis, id est, ex utraque parte unus, qui cum scutis & fustibus in campo decertent utra pars falsitatem, utra veritatem suo testimonio sequatur. Et campioni qui victus fuerit, propter perjurium quod ante pugnam commisit, dextera manus amputetur. Ceteri verò ejusdem partis testes, qui falsi apparuerint, manus suas redimant. Cujus compositionis duæ partes ei contra quem testati sunt dentur, tertia pro fredo solvatur. Et in seculari quidem causa hujuscemodi testium diversitas campo comprobetur. In ecclesiasticis autem causis, ubi de una parte seculare, de altera verò ecclesiasticum negotium est, idem modus observetur. Vbi verò ex utraque parte ecclesiasticum fuerit, rectores earundem Ecclesiarum, si se familiariter pacificare velint, licentiam habeant. Si autem de hujuscemodi pacificatione inter eos convenire non possunt, advocati eorum in mallo publico ad præsentiam Comitis veniant, & ibi legitimus terminus eorum contentionibus imponatur. Testes verò de qualibet causa non aliunde quærantur nisi de ipso comitatu in quo res unde causa agitur positæ sunt: quia non est credibile ut vel de statu hominis vel de possessione cujuslibet per alios meliùs rei veritas cognosci valeat quàm per illos qui vicimores sunt. Si autem contentio quæ inter eos exorta est, in confinio duorum comitatuum fuerit, liceat eis de vicina centena adjacentis comitatus ad causam suam testes habere.

De proprio in bannum misso.

XI. Cujuscunque hominis proprietas ob crimen aliquod quod idem habet commissum in bannum fuerit missa, & ille re cognita, ne justitiam faciat, venire distulerit, annúmque ac diem in eo banno illam esse permiserit, ulteriùs eam non adquirat, sed ipsa fisco nostro societur. Debitum verò quod is cujus ea fuit solvere debuit, per Comitem ac ministros ejus juxta æstimationem damni de rebus mobilibus quæ in eadem proprietate inventæ fuerint, his quibus idem debitor fuit exsolvatur. Quòd si rerum mobilium ibidem inventarum quantitas ad compositionem non suffecerit, de immobilibus suppleatur; & quod superfuerit, sicut dictum est, fiscus noster possideat. Si nihil super compositionem remanere potuerit, totum in illam expendatur. Si autem homo ille nondum cum suis coheredibus proprium suum divisum habuit, convocet eos Comes, & cum eis legitimam divisionem faciat; & tunc, sicut jam dictum est, partem ejus fisco nostro addicat, & compositionem de ea, juxta modum superiùs comprehensum, his ad quos illa legibus pertinet exsolvat. Quòd si non de alia re, sed de ipsa proprietate quæ in bannum missa fuit, ac per hoc in nostram potestatem redacta est, fuerat interpellatus, Comes in cujus ministerio eam esse constiterit hoc ad notitiam nostram perferre curet, ut nos eandem proprietatem, quæ secundùm supradictum modum in nostrum dominium redacta est, per præcepti nostri auctoritatem in jus & potestatem hominis qui eam quærebat, si sua esse debet faciamus pervenire. Ibid. 24.

De manuire.

XII. Si quis de statu suo, id est, de libertate vel de hereditate compellandus est, juxta legis constitutionem manniatur. De ceteris verò causis, unde quis rationem est redditurus, non manniatur, sed per Comitem banniatur. Et si post unam & alteram Comitis admonitionem aliquis ad mallum venire noluerit, rebus ejus in bannum missis venire & justitiam facere compellatur. Ibid. 25.

De faidis coërcendis.

XIII. Si quis aliqua necessitate cogente homicidium commisit, Comes in cujus ministerio res perpetrata est, & compositionem solvere & faidam per sacramentum pacificare faciat. Quòd si una pars ei ad hoc consentire noluerit, id est, Ibid. 27.

aut ille qui homicidium commisit, aut is qui compositionem suscipere debet, faciat illum Comes qui ei contumax fuerit ad præsentiam nostram venire, ut eum ad tempus quod nobis placuerit in exilium mittamus, donec ibi castigetur, ut Comiti suo inobediens esse ulteriùs non audeat, & majus damnum inde non adcrescat.

Vbi sacramenta juranda sint.

Ibid. 28. XIV. Vbi antiquitus consuetudo fuit de libertate sacramenta adhramire vel jurare, ibi mallum habeatur, & ibi sacramenta jurentur. Mallus tamen neque in Ecclesia neque in atrio ejus habeatur. Minora verò placita Comes sive intra suam potestatem vel ubi impetrare potuerit habeat. Volumus utique ut domus à Comite in loco ubi mallum tenere debet construatur, ut propter calorem solis & pluviam publica utilitas non remaneat.

De his qui de furto accusati fuerint.

Ibid. 29. XV. Si liber homo de furto accusatus fuerit, & res proprias habuerit, in mallo ad præsentiam Comitis se adhramiat. Et si res non habet, fidejussores donet qui eum adhramire & in placitum adduci faciant. Et liceat ei prima vice per sacramentum se secundùm legem idoneare, si potuerit. At si alia vice duo vel tres eum de furto accusaverint, liceat ei contra unum ex his cum scuto & fuste in campo contendere. Quòd si servus de furto accusatus fuerit, dominus ejus pro eo emendet, aut eum sacramento excuset, nisi tale furtum perpetratum habeat propter quod ad supplicium tradi debeat.

De dispectu litterarum dominicarum.

Ibid. 30. XVI. Si quis litteras nostras dispexerit, id est, tractoriam quæ propter Missos recipiendos dirigitur, aut honores quos habet amittat, aut in eo loco ubi prædictos Missos suscipere debuit tamdiu resideat & de suis rebus legationes illuc venientes suscipiat quousque animo nostro satisfactum habeat. Qui verò epistolam nostram quocunque modo dispexerit, jussu nostro ad palatium veniat, & juxta voluntatem nostram congruam stultitiæ suæ castigationem accipiat. Et si homo liber vel ministerialis Comitis hoc fecerit, honorem, qualemcunque habuerit, sive beneficium amittat. Et si servus fuerit, nudus ad palum vapulet, & caput ejus tondeatur.

De injustis teloneis & consuetudinibus.

Ibid. 31. XVII. Vt ubi tempore avi nostri Domni Pippini consuetudo fuit teloneum dare, ibi & in futurum detur. Nam ubi noviter inceptum est, ulteriùs non agatur. Et ubi necesse non est fluvium aliquem per pontem transmeare, vel ubi navis per mediam aquam aut sub pontem ierit, & ad ripam non adpropinquaverit, neque ibidem aliquid emptum vel venundatum fuerit, ulteriùs teloneum non detur. Et nemo cogat alium ad pontem ire, ubi juxta pontem aquam transmeare potest. Et qui ulteriùs in talibus locis, vel de his qui ad palatium seu in hostem pergunt, teloneum exactaverit, cum sua lege ipsum teloneum reddat, & bannum nostrum id est sexaginta solidos componat.

De his qui bonos denarios accipere nolunt.

XVIII. Quicunque liber homo denarium merum & bene pensantem recipere noluerit, bannum nostrum id est sexaginta solidos componat. Si verò servi ecclesiastici aut Comitum aut vassallorum nostrorum hoc facere præsumpserint, sexaginta ictibus vapulent. Aut si magister eorum vel advocatus, qui liber est, eos vel Comiti vel Misso nostro jussus præsentare noluerit, prædictum bannum nostrum id est sexaginta solidos componat. Ibid. 32.

De adulteratoribus monetæ.

XIX. De falsa moneta jubemus ut qui eam percussisse comprobatus fuerit, manus ei amputetur. Et qui hoc consensit, si liber est, sexaginta solidos componat. Si servus est, sexaginta ictos accipiat. Ibid. 33.

De proprio dominico sine jussione illius reddito.

XX. Si quis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris nostri fuit, alicui quærenti sine nostra jussione reddiderit, aliud tantum nobis de suo proprio cum sua lege componat. Et quicunque illud scienter per malum ingenium adquirere tentaverit, pro infideli teneatur; quia sacramentum fidelitatis, quod nobis promisit, irritum fecit; & ideo secundùm nostram voluntatem & potestatem dijudicandus est. Ibid. 34.

De pueris invitis parentibus detonsis & puellis velatis.

XXI. Si quis puerum invitis parentibus totonderit, aut puellam velaverit, legem suam in triplo componat, aut ipsi puero vel puellæ, si jam suæ potestatis sunt, aut illi in cujus potestate fuerint. Illi verò potestatem habeant capitis sui, ut in tali habitu permaneant qualis eis complacuerit. Ibid. 35.

CAPITVLARE SECVNDVM ANNI DCCCXIX.

SIVE

ALIA CAPITVLA ADDITA AD LEGEM SALICAM.

Nunc primùm edita ex veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

CAPITVLA LEGI SALICÆ ADDENDA.

CAP. I.

VT pagenses per sacramenta aliorum hominum causas non inquirantur nisi tantùm dominicas. Adtamen Comes ille si alicujus pauperis aut impotentis personæ causa fuerit, tunc Comes ille diligenter & .... sine sacramento per veriores & meliores pagenses inquirat.

II.

Vult Domnus Imperator ut in tale placitum quale ille nunc jusserit veniat unusquisque Comes, & adducat secum duodecim Scabinos, si tanti fuerint. Sin autem, de melioribus hominibus illius comitatus suppleat numerum duodenarium. Et advocati tam Episcoporum, Abbatum, & Abbatissarum ut eis veniant.

III.

Statuendum est ut unusquisque qui censum regium solvere debet, in eodem loco illum persolvat ubi pater & avus ejus solvere consueverunt.

IV.

Si homini cuilibet causam suam in placito aut coram Comite palatio alius fuerit impedimento, & causam ejus injustè disputando impedierit, tunc volumus ut sive Comes palatij seu Comes ipse in comitatu suo jubeat eum exire foras. Et si noluerit obedire, tunc solvat bannum dominicum, id est, sexaginta solidos; & illi cui adversatus est, ei donet vuadium suum pro lege sua.

V.

Volumus ut Comes potestatem habeat in placito suo facere quæ debet, nemine contradicente. Et si aliter fecerit quàm justè, ad quem factum illud pertinet veniat in præsentiam nostram, & nos illi de eodem Comite faciamus justitiam.

VI.

Vestitura Domni & genitoris nostri eo modo volumus ut teneatur, ubicunque esse dicitur, ut ...... diligentissima investigatione perquiratur. Et si inventum esse justa atque legitima, tunc vestitura dicatur. Nam aliter ne vestitura nominari debet, sive sit in ecclesiasticis sive in palatinis rebus.

VII.

De proprio quod in castellis ab avo nostro conquisitis eo modo videtur nobis esse faciendum atque discernendum ut illi tantùm propriarum rerum sui potestatem non habeant qui quandiu potuerunt restiterunt & contra illorum voluntatem in potestate avi nostri venerunt. Nam quicunque sociis suis pertinaciter resistentibus se didicerunt quamvis castellum per vim fuisset captum, propriè suum tamen in eo habere debent.

VIII.

De rebus unde Domnus Karolus Imperator legitimam vestituram habuit, & hoc ita potest investigari ut secundùm justitiam ad nos debeant pertinere, nequaquam volumus, si nostri testes boni & idonei sunt, ut alij adversùs eos in nostram contrarietatem consurgant. Adtamen in tua sit providentia ac fidelium nostrorum qui tecum sunt, qui nostri testes esse debent, boni & veraces sint. Porrò adversùs ecclesiasticas res eadem sententia maneat quæ tempore [Domni] & genitoris nostri fuerat prolata, ut Ecclesiarum defensores [res] suas contra suos adpetitores eadem lege defendant qua ipsi vixerunt

qui easdem res Ecclesiis condonaverunt. Similiter & Ecclesia eandem legem habeat adversùm petitores suos, tantùm salva nostra justitia.

IX.

De quarto capitulo expectandum censuimus donec cum plurioribus fidelibus nostris inde consideremus.

CAPITULARE TERTIUM ANNI DCCCXIX.

SIVE

CAPITULA DE INTERPRETATIONE LEGIS SALICÆ.

Nunc primùm edita ex duobus antiquis codicibus manuscriptis, uno bibliothecæ regiæ, altero sancti Remigij Remensis.

IN NOMINE DOMINI.

INCIPIUNT CAPITULA LEGIS SALICÆ.

De capitulo primo, id est, de mannire.

I. DE hoc capitulo judicatum est ut ille qui mannitur spatium mannitionis suæ per quadraginta noctes habeat. Et si Comes infra supradictarum noctium numerum mallum suum non habuerit, ipsum spatium usque ad mallum Comitis extendatur, & deinde detur ei spatium ad respectum ad septem noctes. Inde non noctium spatia, sed proximus mallus Comitis ei concedatur.

De XI. capitulo legis Salicæ.

II. Si quis servum alienum occiserit vel vendiderit, vel ingenuum dimiserit, mille quadringentis denariis, qui faciunt solidos triginta quinque, culpabitis judicetur, excepto capitale & delatura.

De hoc capite judicatum est ab omnibus, ut si ille servus qui injustè venditus vel ingenuus dimissus apparet, non alter pro eo in loco illius restituatur: quia dixerunt aliqui quòd idem servus, qui ingenuus dimissus fuerat, denuo ad servitium redire non debeat, sed pristino & domino & servitio restitutus fiat judicaverunt.

De XIV. capitulo legis Salicæ.

III. Si quis ingenuus ancillam alienam in conjugium acceperit, ipsi cum ea in servitio implicetur.

De hoc capite judicatum est ab omnibus ut si ingenua femina quemlibet servum in conjugium sumpserit, non solùm cum ipso servo in servitio permaneat, sed etiam omnes res quas habet, si eas cum parentibus suis divisas tenet, ad dominum cujus servum in conjugium accepit perveniant. Et si cum parentibus suis res paternas vel maternas non divisit, nec alicui quærenti respondere nec cum suis heredibus in rerum paternarum hereditate ultra divisor accedere possit. Similiter & si francus homo alterius ancillam in conjugium sumpserit, sic faciendum esse judicaverunt.

Item de eodem capitulo.

IV. Si quis uxorem alienam vivo marito tulerit, octo milia denar. qui faciunt solidos ducentos culpabilis judicetur.

De hoc capitulo judicatum est ut vivo marito cui eadem uxor contra legem subtracta fuerat, ab illo qui eam ei injustè tulerat cum lege reddita fiat suprascripta, id est, ducentis solidis.

De XXVI. capitulo.

V. Si quis puer infra duodecim annos aliquam culpam commiserit, fredus ei non requiratur.

De hoc capitulo judicatum est ut si infans infra duodecim annos res alterius injustè sibi usurpaverit, eas, excepto fredo, cum

cum lege sua componat, & ita manniatur sicut ille manniri * cui contra legem fecit, & ita à Comite ad mallum suum adducatur sicut ille adduci potest cui contra legem fecit. De hereditate verò paterna vel materna si aliquis eum interpellare voluerit, usque ad spatium duodecim annorum expectare judicatum est.

VI. Judicatum est ab omnibus ut si francus homo vel ingenua femina in servitio sponte sua se inplicaverit, ut si res suas, dum in libertate sua permanebat, ad Ecclesiam Dei aut cuilibet legibus tradidit, ipse cui traditæ fuerint eas habere & tenere possit. Et si filios vel filias, dum in sua fuit libertate, generavit, ipsi liberi permaneant.

De XXXVI. *capitulo.*

VII. Si quis servus hominem ingenuum occiserit, ipse homicida pro medietate compositionis parentibus hominis occisi tradatur, & aliam medietatem dominus servi se noverit solviturum. Aut si legem intellexerit, poterit se obmallare ut eodem non solvat.

Quia nullum de ecclesiastico aut beneficiario vel alterius persona servo discretionem lex facit, si ita ecclesiastici aut beneficiarij servi sicut liberorum tradi aut dimitti possunt, ad interrogationem Domni Imperatoris reservare voluerunt.

VIII. De XLVI. capitulo, id est, Qui viduam in conjugium accipere vult, judicaverunt omnes ut non ita sicut in lege Salica scriptum est eam accipiat, sed cum parentorum consensu & voluntate, velut usque nunc antecessores eorum fecerunt, in conjugium sibi eam sumat.

De XLVII. *capitulo, De eo qui villam alterius occupaverit.*

IX. De hoc capitulo judicaverunt ut nullus villam aut res alterius migrandi gratia per annos tenere vel possidere possit; sed in quacunque die invasor illarum rerum interpellatus fuerit, aut easdem res quærenti reddat, aut eas, si potest, juxta legem se defendendo sibi vendicet.

X. De affatomie dixerunt quòd traditio fuisset.

De hoc capitulo judicatum est ut sicut per longam consuetudinem antecessores eorum facientes habuerunt, ita & omnes qui lege Salica vivunt in antea habeant & faciant.

XI. Et hoc judicaverunt, ut si servus chartam ingenuitatis adtulerit, si servus ejusdem chartæ auctorem legitimum habere non potuerit, domino servi ipsam chartam falsare liceat.

XII. Et hoc judicaverunt, ut omnis qui alteri aliquid quærit, licentiam habeat prius sua testimonia producere contra eum. Et si ille cui quæritur dixerit quòd legibus teneat ea quæ tenet, & talia sunt testimonia qui hoc veraciter adfirmare possint, judicaverunt ut hujus rei veritas secundùm capitula Domni Imperatoris, quæ prius pro lege tenenda constituit, rei veritas comprobetur.

CAPITULARE QUARTUM
ANNI DCCCXIX.

Incipiunt capitula quæ per se scribenda & ab omnibus observanda sunt.

1. *De forcapiis.*
2. *De terra tributaria.*
3. *De beneficiis destructis.*
4. *De terra censali.*
5. *De nonis & decimis.*
6. *De mancipiis in villas dominicas confugientibus.*
7. *De forestibus noviter institutis.*
8. *De pontibus per diversa loca emendandis.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De forcapiis.

IV. 36. I. Si mancipia dominos suos fugerint in alienam potestatem, præcipimus ut propter hoc nullum præmium accipiat ille in cujus potestate fuerint inventa, pro eo quòd ea vel reddiderit vel foras ejecerit. Et non solùm hoc, sed etiam si ea nec reddere nec foras eicere voluerit, & legitimo domino ea contradixerit, & illa inde postea effugerint, secundùm legem ea solvere cogatur.

De terra tributaria.

Ibid. 37. II. Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum quod inde solvebatur, omni modo ad partem nostram persolvat; nisi fortè talem firmitatem de parte dominica habeat per quam ipsum tributum sibi perdonatum possit ostendere.

De beneficiis destructis.

Ibid. 38. III. Quicunque suum beneficium occasione proprij desertum habuerit, & infra annum postquam ei à Comite vel à Misso nostro notum factum fuerit, illud emendatum non habuerit, ipsum beneficium amittat.

De terra censali.

Ibid. 39. IV. Si quis terram censalem habuerit, quam antecessores sui vel ad aliquam Ecclesiam vel ad villam nostram dederunt, nullatenus eam secundùm legem tenere potest nisi ille voluerit ad cujus potestatem vel illa Ecclesia vel illa villa pertinet; nisi fortè filius aut nepos ejus sit qui eam tradidit, & ei eadem terra ad tenendum placitata sit. Sed in hac re considerandum est utrum ille qui hanc tenet dives an pauper sit, & utrum aliud beneficium habeat, vel etiam proprium. Et qui horum neutrum habet, erga hunc misericorditer agendum est, ne ex toto dispoliatus in egestatem incidat; ut aut talem censum inde persolvat qualis ei fuerit constitutus, vel portionem aliquam inde in beneficium accipiat unde se sustentare valeat.

De nonis & decimis.

Ibid. 40. V. Consideratum est ut de frugibus terræ & animalium nutrimine nonæ & decimæ persolvantur. De opere verò vel restauratione Ecclesiarum Comes & Episcopus sive Abbas unà cum Misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, considerationem faciant, ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum & restaurandum quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & vassi nostri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum ecclesiasticarum habent, vel unusquisque per se juxta quantitatem quam ipse tenet. Aut si inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æstimationem operis in argento persolvant. cum quo pretio rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere & materiam emere possit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primum quidem illas cum lege sua restituat, insuper & bannum nostrum solvat; ut ita castigatus caveat ne sæpius iterando beneficium amittat.

De mancipiis in villas dominicas confugientibus.

VI. Si cujuslibet mancipia in villam nostram confugerint, actor ejusdem villæ quærenti domino ea non contradicat, sed statim ea foras de eadem villa eiciat. Et si se putat ad ea repetenda justitiam habere, reperat illa & secundùm legem adquirat. Si verò tempore Domini Karoli genitoris nostri in villam illam confugerint, & dominus ea quærit, actor ejusdem villæ aut ea legitimè contendat, aut quærenti domino reddat. Et actor propter vestituram Domni Karoli genitoris nostri eadem mancipia contradicere non audeat, si illius propria esse noscuntur. Ibid. 41.

De forestibus noviter institutis.

VII. Ut quicunque illas habet, dimittat; nisi fortè indicio veraci ostendere possit quòd per jussionem sive permissionem Domni Karoli genitoris nostri eas instituisset; præter illas quæ ad nostrum opus pertinent, unde nos decernere volumus quicquid nobis placuerit. Ibid. 42.

De pontibus per diversa loca emendandis.

VIII. Volumus ut Missi nostri per singulas civitates una cum Episcopo & Comite Missos vel nostros homines ibidem commanentes eligant, quorum curæ sit pontes per diversa loca emendare, & eos qui illos emendare debent ex nostra jussione admonere ut unusquisque juxta suam possibilitatem & quantitatem eos emendare studeat. Ibid. 43.

CAPITULARE QUINTUM ANNI DCCCXIX.

SIVE

CAPITULA DE INSTRUCTIONE MISSORUM.

Nunc primùm edita ex tribus antiquis codicibus manuscriptis, uno bibliothecæ regiæ, altero Bigotianæ, tertio sancti Remigij Remensis.

Hæc capitula præcipuè ad legationem Missorum nostrorum ob memoriæ causam pertinentia, de quibus videlicet causis agere debeant.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De legatione omnium Missorum dominicorum.*
2. *De illis libertatibus & rebus reddendis quæ in dominica vestitura sunt, qualiter inquirantur.*
3. *De oppressione pauperum, viduarum, & pupillorum.*
4. *De injustis consuetudinibus noviter institutis.*
5. *De honore Ecclesiarum.*
6. *De nonis & decimis.*
7. *De locis dandis ad claustra Canonicorum facienda.*
8. *De observatione præceptorum dominicorum.*
9. *De his qui per occasionem immunitatis justitiam facere renuunt.*
10. *De locis jamdudum sacris & nunc spurcitia fœdatis.*
11. *De beneficiis dominicis destructis.*
12. *De falsa moneta & de aliis diversis causis prohibendis.*
13. *De Missorum dominicorum observatione.*
14. *De placitis à liberis hominibus observandis.*
15. *De debito ad opus dominicum revadiato.*
16. *De his qui ad palatium vel in hostem pergunt, vel inde redeunt.*
17. *De pontibus publicis.*
18. *De Clericis, monachis, & servis fugitivis.*
19. *De advocatis Episcoporum, Abbatum, Comitum, & Abbatissarum.*
20. *De Vicariis vel Centenariis, si latrones celaverint.*
21. *De Comitibus & Vicariis admonendis de constitutione legis.*
22. *De forestibus dominicis.*
23. *De Missis dominicis, & de his qui justitiam facere renuunt.*
24. *De Missis dominicis, ubi diutiùs non debeant immorari.*
25. *De Missis dominicis, & de Comite in aliquod missaticum directo.*
26. *De Missis dominicis, qualiter conjectum accipere debeant.*
27. *De vassis dominicis & Episcoporum vel reliquorum, qui in hoste non fuerunt.*
28. *De Episcopis, Abbatibus, & Comitibus, & de placito Missorum dominicorum.*
29. *De dispensa Missorum dominicorum.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De legatione omnium Missorum dominicorum.

IV. 44. I. Legatio omnium Missorum nostrorum hæc est. Primò, ut sicut jam aliis Missis injunctum fuit, justitiam faciant de rebus & libertatibus injustè ablatis; & si Episcopus, aut Abbas, aut Vicarius, aut Advocatus, aut quislibet de plebe hoc fecisse inventus fuerit, statim restituantur. Si verò vel Comes vel actor

dominicus vel alter Missus palatij nostri hoc perpetraverit, & in nostram potestatem redegerit, res diligenter investigata & descripta ad nostrum judicium reservetur.

De illis libertatibus & rebus reddendis quæ in dominica vestitura sunt, qualiter inquirantur.

Ibid. 45. II. Volumus autem ut de his libertatibus & rebus reddendis quæ in nostra vestitura sunt primò per optimos quosque inquiratur. Et si per illos inveniri non possit, tunc per eos qui post illos in illa vicinia meliores sunt. Et si nec per illos rei veritas inveniri potest, tunc liceat litigantibus ex utraque parte testes adhibere. Et si discordaverint, secundùm institutionem à nobis promulgatam examinentur.

De oppressione pauperum, viduarum, & pupillorum.

Ibid. 46. III. De pauperibus, viduis, & pupillis injustè oppressis, ut adjuventur & releventur.

De injustis consuetudinibus noviter institutis.

Ibid. 47. IV. De injustis occasionibus & consuetudinibus noviter institutis, sicut sunt tributa & telonei in media via, ubi nec aqua, nec palus, nec pons, nec aliquid tale fuerit unde justè census exigi possit, vel ubi naves subtus pontes transire solent, sive in medio flumine, ubi nullum obstaculum est, ut auferantur. Antiquæ autem ad nostram notitiam deferantur.

De honore Ecclesiarum.

Ibid. 48. V. De honore Ecclesiarum, ut per omnia eis exhibeatur sicut nuper à nobis cum consensu omnium fidelium nostrorum constitutum est. Et ut hoc Missi nostri omnibus in sua legatione constitutis notum efficiant.

De nonis & decimis.

Ibid. 49. VI. De nonis & decimis, ut secundùm jussionem nostram dentur.

De locis dandis ad claustra Canonicorum facienda.

Ibid. 50. VII. De locis dandis ad claustra Canonicorum facienda, si terra de ejusdem Ecclesiæ rebus fuerit, reddatur ibi. Si de alterius Ecclesiæ vel liberorum hominum, commutetur. Si autem de fisco nostro fuerit, nostra libertate concedatur.

De observatione præceptorum dominicorum.

Ibid. 51. VIII. De observatione præceptorum nostrorum & immunitatum, ut ita observentur sicut à nobis & ab antecessoribus nostris constitutum est.

De his qui per occasionem immunitatis justitiam facere renuunt.

IX. De his qui per occasionem immunitatis justitiam facere renuunt, ut hoc observetur quod à nobis constitutum est. Ibid. 52.

De locis jamdudum sacris & nunc spurcitia fœdatis.

X. De locis jamdudum sacris & nunc spurcitia fœdatis, ut juxta possibilitatem in antiquum statum reformentur. Ibid. 53.

De beneficiis dominicis destructis.

XI. De beneficiis nostris, quæ destructa inveniuntur, hoc impleatur quod nuper à nobis constitutum est. Ibid. 54.

De falsa moneta & de aliis diversis causis prohibendis.

XII. De nova moneta, & de falsa moneta, & de dispectu litterarum nostrarum, & de latronibus coërcendis vel puniendis, & de faidis pacandis, de homicidiis prohibendis, de perjuriis & falsis testibus compescendis, de his omnibus vel ceteris his similibus hoc quod modò constituimus omnibus adnuntietur & in futurum observetur. Ibid. 55.

De Missorum dominicorum observatione.

XIII. Hoc volumus ut Missi nostri observent, ut quicquid de his causis vel simul vel singillatim emendare potuerint, emendent; & ea quæ emendaverint, diligenter scriptis notent. Et hoc sic peragere curent quatenus justè reprehendi à quoquam nullatenus possint. Et quæ facere debent aut possunt, nullatenus prætermittant; immo caveant ne, quod absit, aut gratia alicujus aut honoris aut timoris sive odij causa illud quod agere debent omittant. Et summopere studeant ut hoc quod per se efficere non possunt, nobis notum faciant. Et omnimodis prævideant ut per singula capitula tam verbis quàm scriptis de omnibus quæ illic peregerint nobis rationem reddere valeant. Ibid. 56.

De placitis à liberis hominibus observandis.

XIV. De placitis si quidem quos liberi homines observare debent constitutio genitoris nostri penitùs observanda atque tenenda est, ut videlicet in anno tria solummodo generalia placita observent, & nullus eos ampliùs placita observare compellat; nisi fortè quilibet aut accusatus fuerit, aut alium accusaverit, aut ad testimonium perhibendum vocatus fuerit. Ad cetera verò quæ Centenarij tenent non alius venire jubeatur nisi qui aut litigat, aut judicat, aut testificatur. Ibid. 57.

De debito ad opus dominicum reuvadiato.

Ibid. 58. XV. Ut de debito quod ad opus nostrum fuerit reuvadiatum talis consideratio fiat ut is qui ignoranter peccavit, non totum secundùm legem componere cogatur, sed juxta quod possibile visum fuerit. Is verò qui tantùm mala voluntate peccavit, totam legis compositionem cogatur exsolvere.

De his qui ad palatium vel in hostem pergunt, vel inde redeunt.

Ibid. 59. XVI. Ut nullus ad palatium vel in hostem pergens, vel de palatio vel de hoste rediens, tributum quod trasturas vocant solvere cogatur.

De pontibus publicis.

Ibid. 60. XVII. Ut pontes publici qui per bannum fieri solebant, anno præsente in omni loco restaurentur.

De Clericis, monachis, & servis fugitivis.

Ibid. 61. XVIII. Ut Clerici & monachi & servi fugitivi ad loca sua redire jubeantur.

De advocatis Episcoporum, Abbatum, Comitum, & Abbatissarum.

Ibid. 62. XIX. Ut nullus Episcopus, nec Abbas, nec Comes, nec Abbatissa Centenarium Comitis advocatum habeat.

De Vicariis vel Centenariis, si latrones celaverint.

Ibid. 63. XX. Ut Vicarij vel Centenarij, qui fures & latrones vel celaverint vel defenderint, secundùm sibi datam sententiam dijudicentur.

De Comitibus & Vicariis admonendis de constitutione legis.

Ibid. 64. XXI. Ut Comites & Vicarij & Centenarij de constitutione legis admoneantur, qua jubetur ut propter justitiam pervertendam munera non accipiant.

De forestibus dominicis.

Ibid. 65. XXII. De forestibus nostris, ut ubicunque fuerint diligentissimè inquirant quomodo salvæ sint & defensæ, & ut Comitibus denuntient ne ullam forestem noviter instituant; & ubi noviter institutas sine nostra jussione invenerint, dimittere præcipiant.

De Missis dominicis, & de his qui justitiam facere renuunt.

Ibid. 66. XXIII. Ut ubicunque ipsi Missi aut Episcopum aut Abbatem aut alium quemlibet quocunque honore præditum invenerint qui justitiam facere vel noluit vel prohibuit, de ipsius rebus vivant quandiu in eo loco justitias facere debent.

De Missis dominicis, ubi diutiùs non debeant immorari.

XXIV. Ut in illius Comitis ministerio qui bene justitias factas habet ijdem Missi diutiùs non morentur, neque illuc multitudinem convenire faciant; sed ibi moras faciant ubi justitia vel minùs vel negligenter facta est. Ibid. 67.

De Missis dominicis, & de Comite in aliquod missaticum directo.

XXV. Ut in illius Comitis ministerio iidem Missi nostri placitum non teneant qui in aliquod missaticum directus est, donec ipse reversus fuerit; ut causa quæ adhuc coram Comite non fuit, & is qui se reclamat propter suam stultitiam aut contumaciam Comitem inde appellare noluit, iterum Comiti commendetur. Ibid. 68.

De Missis dominicis, qualiter conjectum accipere debeant.

XXVI. Ut Missi nostri qui vel Episcopi vel Abbates vel Comites sunt, quandiu prope suum beneficium fuerint, nihil de aliorum conjecto accipiant. Postquam verò inde longè recesserint, tunc accipiant secundùm quod in sua tractoria continetur. Vassi verò nostri & ministeriales, qui Missi sunt, ubicunque venerint conjectum accipiant. Ibid. 69.

De vassis dominicis & Episcoporum vel reliquorum, qui in hoste non fuerunt.

XXVII. Ut vassi nostri, & vassi Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, & Comitum, qui anno præsente in hoste non fuerunt, heribannum reuvadient; exceptis his qui propter necessarias causas & à Domno ac genitore nostro Karolo constitutas domi dimissi fuerunt, id est, qui à Comite propter pacem conservandam, & propter conjugem ac domum ejus custodiendam, & ab Episcopo vel Abbate vel Abbatissa similiter propter pacem conservandam & propter fruges colligendas & familiam constringendam & Missos recipiendos dimissi fuerunt. Ibid. 70.

De Episcopis, Abbatibus, & Comitibus, & de placito Missorum dominicorum.

XXVIII. Ut omnis Episcopus, Abbas, & Comes, excepta infirmitate vel nostra jussione, nullam excusationem habeat quin ad placitum Missorum nostrorum veniat, aut talem vicarium suum mittat qui in omni causa pro illo reddere rationem possit. Ibid. 71.

De dispensa Missorum dominicorum.

XXIX. De dispensa Missorum nostrorum, qualiter unicuique juxta suam Ibid. 72.

qualitatem dandum vel accipiendum sit, videlicet Episcopo panes quadraginta, frifcingæ tres, de potu modij tres, porcellus unus, pulli tres, ova quindecim, annona ad caballos modij quatuor. Abbati, Comiti, atque ministeriali nostro unicuique dentur cotidie panes triginta, frifcingæ duæ, de potu modij duo, porcellus unus, pulli tres, ova quindecim, annona ad caballos modij tres. Vassallo nostro panes decem & septem, frifcinga una, porcellus unus, de potu modius unus, pulli duo, ova decem, annona ad caballos modij duo.

CAPITVLARE SEXTVM ANNI DCCCXIX.

SIVE

CAPITVLARE MISSORVM DOMINICORVM.

Nunc primùm editum ex vetustissimo codice MS. monasterij sancti Galli in Helvetia.

Cap. I.

De statu Ecclesiæ & honore Pontificum, ut canonicè secundùm jussionem Dominorum nostrorum vivere & conversare debeant.

II.

Vt Sacerdotes & Clericos secundùm normam priorum patrum vivant.

III.

Vt tam monachi quàm monachæ, ubicunque fuerint, regulariter vitam degant.

IV.

De restauratione Ecclesiarum vel luminaria, seu officia etiam & Missas, necnon & sacritecta, ut in quantum possibilitas fuerit, per jussionem Dominorum nostrorum, ubi necessitas, restauratæ & emendatæ fiant.

V.

De Ecclesiis & monasteria & senodochia quæ ad mundio palatij pertinent aut pertinere debent, nt unusquisque justitiam Dominorum nostrorum Regum & eorum rectum consentiat.

VI.

De causis inlicitis conjunctionibus omnibus vel etiam ceteris nefandas res, ut unusquisque in sua parrochia unà cum consensu & adjutorio Comitis sui hoc pleniter sub celeritate amputare & emendare studeat. Et qui hoc facere non potuerit, ad aures piissimi Domini nostri vel ejus * posteribus hoc innotescat absque tarditate, ut malum quod perpetratum est canonicè emendatum fiat.

* Proceribus

VII.

De viduis & orfanis & pauperibus vel omnibus impotentibus, ut in eleemosyna Dominorum nostrorum Regum eorum justitiam pleniùs accipiant.

VIII.

De homicidiis & perjuriis, sacrilegis, & falsis testimoniis, & hoc quod nefandum aut contrarium sacris canones esse videtur, & hoc pleniter per vestram monitionem & per judicium Comitis emendatum fiat. Et qui hoc facere noluerit, absque tarditate auribus præcellentissimi Domini nostri vel ejus posteribus hoc patefaciat.

IX.

De decimis, ut unusquisque suam decimam ad Ecclesiam offerat, sicut mos vel sacra consuetudo esse dinoscitur.

X.

Vt illi electi qui illos episcopatos tenent, qui canonicæ esse potest, sub celeritate sacratos fiant.

XI.

Volumus quidem ut ea quæ superiùs retulimus ut unusquisque bonum certamen exinde habeant, seu & de aliis causis quas minimè in hoc capitulare inseruimus, & necessarij sunt commendandi per vestram sanctissimam monitionem emenda. Et qui

hoc facere neglexerit, si sacerdos aut Clericus fuerit, sciat se canonicum subjacere servitium; & si laicus, Dominorum nostrorum judicio & ejus proceribus sustinere.

Explicit.

CAPITULARE ANNI DCCCXXI.

SIVE

Capitula data apud Theodonis villam anno DCCCXX. in generali populi conventu.

Nunc primùm edita ex duobus antiquis exemplaribus MSS. bibliothecæ Colbertinæ.

Ubi telonea exigi & ubi non exigi debeant.

I. Volumus firmiter omnibus in imperio nostro nobis à Deo commisso notum fieri ut nullus teloneum exigat nisi in mercatibus, ubi communia commercia emuntur ac venundantur; neque in pontibus, nisi ubi antiquitus telonea exigebantur; neque in ripis aquarum, ubi tantùm naves solent aliquibus noctibus manere; neque in silvis, neque in stratis, neque in campis, neque subtus pontem transeuntibus, nec alicubi, nisi tantùm ubi aliquid emitur aut venditur qualibet causa res ad communem usum pertinens, & ubi emptor cujuslibet utitur herba aut lignis aut aliis villaticis commodis, cum eo cujus sunt quibus utitur agat juxta æstimationem usus, & quod justum est de tali re illi persolvat. Quòd si aliquis constituta mercata fugiens, ne teloneum solvere cogatur, & extra prædicta loca aliquid emere voluerit, & hujusmodi inventus fuerit, constringatur & debitum telonei persolvere cogatur. Et quisquis hujusmodi justa telonea solvere declinantem susceperit sive celaverit, id secundùm suam legem emendare compellatur. Is tamen quem celavit debitum teloneum persolvat. Ceterùm, sicut superiùs dictum est, nisi in memoratis locis nemo à quolibet exigat telonea. Et si fecerit contra hæc præcepta nostra, sciat se esse damnandum sexaginta summa solidorum.

De dispensa fidelium nostrorum.

II. Sive carris, sive sagmariis, sive friskingis, sive aliis quibuslibet vehiculis, tam eorum qui nobis assiduè in palatio deserviunt, quàmque & eorum qui ad palatium eorum dispensam ducunt, nemo in pontibus, neque in navibus, neque in quibuslibet aliis locis, ab eis teloneum exigere præsumat. Quòd si fecerit, noverit se similiter sexaginta summa solidorum pœna plectendum. Quòd si aliquis repertus fuerit qui ea quæ præmissa sunt non ad suam dispensam, nec ad proprios usus, sed potiùs venundandi causa ea duxerit, noverit se sicut superiùs comprehensum est esse damnandum.

Qualis census exigi debeat de pontibus emendatis.

III. Nemo ex his qui pontes faciunt aut de immunitatibus aut de fiscis aut de liberis hominibus cogantur pontaticum de eodem quem fecerunt ponte persolvere. Et si fortè quilibet voluerit ex propriis facultatibus eundem pontem emendare vel reficere, quamvis de suis propriis rebus eundem pontem emendet vel reficiat, non tamen de eodem ponte majorem censum exigere præsumat nisi sicut consuetudo fuit & justum esse dinoscitur.

Ut nullus liber homo ad brolios dominicos operari cogatur.

IV. Omnibus notum sit quia nolumus ut liber homo ad nostros brolios operari cogatur. Attamen de aliis publicis functionibus, quas solebant juxta antiquam consuetudinem facere, nemo se pro hac causa excuset.

De capitulis præterito anno additis legi Salicæ.

V. Generaliter omnes admonemus ut

capitula quæ præterito anno legi Salicæ per omnium consensum addenda esse censuimus, jam non ulteriùs capitula sed tantùm lex dicantur, immo pro lege teneantur.

LUDOVICI PII IMP.

Epistola ad monachos Anianenses, data circa annum Christi DCCCXXI.

IN nomine Domini Dei & salvatoris nostri Iesu Christi. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Augustus venerabilibus fratribus in Aniano sive Gellone monasterio constitutis. Proximè accidit Agobardum Archiepiscopum ad nostram devenisse præsentiam; qui indicavit nobis quomodo eo præsente & Nebridio Archiepiscopo sine mora omnes pari consensu Tructesindum super vos elegissetis Abbatem. Cui facto, quia rationabile nobis videbatur, adsensum præbere non distulimus, id desiderantes ac optantes ut pietas divina id ad suam & vestram communem salutem proficere faciat quòd ille patris ac pastoris inter vos locum obtineat, & vos ut Christi oves pro humilitate ac devotione, sicut dignum ac rectum & justum est, subditi & obedientes ei sitis; & hæc obedientia & humilitatis subjectio caritatis munimine est roboranda, quam sine simulatione falsæ extrinsecus ostentationis in vobis fieri necesse est. Vos enim optimè nostis cum quanto studio & sudore à beatæ memoriæ Domno Benedicto patre vestro locus iste primò inchoatus ac constructus est; deinde qua diligentia ille nitebatur ut vos, quos divina superni pastoris gratia per suæ devotionis instantiam inibi coadunaverat, secundùm monasticæ vitæ regulam rectè conversaremini; quod &, Deo largiente, juxta id quod desideravit ad effectum perduxit. Sed & de sacrosancto eodem examine per imperium à Deo nobis commissum longè latèque piæ conversationis normam cooptavit, ac vobis disseminare non destitit. Et cùm profectò ita se res habeat, dignum vos admonere statuimus ut Deo cooperante id efficere studeatis ne in diebus vestris res tam egregiè inchoata & ad incrementum perducta quolibet casu quicquam detrimenti sumat; sed tales semper per Dei misericordiam esse studeatis ut de vobis possiut sicut priùs magistri & doctores sanctæ non solùm regularis vitæ, verùm omnis spiritalis normæ & præcipui apicis adsumi, ubicunque necessitas vel voluntas fuerit. Porrò Tructesindum Abbatem vestrum admonitum esse volumus ut circa vos paternum exerceat amorem, & consideret secundùm ætatem vel valetudinem corporis vel infirmitatis cujuslibet molestiam quid cui conveniat ex subjectis sibi, & caveat omnimodis ne in negligentes adeo fervida zeli castigatio modum excedat ut eos pusillanimes reddat, nec apud observantes mandata Dei talis sit ut torpore & desidia in eis rigorem constantiæ frangat; sed maxima discretione juxta Apostolum sit omnibus omnia factus, ut omnes ad se pertinentes salvare possit. Quòd si fortè evenerit, quod nos non optamus, ut ille extra regulam vobis à memorato Benedicto optimè traditam in aliquo deviaverit, & magis voluerit quæ agenda sunt proprio arbitrio & voluntate quàm vestro communi consilio agere, vos eum, ut carissimi fratres & filij, cum omni mansuetudine & patientia corrigite. Quòd si vobis adsensum præbuerit, & per vos correctus fuerit, hoc Dei dono tribuatis. Si verò ille pertinacior in sua, quod absit, permanere voluerit sententia, tunc nobis id significare priùs faciatis quàm foris vicinis vestris notum fiat; quia cùm in aliis regalem exerceamus potestatem, in vobis tamen paternum semper volumus obtinere affectum. Et quamvis hæc licentia à nobis sit vobis concessa, tamen summopere cavendum est ne de qualibet re adversùs Abbatem vestrum, levi ira aut prava perturbatione inflammati, frustra pertinaci audacia adversùs eum commoveamini. Nam si aliquis vestrum sine ratione adversùs eum inflammabitur, & nostras aures sine causa pulsaverit, nos adversùs se noverit districta animadversione esse

esse commotos; ut ille qui ejusmodi est, ceteris fiat documentum ne in posterum aliquis audeat adversùs magistrum suum injustè consurgere. Vos quoque, seniores, in omnibus adjuvate eum, tam in districtione juniorum fratrum, quàm etiam & in reliqua utilitate monasterij; nec illum solum sub tanti ponderis onere gravari patiamini, sed juxta Apostolum invicem onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Vos autem, juniores fratres, statuimus admonere ut in omnibus Abbati vestro & senioribus fratribus obedientes sitis & humiles, non protervi, non murmuratores, sed cum omni humilitate & mansuetudine servantes propositum vestrum. Nam si secùs egentis, ut aliquis vestrum adversùs Abbatem & fratres inflectur, & non solùm sibi, sed etiam aliis perversæ transgressionis fuerit incitamentum, & non sui Abbatis vel fratrum sustinuerit correctionem, hunc nobis cum festinatione mitti præcipimus, ut eum in talem dirigamus locum unde ille vobis minimè possit quicquam inferre scandali. Hæc vobis ideo scribere jussimus ut cognoscere possitis quantam curam ac sollicitudinem de vobis habere desideramus. Eandem enim familiaritatem quam cum piæ recordationis Benedicto Abbate vestro habere visi sumus, si præcepta ejus obedienter custodire volueritis, vobiscum similiter habere volumus, & curam vestri ipsiúsque monasterij semper agere. Et quia constat per chartam donationis prædicti patris vestri eundem monasterium genitoris nostri priùs & denuo nostrum esse alodem, eandem licentiam quam ipse priùs & nos deinceps per præcepta immunitatis visi sumus concedere, perpetuis temporibus firmiter observare & inviolabiliter conservare promittimus. Et quandocunque divina vocatione prædictus Abbas vel successores ejus de hac luce migraverint, quandiu inter vos tales invenire potueritis qui ipsam congregationem secundùm regulam sancti Benedicti regere valeant, per sæpe scriptam & roboratam nostram auctoritatem licentiam habeatis semper eligendi Abbates. Optamus vos pro nobis orantes ac sanctum propositum vestrum custodientes in Christo semper bene valere.

CAPITVLARE TRIBVRIENSE

Datum anno Christi DCCCXXII. ad petitionem Episcoporum in Theodonis villa congregatorum anno superiore.

PETITIO EPISCOPORVM.

Burchard. lib. 6. c. 5. Ivo par. 10. c. 134.

IN Concilio apud Theodonis villam, ubi interfuerunt XXXII. Episcopi, Aistolfus Magontiensis Archiepiscopus cum suis suffraganeis, Hadabaldus Coloniensis Archiepiscopus cum suis suffraganeis, Hetto Trevirensis Archiepiscopus cum suis suffraganeis, Ebbo Remensis Archiepiscopus cum suis suffraganeis, cum nuntiis reliquorum Episcoporum Galliæ & Germaniæ, ob nimiam præsumptionem quorundam tyrannorum in sacerdotes Domini bacchantum, & propter factum quod in Vvasconia noviter acciderat de Episcopo Iohanne inhonestè & inauditè mordridato, decretum est ut communi consensu & humili devotione supplicaretur auribus Principis, si suæ pietati complaceret ut calumnia in Christi sacerdotes peracta juxta synodica determinaretur pleniter statuta, hoc idem Episcoporum judicio placeret, si ex toto secundùm potestatem ipsorum posset definiri, id est, ut canonica ferirentur sententia, hi videlicet qui timorem Domini postponentes, in ministros suos grassare præsumerent. Quòd si verò pietati illius complaceret, juxta Capitula Regum præcedentium, ubi eorum provisio misericorditer in offensis pecuniæ quantitatem interposuit, pro consolatione sanctæ Ecclesiæ, ut præfatæ res per pecuniam ab Imperatoribus sacerdotibus ad defensionem concessam, & per pœnitentiam determinarentur Episcoporum judicio, si pietas illius conlaudare voluerit, sic definiri eis complaceret. Capitulare II. anni 803. c. 1.

CAP. I.

SI quis Subdiaconum calumniatus fuerit, vulneraverit, vel debilitaverit, & convaluerit, quinque quadragesimas sine subditis annis pœniteat, & trecentos solidos cum sua compositione & episcopalibus bannis Episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, singulas supradictas quadragesimas cum sequentibus annis pœniteat, & quadringentos solidos cum tripla sua compositione & episcopalibus bannis triplicibus Episcopo componat.

II.

Si Diaconum calumniatus fuerit, & convaluerit, sex quadragesimas sine subditis annis pœniteat, & quadringentos solidos cum compositione sua & episcopalibus bannis Episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, singulas supradictas sex quadragesimas cum sequentibus annis pœniteat, & sexcentos solidos cum tripla sua compositione & episcopalibus bannis triplicibus Episcopo componat.

III.

Si quis Presbyterum calumniatus fuerit & spassaverit, sex quadragesimas sine subditis annis pœniteat, & sexcentos solidos cum triplici sua compositione & episcopalibus bannis triplicibus Episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, duodecim annorum pœnitentia secundùm canones ei imponatur, & nongentos solidos cum triplici compositione sua & episcopalibus bannis triplicibus Episcopo componat.

IV.

Si quis Episcopo insidias posuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehonestaverit, decem quadragesimas cum subditis annis pœniteat, & Presbyteri occisi triplicem compositionem componat. Si autem casu & non sponte occiditur, cum comprovincialium Episcoporum consilio homicida pœniteat. Si quis autem sponte eum occiderit, carnem non comedat, vinum non bibat omnibus diebus vitæ suæ, cingulum militare deponat, absque spe conjugii in perpetuo maneat.

Aistolfus Magontiensis Archiepiscopus dixit: Si Principibus placuerit aliisque suis fidelibus, rogemus ut conlaudetur & subscribatur. Et conlaudatum est & subscriptum est tam à Principe quàm à ceteris omnibus.

DECRETUM IMPERATORIUM

POST PETITIONEM EPISCOPORUM.

Burchard. lib. 6. c. 6. Ivo part. 10. c. 135.

PLacuit nobis & fidelibus nostris ut sicut ab Episcopis & reliquis sacerdotibus ac Dei servis alio anno apud Theodonis villam admoniti fuimus & rogati, ut Episcopi & eorum ministri, quos Deus suo non humano judicio reservavit, juxta sanctorum canonum sanctorúmque patrum ac Capitularium præcedentium Regum coram positorum statuta, & Dei Sacerdotes eorúmque cooperatores, quorum intercessionibus supplicationibus sancta Dei Ecclesia constare videtur, intacti permaneant.

I. Constituimus ut si quis Subdiaconum calumniatus fuerit, & convaluerit, pœnitentia canonica pœniteat, & trecentos solidos Episcopo componat. Et si mortuus fuerit, juxta id quod canones præcipiunt pœniteat, & quadringentos solidos Episcopo componat.

II. Si Diaconum quis calumniatus fuerit, & convaluerit, pœniteat secundùm canones, & quadringentos solidos Episcopo componat. Si non convaluerit, juxta præcepta synodalia pœniteat, & sexcentos solidos Episcopo componat.

III. Si Presbyterum quis malè tractaverit & spassaverit, secundùm ejus Episcopi sententiam pœniteat, & nongentos solidos Episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, ut synodus djudicaverit pœniteat, & mille ducentos solidos Episcopo componat.

IV. Et si quis Episcopo insidias posuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehonestavent, pœniteat secundùm canonum statuta, & Presbyteri occisi triplicem compositionem cum justitiis quæ in superiori capitulo scriptæ & confirmatæ esse videntur componat.

V. Si quis per industriam Episcopum occiderit, juxta id quod apud Theodonis villam à XXXII. Episcopis decretum est, & quod ibi à nobis & à primatibus totius Galliæ & Germaniæ benigna conlaudatione conlaudatum est & subscriptum, pœniteat, & pecuniam à nobis concessam Ecclesiæ viduatæ persolvat.

VI. Et hoc de nostro adjecimus, ut si quis in his supradictis sanctorum canonum nostrique decreti sanctionibus Episcopis inobediens & contumax extiterit, primùm canonica sententia feriatur, deinde in nostro regno beneficium non habeat, & alodis ejus in bannum mittatur, & si annum & diem in nostro banno permanserit, ad fiscum nostrum redigatur, & captus in exilium religetur, & ibi tamdiu custodiatur & constringatur donec coactus Deo & sanctæ Ecclesiæ satisfaciat quod priùs gratis facere noluerat.

Et si omnibus vobis ista complacuerint, dicite. Et tertiò ab omnibus conclamatum est: Placet. Et Imperatores & penè omnes Galliæ & Germaniæ principes subscripserunt, singuli singulas facientes cruces. Et ecclesiasticus ordo Deo & principibus laudes referentes hymnum *Te Deum laudamus* decantabant. Et sic soluta est synodus.

CAPITVLARE

De causis monasterij sanctæ Crucis Pictaviensis, datum circa annum Christi DCCCXXII.

Capitulare de monasterio sanctæ Crucis quod est situm intra Pictavensem urbem, quod piissimus Imperator Lugdovicus fieri præcepit, atque ut idem ab omnibus observaretur, glorioso filio suo Pippino commisit.

CAP. I.

VT à nemine prædictæ sanctimoniales opprimantur injustè vel condemnentur, ab ipso Domno Pippino Rege provideatur.

II.

Vt à nemine temporale servitium exteriùs ullo modo quæratur, nisi quantum ab eis quæsivi postquam eas sub regulari norma vivere constitui.

III.

Similiter ut res monasterij, quas modò habent, non priùs ab ullo auferantur quàm aut ante Domnum Pippinum aut ante Comitem palatij illius præfata ratio reddatur.

IV.

Vt temporale servitium in opere femineo ab eis ad partem dominicam nullatenus quæratur: quia si hoc fieri cœperit, omnino ordo regularis stare non poterit.

V.

De ceteris verò quæstionibus quas aut alij ab ipsis aut ipsæ quærunt ab aliis, secundùm consuetudinem ante Comitem vel Vicarios ejus justitiam reddant & accipiant; tantùm ut justè fiant.

VI.

Vt omnino caveatur ne ultra centenarium numerum congregatio illa per cujuscunque petitionem multiplicetur.

VII.

Vt omnino provideatur ne Clericorum numerus plusquam XXX. augeatur; & ipsi per omnia ad dictam congregationem sanctæ Crucis honestè & perfectè obedientes sint atque subjecti ..... Sin autem, liber discedat. Colonus autem vel servus ad naturale servitium, velit nolit, redeat.

VIII.

Item, si quando necesse fuerit, per jussionem Domni Pippini Regis Ramnulfum specialiter Missum habeant. Quando verò necesse non fuerit, Advocatus earum per se justitiam faciat & accipiat.

CAPITULARE ANNI DCCCXXIII.

Admonitionem generalem continens ad utriusque ordinis homines, cum instructione Missorum dominicorum quos Imperator in diversas regni provincias destinabat.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *Præfatio.*
2. *De divina providentia in constitutione Domni Imperatoris, & de conservatione trium capitulorum.*
3. *De hoc quòd admonitor fidelium Domnus Imperator sit, & omnes fideles adjutores ipsius.*
4. *De sacro ministerio Episcoporum, & de admonitione Domni Imperatoris ad Episcopos.*
5. *De admonitione Domni Imperatoris ad Episcopos, de sacerdotibus ad eorum curam pertinentibus, & de scholis.*
6. *De admonitione ad Comites pro utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ.*
7. *De admonitione ad laicos pro honore ecclesiastico conservando.*
8. *De admonitione ad Abbates & laicos pro monasteriis ex regali largitate sibi commissis.*
9. *De admonitione ad Episcopos, Abbates, & ad omnes fideles, pro Comitum adjutorio.*
10. *De admonitione ad Episcopos vel omnes pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.*
11. *De admonitione ad omnes generaliter pro caritate & pace ad invicem.*
12. *De hoc quòd unusquisque Episcoporum vel Comitum partem ministerij regalis habeat, & de testimonio ipsorum ad invicem.*
13. *De causa orta ad inhonorationem regni pertinente.*
14. *De pace in itinere exercitali custodienda.*
15. *De denuntiatione, ut qui in hostem pergunt, suos qui in suo obsequio sunt unusquisque cognoscat.*
16. *De inhonoratione Regis propter negligentiam eorum qui legationes malè recipiunt.*
17. *De locis in quibus legationes recipiendæ sunt.*
18. *De admonitione unius monetæ.*
19. *De injustis teloneis.*
20. *De pontibus ubi antiquitus fuerunt renovandis.*
21. *De nonis & decimis.*
22. *De operibus in restaurationem Ecclesiarum adimplendis.*
23. *De Comitibus, ut ministris Ecclesiæ in suis ministeriis adjutores sint.*
24. *De Capitulis à Cancellario palatij ab Archiepiscopis & Comitibus accipiendis.*
25. *De nominibus locorum in quibus Missi dominici legatione funguntur.*
26. *De commemoratione ad legationem prædictorum Missorum pertinente.*
27. *De hoc quòd per Missos dominicos ea quæ per Capitula statuta sunt, omnibus nota fieri debeant.*
28. *Admonitio ad eos qui legatione funguntur.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

PRÆFATIO.

II. I. OMnibus vobis aut visu aut auditu notum esse non dubitamus quia genitor noster & progenitores, postquam à Deo ad hoc electi sunt, in hoc præcipuè studuerunt ut honor sanctæ Dei Ecclesiæ & status regni decens maneret. Nos etiam juxta modum nostrum eorum sequentes exemplum, sæpe vestram devotionem de his admonere curavimus; & Deo miserante multa jam emendata & correcta videmus unde & Deo justas laudes persolvere & vestræ bonæ intentioni multimodas debemus gratias referre.

De divina providentia in constitutione Domni Imperatoris, & de conservatione trium capitulorum.

Ibid. 2. II. Sed quoniam complacuit divinæ providentiæ nostram mediocritatem ad hoc constituere ut sanctæ suæ Ecclesiæ & regni hujus curam gereremus, ad hoc certare & nos & filios ac socios nostros diebus vitæ nostræ optamus ut tria specialiter capitula & à nobis & à vobis, Deo opem ferente, in hujus regni administratione specialiter conserventur; id est, ut defensio & exaltatio vel honor sanctæ Dei Ecclesiæ & servorum illius congruus maneat, & pax & justitia in omni generalitate populi nostri conservetur. In his quippe maximè studere, & de his in omnibus placitis quæ vobiscum Deo auxiliante habituri sumus, vos admonere optamus, sicut debitores sumus.

De hoc quòd admonitor fidelium Domnus Imperator sit, & omnes fideles adjutores ipsius.

Ibid. 3. III. Sed quamquam summa hujus ministerij in nostra persona consistere videatur, tamen & divina auctoritate & humana ordinatione ita per partes divisum esse cognoscitur ut unusquisque vestrum in suo loco & ordine partem nostri ministerij habere cognoscatur. Vnde apparet quòd ego omnium vestrum admonitor esse debeo, & omnes vos nostri adjutores esse debetis. Nec enim ignoramus quid unicuique vestrum in sibi commissa portione conveniat. Et ideo prætermittere non possumus quin unumquemque juxta suum ordinem admoneamus.

De sacro ministerio Episcoporum, & de admonitione Domni Imperatoris ad Episcopos.

Ibid. 4. IV. Sed quoniam scimus quòd specialiter pertineat ad Episcopos ut primùm ad sacrum ministerium suscipiendum justè accedant, & in eodem ministerio religiosè vivant, & tam bene vivendo quàm rectè prædicando populis sibi commissis iter vitæ præbeant, & ut in monasteriis in suis parrochiis constitutis sancta religio observata fiat, & ut unusquisque juxta suam professionem veraciter vivat, curam impendant, omnes vos in hoc sacro ordine constitutos & officio pastorali functos monemus atque rogamus ut in hoc maximè elaborare studeatis, & per vosmetipsos & per vobis subjectos, quantum ad vestrum ministerium pertinet, nobis veri adjutores in administratione ministerij nobis commissi existatis, ut in judicio non condemnari pro nostra & vestra negligentia, sed potiùs pro utrorumque bono studio remunerari mereamur, & ubicunque per neglegentiam Abbatis aut Abbatissæ vel Comitis sive vassi nostri aut alicujus cujuslibet personæ aliquod vobis difficultatis in hoc apparuerit obstaculum, nostræ dinoscentiæ id ad tempus insinuare non differatis; ut nostro auxilio suffulti, quod vestra auctoritas exposcit, famulante, ut decet, potestate nostra perficere valeatis.

De admonitione Domni Imperatoris ad Episcopos, de sacerdotibus ad eorum curam pertinentibus, & de scholis.

V. De sacerdotibus verò ad vestram curam pertinentibus magnum adhibete studium, ut qualiter vivere debeant, & quomodo populis ad suam portionis curam pertinentibus exemplo & verbo prosint, à vobis cum magna cura edoceantur & admoneantur, & id ut facere studeant, vestra pontificali auctoritate constringantur. Quicquid autem in illis à populis justè reprehenditur in exemplo propriæ conversationis, vestra providentia corrigere non negligat. Ne verò Ecclesiæ illis commissæ in restauratione aut in luminaribus juxta possibilitatem rerum ab illis negligantur, vestra nihilominus invigilare debet solertia. Et sicut alios prohibetis ne de mansis ad Ecclesiæ luminaria datis aliquid accipiant, sic & vos & vestri Archidiaconi de eisdem mansis nihil accipiendo aliis exemplum præbeatis; sed potiùs ad id ad quod data sunt servire concedantur, ut totum, sicut dictum est, in restauratione Ecclesiarum & luminaribus vestra auctoritate & studio cedere possit. Scholæ sanè ad filios & ministros Ecclesiæ instruendos vel edocendos, sicut nobis præterito tempore ad Attiniacum promisistis, & vobis injunximus, in congruis locis, ubi necdum perfectum est, ad multorum utilitatem & profectum à vobis ordinari non negligantur. Ibid. 5.

De admonitione ad Comites pro utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ.

VI. Vobis vero Comitibus dicimus, vósque commonemus, quia ad vestrum ministerium maximè pertinet, ut reverentiam & honorem sanctæ Dei Ecclesiæ exhibeatis, & cum Episcopis vestris concorditer vivatis, & eis adjutorium ad suum ministerium peragendum præbeatis, & ut vos ipsi in ministeriis vestris pacem & justitiam faciatis, & quæ nostra auctoritas publicè fieri decernit, ut in vestris ministeriis Ibid. 6.

studiosè perficiantur studeatis. Proinde monemus vestram fidelitatem ut memores sitis fidei nobis promissæ, & in parte ministerij nostri vobis commissi, in pace scilicet & justitia facienda, vosmetipsos coram Deo & coram hominibus tales exhibeatis ut & nostri veri adjutores & populi conservatores justè dici & vocari possitis; & nulla qualibet causa, aut munerum acceptio, aut amicitia cujuslibet, vel odium aut timor, vel gratia ab statu rectitudinis vos deviare compellat quin inter proximum & proximum semper justè judicetis. Pupillorum verò & viduarum & ceterorum pauperum adjutores & defensores & sanctæ Ecclesiæ vel servorum illius honoratores juxta vestram possibilitatem sitis. Illos quoque qui temeritate & violentia in furtis & latrociniis sive rapinis communem pacem populi perturbare moliuntur, vestro studio & correctione, sicut decet, compescite. Et si aliqua persona in aliquo vobis impedimento fuerit quin ea quæ dicimus facere non valeatis, nobis ad tempus illud notum fiat, ut nostra auctoritate adjuti ministerium vestrum dignè adimplere possitis.

De admonitione ad laicos pro honore ecclesiastico conservando.

Ibid. 7. VII. Omnes verò laicos monemus ut honorem ecclesiasticum conservent, & dignam venerationem Episcopis & Dei sacerdotibus exhibeant, & ad eorum prædicationem cum suis devotè occurrant, & jejunia ab illis communiter indicta reverenter observent & suos observare doceant & compellant. Et ut etiam dies dominicus sicut decet & honoretur & colatur omnes studeant. Et ut liberiùs fieri possit, mercata & placita à Comitibus, sicut sæpe admonitum fuit, illo die prohibeantur.

De admonitione ad Abbates & laicos pro monasteriis ex regali largitate sibi commissis.

Ibid. 8. VIII. Abbatibus quoque & laicis specialiter jubemus ut in monasteriis quæ ex nostra largitate habent, Episcoporum consilio & documento ea quæ ad religionem Canonicorum, monachorum, sanctimonialium pertinent, peragant, & eorum salubrem admonitionem in hoc libenter audiant & obediant.

De admonitione ad Episcopos, Abbates, & ad omnes fideles, pro Comitum adjutoriis.

Ibid. 9. IX. Episcopis iterum, Abbatibus, & vassis nostris, & omnibus fidelibus laicis dicimus ut Comitibus ad justitias faciendas adjutores sitis.

De admonitione ad Episcopos vel omnes pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.

X. Episcopi verò vel Comites & ad invicem & cum ceteris fidelibus concorditer vivant, & ad sua ministeria peragenda vicissim sibi adjutorium ferant. Ibid. 10.

De admonitione ad omnes generaliter pro caritate & pace ad invicem.

XI. Omnibus etiam generaliter dicimus ut caritatem & pacem ad invicem habeatis, & generalem jussionem nostram generaliter observare decertetis, & Missis nostris pro qualicunque scilicet aut ecclesiastica aut publica utilitate vel opportunitate à nobis directis nostri honoris causa honorem exhibeatis, & nostræ propter auctoritatis venerationem ea quæ per illos injungimus agere non negligatis. Ibid. 11.

De hoc quòd unusquisque Episcoporum vel Comitum partem ministerij regalis habeat, & de testimonio ipsorum ad invicem.

XII. Et quoniam, sicut diximus, unusquisque vestrum partem ministerij nostri per partem habere dinoscitur, volumus studere & per clamatores & per alia qualibet certa indicia & per Missos nostros, quos ad hoc ordinaverimus, qualiter unusquisque ad hoc certare studuerit, & per commune testimonium, id est, Episcoporum de Comitibus, Comitum de Episcopis, comperire qualiter scilicet Comites justitiam diligant & faciant, & quàm religiosè Episcopi conversentur & prædicent, & amborum relatu de aliorum fidelium in suis ministeriis consistentium æquitate & pace atque concordia cognoscere. Similiter etiam volumus ut omnes illis & illi omnibus de communi societate & statu à nobis interrogati verum testimonium sibi mutuò perhibere possint. Ibid. 12.

De causa orta ad inhonorationem regni pertinente.

XIII. Et si talis causa in qualibet provincia aut in aliquo comitatu orta fuerit quæ aut ad inhonorationem regni aut ad commune dammnum pertineat, quæ etiam sine nostra potestate corrigi non possit, nos diù latere non permittatis, qui omnia corrigere debemus: quia quicquid hactenus in his quæ ad pacem & justitiam totius populi pertinent & ad honorem regni & communem utilitatem aut à nobis aut à vobis neglectum est, debemus Deo auxiliante certare qualiter abhinc nostro & vestro studio emendatum fiat. Ibid. 13.

De pace in itinere exercitali custodienda.

Ibid. 14. XIV. De pace verò in exercitali itinere servanda usque ad marcham hoc omnibus notum fieri volumus, quòd quicunque auctorem damni sibi præterito anno inlati nominatim cognoscit, ut justitiam de illo quærat & accipiat.

De denuntiatione, ut qui in hostem pergunt, suos qui in suo obsequio sunt unusquisque cognoscat.

Ibid. 15. XV. Deinceps tamen omnibus denuntiare volumus ut cognoscat unusquisque omnes qui in suo obsequio in tali itinere pergunt, sive sui sint, sive alieni; ut ille de eorum factis rationem se sciat redditurum; & quicquid ipsi in pace violanda deliquerint, ad ipsius debet periculum pertinere; ea scilicet conditione, ut pacis violator primùm juxta facinoris qualitatem, sive coram nobis, sive coram Misso nostro, dignas pœnas persolvat; & senior qui secum talem duxerit quem aut constringere noluit aut non potuit ut nostram jussionem servaret, & insuper in nostro regno prædas facere non timeret, pro illius negligentia, si antè eum de his non admonuent, & postquam negligentia contemptoris ad ejus notitiam pervenerit, eum corrigere sicut decet neglexerit, honore suo privetur; ut scilicet neuter illorum sine juxta vindicta remaneat.

De inhonoratione Regis propter negligentiam eorum qui legationes malè recipiunt.

Ibid. 16. XVI. De inhonoratione quoque Regis & regni, & mala fama in exteras nationes dispersa, propter negligentiam eorum qui legationes ad nos directas in suis mansionibus aut malè recipiunt, aut constitutam à nobis expensam non tribuunt, aut paravereda dare nolunt, aut furto aliquid eis subripiunt, aut, quod perpessimum est, apertas violentias eos cædendo, & res eorum diripiendo, in ipsis exercere non pertimescunt, hoc omnibus notum esse volumus, quòd quicunque ex his qui honores nostros habent abhinc negligentiam hanc emendare non certaverit, & suos homines, qui ejus vice hoc agere debent, ut id benè perficiant non instruxerit aut constrinxerit ut ulteriùs illud negligere non præsumant, & honorem nostrum & regnum nobis commissum custodire contempserit, nec nostrum nec regni nostri honorem ulteriùs volumus ut habeat; sed volumus ut unusquisque fidelium nostrorum procuratores rerum suarum de his specialiter instruat, ut quandocunque & undecunque legatio advenerit, & aut litteras aut Missum viderint, honorificè illam in omni loco imperii nostri, propter nostrum & totius regni honorem, omnes suscipere valeant.

De locis in quibus legationes recipiendæ sunt.

XVII. In illis verò locis ubi modò via & mansionatici à genitore nostro & à nobis per Capitulare ordinati sunt, Missos ad hoc specialiter constitutos, qui hoc jugiter prævideant, habeant, ut omnia quæ ad easdem legationes suscipiendas pertinent, fideles nostri ad hoc constituti ad tempus præparare studeant, ut non tunc sit necesse de longè quærere vel adducere quando tempus est illa dare vel persolvere. In ceteris verò locis per totum imperium nostrum unusquisque fidelium nostrorum & per se & per ministros suos, sicut diximus, sedulam vigilantiam adhibeat. Ibid. 17.

De admonitione unius monetæ.

XVIII. De moneta verò, unde jam per tres annos & admonitionem fecimus & tempus quando una teneretur & aliæ omnes cessarent constituimus, hoc omnibus notum esse volumus, quoniam ut absque ulla excusatione citò possit emendari, spatium usque ad Missam sancti Martini dare decrevimus ut unusquisque Comitum in suis ministeriis de hoc jussionem nostram tunc possit habere adimpletam; quatinus ab illa die non alia, sed illa sola per totum regnum nostrum ab omnibus habeatur, juxta illam constitutionem, sicut in Capitulis quæ de hac re illis Comitibus dedimus in quorum ministeriis moneta percutitur constitutum est. Quia tunc volumus Missos nostros hujus rei gratia dingere per singulos comitatus, qui diligenter inquirant qualiter Comites in hoc nostram jussionem adimplere certaverint. Et quicunque negligens inde inventus fuerit, volumus ut ante nostram præsentiam quantociùs venire jubeatur, & rationem reddat utrum hoc quod jussimus facere noluerit aut non potuerit; aut si aliqua re præpediente id facere non potuit, cur nobis ipsam impossibilitatem ad tempus non adnuntiavit. Quia si ipse aut non voluit, aut suæ negligentiæ causa non potuit, nos talem invenire volumus qui hoc quod jubemus servare velit & possit. Vt autem jussio nostra in hac re citiùs impleatur, volumus ut quicunque ab illa die alium denarium negotiandi causa protulerit, à Comite & ministris ejus auferatur ab eo. Ibid. 18.

De injustis teloneis.

Ibid. 19. XIX. Similiter quoque de injustis teloneis, de quibus qualiter ab omnibus observandum esset, & Capitulis constituimus, & creberrimas admonitiones fecimus, prædicti Missi nostri volumus ut inquisitionem faciant à quibus nostra jussio in hoc adimpleta, à quibus quoque sit neglecta; & eum qui implere neglexit aut distulit, ad nostram volumus ut veniat jussus præsentiam, ut citò rationem de his, sicut superiùs diximus, reddat, & si culpabilis inventus fuerit, dignam correctionem accipiat, ut ceteris negligentibus exemplum terroris præbeat.

De pontibus ubi antiquitus fuerunt renovandis.

Ibid. 20. XX. Vt ubi pontes antiquitus fuerunt, & in his locis ubi tempore genitoris nostri ipso jubente diversarum necessitatum causa facti sunt, omnino absque ulla dilatione ab his qui eos tunc fecerunt restituantur & renoventur, ita ut ad Missam sancti Andreæ restaurati fiant; nisi fortè aut ipsa operis magnitudo aut aquarum in quolibet mundatio hoc prohibeat. Aliter verò nullus qualibet occasione hoc negligere aut differre præsumat quin ad prædictum tempus completum fiat. Et Missi nostri, quorum superiùs mentionem fecimus, volumus ut renuntient in quibus locis nostra jussio impleta, in quibus neglecta est, aut aliqua impossibilitate vel certa ratione dilata.

De nonis & decimis.

Ibid. 21. XXI. De nonis quidem & decimis, unde & genitor noster & nos frequenter & in diversis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia nostra qualiter hæc observentur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima persolvatur. De nutrimine verò prodecima, sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus observetur. Si quis tamen Episcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in sua maneat potestate, juxta quod ei & illi qui hoc persolvere debet convenerit.

De operibus in restaurationem Ecclesiarum adimplendis.

Ibid. 22. XXII. Similiter quidem de operibus in restaurationem Ecclesiarum, sive in faciendo, sive in redimendo, episcopalis potiùs sequatur voluntas. Nullatenus tamen remaneat quin, sicut à nobis sæpe jussum est, hoc aut illud partibus Ecclesiarum persolvatur. Et hoc omnibus notum sit, quia quicunque negligenter exinde egerit, & coram nobis exinde negligens repertus fuerit, illud volumus omnino ut subeat quod in nostro Capitulari de hac re communi consultu fidelium nostrorum ordinavimus.

De Comitibus, ut ministris Ecclesiæ in suis ministeriis adjutores sint.

XXIII. Comites verò ministris Ecclesiæ in eorum ministeriis, ut hoc pleniùs & de nostris & de se & de suis hominibus obtinere possint, adjutores in omnibus fiant. Et quicunque prima & secunda vice de his à Comite admonitus non se se correxerit, volumus ut per eundem Comitem ejus negligentia ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in nostro Capitulari continetur subire cogatur. Ibid. 23.

De Capitulis à Cancellario palatij ab Archiepiscopis & Comitibus accipiendis.

XXIV. Volumus etiam ut Capitula quæ nunc & alio tempore consultu nostrorum fidelium à nobis constituta sunt, à Cancellario nostro Archiepiscopi & Comites eorum de propriis civitatibus modò aut per se aut per suos Missos accipiant, & unusquisque per suam diocesim ceteris Episcopis, Abbatibus, Comitibus & aliis fidelibus nostris ea transcribi faciant, & in suis comitatibus coram omnibus relegant, ut cunctis nostra ordinatio & voluntas nota fieri possit. Cancellarius tamen noster nomina Episcoporum & Comitum qui ea accipere curaverint notet, & ea ad nostram notitiam perferat, ut nullus hoc prætermittere præsumat. Vassi quoque & vassalli nostri nobis famulantes volumus ut condignum apud omnes habeant honorem, sicut à genitore nostro & à nobis sæpe admonitum est. Ibid. 24.

De nominibus locorum in quibus Missi dominici legatione funguntur.

XXV. In Vesontio, quæ est diocesis Bernoini Archiepiscopi, Heiminus Episcopus & Monogoldus Comes. In Mogontia, quæ est diocesis Heistulfi Archiepiscopi, idem Heistulfus Episcopus & Ruotbertus Comes. In Treveris Hetti Archiepiscopus & Adalbertus Comes. In Colonia Hadaboldus Archiepiscopus & Eemundus Comes. In Remis Ebbo Archiepiscopus, quando potuerit; & quando ei non licuerit, Ruotadus Episcopus ejus vice & Ruotfridus Comes sint super sex videlicet comitatus, id est, Remos, Catalaunem, Ibid. 25.

launem, Suessionem, Silvanectem, Belvacum, & Laudunum. Super quatuor verò episcopatus qui ad eandem diocesim pertinent, id est, Noviomacensem, Ambianensem, Tarvanensem, & Camaracensem, Ragenarius Episcopus & Berengarius Comes. Senones Hieremias Archiepiscopus & Donatus Comes. Rotomagum Vvillebertus Archiepiscopus & Ingobertus Comes. Turonem Landrannus Archiepiscopus & Ruotbertus Comes. Lugdunum, Tarentasia, & Vienna Albericus Episcopus & Richardus Comes.

De commemoratione ad legationem prædictorum Missorum pertinente.

Ibid. 16. XXVI. Commemoratio quid ad prædictorum Missorum legationem pertineat. Primò, ut conventum in duobus aut tribus locis congregent, ubi omnes ad eorum legationem pertinentes convenire possint; & omnibus generaliter notum faciant qualis sit eorum legatio, scilicet ad hoc se esse à nobis Missos constitutos ut si quilibet Episcopus aut Comes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non possit, ad eos recurrat, & cum eorum adjutorio ministerium suum adimpleat. Et si talis causa fuerit quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur. Et si fortè Episcopus aut Comes aliquid negligentiùs in suo ministerio egerit, per istorum admonitionem corrigatur. Et omnis populus sciat ad hoc eos esse constitutos, ut quicunque per negligentiam aut incuriam vel impossibilitatem Comitis justitiam suam adquirere non potuerit, ad eos primùm querelam suam possit deferre, & per eorum auxilium justitiam adquirere, & quando aliquis ad nos necessitatis causa reclamaverit, ad eos possimus relatorum querelas ad definiendum remittere. Ipsi verò Missi non sine certissima causa vel necessitate huc illúcque discurrant; nisi fortè quando tale aliquid in cujuslibet ministerio ad legationem suam pertinente ortum esse cognoverint quod eorum præsentia indigeat, & sine illorum consilio vel adjutorio emendari non possit. Inde tamen debent esse solliciti, ut propter illorum negligentiam nihil in sua legatione incorrectum remaneat; sed ubi certam & veram necessitatem cognoverint, nostram jussionem adimplere non negligant.

De hoc quòd per Missos dominicos ea quæ per Capitula statuta sunt, omnibus nota fieri debeant.

XXVII. Volumus etiam ut omnibus notum sit quia ad hoc constituti sunt ut ea quæ per Capitula nostra generaliter de quibuscunque causis statuimus, per Missos nota fiant omnibus, & in eorum procuratione consistant, ut ab omnibus adimpleantur. Et ubi fortè aliquo tali impedimento, quod per eos emendari non possit, aliquid de his quæ constituimus ac jussimus remanserit imperfectum, eorum relatu nobis ad tempus indicetur, ut per nos corrigatur quod per eos corrigi non potuit. Ibid. 27.

Admonitio ad eos qui legatione funguntur.

XXVIII. Nosse vos credimus quanti sit ponderis legatio quam vobis commisimus, & quàm sit periculosum tantæ rei curam negligere quantam vos pro nostra omnium communi salute ex nostra obligatione suscepisse non ignoratis. De qua re cùm vos interrogassemus, non sic nobis responsum est ut in eo responso sufficere potuisset ad eam dispositionem quam rerum necessitas ad communem utilitatem pertinentium poscere videbatur, vel quæ nobis aliquod securitatis solatium afferre potuisset. Et hoc ideo evenisse perspeximus quia anno præterito, quando Capitula legationis vestræ vobis dedimus, cautè vos observare jussimus ne sine causa his quos honoratos esse volumus aliqua fieret injuria. Quapropter volumus vobis notum facere qualiter nunc Domino adjuvante eandem jussionem nostram debeatis adimplere. Volumus ut Missi nostri, quos ad hoc constitutos habemus, ut curam & sollicitudinem habeant quatenus unusquisque qui rector à nobis populi nostri constitutus est, in suo ordine officium sibi commissum justè ac Deo placitè ad honorem nostrum ac populi nostri utilitatem administret, in hunc modum cognoscendi diligentiam adhibeant, si ea quæ in Capitulari nostro quod eis anno præterito dedimus continentur, secundùm voluntatem Dei ac jussionem nostram fiant adimpleta. Itaque volumus ut medio mense Maio conveniant iidem Missi, unusquisque in sua legatione, cum omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, ac vassis nostris, advocatis nostris, ac Vicedominis Abbatissarum, necnon & eorum qui propter aliquam inevitabilem necessita- Ibid. 28.

tem ipsi venire non possunt, ad locum unum. Et si necesse fuerit, propter opportunitatem conveniendi, in duobus vel tribus locis, vel maximè propter pauperes populi, idem conventus habeatur, qui omnibus congruat. Et habeat unusquisque Comes Vicarios & Centenarios suos, necnon & de primis Scabineis suis tres aut quatuor. Et in eo conventu primùm Christianæ religionis & ecclesiastici ordinis collatio fiat. Deinde inquirant Missi nostri ab universis qualiter unusquisque illorum qui ad hoc à nobis constituti sunt officium sibi commissum secundùm Dei voluntatem ac jussionem nostram administret in populo, & quàm concordes atque unanimes ad hoc sint, vel qualiter vicissim sibi auxilium ferant ad ministeria sua peragenda. Et tam diligenter ac studiosè hanc investigationem faciant ut omnem rei veritatem per eos cognoscere valeamus. Et si aliqua talis causa ad eorum notitiam perlata fuerit quæ illorum auxilio indigeat, secundùm qualitates causarum quæ in nostro Capitulari continentur, tunc volumus ut illuc pergant, & ex nostra auctoritate illud corrigere studeant.

COMMONITORIUM

Datum Hieremiæ Archiepiscopo Senonensi & Ionæ Episcopo Aurelianensi à Ludovico Pio Imperatore anno DCCCXXIV. cùm ab ipso legati Romam irent ad Eugenium II. Papam Romanum, in causa imaginum.

Hieremiæ & Ionæ venerabilibus Episcopis in Domino salutem. Venerunt ad præsentiam nostram Halitgarius & Amalarius Episcopi VIII. Idus Decembris, deferentes collectiones de libris sanctorum patrum, quas in conventu apud Parisios habito simul positi collegistis, quas etiam coram nobis perlegi fecimus. Et quia placuerunt, & ad id propter quod collectæ sunt necessariæ atque utiles à nobis judicantur, sub omni celeritate censuimus dirigendas. Idcirco admonendo præcipimus solertiæ vestræ ut priusquam de his aliquid Domno Apostolico indicetis, diligenti cura eadem vos recensere curetis, & ea quæ meliùs & aptiùs præsenti negotio convenire inveneritis, excerpere atque describere illique ad legendum offerre studeatis. Quia enim, ut nostis, nos ab eo petere voluimus licentiam quatenus has collectiones à sacerdotibus nostris fieri permitteret, ideo non poterit prætermitti quin ostendatur quod ex ipsius permissione collectum est. Illud tamen summopere prævidete, ut ea illi de his ostendatis quæ rationi de imaginibus habendæ per omnia conveniant, & quod ipse vel sui rejicere minime valeant. Sed & vos ipsi tam patienter ac modestè cum eo de hac causa disputationem habeatis ut summopere caveatis ne nimis ei resistendo eum in aliquam inrevocabilem pertinaciam incidere compellatis; sed paulatim, verbis ejus quasi obsequendo magis quàm apertè resistendo, ad mensuram quæ in habendis imaginibus retinenda est eum deducere valeatis, & ideo potiùs efficere contendatis ut negotium de quo agitur ad meliorem quàm ad pejorem statum cum Dei adjutorio perducatur. Postquam verò hanc rationem de earundem imaginum causa consummaveritis, si tamen hoc ad nihilum Romana pertinacia permiserit, ut ratio inter vos habita aliquo bono & convenienti fine claudatur, & ille vobis indicaverit quòd legatos suos ob eandem causam in Græciam mittere velit, volumus ut eum interrogetis si ei placeat ut nostri legati pariter cum suis in Græciam pergant. Et si hoc ei melius visum fuerit, seque omnino velle responderit, tunc volumus ut sub omni festinatione litteris vestris à vobis ad nos directis nos inde certos faciatis, simúlque & de vestro adventu ad nos; ut eo tempore quo vos ad nostram veneritis præsentiam, Halitgarium & Amalarium nobiscum inveniatis. Vos autem cum Domno Apostolico considerate ubi ille vel quando velit ut sui ac nostri legati ad naves conscendendas se jungere debeant, & hoc nobis per nosmetipsos, cùm Deo volente veneritis, adnuntiare potestis.

EPISTOLA AD EUGENIUM II. PAPAM

Missa per Hieremiam & Ionam Episcopos, cum actis synodi Parisiensis.

SAnctissimo ac reverendissimo Domno & in Christo patri Eugenio summo Pontifici & universali Papæ Hludouvicus & Hlotharius divina ordinante providentia Imperatores Augusti, spiritales filij vestri, sempiternam in Domino nostro Iesu Christo salutem. Quia veraciter nos debitores esse cognovimus ut his quibus regimen Ecclesiarum & ovium dominicarum cura commissa est in omnibus causis ad divinum cultum pertinentibus opem atque auxilium pro qualitate virium nostrarum & intellectus nostri capacitate feramus, idcirco prætermittere nequivimus quin tunc, quando legati Græcorum nobis manifestaverunt qualem ad vos deberent perferre legationem, summa cura ac sollicitudine tractaremus quale vobis adjutorium in hoc negotio cum Dei auxilio exhibere potuissemus. Et ob hoc à vestra sanctitate petivimus ut sacerdotibus nostris liceret de libris sanctorum patrum sententias quærere atque colligere quæ ad eandem rem pro qua iidem legati vos consulturi erant veraciter definiendam convenire potuissent: quas cùm illi juxta concessam etiam à vobis licentiam solerter inquirerent, & divina opitulante gratia quicquid invenire tam brevi temporis spatio potuerunt collegissent, nobis ea perlegenda direxerunt. Quibus perlectis, ea vestræ sanctitati legenda atque examinanda per hos legatos nostros, Hieremiam scilicet & Ionam venerabiles Episcopos, mittere curavimus; cum quibus, si vestra paternitas dignum duxerit, de eadem legatione quæ in Græciam à vobis mittenda est non inutilem sed potiùs proficuam conlationem habere poteslis; quia & in sacris sunt litteris admodum eruditi, & in rationibus disputatoriis non minimùm exercitati. Quos non ob hoc ad vestræ almitatis præsentiam cum memoratis sententiarum collectionibus misimus ut hic aliquo velut magisterij officio fungerentur, aut huc docendi gratia directi putarentur: quia, sicut jam commemorati sumus nos debitores existere ut huic sacratissimæ sedi in quibuscunque negotiis auxilium ferre debeamus, ideo & hos Missos & quas deferunt litteras, si quid vobis adjutorij conferre potuissent, mittere dignum duximus. Hos vestræ sanctitati commendamus, ut & benignam apud vos receptionem & familiariter vobiscum loquendi locum inveniant. Novit quippe sanctitas vestra qualiter populus Græcorum in hac imaginum veneratione divisus sit. Ideo rogamus ut almitas vestra curam & diligentiam adhibere dignetur quomodo per vestram saluberrimam doctrinam atque admonitionem magis ad concordiam & unitatem revocetur quàm propter hoc ad majorem discordiam & dissensionem impellatur. Et ideo cautissimè considerare debetis ut legatio vestra, quam illuc dirigere disponitis, tanta prudentia tantóque moderamine suffulta sit ut à nemine, neque Græco, neque Romano, justè valeat reprehendi, sed talis sit qualem semper decet in omnibus causis ab ista sacratissima sede proficisci. Et si vestræ sanctitati placet ut pro hac ipsa legatione Missi nostri simul cum vestris illas in partes dirigantur, & hoc nos tempore congruo scire permittite. Et non solùm hoc, sed etiam si ituri sunt, ubi & quando cum vestris Missis se jungere debeant. Non ideo tamen de Missis nostris illuc dirigendis interrogamus quasi necessarium nobis videatur, aut nos vestros Missos hanc legationem per se perficere dubitemus; sed potiùs propter hoc eos vobis offerimus ut sciatis nos in omnibus esse paratos quæ hujus sacratissimæ sedis necessitas aut voluntas postulaverit. Optamus sanctam & venerabilem ac piam paternitatem vestram semper in Christo bene valere & nostri ac nostrorum omnium in sacrosanctis orationibus meminisse, sanctissime ac beatissime pater.

SACRAMENTALE PROMISSIONIS

Quod clerus & populus Romanus fecerunt Ludovico Pio Imperatori & Lothario filio ejus anno DCCCXXIV. præſente Lothario.

PRomitto ego ille per Deum omnipotentem, & per iſta ſacra quatuor evangelia, & per hanc crucem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & per corpus beatiſſimi Petri principis Apoſtolorum, quòd ab hac die in futurum fidelis ero Dominis noſtris Imperatoribus Hludouvico & Hlothario diebus vitæ meæ juxta vires & intellectum meum ſine fraude atque malo ingenio, ſalva fide quam repromiſi Domino Apoſtolico, & quòd non conſentiam ut aliter in hac ſede Romana fiat electio Pontificis niſi canonicè & juſtè, ſecundùm vires & intellectum meum, & ille qui electus fuerit, me conſentiente conſecratus Pontifex non fiat priuſquàm tale ſacramentum faciat in præſentia Miſſi Domini Imperatoris & populi, cum juramento, quale Dominus Eugenius Papa ſponte pro conſervatione omnium factum habet per ſcriptum.

CAPITVLARE INGILENHEIMENSE

Datum anno Chriſti DCCCXXVI. ut conjecit Sirmondus, cujus eſt ſequens præfatiuncula.

ADMONITIO SIRMONDI. DE ſynodo ſeu conventu publico qui anno DCCCXXVI. habitus eſt apud Ingilenheim & de rebus in eo geſtis ſcribit auctor vitæ Ludovici Pij his verbis. *Imperator verò*, inquit, *Kalendis Iunij menſis ad Ingelheim venit, ibidémque illi conventus populi ſui, ſecundùm quod præceperat, occurrit. In eodem placito, ſecundùm morem ſuum, multa quæ Eccleſiæ eſſent utilia admonuit, ſtatuit, ac definivit, legationéſque tam à ſancta ſede Romana quàm à monte Oliveti per Dominicum Abbatem perlatas ſuſcepit, audivit, abſolvit &c.* Extra in collectione Benedicti Levitæ lib. VI. cap. XCVII. edictum Ludovici Pij de iis qui rapinas faciunt: quod cùm in Ingilenheim decretum dicatur, ad hunc ipſum, de quo agimus, conventum referendum videtur.

Capitula Domni Hludouvici in Ingilenheim apoſtolica auctoritate, & ſynodali ſanctione, omnium Clericorum ac laicorum generaliter conſenſu atque hortatu decreta.

De his qui rapinas infra regnum faciunt.

VI. 97. 353. I. SI quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam noſtro fideli ejúſque homini aliquid vi abſtulerit, in triplo cui aliquid abſtulerit legibus componat, & inſuper bannum noſtrum, id eſt, ſexaginta ſolidos nobis perſolvat. Poſtmodum verò ante nos à Comite adducatur; ut in baſtonico retruſus, uſquedum nobis placuerit, pœnas luat. Nam ſi publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta ſanctorum canonum ſanctionem. Si verò occultè, ſacerdotum

consilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui verò de rebus Ecclesiarum aliquid abstulerit, graviùs inde judicetur: quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, & sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid aut abstulerit aut rapuerit. Infames quoque tales personæ usque ad satisfactionem Ecclesiæ, quam læserunt, sunt habendæ.

De sacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.

Ibid. 98. II. Si quis sacerdotem vel Levitam aut monachum interfecerit vel debilitaverit, juxta statuta priorum capitulorum, quæ legi Salicæ sunt addita, componat, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos nobis persolvat, & arma relinquat, atque in monasterio diebus vitæ suæ sub ardua pœnitentia Deo serviat, nusquam postmodum seculo vel secularibus militaturus, neque uxori copulaturus.

De his qui Episcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.

Ibid. 99. III. Si quis Episcopo aliquam injuriam aut injustam dehonorationem fecerit, de vita componat, & omnia quæ habere visus fuerit, Ecclesiæ cui præesse dinoscitur integerrimè socientur, & nobis in triplo bannus noster, id est, sexaginta solidi persolvantur, aut ipse in servitio fisco nostro serviturus semper societur usque se redimere in triplo juxta vwirgildum suum potuerit. Sancta verò Ecclesia in sacerdotibus constat. Idcirco magna pœna plectendi sunt qui Episcopis vel reliquis sacerdotibus injuriam vel contumeliam fecerint. Nam detractio sacerdotum ad Christum pertinet, cujus vice legatione in Ecclesia funguntur.

De religiosa muliere decepta, id est, veste mutata, vel religionem professa.

IV. Si quis rapuerit aut sollicitaverit Ibid. 100. vel corruperit religiosam feminam, hona amborum Ecclesia vindicet in qua talis mulier habitavit. Ipsi tamen capitali periculo subiciantur. Quòd si hoc mulier non consensit, cum suis rebus monasterij ditionibus tradatur. Si verò Comes ipsius pagi, unà cum consilio sui Episcopi in cujus parrochia tale scelus commissum est, hoc vindicare neglexerit, honore careat, & cingulum amittat, atque publica pœnitentia multetur, & insuper vwirgildum suum fisci viribus dare compellatur.

De blasphemia in Deum.

V. Si quis quolibet modo blasphemiam Ibid. 101. in Deum jactaverit, ab Episcopo vel Comite pagi ipsius carceri usque ad satisfactionem tradatur, & publica pœnitentia multetur, donec precibus proprij Episcopi publicè reconcilietur, Ecclesiæque gremio canonicè reddatur.

De his qui in domo sua oratorium fecerint.

VI. Qui in domo sua oratorium habue- Ibid. 102. rit, orare ibidem potest. Missas tamen in eo celebrare non audeat, nec agere cuiquam permittat, sine permissu vel dedicatione Episcopi loci illius. Quod si fecerit, domus illius fisci viribus addicatur. Comes verò qui hoc cognovit, & non prohibuit, publica pœnitentia multetur, vel honore privetur.

De privilegiis Ecclesiarum & Clericorum non corrumpendis.

VII. Vt privilegia quæ Ecclesiis & Ibid. 103. Clericis ab antecessoribus nostris vel nobis concessa sunt, semper maneant incorrupta.

PRÆCEPTVM IMPERATORIVM

De institutione monachorum in monasterio Dervensi, Datum anno Christi DCCCXXVII.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludouvicus & Hlotharius divina ordinante providentia Imperatores Augusti. Si petitionibus servorum Dei justis & rationalibus divini cultus amore favemus, superni muneris donum nobis à Domino impertiri credimus. Idcirco notum esse volumus cunctis fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris præsentibus scilicet & futuris quia adiens serenitatem culminis nostri vir religiosus Hauto Abba ex monasterio quod vocatur Puteolus, quod est in Dervo constructum in honore beatorum Petri & Pauli, suggessit

mansuetudini nostræ eò quòd prædictum monasterium, ubi ille Dei cultor Abba præest, aptum esset ad monasterium regulare; quia non solùm idem locus, ubi præfatum monasterium fundatum est, verùm etiam & omnes adjacentias congruas haberet servis Dei monasticam vitam degere volentibus. Nam & privilegia qualiter ipsum monasterium ad monasticum ordinem perficiendum fundatum esset, & præcepta regalia nobis ostendit, ubi liquidò apparuit quòd antiquitus regulare monasterium fuisset. Nos verò hanc rem diligentius scire volentes jussimus venerabilem virum Hebonem Remensem Archiepiscopum & aliquos ex suffraganeis suis ad prædictum locum ire & diligenter intueri, non solùm si ipse locus aptus esset ad monasticum ordinem observandum, verùm & utrum Clerici ibi degentes monasticè vellent vivere an non. Illi verò nostris jussionibus obtemperantes, sicut nobis prædictus Hebo Archiepiscopus renuntiavit, & aptum locum invenerunt ad normam regularem custodiendam, & Clericos ibi degentes sponte vitam monasticam, sicut illis professi sunt, suscipere & perpetuò observare velle. Sed ut prædictus ordo monasticus in eodem loco nostris & futuris temporibus ad nostram successorùmque nostrorum perpetuam eleemosynam dignè observaretur, & monachi per tempora degentes secundùm regulam sancti Benedicti vitam degerent, prædictus Hauto Abba precibus quibus valuit rogavit ut nostrum confirmationis præceptum idem monasterium habere mereretur, sicut cetera monasteria monachorum in regno Deo propitio nostro habere noscuntur. Cujus petitionem justam & rationabilem judicantes, per hos imperiales apices nostros præcipimus atque jubemus ut abhinc in futurum prædictum monasterium sub monastico ordine persistat, & monachi ibi degentes sub regula sancti Benedicti Domino sibi adjuvante perenniter vitam ducant monasticam. Et quandoquidem divina vocatione prædictus Abba ab hoc seculo migraverit, quandiu ipsi monachi inter se talem eligere potuerint qui illis secundùm regulam præesse & prodesse possit, per hanc nostram auctoritatem licentiam habeant eligendi Abbates, qualiter monachi per tempora ibi degentes pro nobis, conjugibus, ac liberis nostris, seu totius regni nostri stabilitate Domini misericordiam indesinenter exorare delectentur. Et ut hæc nostræ auctoritatis præceptio ac confirmatio per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam obtineat firmitatem, manu propria subter firmavimus & anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum Hludouvici gloriosissimi Imperatoris.

Signum Hlotharij serenissimi Augusti.

Durandus Diaconus ad vicem Fredugisi recognovit.

Data II. Idus Februarij anno Christo propitio XIV. imperij Domini Hludouvici piissimi Augusti & Hlotharij x. Indict. v.

Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

CAPITULARE ANNI DCCCXXVIII.

QUALITER CONVENTUS EPISCOPORUM FIERI DEBEAT.

ANno sexto decimo regnante Domno nostro Hludouvico conventus Episcoporum debet fieri in quatuor locis, id est, in Mogontiaco, in quo isti Archiepiscopi cum eorum suffraganeis convenire debent, Autcarius, Hadebaldus, Hetti, Bernuinus. In Parisio Ebbo, Ragnouvardus, Lantramnus, Archiepiscopus Senonis qui fuerit, cum eorum suffraganeis. In Lugduno Agobardus, Bernardus, Andreas, Benedictus, Agaricus, cum eorum suffraganeis. In Tolosa Nothò, Bartholomæus, Adalelmus, Agiulfus, cum eorum suffraganeis. In quibus conventibus tractare, quærere, & cum Dei adjutorio invenire debent de causis ad religionem Christianam & eorum curam pertinentibus, & quid à principibus & reliquo populo, vel ita ut divina auctoritas docet, aut aliter teneatur, vel quid inde ex parte vel ex toto dimissum sit ut non teneatur. Deinde quid in ipsorum qui pastores populi constituti sunt moribus, conversatione, & actibus inveniri possit quod divinæ regulæ atque auctoritati non concordet; simúlque invenire quæ occasiones in utroque ordine id effecerint ut à recto tramite deviassent. Et quicquid ab eis de his causis inventum fuerit, tam sollerti cura custodiatur ut nullatenus ad aliorum notitiam pervenire permittant ante tempus constitutum. Et ideo unus Notarius inter omnes eligatur, qui quod ipsi invenerint subtiliter describat, & sub juramento constrictus fideliter conservet. Volumus etiam ipsorum conventum fieri octabas Pentecosten, Missi verò nostri suam incipiant legationem peragere octabas Paschæ.

HÆC CAPITULA AB EPISCOPIS IN EISDEM CONCILIIS TRACTANDA SUNT.

I. De decimis quæ ad capellas dominicas dantur, & hominibus qui eas habent & in suos usus convertunt.

II. De feminis quæ in quibusdam locis inrationabiliter velamen sanctum sibi imponunt.

III. Similiter de monasteriolis puellarum in legatione Autgarij, in quibus nullus ordo bonæ conversationis tenetur.

IV. De monasteriolis etiam diversis in missatico Alberici.

V. De judicio aquæ frigidæ.

VI. De his qui usuris inserviunt.

VII. Volumus atque jubemus ut Missi nostri diligenter inquirant quanti homines liberi in singulis comitatibus maneant qui per se possint expeditionem facere, vel quanti de his quibus unus alium adjuvet, quanti etiam de his qui à duobus tertius adjuvetur & præparetur, necnon de his qui à tribus quartus adjuvetur & præparetur, sive de his qui à quatuor quintus adjuvetur & præparetur, ut eandem expeditionem exercitalem facere possint, & eorum summam ad nostram notitiam deferant.

EPISTOLA QUÆ GENERALITER POPULO DEI EST LEGENDA.

In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludouvicus & Hlotharius divina ordinante providentia Imperatores Augusti omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris. Recordari vos credimus qualiter hoc anno consilio sacerdotum & aliorum fidelium nostrorum generale jejunium per totum regnum no-

strum celebrare jussimus, Deúmque tota devotione deposcere ut nobis propitiaret in quibus illum maximè offensum haberemus nobis manifestare, & ut ad correctionem nostram necessariam tranquillum tempus nobis tribuere dignaretur. Volueramus siquidem tempore congruo placitum nostrum generale habere, & in eodem de communi correctione agere; & ita Deo miserante fieret, nisi commotio inimicorum, sicut nostis, præpedisset. Sed quia tunc fieri non potuit juxta voluntatem nostram, visum nobis fuit præsens placitum cum aliquibus ex fidelibus nostris habere, & in eo de his quæ propter prædictum impedimentum remanserunt, qualiter ad effectum pervenirent, Domino adjuvante considerare. Quapropter nosse volumus sollertiam vestram quòd in isto præsenti placito cum fidelibus nostris consideravimus ut primò omnium Archiepiscopi cum suis suffraganeis in locis congruis tempore opportuno convenirent, & ibi tam de sua quàm de omnium nostrum correctione & emendatione secundùm divinam auctoritatem quærendo invenirent, & nobis atque fidelibus nostris secundùm ministerium sibi commissum adnuntiarent. Item consideravimus ut Missos nostros per universum regnum nostrum mitteremus, qui de omnibus causis quæ ad correctionem pertinere viderentur quanto potuissent studio decertarent, & quicquid possibile invenirent, præsentaliter nostra auctoritate corrigerent; & si aliqua difficultas in qualibet re eis obsisteret, ad nostram notitiam deferre curarent. Quapropter volumus ut vos omnes propter communem salutem & regni honorem ac populi utilitatem obedientes & adjutores Missis nostris in omnibus pro viribus esse non neglegatis; simúlque sciatis ob hanc causam nos velle per singulas hebdomadas uno die in palatio nostro ad causas audiendas sedere ut per hunc aut illum Comitem & providentia Missorum & obedientia populi nobis manifestiùs appareat. Et ut hæc omnia successum habeant, volumus ut generale triduanum jejunium secunda feria post octabas Pentecosten celebrandum indicetur, & generaliter ab omnibus cum summa devotione observetur. Et quia undique inimicos sanctæ Dei Ecclesiæ commoveri & regnum à Deo commissum infestare velle cognoscimus, præcipimus atque jubemus ut omnes homines per totum regnum nostrum, qui exercitalis itineris debitores sunt, bene sint præparati cum equis, armis, vestimentis, carris, & victualibus, ut quocunque tempore eis à nobis denuntiatum fuerit, sine ulla mora exire & in quamcunque partem necessitas postulaverit pergere possint, & tamdiu ibi esse quamdiu necessitas postulaverit.

HÆC SUNT CAPITULA DE INSTRUCTIONE MISSORUM.

Dicendum est illis quia necesse est ut intelligamus omnes communiter quale periculum nobis immineat, in eo maximè quòd in nostra negligentia tanta & talia, per quæ Deus offendi potuit, & honor & honestas regni decrescere, adhuc autem etiam aliam intellectam habemus negligentiam ex priori occasione notam, id est, quòd ipsa legatio non ita peracta fuit sicut ipsa necessitas deposcebat; quamquam ex parte vos dicatis nos materiam in eo dedisse quòd non per omnia ad hanc necessitatem inquirendam plenam vobis dedissemus jussionem. Ideo summopere tractandum est quomodo Domino adjuvante & in præsenti de his quæ per negligentiam & incuriam de pravata sunt corrigantur, & ne ultrà talia fiant sollicitè caveatur. Post hæc socij denominandi sunt, & tunc qualis debeat esse legatio injungenda est.

I. Primo injungendum est Missis ut hoc omnimodis caveant, ne populo in eorum profectione oneri sint; ne fortè quibus subvenire debuerint afflictionem inferant.

II. Vt primò nostram populo voluntatem & studium, & qua intentione à nobis sint directi, per nostrum scriptum nuntient. Instruendi sunt etiam quid inquirant.

III. In primis hoc maximè inquirant, quomodo hi qui populum regere debent, unusquisque in suo ministerio se custoditum habeat, ut qui bene faciendo gratiarum actione digni sunt cognoscamus, qui verò correctionem & increpationem pro eorum neglegentiis merentur, omnimodis nobis manifesti fiant. Inquisitio autem hoc modo fiat. Eligantur per singulos comitatus qui meliores & veraciores sunt. Et si aliquis inventus fuerit de ipsis qui fidelitatem

delicatem promissam adhuc nobis non habeat, promittat. Et tunc instruendi sunt qualiter ipsam fidem erga nos salvare debeant; id est, ut quicunque ex his talem causam scit in illis rectoribus & diversis ministris qui populum regere & salvare debent, de quibus interrogati fuerint, quæ ad populi damnum & detrimentum pertineat, & propter hoc nobis periculum animæ evenire possit & inhonoratio, omnino, si salvam volunt suam fidem & promissionem habere, manifestum faciat. Et si post talem admonitionem & contestationem aliter quàm se veritas habeat dixisse aliquis deprehensus fuerit, sciat se inter infideles esse reputandum.

HÆC SVNT CAPITVLA QVÆ VOLVMVS VT DILIGENTER INQVIRANT.

Primò de Episcopis, quomodo suum ministerium expleant, & qualis sit illorum conversatio, vel quomodo Ecclesias & clerum sibi commissum ordinatum habeant atque dispositum, vel quibus rebus maximè studeant, in spiritalibus videlicet aut in secularibus negotiis. Deinde quales sint adjutores ministerij eorum, id est, Chorepiscopi, Archipresbyteri, Archidiaconi, & Vicedomini, & Presbyteri per parrochias eorum, quale scilicet studium habeant in doctrina, vel qualem famam habeant secundùm veritatem in populo. Similiter de omnibus monasteriis inquirant juxta uniuscujusque qualitatem & professionem. Similiter & de ceteris Ecclesiis nostra auctoritate in beneficio datis. Vtrum Episcopi in circumeundo parrochias suas ceteras minores Ecclesias gravent, aut populo oneri sint, & si ab ipsis aut à ministris eorum indebita exenia à Presbyteris exigantur. Simili modo de Comitibus inquirant, quale studium de suo habeant ministerio, ut qui bene exinde facit cognoscamus. Si aliter facit, & hoc nosse omnino volumus. Id est, si populus per suam negligentiam & desidiam justitia & pace careat, aut si ipse sciens aut nesciens aliquid injustè factum habeat. Deinde ergo quales ministros habeat ad populum regendum missos, utrum justè an injustè in ipsis ministeriis agant, aut consentiente vel negligente Comite à veritate & justitia declinent. Quæ personæ vel de quibus causis culpabiles ad præsentiam nostram venire debeant discernendum est. Exceptis Episcopis, Abbatibus, Comitibus, qui ad placita nostra semper venire debent, isti venient, si in talibus culpis & criminibus deprehensi fuerint quales inferiùs adnotatæ sunt.

EPISTOLA GENERALIS

Quam Ludovicus Pius Imperator ex placito Aquisgranensi misit, de Conciliis Episcoporum in quatuor imperij partibus congregandis.

INCIPIT EPISTOLA CÆSAREA,

QVÆ GENERALITER POPVLO DEI EST LEGENDA.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi, Hludouvicus & Hlotharius divina ordinante providentia Imperatores Augusti omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris. Recordari vos credimus qualiter hoc anno consilio Sacerdotum & aliorum fidelium nostrorum generale jejunium per totum regnum nostrum celebrare jussimus, Deúmque tota devotione deposcere ut nobis propitiari, & in quibus illum maximè offenderimus nobis manifestare, & ad correctionem nostram necessariam tranquillum tempus nobis tribuere dignaretur. Volueramus siquidem tempore congruo placitum nostrum generale habere, & in eo de communi correctione agere; & ita Deo miserante fieret, nisi commotio inimicorum, sicut nostis, præpedisset. Sed quia tunc fieri non potuit juxta voluntatem nostram, visum nobis fuit præsens placitum cum aliquibus ex fidelibus nostris habere,

& in eo de his quæ propter prædictum impedimentum remanserunt, qualiter ad effectum pervenirent, Domino adjuvante considerare. Quapropter nosse volumus sollertiam vestram quòd in isto præsenti placito cum fidelibus nostris consideravimus ut primò omnium Archiepiscopi cum suis suffraganeis in locis congruis tempore opportuno convenirent, & ibi tam de sua quàm de omnium nostrum correctione & emendatione secundùm divinam auctoritatem quærendo invenirent, & nobis atque fidelibus nostris secundùm ministerium sibi commissum adnuntiarent. Quis enim non sentiat Deum nostris pravissimis actibus esse offensum & ad iracundiam provocatum, cùm videat tot annis multifariis flagellis iram illius in regno nobis ab eo commisso desævire? videlicet in fame continua, in mortalitate animalium, in pestilentia hominum, in sterilitate penè omnium frugum, & ut ita dixerim, diversissimis morborum cladibus atque ingentibus penuriis populum istius regni miserabiliter vexatum & afflictum atque omni abundantia rerum quodam modo exinanitum. Nec illud etiam dubitamus ex justa vindicta illius evenire, quòd sæpe scandala per tyrannos in hoc regno exsurgunt, qui pacem populi Christiani & unitatem imperii sua pravitate nituntur scindere. Nam & illud nihilominus peccatis nostris deputandum est, quòd inimici Christi nominis præterito anno in hoc regnum ingressi deprædationes, incendia Ecclesiarum*, & captivationes Christianorum, & interfectiones servorum Dei audenter & impune immo crudeliter fecerunt. Agitur siquidem justo judicio Dei ut quia in cunctis delinquimus, interiùs simul & exteriùs flagellemur. Beneficiis quippe Dei evidenter existimus ingrati, quoniam his non ad voluntatem Dei sed ad libitum nostrum carnalem uti invenimur. Et idcirco meritò creaturæ Dei nobis divinitus concessæ, pro Deo contra nos ingratos pugnant, juxta illud: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.* Verùm quia tot modis vexamur atque percutimur, & eum à quo percutimur toto corde dignum necessariúmque est ut revertamur, quatenus illud propheticum in nobis impleatur quo dicitur: *Sola vexatio intellectum dabit auditui.* Sed quia pius & clemens Dominus sic ipsum flagellum moderatur ut non ad interitum, sed potiùs ad correctionem

Sap. 5.

Esa. 28.

nostram inferre videatur, debemus in conspectu ejus veraciter humiliari & faciem illius in confessione prævenire, ejúsque pietatem pronis mentibus exorare; ut qui fecit nos justissima dispensatione flagella sentire, faciat nobis peccata nostra, pro quibus justè ab eo flagellamur, cognoscere, & in quibus maximè illum offendimus, & iram illius provocavimus, manifestiùs intelligere, ut pòst eo miserante, prava deserendo & corrigendo, bona etiam sectando & tota cum devotione exsequendo, valeamus per spiritum humilitatis & animam contritam sacrificium Deo debitum offerre, irámque illius indignationis evadere & per dignam congruámque correctionem, & bonorum operum exhibitionem, gratiam ejus propitiationis, licèt indigni, promereri. At quia nos magis in hoc peccasse cognoscimus, qui forma salutis omnibus esse debuimus, & omnium curam gerere, & per auctoritatem imperialem pravorum acta, nè tantum adcrescerent, corrigere, cupimus, Domino nobis propitio, in conspectu pietatis illius per dignam satisfactionem veniam adipisci, & per saluberrimam correctionem, vel per bonum studium, quod nostra desidia & ignorantia hactenus neglectum est, consultu fidelium tempore opportuno, quantum in nobis est, studiosissimè emendare, & nostram in hoc voluntatem omnibus manifestam facere. Quapropter statuimus atque decrevimus cum consultu sacerdotum cæterorúmque fidelium nostrorum, hujus rei gratia, ob placandum scilicet contra nos nobísque subjectos Domini furorem, conventus eorundem Episcoporum in quatuor imperii nostri locis congruentissimè fieri. Primò scilicet in Moguntiacensi urbe, ubi conveniant Archiepiscopi Autgarius, Hadabaldus, Hethi, Bernuinus, cum suffraganeis suis. Secundò quoque in Parisiorum urbe, ubi futurus antistes Senonicus, & Ebbo, Ragnoardus, & Landramnus cum suffraganeis suis conveniant. Tertiò vero apud Lugdunum, ubi Agobardus, Bernardus, Andreas, Benedictus, Agericus cum suffraganeis suis similiter conveniant. Quartò etiam apud Tolosam urbem, quò simul conveniant Notho, Bartholomæus, Adalelmus, Agulfus cum suffraganeis suis. In quibus conventibus tractare, quærere, & cum Dei adjutorio invenire debent de causis ad religionem Christianam & eorum curam

pertinentibus, quid à principibus & reliquo populo vel ita ut divina auctoritas docet aut aliter teneatur, vel quid inde ex parte vel ex toto dimissum sit ut non teneatur. Deinde quid in ipsorum qui pastores populi constituti sunt moribus, conversatione, & actibus inveniri possit quod divinæ regulæ atque auctoritati non concordet; simulque inveniant quæ occasiones in utroque ordine id effecerint ut à recto tramite deviatum sit. Et quicquid de his causis inventum fuerit, tam solerti cura custodiatur ut nullatenus ad aliorum notitiam pervenire permittant ante tempus constitutum. Et ideo unus Notarius inter omnes eligatur, qui quod ipsi invenerint describat, & ipse sub juramento constrictus ea quæ inventa & digesta fuerint diligenter fideliterque conservet.

CAPITVLARE VVORMATIENSE ANNI DCCCXXIX.

Hæc sunt capitula quæ propter interrogationem aliquorum Missorum considerata & scripta vel ordinata sunt, sive de ecclesiasticis causis, sive de ceteris quæ ad correctionem majorum hominum & quæ ad publicum honorem pertinent; quæ sub tribus distinctionibus ordinata sunt.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *De his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis constituunt vel de Ecclesiis eiciunt.*
2. *De Ecclesiis inter coheredes divisis.*
3. *De Ecclesiis destructis.*
4. *De manso ad Ecclesiam dato.*
5. *De his qui nonas & decimis dare neglexerunt.*
6. *De eo qui decimam dare neglexerit Ecclesiæ cujus esse debet, alterique Ecclesiæ eam dederit.*
7. *De decimis à populo dandis.*
8. *De vestitura triginta annorum, sive de rebus Ecclesiæ quæ ab eadem Ecclesia per triginta annos possessæ sunt.*
9. *De his qui restaurationes Ecclesiarum facere negligunt.*
10. *De his qui agros dominicatos excolere negligunt, ut nonas exinde non persolvant.*

ITEM ALIA CAPITVLA.

1. *De eo qui beneficium desertum fecerit.*
2. *De malis scabinis ejiciendis.*
3. *De melioribus & veracioribus eligendis.*
4. *De scabinis qui propter munera & amicitiam injustè judicant.*
5. *De legitimis & rationabilibus commutationibus Ecclesiarum Dei.*
6. *De eo qui probatus fuerit testes in perjurium scienter induxisse.*
7. *De discordantibus hominibus.*
8. *Vt nummos bonos nullus respuat.*
9. *De malis quæ à fiscalinis fiunt.*
10. *De collectis malis omnimodis prohibendis.*
11. *Vt pontes publici, qui destructi fuerint, iterum exstruantur.*
12. *De examine aquæ frigidæ.*
13. *De reversione Comitis & pagensium de hostili expeditione, ut ex eo die super quadraginta dies sit bannus resisus.*
14. *De audientia Regis. Et ut Comites & Missi dominici maximam curam habeant pauperum.*
15. *De inferenda à Vicariis vel aliis Missis Comitum exigenda.*

CAPITULA QUÆ PRO LEGE HABENDA SUNT.

1. *De honore Ecclesiarum, de homicidiis in Ecclesiis vel in earum atriis commissis.*
2. *De eo qui propter cupiditatem rerum quemcunque propinquorum suorum interfecerit.*
3. *De cujuslibet propria uxore dimissa, vel sine culpa interfecta.*
4. *De eo qui res alienas cuilibet homini vendiderit.*
5. *De placitis à liberis hominibus observandis.*
6. *De liberis hominibus ad testimonium recipiendis.*
7. *Ut inquiratur de iis qui in exercitalem ire possunt expeditionem, vel qui fidelitatem necdum promiserunt.*
8. *De faidis coërcendis.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis constituunt vel de Ecclesiis eiciunt.

V. 98. Add. IV. 95. I. DE his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis suis constituunt, vel de Ecclesiis eiciunt, & ab Episcopo vel à quolibet Misso dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum nostrum reuvadiare cogantur, & per fidejussores ad palatium nostrum venire jubeantur. Et tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut aut illum bannum persolvant, aut aliam harmiscaram sustineant.

De Ecclesiis inter coheredes divisis.

V. 99. Add. IV. 96. II. De Ecclesiis quæ inter coheredes divisæ sunt, considerandum est quatenus si secundùm providentiam & admonitionem Episcopi ipsi coheredes eas voluerint tenere, & honorare faciant. Sin autem hoc contradixerint, ut in Episcopi potestate maneat utrum eas ita consistere permittat, aut reliquias exinde auferat. Et ubi ad beneficium nostrum Ecclesiæ pertinentes ita inventæ divisæ fuerint, ut describantur, & nobis renuntietur.

De Ecclesiis destructis.

V. 275. III. De Ecclesiis destructis, ut Episcopi & Missi inquisitionem faciant utrum per negligentiam aut impossibilitatem destructæ sint. Et ubi negligentia inventa fuerit, episcopali auctoritate emendare cogantur hi qui eas restaurare debuerant. Si verò per impossibilitatem contigit, ut aut plures sint quàm necesse sit, aut majoris magnitudinis quàm ut ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, Episcopus modum inveniat qualiter congruè emendari & consistere possint.

De manso ad Ecclesiam dato.

V. 100. Add. IV. 98. 165. IV. De uno manso ad Ecclesiam dato, de quo aliqui homines contra statuta sibi servitium exigunt, quicunque pro hac causa accusatus fuerit, Comes vel Missi hoc quod inde subtractum est Presbyteris cum sua lege restituere faciant.

De his qui nonas & decimas dare neglexerunt.

V. De his qui nonas & decimas jam V. 176. Add. IV. 99. 114. per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Missos nostros constringantur ut secundùm Capitularem priorem solvant unius anni nonam & decimam cum sua lege, & in super bannum nostrum. Et hoc eis denuntietur, quòd quicunque hanc negligentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima persolui debuit amissurum se sciat. Ita enim continetur in Capitulare bonæ memoriæ genitoris nostri in libro I. cap. CLVII. *Ut qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Ecclesiæ cujus res sunt donent. Et qui tale beneficium habent ut ad medietatem laborent, ut de eorum portione proprie Presbytero decimas donent.* Item in Capitulare nostro in libro. II. cap. XXI. de eadem re: *De nonis quidem & decimis, unde & genitor noster & nos frequenter & in diversis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia nostra qualiter hæc observentur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & de fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima persolvatur. De nutrimine verò pro decima, sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus observetur. Si quis tamen Episcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in sua maneat potestate, juxta quod ei & illi qui hoc persolvere debet convenerit.*

De eo qui decimam dare neglexerit Ecclesiæ cujus esse debet, alterique Ecclesiæ eam dederit.

VI. Quicunque decimam abstrahit de V. 176. Add. IV. 100. 166. Ecclesia ad quam per justitiam debet dari,

& eam præsumptiosè vel propter munera aut amicitiam vel aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiam dederit, à Comite vel à Misso nostro distringatur ut ejusdem decimæ quantitatem cum sua lege restituat.

De decimis à populo dandis.

V. 101. Add. IV. 101. 167. VII. De decimis quæ dare populus non vult nisi quolibet modo ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est ne fiat. Et si quis contemptor fuerit inventus, & nec Episcopum nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur; ceteri verò distringantur ut velinviti Ecclesiæ restituant quæ voluntariè dare neglexerunt.

De vestitura triginta annorum, sive de rebus Ecclesiæ quæ ab eadem Ecclesia per triginta annos possessæ sunt.

Add. IV. 171. VIII. Vt de rebus Ecclesiarum quæ ab eis per triginta annorum spatium sine ulla interpellatione possessæ sunt testimonia non recipiantur, sed eo modo contineantur sicut res ad fiscum dominicum pertinentes contineri solent.

De his qui restaurationes Ecclesiarum facere negligunt.

V. 277. Add. IV. 102. 168. IX. Quicunque de rebus Ecclesiarum, quas in beneficium habent, restaurationes earum facere neglexerint, juxta Capitulatem anteriorem, in quo de operibus ac nonis & decimis constitutum est, sic de illis adimpleatur, id est, in libro IV. 40. IV. capitulo XXXVIII. *De opere & restauratione Ecclesiarum, considerandum est ut de frugibus terræ & animalium nutrimine persolvantur. De opere verò & restauratione Ecclesiarum Comes & Episcopus sive Abbas unà cum Misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, considerationem faciant ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum & restaurandum quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & Vassi nostri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum ecclesiasticarum habent, vel unusquisque per se juxta quantitatem quam ipse tenet. Aut si inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æstimationem operis in argento persolvant. cum quo pretio rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere & materiamen emere possit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege sua restituat, insuper & bannum nostrum solvat; ut ita castigatus caveat ne sæpius iterando beneficium amittat.*

De his qui agros dominicatos excolere negligunt ut nonas exinde non persolvant.

X. De illo qui agros dominicatos propterea neglexit excolere ut nonas & decimas exinde non persolvat, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipit, volumus ut de tribus annis ipsam nonam & decimam cum sua lege persolvat. Et si quis contemptor aut Comitis aut Missorum nostrorum propter hoc extiterit, per fidejussores ad palatium venire compellatur. V. 278. Add. IV. 103. 169.

ITEM ALIA CAPITVLA.

De eo qui beneficium desertum fecerit.

I. DE beneficiis destructis hoc observetur quod in Capitulare priori continetur, id est, in libro IV. capitulo XXXVI. *Quicunque beneficium suum occasione proprij desertum habuerit, & intra annum, postquam ei à Comite vel à Misso nostro notum factum fuerit, illud emendatum non habuerit, ipsum beneficium amittat.*

De malis scabinis ejiciendis.

Add. IV. 105. II. Vt Missi nostri ubicunque malos Scabineos inveniunt, eiciant, & totius populi consensu in loco eorum bonos eligant. Et cùm electi fuerint, jurare faciant ut scienter injustè judicare non debeant.

De melioribus & veracioribus eligendis.

Ibid. 106. III. Vt in omni comitatu hi qui meliores & veraciores inveniri possunt eligantur à Missis nostris ad inquisitiones faciendas & rei veritatem dicendam, & ut adjutores Comitum sint ad justitias faciendas.

De scabinis qui propter munera & amicitiam injustè judicant.

IV. Volumus ut quicunque de Scabinis deprehensus fuerit propter munera aut propter amicitiam injustè judicasse, ut per fidejussores missus ad præsentiam nostram veniat. De cetero omnibus Scabinis denuntietur ne quis deinceps etiam justum judicium vendere præsumat. Ibid. 107.

De legitimis & rationabilibus commutationibus Ecclesiarum Dei.

V. Vbicunque commutationes tam tempore nostro quàmque genitoris nostri legitimæ & rationabiles atque utiles Ecclesiis Dei factæ sunt permaneant. Vbi- V. 110. Add. IV. 108.

cunque verò inutiles & incommodæ atque inrationabiles factæ sunt, dissolvantur, & recipiat unusquisque quod dedit. Vbi verò mortua manus interjacet, aut alia quælibet causa quæ rationabilis esse videatur, inventa fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiam perferatur.

De eo qui probatus fuerit testes in perjurium scienter induxisse.

Add. IV. 109. VI. Quicunque comprobatus fuerit de eo quod scienter testes in perjurium induxisset, sub fidejussione ad palatium nostrum venire compellatur, ut ibi cum fidelibus nostris consideremus quid de tali homine faciendum sit.

De discordantibus hominibus.

VII. De his qui discordiis & contentionibus studere solent, & in pace vivere nolunt, & inde convicti fuerint, similiter volumus ut sub fidejussoribus ad nostrum placitum veniant, ut ibi cum fidelibus nostris consideremus quid de talibus faciendum sit.

Vt nummos bonos nullus respuat.

Add. IV. 110. VIII. De bonis denariis quos populus recipere non vult volumus ut hoc observetur & teneatur quod in priori Capitulari nostro constitutum est, id est, in libro IV. capitulo XXX. *Quicunque liber homo vel in emptione vel in debiti solutione denarium merum & bene pensantem recipere noluerit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat. Si verò servi ecclesiastici aut fiscalini nostri aut Comitum aut vassallorum nostrorum hoc facere præsumpserint, sexaginta ictibus vapulent. Et si actores nostri aut aliorum aut advocati eos Missis nostris vel Comitibus jussi præsentare noluerint, prædictum bannum, id est, sexaginta solidos componant.* Et ad hanc constitutiooem nostram adimplendam Episcopi & Abbates, sive reliqui qui beneficia nostra habent, adjuvent Comites in suis hominibus distringendis. Et si Comites hanc nostram constitutionem neglexerint, hoc per Missos nostros ad nostram notitiam perferatur.

De malis quæ à fiscalinis fiunt.

IX. De homicidiis vel aliis injustitiis quæ à fiscalinis nostris fiunt, quia impune se ea committere posse existimant, nos actoribus nostris præcipiendum esse decernimus ne ultrà impune fiant, ita ut ubicunque facta fuerint, solvere cum disciplina præcipiamus.

De collectis malis omnimodis prohibendis.

X. Collectæ ad maleficiendum fieri omnimodis prohibeantur. Et ubicunque hujusmodi præsumptiones factæ fuerint, digna emendatione corrigantur. Et si per negligentiam Comitis vel factæ sunt vel inemendatæ remanserunt, hoc ad nostram notitiam perferatur. Auctor verò facti, si fuerit Præpositus, vel Advocatus, sive Centenarius, vel qualibet alia dignitate prædita libera persona, post legalem emendationem in loco factam sub fidejussoribus ad nostram præsentiam veniat. Multitudo verò, sive de servis sive de liberis sit, legitima emendatione multetur. Add. IV. 111.

Vt pontes publici, qui destructi fuerint, iterum exstruantur.

XI. De pontibus publicis destructis placuit nobis ut hi qui jussionem nostram in raparandis pontibus contempserunt, volumus ac jubemus ut omnes homines nostri in nostram veniant præsentiam rationes reddere cur nostram jussionem ausi sunt contemnere. Comites autem reddant rationem de eorum pagensibus, cur eos aut non constrinxerint ut hoc facerent, aut nobis nuntiare neglexerunt. Similiter & de injustis teloneis, ubicunque accipiuntur, sciant se exinde nobis rationem reddituros.* Add. IV 112.

De examine aquæ frigidæ.

XII. Vt examen aquæ frigidæ, quod hactenus faciebant, à Missis nostris omnibus interdicatur ne ulteriùs fiat. Ibid. 113.

De reversione Comitis & pagensium de hostili expeditione, ut ex eo die super quadraginta dies sit bannus resisus.

XIII. Postquam Comes & pagenses de qualibet expeditione hostili reversi fuerint, ex eo die super quadraginta noctes sit bannus resisus, quod in lingua Theodisca scaftlegi, id est, armorum depositio, vocatur. Ibid. 114

De audientia Regis. Et ut Comites & Missi dominici maximam curam habeant pauperum.

XIV. Hoc Missi nostri notum faciant Comitibus & populo, quòd nos in omni hebdomada unum diem ad causas audiendas & judicandas sedere volumus. Comites autem & Missi nostri magnum studium habeant ne fortè propter eorum negligentiam pauperes crucientur, & nos tædium propter eorum clamores patiamur, si nostram gratiam habere velint. Populo autem dicatur ut caveat de aliis causis se ad nos reclamare nisi de quibus aut Missi Ibid. 115.

nostri aut Comites eis justitias facere noluerint.

De inferenda à Vicariis vel aliis Missis Comitum exigenda.

Ibid. 116. XV. Quicunque Vicarij vel alij ministri Comitum tributum quod inferenda vocatur, majoris pretij à populo exigere præsumpserit quàm à Missis bonæ memoriæ genitoris nostri constitutum fuit, hoc est, duos solidos pro una vacca, hoc quod injustè superposuit atque abstulit sibique retinuit, his quibus hoc tulit cum sua lege restituat, & insuper fredum nostrum componat, & ministerium nostrum amittat.

HÆC SUNT CAPITULA QUÆ PRO LEGE HABENDA SUNT.

De honore Ecclesiarum, de homicidiis in Ecclesiis vel in earum atriis commissis.

I. De homicidiis in Ecclesiis vel in atriis earum commissis hoc observetur & teneatur quod in Capitulare priori constitutum est, id est, in libro IV. capitulo XIII. *Si quis ex levi causa aut sine causa hominem in Ecclesia interfecerit, de vita componat. Si verò foris rixati fuerint, & unus alterum in Ecclesiam fugerit, & ibi se defendendo eum interfecerit, & si hujus facti testes non habuerit, cum duodecim conjuratoribus legitimis per sacramentum affirmet se defendendo eum interfecisse. Et si ipse auctor commotæ inter eos rixæ extiterit, eundem interfecti & insuper bannum nostrum solvere cogatur, & publicam agat pœnitentiam. Si autem non ille qui alterum interfecit, sed is qui interfectus est, eandem rixam commovit, absque compositione jaceat; & is qui eum interfecit, secundùm judicium canonicum publicam agat pœnitentiam. Si cujuslibet proprius servus hoc commiserit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc sponte an se defendendo fecisset. Et si manus ejus exusta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, publica pœnitentia multetur. Nisi forte & ipse auctor commotæ inter eos rixæ fuerit inventus, tunc dominus ejus, juxta quod vvidrigildus illius est, ad Ecclesiam persolvat, aut eum, si voluerit, eidem Ecclesiæ tradat. De ecclesiastico & fiscalino & beneficiario servo volumus ut pro una vice vvidrigildus ejus pro eo componatur, altera vice ipse servus ad supplicium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis, qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in atrio Ecclesiæ, cujus porta reliquiis sanctorum consecrata est, hujuscemodi homicidium perpetratum fuerit, simili modo emendetur & componatur. Si verò porta Ecclesiæ non est consecrata, eo modo componatur quod in atrio committitur sicut componi debet quod in immunitate violata committitur.*

De eo qui propter cupiditatem rerum quemcunque propinquorum suorum interfecerit.

II. Quicunque propter cupiditatem rerum patrem, aut matrem, aut fratrem, aut sororem, vel nepotem, vel alium propinquum suum interfecerit, hereditas ejus interfecti ad alios suos legitimos heredes perveniat; interfectoris verò hereditas in fiscum redigatur. Ipse verò ordinante Episcopo publicæ pœnitentiæ subdatur. Ibid. 117.

De cujuslibet propria uxore dimissa, vel sine culpa interfecta.

III. Quicunque propria uxore derelicta, vel sine causa interfecta, aliam duxerit uxorem, armis depositis publicam agat pœnitentiam. Et si contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in custodia mittatur, donec res ad nostram notitiam deducatur. V. 300. Add. I V. 118. 161.

De eo qui res alienas cuilibet homini vendiderit.

IV. Quicunque res alienas cuilibet homini vendiderit, & ipse homo easdem res alicui alteri dederit sive vendiderit, & ipse qui tunc easdem res comparatas habet, per malum ingenium proprio filio aut alteri cuilibet necdum legitimos annos habenti justitiæ tollendæ causa tradiderit, volumus atque firmiter præcipimus ut si pater ejusdem parvuli vixerit, ipse intret in causam rationem reddendi pro filio suo. Si autem pater ipse mortuus est, tunc legitimus ejus propinquus, qui justè ei tutor ac defensor esse videtur, pro ipso rationem reddere compellatur. Similiter de aliis omnibus justitiis ad eum pertinentibus, excepta sua legitima hereditate quæ ei per successionem parentum suorum legitimè venire debuit. Quòd si quis hanc nostram jussionem contempserit vel neglexerit, sicut de ceteris contemptoribus, ita de eo agatur. Is verò qui easdem res primus invasit, & injustè vendidit, necnon & emptores, excepta sola persona parvuli, hoc quod fraudulenter admiserunt infra patriam emendare cogantur, & Add. I V. 118. 161.

postea, sicut contemptores jussionis nostræ, sub fidejussoribus ad nostram præsentiam venire compellantur.

De placitis à liberis hominibus observandis.

V. De Vicariis & Centenariis qui magis propter cupiditatem quàm propter justitiam faciendam sæpissime placita tenent, & exinde populum nimis affligunt, ita teneatur, sicut in Capitulare Domni Karoli Imperatoris continetur in libro III. capitulo XL. *Ut nullus ad placitum manniatur nisi qui causam suam quærit, aut si alter ei quærere debet; exceptis scabineis septem, qui ad omnia placita esse debent.* Item de eadem re in Capitulare nostro in libro IV. capitulo LV. *De placitis siquidem quæ liberi homines observare debent constitutio genitoris nostri penitùs observanda atque tenenda est; ut videlicet in anno tria solummodo generalia placita observent, & nullus eos ampliùs placita observare compellat; nisi fortè quilibet aut accusatus fuerit, aut alium accusaverit, aut ad testimonium perhibendum vocatus fuerit. Ad cetera verò quæ Centenarij tenent non alius venire jubeatur nisi qui aut litigat aut judicat aut testificatur.* Et quicunque hujus constitutionis transgressor à Missis nostris inventus fuerit, bannum nostrum persolvat.

De liberis hominibus ad testimonium recipiendis.

V. 301. VI. De liberis hominibus qui proprium non habent, sed in terra dominica resident, ut propter res alterius ad testimonium non recipiantur. Conjuratores tamen aliorum liberorum hominum ideo esse possunt quia liberi sunt. Illi verò qui & proprium habent, & tamen in terra dominica resident, propter hoc non abiciantur quia in terra dominica resident, sed propter hoc ad testimonium recipiantur quia proprium habent.

Ut inquiratur de iis qui in exercitalem ire possunt expeditionem, vel qui fidelitatem necdum promiserunt.

VII. Volumus atque jubemus ut Missi nostri diligenter inquirant quanti liberi homines in singulis comitatibus maneant. Hinc verò ea diligentia & hæc ratio examinetur per singulas centenas, ut veraciter sciant illos atque describant qui in exercitalem ire possunt expeditionem; ac deinde videlicet secundus ordo de his qui per se ire non possunt, ut duo tertio adjutorium præparent. Et qui necdum fidelitatem nobis promiserunt, cum sacramento nobis fidelitatem promittere faciatis.

De faidis coërcendis.

VIII. De faidis coërcendis hoc observetur & teneatur quod in Capitulare nostro in libro IV. capitulo XXV. continetur. *Si quis aliqua necessitate cogente homicidium commisit, Comes in cujus ministerio res perpetrata est, & compositionem solvere & faidam per sacramentum pacificare faciat. Quòd si una pars ei ad hoc consentire noluerit, id est, aut ille qui homicidium commisit, aut is qui compositionem recipere debet, faciat illum qui ei contumax fuerit ad præsentiam nostram venire, ut eum ad tempus quod nobis placuerit in exilio mittamus, donec ibi castigetur, ut Comiti suo inobediens esse ulteriùs non audeat, & majus damnum inde non adcrescat.*

HÆC SUNT CAPITULA QUÆ AD PLURIMORUM NOTITIAM AD GENERALIA PLACITA SUNT RESERVATA.

ITEM ALIA CAPITULA.

I. Volumus ut talem conjectum Missi nostri accipiant, quando per missaticum suum perrexerint, hoc est, ut unusquisque accipiat panes quadraginta, friskingas duas, porcellum aut agnum unum, pullos quatuor, ova viginti, de vino sextarios novem, de cervisa modios duos, de annona modios duos. Et quando propè sunt de illorum domibus, nullum accipiant conjectum.

II. Volumus etiam ut octabas Paschæ incipiant suam agere legationem. Episcopi verò suum habere debent conventum octabas Pentecosten.

III. Volumus atque jubemus ut Missi nostri diligenter inquirant quanti liberi homines

homines in singulis comitatibus maneant qui possint expeditionem exercitalem facere, nobisque per brevem eorum summam deferant. Et qui nondum fidelitatem promiserunt, cum sacramento nobis fidelitatem promittere faciant.

IV. Volumus ut Missi nostri per totam legationem suam primò omnium inquirant qui sint de liberis hominibus qui fidelitatem nobis nondum promissam habent, & faciant illos eam promittere, sicut consuetudo semper fuit; & postea incipiant legationem suam per cetera capitula peragere.

V. Volumus ut omnes res ecclesiasticæ eo modo contineantur sicut res ad fiscum nostrum pertinentes contineri solent, usque dum nos ad generale placitum nostrum cum fidelibus nostris invenerimus & constituerimus qualiter in futurum de his fieri debeat.

VI. Volumus ut omnis inquisitio, quæ de rebus ad jus fisci nostri pertinentibus facienda est, non per testes qui producti fuerint, sed per illos qui in eo comitatu meliores & veraciores esse cognoscuntur, per illorum testimonium inquisitio fiat, & juxta quod illi testificati fuerint, vel contineantur, vel reddantur.

VII. Item volumus ut de rebus quas Matfredus per diversa loca & per diversos homines adquisivit, ipsi qui easdem res ei dederunt interrogentur si aliquis eorum eas repetere velit. Et quicunque hoc se velle pronuntiaverit, ad generale placitum nostrum venire jubeatur, ut inde cum eodem Matfredo rationem habere possit.

Sequentia tria capitula, quæ sumpta sunt ex libro legum Burgundicarum & ex Codice Theodosiano, descripta reperiuntur in codicibus Palatino & sancti Vincentij Metensis statim post superiora Ludovici Pij capitula. Regino verò Abbas Prumiensis ea refert ex Capitularibus ejusdem Ludovici. Ob eam causam nos illa heic omissa noluimus, tum etiam quia multa illic diversa sunt à vulgatis editionibus illarum legum.

De inscriptione temporum.

Lex Burgundion. tit. 79. I. Licèt jampridem à nobis fuerit ordinatum ut si quis in populo nostro barbaræ nationis persona aut in re sua consisteret aut alium invitasset, aut si terram ad habitandum voluntarius deputasset, eámque per annos quindecim sine tertius habuisset, in voluntate ipsius permaneret, neque exinde quicquam sibi ille qui dederat sciret esse reddendum, tamen ut absque ulla permutatione omni tempore generaliter memorata conditio debeat custodiri, præsenti placuit lege constitui.

Item de inscriptione temporum.

Regino lib. 1. c. 20. 21. II. Si quis verò terram ab altero sibi traditam violenter dixerit & convicerit fuisse sublatam priùs quàm triginta annorum terminus compleatur, & rem constiterit occupatam, & requirere poterit, & repetentis partibus reformare. Ceterùm si impletis triginta annis terra, à quocunque etiam pervasa fuisse dicatur, non fuerit restituta, nihil sibi reddendum esse cognoscat. Quapropter omnes Comites, quoties de privatis causis contentio fuerit generata, secundùm ordinem legis istius judicare curabunt. Et quia omnia ad quietem omnium pertinentia ex lege convenit provideri, quas omnino causas de quibuscunque rebus quæ intra triginta annos non fuerint diffinitæ, nullo eas postmodum licebit ordine commoveri: quia satis unicuique ad requirendum & recipiendum quod ei debitum fuerit suprascriptus annorum numerus constat posse sufficere.

De inquilinis & colonis.

III. Si quis colonum alienum in re sua triginta annos habuerit, ac si suum vindicet. Qui si infra triginta annos inventus fuerit, à domino cum filiis sibi debitis & omni peculio revocetur. Si verò mortuus fuerit, peculium ejus dominus revocet. Colona verò si viginti annis in alieno dominio permanserit, à priore domino non requiratur. Colono duæ partes agnationis sequantur, colonæ verò tertia pars sequatur. Nam si agnatio infra viginti annos edita fuerit, quando adhuc colona domino competebat, repetentibus non negetur; quia in novellis legibus est constitutum. Sanè ne separatio conjugij fiat, præcipimus ut à domino coloni vicariæ mulieri cum agnatione partis tertiæ non negetur. Interpretatio leg. un. Cod. Theod. de inquilinis & colonis. Regino lib. 1. c. 22.

Præceptum de ordine monastico restituto in monasterio sancti Dionysij.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Augustus. Divinis præceptis & apostolicis monitis incitamur, sed & imperatorij regiminis officio commonemur, ut pro Ecclesiæ statu atque sanctæ religionis augmento impigro semper vigilemus affectu, ac pernecessario seu fructuoso studiosóque laboremus effectu, & si quid usquam reprehensioni invenitur obnoxium, regiæ auctoritatis sollicitudine corrigamus: quatinus a via revocantes, superflua amputantes, collapsa quoque reparemus, atque reparata & ab ecclesiasticis viris Apostolorúmque Domini successoribus Spiritu sancto regente bene statuta, edictis imperialibus confirmemus. Quia dignum profectò est ut quod sacerdotalis dignitas divino illuminata spiritu corpori Christi, quod est Ecclesia ejusdem Dei ac Domini & Salvatoris nostri redempta sanguine, admvenit in salute, vel reformata statuit in religionis augmento, id imperialis majestas inviolabiliter permansurum in perpetuum potestatis suæ studeat roborare præcepto. Quoniam quicquid in hujusmodi negotiis laboratum, seu pio cultui à nobis fuerit dedicatum, hoc proculdubio nostræ mansuetudinis regno & populo regendo credimus specialiùs profuturum. Idcirco notum esse volumus omnibus fidelibus præsentibus scilicet & futuris quia postquam Deo auspice imperium paternum suscepimus, studij nobis maximè semper fuit ut Domini Ecclesia, ejus magnificentia humilitati nostræ divinitus regenda tuendáque commissa, felicibus polleret successibus, eámque, quantum nostræ attinet augustæ devotioni, incessanter ad meliora provehere, & ab illa quicquid noxium erat eradicare, atque in ea incrementa virtutum plantare. Quapropter sæpissime sacerdotes Domini, quorum id officij esse noveramus, admonere curavimus, ac nostram principalem auctoritatem adjutricem ad eorum ministerium juxta voluntatem Dei exequendum promptè exhibuimus, ut quicquid in ordinibus ecclesiasticis vel in quacunque persona emendatione dignum invenirent, pastorali auctoritare, póstposita qualibet torporis negligentia vel personarum acceptione, incunctantur corrigere & ad statum rectitudinis perducere decertarent. Verùm cùm ipsi, nostra sedulò exhortatione admoniti, suáque sollicita vigilantia, de statu & profectu sanctæ Ecclesiæ & sacris ordinibus & iis quæ emendatione digna videbantur, conventu apud Parisius jussione nostra habito, strenua & devota perspicacitate tractarent, inter cetera visum illis est ut monasterium præclarissimi & eximij Christi martyris beati Dionysij sociorúmque ejus, quod constat tantorum martyrum nomine Deo dedicatum, & à Regibus Francorum progenitoribúsque gloriæ nostræ amplissimis rebus ditatum, quò in eo monasticus ordo religiosè Deo deserviret, magna emendatione & correctione opus haberet, quoniam ab eo idem ordo ad multorum discrimen, nulla necessitate præpediente, nullius rei inopia obsistente, penitùs erat avulsus. Quam causam tam per se quámque & per venerabilem prudentémque virum Hilduinum memorati monasterij religiosum Abbatem nostræ serenitatis auribus intimaverunt, uti nostra piissima imperiali potestate per eorum auctoritatem corrigeretur. Vnde dignitas imperij nostri tantorum virorum saluberrimam admonitionem & ejusdem venerabilis Abbatis Hilduini preces humillimas more tranquillitatis nostræ solito gratanter benignèque suscipiens, atque in omnibus emendabile judicans, ne tanti ordinis collapsio salutis nostræ quoquo modo fieret damnatio, ad eosdem Præsules Ecclesiarum idem censuimus referre negotium: ut nostri principatus auctoritate, eorúmque judicio, quibus tanta est collata potestas à Domino, idem ordo in eodem loco absque retractatione restitueretur. Veniens ergo Aldricus Metropolita Senonicus cum suffraganeis suis, necnon & Ebbo Metropolita Durocortorum cum suis suffraganeis, ad memoratum monasterium, habito conventu, primùm quòd idem monasterium ordini monastico constructum, dedicatum, & rebus ditatum fuit, & in eo ipse ordo usque ad tempus quo sceptra imperialia superna lar-

giente gratia clementia nostra suscepit, & suprà memorati Hilduini Abbatis prælationem, ibidem utcunque viguerit, manifestis indiciis Regúmque antiquis & modernis præceptis, & Episcoporum privilegiis; ac fidelium donationibus, palam cunctis est factum. Deinde diligentem inquisitionem fecerunt super iis qui in eodem loco regularem promissionem fecerant; ex quibus quidam qui eandem professionem fecerant, desertores ejusdem propositi effecti, rebus humanis jam erant exempti; quorum perditio non sine magno animi fieri potest mœrore. Quidam etiam non eandem professionem se fecisse mentiti sunt; sed testibus patentibus convicti, pro sua contumacia canonicæ pœnitentiæ sunt subacti. Quidam verò, immo maxima pars, qui hactenus in apostasiam prolapsi fuerant, coràm venientes, solóque se prosternentes, confessi sunt eandem professionem in eodem loco regulariter se promisisse, suíque misereri, & à Domino veniam pro tanto admisso dari humiliter flagitavere. Qua confessione facta, cucullis sui propositi coram cœtu Episcoporum & cæterorum sacerdotum cunctique sequentis ordinis cleri nobiliúmque virorum non modica circumadsistente turba se induerunt; atque in commune, ne aliquando, sicuti sibi aliísque jam in eodem loco contigerat, sanctæ professionis proposito diabolico propulsarentur instinctu, regularem promissionem iteraverunt. Pars denique quædam eorum, illi scilicet qui divinæ inspirationis munere acti & amore devincti in sanctæ religionis proposito adprime absque ulla refragatione vel interpolatione elegerunt viriliter permanere, & in cella ejusdem majoris monasterij, postquam ceteri monasticam vitam & habitum deseruerunt, usque ad hanc nostræ demandationis habitam synodum degere, ante jam memoratos venerabiles patres venerunt, locúmque pristinum, in quo promissionem fecerant, & regulariter licèt minùs perfectè vixerant, sibi & se petierunt loco restitui. Quorum semotio ob id acciderat quoniam, ut prædiximus, mox ut divina dignatio nos paterna sede suscepta imperialibus sceptris inniti voluit, piæ intentionis nostræ sollicitudo exequi procuravit ut religio, decor, & omnis honestas à Domno & genitore nostro divæ memoriæ Karolo cœpta & instituta liquidò & veraciter, remota omni simulatione, in propriis quibusque maneret & vigeret ordinibus. Vnde ad monasticæ institutionis normam corrigendam duos religiosos & venerabilis vitæ viros Benedictum & Arnulfum Abbates constituimus, qui per nostrum à Deo gubernandum & conservandum imperium seduli huic negotio studiosè insisterent. Iidem verò boni & devoti sed simplicissimi patres, supradictorum fratrum calliditate & duritia suáque simplicitate abducti, non studio, sed minùs subtili & necessaria investigatione seu providentia fallentes, eos qui in soliditate suæ professæ salvationis perduraverunt à monasterio removerunt, atque in memorata cella collocaverunt; & illos qui propriæ voluntatis libitus non virtute sed versutia quæsierunt, ac collo de sub jugo regulæ excusso, loro disligatoris vitæ soluti, ampliori itinere cælestem patriam petere sunt conati, in domiciliis reverendi habitus & vitæ monasticæ reliquerunt. Sed laudabiliùs hi patres Ecclesiæ auctoritate sua dignæ petitioni fratrum, quos in suæ religionis virtute diximus permansisse, quia sic nostri assensus jussio fuerat, annuentes rationabiliter & canonicè satisfecerunt. Et ob suggestionis notitiam, ut nostræ panderetur celsitudini, qualiter vel quo ordine tam devotissimum factum ab iisdem religiosissimis viris sit celebratum, duas super hoc inde pari tenore conscriptiones fecerunt, easque manibus firmaverunt propriis, ut altera earum in archivo ipsius monasterij ob memoriam & stabilitatem inibi hujus ordinis per futura tempora servaretur, alteram nostræ magnitudini direxerunt, ut illam palatinis scriniis juberemus recondi, ob monimentum videlicet & istius rectè facti perpetuam firmitatem. Sed cùm idem ordo, Deo annuente, quantum divinitus videri dabatur, in eodem loco feliciter incederet, antiquus salutis humanæ inimicus quosdam ex ipsis fratribus sua organa efficiens, adeo insidiarum suarum furiis exagitavit ut conspiratione & conjuratione facta & propositum monasticum abnegarent, & sine licentia sui Abbatis, eorum legari dignitatis nostræ dominationem adirent, & molestiam super hac ratione contra canonicam & propositi sui institutionem, serenitatis nostræ auribus inferre præsumerent, offerentes nobis tomum in accusationem & blasphemiam Episcoporum qui se de apostasia, in qua versabantur,

paterna sollicitudine nostra auctoritate correxerant, & ad propositum quod abdicaverant redire fusaserant. addentes etiam in eadem schedula alia quæ digna non sunt imperialibus nostris scriptis inferseri. Porrò nostra sollertia, auditis eorum querimoniis, suprà memorato venerabili viro Hilduino nostra jussit clementia ut eosdem Episcopos, contra quos querebantur, necnon & alios ab accusatione immunes, jussione nostra ad ipsum venire mandaret monasterium. Er quia ad nostram notitiam ipsi fratres suos misere clamores, unde nihil ambiguum & sine justæ definitionis decreto fas est abscedere, complurium Episcoporum diligenti examine rem reventilari & canonicè definiri & consopiri præcepimus; non quasi de præfata memoratorum patrum sententia, quæ excellentiæ nostræ bene per omnia manebat cognita, vel in aliquo hæsitantes; sed ut major Domino Deo nostro de proculcato hoste, qui jam dictos excitaverat fratres, triumphus fieret, & in eodem loco firmiori, quia iterata, stipulatione idem ordo confirmaretur. Et quoniam super pastores Ecclesiæ, dignitati nostræ imperiali quæcunque ingerebatur accusatio, non sine certo & rationabili obliteraretur judicio, qui ad condictum tempus & diem ad suprascriptum venere monasterium, & ipsis accusatoribus, cum scripto quod clementiæ nostræ obtulerant, coràm exhibitis, cuncta quæ in eorum accusatione dixerant vel scripserant falsa esse veris assertionibus idoneisque prolatis testibus probaverunt, sicut ex ordine in scripto manifestatur quod ex hac causa & secunda constitutionis nostræ synodo archivo nostri palatij, cum chartulis quæ nomina testium continent qui utrisque conventibus interfuerunt, directum ob gestorum memoriam conservatur. unde aliud etiam ab ipsius monasterij scriniis retinetur. Ipsi de cetero fratres, respectu divino processu temporis corda illorum tangente, propositi sui strenui & præteritarum negligentiarum pœnitentiæ devoti executores effecti, consensu salubri atque prudenti tres chartulas conscripserunt; ut una earum ad caput gloriosissimorum Christi martyrum fieret, altera regiæ dominationis nostræ custodia servari demandaretur, tertiam verò ipsius monasterij Abbas haberet; in quibus se à beato patre Benedicto Spiritu sancto docente descriptam regulam sunt servare velle professi; & unusquisque eorum nomen proprium cum gradu & monachi appellatione eisdem chartis subterfirmavit. Quarum unam benignitatis nostræ præsentiæ exhibuerunt, humiliter postulantes, sicut & sæpememorati venerabiles patres, à quibus synodales definitiones celebratæ sunt; auctoritatem nostram sedulò petierunt, quatenus hoc quod tam subtili & diligenti investigatione inventum, & justa ratione definitum, seu salubri restitutione reparatum, atque canonica auctoritate statutum esse dinoscitur, amplitudinis nostræ privilegio scriptis imperialibus confirmaremus; ut quod canonica docet auctoritas, & vota Regum cunctorùmque fidelium, qui ipsum locum propter monasticum ordinem ibi servandum rebus suis ditaverunt, demonstrant, cùm nequaquam ab eo sine periculo & Regis & regni possit avelli, nostra imperialis potestas confirmatione provideat ne ex eodem loco modernis futurisque temporibus idem ordo destituatur; sed potiùs Christo Domino largiente ad cumulum mercedis nostræ, conjugis quoque, & prolis, eorùmque salutem quorum post tantum lapsum reparatio facta est, necnon & eorum per quos Deo annuente nostra auctoritate eadem reparatio celebrata est, simul & illorum informationem qui pòst ad monasticum ordinem Domino inspirante ad eundem confluxerint locum, remota omni simulatione semper in eodem monasterio regularis ordo permaneat, floreat, & felicibus successibus Deo opem ferente polleat. Et ut hæc auctoritas, quam ob Dei amorem & animæ nostræ, conjugis, & prolis, ut prædiximus, salutem, atque imperij nostri statum constituimus, firmiorem obtineat vigorem, & deinceps inconvulsa valeat perdurare, duas inde pari tenore conscriptas firmationes fieri jussimus; ut una imperialis aulæ reconditorio palatinis salvetur excubiis, altera ab ipsius monasterij custodibus in perpetuum diligenti cura debeat provideri; easque manus nostræ subscriptione subter firmavimus & anulo nostro sigillari jussimus.

Signum Hludouvici serenissimi Imperatoris.

Hirminmarus Notarius ad vicem Theodonis recognovit.

Data VII. Kalendas Septembris anno Christo propitio XIX. imperij Domni Hludouvici serenissimi Imperatoris, Indict. X.

Actum in monasterio sancti Dionysij in Dei nomine Feliciter. Amen.

Præceptum de paganis ad Christianitatem invitandis, & de institutione episcopatus Hammaburgensis.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludouvicus divina propitiante clementia Imperator Augustus. Si specialibus cujusque fidelium nostrorum necessitatibus perspectis subveniendum esse imperialis auctoritas monstrat, quanto magis ad debitam generalitatis providentiam æquum dignúmque pertinet ut Ecclesiæ catholicæ atque apostolicæ, quam Christus suo pretioso sanguine redemit, eámque nobis regendam tuendámque commisit, piam ac sollicitam in cunctis oportet gerere curam, & ut in ejus provectu vel exaltatione congruam exhibeamus diligentiam, novis ad ejus necessitatem vel utilitatem atque dignitatem pertinentibus rebus nova immo necessaria & utilia provideamus constituta. Idcirco sanctæ Dei Ecclesiæ filiis præsentibus scilicet & futuris certum esse volumus qualiter divina ordinante gratia nostris in diebus, aquilonaribus in partibus, in gentibus videlicet Danorum sive Sueonum, magnum cælestis gratia prædicationis sive adquisitionis patefecit ostium, ita ut multitudo hinc inde ad fidem Christi conversa mysteria cælestia ecclesiasticáque subsidia desiderabiliter expeteret. Vnde Domino Deo nostro laudes immensas persolventes extollimus, qui nostris temporibus & studiis sanctam Ecclesiam, sponsam videlicet suam, in locis ignotis sinit dilatari atque proficere. Quamobrem unà cum sacerdotibus cæterisque imperij nostri fidelibus hanc Deo dignam cernentes causam valde necessariam atque futuræ Ecclesiæ dignitati proficuam, dignum duximus ut locum aptum nostris in finibus evidentiùs eligeremus, ubi sedem episcopalem per hoc nostræ auctoritatis præceptum statueremus, unde omnes illæ barbaræ nationes æternæ vitæ pabulum faciliùs uberiùsque capere valerent, & sitientes salutis gratiam præ manibus vel oculis haberent, insuper & magnorum progenitorum nostrorum sacra lucrandi studia nostris in diebus nunquam deficerent. Genitor etenim noster gloriosæ memoriæ Karolus omnem Saxoniam ecclesiasticæ religioni subdidit, jugúmque Christi ad usque terminos Danorum atque Slavorum, corda ferocia ferro perdomans, docuit; ubi inter has utrasque gentes, Danorum videlicet sive Winedorum, ultimam Saxoniæ partem sitam, & diversis periculis, temporalibus videlicet & spiritualibus, interiacentem prospiciens, pontificalem ibidem sedem fieri decrevit trans Albiam. Vnde postquam terram Nordalbingorum laxata captivitate, quam ob multam perfidiam in ipsis Christianitatis initiis patratam per septennium passi sunt, ne locus ille à barbaris invaderetur, Exeberto Comiti restituere præceperat, non jam vicinis Episcopis locum illum committere voluit, sed ne quisquam eorum hanc sibi deinceps parrochiam vindicaret, ex remotis Galliæ partibus quendam Episcopum Amalarium nomine direxit, qui primitivam Ecclesiam ibidem consecraret. Sed & eidem Ecclesiæ sacras reliquias ac plura ecclesiastica munera pia largitate specialiter destinare curavit. Postmodum verò captivis optatam ad patriam undique confluentibus, eandem parrochiam cuidam presbytero Heridac nomine specialiter commendavit, quem universæ Nordalbingorum Ecclesiæ, ne ad ritum relaberentur gentilium, vel quia lucrandis adhuc gentibus locus ille videbatur aptissimus, disposuerat consecrari Archiepiscopum, ut ipsi occasione vel auctoritate summa in ipsis terminis gentium sedulitate prædicandi sancta multiplicaretur Ecclesia, dum vicinorum ipsius novitatis Episcoporum multa latitudinis cura non sufficiebat discurrere per omnia. Delegavit etiam eidem Presbytero quandam cellam Hrodnace vocatam, quatinus eidem loco undique periculis circumdato fieret supplementum. Sed quia consecrationem jam dicti viri velox ex hac luce transitus pij genitoris nostri in diebus ejus fieri prohibuit, ego autem, quem divina clementia in sedem regni ejus asciverat, cùm in multis regni disponendis negotiis insisterem, hoc quoque prædicti patris mei studium, velut regni in finibus peractum, minùs cautè adtenderem, suadentibus quibusdam jamdictam cellam ad Indam monasterium contuli, prædictam verò parrochiam vicinis Episcopis interim

Vu iij

commendavi. Nunc autem tam propter supraſcripta eccleſiaſtica lucra in gentibus demonſtrata, quàm & propter votum pij genitoris noſtri, ne quid ejus ſtudij imperfectum remaneat, ſtatuimus, unà cum conſenſu eccleſiaſtico, præfata ultima in regione Saxonica trans Albiam, in loco nuncupato Hammaburg, cum univerſa Nordalbingorum provincia Eccleſiæ proprij vigoris conſtituere ſedem; cui & primum præeſſe atque ſolemniter conſecrari per manus Drogonis Merenſis & ſummæ ſanctæ palatinæ dignitatis Præſulis Anſgarium fecimus Archiepiſcopum, adſtantibus Archiepiſcopis Ebbone Remenſi, Hetti Treverenſi, & Otgaro Mogontiacenſi, cum plurimis aliis generali in conventu totius imperij noſtri Præſulibus congregatis; aſſiſtentibus quoque ſpecialiter & conſentientibus atque conſecrantibus Helingaudo ſive Willerico Epiſcopis, à quibus jam dictæ parrochiæ partes à nobis ſibi olim commendatas recepimus. Cui videlicet Anſgario, quia præfatis in gentibus hæc noſtris in diebus digniſſima in convocatione gentilium vel redemptione captivorum monſtrata ſunt lucra, tam noſtræ quàm ſanctæ Romanæ Eccleſiæ auctoritate hanc Deo dignam in præfatis gentibus commiſimus legationem, ac proprij vigoris aſcribere decrevimus dignitatem. Et quia caſus præteritorum cautos nos facit in futurum, ne quiſquam Epiſcoporum aliquam ſibi trans Albiam vel alicubi in prædicta parrochia vindicet poteſtatem, certo limite circumſcriptum eſſe volumus, videlicet ab Albia flumine deorſum uſque ad mare oceanum, & rurſum per omnem Slavorum provinciam uſque ad mare quod orientale vocant, & per omnes prædictas nationes Septentrionis. Omnes quoque paludes infra ſive juxta Albiam poſitas, cultas & incultas, infra terminos ejuſdem parrochiæ ponimus; ut Tranſalbiani ſe & ſua ab incurſu paganorum, qui ſæpe timendus eſt, ſecuriùs in his locis occultare queant. Et ut hæc nova conſtructio periculoſis in his locis cœpta ſubſiſtere valeat, quandam cellam Turholt vocatam tam huic novæ conſtructioni, quàm Archiepiſcopi ſucceſſorúmque ſuorum in gentibus legationi perenniter ſervituram ad noſtram noſtræque ſobolis perpetuam mercedem divinæ offerimus majeſtati. Homines quoque qui ejuſdem cellæ beneficia habere videntur, ab omni expeditione vel militia ſive qualibet occupatione abſolvimus, ut idem venerabilis Epiſcopus ad hanc Deo dignam peragendam in proviſis temporibus legationem nullum in hoc patiatur impedimentum. Dona verò quæ ex eadem cella noſtris partibus dare ſolebant, & nobis quoque ſucceſſoribúſque noſtris ſimiliter dari volumus; his exceptis majus minúſve in convocatione paganorum vel redemptione captivorum, ſive ejuſdem ſedis ſupplemento multimodis periculis circumdata, vel ibidem Deo militantium ſolatio, ob amorem Dei & beati Sixti confeſſoris ejus perpetuò delegamus. Res itaque præfatæ ſedis & jam dicti monaſterij ſub pleniſſima defenſione & immunitatis tuitione volumus ut conſiſtant ac tueantur, ita ut nullus judex publicus aut alia qualibet poteſtate publica prædita perſona de eorum rebus freda, tributa, manſionaticos, vel paratas, aut teloneum, vel fidejuſſores tollere, aut homines ipſorum tam litos quàm & ingenuos ſuper terram eorum manentes diſtringere, nec ullas publicas functiones aut redibitiones vel illicitas occaſiones requirere vel exigere præſumat. Sed liceat prædicto venerabili Epiſcopo ſuiſque ſucceſſoribus ac omni clero ſub eorundem regimine conſtituto quietè in Dei ſervitio degere & pro nobis proléque noſtra atque ſtatu totius imperij divinam miſericordiam exorare. Et ut hæc auctoritas ſui vigoris perpetuam obtineat firmitatem, manu propria ſubter eam firmavimus, & anuli noſtri impreſſione ſignare juſſimus.

Signum Hlodeuvici piiſſimi Imperatoris.

Hirminmarus Notarius ad vicem Theodonis recognovit.

Data Idus Maij anno Chriſto propitio XXI. imperij Domni Hlodeuvici piiſſimi Auguſti, Indictione duodecima.

Actum Aquiſgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

CHARTA DIVISIONIS IMPERII

Inter Pippinum, Ludovicum, & Karolum filios Imperatoris, data anno Christi DCCCXXXVII. Aquisgrani in generali populi conventu.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Hludouvicus divina ordinante providentia Imperator Augustus omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & cuncto catholico populo præsenti scilicet & futuro gentium ac nationum quæ sub imperio ac regimine nostro constitutæ sunt. Notum fieri volumus omnium vestrum solertiæ quòd inter dilectos filios nostros Pippinum, Hludouvicum, Karolum, regni nobis à Deo commissi talem divisionem facere decrevimus ut post nostrum ab hac mortalitate decessum unusquisque illorum scire valeat, si eos divina pietas nobis superstites esse voluerit, quæ portio sibi ad tenendum atque gubernandum à nobis adsignata sit. Quam divisionem eo modo describere ac designare volumus, ut singuli juxta ordinationem nostram & fines regni sui, qui in alienigenas extenduntur, cum Dei adjutorio defendere statuant ac studeant, & pacem ac fraternam caritatem inter se custodire valeant. Cujus divisionis modum atque ordinationem talem nobis facere placuit.

Cap. I.

HÆc autem tali ordinatione disposuimus, ut si post nostrum ab hac luce discessum aliquis eorum priúsquàm fratres sui diem obierit, & talem filium reliquerit quem populus ipsius eligere voluerit ut patri suo succedat in regni hereditate, volumus ut hoc consentiant patrui ipsius pueri, & regnare permittant filium fratris sui in eo regno quod pater ejus frater eorum habuit. Quòd si talem filium non habuerit, tunc volumus ut illa pars regni quam idem habebat, dividatur æqualiter inter illos fratres qui superstites remanserint.

II.

Placuit etiam inter prædictos filios statuere atque præcipere, propter pacem & concordiam quam inter eos perpetuò permanere desideramus, ut nullus eorum fratris sui terminos vel regni limites invadere præsumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus vel marchas minuendas; sed potiùs adjuvet unusquisque illorum fratrem suum, prout temporis oportunitas permiserit, & auxilium ei ferat contra inimicos ejus juxta rationem & possibilitatem.

III.

Nec aliquis ullum hominum fratris sui pro quibuslibet causis vel culpis ad se confugientem suscipiat ad intercessionem pro eo faciendam; quia volumus ut quilibet homo peccans & intercessione indigens intra regnum domini sui vel ad loca sancta vel ad honoratos homines confugiat, & inde justam intercessionem mereatur.

IV.

Similiter præcipimus ut quemlibet illum qui dominum suum contra voluntatem ejus dimiserit, & de uno regno in aliud profectus fuerit, neque ipse Rex suscipiat, neque hominibus suis consentiat ut talem hominem recipiant vel injustè retinere præsumant. Nec solùm de illis, sed etiam de servis fugitivis statuimus observandum, ut nulla discordiæ relinquatur occasio. Sed & hoc præcipimus, ut nullus ex his tribus fratribus, nobis in corpore consistentibus, vel nostrum vel cujuslibet alterius hominem sacramentum fidelitatis sibi promittere faciat, & per hoc eum vel à nobis vel ab altero

domino suo per hujusmodi sacramentum avertat & ad se adtrahat.

V.

Quin etiam præcipiendum nobis videtur ut post nostrum ex hac mortalitate discessum homines uniuscujusque eorum accipiant beneficia, unusquisque in regno domini sui, & non alterius, ne quando per hoc, si aliter fuerit, scandalum aliquod possit accidere. Hereditatem autem suam habeat unusquisque hominum illorum absque contradictione, in quocumque regno hoc eum legitimè habere cognoverit.

VI.

Et unusquisque liber homo post mortem domini sui licentiam habeat se commendandi inter hæc tria regna ad quemcunque voluerit. Similiter & ille qui nondum alicui commendatus est.

VII.

De traditionibus autem atque venditionibus quæ inter partes fieri solent præcipimus ut nullus ex his tribus fratribus suscipiat de regno alterius à quolibet homine traditionem vel vendinonem rei immobilis, hoc est, terrarum, vinearum, atque silvarum, servorumque qui jam casati sunt, sive ceterarum rerum quæ hereditatis nomine censentur; excepto auro, argento, & gemmis, armis ac vestibus, necnon & mancipiis non casatis, & iis speciebus quæ propriè ad negotiatores pertinere noscuntur. Ceteris verò illis hominibus hoc minimè interdicendum judicamus.

VIII.

Si autem feminæ, sicut fieri solet, inter partes & regna legitimè fuerint ad conjugium postulatæ, non denegentur justè poscentibus, sed liceat eas vicissim dare & accipere, & adfinitatibus populos inter se sociare. Ipsæ verò feminæ potestatem habeant rerum suarum in regno unde exierint, quamquam in alio propter mariti societatem habitare debeant.

IX.

De obsidibus autem qui propter credentias dati sunt, & à nobis per diversa loca ad custodiendum destinati sunt, nolumus ut ille Rex in cujus regno sunt, absque voluntate fratris sui, de cujus regno sublati sunt, ad patriam eos redire permittat, sed potiùs in futuro in suscipiendis obsidibus alter alteri mutuum ferat auxilium, si frater fratrem hoc facere rationabiliter postulaverit. Idem jubemus & de iis qui ob sua facinora in exilium missi vel mittendi sunt.

X.

Si causa vel intentio & controversia talis inter partes propter terminos aut confinia regnorum orta fuerit quæ hominum testimonio declarari vel definiri non possit, tunc volumus ut ad declarationem rei dubiæ vexillo crucis Dei voluntas & rerum veritas ut inquiratur, ne umquam pro tali causa cujuslibet generis pugna vel campus ad exterminationem judicetur. Si verò quislibet homo de uno regno hominem de altero regno de infidelitate contra fratrem domini sui apud dominum suum accusaverit, mittat eum dominus ejus ad fratrem suum, ut ibi comprobet quod de homine illius dixit.

XI.

Super omnia autem jubemus atque præcipimus ut ipsi tres fratres curam & defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam à proavo nostro Karolo & avo nostro Pippino & beatæ memoriæ genitore nostro Karolo Imperatore & à nobis postea suscepta est, ut eam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur, & justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet & ratio postulaverit, habere faciant. Similiter de ceteris Ecclesiis quæ sub illorum fuerint potestate præcipimus ut justitiam suam & honorem habeant, & pastores atque rectores venerabilium locorum habeant potestatem rerum quæ ad ipsa pia loca pertinent, in quocunque de his tribus fratribus illarum Ecclesiarum possessiones fuerint.

XII.

Quòd si de his statutis atque convenientiis aliquid casu quolibet vel ignorantia, quod non optamus, inruptum fuerit, præcipimus ut quam citissimè secundùm justitiam emendare studeant, ne quando propter dilationem majus damnum possit adcrescere.

XIII.

Hæc autem omnia ita disposuimus atque eo ordine adfirmare decrevimus ut quandiu divinæ majestati placuerit hanc corporalem nos agere vitam, potestas nostra sit super à Deo conservatum regnum atque imperium istud, sicut hactenus fuit, in regimine atque ordinatione & omni dominatione regali & imperiali, & ut obedientes habeamus prædictos filios nostros atque Deo amabilem populum nostrum cum omni subjectione quæ patri à filiis & Imperatori

Imperatori ac Regi à suis populis exhibetur. Et si aliquis ex his tribus filiis nostris per majorem obedientiam ac bonam voluntatem in primis Deo omnipotenti ac postea nobis placere cupiens, morum probitate promeruerit ut ei majorem honorem ac potestatem conferre delectet, & hoc volumus ut in nostra maneat potestate ut illi de portione fratris sui qui non placere curaverit & regnum & honorem ac potestatem augeamus, & illum talem efficiamus qualiter ille propriis meritis dignus ostenderit.

XIV.

Hoc postremò statuendum nobis videtur, ut quicquid adhuc de rebus & conventionibus quæ ad profectum & utilitatem eorum pertineant his nostris decretis atque præceptis addiderimus, volumus sic à prædictis dilectis filiis nostris observetur atque custodiatur sicut ea quæ in his jam statuta atque descripta sunt custodire & conservare præcipimus.

Ad Aquitaniam totam inter Ligerim & Sequanam & ultra Sequanam pagis XXVIII. id est, Catalonis, Meltianum, Ambiensis, & Pontivus usque ad mare.

Ad Bajuvariam Toringiam totam, Ripuarios, Atrarios, Saxoniæ, Frisiæ, Ardenna, Hasbania, Bragmento, Franderes, Mempiscon, Metunenti, Amau, Austerban, Adertensis, Tervuanensis, Bolensis, Quentrovico, Camalecensis, Virdomadensis.

Ad Alamaniam totam Burgundiam, excepto quod Pippino datum est, totam Provinciam, & totam Gotiam, & de ista media Francia Warensis, Ungensis, Castrensis, Potiano. Remegensis, Laudunensis, Mosellis, Treveris. ****

Heic vetustissima membrana deficit.

CAPITULA
LUDOVICI PII IMPERATORIS
EXCERPTA EX LEGE LONGOBARDORUM.

Lib. 1. leg. Longob. tit. 34. c. 1. I. Primum omnium placuit nobis ut chartulæ obligationis de singulis liberis hominibus factæ, qui se aut uxores eorum aut filios vel filias in servitio tradiderint, ubi inventæ fuerint, frangantur, & sint liberi sicut primitus fuerunt.

Ibid. tit. 47. c. 3. II. Omnibus Episcopis, Abbatibus, cunctóque clero omnino præcipimus Vicedominos, Præpositos, Advocatos, sive Defensores habere bonos, non malos, non crudeles, non cupidos, non perjuros, non falsitatem amantes, sed Deum timentes, & justitiam in omnibus diligentes. De judicibus autem vel Centenariis atque Tribunis vel Vicariis dignum esse censuimus ut si mali fuerint reperti, de ministerio suo abiciantur.

Ibid. tit. 51. c. 10. III. Si duo testimonia de qualibet re testimoniaverint, & inter se discordaverint, tunc Comes eligat unum ex una parte, & alium ex altera, ut illi duo decertent cum scutis & fustibus; & ille qui de falsitate convictus fuerit, dextera manus ejus amputetur.

IV. Constitutum est ut nullus laicus crimen Clericis audeat inferre. Testimonium Clerici adversùs laicum nemo recipiat. Nemo enim Clericus vel Diaconus vel Presbyter pro qualibet causa intret in curiam, nec ante judicem causam dicere præsumat. Quoniam omnis curia à cruore dicitur & immolatione simulachorum. Et si quis Clericus Clericum accusans in curiam introierit, anathema sit. *Ex epilogo Concilij Romani sub Silvestro.* Ibid. c. 11.

V. Ut omnis ordo Ecclesiarum secundùm legem Romanam vivat. Et sic inquirantur vel defendantur res ecclesiasticæ ut emphiteuseos contractus, unde Ecclesia damnum patiatur, non observetur, sed secundùm legem Romanam destruatur, & pœna non solvatur. Ibid. lib. 3. tit. 1. c. 37.

FINIS.

Catalogus veterum codicum manuscriptorum quibus usi sumus in emendandis libris septem Capitularium & quatuor Additionibus.

I. BEllovacensis, ex bibliotheca cathedralis Ecclesiæ Bellovacensis ad nos missus.

II. Camberonensis, qui fuit monasterij Camberonensis in diœcesi Cameracensi, & nunc servatur Parisiis in bibliotheca RR. PP. Prædicatorum in via sancti Honorati.

III. Colbertinus.

IV. Divionensis, quem nobis communicavit vir clarissimus Philibertus de la Mare Senator Divionensis.

V. Metensis sancti Arnulphi, ad nos missus ex bibliotheca sancti Arnulphi Metensis.

VI. Metensis sancti Vincentij, qui nunc extat in bibliotheca Collegij Parisiensis Societatis Iesu.

VII. Sancti Michaëlis, quem habuimus ex bibliotheca monasterij sancti Michaëlis in periculo maris.

VIII. Noster.

IX. Palatinus, sive variantes lectiones ad nos missæ ex codice Palatino bibliothecæ Vaticanæ.

X. Parisiensis, qui fuit Iacobi Sirmondi, & servatur in bibliotheca Collegij Parisiensis Societatis Iesu.

XI. Pithœanus, ita à nobis dictus quia fuit Petri Pithœi. Extat nunc in bibliotheca Thuana.

XII. Regius.

XIII. Remensis, qui fuit monasterij sancti Remigij Remensis, ex bibliotheca dein Tiliana translatus in Claromontanam Societatis Iesu, ubi nunc extat.

XIV. Rivipullensis, quem habuimus ex monasterio Rivipullensi in provincia Tarraconensi.

XV. XVI. Sangallenses duo, ex bibliotheca monasterij sancti Galli in Helvetia huc ad nos delati.

XVII. Thuanus, diversus à Pithœano.

XVIII. Tilianus, is ipse nimirum quo Ioannes Tilius usus est anno MDXLVIII. in edendis libris Capitularium, ejus manu emendatus & interpolatus. Extat nunc in bibliotheca regia, diversus à regio de quo dictum est supra.

XIX. Trecensis, qui fuit Francisci Pithœi, ad nos missus ex bibliotheca Oratorij Trecensis.

CAPITVLARIVM
KAROLI MAGNI
ET
LVDOVICI PII
LIBRI VII.

Collecti ab Ansegiso Abbate & Benedicto. Levita ante annos octingentos.

Nunc primum prodeunt integri & emendati ope XIX. *antiquorum exemplarium manuscriptorum.*

Verſus in fronte Capitularium poſiti in antiquis codicibus.

Legiloquum quiſquis librum recitaveris iſtum,
Principibus noſtris, dic, miſerere Deus.
Legem namque bonam dictarunt mente benigna.
Quapropter pro ipſis quæſo precare Deum.

IN CHRISTI NOMINE.

INCIPIUNT CAPITULA REGUM ET EPISCOPORUM MAXIMEQUE NOBILIUM OMNIUM FRANCORUM AD REPRIMENDAS NEOPHYTORUM QUASI FIDELIUM DIVERSAS ADINVENTIONES.

INCIPIT PRÆFATIO.

OMINANTE per ſecula infinita omnium dominatore Chriſto ſalvatore noſtro, creatore univerſæ creaturæ, anno incarnationis ipſius DCCCXXVII. Indictione v. anno verò XIII. imperij glorioſiſſimorum Principum Domni Hludouvici Auguſti Chriſtianæ religionis magni propagatoris ac filiorum ejus, ANSEGISUS, nullis præcedentibus meritis, ſed gratia omnipotentis Dei Abba, pro amore bonæ memoriæ Domni Karoli magni Imperatoris Chriſtianorum atque præcellentiſſimi ac piiſſimi Domni Hludouvici Auguſti filij ipſius ſincera dilectione, hæc ſubter deſcripta adunavi capitula: quæ proculdubio quia ad ſanctæ Eccleſiæ profectum facta ſunt, pro utili firmiter tenenda ſunt lege. Fuerunt namque quondam, tempore prædicti magni Domni Karoli Imperatoris, necnon & nunc præfatorum Principum hoc in tempore Domni piiſſimi Hludouvici Auguſti & præclariſſimorum filiorum ejus juſſu, per intervalla temporum, ad Chriſtianam religionem conſervandam atque ad concordiam pacis & dilectionis in Eccleſia catholica tenendam edita. Sed quia in diverſis ſparſim ſcripta membranulis per diverſorum ſpatia temporum fuerant, ne oblivioni traderentur, pro dilectione nimia, ut præfatus ſum, prædictorum glorioſiſſimorum Principum, & pro amore ſanctiſſimæ prolis eorum, ſed & pro ſanctæ Eccleſiæ ſtatu, placuit mihi prædicta in hoc libello adunare quæ invenire potui capitula prædictorum Principum juſſu deſcripta, ut ad ſanctæ Eccleſiæ ſtatum longævis conſervandum temporibus atque ad meritum præfatorum Principum glorioſiùs in vita perpetua augmentandum proficiant. Amen. Sed hoc notum ſit lectori, quia prædicta capitula, quæ per inter-

valla temporum à præfatis sunt Principibus edita, in quatuor distinxi libellis. Illa scilicet quæ Domnus Karolus Imperator fecit ad ordinem pertinentia ecclesiasticum, in primo adunavi libello. Ea verò ecclesiastica quæ Domnus ac piissimus Hludouvicus Imperator edidit, in secundo descripsi. Illa autem quæ Domnus Karolus in diversis fecit temporibus ad mundanam pertinentia legem, in tertio adunavi. Ipsa verò quæ Domnus Hludouvicus præclarus Imperator fecit ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in quarto congessi.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. *De his qui ab Episcopo proprio excommunicantur.*
2. *De his qui ad ordinandum veniunt.*
3. *De Clericis fugitivis & peregrinis.*
4. *De Presbyteris, Diaconibus, vel his qui in clero sunt.*
5. *De usuris.*
6. *De Presbyteris Missas cantantibus & non communicantibus.*
7. *De his qui à synodo vel à suo Episcopo damnati sunt.*
8. *De suffraganeis Episcopis.*
9. *De Chorepiscopis.*
10. *De Episcopis vel quibuslibet ex clero.*
11. *De ordinationibus vel quibuslibet negotiis.*
12. *De cura Episcoporum.*
13. *De provincialibus Episcopis.*
14. *De monachis & Clericis.*
15. *De die dominica, qualiter servanda sit.*
16. *De ignotis angelorum nominibus.*
17. *De mulieribus, ne ad altare accedant.*
18. *De Episcopis, ubi non oporteat eos ordinari.*
19. *De Episcopis ordinandis vel quibuslibet ex clero.*
20. *De libris canonicis.*
21 *De maleficis vel incantatoribus.*
22 *De monachis, Clericis, & Presbyteris.*
23. *De servis alterius non sollicitandis.*
24. *De stabilitate Episcoporum vel Clericorum.*
25. *De Presbyteris non absolutè ordinandis.*
26 *De proposito monachorum & Clericorum.*
27. *De monachis qui ad clericatum provehuntur.*
28. *De negotio Clericorum inter se.*
29. *De conspiratione Clericorum vel monachorum.*
30. *De accusatione laicorum contra Episcopos.*
31. *De monasteriis Deo dicatis.*
32. *De fide sanctæ Trinitatis prædicanda.*
33. *De avaritia.*
34. *De his qui se convertunt ad Deum.*
35. *De his qui non sunt bonæ conversationis.*
36. *De his qui excommunicato communicaverint.*
37. *De subjectione Presbyterorum.*
38. *De Clericis ecclesiastici ordinis.*
39. *De virginibus Deo dicatis.*
40. *De principali cathedra Episcoporum.*
41. *De falsis nominibus sanctorum.*
42. *De uxore à viro dimissa.*
43. *De judicibus à Metropolitano probatis.*
44. *De accusatione vilium personarum.*
45 *De virginibus velandis.*
46. *De oblatis pauperum.*
47. *De jejuniis à sacerdotibus constitutis.*
48. *De his qui contra naturam peccant.*
49. *De Presbyteris, quo tempore ordinentur.*
50. *De pace danda.*
51. *De sponsa alterius.*
52. *De nominibus recitandis.*
53. *De canonum institutis à Presbyteris non ignorandis.*
54. *De Clericis alterius Episcopi.*
55. *De servis alterius.*
56. *De sacerdotibus contra decretalia agentibus.*
57. *De viduis, à quibus non velentur.*
58. *De fide catholica & primo præcepto legis.*
59. *De pace & concordia servanda.*
60. *De judicibus.*
61. *De perjuriis.*
62. *De auguriis vel aliis maleficiis.*
63. *De odio vel invidia.*
64. *Item de avaritia vel concupiscentia.*
65. *De honore parentum.*
66. *De fide Presbyterorum ab Episcopis discutienda.*
67. *De honore Ecclesiæ Dei.*
68. *De ministris altaris Dei, & de schola.*
69. *De voto monachorum, & de clericatu.*
70. *De susceptione hospitum.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

valla temporum à præfatis sunt Principibus edita, in quatuor distinxi libellis. Illa scilicet quæ Domnus Karolus Imperator fecit ad ordinem pertinentia ecclesiasticum, in primo adunavi libello. Ea verò ecclesiastica quæ Domnus ac piissimus Hludouvicus Imperator edidit, in secundo descripsi. Illa autem quæ Domnus Karolus in diversis fecit temporibus ad mundanam pertinentia legem, in tertio adunavi. Ipsa verò quæ Domnus Hludouvicus præclarus Imperator fecit ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in quarto congessi.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIUNT CAPITULA.

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIT PRÆFATIO DOMNI KAROLI IMPERATORIS.

Præfatio Capitularis I. an. 789. REGNANTE Domino nostro Iesu Christo in perpetuum. Ego Karolus gratia Dei ejúsque misericordia donante Rex & rector regni Francorum, & devotus sanctæ Ecclesiæ defensor humilísque adjutor, omnibus ecclesiasticæ pietatis ordinibus seu secularis potentiæ dignitatibus, in Christo Domino Deo æterno perpetuæ pacis & beatitudinis salutem. Considerans pacifico piæ mentis intuitu unà cum Sacerdotibus & Consiliariis nostris abundantem in nos nostrúmque populum Christi Regis clementiam, & quàm necessarium est non solùm toto corde & ore ejus pietati agere gratias incessanter, sed etiam continua bonorum operum exercitatione ejus insistere laudibus; quatenus qui nostro regno tantos contulit honores, sua protectione nos nostrúmque regnum in æternum conservare dignetur. Quapropter placuit nobis vestram rogare sollertiam, ô pastores Ecclesiarum Christi & ductores gregis ejus, & clarissima mundi luminaria, ut vigili cura & sedula admonitione populum Dei per pascua vitæ æternæ ducere studeatis, & errantes oves bonorum exemplo operum seu adhortatione humeris intra ecclesiasticæ firmitatis muros reportare satagatis, ne lupus insidians aliquem canonicas sanctiones transgredientem vel paternas traditiones universalium Conciliorum excedentem, quod absit, inveniens devoret. Ideo magnæ devotionis studio admonendi & adhortandi sunt, immo compellendi, ut firma fide & infatigabili perseverantia intra paternas sanctiones se contineant. In quo operis studio sciat certissimè sanctitas vestra nostram vobis cooperari diligentiam. Quapropter & nostros ad vos direximus Missos, qui ex nostri nominis auctoritate unà vobiscum corrigerent quæ corrigenda essent. Sed & aliqua capitula ex canonicis institutionibus, quæ magis vobis necessaria videbantur, subjunximus. Ne aliquis, quæso, hujus pietatis admonitionem esse præsumptiosam judicet, qua nos errata corrigere, superflua abscidere, recta coartare studeamus, sed magis benivolo caritatis animo suscipiat. Nam legimus in Regnorum libris (4 Reg. 23.) quomodo sanctus Iosias regnum sibi à Deo datum circumeundo, corrigendo, admonendo, ad cultum veri Dei studuit revocare. Non ut me ejus sanctitati æquiparabilem faciam, sed quòd nobis sint ubique sanctorum semper exempla sequenda, & quoscunque poterimus, ad studium bonæ vitæ in laudem & in gloriam Domini nostri Iesu Christi congregare necesse est. Quapropter, ut prædiximus, aliqua capitula notare jussimus, ut simul hæc eadem vos admonere studeatis, & quæcunque vobis alia necessaria esse scitis, ut & ista & illa æquali intentione prædicetis; nec aliquid quod vestræ sanctitati populóque Dei utile videtur amittatis ut pio studio non admoneatis; quatenus ut & vestra sollertia & subjectorum obedientia æterna felicitate ab omnipotente Deo remuneretur.

EXPLICIT PRÆFATIO DOMNI KAROLI PRÆCLARISSIMI IMPERATORIS.

INCIPIVNT

INCIPIUNT CAPITULA SUPRASCRIPTA ET EORUM TEXTUS.

De his qui ab Episcopo proprio excommunicantur.

Capitulare I. an. 789. c. 1. Burchard. lib. 11 c. 42. Ivo par. 14. c. 106.

I. SUNT enim aliqui qui, culpis exigentibus, ab Episcopo proprio excommunicantur & ab aliis ecclesiasticis vel laicis præsumptiosè in communionem accipiuntur, quod omnino sanctum Nicænum Concilium, simul & Chalcedonense, necnon & Antiochenum, atque Sardicense, fieri prohibent.

De his qui ad ordinandum veniunt.

Capitulare I. an. 789. c. 2.

II. Item habetur in eodem Concilio, ut eorum qui ad ordinandum veniunt fides & vita priùs ab Episcopo diligenter discutiatur, & postea ordinentur.

De Clericis fugitivis & peregrinis.

Ibid. c. 3.

III. Item in eodem Concilio, necnon & in Antiocheno, simul & in Chalcedonensi, ut fugitivi Clerici & peregrini à nullo recipiantur nec ordinentur sine commendatitiis litteris & sui Episcopi vel Abbatis licentia.

De Presbyteris, Diaconibus, vel his qui in clero sunt.

Ibid. c. 4.

IV. Item in eadem synodo interdictum est Presbyteris & Diaconibus vel omnibus qui in clero sunt mulierem non habere in domo sua, propter suspicionem, nisi matrem aut sororem vel eas tantùm personas quæ suspiciones effugiunt.

De usuris.

Ibid. c. 5.

V. Item in eodem Concilio, seu in decretis Papæ Leonis, necnon & in Canonibus qui dicuntur Apostolorum, sicut & in lege ipse Dominus præcepit, omnino omnibus interdictum est ad usuram aliquid dare.

De Presbyteris Missas cantantibus & non communicantibus.

Ibid. c. 6. Regino lib. 1. c. 195. Burchard. lib. 3. c. 76. 78. 79. Fulbert. epist. 83. Ivo part. 2. c. 110.

VI. Auditum est aliquos Presbyteros Missam celebrare & non communicare, quod omnino in canonibus Apostolorum interdictum esse legitur. Vel quomodo dicere rectè potest, si non communicaverit: *Sumpsimus, Domine, sacramenta.*

De his qui à synodo vel à suo Episcopo damnati sunt.

Capitulare I. an. 789. c. 6. 7.

VII. Hæc verò per singula capitula in statutis Nicæni Concilii legere potestis, seu in aliis sanctorum patrum synodalibus edictis, & in Antiocheno Concilio, quòd his qui damnati sunt à synodo vel à suo Episcopo, & postea ministrare præsumunt, præcipitur ut nullus audeat communicare. Si quis verò eis communicaverit, simili sententiæ subjaceat sicut & damnatus. Isaac tit. 9. c. 10.

De suffraganeis Episcopis.

VIII. Item in eodem Conciliò, ut ad metropolitanum Episcopum suffraganei respiciant, & nihil novi audeant facere in suis parrochiis sine conscientia & consilio sui Metropolitani, nec Metropolitanus sine eorum consilio. Capitulare I. an. 789. c. 8. Hincmar. ep. 29. & alibi.

De Chorepiscopis.

IX. Item in eodem Concilio, simul & in Ancyronensi, ut Chorepiscopi cognoscant modum suum, & nihil faciant absque licentia Episcopi in cujus parrochia habitant. Capitulare I. an. 789. c. 9.

De Episcopis vel quibuslibet ex clero.

X. Item in eodem Concilio, ut Episcopus vel quilibet ex clero sine consilio vel litteris Episcoporum vel Metropolitani non audeant regalem dignitatem pro suis causis clamare, sed in communi Episcoporum Concilio causa examinatur. Ibid. c. 10.

De ordinationibus vel quibuslibet negotiis.

XI. Item in eodem Concilio, simul & in Sardicensi, necnon & in decretis Innocentii Papæ, ut nullus Episcopus in alterius parrochia ordinationes aliquas audeat facere vel negotia peragere quæ ad eum non pertinent. Ibid. c. 11.

De cura Episcoporum.

XII. Item in eodem Concilio, ut Episcopus ejus Ecclesiæ curam habeat ad quam ordinatus est. Ibid. c. 12.

De provincialibus Episcopis.

XIII. Item in eodem Concilio, necnon & in Chalcedonensi, ut provinciales Episcopi cum suo Metropolitano bis in anno propter causas Ecclesiæ Concilia celebrent. Ibid. c. 13.

De monachis & clericis.

XIV. In Concilio Laodicensi, necnon & in Africano, præcipitur ut monachi & Clerici tabernas non ingrediantur edendi vel bibendi causa. Ibid. c. 14. Capitulare Episcoporum an. 801. c. 19.

De die dominica, qualiter servanda est.

XV. Item in eodem Concilio præcipitur ut à vespera usque ad vesperam dies dominica servetur.

Capitulare I an. 789. c. 15.

De ignotis angelorum nominibus.

XVI. Item in eodem Concilio præcipitur ut ignota angelorum nomina nec fingantur nec nominentur, nisi illorum quos habemus in auctoritate. Hi sunt Michaël, Gabriel, Raphaël.

Ibid. c. 16. Ivo par. 3. c. 250.

De mulieribus, ne ad altare accedant.

XVII. Item in eodem Concilio, quòd non oporteat mulieres ad altare ingredi.

Capitulare I. an 789. c. 17. Halitgar. lib. 5. c. 14. Regino l. 1. c. 198.

De Episcopis, ubi non oporteat eos constitui.

XVIII. Item in eodem Concilio, necnon & in Sardicensi, quòd non oporteat in villulis vel in agris Episcopos constitui.

Capitulare I. an 789. c. 19. Criscon. c. 152. Capitulare an. 794. c. 20.

De Episcopis ordinandis vel quibuslibet ex clero.

XIX. Item in Concilio Chalcedonensi, quòd non oporteat Episcopum aut quemlibet ex clero per pecunias ordinari. Qui utrique deponendi sunt, & qui ordinat, & qui ordinatur, necnon & qui mediator est inter eos. Item de eadem re in canonibus Apostolorum: *Si quis Episcopus aut Presbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur & ipse & ordinator ejus, & à communione abscidatur.*

Capitulare I. an 789. c. 21.

De libris canonicis.

XX. Item in eodem Concilio, ut canonici libri tantùm legantur in Ecclesia.

Ibid. c. 20.

De maleficis vel incantoribus.

XXI. Item in eodem Concilio, ut coclearii, malefici, incantatores, & incantatrices fieri non sinantur, quos in Simone mago terribiliter Dominus damnavit.

Ibid. c. 18.

De monachis, Clericis, & Presbyteris.

XXII. Item in eodem Concilio infra dua capitula, necnon & in decretis Leonis Papæ, ut nec monachi nec Clerici nec Presbyteri in secularia negotia transeant.

Ibid. c. 22.

De servis alterius non sollicitandis.

XXIII. Item in eodem Concilio præcipitur ut servum alterius nullus sollicitet ad clericalem vel monachalem ordinem sine voluntate & licentia domini sui.

Ibid.

De stabilitate Episcoporum vel Clericorum.

XXIV. Item in eodem Concilio infra duo capitula, necnon & in Sardicensi, ut nec Episcopus nec Clerici transmigrent de civitate in civitatem.

Ibid. c. 23. Lib. 3. leg. Longob tit. 1. c 16.

De Presbyteris non absolutè ordinandis.

XXV. Item in eadem synodo, ut nullus absolutè ordinetur & sine pronuntiatione stabilitatis loci ad quem ordinatur.

Capitulare I. an. 789. c. 24. Regino lib. 1. c. 387. Gratian. di. 70. c 1. *Neminem.*

De proposito monachorum & Clericorum.

XXVI. Item in eodem Concilio, ut Clerici & monachi in suo proposito & voto, quod Deo promiserunt, permaneant.

Capitulare I. an. 789. c. 25.

De monachis qui ad clericatum provehuntur.

XXVII. Item in decretis Innocentii Papæ de eadem re, ut monachus, si ad clericatum provehatur, propositum monachicæ professionis non amittat.

Ibid. c. 26.

De negotio Clericorum inter se.

XXVIII. Item in eodem Concilio, ut si Clerici inter se negotium aliquod habuerint, à suo Episcopo dijudicentur, & non à secularibus.

Ibid. c. 27.

Hincmar. in rotula pag. 425.
Concil. Trosl. c. 3.
Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 15.

De conspiratione Clericorum vel monachorum.

XXIX. Item in eodem Concilio, ut nec Clerici nec monachi conspirationem vel insidias contra pastorem suum faciant.

Capitulare I. an. 789. c. 28. Regino lib. 2. c. 425.

De accusatione laicorum contra Episcopos.

XXX. Item in eodem Concilio, ut laici Episcopos aut Clericos non accusent, nisi priùs eorum discutiatur existimationis opinio.

Capitulare I. an. 789. c. 29.

De monasteriis Deo dicatis.

XXXI. Item in eodem, ut loca quæ semel Deo dicata sunt ut monasteria sint, maneant perpetuò monasteria, nec possint ultrà fieri secularia habitacula.

Ibid. c. 30.

Criscon. c. 208.
Conc. Trosl. c. 3. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 14.
Burchard. lib. 3. c. 15. 19.
Ivo par. 3. c. 17. 22.
Gratian. 19. q. 3. c. 4. *Quæ semel.*

De fide sanctæ Trinitatis prædicanda.

XXXII. In Concilio Carthaginensi. Primò omnium necesse est ut fides sanctæ Trinitatis, & incarnationis Christi, passionis, resurrectionis, & ascensionis in cælos diligenter omnibus prædicetur.

Capitulare I. an. 789. c. 31.

De avaritia.

XXXIII. Item in eodem, de prohibenda avaritia, ut nullus alienos fines

Ibid. c. 32. Lib. 1. leg. Longob. tit. 26. c. 7.

usurpet vel terminos patrum transcendat.

De his qui se convertunt ad Deum.

XXXIV. Item in eodem, de his qui in periculo constituti sunt, & convertunt se ad Deum, ut canonicè inquirantur de reconciliatione, & canonicè reconcilientur.

Capitelare I. an 789. c. 33. Capitulare an. 794. c. 35.

De his qui non sunt bonæ conversationis.

XXXV. Item in eodem, ut hi qui non sunt bonæ conversationis, & eorum vita est accusabilis, non audeant Episcopos vel majores natu accusare.

Ibid. c. 34. Capitelare an. 794. c. 34.

De his qui excommunicato communicaverint.

XXXVI. Item in eodem, ut qui excommunicato præsumptiosè communicaverit, excommunicetur & ipse.

Ibid. c. 35. Isaac tit. 9. c. 3.

De subjectione Presbyterorum.

XXXVII. Item in eodem Concilio infra duo capitula, ut nullus Presbyter contra suum Episcopum superbire audeat.

Ibid. c. 36.

De Clericis ecclesiastici ordinis.

XXXVIII. Item in eodem, ut Clerici ecclesiastici ordinis, si culpam incurrerint, apud ecclesiasticos judicentur, non a pud seculares.

Ibid. c. 37. Hincmar. ep. 29. & alibi.

De virginibus Deo dicatis.

XXXIX. In Concilio Africano præcipitur ut virgines Deo consecratæ à gravioribus personis diligenti custodia serventur.

Capitulare I. an. 789. c. 39. Capitulare an. 794. c. 31.

De principali cathedra Episcoporum.

XL. Item in eodem, ut non liceat Episcopo principalem cathedram suæ parrochiæ neglegere & aliquam Ecclesiam in sua diocesi magis frequentare.

Ibid. c. 40.

Capitulare an. 794. c. 39.
Concil. Paris. VI. lib. 1. c. 21.
Ferrand. c. 17.
Burchard. lib. 1. c. 81.
Gratian. 7. q. 1. c. 21. *Placuit.*

De falsis nominibus sanctorum.

XLI. Item in eodem, ut falsa nomina martyrum & incertæ sanctorum memoriæ non venerentur.

Capitulare I. an. 789. c. 41.

De uxore à viro dimissa.

XLII. Item in eodem, ut nec uxor à viro dimissa alium accipiat virum vivente viro suo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore.

Ibid. c. 42. Regino lib. 2. c. 206. Lib. 2. leg. Longob. tit. 13. c. 4.

De judicibus à Metropolitano probatis.

XLIII. Item in eodem, ut probati à Metropolitano judices non spernantur.

Capitulare I. an. 789. c. 43.

De accusatione vilium personarum.

XLIV. Item in eodem infra duo capitula, ut viles personæ non habeant potestatem accusandi. Et ut si in primo crimine victi sunt falsum dixisse, in secundo non habeant potestatem dicendi.

Ibid. c. 44.

De virginibus velandis.

XLV. Item in eodem, ut virgines non velentur ante XXV. annos, nisi rationabili necessitate cogente.

Ibid. c. 45.

Capitulare an. 794. c. 44.
Concil. Turon. III. c. 28.
Regino lib. 2. c. 177.
Burchard. lib. 8. c. 18.

De oblatis pauperum.

XLVI. In Concilio Gangrensi, ut nulli liceat oblata quæ ad pauperes pertinent rapere vel fraudare.

Capitulare I. an. 789. c. 46.

De jejuniis à sacerdotibus constitutis.

XLVII. Item in eodem, ut ecclesiastica à sacerdotibus jejunia constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

Ibid. c. 47. Regino lib. 1. c. 282. Burchard. lib. 13. c. 17.

De his qui contra naturam peccant.

XLVIII. In Concilio Ancyronensi: Inventi sunt inter vos qui cum quadrupedibus vel masculis contra naturam peccant. qui dura & districta pœnitentia coërcendi sunt. Quapropter Episcopi & Presbyteri, à quibus judicium pœnitentiæ injungitur, conentur omnimodis hoc malum à consuetudine prohibere vel abscidere.

Capitulare I. an. 789. c. 48. Regino lib. 2. c. 257. Burchard. lib. 17. c. 33.

De Presbyteris, quo tempore ordinentur.

XLIX. In Concilio Neocæsariensi, ut nullatenus Presbyter ordinetur ante trigesimum ætatis suæ annum; quia Dominus Iesus Christus non prædicavit ante trigesimum annum.

Capitulare I. an. 789. c. 49.
Capitulare an. 794. c. 47.
Martinus Brachar. c. 20.
Regino lib. 1. c. 408.
Burchard. lib. 2. c. 10.
Gratian. di. 77. c. 6. *Episcopus.* §. *Presbyterum.* & di. 78. c. 4. *Presbyter.*

De pace danda.

L. In decretalibus Innocentij Papæ, ut pax detur ab omnibus, confectis Christi sacramentis.

Capitulare I. an. 789. c. 52.
Capitulare an. 794. c. 48.

De sponsa alterius.

LI. In decretalibus Siricij Papæ, ut alterius sponsam nemo accipiat.

Capitulare I. an. 789. c. 50.

De nominibus recitandis.

LII. Item ejusdem, ut nomina publicè non recitentur ante preces sacerdotales.

Ibid. c. 53.

De canonum institutis à Presbyteris non ignorandis.

Ibid. c. 54. LIII. Item ejusdem, ut nulli sacerdoti liceat ignorare sanctorum canonum instituta.

Capitulare an. 794. c. 51.
Halitgarius lib. 5. c. 16.

De Clericis alterius Episcopi.

Capitulare I. an. 789. c. 55. LIV. In decretis Leonis Papæ sancitum est, & in Sardicensi Concilio, ut Episcopus alterius Clericum ad se non sollicitet nec ordinet.

De servis alterius.

Ibid. c. 56. Hincmar. in ep. ad Hincm. Laudun. to. VIII. Conc. Labbei pag. 1817. LV. Item ejusdem, ut nullus Episcopus servum alterius ad clericatus officium sine domini sui voluntate promovere præsumat. Et hoc Gangrense Concilium prohibet.

De sacerdotibus contra decretalia agentibus.

Capitulare I. an. 789. c. 57. LVI. Item ejusdem, ut si quis sacerdotum contra constituta decretalia præsumptiosè agens corrigi noluerit, ab officio suo submoveatur.

De viduis, à quibus non velentur.

Ibid. c. 58. LVII. In decretis Gelasij Papæ, ut nullus Episcopus viduas velare præsumat.

Regino lib. 2. c. 178.
Burchard. lib. 8. c. 36.

De fide catholica & primo præcepto legis.

Capitulare I. an. 789. c. 59. LVIII. Primò omnium admonemus ut fides catholica ab Episcopis & Presbyteris diligenter legatur omnique populo prædicetur; quia hoc primum præceptum Domini Dei omnipotentis est in lege: *Audi Israël quia Dominus Deus tuus unus est*: & ut ille diligatur ex toto corde & ex tota mente & ex tota anima & ex tota virtute.

De pace & concordia servanda.

Ibid. c. 60. LIX. Vt pax sit & concordia & unanimitas cum omni populo Christiano, inter Episcopos, Abbates, Comites, Iudices, & omnes ubique seu majores seu minores personas: quia nihil Deo sine pace placet, nec munus sanctæ oblationis ad altare, sicut in evangelio ipso Domino præcipiente legimus. Et ut est illud secundum mandatum in lege: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Item in evangelio: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Et iterum: *In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis si dilectionem habueritis ad invicem.* In hoc enim præcepto discernuntur filij Dei & filij diaboli: quia filij diaboli semper dissensiones & discordias movere satagunt, filij autem Dei semper paci & dilectioni student.

De judicibus.

LX. Vt quibus data est potestas judicandi, justè judicent, sicut scriptum est: *Iustè judicate filij hominum.* Non in muneribus; quia munera excæcant corda prudentium & subvertunt verba justorum. Non in adulatione, nec in consideratione personæ, sicut in Deuteronomio dictum est: *Quod justum est judicate. Sive civis sit ille, sive peregrinus, nulla sit distantia personarum; quia Dei judicium est.* Primò namque in judicio diligenter discernatur lex à sapientibus populi composita, ne per ignorantiam à via veritatis erret. Et dum ille rectum intellegit judicium, caveat ne declinet aut per adulationem aliquorum, aut per amorem cujuslibet amici, aut per timorem alicujus potentis, aut propter præmium, à recto judicio. Rectum autem & honestum videtur ut judices jejuni causas audiant & discernant. Ibid. c. 61. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 4.

De perjuriis.

LXI. Habemus in lege Domino præcipiente: *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, neque assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Ideo omnino admonendi sunt omnes diligenter ut caveant perjurium, non solùm in sancto evangelio vel in altari seu in sanctorum reliquiis, sed & in communi loquela. Quia sunt aliqui qui per caritatem & veritatem jurant, & cavent se à juramento nominis Dei, & nesciunt quòd idem est Deus quod est caritas & veritas, dicente Apostolo Iohanne quia Deus caritas est. Item ipse Dominus in evangelio: *Ego sum via & veritas.* Ideo qui in veritate & caritate jurat, in Deo jurat. Item cavendum est ne Pharisaica superstitione aliquis plus aurum honoret quàm altare, ne dicat ei Dominus: *Stulte & cæce, quid est majus, aurum an altare quod sanctificat aurum?* Sed & nobis honestum videtur ut qui in sanctis habet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate & timore Dei. Et sciat se rationem reddíturum Deo unusquisque vestrum, ubicunque sit, sive intra Ecclesiam, sive extra Ecclesiam. Et ut parvuli qui sine rationabili ætate sunt non cogantur jurare. Et qui semel perjuratus fuerit, nec testis sit post hæc, nec ad sacramentum accedat, nec in sua causa vel alterius jurator existat. Ibid. c. 62. Regino lib. 2. c. 311. Burchard. lib. 12. c. 2. Ivo par. 12. c. 59. Gratian. 22. q. 1. c. 12. *Habemus.* Regino lib. 2. c. 312. Burchard. lib. 12. c. 12. Lib. 2. leg. Longobard. tit. 55. c. 22. Gratian. 22. q. c. 16. *Honestum.* Capitulare I. an. 789. c. 62. Capitulare an. 794. c. 45. Regino lib. 2. c. 312. Burchard. lib. 12. c. 12. Ivo par. 12. c. 23. 33. 59. 69. Gratian. 22. q. 5. c. 14. *Parvuli.*

De auguriis vel aliis maleficiis.

LXII. Habemus in lege Domini man-

Capitulare l. an. 789. c. 63. datum: *Non auguriamini*. Et in Deuteronomio: *Nemo sit qui ariolos sciscitetur, vel somnia observet, vel ad auguria intendat.* Item: *Nemo sit maleficus nec incantator nec Phytonis consultor.* Ideo præcipimus ut nec cauculatores nec incantatores nec tempestarij vel obligatores fiant. Et ubicunque sunt, emendentur vel damnentur. Item de arboribus vel petris vel fontibus, ubi aliqui stulti luminaria vel alias observationes faciunt, omnino mandamus ut iste pessimus usus & Deo execrabilis, ubicunque invenitur, tollatur & destruatur.

De odio vel invidia.

Ibid. c. 64. LXIII. Prædicare necesse est quantum malum sit odium vel invidia. In lege enim scriptum est: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum.* Item Iohannes evangelista: *Qui odit fratrem suum, homicida est.* Item in evangelio: *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum.* & cetera, quæ ibi leguntur.

De avaritia vel concupiscentia.

Ibid. LXIV. De avaritia autem legimus Apostolum dicentem: *Avaritia, quæ est idolorum servitus, cavenda.* De concupiscentia verò legitur quòd radix sit omnium malorum. Et in lege: *Non concupisces rem proximi tui.*

De honore parentum.

Ibid. c. 67. LXV. Hoc cum magno studio admonendum est, ut filij honorent parentes suos; quia ipse Dominus dicit: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.*

De fide Presbyterorum ab Episcopis discutienda.

Ibid. c. 68. LXVI. Vt Episcopi diligenter discutiant per suas parrochias Presbyterorum fidem, baptisma catholicum, & Missarum celebrationes, ut fidem rectam teneant, & baptisma catholicum observent, & Missarum preces bene intellegant, & ut psalmi dignè secundùm divisiones versuum modulentur, & dominicam orationem ipsi intellegant & omnibus prædicent intellegendam, ut quisque sciat quid petat à Deo. Et ut *Gloria Patri* cum omni honore apud omnes cantetur; & ipse sacerdos cum sanctis angelis & populo Dei communi voce *Sanctus, sanctus, sanctus* decantet. Et omnimodis dicendum est Presbyteris & Diaconibus ut arma non portent, sed magis se confidant in oratione Dei quàm in armis.

Regino lib. 1. c. 174. Burchard. lib. 2. c. 211.

De honore Ecclesiæ Dei.

LXVII. Placuit nobis admonere ut unusquisque Episcopus videat per parrochiam suam ut Ecclesia Dei suum habeat honorem, simul & altaria secundùm suam dignitatem venerentur, & non sit domus Dei & altaria sacrata pervia canibus. & ut vasa sacrata Deo cum magna veneratione habeantur. & ut sacrificia sanctificata cum magna diligentia ab eis colligantur qui digni sunt, & cum honore serventur. & ut secularia negotia vel vaniloquia in Ecclesijs non agantur: quia domus Dei domus orationis debet esse, non spelunca latronum. & intentos habeant animos ad Deum quando veniunt ad Missarum sollemnia, & ut non exeant ante completionem benedictionis sacerdotalis. Capitulare l. an. 789. c. 69. Regino lib. 1. c. 35.

De ministris altaris Dei, & de schola.

LXVIII. Sed & hoc flagitamus vestram almitatem, ut ministri altaris Dei suum ministerium bonis moribus ornent, seu alij Canonici observent eorum ordines vel monachi propositum consecrationis. Obsecramus ut bonam & probabilem habeant conversationem, sicut ipse Dominus in evangelio præcepit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* ut eorum bona conversione multi protrahantur ad servitium Dei. Et non solùm servilis conditionis infantes sed etiam ingenuorum filios adgregent sibique socient. Et ut scholæ legentium puerorum fiant. Psalmos, notas, cantus, compotum, grammaticam per singula monasteria vel episcopia discant. Sed & libros catholicos bene emendatos habeant: quia sæpe dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per inemendatos libros malè rogant. & pueros vestros non sinite eos vel legendo vel scribendo corrumpere. Et si opus est evangelium & psalterium & Missale scribere, perfectæ ætatis homines scribant cum omni diligentia. Capitulare l. an. 789. c. 70.

De voto monachorum, & de clericatu.

LXIX. Simul & hoc rogare curavimus, ut omnes ubicunque qui se voto monachicæ vitæ constrinxerunt; monachicè & regulariter omnimodis secundùm votum suum vivant, secundùm quod scriptum est: *Vota vestra reddite Domino Deo vestro.* Et iterum: *Melius est non vovere quàm vovere & non reddere.* Et ut ad monasteria venientes secundùm regularem ordinem primò in pulsatorio probentur, & sic recipiantur. Et qui ex seculari habi- Ibid. c. 71.

tu in monasteria veniunt, non statim foras ad ministeria monasterij mittantur antequam intus bene erudiantur. Et ut monachi ad secularia placita non vadant. Similiter qui ad clericatum accedunt, quod nos nominamus canonicam vitam, volumus ut illi canonicè secundùm suam regulam omnimodis vivant. Et Episcopus eorum regat vitam, sicut Abba monachorum.

De susceptione hospitum.

Ibid. c. 73. LXX. Venerabile enim videtur ut hospites, peregrini, & pauperes susceptiones regulares & canonicas per loca diversa habeant; quia ipse Dominus dicturus erit in remuneratione magni diei: *Hospes eram, & suscepistis me.* Et Apostolus hospitalitatem laudans dixit: *Per hanc quidam placuerunt Deo, angelis hospitio susceptis.*

De Abbatissis contra morem Ecclesiæ Dei facientibus.

Ibid. c. 74. Burchard. lib. 8. c. 17. Gratian. 10 q. 1. c. 3 *Statuimus.* LXXI. Auditum est aliquas Abbatissas contra morem sanctæ Dei Ecclesiæ benedictiones & manus impositiones & signacula sanctæ crucis super capita virorum dare, necnon & velare virgines cum benedictione sacerdotali. Quod omnino à vobis, sanctissimi patres, in vestris parrochiis illis interdicendum esse scitote.

De Clericis qui se fingunt esse monachos.

Capitulare I. an. 789. c. 75. LXXII. Ut illi Clerici qui se fingunt habitu vel nomine monachos esse, & non sunt, omnimodis videtur corrigendos atque emendandos esse, ut vel veri monachi sint vel veri Canonici.

De pseudographiis & dubiis narrationibus.

Ibid. c. 76. I. Appendix Reginonis c. 1. LXXIII. Pseudographiæ & dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra fidem catholicam sunt, ut epistola pessima & falsissima quam transacto anno dicebant aliqui errantes & in errorem alios mittentes quòd de cœlo cecidisset, nec credantur nec legantur, sed comburantur, ne in errorem pro tali scripto populus mittatur. Sed soli canonici libri & catholici tractatus & sanctorum auctoritates & dicta legantur & tradantur.

De cantu Romano à monachis peragendo.

Ibid. c. 78. LXXIV. Monachi ut cantum Romanum pleniter & ordinabiliter per nocturnale vel gradale officium peragant, secundùm quod genitor noster Pippinus Rex decertavit ut fieret quando Gallicanum cantum tulit ob unanimitatem apostolicæ sedis & sanctæ Dei Ecclesiæ pacificam concordiam.

De operibus servilibus quæ diebus dominicis non sunt agenda.

LXXV. Statuimus quoque, secundùm quod in lege Dominus præcepit, ut opera servilia diebus dominicis non agantur, sicut & bonæ memoriæ genitor meus in suis synodalibus edictis mandavit quòd nec viri ruralia exerceant opera, id est, nec vineam colendo, nec in campis arando, nec in metendo, vel fœnum secando, vel sepem ponendo, nec in silvis stirpando, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos struere, nec in horto laborare, nec ad placita conveniant, nec venationes exerceant. Sed tria carraria opera licet fieri in die dominico, id est, hostilia carra, vel victualia, & si fortè necesse fuerit corpus cujuslibet duci ad sepulchrum. Item feminæ opera textrilia non faciant, nec capulent vestitus, nec consuant, vel acupictile faciant, nec lanam carpere, nec linum battere, nec in publico vestimenta lavare, nec vervices tondere habeant licitum. ut omnimodis honor & requies die dominico persolvatur. Sed & ad Missarum sollemnia ad Ecclesiam undique conveniant, & laudent Deum pro omnibus bonis quæ nobis in illa die fecit. Ibid. c. 79. Regino lib. 1. c. 371. & seqq. Burchard. lib. 2. c. 81. & seqq. Ivo par. 4. c. 17. 20. 21.

De prædicatione Episcoporum & Presbyterorum.

LXXVI. Sed & vestrum videndum est, dilectissimi & venerabiles pastores Ecclesiarum Dei, ut Presbyteri quos mittitis per parrochias vestras ad regendum & prædicandum per Ecclesias populum Deo servientem rectè & honestè prædicent, & non sinatis nova vel non canonica aliquos ex suo sensu & non secundùm scripturas sacras fingere & prædicare populo. Sed & vosmetipsi utilia honestè & rectè & quæ ad vitam ducunt æternam prædicate, aliósque instruite, ut hæc eadem & ipsi prædicent. Primò omnium prædicandum est omnibus generaliter ut credant Patrem & Filium & Spiritum sanctum unum esse Deum omnipotentem, æternum, invisibilem, qui creavit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, & unam esse deitatem & substantiam & majestatem in tribus personis Patris & Filii & Spiritus sancti. Item prædicandum est quomodo filius Dei incarnatus est de Spiritu sancto & ex Maria semper virgine pro salute & reparatione humani generis, passus, sepultus, & tertia die resurrexit, & ascendit in cœlos, Ibid. c. 80. Regino lib. 1. c. 202. & seqq. Burchard. lib. 2. c. 59. & seqq. Ivo par. 6. c. 155. & seqq.

& quomodo iterum venturus sit in majestate divina judicare omnes homines secundùm merita propria, & quomodo impii propter scelera sua cum diabolo in ignem æternum mittentur, & justi cum Christo & cum sanctis angelis suis in vitam æternam. Item prædicandum est de resurrectione mortuorum, ut sciant & credant in iisdem corporibus præmia meritorum accepturos. Item cum omni diligentia cunctis prædicandum est pro quibus criminibus deponuntur cum diabolo in æternum supplicium. Legimus enim Apostolo dicente: *Manifesta autem sunt opera carnis; quæ sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi; quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.* (Gal. 5.) Ideo hæc eadem quæ magnus prædicator Ecclesiæ Dei singillatim nominavit, cum omni studio prohibeantur, intellegentes quàm sit terribile illud quod dixit, *quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.* Sed & omni instantia admonete eos de dilectione Dei & proximi, de fide & spe in Deo, de humilitate & patientia, de castitate & continentia, de benignitate & misericordia, de eleemosynis & confessione peccatorum suorum, & ut debitoribus suis secundùm dominicam orationem sua debita dimittant, scientes certissimè quòd qui talia agunt regnum Dei possidebunt. Et hoc ideo diligentiùs injungimus vestræ caritati quia scimus temporibus novissimis pseudodoctores esse venturos, sicut ipse Dominus in evangelio prædixit, & Apostolus Paulus ad Timotheum testatur. Ideo, dilectissimi, toto corde præparemus nos in scientia veritatis, ut possimus contradicentibus veritati resistere, & divina donante gratia verbum Dei crescat & currat & multiplicetur in profectum sanctæ Dei Ecclesiæ & salutem animarum nostrarum & laudem & gloriam nominis Domini nostri Jesu Christi. Pax prædicantibus, gratia obedientibus, gloria Domino Deo nostro Jesu Christo. Amen.

De rebus Ecclesiæ.

LXXVII. Quia juxta sanctorum patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, ideo cuique non solùm habita conservare, verùm etiam multa Deo opitulante conferre optamus. Tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus illius suspicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, statuimus ut neque nostris neque filiorum & Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs divisionem aut jacturam patiantur.

(Capitulare I. an. 803. c. 1. Capitulare II. an. 814. c. 3. Capitulare an. 816. c. 1. Hincmar. ep. 12. c. 4. ep. 29. 46. & alibi. Gratian. 16. q. 1. c. 59. *Quia juxta.*)

De Episcopis eligendis.

LXXVIII. Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberiùs potiretur honore, adsensum ordini ecclesiastico præbuimus, ut scilicet Episcopi per electionem cleri & populi secundùm statuta canonum de propria diœcesi, remota personarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & sapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo sibi subjectis usquequaque prodesse valeant.

(Capitulare I. an. 803. c. 2. Capitulare an. 816. c. 2. Hincmar. ep. 12. c. 3. Lib. 2. leg. Longob. tit. 51 c. 5. Gratian. dist. 64. c. 34. *Sacrorum.*)

De dictis patrum congestis pro canonica professione, quia dehonestabatur.

LXXIX. Quia verò canonica professio à multis partim ignorantia, partim desidia, dehonestabatur, operæ pretium duximus Deo annuente apud sacrum conventum ex dictis sanctorum patrum, velut ex diversis pratis quosdam vernantes flosculos carpendo, in unam regulam Canonicorum & Canonicarum congerere & Canonicis vel sanctimonialibus servandam contradere, ut per eam canonicus ordo absque ambiguitate possit servari. Et quoniam illam sacer conventus ita etiam laudibus extulit ut usque ad unum iota observandam percenseret, statuimus ut ab omnibus in eadem professione degentibus indubitanter teneatur, & modis omnibus sive à Canonicis sive à sanctimonialibus canonicè degentibus deinceps observetur.

(Capitulare an. 816. c. 3.)

De conlatis Ecclesiæ dividendis.

LXXX. Statutum est ut quicquid tempore imperii nostri à fidelibus Ecclesiæ sponte conlatum fuerit, in ditioribus locis duas partes in usus pauperum, tertiam in stipendia cedere Clericorum aut monachorum, in minoribus verò locis æquè inter clerum & pauperes fore dividendum. nisi fortè à datoribus ubi specialiter dandæ sint constitutum fuerit.

(Ibid. c. 5.)

De Abbatibus eligendis.

LXXXI. Monachorum siquidem causam qualiter Deo opitulante ex parte dispösuerimus, & quomodo ex se ipsis sibi

(Ibid. c. 4. Concil. Trosl. c. 3.)

eligendi Abbates licentiam dederimus, & qualiter Deo opitulante quietè vivere propositúmque indefessi custodire valerent ordinaverimus; in alia schedula diligenter adnotari fecimus; & ut apud successores nostros ratum foret & inviolabiliter conservaretur confirmavimus.

De ordinatione servorum.

Capitulare an. 816 c. 6. Hincmar. in epist. ad Hincmar. Laudun. to. VIII. Conc. Labbei pag. 1817. Hincmar. Laudun. in ep. ad Rem. pag. 343. Regino lib. 1. c. 396. & seqq. Burchard. lib. 2. c. 23. 31. 32. Gratian. di. 54. c. 4. *De servorum.* & c. 8. *De rebus.* Lib. 1. Decretal. tit. 18. c. 2.

LXXXII. De servorum verò ordinatione, qui passim ad gradus ecclesiasticos indiscretè promovebantur, placuit omnibus cum sacris canonibus concordare debere. Et statutum est ut nullus Episcoporum deinceps eos ad sacros ordines promovere præsumat nisi priùs à dominis propriis libertatem consecuti fuerint. Et si quilibet servus dominum suum fugiens, aut latitans, adhibitis testibus munere conductis vel corruptis aut qualibet calliditate vel fraude ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est ut deponatur & dominus ejus eum recipiat. Si verò avus vel pater ab alia patria in aliam migrans, in eadem provincia filium genuerit, & ipse filius ibidem educatus & ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, & utrum servus sit ignoraverit, & postea veniens dominus ejus legibus eum adquisierit, sancitum est ut si dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. Si verò eum catena servitutis à castris dominicis extrahere voluerit, gradum amittat: quia, juxta sacros ordines, vilis persona manens, sacerdotii dignitate fungi non potest. De rebus verò illorum vel peculiare qui à propriis dominis libertate donantur ut ad gradus ecclesiasticos jure promoveantur statutum est ut in potestate dominorum consistat utrum illis concedere an sibi vindicare voluerint. Ceterùm si post ordinationem aliquid adquisierint, illud observetur quod in canonibus de consecratis nihil habentibus constitutum est. De Ecclesiarum verò servis communi sententia decretum est ut Archiepiscopi per singulas provincias constituti nostram auctoritatem, suffraganei verò illorum exemplar illius penes se habeant. Et quandocunque de familia Ecclesiæ utilis inventus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur; & coram sacerdotibus, vel coram fidelibus laicis, ante cornu altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate libertatem consequatur, & tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoveatur. Similiter quoque de his agendum est quos laici de familia Ecclesiarum ad sacros ordines promovere voluerint. Sed & de his quos Præpositi Canonicorum aut monachorum ordinandos expetiverint eadem forma servanda est.

De personis à quibus non sunt res accipiendæ.

LXXXIII. Statutum est ut nullus quilibet ecclesiasticus ab his personis res deinceps accipere præsumat quarum liberi aut propinqui hac inconsulta oblatione possint rerum propriarum exheredari. Quòd si aliquis deinceps hoc facere tentaverit, à synodali vel imperiali sententia modis omnibus feriatur. Capitulare an 816. c. 7. Ivo par. 16. c. 261.

De Presbyteris constituendis.

LXXXIV. Statutum est ut sine auctoritate vel consensu Episcoporum Presbyteri in quibuslibet Ecclesiis nec constituantur nec expellantur. Et si laici Clericos probabilis vitæ & doctrinæ Episcopis consecrandos suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione eos reiciant.

Capitulare an. 616. c. 9.
Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 11. & tit. 40. c. 9.
Hincmar. ubi suprà pag. 1815. 1833.
Concil. Vvormat. c. 49.
Regino lib. 1. c. 395.

De mansis uniuscujusque Ecclesiæ.

LXXXV. Sancitum est ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque alio servitio attribuatur. Et Presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod servitium faciant præter ecclesiasticum. Et si aliquid ampliùs habuerint, inde senioribus suis debitum servitium impendant.

Capitulare an. 816. c. 10.
Capitula Kar. Calvi tit. 37. c. 11.
Concil. Vvormat. c. 50.
Concil. Trosl. c. 6.
Regino lib. 1. c. 24.
Burchard. lib. 3. c. 52.
Ivo par. 3. c. 55. 174. par. 16. c. 262.
Gratian. 23. q. 8. c. 23. *Secundùm.* & c. 24. *Sancitum.*

De Presbyteris uniuscujusque Ecclesiæ.

LXXXVI. Statutum est, postquam hoc impletum fuerit, ut unaquæque Ecclesia suum Presbyterum habeat, ubi id fieri facultas providente Episcopo permiserit.

Capitulare an. 816. c. 11.
Concil. Vvormat. c. 51.
Regino lib. 1. c. 253.
Burchard. lib. 3. c. 46.

De

De villis novis & Ecclesiis in eis noviter constitutis.

LXXXVII. Sancitum est de villis novis & Ecclesiis in eis noviter constitutis ut decimæ de ipsis villis ad easdem Ecclesias conferantur.

Capitulare an. 816. c. 12.
Concil. Vvormat. c. 52.
Regino lib. 1. c. 25.
Ivo par. 16. c. 263.

De sacris vasis Ecclesiæ in pignus datis.

LXXXVIII. De sacris vasis Ecclesiæ quæ in pignus à nonnullis in quibusdam locis dari comperimus, inhibitum est ne deinceps à quoquam fieri præsumatur, nisi solummodo necessitate redimendorum captivorum compellente.

Capitulare an. 816. c. 13. Ivo par. 16. c. 264.

De Ecclesiis destructis, vel de nonis & decimis.

LXXXVIX. De Ecclesiis sanè destructis, vel de nonis & decimis, sive de claustris Canonicorum, qualiter constitui & ordinari à nobis placuerit, aliis capitulis subter adnotavimus.

Capitulare an. 816. c. 14. Concil. Vvormat. c. 53.

De Ecclesiarum honore.

XC. Sed & de Ecclesiarum honore, quomodo Deo adjuvante, quantum in nobis est, vigeat, similiter in subter adnotatis capitulis insertum esse dinoscitur.

Capitulare an. 816. c. 15. Concil. Vvormat. c. 54.

De Episcopis Italiæ.

XCI. De Episcopis verò in Longobardia constitutis, qui ab his quos ordinabant sacramenta & munera contra divinam & canonicam auctoritatem accipere vel exigere soliti erant, modis omnibus inhibitum est ne ulteriùs fiat: quia juxta sacros canones uterque gradu proprio talia facientes decidi debent.

Capitulare an. 816. c. 16.

De Presbyteris qui feminas in domibus habent.

XCII. Statutum est ab Episcopis de Presbyteris qui feminas secum indiscretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis suspicione denotantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur.

Ibid. c. 17. Regino lib. 1. c. 94. Burchard. lib. 2. c. 111. Ivo par. 6. c. 188.

De Presbyteris qui pro chrismate in Cœna Domini veniebant.

XCIII. De Presbyteris qui accipiendi chrismatis gratia ad civitates in Cœna Domini venire soliti erant sancitum est ut de his qui longè positi sunt, de octo vel decem unus ab Episcopo eligatur, qui acceptum chrisma sibi & sociis suis diligenter perferat. Hi verò qui non longiùs à civitate quàm quatuor aut quinque millibus habitant, more solito ad accipiendum chrisma per se veniant. Discendi verò alio non quadragesimæ tempore ad civitates convocentur.

Ibid. c. 18. Regino lib. 1 c. 76. Burchard. lib 4. c. 79 Ivo. par. 2. c. 273.

De prædicatione & confirmatione Episcoporum.

XCIV. Ne verò Episcopi occasione prædicandi aut confirmandi oneri essent populis, à nobis admoniti polliciti sunt se deinceps hoc cavere velle, & eo tempore suum ministerium, in quantum facultas dabatur, exequi quo eorum profectio, quantum in illis erat, his quibus prodesse possunt & debent non sit importuna vel onerosa.

Ibid. c. 19. Regino lib. 1. c. 13.

De pueris tondendis & puellis velandis.

XCV. Ne pueri verò sine voluntate parentum tonsurentur, vel puellæ velentur, modis omnibus inhibitum est. Et qui hoc facere tentaverit, multam quæ in capitulis legis mundanæ à nobis constitutis continetur persolvere cogatur.

Ibid. c. 20.

De feminis viros amittentibus.

XCVI. De feminis quæ viros amittunt placet ne se, sicut hactenus, indiscretè velent, sed ut triginta dies post decessum viri sui expectent, & post tricesimum diem per consilium Episcopi sui, vel si Episcopus absens fuerit, consilio aliorum religiosorum sacerdotum suorúmque parentum atque amicorum id quod eligere debent eligant. Et quia à sacro conventu rogati ut hi qui publicam gerebant pœnitentiam, & feminæ quæ viros amittebant, nostra auctoritate, donec deliberent quid agant, tuerentur, specialiter pro his capitula fieri & legis mundanæ capitulis inserenda decrevimus.

Ibid. c. 21. Regino lib. 2. c. 188. Burchard. lib. 8. c. 42. Ivo par. 7. c. 60. Lib. 2. leg. Longob. tit. 6. c. 4.

De raptis & de earum raptoribus.

XCVII. De raptis verò & de raptoribus, quamquam specialiter decrevissemus quid pati debeant qui hoc nefas deinceps facere tentaverint, quid tamen super his sacri canones præcipiant hîc inserendum necessarium duximus; quatenus omnibus pateat quantum malum sit, & non solùm humana sed etiam divina auctoritate constricti, ab hinc hoc malum caveatur.

Ibid. c. 22. Isaac tit. 5. c. 2. Concil. Trosl. c. 8.

De puellis raptis necdum desponsatis.

XCVIII. De puellis raptis necdum desponsatis in Concilio Chalcedonensi, ubi DCXXX. patres adfuerunt, capitulo XXXVIII. ita habetur: *Eos qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi, cooperantes & conibentes raptoribus, decrevit sancta synodus, si quidem Clerici sunt, de-*

Ibid. c. 23. Isaac tit. 5. c. 5. Concil. Trosl. c. 8. Regino lib. 2. c. 158 Burchard. lib. 9. c. 35. 36.

Ivo par. 8. c. 173. 174. Gratian. 36. q. 2. c. 1. Eos qui. & c. 4. De puellis. cidant gradu proprio; si verò laici, anathematizentur. Quibus verbis apertè datur intellegi qualiter hujus mali auctores damnandi sunt, quando participes & conibentes tanto anathemate feriuntur, & juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare nullatenus possunt.

De desponsatis & ab aliis raptis.

Capitulare an. 816. c. 24. Isaac tit. 5. c. 4. Concil. Trosl. c. 8. Regino lib. 2. c. 156. Burchard. lib. 9. c. 17. Lib. 1. leg. Longob. tit. 30. c. 12. XCIX. De desponsatis puellis & ab aliis raptis ita in Concilio Ancyritano capitulo decimo legitur: *Desponsatas puellas & post ab aliis raptas placuit erui & eis reddi quibus antè fuerant desponsatæ, etiamsi eis à raptoribus vis illata constiterit.* Proinde statutum est à sacro conventu ut raptor publica pœnitentia multetur. Raptæ verò, si sponsus eam recipere noluerit, & ipsa eidem crimini consentiens non fuit, licentia nubendi alii non negetur. Quòd si & ipsa consensit, simili sententiæ subjaceat. Quòd si post hæc se conjungere præsumpserint, utrique anathematizentur.

De his qui virginibus Deo dicatis se sociant.

Ibid. c. 25. Isaac tit. 3. c. 4. Regino lib. 2. c. 166. Burchard. lib. 8. c. 32. Gratian. 27. q. 1. c. 14. Virginibus. C. De his verò qui sacris virginibus se sociant ita in decretis Papæ Gelasii capitulo xx. continetur: *Virginibus sacris temerè se quosdam sociare cognovimus & post dicatum Deo propositum incesta fœdera sacrilegaque miscere; quos protinus æquum est à sacra communione detrudi, & nisi publicam probatamque egerint pœnitentiam, omnino non recipi; aut his certè viaticum de seculo transeuntibus, si tamen pœnituerint, non negetur.* Si verò de copulatione sacrarum virginum tam severè feriuntur, quanto severiùs feriendi sunt qui eas rapiunt? Ideo, sicut præmissum est, necesse est ut ab omnibus in Christiana religione consistentibus rigore auctoritatis divinæ vel humanæ hoc malum radicitus amputetur.

De puellis, quo tempore velentur.

Ibid. c. 26. Cresconius c. 256. 1. App. Regin. c. 51. Gratian. 20. q. 1. c. 15. Virgines. CI. Ne verò puellæ indiscretè velentur, placuit nobis etiam de sacris canonibus qualiter observandum sit hìc inserere. De tempore velandarum puellarum in Africano Concilio capitulo xvi. continetur ut non ante xxv. annos consecrentur. Item in eodem Concilio capitulo xciii. de virginibus velandis ita continetur: *Item placuit ut quicunque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cùm vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem seu velavit ante xxv. annos ætatis, non ei obsit Concilium quod de isto annorum numero constitutum est.* Unde colligitur quia juxta priorem sanctionem virgines xxv. ætatis suæ anno rite consecrandæ sint; quòd si præmissæ necessitates antè id fieri compellant, nullum possit Episcopo adferre præjudicium consecratio.

De examinatione sanctæ crucis non facienda.

CII. Sancitum est ut nullus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præsumat; ne Christi passio, quæ est glorificatio, cujuslibet temeritate contemptui habeatur. Ibid. c. 27. Lib. 2. leg. Longob. tit. 55. c. 32.

De pabulo verbi divini nuntiando.

CIII. Episcopos monemus ut sive per se sive per vicarios pabulum verbi divini sedulò populis adnuntient: quia, ut ait beatus Gregorius, iram contra se occulti judicis excitat sacerdos si sine prædicationis sonitu incedit. Et ut ipsi clerum sibi commissum in sobrietate & castitate nutrirent, divinisque officiis imbuerent, qui rite ad sacrosanctos ecclesiasticos ordines promoveri possent. Et ut operam dent quatenus Presbyteri Missalem & Lectionarium sive ceteros libellos sibi necessarios bene correctos habeant, & qualiter Ecclesias destructas ad se pertinentes juxta vires emendent, qualiter etiam viduas diligenter instruant, quomodo etiam secundùm apostolicam auctoritatem conversari debeant edoceant. Et ut superstitiones quas quibusdam in locis in exequiis mortuorum nonnulli faciunt eradicent, & ut exemplo suæ innocentiæ alios ad bene vivendum provocent, & cunctis ecclesiasticis negotiis, quantum Dominus juverit, totis viribus consulere satagant, diligenter admonuimus. Et ut id liberiùs exequi valeant, nos, in quantum Dominus posse dederit, opem ferre modis omnibus optamus. Ibid. c. 28. Regino lib. 1. c. 3.

De incestis nuptiis, & de Ecclesiis non dividendis.

CIV. Nonnulla verò capitula, sicut de incestis nuptiis, necnon & de Ecclesiis quæ inter coheredes dividuntur, & tali occasione proprio honore carent, sive de his Ecclesiis quæ nimiùm rebus propriis sunt adtenuatæ, vel certè de his rebus quæ nuper necessitate compellente à nonnullis Ecclesiis sunt ablatæ, & si qua sunt alia sive in ecclesiasticis sive in publicis rebus Ibid. c. 29.

emendatione digna, quæ pro temporis brevitate efficere nequivimus, in tantum differendum illud dignum judicavimus donec, Domino favente, consultu fidelium, facultas nobis id definiendi ab eo tribuatur. Inventa verò ut Deo opitulante effectum obtineant per tempora, hîc inferenda censuimus.

De scriptoribus.

Capitulare I. an. 805. c. 3. C V. De scribis, ut non vitiosè scribant.

De servis propriis vel ancillis.

Ibid. c. 11. C V I. De servis propriis vel ancillis, ut non ampliùs tondeantur vel velentur nisi secundùm mensuram, & ut ibi satis fiat, & villæ non sint desolatæ.

De congregationibus.

Ibid. c. 12. C V I I. De congregationibus superfluis, ut nullatenus fiant. Sed tantos congreget quis quantis consilium dare potest.

De pulsantibus.

Ibid. c. 13. C V I I I. De his qui non fiunt secundùm regulam pulsati, ut deinceps emendentur & pulsentur secundùm regulam.

De infantulis puellis, quando velentur.

Ibid. c. 14. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 6. C I X. Vt infantulæ ætatis puellæ non velentur antequam illæ eligere sciant quid velint, & pulsentur, salva canonica auctoritate.

De Præpositis monachorum.

Ibid. c. 15. C X. Vt laici non sint Præpositi monachorum infra monasteria. Nec Archidiaconi sint laici.

De incestuosis.

Ibid. c. 16. Isaac tit. 4. c. 2. C X I. De incestuosis, ut canonicè examinentur, & nec propter alicujus amicitiam quidam relaxentur, quidam verò constringantur.

De fame, clade, & pestilentia, si evenerit.

Capitulare II. an. 805. c. 4. Capitulare III. an. 805. c. 5. 6. Regino lib. 1. c. 281. Burchard. lib. 13. c. 18. Ivo par. 4. c. 50. C X I I. De hoc si evenerit fames, clades, pestilentia, & inæqualitas aëris, vel alia qualiscunque tribulatio, ut non expectetur edictum nostrum, sed statim deprecetur Dei misericordia. Et in præsenti anno de famis inopia, ut suos quisque adjuvet, & suam annonam non nimis carè vendat. Et ne foris impetium nostrum vendatur aliquid alimoniæ.

De fugitivis Clericis sive laicis.

Capitulare II. an 805. c. 14. Capitulare III. an. 805. c. 16. C X I I I. De fugitivis Clericis sive laicis vel etiam feminis, sicut in alio Capitulari præcepimus, ita servetur.

De liberis hominibus ad servitium Dei se tradentibus.

Capitulare II. an. 805. c. 15. Capitulare C X I V. De liberis hominibus qui ad servitium Dei se tradere volunt, ut priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam postulent. Hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam causa devotionis hoc fecisse quàm pro exercitu seu alia functione regali fugienda, quosdam verò cupiditatis causa ab his qui res illorum concupiscunt circumventos audivimus. Et hoc ideo fieri prohibemus. III. an. 805 c. 17. Hincmar. in to. 2. Spicilegij Dacheriani pag. 823. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 13.

De oppressione pauperum.

C X V. De oppressione pauperum liberorum hominum, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra justitiam oppressi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc & suprà & hîc de liberis hominibus diximus, ne fortè parentes eorum contra justitiam fiant exheredati, & regale obsequium minuatur, & ipsi heredes propter indigentiam mendici vel latrones seu malefactores efficiantur. Et ut sæpius non fiant manniti ad placita; nisi sicut in alio Capitulari præcepimus, ita servetur. Capitulare II. an. 805. c. 16. Capitulare III. an. 805. c. 18. Lib. 3. leg. Long. tit. 12. c. 4.

De Missis qui per civitates & monasteria mittuntur.

C X V I. Vt Missi per singulas civitates & monasteria virorum & puellarum prævideant quomodo aut qualiter in domibus Ecclesiarum & ornamentis Ecclesiæ emendatæ vel restauratæ esse videntur; & diligenter inquirant de conversatione singulorum, vel quomodo emendatum habeant quod jussimus de eorum lectione & cantu ceterisque disciplinis ad ordinem ecclesiasticæ regulæ pertinentibus. Capitulare V. an. 806. c. 4.

De thesauris ecclesiasticis.

C X V I I. Vt singuli Episcopi, Abbates, seu Abbatissæ diligenter considerent thesauros ecclesiasticos, ne propter perfidiam aut neglegentiam custodum aliquid de gemmis aut de vasis vel de reliquo quoque thesauro perditum sit. Quia dictum est nobis quòd negotiatores Iudæi necnon & alij gloriantur quia quicquid eis placet possint ab eis emere. Capitulare V. an. 806. c. 5. Regino lib. 1. c. 359.

De mendicis discurrentibus.

C X V I I I. De mendicis qui per patrias discurrunt, volumus ut unusquisque fidelium nostrorum suum pauperem de beneficio aut de propria familia nutriat, & non permittat aliubi ire mendicando. Et ubi tales inventi fuerint, sibi manibus laborent, & nullus eis quicquam tribuere præsumat. Capitulare V. an. 806. c. 10. Regino lib. 1. c. 418.

De usura.

C X I X. Vsura est ubi ampliùs requiritur quàm datur. Verbi gratia, si dederis solidos decem, & ampliùs requisieris; vel Ibid. c. 11.

si dederis modium vini, frumenti, & iterum super aliud exegeris.

Regino lib. 1. c. 284.
Burchard. lib. 2. c. 126.
Ivo par. 6. c. 200.
Gratian. 14. q. 3. c. 3. *Usura*.

De cupiditate in bonam partem.

Capitulare V. an. 806. c. 13.

CXX. Cupiditas in bonam partem potest accipi & in malam. In bonam, juxta Apostolum: *Cupio dissolvi & esse cum Christo.* Et in psalmo: *Concupivit anima mea in atria Domini.*

Item de cupiditate in malam partem.

Ibid. c. 14.

CXXI. Cupiditas verò in malam partem accipitur si quis supra modum res quaslibet injustè appetere vult, juxta Salomonem: *Post concupiscentias tuas non eas.*

Item de avaritia.

Ibid. c. 15.

CXXII. Avaritia est, alienas res appetere & adeptas nulli largiri. Et juxta Apostolum hæc est radix omnium malorum.

De turpibus lucris.

Ibid. c. 16. Regino lib. 1. c. 285.

CXXIII. Turpe lucrum exercent qui per varias circumventiones lucrandi causa inhonestè res quaslibet congregare decertant.

De fœnore.

Ibid. c. 17. Regino lib. 1. c. 286.

CXXIV. Fœnus est qui aliquid præstat. Iustum fœnus est qui ampliùs non requirit nisi quantum præstitit.

De emptione tempore messis causa cupiditatis & turpis lucri.

Ibid. c. 18. Regino lib. 1. c. 287. Burchard. lib. 2. c. 127. Gratian. 19. q. 4. c. 9. *Quicunque.*

CXXV. Quicunque enim tempore messis vel tempore vindemiæ, non necessitate, sed propter cupiditatem, comparat annonam aut vinum, verbi gratia, de duobus denariis comparat modium unum & servat usque dum venundare possit contra denarios quatuor aut sex seu ampliùs, hoc turpe lucrum dicimus. Si hoc propter necessitatem comparat ut sibi habeat & aliis tribuat, negotium dicimus.

De hoc si per plurima loca fames fuerit.

Ibid. c. 19.

CXXVI. Considetavimus itaque, quia per plurima loca fames valida esse videtur, ut omnes Episcopi, Abbates, Abbatissæ, optimates, & Comites, seu domestici, & cuncti fideles qui beneficia regalia tam de bonis ecclesiasticis quàmque & de reliquis habere videntur, ut unusquisque de suo beneficio suam familiam nutricare faciat, & de sua proprietate propriam familiam nutriat. Et si Deo donante super se & super familiam suam aut in beneficio aut in alode annonam habuerit & venundare voluerit, non carius vendat nisi modium de avena contra denarios duos, modium de hordeo contra denarios tres, modium unum de sigilo contra denarios quatuor, modium unum de frumento parato contra denarios sex. Et ipse modius sit quem omnibus habere constitutum est. Et unusquisque habeat æquam mensuram & æquales modios.

De synodis, qualiter fiant.

Capitulare VI. an. 806. c. 1.

CXXVII. Vt per singulos annos synodus bis fiat.

De metropolitanis Episcopis.

Ibid. c. 3. Concil. Chalced. c. 12.

CXXVIII. Vt nequaquam inter duos Metropolitanos provincia dividatur.

De Episcopis, quot sint in una civitate.

Ibid. c. 4.

CXXIX. Ne in una civitate duo sint Episcopi.

De ordinatione Episcoporum.

Ibid. c. 5. Concil. Chalced. c. 25. Ivo par. 6. c. 27.

CXXX. Quòd non oporteat ordinationes Episcoporum diù differre.

De stabilitate Episcoporum vel Clericorum.

Ibid. c. 10.

CXXXI. Ne de uno loco ad alium transeat Episcopus sine decreto Episcoporum, vel Clericus sine jussione Episcopi sui.

De communione fidelium.

Ibid. c. 13. Regino lib. 1. c. 195.

CXXXII. Vt omnes fideles communicent & ad Missas perexpectent sine alia deprecatione.

De Presbyteris, Diaconibus, & reliquis ex clero. Ex decretis beati Sylvestri Papæ.

Ibid. c. 23. Concil. Rom. sub Silvestro c. 3. Capitula Angilramni c. 56. 71. Ivo par. 6. c. 134. Gratian. 2. q. 4. c. 2. *Præsul.* & q. 7. c. 10. *Clericus.* & 6. q. 1. c. 6. *Qui crimen.* §. *Testes autem*

CXXXIII. Fecit hos gradus in gremio synodi, ut non Presbyter adversùs Episcopum, non Diaconus adversùs Presbyterum, non Subdiaconus adversùs Diaconum, non Acolytus adversùs Subdiaconum, non Exorcista adversùs Acolytum, non Lector adversùs Exorcistam, non Ostiarius adversùs Lectorem det accusationem aliquam. Et non damnabitur Præsul nisi in LXXII. testibus. Neque Præsul summus à quoquam judicabitur, quoniam scriptum est: *Non est discipulus super magistrum.* Presbyter autem nisi in quadraginta quatuor testibus non damnabitur. Diaconus autem in cardine constitutus in urbe Roma nisi XXXVII. non condemnabitur. Subdiaconus, Acolytus, Exorcista, Lector nisi, sicut scriptum est, in septem testimoniis filios habentes & uxores & omnino Christum prædicantes. Sic datur mystica veritas.

De confugio ad Ecclesiam.

Capitulare II. an. 803. c. 1. Lib. 2. leg. Longob tit. 40. c. 5.

CXXXIV. Si quis ad Ecclesiam confugium fecerit, in atrio ipsius Ecclesiæ pacem habeat, nec sit ei necesse Ecclesiam ingredi. Et nullus eum inde per vim ab-

ſtrahere præſumat. Sed liceat ei confiteri quod fecit, & per manus bonorum hominum ad diſcuſſionem in publico producatur.

De his qui ad caſam Dei res ſuas tradere voluerint.

Ibid. c. 6. Capitula Kar. Calvi tit. 36. c. 28. Lib. 2. leg. Longob. tit. 18. c. 5. Ivo par. 16. c. 265.

CXXXV. Qui res ſuas pro anima ſua ad caſam Dei tradere voluerit, domi traditionem faciat coram teſtibus legitimis. Et quæ in hoſte factæ ſunt traditiones, de quibus nulla eſt quæſtio, ſtabiles permaneant. Si verò aliquis alii res ſuas tradiderit, & in hoſtem profectus fuerit, & ille cui res traditæ ſunt interim mortuus fuerit, qui res tradidit, cùm reverſus fuerit, adhibitis teſtibus coram quibus traditio facta eſt, res ſuas recipiat. Si autem & ipſe mortuus fuerit, heredes ejus legitimi res traditas recipiant.

De oratione Presbyterorum.

Capitulare III. an. 803. c. 2. Concil. Vvormat. c. 56. Regino lib. 1. c. 388.

CXXXVI. Vt Preſbyteri non ordinentur priuſquam examinentur. Et ut excommunicationes paſſim & ſine cauſa non fiant.

De converſione liberi hominis.

Ibid. c. 12. Capitula Kar. Calvi tit. 36. c. 28. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 12.

CXXXVII. Vt liber homo qui in monaſterio regulari comam depoſuerit, & res ſuas ibidem delegauerit, promiſſione facta ſecundùm regulam firmiter teneatur.

De non cogendo bibere.

Ibid. c. 16. Regino lib. 1. c. 143.

CXXXVIII. Vt nemini liceat alium cogere ad bibendum.

De mercato.

CXXXIX. Vt mercatus die dominico in nullo loco habeatur.

Capitulare I. an. 809. c. 18.
Capitulare II. an. 809. c. 8.
Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 19.
Regino lib. 1. c. 375.
Burchard. lib. 2. c. 86.
Ivo part. 4. c. 22. in vet. cod. MS.

De Presbyteris, qualiter introitum Eccleſiæ conſequantur.

CXL. Vt nullus Preſbyter ad introitum Eccleſiæ exenia donet.

Regino lib. 1. c. 240.
Burchard. lib. 3. c. 117.
Ivo par. 3. c. 93.

De Presbyteris, à quibus per Eccleſias conſtituantur.

CXLI. Vt nullus laicus Preſbyterum in Eccleſia mittere vel eicere præſumat niſi per conſenſum Epiſcopi.

Concil. Vvormat. c. 57.
Regino lib. 1. c. 241.
Burchard. lib. 3. c. 111.

De honore pro Eccleſiis dando.

CXLII. Vt Epiſcopi prævideant quem honorem Preſbyteri pro Eccleſiis ſuis ſenioribus tribuant.

Concil. Vvormat. c. 58.
Capitula Karoli Calvi tit. 40. c. 8.
Regino lib, 1. c. 31.
Burchard. lib. 3. c. 116.
Ivo par. 3. c. 92.

De decimis diſpenſandis.

CXLIII. Vt decimæ in poteſtate Epiſcopi ſint qualiter à Preſbyteris diſpenſentur. Concil. Vvormat. c. 59. Regino lib. 1. c. 42.

De Eccleſiis vel altaribus.

CXLIV. Vt Eccleſiæ vel altaria meliùs conſtruantur. Et nullus Preſbyter annonam vel fœnum in Eccleſia mittere præſumat. Regin. ibid. c. 53.

De Eccleſiis vel altaribus ambiguis.

CXLV. Vt Eccleſiæ vel altaria quæ ambigua ſunt de conſecratione conſecrentur.

Regino lib. 1. c. 30.
Burchard. lib. 3. c. 10.
Ivo par. 3 c. 11.
Gratian. di. 1. de conſec. c. 18. *Eccleſia.*

De linteis altaribus præparandis.

CXLVI. Vt Preſbyteri per parrochias ſuas feminis prædicent ut linteamina altaribus præparent.

Regino lib. 1. c. 60.
Burchard lib. 3. c. 115.
Ivo par. 3. c. 91.

De parrochianis alterius Presbyteri.

CXLVII. Vt nullus Preſbyter alterius parrochianum, niſi in itinere fuerit vel placitum ibi habuerit, ad Miſſam recipiat.

Concil. Nannet. c. 2.
Regino lib. 1. c. 255.
Burchard. lib. 2. c. 91.
Gratian. 9. q. 2. c. 5. *Nullus Presbyter.*

De parrochia alterius Presbyteri.

CXLVIII. Vt nullus Preſbyter in alterius parrochia Miſſam cantare præſumat, niſi in itinere fuerit, nec decimam ad alterum pertinentem audeat recipere.

De termino Eccleſiarum.

CXLIX. Vt terminum habeat unaquæque Eccleſia de quibus villis decimas recipiat. Regino lib. 1. c. 24. Lib 3. leg. Long tit. 1. c. 9.

De rebus Presbyterorum

CL. Vt unuſquiſque Preſbyter res quas poſt diem conſecrationis adquiſierit propriæ Eccleſiæ relinquat. Regino lib. 1. c. 218. Burchard. lib. 3. c. 121.

De pœnitentibus non cogendis.

CLI. Vt nullus Preſbyter aut laicus pœnitentem invitet bibere aut carnem manducare niſi ad præſens pro ipſo unum vel duos denarios juxta qualitatem pœnitentiæ dederit. Regino lib. 1. c. 259.

De Presbyteris, à quibus se caveant.

Ibid c. 160. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1 c. 10. Regino lib. 1. c. 124.

CLII. Vt nullus Presbyter chartas scribat nec conductor sui senioris existat.

De sepultura, ubi non fiat.

CLIII. Vt nullus deinceps in Ecclesia mortuum sepeliat.

De prædicatione & capitulis Presbyterorum.

CLIV. Vt unusquisque Presbyter capitula habeat de majoribus vel de minoribus vitiis, per quæ cognoscere valeat vel prædicare subditis suis ut se caveant ab insidiis diaboli.

Vvalter. Aurel. c. 7.
Regino lib. 1. c. 203.
Burchard. lib. 19. c. 99.
Ivo par. 15. c. 111.

De eucharistia.

CLV. Vt Presbyter semper eucharistiam habeat paratam; ut quando quis infirmaverit, aut parvulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

Vvalter. Aurel. c. 7.
Regino lib. 1. c. 69.
Burchard. lib. 5. c. 10.
Ivo par. 2. c. 20.

De ampullis duabus in cœna Domini habendis.

Regino lib. 1. c. 75. Burchard. lib. 4. c. 75. Ivo part. 1. c. 269.

CLVI. Vt Presbyter in cœna Domini duas ampullas secum deferat, unam ad chrisma, alterum ad oleum ad catechumenos inunguendum vel infirmos juxta sententiam apostolicam; ut quando quis infirmatur, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, unguentes eum oleo in nomine Domini.

De nonis & decimis.

Regino lib. 1. c. 43.

CLVII. Vt qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Ecclesiæ cujus res sunt donent. Et qui tale beneficium habent, & ad medietatem laborant, ut de eorum portione proprio Presbytero decimas donent.

De festivitatibus in anno.

CLVIII. Hæ sunt festivitates in anno, quæ per omnia venerari debent. Natalis Domini, sancti Stephani, sancti Iohannis Evangelistæ, Innocentum, Octabas Domini, Epiphania, Octabas Epiphaniæ, Purificatio sanctæ Mariæ, Pascha dies octo, Letania major, Ascensio Domini; Pentecosten, sancti Iohannis Baptistæ, sancti Petri & Pauli, sancti Martini, sancti Andreæ. De adsumptione sanctæ Mariæ interrogandum relinquimus.

De admonitione sacerdotum.

CLIX. Vt sacerdotes admoneant populum ut eleemosynam dent & orationes faciant pro diversis plagis quas assiduè pro peccatis nostris patimur.

Capitulare I. an. 810. c. 4.
Regino lib. 1. c. 204.
Burchard. lib. 2. c. 72.
Ivo par. 6. c. 166.

De prædicatione ad plebem.

CLX. Vt ipsi sacerdotes unusquisque secundùm ordinem suum prædicare & docere studeat plebem sibi commissam. Capitulare I. an. 810. c. 5. Regino lib. 1. c. 205.

De ebrietate.

CLXI. De ebrietate, ut primò omnium seniores semetipsos exinde caveant, & eorum junioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant. Capitulare I. an. 810. c. 6. Regino lib. 1. c. 140.

De admonitione ad omnes.

CLXII. Admonendi sunt omnes generaliter secundùm evangelicam auctoritatem ut sic luceant opera eorum bona coram hominibus ut glorificent Deum qui in cœlis est. Capitulare I. an. 810. c. 7.

EXPLICIT LIBER PRIMUS.

INCIPIT PRÆFATIVNCVLA LIBELLI SECVNDI.

Suprà in primo libello capitula ecclesiastica quæ Domnus Imperator Karolus fecit adunavi. In hoc verò ea ecclesiastica quæ Domnus Hludouvicus Cæsar piissimus edidit descripsi libello.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIUNT PRÆDICTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

PRÆLOCUTIO.

Capitulare an. 823. c. 1.

I. OMnibus vobis aut visu aut auditu notum esse non dubitamus quia genitor noster & progenitores, postquam à Deo ad hoc electi sunt, in hoc præcipuè studuerunt ut honor sanctæ Dei Ecclesiæ & status regni decens maneret. Nos etiam juxta modum nostrum eorum sequentes exèmplum, sæpe vestram devotionem de his admonere curavimus, & Deo miserante multa jam emendata & correcta videmus. Vnde & Deo justas laudes persolvere & vestræ bonæ intentioni multimodas debemus gratias referre.

De divina providentia in constitutione Domni Imperatoris, & de conservatione trium capitulorum.

Ibid. c. 2.

II. Sed quoniam complacuit divinæ providentiæ nostram mediocritatem ad hoc constituere ut sanctæ suæ Ecclesiæ & regni hujus curam gereremus, ad hoc certare & nos & filios ac socios nostros diebus vitæ nostræ optamus ut tria specialiter capitula & à nobis & à vobis, Deo opem ferente, in hujus regni administratione specialiter conserventur, id est, ut defensio & exaltatio vel honor sanctæ Dei Ecclesiæ & servorum illius congruus maneat, & pax & justitia in omni generalitate populi nostri conservetur. In his quippe maximè studere & de his in omnibus placitis quæ vobiscum Deo auxilianre habituri sumus vos admonere optamus, sicut debitores sumus.

De hoc quòd admonitor fidelium Domnus Imperator sit, & omnes fideles adjutores ipsius.

Ibid. c. 3.

III. Sed quamquam summa hujus ministerij in nostra persona consistere videatur, tamen & divina auctoritate & humana ordinatione ita per partes divisum esse cognoscitur ut unusquisque vestrum in suo loco & ordine partem nostri ministerij habere cognoscatur. Vnde apparet quòd ego omnium vestrum admonitor esse debeo, & omnes vos nostri adjutores esse debetis. Nec enim ignoramus quid unicuique vestrum in sibi commissa portione conveniat. Et ideo prætermittere non possumus quin unumquemque juxta suum ordinem admoneamus.

De sacro ministerio Episcoporum, & de admonitione Domni Imperatoris ad Episcopos.

IV. Sed quoniam scimus quòd specialiter pertineat ad Episcopos ut primùm ad sacrum ministerium suscipiendum justè accedant, & in eodem ministerio religiosè vivant, & tam bene vivendo quàm rectè prædicando populis sibi commissis iter vitæ præbeant, & ut in monasteriis in suis parrochiis constitutis sancta religio observata fiat, & ut unusquisque juxta suam professionem veraciter vivat, curam impendant, omnes vos in hoc sacro ordine constitutos & officio pastorali functos monemus atque rogamus ut in hoc maximè elaborare studeatis & per vosmetipsos & per vobis subjectos, quantum ad vestrum ministerium pertinet, nobis veri adjutores in administratione ministerij nobis commissi existatis; ut in judicio non condemnari pro nostra & vestra neglegentia, sed potiùs pro utrorumque bono studio remunerari mereamur. Et ubicunque per neglegentiam Abbatis aut Abbatissæ vel Comitis sive Vassi nostri aut cujuslibet personæ aliquid vobis difficultatis in hoc apparuerit, nostræ dinoscentiæ id ad tempus insinuare non differatis; ut nostro auxilio suffulti, quod vestra auctoritas exposcit, famulante, ut decet, potestate nostra faciliùs perficere valeatis. Ibid. c. 4.

De admonitione Domni Imperatoris ad Episcopos de sacerdotibus ad eorum curam pertinentibus, & de scholis.

V. De sacerdotibus verò ad vestram curam pertinentibus magnum adhibete studium, ut qualiter vivere debeant, & quomodo populis ad suam portionis curam pertinentibus exemplo & verbo prosint, à vobis cum magua cura edoceantur & admoneantur, & ut id facere studeant vestra pontificali auctoritate constringantur. Quicquid autem in illis à populis justè reprehenditur, in exemplo propriæ conversationis vestra providentia corrigere non neglegat. Ne verò Ecclesiæ illis commissæ in restauratione aut iu luminaribus juxta, Ibid. c. 5. Regino lib. 1. c. 205. Idem ibid. c. 41.

possibilitatem

possibilitatem rerum ab illis neglegantur vestra nihilominus invigilare debet solertia. Et sicut alios prohibetis ne de mansis ad Ecclesiæ luminaria datis aliquid accipiant, sic & vos & vestri Archidiaconi de eisdem mansis nihil accipiendo, aliis exemplum præbeatis; sed potiùs ad id quod data sunt servire concedantur; ut totum, sicut dictum est, in restauratione Ecclesiarum & luminaribus vestra auctoritate & studio cedere possit. Scholæ sanè ad filios & ministros Ecclesiæ instruendos vel edocendos, sicut nobis præterito tempore ad Attiniacum promisistis & vobis injunximus, in congruis locis, ubi necdum perfectum est, ad multorum utilitatem & profectum à vobis ordinari non neglegantur.

De admonitione ad Comites pro utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ.

Capitulare an. 823. c. 6. Capitula KaroliCalvi tit. 23. VI. Vobis verò Comitibus dicimus, vósque commonemus, quia ad vestrum ministerium maximè pertinet, ut reverentiam & honorem sanctæ Dei Ecclesiæ exhibearis, & cum Episcopis vestris concorditer vivatis, & eis adjutorium ad suum ministerium peragendum præbeatis, & ut vos ipsi in ministeriis vestris pacem & justitiam faciatis, & quæ nostra auctoritas publicè fieri decernit, in vestris ministeriis studiosè perficere studeatis. Proinde monemus vestram fidelitatem ut memores sitis fidei nobis promissæ & in parte ministerii nostri vobis commissi, in pace scilicet & justitia facienda, vosmetipsos coram Deo & coram hominibus tales exhibeatis ut & nostri veri adjutores & populi conservatores justè dici & vocari possitis. Et nulla qualibet causa, aut munerum acceptio, aut amicitia cujuslibet, vel odium, aut timor, vel gratia, ab statu rectitudinis vos deviare compellat quin inter proximum & proximum semper justè judicetis. Pupillorum verò & viduarum & ceterorum pauperum adjutores ac defensores & sanctæ Ecclesiæ vel servorum illius honoratores juxta vestram possibilitatem sitis. Illos quoque qui temeritate & violentia in furtis & latrocinis sive rapinis communem pacem populi perturbare moliuntur, vestro studio & correctione, sicut decet, compescite. Et si aliqua persona vobis impedimento fuerit quin ea quæ dicimus facere non valeatis, nobis ad tempus illud notum fiat; ut nostra auctoritate adjuti, ministerium vestrum dignè adimplere possitis.

De admonitione ad Laicos pro honore ecclesiastico conservando.

VII. Omnes verò laicos monemus ut honorem ecclesiasticum conservent, & dignam venerationem Episcopis & Dei sacerdotibus exhibeant, & ad eorum prædicationem cum suis devotè occurrant, & jejunia ab illis communiter indicta reverenter observent & suos observare doceant & compellant. Et ut etiam dies dominicus sicut decet honoretur & colatur omnes studeant. Et ut liberiùs fieri possit, mercata & placita à Comitibus, sicut sæpe admonitum fuit, illo die prohibeantur. Capitulare an 823. c. 7. Capitula KaroliCalvi tit 18. Lib. 2. leg. Longob. tit. 42. c. 1.

De admonitione ad Abbates & laicos pro monasteriis ex regali largitate sibi commissis.

VIII. Abbatibus quoque & laicis specialiter jubemus ut in monasteriis quæ ex nostra largitate habent, Episcoporum consilio & documento ea quæ ad religionem Canonicorum, monachorum, sanctimonialium pertinent, peragant, & eorum salubrem admonitionem in hoc libenter audiant & obediant. Capitulare an. 823. c. 8.

De admonitione ad Episcopos, Abbates, & ad omnes fideles pro Comitum adjutoriis.

IX. Episcopis iterum, Abbatibus, & Vassis nostris, & omnibus fidelibus laicis dicimus ut Comitibus ad justitias faciendas adjutores sitis. Ibid. c. 9.

De admonitione ad Episcopos vel Comites pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.

X. Episcopi verò vel Comites & ad invicem & cum ceteris fidelibus concorditer vivant, & ad sua ministeria peragenda vicissim sibi adjutorium ferant. Ibid. c. 10.

De admonitione ad omnes generaliter pro caritate & pace ad invicem.

XI. Omnibus etiam generaliter dicimus ut caritatem & pacem ad invicem habeatis, & generalem jussionem nostram generaliter observare decertetis, & Missis nostris pro qualicunque scilicet aut ecclesiastica aut publica utilitate vel opportunitate à nobis directis nostri honoris causâ honorem exhibeatis, & propter nostræ auctoritatis venerationem ea quæ per illos injungimus agere non neglegatis. Ibid. c. 11.

De hoc quòd unusquisque Episcoporum vel Comitum partem ministerii regalis habeat, & de testimonio ipsorum ad invicem.

XII. Et quoniam, sicut diximus, unusquisque vestrum partem ministerii nostri Ibid. c. 12.

per partes habere dinoscitur, volumus studere & per clamatores & per alia quælibet certa indicia & per Missos nostros, quos ad hoc ordinaverimus, qualiter unusquisque ad hoc certare studuerit, & per commune testimonium, id est, Episcoporum de Comitibus, Comitum de Episcopis, comperire qualiter scilicet Comites justitiam diligant & faciant, & quàm religiosè Episcopi conversentur & prædicent, & amborum relatu de aliorum in suis ministeriis consistentium æquitate & pace atque concordia cognoscere. Similiter etiam volumus ut omnes illis & illi omnibus de communi societate & statu à nobis interrogati verum testimonium sibi mutuò perhibere possint.

De causa orta ad inhonorationem regni pertinente.

Ibid. c. 13. Hincmar. in to. 2. Spicil. Dachier. pag. 814. XIII. Et si talis causa in qualibet provincia aut in aliquo comitatu orta fuerit quæ aut ad inhonorationem regni aut ad commune damnum pertineat, quæ etiam sine nostra potestate corrigi non possit, nos diù latere non permittatis, qui omnia, Deo auxiliante, corrigere debemus. Quia quicquid hactenus in his quæ ad pacem & justitiam totius populi pertinent & ad honorem regni & communem utilitatem aut à nobis aut à vobis neglectum est, debemus Deo auxiliante certare qualiter ab hinc nostro & vestro studio emendatum fiat.

De pace in itinere exercitali custodienda.

Ibid. c. 14. Capitula Karoli Calvi tit. 23. & tit. 34. c. 4. Concil. apud S. Macram c. 6. XIV. De pace verò in exercitali itinere servanda usque ad marcham hoc omnibus notum fieri volumus, quòd quicunque auctorem damni sibi præterito anno inlati nominatim cognoscit, ut justitiam de illo quærat & accipiat.

De denuntiatione, ut qui in hostem pergunt, suos, qui in suo obsequio sunt, unusquisque cognoscat.

Ibid. c. 15. Capitula Karoli Calvi tit. 23. & 34. c. 4. Concil. apud S. Mac. c. 6. XV. Deinceps tamen omnibus denuntiare volumus ut cognoscat unusquisque omnes qui in suo obsequio in tali itinere pergunt, sive sui sint, sive alieni, ut ille de eorum factis rationem se sciat redditurum; & quicquid ipsi in pace violanda deliquerint, ad ipsius debet periculum pertinere; ea scilicet conditione, ut pacis violator primùm juxta facinoris qualitatem, sive coram nobis, sive coram Misso nostro, dignas pœnas persolvat; & senior qui secum talem duxerit quem aut constringere noluit aut non potuit ut nostram jussionem servaret, & insuper in regno nostro prædas facere non timeret, pro illius neglegentia, si antè eum de his non admonuerit, & postquam neglegentia contemptoris ad ejus notitiam pervenerit, eum corrigere, sicut decet, neglexerit, honore suo privetur, ut scilicet neuter illorum sine justa vindicta remaneat.

De inhonoratione Regis propter neglegentiam eorum qui legationes malè recipiunt.

XVI. De inhonoratione quoque Regis & regni, & mala fama in exteras nationes dispersa propter neglegentiam eorum qui legationes ad nos directas in suis mansionibus aut malè recipiunt, aut constitutam à nobis expensam non tribuunt, aut paravereda dare nolunt, aut furto aliquid eis subripiunt, aut (quod perpessimum est) apertas violentias, eos cædendo & res eorum diripiendo, in ipsis exercere non pertimescunt, hoc omnibus notum esse volumus, quòd quicunque ex his qui honores nostros habent abhinc neglegentiam hanc emendare non certaverit, & suos homines, qui ejus vice hoc agere debent, ut id bene perficiant non instruxerit aut non constrinxerit ut ulteriùs illud neglegere non præsumant, & honorem nostrum & regnum nobis commissum custodire contempserit, nec nostrum nec regni nostri honorem ulteriùs ut habeat; sed volumus ut unusquisque fidelium nostrorum procuratores rerum suarum de his specialiter instruat, ut quandocunque & undecunque legatio advenerit, & aut literas aut Missum viderint, honorificè illam in omni loco imperij nostri propter nostrum & totius regni honorem omnes suscipere valeant. Ibid. c. 16.

De locis in quibus legationes recipiendæ sunt.

XVII. In illis verò locis ubi modò via & mansionatici à genitore nostro & à nobis per Capitulare ordinati sunt, Missos ad hoc specialiter constitutos, qui hoc jugiter prævideant, habeant, ut omnia quæ ad easdem legationes suscipiendas pertinent, fideles nostri ad hoc constituti ad tempus præparare studeant, ut non tunc sit necesse de longè quærere vel adducere quando tempus est illa dare vel persolvere. In ceteris verò locis per totum imperium nostrum unusquisque fidelium nostrorum & per se & per ministros suos, sicut diximus, sedulam vigilantiam adhibeat. Ibid. c. 17.

De admonitione unius monetæ.

XVIII. De moneta verò, unde jam per tres annos & admonitionem fecimus, Ibid. c. 18.

Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 35. & tempus quando una teneretur & aliæ omnes ceſſarent conſtituimus, hoc omnibus notum eſſe volumus, quoniam ut abſque ulla excuſatione citò poſſit emendari, ſpatium uſque ad Miſſam ſancti Martini dare decrevimus, ut unuſquiſque Comitum in ſuis miniſteriis de hoc juſſionem noſtram tunc poſſit habere adimpletam, quatinus ab illa die non alia ſed illa ſola per totum regnum noſtrum ab omnibus habeatur juxta illam conſtitutionem, ſicut in capitulis quæ de hac re illis Comitibus dedimus in quorum miniſteriis moneta percutitur conſtitutum eſt: quia tunc volumus Miſſos noſtros hujus rei gratia dirigere per ſingulos comitatus, qui diligenter inquirant qualiter Comites in hoc noſtram juſſionem adimplere certaverint. Et quicunque neglegens inde inventus fuerit, volumus ut ante noſtram præſentiam quantociùs venire jubeatur, ut rationem reddat utrum hoc quod juſſimus facere noluerit aut non potuerit; aut ſi aliqua re præpediente id facere non potuit, cur nobis ipſam impoſſibilitatem ad tempus non annuntiavit. Quia ſi ipſe aut non voluit, aut ſuæ negligentiæ cauſa non potuit, nos talem invenire volumus qui hoc quod jubemus ſervare velit & poſſit. Vt autem juſſio noſtra in hac re citiùs impleatur, volumus ut quicunque ab illa die alium denarium negotiandi cauſa protulerit, à Comite & miniſtris ejus auferatur ab eo.

De injuſtis teloneis.

Ibid. c. 19. XIX. Similiter quoque de injuſtis teloneis, de quibus qualiter ab omnibus obſervandum eſſet, & capitulis conſtituimus, & creberrimas admonitiones fecimus, prædicti Miſſi noſtri volumus ut inquiſitionem faciant à quibus noſtra juſſio in hoc adimpleta, à quibus quoque ſit neglecta; & eum qui implere neglexit aut diſtulit, ad noſtram volumus ut veniat juſſus præſentiam, ut citò rationem de his, ſicut ſuperiùs diximus, reddat; & ſi culpabilis inventus fuerit, dignam correctionem accipiat, ut ceteris neglegentibus exemplum terroris præbeat.

De pontibus ubi antiquitus fuerunt renovandis.

Ibid. c. 20. XX. Vt ubi pontes antiquitus fuerunt, & in his locis ubi tempore genitoris noſtri ipſo jubente diverſarum neceſſitatum cauſa facti ſunt, omnino abſque ulla dilatione ab his qui eos tunc fecerunt reſtituantur & renoventur, ita ut ad Miſſam ſancti Andreæ reſtaurati fiant; niſi fortè aut ipſa operis magnitudo aut aquarum in quolibet loco inundatio hoc prohibeat. Aliter verò nullus qualibet occaſione hoc neglegere aut differre præſumat quin ad prædictum tempus completum fiat. Et Miſſi noſtri, quorum ſuperiùs mentionem fecimus, volumus ut renuntient in quibus locis noſtra juſſio impleta, in quibus neglecta eſt, aut aliqua impoſſibilitate vel certa ratione dilata.

De nonis & decimis.

XXI. De nonis quidem & decimis, unde & genitor noſter & nos frequenter & in diverſis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia noſtra qualiter hæc obſerventur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima perſolvatur. De nutrimine verò pro decima, ſicut hactenus conſuetudo fuit, ab omnibus obſervetur. Si quis tamen Epiſcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in ſua maneat poteſtate, juxta quod ei & illi qui hoc perſolvere debet convenerit. Ibid. c. 21. Regino lib. 1. c. 46.

De operibus in reſtaurationem eccleſiarum adimplendis.

XXII. Similiter quidem de operibus in reſtaurationem Eccleſiarum, ſive in faciendo, ſive in redimendo, epiſcopalis potiùs ſequatur voluntas. Nullatenus tamen remaneat quin, ſicut à nobis ſæpe juſſum eſt, hoc aut illud partibus Eccleſiarum perſolvatur. Et hoc omnibus notum ſit, quia quicunque neglegenter exinde egerit, & coram nobis exinde neglegens repertus fuerit, illud volumus omnino ut ſubeat quod in noſtro Capitulari de hac re communi conſultu fidelium noſtrorum ordinavimus. Ibid. c. 22. Regino lib. 1. c. 37.

De Comitibus, ut miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adjutores ſint.

XXIII. Comites verò miniſtris Eccleſiæ in eorum miniſteriis, ut hoc pleniùs & de noſtris & de ſe & de ſuis hominibus obtinere poſſint, adjutores in omnibus fiant. Et quicunque prima & ſecunda vice de his à Comite admonitus non ſe correxerit, volumus ut per eundem Comitem ejus neglegentia ad noſtram notitiam perferatur, ut noſtra auctoritate quod in noſtro Capitulari continetur ſubire cogatur. Ibid. c. 23. Capitula Karoli Calvi tit. 25. & tit. 34. c. 4. & tit. 36. c. 1.

De Capitulis à Cancellario palatii ab Archiepiſcopis & Comitibus accipiendis.

XXIV. Volumus etiam ut capitula Ibid. c. 24.

Capitula Karoli Calvi tit. 14. c. 11 tit. 33. & tit. 36. c. 4. quæ nunc & alio tempore consultu fidelium nostrorum à nobis constituta sunt, à Cancellario nostro Archiepiscopi & Comites eorum de propriis civitatibus modò aut per se aut per suos Missos accipiant, & unusquisque per suam diocesim ceteris Episcopis, Abbatibus, Comitibus, & aliis fidelibus nostris ea transcribi faciant, & in suis comitatibus coram omnibus relegant, ut cunctis nostra ordinatio & voluntas nota fieri possit. Cancellarius tamen noster nomina Episcoporum & Comitum qui ea accipere curaverint notet, & ea ad nostram notitiam perferat, ut nullus hoc prætermittere præsumat. Vassi quoque & vassalli nostri nobis famulantes volumus ut condignum apud omnes habeant honorem, sicut à genitore nostro & à nobis sæpe admonitum est.

De nominibus locorum in quibus Missi dominici legatione funguntur.

Ibid. c. 25. XXV. In Vesontio, quæ est diocesis Bernoini Archiepiscopi, Herminus Episcopus & Monogoldus Comes. In Mogontia, quæ est diocesis Heistulfi Archiepiscopi, idem Heistulfus Episcopus & Rhuotbertus Comes. In Treveris Hetti Archiepiscopus & Adalbertus Comes. In Colonia Hadaboldus Archiepiscopus & Eemundus Comes. In Rhemis Ebbo Archiepiscopus, quando potuerit, (& quando ei non licuerit, Rhuothadus Episcopus ejus vice) & Rhuotfridus Comes sint, super sex videlicet comitatus, id est, Remis, Cathalon, Suessionis, Silvanectis, Beluacus, & Laudunum: super quatuor verò episcopatus qui ad eandem diocesim pertinent, id est, Noviomacensem, Ambianensem, Tarvanensem, & Camaracensem, Rangarius Episcopus & Berengarius Comes. Senones Hieremias Archiepiscopus & Donatus Comes. Rothomagum Willebertus Archiepiscopus & Ingobertus Comes. Turones Landramnus Archiepiscopus & Rhuotbertus Comes. Lugdunum, Tarentasia, & Vienna, Albricus Episcopus & Richardus Comes.

De commemoratione ad legationem prædictorum Missorum pertinente.

Ibid. c. 26. XXVI. Commemoratio quid ad prædictorum Missorum legationem pertineat. Primò, ut conventum in duobus aut tribus locis congregent, ubi omnes ad eorum legationem pertinentes convenire possint, & omnibus generaliter notum faciant qualis sit eorum legatio, scilicet ad hoc esse se à nobis Missos constitutos ut si quilibet Episcopus aut Comes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non possit, ad eos recurrat, & cum eorum adjutorio ministerium suum adimpleat, & si talis causa fuerit quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur; & si fortè Episcopus aut Comes aliquid neglegentiùs in suo ministerio egerit, per istorum admonitionem corrigatur; & omnis populus sciat ad hoc eos esse constitutos ut quicunque per neglegentiam aut incuriam vel impossibilitatem Comitis justitiam suam adquirere non potuerit, ad eos primùm querelam suam possit deferre, & per eorum auxilium justitiam adquirere, & quando aliquis ad nos necessitatis causa reclamaverit, ad eos possimus relatorum querelas ad definiendum remittere. Ipsi verò Missi non sine certissima causa vel necessitate huc illúcque discurrant, nisi fortè quando tale aliquid in cujuslibet ministerio ad legationem suam pertinente ortum esse cognoverint quod eorum præsentia indigeat & sine illorum consilio vel adjutorio emendari non possit. Inde tamen debent esse solliciti, ut propter illorum neglegentiam nihil in sua legatione incorrectum remaneat; sed ubi certam & veram necessitatem cognoverint, nostram jussionem adimplere non neglegant.

De hoc quod per Missos dominicos ea quæ per Capitula statuta sunt, omnibus nota fieri debeant.

XXVII. Volumus etiam ut omnibus notum sit quia ad hoc constituti sunt ut ea quæ per Capitula nostra generaliter de quibuscunque causis statuimus, per Missos nota fiant omnibus, & in eorum procuratione consistant, ut ab omnibus adimpleantur. Et ubi fortè aliquo tali impedimento, quod per eos emendari non possit, aliquid de his quæ constituimus ac jussimus remanserit imperfectum, eorum relatu nobis ad tempus indicetur, ut per nos corrigatur quod per eos corrigi non potuit. Ibid. c. 27.

De admonitione ad eos qui legatione funguntur.

XXVIII. Nosse vos credimus quanti sit ponderis legatio quam vobis commisimus, & quàm sit periculosum tantæ rei curam neglegere quantam vos pro nostra omnium communi salute ex nostra obligatione suscepisse non ignoratis. De qua re cùm vos interrogassemus, non sic nobis Ibid. c. 28.

responsum est ut in eo responso sufficere potuisset ad eam dispositionem quam. rerum necessitas ad communem utilitatem pertinentium poscere videbatur, vel qua nobis aliquod securitatis solatium afferri potuisset. Et hoc ideo evenisse perspeximus quia anno præterito, quando Capitulare legationis vestræ vobis dedimus, cautè vos observare jussimus ne sine causa his quos honoratos esse volumus aliqua fieret injuria. Quapropter volumus vobis notum facere qualiter nunc Domino adjuvante eandem jussionem nostram debeatis adimplere. Volumus ut Missi nostri, quos ad hoc constitutos habemus ut curam & sollicitudinem habeant qualiter unusquisque qui rector populi nostri à nobis constitutus est, in suo ordine officium sibi commissum justè ac Deo placitè ad honorem nostrum ac populi nostri utilitatem administret, in hunc modum cognoscendi diligentiam adhibeant, si ea quæ in Capitulari nostro, quod eis anno præterito dedimus, continentur, secundùm voluntatem Dei ac jussionem nostram fiant adimpleta. Itaque volumus ut medio mense Maio conveniant iidem Missi, unusquisque in sua legatione, cum omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus, ac vassis nostris, advocatis nostris, ac Vicedominis Abbatissarum, necnon & eorum qui propter aliquam inevitabilem necessitatem ipsi venire non possunt, ad locum unum. Et si necesse fuerit propter opportunitatem conveniendi, in duobus vel tribus locis, vel maximè propter pauperes populi, idem conventus habeatur, qui omnibus congruat; & habeat unusquisque Comes Vicarios & Centenarios suos secum, necnon & de primis Scabineis suis tres aut quatuor. Et in eo conventu primùm Christianæ religionis & ecclesiastici ordinis collatio fiat. Deinde inquirant Missi nostri ab universis qualiter unusquisque illorum qui ad hoc à nobis constituti sunt officium sibi commissum secundùm Dei voluntatem ac jussionem nostram administret in populo, & quàm concordes atque unanimes ad hoc sint, vel qualiter vicissim sibi auxilium ferant ad ministeria sua peragenda. Et tam diligenter ac studiosè hanc investigationem faciant ut omnem rei veritatem per eos cognoscere valeamus. Et si aliqua talis causa ad eorum notitiam perlata fuerit quæ illorum auxilio indigeat, secundùm qualitates causarum quæ in nostro Capitulari continentur, tunc volumus ut illuc pergant, & ex nostra auctoritate illud corrigere studeant.

De rebus ad venerabilem locum pertinentibus non alienandis.

XXIX. Nulla sub Romana ditione constituta Ecclesia vel xenodochium vel ptochotrophium vel nosocomium vel orphanotrophium vel gerontocomium vel brephotrophium vel monasterium tam monachorum quàm sanctimonialium, Archimandritam habens vel Archimandritissam, contra hæc agere præsumat. Ergo his omnibus non liceat alienare rem immobilem, sive domum, sive agrum, sive hortum, sive rusticum mancipium, vel panes civiles, neque creditoribus specialis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat venditionem, donationem, permutationem, & emphyteuseos perpetuum contractum. Sed omnes omnino sacerdotes ab hujusmodi alienatione se abstineant, pœnas timentes quas Leoniana constitutio minatur, id est, ut is quidem qui comparaverit, rem loco venerabili reddat cujus & antea fuerat, scilicet cum fructibus aliisque emolumentis quæ in medio tempore facta sunt, œconomum autem Ecclesiæ præstare omne lucrum quod ex hujusmodi prohibita alienatione senserit, vel qui Ecclesiæ damnum effecerit, à ministerio submoveat, ita ut in posterum œconomus non sit. Non solùm autem ipse, sed etiam successores ejus hac lege teneantur, sive ipse Archiœconomus alienaverit, sive respiciens alienantem Episcopum non prohibuerit; multò magis si consenserit. Tabellionem autem, qui talia interdicta instrumenta conscripsit, perpetuo exilio tradi oportet. Magistratus autem qui eadem instrumenta admiserunt, & officiales qui operam dederunt ut & monumentis intimentur donationes vel ceteræ alienationes actis intervenientibus confirmentur, non solùm magistratu sed etiam dignitate & facultatibus suis cedant. Remittit autem constitutio ea quæ in præterito tempore acta sunt. Excipit autem quosdam contractus, quos in sequentibus exponit capitulis, per quos & Ecclesiarum immobiles res alienari possunt. Xenodochium, id est, locus venerabilis in quo peregrini suscipiuntur. Ptochotrophium, id est, locus venerabilis in quo pauperes & infirmi homines pascuntur. Nosocomium, id est, locus venerabilis in quo ægroti homines curantur. Orphanotro-

Iulian. Antecess. Nou. 7. c. 1. Regino lib. 1. c. 360. Burchard. lib. 3. c. 164. Ivo par. 3. c. 183. & par. 17. c. 137.

L. 14. C. de sacros. Eccles.

phium, id est, locus venerabilis in quo parentibus orbati pueri pascuntur. Gerontocomium, id est, locus venerabilis in quo pauperes & propter senectutem solam infirmi homines curantur. Brephotrophium, id est, locus venerabilis in quo infantes aluntur.

De hoc quomodo liceat ad Imperatorem res sancti loci transferre.

XXX. Si Princeps voluerit rem immobilem sancto loco præstare, & accipere ab eo aliam immobilem rem, & eo modo permutationem contrahere, liceat hoc facere ei divina pragmatica sanctione ab eo promulgata.

Iulian. Antecess. ibid. c. 2.
Regino lib. 1. c. 361.
Burchard. lib. 3. c. 165.
Ivo par. 3. c. 184.
Lib. 3. Decretal. tit. 19. c. 1.

De orphanis exheredatis subveniendum.

Concil. Mogunt. sub Karolo M. c. 6. XXXI. Propter istius itaque pacis concordiam conservandam, placuit nobis de orphanis & pauperibus, qui debitè vel indebitè dicuntur amisisse hereditatem paterni vel materni juris ad se legibus pertinentem, si alicubi inventi fuerint quos patres vel matres propter traditiones illorum exheredes fecerunt, aliorum scilicet suasionibus aut petitionibus vel aliquo ingenio, omnino volumus atque decrevimus emendari, quantum ad nos vel ad nostram pertinet potestatem, juxta voluntatem Dei & vestram sanctam admonitionem & considerationem; ut si fortè extra officium nostrum alicubi inventum fuerit, admonere vestram clementiam audeamus ut emendetur.

De rebus pauperum vel minùs potentum mala occasione non emendis.

Ibid. c. 7. XXXII. Propter provisiones pauperum, pro quibus curam habere debemus, placuit nobis ut nec Episcopi, nec Abbates, nec Comites, nec Vicarij, nec Iudices, nullúsque omnino sub mala occasione vel malo ingenio res pauperum vel minùs potentum nec emere nec vi tollere audeat; sed quisquis ex eis aliquid comparare voluerit, in publico placito coram idoneis testibus & cum ratione hoc faciat. Vbicunque autem aliter inventum fuerit, factum hoc omnino emendetur per jussionem nostram.

Qualiter justitiæ fiant pauperibus.

XXXIII. De causis viduarum, pupillorum, orphanorum, vel reliquorum pauperum, ut in primo conventu ante mediam diem illorum ratio vel querela audiatur & definiatur, & post mediam diem causa regia & Ecclesiarum vel potentum hominum: quia ipsi pauperes non habent facultatem unde sustentare se possint donec ad eorum perveniant justitiam, & ideo tantos clamores faciunt ad aures nostras.

De illis hominibus qui injustas querelas habent.

XXXIV. De illis hominibus qui injustè super alios homines querelas faciunt, de quibus volumus, si inventus fuerit aliquis qui non habeat justitiam causandi vel reclamandi, & revictus fuerit, propter illam calumniam quam fecit, secundùm legem & æquitatem justitiam reddat.

De festivitatibus anni.

XXXV. Festos dies in anno celebrare sanximus, hoc est, diem dominicum Paschæ cum bonore & sobrietate venerari, simili modo totam hebdomadam illam observare decrevimus, diem ascensionis Domini pleniter celebrare. In Pentecoste similiter ut in Pascha. In natali Apostolorum Petri & Pauli diem unum. Nativitatem sancti Iohannis Baptistæ, assumptionem sanctæ Mariæ, dedicationem sancti Michaëlis, natalem sancti Remigij, sancti Martini, sancti Andreæ. In natali Domini dies quatuor, octavas Domini, Epiphaniam Domini, purificationem sanctæ Mariæ. Et illas festivitates martyrum vel confessorum observare decrevimus quorum in unaquaque parrochia sancta corpora resquiescunt. Concil. Moguntiac. c. 36. Regino lib. 1. c. 377. 378.

De antiquis Ecclesiis, ut honorem suum habeant.

XXXVI. Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decimis nec aliis possessionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur. Vide infrà c. 47.

Concil. Arelat. v 1. c. 20.
Capitulare I. an. 813. c. 19.
Hincmarus in rotula pag. 430.
Concil. Trosl. c. 6.
Regino lib. 1. c. 29.
Burchard. lib. 3. c. 9.
Gratian. 16. q. 1. c. 43. *Ecclesia.*

De spiritualibus filiolis.

XXXVII. Deinde præcipimus ut unusquisque compater vel proximi spiritales filios suos catholicè instruant. Concil. Mog. c. 47. Regino lib. 1. c. 273.

De hoc ut sacerdotes inreprehensibiles sint.

XXXVIII. Vt juxta Apostoli vocem sacerdotes inreprehensibiles sint, & moribus ornati, & nequaquam turpibus Concil. Cabilon. II. c. 5.

Regino lib. 1. c. 230. Burchard. lib. 2. c. 125.

lucris deserviant, juxta illud quod ait scriptura: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat cui se probavit.* Et à turpibus lucris & usuris non solùm ipsi abstineant, verùm etiam plebes sibi subditas abstinere instruant.

De hoc ut ab incestuosis, & ab his qui decimas non dant, & à Presbyteris negligenter viventibus vvadii non accipiantur.

Concil. Cabilon. II. c. 18. Regino lib. 2. c. 164. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 20.

XXXIX. Dictum est nobis quòd in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis & ab his qui decimas non dant vvadios accipiant, & à Presbyteris pro quibusdam neglegentiis, & inter se pecuniam dividant. quod penitùs abolendum decrevimus, ne fortè avaritiæ locus detur. Et constituimus ut incestuosi juxta canonicam sententiam pœnitentia multentur. Qui verò decimas post crebrerrimas admonitiones & prædicationes sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Iuramento verò eos constringi nolumus, propter periculum perjurii.

Concil. Cabilon. II. c. 19. Regino lib. 1. c. 45.

De discretione in corporis & sanguinis dominici perceptione.

Concil. Cabilon. II. c. 46. Concil. Paris. VI. lib. 3. c. 20. Regino lib. 1. c. 195. Burchard. lib. 5. c. 34. Ivo par. 2. c. 24.

XL. In perceptione corporis & sanguinis dominici magna discretio adhibenda est. Cavendum est enim ne si nimiùm in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & sanguinem ejus biberitis, non habebitis vitam in vobis.* Si verò indiscretè accipiatur, timendum est illud quod ait Apostolus: *Qui manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit.* Iuxta ejusdem ergo Apostoli documentum probare se debet homo, & sic de pane illo manducare, & de calice bibere; ut videlicet abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animámque suam, præparet se ad percipiendum tantum sacramentum; exemplo David, qui nisi se confessus fuisset abstinuisse ab opere conjugali ab heri & nudius tertius, nequaquam panes propositionis à sacerdote accepisset.

De hominibus diversarum conditionum, & de his qui eis prælati sunt.

Concil. Cabilon. II. c. 51. Lib. 3. leg. Longob. tit. 4. c. 4. Burchard. lib. 15. c. 32. Ivo par. 16. c. 33.

XLI. Quia ergo constat in Ecclesia diversarum conditionum homines esse, ut sunt nobiles & ignobiles, servi, coloni, inquilini, & cetera hujuscemodi nomina, oportet ut quicunque eis prælati sunt, sive Clerici sive laici, clementer erga eos agant, & misericorditer eos tractent, sive in exigendis ab eis operibus, sive in accipiendis tributis & quibusdam debitis. Sciántque eos fratres suos esse, & unum secum patrem habere Deum, cui clamant *Pater noster qui es in cœlis*, & unam matrem sanctam Ecclesiam, quæ eos intemerato sacri fontis utero gignit. Disciplina igitur eis misericordissima & gubernatio opportuna adhibenda est; disciplina, ne indisciplinatè vivendo auctorem suum offendant; gubernatio, ne in quotidianis vitæ commeatibus prælatorum adminiculo destituti fatescant.

De feminis & Abbatissis, quales sint quæ monasteriis puellaribus præferri debent.

Concil. Cabilon. II. c. 52. Concil. Trosl. c. 3.

XLII. Monasteriis sanè puellaribus tales præferri debent feminæ & Abbatissæ credi quæ & se & subditum gregem cum magna religione & sanctitate custodire noverint, & his quibus præsunt prodesse non desinant. Sed & se & illas ita observent utpote vasa sancta in ministerio Domini præparata. Tales enim se debent exhibere subditis in habitu, in veste, & in omni convictu, ut eis ad cœlestia regna pergentibus ducatum præbeant. Sciant etiam se pro his quas in regimine acceperunt in conspectu Domini rationem reddituras.

De incestuosis & homicidis sacerdotum admonitionibus aurem nolentibus accommodare.

Concil. Turon. III. c. 43. lib. 7. c. 29. Ivo par. 9. c. 65. Gratian. 23. q. 5. c. 22. incestuosi.

XLIII. Incestuosi, patricidæ, homicidæ multi apud nos (proh dolor!) reperiuntur, sed aliqui ex illis sacerdotum nolunt admonitionibus aurem accommodare, volentes in pristinis perdurare criminibus: quos oportet per secularis potentiæ disciplinam à tam prava consuetudine coërcere, qui per salutifera sacerdotum monita noluerunt revocari: quorum aliquos jam excommunicavimus, sed illi hoc parvipendentes in hisdem perdurarunt criminibus. Quamobrem vestra decernat mansuetudo quid de talibus deinceps agendum sit.

De dominis subditorum admonendis.

Concil. Turon. III. c. 49.

XLIV. Admonendi sunt domini subditorum ut circa suos piè & misericorditer agant, nec eos qualibet injusta occasione condemnent, nec vi opprimant, nec illorum substantiolas injustè tollant, nec ipsa debita, quæ à subditis reddenda sunt, impiè ac crudeliter exigantur.

De corporis Domini & sanguinis communicatione laicorum.

XLV. Vt si non frequentiùs, vel ter laici homines in anno communicent, nisi

fortè quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur.

Concil. Turon. III. c. 50.
Regino lib. 1. c. 195.
Burchard. lib. 5. c. 17.
Ivo par. 2. c. 27.
Gratian. di 2. de consecr. c. 16. *Et si non.*

De eruditione filiorum à parentibus & patrinis.

Concil. Aquisgr. VI c. 19. Regino lib. 1. c. 274. XLVI. Vt parentes filios suos & patrini eos quos de fonte lavacri suscipiunt erudire summopere studeant; illi, quia eos genuere, & eis à Domino dati sunt; isti verò, quia pro eis fidejussores existunt.

De Ecclesiis antiquitus constitutis.

XLVII. Vt Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decimis nec alia ulla possessione priventur. Vide suprà c. 36.

De sepultura.

Concil. Aquisgr. VI. c. 21. Regino lib. 1. c. 125. XLVIII. Vt de sepeliendis in basilicis mortuis illa constitutio servetur, quæ ab antiquis patribus constituta est.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS.

INCIPIT TERTII PRÆLOCVTIVNCVLA LIBELLI.

Superiùs in duobus libellis capitula ecclesiastica præfatorum Principum Domni Karoli Imperatoris & Domni ac gloriosissimi Hludouvici Augusti descripsi. Nunc autem illa ad mundanæ augmentum legis pertinentia, quæ Domnus Karolus Imperator edidit, in hoc tertio adunavi libello.

INCIPIVNT CAPITVLA.

43. De

43. *De eo qui per chartam ingenuus est, si ad servitium interpellatus fuerit.*
44. *De servo qui damnum quodlibet perpetrat.*
45. *De mannitione secundùm legem ad mallum.*
46. *De actore rei.*
47. *De hominibus ad mortem dijudicatis, & postea eis vita concessa, si justitiam quæsierint.*
48. *De homine cui post judicium vita concessa est, si justitiam reddere noluerit.*
49. *De latrone forbannieo à libero homine suscepto.*
50. *De Comite latronem in forbannum mittente.*
51. *De liberis hominibus qui ad mallum venire cogendi sunt.*
52. *De testibus ad testimonium dicendum qualiter adhibeantur.*
53. *De justitia cujuslibet à nullo quolibet dilatanda.*
54. *De non cogendo ad pontem ire causa telonei.*
55. *De hoc si Presbyter sanctum chrisma dederit ad judicium subvertendum.*
56. *De Iudicibus, Advocatis, Præpositis, & reliquis ministris, quales sint.*
57. *De mallo publico.*
58. *De sacramentis ad palatium adhramitis.*
59. *De impedimento clamatorum.*
60. *De fugitivis contra præceptum dominicum occultatis.*
61. *De nimiùm blasphemis latronibus.*
62. *De pace infra patriam.*
63. *De junioribus in populo vulgari distringendis.*
64. *De hoc si super Missum dominicum cum collecta & armis quis venerit.*
65. *De eo qui domum alienam cujuslibet infregerit.*
66. *De messibus vel annonis in hoste raptis vel furatis.*
67. *De libero homine in hostem bannito.*
68. *De heribanno exactando.*
69. *De his qui regales habent honores, & in hostem banniti ad condictum placitum non venerint.*
70. *De his qui sine licentia de hoste revertuntur.*
71. *De his qui beneficia Principum habent.*
72. *De non cogendo bibere in hoste.*
73. *De vassis adhuc in palatio servientibus, & tamen beneficia habentibus.*
74. *De præparatione ad hostem secundùm antiquam consuetudinem.*
75. *De hoc ut non nisi permissione regali brunia vel gladius homini extraneo à quolibet detur aut vendatur.*
76. *De causarum & litium terminis.*
77. *De Episcopis, Comitibus, & potentioribus, si causam inter se habuerint.*
78. *De testibus ad rem quamlibet discutiendam eligendis.*
79. *De placito Centenarij.*
80. *De inquisitione & descriptione uniuscujusque Missi in suo missatico.*
81. *De beneficiis, qualiter condricta sint.*
82. *De beneficiis Episcoporum, Abbatum, & reliquorum, & de fiscis regalibus describendis.*
83. *De legationibus propter justitias, quo tempore exerceantur.*
84. *De jussione dominica in quolibet missatico non adimpleta.*
85. *De censu regali inquirendo.*
86. *De rebus de quibus census ad partem Regis exire solebat.*
87. *De placitis à Missis dominicis Comitibus notum faciendis.*
88. *De fidelitate Regis promittenda.*
89. *De homicidiis infra patriam factis.*
90. *De mensuris & ponderibus.*
91. *De pace in hoste vel infra patriam.*

EXPLICIVNT CAPITVLA.

INCIPIVNT PRÆDICTA CAPITVLA ET EORVM TEXTVS.

De pace servanda.

I. DE pace admonemus ut omnes qui per aliqua scelera ei rebelles sunt, constringantur.

Capitulare II. an. 805. c. 1.
Capitula Karoli Calvi tit. 23.
Concil. apud S. Macr. c. 6.

De justitiis generalibus.

Capitulare II. an. 805. c. 2. II. De justitiis Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum præcipimus ut in publicis judiciis non despiciantur* clamantes, sed diligenter audiantur. Capitulare III. an. 805. c. 2. 3.

De justitiis regalibus.

III. De justitiis regalibus, ut pleniter fiant inquisitæ. Ibid. c. 3. & 4.

De armis non portandis. Ibid. c. 5. & 7.

IV. De armis infra patriam non portandis, id est, scutis & lanceis & loricis. Si faidosus quis sit, discutiatur tunc quis è duobus contrarius sit ut pacati fiant, & Lib. 1. leg. Longobard. tit. 37. c. 2. Ivo par. 10. c. 42.

distinguantur ad pacem, etiamsi noluerint. Et si aliter se pacificare nolunt, adducantur in nostram præsentiam. Et si aliquis post pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuravit perdat, & insuper bannum dominicum solvat.

De armatura in hostem habenda.

Ibid. c. 6. & 8.

V. De armatura in exercitu, sicut jam antea in alio Capitulari commendavimus, ita servetur; & insuper omnis homo de duodecim mansis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens, eam secum non tulerit, omne beneficium cum brunia pariter perdat.

De negotiatoribus quo adusque procedant.

Ibid. c. 7. & 9. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 25.

VI. De negotiatoribus qui partibus Sclavorum & Avarorum pergunt, quousque procedere cum suis negotiis debeant, id est, partibus Saxoniæ usque ad Bardenvvich, & ad Magadoburg, & ad Erpesfurd, & ad Halaxstat, & ad Foracheim, & ad Breemberg, & ad Reginisburc, & ad Lauriacum, & ut arma & brunias non ducant ad venundandum. Quòd si inventi fuerint portantes, omnis substantia eorum auferatur ab eis; dimidia quidem pars partibus palatii, alia verò medietas inter jam dictos Missos & inventorem dividatur.

De clamatoribus vel causidicis.

Ibid. c. 8. & 10.

VII. De clamoribus vel causidicis qui nec judicium Scabineorum adquiescere nec blasphemare volunt antiqua consuetudo servetur, id est, ut in custodia recludantur donec unum è duobus faciant. Et si ad palatium pro hac re clamaverint, & literas detulerint, non quidem eis credatur, nec tamen in carcere ponantur; sed cum custodia & cum ipsis literis pariter ad palatium nostrum remittantur, ut ibi discutiantur sicut dignum est.

De juramento.

Ibid. c. 9. 11. & 12. Regino lib. 1. c. 314.

VIII. De juramento, ut nulli alteri per sacramentum fidelitas promittatur nisi nobis & unicuique proprio seniori ad nostram utilitatem & sui senioris; excepto his sacramentis quæ justè secundùm legem alteri ab altero debentur. Et infantes qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò fidelitatem repromittant.

De conspirationibus.

Ibid. c. 10. & 12. Lib. 1. leg. Longob. tit. 17. l. 11.

IX. De conspirationibus verò, quicunque conspirationem facere præsumpserint, & sacramento quamcunque conspirationem firmaverint, ut triplici ratione judicentur. Primò, ut ubicunque aliquod malum per hoc perpetratum fuit, auctores facti interficiantur; adjutores verò eorum singuli alter ab altero flagellentur, & nares sibi invicem præcidant. Ubi verò nihil mali perpetratum est, similiter quidem inter se flagellentur, & capillos sibi vicissim detondeant. Si verò per dextras aliqua conspiratio firmata fuerit, si liberi sunt, aut jurent cum idoneis juratoribus hoc pro malo non fecisse; aut si facere non potuerint, suam legem componant. Si verò servi sunt, flagellentur. Et ut de cetero in regno nostro nulla hujusmodi conspiratio nec per sacramentum nec sine sacramento fiat.

Regino lib. 2. c. 431.

De perjuriis.

X. De perjuriis, ut caveantur, & non admittantur testes ad juramentum antequam discutiantur. Et si aliter discuti non possunt, separentur ab invicem, & singulariter inquirantur. Et non soli accusatori liceat testes eligere, absente suo causatore. Et omnino nullus nisi jejunus ad juramentum vel ad testimonium admittatur. Si verò aliquis refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipso pago aut de vicinis centenis eligantur, nisi fortè longiùs extra comitatum causa sit inquirenda. Et si quis convictus fuerit perjurii, perdat manum aut redimat. *Vide secundam appendicem libri quarti cap.* XVI.

Ibid. c. 11. & 13. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 9. Lib. 2. leg. Longob. tit. 51. c. 2. Regino lib. 2. c. 314.

De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis.

XI. De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, & Centenariis pravis, ut tollantur, & tales eligantur quales & sciant & velint justè causas discernere & terminare. Et si Comes pravus inventus fuerit, nobis nuntietur.

Ibid. c. 12. & 14. Lib. 2. leg. Longob. tit. 47. c. 1.

De teloneis.

XII. Placet nobis ut antiqua & justa telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàmque de navigiis, seu mercatis. Nova verò seu injusta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus sub pontibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adjutorium itinerantibus præstatur, ut non exigantur. Similiter etiam nec de his qui sine negotiandi causa substantiam suam de una domo sua ad aliam, aut ad palatium, aut in exercitum ducunt, teloneum nullatenus ab eis exigatur.

Ibid. c. 13. & 15. Ivo par. 16. c. 266.

De falsis monetis.

XIII. De falsis monetis, quia in multis locis contra justitiam & contra edictum fiunt, volumus ut in nullo alio

Ibid. c. 18. & 20.

loco moneta fit nisi in palatio nostro; nisi fortè iterum à nobis aliter fuerit ordinatum.

De heribanno.

Ibid. c. 19. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 27. Lib. 3. leg. Long. tit. 6. c. 1. XIV. De heribanno volumus ut Missi nostri fideliter exactare debeant absque ullius personæ gratia vel blanditia seu terrore, secundùm jussionem nostram. Id est, ut de homine habente libras sex in auro, argento, bruneis, æramento, pannis integris, caballis, bubus, vaccis, vel alio peculio, & uxores eorum vel infantes non fiant despoliati pro hac re, de eorum vestimentis accipiant legitimum heribannum, id est, libras tres. Qui verò non habuerit amplius in suprascripto pretio valente nisi libras tres, solidi triginta ab eo exigantur, id est, libra & dimidia. Qui autem non habuerit amplius nisi libras duas, solidi decem. Si verò unam habuerit, solidi quinque, ita ut iterum se valeat præparare ad Dei servitium & ad nostram utilitatem. Et nostri Missi caveant & diligenter inquirant ne per aliquod malum ingenium subtrahant nostram justitiam, alteri tradendo aut commendando.

De censu regali.

Ibid. c. 20. & 22. Capitula Karoli Cal. vi tit. 36. c. 28. XV. Census regalis undecunque legitimè exiebat, volumus ut inde solvatur, sive de propria persona hominis, sive de rebus.

De liberis hominibus uxores fiscalinas habentibus.

Ibid. c. 22. & 24. Ivo par. 8 c. 51. & par. 16. c. 346. XVI. De liberis hominibus uxores fiscalinas regias, & de feminis liberis quæ homines similiter fiscalinos regios accipiunt, ut non de hereditate parentum, vel de causa sua quærenda, nec de testimonio pro hac re abiciantur; sed talis etiam nobis in hac causa honor servetur qualis & antecessoribus nostris Regibus vel Imperatoribus servatus esse cognoscitur.

De cura Missorum dominicorum.

Capitulare V. an. 806. c. 1. XVII. Vnusquisque in suo missatico maximam habeat curam ad prævidendum & ordinandum ac disponendum secundùm voluntatem Dei & secundum jussionem nostram.

De æqualitate à Missis dominicis facienda.

Ibid. c. 6. XVIII. Volumus ut æqualiter Missi nostri faciant de singulis causis, sive de heribanno, sive de advenis, sive de ceteris quibuslibet causis. De advenis volumus jam diu conjugatis per singula loca, ut ibi maneant, & sine causa & sine aliqua culpa non fiant ejecti. Fugitivi verò servi & latrones redeant ad propria loca.

De his qui beneficia habent regalia.

XIX. Auditum habemus qualiter & Comites & alii homines, qui nostra beneficia habere videntur, comparant sibi proprietates de ipso nostro beneficio, & faciunt servire ad ipsas proprietates servientes nostros de eorum beneficio, & curtes nostræ remanent desertæ, & in aliquibus locis ipsi vicinantes multa mala patiuntur. Ibid. c. 7.

De his qui fraudem faciunt in regalibus beneficiis.

XX. Audivimus quòd aliqui reddant beneficium nostrum ad alios homines in proprietatem, & in ipso placito dato pretio comparant ipsas res iterum sibi in alodem. quod omnino cavendum est. quia qui hoc faciunt, non bene custodiunt fidem quam nobis promissam habent. Et ne fortè in aliqua infidelitate inveniantur. quia qui hoc faciunt, per eorum voluntatem ad aures nostras talia opera illorum non perveniunt. Ibid. c. 8.

De his qui propter propriam justitiam dilatandam fugantur.

XXI. Sunt & alii qui justitiam legibus recipere debent, & in tantum fiunt in quibusdam locis fatigati usque dum illorum justitiam per fidejussorum manus tradant, ita ut aliquid vel parvum possint habere, & fortiores suscipiant majorem portionem. Ibid. c. 9.

De armis ad placitum non portandis.

XXII. Vt nullus ad mallum vel ad placitum infra patriam arma, id est, scutum & lanceam, portet.

Capitulare III. an. 806. c. 1.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 46. c. 1.

De latronibus.

XXIII. De latronibus præcipimus, quicunque post Missam sancti Iohannis latroni mansionem dederit, si Francus est, cum duodecim similibus Francis juret quòd ipse latronem eum fuisse non scisset, licèt pater ejus sit, aut frater, vel propinquus. Si hoc jurare non potuerit, & ab alio convictus fuerit quòd latronem in hospitio suscepisset, quasi latro & infidelis judicetur; quia latro infidelis est nostro regno Francorum, & qui illum suscepit, similis est illi. Si autem audivit quòd latro fuisset, & tamen non scit profirmiter, aut juret solus quòd nunquam audisset, nec per veritatem, nec per mendacium, eum latronem esse; aut sit paratus, si ille de latrocinio postea convictus, fuerit, ut similiter damnetur. Ibid. c. 2. Capitula Karoli Calvi tit. 14. c. 6. & tit. 45. c. 1. Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 75. Ivo par. 16. c. 225. 347.

De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.

Ibid. c. 3. Lib. 2 leg. Longob. tit. 28. c. 4. Ivo par. 16. c. 308.

XXIV. Vt nullus comparet caballum, bovem, & jumentum, vel alia; nisi illum hominem cognoscat qui eum vendit, aut de quo pago est, vel ubi manet, aut quis est ejus senior.

De homicidiis Clericorum.

XXV. Qui Subdiaconum occiderit, trecentos solidos componat. Qui Diaconum occiderit, quadringentos solidos componat. Qui Presbyterum, sexcentos solidos componat. Qui Episcopum, nongentos solidos componat. Qui monachum, quadringentos solidos componat.

Capitulare II. an. 803. c. 1.
Lex Ripuarior. tit. 36.
Concil. Trosl. c. 13.
Isaac tit. 2. c. 5.
Regino lib. 2. c. 45.
Gratian. 17. q. 4. c. 27. *Qui Subdiaconum.*

De immunitate, si aliquod damnum ibi factum fuerit.

Ibid. c. 2. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28. & tit. 43. c. 3. Lib. 2. leg. Long. tit. 40. c. 4.

XXVI. Si quis in immunitate damnum aliquod fecerit, sexcentos solidos componat. Si autem homo furtum aut homicidium vel quodlibet crimen foris committens, infra immunitatem fugerit, mandet Comes vel Episcopo, vel Abbati, vel Vicedomino, vel illi quicunque locum Episcopi vel Abbatis tenuerit, ut reddat ei reum. Si ille contradixerit & eum reddere noluerit, in prima contradictione solidis quindecim culpabilis judicetur. Si ad secundam inquisitionem eum reddere noluerit, triginta solidis culpabilis judicetur. Si nec ad tertiam inquisitionem consentire voluerit, quicquid reus damni fecerit, totum ille qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, solvere cogatur. Et ipse Comes veniens licentiam habeat ipsum hominem infra immunitatem quærendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem statim in prima inquisitione Comiti responsum fuerit quòd reus infra immunitatem quidem fuisset, sed fuga lapsus sit, juret quòd ipse eum ad justitiam cujuslibet disfaciendam fugere non fecisset, & sit ei in hoc satisfactum. Si autem intranti in ipsam immunitatem Comiti collecta manu quislibet resistere tentaverit, Comes hoc ad Regem vel ad Principem deferat, ibique judicetur, ut sicut ille qui in immunitate damnum fecit sexcentos solidos componere debeat, ita qui Comiti collecta manu resistere præsumpserit, sexcentis solidis culpabilis judicetur.

De eo qui alium in judicio injustè contra alium altercantem adjuvare præsumpserit.

XXVII. Si quis hominem in judicio injustè contra alium altercantem adjuvare per malum ingenium præsumpserit, atque inde coram judicibus vel coram Comite increpatus fuerit, & negare non potuerit, solidis quindecim culpabilis judicetur.

Ibid. c. 4. Lib 3. leg. Long. tit. 19.

De homine qui per chartam libertatem consequutus est.

XXVIII. Si quis per chartam ingenuitatis à domino suo legitimè libertatem est consecutus, liber permaneat. Si verò aliquis eum injustè inservire tentaverit, & ille chartam ingenuitatis suæ ostenderit, & adversarium se inservire velle comprobaverit, ille qui hoc tentaverit, multam quæ in charta descripta est solvere cogatur. Si verò charta non paruerit, sed jam ab illo qui eum inservire voluerit disfacta est, vvirgildum ejus componat, duas partes illi quem inservire voluerat, tertiam Regi; & ille iterum per præceptum Regis libertatem suam conquirat.

Ibid. c. 7. Lib 2 leg. Long. tit. 34. c. 10

De homine libero qui se loco vvadij tradidit.

XXIX. Liber qui se loco vvadij in alterius potestatem commiserit, ibique constitutus damnum aliquod cuilibet fecerit, qui eum in loco vvadij suscepit, aut damnum solvat, aut hominem in mallo productum dimittat, perdens simul debitum propter quod eum pro vvadio suscepit. Et qui damnum fecit, dimissus juxta qualitatem rei cogatur emendare. Si verò liberam feminam habuerit, usque dum in pignore extiterit, & filios habuerint, liberi permaneant.

Ibid. c. 8. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 34. Lib. 2. leg. Long. tit. 34. c. 2.

De debitis regalibus, qualiter solvi debeant.

XXX. Omnia debita quæ ad partem Regis solvi debent, solidis duodecim denariorum solvantur; excepto freda quæ in lege Salica conscripta est. illa eodem solido quo ceteræ compositiones solvi debent componatur.

Ibid. c. 9. Lib. 2. leg. Longob. tit. 22. c. 2.

De eo qui causam judicatam repetere præsumit.

XXXI. Si quis causam judicatam repetere præsumpserit in mallo, ibique testibus convictus fuerit, aut quindecim solidos componat, aut quindecim ictus ab Scabineis qui causam priùs judicaverunt accipiat.

Ibid. c. 10. Lib. 2. leg. Longob tit. 59. c. 1. Hincmar. in rotula pag. 430. Regino lib. 2. c. 185.

De eo, qui in testimonium assumitur, qualis esse debeat.

Ibid. c. 11.

XXXII. Optimus quisque in pago vel civitate in testimonium assumatur, & cui ille contra quem testimoniare debet nullum crimen possit indicere.

Lib. 2. leg. Longobard. tit. 51. c. 3.
Regino lib. 2. c. 335.
Burchard. lib. 16. c. 35.
Gratian. 4. q. 2. c. 2. *Placuit.*

De Scabineis, Advocatis, Notariis à Missis dominicis eligendis.

Capitulare III. an. 803. c. 3.

XXXIII. Vt Missi nostri Scabineos, Advocatos, Notarios per singula loca eligant, & eorum nomina, quando reversi fuerint, secum scripta deferant.

De illis qui legem servare contemnunt

Ibid. c. 4.

XXXIV. De his qui legem servare contempserint, ut per fidejussores ad præsentiam Regis deducantur.

Lib. 3. leg. Longob. tit. 21. c. 1.
Hincmar. in rotula pag. 430.

De heribannatoris conjecto.

Ibid. c. 5. Lib. 3. leg. Longob. tit. 6. c. 3.

XXXV. Vt illi qui heribannum solvere debent, conjectum faciant ad heribannatorem.

De colonis & fiscalinis.

Ibid. c. 10. Lib. 2. leg. Longob. tit. 32. c. 6.

XXXVI. Vt nec colonus nec fiscalinus possint alicubi traditiones facere.

De homine in judicium non mittendo sine causa.

Ibid. c. 12. Lib 3. leg Long tit. 23. c. 2. Ivo par. 16. c. 305.

XXXVII. Vt nullus præsumat hominem in judicium mittere sine causa, nisi judicatum fiat.

De causa ebrii hominis, & de ejus testimonio, & de placito Comitis.

Ibid c. 15. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c 11. Regino lib. 2. c. 242.

XXXVIII. Vt nullus ebrius suam causam in mallo possit conquirere, nec testimonium dicere; nec placitum Comes habeat nisi jejunus.

De Missis dominicis vel ceteris hominibus discurrentibus.

Ibid. c. 17. Lib 3 leg. Longob tit. 24. c. 2.

XXXIX. De Missis nostris discurrentibus, vel ceteris hominibus propter utilitatem nostram iter agentibus, ut nullus eis mansionem contradicere præsumat.

De illis qui ad placitum banniri debeant.

Ibid. c. 20.

XL. Vt nullus ad placitum banniatur nisi qui causam suam quærit, aut si alter ei quærere debet; exceptis Scabineis septem, qui ad omnia placita præesse debent.

Capitulare I. an. 809. c. 13.
Capitulare an. 829. tit. 3. c. 5.
Hincmar. ep. 15. c. 14.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 42. c. 2. & tit. 52. c. 22.

De falsis testibus.

XLI. De falsis testibus præcipimus ut non recipiantur. Capitulare III. an 803. c. 21.

De non jurando per vitam Regis.

XLII. Vt nullus præsumat per vitam Regis & filiorum ejus jurare. Ibid. c. 22.

De eo qui per chartam ingenuus est, si ad servitium interpellatus fuerit.

Ibid. in fine. Lib. 2. leg. Longob tit. 34. c. 12. Ivo par. 16. c. 36.

XLIII. Si quis per chartam ingenuus dimissus fuerit, & à quolibet homine ad servitium interpellatus fuerit, primùm legitimum auctorem suæ libertatis proferat, & in sua libertate perseveret. Si verò legitimus auctor defuerit, testimonio bonorum hominum, qui tunc aderant quando liber dimissus fuerat, se defendere permittatur. Si verò testes defuerint, cum duabus aliis chartis, quæ ejusdem Cancellarii manu firmatæ sint vel scriptæ, cujuscuoque fuerint, suam chartam, quæ tertia est, veram & legitimam esse confirmet. Cancellarius tamen talis esse debet qui pagensibus loci illius notus fuisset & acceptus. Si autem qui interpellatus fuerit ad servitium, nec auctorem nec testimooia habuerit, neque alias duas chartas ad suam chartam confirmandam invenire potuerit, tunc is qui eum interpellavit, secundùm legem ipsam chartam falsam efficiat, & servum conquirat. Si verò interpellator auctore aut testimoniis aut chartarum collatiooe victus fuerit, ex hoc quod voluit efficere, & non potuerit, multam quæ in ipsa ingenuitatis charta continetur cogatur exsoluere.

De servo qui damnum quodlibet perpetrat.

Capitulare IV. an 803. c. 20. Capitulare V. an. 803. c. 22. Lib. 1. leg. Long. tit. 36. c. 5. Ivo par. 16. c. 267.

XLIV. Nemini liceat servum suum propter damoum ab illo cuilibet inlatum dimittere, sed juxta qualitatem damni dominus pro illo respondeat, vel eum in compositionem aut ad pœnam petitori offerat. Si autem servus perpetrato scelere fugerit, ita ut à domino penitùs inveniri non possit, sacramento se dominus ejus excusare studeat quòd hoc suæ voluntatis nec conscientiæ fuisset quòd servus ejus tale facinus commisit.

De mannitione secundùm legem ad mallum.

Lex Salica tit. 1. Lex Ripuar. tit. 32. Capitulare IV. an. 803. c. 33. Lib. 2. leg. Long. tit. 43. c. 10 Ivo par. 16. c. 268.

XLV. Si quis ad mallum legibus mannitus fuerit, & noo venerit, si eum sunnis non detinuerit, quindecim solidis culpabilis judicetur. Sic ad secundum & tertium. Si autem ad quartum venire contempserit, possessio ejus in bannum mittatur donec veniat, & sic de re de qua interpellatus fuerit justitiam faciat. Si infra annum non venerit, de rebus ejus quæ in

bannum missæ sunt Rex interrogetur, & quicquid inde judicaverit fiat. Prima mannitio super noctes septem, secunda super noctes quatuordecim, tertia super noctes viginti & unam, quarta super noctes quadraginta & duas fiat. Similiter & de beneficio hominis, si fortè res proprias non habuerit, mittatur in bannum usquequo Rex interrogetur.

De auctore rei.

XLVI. Si auctor venerit, & rem intertiatam recipere renuerit, campo vel cruce contendant.

Capitulare IV. an. 803. c. 35.
Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 3.

De hominibus ad mortem dijudicatis, & postea eis vita concessa, si justitiam quæsierint.

Capitulare I. an. 809. c. 30. Capitulare II. an. 809. c. 1. Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 3. Lib. 2. leg. Long. tit. 35. c. 1. Ivo. par. 16. c. 269.

XLVII. De illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem dijudicati fuerint, & postea eis vita fuerit concessa, si ipsi justitiam ab aliis requisierint, aut ab eis justitiam quærere voluerint, qualiter inter illos judicium terminetur. Primò omnium de illis causis pro quibus judicatus fuerit ad mortem nullam potest facere repetitionem, quia omnes res suæ, secundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et si aliquid in postmodum, postquam ei vita concessa est, cum justitia adquirere potuerit, in sua libertate teneat & defendat secundùm legem. In testimonium non suscipiatur, nec inter Scabineos ad legem judicandam teneatur. Et si ad sacramentum aliquid ei judicatum fuerit quod jurare debeat, si aliquis ipsum sacramentum falsum dicere voluerit, cum armis contendat.

De homine cui post judicium vita concessa est, si justitiam reddere noluerit.

Capitulare I. an. 809. c. 31. Capitulare II. an. 809. c. 2. Lib. 2. leg. Long. tit. 35. c. 2.

XLVIII. Si alicui post judicium Scabineorum fuerit vita concessa, & ipse in postmodum aliqua mala perpetraverit, & justitiam reddere noluerit, dicendo quòd mortuus sit & ideo justitiam reddere non debeat, statutum est ut superius judicium sustineat quod antea sustinere debuit. Et si aliquis adversùs eum aliqua mala fecerit, secundùm æquitatis ordinem licentiam habeat suam justitiam requirendi de causis perpetratis postquam ad mortem dijudicatus est; de præteritis maneat sicut suprà judicatum fuit.

De latrone forbannito à libero homine suscepto.

XLIX. De latrone forbannito, liber homo qui eum susceperit, quindecim solidos componat, & servus centum viginti percussionibus vapulet.

Capitulare I. an. 809. c. 11.
Capitulare II. an. 809. c. 3.
Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 62.

De Comite latronem in forbannum mittente.

L. Vt Comes qui latronem in forbannum miserit, vicinis suis & aliis Comitibus notum faciat eundem latronem à se esse forbannitum, ut illi eum non recipiant. Ibid. c. 32. & c. 4.

Capitula Karoli Calvi tit. 14. c. 7.
Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 63.

De liberis hominibus qui ad mallum venire cogendi sint.

LI. Vt nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad mallum venire cogatur, exceptis Scabineis vel vassis Comitum, nisi qui causam suam adquirere debent aut respondere. Lib. 2. leg. Long. tit. 42. c. 1.

De testibus, ad testimonium dicendum qualiter adhibeantur.

LII. Vt testes ad testimonium dicendum præmio non conducantur; & ut nullus testimonium dicat aut sacramentum juret nisi jejunus. Et ut testes priusquam jurent, separatim discutiantur quid dicere velint de illa re unde testimonium reddere debent.

Capitulare I. an. 809. c. 16.
Capitulare II. an. 809. c. 6.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 51. c. 6.
Regino lib. 2. c. 336.
Burchard. lib. 16. c. 35.
Gratian. 4. q. 2. c. 2. *Placuit.*

De justitia cujuslibet à nullo quolibet dilatanda.

LIII. Vt nullus quilibet Missus noster, neque Comes, neque Iudex, aut Scabineus cujuslibet justitiam dilatare præsumat, si statim adimpleta potuerit esse secundùm rectitudinem, neque præmia pro hoc à quolibet homine per aliquod ingenium malum præsumat accipere. Ibid. c. 33. & c. 7. Lib. 2. leg. Long. tit. 52. c. 5.

De non cogendo ad pontem ire causa telonei.

LIV. Vt nullus cogatur ad pontem ire ad fluvium transeundum propter telonei causas quando ille in alio loco compendiosiùs illud flumen transire potest. Similiter & in plano campo, ubi nec pons nec trejectus est, ibi omnimodis præcipimus ut non teloneum exigatur. Ibid. c. 19. & c. 9. Lib. 3. leg. Long. tit. 1. c. 7. Ivo par. 16. c. 270.

De hoc si Presbyter sanctum chrisma dederit ad judicium subvertendum.

LV. Vt Presbyter qui sanctum chrisma donaverit ad judicium subvertendum,

postquam de gradu suo depositus fuerit, manum amittat.

Capitulare I. an. 809. c. 21.
Capitulare II. an. 809. c. 10.
Lib. 3. leg. Longob. tit. 27. c. 1.
Isaac tit. 11. c. 5.
Regino lib. 1. c. 73.

De Iudicibus, Advocatis, Præpositis, & reliquis ministris, quales sint.

LVI. Vt Iudices, Advocati, Præpositi, Centenarij, Vicarij, Scabinei, quales meliores inveniri possunt, constituantur ad sua ministeria exercenda.

Capitulare I. an. 809. c. 22.
Capitulare II. an. 809. c. 11.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 47. c. 1.

De mallo publico.

Ibid. c. 25. & c. 13. LVII. Vt in locis ubi mallos publicos habere solent tectum tale constituatur quod in hyberno & in æstate observatum esse possit.

De sacramentis ad palatium adrhamitis.

Ibid. c. 29. & c. 24. Lib 2. leg. Long. tit. 55. c. 20. Regino lib. 2. c. 313. LVIII. Vt sacramenta quæ ad palatium fuerunt adrhamita, in palatio perficiantur. Et si consacramentales homines cum ipso venire renuerint, jussione dominica aut indiculo aut sigillo ad palatium venire cogantur.

De impedimento clamatorum.

Capitulare I. an. 810. c. 1. LIX. De clamatoribus qui magnum impedimentum faciunt in palatio ad aures Domni Imperaroris, ut Missi seu Comites illorum Missos transmittant in contra illos qui mentiendo vadunt, ut eos convincant.

De fugitivis contra præceptum dominicum occultatis.

Ibid. c. 8. LX. De fugitivis qui per diversas provincias ducti & occultati sunt contra præceptum Domni Imperatoris, ut qui eos post præteritum tempus suscepit aut retinuit, bannum dominicum componat.

De nimiùm blasphemis latronibus.

Ibid. c. 10. LXI. De latronibus qui magnam habent blasphemiam, quicunque aliquem ex his comprehenderit, nullum damnum exinde patiatur.

Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 3.
Ivo par 16. c. 236.

De pace infra patriam.

Ibid. c. 9. LXII. De pace & justitia infra patriam, sicut sæpe per alia capitula jussimus adimpletum fiat.

Capitula Karoli Calvi tit. 23.
Ivo par. 16. c. 237. 271.

De junioribus in populo vulgari distringendis.

Ibid. c. 16. LXIII. De vulgari populo, ut unusquisque suos juniores distringat, ut meliùs ac meliùs obediant & consentiant mandatis & præceptis imperialibus.

De hoc si super Missum dominicum cum collecta & armis quis venerit.

LXIV. Si quis super Missum dominicum cum collecta & armis venerit, & missaticum illi injunctum contradixerit, aut contradicere voluerit, & hoc ei adprobatum fuerit quòd sciens contra Missum dominicum ad resistendum venisset, de vita componat. Et si negaverit, cum duodecim suis juratoribus se idoniare faciat; & pro eo quòd cum collecta contra Missum dominicum armatus venit ad resistendum, bannum dominicum componat. Simili modo Domnus Imperator de suis vassis judicavit. Et si servus hoc fecerit, disciplinæ corporali subjaceat.

De eo qui domum alienam cujuslibet infringit.

LXV. Si quis domum alienam cujuslibet infregerit, quicquid exinde per virtutem abstulerit aut rapuerit vel furaverit, secundùm legem & evvam illi cujus domus fuerit infracta & spoliata in triplum componat, & insuper bannum dominicum solvat. Si servus hoc fecerit, sententiam superiorem accipiat, & insuper secundùm suam legem compositionem faciat. Si quislibet homo aliquod tale damnum cuilibet fecerit pro quo plenam compositionem facere non valeat, semetipsum in vvadio pro servo dare studeat usque dum plenam compositionem adimpleat. Capitula Karoli Calvi tit. 23. Lib. 1. leg. Long. tit. 14. c. 9. Concil. apud S. Macram. c. 6. Ivo par. 16. c. 272.

De messibus vel annonis in hoste raptis vel furatis.

LXVI. Si quis messes aut annonas in hoste super bannum dominicum rapuerit aut furaverit vel paverit aut cum caballis vastaverit, æstimato damno secundùm legem in triplum componat. Et si liber homo boc fecerit, bannum dominicum pro hac re componere cogatur. Servus verò secundùm suam legem tripla compositione damnum in loco restituat, & pro damno disciplinæ corporali subjaceat. Capitula Karoli Calvi tit. 23. Concil. apud S. Macram. c. 6.

De libero homine in hostem bannito.

LXVII. Quicunque liber homo in hostem bannitus fuerit, & venire contempserit, plenum heribannum, id est, solidos sexaginta persolvat. Aut si non habuerit unde illam summam persolvat, semetipsum pro vvadio in servitium Principis tradat donec per tempora ipse bannus ab eo fiat persolutus, & tunc iterum ad statum libertatis suæ revertatur. Et si ille Capitulare II. an. 812. Lib. 1. leg. Long. tit. 14. c. 13.

homo qui propter heribannum se in servitium tradidit, in illo servitio defunctus fuerit, heredes ejus hereditatem quæ ad eos pertinet non perdant nec libertatem, nec de ipso banno obnoxij fiant.

De heribanno exactando.

Capitulare II. an. 812. c. 1. LXVIII. Ut non per aliquam occasionem, nec pro wacta, nec de scara, nec de warda, nec pro heribergare, nec pro alio banno heribannum Comes exactare præsumat, nisi Missus noster prius heribannum ad partem nostram recipiat, & ei suam tertiam partem exinde per jussionem nostram donet. Ipse verò heribannus non exactetur neque in terris neque in mancipiis, sed in auro & argento, pallis atque armis, & animalibus, atque pecudibus, sive talibus speciebus quæ ad utilitatem pertinent.

De his qui regales habent honores, & in hostem banniti ad condictum placitum non venerint.

Ibid c. 3. LXIX. Quicunque homo nostros habens honores in hostem bannitus fuerit, & ad condictum placitum non venerit, quot diebus post placitum condictum venisse comprobatus fuerit, tot diebus abstineat à carne & vino.

De his qui sine licentia de hoste revertuntur.

Ibid. c. 4. LXX. Quicunque absque licentia vel permissione Principis de hoste reversus fuerit, quod factum Franci herisliz dicunt, volumus ut antiqua constitutio, id est, capitalis sententia erga illum puniendum custodiatur.

De his qui beneficia Principum habent.

Ibid. c. 5. LXXI. Quicunque ex his, qui beneficium Principis habent parem suum contra hostes communes in exercitu pergentem dimiserit, & cum eo ire vel stare noluerit, honorem suum & beneficium perdat.

De non cogendo bibere in hoste.

Ibid. c. 6. Regino l. b. 1. c. 142. LXXII. Ut in hoste nemo parem suum vel quemlibet alterum hominem bibere roget. Et quicunque in exercitu ebrius inventus fuerit, ita excommunicetur ut in bibendo sola aqua utatur quousque se malè fecisse cognoscat.

De vassis adhuc in palatio servientibus, & tamen beneficia habentibus.

Ibid. c. 7. LXXIII. De vassis dominicis qui adhuc intra casam serviunt, & tamen beneficia habere noscuntur, statutum est ut quicunque ex eis cum Domno Imperatore domi remanserit, vassallos suos casatos secum non retineat, sed cum Comite cujus pagenses sunt ire permittat.

De præparatione ad hostem secundùm antiquam consuetudinem.

LXXIV. Constitutum est ut secundùm antiquam consuetudinem præparatio ad hostem facienda indicetur & observetur; id est, victualia de marcha ad tres menses, & arma atque vestimenta ad dimidium annum. Quod tamen ita observari placuit, ut his qui de Rheno ad Ligerim pergunt, de Ligere in antea ad tres menses computetur; & qui de Ligere ad Rhenum pergunt, de Rheno in antea ad tres menses victualia habere debeant. Qui autem trans Rhenum sunt, & ad Saxoniam pergunt, ad Albiam marcham esse sciant. Et qui trans Ligerim manent, atque in Hispaniam proficisci debent, montes Pyrenæos marcham sibi esse cognoscant. Ibid. c. 8.

De hoc ut non nisi permissione regali brunia vel gladius homini extraneo à quolibet detur aut venundetur.

LXXV. Constitutum est ut neque Episcopus, neque Abbas aut Abbatissa, vel quilibet rector Ecclesiæ bruniam vel gladium sine nostro permissu cuilibet homini extraneo aut dare aut vendere præsumat, nisi tantùm vassallis suis. Et si evenerit ut in qualibet Ecclesia vel sancto loco plures brunias habeant quàm ad homines rectoris ejusdem Ecclesiæ sufficiant, tunc Principem idem rector Ecclesiæ interroget quid de his facere præcipiat. Ibid. c. 10. Capitula Karoli Cal. 7. tit. 36. c. 25.

De causarum & litium terminis.

LXXVI. De termino causarum & litium statuimus ut ex quo bonæ memoriæ Domnus Pippinus Rex obiit & nos regnare cœpimus, causæ vel lites inter partes factæ atque exortæ discutiantur, & congruo sibi judicio terminentur. Priùs verò, id est, ante obitum prædicti Domni Pippini Regis causæ commissæ vel omnino non moveantur, vel salvæ usque ad nostram interrogationem reserventur. Capitulare III. an. 812. c. 3.

De Episcopis, Comitibus, & potentioribus, si causam inter se habuerint.

LXXVII. Ut Episcopi, Abbates, Comites, & potentiores quique, si causam inter se habuerint, ac se pacificare noluerint, ad nostram jubeantur venire præsentiam; neque illorum contentio aliubi dijudicetur, ne propter hoc pauperum & minùs potentium justitiæ remaneant. Neque ullus Comes palatii nostri potentiorum causas sine nostra jussione Ibid. c. 2. Lib. 2. leg. Long. tit. 45. c. 2.

finire

finire præsumat, sed tantùm ad pauperum & minus potentium justitias faciendas sibi sciat esse vacandum.

De testibus ad rem quamlibet discutiendam eligendis.

Ibid. c. 3. Lib. 2. leg. Longob. tit. 31. c. 5.

LXXVIII. Vt quandocunque testes ad rem quamlibet discutiendam quærendi atque eligendi sunt, à Misso nostro & Comite in cujus ministerio de re qualicunque agendum est tales eligantur quales optimi in ipso pago inveniri possunt. Et non liceat litigatoribus per præmia falsos testes adducere, sicut hactenus fieri solebat. *Vide infrà lib. 5. cap. 102. & 292.*

De placito Centenarii.

Ibid. c. 4. Lib. 2. leg. Long. tit. 31. c. 3.

LXXIX. Vt nullus homo in placito Centenarii neque ad mortem neque ad libertatem suam amittendam aut ad res reddendas vel mancipia judicetur; sed ista aut in præsentia Comitis vel Missorum nostrorum judicentur.

De inquisitione & descriptione uniuscujusque Missi in suo missatico:

Ibid. c. 5.

LXXX. Vt Missi nostri diligenter inquirant & describere faciant unusquisque in suo missatico quid unusquisque de beneficio habeat, vel quot homines casatos in ipso beneficio.

De beneficiis, qualiter condricta sint.

Ibid. c. 6.

LXXXI. Quomodo eadem beneficia condricta sint, aut quis de beneficio suo alodem comparavit vel struxit.

De beneficiis Episcoporum, Abbatum, & reliquorum, & de fiscis regalibus describendis.

Ibid. c. 7.

LXXXII. Vt non solùm beneficia Episcoporum, vel Abbatum, Abbatissarum, atque Comitum, sive vassorum nostrorum, sed etiam fisci nostri describantur in breve, ut scire possimus quantum etiam de nostro in uniuscujusque legatione habeamus.

De legationibus propter justitias, quo tempore exerceantur.

Ibid. c. 8.

LXXXIII. Volumus ut propter justitias quæ usque modò de parte Comitum remanserunt, quatuor tantum mensibus in anno Missi nostri legationes suas exerceant, id est, in hyeme Ianuario, in verno Aprili, in æstate Iulio, in autumno Octobrio. Ceteris verò mensibus unusquisque Comitum placitum suum habeat & justitias suas faciat. Missi autem nostri quater in uno mense & in quatuor locis habeant placita sua cum illis Comitibus quibus congruum fuerit ut ad eum locum possint convenire.

De jussione dominica in quolibet missatico non adimpleta.

Ibid. c. 9.

LXXXIV. Vt quicquid ille Missus in illo missatico aliter factum invenerit quàm nostra sit jussio, non solùm illud emendare jubeat, sed etiam ad nos ipsam rem, qualiter ab eo inventa est, deferat.

De censu regali inquirendo.

Ibid. c. 10.

LXXXV. Vt Missi nostri census nostros perquirant diligenter, undecunque antiquitus ad partem Regis exire solebant. Similiter & freda. Et nobis renuntient, ut nos ordinemus quid de his in futurum fieri debeat.

De rebus de quibus census ad partem Regis exire solebat.

Ibid. c. 11. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28.

LXXXVI. Vt de rebus unde census ad partem Regis exire solebat, si ad aliquam Ecclesiam traditæ sunt, aut reddantur propriis heredibus, aut qui eas retinuerit, illum censum persolvat.

De placitis à Missis dominicis Comitibus notum faciendis.

Ibid. c. 12.

LXXXVII. Vt unusquisque Missorum nostrorum in placito suo notum faciat Comitibus qui ad ejus missaticum pertinent ut in illis mensibus quibus ille legationem suam non facit conveniant inter se & communia placita faciant, tam ad latrones distringendos quàm ad ceteras justitias faciendas.

De fidelitate Regis promittenda.

Ibid. c. 13.

LXXXVIII. Vt Missi nostri populum nostrum iterum nobis fidelitatem promittere faciant secundùm consuetudinem jamdudum ordinatam, & ipsi aperiant & interpretentur illis hominibus qualiter ipsum sacramentum & fidelitatem erga nos servare debeant.

De homicidiis infra patriam factis.

Capitulare I. an. 789. c. 65. Regino lib. 2. c. 75.

LXXXIX. Vt homicidia infra patriam, sicut in lege Domini interdictum est, nec causa ultionis nec avaritiæ nec latrocinandi fiant. Et ubicunque inventum fuerit, à judicibus nostris secundùm legem ex nostro mandato vindicentur. Et non occidatur homo nisi lege jubente.

De mensuris & ponderibus.

XC. Vt æquales mensuras & rectas & pondera justa & æqualia omnes habeant, sive in civitatibus, sive in monasteriis, sive ad dandum invicem, sive ad

accipiendum, ficut in lege Domini præceptum habemus.

Capitulare I. an. 789. c. 72.
Concil. Arelat. VI. c. 16.
Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 20.
Regino lib. 2. c. 427.
Burchard. lib. 19. c. 148.
Ivo par. 15. c. 158.
Lib. 3. Decretal. tit. 17. c. 2.

De pace in hoste vel infra patriam.

XCI. Conftituimus ut fi in hofte aut infra regnum noftrum litigatio aut fcandalum inter quafcunque perfonas, videlicet majores & minores, ortum fuerit, quod frequenter infidiante diabolo contingere folet, ut ibi fideles fanctæ Dei Ecclefiæ & noftri ob refiftendam impietatis malitiam armati veniant, id eft, qui poteft habere, cum lorica & fcuto, ancipite atque fufte. Et fi aliquis quælibet perfona adversùs eum quamlibet querelam habere voluerit, liceat ei fecundùm legis ordinem cum facramento quod pofsimus manu propria fingula fe idoneum facere, ut propter quodlibet negotium aut odium ibi non advenisset nifi ob concordiam & pacem ferendam & ipfam litigationem mitigandam. Et fi quislibet renuerit venire, & femetipfum idoneum facere nequiverit, cum fupradicto jam facramento bannum noftrum componat & ad partem noftram perfolvat.

EXPLICIT LIBER TERTIUS.

INCIPIT QUARTI PRÆFATIUNCULA LIBELLI.

Quia fuprà in duobus ecclefiaftica quæ præfati Principes Domnus Imperator Karolus & piiffimus Hludouvicus Auguftus ediderunt capitula defcripfi libellis, in tertio verò ad mundanam pertinentia legem quæ Domnus Karolus Imperator fecit congeffi, nunc jam in quarto illa ad mundanæ augmentum legis pertinentia quæ præclariffimus Domnus Hludouvicus Auguftus fecit capitula adunavi libello.

INCIPIUNT CAPITULA.

EXPLICIUNT CAPITULA.

INCIPIUNT SUPRADICTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De servis per contumaciam alicui vim inferentibus.

Lib. 1. leg. Longob. tit. 17. c. 8. I. SI servi per contumaciam collecta multitudine alicui vim intulerint, id est, aut homicidium aut incendium aut qualiumcunque rerum direptiones fecerint, domini quorum negligentia hoc evenit, pro eo quòd eos constringere noluerunt ut talia facere non auderent, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos solvere cogantur.

De rebus vel mancipiis à fisco regali occupatis.

II. De rebus sive mancipiis quæ dicuntur à fisco nostro esse occupata, volumus ut Missi nostri inquisitionem faciant sine sacramento per veraciores homines pagi illius circummanentes, & quicquid de hac causa veriùs ac certiùs investigare potuerint, ad nostram faciant pervenire notitiam, ut nos tunc definiamus quicquid nobis justum esse videatur.

De servis vel ecclesiasticis vel quorumlibet hominum in fiscum regalem confugientibus.

III. Si servi vel ecclesiastici vel quorumlibet liberorum hominum in fiscum nostrum confugerint, & à dominis vel advocatis eorum repetiti fuerint, si actor fisci nostri intellexerit quòd eos justè non possit tenere ad nostrum dominium, eiciat illos de eodem fisco, & recipiant eos domini eorum. Et si eidem actori visum fuerit quòd ad nostrum debeant pertinere dominium, expellat eos de eodem fisco. Et postquam ab eisdem repetitoribus fuerint recepti, habeat cum eis legitimam actionem; & sic eos, si poterit, ad nostram evindicet possessionem.

De vassis dominicis ad marcham custodiendam constitutis.

IV. De vassis nostris qui ad marcham nostram constituti sunt custodiendam, aut in longinquis regionibus sua habent beneficia vel res proprias, vel etiam nobis assiduè in palatio nostro serviunt, & ideo non possunt assidua custodire placita. quam rem volumus ut Missi nostri vel Comes nobis notam faciant, & nos faciemus ut ad eorum placita veniant.

De Comitibus ad custodiam maritimam deputatis.

V. Volumus ut Comites qui ad custodiam maritimam deputati sunt, quicunque ex eis in suo ministerio residet, de justitia facienda se non excuset propter illam custodiam; sed si ibi secum suos Scabineos habuerit, ibi placitum teneat & justitiam faciat.

De his qui propter incestum res proprias amiserunt.

VI. De his qui se dicunt propter incestum res proprias amisisse, constitutum est ut si ante proximum quinquennium, quando placitum nostrum habuimus in Compendio, easdem res amiserint, non eis restituantur.

De conjurationibus servorum in Flandris & in Mempisco & in ceteris maritimis locis.

VII. De conjurationibus servorum quæ fiunt in Flandris & in Mempisco & in ceteris maritimis locis, volumus ut per Missos nostros indicetur dominis servorum illorum ut constringant eos ne ultrà tales conjurationes facere præsumant. Et ut sciant ipsi eorundem servorum domini quòd cujuscunque servi hujuscemodi conjurationes facere præsumpserint postquam eis hæc nostra jussio fuerit indicata, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos ipse dominus persolvere debeat.

De his qui in littore maris salem faciunt.

VIII. De terra in littore maris, ubi salem faciunt, volumus ut aliqui ex eis veniant ad placitum nostrum, & ratio eorum audiatur, ut tunc secundùm æquitatem inter eos definire valeamus.

De uxoribus defunctorum, quam partem conlaborationis post obitum maritorum accipere debeant.

IX. Volumus ut uxores defunctorum post obitum maritorum tertiam partem conlaborationis quam simul in beneficio conlaboraverunt accipiant. Et de his rebus quas is qui illud beneficium habuit aliunde adduxit vel comparavit, vel ei ab amicis suis conlatum est, has volumus tam ad orphanos defunctorum quàm ad uxores eorum pervenire. Ivo par. 16. c. 173.

De aggeribus juxta Ligerim faciendis.

X. De aggeribus juxta Ligerim faciendis, ut bonus Missus eidem operi præponatur. Et hoc Pippino per nostrum Missum mandetur, ut & ille ad hoc Missum ordinet, quatinus prædictum opus perficiatur.

De duodecim pontibus super Sequanam restaurandis.

XI. De duodecim pontibus super Sequanam restaurandis, volumus ut hi pagenses quieos facere debent, à Missis nostris admoneantur ut eos celeriter restaurent, & ut eorum vanæ contentioni non consentiant quando dicunt se non aliubi eosdem pontes facere debere nisi ubi antiquitus fuerant; sed ibi ubi nunc necesse est eosdem pontes facere jubeantur.

De omnibus pontibus faciendis.

XII. De omnibus pontibus per regnum nostrum faciendis in commune Missi nostri admoneant, ut ab ipsis restaurentur qui eos facere solebant. Capitula Karoli Calvi tit. 15. c. 4.

De honore ecclesiarum.

XIII. Si quis aut ex levi causa aut sine causa hominem in Ecclesia interfecerit, de vita componat. Si verò foris rixati fuerint, & unus alterum in Ecclesia fugerit, & ibi se defendendo eum interfecerit, & si hujus facti testes non habuerit, cum duodecim conjuratoribus legitimis per sacramentum affirmet se defendendo eum interfecisse, & post hæc sexcentos solidos ad partem Ecclesiæ, quam illo homicidio polluerat, & insuper bannum nostrum solvere cogatur; is verò qui interfectus est, absque compositione jaceat; ac dein- Capitulare I. an. 819. c. 1. Capitulare an. 829. tit. 3. c. 1. Lib. 1. leg. Longob. tit. 9. c. 29. & seq. 35. & seq. Isaac tit. 1. c. 2. Regino lib. 2. c. 31. Ivo par. 16. c. 138.

de interfector secundùm judicium canonicum congruam facinori quod admisit pœnitentiam accipiat. Si proprius servus hoc commiserit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc sponte an se defendendo fecisset. Et si manus ejus exusta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, dominus ejus juxta quod vvirgildus illius est ad Ecclesiam persolvat, aut eum, si voluerit, eidem Ecclesiæ tradat. De ecclesiastico & fiscalino & beneficiario servo volumus ut pro una vice vvirgildus ejus pro eo componatur, altera vice ipse servus ad supplicium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in atrio Ecclesiæ, cujus porta reliquiis sanctorum consecrata est, hujusmodi homicidium perpetratum fuerit, simili modo emendetur vel componatur. Si verò porta Ecclesiæ non est consecrata, eo modo componatur quod in atrio committitur sicut componi debet quod in immunitate violata committitur.

De injuriis sacerdotum vel quorumlibet ex clero in Ecclesia factis.

Capitulare I. an. 819. c. 2. Lib. 2. leg. Longob. tit. 40 c. 6. Regino lib. 2. c. 32. & seq.

XIV. Sanguinis effusio in Ecclesia facta cum fuste, si Presbyter fuerit, triplo componatur, duas partes eidem Presbytero, tertia pro fredo ad Ecclesiam, & insuper bannus noster. Similiter de Diacono juxta compositionem ejus in triplo cum banno nostro componatur. De Subdiacono similiter in triplo secundùm suam compositionem. Et de uniuscujusque ordinis Clerico secundùm suam compositionem in triplo persolvatur, & insuper bannus noster. Similiter & de ictu sine sanguinis effusione de uniuscujusque ordinis Clerico secundùm suam compositionem in triplo, & bannus noster. Et qui non habet unde ad Ecclesiam persolvat, tradat se in servitium eidem Ecclesiæ usque dum totum debitum persolvat.

De solutione occisi Presbyteri.

Isaac tit. 2. c. 1. Regino lib. 2. c. 43. Burchard. lib. 6. c. 13. Ivo par. 10. c. 8. 140. Gratian. 17 q. 4. c. 26 *Omnes Presbyteri.*

XV. Presbyteri interfecti Episcopo ad cujus parrochiam pertinent solvantur secundùm Capitulare gloriosi Karoli genitoris nostri, ita videlicet ut medietatem vvirgildi ejus Episcopus utilitatibus Ecclesiæ, cui præfuit, tribuat, & alteram medietatem in eleemosyna illius justè dispertiat. Quia nullus nobis ejus heres proximior videtur quàm ille qui ipsum Domino sociavit. *Habetur rursum infrà lib. V. cap. 186.*

De viduis, pupillis, & pauperibus.

XVI. Præcipimus ut quandocunque in mallum ante Comitem viduæ, pupilli, & pauperes venerint, primò eorum causa audiatur & definiatur. Et si testes per se ad causas suas quærendas habere non potuerint, vel legem nescierint, Comes illos vel illas adjuvet, dando eis talem hominem qui rationem eorum teneat vel pro eis loquatur.

Capitulare I. an 819. c. 3. Ivo par. 16. c. 274.

De raptu viduarum.

XVII. Qui viduam intra primos triginta dies viduitatis suæ vel invitam vel volentem sibi copulaverit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos in triplo componat. Et si invitam eam duxit, legem suam ei componat, illam verò ulteriùs non attingat.

Capitulare I. an. 819. c. 4.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 6. c. 3.
Isaac tit. 5. c. 1.
Regino lib. 2. c. 189.
Ivo par. 16. c. 275.

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

XVIII. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, & vvirgildum ejus proximis ejus persolvat.

Capitulare I. an. 819. c. 5.
Lib. 1 leg. Longob. tit. 9. c. 31.
Isaac tit. 1. c. 2. & tit. 2. c. 3.
Regino lib. 2. c. 30. 190.
Ivo part. 10. c. 44. & par. 16. c. 276.

De homine libero, ut potestatem habeat ubicunque voluerit res suas dare, & qualiter hoc facere debeat.

XIX. Si quis res suas pro salute animæ suæ vel ad aliquem venerabilem locum, vel propinquo suo, vel cuilibet alteri tradere voluerit, & eo tempore intra ipsum comitatum fuerit in quo res illæ positæ sunt, legitimam traditionem facere studeat. Quòd si eodem tempore quo illas tradere vult extra eundem comitatum fuerit, id est, sive in exercitu, sive in palatio, sive in alio quolibet loco, adhibeat sibi vel de suis pagensibus, vel de aliis qui eadem lege vivunt qua ipse vivit, testes idoneos, vel si illos habere non potuerit, tunc de aliis quales ibi meliores inveniri potuerint, & coram eis rerum suarum traditionem faciat; & fidejussores vestituræ donet ei qui illam traditionem accipit, ut vestituram faciat. Et postquam hæc traditio ita facta fuerit, heres illius nullam de prædictis rebus valeat facere repetitionem.

Capitulare I. an. 819. c. 6. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28. Lib. 2. leg. Longob. tit. 18. c. 7. Ivo par. 16. c. 277.

Insuper & ipse per se fidejussionem faciat ejusdem vestituræ, ne heredi ulla occasio remaneat hanc traditionem immutandi, sed potiùs necessitas incumbat illam perficiendi. Et si nondum res suas cum coheredibus suis divisas habuit, non ei hoc sit impedimento; sed coheres ejus, si sponte noluerit, aut per Comitem aut per Missum ejus distringatur ut divisionem cum illo faciat ad quem defunctus hereditatem suam voluit pervenire. Et si cuilibet Ecclesiæ eam tradere rogavit, coheres ejus eam legem cum illa Ecclesia de prædicta hereditate habeat quam cum alio coherede suo habere debebat. Et hoc observetur erga patrem & filium & nepotem usque ad annos legitimos, & postea ipsæ res ad immunitatem ipsius ecclesiæ redeant.

De homicidiis prohibendis.

Ibid. c. 7. Lib. 1. leg. Longob. tit. 9. c. 32. Isaac tit. 2. c. 4.

XX. Quicunque hominem aut ex levi causa aut sine causa interfecerit, vvirgildum ejus his ad quos ille pertinet componar. Ipse verò propter talem præsumptionem in exilium mittatur ad quantum tempus nobis placuerit. Res tamen suas non amittat.

De hoc quod in compositionem vvirgildi dari debeat.

Ibid. c. 8. Lib. 1. leg. Longob. tit. 9. c. 33.

XXI. In compositionem vvirgildi volumus ut ea dentur quæ in lege continentur; excepto accipitre & spatha: quia propter illa duo aliquoties perjurium committitur, quando majoris pretii quàm illa sint esse jurantur.

De raptu alienarum sponsarum.

Ibid. c. 9. Lib. 1. leg. Longob. tit. 30. c. 11. Isaac tit. 5. c. 5. Ivo par. 8. c. 26.

XXII. Si quis sponsam alienam rapuerit, aut patri ejus, aut ei qui legibus ejus defensor esse debet, cum sua lege eam reddat; & quicquid cum ea tulerit, semotim unamquamque rem secundùm legem reddat. Et si hoc defensor ejus perpetrari consenserit, & ideo raptori nihil quærere voluerit, Comes singulariter de unaquaque re freda nostra ab eo exactare faciat. Sponso verò legem suam componat, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos solvat; vel in præsentiam nostram Comes eum advenire faciat, & quanto tempore nobis placuerit in exilio maneat, & illam feminam ei habere non liceat.

De falsis testibus convincendis.

Ibid. c. 10. Lib. 2. leg. Longob. tit. 51. c. 11. Regino lib. 2. c. 334.

XXIII. Si quis cum altero de qualibet causa contentionem habuerit, & testes contra eum per judicium producti fuerint, si ille falsos eos esse suspicatur, liceat ei alios testes, quos meliores potuerit, contra eos opponere, ut veracium testimonio falsorum testium perversitas superetur. Quòd si ambæ partes testium ita inter se dissenserint ut nullatenus una pars alteri cedere velit, eligantur duo ex ipsis, id est, ex utraque parte unus, qui cum scutis & fustibus in campo decertent utra pars falsitatem, utra veritatem suo testimonio sequatur. Et campioni qui victus fuerit, propter perjurium quod ante pugnam commisit, dextera manus amputetur. Ceteri verò ejusdem partis testes, qui falsi apparuerint, manus suas redimant. Cujus compositionis duæ partes ei contra quem testati sunt dentur, tertia pro fredo solvatur. Et in seculari quidem causa hujuscemodi testium diversitas campo comprobetur. In ecclesiasticis autem causis, ubi de una parte seculare, de altera verò ecclesiasticum negotium est, idem modus observetur. Vbi verò ex utraque parte ecclesiasticum fuerit, rectores earundem Ecclesiarum si se familiariter pacificare velint, licentiam habeant. Si autem de hujuscemodi pacificatione inter eos convenire non possint, advocati eorum in mallo publico ad præsentiam Comitis veniant, & ibi legitimus terminus eorum contentionibus imponatur. Testes verò de qualibet causa non aliunde quærantur nisi de ipso comitatu in quo res unde causa agitur positæ sunt: quia non est credibile ut vel de statu hominis vel de possessione cujuslibet per alios meliùs rei veritas cognosci valeat quàm per illos qui viciniores sunt. Si tamen contentio quæ inter eos exorta est in confinio duorum comitatuum fuerit, liceat eis de vicina centena adjacentis comitatus ad causam suam testes habere.

De proprio in bannum misso.

Ibid. c. 11. Lib 2. leg. Longob. tit. 43. c. 5. Vide infrà c. 77.

XXIV. Cujuscunque hominis proprietas ob crimen aliquod quod idem habet commissum in bannum fuerit missa, & ille, re cognita, ne justitiam faciat, venire distulerit, annúmque ac diem in eo banno illam esse permiserit, ulteriùs eam non adquirat, sed ipsa fisco nostro societur. Debitum verò quod is cujus ea fuit solvere debuit, per Comitem ac ministros ejus juxta æstimationem damni, de rebus mobilibus quæ in eadem proprietate inventæ fuerint, his quibus idem debitor fuit exsolvatur. Quòd si rerum mobilium ibidem inventarum tantitas ad compositionem non suffecerit, de immobilibus suppleatur; & quod superfuerit, sicut

dictum est, fiscus noster possideat. Si nihil super compositionem remanere potuerit, totum in illam expendatur. Si autem homo ille nondum cum suis coheredibus proprium suum divisum habuit, convocet eos Comes, & cum eis legitimam divisionem faciat; & tunc, sicut jam dictum est, partem ejus fisco nostro addicat, & compositionem de ea juxta modum superiùs comprehensum his ad quos illa legibus pertinet exsolvat. Quòd si non de alia re, sed de ipsa proprietate quæ in bannum missa fuit, ac per hoc in nostram potestatem redacta est, fuerat interpellatus, Comes in cujus ministerio eam esse constiterit hoc ad notitiam nostram perferre curet, ut nos eandem proprietatem, quæ, secundùm supradictum modum in nostrum dominium redacta est, per præcepti nostri auctoritatem in jus & potestatem hominis qui eam quærebat, si sua debet esse, faciamus pervenire.

De mannire.

Ibid. c. 22. Lib. 2. leg. Longob. tit. 43. c. 4. Vide infrà c. 76.

XXV. Si quis de statu suo, id est, de libertate vel de hereditate, compellandus est, juxta legis constitutionem manniatur. De ceteris verò causis unde quis rationem est redditurus, non manniatur, sed per Comitem banniatur. Et si post unam & alteram Comitis admonitionem aliquis ad mallum venire noluerit, rebus ejus in bannum missis venire & justitiam facere compellatur.

Qualiter de statu suo pulsatus evindicet libertatem suam.

XXVI. Homo de statu suo pulsatus, si is qui eum pulsat ad convincendum illum procinctum habuerit, adhibeat sibi octo conjuratores legitimos ex ea parte unde pulsatur, sive illa paterna sive materna sit & quatuor aliunde non minùs legitimos, & jurando vindicet libertatem suam. Quòd si procinctus defuerit, adsumat undecunque duodecim liberos homines, & jurando ingenuitatem suam defendat. Omnis controversia coram Centenario definiri potest, excepta redditione terræ & mancipiorum, quæ non nisi coram Comite fieri potest.

De faidis coërcendis.

Ibid. c. 23. Capitulare an. 829. tit. 3 c. 8. Lib. 1. leg. Longob. tit. 9 c. 34. Hicmar. to. 2. Spicileg.

XXVII. Si quis aliqua necessitate cogente homicidium commisit, Comes in cujus ministerio res perpetrata est, & compositionem solvere, & faidam per sacramentum pacificare faciat. Quòd si una pars ei ad hoc consentire noluerit, id est, aut ille qui homicidium commisit, aut is qui compositionem suscipere debet, faciat illum Comes qui ei contumax fuerit ad præsentiam nostram venire, ut eum ad tempus quod nobis placuerit in exilium mittamus, donec ibi castigetur, ut Comiti suo inobediens esse ulteriùs non audeat, & maius damnum inde non adcrescat.

Dacheriani pag. 814. Regino lib. 2. c. 81. Ivo par. 10. c. 9.

De sacramentis, ubi juranda sint.

Ibid. c. 24. Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 12. Lib. 2. leg. Longob. tit. 55. c. 26 & seq.

XXVIII. Ubi antiquitus consuetudo fuit de libertate sacramenta adrhamire vel jurare, ibi mallum habeatur, & ibi sacramenta jurentur. Mallus tamen neque in Ecclesia neque in atrio ejus habeatur. Minora verò placita Comes sive intra suam potestatem, vel ubi impetrare potuerit, habeat. Volumus utique ut domus à Comite in loco ubi mallum tenere debet constituatur, ut propter calorem solis & pluviam publica utilitas non remaneat. *Vide infrà Addit. III. cap. 120.*

De his qui de furto accusati fuerint.

Ibid. c. 25. Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 5. Ivo par. 16. c. 239.

XXIX. Si liber homo de furto accusatus fuerit, & res proprias habuerit, in mallo ad præsentiam Comitis se adrhamiat. Et si res non habet, fidejussores donet qui eum adrhamire & in placitum adduci faciant. Et liceat ei prima vice per sacramentum se secundùm legem idoneare, si potuerit. At si alia vice duo vel tres eum de furto accusaverint, liceat ei contra unum ex his cum scuto & fuste in campo contendere. Quòd si servus de furto accusatus fuerit, dominus ejus pro eo emendet, aut eum sacramento excuset; nisi tale furtum perpetratum habeat propter quod ad supplicium tradi debeat.

De despectu literarum dominicarum.

Ibid. c. 26. Lib. 3. leg. Longob. tit. 7. c. 1.

XXX. Si quis litteras nostras dispexerit, id est, tractoriam quæ propter Missos recipiendos dirigitur, aut honores quos habet amittat, aut in eo loco ubi prædictos Missos suscipere debuit tamdiu resideat & de suis rebus legationes illuc venientes suscipiat quousque animo nostro satisfactum habeat. Qui verò epistolam nostram quocunque modo dispexerit, jussu nostro ad palatium veniat, & juxta voluntatem nostram congruam stultitiæ suæ castigationem accipiat. Et si homo liber vel ministerialis Comitis hoc fecerit, honorem qualemcunque habuerit sive beneficium amittat. Et si servus fuerit, nudus ad palum vapulet, & caput ejus tondeatur.

De injustis teloneis & consuetudinibus.

Ibid. c. 27. Lib. 3 leg. Longob. tit. 3. c. 1.

XXXI. Ut ubi tempore avi nostri Domni Pippini consuetudo fuit teloneum

dare, ibi & in futurum detur. Nam ubi noviter inceptum est, ulteriùs non agatur. Et ubi necesse non est fluvium aliquem per pontem transmeare, vel ubi navis per mediam aquam aut subtus pontem ierit, & ad ripam non adpropinquaverit, neque ibidem aliquid emptum vel venundatum fuerit, ulteriùs teloneum non detur. Et nemo cogat alium ad pontem ire ubi juxta pontem aquam transmeare potest. Et qui ulteriùs in talibus locis, vel de eis qui ad palatium seu in hostem pergunt, teloneum exactaverit, cum sua lege ipsum teloneum reddat, & bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat.

De his qui bonos denarios accipere nolunt.

Ibid. c. 18. Capitula Karoli Calvi tit. 33. tit. 36. c. 8. 15. 23. Lib 3 leg. Longob tit. 28.

XXXII. Quicunque liber homo denarium merum & bene pensantem recipere noluerit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat. Si verò servi ecclesiastici aut Comitum aut vassallorum nostrorum hoc facere præsumpserint, sexaginta ictibus vapulent. Aut si magister eorum vel advocatus, qui liber est, eos vel Comiti vel Misso nostro jussus præsentare noluerit, prædictum bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat.

De adulteratoribus monetæ.

Ibid. c. 19.

XXXIII. De falsa moneta jubemus ut qui eam percussisse comprobatus fuerit, manus ei amputetur. Et qui hoc consensit, si liber est, sexaginta solidos componat. Si servus est, sexaginta ictus accipiat.

Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 13. 16.
Lib. 1. leg. Longob. tit. 28. c. 2.
Ivo par. 16. c. 278.

De proprio dominico sine jussione illius reddito.

Ibid. c. 20. Lib. 1 leg. Longob. tit. 34 c 3.

XXXIV. Si quis proprium nostrum, quod in vestitura genitoris nostri fuit, alicui quærenti sine nostra jussione reddiderit, aliud tantum nobis de suo proprio cum sua lege componat. Et quicunque illud scienter per malum ingenium adquirere tentaverit, pro infideli teneatur, quia sacramentum fidelitatis quod nobis promisit irritum fecit; & ideo secundùm nostram voluntatem & potestatem dijudicandus est.

De pueris invitis parentibus detonsis aut puellis velatis.

Ibid. c. 21. Lib. 1. leg. Longob. tit. 33. c. 4.

XXXV. Si quis puerum invitis parentibus totonderit, aut puellam velaverit, legem suam in triplo componat, aut ipsi puero vel puellæ, si jam suæ potestatis sunt, aut illi in cujuslibet potestate fuerint. Illi verò potestatem habeant capitis sui, ut in tali habitu permaneant qualis eis complacuerit.

De forcapiis.

XXXVI. Si mancipia dominos suos fugerint in alienam potestatem, præcipimus ut propter hoc nullum præmium accipiat ille in cujus potestate fuerint inventa, pro eo quòd ea vel reddiderit vel foras ejecerit. Et non solùm hoc, sed etiam si ea nec reddere nec foras eicere voluerit, & legitimo domino ea contradixerit, & illa inde postea effugerint, secundùm legem ea solvere cogatur.

Capitulare IV. an. 819. c. 1. Lib. 1 leg. Longob. tit. 25. c. 72.

De terra tributaria.

XXXVII. Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum quod inde solvebatur omnimodo ad partem nostram persolvat; nisi fortè talem firmitatem de parte dominica habeat per quam ipsum tributum sibi perdonatum possit ostendere.

Ibid. c. 2. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28. Lib 3. leg. Longob. tit. 8. c. 2. Ivo par. 16. c. 279.

De beneficiis destructis.

XXXVIII. Quicunque suum beneficium occasione proprij desertum habuerit, & intra annum postquam ei à Comite vel Misso nostro notum factum fuerit, illud emendatum non habuerit, ipsum beneficium amittat.

Ibid. c. 3. Capitulare an. 829. tit. 2. c. 2. Lib 3. leg. Longob. tit. 8. c. 1.

De terra censali.

XXXIX. Si quis terram censalem habuerit, quam antecessores sui vel ad aliquam Ecclesiam vel ad villam nostram dederunt, nullatenus eam secundùm legem tenere potest, nisi ille voluerit ad cujus potestatem vel illa Ecclesia vel illa villa pertinet; nisi fortè filius aut nepos ejus sit qui eam tradidit, & ei eadem terra ad tenendum placitata sit. Sed in hac re considerandum est utrum ille qui hanc tenet, dives an pauper sit, & utrum aliud beneficium habeat, vel etiam proprium. Et qui horum neutrum habet, erga hunc misericorditer agendum est, ne ex toto dispoliatus in egestatem incidat; ut aut talem censum inde persolvat qualis ei fuerit constitutus, vel portionem aliquam inde in beneficium accipiat unde se sustentare valeat.

Ibid. c. 4. Lib. 3 leg. Longob. tit. 8 c. 3. Ivo par. 16. c. 280.

De nonis & decimis.

XL. Consideratum est ut de frugibus terræ & animalium nutrimine super cetera nonæ & decimæ persolvantur. De opere verò vel restauratione Ecclesiarum Comes & Episcopus sive Abbas unà cum Misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint,

Ibid. c. 5. Capitulare an. 829. tit. 1. c. 9. tit 3. c. 5. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 5 Regino lib. 1. c. 16.

gerint, considerationem faciant ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum & restaurandum quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & vassi nostri aut in commune tantum operis accipianr quantum rerum ecclesiasticarum habent, vel unusquisque per se juxta quantitatem quam ipse tenet. Aut si inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æstimationem operis in argento. persolvant. Cum quo pretio rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere & mareriam emere possit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege sua restituat, & insuper bannum nostrum solvat; ut ita castigatus caveat ne sæpius iterando beneficium amittat. *Vide infrà Addit.* IV. *cap.* 102.

Lib. 3 leg. Longob tit 3 c. 5. Regino lib. 1. c. 36.

De mancipiis in villas dominicas confugientibus.

Ibid. c. 6. Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 78.

XLI. Si cujuslibet mancipia in villam nostram confugerint, actor ejusdem villæ quærenti domino ea non contradicat, sed statim ea foras de eadem villa eiciat. Et si se putat ad ea repetenda justitiam habere, repetat illa, & secundùm legem adquirat. Si verò tempore Domni Karoli genitoris nostri in villam illam confugerunt, & dominus ea quærit, actor ejusdem villæ aut ea legitimè contendat, aut quærenti domino reddat. Et actor propter vestituram Domni Karoli genitoris nostri eadem mancipia contradicere non audeat, si illius propria esse noscuntur.

De forestibus noviter institutis.

Ibid, c. 7.

XLII. Vt quicunque illas habet, dimittat, nisi fortè indicio veraci ostendere possit quòd per jussionem sive per permissionem Domni Karoli genitoris nostri eas instituisset; præter illas quæ ad nostrum opus pertinent, unde nos decernere volumus quicquid nobis placuerit.

De pontibus per diversa loca emendandis.

Ibid. c. 8. Lib. 3. leg. Longob tit. 1. c. 32.

XLIII. Volumus ut Missi nostri per singulas civitates unà cum Episcopo & Comite Missos vel nostros homines ibidem commanentes eligant, quorum curæ sit pontes per diversa loca emendare, & eos qui illos emendare debent ex nostra jussione admonere ut unusquisque juxta suam possibilitatem & quantitatem eos emendare studeat.

De legatione omnium Missorum dominicorum, de quibus videlicet causis agere debeant.

Capitulare V. an. 819. c. 1.

XLIV. Legatio omnium Missorum nostrorum hæc est. Primò, ut sicut jam aliis Missis injunctum fuit, justitiam faciant de rebus & libertatibus injustè ablatis. Et si Episcopus, aut Abbas, aut Vicarius, aut Advocatus, aut quislibet de plebe hoc fecisse inventus fuerit, statim restituantur. Si verò vel Comes, vel actor dominicus, vel alter Missus palatij nostri hoc perpetraverit, & in nostram potestatem redegerit, res diligenter investigata & descripta ad nostrum judicium reservetur.

De illis libertatibus & rebus reddendis quæ in dominica vestitura sunt, qualiter inquirantur.

Ibid. c. 2.

XLV. Volumus autem ut de his libertatibus & rebus reddendis quæ in nostra vestitura sunt, primò per optimos quosque inquiratur. Et si per illos inveniri non potest, tunc per eos qui post illos in illa vicinia meliores sunt. Et si nec per illos rei veritas inveniri potest, tunc liceat litigantibus ex utraque parte testes adhibere. Et si discordaverint, secundùm constitutionem á nobis promulgatam examinentur.

De oppressione pauperum, viduarum, & pupillorum.

Ibid. c. 3.

XLVI. De pauperibus, viduis, & pupillis injustè oppressis, volumus ut adjuventur & releventur.

De injustis consuetudinibus noviter institutis.

Ibid. c. 4. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 28. Lib. 3. leg. Longob tit. 1. c. 33. Ivo par. 16. c. 240.

XLVII. De injustis occasionibus & consuetudinibus noviter institutis, sicut sunt tributa & telonei in media via, ubi nec aqua, nec palus, nec pons, nec aliquid tale fuerit unde census justè exigi possit, vel ubi naves subtus pontes transire solent, sive in medio flumine, ubi nullum obstaculum est, ut auferantur. Antiquæ autem ad nostram notitiam deferantur.

De honore Ecclesiarum.

Ibid. c. 5. Lib. 3. leg. Longob tit. 1. c. 34.

XLVIII. De honore Ecclesiarum, ut per omnia eis exhibeatur sicut nuper á nobis cum consensu omnium fidelium nostrorum constitutum est, & ut hoc Missi nostri omnibus in sua legatione constitutis notum efficiant.

De nonis & Decimis.

Ibid. c. 6. Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 10.

XLIX. De nonis & decimis, ut secundùm jussionem nostram dentur.

De locis ad claustra Canonicorum facienda.

Ibid. c. 7.

L. De locis dandis ad claustra Canonicorum facienda, si terra de ejusdem Ec-

Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 9. Concil. Meld. c. 53.

clesiæ rebus fuerit, nostra liberalitate concedatur ibi. Si de alterius Ecclesiæ vel liberorum hominum, commutetur. Si autem de fisco nostro fuerit, nostra liberalitate concedatur.

De observatione præceptorum dominicorum.

Ibid. c. 8. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 36.

LI. De observatione præceptorum nostrorum & immunitatum, ut ita observentur sicut à nobis & ab antecessoribus nostris constitutum est.

De his qui occasione immunitatis justitiam facere renuunt.

Ibid. c. 9.

LII. De his qui per occasionem immunitatis justitiam facere renuunt, ut hoc observetur quod à nobis constitutum est.

De locis jamdudum sacris & nunc spurcitia fædatis.

Ibid. c. 10.

LIII. De locis jamdudum sacris & nunc spurcitia fœdatis, ut juxta possibilitatem in antiquum statum reformentur.

Regino lib. 1. c. 38.
Burchard. lib. 3. c. 16.
Ivo par. 3. c. 19.

De beneficiis dominicis destructis.

Ibid. c. 11.

LIV. De beneficiis nostris, quæ destructa inveniuntur, hoc impleatur quod nuper à nobis costitutum est.

De falsa moneta, & de aliis diversis causis prohibendis.

Ibid. c. 12. Lib. 3. leg. Longob. tit. 7. c. 2.

LV. De nova moneta & de falsa moneta, & de dispectu literarum nostrarum, & de latronibus coërcendis vel puniendis, & de faidis pacandis, de homicidiis prohibendis, de perjuriis & falsis testibus compescendis, de his omnibus vel ceteris his similibus hoc quod modò constituimus omnibus adnuntietur & in futurum observetur.

De Missorum dominicorum observatione.

Ibid. c. 13. Lib. 3. leg. Longob. ibid.

LVI. Hoc volumus ut Missi nostri observent, ut quicquid de his causis vel simul vel singillatim emendare potuerint, emendent; & ea quæ emendaverint, diligenter scriptis notent; & hoc sic peragere curent quatinus justè reprehendi à quoquam nullatenus possint. Et quæ facere debent aut possunt, nullatenus prætermittant: immo caveant ne, quod absit, aut gratia alicujus aut honoris aut timoris sive odii causa illud quod agere debent omittant. Et summopere studeant ut hoc quod per se efficere non possunt nobis notum faciant. Et omnimodis prævideant ut per singula capitula tam verbis quàm scriptis de omnibus quæ illic peregerint nobis rationem reddere valeant.

De placitis à liberis hominibus observandis.

LVII. De placitis siquidem quos liberi homines observare debent constitutio genitoris nostri penitùs observanda atque tenenda est, ut videlicet in anno tria solummodò generalia placita observent, & nullus eos ampliùs placita observare compellat; nisi fortè quilibet aut accusatus fuerit, aut alium accusaverit, aut ad testimonium perhibendum vocatus fuerit. Ad cetera verò quæ Centenarii tenent non alius venire jubeatur nisi qui aut litigat, aut judicat, aut testificatur.

Ibid. c. 14. Capitulare an. 819. tit. 3. c. 5. Lib. 2. leg. Long. tit. 42. c. 3.

De debito ad opus dominicum revvadiato.

LVIII. Vt de debito quod ad opus nostrum fuerit revvadiatum talis consideratio fiat ut is qui ignoranter peccavit, non totum secundùm legem componere cogatur, sed juxta quod possibile visum fuerit; is verò qui tantùm mala voluntate peccavit, totam legis compositionem cogatur exsolvere.

Ibid. c. 15. Capitula Karoli Calvi tit. 36. c. 22. Lib. 2. leg. Long tit. 1. c. 22. Ivo par. 16. c. 281.

De his qui ad palatium vel in hostem pergunt, vel inde redeunt.

LIX. Vt nullus ad palatium vel in hostem pergens, vel de palatio vel de hoste rediens, tributum quod transturas vocant solvere cogatur.

Ibid. c. 16. Lib. 2. leg. Long. tit. 14. c. 16.

De pontibus publicis.

LX. Vt pontes publici qui per bannum fieri solebant, anno præsente in omni loco restaurentur.

Ibid. c. 17. Lib. 3. leg. Long. tit. 1. c. 35.

De Clericis, monachis, & servis fugitivis.

LXI. Vt Clerici & monachi & servi fugitivi ad loca sua redire jubeantur.

Ibid. c. 18. Lib. 2. leg. Long. tit. 25. c. 79.

De Advocatis Episcoporum, Abbatum, Comitum, & Abbatissarum.

LXII. Vt nullus Episcopus, nec Abbas, nec Comes, nec Abbatissa Centenarium Comitis Advocatum habeat.

Ibid. c. 19. Lib. 2. leg. Long. tit. 47. c. 4.

De Vicariis vel Centenariis, si latrones celaverint.

LXIII. Vt Vicarii vel Centenarii, qui fures & latrones vel celaverint vel defenderint, secundùm sibi datam sententiam dijudicentur.

Ibid. c. 20. Lib. 2. leg. Long. tit. 25. c. 80.

De Comitibus & Vicariis admonendis de constitutione legis.

LXIV. Vt Comites & Vicarii & Centenarii de constitutione legis admoneantur, qua jubetur ut propter justitiam pervertendam munera non accipiant.

Ibid. c. 21. Lib. 2. leg. Long. tit. 52. c. 18.

De forestibus dominicis.

LXV. De forestibus nostris, ut ubicunque fuerint, *diligentissimè inquirant quomodo salvæ sint & defensæ; & ut Comitibus denuntient ne ullam forestem no-

Ibid. c. 22. Lib. 3. leg. Long. tit. 35. c. 1. Ivo par. 16. c. 241.

viter instituant, & ubi noviter institutas sine nostra jussione invenerint, dimittere præcipiant.

De Missis dominicis, & de his qui justitiam facere renuunt.

Ibid. c. 23. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 21. LXVI. Vt ubicunque ipsi Missi aut Episcopum aut Abbatem aut alium quemlibet quocunque honore prædítum invenerint qui justitiam facere vel noluit vel prohibuit, de ipsius rebus vivant quandiu in eo loco justitias facere debent.

De Missis dominicis, ubi diutiùs non debeant immorari.

Ibid. c. 24. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 19. LXVII. Vt in illius Comitis ministerio qui bene justitias factas habet iidem Missi diutiùs non morentur, neque illic multitudinem convenire faciant; sed ibi moràs faciant ubi justitia vel minùs vel negligenter facta est.

De Missis dominicis, & de Comite in aliquod missaticum directo.

Ibib. c. 25. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 20. & lib 3. tit. 25. LXVIII: Vt in illius Comitis ministerio iidem Missi nostri placitum non teneant qui in aliquod missaticum directus est, donec ipse reversus fuerit; ut causa quæ adhuc coram Comite non fuit, & is qui se reclamat, propter suam stultitiam aut contumaciam Comitem inde appellare noluit, iterum Comiti commendetur.

De Missis dominicis, qualiter conjectum accipere debeant.

Ibid. c. 26. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 38. LXIX. Vt Missi nostri qui vel Episcopi vel Abbates vel Comites sunt, quandiu prope suum beneficium fuerint, nihil de aliorum conjecto accipiant. Postquam verò inde longè recesserint, tunc accipiant secundùm quod in sua tractoria continetur. Vassi verò nostri & ministeriales, qui Missi sunt, ubicunque venerint, conjectum accipiant.

De vassis dominicis & Episcoporum vel reliquorum qui in hoste non fuerunt.

Ibid. c. 27. LXX. Vt vassi nostri, & vassi Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, & Comitum, qui anno præsente in hoste non fuerunt, heribannum revvadient, exceptis his qui propter necessarias causas & à Domno ac genitore nostro Karolo constitutas domi dimissi fuerunt; id est, qui à Comite propter pacem conservandam & propter conjugem ac domum ejus custodiendam, & ab Episcopo vel Abbate vel Abbatissa similiter propter pacem conservandam, & propter fruges colligendas, & familiam constringendam, & Missos recipiendos dimissi fuerunt.

De Episcopis, Abbatibus, & Comitibus, & de placito Missorum dominicorum.

LXXI. Vt omnis Episcopus, Abbas, & Comes, excepta infirmitate vel nostra jussione, nullam excusationem habeat quin ad placitum Missorum nostrorum veniat aut talem vicarium suum mittat qui in omni causa pro illo reddere rationem possit. Ibid. c. 28.

De non exigendo heribanno antequam jussio dominica nota fiat.

LXXII. Vt Missi & unusquisque in suo ministerio hæc capitula relegi faciant coram populo; & nota sint omnibus, ne aliquis excusationem habere possit. Et non priùs bannum exigant à quoquam homine donec omnibus hæc nota fiant.

De dispensa Missorum dominicorum.

LXXIII. De dispensa Missorum nostrorum, qualiter unicuique juxta suam qualitatem dandum vel accipiendum sit, videlicet Episcopo panes quadraginta, frisxingæ tres, de potu modij tres, porcellus unus, pulli tres, ova quindecim, annona ad caballos modij quatuor. Abbati, Comiti, atque ministeriali nostro unicuique dentur quotidie panes triginta, frisxingæ duæ, de potu modij duo, porcellus unus, pulli tres, ova quindecim, annona ad caballos modij tres. Vassallo nostro panes decem & septem, frisxinga una, porcellus unus, de potu modius unus, pulli duo, ova decem, annona ad caballos modij duo. Ib'd. c. 29.

De eo qui in aliena patria de qualibet causa fuerit interpellatus.

LXXIV. Si quis in aliena patria, ubi vel propter beneficium vel propter aliam quamlibet occasionem assiduè conversari solet, de qualibet causa fuerit interpellatus, verbi gratia de conquisitu suo vel de mancipiis suis, ibi secundùm suam legem justitiam faciat, & cum talibus conjuratoribus quales in eadem regione vel provincia secum habere potuerit legitimum sacramentum juret; excepto si quis eum de statu suo, id est, de libertate sua, vel de hereditate quam ei pater suus moriens dereliquit, appellaverit. De his duobus liceat illi sacramentum in patria sua, id est, in legitimo sui sacramenti loco, jurandum offerre. Et is qui cum eo litigat, si velit, sequatur illum in patriam suam ad recipiendum illud sacramentum. Ipse tamen primò in eodem loco, id est, ubi interpellatus est, satisfaciat tam Comiti & judicibus quàm adversario suo, testibus pro- Lib. 2. leg. Longob tit. 41. c. 7.

bando quòd rem quæ ab eo quæritur pater suus ei dereliquit.

De solutione atque compositione.

Ibid. tit. 22. c. 5. LXXV. Vt omnis solutio atque compositio quæ in lege Salica continetur, inter Francos per duodecim denariorum solidos componatur, excepto ubi contentio inter Saxones & Frisiones exorta fuerit. Ibi volumus ut quadraginta denariorum quantitatem solidus habeat quem vel Saxo vel Frisio ad partem Salici Franci cum eo litigantis solvere debet.

De statu hominis.

Vide suprà cap. 25. LXXVI. Vt de statu suo, id est, de libertate vel hereditate compellandus, juxta legis constitutionem manniatur. De ceteris verò causis ubique rationem est redditurus. Si post secundam Comitis admonitionem aliquis ad mallum venire noluerit, rebus ejus in bannum Missis venire & justitiam facere compellatur.

De proprietate hominis quæ ob aliquod crimen in bannum fuerit missa.

LXXVII. Cujuscunque hominis proprietas &c.. *ut suprà cap.* XXIV.

EXPLICIT LIBER QVARTVS.

SEQVVNTVR CAPITVLA DOMNI KAROLI AVGVSTI, PATRIS VIDELICET DOMNI HLVDOVVICI IMPERATORIS.

APPENDIX PRIMA.

Capitula Domni Karoli Imperatoris ecclesiastica, quæ ideo suprascriptis non conjunxi capitulis quia alia ex istis quasi causa memoriæ scripta fuerant, & non videntur plenum explere sensum, alia sunt geminata, cum aliis videlicet mixta capitulis, alia penitùs finita atque ad perfectionem perducta.

INCIPIVNT CAPITVLA.

CAP. I.

Capitulare I. an. 805. c. 1. & seqq. De lectionibus.

II.

De cantu.

III.

De Notariis.

IV.

De ceteris disciplinis.

V.

De computo.

VI.

De medicinali arte.

VII.

De Ecclesiis sine honore manentibus, absque officiis & luminaribus: & de his qui decimas sumunt, & de Ecclesiis non curant; & de altaribus, ut non superflua sint in Ecclesiis.

VIII.

De laicis noviter conversis, ne antequam suam legem pleniter vivendo discant, ad alia negotia mittantur.

IX.

De relinquentibus seculum, ut unum è duobus eligant, aut pleniter secundùm canonicam aut secundùm regularem institutionem vivere debeant.

X.

De Ecclesiis seu sanctis noviter inventis sine auctoritate, nisi Episcopo probante minimè venerentur, salva etiam de hoc & de omnibus Ecclesiis canonica auctoritate.

Capitulare II. an. 805. c. 17.
Burchard. lib. 3. c. 51.
Ivo par. 3. c. 54.

XI.

De ordinatis Episcopis nec receptis.

Capitulare VI. an. 806. c. 6.

XII.

Quòd non oporteat absolutè quoslibet ordinare.

Suprà lib. 1. c. 25.
Capitulare an. 794. c. 26.
Capitulare VI. an. 806. c. 6.
Crisconius c. 196.

XIII.

De servo, si nesciente domino suo fuerit ordinatus.

Capitulare VI. an. 806. c. 8.
Ivo par. 6. c. 125.

XIV.

Ibid. c. 9. Quòd non liceat Clericum in duabus civitatibus ministrare, nec Abbatibus plurima monasteria aut cellas habere.

XV.

Ibid. c. 10. De peregrinis Episcopis & Clericis.

XVI.

Ibid. c. 11. De litteris peregrinorum & Clericis sine litteris ambulantibus.

XVII.

Ibid. c. 13. Qualis vel pro qualibus culpis quisque secundùm canonicam institutionem degradetur de officio sacerdotali.

XVIII.

Ibid. c. 14. De expulso ab Ecclesia & excommunicato vel damnato ab officio suo.

XIX.

Ibid. c. 15. De ordine ecclesiastico & officio Missæ.

XX.

Ibid. De reliquiis sanctorum & oratoriis villaribus.

XXI.

Ibid. c. 16. De altari non consecrando nisi lapideo.

XXII.

Ibid. c. 17. De confirmatione cum chrismate.

XXIII.

Ibid. c. 18. De baptismo.

XXIV.

Ibid. c. 19. De Pascha & die dominico, & de reliquis festivitatibus.

XXV.

Ibid. c. 20. De jejunio & de quadragesima vel letaniis.

XXVI.

Ibid. c. 21. Vt festivitates præclaræ non nisi in civitatibus aut in vicis publicis teneantur.

XXVII.

De hoc officio. Ibid. c. 22.

XXVIII.

De Ecclesiis emendandis, ut ubi in uno loco plures sunt quàm necesse est, destruantur quæ necessariæ non sunt, & aliæ construantur. Capitulare III. an. 805. c. 2.

XXIX.

De Ecclesiis non bene constructis.

XXX.

De judicio pœnitentiæ ad interrogandum reliquimus per quem pœnitentialem vel qualiter judicentur pœnitentes; & de incestibus, quibus liceat injungere, quibus non.

XXXI.

De eleemosyna mittenda in Hierusalem propter Ecclesias Dei restaurandas in proximo natali Domini. Capitulare I. an. 810. c. 17.

XXXII.

Vt nullus homo malignis consentiat, sed magis in quantum potest resistat. Vt pauperes, orphani, & viduæ, & Ecclesiæ Dei pacem habeant. Ibid. c. 18

XXXIII.

Vt qui monachi & virgines sunt, propositum suum observent.

XXXIV.

Vt isti mangones & cotiones, qui vagabundi vadunt, per istam terram non sinantur vagari ac deceptiones hominum agere; nec isti nudi cum ferro, qui dicunt se data pœnitentia ire vagantes. Melius videtur ut si aliquod inconsuetum & capitale crimen commiserint, in uno loco permaneant laborantes & servientes & pœnitentiam agentes secundùm quod canonicè sibi impositum sit. Capitulare I. an. 789. c. 77. Regino lib. 2. c. 80.

XXXV.

De concordia fidelium nostrorum.

APPENDIX SECVNDA.

Incipiunt iterum Capitula Domni Karoli Imperatoris mundana, quæ suprascriptam videntur habere causam.

CAP. I.

Capitulare II. an 805. c. 11. DE latronibus, sicut jam antea in alio Capitulari commendavimus, ita maneat.

II.

De adventitiis, ut cùm Missi nostri ad placitum venerint, habeant scriptum quanti adventitii sunt in illorum missatico, aut de quo pago sunt, & nomina eorum, & qui sunt eorum seniores. Capitulare III. an. 806. c. 4.

III.

Si quis de libertate sua fuerit interpellatus, & timens ne in servitium cadat, ali- Capitulare II. an. 805. c. 5.

Lib. 5. leg. Longob. tit. 30. c. 3. quem de propinquis suis, per quem se in servitium casurum timens occiderit, id est, patrem, matrem, patruelem, avunculum, vel quamlibet hujusmodi propinquitatis personam, ipse qui hoc perpetraverit moriatur; agnatio ejus & consanguinitas in servitutem cadat. Et si negaverit se illum occidisse, ad novem vomeres ignitos judicio Dei examinandus accedat.

IV.

Ibid. c. 6. Ivo par. 16. c. 303. De fugitivis ac peregrinis, ut distringantur, ut scire possimus qui sint aut unde venerint.

V.

Ibid. c. 7. Ivo par. 16. c. 304. Ut bauga & bruniæ non dentur negotiatoribus.

VI.

Ibid. c. 8. Lib. 5. leg. Longob. tit. 22. c. 1. De mensuris, ut secundùm jussionem nostram æquales sint.

VII.

Ibid. c. 9. Ut non mittantur testimonia super vestituram Domni Pippini Regis.

VIII.

Ibid. c. 31. Lib. 2. leg. Long. tit. 21. c. 29. Ut omnia quæ vvadiari debent, juxta quod in lege continetur, pleniter secundùm ipsam legem revvadiata fiant, & in postmodum vel Domnus Rex, vel ille cujus causa est, juxta quod ei placuerit perdonet.

IX.

Ibid. c. 25. Ut Missi nostri qui jam breves detulerunt de adnuntiatione, volumus ut adhuc adducant de opere.

X.

Ibid. c. 26. Quantam moram faciant in unoquoque loco, & quot homines secum habeant.

XI.

Ibid. c. 27. De prudentia & constantia Missorum nostrorum.

XII.

Ibid. c. 28. De falsis monetariis requirendum est.

XIII.

Ibid. c. 23. De illis Saxonibus qui uxores non habent.

VIX.

Ibid. c. 24. De signatis qui mentiendo vadunt.

XV.

Ibid. c. 29. Si aliæ res fortuitu non præoccupaverint, VIII. Kalen. Iulias, id est, Missa sancti Iohannis Baptistæ, ad Magontiam sive Cabillonem generaliter placitum habere volumus.

XVI.

Vide lib. 3. c. 10 & Capitulare I. an. 809. c. 26. De perjuriis, ut caveantur. Et ut non admittantur testes ad juramentum antequam discutiantur. Et si aliter non possunt discuti, separentur ab invicem, & singulariter inquirantur. Et non soli accusatori liceat testes eligere absente suo causatore. Et omnino nullus nisi jejunus ad juramentum vel ad testimonium admittatur. Et ille qui ad testimonium ducitur si refutetur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipso pago, non de altero, testes eligantur, nisi fortè longiùs extra comitatum causa sit inquirenda. Et si quis convictus fuerit perjurii, perdat manum aut redimat.

XVII.

Capitulare I. an. 809. c. 34. Lib. 1. leg. Longob. tit. 35. c. 1. Ut nemo propter cupiditatem pecuniæ aut propter avaritiam suam priùs det pretium aut futuram conventionem sibi præparet ut duplum vel triplum tunc recipiat; sed tunc tantùm quando fructus præsens est, illos comparet.

XVIII.

De causis quæ quotidie non cessant. Ibid. c. 2.

XIX.

De fugitivis qui non cessant recipere & abscondere. Ibid. c. 3.

XX.

De vagis peregrinis. Ibid. c. 6.

XXI.

De homicidiis. Ibid. c. 7.

XXII.

De commendatis mensuris modiorum & sextariorum. Ibid. c. 8.

XXIII.

De beneficiis nostris non bene constructis. Ibid. c. 9.

XXIV.

De hospitalitate & susceptione iterantium, tam Missorum nostrorum, quàm reliquorum bonorum hominum. Ibid. c. 35.

XXV.

Quòd Missos ad vicem nostram mittimus. Ibid. c. 36.

XXVI.

De his qui vinum & annonam vendunt antequam colligantur, & per hanc occasionem pauperes efficiuntur, ut fortiter constringantur ne deinceps fiat. Ibid. c. 37.

XXVII.

Capitulare I. an. 810. c. 2. Ut ante Vicarium & Centenarium de proprietate aut libertate judicium non terminetur aut adquiratur, nisi semper in præsentia Missorum imperialium aut in præsentia Comitum.

XXVIII.

De homicidiis factis anno præsenti inter vulgares homines quasi propter pulverem mortalem. Ibid. c. 3.

XXIX.

Ibid. c. 11. De heribanno, ut diligenter inquirant Missi nostri qui hostem facere potuit & non fecit, ut bannum nostrum ipse componat, si habet unde componere possit. Et si ooo habuerit unde componere valeat, revvadiatum fiat & inbreviatum; & nihil ex hoc exactum fiat usque dum ad notitiam Domni Imperatoris veniat.

XXX.

Ibid. c. 12. Qui herisclіz factum habent, per fidejussores mittantur.

XXXI.

Ibid. c. 13. De beneficiis destructis & alode restaurata.

XXXII.

Ibid. c. 14. De freda exigenda.

XXXIII.

Ibid. c. 15. De materiamine ad naves faciendum.

XXXIV.

Si aliquis Saxo hominem comprehenderit absque furto aut absque sua propria aliqua re, dicens quòd illi habeat damnum factum, & hoc contendere voluerit in judicio aut in campo aut ad crucem, licentiam habeat. Si verò hoc noluerit, cum suis juratoribus ipse liber homo se idoniare faciat. Et si servum cujuslibet absque aliqua comprobatione comprehenderit, ipse servus aut ad aquam ferventem aut ad aliud judicium se idoniare faciat.

XXXV.

Si aliquis Saxo caballos in sua messe invenerit, & ipsos caballos inde ducere pro suo damno ad comprobandum voluerit, si quis liber homo ei hoc contradixerit, aut aliquod malum pro hoc ei fecerit, tripla compositiooe secundùm legem & secundùm evvam contra eum ememdare studeat, & insuper bannum dominicum solvat, & manum perdat, pro eo quòd inobediens fuit contra præceptum Domni Imperatoris, quod ipse pro pace statuere jussit. Si servus hoc fecerit, secundùm suam legem omnia in triplum restituat, & disciplinæ corporali subjaceat.

XXXVI.

Quicunque liber homo inventus fuerit anno præsente cum seniore suo in hoste non fuisse, plenum heribannum persolvere cogatur. Et si senior vel Comes eum domi dimiserit, ipse pro eo eundem heribanoum persolvat; & tot heribanni ab eo exigantur quot homines domi dimiserit. Et quia nos anno præsente unicuique seniori duos homines, quos domi dimitteret, concessimus, illos volumus ut Missis nostris ostendat, quia his tantummodo heribannum concessimus. Capitulare II. an. 812. c. 9.

XXXVII.

Vt quandocuoque navigium mittere volumus, ipsi seniores in ipsis navibus pergant, & ad hoc sint præparationes, jubemus. Ibid. c. 11.

XXXVIII.

Furta & injusta connubia necnon & falsa testimonia, sicut sæpe rogavimus, prohibete diligentet, sicut & Domini lex prohibet. Capitulare I. an. 789. c. 66.

EXPLICIVNT CAPITVLA DOMNI KAROLI PATRIS DOMNI HLVDOVVICI IMPERATORIS.

APPENDIX TERTIA.

Item Capitula Principum præclarissimorum ecclesiastica simul & mundana Domni Hludouvici Augusti & Hlotharij Cæsaris, quæ suprascriptam videntur habere rationem.

CAP. I.

Benedictus de sua reclamatione in perpetuum sileat.

II.

De manso quem Gehirfredus Episcopus à Liutrico Comite requirit, ut si Missi nostri invenerint eum justitiam habere, non permittant Liutricum per vestituram Domni Karoli justitiam ejus impedire.

III.

De foreste quam Autharius Comes habere vult, ubi ea priùs non fuisse dicitur, volumus ut Missi oostri rei veritatem inquirant, & juxta quod justum invenerint, ex nostra auctoritate definiant.

IV.

De causa Hruotmundi Comitis, ut ei

liceat hic in palatio sacramentum suum jurare quia propter nostrum servitium sibi constiturum placitum intra patriam observare non licuit.

V.

De duabus feminis quæ indiculos attulerunt interrogandi sunt Heiminus & Manoaldus utrum ecclesiasticæ an fiscales fuissent.

V I.

Odo buticularius de foreste sua interrogandus est.

V I I.

De rebus quas Marchio tradidit filio Bosonis vel aliis hominibus, volumus ut hi quibus traditæ fuerunt, vestituram suam accipiant, & insuper confirmationem.

V I I I.

De rebus quas quædam femina Hildegardi Reginæ tradidit,& portionem quam sibi servavit injustè amisisse dicitur, volumus ut charta traditionis quæratur & inspiciatur, & tunc quid illa habere debeat definiatur.

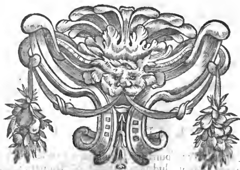
I X.

Querelam quam Helizachar & Heiminus contra Maginarium habent volumus ut Missi nostri secundùm justitiam & æquitatem definiant.

X.

De querela Hildebrandi Comitis, quòd pagenses ejus paravereda dare recusant, volumus ut hoc Missi nostri ab his hominibus qui in eodem comitatu manent, & ea dare non debent, necnon & à vicinis Comitibus inquirant, & si invenerint quòd ipsi ea dandi debitores sunt, ex nostra jussione dare præcipiant.

EXPLICIT LEGILOQVVS.

CAPITVLARIVM

CAPITVLARIVM
LIBRI TRES POSTERIORES,
COLLECTI A BENEDICTO LEVITA.

DE CONGLVTINATIONE ISTORVM & communicatione ſeptem librorum, Capitulorum videlicet dominicorum, qualitérque, quibus, & à quibus collecti, ordinati, atque conſcripti eſſe monſtrantur, ſequens indicat lectio, & qui etiam iſtis panduntur verſiculis.

Quattuor explicitis, lector venerande, libellis,
Qui canonum recitant jura tenenda ſatis,
Quóſque pater quondam collegit nobilis aptè
Anſegiſus ovans ductus amore Dei,
Autcario demum, quem tunc Mogontia ſummum
Pontificem tenuit, præcipiente pio,
Pòſt Benedictus ego ternos Levita libellos
Adnexi, legis quîs recitatur opus;
Quos patet inventos, præfatio pandit ut ipſa,
Diſtinctim titulis ſubpoſitiſque ſuis.
Hos igitur relegens devoto pectore biblos,
Gratanter ſtudeas fundere, poſco, preces,
Quatinus æterno donentur munere cælo
Hæc pia ſanxerunt qui quoque jura piè.

INCIPIT SEQVENTIVM CAPITVLORVM PRÆFATIO.

PRÆCEDENTES quatuor libelli nonnulla glorioſiſſimorum Karoli atque Hludouvici Imperatorum continent capitula, quæ eorum tempore ab Anſegiſo Abbate ſunt collecta atque in prædictis coacta libellis, ſicut in eorundem procemio continetur. Sed quia ab eo nec media, ut rati ſumus, ſunt forſitan inventa vel collecta, neceſſe erat ut à fidelibus ubicunque inveniri potuiſſent quærerentur, & ob recordationem tantorum Principum vel eorundem capitulorum utilitatem coadunarentur, & membranis insererentur, atque à fidelibus memoriæ commendarentur. Quapropter ea quæ ille aut invenire nequivit aut inſerere fortaſſe noluit, & illa quæ poſtmodum à fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ & Pippini

Ivo par. 4 c. 174. Pannormiæ lib. 2. c. 148.

ac Karoli atque Hludouvici didicimus in jamdictis libellis minimè esse inserta, pro Dei omnipotentis amore & sanctæ Dei Ecclesiæ ac servorum ejus atque totius populi utilitate fideliter investigare curavimus, & in tribus subsequentibus libellis distinctè cum titulis suis coadunare, ac Hludouvico Hlothariòque atque Karolo nobilissimis Regibus, filiis scilicet Hludouvici piissimi Imperatoris, habenda & omnium Christianorum fidelibus tradenda scribere non distulimus; ut sciant qualiter juxta normam avi, proavi, ac genitoris, secundùm Domini scilicet voluntatem, sicut & illi fecerunt, clerum & populum sibi commissum, Domino opem ferente, regere mereantur. Hæc verò capitula, quæ in subsequentibus tribus libellis coadunare studuimus, in diversis locis & in diversis scedulis, sicut in diversis synodis ac placitis generalibus edita erant, sparsim invenimus, & maximè in sanctæ Mogontiacensis metropolis Ecclesiæ scrinio à Riculfo ejusdem sanctæ sedis Metropolitano recondita, & demum ab Autcario secundo ejus successore atque consanguineo inventa reperimus, quæ in hoc opusculo tenore suprascripto inserere maluimus. Monemus ergo lectores ut si eadem capitula duplicata vel triplicata repererint, non hoc nostræ imperitiæ reputent; quia, ut diximus, diversis ea in scedulis invenimus; & ob id tam citò hæc emendare nequivimus, sed cunctis scientiæ repletis lectoribus hæc corrigenda dimisimus. Invenimus insuper quædam ex his paria initia habentia & imparem finem; quædam verò pares fines, sed non paria initia; in quibusdam autem minus, & in quibusdam plus. Et propterea illa sic dimisimus sicut invenimus. Precamur etiam omnes ut si deinceps plura ex his invenerint, quæ memoratus Ansegisus non inseruit, nec nos potuimus hactenus invenire, ut ea illis in quarto aut in quinto libello distincta inserere non pigeat; quatinus ipsi ex hoc gratiam Dei habeant, & clerus ac populus eorum utilitatibus non careat, quoniam valde sunt utilia hæc capitula, & scire volentibus oppidò profutura, quæ pro lege tam ecclesiastica quàm & seculari jure firmissimo sunt tenenda. Primo igitur in loco posuimus nonnullos versiculos in laudem prædictorum Principum metricè compositos. Deinde sequuntur capitula primi libelli, subjectis numeris suis, ut faciliùs inveniri possit sententia quæ quæritur. His ita peractis, est in fronte primi libelli posita Zachariæ Papæ epistola omnibus Episcopis ac reliquis ecclesiastici ordinis gradibus & cunctis Ducibus atque Comitibus omnibúsque Deum timentibus per Gallias & Francorum provincias constitutis directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur duo synodales conventus quos sanctæ Romanæ & apostolicæ Ecclesiæ Legatus Bonifacius memoratæ Magontiacensis Ecclesiæ Archiepiscopus vice supradicti Zachariæ Papæ unà cum Karlomanno Francorum Principe canonicè tenuit. Vt agnoscant omnes hæc prædictorum Principum capitula maximè apostolica auctoritate fore firmata. Post ista quoque quæ sequuntur, eadem auctoritate, maxima, ut diximus, ex parte, & omnium Francorum utriusque ordinis virorum assensu sunt roborata. Secundo verò in libello, post capitulorum numerum, prima fronte posita sunt quædam ex lege divina excerpta capitula, sicut ea sparsim in eorum mixta capitulis reperimus; ut omnes hæc capitula legibus

divinis regulísque canonicis concordare non ignorent. Tertio siquidem in libello, post ejusdem libelli capitulorum numerum, quædam ex canonibus à Paulino Episcopo & Albino magistro reliquísque jussione Karoli invictissimi Principis magistris sparsim collecta sunt inserta capitula; & quibusdam interpositis, sequuntur alia regulæ monasticæ congruentia, & demum ea quæ sequuntur ad sanctæ Dei Ecclesiæ servorúmque ejus atque totius Christiani populi utilitatem sunt conscripta capitula, sicut in eodem continentur libello. Precamur quoque lectores omnes cunctósque judices & sapientes ut non ea sinistra interpretatione ullo unquam tempore dignentur exponere, aut quemquam injustè judicare, vel eò quòd non sint quædam ex his juxta regulam grammaticæ artis composita reprehendere; sed pro ipsis Principibus eorúmque & sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, qui hæc eadem simul cum eis tractaverunt, atque pro nobis, qui ea colligere ac describere curavimus, orare studeant; & jamdicta capitula pariter nobiscum illi amplecti, venerari, amare, legibúsque tenere decertent, annuente Domino, ut parem omnes ex hoc mercedem habere mereamur. Amen. FINIT.

INCIPIUNT VERSUS DE PRÆDICTIS PRINCIPIBUS.

Aurea progenies, felici stemmate pollens,
Francorum virtus, perpetuúmque decus,
Pippinus quondam micuit sublimiter, atque
Karlomannus agens quæ placuere Deo.
Censores etenim veri pietatis amore,
Ecclesiæ leges instituere sacras.
Quas dum lector ovans descriptas legerit istic,
Nec minùs & jura posteriora legat.
Hinc Cæsar Karolus, divino munere fretus,
Nobiliter proceres rexit in orbe suos:
Quorum sceptra piis una moderatus habenis,
Cunctorum vicit inclita gesta patrum;
Virtutum gemmis David reliquósque secutus,
Insigni fama fulsit ubique sui.
Quid memorem multas domuit quas denique gentes,
E quîs & remeans clara trophæa tulit?
Nec mirum, coluit dum Regis jussa superni,
Decernens sanctis jura tenenda viris.
Ob quæ promeruit cœlestia scandere regna,
Quæ quoque percepit præmia larga satis.
Inde Hludowicus regno successit avito,
Eximius Princeps, divus & orbis apex:
Augusto nituit sub quo Germania cultu,
Cultori tribuens commoda multa suo.
Pacis amator enim Cæsar, pietatis & almæ,
Consuluit populis, plebibus atque suis.

Scilicet ut Regum renovans sancita priorum,
Prudenter titulos adderet ipse pios.
Quapropter moriens penetravit sidera cæli,
Solvens præcelso cantica digna Deo.
Ex quo persequitur soboles veneranda per orbem
Ipsius, insigni nomine digna patris.
Hludouvicus enim fluvii cis littora Rheni
Imperat, & gentes comprimit ecce feras.
Necnon Hlotharius parili ditione positus,
Francorum Cæsar sceptra tremenda vehit.
Tum Karolus regnum Francorum sorte retentat,
Nomen avi referens auxiliante Deo.
Nos quibus illa tenent terni quæ jura libelli,
Obtulimus scripta, semper habenda sibi.
Quorum norma docet jugiter nos vivere rectè,
Et studiis Domino rite placere piis.
Hæc resecant pravos æquo moderamine mores,
Vivendi normam contribuendo piis.
Namque patrant multi funestas sæpe rapinas,
Nonnulli violant templa dicata Deo.
Sunt alii scelerum fœdati labe suorum,
Fistula quos omnes commemorare nequit.
Sed cohibet tales legum censura sacrarum,
Decretísque vetat ista patrare piis.
Ergo duces laudare decet per carmina fortes,
Munere virtutum qui micuere sacro:
Francia sub quorum sceptris tutissima mansit,
Libertate vigens, colla superba terens;
Quam variæ gentes dominam timuere severam,
Utpote quas armis cepit ovando suis.
Unde sibi nomen meruit, decus atque perenne,
De victis populis celsa trophæa ferens.
Cælestis patriæ donati munere Reges
Exultant jugiter, & sine fine canunt;
Alta poli cujus subierunt culmina cæli,
Quos devota chelys jam resonavit ovans.
Felices nimiùm quos aula beata receptans,
Cælicolis junxit civibus ipsa libens.
Non ibi jam metuunt furvas nocuásque tenebras,
Quin potiùs vera lucis amœna vident.
Sic evangelici testatur pagina bibli,
Quòd mundi lumen sit Deus altitonans.
Hoc jubar exhilarat superorum corda virorum,
Inradiánsque procul nubila tetra fugat.
Hoc etiam vatum cecinit pulcherrimè quidam.
Olim quòd Dominus lusit amanda Deus.

Cui decus & virtus, laus & veneratio semper,
Imperiumque manet cuncta per æva sacrum,
Ipse tibi tribuat prolixa tempora pacis,
Credita qui plebi fersque talenta tibi.

INCIPIVNT CAPITVLA QVINTI LIBELLI.

1. *Epistola Zachariæ Papæ Francis & Gallis directa.*
2. *Synodus cum actibus suis jussione apostolica à sancto Bonifacio & Francorum Episcopis sub Karlomanno Duce habita anno incarnationis dominicæ* DCCXLII.
3. *Item altera synodus à supradictis Episcopis ac Principe apostolica auctoritate Kalendas Martias Liptinas habita.*
4. *De fide catholica & primo præcepto legis.*
5. *De pace & concordia servanda.*
6. *De eo qui à Presbytero non baptizato baptizatus est.*
7. *De eo qui filiastrum aut filiastram ante Episcopum tenuerit.*
8. *De his qui propter faidam in alias patrias fugiunt.*
9. *De incestis.*
10. *De ecclesiasticis viris.*
11. *De Presbyteris & Clericis, ut Archidiaconus eos convocet ad synodum.*
12. *De eo qui Misso Episcopi contradixerit vel Presbytero aut Clerico incestuosum.*
13. *De his qui res ecclesiasticas verbo Domni Regis tenent.*
14. *Vt Presbyteri qui vicos vel Ecclesias tenent, ceram vel alios census ad matrem civitatis Ecclesiam persolvant, sicut consuetudo fuit.*
15. *De emunitatibus servandis.*
16. *De justitiis faciendis.*
17. *De ecclesiasticis viris qui se reclamantes ad palatium veniunt.*
18. *De muliere quæ sine licentia viri sui velum in caput miserit.*
19. *De eo qui filiastram suam contra voluntatem ipsius dederit viro ingenuo vel servo.*
20. *De femina ingenua quæ servum acceperit.*
21. *De eo qui habet mulierem legitimam, si frater ejus adulteraverit cum ea.*
22. *Vt Sacerdotes vel Clerici ad secularia negotia, relicto Episcopo suo, non convolent.*
23. *Vt Presbyteri & Diaconi præter Episcopum nihil agant.*
24. *De eo qui oblata dederit vel acceperit præter Episcopi jussionem.*
25. *Cum excommunicatis non licere communicare.*
26. *De eo qui Ecclesiam Dei conturbat.*
27. *De monachis, ut in civitate vel regione qualibet Episcopo suo subjecti sint.*
28. *Vt Clericus in Ecclesia in qua prætitulatus est permaneat.*
29. *Vt Episcopus curam monasteriorum gerat.*
30. *De eo qui excommunicatus pro suo neglecto fuerit.*
31. *Vt Presbyteri rem Ecclesiæ non vendant.*
32. *Vt manumissiones in Ecclesia celebrentur.*
33. *De defensoribus Ecclesiarum ab Imperatore poscendis.*
34. *Vt nullus sacerdos canones ignoret.*
35. *Quid de Presbyteris criminosis, de quibus adprobatio non est, agendum sit.*
36. *De sacerdotum purgatione.* Ex Capitulis Domni Karoli.
37. *De eo qui confitetur de crimine.*
38. *De usuris.*
39. *De Comitibus, ut ministris Ecclesiæ in suis ministeriis adjutores sint.*
40. *De ordinatione Presbyterorum.*
41. *De Presbyteris, qualiter Ecclesiæ introitum consequantur.*
42. *De non cogendo bibere.*
43. *De Presbyteris, à quibus per Ecclesias constituantur.*
44. *De honore pro Ecclesiis dando.*
45. *De decimis dispensandis.*
46. *De Ecclesiis vel altaribus immeliorandis.*
47. *De Ecclesiis vel altaribus ambiguis.*
48. *De linteis altaribus præparandis.*
49. *De parrochianis alterius Presbyteri.*
50. *De parrochia alterius Presbyteri.*
51. *De termino Ecclesiarum.*
52. *De rebus Presbyterorum.*
53. *De pœnitentibus non cogendis vinum bibere.*
54. *De Presbyteris, à quibus se caveant.*
55. *De Presbyteris qui agenda in domiciliis celebraverint.*
56. *De prædicatione vel capitulis Presbyterorum.*
57. *De eucharistia.*
58. *De ampullis tribus in Cœna Domini habendis.*

59. *Vt omnes Clerici Episcopis suis subjecti sint.*
60. *De ordine sacerdotum.*
61. *De eo qui non confitetur Dei Verbum passum carne.*
62. *De modo excommunicationis, tam de Clericis, quàm de laicis.*
63. *De his qui à synodo vel à suo Episcopo damnati sunt.*
64. *De Episcopis vel quibuslibet ex clero.*
65. *De die dominica, qualiter observanda est.*
66. *De ignotis angelorum nominibus.*
67. *De mulieribus, ne ad altare accedant.*
68. *De Episcopis ordinandis vel quibuslibet ex clero.*
69. *De maleficis vel incantatoribus.*
70. *De negotio Clericorum inter se.*
71. *De conspiratione Clericorum vel monachorum seu laicorum.*
72. *De fide sanctæ Trinitatis prædicanda.*
73. *De his qui se convertunt ad Deum.*
74. *De his qui non sunt bonæ conversationis.*
75. *De his qui cum excommunicato communicaverunt.*
76. *De subjectione Presbyterorum.*
77. *De Clericis ecclesiastici ordinis.*
78. *De falsis nominibus sanctorum.*
79. *De uxore à viro dimissa.*
80. *De oblatis pauperum.*
81. *De jejuniis à sacerdotibus constitutis.*
82. *De his qui contra naturam peccant.*
83. *De nominibus recitandis.*
84. *De canonum institutis à Presbyteris non ignorandis.*
85. *De sacerdotibus contra decretalia agentibus.*
86. *De fide Presbyterorum ab Episcopis discutienda.*
87. *De Presbyteris in Ecclesiis constituendis ab Episcopis, & non ab aliis.*
88. *De villis novis & Ecclesiis in eis noviter constitutis.*
89. *De Presbyteris qui feminas in domibus habent.*
90. *De scriptoribus.*
91. *De incestuosis.*
92. *De communicatione fidelium.*
93. *De confugio ad Ecclesiam.*
94. *De admonitione sacerdotum.*
95. *De prædicatione ad plebem.*
96. *De eruditione filiorum à parentibus vel patrinis.*
97. *De Ecclesiis antiquitus constitutis.*
98. *De his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis constituunt vel de Ecclesiis eiciunt.*
99. *De Ecclesiis inter coheredes divisis.*
100. *De manso ad Ecclesiam dato.*
101. *De his qui decimas dare nolunt nisi à se redimantur.*
102. *De testibus ad rem quamlibet discutiendam.*
103. *De causa ebrij hominis, & de ejus testimonio, & de placito Comitis.*
104. *De hoc si Presbyteri sanctum chrisma dederint ad judicium subvertendum.*
105. *De placito Centenarij.*
106. *De raptu viduarum.*
107. *De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.*
108. *De observatione præceptorum dominicorum.*
109. *De locis jamdudum sacris & nunc spurcitia fœdatis.*
110. *De commutationibus utilibus permanendis, inutilibúsque delendis.*
111. *De Ecclesiæ consecratione in qua mortuorum cadavera sunt sepulta.*
112. *De officio laicorum.*
113. *De stultorum voto solvendo.*
114. *De non prodendo à Presbyteris crimen Episcopi.*
115. *De parrochianis alterius Presbyteri.*
116. *De manus impositione & resolutione canonica.*
117. *De pœnitente cujus crimẽ pervulgatum est.*
118. *De pœnitentibus qui eucharistiam acceperint in infirmitate positi.*
119. *De remedio pœnitentiæ, & quòd absolutio pœnitentum per manus impositionem Episcoporum supplicationibus fiat. Propter quod necesse est ut reatus peccatorum ante ultimum diem sacerdotali supplicatione solvatur, etiamsi, periculo mortis urgente, statim post acceptionem pœnitentia & reconciliatio subsequatur.* Ex epistola Papæ Leonis ad Theodorum Forojuliensem Episcopum.
120. *Item de pœnitentum absolutione, ut per manus impositionem Episcoporum vel sacerdotum precibus fiat.*
121. *Vt pœnitens ostensis pœnitentiæ fructibus ad communionem recipiatur.*
222. *Vt pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, super caput cilicium à sacerdote consequantur.*
123. *Vt omni tempore jejunij manus pœnitentibus à sacerdote imponatur.*
124. *Vt lapsi per manus impositionem Episcopi absolvantur.*
125. *Vt pœnitentes communicent qui ante reconciliationem moriuntur.*

191. *De servo Ecclesiæ in furto comprehenso.*
192. *De his qui Clericum injuriaverint. Ex Concilio Autissiodorensi.*
193. *Ut homicidis vel ceteris reis qui legibus mori debent, si ad Ecclesiam confugerint, nullus eis victus detur.*
194. *De decimis per jussionem Episcopi dispensandis.*
195. *Qualiter de latronibus faciendum sit.*
196. *De perjuriis.*
197. *De latronibus justè peremptis, & de hominibus injustè punitis.*
198. *De nonis & decimis vel censu Ecclesiarum.*
199. *De tributariis Ecclesiarum.*
200. *Ut sacramentum pro gildonia non fiat.*
201. *Ut iterantibus nullus impedimentum faciat.*
201. *De teloneis forbannitis.*
203. *Ut mancipia non sine testibus vendantur.*
204. *Qualiter de Comitibus vel de Vassis dominicis justitias non facientibus agendum sit.*
205. *De his qui pretium pro faida recipere & justitiam facere nolunt.*
206. *De latronibus bis per membra & tertiò per vitam puniendis.*
207. *Decretale precum quorundam Episcoporum.*
208. *Quòd res Ecclesiarum vota sint fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum; quibus non solum conlata conservanda, sed etiam alia augenda sunt.*
209. *De conlatis Ecclesiæ dividendis.*
210. *De ordinatione servorum.*
211. *De personis à quibus non sunt res accipiendæ.*
212. *Ut nullus Presbyter aliqua cupiditate quemquam tonsurare suadeat.*
213. *De Presbyteris constituendis.*
214. *De mansis uniuscujusque Ecclesiæ.*
215. *De Presbyteris uniuscujusque Ecclesiæ.*
216. *De sacris vasis Ecclesiæ ad pignus datis.*
217. *De Ecclesiis destructis, vel de nonis & decimis.*
218. *De Presbyteris qui feminas in domibus habent.*
219. *De Presbyteris qui pro chrismate in Cœna Domini veniebant.*
220. *De prædicatione & confirmatione Episcoporum.*
221. *De pueris tondendis & puellis velandis.*
222. *De feminis viros amittentibus.*
223. *De raptis & de earum raptoribus.*
224. *De puellis raptis necdum desponsatis.*
225. *De desponsatis & ab aliis raptis.*
226. *De his qui virginibus Deo dicatis se sociant.*
227. *De puellis, quo tempore velentur.*
228. *De examinatione sanctæ crucis non facienda.*
229. *De pabulo verbi divini nuntiando.*
230. *De homicidiis in Ecclesiis vel in atriis earum perpetratis.*
231. *De injuriis in Ecclesiis sacerdotum factis.*
232. *De viduis & pupillis & pauperibus.*
233. *De raptu viduarum.*
234. *De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.*
235. *Ut omnis homo liber potestatem habeat ubicunque voluerit res suas dare pro salute animæ suæ.*
236. *De homicidiis prohibendis.*
237. *Quid in compositionem wirgildi dari non debeat.*
238. *De raptu alienarum sponsarum.*
239. *De falsis testibus convincendis.*
240. *De concordia Episcoporum & Comitum.*
241. *De latronibus, homicidis, adulteris, incestuosis sub magna districtione coërcendis.*
242. *De invasione aliorum rerum.*
243. *Pro qua re in præsentiam Regis venire quis debeat.*
244. *Ne noviter conversi citò ad aliqua mittantur exercenda negotia.*
245. *Quid de his agendum sit qui, gratia fugiendi debitum servitium, seculum relinquunt.*
246. *Quid tempore famis ac cujuslibet tribulationis agendum sit.*
245. *Ut infra patriam arma non portentur. Et qualiter discordantes ad pacem cogantur redire.*
248. *De armaturis & bruniis habendis.*
249. *De his qui judiciis Scabinorum adquiescere nolunt.*
250. *Quòd Regi & senioribus tantùm fidelitas per sacrametum promitti debeat. Et ut cetera sacramenta legaliter fiant.*
251. *Ut si conspirationes factæ fuerint, triplici ratione judicentur.*
252. *Qualiter de testibus agendum sit, qualésque ad testimonium adducantur.*
253. *Quales personæ ad causas discutiendas & terminandas eligi debeant.*
254. *De teloneis quæ de mercatis & navigiis vel aliis, aut quæcunque injustè exiguntur, quid fieri debeat.*
255. *De his qui ex seculo ad monasteria converti volunt.*
256. *De hominibus pauperibus liberis, ut à potentioribus*

potentioribus non opprimantur injustè.

257. *De Ecclesiis sive sanctis noviter inventis.*

258. *Vt heribannus absque personarum acceptione fideliter ab omnibus exigatur.*

259. *De hominibus vel feminis liberis qui cum fiscalinis se conjungunt.*

260. *Vt oratio dominica & symbolum & lex seu capitula Regum diligenter intellegantur.*

261. *De occasione Clericorum & sacerdotum atque monachorum.*

262. *De damnis in immunitatibus factis.*

263. *De furibus infra emunitatem retentis quid agendum sit.*

264. *De locis ad claustra Canonicorum facienda.*

265. *De emptione, tempore messis, causa cupiditatis & turpis lucri.*

266. *De stabilitate Episcoporum vel Clericorum.*

267. *De Ecclesiis vel altaribus ambiguis.*

268. *De ebrietate.*

269. *De admonitione ad Comites pro utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ.*

270. *De admonitione ad laicos pro honore ecclesiastico conservando.*

271. *De admonitione ad Episcopos vel Comites pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.*

272. *De operibus in restaurationem Ecclesiarum adimplendis.*

273. *De Comitibus, ut ministris Ecclesiæ in suis ministeriis adjutores sint.*

274. *Vt de incestuosis & his qui decimas non dant, ab Episcopis & Presbyteris, & de neglegenter viventibus, vuadij non accipiantur.*

275. *De Ecclesiis destructis.*

276. *De his qui nonas & decimas dare neglexerunt.*

277. *De his qui restaurationes Ecclesiarum neglegunt.*

278. *De his qui agros dominicatos ideo neglegunt ut nonas exinde non persolvant.*

279. *Vt intellegatur in quo facto immunitas frangatur.*

280. *De justitiis generalibus.*

281. *De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.*

282. *De eo qui in testimonium assumitur, qualis esse debeat.*

283. *De heribannatoris conjecto.*

284. *De colonis & fiscalinis.*

285. *De falsis testibus.*

286. *De hominibus ad mortem dijudicatis, & postea eis vita concessa, si justitias quæsierint.*

287. *De homine cui post judicium vita concessa est, si justitiam reddere noluerit.*

288. *De liberis hominibus qui ad mallum venire cogendi sunt.*

289. *De testibus, ad testimonium dicendum qualiter adhibeantur.*

290. *De justitia cujuslibet à nullo quolibet dilatanda.*

291. *De nimium blasphemis latronibus.*

292. *De testibus ad rem quamlibet discutiendam eligendis.*

293. *De placito Centenarij.*

294. *De placitis à Missis dominicis Comitibus notum faciendis.*

295. *De uxoribus defunctorum, quam partem conlaborationis post obitum maritorum accipere debeant.*

296. *De falsis testibus convincendis.*

297. *De terra tributaria.*

298. *De terra censali.*

299. *De observatione præceptorum dominicorum.*

300. *De eo qui propriam derelinquit uxorem, vel sine culpa interficit, & aliam ducit.*

301. *De liberis hominibus qui proprium non habent, sed in terra dominica resident, ad testimonium non recipiendis.*

302. *De Presbyteris, Diaconibus, & reliquis ex clero.* Canones sancti Silvestri & aliorum LXXXIV. Episcoporum.

303. *Ex Capitulis Domni Karoli, qualiter ex factis aut mansis vel quartis servitium agatur.*

304. *Vt Episcopi incestos emendent & corrigant.*

305. *Vt ea conserventur quæ in placitis & synodis Pippinus Rex constituit.*

306. *De eo qui à servo alieno aliquid comparaverit.*

307. *Vt Ecclesiarum negotia à judice continuò audiantur.*

308. *Vt judex criminosum discutiens non antè sententiam proferat capitalem quàm aut reus ipse confiteatur aut per innocentes testes convincatur.*

309. *Vt qui socij criminis sunt, non admittantur testes.*

310. *De nuptiis incestis prohibendis.*

311. *Vt de absentibus non judicetur.*

312. *Vt clementior severiori præferatur sententia.*

313. *Vt qui de se confessus est, super alium non credatur.*

314. *De testimonio unius hominis non accipiendo.*

INCIPIT LIBELLUS QUINTUS.

Epistola Zachariæ Papæ Francis & Gallis directa.

I. ZAcharias Papa universis Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, Abbatibus, cunctis etiam Ducibus, Comitibus, omnibúsque Deum timentibus per Gallias & Francorum provincias constitutis. Referente nobis reverentissimo atque sanctissimo fratre nostro Bonifacio Episcopo quòd dum synodus adgregata esset in provincia vestra juxta nostram commonitionem, mediantibus filiis nostris Pippino & Karlomanno Principibus vestris, peragente etiam vice nostra Metropolitano Bonifacio, Dominus inluminasset corda vestra cum Principibus vestris in prædicationem ejus, ut omnibus commonitionibus ejus obediretis, & falsos & schismaticos & homicidas & fornicarios à vobis expelleretis sacerdotes, omnipotenti Deo nostro gratias egimus, & pro vobis incessanter sumus orantes, ut qui cœpit in vobis opus bonum, perficiat usque in finem. Obsecramus enim omnes vos coram Deo ut ejus commonitionibus firmiter obediatis. Ipsum enim vice nostra in partibus illis ad prædicandum constitutum habemus, ut vos, Deo propitio, ad viam perducat rectitudinis, & à cunctis facinoribus salvi esse possitis. Habuistis enim, peccatis facientibus, nunc usque falsos & erroneos sacerdotes. Vnde & cunctæ paganæ gentes vobis pugnantibus prævalebant, quia non erat differentia inter laicos & sacerdotes, quibus pugnare licitum non est. Qualis enim victoria datur ubi sacerdotes una hora dominica pertractant mysteria & Christianis dominicum porrigunt corpus pro suarum animarum redemptione, & pòst Christianos, quibus hoc ministrare debuerant, aut paganos, quibus Christum prædicare, propriis sacrilegísque manibus necant; præcipuè dicente eis Domino: *Vos estis sal terræ. Quòd si sal evanuerit, in quo condietur? Ad nihilum valet ultrà nisi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus.* Et dum hæc ita sint, & tales in vobis fuerint sacerdotes, quomodo victores contra vestros inimicos esse poteritis? Nam si mundos & castos ab omni fornicatione & ho-

micidio liberos habueritis sacerdotes, ut sacri præcipiunt canones, & nostra vice prædicat præfatus Bonifacius frater noster, & ei in omnibus obedientes exiteritis, nulla gens vestrum ante conspectum stabit; sed corruent ante faciem vestram omnes paganæ gentes, & eritis victores; insuper & bene agentes, vitam possidebitis æternam. Vos autem, carissimi fratres, qui estis veri sacerdotes, vel sub regali disciplina constituti, sic vosmetipsos exhibete ut certè ministros Dei & dispensatores mysteriorum Dei, ut non vituperetur ministerium vestrum, ne fiat in vobis sicut scriptum est: *Erit, sicut populus, sic sacerdos.* Et si hoc fuerit, qualis vobis erit ab hominibus laus, aut qualis à Deo expectatur retributio? Sed sic vos corrigite ut veri sacerdotes. Et tales ad sacerdotium perducite ut & vobis & illis testimonium maneat bonum ab his qui foris sunt, quatinus ab hominibus vobis adquiratis laudem, & à Deo mercedis præmium in æterna beatitudine percipere mereamini, eò quòd per vos ad Christi perducti sunt rectam fidem, innoxios habentes sacerdotes. Ad synodum namque omni anno convenite ad pertractandum de unitate Ecclesiæ; ut si quid adversi acciderit, radicitus amputetur, & Dei Ecclesia maneat inconcussa. Bene valete.

Incipit synodus cum actibus suis jussione apostolica à sancto Bonifacio & Francorum Episcopis sub Karlomanno Duce habita anno incarnationis dominicæ DCCXLII.

Capitulare an. 742. Capitulare Pippini an. 744. Ivo par. 13. c. 19.

II. In nomine Domini nostri Iesu Christi. Ego Karlomannus Dux & Princeps Francorum anno ab incarnatione Christi DCCXLII. XI. videlicet Kalendas Maias, cum consilio servorum Dei & optimatum meorum, Episcopos qui in regno meo sunt cum Presbyteris ad Concilium & synodum pro timore Christi congregavi, id est, Bonifacium Archiepiscopum, & Burchardum, & Regemfridum, & Vuiztanum, & Vuitbaldum, & Dadanum, & Eddanum, ac reliquos Episcopos, cum Presbyteris eorum, ut mihi consilium dedissent quomodo lex Dei & ecclesiastica religio recuperetur, quæ in diebus prætæritorum Principum dissipata corruit, & qualiter populus Christianus ad salutem animæ pervenire possit, & per falsos sacerdotes deceptus non pereat. Et per consilium sacerdotum & optimatum meorum ordinavimus per civitates Episcopos, & constituimus super eos Archiepiscopum Bonifacium, qui est Missus sancti Petri. Statuimúsque per annos singulos synodum congregari, ut nobis præsentibus canonum decreta & Ecclesiæ jura restaurentur, & religio Christiana emendetur. Et fraudatas pecunias Ecclesiarum Ecclesiis restituimus & reddidimus. Falsos verò Presbyteros & adulteros vel fornicatores Diaconos & Clericos de pecuniis Ecclesiarum abstulimus & degradavimus & ad pœnitentiam coëgimus. Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hostem pergere omnino prohibemus, nisi illis tantummodo qui propter divinum ministerium, Missarum scilicet sollemnia adimplenda & sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt; id est, unum vel duos Episcopos cum capellanis Presbyteris Princeps secum habeat, & unusquisque Præfectus unum Presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus judicare & indicare pœnitentiam possit. Necnon & illas venationes & silvaticas vagationes cum canibus omnibus servis Dei interdiximus. Similiter ut acceptores & falcones non habeant. Decrevimus quoque juxta sanctorum canones ut unusquisque Presbyter in parrochia habitans Episcopo subjectus sit illi in cujus parrochia habitat, & semper in quadragesima rationem & ordinem ministerij sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus & ordine Missarum, Episcopo reddat & ostendat. Et quandocunque jure canonico Episcopus circumeat parrochiam populos ad confirmandos, Presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum cum collectione & adjutorio populi qui ibi confirmari debet. Et in Cœna Domini semper novum chrisma ab Episcopo quærat. Vt Episcopo testis adsistat castitatis & vitæ & fidei & doctrinæ illius. Statuimus etiam ut secundùm cautelam omnes undecunque supervenientes ignotos Episcopos vel Presbyteros ante probationem synodalem in ecclesiasticum ministerium non admitteremus. Decrevimus quoque ut secundùm canones unusquisque Episcopus in sua parrochia sollicitudinem habeat, adjuvante Grafione qui defensor Ecclesiæ est, ut populus Dei paganias non faciat; sed ut omnes spurcitias gentilitatis abiciat & respuat, sive profana sacrificia mortuorum, sive sortilegos vel divinos, sive phylacteria & auguria, sive incantationes, sive hostias immolatitias, quas stulti homines juxta

Ivo par. 13. c. 19.

Ecclesias ritu pagano faciunt sub nomine sanctorum martyrum vel confessorum Domini, & suos sanctos ad iracundiam provocantes, sive illos sacrilegos ignes quos nedfratres vocant, sive omnes, quæcunque sunt, paganorum observationes diligenter prohibeant. Statuimus similiter ut si post hanc synodum, quæ fuit XI. Kalendas Maias, unusquisque servorum Dei vel ancillarum Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, ut in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua. Et si ordinatus Presbyter sit, duos annos in carcere permaneat, & antea flagellatus & scorticatus videatur; & post Episcopus adaugeat. Si autem Clericus vel monachus in hoc peccatum ceciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, vertentem annum ibi pœnitentiam agat. Similiter & nonnanes velatæ eadem pœnitentia contineantur, & radantur omnes capilli capitis ejus. Decrevimus quoque ut Presbyteri vel Diaconi non sagis, laicorum more, sed casulis utantur ritu servorum Dei. Et nullus in sua domo mulierem habitare permittat. Et ut monachi & ancillæ Dei monasteriales juxta regulam sancti Benedicti cœnobia vel xenodochia sua ordinare, gubernare, & vivere studeant, & vitam propriam degere secundùm prædicti patris ordinationem non neglegant.

Item altera synodus à supradictis Episcopis ac Principe apostolica auctoritate Kalendas Martias Liptinas habita.

Capitulare an. 743. Capitulare Pippini an. 744. c. 6. III. Modò in hoc synodali conventu, qui congregatus est Kalendas Martias in loco qui dicitur Liptinas, omnes venerabiles sacerdotes Dei & Comites & Præfecti prioris synodi decreta consentientes firmaverunt, seque ea implere velle & observare promiserunt. Et omnis ecclesiastici ordinis clerus, Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi, cum reliquis Clericis, suscipientes antiquorum patrum canones, promiserunt se velle ecclesiastica jura moribus & doctrinis & ministerio recuperare. Abbates verò & monachi receperunt regulam sancti patris Benedicti ad restaurandam normam regularis vitæ. Fornicatores namque & adulteros, qui sancta loca vel monasteria antè tenentes coinquinaverunt, præcepimus inde tollere & ad pœnitentiam redigere. Et si post hanc definitionem in crimen fornicationis vel adulterij ceciderint, prioris synodi judicium sustineant. Similiter & monachi & nonnæ. Statuimus quoque cum consilio servorum Dei & populi Christiani, propter imminentia bella & persecutiones ceterarum gentium quæ in circuitu nostro sunt, ut sub precario & censu aliquam partem ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata solidus, id est, duodecim denarij ad Ecclesiam vel monasterium reddantur; eo modo ut si moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit; & iterum, si necessitas cogat aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & rescribatur novum. Et omnino observetur ut Ecclesiæ vel monasteria penuriam & paupertatem non patiantur quorum pecunia in precario præstita sit. Sed si paupertas cogat, Ecclesiæ & domui Dei reddatur integra possessio. Similiter præcipimus ut juxta decreta canonum adulteria & incesta matrimonia, quæ non sunt legitima, prohibeantur, & emendentur Episcoporum judicio; & ut mancipia Christiana paganis non tradantur. Decrevimus quoque, quod & pater meus antè præcipiebat, ut qui paganas observationes in aliqua re fecerit, multetur & damnetur quindecim solidis.

De fide catholica & primo præcepto legis.

IV. Primò omnium admonemus ut fides catholica ab Episcopis & Presbyteris diligenter legatur omnique populo prædicetur. Hoc enim primum præceptum Domini Dei omnipotentis est in lege: *Audi Israël quia Dominus Deus tuus Deus unus est.* Et ut ille diligatur ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima, & ex tota virtute. *Vide suprà lib. 1. c. 58.*

De pace & concordia servanda.

V. Ut pax sit & concordia & unanimitas cum omni populo Christiano, inter Episcopos, Abbates, Comites, judices, & omnes ubique seu majores seu minores personas: quia nihil Deo sine pace placet, nec munus sanctæ oblationis ad altare; sicut in evangelio ipso Domino præcipiente legimus. Et ut est illud secundum mandatum in lege: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Item in evangelio: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Et iterum: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* In hoc enim præcepto discernuntur filij Dei & filij diaboli: quia filij diaboli semper dissensiones & discordias movere satagunt, filij

autem Dei semper paci & dilectioni student. *Ibid. cap. 59.*

De eo qui à Presbytero non baptizato baptizatus est.

Capitulare an. 757. c. 9. Ivo par. 1. c. 175. VI. Si quis baptizatus est à Presbytero non baptizato, & sancta Trinitas in ipso baptismo invocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit. Impositione verò manus indiget. Georgius Episcopus Romanus & Iohannes Sacellarius sic senserunt.

De eo qui filiastrum aut filiastram ante Episcopum tenuerit.

VII. Si quis filiastrum aut filiastram suam ante Episcopum ad confirmationem tenuerit, separetur ab uxore sua, & alteram non accipiat. Similiter & mulier alterum non accipiat. Georgius sensit.

Capitulare an. 757. c. 12.
Isaac tit. 11. c. 1.
Regino lib. 2. c. 218.
Burchard. lib. 17. c. 22.
Fulbert. epist. 33.
Ivo par. 9. c. 80.
Gratian. 30. q. 1. c. 2. *Si quis filiastrum.*

De his qui propter faidam in alias patrias fugiunt.

Capitulare an. 757. c. 18. Regino lib. 2. c. 221. VIII. Qui propter faidam fugiunt in alias patrias, & dimittunt uxores suas, nec ille vir nec illa femina accipiant alterum conjugium. Georgius sensit.

De incestis.

Capitulare an. 756. c. 1. Capitulare an. 757. c. 19. Isaac tit. 4. c. 1. Regino lib. 2. c. 222. IX. Si homo incestum commiserit cum Deo sacrata, aut cum matre sua, aut cum matrina sua de fonte aut confirmatione, aut cum matre & filia, cum duabus sororibus, aut cum matris filia, aut cum sororis filia, aut cum nepta, aut cum consobrina, aut subrina, aut cum amita vel matertera, aut cum his quibus canones prohibent copulari, de istis criminibus pecuniam suam perdat, si habuerit. Et si hæc emendare noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum donet. Et si fecerit, sexaginta solidos Domno Regi componat, usque dum ipse homo se correxerit. Et si pecuniam non habuerit, si liber est, mittatur in carcerem usque satisfactionem. Si autem servus aut libertus est, vapuletur plagis multis. Et si dominus suus eum permiserit ampliùs in talem lapsum cadere, ipse sexaginta solidos Domno Regi componat. De reliquis verò propinquis juxta constituta sanctorum patrum & juxta decreta canonum judicetur.

De ecclesiasticis viris.

X. Si ecclesiastici viri supradicta facinora commiserint, si honorabilis persona fuerit, perdat honorem suum; minores verò vapulentur, aut in carcerem mittantur. Capitulare an. 756. c. 2. Capitulare an. 757. c. 20.

De Presbyteris & Clericis, ut Archidiaconus eos convocet ad synodum.

XI. De Presbyteris & Clericis sic ordinavimus, ut Archidiaconus Episcopi eos ad synodum convocet. Et si quis ire contempserit, tunc Comes, jussione Episcopi monitus, eum distringere faciat, ita ut ipse Presbyter aut defensor suus sexaginta solidos componat, & ad synodum postea velit nolit veniat, & Episcopus ipsum Presbyterum vel Clericum juxta canonicam auctoritatem dijudicari faciat. Solidi verò sexaginta de ipsa causa in sacellum Domni Regis veniant. Capitulare an. 755. c. 3. Capitulare an. 757. c. 21.

De eo qui Misso Episcopi contradixerit vel Presbytero aut Clerico incestuosum.

XII. Si aliqua persona per violentiam Presbytero aut Clerico vel Misso Episcopi incestuosum contradixerit, tunc Comes ipsam personam per fidejussores positam ante Regem faciat venire unà cum Missis Episcopi. Et Domnus Rex ita eos distringat ut ceteri emendentur. Capitulare an. 756. c. 5.

De his qui res ecclesiasticas verbo Domni Regis tenent.

XIII. Vt illi homines qui res ecclesiasticas per verbum Domni Regis tenent, sic ordinatum est, ut illas Ecclesias unde sunt, vel illas domos episcopij vel monasterij cujus esse noscuntur, juxta quod de ipsis rebus tenent, emendare debeant, & illos census vel illas decimas ac nonas ibidem dare pleniter debeant sicut eis ad Vernum ordinavimus. Et qui hoc non fecerit, ipsas res perdat. Ibid. c. 4.

Vt Presbyteri qui vicos vel Ecclesias tenent, ceram vel alios census ad matrem civitatis Ecclesiam persolvant, sicut consuetudo fuit.

XIV. Vt hi qui illos vicos vel illas Ecclesias tenent, illos census vel illam ceram quæ longo tempore ad illud episcopium reddiderunt, modò sic ordinavimus ut sic faciant. Et qui hoc non fecerit, sexaginta solidos componat. Ibid. c. 5.

De emunitatibus servandis.

XV. Vt emunitates pleniter conservatæ sint. Ibid. c. 8.

Capitulare an. 755. c. 19. 28.

De justitiis faciendis.

XVI. Vt omnes justitias faciant, tam publici, quàm ecclesiastici. Et si aliquis homo ad palatium venerit pro causa sua, & antea suo Episcopo suisque ministris Capitulare an. 755. c. 19. Capitulare an. 756. c. 9.

quæ ecclesiastica sunt, & quæ secularia suo Comiti non innotuerit in mallo ante Rachinburgios, aut si causa sua ante Comitem in mallo fuit & ante Rachinburgios, & hoc sustinere noluerit quod ipsi legitimè judicaverint, si pro istis causis ad palatium venerit, vapuletur. Et si major persona est, legem exinde faciat.

De ecclesiasticis viris qui se reclamantes ad palatium veniunt.

Capitulare an. 755. c. 10. Capitulare an. 756. c. 10. XVII. Si ecclesiastici viri ad palatium venerint de eorum causis se reclamare, nisi super eorum seniore, vapulent, nisi senior suus eos pro causa sua transmiserit.

De muliere quæ sine licentia viri sui velum in caput miserit.

XVIII. Mulier si sine comiato viri sui velum in caput miserit, si viro suo placet, recipiat eam iterum ad conjugium.

Capitulare an. 757. c. 3.
Regino lib. 2. c. 126.
Burchard. lib. 9. c. 47.
Ivo par 8. c. 185. & par. 9. c. 124.
Gratian. 33. q. 5. c. 3. *Mulier.*

De eo qui filiastram suam contra voluntatem ipsius dederit viro ingenuo vel servo.

Capitulare an. 757. c. 4. Isaac tit. 11. c. 2. XIX. Si quis homo filiastram suam contra voluntatem ipsius & matris & parentum dederit viro ingenuo aut ecclesiastico vel servo, & illa noluerit habere ipsum, & reliquerit eum, potestatem habeant parentes illius dare illi alium maritum. Et si jam maritum habet, non separetur.

De femina ingenua quæ servum acceperit.

XX. Si femina ingenua acceperit servum, sciens quòd servus esset, habeat eum. Vna enim lex erit & viro & feminæ.

Capitulare an. 757. c. 5.
Burchard. lib. 9. c. 27.
Ivo par. 8. c. 52. & 165.
Gratian. 29. q. 2. c. 5. *Si femina.*

De eo qui habet mulierem legitimam, si frater ejus adulteraverit cum ea.

Capitulare an. 757. c. 8. Isaac tit. 3. c. 1. Regino lib. 2. c. 216. Burchard. lib. 17. c. 17. Ivo par. 8. c. 256. XXI. Si quis homo habens mulierem legitimam, si frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater vel illa femina qui adulterium perpetraverunt, interim quod vivunt, nunquam habeant ampliùs conjugium. Ille verò cujus uxor fuit, si vult, potestatem habet uxorem accipere aliam.

Vt sacerdotes vel Clerici ad secularia negotia, relicto Episcopo suo, non convolent.

Vide infrà lib. 1. c. 28. XXII. Quòd non oporteat sacerdotes vel Clericos habentes adversùs invicem negotia proprium Episcopum relinquere & ad secularia negotia convolare.

Vt Presbyteri & Diaconi præter Episcopum nihil agant.

XXIII. Presbyteri & Diaconi præter Episcopum nihil agere pertentent. Canon 40. Apostol.

De eo qui oblata dederit vel acceperit præter Episcopi jussionem.

XXIV. Si quis oblata dederit vel acceperit præter Episcopum vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema sit.

Concil. Gang. c. 8.
Regino lib. 2 c. 286.
Burchard. lib. 11. c. 21.
Gratian. 16. q. 1. c. 57. *In canonibus.*

Cum excommunicatis non licere communicare.

XXV. Cum excommunicatis non licere communicare. Nec cum his qui per domos conveniunt, devitantes orationes Ecclesiæ, simul orandum est. Ab alia Ecclesia non suscipiendus est qui in alia minimè congregatur.

Concil. Antioch. c. 2.
Isaac tit. 9. c. 1.
Regino lib. 2. c. 397.
Burchard. lib. 11. c. 34.
Ivo par. 14. c. 98.

De eo qui Ecclesiam Dei conturbat.

XXVI. Si quis Ecclesiam Dei conturbare & sollicitare persistit, tanquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.

De monachis, ut in civitate vel regione qualibet Episcopo suo subjecti sint.

XXVII. Monachos per unamquamque civitatem aut regionem subjectos esse Episcopo suo, & quietem diligere, & intentos esse tantummodo jejunio & orationi, in locis quibus renuntiaverunt seculo permanentes. Nec ecclesiasticis verò nec secularibus negotiis communicent, vel in aliquo sint molesti, propria monasteria deserentes, nisi fortè eis præcipiatur, propter opus necessarium, ab Episcopo civitatis. Concil. Chalced. c. 4. Concil. Parif. VI. lib. 1. c. 28.

Vt Clericus in Ecclesia in qua prætitulatus est permaneat.

XXVIII. Clericum permanere oportet in Ecclesia cui in initio ab Episcopo prætitulatus est ac sortitus est, & ad quam confugit quasi ad potiorem. Hoc autem refutantes, statuimus revocari debere ad suam Ecclesiam in qua primitus ordinatus est, & ibi tantummodo ministrare. Si quis hanc diffinitionem transgressus fuerit, decrevit sancta synodus à proprio gradu recedere. Concil. Chalced. c. 10. Isaac tit. 10. c. 1.

Vt Episcopus curam monasteriorum gerat.

18 q. 2. c. 17. *Monasteria.* XXIX. Episcopum convenit civitatis competentem monasteriorum providentiam gerere.

De eo qui excommunicatus pro suo neglecto fuerit.

XXX. Si quis excommunicatus fuerit pro suo neglecto, & tempore excommunicationis suæ ante audientiam communicare præsumpserit, ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam.

Isaac tit. 9. c. 2.
Regino lib. 2. c. 403.
Burchard. lib. 1. c. 200.
Gratian. 11. q. 3. c. 19. *Placuit universo.*

Vt Presbyteri rem Ecclesiæ non vendant.

XXXI. Placuit ut Presbyteri non vendant rem Ecclesiæ ubi sunt constituti, nescientibus Episcopis suis. *Vide infrà lib. 7. cap. 27.*

Concil. Carthag. c. 33.
Regino lib. 1. c. 347.
Burchard. lib. 3. c. 178.
Ivo par. 3. c. 239.
Gratian. 12. q. 2. c. 51. *Placuit ut Presbyteri.*

Vt manumissiones in Ecclesia celebrentur.

Codex canon Eccles. Afric. c. 64. 82. XXXII. Manumissiones in Ecclesia sunt celebrandæ.

De defensoribus Ecclesiarum ab Imperatore poscendis.

Ibid. c. 97. Capitula Karoli Calvi tit. 46. c. 2. XXXIII. Defensores Ecclesiarum adversùs potentias secularium vel divitum ab Imperatore sunt poscendi.

Vt nullus sacerdos canones ignoret.

Dl. 38. c. 4. *Nulli.* XXXIV. Nulli sacerdoti liceat canones ignorare.

Quid de Presbyteris criminosis, de quibus adprobatio non est, agendum sit.

Capitulare an. 799. Hincmar. ep. 48. c. 1. XXXV. Et hoc nobiscum magno studio pertractandum est, quid de illis Presbyteris criminosis, unde adprobatio non est, & semper negant, faciendum sit. Nam hoc sœpissime à nobis & progenitoribus atque antecessoribus nostris ventilatum est, sed non ad liquidum hactenus definitum. Vnde ad consulendum patrem nostrum Leonem Papam sacerdotes nostros mittimus. Et quicquid ab eo vel à suis perceperimus, vobis, unà cum illis quos mittimus, renuntiare non tardabimus. Vos interdum vicissim tractate adtentiùs quid ex his vobiscum constituamus unà cum prædicti sancti patris institutionibus, ut murmur cesset populi, & nos his satisfacientes, inlæsi, Domino auxiliante, ab utrisque maneamus.

SEQVITVR CONSTITVTIO MEMORATA.

De Sacerdotum purgatione. Ex Capitulis Domni Karoli.

XXXVI. Omnibus vobis visu aut auditu notum esse non dubitamus quòd sœpissime, suadente antiquo hoste, sacerdotibus crimina diversa obiciantur. Sed quoniam qualiter ex eis ab his rationabilis examinatio & satisfactio fiat, licèt tempore bonæ memoriæ Domni genitoris nostri Pippini sive priscis temporibus à sanctis patribus & à reliquis bonæ devotionis hominibus sœpissime ventilatum fuerit, nos tamen pleniter & ad liquidum definitum reperire minimè quivimus. Nostris quippe temporibus idipsum à sanctis Episcopis & reliquis sacerdotibus & ceteris ecclesiasticæ dignitatis ministris nostris in regnis seu in aliis Deo degentibus, nobísque unà cum eis agentibus, sœpissime propter multas & nimias reclamationes quæ ex hoc ad nos ex diversis partibus venerunt ventilatum est. Sed qualiter consultu Domni & patris nostri Leonis Apostolici, ceterorúmque Romanæ Ecclesiæ Episcoporum & reliquorum sacerdotum, sive orientalium & Græcorum Patriarcharum, & multorum sanctorum Episcoporum & sacerdotum, necnon & nostrorum Episcoporum omnium, ceterorúmque sacerdotum ac Levitarum auctoritate & consensu, atque reliquorum fidelium & cunctorum Consiliariorum nostrorum consultu definitum est, vobis omnibus utriusque ordinis ministris scire volumus. Statutum est namque ratione & necessitate ac auctoritate prædicta consultu omnium ut quotienscunque cuiquam sacerdoti crimen imponitur, si ipse accusator talis fuerit ut recipi debeat; quia quales ad accusationem sacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expressum est. Si autem, ut dictum est, ille accusator, qui canonicè est recipiendus, eum cum legitimo numero verorum & bonorum testium adprobare in conspectu Episcoporum poterit, tunc canonicè dijudicetur. Et si culpabilis inventus fuerit, canonicè damnetur. Si verò eum suprascripto prætextu adprobare ipse accusator minimè poterit, & hoc canonicè definiatur. Ipse ergo sacerdos si suspiciosus aut incredibilis suo Episcopo aut reliquis suis consacerdotibus sive bonis & justis de suo populo vel de sua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut in prædicta suspicione remaneat, cum tribus aut quinque vel septem bonis ac vicinis sacerdotibus, exemplo Leonis Papæ, qui duodecim

Capitulare I. an. 805. c. 7. Hincmarus ibid. Isaac tit. 11 c. 3 Ivo par. 6. c. 419. Gratian. 2. q. 5. c. 19. *Omnibus.*

duodecim Presbyteros in sua purgatione habuit, vel eo ampliùs, si suo Episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi inesse perspexerit, & cum aliis bonis & justis hominibus, se sacramento coram populo super quatuor evangelia dato purgatum Ecclesiæ reddat. Si quis autem scire desiderat quales testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, & quid de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus reperire poterit.

De eo qui confitetur de crimine.

XXXVII. Manifestum est confiteri eum de crimine qui indulto & delegato judicio purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest utrum in præsenti examine omnia quæ dicta sunt de eo comprobentur, cùm ipsa absentia pro confessione constat.

Bonifac. I. ep. 2.
Hincmar. ep. 54.
Burchard. lib. 1. c. 161.
Ivo par. 5. c. 271. & par. 6. c. 338.
Gratian. 3. q. 9. c. 10. *Decernimus.*

De usuris.

Decreta Leonis I. c. 3. XXXVIII. Vsuram non solùm Clerici sed nec laici Christiani exigere debent.

De Comitibus, ut ministris Ecclesiæ in suis ministeriis adjutores sint.

XXXIX. Comites ministris Ecclesiæ eorúmque ministeriis, ut hoc pleniùs & de nostris & de se & de suis hominibus obtinere possint, adjutores in omnibus fiant. Et quicunque prima & secunda vice de his à Comite admonitus non se correxerit, volumus ut per eundem Comitem ejus neglegentia ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in nostro Capitulari continetur subire cogatur.

De ordinatione Presbyterorum.

XL. Vt Presbyteri non ordinentur priusquam examinentur. Et ut ante ordinationem pleniter & studiosissimè instruantur qualiter se à vitiis cavere debeant, & qualiter subditos doceant; ne torpentes vel bebetes in doctrina sancta vel vitio malæ famæ, eorum neglectu, vel aliqua mala similitudine, quod absit, aspergantur: quoniam detractio sacerdotum ad Christum pertinet, cujus & ministri vel nuntii esse dicuntur, quia nimis graviter peccant qui sacerdotes & ministros Christi detrahunt. Quoniam, testante evangelica tuba, melius est unicuique ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris, quàm scandalizet unum de pusillis, Christi videlicet ministris. Et alibi: *Qui vos recipit, me recipit; & qui vos spernit, me spernit.* Et ut hoc detractionis & scandali peccatum omnes summopere caveant obnixè monemus, & coram Deo testamur, & sicut Dei fideles rogamus, ne Christi detrahant ministros. Similiter & Christi Domini nostri ministros & sacerdotes nostrósque magistros monemus ne locum subditis tribuant detrahendi, quia qui detrahit fratrem suum, bomicida est; & pejor legitur esse detractio quàm fornicatio. Ideo monemus & præcipuè rogamus ne fiat, ne absque gladio aut vulnere corporis aliquo quisquam homicida inveniatur. Et sicut de hominibus corporaliter occisis judicare decrevimus, sic & de illis qui ex hoc detractionis scelere detecti coram nobis fuerint peragi Domino annuente decernimus; ut pax Ecclesiarum, in quantum Dominus auxilium dederit, in finibus & regionibus nobis à Deo commissis nulla turbetur tempestare detractionum atque bellorum.

De Presbyteris, qualiter Ecclesiæ introitum consequantur.

XLI. Vt nullus Presbyter ad introitum Ecclesiæ exenia donet. Vide suprà lib. 1. c. 140.

De non cogendo bibere.

XLII. Vt nemini liceat alium cogere ad bibendum. *Vide suprà lib. 1. cap. 138.*

De Presbyteris, à quibus per Ecclesias constituantur.

XLIII. Vt nullus laicus Presbyterum in Ecclesiam mittere vel de Ecclesia eicere præsumat nisi per consensum Episcopi. Ibid. c. 141.

De honore pro Ecclesiis dando.

XLIV. Vt Episcopi prævideant quem honorem Presbyteri pro Ecclesiis suis senioribus tribuant. Ibid c. 142.

De decimis dispensandis.

XLV. Vt decimæ in potestate Episcopi sint, qualiter à Presbyteris dispensentur. *Vide suprà lib. 1. cap. 143.*

De Ecclesiis vel altaribus meliorandis.

XLVI. Vt Ecclesia vel altaria meliùs constituantur. Et ut nullus Presbyter annonam vel fœnum in Ecclesiam mittere præsumat. *Vide suprà lib. 1. cap. 144.*

De Ecclesiis vel altaribus ambiguis.

XLVII. Vt Ecclesiæ vel altaria quæ ambigua sunt de consecratione consecrentur. *Vide suprà lib. 1. cap. 145.*

De linteis altaribus præparandis.

XLVIII. Vt Presbyteri per parrochias suas feminis prædicent ut linteamina altaribus præparent. Ibid. c. 146.

De parrochianis alterius Presbyteri.

Vide suprà lib. 2. c. 147. & infrà c. 215. hujus libri.

XLIX. Vt nullus Presbyter alterius parrochianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad Missam recipiat.

De parrochia alterius Presbyteri.

L. Vt nullus Presbyter in alterius Presbyteri parrochia, eo inconsulto, Missam cantare præsumat, nisi in itinere fuerit; nec decimam ad alterum pertinentem audeat recipere. *Vide suprà lib.* 1. *cap.* 148.

De termino Ecclesiarum.

LI. Vt terminum habeat unaquæque Ecclesia de quibus villis decimas recipiat. *Vide suprà lib.* 1. *cap.* 149.

De rebus Presbyterorum.

LII. Vt unusquisque Presbyter res quas post diem consecrationis adquisierit propriæ Ecclesiæ relinquat. *Vide suprà lib.* 1. *cap.* 150.

De pœnitentibus non cogendis vinum bibere.

Isaac tit. 1. c. 1. Regino lib. 1. c. 259.

LIII. Vt nullus Presbyter aut laicus pœnitentem cogat vinum bibere aut carnem manducare, nisi ad præsens pro ipso unum vel duos denarios juxta qualitatem pœnitentiæ dederit. *Vide suprà lib.* 1. *cap.* 151.

De Presbyteris, à quibus se caveant.

LIV. Vt nullus Presbyter cartas scribat, nec conductor sui senioris existat. *Vide suprà lib.* 1. *cap.* 152.

De Presbyteris qui agenda in domiciliis celebraverint.

LV. Statutum est ut si quis Presbyter in domicilis agenda celebraverit sine licentia & consilio sui Episcopi, honore sacerdotali privetur.

De prædicatione vel capitulis Presbyterorum.

LVI. Vt unusquisque Presbyter capitula habeat de majoribus vel de minoribus vitiis, per quæ cognoscere valeat vel prædicare subditis suis ut se caveant ab insidiis diaboli. *Vide suprà lib.* 1. *cap.* 154.

De eucharistia.

LVII. Vt Presbyter eucharistiam habeat paratam; ut quando quis infirmaverit, aut parvulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur. *Vide suprà lib.* 1. *cap.* 155.

De ampullis tribus in Cœna Domini habendis.

LVIII. Vt Presbyter in Cœna Domini tres ampullas secum deferat, unam ad chrisma, aliam ad oleum ad catechumenos inunguendos, tertiam ad infirmos unguendos juxta sententiam apostolicam; ut quando quis infirmatur, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, unguentes eum oleo in nomine Domini. *Vide suprà lib.* 1. *cap.* 156.

Vt omnes Clerici Episcopis suis subjecti sint.

LIX. Vt omnes Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi sub potestate Episcopi maneant.

De ordine sacerdotum.

LX. Vt nullus Presbyter præsumat in alia parrochia baptizare nec Missas celebrare sine jussione Episcopi in cujus parrochia est. Et omnes Presbyteri ad Concilium Episcopi conveniant. Et si hoc quod superiùs comprehensum est facere contempserint, secundùm canonicam institutionem judicentur tam ipsi quàm & defensores eorum.

De eo qui non confitetur Dei Verbum passum carne.

LXI. Si quis non confitetur Dei Verbum passum carne, & crucifixum carne, & mortem carne gustasse, factúmque primogenitum ex mortuis, secundùm quod vita est & vivificator ut Deus, anathema sit.

De modo excommunicationum, tam de Clericis, quàm de laicis.

LXII. Si quis Presbyter ab Episcopo suo degradatus vel excommunicatus fuerit, & ipse per contemptum postea aliquid de suo officio sine comiato facere præsumpserit, & postea ab Episcopo correptus & excommunicatus fuerit; qui cum ipso communicaverit scienter, sciat se esse excommunicatum similiter. Quicunque Clericus vel laicus aut femina incestum commiserit, & ab Episcopo suo correptus se emendare noluerit, & ab ipso excommunicatus fuerit, qui postea cum ipso communicaverit, similiter excommunicetur. Et ut sciatis qualis sit modus istius excommunicationis, in Ecclesiam non debet intrare, nec cum ullo Christiano cibum vel potum sumere; nec ejus munera quisquam accipere debet, vel osculum porrigere, nec in oratione se jungere, nec salutare, antequam ab Episcopo suo sit reconciliatus. Quòd si aliquis se reclamaverit quòd injustè sit excommunicatus, licentiam habeat ad metropolitanum Episcopum venire, ut ibidem secundùm canonicam institutionem dijudicetur; & interim suam excommunicationem custodiat. Quòd si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus hoc minimè emendare potuerit, Regis judicio exilio condemnetur.

Capitulare an. 755. c. 9. Isaac tit 9. c. 9. Regino lib. 2. c. 410. Burchard. lib. 2. c. 179. Ivo par. 6. c. 224.

De his qui à synodo vel à suo Episcopo damnati sunt.

LXIII. Hæc verò per singula capitula in statutis Nicæni Concilij legere potestis, seu in aliis sanctorum patrum synodalibus edictis, & in Antiocheno Concilio, quòd hi qui damnati sunt à synodo vel à suo Episcopo, & postea ministrare præsumunt, præcipitur ut nullus audeat eis communicare. Si quis verò eis communicat, simili sententiæ subjaceat sicut & damnatus. *Vide suprà lib. 1. cap. 7.*

De Episcopis vel quibuslibet ex clero.

LXIV. Item in eodem Concilio, ut Episcopus vel quilibet ex clero sine consilio vel litteris Episcoporum vel Metropolitani non audeant regalem dignitatem pro suis causis clamare; sed in communi Episcoporum Concilio causa eorum examinetur. *Ibid. cap. 10.*

De die dominica, qualiter observanda est.

LXV. Item in eodem Concilio præcipitur ut à vespera usque ad vesperam dies dominica servetur. *Ibid. cap. 15.*

De ignotis angelorum nominibus.

LXVI. Item in eodem Concilio præcipitur ut ignota angelorum nomina nec fingantur nec nominentur, nisi illorum quos habemus in auctoritate. Hi sunt, Michaël, Gabriel, Raphaël. *Ibid. cap. 16.*

De mulieribus, ne ad altare accedant.

LXVII. Item in eodem Concilio, quòd non oporteat mulieres ad altare ingredi. *Ibid. cap. 17.*

De Episcopis ordinandis vel quibuslibet ex clero.

Suprà lib. 1. cap. 19. LXVIII. Item in Concilio Chalcedonensi, quòd non oporteat Episcopum aut quemlibet ex clero per pecunias ordinare: quia utrique deponendi sunt, & qui ordinat, & qui ordinatur, necnon & qui mediator est inter eos. Item de eadem re in canonibus Apostolorum. *Si quis Episcopus aut Presbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur ipse & ordinator ejus, & à communione abscidantur.*

De maleficis vel incantatoribus.

LXIX. Item in eodem Concilio, ut coclearij, malefici, incantatores, & incantatrices fieri non sinantur, quos in Simone mago Dominus terribiliter damnavit. *Ibid. cap. 21.*

De negotio Clericorum inter se.

LXX. Item in eodem Concilio, ut si Clerici inter se negotium aliquod habuerint, à suo Episcopo dijudicentur, non à secularibus. *Ibid. cap. 28.*

De conspiratione Clericorum vel monachorum seu laicorum.

LXXI. Item in eodem Concilio, ut nec Clerici nec monachi nec laici conspirationem vel insidias contra pastorem suum faciant. *Ibid. cap. 29.*

De fide sanctæ Trinitatis prædicanda.

LXXII. In Concilio Carthaginensi. Primò omnium necesse est ut fides sanctæ Trinitatis, & incarnationis Christi, passionis, resurrectionis, & ascensionis in cœlos, diligenter omnibus prædicetur. *Ibid. cap. 32.*

De his qui se convertunt ad Deum.

LXXIII. Item in eodem, de his qui in periculo constituti sunt, & convertunt se ad Deum, ut canonicè inquirantur de reconciliatione, & canonicè reconcilientur. *Ibid. cap. 34.*

De his qui non sunt bonæ conversationis.

LXXIV. Item in eodem, ut illi qui non sunt bonæ conversationis, & eorum vita est accusabilis, non audeant Episcopos vel majores natu accusare. *Ibid. cap. 35.*

De his qui cum excommunicato communicaverunt.

LXXV. Item in eodem, ut qui excommunicato præsumptiosè quis communicaverit, excommunicetur & ipse. *Ibid. cap. 36.*

De subjectione Presbyterorum.

LXXVI. Item in eodem Concilio infra dua capitula, ut nullus Presbyter contra Episcopum suum superbire audeat. *Ibid. cap. 37.*

De Clericis ecclesiastici ordinis.

LXXVII. Item in eodem, ut Clerici ecclesiastici ordinis, si culpam incurrerint, apud ecclesiasticos judicentur, & non apud seculares. *Ibid. cap. 38.*

De falsis nominibus sanctorum.

LXXVIII. Item in eodem, ut falsa nomina martyrum & incertæ sanctorum memoriæ non venerentur. *Ibid. cap. 41.*

De uxore à viro dimissa.

LXXIX. Item in eodem, ut nec uxor à viro dimissa alium accipiat virum vivente viro suo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore. *Ibid. cap. 42.*

De oblatis pauperum.

LXXX. In Concilio Gangrensi, ut nulli liceat oblationes quæ ad pauperes pertinent rapere vel fraudare. *Ibid. cap. 46.*

De jejuniis à sacerdotibus constitutis.

LXXXI. Item in eodem, ut eccle-

siastica à sacerdotibus jejunia constituta sine necessitate rationabili non solvantur. *Ibid. cap. 47.*

De his qui contra naturam peccant.

LXXXII. In Concilio Ancyrano. Si inventi sunt inter vos qui cum quadrupedibus, aut cum consanguineis usque ad septimum geniculum, vel masculis contra naturam peccant, dura & districta pœnitentia sunt coërcendi. Quapropter Episcopi & Presbyteri, à quibus judicium pœnitentiæ injungitur, conentur omnimodis hoc malum à consuetudine prohibere vel abscidere. *Ibid. cap. 48.*

De nominibus recitandis.

LXXXIII. Item ejusdem, ut nomina publicè non recitentur ante preces sacerdotales. *Ibid. cap. 52.*

De canonum institutis à Presbyteris non ignorandis.

LXXXIV. Item ejusdem, ut nulli sacerdoti liceat ignorare sanctorum canonum instituta. *Ibid. cap. 53.*

De sacerdotibus contra decretalia agentibus.

LXXXV. Item ejusdem, ut si quis sacerdotum contra constituta decretalium præsumptiosè egerit, & corrigi noluerit, ab officio suo submoveatur. *Ibid. cap. 56.*

De fide Presbyterorum ab Episcopis discutienda.

LXXXVI. Vt Episcopi diligenter discutiant per suas parrochias Presbyterorum fidem & baptisma catholicum & Missarum celebrationes, ut fidem rectam teneant & baptisma catholicum observent, & Missarum preces bene intellegant, & ut psalmi dignè secundùm divisiones versuum modulentur, & dominicam orationem ipsi intellegant & omnibus prædicent intelligendam, ut quisque sciat quid petat à Deo. Et ut *Gloria Patri* cum omni honore apud omnes cantetur, & ipse sacerdos cum sanctis angelis & populo Dei communi voce *Sanctus, sanctus, sanctus* decantet. Et omnimodis dicendum est Presbyteris & Diaconibus ut arma non portent, sed magis confidant in defensione Dei quàm in armis. *Vide suprà lib. 1. cap. 66.*

De Presbyteris in Ecclesiis constituendis ab Episcopis, & non ab aliis.

LXXXVII. Statutum est ut sine auctoritate vel consensu Episcoporum Presbyteri in quibuslibet Ecclesiis nec constituantur nec expellantur. Et si laici Clericos probabilis vitæ & doctrinæ Episcopis consecrandos suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione eos reiciant. *Ibid. cap. 84.*

De villis novis & Ecclesiis in eis noviter constitutis.

LXXXVIII. De villis novis & Ecclesiis in eis noviter constitutis, ut decimæ de ipsis villis ad easdem Ecclesias conferantur. *Ibid. cap. 87.*

De Presbyteris qui feminas in domibus habent.

LXXXIX. Sancitum est ab Episcopis de Presbyteris qui feminas secum indiscretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis suspicione denotantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur. *Ibid. cap. 92.*

De scriptoribus.

XC. Vt scribæ vitiosè non scribant. *Ibid. cap. 105.*

De incestuosis.

XCI. De incestuosis, ut canonicè examinentur, & nec propter alicujus amicitiam quidam relaxentur, quidam verò constringantur. *Ibid. cap. 111.*

De communicatione fidelium.

XCII. Vt omnes fideles communicent, & ad Missas perspectent sine aliqua occasione. *Ibid. cap. 132.*

De confugio ad Ecclesiam.

XCIII. Si quis ad Ecclesiam confugium fecerit, in atrio ipsius Ecclesiæ pacem habeat, nec sit ei necesse Ecclesiam ingredi; & nullus eum inde per vim abstrahere præsumat; sed liceat confiteri quod fecit, & inde per manus bonorum hominum ad discussionem in publico perducatur. *Ibid. cap. 134.*

De admonitione sacerdotum.

XCIV. Vt sacerdotes admoneant populum ut eleemosynam dent & orationes faciant pro diversis plagis quas assiduè pro peccatis nostris patimur. *Ibid. cap. 159.*

De prædicatione ad plebem.

XCV. Vt ipsi sacerdotes, unusquisque secundùm ordinem suum, prædicare & docere studeant plebem sibi commissam. *Ibid. cap. 160.*

De eruditione filiorum à parentibus vel patrinis.

XCVI. Vt parentes filios suos, & patrini eos quos de fonte lavacri suscipiunt, erudire summopere studeant; illos, quia eos genuerunt, & eis à Domino dati sunt; & istos, quia pro eis fidejussores existunt. *Suprà lib. 2. cap. 46.*

De Ecclesiis antiquitus constitutis.

XCVII. Vt Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decimis nec ulla possessione priventur. *Ibid. cap. 47.*

De his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis constituunt vel eiciunt.

Capitulare an. 819. tit. 1. c. 1. Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 11. & tit. 46. c. 1. & 2. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 43. Hincmar. Laudun. in epist. ad Rem. pag. 342. Regino lib. 1. c. 141.

XCVIII. De his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis suis constituunt, vel de Ecclesiis eiciunt, & ab Episcopo vel à quolibet Misso dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum nostrum revuadiare cogantur, & per fidejussores ad palatium nostrum venire jubeantur; & tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut aut illum bannum persolvant aut aliam harmiscaram sustineant. *Vide Addit. IV. cap. 95.*

De Ecclesiis inter coheredes divisis.

Capitulare an. 819. tit. 1. c. 2. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 44. Regino lib. 1. c. 242. Burchard. lib. 3. c. 41. Ivo par. 3. c. 45. Gratian. 16. q. 7. c. 35. Considerandum.

XCIX. De Ecclesiis quæ inter coheredes divisæ sunt consideratum est quatinus si secundùm providentiam & admonitionem Episcopi ipsi coheredes eas voluerint tenere, & honorare faciant. Si autem hoc contradixerint, ut in Episcopi potestate maneat utrum eas ita consistere permittat, aut reliquias exinde auferat. Et ubi ad nostrum beneficium Ecclesiæ pertinentes ita divisæ inventæ fuerint, ut describantur, & nobis renuntietur. *Ibid. cap. 96.*

De manso ad Ecclesiam dato.

Capitulare an. 819. tit. 1. c. 4. Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 11. Regino lib. 1. c. 17.

C. De uno manso ad Ecclesiam dato, de quo aliqui homines contra statuta sibi servitium exigunt, quicunque pro hac causa accusatus fuerit, Comes vel Missi hoc quod inde subtractum est Presbyteris cum sua lege restituere faciant. *Ibid. cap. 98. 163.*

De his qui decimas dare nolunt nisi à se redimantur.

Capitulare an. 819. tit. 1. c. 7. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 8. Regino lib. 1. c. 49. Burchard. lib. 3. c. 134. Ivo par. 3. c. 100. Gratian 16. q. 7. c. 6. Decimas.

CI. De decimis quas populus dare non vult nisi quolibet modo ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est ne fiat. Et si quis contemptor inventus fuerit, & nec Episcopum nec Comitem audire voluerit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur. Ceteri verò distringantur ut inviti Ecclesiæ restituant quod voluntariè dare neglexerunt. *Ibid. cap. 101. 167.*

De testibus ad rem quamlibet discutiendam.

CII. Vt quandocunque testes ad rem quamlibet discutiendam quærendi atque eligendi sunt, à Misso nostro & Comite in cujus ministerio de re qualicunque agendum est tales eligantur quales optimi in ipso pago inveniri possint. Et non liceat litigatoribus per præmia falsos testes adducere, sicut hactenus fieri solebat. *Suprà lib. 3. cap. 78.*

De causa ebrij hominis, & de ejus testimonio, & de placito Comitis.

CIII. Vt nullus ebrius suam causam in mallo possit conquirere nec testimonium dicere. Nec placitum Comes habeat nisi jejunus. *Suprà lib. 3. cap. 38.*

De hoc si Presbyteri sanctum chrisma dederint ad judicium.

CIV. Vt Presbyter qui sanctum chrisma donaverit ad judicium subvertendum, postquam de gradu suo depositus fuerit, manum amittat. *Ibid. cap. 55.*

De placito Centenarij.

CV. Vt nullus homo in placito Centenarij neque ad mortem nec ad libertatem suam amittendam aut ad res reddendas vel mancipia judicetur. Sed isti aut in præsentia Comitis vel Missorum nostrorum judicentur. *Ibid. cap. 79.*

De raptu viduarum.

CVI. Qui viduam intra primos triginta dies viduitatis vel invitam vel volentem sibi copulaverit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, in triplo componat. Vel si invitam eam duxit, legem suam ei componat, illam verò ulteriùs non adtingat. *Suprà lib. 4. cap. 17.*

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

CVII. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, & vuirgildum proximis ejus persolvat. *Ibid. cap. 18.*

De observatione præceptorum dominicorum.

CVIII. De observatione præceptorum nostrorum & immunitate præcipimus ut ita observentur sicut à nobis & ab antecessoribus nostris constitutum est. *Ibid. cap. 51.*

De locis jamdudum sacris & nunc spurcitia fœdatis.

CIX. De locis jamdulum sacris & nunc spurcitia fœdatis, ut juxta possibilitatem in antiquum statum reformentur. *Ibid. cap. 53.*

De commutationibus utilibus permanendis, inutilibúsque delendis.

CX. Vbicunque commutationes tam tempore nostro quàmque genitoris nostri legitimæ & rationabiles atque utiles inter Ecclesias Dei factæ sunt, permaneant. Vbicunque verò inutiles & incommodæ atque inrationabiles factæ sunt, dissolvantur, & recipiat unusquisque quod dedit.

Capitulare II. an. 814. c. 1. Capitulare an. 819. tit. 1. c. 5. Capitula Karoli Calvi tit. 37. c. 6. & tit. 45. c. 8.

Vbi verò mortua manus interjacet, aut alia quælibet causa, quæ rationabilis non esse videatur, inventa fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiam perferatur.

De Ecclesiæ consecratione in qua mortuorum cadavera sunt sepulta.

Burchard. lib. 3. c. 38. CXI. Ecclesiam in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur sanctificare non licet. Sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsa corpora, & rasis vel lotis lignis ejus, reædificetur. Si hæc consecrata prius fuit, Missas in ea celebrare licet; si tamen fideles fuerint qui in ea sepulti sunt.

De officio Laicorum.

Burchard. lib. 8 c. 87. Ivo par. 7. c. 105. CXII. Laicus non debet in Ecclesia lectionem recitare, nec alleluya dicere, sed psalmum tantùm aut responsoria sine alleluya.

De stultorum voto solvendo.

CXIII. Episcopo licet votum solvere, si vult.

De non prodendo à Presbyteris crimen Episcopi.

CXIV. Presbytero non licet peccatum Episcopi prodere, quia super eum est.

De parrochianis alterius Presbyteri.

CXV. Vt nullus Presbyter alterius parrochianum, nisi in itinere fuerit, nec decimam ad alterum pertinentem audeat recipere. *Vide suprà cap. 49.*

De manus impositione & resolutione canonica.

CXVI. Vt nemo sacerdotum populi sibi peccata confitentium sine auctoritate canonum judicare præsumat. Et ut quando unicuique quisquam sacerdos sibi scelera sua confitenti juxta prædictum canonicum modum pœnitentiam tribuit, si comam dimiserit aut habitum mutaverit, manus ei secundùm canonicam auctoritatem imponat cum orationibus quæ in Sacramentario ad dandam pœnitentiam continentur. Si verò occultè & sponte confessus fuerit, occultè faciat. Et si publicè ac manifestè convictus aut confessus fuerit, publicè ac manifestè fiat, & publicè coram Ecclesia juxta canonicos pœniteat gradus. Post peractam verò secundùm canonicam institutionem pœnitentiam occultè vel manifestè, canonicè reconcilietur, & manus ei cum orationibus quæ in Sacramentario ad reconciliandum pœnitentem continentur imponatur; ut divinis precibus & miserationibus absolutus à suis facinoribus esse mereatur: quoniam sine manus impositione nemo absolvitur ligatus. Et ideo Dominus & magister noster discipulis suis ac successoribus eorum ligandi ac solvendi dedit potestatem, ut peccatores ligandi habeant potestatem, & pœnitentiam condignè agentes absolvi atque peccata cum divina invocatione dimitti queant. Nec mirum hoc. Quia si homines suis servis dant potestatem de subditis ligandi & solvendi vel nocendi & adjuvandi apud se, quanto magis dominus omnium hominum hanc potestativè potestatem præpositis sanctæ Ecclesiæ dedit dicens: *Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta erunt. & reliqua.*

De pœnitente cujus crimen pervulgatum est.

CXVII. In Concilio Carthaginensi de eadem re præcipitur ut si cujusquam pœnitentis publicum & vulgatissimum crimen est, quod universam commoverit Ecclesiam, ante absidam manus ei imponatur. Et alibi in canonibus vel in decretalibus Leonis Papæ præcipitur de eadem re, ut absolutio pœnitentum per manus impositionem Episcoporum supplicationibus fiat. & reliqua multa talia & horum similia. Concil. Carthag. 3. c. 32. Halitgar. lib. 3. c. 11. Isaac tit. 1. c. 3. Regino lib. 1. c. 289. Burchard. lib. 19. c. 40. Decreta Leonis I. c. 47. & ep. 79. c. 6. & 91. c. 2.

De pœnitentibus qui eucharistiam acceperint in infirmitate positi.

CXVIII. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

Concil. Carthag. 4. c. 78.
Isaac tit. 1. c. 4.
Regino lib. 1. c. 112.
Burchard. lib. 18. c. 23.
Ivo par. 15. c. 10.

De remedio pœnitentiæ, & quòd absolutio pœnitentum per manus impositionem Episcoporum supplicationibus fiat. Propter quod necesse est ut reatus peccatorum ante ultimum diem sacerdotali supplicatione solvatur, etiamsi, periculo mortis urgente, statim post acceptionem pœnitentiæ & reconciliatio subsequatur. Ex epistola Papæ Leonis ad Theodorum Forojuliensem Episcopum.

CXIX. Multiplex misericordia Dei ita lapsis humanis subvenit ut non solùm per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, & qui regenerationis dona violarunt, proprio se judicio condemnantes, ad remissionem criminum perveniant; sic divinæ voluntatis præsidiis ordinatis ut S. Leo ep. 91. Gratian di. 1. de pœnit. c. 49 Multiplex.

indulgentiam Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeant obtinere. Mediator enim Dei & hominum Dominus Iesus Christus hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem ut & confitentibus pœnitentiæ sanctionem darent, & ab eadem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Cui utique operi incessabiliter ipse Salvator intervenit, qui nunquam his abest, sicut ipse ait; *Ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* Qua de re innuitur ut si quid per servitutem nostram bono ordine & grato impletur effectu, non ambigamus per Spiritum sanctum nobis fuisse donatum. Si autem aliquis eorum pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo, munere indulgentiæ præsentis exciderit, & priusquam ad constituta remedia perveniat temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non recepit consequi exutus carne non poterit. Idcirco necesse est nos eorum qui obierint merita actúsque discutere, cùm Dominus noster, cujus judicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotum impleri ministerio non sivit, suæ justitiæ reservavit, ita potestatem suam timeri volens ut hic terror omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit nemo non metuat. Multùm enim utile ac necessarium est ut peccatorum reatus ante ultimum diem sacerdotali supplicatione solvatur. His autem qui tempore necessitatis, periculis urgentibus, præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conversio, dicente Dei spiritu per Prophetam: *Cùm conversus ingemueris, tunc salvus eris.* Et alibi: *Dic iniquitates tuas prior, ut justificeris* Item: *Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio.* In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec se accusantium gemitus lacrymásque negligere, cùm ipsam pœnitendi affectionem ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: *Ne fortè det illis Deus pœnitentiam, ut resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.*

Gratian. 26. q. 6. c. 10. *His qui.*

Item de pœnitentum absolutione, ut per manus impositionem Episcoporum vel sacerdotum precibus fiat.

CXX. Si quis in periculo vel pace aut infirmitate pœnitentiam acceperit, si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus eucharistia. *Vide infrà cap. 140. istius libri.* Isaac tit. 1. c. 5.

Vt pœnitens ostensis pœnitentiæ fructibus ad communionem recipiatur.

CXXI. Vt pœnitens ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione percipiat. Ibid. c. 6.

Vt pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, super caput cilicium à sacerdote consequantur.

CXXII. Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impositionem manus super caput & cilicium à sacerdote, sicut ubique constitutum est, consequantur. *Vide infrà lib. 7. cap. 310.* Ibid. c 7. & 36.

Concil. Agath. c. 15.
Regino lib. 1. c. 290.
Burchard. lib. 19. c. 27.
Ivo par. 15. c. 17.
Gratian. di. 50. c. 63. *Pœnitentes.*

Vt omni tempore jejunii manus pœnitentibus à sacerdote imponatur.

CXXIII. Omni tempore jejunii manus pœnitentibus à sacerdotibus imponantur. Ibid. c. 8.

Concil. Carthag. 4. c. 80.
Gratian. 26. q. 7. c. 6. *Sacerdos.*

Vt lapsi per manus impositionem Episcopi absolvantur.

CXXIV. Nec absolvendos lapsos in fide credamus nisi per impositionem manus Episcopi. Ibid. c. 9.

Vt pœnitentes communicent qui ante reconciliationem moriuntur.

CXXV. Placuit his qui accepta pœnitentia ante reconciliationem migrant ad Dominum communicari, pro eo quòd honoraverunt pœnitentiam. Qui si supervixerint, stent in ordine pœnitentum, ut legitimam communionem statuto tempore reconciliatione & manus impositione Episcopi, vel, ejus jussu, Presbyteri, recipiant. Ibid. c. 10.

De his qui convivio gentilium usi sunt.

CXXVI. Qui convivio solo gentilium & escis immolatis usi sunt, possunt jejuniis & manus impositione purgari. *Vide infrà cap. 133.*

Vt criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus impositionibus à sacerdotibus purgentur.

Ibid. c. 11. CXXVII. Criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus sacerdotum impositionibus eorúmque supplicationibus juxta canonum statuta placuit purgari, ita ut nemo sine manus impositione Episcopi, aut, ejus jussu, alicujus Presbyteri, se credat esse à suis facinoribus absolutum. Non est mirandum si absolutio peccatorum per manus impositionem precibus fit sacerdotum, cùm Dominus in veteri lege super caput bostiæ manum sacerdotis præceperit imponi. Etenim sicut tunc per illam bostiam, ita nunc invocatione sancti Spiritus, per quem fit remissio peccatorum, per manus Episcoporum vel eorum auctoritate reliquorum sacerdotum impositione supplicationibus eorum remittuntur peccata. Nam quando Dominus Lazarum suscitavit, ait discipulis suis: *Tollite lapidem.* subauditur, ut mortuus surgat. dans exemplum ut sicut ipsi manibus tollunt lapidem ut mortuus surgat, ita & ipsi & successores eorum manus pœnitentibus imponant, ut per impositionem manuum suis precibus mortuum de sepulchro, id est, peccatorem de vitiis, surgere & relevare faciant, & sicut illi prædictum Lazarum institis, id est, funibus conligatum, jubente Domino solvunt, qui ait *solvite illum, & finite, abire*, ita isti eorum supplicationibus auxiliante Domino, & comitante Spiritu sancto, qui in his semper operatur, per manus impositionem peccatorum solvant vincula, eósque tempore à sanctis patribus constituto sacra eucharistia communicent, & absolutos ire permittant.

Vt pœnitentibus juxta canonicam auctoritatem pœnitentia detur, & antè suspensos à communione excubare faciant ad Ecclesiæ officium.

Ibid. c. 12. CXXVIII. Vt secundùm formam canonum pœnitentibus detur pœnitentia, & priùs eos à communione suspensos ad officium Ecclesiæ excubare faciant, & inter reliquos pœnitentes ad manus impositionem crebrò recurrere. Expleto autem satisfactionis tempore, & sacerdotali percepta manus impositione, juxta ordinem sacramentorum & canonum reconcilient pœnitentes & sacra communione confirment.

De his qui separati à communione fuerint pœnitentibus.

CXXIX. Qui à communione separantur in locis quibus seclusi fuerant, per manus impositionem recipiantur ad communionem. Nec se quisquam à peccatis absolutum sine reconciliatoria manus impositione credat; sed per manus impositionem precibus sacerdotum reconcilietur, sicut auctoritas habet ecclesiastica. Ibid. c. 13.

Ne in confinio mortis pœnitens à reconciliatione diutinè suspendatur. Et ut oblatio ejus qui pœnitens, nedum reconciliatus, de hac vita exierit, ab Ecclesia recipiatur.

CXXX. Qui pœnitentiam in mortis agit periculo, non diutinè à reconciliationis gratia differendus est. Sed si profectò mortis urguet periculum, pœnitentia per manus impositionem accepta, statim & reconciliatio adhibenda est, ne priùs ab humanis rebus æger abscedat quàm donum reconciliationis accipiat, sicque superstitibus quodammodo doloris videtur esse perpetuum, si præcisum ab Ecclesiæ membris eum qui utique reconciliationis non meruit gratiam, raptim à præsenti vita mortis natura subduxerit. Vnde, juxta Papæ Leonis edictum, his qui in tempore necessitatis & in periculi unguentis instantia præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis remedium implorant, nec satisfactio interdicanda est, nec reconciliatio deneganda; quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere nec tempora definire. De his autem qui accepta pœnitentia, antequam reconcilientur, ab hac vita recesserint, quamquam diversitas præceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nobis sententia placuit qui, multiplices numero, de hujusmodi humaniùs decreverunt, ut & memoria talium in Ecclesiis commendetur, & oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiatur. Ibid. c. 14. Concil Tolet. XI. c. 12. Halitgar. lib. 3. c. 9. Vide suprà c. 119.

De Presbyteris vel Diaconibus graviori noxa convictis.

CXXXI. Item confirmatum est ut si quando Presbyteri vel Diaconi in aliqua graviore culpa convicti fuerint, qua eos á ministerio necesse sit removeri, non eis manus tanquam pœnitentibus vel tanquam fidelibus laicis imponatur. Neque permittendum ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur. Concil. Carthag. 5. c. 11. Regino. lib. 1. c. 310. Burchard. lib. 19. c. 72. Ivo par. 15. c. 25. Gratian. dist. 50. c. 65.

De pœnitentibus qui ex gravioribus levioribúsque commissis pœnitentiam gerunt.

CXXXII. De pœnitentibus qui sive ex Decreta Innoc. I. c. 7.

Halitgar. lib. 3. c. 13. Rhaban. lib. 2. de instit. Cleric. c. 30. Isaac tit. 1. c. 25. Regino lib. 1. c. 307. Burchard. lib. 18. c. 18. Gratian. di. 3. de consec. c. 17. *De pœnitentibus.*

ex gravioribus commissis sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Ceterùm de pondere æstimando delictorum sacerdotis est judicare, ut adtendat ad confessionem pœnitentis & ad fletus atque lacrymas corrigentis, ac tum jubere dimitti cùm viderit congruam satisfactionem. Sanè si quis ægritudinem inciderit, atque usque desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de seculo absque communione discedat.

De his qui convivio solo gentilium & escis immolatitiis usi sunt.

Decreta Leon. I. c. 30. Burchard. lib. 10. c. 17. Ivo par. 11. c. 62.

CXXXIII. Qui convivio solo gentilium & escis immolatitiis usi sunt, possunt jejuniis & crebris manuum impositionibus purgari; ut deinceps ab idolothytis abstinentes, sacramentorum Christi possint esse participes. Si autem aut idola adoraverunt, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati sunt, ad communionem eos, nisi per pœnitentiam publicam & per manus impositionem sacerdotali prece sint reconciliati, non oportet admitti. Tempora pœnitudinis habita moderatione sunt constiruenda prout conversorum animos sacerdotes inspexerint esse devotos, pariter etiam habentes ætatis senilis intuitum, & periculorum quorumque aut ægritudinum respicientes necessitates; in quibus si quis ita graviter urgeatur ut dum adhuc pœnitet, de salute ipsius desperetur, oportet ei per sacerdotalem sollicitudinem, id est, per manus impositionem, absolutione precum sacerdotalium, communionis gratia subveniri. *Vide suprà cap. 126.*

Leo I. ep. 79. c. 6. Isaac tit. 1. c. 29. Burchard. lib. 4. c. 48. Ivo par. 1. c. 242. Gratian. 26. q. 7. c. 2. *Tempora.*

Ut pœnitentes qui ex gravioribus peccatis pœnitentiam gerunt, tribus annis sint inter audientes, si veram pœnitentiam gesserint.

Decreta Felicis III. Isaac tit. 1. c. 16. Burchard. lib. 4. c. 99. Ivo par. 1. c. 293. Gratian. di. 4. de consecr. c. 118. *Eos quos.*

CXXXIV. Pœnitentes qui ex gravioribus peccatis pœnitentiam gerunt, si ex corde pœniteant, sicut Nicæna synodus de lapsis constituit, tribus annis sint inter audientes, quinque verò vel septem annis subjaceant inter pœnitentes manibus sacerdorum. Duobus etiam oblationes modis omnibus non sinantur offerre; sed tantummodo populis in oratione socientur. Nec confundantur Deo colla submittere qui eum non timuerunt abnegare. Quòd si, utpote morrales, intra metas præscripti temporis cœperit vitæ finis urguere, subveniendum est implorantibus, seu ab Episcopo qui pœnitentiam dedit, seu ab alio, qui tamen datam esse probaverit, aut similiter à Presbytero, jussu aut permissu tamen propni Episcopi, per manus impositionem, absolutione precum sacerdotalium, viaticum abeuntibus de seculo non negerur. Pueris autem, quibus à puritate vocabulum est, seu Clericis, seu laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur ætatis, aliquandiu sub manus impositione detentis reddenda communio est. Quòd si ante præfinirum pœnitentiæ tempus, despecti à medicis, aut evidentibus mortis pressi indiciis, recepta quiquam communionis gratia convaluerint, servemus in eis quod Nicæni canones ordinarunt, ut habeantur inter illos qui in oratione sola communicant, donec impleatur spatium remporis eisdem præstirutum.

De catechumenis non prætereundis.

Decreta Felicis III.

CXXXV. Nec catechumeni prætereundi sunt; quia non est causa dissimilis, sicut iidem sancti canones ordinarunt. Hi qui quolibet modo Christum, quem semel confessi sunt, abjurarint, tribus annis inter audientes sint, & postea cum catechumenis permittantur orare, per manus imposirionem communionis catholicæ gratiam recepturi.

Ut qui pœnitentiam publicè gerunt, uno anno sint cum cilicio inter audientes.

Isaac tit. 1. c. 17.

CXXXVI. Qui pœnitentiam publicè gerunt, debent unum annum esse cum cilicio inter audientes, vel usque ad magnum diem, & populo, quando intrat in Ecclesiam, perfusi lacrymis veniam postulare, precarique eum humiliter ut pro eis dignentur orare. Tribus verò annis subjaceant inter pœnitentes manibus sacerdotum in loco retro ostio Ecclesiæ pœnitentibus constiruto, & seorsum, infra ipsam tamen Ecclesiam, secluso populo tamen, jam non in terram prostrati, sed vulru & capire humiliato, humiliter & ex corde, ut suprà dictum est, veniam postulent, & pro se orare exposcant. Duobus etiam annis oblationes modis omnibus non sinantur offerre; sed populis tantummodo in oratione socienrur, ut perfectionem septimo in Cœna Domini consequantur anno, id est per Episcopi, vel ejus jussu, si ipse abest, aliorum sacerdotum manus impositionem, absolutione sacerdotalium precum, communionis catholicæ gratiam recepturi. *Qualiter septem annorum pœnitentia agatur.* In his verò seprem annis multipliciter je-

juniis, orationibus, fletibus, & eleemosynarum, prout meliùs potuerint, exhibitionibus & lacrymis persistant. Et ne ulteriùs eis talia contingant admodum caveant, dicente Domino: *Vade, & ampliùs noli peccare.*

De pœnitentibus transgressoribus.

Ibid. c. 18. CXXXVII. Vt hi qui frequenti prævaricatione peccaverunt vel pœnitentiam iterant, frequenti sententia, nisi per satisfactionem quæ prævaricati sunt emendare nitantur, coërceantur vel condemnentur, ut hæc quæ voluntariè non diluerunt inviti emendent. Quòd si his aliquis renuerit, & præceptis sui sacerdotis inobediens apparuerit, secundùm modum culpæ excommunicetur. Si quis autem his ante reconciliationem & eorum satisfactionem absque proprij Episcopi licentia communicare præsumpserit, simili excommunicationi subjaceat. Sacerdotes autem ad quos pertinere noscuntur, si eos quolibet munere vel favore aut neglegentia admonere noluerint, aut per satisfactionem revertentes non susceperint, aut contemnentes de Ecclesia non eiecerint, simili sententia plectantur, quousque vel emendationis vel eorum damnationis sententia promulgetur.

Vt pœnitentibus absque personarum acceptione pœnitentia detur.

CXXXVIII. Vt sacerdotes pœnitentibus absque personarum acceptione pœnitentiæ leges injungat.

Concil. Carthag. 4. c. 74.
Halitgar. lib. 3. c. 1.
Regino lib. 1. c. 302.
Burchard. lib. 19. c. 35.
Ivo par. 15. c. 30.
Gratian. 26. q. 7. c. 6. *Sacerdos.*

De neglegentioribus pœnitentibus.

CXXXIX. Vt neglegentiores pœnitentes tardiùs recipiantur.

Concil. Carthag. 4. c. 75.
Isaac tit. 1. c. 19.
Regino lib. 1. c. 308.
Burchard. lib. 19. c. 38.
Ivo par. 15. c. 7.
Gratian. 26. q. 7. c. 6. *Sacerdos.*

De eo qui pœnitentiam in infirmitate petit.

Concil. Carthag. 4. c. 76. Isaac tit. 1. c. 20. Burchard. lib. 18. c. 10. 13. Ivo par. 15. c. 8.

CXL. Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus in infirmitate obmutuit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam. Et si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus eucharistia. Si supervixerit, commoneatur à supradictis testibus petitionis suæ satisfactio, & subdatur statutum pœnitentiæ tempus, quandiu sacerdos qui pœnitentiam dedit probaverit. *Vide suprà cap.* 120.

Gratian. 26. q. 6. c. 8. *Is qui pœnitentiam.*

Vt pœnitentes non se credant absolutos nisi per manus impositionem.

CXLI. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum eucharistiæ acceperunt non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint. *Vide suprà cap* 118.

Concil. Carthag. 4. c. 112.
Isaac tit. 1. c. 21.
Regino lib. 1. c. 112.
Burchard. lib. 18. c. 23.
Ivo par. 15. c. 10.
Gratian. 26. q. 6. c. 8. *Is qui pœnitentiam. §. Pœnitentes.*

De pœnitentibus qui antequam leges pœnitentiæ exsequantur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint.

CXLII. Pœnitentes qui antequam leges pœnitentiæ exsequantur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, ubi eis sacerdos subvenire non potuerit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commendetur.

Concil. Carthag. 4. c. 79.
Isaac tit. 1. c. 22.
Burchard. lib. 19. c. 128.
Gratian. 26. q. 7. c. 6. *Sacerdos.*

De loco monasteriorum vel ædificiis providendis.

CXLIII. Dignum ac necessarium est ut Missi nostri per quæque loca directi simul cum Episcopis uniuscujusque diocesis perspiciant loca monasteriorum Canonicorum pariter & monachorum, simúlque & puellarum, si in apto & in congruo loco sint posita, ubi commodum necessarium possit adquiri, quod ad utilitatem pertinet monasteriorum, sicut in sancta regula dicitur. *Monasterium autem ita debet constitui ut omnia necessaria infra monasterium exerceantur, ut non sit necessitas monachis vel Clericis vagandi foras; quia omnino non expedit animabus eorum.* Similiter quoque ædificationes monasteriorum supradicti Missi & cum eis Episcopi per diversa loca prævideant, si aptæ sint & congruenter sanctæ professioni compositæ, vel si claustrum firmum habeant in quo salvari possint animæ in eis commorantium sub disciplina canonica vel regulari. Vbi autem aliter inventa fuerint, hoc omnimodis Episcopus loci illius faciat emendari, ita ut condignam professioni eorum

Concil. Moguut. an. 813. c. 20.

Regula S. Bened. c. 66.

custodiam habeant Canonici vel monachi atque nonnanes, ne detur eis occasio maleficiendi. quod absit.

Vt Episcopi sciant qualiter Canonici qui sunt cum Abbatibus vivant.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 21. Burchard. lib. 8. c. 5. Ivo par. 7. c. 29.

CXLIV. Præcipimus ut unusquisque Episcopus sciat per singula monasteria quantos quisque Abba Canonicos in monasterio suo habeat. Et hoc omnino ambo pariter provideant, ut si monachi fieri voluerint, regulariter vivant. Sin autem, canonicè vivant omnino.

Vt Presbyteri chrisma diligenter custodiant.

CXLV. Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ vel maleficij donare inde præsumant. Quòd si fecerint, honore priventur.

Concil. Arelat. VI. c. 18.
Concil. Mogunt. an. 813. c. 27.
Isaac tit. 11. c. 4.

Vt Presbyteri utantur assiduè orariis.

CXLVI. Presbyteri sine intermissione utantur orariis propter differentiam sacerdotij dignitatis.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 28.
Regino lib. 1. c. 334.
Burchard. lib. 2. c. 101.
Ivo par. 6. c. 178.
Vide Gratian. 17. q. 4. c. 25. *Vt Presbyteri.*

Ne laici Presbyteros eiciant de Ecclesiis.

CXLVII. Vt laici Presbyteros non eiciant de Ecclesiis neque constituant sine consensu Episcoporum suorum.

Concil. Arelat. VI. c. 4.
Concil. Mogunt. an. 813. c. 29.
Capitulare an. 813. c. 2.
Regino lib. 1. c. 241.
Burchard. lib. 3. c. 111.
Ivo par. 3. c. 87.
Gratian. 16. q. 7. c. 37. *Laici.*

Ne laici à Presbyteris munera exigant.

CXLVIII. Vt laici omnino munera injusta non exigant à Presbyteris propter commendationem Ecclesiæ cuiquam à Presbytero.

Capitulare an. 813. c. 3.
Concil. Arelat. VI. c. 5.
Concil. Mogunt. an. 813. c. 30.
Burchard. lib. 3. c. 113.
Ivo par. 3. c. 89.

De fugitivis Clericis.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 31. Burchard. lib. 8. c. 56. Ivo par. 7. c. 74.

CXLIX. Vt unusquisque Episcopus in sua parrochia diligenter Presbyteros vel Clericos inquirat unde sint. Et si aliquem fugitivum invenerit, ad suum Episcopum redire faciat.

De letania majore.

CL. Placuit nobis ut letania major observanda sit à cunctis Christianis diebus tribus.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 33.
Regino lib. 1. c. 275.
Burchard. lib. 13. c. 6.
Ivo par. 4. c. 39.

De quatuor temporibus observandis.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 34. Regino lib. 1. c. 277. Burchard. lib. 13. c. 2. Ivo par. 4. c. 35. Gratian. di. 76. c. 2. *Constituimus.*

CLI. Constituimus ut quatuor tempora anni ab omnibus cum jejunio observentur. Id est, in Martio mense hebdomada prima, feria quarta & sexta & sabbato veniant omnes ad Ecclesiam hora nona cum letaniis ad Missarum sollemnia. Similiter in mense Iunio hebdomada secunda, feria quarta & sexta, sabbato jejunetur usque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstineatur. Similiter in mense Septembrio hebdomada tertia. Et in mense Decembrio hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam natalis Domini; sicut est in Romana Ecclesia traditum.

De indicto jejunio.

CLII. Quòd si quis indictum jejunium superbiendo contempserit, & observare cum ceteris Christianis noluerit, in Gangrensi Concilio præcipitur ut anathematizetur nisi emendare studeat.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 35.
Regino lib. 1. c. 279.
Burchard. lib. 13. c. 4.
Ivo par. 4. c. 37.
Vide Gratian. di. 3. de consecr. c. 1. *Pronuntiandum.*

De dominicis diebus.

CLIII. Omnes dies dominicos cum omni veneratione observare decrevimus, & à servili opere abstinere. Et mercatus in eis minimè sit, nec placitum ubi aliquis ad mortem vel ad pœnam tradatur.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 37.
Regino lib. 1. c. 374.
Burchard. lib. 2. c. 81. 85.
Ivo par. 4. c. 16.

De decimis.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 38. Burchard. lib. 3. c. 131. Ivo par. 3. c. 197. Gratian. 16. q. 1. c. 2. *Admonemus.*

CLIV. Admonemus atque præcipimus ut decima Deo omnino dari non negligatur, quam Deus ipse sibi dari constituit: quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum abstrahit, ne fortè Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua, & qui decimam Deo dare neglexerit, novem partes auferantur ab eo.

Vt Ecclesiæ pacem habeant.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 39. Burchard. lib. 3. c. 194.

CLV. Reum confugientem ad Ecclesiam nemo abstrahere audeat, neque inde donare ad pœnam vel ad mortem, ut bonor Dei & sanctorum ejus conservetur.

Ivo par. 3. c. 113. Gratian. 17. q. 4. c. 9. Rerum. Sed rectores Ecclesiarum pacem & vitam ac membra eis obtinere studeant. Tamen legitimè componant quod iniquè fecerunt.

Iterum de pace Ecclesiarum.

CLVI. Præcipimus ut in Ecclesiis aut in domibus Ecclesiarum vel in atriis placita sæcularia minimè fiant.

Concil. Arelat. VI. c. 22.
Concil. Mogunt. an. 813. c. 40.

Vt antiquæ Ecclesiæ honorem suum habeant.

Ibid. c. 41. CLVII. Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decimis nec aliis possessionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur. *Vide suprà lib. 1. cap.* 36.

De beneficiis ecclesiasticis.

Ibid. c. 42. CLVIII. Quicunque beneficium ecclesiasticum habent, ad tecta Ecclesiæ restauranda vel ipsas Ecclesias emendandas omnino adjuvent, & nonam & decimam reddant.

Concil. Arelat. VI. c. 25.
Capitulare an. 813. c. 24.
Burchard. lib. 3. c. 30.
Ivo par. 3. c. 35.

Ne Presbyter Missam solus cantet.

Ibid. c. 43. CLIX. Nullus Presbyter, ut nobis videtur, solus Missam cantare rectè valet. Quomodo enim dicet *Dominus vobiscum*, vel sursum corda admonebit habere, & alia multa his similia, cùm alius nemo cum eo sit? *Vide Reginonem lib. 1. cap. 191. & 339.*

De oblatione & pace in Ecclesia facienda.

Ibid. c. 44. CLX. Oblationem quoque & pacem in Ecclesia facere jugiter admoneatur populus Christianorum: quia ipsa oblatio sibi & suis magnum est remedium animarum, & in ipsa pace vera unanimitas & concordia demonstratur.

De symbolo & oratione dominica.

Ibid. c. 45. Burchard. lib 2. c. 156. Ivo par. 6. c. 147. CLXI. Symbolum, quod est signaculum fidei, & orationem dominicam discere semper admoneant sacerdotes populum Christianum. Volumúsque ut disciplinam condignam habeant qui hæc discere neglegunt, sive in jejunio, sive in alia castigatione. Propterea dignum est ut filios suos donent ad scholam, sive ad monasteria, sive foras Presbyteris, ut fidem catholicam rectè discant & orationem dominicam, ut domi alios docere valeant. Qui verò aliter non potuerit, vel in sua lingua hoc discat.

Vt malum ebrietatis omnino vitetur.

CLXII. Magnum malum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus. Qui autem hoc vitare noluerit, excommunicandum eum esse decrevimus usque ad emendationem congruam.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 46.
Isaac. tit. 11. c. 6.
Burchard. lib. 14. c. 2.
Ivo par. 13. c. 70.

De spiritalibus filiolis.

CLXIII. Præcipimus ut unusquisque compater vel proximi spiritales filios suos catholicè instruant. *Vide suprà lib. 1. cap. 37.*

Vt canticum luxuriosum circa Ecclesias deseratur.

CLXIV. Canticum turpe atque luxuriosum circa Ecclesias agere omnino contradicimus. quod ubique vitandum est. *Vide Reginonem lib. 2. cap. 5. §. 87.* Concil. Mogunt. an 813. c. 48. Burchard. lib. 3. c. 87. Ivo par. 3. c. 77.

De incestuosis.

CLXV. Vt Episcopi incestuosos pariter investigare studeant omnino præcipimus. Et si pœnitere noluerint, de Ecclesia expellantur donec ad pœnitentiam revertantur.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 53.
Concil. Vvormat. c. 79.
Isaac tit. 4. c. 3.
Regino lib. 2. c. 224.

Ne in quarta aut in quinta aut sexta generatione conjugium copuletur.

CLXVI. Contradicimus quoque ut in quarta vel quinta sextáque generatione nullus amplius conjugio copuletur. Vbi autem post interdictum factum inventum fuerit, separentur.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 54.
Concil. Vvormat. c. 78.
Regino lib. 2. c. 226.
Burchard. lib. 7. c. 18.
Ivo par. 9. c. 54.
Gratian. 35. q. 2. c. 21. *Contradicimus.*

Ne proprius filius de baptismo suscipiatur vel ad confirmationem teneatur.

CLXVII. Nullus igitur proprium filium vel filiam de fonte baptismalis suscipiat, nec filiolam nec commatrem ducat uxorem, nec illam cujus filium vel filiam ad confirmationem tenuerit. Vbi autem factum fuerit, separentur.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 55.
Regino lib. 2. c. 196.
Fulbert. ep. 33.
Burchard. lib. 17. c. 25.
Ivo par. 9. c. 83.
Vide Gratian. 30. q. 1.

De damnatis nuptiis.

CLXVIII. Si quis viduam uxorem

duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu duabus sororibus nupserit, aut si qua duobus fratribus nupserit, seu cum patre & filio, tales copulationes anathematizari, nec umquam amplius conjugio copulari, sed sub magna districtione fieri.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 56.
Regino lib. 2. c. 197. 225.
Burchard. lib. 17. c. 9.
Ivo par. 9. c. 71. 77.
Gratian. 32. q. 7. c. 20. *Si quis viduam.*

De cura & prædicatione sacerdotum erga populum sibi commissum, & ut facinorosos extra Ecclesiam eiciant.

CLXIX. Vt sacerdotes populi sibi commissi curam habeant, & instanter de eorum animarum salute prædicent, & ut facinorosos secundùm evangelicam institutionem arguant.

Vt Presbyteri omnes suos subjectos orationem dominicam & symbolum doceant.

CLXX. Quòd Presbyteris prævidendum fit ut omnes qui Christiano nomine censentur orationem dominicam & symbolum memoriter teneant & intellegant.

Quibus temporibus baptizandum sit.

CLXXI. Vt baptismum non fiat nisi statutis temporibus, id est, Pascha & Pentecosten, nisi infirmitas intercesserit. Et ut aliubi non baptizetur nisi in vicis publicis, nisi, sicut jam dictum est, ob infirmitatis causam.

Quòd nullum pretium pro baptismo accipi debeat.

CLXXII. Vt nemo Presbyterorum pro baptismo pretium accipere præsumat. Quòd si fecerit, sciat se canonica regula esse damnandum.

De decimis, ut fideliter à fidelibus dentur, & canonicè à Presbyteris dividantur.

CLXXIII. Vt decimæ fideliter sanctæ Ecclesiæ reddantur, & Presbyteri secundùm canonicam regulam fideliter eas dividant.

De Presbyteris, ut seculares non exerceant curas, neque judices villarum fiant.

CLXXIV. Vt Presbyteri curas seculares nullatenus exerceant, id est, ut neque judices neque majores villarum fiant.

Vt in titulis quibus Presbyteri consecrantur, ante suam promotionem stabilitatem promittant.

CLXXV. Vt Presbyteri qui in titulis consecrantur, secundùm canones, antequam ordinentur, promissionem stabilitatis loci illius faciant.

Ne femina cum Presbyteris habitent.

CLXXVI. Vt Presbyteri secum feminas licentiam non habeant habitandi, & ut suspiciones effugiant.

De Presbyteris vel Clericis fugitivis.

CLXXVII. De fugitivis Presbyteris vel Clericis canonica auctoritas observetur, id est, ut nemo nostrum Clericum alterius parrochiæ ordinet neque ordinatum suscipiat sine permissione sui Pontificis. Et hoc considerandum est, quid de talibus faciendum sit.

Vt in domibus non consecratis nequaquam Missa celebretur.

CLXXVIII. Sancitum est ut nullus Presbyterorum in domibus ab Episcopis non consecratis oblationem offerre quoquo modo præsumat.

Vt Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi nec arma portent nec venationem exerceant.

CLXXIX. Et hoc cavendum est, ut Presbyteri vel Diaconi sive Subdiaconi arma portare non præsumant neque venationes aliquas exercere.

Quòd non liceat mulieri velum sive sponte sive non sponte acceptum dimittere.

CLXXX. Qualicunque modo mulier, permittente canonicè viro suo, aut eo defuncto, velum sanctum in caput acceperit aut sponte aut invita, in eo permaneat omnino, nec dimittat.

Capitulare an. 757. c. 11.
2. App. Reginonis c. 52.

Vt res pauperum vel minùs potentum mala occasione non emantur.

CLXXXI. Propter provisiones pauperum, pro quibus curam habere debemus, placuit nobis ut nec Episcopi, nec Abbates, nec Comites, nec Vicarij, nec Iudices, nullúsque omnino, sub mala occasione vel malo ingenio res pauperum vel minùs potentum nec emere nec vi tollere audeat. Sed quisquis ex eis aliquid comparare voluerit, in publico placito coram idoneis testibus & cum ratione hoc faciat. Vbicunque autem aliter inventum fuerit factum, hoc omnino emendetur per jussionem nostram. *Suprà lib. 2. cap. 32.*

De potestate Episcoporum pro rebus ecclesiasticis, ac de convenientia Episcoporum cum laicis.

CLXXXII. Vt Episcopi potestatem habeant res ecclesiasticas prævidere, regere, & gubernare, atque dispensare secundùm canonicam auctoritatem. Volumus ut & laici in eorum ministerio obediant Episcopis ad regendas Ecclesias Dei,

Concil. Mogunt. an. 813. c. 8.
Burchard. lib. 15. c. 4.
Ivo par. 16. c. 5.

viduas & orphanos defenſandos, & ut obedientes ſint eis ad eorum Chriſtianitatem ſervandam. Et Epiſcopi conſentientes ſint Comitibus & judicibus ad juſtitias faciendas. Et ut nullatenus per aliquorum mendacium, vel falſum teſtimonium, neque perjurium, aut per præmium, lex juſta in aliquo depravetur.

De eo qui cauſam judicatam repetere præſumit.

CLXXXIII. Si quis cauſam judicatam repetere præſumpſerit in mallo, ibique teſtibus convictus fuerit, aut quindecim ſolidos componat, aut quindecim ictus ab Scabinis qui cauſam priùs judicaverunt accipiat. *Vide ſuprà lib.* 3. *cap.* 31.

De colonis & fiſcalinis.

CLXXXIV. Vt nec colonus nec fiſcalinus poſſint alicubi traditiones facere. *Ibid. cap.* 36.

De vita Canonicorum.

Concil. Mogunt. an. 813. c. 9. Ivo par. 6. c. 402. Gratian. di. 5. de conſec. c. 34. *In omnibus.*

CLXXXV. In omnibus igitur, quantum humana permittit fragilitas, decrevimus ut Canonici Clerici canonicè vivant, obſervantes divinæ ſcripturæ doctrinam & documenta ſanctorum patrum, & nihil ſine licentia Epiſcopi ſui vel magiſtri eorum incompoſitè agere præſumant. In unoquoque epiſcopatu ut ſimul manducent & dormiant, ubi his facultas id faciendi ſuppetit. Vel qui de rebus eccleſiaſticis ſtipendia accipiunt, in ſuo clauſtro maneant, & ſingulis diebus mane prima ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur. Ad menſam verò ſimiliter lectionem audiant, & obedientiam ſecundùm canones magiſtris ſuis faciant.

De Presbyteris occiſis.

CLXXXVI. Presbyteri interfecti Epiſcopo ad cujus parrochiam pertinent ſolvantur ſecundùm Capitulare glorioſi Karoli genitoris noſtri, ita videlicet ut medietatem vuirgildi ejus Epiſcopus utilitatibus Eccleſiæ cui is præfuit tribuat, & alteram medietatem in eleemoſyna illius juſtè diſpertiat: quia nullus nobis ejus heres proximior videtur quàm ille qui ipſum Domino ſociavit. *Vide ſuprà lib.* 4. *cap.* 15.

De accuſatione Epiſcopi.

Capitula Angilramni c. 43.

CLXXXVII. Vt Epiſcopum nulli crimino ſo liceat accuſare.

Quòd non liceat monaſteria Deo ſacrata diverſoria fieri ſecularia.

CLXXXVIII. Vt deinceps monaſteria quæ Deo ſacrata eſſe noſcuntur, diverſoria ſecularia ſecundùm inſtitutionem, in quantum cavere hoc poſſumus, non fiant, ſed religioſis & Deum timentibus hominibúſque ſacratis tribuantur.

Vt conjurationes vel conſpirationes non fiant.

CLXXXIX. Vt conjurationes vel conſpirationes non fiant; quia hæc facientes ſacri canones graviter damnant. — Vide Reginonem lib. 2. c. 418 & ſeqq.

De illis qui res Eccleſiæ tenent.

CXC. Si quis eccleſiaſticam rem tenet, & admonitus judicium declinaverit, quoadúſque ad diſcuſſionem veniat, aut rem reſtituat eccleſiaſticam, aut communione privetur. — Capitulare II an. 814. c. 2.

De ſervo Eccleſiæ in furto comprehenſo.

CXCI. Si ſervus Eccleſiæ in furto comprehenſus fuerit, à judice publico ſicut & reliqui diſtringatur. Et ſi judex publicus ſervum Eccleſiæ ſine furto non præſumentem ſine audientia Vicedomini aut Archidiaconi aut detinere aut injuriare præſumpſerit, anno integro ab Eccleſiæ liminibus arceatur.

De his qui Clericum injuriaverint. Ex Concilio Autiſſiodorenſi.

CXCII. Quicunque judex aut ſecularis Presbytero aut Diacono aut cuilibet Clerico aut de junioribus abſque audientia Epiſcopi vel Archidiaconi vel Archipresbyteri injuriam inferre præſumpſerit, anathema ab omnium Chriſtianorum conſortio habeatur. *Vide infrà lib.* 7. *cap.* 443. — Concil. Autiſſiod. c. 43. Concil. Triburiens. c. 5. Burchard. lib. 16. c. 36. Ivo par. 16. c. 206.

Vt homicidis vel ceteris reis qui legibus mori debent, ſi ad Eccleſiam confugerint, nullus eis victus detur.

CXCIII. Vt homicidis vel ceteris reis qui legibus mori debent, ſi ad Eccleſiam confugerint, nullus eis victus detur. *Addit. iv. cap.* 126. — Capitulare an. 779. c. 8.

De decimis per juſſionem Epiſcopi diſpenſandis.

CXCIV. Vt unuſquiſque ſuam decimam donet, atque per juſſionem Epiſcopi diſpenſet. *Ibid. cap.* 127. — Ibid. c. 7.

Qualiter de latronibus faciendum ſit.

CXCV. Vt latrones de infra emunitatem à judice ipſius emunitatis in Comitis placito præſententur. Et qui hoc non fecerit, beneficium & honorem perdat. Similiter Vaſſi noſtri, ſi hoc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant. Et qui beneficium non habent, bannum ſolvant. *Ibid. cap.* 128. — Ibid. c. 9. Lib. 2. leg. Longob. tit. 4. c. 3.

De perjuris.

CXCVI. De eo qui perjurium fecerit, ut nullam redemptionem ſolvat, ſed manum perdat. Quòd ſi accuſator contendere voluerit de ipſo perjurio, ſtent ad crucem. Et ſi jurator vicerit, legem ſuam — Capitulare an. 779. c. 10. Lib. 1. leg. Longob. tit. 25. c. 65 & tit. 58 c. 2.

accusator emendet. Hoc verò de minoribus causis observandum. De majoribus verò rebus, aut de statu ingenuitatis, secundùm legem custodiant. *Ibid. cap.* 129.

De latronibus justè peremptis, & de hominibus injustè punitis.

Capitulare an. 779. c. 11. Ivo par. 10. c. 45.

CXCVII. De vindicta & judicio justo in latrones facto testimonia Episcoporum absque peccato Comitis esse dicuntur, ita tamen ut absque invidia aut occasione mala hoc fiat, nihilque aliud ibi interponatur nisi vera justitia ad perficiendum. Ille verò qui per odium vel malum ingenium & nisi propter justitiam faciendam hominem punierit, hoorem suum perdat, & legibus contra quem injustè fecit secundùm pœnam quam intulerit emendet. *Ibid. cap.* 130.

De nonis & decimis vel censu Ecclesiarum.

Capitulare an. 779. c. 13.

CXCVIII. De rebus verò Ecclesiarum, unde nunc census exeunt, decima & nona cum ipso censu solvantur. Et unde antea non exierunt, similiter nonæ & decimæ dentur. De casatis verò quinquaginta solidus unus, de triginta dimidius solidus, de viginti transmissus unus. Et ut precariæ modò renoventur. Et ubi non sunt scriptæ, fiat descriptio inter conventores de verbo nostro. *Ibid. cap.* 132.

De tributariis Ecclesiarum.

Ibid. c. 15. Lib 3. leg. Longob tit. 5. c. 1.

CXCIX. De cerariis & tabulariis ac chartellariis ita fiat sicut à loogo tempore decretum est. *Ibid. cap.* 133.

Vt sacramentum pro gildoma non fiat.

Capitulare an. 779. c. 16. Lib. 2. leg. Long. tit. 17. c. 7.

CC. De sacramentis pro gildoma invicem conjurantibus, ut nemo præsumat facere. Alio verò modo, de eleemosynis illorum, aut de incendiis, aut de naufragiis, quamvis conhibentiam faciant, nemo in hoc jurare præsumat. *Ibid. cap.* 134.

Vt iterantibus nullus impedimentum faciat.

Capitulare an. 779. c. 17. Lib. 3. leg Long. tit. 4. c. 3.

CCI. De iterantibus qui ad palatium aut aliubi pergunt, ut eos per collectam nemo sit ausus adsallire. Et oemo herbam defensionis tempore præsumat tollere, nisi in hostem pergat, aut Missus noster sit. *Ibid. cap.* 135.

De teloneis forbannitis.

Capitulare an. 779. c. 18.

CCII. De teloneis, qualiter antea forbanniti fueruot, observetur, ut oullus tollat nisi quod ab antiquo statutum fuerit. *Ibid. cap.* 136.

Vt mancipia non sine testibus vendantur.

Ibid. c. 19. Lib. 2. leg Longob. tit. 30. c. 2.

CCIII. De mancipiis, ut oon vendantur nisi aut in præsentia Episcopi vel Comitis, aut in præsentia Archidiaconi aut Centenarii aut Vicedomini aut judicis Comitis, aut ante bene oota testimonia. Et ut foras marcham nemo mancipia vendat. Et qui fecerit, tantas vices bannum solvat quanta mancipia vendidit. Et si non habet pretium, in vuadium se ipsum tradat Comiti pro pretio usque dum ipsum bannum solvat. *Ibid. cap.* 137.

Qualiter de Comitibus vel de Vassis dominicis justitias non facientibus agendum sit.

CCIV. Si Comes in suo ministerio justitias non fecerit, Missis nostris de sua causa vel de suis exeniis serviat usque dum justitiæ ibi factæ fuerint. Et si Vassus noster justitias non fecerit, tunc & Comes & Missus noster ad ipsius casam sedeant & de suo vivant quo usque justitias faciant. *Ibid. cap.* 139.

Capitulare an. 779. c. 21. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 2.

De his qui pretium pro faida recipere & justitiam facere nolunt.

CCV. Si quis pro faida pretium recipere non vult & justitiam exinde facere, io talem locum eum mittere volumus ut majus damnum non crescat. *Ibid. c.* 141.

Capitulare an. 779. c. 22. Lib. 1. leg. Long. tit. 37. c. 1.

De latronibus bis per membra & tertiò per vitam puniendis.

CCVI. De latronibus ita præcipimus observandum, ut pro prima culpa non moriatur, sed unum oculum perdat; de alia verò culpa nasus ipsius latronis truncetur; de tertia culpa, si se non emendaverit, moriatur. *Ibid. cap.* 142.

Capitulare an. 779. c. 23. Lib. 1. leg. Longobard. tit. 25. c. 61. Ivo par. 16. c. 207.

Decretale precum quorundam Episcoporum.

CCVII. Capitulare qualiter institutum est in boc Episcoporum conventu; id est, ut unusquisque Episcopus tres Missas & tria psalteria, unum pro Domno Rege, & aliud pro exercitu Francorum, tertium pro præsenti tribulatione faciat. Presbyteri Missas tres. Monachi & monachæ & Canonici, unusquisque psalteria tria. Et biduanas omnes faciant, tam Episcopi, monachi, & monachæ, atque Canonici, atque eorum infrà casati homines, vel qui potentes sunt. Et unusquisque Episcopus, Abbas, & Abbatissa, qui facere potest, libram donet de argento aut eam valente in eleemosynam, mediocres verò dimidiam libram, minores verò solidos quinque. Et Episcopi, Abbates, & Abbatissæ pauperes famelicos quatuor pro ista strictitate nutrire debeant usque tempore messium. Et qui tantum noo possunt, juxta quod possibilitas est, aut tres vel duos aut unum. Comites fortiores libram de argento aut valente donent in eleemosynam, mediocres verò dimidiam libram; Vassus

Decretale precum an. 779.

dominicus de casatis ducentis libram, de casatis centum solidos quinque, de quinquaginta unciam unam. Et faciant biduanas, & eorum homines, atque eorum casati, vel qui hoc facere possunt. Et qui redimere ipsam triduanam voluerit, fortiores Comites uncias tres,* minores denarios triginta, minores solidum unum. Et de pauperibus famelicis sicut suprà dictum est ipsi faciant. Hæc omnia, si Domino placuerit, pro Domno Rege & exercitu Francorum & præsenti tribulatione Missa sancti Iohannis sint completa. *Ibid. c.* 143.

* mediocres

Quòd res Ecclesiarum vota sint fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum; quibus non solum conlata conservanda, sed etiam alia augenda sunt.

Vide suprà lib. 1. c. 77. CCVIII. Quia juxta sanctorum patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cui non solùm habita conservare, verùm etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus, tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus illius Ecclesiæ suspicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, statuimus ut neque nostris neque filiorum & Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs divisionem aut jacturam patiantur. *Addit. III. cap.* 1.

De conlatis Ecclesiæ dividendis.

Ibid. c. 80. CCIX. Statutum est ut quicquid tempore imperii nostri à fidelibus Ecclesiæ sponte conlatum fuerit, in ditioribus locis duas partes in usus pauperum, tertiam in stipendia cedere Clericorum aut monachorum, in minoribus verò locis æquè inter clerum & pauperes fore dividendum; nisi fortè à datoribus alicubi specialiter datæ fuerint.

De ordinatione servorum.

Ibid. c. 81. CCX. De servorum ordinatione, qui passim ad gradus ecclesiasticos indiscretè promovebantur, placuit omnibus cum sacris canonibus concordare debere. Id enim statutum est, ut nullus Episcoporum deinceps eos ad sacros ordines promovere præsumat, nisi priùs à dominis propriis libertatem consecuti fuerint. Et si quilibet servus dominum suum fugiens, aut latitans, aut adhibitis testibus munere conductis vel corruptis, aut qualibet calliditate vel fraude ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est ut deponatur & dominus ejus eum recipiat. Si verò pater ejus vel mater ab alia patria migrans in eadem provincia filium genuerit, & ipse filius ibidem educatus & ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, & utrum servus sit ignoraverit, & postea veniens dominus illius legibus eum adquisierit, sancitum est ut si dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. Si verò eum catena servitutis à castris dominicis extrahere voluerit, gradum amittat: quia juxta sacros ordines vilis persona manens sacerdotii dignitate fungi non potest. De rebus verò illorum vel peculiare qui à propriis dominis libertate donantur ut ad gradus ecclesiasticos jure promoveantur, statutum est ut in potestate dominorum consistat utrum illis concedere an sibi vindicare velint. Ceterùm si post ordinationem aliquid adquisierint, illud observetur quod in canonibus de consecratis nihil habentibus constitutum est. De Ecclesiarum verò servis communi sententia decretum est ut Archiepiscopi per singulas provincias constituti nostram auctoritatem habeant, suffraganei verò illorum exemplar illius penes se habeant. Et quandocunque de familia Ecclesiæ utilis inventus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram sacerdotibus, vel coram fidelibus laicis, & ante cornu altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate, libertatem consequatur, & tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoveatur. Similiter quoque de his agendum est quos laici de familia Ecclesiarum ad sacros ordines promovere voluerint. Sed & de his quos Præpositi Canonicorum aut monachorum ordinandos expetiverint eadem forma servanda est.

De personis à quibus non sunt res accipiendæ.

CCXI. Statutum est ut nullus quilibet ecclesiasticus ab his personis res deinceps accipere præsumat quorum liberi aut propinqui hac inconsulta oblatione possint rerum propriarum exheredari. Quòd si aliquis deinceps hoc facere tentaverit, synodali sententia districtè feriatur, & res ad exheredatos redeant. Ibid. c. 83.

Ut nullus Presbyter aliqua cupiditate quemquam tonsurare suadeat.

CCXII. Statutum est ut nullus in canonica aut regulari professione constitutus aliquem tonsurare propter res adipiscendas deinceps persuadeat. Et qui hoc facere Capitulare an. 816. c. 8.

facere tentaverit, synodali vel imperiali sententia modis omnibus feriatur.

De Presbyteris constituendis.

Suprà lib. I. c. 84. CCXIII. Statutum est ut sine auctoritate vel consensu Episcoporum Presbyteri in quibuslibet Ecclesiis nec constituantur nec expellantur. Et si laici Clericos probabilis vitæ & doctrinæ Episcopis consecrandos fuisse in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione eos reiciant.

De mansis uniuscujusque Ecclesiæ.

Ibid. c. 85. CCXIV. Sancitum est ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque aliquo servitio attribuatur. Et ut Presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso, aliquod servitium præter ecclesiasticum faciant. Et si aliquid amplius habuerint, inde senioribus suis debitum servitium impendant.

De Presbyteris uniuscujusque Ecclesiæ.

Ibid. c. 86. CCXV. Statutum est, postquam hoc impletum fuerit, ut unaquæque Ecclesia suum Presbyterum habeat, ubi id fieri facultas providente Episcopo permiserit.

De sacris vasis Ecclesiæ ad pignus datis.

Ibid. c. 88. CCXVI. De sacris vasis Ecclesiæ, quæ in pignus à nonnullis in quibusdam locis dari comperimus, inhibitum est ne deinceps à quoquam fieri præsumatur, nisi solummodo necessitate redimendorum captivorum compellantur.

De Ecclesiis destructis, vel de nonis & decimis.

CCXVII. De Ecclesiis sanè destructis, vel de nonis & decimis, sive de claustris Canonicorum, qualiter constitui & ordinari nobis placuerit, aliis capitulis adnotavimus. *Suprà lib. I. cap. 89. & infrà cap. 275. istius libri.*

De Presbyteris qui feminas habent in domibus.

CCXVIII. Statutum est ab Episcopis de Presbyteris qui feminas secum indiscretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis suspicione denotantur, ut si deinceps admoniti non se correxerint, velut contemptores sacrorum canonum canonica invectione feriantur. *Suprà lib. I. cap. 92.*

De Presbyteris qui pro chrismate in Cœna Domini veniebant.

CCXIX. De Presbyteris qui accipiendi chrismatis gratia ad civitates in Cœna Domini venire soliti erant, sancitum est ut de his qui longè positi sunt, de octo vel decem unus ab Episcopo eligatur qui acceptum chrisma sibi & sociis diligenter perferat. Hi verò qui non longiùs à civitate quàm quatuor aut quinque milibus habitant, more solito ad accipiendum chrisma perveniant. Discendi ergo gratia alio non quadragesimali tempore ad civitates vocentur. *Ibid. cap. 93.*

De prædicatione & confirmatione Episcoporum.

CCXX. Ne verò Episcopi occasione prædicandi aut confirmandi oneri essent populis, à nobis admoniti polliciti sunt se deinceps hoc cavere velle, & eo tempore suum ministerium, in quantum facultas datur, exequi quo eorum profectio, quantum in illis est, his quibus prodesse possunt & debent non sit importuna vel onerosa. *Ibid. cap. 94.*

De pueris tondendis & puellis velandis.

CCXXI. Ne pueri sine voluntate parentum tonsurentur, vel puellæ velentur, modis omnibus inhibitum est. Et qui hoc facere tentaverit, multam quæ in capitulis legis mundanæ à nobis constituta continetur persolvere cogatur. *Ibid. cap. 95.*

De feminis viros amittentibus.

CCXXII. De feminis quæ viros amittunt, placet ne se, sicut hactenus, indiscretè velent, sed ut triginta dies post discessum viri sui expectent, & post tricesimum diem per consilium Episcopi sui, vel si Episcopus absens fuerit, consilio aliorum religiosorum sacerdotum suorumque parentum atque amicorum, id quod eligere debent eligant. Et quia à sacro conventu rogati ut hi qui publicam gerunt pœnitentiam, & feminæ quæ viros amittunt, nostra auctoritate donec deliberent quid agant tueantur, specialiter pro his capitula fieri & legis mundanæ capitulis inserenda decrevimus. *Ibid. cap. 96.*

De raptis & earum raptoribus.

CCXXIII. De raptis & de raptoribus, quamquam specialiter decrevissemus quid pati debeant qui hoc nefas deinceps facere tentaverint, quid tamen de his sacri canones præcipiant hic inferendum necessarium duximus; quatinus omnibus pateat quantum malum sit, & non solùm humana sed & divina auctoritate constricti, abhinc hoc malum caveatur. *Ibid. c. 97.*

De puellis raptis necdum desponsatis.

CCXXIV. De puellis raptis necdum desponsatis in Concilio Chalcedonensi, ubi DCXXX. patres adfuerunt, ca-

pitulo XXXVIII. ita habetur: *Eos qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi, cooperantes & conhibentes raptoribus decrevit sancta synodus, si quidem Clerici sunt, decidant gradu proprio. Si verò laici, anathematizentur.* Quibus verbis apertè datur intelligi qualiter hujus mali auctores damnandi sunt, quando participes & cunhibentes tanto anathemate feriuntur, & quòd juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare nullatenus possint. *Ibid. cap.* 98.

De desponsatis & ab aliis raptis.

CCXXV. De desponsatis puellis & ab aliis raptis ita in Concilio Ancyrano capitulo decimo legitur: *Desponsatas puellas, & postea ab aliis raptas, placuit erui & eis reddi quibus antè fuerant desponsatæ, etiamsi eis à raptoribus vis inlata constiterit.* Proinde statutum est à sacro conventu ut raptor publica pœnitentia multetur. Raptæ verò, si sponsus eam recipere noluerit, & ipsa ejusdem criminis consentiens non fuit, licentia nubendi alii non negetur. Quòd si & illa consensit, simili sententiæ subjaceat. Quòd si post hæc jungere præsumpserint, utrique anathematizentur. *Ibid. cap.* 99.

De his qui virginibus Deo dicatis se sociant.

CCXXVI. De his qui sacris virginibus se sociant ita in decretis Papæ Gelasii capitulo vigesimo continetur: *Virginibus sacris temerè se quosdam sociare cognovimus, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera sacrilegaque miscere: quos protinus æquum est à sacra communione detrudi, & nisi publicam probatamque egerint pœnitentiam, omnino non recipi. Aut his certè viaticum de seculo transeuntibus, si tamen pœnituerint, non negetur.* Si verò de copulatione sacrarum virginum tam severè feriuntur, quanto severiùs feriendi sunt qui eas rapiunt? Ideo, sicut præmissum est, necesse est ut ab omnibus in Christiana religione consistentibus rigore auctoritatis divinæ vel humanæ hoc malum radicitus amputetur. *Ibid. cap.* 100.

De puellis, quo tempore velentur.

CCXXVII. Ne verò puellæ indiscretè velentur, placuit nobis etiam de sacris canonibus, qualiter observandum sit, hic inserere. De tempore velandarum puellarum in Africano Concilio capitulo XVI. continetur ut non ante viginti quinque annos consecrentur. Item in eodem Concilio capitulo XCIII. de virginibus velandis ita continetur: *Item placuit ut quicunque Episcoporum, necessitate virginali, cum & vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem seu velavit ante viginti quinque annos ætatis, non ei obsit Concilium quod de isto annorum numero constitutum est.* Vnde colligitur quia juxta priorem sanctionem virgines vicesimo quinto ætatis suæ anno rite consecrandæ sunt. Quòd si præmissæ necessitates antè id fieri compulerint, non ullum possint Episcopo afferre præjudicium consecranti. *Ibid. cap.* 101.

De examinatione sanctæ crucis non facienda.

CCXXVIII. Sancitum est ut nullus deinceps quamlibet examinationem sanctæ crucis facere præsumat; ne Christi passio neque glorificatio cujuslibet temeritate contemptui habeatur. *Ibid. cap.* 102.

De pabulo verbi divini nuntiando.

CCXXIX. Episcopus sive per se sive per vicarius pabulum verbi divini sedulè populis adnunciet: quia, ut ait beatus Gregorius, iram contra se occulti judicis excitat sacerdos, si sine prædicationis sonitu incedit. Et ut clerum sibi commissum in sobrietate & castitate nutriat, diviníque officiis imbuat, qui rite ad sacrosanctos ecclesiasticos ordines promoveri possint. Et ut operam dent quatinus Presbyteri Missalem & lectionarium sive ceteros libellos sibi necessarios bene correctos habeant, & qualiter Ecclesias destructas sibi pertinentes juxta vires emendent, qualiter etiam viduas diligenter instruant, quomodo etiam secundùm apostolicam auctoritatem conversari debeant edoceant. Et ut superstitiones quas quibusdam in locis in exsequiis mortuorum nonnulli faciunt eradicent. Et ut exemplo suæ innocentiæ alios ad bene vivendum provocent; & cunctis ecclesiasticis negotiis, quantum Dominus juverit, totis viribus consulere satagant, diligenter admonuimus. Et ut liberiùs exsequi valeant, nos, in quantum Dominus posse dederit, opem ferre modis omnibus optamus. *Ibid. cap.* 103.

De homicidiis in Ecclesiis vel in atriis earum perpetratis.

CCXXX. Si quis aut ex levi causa aut sine causa hominem interfecerit in Ecclesia, de vita componat. Si verò foris rixati fuerint; & unus alterum in Ecclesiam fugerit, & ibi se defendendo eum interfecerit, si hujus facti testes non habuerit,

cum duodecim conjuratoribus legitimis jurare cogatur; is verò qui interfectus est, absque compositione jaceat; ac deinde interfector secundùm judicium canonicum congruam facinori quod admisit pœnitentiam accipiat. Si servus proprius hoc admiserit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc sponte an se defendendo fecisset. Et si manus ejus exusta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, dominus ejus juxta quod vuirgildus illius est ad Ecclesiam persolvat, aut eum, si voluerit, eidem Ecclesiæ tradat. De ecclesiastico & fiscalino & beneficiario servo, volumus ut pro una vice vuirgildus ejus pro eo componatur; altera vice ipse servus ad supplicium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis, qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in atrio Ecclesiæ cujus porta reliquiis sanctorum consecrata est hujusmodi homicidium perpetratum fuerit, simili modo emendetur vel componatûr. Si verò porta Ecclesiæ non est consecrata, eo modo componatur quod in atrio committitur sicut componi debet quod in emunitate violata committitur. *Suprà lib. 4. cap. 13.*

De injuriis in Ecclesiis sacerdotum factis.

CCXXXI. Sanguinis effusio in Ecclesia facta cum fuste, si Presbyter fuerit, triplo componatur, duæ partes eidem Presbytero, tertiam pro fredo ad Ecclesiam, insuper & bannus noster. Similiter de Diacono juxta suam compositionem triplo persolvatur, & insuper bannus noster. Similiter & de ictu sine sanguinis effusione, de uniuscujusque ordine Clericorum secundùm suam compositionem triplo, & bannus noster. Et qui non habet unde ad Ecclesiam persolvat, tradat se in servitium eidem Ecclesiæ usque dum totum debitum persolvat. *Ibid. cap. 14.*

De viduis & pupillis & pauperibus.

CCXXXII. Viduæ, pupilli, & pauperes quandocunque in mallum ante Comitem venerint, primò eorum causa audiatur & definiatur. Et si testes per se ad causas suas quærendas habere non potuerint, vel legem nescierint, Comes illos vel illas adjuvet, dando eis talem hominem qui rationem eorum teneat vel pro eis loquatur. *Ibid. cap. 16.*

De raptu viduarum.

CCXXXIII. Qui viduam intra primos triginta dies viduitatis suæ vel invitam vel volentem sibi copulaverit, bannum nostrum, id est, solidos sexaginta, in triplo componat. Et si invitam eam duxit, legem suam ei componat, illam verò ulteriùs non adtingat. *Ibid. cap. 17.*

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

CCXXXIV. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, & vuirgildum proximis ejus persolvat. *Ibid. cap. 18.*

Ut omnis homo liber potestatem habeat ubicunque voluerit res suas dare pro salute animæ suæ.

CCXXXV. Si quis res suas pro salute animæ suæ vel ad aliquem venerabilem locum vel propinquo suo vel cuilibet alteri tradere voluerit, & eo tempore intra ipsum comitatum fuerit in quo res illæ positæ sunt, legitimam traditionem facere studeat. Quòd si eo tempore quo illas tradere vult extra eundem comitatum fuerit, id est, sive in exercitu, sive in palatio, sive in alio quolibet loco, adhibeat sibi vel de suis pagensibus, vel de aliis qui eadem lege vivunt qua ipse vivit, testes idoneos. Vel si illos habere non potuerit, tunc de aliis quales ibi meliores inveniri possunt; & coram ipsis rerum suarum traditionem faciat; & fidejussores vestituræ donet ei qui illam traditionem accipit, qui vestituram faciant. Et postquam hæc traditio ita facta fuerit, heres illius nullam de prædictis rebus valeat facere repetitionem. Insuper & ipse per se fidejussorem faciat ejusdem vestituræ; ne heredi ulla occasio remaneat hanc traditionem immutandi, sed potiùs necessitas incumbat illam perficiendi. Et si nondum res suas cum coheredibus suis divisas habuit, non ei hoc sit impedimentum; sed coheres ejus, si sponte noluerit, aut per Comitem aut per Missum ejus distringatur ut divisionem cum illo faciat ad quem defunctus hereditatem suam voluit pervenire. Et si cuilibet Ecclesiæ eam tradere rogavit, coheres ejus eam legem cum illa Ecclesia de prædicta hereditate habeat quam cum illo coherede suo habere debet. Et hoc observetur erga patrem & filium & nepotem usque ad annos legitimos. Postea ipsæ res ad emunitatem ipsius Ecclesiæ redeant. *Ibid. cap. 19.*

De homicidiis prohibendis.

CCXXXVI. Quicunque hominem aut ex levi causa aut sine causa interfecerit, vuirgildum ejus his ad quos ille pertinet componat. Ipse verò propter talem

præsumptionem in exilium mittatur ad quantum tempus nobis placuerit. Res tamen suas non amittat. *Ibid. cap.* 20.

Quid in compositionem vuirgildi dari non debeat.

CCXXXVII. In compositionem vuirgildi volumus ut ea dentur quæ in lege continentur; excepto accipitre & spata: quia propter illa duo aliquoties perjurium committitur, quando majoris pretij quàm illa sint esse jurantur. *Ibid. cap.* 21.

De raptu alienarum sponsarum.

CCXXXVIII. Si quis sponsam alienam rapuerit, aut patri ejus, aut ei qui legibus ejus defensor esse debet, cum sua lege eam reddat. Et quicquid cum ea tulerit, semotim unamquamque rem secundùm legem reddat. Et si hoc defensor ejus perpetrari consensit, & ideo raptori nihil quærere voluerit, Comes singula de unaquaque re freda nostra ab eo exactare faciat. Sponso verò legem suam componat, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, solvat; vel in præsentiam nostram Comes eum advenire faciat; & quanto tempore nobis placuerit in exilio maneat, & illam feminam ei habere non liceat. *Ibid. cap.* 22.

De falsis testibus convincendis.

CCXXXIX. Si quis cum altero de qualibet causa contentionem habuerit, & testes contra eum per judicium producti fuerint, si falsos eos esse suspicatur, liceat ei alios testes, quos meliores potuerit, contra eos opponere, ut veracium testimonio falsorum testium perversitas superetur. Quòd si ambæ partes testium ita inter se dissenserint ut nullatenus una pars alteri credere velit, eligantur duo ex ipsis, id est, ex utraque parte unus, qui cum scutis & fustibus in campo decertent. *Ibid. cap.* 23.

De concordia Episcoporum & Comitum.

Capitulare IV. an. 806. c. 4. CCXL. Vt Episcopi cum Comitibus stent, & Comites cum Episcopis, ut uterque pleniter suum ministerium peragere possit. *Vide infrà lib.* 6. *cap.* 249.

De latronibus, homicidis, adulteris, incestuosis sub magna districtione coërcendis.

Ibid. c. 5. CCXLI. Vt latrones, vel homicidæ, seu adulteri, vel incestuosi sub magna districtione & correctione sint correpti. *Ibid. cap.* 250.

De invasione aliorum rerum.

Ibid. c. 6. CCXLII. De rebus propriis, ut ante Missos & Comites & judices nostros veniant, & ibi accipiant finitivam sententiam; & antea nullus præsumat alterius res proprindere; sed magis suam causam quærat ante judices nostros, ut diximus, & ibi recipiant quod justum est. *Ibid. cap.* 251.

Pro qua re in præsentiam Regis venire quis debeat.

CCXLIII. Vt si aliquis voluerit dicere quòd justè ei non judicetur, tunc in præsentiam nostram veniat. Aliter verò non præsumat in præsentiam nostram venire pro alterius justitia dilatanda. *Ibid. cap.* 253. Ibid. c. 7.

Ne noviter conversi citò ad aliqua mittantur exercenda negotia.

CCXLIV. De laicis noviter conversis, ne antequam suam legem pleniter vivendo discant, ad alia negotia mittantur. *Suprà in Appendice* 1. *cap.* 8. *& infrà lib.* 6. *cap.* 257.

Quid de his agendum sit qui, gratia fugiendi debitum servitium, seculum relinquunt.

CCXLV. De his qui seculum relinquunt propter servitium impediendum, ut tunc neutrum faciunt, ut unum è duobus eligant, aut pleniter secundùm canonicam aut secundùm regulæ institutionem vivant, aut servitium dominicum faciant. Capitulare I. an. 805. c. 1.

Quid tempore famis ac cujuslibet tribulationis agendum sit.

CCXLVI. De hoc si evenerit fames, clades, aut inæqualitas aëris, vel alia qualiscunque tribulatio, ut non expectetur edictum dominicum, sed statim deprecetur Dei misericordia; ut in præsenti anno de famis inopia, ut suos quisque adjuvet prout potest, & nemo suam annonam nimis carè vendat, & ne foras imperium nostrum vendatur aliquod alimonium. *Suprà lib.* 1. *cap.* 112. *& infrà lib.* 6. *cap.* 270.

Vt infra patriam arma non portentur. Et qualiter discordantes ad pacem cogantur redire.

CCXLVII. De armis infra patriam non portandis, id est, scutis & lanceis. Et si faidosus quis sit, discutiatur tunc quis è duobus contrarius sit, & ut pacati sint constringantur ad pacem, etiamsi noluerint. Et si aliter pacificari nolunt, adducantur in nostram præsentiam. Et si quis post pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuravit absque ulla redemptione perdat, & insuper bannum dominicum solvat. Et ut servi lanceas non portent. Qui inventus fuerit post bannum, hasta frangatur in dorso ejus. *Suprà lib.* 3. *cap.* 4.

De armaturis & bruniis habendis.

CCXLVIII. De armaturis in exercitu, sicut antea in alio capitulare mandavimus, ita servetur. Et insuper omnis homo de duodecim mansis bruniam habeat. Qui verò bruniam habet, & eam secum non duxerit, omne beneficium cum brunia perdat. *Ibid. cap.* 5.

De his qui judicis Scabinorum adquiescere nolunt.

CCXLIX. De clamatoribus vel causidicis qui nec judicium Scabinorum adquiescere nec blasphemare volunt antiqua consuetudo servetur, id est, ut in custodia recludantur donec unum è duobus faciant. Et si ad palatium pro hac re proclamaverint & litteras detulerint, non quidem eis credatur, nec tunc tamen in carcerem mittantur; sed cum custodia & cum ipsis litteris ad palatium nostrum remittantur, & ibi discutiantur sicut dignum est. *Ibid. cap.* 7.

Quòd Regi & senioribus tantùm fidelitas per sacramentum promitti debeat. Et ut cetera sacramenta legaliter fiant.

CCL. De juramento, ut nulli alteri per sacramentum fidelitas promittatur nisi nobis & unicuique proprio seniori ad utilitatem nostram & sui senioris; excepto his sacramentis quæ justè secundùm legem alteri ab altero debentur. Et infantes qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò fidelitatem promittant. *Ibid. cap.* 8.

Vt si conspirationes factæ fuerint, triplici ratione judicentur.

CCLI. Quicunque conspirationes facere præsumpserint, & sacramento quamcunque conspirationem firmaverint, triplici ratione judicentur. Primò, ut ubicunque aliquod malum propter hoc perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur. Adjutores verò eorum singuli alter ab altero flagellentur, & nares sibi invicem præcidant. Vbi verò nihil mali perpetratum est, similiter quidem inter se flagellentur, & capillos sibi invicem detundant. Si verò per dexteras aliqua conspiratio firmata fuerit, si liberi sunt, aut jurent cum idoneis juratoribus quòd hoc pro malo non fecissent; aut si hoc facere non potuerint, secundùm legem suam componant. Si verò servi sunt, flagellentur; ut de cetero in regno nostro nulla hujusmodi conspiratio neque per sacramentum neque sine sacramento fiat. *Ibid. cap.* 9.

Qualiter de testibus agendum sit, qualésque ad testimonium adducantur.

CCLII. De perjuris, ut caveantur; & non admittantur testes ad juramentum antequam discutiantur. Et si aliter discuti non possunt, separentur ab invicem, & singulariter inquirantur. Et non soli accusatori liceat testes eligere, absente suo causatore. Et omnino nullus nisi jejunus ad juramentum vel ad testimonium admittatur. Et ille qui ad testimonium adducitur si refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipso pago, non de altero, testes eligantur, nisi fortè longiùs extra comitatum causa sit inquirenda. Et si quis convictus fuerit perjurii, perdat manum aut redimat. *Ibid. cap.* 10. *& lib.* 6. *cap.* 277.

Quales personæ ad causas discutiendas & terminandas eligi debeant.

CCLIII. De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, Centenariis pravis, ut tollantur, & tales eligantur qui & sciant & velint justè causam discernere & terminare. Et quisquis pravus inventus fuerit, nobis pro certo nuntietur. *Suprà lib.* 3. *cap.* 11.

De teloneis quæ de mercatis & navigiis vel aliis, aut quæcunque injustè exiguntur, quid fieri debeat.

CCLIV. De teloneis placet nobis ita, ut antiqua & justa telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàm de navigiis, seu mercatis. Nova verò sive injusta, ubi vel funes renduntur, vel cum navibus sub pontibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adjutorium iterantibus præstatur, non exigantur. Similiter etiam nec de his qui sine negotiandi causa substantiam suam de una domo sua ad aliam aut ad palatium aut in exercitum ducunt. Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad placitum nostrum, quod cum Missis nostris habituri sumus, interrogetur. *Ibid. cap.* 12.

De his qui ex seculo ad monasteria converti volunt.

CCLV. Liberi homines qui ad servitium Dei se tradere volunt, priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam postulent. Hoc verò ideo præcipimus quia audivimus aliquos ex illis non tam causa devotionis quàm exercitum sine aliam functionem regalem fugiendo; quosdam verò cupiditatis causa ab his qui res illorum concupiscunt circumventos audivimus. Et

hoc ideo fieri prohibemus. *Suprà lib. 1. cap. 114.*

De hominibus pauperibus liberis, ut à potentioribus non opprimantur injustè.

CCLVI. De oppressione pauperum hominum liberorum, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra justitiam oppressi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc ut suprà & hic de liberis hominibus diximus ne fortè parentes contra justitiam fiant exheredati, & regale obsequium minuatur, & ipsi heredes propter indigentiam mendici vel latrones seu malefactores efficiantur. Et ut sæpius non fiant manniti ad placitum, nisi sicut in alio capitulari præcepimus. *Ibid. cap. 115.*

De Ecclesiis sive sanctis noviter inventis.

CCLVII. De Ecclesiis seu sanctis noviter sine auctoritate inventis, nisi Episcopo probante minimè venerentur. Salva etiam de hoc & de omnibus Ecclesiis canonica auctoritate. *Appendix 1. cap. 10.*

Vt heribannus absque personarum acceptione fideliter ab omnibus exigatur.

CCLVIII. De heribanno volumus ut Missi nostri hoc fideliter exigant absque ullius personæ gratia, blanditia, seu terrore, secundùm jussionem nostram. Id est, ut de homine habente libras sex in auro, in argento, bruniis, æramento, pannis integris, caballis, bovis, ovis, vaccis, vel alio peculio, ita ut uxores eorum vel infantes non fiant expoliati pro hac de re de vestimentis eorum, accipiant legitimum haribannum, id est, libras tres. Qui verò non habuerit amplius in suprascripto pretio valente nisi libras tres, solidi triginta ab eo exigantur. Qui autem non habuerit amplius nisi duas libras, decem solidos solvat. Si verò nisi unam libram habuerit, solidos quinque, ita ut iterum se valeat præparare ad Dei servitium & ad nostram utilitatem. Et Missi nostri caveant & diligenter inquirant ne per aliquod malum ingenium nostram subtrahant justitiam, alteri tradendo aut commendando. *Suprà lib. 3. cap. 14.*

De hominibus vel feminis liberis qui cum fiscalinis se conjungunt.

CCLIX. Liberi homines qui uxores de fiscis regalibus habent, & feminæ quæ liberæ sunt & homines fiscalinos regios aut habent aut accipiunt, vel de hereditate parentum vel de causa sua quærenda nec de testimonio pro hac re abiciantur; sed talis etiam nobis in hac causa honor servetur qualis & antecessoribus nostris Regibus vel Imperatoribus servatus esse cognoscitur. *Ibid. cap. 16.*

Vt oratio dominica & symbolum & lex seu capitula Regum diligenter intellegantur.

CCLX. Vt laici symbolum & orationem dominicam pleniter ediscant. Comites quoque & Centenarij & ceteri nobiles viri legem suam pleniter discant, sicut in alio loco decretum est. Præcipimus autem Missis nostris ut ea quæ à multis jam annis per Capitularia nostra in toto regno nostro mandavimus agere, discere, observare, vel in consuetudinem habere debeant, ut hæc omnia nunc diligenter inquirant, & omnino ad servitium Dei & ad utilitatem nostram vel ad omnium Christianorum hominum profectum innovare studeant, & quantum Domino donante prævalent, ad perfectum usque perducant. Et nobis omnino adnuntient quis inde certamen bonum hoc adimplere habuisset, ut à Deo & à nobis gratiam habeat. Qui autem neglegens inde fuerit, ut talem disciplinam percipiat qualem talis sit contemptor recipere dignus, ita ut ceteri metum habeant amplius.

De occisione Clericorum & sacerdotum atque monachorum.

CCLXI. Qui Subdiaconum occiderit, trecentos solidos componat. Qui Diaconum, quadringentos solidos. Qui Presbyterum, sexcentos. Qui Episcopum, nongentos. Qui monachum, quadringentis culpabilis judicetur. *Vide suprà lib. 3. cap. 25. & lib. 6. cap. 291.*

De damnis in immunitatibus factis.

CCLXII. Si quis in immunitate damnum aliquod fecerit, sexcentos solidos componat. *Vide suprà lib. 3. cap. 26. & lib. 6. cap. 291.*

De furibus infra emunitatem retentis quid agendum sit.

CCLXIII. Si autem homo furtum aut homicidium fecerit, vel quodlibet crimen foris committens infra immunitatem fugerit, mandet Comes vel Episcopo vel Abbati vel Vicedomino, vel illi qui locum Episcopi vel Abbatis tenuerit, ut reddat ei reum. Si ille contradixerit, & eum reddere noluerit, pro prima contradictione quindecim solidos componat. Si ad secundam inquisitionem eum reddere noluerit, triginta solidos componat. Si nec ad tertiam consentire voluerit, quicquid reus

damni fecerit, totum, ille qui eum infra emunitatem retinet, nec reddere vult, solvere cogatur. Et ipse Comes veniens licentiam habeat ipsum hominem infra immunitatem quærendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem in prima inquisitione Comiti responsum fuerit quòd reus infra immunitatem quidem fuisset, sed fuga lapsus fuerit, statim juret quòd ipse eum ad justitiam cujuslibet disfaciendam fugere non fecisset; & sit ei in hoc satisfactum. Si autem intranti in ipsam immunitatem Comiti collecta manu quislibet resistere tentaverit, Comes hoc ad Regem vel ad Principem deferat, ut ibidem judicetur. Et sicut ille qui in immunitate damnum fecit sexcentos solidos componere debet, ita qui Comiti collecta manu resistere præsumit, sexcentis solidis culpabilis judicetur. *Suprà lib. 3. cap. 26. & lib. 6. cap. 291.*

De locis ad claustra Canonicorum facienda.

CCLXIV. De locis dandis ad claustra Canonicorum facienda, si de ejusdem Ecclesiæ rebus fuerit, nostra liberalitate concedatur ibi. Si de alterius vel Ecclesiæ vel liberorum hominum, commutetur. Si autem de fisco nostro fuerit, nostra liberalitate concedatur. *Suprà lib. 4. cap. 50.*

De emptione, tempore messis, causa cupiditatis & turpis lucri.

Ivo par. 6. c. 201. CCLXV. Quicunque tempore messis, vel tempore vindemiæ, non necessitate, sed propter cupiditatem, comparat annonam aut vinum, vel verbi gratia de duobus denariis comparat modium unum, & servet usque dum venundare possit contra denarios quatuor aut sex seu ampliùs, hoc turpe lucrum dicimus. Si verò hoc propter necessitatem comparat, ut sibi habeat & aliis tribuat, negotium dicimus. *Suprà lib. 1. cap. 125.*

De stabilitate Episcoporum vel Clericorum.

CCLXVI. Ne de uno loco ad alterum transeat Episcopus sine decreto Episcoporum, vel Clericus sine jussione Episcopi sui. *Ibid. cap. 131.*

De Ecclesiis vel altaribus ambiguis.

CCLXVII. Vt Ecclesiæ vel altaria quæ ambigua sunt de consecratione consecrentur. *Ibid. cap. 145.*

De ebrietate.

CCLXVIII. Vt ab ebrietate primò omnium seniores semetipsos caveant, & eorum junioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant. *Ibid. cap. 161.*

De admonitione ad Comites pro utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ.

CCLXIX. Vobis Comitibus dicimus, vósque commonemus, quia ad vestrum ministerium maximè pertinet, ut reverentiam & honorem sanctæ Dei Ecclesiæ exhibeatis, & cum Episcopis vestris concorditer vivatis, & eis adjutorium ad suum ministerium peragendum præbeatis, & ut vos ipsi in ministeriis vestris pacem & justitiam faciatis, & quæ nostra auctoritas publicè fieri decernit, ut in vestris ministeriis studiosè perficiatur. *Suprà lib. 2. cap. 6.*

De admonitione ad laicos pro honore ecclesiastico conservando.

CCLXX. Omnes laicos monemus ut honorem ecclesiasticum conservent, & dignam venerationem Episcopis & Dei sacerdotibus exhibeant, & ad eorum prædicationem eum suis devotè occurrant, & jejunia ab illis communiter indicta conservent & suos observare doceant & compellant. Omnes summopere studeant ut dies dominicus sicut decet honoretur & colatur. Et ut liberiùs fieri possit, mercata & placita à Comitibus, sicut sæpe admonitum fuit, illo die prohibeantur *Ibid. cap. 7.*

De admonitione ad Episcopos vel Comites pro concordia ad invicem & cum ceteris fidelibus.

CCLXXI. Episcopi vel Comites ad invicem & cum ceteris fidelibus concorditer vivant, & ad sua ministeria peragenda vicissim sibi adjutorium ferant. *Ibid. cap. 10.*

De operibus in restaurationem Ecclesiarum adimplendis.

CCLXXII. De operibus in restaurationem Ecclesiarum, sive in faciendo, sive in redimendo, episcopalis potiùs sequatur voluntas. Nullatenus tamen remaneat quin sicut à nobis sæpe jussum est, hoc aut illud partibus Ecclesiarum persolvatur. Et hoc omnibus notum sit, quia quicunque neglegenter exinde egerit, & coram nobis exinde neglegens repertus fuerit, illud volumus omnino ut subeat quod in nostro Capitulari de hac re communi consultu fidelium nostrorum ordinavimus. *Ibid. cap. 22.*

De Comitibus, ut ministris Ecclesiæ in suis ministeriis adjutores sint.

CCLXXIII. Comites ministris Ecclesiæ eorúmque ministeriis, ut hoc pleniùs & de nostris & de se & de suis homi-

nibus obtinere possint, adjutores in omnibus fiant. Et quicunque prima & secunda vice de his à Comite admonitus non se correxerit, volumus ut per eundem Comitem ejus neglegentia ad nostram notitiam perferatur, ut nostra auctoritate quod in nostro Capitulari continetur subire cogatur. *Ibid. cap.* 33.

Vt de incestuosis & his qui decimas non dant, ab Episcopis & Presbyteris, & de neglegenter viventibus, vuadij non accipiantur.

CCLXXIV. Dictum est nobis quòd in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis & ab his qui decimas non dant vuadios accipiant, & à Presbyteris quibusdam pro neglegentiis inter se pecuniam dividant. quod penitùs abolendum decrevimus, ne fortè avaritiæ locus detur. Et constituimus ut incestuosi juxta canonicam sententiam pœnitentia multentur. Qui verò decimas post crebras admonitiones & prædicationes sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Iuramento verò eos constringi nolumus, propter periculum perjurij. *Ibid. cap.* 39.

De Ecclesiis destructis.

Capitulare an 829. tit. 9 c 3. Concil. Vvormat. c. 55. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 45. Regino lib. 1. c. 39. Burchard. lib. 3. c. 22.

CCLXXV. De Ecclesiis destructis, ut Episcopi & Missi inquisitionem faciant utrum per neglegentiam aut impossibilitatem destructæ sint. Et ubi neglegentia inventa fuerit, episcopali auctoritate emendare cogantur ab his qui eas restaurare debuerunt. Si verò per impossibilitatem contigit, ut aut pluriores sint quàm necesse sit, aut majoris magnitudinis quàm ut ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, Episcopus modum inveniat qualiter congruè emendari & consistere possint.

De his qui nonas & decimas dare neglexerunt.

Capitulare an. 829. tit. 1. c. 5. 6. Capitula Karoli Calvi tit. 46 c. 1. Lib. 3. leg Longob. tit. 3 c. 7. Regino lib. 1. c 47. 48 Ivo par. 96. c. 238. Vide infrà Add. IV. c. 99.

CCLXXVI. De his qui nonas & decimas jam per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Missos nostros constringantur ut secundùm Capitularem priorem solvant nonas & decimas cum sua lege, & insuper bannum nostrum. Et hoc eis denuntietur, quòd quicunque hanc neglegentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima persolvi debuit amissurum se sciat. Ita enim continetur in Capitulari bonæ memoriæ genitoris nostri in libro primo capitulo LVII. *Quicunque decimam abstrahit de Ecclesia ad quam per justitiam dari debet, & eam præsumptiosè vel propter munera aut amicitiam aut aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiam dederit, à Comite vel à Misso nostro distringatur ut ejusdem decimæ quantitatem cum sua lege restituat.*

De his qui restaurationes Ecclesiarum neglegunt.

CCLXXVII. Quicunque de rebus Ecclesiarum quas in beneficium habent restaurationes earum facere neglexerint, juxta auctoritatis nostræ Capitularem, in quo de operibus ac nonis & decimis constitutum est, sic de his adimpleatur sicut in libro quarto capitulo XXXVIII. continetur: *De opere & restauratione Ecclesiarum constitutum est ut de frugibus terræ & animalium nutrimine & cunctis censibus, exceptis hostilensibus, persolvantur. De opere vel restauratione Ecclesiarum Comes vel Episcopus sive Abba unà cum Misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, considerationem faciant ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum & restaurandum quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & Vassi nostri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum ecclesiasticarum habent, vel unusquisque per se juxta quanticatem quam ipse tenet. Aut si inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æstimationem operis in argento persolvant. Cum quo pretio rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere & materiam emere possit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primum quidem illas cum sua lege restituat, & insuper bannum nostrum persolvat; ut ita castigatus caveat ne sæpius iterando beneficium amittat.*

Capitulare I. an. 829. tit. 1. c. 9. IV. 40.

De his qui agros deminicatos ideo neglegunt ut nonas exinde non persolvant.

CCLXXVIII. De his qui agros dominicatos propterea neglexerunt excolere ut nonas exinde non persolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus ut de tribus annis ipsam nonam cum sua lege persolvant. Et si quis contemptor aut Comitum aut Vassallorum nostrorum propter hoc extiterit, per fidejussores ad palatium venire compellatur.

Capitulare an. 829. c. 10. Regino lib. 1. c. 50.

Vt intellegatur in quo facto immunitas frangatur.

CCLXXIX. Pervenit ad nos quòd quædam Ecclesiæ aut monasteria nostras & prædecessorum nostrorum immunitates habentia multa præjudicia & infestationes à quibusdam patiantur, & nec per easdem immunitates ullam defensionis tuitionem habere valeant, propter hoc quòd ab eisdem emunitatum temeratoribus dicatur

Ivo par. 3. c. 100.

catur non plus immunitatis nomine complecti quàm claustra monasterij, cetera quoque, quamvis ad easdem Ecclesias vel monasteria pertineant, extra immunitatem esse. Propter hoc volumus atque decernimus ut omnes intellegant non solùm claustra monasterij vel Ecclesiæ atque castitia Ecclesiarum sub immunitatis defensione consistere, verùm etiam domus & villas, & septa villarum, & piscatoria manu facta, & quicquid fossis aut sepibus vel etiam alio clausarum genere præcingitur, eodem immunitatis nomine contineri. Et quicquid intra hujusmodi munimenta ad jus earundem Ecclesiarum vel monasteriorum pertinentia à quolibet homine nocendi vel damnum inferendi causa spontanea voluntate committitur, in hoc facto immunitas fracta judicatur. Quod verò in agros & campos ac silvas quæ sine laborantibus sunt, & nullo modo munitione cinguntur, casu, sicut fieri solet, à quibuslibet hominibus aliquod damnum factum fuerit, quamvis idem ager aut campus vel silva aut ad Ecclesiam vel monasterium præceptum immunitatis habentem pertineat, non tamen in hoc immunitas fracta judicanda est. Et ideo non sexcentorum solidorum compositione, sed secundùm legem quæ in eodem loco tenetur is multandus est qui scandalum vel damnum in tali loco fecisse convictus fuerit.

De justitiis generalibus.

CCLXXX. De justitiis Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum, præcipimus ut in publicis judiciis non despiciantur clamantes, sed primò diligenter audiantur. *Suprà lib. 3. cap. 2.*

De animalibus vel aliis rebus, à quibus emantur.

CCLXXXI. Vt nullus comparet caballum, bovem, & jumentum, vel alia, nisi illum hominem cognoscat qui eum vendit, aut de quo pago est, vel ubi manet, aut quis est ejus senior. *Ibid. cap. 24.*

De eo qui in testimonium assumitur, qualis esse debeat.

CCLXXXII. Optimus quisque in pago vel civitate in testimonium assumatur, & cui is contra quem testimoniare debet nullum crimen possit indicere. *Ibid. cap. 31.*

De heribannatoris conjecto.

CCLXXXIII. Vt illi qui heribannum solvere debent, conjectum faciant ad heribannatorem. *Ibid cap. 35.*

De colonis & fiscalinis.

CCLXXXIV. Vt nec colonus nec fiscalinus alicubi traditiones facere audeat. *Ibid. cap. 36.*

De falsis testibus.

CCLXXXV. Falsi testes præcipimus ut non recipiantur. *Ibid. cap. 41.*

De hominibus ad mortem dijudicatis, & postea eis vita concessa, si justitias quæsierint.

CCLXXXVI. Illi homines qui propter eorum culpas ad mortem dijudicati fuerint, & postea eis vita fuerit concessa, si ipsi justitiam ab aliis requisierint, aut ab eis alii justitiam quærere voluerint, ita inter illos judicium terminetur. Primùm omnium de illis causis pro quibus judicatus fuerit ad mortem nullam potest facere repetitionem; quia omnes res suæ secundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et si aliquid inpostmodum, postquam ei vita concessa est, cum justitia adquirere potuerit, in sua libertate teneat & defendat secundùm legem. In testimonium non suscipiatur, nec inter Scabinos ad legem judicandam teneatur. Et si ad sacramentum aliquid judicatum fuerit quod jurare debeat, si aliquis ipsum sacramentum falsum dicere voluerit, contendat. *Ibid. cap. 47.*

De homine cui post judicium vita concessa est, si justitiam reddere noluerit.

CCLXXXVII. Si alicui post judicium Scabinorum fuerit vita concessa, & ipse impostmodum aliqua mala perpetraverit, & justitiam reddere noluerit, dicendo quòd mortuus sit & ideo justitiam reddere non debeat, statutum est ut superius judicium sustineat quod antea sustinere debuit. Et si aliquis adversùs eum aliqua mala fecerit, secundùm æquitatis ordinem licentiam habeat suam justitiam requirendi de causis perpetratis postquam ad mortem dijudicatus est. De præteritis maneat sicut suprà dijudicatum fuit. *Ibid. cap. 48.*

De liberis hominibus qui ad mallum venire cogendi sunt.

CCLXXXVIII. Vt nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad mallum venire cogatur, exceptis Scabinis vel Vassis Comitum, nisi qui causam suam adquirere debent aut respondere. *Ibid. cap. 51.*

De testibus, ad testimonium dicendum qualiter adhibeantur.

CCLXXXIX. Vt testes ad testimonium dicendum præmio non conducantur. Et ut nullus testimonium dicat aut sacramentum juret nisi jejunus. Et ut testes, priusquam jurent, separatim discutiantur quid dicere velint de illa re unde testimonium reddere debent. *Ibid. cap. 52.*

De justitia cujuslibet à nullo quolibet dilatanda.

CCXC. Vt nullus quilibet Missus noster, neque Comes, neque judex, aut Scabinus cujuslibet justitiam dilatare præsumat, si statim adimpleta potuerit esse secundùm rectitudinem, neque præmia pro hoc à quolibet homine per aliquod ingenium malum præsumat accipere. *Ibid. cap. 53.*

De nimiùm blasphemis latronibus.

Ivo par. 16. c. 236 271. CCXCI. De latronibus qui magnam habent blasphemiam, quicunque aliquem ex his comprehenderit, nullum damnum exinde patiatur. *Ibid. cap. 61.*

De testibus ad rem quamlibet discutiendam eligendis.

CCXCII. Vt quandocunque testes ad rem quamlibet discutiendam quærendi atque eligendi sunt, à Misso nostro & Comite in cujus ministerio de re qualicunque agendum est tales eligantur quales optimi in ipso pago inveniri possunt. Et non liceat litigatoribus per præmia falsos testes adducere, sicut hactenus fieri solebat. *Ibid. cap. 78.*

De placito Centenarij.

CCXCIII. Vt nullus homo in placito Centenarij neque ad mortem neque ad libertatem suam amittendam aut ad res reddendas vel mancipia judicetur. Sed ista aut in præsentia Comitis vel Missorum nostrorum judicentur. *Ibid. cap. 79.*

De placitis à Missis dominicis Comitibus notum faciendis.

CCXCIV. Vt unusquisque Missorum nostrorum in placito suo notum faciat Comitibus qui ad ejus missaticum pertinent ut in illis mensibus quibus ille legationem suam non facit, conveniant inter se, & communia placita faciant, tam ad latrones distringendos, quàm ad ceteras justitias faciendas. *Ibid. cap. 87.*

De uxoribus defunctorum, quam partem conlaborationis post obitum maritorum accipere debeant.

CCXCV. Volumus ut uxores defunctorum post obitum maritorum tertiam partem conlaborationis quam simul in beneficio conlaboraverunt accipiant. Et de his rebus quas is qui illud beneficium habuit, aliunde adduxit, vel comparavit, vel ei ab amicis suis conlatæ sunt, has volumus tam ad orphanos defunctorum quàm ad uxores eorum pervenire. *Suprà lib. 4. cap. 9.*

De falsis testibus convincendis.

CCXCVI. Si quis cum altero de qualibet causa contentionem habuerit, & testes contra eum per judicium producti fuerint, si ille falsos eos esse suspicatur, liceat ei alios testes, quos meliores potuerit, contra eos opponere, ut veracium testimonio falsorum testium perversitas superetur. Quòd si ambæ testium partes ita inter se dissenserint ut nullatenus una pars alteri cedere velit, eligantur duo ex ipsis, id est, ex utraque parte unus, qui cum scutis & fustibus in campo decertent utra pars falsitatem aut veritatem suo testimonio sequatur. Et campioni qui victus fuerit, propter perjurium quod ante pugnam commisit, dextra manus amputetur. Ceteri verò ejusdem partis testes, qui falsi apparuerint, manus suas redimant. Cujus compositionis duæ partes ei contra quem testati sunt dentur, tertia pro fredo solvatur. Et in seculari quidem causa hujuscemodi testium diversitas in campo comprobetur. In ecclesiasticis autem causis, ubi de una parte seculare, de altera verò ecclesiasticum negotium est, idem modus observetur. Vbi verò ex utraque parte ecclesiasticum fuerit, rectores earundem Ecclesiarum si se familiariter pacificare velint, licentiam habeant. Si autem de hujuscemodi pacificatione inter eos convenire non possit, Advocati eorum in mallo publico ad præsentiam Comitis veniant; & ibi legitimus terminus eorum contentionibus imponatur. Testes verò de qualibet causa non aliunde quærantur nisi de ipso comitatu in quo res unde causa agitur positæ sunt: quia non est credibile ut vel de statu hominis vel de possessione cujuslibet per alios meliùs rei veritas cognosci valeat quàm per illos qui viciniores sunt. Si tamen contentio quæ inter eos exorta est in confinio duorum comitatuum fuerit, liceat eis de vicina centena adjacentis comitatus ad causam suam testes habere. *Ibid. cap. 23.*

De terra tributaria.

CCXCVII. Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem no-

ſtram exire ſolebat, vel ad Eccleſiam vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam ſuſcepetit, tributum quod inde ſolvebatur omni modo ad partem noſtram perſolvat; niſi fortè talem firmitatem de parte dominica habeat per quam ipſum tributum ſibi perdonatum poſſit oſtendere. *Ibid. c. 37.*

De terra cenſali.

CCXCVIII. Si quis terram cenſilem habuerit, quam anteceſſores ſui vel ad aliquam Eccleſiam vel ad villam noſtram dederunt, nullatenus eam ſecundùm legem tenere poteſt niſi ille voluerit ad cujus poteſtatem vel illa Eccleſia vel illa villa pertinet; niſi fortè filius aut nepos ejus ſit qui eam tradidit, aut ei eadem terra ad tenendum placitata ſit. Sed in hac re conſiderandum eſt utrum ille qui hanc tenet, dives an pauper ſit, & utrum aliud beneficium habeat, vel etiam proprium. Et qui horum neutrum habet, erga hunc miſericorditer agendum eſt, ne ex toto expoliatus in egeſtatem incidat, ut aut talem cenſum inde ſolvat qualis ei fuerit conſtitutus, vel portionem aliquam inde in beneficium accipiat unde ſe ſuſtentare valeat. *Ibid. cap. 39.*

De obſervatione præceptorum dominicorum.

CCXCIX. De obſervatione præceptorum noſtrorum & immunitatum, ut ita obſerventur præcipimus ſicut à nobis & ab anteceſſoribus noſtris conſtitutum eſt. *Ibid. cap. 51.*

De eo qui propriam derelinquit uxorem, vel ſine cauſa interficit, & aliam ducit.

Capitulare an. 829 tit 3. c. 3. Lib. 2. leg. Longob. tit. 23. c. 5. Regino lib. 2. c. 76. Burchard. lib. 6. c. 37. Ivo par. 8. c. 241. Gratian. 33. q. 2. c. 7. Quicunque.

CCC. Quicunque propria uxore derelicta, vel ſine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depoſitis publicam agat pœnitentiam. Et ſi contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in cuſtodiam mittatur, donec res ad noſtram notitiam deducatur.

De liberis hominibus qui propr'um non habent, ſed in terra dominica reſident, ad teſtimonium non recipiendis.

Capitulare an. 829 tit. 3. c. 6.

CCCI. De liberis hominibus qui proprium non habent, ſed in terra dominica reſident, ut propter res alterius ad teſtimonium non recipiantur. Conjuratores tamen aliorum hominum ideo eſſe poſſunt quia liberi ſunt. Illi verò qui & proprium habent, & tamen in terra dominica reſident, propterea non abiciantur quia in terra dominica reſident; ſed propter hoc ad teſtimonium recipiantur quia proprium habent.

De Presbyteris, Diaconibus, & reliquis ex clero. Canones ſancti Silveſtri & aliorum LXXXIV. Epiſcoporum.

CCCII. Fecit hos gradus in gremio ſynodi, ut non Presbyter adversùs Epiſcopum, non Diaconus adversùs Presbyterum, non Subdiaconus adversùs Diaconum, non Acolythus adversùs Subdiaconum, non Exorciſta adversùs Acolythum, nec Lector adversùs Exorciſtam, non Oſtiarius adversùs Lectorem det accuſationem aliquam. Et non damnabitur Præſul ſine ſeptuaginta duobus teſtibus, neque Præſul ſummus à quoquam judicabitur; quoniam ſcriptum eſt: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Presbyter autem niſi in quadraginta quatuor teſtibus non damnabitur. Diaconus autem cardine conſtitutus in urbe Roma niſi in triginta ſex non condemnabitur. Subdiaconus, Acolythus, Exorciſta, Lector niſi, ſicut ſcriptum eſt, in ſeptem teſtimoniis filios habentes & uxores & omnino Chriſtum prædicantes. Sic datur myſtica veritas. *Suprà lib. 1. cap. 113.*

Ex Capitulis Domni Karoli, qualiter ex factis aut manſis vel quartis ſervitium agatur.

CCCIII. Pro nimia reclamatione quæ ad nos venit de hominibus eccleſiaſticis ſeu fiſcalinis, qui non erant adjurnati quando in Cinomannico pago fuimus, viſum eſt nobis unà cum conſultu fidelium noſtrorum ſtatuere ut quicunque de prædictis hominibus quartam facti tenet, cum ſuis animalibus ſeniori ſuo pleniter unum diem cum ſuo aratro in campo dominico aret, & poſtea nullum ſervitium ei manuale in ipſa hebdomada à ſeniore ſuo requiratur. Et qui tanta animalia non habet ut uno die hoc explere valeat, perficiat prædictum opus in duobus diebus. Et qui ſolummodo ita invalida ut per ſe non poſſit arare quatuor animalia habet, cum eis ſociatis ſibi aliis aret uno die in campo senioris, & uno die poſtmodum in ipſa hebdomada opera manuum faciat. Et qui nihil ex his facere poteſt, neque animalia habet, per tres dies ſeniori ſuo à mane uſque ad veſperam operetur, & ſenior ſuus ei amplius non requirat. Diverſis namque modis hæc agebantur. A quibuſdam tota hebdomada operabatur, à quibuſdam dimidia, & à quibuſdam duos dies. Idcirco hæc ſtatuimus, ut ne familia ſe à prædictis operibus ſubtrahere poſſit, neque à ſenioribus ampliùs eis requiratur. Et qui minus

quartæ optimæ de terra habet, secundùm æstimationem suæ telluris opera faciat. Hæc ab Adalardo Comite palatij nostri ad eorum satisfactionem una cum aliis fidelibus nostris præcipi nostra vice & publicè adnuntiari jussimus.

Vt Episcopi incestuosos emendent & corrigant.

Capitulare an. 779. c. Isaac tit. 4. c. 4. CCCIV. Vt Episcopi incestuosos homines emendent, & magnam diligentiam babeant ex his. Seu & de viduis infra suam parrochiam potestatem habeant ad corrigendum. *Vide suprà cap. 165. hujus libri, & Addit. IV. cap. 124.*

Vt ea conserventur quæ in placitis & synodis Pippinus Rex constituit.

Capitulare an. 779. c. 13. Ivo par. 16. c. 101. CCCV. Ea verò quæ bonæ memoriæ genitor noster in suis placitis & synodis constituit, conservari præcipimus. *Vide Addit. IV. cap. 131.*

De eo qui à servo alieno aliquid comparaverit.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 5. CCCVI. Si quis à servo alieno aliquid comparaverit nesciente domino suo, si dominus firmam noluerit esse emptionem, reddat pretium emptori, ut emptio nihil habeat firmitatis. Si ipsum non habet, simile reddat.

Vt Ecclesiarum negotia à judice continuò audiantur.

CCCVII. Placuit ut Ecclesiarum negotia absque ulla dilatione continuò à judice audiantur & proficuè incremententur.

Vt judex criminosum discutiens non antè sententiam proferat capitalem quàm aut reus ipse confiteatur aut per innocentes testes convincatur.

Interpret. l. 7 Cod. Theod. de pœnis. Capitula Angilramni c. 57. Burchard. lib. 6. c. 6. Gratian 2. q. 1. c. 2. Iudex. CCCVIII. Placuit ut judex criminosum discutiens non antè sententiam proferat capitalem quàm aut reus ipse confiteatur aut per innocentes & veraces testes manifestiùs convincatur. Et de majoribus nostra aut successorum nostrorum expectetur sententia. *Vide infrà lib. 6. cap. 398. & lib. 7. cap. 170.*

Vt qui socij criminis sunt, non admittantur testes.

Ivo par. 16. c. 208. CCCIX. Placuit ut testes non admittantur qui sunt socij criminis, nec infames, nec calumniatores, vel ceteri quos canon & lex prohibet.

De nuptiis incestis prohibendis.

CCCX. Nuptias prohibemus incestas, id est, usque adfinitatis lineam, vel quandiu inter se hereditare potuerint, non conjungantur: quia hæc potiùs incestiva quàm conjugia sunt judicanda.

Vt de absentibus non judicetur.

CCCXI. Placuit ut adversùs absentes non judicetur. Quòd si factum fuerit, prolata sententia non valebit.

Vt clementior severiori præferatur sententia.

CCCXII. Placuit ut inter pares sententias clementior semper severiori præferatur.

Vt qui de se confessus est, super alium non credatur.

CCCXIII. Placuit ut qui de se confessus est, super alium non credatur.

Paulus lib. 1. sentent. tit. 13.
Ivo par. 16. c. 209.

De testimonio unius hominis non accipiendo.

CCCXIV. Vt testimonium unius hominis non accipiatur. Nam si ex utraque parte plures sint, veraciores atque religiosiores & honestiores elegantur, qui sacramento suo confirment testimonium, nihilque se falsi esse dicturos. Ivo par. 16. c. 210.

Vt contra Episcopos nullus graviter aut leviter agat.

CCCXV. Præcipimus atque jubemus ne fortè, quod absit, aliquis circa Episcopos leviter aut graviter agat. quod ad periculum totius imperij nostri pertinet. Et ut omnes cognoscant nomen, potestatem, vigorem, & dignitatem sacerdotalem. Quod ex verbis Domini facilè intellegi potest, quibus beato Petro, cujus vicem Episcopi gerunt, ait: *Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælo; & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cælo.* Et alibi discipulis generaliter dicit: *Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Illud etiam ad exemplum reducendum est quod in ecclesiastica historia Constantinus Imperator Episcopis ait: *Deus*, inquit, *constituit vos sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoque judicandi. Et ideo nos à vobis rectè judicamur. Vos autem non potestis ab hominibus judicari. Propter quod Dei solius inter vos expectate judicium. Vestra jurgia, quæcunque sint, ad illud divinum reserventur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis dij. Et conveniens non est ut homo judicet deos, sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorum. In medio Deus autem deos discernit.* Sed & hoc illis ad memoriam reducendum est, qualiter beatus Prosper in libro quem de contemplativa & actuali vita scripsit, laudem sacerdotum comprehenderit. *Ipsis enim*, inquit, id est,

Concil. Paris. VI. lib. 1. c. 8. 9. Concil. Aquisgran. II. tit. 3. c. 5.
Ruffin. lib. 10. c. 2.
Lib. 2. c. 2.

Sacerdotibus, *propria animarum curandarum sollicitudo commissa est; qui pondus populi sibi commissi viriliter sustinentes, pro peccatis hominum, velut pro suis, infatigabiliter supplicant Deo; ac velut quidam Aaron incensum contriti cordis & humiliati spiritus offerentes, quo placatur Deus, avertunt iram futuræ animadversionis à populo; qui per Dei gratiam fiunt divinæ voluntatis judices, Ecclesiarum Christi post Apostolos fundatores, fideli populi duces, veritatis adsertores, pravæ doctrinæ hostes, omnibus bonis amabiles, & malè sibi conscius etiam ipso visu terribiles, vindices oppressorum, patres in fide catholica regeneratorum, prædicatores cœlestium præmiorum, exempla bonorum, documenta virtutum, & forma fidelium. Ipsi sunt decus Ecclesiæ, in quibus fulget Ecclesia. Ipsi columnæ firmissimæ, quibus in Christo fundatis innititur omnis multitudo credentium. Ipsi januæ civitatis æternæ; per quos omnes qui credunt, ingrediuntur ad Christum. Ipsi janitores, quibus claves datæ sunt regni cœlorum. Ipsi etiam dispensatores regiæ domus, quorum arbitrio in aula Regis æterni dividuntur gradus & officia singulorum.*

Quòd per Spiritum sanctum remissio fit peccatorum.

Concil. Paris. vi. lib. 1. c. 1. CCCXVI. Sciendum est omnibus atque credendum quòd per Spiritum sanctum remissio peccatorum in baptismate conferatur, & quòd fidelibus in Ecclesia Christi, ejusdem sancti Spiritus dono, per ministerium sacerdotale & per pœnitentiam & absolutionem manúsque impositionem remissio peccatorum indubitanter adtribuatur.

De quatuor vitiis quæ fidem catholicam commaculant.

Ibid. CCCXVII. Placuit sciri omnibus quòd quatuor sunt vitia quæ nostram fidem inter cetera mala commaculant; quæ quanto sunt occultiora, tanto perniciosa; id est, superbia, per quam angelus, diabolus effectus, de cœlo est ejectus; invidia, per quam idem diabolus hominem de paradiso ejecit; odium & discordia, quæ caritatem inter proximos extingunt, & dilectionem evacuant, & omnia bona pervertunt, & non sinunt proximos in mutua dilectione consistere, nec quietam tranquillámque, ut decuerat, Christianos vitam ducere. & reliqua.

Quòd universalis sancta Dei Ecclesia unum corpus, ejúsque caput Christus sit.

Ibid. c. 2. CCCXVIII. Primùm igitur, quòd universalis sancta Dei Ecclesia unum corpus manifestè esse credatur, ejúsque caput Christus, apostolicis oraculis approbatur. Vnde Paulus: *Vos autem estis*, inquit, *corpus Christi & membra de membro.* 1. Cor. 12. Itémque: *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo.* Rom. 12. Item: *Cujus caput est Christus, ex quo totum corpus per nexum & conjunctiones administratum crescit in templum sanctum in Domino.* Coloss. 2. Sunt & alia hujusce rei innumera exempla, quæ hic, ob prolixitatem vitandam, prætermittuntur. Quisquis ergo per aliqua inlicita ex membro Christi se fecit membrum diaboli, noverit se in corpore Christi non esse, sed in corpore diaboli. Proinde necesse est ut corpori Christi, à quo astutia diabolica separatus est, se incunctanter, dum tempus pœnitentiæ in promptu habetur, restituere non neglegat.

Quòd ejusdem Ecclesiæ corpus in duabus principaliter dividatur eximiis personis.

CCCXIX. Principaliter itaque totius sanctæ Dei Ecclesiæ corpus in duas eximias personas, in sacerdotalem videlicet & regalem, sicut à sanctis patribus traditum accepimus, divisum esse novimus. Ibid. c. 3. De qua re Gelasius Romanæ sedis venerabilis Episcopus ad Anastasium Imperatorem ita scribit: *Duæ sunt quippe*, inquit, *Imperatrices augustæ quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacrata Pontificum, & regalis potestas; in quibus tanto gravius pondus est sacerdotum quanto etiam pro ipsis Regibus hominum in divino reddituri sunt examine rationem.* Epist. 10. Fulgentius quoque in libro de veritate prædestinationis & gratiæ ita scribit: *Quantum pertinet*, inquit, *ad hujus temporis vitam, in Ecclesia nemo Pontifice potior, & in seculo Christiano Imperatore nemo celsior invenitur.* Lib. 2.

Vt Chorepiscopi modum mensuræ qui in sacris canonibus præfixus est non excedant.

CCCXX. Emersisse reprehensibilem & valde inolitum usum comperimus, eò quòd quidam Chorepiscopi, ultra modum suum progredientes, & donum sancti Spiritus per impositionem manuum tradant, & alia quæque quæ solis Pontificibus debentur contra fas peragant; præsertim cùm nullus ex septuaginta discipulis, quorum speciem in Ecclesia gerunt, legatur donum sancti Spiritus per manus impositionem tradidisse. Concil. Paris. vi. lib. 1. c. 27. Quòd autem solis Apostolis eorúmque successoribus proprij sit

officij tradere Spiritum sanctum liber actuum Apostolorum docet. In Concilio verò Cæsariensi ita de Chorepiscopis habetur scriptum: *Chorepiscopi quoque ad exemplum quidem & formam septuaginta videntur esse. Vt comministri autem, propter studium quod erga pauperes exhibent, honorentur.*

Concil. Neocæsar. c. 13.

De Chorepiscopis qui in vicis commorantur.

Concil. Antiochen. c. 10. Concil. Parif. vi. lib. 1. c. 27.

CCCXXI. Qui in vicis vel in possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint & ut Episcopi consecrati sint, tamen sanctæ synodo placuit ut modum proprium recognoscant, & gubernent subjectas sibi Ecclesias, earúmque moderamine curáque contenti sint.

De honore & obedientia Episcoporum & reliquorum sacerdotum.

Ibid. c. 4.

CCCXXII. Igitur quia constat religionem Christianam per successores Apostolorum salubriter administrari, populísque ad vitam æternam ducatum exhiberi debere, primò necessarium judicavimus omnibus præcipere ut honorem debitum venerabiliter Episcopis absque ulla simulatione aut detractione impendant, císque in omnibus ut patribus obediant, & quicquid pro salute animarum monuerint, prout meliùs potuerint, adimplere satagant; sicut Dei & nostram gratiam habere voluerint. Nam Dominus ait: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Etiterum: *Si te non audierit, dic Ecclesiæ. Et si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Et alibi: *Si quis scandalizaverit unum de pusillis istis*, id est, meis discipulis vel Apostolis, quorum locum Episcopi nunc in Ecclesia tenent, *melius est illi ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris, quàm scandalizet unum de istis minimis.* Hæc omnia fidelibus admonenda & perpendenda sunt, ne in hoc, quod absit, incidant scandalum; sed magis eis obediendo, non filij perditionis, sed filij Dei efficiantur; & non cum stultis pœnam, sed cum justis præmia percipiant sempiterna. Nam Episcopos & sacerdotes, quibus omnis terra caput inclinat, per quos & nostrum pollet imperium, admodum honorari & venerari omnes monemus, nec eos lacerari aut blasphemari vel detrahi à quoquam volumus: quia detractio sacerdotum ad Christum pertinet, cujus vice legatione funguntur in Ecclesia. Nam qui detrahit alium hominem, sicut homicida reputabitur. Quid erit de illis qui sacerdotes detrahunt: quoniam & ipsi semetipsos occidunt, & audientes interimunt. Dupla enim pœna digni sunt qui duplant scelera sua. Qui his sanctis monitis rebelles vel inobedientes extiterint, sciant se à liminibus sanctæ Ecclesiæ fore alienos.

Appendix Cod. Theo. tit 20.

De quatuor neglegentiis sacerdotum.

CCCXXIII. De Presbyteris & eorum Ecclesiis, unde multa neglegunturr & scandala generantur, in nostra discussione quatuor pericula apparuerunt. Primò, quia nonnulli ex nostris sacerdotibus, quadam securitate accepta, nec ea quæ ad cultum divinum pertinent faciunt, neque in restauratione & luminaribus Ecclesiæ studium habent, nec etiam senioribus suis debitam reverentiam exhibent, & insuper Ecclesias suas expoliant, & in prædiola sua propria transferunt. Quæ omnia ad neglegentiam Episcoporum pertinere deprehendimus. Ob id verò quadam occasione accepta seniores eorum permoti in tantam audaciam prorumpunt ut eos etiam inlicitè & inhonestè atque inreverenter tractare præsumant. Vnde summopere omnibus nobis abhinc providendum judicavimus ut ea quæ à Domno Imperatore consensu Episcoporum ob honorem & amorem Dei Ecclesiis concessa sunt, non in avaritiam Presbyterorum aut in rapacitatem episcopalium ministrorum cedant, sed in utilitatem Ecclesiæ & in usus Clericorum & pauperum deveniant.

Concil. Aquisgran. 11. tit. 2. c. 6.

De Presbyteris qui in suis domibus feminas habent.

CCCXXIV. Illud non minùs periculosum esse didicimus, quòd in quorundam Episcoporum parrochiis quosdam Presbyteros contra interdicta sanctorum canonum feminas in domibus suis non solùm habitare sed etiam ministrare faciunt; quas & laqueum sacerdotibus persæpe extitisse, & multos occasione in scandalum & in detractionem corruisse cognovimus. Quæ transgressio & tempore genitoris nostri & nostro in conventibus Episcoporum secundùm auctoritatem canonicam prohibita, sed necdum ad correctionem plenè est perducta. Vnde in commune censuimus, ut hi qui tantæ transgressionis incorrectores hactenus extiterunt, si abhinc hujus rei correptores esse neglexerint, juxta Apostoli sententiam quasi consentientes malorum coërceantur.

Ibid. c. 7.

De Presbyteris qui contra statuta canonum vilici fiunt.

Ibid. c. 8. CCCXXV. Similiter de illis Presbyteris qui contra statuta canonum vilici fiunt, tabernas ingrediuntur, turpia lucra sectantur, & diversissimis modis usuris inserviunt, & aliorum domos inhonestè & impudicè frequentant, & comessationibus & ebrietatibus deservire non erubescunt, & per diversos mercatos indiscretè discurrunt, observandum judicavimus ut ab hinc districtè severitérque coërceantur; ne per eorum inlicitam & indecentem actionem & ministerium sacerdotale vituperetur, & quibus debuerant esse in exemplum, deveniant in scandalum.

Quòd conversatio sacerdotalis testes vitæ probabiles habeat.

Concil. Paris. vi. lib. 1. c. 20. CCCXXVI. Pari ergo consensu nobis visum est ut Pontifices, sanctorum præcedentum patrum exempla sequentes, religiosos conversationis suæ testes habeant, quatenus detrahere volentibus locum minimè præbeant. Vt ergo sacerdos discipulis suis de semetipso exemplum bonum debeat præbere Apostolus scribens ad Titum docet dicens: *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in caritate, in doctrina, in castitate.* & reliqua. Beatus quoque Gregorius in decretis suis

Tit. 2. In Concilio Romano c. 1. ita ait: *Verecundus mos inolevit ut hujus sedis Pontificibus ad secreta cubili sui servitia laici pueri eis seculares obsequantur; & cùm pastoris vita esse discipulis semper debeat in exemplum, plerunque Clerici qualis in secreto sit vita sui Pontificis nesciunt, &, ut dictum est, seculares pueri sciunt. De qua re præsenti decreto constituo ut quidam ex Clericis vel etiam ex monachis electi ministerio cubili pontificalis obsequantur; ut is qui in loco est regiminis habeat testes tales qui ejus in secreto conversationem videant, & ex visione sedula exemplum profectus sumant.* Hæc igitur beatus Gregorius scripsit. Ceterùm qui de hac re copiosiora exempla quærere voluerint, vitas beati Augustini & Ambrosij & ceterorum aliorum sanctorum virorum legant; & perspicuè invenient quòd vita & conversatio Pontificis semper testes vitæ probabiles habere debeat.

Vt Episcopi in rebus Ecclesiæ circa propinquos suos exponendis reprehensionem caveant, & ut discretionis modum teneant.

Concil. Paris. vi. lib. 1. c. 16. CCCXXVII. Quoniam multi Episcoporum, amore propinquorum suorum, de rebus sibi commendatis suo aut quolibet amicorum nomine prædia & mancipia emunt, & ut in propinquorum suorum jus cedant statuunt, & ob hoc & jura ecclesiastica convelluntur, & ministerium sacerdotale fuscatur, immo à subditis detrahitur & contemnitur, placuit omnibus ut deinceps hoc avaritiæ genus caveatur; fixúmque abhinc & perpetuò mansurum esse decrevimus ut Episcopus res sui juris, quas aut ante episcopatum aut certè in episcopatu hereditaria successione adquisivit, secundùm auctoritatem canonicam quicquid vult faciat, & cui vult conferat. Postquam autem Episcopus factus est, quascunque res de facultatibus Ecclesiæ aut suo aut alterius nomine qualibet conditione comparaverit, decrevimus ut non in propinquorum suorum sed in Ecclesiæ cui præest jura deveniant. Similiter & de Presbyteris qui de Ecclesiarum rebus quibus præsunt prædia eo modo emunt faciendum statuimus: quoniam multos Presbyterorum occasione taliter emptarum rerum Ecclesias quibus præsunt expoliasse, & à suo ministerio multis modis exorbitasse, & se diabolo mancipasse, & hac occasione multos laicorum in scandalum damnationis & perditionis proruisse comperimus. Burchard. lib. 2. c. 224. Ivo par. 5. c 328. Gratian. 12. q 5. c. 4. Fixum.

Quòd nonnulli Episcopi sibi subjectos Canonicos, monachos, & sanctimoniales neglegant.

CCCXXVIII. Didicimus sanè nonnullos Episcopos in gubernandis congregationibus sibi subjectis, Canonicis videlicet, monachis, & sanctimonialibus, hactenus valde neglegentes extitisse, & ob id multos in sui detractionem & contemptum provocasse, ita ut nonnulli alij prælati in eorum parrochiis constituti, eorum prava exempla secuti, suas similiter congregationes neglexerint: quos & fraterno & synodali conventu admonendos esse necessarium duximus, ut ab hac neglegentia deinceps se cohibeant, & ceteris se imitabiles præbeant; ne fortè propter illorum incuriam & divinæ servitutis contemptus & pericula proveniant animarum, & auribus excellentiæ nostræ molestia ingeratur, & sacerdotali mediocritati in sacris conventibus tædium & opprobrium inferatur. Concil. Aquisgran. II. tit. 1. c. 11.

De Presbyteris, Abbatibus, & sacerdotibus qui propria loca relinquunt.

CCCXXIX. Comperimus quosdam Episcopos & Abbates atque sacerdotes, non causa necessitatis aut utilitatis, sed Ibid. c. 12.

potiùs avaritiæ & propriæ delectationis, sæpissime propria civitatis suæ sede, vel monasterij septa, aut Ecclesiæ propriæ derelicta, cleróque neglecto, remotiora loca frequentare. Pro qua re & destitutio divini cultus & prædicatio in plebibus & cura subjectorum postponitur, & hospitalitas neglegitur. Quod ne ulteriùs à quoquam sine inevitabili necessitate aut aliqua utilitate fiat pari consensu inhibemus.

De laicorum Clericis.

Concil Parif. vi. lib. 1. c. 22. CCCXXX. De Clericis laicorum, unde nonnulli eorum conqueri videntur, eò quòd quidam Episcopi ad eorum preces nolunt in Ecclesiis suis eos, cùm utiles sint, ordinare, visum nobis fuit ut in utrisque partibus pax & concordia servetur, & cum caritate & ratione utiles & idonei eligantur. Et si laicus idoneum unlémque Clericum obtulerit, nulla qualibet occasione ab Episcopo sine certa ratione repellatur. Et si reiciendus est, propter scandalum vitandum evidenti ratione manifestetur. *Vide suprà lib. 1. cap. 84.*

De monachis & Presbyteris sive Clericis qui passim palatium adeunt.

Ibid. lib. 3. c. 24. CCCXXXI. Placuit ut monachi & Presbyteri necnon Clerici, qui, postposita canonica auctoritate, passim palatium adeunt, & nostris sacris auribus importunissimam molestiam inferunt, ut non hoc facere præsumant: quoniam in hujuscemodi facto & vigor ecclesiasticus contemnitur, & religio sacerdotalis & professio monastica vilior efficitur.

Vt non sit sanguinis Christianorum temeraria effusio.

Ibid. c. 27. Isaac ut 7. c. 2. CCCXXXII. Volumus atque præcipimus nostra auctoritate adnuntiari omnibus, immo & à sacerdotibus prædicari, ne tam temeraria Christianorum sanguinis effusio in regno nostro fieri sinatur, semper illud adtendentes quod Dominus post

Genes. 9. diluvium dixit famulo suo Noë: *De manu hominis & de manu viri & fratris ejus requiram animam ejus. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Et

Levit. 24. in lege: *Qui occiderit hominem, morte mo-*

Rom. 13. *riatur.* Et Apostolus: *Nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bono. Si autem malefeceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.* De illo enim specialiter divina auctoritas dicit, *Gladium Dei portat ad vindictam malorum*, non de quolibet alio. E contrà verò nescimus qua pernoxia inventione à nonnullis usurpatum est ut hi qui nullo ministerio publico fulciuntur, propter sua odia & diversissimas voluntates pessimas indebitum sibi usurpent in vindicandis proximis & in interficiendis hominibus vindictæ ministerium, & quod Rex saltem in uno exercere debuerat propter terrorem multorum, ipsi impudenter in multis perpetrare non metuunt propter odium, & putant sibi licere ob inimicitiarum vindictas quod nolunt ut Rex faciat propter Dei vindictam.

De Abbatibus canonicis & regularibus, vel Abbatissis.

CCCXXXIII. Abbatibus canonicis & regularibus, & Abbatissis quæ sanctimonialibus præesse videntur, sive laicis qui monasteria habent, omnino præcipimus ut de ipsis magnam curam habeant, & ceteris bonum exemplum præbeant, & religiosè, sicut decet, conversentur, & quod uniuscujusque professioni inconveniens est, & in sacris canonibus prohibetur, omnino caveant, & loca sibi à nobis propter aliquam necessitatem concessa deperire & destrui propter neglegentiam non dimittant, & congregationes sibi commissas sive spiritaliter sive temporaliter paterno affectu gubernare eisque necessaria stipendia administrare non neglegant, ne fortè propter aliquam inopiam & divina officia neglegantur, & ipsæ congregationes inreligiosiùs vivere compellantur. Et qui hæc agere neglexerint, sciant se ea illis auferre & religiosioribus dare. Concil. Parif. vi. lib. 3. c. 18.

Vt capellæ absque jussu sive permissu proprij Episcopi non fiant.

CCCXXXIV. Placuit nobis ut, sicut ab Episcopis & reliquis sacerdotibus ac Dei servis admoniti fuimus, nec capellæ in palatio nostro vel alibi absque illa nostra sine permissu vel jussu Episcopi in cujus est parrochia fiant. Et ut omnes per dies dominicos vel festivitates præclaras sacra eucharistia communicent, nisi quibus abstinere præceptum est. Et ut observatio omnium dierum dominicorum à mane usque ad vesperam secundùm canonicam auctoritatem ab omnibus fiat. *Vide suprà lib. 15. cap. 15.* Ibid. c. 19.

Vt omnes qui in fide catholica suspecti sunt, in testimonio humano dubii habeantur.

CCCXXXV. Omnes qui in fide Christi

Concil. Carthag. IV. c. 96. Calixt. I. ep. 2. c. 5. Burchard. lib. 2. c. 171. Ivo par. 5. c. 289.

Christi vel catholica suspecti sunt, in testimonio humano dubii habeantur. Infirmari ergo oportet eorum testimonium qui in fide falsi docentur. Nec eis esse credendum qui veritatis fidem ignorant.

Vt si quis ministros Ecclesiæ injuriaverit, hoc tripliciter componat.

Lex Bajuvar. tit. 1. c. 8. & 9.

CCCXXXVI. Si quis ministros Ecclesiæ, id est, Subdiaconum, Lectorem, Exorcistam, Acolythum, Ostiarium, injuriaverit aut percusserit vel plagaverit, componat hoc tripliciter sicut solent componere parentes ejus. Diaconi verò, Presbyteri, atque Episcopi injuria in quadruplum componatur. Reliquorum autem Clericorum injuria componatur sicut parentum eorum. Monachorum quoque, qui secundùm regulam in monasterio vivunt, injuria componatur secundùm genealogiam suam; ut reverentia sit Deo & Ecclesiæ, & pax eis qui illi deserviunt.

Vt si quis contumax reverentiam Ecclesiarum non habet, quingentos componat solidos.

Ibid. c. 7.

CCCXXXVII. Si quis homo contumax vel superbus timorem Dei vel reverentiam Ecclesiarum non habuerit, & fugientem servum suum vel quemlibet persecutus fuerit, vel de Ecclesia vel de porticu ejus per vim abstraxerit, & Deo honorem non dederit, componat ad ipsam Ecclesiam pro neglecto suo solidos quingentos, & pro fredo ad fiscum solidos ducentos. Ipse verò publica pœnitentia juxta judicium Episcopi multetur, ut sit honor Dei & reverentia sanctorum, & ut Ecclesia Dei semper invicta permaneat.

Vt cuncta quæ circa Ecclesias earúmque ministros antiquitas sancta statuit, inviolata serventur.

L. 15. Cod. de Episc. & Clericis.

CCCXXXVIII. Cuncta quæ circa sanctarum loca Ecclesiarum ejúsque ministros vel olim ordinavit antiquitas, vel antecessorum nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra roboravit serenitas, inlibata custodiri nunc & in futurum præcipimus.

De prædiis Deo dicatis.

Capitulare II. an. 814. c. 4. L. 5. Cod. de sacros. Eccles. L. 22. Cod. Theod. de extraord. & sord. muneribus & l. 40 de Episc. & Cleric.

CCCXXXIX. Placuit ne prædia cœlestium secretorum dicata Deóque tradita à quibusdam aliqua occasione vexentur aut invadantur, sed sub immunitatis tuitione perpetua firmitate perdurent. Similiter & homines earum, & omnia quæ eis subjecta esse noscuntur. Si quis contra hæc venerit, componat sicut de emunitate constituimus, & pœnitentia publica à sacerdotibus usque ad satisfactionem multetur.

De eo qui die dominico opera servilia fecerit.

Lex Bajuvar. tit. 6. c. 2.

CCCXL. Si quis die dominico opera servilia fecerit, liber homo si bovem junxerit, & cum carro ambulaverit, dextrum bovem perdat. Et si alia quæ canonica auctoritate prohibita sunt servilia opera fecerit, sacerdotibus illa emendet sicut de reliquis neglegentiis judicibus emendari solet, & ab ipsis sacerdotibus pœnitentiam juxta modum culpæ accipiat. Similiter & de præcipuis festivitatibus observari placuit. Quòd si sacerdotes eos nequiverint corripere, tunc à judicibus ad sacerdotes adducantur, eísque obedire in omnibus faciant.

De his qui infra regnum per vim aliquid rapuerint.

Ibid. tit. 2. c. 5. Capitula Karoli Calvi tit. 23. II. 14 c. 4. Isaac tit. 6. c. 6. Concil. apud Sanct. Macr. c. 6.

CCCXLI. Si quis in exercitu infra regnum sine jussione dominica per vim hostilem aliquid prædari voluerit, aut fœnum tollere aut granum, sive pecora majora vel minora, domósque infringere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibemus. Quòd si ab aliquo præsumptioso factum fuerit, sexaginta solidis, si liber est, sit culpabilis, & omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si verò servus hoc fecerit, capitali crimini subjaceat, & dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit, nec custodivit ut talia non perpetraret. Quoniam si nos ipsos comedimus, citò deficiemus. Vnusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat.

De eo qui alienum servum ad furtum suaserit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 6.

CCCXLII. Si quis alienum servum ad furtum suaserit aut ad aliquid damnosum in fraudem domini sui, ut possit accusare eum, & fraus ipsa fuerit detecta per investigationem judicis, dominus nec servum perdat, nec pro hoc aliquam faciat compositionem, sed ille cujus consusione vel exhortatione admissum est, tamquam fur damnetur; & servus quod tulit reddat, & insuper centum viginti ictus accipiat.

De fure nocturno tempore capto.

Ibid. c. 5. Ivo par. 16. c. 321.

CCCXLIII. Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas secum portat, si fuerit occisus, nulla ex hoc homicidio querela nascatur.

De eo qui de fure nesciens aliquid comparaverit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 7.

CCCXLIV. Si quis de fure nesciens aliquid comparaverit, quærat accepto

Ivo par. 16. c. 212.

spatio venditorem. Quem si non potuerit invenire, probet se cum sacramento & testibus innocentem, & quod apud eum cognoscitur restituat, & furem quærere non desistat. Quòd si furem celare voluerit, & perjurans postea detectus fuerit, tamquam ille fur ita iste in crimine damnetur.

De eo qui occultè in nocte vel in die alterius animal occiderit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 9. Ivo par. 16. c. 213.

CCCXLV. Si quis occultè in nocte vel in die alterius caballum aut bovem aut aliquod animal occiderit, & negaverit, & postea exinde probatus fuerit, tamquam furtivum componat.

De eo qui occiderit alienum animal, & non negaverit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 10. Ivo par. 16. c. 214.

CCCXLVI. Si quis causa faciente occiderit alienum animal, & non negaverit, simile dare non tardet, & cadaver mortui accipiat.

De eo qui furtivam rem emerit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 13. Ivo par. 16. c. 215.

CCCXLVII. Si quis furtivam rem scienter emere præsumpserit, & exinde probatus fuerit, similem rem reddat illi cujus pecuniam comparavit. Salva videlicet ejus justitia in altero.

De eo qui de latrone furtivam rem scienter ad custodiendum acceperit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 14. Ivo par. 16. c. 216.

CCCXLVIII. Si quis de latrone furtivam rem scienter ad custodiendum acceperit, quasi fur componat.

De sacramentis leviter non jurandis.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 16. Isaac tit. 8. c. 1. Concil. Trosl. c. 11.

CCCXLIX. Volumus ut sacramenta citò non fiant. Sed unusquisque judex priùs causam veraciter cognoscat, ut eum veritas latere non possit. Nec facilè ad sacramenta veniant.

De eo qui contra caput alterius falsa suggesserit.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 17.

CCCL. Si quis contra caput alterius falsa suggesserit, vel pro quacunque invidia aut injusta accusatione aliquem commoverit, ipse pœnam vel damnum quod alteri intulerit excipiat. Neminem damnes antequam inquiras veritarem. Quia scriptum est: *Omnia autem probate; quod bonum est tenete.*

De eo qui per invidiam vel dolum liberi vel servi domum incenderit.

Ibid. tit. 9. c. 1. Ivo par. 16. c. 282.

CCCLI. Si quis per aliquam invidiam vel dolum in nocte vel in die ignem imposuerit, & incenderit liberi vel servi domum, omnia ædificia restituat, & quicquid ibi arserit componat, & insuper sexaginta solidis sit culpabilis, & publica pœnitentia secundùm judicium sacerdotum multetur. Et quanti homines de ipso incendio evaserint, unicuique secundùm legem componat, & omnia quæ ibi perdiderint restituat.

Ut si quis servum injustè accusaverit alienum, domino simile mancipium pro hoc facto reddat.

Lex Bajuvar. tit. 8. c. 18. Ivo par. 16. c. 283.

CCCLII. Si quis servum injustè accusaverit alienum, & innocenter tormenta pertulerit, domino simile mancipium pro hoc facto reddat. Si verò innocens in tormento mortuus fuerit, duos servos ejusdem meriti sine dilatione domino restituat.

De via publica.

Lex Bajuvar. tit. 9. c. 1. Ivo par. 16. c. 217.

CCCLIII. Si quis viam publicam aut litostratum vel viam communem alicui clauserit contra legem, cum sua lege componat, & clausuram quam ibi fecit tollat. Quòd si negare voluerit, cum duodecim sacramentalibus juret.

De via convicinali.

Lex Bajuvar. tit. 9. c. 14. Ivo par. 16. c. 218.

CCCLIV. Si quis viam convicinalem vel pastoralem clauserit, cum sua lege componat, & ipsam viam aperiat. Similiter & de semita faciendum est.

De eo qui fontem coinquinaverit.

Lex Bajuvar. tit. 9. c. 16. Ivo par. 16. c. 219.

CCCLV. Si quis fontem quacunque invidia coinquinaverit vel maculaverit, emendet eum primò, ut nulla sit coinquinationis in eo suspicio, & cum lege sua vicinis hoc emendet. Si autem plurimorum in vicinio puteus fuerit, compositionem inter se multentur.

De eo cui aurum vel argentum aut ornamentum commendata fuerint.

Lex Bajuvar. tit. 14. c. 2. 4. Ivo par. 16. c. 220.

CCCLVI. Si cui aurum vel argentum aut ornamenta vel quæcunque species fuerint commendatæ, sive ad custodiendum traditæ sint, sive vendendæ, & in domo ipsius cum rebus suis forsitan fuerint incendio crematæ, unà cum testibus qui commendata susceperat præbeat sacramenta nihil exinde suis profuisse compendiis, & nihil cogatur exsolvere; excepto aurum & argentum, quod ardere non poterat. Si verò quæ commendata fuerant furto probantur ablata, ei qui commendata perdiderat spatium tribuatur donec furem sua investigatione perquirat. Et si eum invenerit, commendatori res proprias tantummodo reformare procuret. Compositio verò furti ad eum qui habuit commendata pertineat. Quòd si fur non fuerit intra statutum tempus inventus, medietas rerum commendatarum domino suscipiente reddatur, damnum verò medium utrique sustineant. Et si do-

minus postmodum apud eum qui commendaverit quæcunque fuerint suppressa repererit, sicut furtiva ab eo exigantur.

Vt rem in contentione positam non liceat vendere.

Lex Bajuvar. tit. 14. c. 5. Ivo par. 6. c. 432.

CCCLVII. Rem in contentione positam non liceat donare nec vendere.

De eo qui servum suum vendiderit.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 6.

CCCLVIII. Si quis servum suum vendiderit, forsitan ejus nesciens facultates, habeat dominus ejus potestatem, qui eum vendidit, requirendi res ejus ubicunque invenire potuerit.

De eo servo qui de peculio suo fuerit redemptus.

Ibid. c. 7.

CCCLIX. Si quis servus de peculio suo fuerit redemptus, & hoc dominus ejus fortè nescierit, de domini potestate non exeat; quia non pretium, sed res servi sui, dum ignorat, accepit.

De eo qui causam alterius tulerit de loco suo.

Ivo par. 16. c. 284.

CCCLX. Si quis causam alterius tulerit de loco suo, ipsam inlæsam reddat aut similem. Si verò foras aliqua traxerit & absconderit, atque negaverit interrogatus, quasi furtivam componat.

De eo qui alicujus mortuum repererit.

Lex Bajuvar. tit. 18. c. 6.

CCCLXI. Si quis alicujus mortuum repererit, & cum humanitatis causa humaverit, ut neque à porcis inquinetur, neque à bestiis seu canibus laceretur, seu liber sit seu servus, nullam ex hoc calumniam sustineat, sed magis à parentibus ejus remunerationem condignam accipiat. Et si à parentibus mercedem noluerit recipere, recipiet à Domino, qui præcepit mortuos sepelire.

De venditionibus vili pretio detractis vel vitiosis.

Ibid. tit. 15. c. 9. Ivo par. 16. c. 285.

CCCLXII. Placuit in venditione hanc formam servari, ut seu res seu mancipia vel quodlibet genus animalium venundetur, nemo propter hoc venditionis firmitatem inrumpat quòd dicit se vili pretio vendidisse; sed postquam factum est negotium, non sit mutatum, nisi fortè vitium sibi à venditore celatum invenerit. Si autem venditor dixerit vitium, stet emptio, & non sit immutata. Si autem non dixerit, mutari potest in illa die & in alia sive in tertia die. Et si ampliùs de tribus noctibus illud habuerit, postea non potest mutare; nisi fortè eum invenire infra tres dies non poterit. Tunc quando invenerit, recipiat, quia vitium vendidit. Et si noluerit recipere, juret cum suis sacramentalibus quòd vitium ibi nullum sciebat in illa die quando negotium fecit; & stet factum.

Vt qui arras dederit pro quacunque re, pretium reddere compellatur.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 10. Ivo par. 16. c. 186.

CCCLXIII. Qui arras dederit pro quacunque re, pretium cogatur implere quod placuit emptori.

Vt peregrinos transeuntes nemo inquietet.

Lex Bajuvar. tit. 3. c. 14. Ivo par. 16. c. 287.

CCCLXIV. Placuit ne peregrinos transeuntes quisquam inquietare præsumat, eisque nocere audeat: quia alij propter Deum, alij propter suas discurrunt necessitates. Quòd si aliquis præsumptiosus fuerit qui peregrino nocuerit, vel cum assallierit, aut dispoliaverit, læserit, plagaverit, ligaverit, vendiderit, vel occiderit, ipsi peregrino singillatim dupliciter sicut de alio homine solet componi, aut suo seniori vel socio, cum sua lege componat. Quòd si mortuus fuerit, & seniorem ibi vel socium non habuerit, tunc Episcopus aut sacerdotes ejusdem pagi ipsam compositionem in duplo sicut de indigena distringente judice accipiant, & in suam eleemosynam illa tribuant; & insuper sexaginta solidos fisco cogatur persolvere. Et si peregrinum viventem reliquerit, omnem injuriam ei factam & quicquid illi tulit dupliciter, ut prædictum est, per singula illi componat, sicut solet de infra provincia aliquem componere. Si autem eum occiderit, ut liberum hominem de ipsa provincia in duplo componat; & ipsa pecunia à memoratis sacerdotibus in sua detur eleemosyna. Quoniam Dominus ait: *Peregrinum & advenam non contristabis.*

De eo qui res alienas vendiderit.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 1. Ivo par 16. c. 221.

CCCLXV. Si quis vendiderit res alienas sine voluntate domini sui, aut servum, aut ancillam, aut quamcunque rem, ipsam legibus reddat, & similem aliam addat. Et si ipsum non potest invenire, duos consimiles & æquales meriti reddat.

De eo qui alicujus quadrupedi unum oculum excusserit.

Lex Bajuvar. tit. 13. c. 8. Ivo par. 16. c. 222. 288.

CCCLXVI. Si quis alicujus caballo vel bovi vel cujuslibet quadrupedi unum oculum excusserit, adpretietur illud pecus quod valet, & partem tertiam componat.

De eo qui jussu Regis vel Ducis aliquem occiderit.

Lex Bajuvar. tit. 2. c. 8. Ivo par. 16. c. 289.

CCCLXVII. Si quis jussione Regis, vel Ducis illius qui ipsam provinciam regit, hominem occiderit, non requiratur ei, nec propterea faidosus sit: quia lex & jussio dominica occidit eum, &

ipse non potuit contradicere. Princeps verò & successores ejus defendant cum & totam progeniem ejus, ne ob hoc pereat aut malum patiatur. Quòd si propterea ipse aut ejus progenies aliquid mali passi fuerint aut occisi, dupliciter componantur.

De eo qui scripturam protulerit, ut veritatem ejus testibus probet.

Ivo par 16. c. 290. CCCLXVIII. Si quis scripturam profert, veritatem ejus testibus probare debet: quia in omnibus causis constitutum est ut scripturam prolator adfirmet.

Vt quicquid provincialibus fuerit relaxatum beneficio Principis, ab exactore non requiratur.

CCCLXIX. Quicquid provincialibus per beneficium Principis tributorum fuerit relaxatum, ab exactore non requiratur.

Vt Presbyteri criminosi ad synodum venientes in medio collocentur.

Capitulum an 801 supra pag. 385. CCCLXX. Presbyteros criminosos canonicè ad synodum venientes jubemus juxta decreta Papæ Innocentij capitulo XXXIII. in medio collocari; discussisque objectionibus quæ ipsis Presbyteris impinguntur, si convinci potuerint, à sacerdotali removeantur officio, (quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt) atque alieni efficiantur à ministerio quod vivendo inlicitè polluerunt. Et si convinci non potuerint, secundùm anterius capitulum consultu Leonis Papæ & multorum Episcoporum statutum, cum aliis Presbyteris & fidelibus justisque hominibus satisfaciant Episcopo suo & populo.

Vt unusquisque Presbyter Missam cum sandaliis celebret.

CCCLXXI. Vnusquisque Presbyter Missam ordine Romano cum sandaliis celebret. Et hoc populo nuntietur, quòd per omnes dies dominicos oblationes Deo offerant, & ut ipsa oblatio foris septa altaris recipiatur.

Vt Presbyter die dominico cum benedicta aqua procedat.

CCCLXXII. Vt omnis Presbyter die dominico cum psallentio circumeat Ecclesiam suam unà cum populo, & aquam benedictam secum ferat. Et ut scrutinium more Romano tempore suo ordinatè agatur.

De locis monasteriorum vel ædificiis providendis.

CCCLXXIII. Dignum ac necessarium est ut Missi per quæque loca directi simul cum Episcopis uniuscujusque diocesis perspiciant loca monasteriorum Canonicorum pariter & monachorum, similitèrque puellarum, si in apto & congruo loco sint posita, ubi commodum necessarium possit adquiri, quod ad utilitatem pertinet monasterij, sicut in sancta regula dicit: *Monasterium autem ita debet constitui ut omnia necessaria infra monasterium exerceantur, ut non sit necessitas monachis vel Clericis vagandi foras; quia omnino non expedit animabus eorum.* Suprà cap. 143.

De hospitalitate & cura pauperum.

CCCLXXIV. Vt de hospitalitate & cura pauperum memores sitis, & propter quod res ecclesiasticæ à fidelibus oblatæ & ab Ecclesia receptæ sint. Et eo modo illas distribuatis ut ab illo cui de his rationem reddituri estis, non damnationem, sed æterni gaudij mercedem accipere mereamini.

Vt adjutorium à Rege impendatur his qui ministerium ecclesiasticum adimplent.

CCCLXXV. Volumus vos scire voluntatem nostram, quod nos parati sumus vos adjuvare, ubicunque necesse est, ut ministerium vestrum adimplere valeatis. Simúlque vos admonemus ut propter humilitatem nostram & obedientiam quam monitis vestris propter Dei timorem exhibemus, honorem nobis à Deo concessum conservetis, sicut antecessores vestri nostris antecessoribus fecerunt.

Vt nullus Episcopus vel Abbas per præmia suis hominibus beneficia dent vel auferant.

CCCLXXVI. Admonemus etiam Episcopos & Abbates ut per præmia beneficia hominibus suis nec auferant nec donent: quia multæ reclamationes & querelæ de hac causa ad nustras aures solent pervenire.

Vt Consiliari Regis munus non accipiant ob beneficium aliis impetrandum.

CCCLXXVII. Vt nullus de Consiliariis nostris propter beneficium cuilibet à nobis impetrandum munera accipiat: quia nos volumus illi beneficium dare qui nobis bene servient.

Vt Clericus vel monachus vel sanctimonialis non accusetur ad judicium civile.

CCCLXXVIII. Nemo audeat Clericum aut monachum vel sanctimonialem feminam ad civile judicium accusare, sed ad Episcopum. Et ipse ex lege vel canonibus consentaneam & justam sententiam proferat. Hæc omnes Episcopi cu- Iulian. Antecess. Nov. 79.

ſtodiant, & omnes fideles ſanctæ Dei Eccleſiæ. Et noſtri provinciarum Præſides procurent quorumcunque Clericorum vel monachorum & ſanctimonialium lites dirimere. Si quis hanc conſtitutionem violaverit in magiſtratu poſitus, decem librarum auri pœna multabitur. Si exſecutor eſt, in catenis Eccleſiarum recludatur pœnas luiturus, & officium perdat.

De monacho qui monaſterium ſuum dimiſerit.

Nov. 5. Iuſtiniani c. 6. 7. Vide infrà lib. 6. cap 308.

CCCLXXIX Si monachus monaſterium ſuum dimiſerit, omnia bona ipſius, & quæ in monaſterium introduxit, & quæ non introduxit, dominio monaſterij ſint, & ipſe officio Præſidis ſervire cogatur. Si verò monacbus ad aliud monaſterium migraverit, ſubſtantiam ejus prius monaſterium poſſideat, & in alio monaſterio ipſe non recipiatur.

De ſervo in monaſterio recepto.

Burchard. lib. 8. c. 20. Ivo. par. 7. c. 41.

CCCLXXX. Si aliquis incognitus in monaſterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non præſtetur. Et ſi intra tres annos aut ſervus vel libertus vel colonus quæratur, domino ſuo reddatur cum omnibus quæ attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium requiſitus non fuerit, poſtea quæri non poteſt; ſed tantùm ea quæ in monaſterium adduxit dominus ſervi recipiat.

De monachis laicis factis.

CCCLXXXI. Si autem monachus laicus factus fuerit, bonore & cingulo ſpolietur, & res ejus monaſterio adiciantur. Quòd ſi monaſticam vitam reliquerit, Præſes provinciæ eum teneat & curiæ ſuæ connumeret.

De Eccleſia ædificanda.

CCCLXXXII. Nemo Eccleſiam ædificet antequam civitatis Epiſcopus veniat & ibidem crucem figat publicè. Et antè præfiniat qui ædificare vult quid ad luminaria & ad cuſtodiam & ſtipendia cuſtodum ſufficiat. Et facta donatione, ſic domum ædificet.

Iulian. Anteceſſ. Nov. 67. & 131. c. 7.
Iſaac tit. 11. c. 7.
Burchard lib. 3. c. 6.
Ivo par. 3. c. 8.
Gratian. di. 1. de conſecr. c. 9. *Nemo Eccleſiam.*

De eo qui in domo ſua oratorium fecerit.

Iulian. Anteceſſ Nov. 58 Iſaac tit. 11 c. 15.

CCCLXXXIII. Qui in domo ſua oratorium habuerit, orare ibi poteſt. Tamen non audeat in eo ſacras facere Miſſas ſine permiſſu Epiſcopi loci illius. Quòd ſi fecerit, domus illius fiſci viribus addicatur. Comes & Miſſi ejus qui hoc cognovit, & non prohibuit, libra auri multabitur, & ab Epiſcopo loci illius canonicam ſuſcipiat excommunicationem vel excluſionem. *Vide infrà lib. 6. cap.* 102.

Burchard. lib. 3. c. 86. Ivo par. 3. c. 76. Gratian. di. 1 de conſec. c 33 *Vnicuique.*

De electione Abbatiſſæ.

CCCLXXXIV. Abbatiſſa eligatur à cuncta congregatione, non ſecundùm ordinem, ſed quam melioris opinionis eſſe conſtiterit, & quam meliores elegerint. Et qui eam eligunt, proponant ſanctis evangeliis, dicentes quòd non propter amicitias vel gratiam humanam, ſed ſcientes eam fide rectam, & vita caſtam, & adminiſtratione dignam, ad omnémque ſtatum monaſterij utilem. Et tunc confirmetur ab Epiſcopo cui monaſterium ſubjectum eſt.

De Diaconiſſa vel Deo devota.

Iulian. Anteceſſ. Nov. 123. c. 64. Ivo par. 7. c 143. Gratian. 27. q. 1. c. 30. *Si quis rapuerit.*

CCCLXXXV. Si quis rapuerit vel ſollicitaverit vel corruperit religioſam feminam, bona amborum Eccleſia vindicet in qua talis mulier habitavit. Ipſi tamen capitali periculo ſubiciantur. Quòd ſi hæc mulier non conſenſit, cum ſuis rebus monaſterij cautioni tradatur. Si verò liberos habet, pars legitima eis reſervetur. Quòd ſi intra annum poſt cognitum tale ſcelus à religioſis locis non vindicetur, Comes loci illius hæc noſtro fiſco addicat. Si verò Comes provinciæ vindictam tali crimini imponere neglexerit, honore careat, & duas libras auri fiſci viribus dare compellatur.

De reſtituendo monaſterio.

Burchard. lib. 3. c. 23. Ivo par. 3. c. 28. Gratian. 16. q. 7. c 40. *Nemini.*

CCCLXXXVI. Nemini Regum aut cuiquam hominum in proprium liceat monaſterium tradere vel commutare vel quocunque commento vendere. Hoc etiam divina & apoſtolica atque canonica ſub anathematis pœna ſanxit auctoritas. Quod ſi factum fuerit, non valebit. Sed is qui accepit, pretium amittat. Et qui diſtraxit, pretium quod accepit in ipſo monaſterio amittat, & unà cum pretio monaſterium perdat, & ipſum monaſterium in priſtinum reformetur ſtatum.

De litigatoribus.

CCCLXXXVII. In civitatibus in quibus Præſides præſunt, ipſi audiant cauſas, ſeu & Defenſores. Qui autem Epiſcopum vel Sacerdotes aut Clericos judicare ſibi maluerint, hoc quoque fieri non permittimus.

De ſcenicis.

CCCLXXXVIII. Si quis ex ſce-

L. 12. Cod. Theod. de Scenicis. nicis vestem sacerdotalem, aut monasticam, vel mulieris religiosæ, vel qualicunque ecclesiastico statu similem indutus fuerit, corporali pœnæ subsistat, & exilio tradatur.

De præscriptione quadraginta annorum.

Iulian. Antecess. nov. 111 c. 6. Gratian. 16 q. 3 c. 3. Neque decenny. CCCLXXXIX. Ne decem anni, neque viceni, vel triginta annorum præscriptio religiosis domibus opponatur, sed sola quadraginta annorum curricula. Et non solùm in ceteris rebus, sed etiam in legatis & hereditatibus.

Vt nemo audeat Episcopum aut Sacerdotem vel Clericum apud publicos judices accusare.

Iulian. Antecess Nov. 131. c. 10. CCCXC. Sancitum est ut nullus Episcopum aut Sacerdotem vel Clericum apud judices publicos accusare præsumat, sed apud Episcopos.

De absentibus non judicandis.

Gratian. 3. q. 9. CCCXCI. Decretum est ut adversùs absentes non judicetur. Quòd si factum fuerit, prolata sententia non valebit.

Ne ullus sacerdos judicetur nisi præsentes sint ipsius accusatores, idémque legitimi.

Gratian. ibid. c. 5. Non ep tret. & c 8. Quis accusare. CCCXCII. A sancta Romana & apostolica Ecclesia olim statutum est, & à nobis synodali sententia confirmatum, ut nullus ex sacerdotali catalogo judicetur aut damnetur, nisi accusatus accusatores legitimos præsentes habeat, locúmque defendendi ad abluenda crimina accipiat.

Vt vita accusantium primò discutiatur.

Capitula Angilramni c 15. CCCXCIII. Item à prædicta sancta Romana & apostolica Ecclesia sancitum est, & ab omnibus synodali auctoritate decretum est, ut semper primò personna, fides, vita, conversatio accusantium enucleatim perscrutetur, & postea quæ obiciuntur fideliter pertractentur; quia non aliter fieri quicquam debet nisi priùs impetitorum vita discutiatur.

De testibus requirendis in accusatione Clericorum.

Concil. Bracar. II. c. 8. Burchard. lib 1. c 202. Ivo par. 6. c. 276. Gratian. 2. q 4. c. 1. Placuit ut si. CCCXCIV. Placuit ut si quis aliquem Clericorum in accusatione fornicationis impetierit, secundùm præceptum Pauli Apostoli legitima testimonia requirantur ab illo. Quòd si non potuerit datis testimoniis ad probare quod dixit, excommunicationem accusati accusator accipiat.

De culpabili persona non recipienda.

CCCXCV. Si accusatoris persona in judicio Episcoporum culpabilis apparuerit, ad arguendum non admittatur nisi de propriis causis.

Capitula Angilramni c. 5.
Ivo par. 6. c. 418.
Gratian. 3. q. 10. c. 3. *Si accusatorum.* 4. q. 6. c. 1. *Illud verò.* & c. 3. *Si accusatorum.* & c. 4. *Quòd si accusatorum.*

De non judicando quemquam ante examinatam causam.

CCCXCVI. Non est justum judicare aut condemnare virum cujus causa ad liquidum non est examinata.

De non judicando majore à minore.

CCCXCVII. Major à minore non potest judicari.

De non judicando quemquam absque legitimo accusatore.

CCCXCVIII. Iudicis non est quemlibet judicare vel condemnare absque legitimo accusatore. Quoniam & Dominus Iudam furem esse sciebat. Sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus. Isaac tit. 11. c. 8.

De eo qui frequenter litigat, ut non suscipiatur absque examine.

CCCXCIX. Ejus qui frequenter litigat, & ad accusandum est facilis, accusationem absque grandi examine nemo recipiat.

Concil. Carthag. 4. c. 58.
Capitula Angilramni c. 54.
Burchard. lib. 16. c. 32.

De rimanda enucleatim causa in judicio & sæpe ventilanda.

CCCC. Iudicantem oportet cuncta rimari & ordinem rerum plena inquisitione discutere, interrogandi ac proponendi adiciendíque patientia præbita ab eo, ut ibi actio partium limitata sit pleniter. Nec priùs litigantibus sua velit sententia obviare nisi quando ipsi, peractis omnibus, jam nihil amplius habuerint in quæstione quod proponant. Et tamdiu actio ventiletur quousque rei veritas perveniatur. Frequenter interrogari oportet, ne aliquid prætermissum fortè remaneat quod adnecti conveniat. L. 1. Cod. Theod. de judiciis. Capitula Angilramni c. 26. Ivo par. 6. c. 316. & seq. Gratian. 30. q. 5 c. 11. Iudicantem.

De his qui se putant per testes redemptos ad sacerdotum accusationem admitti, ut non admittantur nisi omni suspicione caruerint.

CCCCI. Sunt quidam qui contra ecclesiasticam regulam pugnare videntur, & per testes redemptos putant se ad accusationem admitti debere. Hi omnino non admittantur nisi actis publicis docuerint omni se suspicione carere.

Vt nullus contra religionem faciat.

CCCCII. Non liceat Imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata divina præsumere.

Synodus Romana VI. sub Symmacho.
Capitula Angilramni c. 76.
Burchard. lib. 15. c. 8.
Ivo par. 4. c. 231. & par. 16. c. 9.
Gratian. di. 10. c. 2. *Non licet.*

Quòd laicis non sit de religione præsumendum.

CCCCIII. Laicis, quamvis religiosis, nulli tamen de ecclesiasticis facultatibus vel Deo dicatis hominibus aliquid disponendum attribuatur facultas.

Hincmar. Laudun. in ep. ad Rem. pag. 611. 614.
Isaac tit. 11. c. 9.
Concil. Trosl. c. 3.
Burchard. lib. 8. c. 72. & lib. 15. c. 35.
Ivo par. 16. c. 36.
Gratian. 16. q. 7. c. 24. *Laicis.*

Ut liceat majores judices appellare quotiens necessitas ingruerit.

CCCCIV. Quandocunque à quibuslibet judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis denegetur qui provocaverint.

Concil. Carthag. 3. c. 10.
Capitula Angilramni c. 45.
Ivo par. 6. c. 326.
Gratian. 2. q. 6. c. 9. *Placuit.*

De injusto judicio, Principis metu vel jussu terminato, cassando.

CCCCV. Injustum judicium, & definitio injusta, regio metu vel jussu à judicibus ordinata, non valeat.

Synodus Romana VI. sub Symmacho.
Capitula Angilramni c. 78.
Burchard. lib. 15. c. 8.
Ivo par. 16. c. 9.
Gratian. 11. q. 3. c. 89. *Injustum.* & 25. q. 1. c. 8. *Omne.* §. *Injustum.*

EXPLICIT LIBER QUINTUS.

INCIPIUNT CAPITULA LIBELLI SEXTI.

34. *De honorando sene.*
35. *Nihil agendum contra æquitatem.*
36. *De eo qui mæchatur cùm uxore proximi sui.*
37. *De eo qui dormierit cum noverca sua.*
38. *De eo qui propter Deum furtum confessus fuerit.*
39. *De eo qui ferro percusserit hominem.*
40. *Vt propter unius testimonium nullus condemnetur.*
41. *De decimis separandis.*
42. *De eo qui, ambulans per viam, nidum avis invenerit.*
43. *Vt cùm ædificatur domus nova, fiat murus per circuitum domus.*
44. *De vinea altero semine non serenda.*
45. *Vt non aretur in bove simul & asina.*
46. *Non induendum vestimentum quod ex lana & lino contexitur.*
47. *De puella virgine desponsata.*
48. *De desponsata virgine in agro reperta.*
49. *Vt eunuchus attritis testiculis Ecclesiam Dei non intret.*
50. *De pecunia ad usuram non fænerandа.*
51. *De voto non differendo.*
52. *Vt homo qui uxorem acceperit, non accedat ad bellum.*
53. *Vt non occidantur patres pro filiis, nec filij pro patribus.*
54. *De eo qui vim à persecutoribus patitur, ut suscipiatur.*
55. *De muliere quæ cum viro suo non potest nubere.*
56. *Vt absque consensu Episcopi oblationes non accipiantur.*
57. *Vt Presbyteri civitatis sine jussu sui Episcopi nihil jubeant.*
58. *Ne Presbyteri rem Ecclesiæ absque licentia sui Episcopi vendant.*
59. *Si Presbyter vel Diaconus deseruerit Ecclesiam suam, deponatur.*
60. *De Presbyteris vel Diaconibus aut Subdiaconibus à propriis Episcopis exauctoratis.*
61. *Si quis Episcopus, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum processerit, deponatur.*
62. *Vt Presbyteri alterius regionis non sacrificent præsentibus Presbyteris ipsius regionis.*
63. *De uxoribus & viris se dimittentibus.*
64. *De Episcopis litigantibus vel judicatis.*
65. *Ab hæretico nullus benedictionem accipiat.*
66. *De orationibus ad patrem dirigendis.*
67. *De Presbytero ab alio Episcopo ordinato.*
68. *De illis Presbyteris qui nesciunt juxta præceptum Salvatoris baptizare.*
69. *De Missis nostris, qualiter cum Episcopis singularum regionum circa Ecclesias Dei ejusque sacerdotes agere debeant.*
70. *De eo qui semetipsum occidit, aut laqueo se suspendit.*
71. *Vt incesti & parricidæ canonicè coërceantur.*
72. *Vt nec à Clerico phylacteria nec ab ullo fiant Christiano.*
73. *Vt nullus Presbyter ampliùs quàm unam Ecclesiam sibi vindicet.*
74. *De letania majore, ut more Romano celebretur.*
75. *Vt nullus vitam sine communione finiat, nec unctione benedicti olei careat.*
76. *De Presbyteris degradatis & post degradationem multis sceleribus implicatis.*
77. *Si qui velint aquam consecratam accipere.*
78. *De Clericis & Presbyteris, si Episcopis suis obedire nolint, ut excommunicentur.*
79. *De Episcopo metropolitano.*
80. *Vt unusquisque progeniem suam usque ad septimam generationem observet.*
81. *De Presbyteris ab ignotis Episcopis ordinatis.*
82. *Vt si quis homini aliquo iteranti mansionem vetaverit, sexaginta solidos componat.*
83. *Vt omnibus maxima cura sit ne sine confirmatione Episcopi vitam finiat aliquis.*
84. *De his qui fidelium oblationes auferunt vel vastant, aut sine proprij Episcopi jussione dant vel accipiunt.*
85. *Vt Presbyteri vel Diaconi non migrent de loco ad locum sine Episcopi proprij jussione.*
86. *De Episcopis & Clericis peregrinis, ut contenti sint hospitalitatis munere.*
87. *Vt nullus habeat nisi legitimum connubium.*
88. *De his qui Episcoporum vocationem vel correctionem contempserint.*
89. *Vt nullus Laicorum ex prædiis Episcoporum quicquam accipiat.*
90. *De eo qui occiderit monachum aut Clericum, ut arma relinquat.*
91. *De viro & muliere matrimonio copulatis, & postea dicente ea non posse eum nubere sibi.*
92. *Vt puella desponsata non detur alteri viro.*

93. *Vt*

93. *Vt baptizati cum catechumenis non manducent.*

94. *De Presbytero ordinato qui se deprehenderit non esse baptizatum.*

95. *Si liber ancillam in matrimonium acceperit.*

96. *De raptoribus & raptis virginibus vel viduis.*

97. *De his qui rapinas infra regnum faciunt.*

98. *De Sacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.*

99. *De his qui Episcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.*

100. *De religiosa muliere decepta, id est, veste mutata, vel religionem professa.*

101. *De blasphemia in Deum.*

102. *De his qui in domo sua oratorium fecerint.*

103. *De privilegiis Ecclesiarum & Clericorum non corrumpendis.*

104. *Ne Episcoporum vel reliquorum Clericorum vita turbetur.*

105. *De Clericis vel Sacerdotibus qui accipiunt Ecclesias sine licentia Episcopi sui, vel de una ad aliam transeunt.*

106. *De incestis & criminosis, ac de infirmis & pœnitentibus, atque de jejunio quatuor temporum.*

107. *Vt Episcopi judices publicos moneant ut rei carceribus reclusi Nativitate Domini, Pascha, & Pentecosten absolvantur, & Missas illis audiant diebus, ac refecti fiant.*

108. *De monacho qui monasterium suum dimiserit.*

109. *De possessionibus ad religiosa loca pertinentibus.*

110. *De monacho vel monacha.*

111. *De his quæ à singulis Principibus Ecclesiis sunt concessa, & quæ singuli antistites impetraverunt, quòd sacrilegium sit hæc auferentibus. Et de Clericis, ut non accusentur ad judices seculares, sed ad Episcopos proprios.*

112. *De privilegiis Ecclesiarum.*

113. *Vt ea quæ ad religionem pertinent, locis suis & à suæ diœceseos synodis audiantur.*

114. *Vt privilegia Ecclesiarum semper maneant incorrupta.*

115. *Quòd sacrilegium sit Ecclesiæ aliquid auferre, aut sacerdotibus vel ministris aut ipsi sancto cultui locóque injuriam inferre.*

116. *De his qui ecclesiastica privilegia violant vel dissimulant.*

117. *Quòd hi qui prædia ecclesiastica diripiunt vel vastant sacrilegi sint exilibque damnandi.*

118. *Vt Episcopi & reliqui sacerdotes ab omnibus nexibus sint liberi.*

119. *Ne Iudæi adhæreant vel deserviant Christiani.*

120. *De sacrificiis per singulas Missas à sacrificantibus sumendis.*

121. *De Chorepiscopis, ne deinceps fiant.*

122. *Ne Iudæus super Christianos magistri vel ministri ponantur.*

123. *De Clericis falsariis.*

124. *Vt Clerici non habeant actiones seculares.*

125. *De Clericis qui de Ecclesia desistunt.*

126. *Quales sint Clerici.*

127. *De multitudine Clericorum.*

128. *De ordinationibus sacris.*

129. *De injuria Episcopi & letania subversa.*

130. *Ne fideles ex propria consanguinitate uxores ducant; nec illi qui dudum minimè nupserunt, sine benedictione sacerdotis nubere præsumant.*

131. *De non recipiendis alienis pœnitentibus.*

132. *Vt non liceat Clericum vel monachum sine epistola Episcopi sui proficisci.*

133. *De dotibus & publicis nuptiis.*

134. *De rebus Ecclesiæ ablatis aut fraudatis vel retentis.*

135. *Vt nemo res Ecclesiæ, nisi cui jure debentur, in quibuslibet regionibus conjacentes competere audeat vel tenere.*

136. *De his qui facultates Ecclesiæ delegatas auferunt vel retentant.*

137. *Vt socios suos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa.*

138. *De his qui diripienda indicare reperiuntur.*

139. *Vt Abbates in ejus Episcopi in cujus parrochia sunt potestate persistant.*

140. *Vt nullus monachus relinquat suum monasterium & cellas construat sine Episcopi vel Abbatis sui licentia.*

141. *De apostatis.*

142. *De excommunicatis.*

143. *Ne judices perfidorum excessus absque propriorum sacerdotum consilio judicent.*

144. *De expositis infantibus ac collectione eorum.*

145. *De Clericis relinquentibus officium suum & ad seculares confugientibus.*

146. *Vt servo non credatur si super dominum suum vel super alium liberum crimen injecerit.*

147. *Vt testes ea tantùm testificentur quæ*

in conspectu eorum acta esse noscuntur.
148. *Quales debeant scripturæ valere.*
149. *De pactis & placitis conservandis.*
150. *Contra priorum definitionem filio vel heredi non licere venire.*
151. *Ne quisquam accusetur vel puniatur, nisi manifestis iudiciis scelus pateuerit.*
152. *Vt valeat commutatio sicut & emptio.*
153. *Si timore compulsus quisquam se servum esse dicat.*
154. *De Presbyteris vel Diaconibus sine Episcopi sui epistolis ambulantibus.*
155. *Vt unus Abba duobus monasteriis minimè præsideat.*
156. *De Presbyteris vel reliquis Clericis non distringendis à secularibus judicibus, sed à suis Episcopis.*
157. *Vt Clerici judices seculares non adeant.*
158. *De secularibus qui per calumniam Ecclesiam vel Clericos fatigare præsumunt.*
159. *Ne testificentur manumissi.*
160. *De his qui cum furibus conscij fuerint.*
161. *Si possessor per violentiam expellatur.*
162. *Vt fideles fidem sanctæ Trinitatis discant.*
163. *De contumacibus Presbyteris vel Clericis.*
164. *De judicibus Clericis calumniam vel injuriam inferentibus.*
165. *Vt orationem dominicam omnes discant fideles.*
166. *Vt nullus Episcopus alterius Episcopi vel Presbyter alterius Presbyteri parrochiam invadat.*
167. *Vt monasteriis vel reliquis Ecclesiis res non auferantur, vel ipsa à quoquam inquietentur.*
168. *Vt Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere, & nulli eorum liceat officium sacerdotale in alterius parrochia agere absque licentia Episcopi in cujus parrochia esse noscuntur.*
169. *Vt nullus Episcopus sine consensu aliorum se præferat anteriori.*
170. *Vt populi oblationes sacerdotibus in Ecclesia offerant. Et ut omni die dominica communicent.*
171. *Vt sacerdotes signa tangant horis canonicis.*
172. *De stolis gestandis.*
173. *Vt secreta non incipiatur nisi post hymnum finitum.*
174. *Vt adnuntietur symbolum fidelibus à sacerdotibus.*
175. *Vt Presbyteri adnuntient viris & feminis, nisi memoriter symbolum & orationem dominicam tenuerint, de sacro fonte filiolos vel filiolas non suscipiant.*
176. *Vt silentium in Ecclesia teneatur, & devotè verbum Dei audiatur.*
177. *Vt Episcopo infantuli ad confirmandum præsententur.*
178. *Vt Presbyteri sine sacro chrismate oleoque benedicto non proficiscantur.*
179. *Vt Presbyteri oleum infirmorum ab Episcopo expetant.*
180. *Vt nullus Presbyter parrochianus alibi præsumat chrisma accipere nisi ab Episcopo suo in Cœna Domini.*
181. *Vt baptizari non præsumatur nisi in vigilia Paschæ & Pentecosten.*
182. *Vt instruantur fideles qui parvulos de sacro fonte suscipere cupiunt.*
183. *Vt nulla pretia de baptizandis consignandisque fidelibus exigantur.*
184. *De quorum baptismate absque dissimulatione dubitatur, ut baptizentur præceptum est.*
185. *Vt Presbyteri in Ecclesia fidem sanctæ Trinitatis doceant.*
186. *Vt Presbyteri adnuntient populo quatuor legitima temporum jejunia.*
187. *Vt jejunia tria legitima in anno agantur.*
188. *Vt populus nisi duobus temporibus infantes suos ad baptismum non offerat.*
189. *Vt dies dominicus reverenter colatur.*
190. *Vt adnuntient Presbyteri eodem modo sicut sabbatum Paschæ cum suo Pascha, sabbatum Pentecosten cum suo die dominico observare.*
191. *Vt adnuntient Presbyteri populo se ab inlicitis abstinere connubiis.*
192. *Vt publicè Presbyteri adnuntient plebi decimas & primitias omnium frugum ad benedicendum offerre.*
193. *Vt fideles intellegant pactum quod cum Deo in baptismate fecerunt.*
194. *Vt sacerdotes admoneant viros & mulieres ut luminaria ad basilicas deportent.*
195. *Vt admoneant Presbyteri plebem ne in Ecclesia contentionibus & verbositatibus deserviant.*
196. *Vt Presbyteri sollicitè curent ne inhonesta & turpia qualibet fiant in Ecclesiis.*
197. *Ne in mortuorum funeribus juxta paganorum ritum agatur.*
198. *Vt pro defunctis amicorum parentes eorum triginta dies adimplere faciant.*
199. *De his quos Episcopus aut sacerdos excommunicaverit, ne eos fideles recipiant.*
200. *Vt nullus Presbyter suam Ecclesiam*

sine consensu Episcopi sui derelinquat.

201. Vt sacra mysteria nullus Presbyter nisi in loco consecrato agat.

202. Ne aliud altare in Ecclesia consecrata, nisi quod ab Episcopo consecratum est, aliquis Presbyter erigat.

203. Vt Episcopus, Presbyter, & Diaconus non sint aleatores & ebriosi.

204. Vt nemo Clericorum usuras accipiat.

205. Vt diem dominicum, in quo Dominus surrexit, cuncti venerabiliter colant.

206. De reconciliandis pœnitentibus.

207. Quot sint dies purificationis mulieris.

208. Vt Missarum celebrationes in locis incongruentibus non fiant.

209. De propinquitate.

210. De servo qui damnum cuilibet intulerit, quid agendum sit.

211. De eo qui ad mallum legibus mannitus fuerit, & non venerit.

212. De eo qui filios non habuerit, & in eorum loco alium sibi heredem facere voluerit.

213. De denarialibus, qualiter possint hereditare.

214. Vt omne sacramentum in Ecclesia juretur.

215. Vt vitia quæ remanserunt ex ritu gentilium fideles caveant.

216. De Ecclesiis restaurandis.

217. Ne Presbyteri priusquam examinentur ordinentur.

218. Vt dominici Missi Scabinos, Advocatos, & Notarios eligant.

219. De his qui legem servare contemnunt.

220. Vt fideles se à vitiis abstineant quæ quasi naturaliter in usu habentur.

221. De his qui heribannum solvere debent.

222. De fugitivis & peregrinis, ut distringantur.

223. De armillis & bruniis negotiatoribus non dandis.

224. Vt mensuræ æquales fiant.

225. Vt Christiani ab otioso sermone se caveant vel à ceteris vitiis.

226. Vt super vestituram Pippini Regis testimonia non mittantur.

227. Vt nec colonus nec fiscalinus traditiones faciat.

228. Ne præsumat hominem aliquis sine causa ad judicium mitterre.

229. Si liber homo in monasterio regulari comam deposuerit.

230. De conjugio, quòd à Deo sit constitutum, & quòd non causa luxuriæ, sed causa potiùs appetendum sit filiorum.

231. Vt omnia quæ vuadiari debent, secundùm legem reuvadientur.

232. Vt nullus ebrius causam suam possit in mallo conquirere.

233. De nullo ad bibendum cogendo.

234. De Missis dominicis discurrentibus.

235. Vt à coïtu prægnantium fideles se abstineant.

236. De canibus qui in dextro armo tonsi sunt.

237. De capitulis quæ in lege noviter addita sunt.

238. Vt nullus ad placitum banniatur præter Scabinos septem & qui causam quærere debent.

239. De falsis testibus non recipiendis.

240. Qualiter fidelibus Christianis incesta cavenda sint.

241. De non jurando per vitam Regis.

242. Vt Missi non solùm de adnuntiatione sed etiam de opere breves afferant.

243. Vt nullus præsumat teloneum, rodaticum, & pulveraticum recipere.

244. Vt fideles justa judicia judicent.

245. Vt Ecclesiæ earum justitiam obtineant.

246. Vt potestatem Episcopi omnes intelligant, & instruantur qualiter sive secundùm canonicam sive secundùm monasticam regulam eis vivendum sit.

247. De viduis & orphanis & minùs potentibus.

248. De non parvipendenda excommunicatione sacerdotum.

249. De Episcopis & Comitibus, ut sibi consensum invicem præbeant.

250. Vt latrones vel homicidæ sive adulteri sub magna correctione constringantur.

251. De rebus invasis.

252. De superbia, propter quam diabolus corruit.

253. De eo cui non rectè judicatur.

254. De invidia, per quam diabolus hominem ejecit de paradiso.

255. De odio & discordia.

256. Capitularium dominicum datum anno incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCVI. ad Teodonis villam, & anno imperij Domini Karoli VI.

257. De laicis qui noviter sunt conversi.

258. Vt scribæ falsò non scribant.

259. Vt compotum discatur.

260. De derelinquentibus seculum propter servitium Dei.

261. Vt servi proprij non tondantur vel ancillæ non velentur nisi ad mensuram.

262. Vt superfluæ congregationes nullatenus fiant.

263. *De his qui secundùm regulam non pulsantur.*
264. *Vt infantulæ non velentur.*
265. *De laicis, ut non sint Præpositi monachorum.*
266. *Vt incestuosi canonicè examinentur.*
267. *De his qui per aliquod scelus rebelles fiunt.*
268. *De justitiis Ecclesiarum Dei, orphanorum, pupillorum, ac viduarum.*
269. *De justitiis regalibus.*
270. *De fame vel ceteris tribulationibus.*
271. *Vt arma infra patriam non portentur.*
272. *Vt omnis homo de duodecim mansis bruniam habeat.*
273. *De negotiatoribus qui partes Sclavorum vel aliarum gentium petierint.*
274. *Vt causedici qui adquiescere noluerint recludantur.*
275. *De juramento, ut nulli alteri nisi proprio seniori juramenti fidelitas promittatur.*
276. *De his qui conspirationem fecerint, ut tripliciter judicentur.*
277. *De perjuriis, ut caveantur.*
278. *Vt Vicedomini, Advocati, & Centenarij pravi auferantur.*
279. *Vt antiqua telonea & justa exigantur à negotiatoribus, nova verò & injusta repellantur.*
280. *De fugitivis Clericis & laicis illud servandum est quod in Capitulari dominico continetur.*
281. *De his qui ad Dei servitium volunt accedere, ut absque licentia regali non id agant qui liberi existunt.*
282. *Vt potentiores pauperes non opprimant.*
283. *Vt Ecclesiæ noviter inventæ sine Episcopi probatione non venerentur.*
284. *De falsis monetis quæ contra justitiam fiunt.*
285. *Vt heribannus dominicus fideliter exigatur.*
286. *Vt census regalis inde solvatur unde olim exigebatur legitimè.*
287. *Quid de latronibus agendum sit.*
288. *Quid de illis qui uxores habent fiscalinas sit agendum.*
289. *De libris canonicis, ut veraciter habeantur.*
290. *De laicis, ut orationem dominicam memoriter discant.*
291. *Capitula quæ ad legem Salicam mittenda sunt. De occisione Diaconorum vel aliis causis.*
292. *Capitula quæ Domnus Karolus Imperator constituit.*
293. *De latronibus.*
294. *Ne aliquis de ignoto homine equum, bovem, vel aliud animal emat.*
295. *De illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem dijudicati fuerint, & postea eis fuerit vita concessa, quòd si justitiam ab aliis requisierint, aut ab eis justitiam quis quærere voluerit, qualiter inter illos judicium terminetur.*
296. *De homine judicio Scabinorum judicato.*
297. *De eo qui latronem forbannitum recipit, sive servus sive liber sit.*
298. *De Comite qui latronem in forbannum miserit, ut aliis vicinis Comitibus notum faciat.*
299. *De his qui terrenis mercimoniis insistunt, ut magis ob supernæ vitæ desiderium quàm pro humana ambitione faciant.*
300. *Vt ecclesiasticis audientia minimè denegetur provocantibus.*
301. *Vt Episcopus quilibet alterius plebem Episcopi vel fines non usurpet.*
302. *De Clericis superbis, ut coërceantur.*
303. *De his qui statuta patrum violant, si laicus fuerit, communione privetur; si Clericus, honore.*
304. *De his qui contra suam professionem vel subscriptionem venerint quid agendum sit.*
305. *De Presbytero qui se ab Episcopo suo diviserit.*
306. *De Presbyteris qui absque Episcopi sui conscientia agenda celebraverint.*
307. *Vt Episcopus lapsum incurrens, si plures congregare nequiverit, à duodecim audiatur.*
308. *Vt Episcopi plebes alienas non usurpent, & ut nemo ex eis collegam suum in diocesi vel alibi supergrediatur.*
309. *De Episcopo qui ab aliquo impetitur, vel si ipse quæstionem aliquam retulerit, ut per Episcopos judices causa terminetur.*
310. *Vt nullus Episcopus alium Episcopum conculcet aut impediat.*
311. *Ne Presbyteri vel Diaconi sine conscientia Episcoporum suorum aliquid agant.*
312. *De loco dando peregrino Episcopo in quo sacrificet.*
313. *De non condemnando illo cujus causa diligenter non est examinata.*
314. *De his qui falsa fratribus capitalia obiciunt.*
315. *De deponendo sacerdote vel Levita, si crimen aliquod de se confessi fuerint.*
316. *De his qui libellos famosos inventi fuerint in Ecclesia posuisse, ut anathematizentur.*
317. *Vt delator communionem nec in finem*

accipiat, si inventus fuerit quilibet per delationem ejus præscriptus vel interfectus.

318. *Ne aliquis Episcopus vel inferior gradus dominico die quemquam judicare præsumat.*

319. *De potente, si pauperem expoliaverit, & non reddiderit admonente Episcopo, ut excommunicetur.*

320. *Ut nullus Clericus ab Episcopo suo recedere præsumat & ad alium transire.*

321. *Ut Clerici, qui arma præsumpserint, in monasterium ad agendam pœnitentiam tradantur.*

322. *Ut nullus Regum hujus canonis censuram in aliquo violari permittat.*

323. *Ut unusquisque alterius ruinis succurrat, & iram Dei per suam compassionem à se removeat.*

324. *Quòd lex quam Rex qui prior fuit instituit, ab illo qui ei successeris pari sententia roborata sie.*

325. *Ut in metropolitana sede ad synodum agendam omnes Pontifices conferantur.*

326. *Ut dignitatem amittant omnes qui ad expeditionem exercitus non pergunt, aut de exercitu fugiunt.*

327. *Ut Christiani ex propinquitate sui sanguinis connubia non ducant.*

328. *Ut non varientur quæ propter utilitatem sunt instituta.*

329. *De fide Nicæna servanda. Et ut privilegia Ecclesiarum integra maneant.*

330. *Quòd contra caput non sit agendum.*

331. *De Presbyteris qui contra canones ad comitatum ire voluerint suscepcis, qui dominico decreto communione alieni decernuntur.*

332. *De sacerdotum Domini causis non terminandis priusquam ex utraque parte fideliter audiantur & pariter ac diligenter perscrutentur.*

333. *Quòd Dominus, qui animas hominum salvat, imitatores nos velit suæ esse pietatis.*

334. *De religionis periculo ab uniuscujusque pietatis conscientia removendo.*

335. *Ut suarum rerum & omnium Ecclesiarum sint communione contenti quorum causa adhuc terminanda est.*

336. *Ut non sinantur incurri quorum causa incerta est.*

337. *De his qui à sedibus suis fuerunt pulsi, & alij in illorum locum substituti sunt.*

338. *De his qui non debent redire ad militiam secularem.*

339. *De his quos oportet majori auctoritate curare.*

340. *Ut non imponat aliquis alicui pondus quod ipse ferre non valcat.*

341. *Ut nullus apostolicas sanctiones temerare præsumat.*

342. *De amicitia & familiaritate servanda; quam, qui non contendunt, facilè servant.*

343. *Ut alienæ gentis homines ad exercitium imbuantur legibus.*

344. *De servo non credendo si super aliquem crimen objecerit.*

345. *Ut testes testimonium nisi præsentes non dicant.*

346. *De pactis & placitis conservandis.*

347. *Quòd hæc sit vera caritas qua Deus proximúsque diligitur. Et idcirco admonendi sunt omnes fideles ut hanc observare curent.*

348. *Ut contra extraneos parentela aut propinquitas testimonium minimè dicat.*

349. *Contra priorum definitionem filio vel heredi non licere venire.*

350. *Non est danda passim accusandi vel puniendi licentia.*

351. *Si de fure quis nesciens aliquid comparaverit.*

352. *Ne testificentur manumissi.*

353. *Si possessor per violentiam expellatur.*

354. *Si ad diripiendum quisque alios invitasse reperiatur.*

355. *Ut socios suos nominet apud quem pars rapinæ fuerie inventa.*

356. *De his qui diripienda indicare reperiuntur.*

357. *De non suscipienda criminatione adversùs doctorem, neque accusatorem adversùs eum audiendum.*

358. *Ne unus Episcopus cognitionem sibi vindicet.*

359. *Ut hi quorum libertas nescitur nequaquam accusent sacerdotes.*

360. *Ut absentes non judicentur.*

361. *De his qui falsa aliis inrogant.*

362. *Ne viles personæ ad accusandum sacerdotes admittantur.*

363. *Ne judices causam personæ absentis sua sententia præsumant.*

364. *Ne aliquis criminosus Episcopum accuset.*

365. *Quòd qui Episcopum accusat, Dei ordinationem accusat.*

366. *Ut litem habentes, sive petitor, seu possessor, si antistitum judicium elegerint, ad eos dirigantur.*

367. *Ut ea inlibata serventur quæ patrum auctoritas catholicorum lege instituit.*

368. *Ut privilegia quæ propter religionem*

instituta sunt, nulla interminatione nova mutilentur.

369. *Vt si Chorepiscopi aliquam consecrationem aut confirmationem fecerint, ab Episcopis canonicè reformentur.*

370. *De generali totius populi supplicatione apud Principem pro sacerdotum causa ne in hostem aut pugnam pergerent, & quale eis omnibus ex hoc immineat periculum.* Ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris Wormatia generaliter decretis, atque ab omnibus firmatis, & cunctis pro lege tenendis contraditis.

371. *Ne Episcopi ad bella pergant, concessio Domni Karoli Imperatoris.*

372. *Ex quibus suprà. Sacerdotibus omnibus.*

373. *Ex quibus suprà. Generaliter omnibus.*

374. *Ex quibus suprà. Generaliter omnibus.*

375. *Ex quibus suprà. Generaliter omnibus.*

376. *Ex quibus suprà. Sacerdotibus omnibus.*

377. *Ex quibus suprà. Aliquid sacerdotibus, aliquid populo.*

378. *Ex quibus suprà. Generaliter omnibus.*

379. *Ex quibus suprà. Aliquid sacerdotibus, aliquid populo.*

380. *Ex quibus suprà. Generaliter omnibus.*

381. *Ex quibus suprà. Sacerdotibus omnibus.*

382. Ex Capitulis Domni Karoli Regis anno regni ejus XI. actis. *De his qui infra regnum sine jussione dominica per vim aliquid rapuerint.*

383. *Ex Capitulis Domni Hludowici Ingihlenaim apostolica auctoritate & synodali sanctione, omnium videlicet Clericorum ac laicorum generaliter consensu atque hortatu decretis.*

384. *De eo qui facultatem deprædationis dederit malitiosa factione, ut vivus comburatur.*

385. *Vt contumelia temerè præsumpta ab universis depellatur.*

386. *Vt capitale supplicium excipiat qui violentiam commisisse dinoscitur.*

387. *De eo qui sibi indebitum locum usurpaverit.*

388. *Vt inviolata permaneant quæ diversi Principes statuerunt.*

389. *Vt si Ecclesiæ privilegia alicujus temeritate fuerint corrupta, piaculum quinque librarum auri pœna mulctetur.*

390. *Vt quæ diversi Principes statuerunt, vel antistites singuli pro causis ecclesiasticis obtinuerunt, inconvulsa perpetuò serventur.*

391. *De privilegiis Ecclesiarum, quatinùs incorrupta persistant.*

392. *Quòd servari debeat potiùs quàm auferri quod sanctæ Dei Ecclesiæ fuerit collatum.*

393. *Vt laicis, quamvis religiosis, nulla sit disponendi de rebus Ecclesiæ data facultas.*

394. *Quòd prædones Ecclesiæ sacrilegi sint, sicut scripturæ testimonio comprobatur.*

395. *Quòd ea quæ Domino consecrantur, ad jus ecclesiasticum pertineant.*

396. *Vt si quis dignitatem præsumpserit quam non meruit à Principe vel justo sениore, sacrilegus habeatur.*

397. *Vt illi qui diversis sceleribus implicati sunt, ad testimonium non admittantur.*

398. *Ne antè judex jaculetur in reum sententiam quàm ipse confiteatur aut socij sui eum convincant.*

399. *Non esse judicandum adversùs absentes.*

400. *Ne Episcopus quilibet alium conculcet Episcopum.*

401. *De Episcopo deposito qui se ad Romanum Pontificem reclamaverit.*

402. *Ne in prædicatores Ecclesiæ detractiones seu vituperationes fiant. quod canonica scriptura damnat.*

403. *Quòd Episcopi inter se corrigere, si quid ortum fuerit, debent.*

404. *De sacrilegis, quòd fures sint, teste scriptura.*

405. *Quòd quicquid offertur Domino sanctum sanctorum sit, & ad jus pertinet sacerdotum.*

406. *De his sacrilegis qui Ecclesiæ ejúsque sacerdotibus injurias inferunt.*

407. *Quòd omnia quæ Domino efferuntur, proculdubio & consecrantur.*

408. *Vt Christiani ex propinquitate sui sanguinis connubia non ducant.*

409. *De eo qui se incestuoso ordine his personis quibus à divinis regulis prohibitum est conjunxerit.*

410. *Ex libro legum Theodosij* III. *capitulo* XI. *de incestis.*

411. *Vt nullus devotam Deo virginem vel viduam conjugem accipiat.*

412. *Quòd blasphemiam Deo inferat qui se cum Deo sacrata miscuerit.*

413. *Vt Clericus proprio honore privetur si cum femina Deo sacrata vel velata se commiscuerit.*

414. *Quòd sacrilegi & violatores juxta Apostolum sint qui violant sacratarum feminarum corpora.*

415. *Quòd fornicatio omnibus peccatis periculosior esse perhibetur.*

416. *Quales debeant scripturæ valere.*

SEXTVS INCIPIT LIBELLVS.

INCIPIVNT NONNVLLA CAPITVLA LEGIS DIVINÆ.

De effusione sanguinis.

Gen. 9. I. QVicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.

Quòd hi qui nomen Domini in vanum adsumpserint, graviter feriantur.

Exod. 20. II. Non adsumes nomen Domini Dei tui in vanum; nec habebit in sontem Dominus eum qui adsumpserit nomen Domini Dei sui frustra.

De honorando patre & matre.

Ibid. III. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram.

Vt qui vendiderit filiam suam in famulam, non egrediatur sicut ancillæ.

Ibid. 21. IV. Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur sicut ancillæ exire consueverunt. Si placuerit domino suo, cui vendita est, dimittat eam liberam; & ad alium populum non licet ipsam vendere.

Vt qui hominem percusserit, morte moriatur.

Ibid. V. Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur.

De eo qui per industriam proximum voluerit occidere.

VI. Si quis de industria occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur. Ibid.

De eo qui percusserit patrem aut matrem.

VII. Qui percusserit patrem aut matrem, morte moriatur. Ibid.

Non maledicendum patri & matri.

VIII. Qui maledixerit patri suo & matri, morte moriatur. Ibid.

De eo qui hominem furatus fuerit & vendiderit.

IX. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, convictus noxæ, morte moriatur. Ibid.

De his qui rixati inter se fuerint, & percusserit alter alterum.

X. Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, & jacuerit in lectulo; si surrexerit & ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit; ita tamen ut operas & impensas ejus in medicos restituat. Ibid.

De eo qui percusserit servum suum vel ancillam lapide vel virga, & mortui fuerint.

Ibid. XI. Qui percusserit servum suum vel ancillam lapide vel virga, & mortuus fuerit in manibus ejus, reus erit. Si autem uno die supervixerit vel duobus, non subjacebit pœnæ; quia pecunia ejus est.

Ut si aliqui inter se fuerint rixati, & percusserit ex eis aliquis mulierem prægnantem.

Ibid. XII. Si rixati fuerint homines, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortivum fecerit, si ipsa vixerit, subjacebit damno quantum expetierit maritus mulieris & arbitres judicarint.

Quòd si mulier mortua fuerit, reddet percussor animam pro anima.

Ibid. XIII. Si autem mors ejus fuerit subsecuta, reddet animam pro anima; oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.

Ut quicunque servo vel ancillæ oculum eruerit, liberos eos dimittat.

Ibid. XIV. Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittat eos liberos pro oculo quem eruit. Dentem verò si excusserit servo vel ancillæ suæ, simili sententia subjacebit.

De bove cornupeta quæ virum vulneraverit vel mulierem, & de domino illius.

Ibid. XV. Si bos cornupeta virum aut mulierem occiderit, lapidibus obruatur, & non comedetur. Dominus cujus bos est, innocens erit. Quòd si bos cornupeta fuerit ab heri & nudius tertius, & contestati sunt domino illius, nec reclusit eum, occideritque virum aut mulierem, & bos lapidibus obruatur, & dominum illius occidant. Quòd si pretium ei fuerit impositum, dabit pro anima sua quicquid fuerit postulatus.

De eo qui cisternam aperuerit & foderit.

Ibid. XVI. Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, ecciderit que bos vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet pretium jumentorum. Quod autem mortuum est, ipsius erit.

De bove alieno, si alterius bovem vulneraverit.

Ibid. XVII. Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, & divident pretium & cadaver. Si autem sciebat dominus ejus quòd bos vitiosus erat, & noluit eum custodire, reddat bovem pro bove, & cadaver integrum accipiat.

De eo qui bovem aut ovem furatus fuerit.

XVIII. Qui furatus fuerit bovem aut ovem, quinque boves pro uno bove restituat, & quatuor oves pro una ove. Ibid. 22.

De fure qui domum suffodiens repertus fuerit.

XIX. Si effregerit fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. Quòd si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur. Si inventum fuerit apud eum quod furatus est vivens, sive bos, sive asinus, restituatur. Ibid.

De eo qui læserit agrum vel vineam.

XX. Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit jumentum suum ut depascatur aliena, quicquid optimum habuerit in agro vel vinea, pro damni æstimatione restituat. Ibid.

De eo qui ignem succenderit in agris, ut damnum restituat.

XXI. Si egressus ignis invenerit spicas, & comprehenderit acervos frugum sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit. Ibid.

De eo qui commendaverit amico pecuniam.

XXII. Si quis commendaverit amico pecuniam aut vas in custodiam, & ab eo qui susceperit furto ablatum fuerit, si invenitur fur, duplum reddat. Si latet, dominus domus applicabitur ad deos, & jurabit quòd non extenderit manum in rem proximi sui ad perpetrandam fraudem in bovem vel asinum & ovem ac vestimentum. Et quicquid damnum inferre potest, ab eo utriusque causa perveniat. Et si illi arbitres judicaverint, duplum restituat proximo suo. Ibid.

De asino, bove, omnique jumento ad custodiendum tradito.

XXIII. Si quis commendaverit amico asinum, bovem, ovem, & omne jumentum ad custodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullúsque hoc viderit, jusjurandum erit in medium quòd non extenderit manum in rem proximi sui; suscipiátque dominus juramentum, & ille reddere non cogetur. Si furto sublatum fuerit, restituat damnum domino suo. Si comestum à bestia, deferat ad eum quod occisum est, & non restauretur. Qui à proximo suo quicquam horum mutuo postularit, & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compellatur. Quòd si in præsentiarum dominus fuerit, Ibid.

non

non restituatur; maximè si conductus venerit pro mercede operis sui.

De eo qui seduxerit virginem desponsatam, vel dormierit cum ea.

Ibid. XXIV. Si seduxerit quis virginem desponsatam, & dormierit cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem.

De patre puellæ, si eam dare noluerit, ut reddat pecuniam juxta morem dotis.

Ibid. XXV. Si pater noluerit virginem dare, reddat pecuniam juxta morem dotis quam virgines accipere consueverunt.

De maleficis.

Ibid. XXVI. Maleficos non patiaris vivere.

De his qui cum jumento coierint.

Ibid. XXVII. Qui coierit cum jumento, morte moriatur.

De his qui diis immolant vel advenas affligunt.

Ibid. XXVIII. Qui immolat diis, occidatur. Advenam non contristabis, neque affliges eum.

De decimis & primitiis Domino offerendis.

Ibid. XXIX. Decimas tuas & primitias non tardabis offerre Domino de filiis tuis primogenitis. De bubus quoque & ovibus similiter facias. Septem diebus sit cum matre sua. Die octavo redde filium Domino.

De deposito vel pignore dato.

Levit. 6. XXX. Depositum est pignore datum aut si aliquis sibi commendata celaverit, aut si rem perditam invenerit, & juraverit non invenisse, convictus delicti, reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, tertiam & quintam insuper partem domino cui fraudem intulerat.

De turpitudine proximi non revelanda.

Ibid. 18. XXXI. Omnis homo ad sanguinem proximi sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus. Nec nullam discoperies turpitudinem mulieris, quia vestra turpitudo est.

De homine qui dormierit cum muliere ancilla.

Ibid. 19. XXXII. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis quæ fuerit ancilla, etiam nobilis, & tamen pretio non redempta, nec libertate donata, vapulabunt ambo, & non moriantur.

Non debere auguriari nec observare magos & ariolos.

Ibid. XXXIII. Non auguriemini; nec observetis ad magos nec ariolos, nec aliquid sciatis per eos. Ego Deus vester.

De honorando sene.

Ibid. XXXIV. Coram cano capite consurgite, & honorate personam senis, & timete Deum.

Nihil agendum contra æquitatem.

XXXV. Nolite iniquum aliquid facere in judicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera justa & æqua sint pondera, justus modius, æquúsque sextarius. Ibid.

De eo qui mœchatur cum uxore proximi sui.

XXXVI. Qui mœchatus fuerit cum uxore alterius, & adulterium fecerit cum conjuge proximi sui, morte moriatur & mœchus & adultera. Ibid. 10.

De eo qui dormierit cum noverca sua.

XXXVII. Qui dormierit cum noverca sua, & revelaverit ignominiam patris sui, moriantur ambo. Sanguis eorum sit super eos. Ibid.

De eo qui propter Deum furtum confessus fuerit.

XXXVIII. Si propter Deum confessus fuerit homo furtum quod fecit, reddat capitalem & quintam partem desuper ei in quem peccavit. Num. 5.

De eo qui ferro percusserit hominem.

XXXIX. Si quis ferro percusserit hominem, & mortuus fuerit, qui percusserit, reus erit judicij, & ipse morietur. Ibid. 35.

Ut propter unius testimonium nullus condemnetur.

XL. Ad unius testimonium nullus condemnetur. Ibid.

De decimis separandis.

XLI. Separabis decimas ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones inter januas tuas. Fœnerabis ea sacerdotibus & Levitis, advenis & peregrinis, pupillis & viduis. Et benedicat te Dominus Deus tuus cunctis diebus vitæ tuæ. Deuter 14.

De eo qui ambulans per viam, nidum avis invenerit.

XLII. Si ambulas per viam, & nidum avis inveneris in arbore vel in terra, & matrem pullis desuper incubantem, non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, captos tenens pullos suos, ut benedicat te Dominus. Ibid. 22.

Ut cùm ædificatur domus nova, fiat murus per circuitum domus.

XLIII. Cùm ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domum tuam, & sis reus labente alio & in præceps ruente. Ibid.

De vinea altero semine non serenda.

XLIV. Non seres vineam tuam altero semine; ne ea quæ sevisti & quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur. Ibid.

Ut non aretur in bove simul & asina.

Ibid. XLV. Non arabis in bove simul & asina.

Non induendum vestimentum quod ex lana & lino contextur.

Ibid. XLVI. Non indues vestimentum quod ex lana & lino contextum est.

De puella virgine desponsata.

Ibid. XLVII. Si quis puellam virginem desponsaverit, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea, adducas utrosque ad portam civitatis illius, & lapidibus obruentur; puella, quia non clamavit, cùm esset in civitate; & vir, quia humiliavit eam.

De desponsata virgine in agro reperta.

Ibid. XLVIII. Si autem in agro repererit vir puellam quæ desponsata est, & dormierit cum illa, ipse morietur solus. Puella nihil patiatur.

Ut eunuchus attritis testiculis Ecclesiam Dei non intret.

Ibid. 23. XLIX. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis & abscisso veretro Ecclesiam Domini; nec ingrediatur eam manzer, hoc est, de scorta natus.

De pecunia ad usuram non fœneranda.

Ibid. L. Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.

De voto non differendo.

Ibid. LI. Cùm voveris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, donec facias quod ore proprio Domino promisisti.

Ut homo qui uxorem acceperit, non accedat ad bellum.

Ibid. 24. LII. Cùm acceperit homo uxorem, non accedat ad bellum, nec ei ullæ injungantur necessitates publicæ; sed vacabit absque culpa domui suæ; & ut uno anno lætetur cum uxore sua.

Ut non occidantur patres pro filiis, nec filij pro patribus.

Ibid. • LIII. Quòd non occidantur patres pro filiis, nec filij pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur.

De eo qui vim à persecutoribus patitur, ut suscipiatur.

LIV. Si quis vim à persecutoribus passus fuerit, suscipiatur, & requiem inveniat, ad quamcunque Ecclesiam venerit.

De muliere quæ cum viro suo non potest nubere.

LV. Si vir & mulier conjunxerint se in matrimonium, & postea dixerit mulier de viro non posse illum nubere cum ea; si ea poterit probare quòd verum sit, accipiat alium. *Vide infrà cap. 91. hujus libri.*

Hincmar. ep. 37. c. 5.
Rhaban. ep. ad Heribald. c. 29.
Isaac tit. 11. c. 13.
Regino lib. 2. c. 242.
Burchard. lib. 9. c. 40.
Fulbert. epist. 64.
Ivo par. 8. c. 8. & 178.
Gratian. 27. q. 2. c. 29. *Quòd autem.* & 33. q. 1. c. 1. *Quòd autem.*

Ut absque consensu Episcopi oblationes non accipiantur.

LVI. Ut præter conscientiam Episcopi oblationes fructuum Ecclesiæ debitas nullus vel dare vel accipere audeat.

Ut Presbyteri civitatis sine jussu sui Episcopi nihil jubeant.

LVII. Ut Presbyteri civitatis sine jussu sui Episcopi nihil jubeant, nec in unaquaque parrochia aliquid agant. Concil. Laodic. c. 57. Ferrand. c. 92.

Ne Presbyteri rem Ecclesiæ absque licentia sui Episcopi vendant.

LVIII. Ut Presbyteri rem Ecclesiæ sine licentia vel scientia sui Episcopi non vendant nec cuiquam tribuant. Idem c. 95. Criscon. c. 152. Vide infrà lib 7. c. 214.

Si Presbyter vel Diaconus deseruerit Ecclesiam suam, deponatur.

LIX. Ut Presbyter vel Diaconus qui deserit Ecclesiam suam, & ad aliam transierit, deponatur.

De Presbyteris vel Diaconibus aut Subdiaconibus à propriis Episcopis exauctoratis.

LX. Ut Presbyter vel Diaconus aut Subdiaconus, si à proprio Episcopo exauctoratus sancti ministerij officium incipiat præripere, spem restitutionis non habeat.

Si quis Episcopus, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum processerit, deponatur.

LXI. Si quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum processerit, & arma bellica indutus fuerit ad belligerandum, ab omni officio deponatur, in tantum ut nec laicam communionem habeat. Isaac tit. 11. c. 10.

Ut Presbyteri alterius regionis non sacrificent præsentibus Presbyteris ipsius regionis.

LXII. Ut Presbyteri alterius regionis præsentibus ipsius regionis Presbyteris non sacrificent.

De uxoribus & viris se dimittentibus.

LXIII. Ut hi vel hæ qui uxores aut viros dimittunt non nubant; sed aut continentes maneant, aut sibimet reconcilientur.

De Episcopis litigantibus vel judicatis.

LXIV. Si litem habuerit Episcopus cum alio Episcopo, non alterius sed suæ provinciæ judices quærat. Et ut judicato in aliqua causa Episcopo liceat iterare judicium &, si necesse fuerit, liberè Episcopum adire Romanum.

Ab hæretico nullus benedictionem accipiat.

LXV. Vt ab hæretico benedictionem nullus accipiat.

De orationibus ad Patrem dirigendis.

LXVI. Vt nullus in precibus nisi ad Patrem dirigat orationem; ut priùs eas cum instructioribus vel eruditioribus tractet.

Concil. Carthag. 3. c. 23.
Ferrand. c. 219.
Capitulare an. 744. c. 9.

De Presbytero ab alio Episcopo ordinato.

Ivo par. 6. c. 142. 143. LXVII. Ordinatus Clericus ab alio Episcopo, non deprecante vel consentiente suo, in clero non maneat.

De illis Presbyteris qui nesciunt juxta præceptum Salvatoris baptizare.

LXVIII. Illos omnes quos illi Presbyteri baptizaverunt qui nesciierunt juxta præceptum Domini Salvatoris nostri Iesu Christi baptizare, neque sanctæ Trinitatis mystica verba invocare, propterea jubemus eos baptizari, quia sine fide sanctæ Trinitatis sunt baptizati.

De Missis nostris, qualiter cum Episcopis singularum regionum circa Ecclesias Dei ejúsque sacerdotes agere debeant.

LXIX. Vt Missi nostri unà cum Episcopis propriis magnam curam habeant quatinus dirutæ Ecclesiæ pleniter restaurentur atque ornentur, & quæ dotatæ non sunt, vel quæ dotem suam perditam vel subtractam habent, pleniter & canonicè dotentur; ut quod injustè perdiderunt, justè recipiant.

De his qui Ecclesias suas nec dotare nec dotem restitui volunt. Et si eas dotare noluerint quorum sunt, aut subtracta reddere noluerint, Episcopus proprius ad dominium suæ sedis Ecclesias revocet futuris temporibus possidendas. Quòd si aliquis liberorum his resultaverit, ab Episcopo
V. 99. ejusdem loci reliquiæ ex his auferantur & in meliori loco ponantur; & ipsæ destruantur vel crementur.

De eo qui semetipsum occidit, aut laqueo se suspendit.

Ivo par. 10. c. 5. LXX. De eo qui semetipsum occidit, aut laqueo se suspendit, consideratum est ut si quis compatiens velit eleemosynam dare, tribuat, & orationes in psalmodiis faciat. Oblationibus tamen & Missis ipsi careant. Quia incomprehensibilia sunt judicia Dei, & profunditatem consilij ejus nemo potest investigare.

Vt incesti & parricidæ canonicè coërceantur.

LXXI. De incestuosis & parricidis, ut canonicè coërceantur; sicut de illo judicatum est qui materteræ suæ filiam stupravit, ut conjugium ultrà non repetat, & militiæ cingulum derelinquat, & aut monasterium petat, aut si foris remanere voluerit, tempora pœnitentiæ secundùm canones pleniter exsolvat. Isaac tit. 4. c. 5.

Vt nec à Clerico phylacteria nec ab ullo fiant Christiano.

LXXII. Vt Clerici vel laici phylacteria vel falsas scriptiones aut ligaturas, quæ imprudentes pro febribus aut aliis pestibus adjuvare putant, nullo modo ab illis vel à quoquam Christiano fiant, quia magicæ artis insignia sunt; sed pro infirmitate illud quod Apostoli & canones sanxerunt, id est, orationes & sacri olei unctio fiat.

Vt nullus Presbyter ampliùs quàm unam Ecclesiam sibi vindicet.

LXXIII. Placuit omni synodali conventui ut nullus Presbyterorum ampliùs quàm unam Ecclesiam sibi vindicare præsumat. *Vide infrà cap. 75.* Concil. Paris. VI. lib. 1. c. 49.

De letania majore, ut more Romano celebretur.

LXXIV. Vt letania major more Romano ab omnibus in septimo Kal. Maij celebretur.

Concil. Aquisgr. 2. c. 10.
Capitula Herardi c. 94.
Ivo par. 4. c. 39.

Vt nullus vitam sine communione finiat, nec unctione benedicti olei careat.

LXXV. Si infirmitate depressus quis fuerit, vitam sine communione non finiat, nec unctione sacrati olei careat. Et si finem perspiciat, sacrosancto corpore Deo anima ejus à sacerdote precibus commendetur. Isaac. tit. 1. c. 23. Ibid. c. 24.

Quapropter omnibus placuit ut nullus Presbyter ampliùs quàm unam Ecclesiam sibi vindicet. Quia sicut quisque secularis non ampliùs quàm unam habere debet uxorem, ita & unusquisque Presbyter non ampliùs quàm unam habere debet Ecclesiam. Concil. Nannet. c. 8. Capitula Herardi c. 49. Regino lib. 1. c. 254. Burchard. lib. 3. c. 47. Ivo par. 3. c. 51.

De Presbyteris degradatis & post degradationem multis sceleribus implicatis.

LXXVI. Presbyteri degradati, & post degradationem multis sceleribus implicati, ad pœnitentiam publicam secundùm canones redigantur.

Si qui velint aquam consecratam accipere.

Isaac tit. 11. c. 11 Capitula Herardi c. 52.

LXXVII. Quòd in sabbato sancto Paschæ, vel in sabbato Pentecostes, si qui velint aquam consecratam ad aspersionem in domos suas recipere, ante chrismatis infusionem accipiant.

De Clericis & Presbyteris, si Episcopis suis obedire nolint, ut excommunicentur.

LXXVIII. Clerici & populi, si Episcopis suis canonicè obedire noluerint, excommunicentur.

De Episcopo metropolitano.

LXXIX. Dignum est ut Metropolitanus, qui est Pallio sublimatus, honoretur, & ceteros admoneat.

Vt unusquisque progeniem suam usque ad septimam generationem observet.

LXXX. Progeniem suam unumquemque usque ad septimam observare decernimus generationem, & quandiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad hujus copulæ nou accedant societatem.

Hincmar. ep. 55.
Burchard. lib. 7. c. 11.
Ivo par. 9. c. 26.
Gratian. 35. q. 2. c. 16. *Progeniem.*

De Presbyteris ab ignotis Episcopis ordinatis.

Gregor. III. ep. 7. ad Bonifac. Capitulare an. 752. c. 14.

LXXXI. Presbyteros quos unusquisque Episcopus in sua parrochia reperit, si incogniti fuerint viri illi à quibus sunt ordinati, & dubium est eos Episcopos fuisse annon qui eos ordinaverunt, si bonæ actionis & catholici viri sunt ipsi Presbyteri, & in ministerio Christi omnique lege sancta educati & apti, ab Episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant & consecrentur, & sic ministerio sacro fungantur.

Vt si quis homini aliquò iteranti mansionem vetaverit, sexaginta solidos componat.

LXXXII. Si quis homini aliquò pergenti in itinere mansionem vetaverit, sexaginta solidos componat in publico.

Vt omnibus maxima cura sit ne sine confirmatione Episcopi vitam finiat aliquis.

LXXXIII. Vt omnes maximam curam habeant ne sine confirmatione Episcopi quis vitam finiat, animáque periclitetur.

De his qui fidelium oblationes auferunt vel vastant, aut sine proprij Episcopi jussione dant vel accipiunt.

LXXXIV. Qui fidelium oblationes ab Ecclesiis vel à jure sacerdotum auferunt, vel ablatas accipiunt, non solùm aliena vota disrumpunt, sed & sacrilegium operantur, necnon & Ecclesiæ Dei fraudatores existunt: quia Ecclesiæ aliquid fraudari vel auferre sacrilegium esse à majoribus adprobatur.

Capitulare II. an. 814. c. 5. Isaac tit. 11. c. 12. Ivo par. 16. c. 295.

Vt Presbyteri vel Diaconi non migrent de loco ad locum sine Episcopi proprij jussione.

LXXXV. Presbyteri qui sine jussione proprij Episcopi de Ecclesiis ad alias Ecclesias migraverint, tamdiu à communione habeantur alieni quandiu ad easdem redierint Ecclesias in quibus primitus sunt instituti.

Damas. 1. in ep. ad Paulin. apud Theodoret. lib. 5. hist. eccles. c. 11.
Gratian. 7. q. 1. c. 43. *Eos Sacerdotes.*

De Episcopis & Clericis peregrinis, ut contenti sint hospitalitatis munere.

LXXXVI. Vt Episcopi atque Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato, nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale absque permissu Episcopi in cujus parrochia esse cognoscitur agere. *Vide infrà cap. 168.*

Vt nullus habeat nisi legitimum connubium.

LXXXVII. Vt nulli liceat nisi legitimum habere connubium. Nullus incestum faciat. Nullus conjugem propriam, nisi, ut sanctum evangelium docet, fornicationis causa, relinquat. Quòd si quisque propriam expulerit conjugem legitimo sibi matrimonio conjunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur; sed aut ita permaneat, aut propriæ reconcilietur conjugi.

De his qui Episcoporum vocationem vel correctionem contempserint.

LXXXVIII. Si quis secularium tam majoris ordinis quàm & inferioris peccatum egerit, & vocatus sui Episcopi auctoritate, ad emendationem ac pœnitentiam venire distulerit, tamdiu sit ab Ecclesia extorris & à catholicorum consortio sequestratus quousque quod commisit emendet, ac reatum suum usque ad satisfactionem canonicè diluat, atque reconciliatione proprij Episcopi divinis precibus indulgentiam consequatur & veniam, Ecclesiæque gremio, à cujus utero deviaverat, peracta satisfactione, ab eodem melioratus Episcopo, canonicè reddatur. Isaac tit. 9. c. 4.

Ut nullus laicorum ex prædiis Episcoporum quicquam accipiat.

LXXXIX. Præcipimus ut nullus laicorum vel Clericorum ex prædiis vel rebus quæ ad sedes pertinent Episcoporum, sive de illis Ecclesiarum rebus quæ in eorum parrochiis sitæ esse noscuntur, sine illorum jussione aut consensu Episcoporum, ad quorum pertinent curam, quicquam ambiant, concupiscant, atque accipiant; ne cupidus sanctarum rerum ignis qui in eis est illos favillo siùs exurat. Similiter omnes monemus ut à cuncta Ecclesiarum omnium vastatione coërcere se suósque ac compescere totis viribus studeant. Nam devastantes Ecclesias quid aliud intellegimus quàm contra illum æterni imperij Deum & majestatis homines movere certamen, cùm illæ ædes illi die noctúque famulentur, & illi sint consecratæ. Videant vastantes, pronunciamus, ne ab illo, si se commoveat, vastentur cujus percussionem montium dorsa ferre non possunt.

De eo qui occiderit monachum aut Clericum, ut arma relinquat.

X C. Qui occiderit monachum aut Clericum, arma relinquat, & Deo in monasterio serviat cunctis diebus vitæ suæ, nunquam ad seculum reversurus, & septem annos publicam pœnitentiam gerat.

Isaac tit. 2. c. 8.
Concil. Trosl. c. 13.
Ivo par. 10. c. 10.
Gratian. 17. q. 4. c. 28. *Qui occiderit.*

De viro & muliere matrimonio copulatis, & postea dicente ea non posse eum nubere sibi.

Vide suprà c. 55. X C I. Si vir & mulier conjunxerint se in matrimonio, & postea dixerit mulier de viro non posse nubere cum ea, si poterit probare quòd verum sit, accipiat alium, eò quòd juxta Apostolum non potuit illi reddere vir suus debitum.

Ut puella desponsata non detur alteri viro.

Ivo par. 7. c. 40. X C I I. Puellam desponsatam non licet parentibus dare alteri viro. Tamen ad monasterium licet ire, si voluerit.

Ut baptizati cum catechumenis non manducent.

X C I I I. Non licet baptizatis cum catechumenis manducare, nec osculum eis dare, vel Ave eis dicere. Quanto magis cum excommunicatis ab Episcopo, aut cum gentilibus?

De Presbytero ordinato qui se deprehenderit non esse baptizatum.

X C I V. Si quis Presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & ordinetur iterum, & omnes quos priùs baptizavit.

Burchard. lib. 4. c. 74.
Ivo par. 1. c. 268.
Gratian. 1. q. 1. c. 60. *Si Presbyter.*
Lib. 3. Decretal. tit. 43. c. 1.

Si liber ancillam in matrimonium accepit.

X C V. Si quis liber ancillam in matrimonium acceperit, non habet licentiam dimittere eam, si priùs consensu amborum conjuncti sunt. Ivo par. 8. c. 53.

De raptoribus & raptis virginibus vel viduis.

X C V I. Si quis alterius sponsam virginem aut viduam necdum desponsatam rapuerit vel furatus fuerit, placuit ut sive eam postea sponsaverit, sive dotaverit, seu non, sive cum parentum ejus voluntate quocunque commento ipsam accipere vel tenere potuerit, nunquam illam uxorem habeat; sed raptori aut furi auferatur, & proximis suis alio viro tempore congruo, si ipsa hoc malum non consenserit, nuptura legibúsque acceptura reddatur. Raptor verò sive fur, omnésque eis consentientes, publica pœnitentia juxta canonicam auctoritatem multentur, & proximis illius quicquid injustè in tam nefando scelere egerunt in triplo componant, & unamquamque rem semotim legibus in triplo restituant. Ipsa namque quæ raptur, si aut primò aut postmodum tam nefario sceleri libens consenserit, nunquam postea nubat; sed publica pœnitentia multetur, & sub tali custodia ponatur ut ei nullatenus luxuriari cum quoquam liceat. Taliter enim memorata flagitia puniantur ut omnes cognoscant quoniam nec seculi leges tam nefandis conjunctionibus consentiant, nec sacri canones consilium ullum præbeant; sed tales seculi leges cooperatorésque eorum capite feriri præcipiunt. Et sacri canones spiritu Dei conditi non solùm raptores, sed etiam omnes eorum cooperatores, eísque consentientes, anathemate feriunt; sicut in Chalcedonense Concilio, in quo DCXXX. patres adfuerunt, capitulo XXVIII. cunctis legentibus patet. Isaac tit. 11. c. 14. Ivo par. 16. c. 296. I. 98.

De his qui rapinas infra regnum faciunt.

X C V I I. Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fideli ejúsque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulerit legibus componat; & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos nobis persolvat. Postmodum verò ante nos à Comite ad- Capitula Karoli Calvi tit. 25. 32. 14. c. 4. Isaac tit. 6. c. 6. Concil. Trosl. c. 7. Regino lib. 2. c. 274.

ducatur; ut in bastonico retrusus, usque dum nobis placuerit, pœnas luat. Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta sanctorum canonum sanctionem. Si verò occultè, sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui verò de rebus Ecclesiarum aliquid abstulerit, graviùs inde judicetur: quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, & sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid aut abstulerit aut rapuerit. Infames quoque tales personæ usque ad satisfactionem Ecclesiæ, quam læserunt, sunt habendæ.

De sacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.

Isaac tit. 2. c. 9. Concil. Trosl. c. 13. XCVIII. Si quis Sacerdotem vel Levitam aut monachum interfecerit vel debilitaverit, juxta statuta priorum capitulorum quæ legi Salicæ sunt addita componat, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, nobis persolvat, & arma relinquat, atque in monasterio diebus vitæ suæ sub ardua pœnitentia Deo serviat, nusquam postmodum sæculo vel secularibus militaturus, neque uxori copulaturus.

De his qui Episcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.

Isaac tit. 9. c. 5. Concil. Trosl. c. 5. I. Append. Reginon. c. 27. XCIX. Si quis Episcopo aliquam injuriam aut injustam dehonorationem fecerit, de vita componat, & omnia quæ habere visus fuerit Ecclesiæ cui præesse dinoscitur integerrimè socientur, & nobis in triplo bannus noster, id est, sexaginta solidi persolvantur, aut ipse in servitio fisco nostro serviturus semper societur usque se redimere in triplo juxta vuirigildum suum potuerit. Sancta verò Ecclesia in sacerdotibus constat. Idcirco magna pœna plectendi sunt qui Episcopis vel reliquis sacerdotibus injuriam vel contumeliam fecerint. Nam detractio sacerdotum ad Christum pertinet, cujus vice legatione in Ecclesia funguntur.

De religiosa muliere decepta, id est, veste mutata, vel religionem professa.

Iulian. Antecess. Nov. 123. c. 64. Ivo par. 7. c. 143. Gratian. 27. q. 1. c. 30. *Si quis rapuerit.* C. Si quis rapuerit aut sollicitaverit vel corruperit religiosam feminam, bona amborum Ecclesia vindicet in qua talis mulier habitavit. Ipsi tamen capitali periculo subjiciantur. Quòd si hoc mulier non consensit, cum suis rebus monasterij ditionibus tradatur. Si verò Comes ipsius pagi, unà cum consilio sui Episcopi in cujus parrochia tale scelus commissum est, hoc vindicare neglexerit, honore careat, & cingulum amittat, atque publica pœnitentia multetur, & insuper vuirigildum suum fisci viribus dare compellatur.

De blasphemia in Deum.

CI. Si quis quolibet modo blasphemiam in Deum jactaverit, ab Episcopo vel Comite pagi ipsius carceri usque ad satisfactionem tradatur, & publica pœnitentia multetur, donec precibus proprij Episcopi publicè reconcilietur, Ecclesiæque gremio canonicè reddatur.

De his qui in domo sua oratorium fecerint.

CII. Qui in domo sua oratorium habuerit, orare ibidem potest. Missas tamen in eo celebrare non audeat, nec agere cuiquam permittat, sine permissu vel dedicatione Episcopi loci illius. Quòd si fecerit, domus illius fisci viribus addicatur. Comes verò qui hoc cognovit, & non prohibuit, publica pœnitentia multetur, vel honore privetur. Vide suprà lib. 5. c. 383.

De privilegiis Ecclesiarum & Clericorum non corrumpendis.

CIII. Vt privilegia quæ Ecclesiis & Clericis ab antecessoribus nostris vel nobis concessa sunt semper maneant incorrupta. L. 18. Cod. Theod. de Episc. & Cleric.

Ne Episcoporum vel reliquorum Clericorum vita turbetur. Capitulare II. an. 814. c. 6.

CIV. Nullis vita Præsulum turbetur excessibus: quia valde indignum est ut qui throni Dei vocantur, aliqua motione turbentur aut iniquè tractentur. Vnde est illud: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Et illud: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Et rursus: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, melius est illi ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.* & reliqua. Capitula Herardi c. 63.

De Clericis vel sacerdotibus qui accipiunt Ecclesias sine licentia Episcopi sui, vel de una ad aliam transeunt.

CV. Vt nemo accipiat Ecclesiam infra parrochiam sine consensu Episcopi sui, nec de una ad aliam transeat.

De incestis & criminosis, ac de infirmis & pœnitentibus, atque de jejunio quatuor temporum.

CVI. Vt de incestis & criminosis magnam curam habeant sacerdotes, ne in suis pereant sceleribus, & animæ eorum à districto judice Christo eis requirantur. Similiter de infirmis ac pœnitentibus, ut morientes sine reconciliatione & viatico non deficiant. Et ut quatuor temporum Capitulare an. 769. c. 10. Isaac tit. 4. c. 6.

jejunia à fidelibus diligenter custodiantur.

Vt Episcopi judices publicos moneant ut rei carceribus reclusi Nativitate Domini, Pascha, & Pentecosten absolvantur, & Missas illis audiant diebus, ac refecti fiant.

CVII. Vt Episcopi judices publicos commoneant ut in dies celeberrimos, hoc est, Nativitatem Domini nostri Iesu Christi, & sanctam resurrectionem, ac Pentecosten, quicunque miserrimi vinculis detinentur, relaxari debeant, & propter ipsam reverentiam Domini nostri Iesu Christi ipsi debeant absolutionem promereri. Et judex, si pastorem commonentem despexerit, quandiu loci illius Episcopo visum fuerit ab Ecclesiæ liminibus arceatur.

De monacho qui monasterium suum dimiserit.

Vide suprà lib. 5. c. 379.

CVIII. Si monachus monasterium suum dimiserit, omnia bona ipsius, & quæ in monasterio introduxit, & quæ non introduxit, dominij monasterij sint, & ipse officio fisci servire cogatur. Si verò monachus ad aliud monasterium migraverit, substantiam ejus prius monasterium possideat; & in alio monasterio ipse non recipiatur sine Abbatis sui & Episcopi proprij licentia.

De possessionibus ad religiosa loca pertinentibus.

Iulian. Antecess. Nov. 131. c. 5.

CIX. Possessiones ad religiosa loca pertinentes nullam descriptionem agnoscant, nisi ad constitutionem viarum vel pontium; si tamen intra eadem loca habuerint possessiones. In aliis verò omnibus habeant integram emunitatem.

De monacho vel monacha.

CX. Quicunque monachus vel monacha in monasterium sunt ingressi, nihil de rebus suis habeant potestatem faciendi, quamvis liberos habeant; sed omnia eorum sint monasterij quæ eadem die justè possidebant quando ingressi sunt monasterium.

De his quæ à singulis Principibus Ecclesiis sunt concessa, & quæ singuli antistites impetraverunt, quòd sacrilegium sit hæc auferentibus. Et de Clericis, ut non accusentur ad judices seculares, sed ad Episcopos proprios.

L. 47. Cod. Theod. de Episc. & Cleric. Capitulare III. an. 814. c. 8. Hincmar. Laudun. in ep. ad Rem. pag. 612. 614. Ivo par. 16. c. 297.

CXI. Quæcunque à singulis Regibus circa sacrosanctas Ecclesias sunt constituta, vel singuli quique antistites pro causis ecclesiasticis impetraverunt, sub pœna sacrilegij jugi solidata æternitate serventur. Clerici etiam, non secularibus judicibus, sed episcopali audientiæ reserventur. Fas enim non est ut divini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio. *Vide infrà cap.* 390.

De privilegiis Ecclesiarum.

CXII. Vt privilegia quæ Ecclesiis & Clericis à singulis Regibus vel Episcopis ceterísque rectoribus sunt concessa, semper maneant incorrupta. Capitulare II an. 814. c. 7.

Vt ea quæ ad religionem pertinent, locis suis & à suæ dioceseos synodis audiantur.

CXIII. Quæcunque sunt ad religionis observantiam pertinentia, locis suis & à suæ dioceseos synodis audiantur.

Vt privilegia Ecclesiarum semper maneant incorrupta.

CXIV. Quæcunque circa sacrosanctas Ecclesias à Principibus diversis sunt statuta, manere inviolata præcipimus.

L. 29. Cod. Theod. de Episc. & Cleric.
Capitulare III. an. 814. c. 12.

Quòd sacrilegium sit Ecclesiæ aliquid auferre, aut sacerdotibus vel ministris aut ipsi sancto cultus locóque injuriam inferre.

CXV. Si quis in hoc genus sacrilegij proruperit ut in Ecclesias earúmque res inruens, sacerdotibus & ministris vel ipso cultui locóque aliquid quod non oportet injuriæ inferat, divini cultus injuriam in convictos sive confessos reos capitali sententia noverit vindicandum. Nec exspectetur ut Episcopus injuriæ propriæ ultionem deposcat, cui sanctitas ignoscendi soli gloriam derelinquit. Sítque cunctis non solùm liberum, sed etiam laudabile, factas atroces sacerdotibus aut ministris injurias veluti publicum crimen persequi ac de talibus reis ultionem mereri.

L. 91. Cod. Theod. de Episc. & Cleric. Capitulare II. an. 814. c. 8. Hincmar. Laudun. in ep ad Rem. pag. 614. Isaac tit. 7. c. 6. Concil. Troll. c. 5.

De his qui ecclesiastica privilegia violant vel dissimulant.

CXVI. Si Ecclesiæ venerabilis privilegia cujusquam fuerint temeritate violata vel dissimulatione neglecta, commissum hoc in triplo, juxta legum sanctionem, Ecclesiæ cui factum est componatur; nobísque bannus noster in triplo, hoc est, ter solidi sexaginta persolvantur. *Vide infrà cap. 389.*

L. 34. Cod. Theod. de Episc. & Cleric. Ivo par. 16. c. 298.

Quòd hi qui prædia ecclesiastica diripiunt vel vastant sacrilegi sint exilióque damnandi.

CXVII. Ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia sibi cœlestium secretorum dicata quibusdam inruentibus vexentur. Quòd si quis præsumpserit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos jure

L. 40. Cod. Theod. de Episc. & Cleric. Capitulare II. an 814. c. 9. Gratian. 17. q. 4. c. 21. *Attendendum.*

promenda est, exilio perpetuæ deportationis damnetur. *Vide infrà cap. 385.*

Vt Episcopi & reliqui sacerdotes ab omnibus nexibus sint liberi.

CXVIII. Consecratio Episcopos & reliquos Domini sacerdotes tam à servilibus quàm & à ceteris adscriptis conditionibus semper liberos facit. Idcirco præcipimus ut nullus ab eis alia nisi divina requirat servitia.

Ne Iudæis adhæreant vel deserviant Christiani.

Concil. Tolet. 12. c. 9. CXIX. Placuit ne Iudæis mancipia deserviant vel adhæreant Christiana.

De sacrificiis per singulas Missas à sacrificantibus sumendis.

Vide suprà lib. 1. c. 6. CXX. Placuit ut quotienscunque sacrificans corpus & sanguinem Christi Iesu Domini nostri in altario immolat, totiens perceptionis corporis & sanguinis Christi se participem præbeat.

De Chorepiscopis, ne deinceps fiant.

Capitulare an. 799. c. 1. CXXI. Placuit ne Chorepiscopi à quibusquam deinceps fiant; quoniam hactenus à nescientibus sanctorum patrum & maximè Apostolicorum decreta, fuisque quietibus ac delectationibus inhærentibus, facti sunt. Idcirco & olim per sepe & nostro à sancta apostolica sede tempore sunt prohibiti; & ne deinceps à quoquam tam ordinante quàm ordinari cupiente talis præsumptio assumatur, à cunctis nostri regni Episcopis est in synodo canonicè prohibitum.

Ne Iudæi super Christianos magistri vel ministri ponantur.

Lib. 12. leg. Visigoth. tit. 3. c. 17. Concil. Tolet. 12. c. 9. Burchard. lib. 15. c. 31. Ivo par. 16. c. 32. CXXII. Ne Iudæi administratorio usu sub ordine vilicorum atque actorum Christianam familiam regere audeant, nec eis hoc à quoquam fieri præcipiatur. Si quis verò contra hæc agere præsumpserit, si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus fuerit, proprio submoveatur gradu. Si verò monachus aut laicus fuerit, communione privetur. Et si perseveraverint inobedientes, anathematizentur.

De Clericis falsariis.

CXXIII. Si Presbyter vel Diaconus in causa pecuniaria falsum testimonium dixerint, per tres annos separentur à sacro ministerio. Si in criminali causa falsum dixerint, deponantur, & legitimis pœnis subiciantur. Ceteri verò Clerici in quacunque falsitate convicti fuerint, degradentur, & legitimis subiciantur disciplinis.

Vt Clerici non habeant actiones seculares.

CXXIV. Clericus vel monachus neque exactor publicarum, neque conductor, aut vectigalium magister, vel curator domus, vel procurator litis, vel fidejussor in talibus causis fiat. Si quis contra hæc statuta fecerit, si Episcopus est, omnes istorum res ex quacunque causa vel persona, sive ante episcopatum sive postea ad eum pervenerint, Ecclesiæ suæ eas vindicare sancimus. Si verò alij Clerici hoc fecerint, pœnam pecuniarum, quam Episcopus existimaverit exigere, Ecclesiæ vindicandam. Hi verò qui actiones suas eis commiserunt, vel fidejussores eos pro supradictis causis acceperunt, nullam contra Ecclesiam vel administratores ejus, vel adversùs ipsas personas quos crediderunt, habeant actionem. Si verò quis eos pro publico debito vel actione crediderit, vel fidejussores receperit, de sua substantia fisci debitum compellatur exsolvere.

De Clericis qui de Ecclesia desistunt.

CXXV. Clericis de Ecclesia desistentibus, & aliis in loco revocatis, si redierint discessi, nihil eis præstetur. Hoc verò quod discedentes reliquerunt, non in usu rectorum, sed succedentibus cedat.

Quales sint Clerici.

CXXVI. Nemo fiat Clericus nisi qui bonum testimonium habeat & literatus est.

De multitudine Clericorum.

CXXVII. Ne passim Episcopus multitudinem Clericorum faciat, sed secundùm meritum vel reditum Ecclesiarum numerus moderetur. Burchard. lib. 2. c. 115. Ivo par. 5. c. 215.

De ordinationibus sacris.

CXXVIII. Lector, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, si clericatus honorem contempserint, curiali conditioni cum suis facultatibus subiciantur.

De injuria Episcopi & letania subversa.

CXXIX. Si quis Episcopo vel aliis ministris intra Ecclesiam injuriam fecerit, jubemus eum tormentis subjectum in exilio mori. Sed & si ipsa sancta oratoria vel divina ministeria conturbaverit, vel letaniam everterit, capitali periculo subjaceat. Sin autem contumeliam tantùm fecerit, tormentis & exilio tradatur.

Ne fideles ex propria consanguinitate uxores ducant; nec illi qui dudum minimè nupserunt, sine benedictione sacerdotis nubere præsumant.

CXXX. Christiani ex propinquitate sui

Burchard. lib. 7. c. 13. Ivo par. 9. c. 48. Gratian 35. q. 2. c. 19. *Nulli ex.*

sui sanguinis usque ad septimum gradum connubia non ducant; neque sine benedictione sacerdotis, qui antè innupti erant, nubere audeant. *Vide infrà cap.* 327. & 408.

De non recipiendis alienis pœnitentibus.

Concil. Arelat. 2. c. 26. Isaac tit. 2. c. 24.

CXXXI. Qui pro delicto suo à communione separantur, placuit ut in quibuscunque locis fuerant exclusi, in eisdem locis communionem consequantur.

Vt non liceat Clericum vel monachum sine epistola Episcopi sui proficisci.

CXXXII. Clericis vel monachis sine commendatitiis epistolis Episcopi sui licentia non pateat evagandi.

Concil. Venetic. c. 5.
Concil. Agath. c. 38.
Burchard. lib. 2. c. 141.
Ivo par. 6. c. 214.
Gratian. 20. q. 4. c. 3. *Monachum.*

De dotibus & publicis nuptiis.

CXXXIII. Nullum sine dote fiat conjugium; nec sine publicis nuptiis quisquam nubere præsumat.

Burchard. lib. 9. c. 6.
Ivo par. 8. c. 144.
Gratian. 30. q. 5. c. 6. *Nullum.*

De rebus Ecclesiæ ablatis aut fraudatis vel retentis.

Concil. Arvern. 1. c. 14. Capitulare III. an. 814. c. 5. Burchard. lib. 11. c. 24. Ivo par. 14. c. 94.

CXXXIV. Si quis cujuscunque munuscula Ecclesiæ, sanctis scripturarum titulis conlata, nefaria calliditate abstulerit, fraudaverit, invaserit, retentaverit, atque subpresserit, & non statim à sacerdote commonitus Deo conlata reddiderit, ab Ecclesiæ catholicæ communione pellatur. *Vide infrà lib. 7. cap. 267. 411.*

Vt nemo res Ecclesiæ, nisi cui jure debentur, in quibuslibet regionibus conjacentes competere audeat vel tenere.

Concil. Aurelian. 5. c. 14. Capitulare III. an. 814. c. 7.

CXXXV. Vt nullus Episcoporum, aut cujuslibet ordinis Clericus, vel alia quæcunque persona, quibuslibet conditionibus, seu in uno regno seu in aliò positas alterius cujuscunque Ecclesiæ res aut petat aut præsumat accipere. Quòd si fecerit, tamdiu habeatur à communione Ecclesiæ vel ab omnium fratrum ac filiorum caritate suspensus donec ipse Ecclesiæ cujus directò ordine juris est ablata legibus restituat. *Vide infrà lib. 7. cap. 420.*

De his qui facultates Ecclesiæ delegatas auferunt vel retentant.

Concil. Aurelian. 5. c. 13. Capitulare III. an. 814. c. 9.

CXXXVI. Ne cui liceat res vel facultates Ecclesiis aut monasteriis vel xenodochiis pro quacunque eleemósyna cum justitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere. Quòd si quis fecerit, tanquam necator pauperum, antiquorum canonum sententiis constrictus, ab Ecclesiæ liminibus excludatur quandiu ab ipso ea quæ sunt ablata aut retenta reddantur. *Ibid. cap.* 419.

Vt socios suos nominent apud quem pars rapinæ fuerit inventa.

Isaac tit. 6. c. 3. Ivo par. 16. c. 225. 299.

CXXXVII. Apud quem scelus agnoscitur & pars rapinæ fuerit inventa, statim socios suos nominare cogatur. Quòd si nominare noluerit, teneatur ad vindictam.

De his qui diripienda indicare reperiuntur.

Isaac tit. 6. c. 4.

CXXXVIII. Quicunque ingenuus vel servus aliquid diripiendum indicaverit, ut cujuscunque res evertatur, aut pecora vel jumenta diripiantur, & ex hoc certis probationibus publicè convictus inveniatur, pro eo quòd indicaverit, centum viginti flagella publicè extensus accipiat.

Vt Abbates in ejus Episcopi in cujus parrochia sunt potestate persistant.

CXXXIX. Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant. Et si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur. Qui semel in anno, in loco ubi Episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant.

Concil. Aurelian. 1. c. 19.
I. Append. Regin. c. 32.
Burchard. lib. 8. c. 67.
Ivo par. 7. c. 85.
Gratian. 18. q. 2. c. 16. *Abbates:*

Vt nullus monachus relinquat suum monasterium & cellas construat sine Episcopi vel Abbatis sui licentia.

CXL. Vt nullus monachus, congregatione monasterij derelicta, ambitionis aut vanitatis impulsu cellam construere sine Episcopi permissione vel Abbatis sui voluntate præsumat.

De apostatis.

Concil. Arelat. 2. c. 22.

CXLI. Quicunque post sanctæ religionis professionem apostatant & ad seculum redeunt, & postmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, communionem penitùs non accipiant. quos etiam jubemus ad clericatus officium non admitti.

De excommunicatis.

CXLII. Si quis à communione sacerdotali fuerit auctoritate suspensus, hunc non solùm à Clericorum, sed etiam à totius populi conloquio atque convivio placuit excludi, donec resipiscens ad sanitatem redire festinet.

Ne judices perfidorum excessus absque propriorum sacerdotum consilio judicent.

CXLIII. Ne judices quicquam de perfidorum excessibus extra sacerdotum conhibentiam judicare præsumant.

De expositis infantibus ac collectione eorum.

CXLIV. Si expositus ante Ecclesiam cujuscunque fuerit miseratione collectus, contestationis ponat epistolam. Et si is qui collectus est, intra decem dies quæsitus agnitúsque non fuerit, securus habeat qui collegit. Sanè qui post prædictum tempus ejus calumniator extiterit, ut homicida, ecclesiastica districtione damnabitur, sicut patrum sanxit auctoritas. *Vide Reginonem lib. 2. cap. 69. & seqq.*

Concil. Vas. I. c. 9. 10.
Concil. Arelat. II. c. 51.
Concil. Agath. c. 24.
Isaac tit. 11. c. 16.
Burchard. lib. 3. c. 201.
Ivo par. 3. c. 252.
Gratian. di. 87. c. 9. *Si expositus.*

De Clericis relinquentibus officium suum & ad seculares confugientibus.

Concil. Afric. c. 15. Concil. Agath. c. 8. Gratian. 21 q. 5. c. 1. *Placuit.*

CXLV. Placuit ut Clericus, si relicto officio suo propter districtionem ad secularem fortasse confugerit, & solatium ei defensionis impenderit, cum eodem ab Ecclesiæ communione pellatur.

Vt servo non credatur si super dominum suum vel super alium liberum crimen injecerit.

Lex Salica tit. 42. c. 6. Ivo par. 16 c. 57. 224.

CXLVI. Servo penitùs non credatur si super aliquem crimen objecerit, aut si etiam dominum suum in crimine impetierit. Nam etiamsi in tormentis positus exponat quod obicit, credi tamen illi nullo modo oportebit.

Vt testes ea tantùm testificentur quæ in conspectu eorum acta esse noscuntur.

Burchard. lib. 1. c. 171. Ivo par. 5. c. 289. Gratian. 3. q. 9. c. 15. *Testes.*

CXLVII. Testes non absentes neque per epistolam testimonium dicant; sed præsentes, quam noverunt & viderunt non taceant veritatem. Nec de aliis causis testimonium dicant nisi de his tantummodo quæ sub præsentia eorum acta esse noscuntur. *Vide infrà cap. 345.*

Quales debeant scripturæ valere.

CXLVIII. Scripturæ quæ diem & annum habuerint evidenter expressum, atque secundùm legis ordinem conscriptæ esse noscuntur, seu conditoris vel testium fuerint signis aut subscriptionibus roboratæ, omni habeantur stabiles firmitate.

De pactis & placitis conservandis.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 13.

CXLIX. Pacta vel placita quæ per scripturam legitimè ac justissimè facta sunt, dummodo in his dies vel annus sit evidenter expressus, nullatenus immutari permittimus.

Contra priorum definitionem filio vel heredi non licere venire.

CL. Filio vel heredi contra priorum justam aut legitimam definitionem venire non liceat: quia justè repellitur præsumptio illius qui facta seniorum injustè conatur inrumpere. Ivo par. 16. c. 300.

Ne quisquam accusetur vel puniatur, nisi manifestis indiciis scelus patuerit.

CLI. Non passim damus accusandi vel puniendi licentiam, nisi aut manifestis indiciis patuerit scelus, aut legitimè fuerit id ipsum malum accusatum atque convictum; quatinus nulla videantur intentione vel ordine patrum transgredi præcepta sanctorum, aut obviare sacris regulis antiquorum.

Vt valeat commutatio sicut & emptio.

CLII. Commutatio, si non fuerit per vim & metum extorta, talem qualem & emptio habeat firmitatem. Lex Bajuvar. tit. 15. c. 8 Ivo par. 16. c. 314.

Si timore compulsus quisquam se servum esse dicat.

CLIII. Qui timore compulsus servum se esse extra judicium dixerit, nullum præjudicium libertatis incurrat, donec judicio præsentetur, vel libertatem suam, si eam probavit præsente judice, obtineat. Aut si servus convincitur, statim domino reformetur.

De Presbyteris vel Diaconibus sine Episcopi sui epistolis ambulantibus.

CLIV. Presbytero vel Diacono sine antistitis sui epistolis ambulanti communionem nullus impendat. *Vide infrà lib. 7. cap. 210.*

Concil. Agath. c. 52.
Concil. Epaon. c. 6.
Concil. Vvormat. c. 18.
Vide Gratian. di. 71. c. 7. *Extraneo.*

Vt unus Abba duobus monasteriis minimè præsideat.

CLV. Vnum Abbatem duobus monasteriis interdicimus præsidere.

Concil. Agath. c. 57.
Concil. Epaon. c. 9.
Burchard. lib. 8. c. 81.
Ivo par. 3. c. 164. & par. 7. c. 99.
Gratian. 21. q. 1. c. 4. *Vnum Abbatem.*

De Presbyteris vel reliquis Clericis non distringendis à secularibus judicibus, sed à suis Episcopis.

CLVI. Vt nullus judicum neque Presbyteros neque Diaconos neque reli- Concil Paris. V. c. 4.

Capitulare an. 769. c. 17. Isaac tit. 11. c. 21. Concil. Triburi. c. 6. Burchard. lib. 16. c. 22. Gratian. 11. q. 1. c. 2. Nullus judicum.

quos Clericos vel juniores Ecclesiæ sine licentia proprij Episcopi distringat aut condemnare præsumat. Quòd si fecerit, tamdiu communione privetur quandiu reatum suum agnoscat, & per satisfactionem emendet Ecclesiæ quod commisit. *Vide infrà lib. 7. cap. 139. & Addit. IV, cap. 85.*

Vt Clerici judices seculares non adeant.

Concil. Agath. c. 32. Ivo par. 6. c. 367. Gratian. 11. q. 1. c. 17. & 47. Clericum nullus.

CLVII. Nullus ex ordine Clericorum, inconsulto proprio Episcopo, ad judicem secularem pergat, neque apud eum, suo Episcopo non permittente, quemquam pulsare, aut cuiquam ante eum respondere, aut quicquam proponere præsumat; neque criminale negotium in judicio seculari proponere audeat.

De secularibus qui per calumniam Ecclesiam vel Clericos fatigare præsumunt.

CLVIII. Si quis secularium per calumniam Ecclesiam vel res ejus aut Clericos cujuslibet ordinis fatigare tentaverit, & ex hoc convictus fuerit, ab Ecclesiæ liminibus & catholica communione, nisi dignè pœnituerit & per satisfactionem Ecclesiæ emendaverit, repellatur. *Vide infrà lib. 7. cap. 210.*

Concil. Agath. ibid.
Concil. Vvormat. c. 24. 61.
Burchard. lib. 15. c. 5.
Ivo par. 6. c. 367. & par. 16. c. 6.
Gratian. 5. q. 6. c. 8. *Si quis verò.*

Ne testificentur manumissi.

Capitulare an 744. c 15. Ivo par. 16. c. 58.

CLIX. Libertus vel liberta in nullis negotiis contra quemquam testimonium dicere admittantur; excepto in aliquibus causis, ubi ingenuitas deesse dinoscitur, sicut permissum est & de servis. Quia indignum nostra pensat clementia ut libertorum testimonio ingenuis damna concitentur. Qui verò de eisdem fuerint progeniti, ad testimonium admittantur. *Vide infrà cap. 352.*

De his qui cum furibus conscij fuerint.

Ivo par. 16. c. 301.

CLX. Non solùm ille qui furtum fecerit, sed etiam & quicunque conscius fuerit, vel furto ablata sciens susceperit, in numero furantium habeatur, & simili vindictæ subjaceat.

Si possessor per violentiam expellatur.

Ibid. c. 310.

CLXI. Quicunque violenter expulerit possidentem, priusquam pro ipso judicis sententia præcedât, si causam meliorem habuerit, ipsam causam de qua agitur perdat; ille verò qui violentiam pertulit, universa in statu quo fuerant recipiat, & quæ possedit securus teneat. Si verò illud invadit quod per judicium obtinere potuit, & causam amittat, & aliud tantum quantum invasit reddat expulso.

Vt fideles fidem sanctæ Trinitatis discant.

CLXII. Vt fideles fidem sanctæ Trinitatis discant; in qua, inter cetera, credere oportet quòd per Spiritum sanctum remissio peccatorum in baptismate, confirmatione, pœnitentia, & in ceteris canonicis decretis, sicut scriptum est, conferatur, & quòd fidelibus in Ecclesia per Christum, ejusdem sancti Spiritus dono, per ministerium sacerdotale & per pœnitentiam remissio peccatorum indubitanter adtribuatur, & quòd gentium omnium in vera carne in adventu Christi resurrectio futura sit. & cetera. Quam fidem memoriter teneant, & suis sacerdotibus eam reddant, & exponant per singula verba. Et ipsi sacerdotes eam fideliter & pleniter atque veraciter populum doceant: quoniam primum fundamentum Christianæ religionis fides catholica est. Et hæc fides tunc est vera & fructuosa, si bonis operibus exornetur, id est, spe, caritate, humilitate, castitate, continentia, sobrietate, unanimitate, concordia, justitia, pietate, misericordia, innocentia, simplicitate, & ceteris his similibus, Quæ omnia in dilectione Dei & proximi consistunt. Sine his enim nemo potest Deo placere, nec salvus esse.

De contumacibus Presbyteris vel Clericis.

CLXIII. Si quis Presbyterorum, Diaconorum, vel reliquorum Clericorum contumax aut superbus vel inobediens aut rebellis Episcopo suo extiterit, gradum habentes, proprio gradu careant. Reliqui verò Clerici vel monachi aut laici usque ad satisfactionem communione priventur.

De judicibus Clericis calumniam vel injuriam inferentibus.

CLXIV. Si judex cujuslibet ordinis Clericum publicis actionibus inclinare aut distringere aut calumniare vel injuriare absque Episcopi sui permissu præsumpserit, usque ad Ecclesiæ satisfactionem, cum omnibus tantis sceleribus auxiliantibus aut facientibus, communione privetur. Episcopus tamen non dimittat ut injuriam patientibus plenam de præfatis Clericis justitiam canonicè non faciat.

Vt orationem dominicam omnes discant fideles.

CLXV. Vt fideles orationem dominicam discant & intelligant, & suis sacer- *Concil. Rem. an. 630. c. 6*

dotibus eam verbo ex verbo reddant, & alios fideles, qui eam nesciunt, doceant.

Vt nullus Episcopus alterius Episcopi vel Presbyter alterius Presbyteri parrochiam invadat.

CLXVI. Vt nullus Episcoporum vel Presbyterorum parrochiam alterius invadat; sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.

Vt monasteriis vel reliquis Ecclesiis res non auferantur, vel ipsæ à quoquam inquietentur.

CLXVII. Vt monasteria quæ Deo consecrata sunt nulli liceat in aliquo inquietare nec quemquam de eorum rebus violenter abstrahere.

Vt Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere, & nulli eorum liceat officium sacerdotale in alterius parrochia agere absque licentia Episcopi in cujus parrochia esse noscuntur.

CLXVIII. Vt Episcopi atque Clerici peregrini contenti sint hospitalitatis munere oblato; nullique eorum liceat ullum officium sacerdotale absque permissu Episcopi in cujus parrochia esse cognoscitur agere. *Vide suprà cap. 86.*

Vt nullus Episcopus sine consensu aliorum se præferat anteriori.

Capitula Herardi c. 54. CLXIX. Vt nullus Episcoporum se præferat alteri per ambitionem; sed omnes agnoscant tempus & ordinem suæ ordinationis.

Vt populi oblationes sacerdotibus in Ecclesia offerant. Et ut omni die dominica communicent.

Ibid. c. 53. CLXX. Placuit ut fideles oblationes sacerdotibus cotidie, si fieri potest, in Ecclesia offerant. Et si cotidie non potest, saltim dominica die absque ulla excusatione fiat. Et ut prædicationem audiant. Et si fieri potest, omni dominica die communicent, nisi criminalia peccata & manifesta impediantur; quia aliter salvi esse non possunt: quoniam Dominus dixit: *Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Et qui manducat me, vivit propter me.* & cetera exempla quæ prolixa sunt hic scribere.

Vt sacerdotes signa tangant horis canonicis.

Ibid. c. 54. CLXXI. Vt sacerdotes signa tangant horis canonicis, & illorum officium agant, sive diurnale, sive nocturnale; quia scriptum est: *Sine intermissione orate.* Et idcirco non dimittant horas canonicas.

De stolis gestandis.

CLXXII. Vt sacerdotes stolas portent propter signum castitatis, sicut decretum est. Concil. Mogunt. an 813. c 28.

Vt secreta non incipiatur nisi post hymnum finitum.

CLXXIII. *Te igitur* non inchoent sacerdotes nisi post angelicum hymnum finitum.

Vt adnuntietur symbolum fidelibus à sacerdotibus.

CLXXIV. Vt adnuntient Presbyteri omnibus fidelibus sibi subjectis symbolum & orationem dominicam, ut sancto Spiritu inlustrante salventur.

Vt Presbyteri adnuntient viris & feminis, nisi memoriter symbolum & orationem dominicam tenuerint, de sacro fonte filiolos vel filiolas non suscipiant.

CLXXV. Adnuntient Presbyteri ut neque viri neque feminæ de sacro fonte filiolos vel filiolas suscipiant, nisi memoriter symbolum & orationem dominicam tenuerint. Burchard lib. 4. c. 28. Ivo par. 1. c. 222.

Vt silentium in Ecclesia teneatur, & devotè verbum Dei audiatur.

CLXXVI. Placuit ut fideles silentium in Ecclesia teneant, & devotè verbum Dei audiant, & confessi veraciter de omnibus sceleribus suis sacerdotibus fiant, & mundent corpora & corda eorum, in quibus Deus condignè habitare dignetur, quomodo illis dictum est: *Templum Dei estis, in quibus habitare desidero.* Et ut eorum sacerdoti in omnibus obediant, & instruantur pro quid Missa vel sacerdotes constituti sint; & intellegant vim & mysterium dominici corporis & sanguinis & Missæ, sive precum quæ in ea à sacerdote fiunt. Dicitur enim in ipsa oratione: *Memento, Domine, famulorum famularúmque tuarum & omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est & nota devotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ, tibi reddunt vota sua æterno Deo vivo & vero.* & reliqua. Instruantur etiam ut cognoscant potestatem Pontificum in ligando & solvendo, & cetera quæ ad illos pertinent, atque reliquorum sacerdotum. Et ut timeant & venerentur, secundùm Domini præceptum, eorum sacerdotes, & qualiter in his offendere solent eis adnuntietur.

Vt Episcopo infantuli ad confirmandam præsententur.

Burchard. lib. 4. c. 59. Ivo par. 1. c. 253. CLXXVII. Adnuntient Presbyteri populis ut quàm citiùs potuerint, suos infantulos ad confirmandum Episcopo præsentare faciant.

Vt Presbyteri sine sacro chrismate oleóque benedicto non proficiscantur.

CLXXVIII. Vt Presbyteri sine sacro chrismate oleóque benedicto & salubri Christi eucharistia alicubi non proficiscantur; sed ubicunque vel fortuitu requisiti fuerint ad officium suum, inveniantur parati in reddendo debito.

Vt Presbyteri oleum infirmorum ab Episcopo expetant.

CLXXIX. Vt omnes Presbyteri oleum infirmorum ab Episcopo expetant, secúmque habeant, & moneant fideles infirmos illud exquirere, ut eodem oleo perunch gratia Dei sanentur, quia à Presbyteris fusa oratio fidei salvabit infirmos.

Vt nullus Presbyter parrochianus alibi præsumat chrisma accipere nisi ab Episcopo suo in Cœna Domini.

CLXXX. Vt nullus Presbyter parrochianus alibi præsumat chrisma accipere nisi ab Episcopo suo in Cœna Domini.

Vt baptizari non præsumatur nisi in vigilia Paschæ & Pentecosten.

CLXXXI. Vt baptizare nullus præsumat nisi per duo tempora, id est, vigilia Paschæ, & vigilia Pentecostes, præter mortis periculum.

Vt instruantur fideles qui parvulos de sacro fonte suscipere cupiunt.

CLXXXII. Placuit ut instruantur fideles qui parvulos de sacro fonte suscipere cupiunt, ut intellegant & vim ejusdem sacramenti, & quid pro aliis sponderunt, vel pro quo fidejussores extiterunt; & sciant se nullo modo antè aliorum patres efficere quàm supradicta discant & intellegant seu reddant. Et si fidejussores pro terreno lucro damnari solent, quanto magis pro divino jure, ne damnentur, cavere oportet. Illi tamen ab his officus removendi sunt, ne alios de sacro fonte in baptismate suscipiant, nec etiam ad percipiendum Spiritus sancti donum aliorum patrini existant, qui & communione canonica privati & publicæ pœnitentiæ sunt subacti, donec per pœnitentiam satisfactionis reconciliationem mereantur, vel etiam illi qui tale peccatum commissum habent pro quo publicæ pœnitentiæ plectendi & ligandi sunt.

Vt nulla pretia de baptizandis consignandisque fidelibus exigantur.

CLXXXIII. Vt nulla pretia de baptizandis consignandisque fidelibus exigantur. Quòd si qui perpetraverint, honoris sui sint periculum subituri. Decreta Gelas. c. 5. Criscon. c. 238.

De quorum baptismate absque dissimulatione dubitatur, ut baptizentur præceptum est.

CLXXXIV. De quibus dubium est utrum sint baptizati annon, omnimodis absque ullo scrupulo baptizentur, his tamen verbis præmissis: *Non te rebaptizo. Sed si nondum baptizatus es, baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.* Isaac tit. 11. c. 17.

Vt Presbyteri in Ecclesia fidem sanctæ Trinitatis doceant.

CLXXXV. Notum est omnibus impossibile esse sine fide placere Deo. Et ideo nullus sit Presbyter qui in Ecclesia publicè non doceat, lingua quam auditores intellegant, fidem omnipotentis Dei in unitate & trinitate simpliciter credere, & ea quæ omnibus generaliter dicenda sunt, de malis evitandis, sive bonis faciendis, & judicio in resurrectione futuro. Si verò ipse verbis manifestè explicare non poterit, petat sibi ea à doctiore transcribi, qualiter apertè legat, quod qui audiunt intellegant. Et qui ampliùs non potuerit, vel his verbis admoneat: *Pœnitentiam agite. Adpropinquavit enim regnum cælorum.*

Vt Presbyteri adnuntient populo quatuor legitima temporum jejunia.

CLXXXVI. Doceant Presbyteri populum quatuor legitima temporum jejunia observare, hoc est, mense Martio, Iulio, Septembrio, & Decembrio, quando sacri ordines juxta statuta canonum distribuuntur.

Vt jejunia tria legitima in anno agantur.

CLXXXVII. Iterum admoneant sacerdotes ut jejunia tria legitima in anno agantur, id est, quadraginta dies ante Nativitatem Domini, & quadraginta dies ante Pascha, ubi decimas anni solvimus, & post Pentecosten quadraginta dies. Quamquam enim nonnulla ex his canonica priventur auctoritate, nobis tamen omnibus simul propter consuetudinem plebis & parentum nostrorum morem hæc observare, ut superiùs comprehensum est, convenit. Et licèt omnibus dicbus orare & abstinere conveniat, his tamen temporibus ampliùs jejuniis & pœnitentiæ servire oportet. Præter hæc autem legitima

tempora jejuniorum, omnis sexta feria propter passionem Domini jejunetur. Sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus jacuit in sepulchro, jejunio consecratus habetur.

Vt populus nisi duobus temporibus infantes suos ad baptismum non offerat.

CLXXXVIII. Placuit ut populus ad baptismum eorum infantes non offerat nisi duobus temporibus, si infirmitas non occupaverit, & quomodo in hoc offendunt instruantur.

Vt dies dominicus reverenter colatur.

CLXXXIX. Diem dominicum secundùm reverentiam colite. Opus servile, id est, agrum, pratum, vineam, vel si qua graviora sunt, in eo non faciatis, nec causas nec calumnias inter vos dicatis; sed tantùm divinis cultibus serviatis, & à vespera usque ad vesperam dies dominicus servetur. Has quidem præcipuas festivitates adnuntient Presbyteri ut diebus dominicis sabbatizare, id est, natale Domini dies quatuor, VIII. Kalendarum Ianuarum, in circumcisione Domini Kalendis Ianuarij diem unum, in epiphania VIII. Idus Ianuarij diem unum, in purificatione sanctæ Mariæ IV. Nonas Februarij diem unum, in Pascha Domini usque in octabas Paschæ post Dominicam dies tres, in Ascensione Domini diem unum, in natali sancti Iohannis Baptistæ VIII. Kal. Iul. diem unum, in passione sanctorum Apostolorum Petri & Pauli III. Kal. Iul. diem unum, in adsumptione sanctæ Mariæ XVIII. Kal. Septembr. diem unum, in transitu sancti Martini III. Idus Novembr. diem unum, in Passione sancti Andreæ Apostoli II. Kal. Decembr. diem unum.

Vide suprà lib. I. cap. 158. & lib. 2. cap. 35.

Vt adnuntient Presbyteri eodem modo sicut sabbatum Paschæ cum suo Pascha, sabbatum Pentecosten cum suo die dominico observare.

CXC. Adnuntient Presbyteri eodem modo sicut vesperascente sabbato sanctum Pascha celebratur, & ipsum diem Pentecostes similiter celeberrimum habeant ut sanctum Pascha, & jejunium, & Missam, & baptismum.

Vt adnuntient Presbyteri populo se ab inlicitis abstinere connubiis.

CXCI. Adnuntiet unusquisque Presbyterorum publicè plebi ab inlicitis connubiis abstinere, & secundùm Domini mandatum legitimum conjugium nequaquam posse ulla occasione separari, excepta causa fornicationis, nisi consensu amborum, & hoc propter servitium Dei.

Vt publicè Presbyteri adnuntient plebi decimas & primitias omnium frugum ad benedicendum offerre.

CXCII. Adnuntient Presbyteri plebi publicè ut primitias omnium frugum terræ ad benedicendum afferant ad domos illorum, & sic postea inde manducent, & decimas ex omnibus fructibus & pecoribus terræ annis singulis ad Ecclesias reddant, & de novem partibus quæ remanserint eleemosynas faciant, & ex ipsis peccata illorum redimant, sicut scriptum est: *Eleemosyna à morte liberat.* Et ipsa purgat peccata, sicut in sapientia legitur: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.*

Vt fideles intellegant pactum quod cum Deo in baptismate fecerunt.

CXCIII. Placuit ut fideles intellegant pactum quod cum Deo in baptismate fecerunt. A multis ergo ex toto & à multis ex parte transgreditur. Quid sit abrenuntiare diaboli operibus & pompis ejus & omnibus operibus ejus instruantur fideles. Si verò jura humanæ pactionis firma conservantur, quanto magis ferventiùs jura tanti pacti, quæ cum Deo facta sunt, inrevocabiliter sunt observanda?

Vt sacerdotes admoneant viros & mulieres ut luminaria ad basilicas deportent.

CXCIV. Vt sacerdotes admoneant viros & mulieres ut ad basilicas luminaria & incensum & buccellas & primitias afferant, sicut scriptum est: *Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus.* Ivo par. 6. c. 166.

Vt admoneant Presbyteri plebem ne in Ecclesia contentionibus & verbositatibus deserviant.

CXCV. Admoneant Presbyteri plebem ut in Ecclesiis verbosare non præsumant, sed cum fletu & compunctione cordis Dei implorent auxilium tam pro se quàm & proximis suis. Et quando Presbyter celebrat Missam, corda illorum semper ad cœlestia tendant. Et quando sanctæ lectiones vel evangelia recitata fuerint, cum silentio & devota mente pariter audiant, sicut Deus dixit per Moysen: *Audi Israël, & tace.* Et oblationes offerant, & communicare faciant.

Vt Presbyteri sollicitè curent ne inhonesta & turpia quælibet fiant in Ecclesiis.

CXCVI. Quando populus ad Eccle-

Capitula Herardi c. 114.

sias venerit, tam per dies dominicos quàm & per sollemnitates sanctorum, aliud non ibi agat nisi quod ad Dei pertinet servitium. Illas verò balationes & saltationes canticáque turpia ac luxuriosa & illa lusa diabolica non faciat nec in plateis nec in domibus neque in ullo loco; quia hæc de paganorum consuetudine remanserunt. Et qui ipsa fecerit, canonicam sententiam accipiat.

Ne in mortuorum funeribus juxta paganorum ritum agatur.

Capitula Herardi c. 38.

CXCVII. Admoneantur fideles ut ad suos mortuos non agant ea quæ de paganorum ritu remanserunt. Sed unusquisque devota mente, & cum compunctione cordis, pro ejus anima Dei misericordiam imploret. Et quando eos ad sepulturam portaverint, illum ululatum excelsum non faciant; sed sicut superiùs diximus, devota mente & cum compunctione cordis, in quantum sensum habuerint, pro ejus anima implorare Dei misericordiam faciant. Et illi qui psalmos non tenent, excelsa voce *Kyrie eleyson*, *Christe eleyson*, viris inchoantibus, mulieribúsque respondentibus, alta voce canere studeant pro ejus anima. Et super eorum tumulos nec manducare nec bibere præsumant. Quòd si fecerint, canonicam sententiam accipiant.

Vide Reginonem lib. 1. c. 382.

Vt pro defunctis amicorum parentes eorum triginta dies adimplere faciant.

Capitula Herardi c. 58.

CXCVIII. Fideles pro defunctis amicorum & parentibus eorum jejunia & oblatinnes trigınta dies adimplere faciant, & mortuum super mortuum non ponant, nec ossa defunctorum super terram dimittant. Quòd si fecerint; canonicæ sententiæ subjaceant.

De his quos Episcopus aut sacerdos excommunicaverit, ne eos fideles recipiant.

CXCIX. Placuit ut fideles eos quos Episcopus aut sacerdos propter eorum peccata excommunicaverit non recipiant antequam pœnitentiam accipiant & ad confessionem veniant.

Vt nullus Presbyter suam Ecclesiam sine consensu Episcopi sui derelinquat.

Capitula Herardi c. 48.

CC. Compellimur statuta canonum & in hoc servare, ut nullus Presbyter creditam sibi Ecclesiam sine consensu sui Episcopi derelinquat, & laicorum suasione ad aliam transeat.

Vt sacra mysteria nullus Presbyter nisi in loco consecrato agat.

Regino lib. 1 c. 340.

CCI. Vt nullus Presbyter sacra mysteria nisi in locis ab Episcopo consecratis agere præsumat.

Ne aliud altare in Ecclesia consecrata, nisi quod ab Episcopo consecratum est, aliquis Presbyter erigat.

CCII. Vt nullus Presbyter in Ecclesia consecrata aliud altare erigat nisi quod ab Episcopo sanctificatum est, ut sit discretio inter sacratum & non sacrâtum.

Burchard. lib. 3. c. 17.

Vt Episcopus, Presbyter, & Diaconus non sint aleatores & ebriosi.

CCIII. Quòd Episcopus, Presbyter, & Diaconus aleator & ebrius esse non debeat. Similiter Clerici & laici, si permanserint in alea, communione priventur,

Vt nemo Clericorum usuras accipiat.

CCIV. Quoniam venerandi canones & divina prohibet auctoritas usuras accipere, ideo nullus hoc Clericorum facere præsumat, &, in quantum poterint, laicis vetare studeant.

Vt diem dominicum, in quo Dominus surrexit, cuncti venerabiliter colant.

CCV. Placuit ut fideles diem dominicum, in quo Dominus resurrexit, omnes venerabiliter colant. Nam si pagani ob memoriam & reverentiam deorum suorum quosdam dies colunt, & Iudæi more carnali sabbatum carnaliter observant, quanto magis Christianis iste dies honorificè colendus est, ne in illo sancto die vanis fabulis aut locutionibus sive cantationibus vel saltationibus, stando in biviis & plateis, ut solet, inserviant. Sed ad sacerdotem aut ad aliquem sapientem & bonum veniant, & eorum prædicationibus & bonis locutionibus quæ ad animam pertinent utantur. Et illo die seu sabbato ad vesperas & ad matutinas sive ad Missam cum eorum oblationibus, si fieri potest, omnes canendo *Kyrie eleyson* veniant, & eundo & redeundo *Kyrie eleyson* decantent. Similiter & pastores pecorum eundo & redeundo in campum & ad domum faciant, ut omnes eos veraciter Christianos & devotos esse cognoscant.

Capitula Herardi c. 114.

De reconciliandis pœnitentibus.

CCVI. Quia varia necessitate præpedimur canonum statuta de reconciliandis pœnitentibus pleniter observare, propterea omnino non dimittatur ut unusquisque Presbyter jussione Episcopi de occultis tantùm, quia de manifestis Episcopos semper convenit judicare, statim post acceptam confessionis pœnitentiam singulos data oratione reconciliari. Morientibus

Capitulare an. 744. c. 3. Capitula Herardi c. 59. Isaac tit. 11. c. 18. Gratian di. 5. c. 1 Cùm enixa. &c. 2. Si mulier.

verò sine cunctamine communio & reconciliatio præbeatur.

Quot sint dies purificationis mulieris.

CCVII. Cùm enixa fuerit mulier, post quot dies debeat Ecclesiam intrare, testamenti veteris præceptione didicimus, ut pro masculo diebus XXXIII. pro femina autem LXVI. debeat abstinere.

S. Gregor. in respons. ad interr. August. c. 10. Capitula Herardi c. 60.

Quod tamen, ut ait sanctus Gregorius, *sciendum est quia in mysterio accipitur. Nam si hora eadem qua genuerit, actura gratias, intret Ecclesiam, nullo peccati pondere gravatur. Voluptas enim carnis, non dolor, in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, in prolis verò prolatione gemitus. Unde & ipsi primo matrimonio dicitur:* In doloribus paries. *Si itaque enixam mulierem prohibemus Ecclesiam intrare, ipsam ei pœnam suam culpam deputamus.*

Ut Missarum celebrationes in locis incongruentibus non fiant.

Concil. Paris. VI. lib. 3. c. 6. Capitula Herardi c. 54.

CCVIII. Placuit ut fideles Missarum celebrationes in locis non consecratis & incongruentibus facere omnino non debeant, nisi causa hostilitatis vel longinqui itineris. Et id in altaribus ab Episcopo consecratis fieri, si necessitas compellat. Sacerdotes tamen qui in locis inlicitis & non consecratis Missas cantare præsumunt, gradum se sciant amissuros. Melius est enim Missam non audiri quàm eam ubi non licet nec oportet celebrare aut audiri. Et de usura, ut non fiat, omnes admoneantur.

De propinquitate.

Capitula Herardi c. 56.

CCIX. In quarta propinquitate carnis, quinta, sextáque non licet nubere, sicut in lege scriptum est: *Omnis homo ad propinquam sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus*, id est, usque septimum gradum. Legitimum conjugium non licet separari sine consensu amborum, ita tamen ut ambo Deo serviant innupti. Potest autem alter alteri licentiam dare accedere ad servitium Dei, si ipse tamen innuptus vel innupta permanserit. In veteri testamento taliter legitur de coitu cum pecoribus: *Mulier quæ subcubuerit cuilibet jumento, simul interficiatur cum eo.* In novo illa sicut ille qui cum pecoribus coierit, quindecim annis, alij undecim pœniteat. Animalia coitu hominum polluta occidantur, carnésque canibus projiciantur; sed coria eorum adsumantur. Ubi autem dubium est, non occidantur.

De servo qui damnum cuilibet intulerit, quid agendum sit.

CCX. Nemini liceat servum suum III. 44.
propter damnum ab illo cuilibet inlatum dimittere; sed juxta qualitatem damni dominus pro ipso respondeat, vel eum in compositionem aut ad pœnam petitori offerat. Si autem servus perpetrato scelere fugerit, ita ut à domino penitùs inveniri non possit, sacramento se dominus excusare studeat quòd nec suæ voluntatis nec conscientiæ fuisset quòd servus ejus tale facinus commisit. Sicut petierunt, ita Domnus Imperator consensit.

De eo qui ad mallum legibus mannitus fuerit, & non venerit.

CCXI. Si quis ad mallum legibus Ibid. c. 45.
mannitus fuerit, & non venerit, si eum sonnis non detinuerit, quindecim solidis culpabilis judicetur. Similiter ad secundam & tertiam. Si autem ad quartam venire contempserit, possessio ejus in bannum mittatur donec veniat & de re qua interpellatus fuerit justitiam faciat. Si infra annum non venerit, de rebus ejus quæ in bannum missæ sunt Rex interrogetur, & quicquid inde judicaverit fiat. Prima mannitio super noctes VII. secunda super XIV. tertia super XXI. quarta super XLII. Similiter & de beneficio hominis, si fortè res proprias non habuerit, mittatur in bannum usque dum Rex interrogetur.

De eo qui filios non habuerit, & in eorum loco alium sibi heredem facere voluerit.

Lex Ripuar. tit. 52. Capitulare IV. an. 803. c. 48. Ivo par. 16. c. 302.

CCXII. Qui filios non habuerit, & alium quemlibet heredem sibi facere voluerit, coram Rege vel coram Comite & Scabinis vel Missis dominicis, qui ab eo ad justitias faciendas in provincia fuerint ordinati, traditionem faciat.

De denarialibus, qualiter possint hereditare.

Capitulare IV. an. 803. c. 57. 64. Lib. 2. leg. Longob. tit. 34. c. 11.

CCXIII. Homo denarialis non antea hereditare in suam agnationem poterit quàm usque ad tertiam generationem perveniat. Homo chartularius similiter faciat.

Ut omne sacramentum in Ecclesia juretur.

Capitulare IV an 803. c. 57. 72. Lib. 2. leg. Longob. tit. 55. c. 21. & tit. 18. c. 3.

CCXIV. Omne sacramentum in Ecclesia & super reliquias juretur. Et quod in Ecclesia jurandum est, vel cum sex electis, vel si duodecim esse debent, quales potuerit invenire. *Si illum Deus adjuvet, & illi sancti quorum istæ reliquiæ sunt, ut veritatem dicat.* Si res intertiata furto ablata fuerit, liceat ei super quem res intertiata fuerit sacramento se excusare de furto, quòd nec suæ voluntatis aut con-

scientiæ

cientiæ fuisset quod ablatum est, & aliud tantum sine damno restituatur.

Vt vitia quæ remanserunt ex ritu gentilium fideles caveant.

Concil. Parisi. VI. lib. 3. c. 2. CCXV. Placuit ut fideles caveant vitia quæ ex ritu gentilium remanserunt, id est, magi, arioli, sortilegi, venefici, divini, incantatores, somniatorum conjectores, quos divina lex inretractabiliter puniri jubet. Et ne eos inter se sinant esse providendum illis est.

De Ecclesiis restaurandis.

Capitulare III. an. 803. c. 1. CCXVI. De Ecclesiis emendandis, & ubi in uno loco plures sunt quàm opus sit, ut destruantur quæ necessariæ non sunt, & aliæ construantur.

Ne Presbyteri priusquam examinentur ordinentur.

I. 136. CCXVII. Vt Presbyteri non ordinentur priusquam examinentur. Et ut excommunicatio subitò & sine causa non fiat.

Vt dominici Missi Scabinos, Advocatos, & Notarios eligant.

III. 33. CCXVIII. Vt Missi nostri Scabinos, Advocatos, & Notarios per singula loca eligant, & eorum nomina, quando reversi fuerint, secum scripta deferant.

De his qui legem servare contemnunt.

Ibid. c. 34. CCXIX. De his qui legem servare contemnunt, ut per fidejussores in præsentiam Regis deducantur.

Vt fideles se à vitiis abstineant quæ quasi naturaliter in usu habentur.

Concil. Parisi. VI. lib. 3. c. 2. CCXX. Placuit ut fideles a vitiis detestandis, quæ habentur quasi naturaliter in usu, se abstineant, quæ Apostolus apertè enumerat, id est, ebrietates, comessationes, contentiones, iræ, rixæ, dissensiones, detractiones, invidiæ, inimicitiæ; de quibus Apostolus ait: *Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Et alibi: *Non solùm qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus.* Et de illis dici potest: *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.*

De his qui heribannum solvere debent.

III. 35. V. 283. CCXXI. Vt illi qui heribannum solvere debent, conjectum faciant heribannatoribus, & nullum aliud obsequium Comitibus vel Vicariis faciant.

De fugitivis & peregrinis, ut distringantur.

App. II. c. 4. CCXXII. De fugitivis ac peregrinis, ut distringantur, ut scire possimus qui sint aut unde venerint.

De armillis & bruniis negotiatoribus non dandis.

Ibid. c. 5. CCXXIII. Vt armillæ & bruniæ non dentur negotiatoribus.

Vt mensuræ æquales fiant.

Ibid. c. 6. CCXXIV. De mensuris, ut secundùm jussionem nostram æquales fiant.

Vt Christiani ab otioso sermone se caveant vel ceteris vitiis.

Concil. Parisi. VI. lib. 3. c. 2. CCXXV. Placuit ut fideles de otioso sermone, pro quo in die judicij secundùm Domini sententiam rationes omnes reddituri sumus, & de scurrilitate & stultiloquio & maledictionibus, quoniam, juxta Apostolum, maledicentes regnum Dei non possidebunt, & de mendacio noxio, sive de periculoso assiduóque juramento, & obscœnis turpibúsque canticis, ab his omnibus cuncti Christiani se fortiter cavere debent; ne his studentes per neglegentiam detrimentum suarum patiantur animarum.

Vt super vestituram Pippini Regis testimonia non mittantur.

CCXXVI. Vt non mittantur testimonia super vestituram Domni Pippini Regis. Append II. c. 7.

Vt nec colonus nec fiscalinus traditiones faciat.

CCXXVII. Vt nec colonus nec fiscalinus possit alicubi traditiones facere. III. 36.

Ne præsumat hominem aliquis sine causa ad judicium mittere.

CCXXVIII. Vt nullus præsumat hominem ad judicium mittere sine causa, nisi judicatum fiat. Ibid. c. 37.

Si liber homo in monasterio regulari comam deposuerit.

CCXXIX. Si liber homo in monasterio regulari comam deposuerit, & res suas ibidem delegaverit, promissionem factam secundùm regulam firmiter teneat. I. 137.

De conjugio, quòd à Deo sit constitutum, & quòd non causa luxuriæ, sed causa potiùs appetendam sit filiorum.

CCXXX. Placuit ut fideles sciant conjugium à Deo esse constitutum, & quòd non sit causa luxuriæ sed causa potiùs filiorum adpetendum. Et ut virginitas usque ad nuptias fideliter servetur. Et uxores habentes neque pellicem neque concubinam habere debeant. Quomodo etiam in castitate uxores suas diligere, eisque, utpote vasi infirmiori, honorem debitum impendere. Et quòd commixtio carnalis cum uxoribus gratia fieri debeat prolis, non voluptatis. *Vide infrà cap. 140.* Concil. Parisi. VI. lib. 3. c. 2. Capitula Herardi c. 67.

Vt omnia quæ vuadiari debent, secundùm legem reuvadientur.

CCXXXI. Vt omnia quæ vuadiari debent, juxta quod in lege continetur, pleniter secundùm ipsam legem revuadiata App. II. c. 8.

fiant. Et inpostmodum vel Domnus Rex, vel ille cujus causa est, juxta quod ei placet, misericordiam faciat.

Vt nullus ebrius causam suam possit in mallo conquirere.

III. 38. CCXXXII. Vt nullus ebrius suam causam in mallo possit conquirere, nec testimonium dicere. Nec placitum Comes habeat nisi jejunus.

De nullo ad bibendum cogendo.

I. 118. CCXXXIII. Vt neminem liceat alium cogere ad bibendum.

De Missis dominicis discurrentibus.

Lib. 3. leg. Longob. tit. 4. c. 4. Isaac tit. 2. c. 3. CCXXXIV. De Missis nostris discurrentibus vel ceteris hominibus in utilitate nostra iter agentibus præcipimus ut nullus mansionem contradicere præsumat nec herbam, excepto suo prato. *Suprà lib. 3. cap. 39.*

Vt à coitu prægnantium fideles se abstineant.

Capitula Herardi c. 124. CCXXXV. Placuit ut fideles se abstineant à coitu prægnantium uxorum, necnon menstruo tempore. Et ut causa fornicationis non fit uxor secundùm Domini sententiam dimittenda, sed potiùs sustinenda. Et quòd hi qui causa fornicationis dimissis uxoribus suis, alias ducunt, Domini sententia adulteri esse notantur.

De canibus qui in dextro armo tonsi sunt.

Capitulare III. an. 803. c. 18. CCXXXVI. De canibus qui in dextro armo tonsi sunt, ut homo qui eum habuerit, cum ipso cane in præsentiam Regis veniat.

De capitulis quæ in lege noviter addita sunt.

Ibid. c. 19. CCXXXVII. Vt populus interrogetur de capitulis quæ in legem noviter addita sunt. Et postquam omnes consenserint, scriptiones & manufirmationes suas in ipsis capitulis faciant.

Vt nullus ad placitum banniatur præter Scabinos septem & qui causam quærere debent.

III. 40. CCXXXVIII. Vt nullus ad placitum banniatur nisi qui causam quærere vult, aut se ab alio quæri scit; exceptis Scabinis septem, qui ad omnia placita esse debent.

De falsis testibus non recipiendis.

Ibid. c. 41. CCXXXIX. Vt falsi testes minimè recipiantur.

Qualiter fidelibus Christianis incesta cavenda sint.

Suprà c. 230. hujus libri. CCXL. Placuit ut fideles agnoscant qualiter incesta Christianis cavenda sint, & quod loca Deo dicata frequentiùs devotiùsque ad Deum exorandum sibique propitium faciendum sæpius quàm hactenus fecissent frequentent, & quòd in basilicis Deo dicatis non sit fabulis otiosis turpibúsque & obscœnis sermocinationibus vacandum, & negotia secularia publicáque placita habenda, & quòd hi qui hæc in Ecclesiis faciunt, majora sibi peccata accumulent. *Vide infrà Addit. II. cap. 23.*

De non jurando per vitam Regis.

III. 42. Lib. 3 leg. Longob. tit. 24. c. 1. CCXLI. Vt nullus præsumat per vitam Regis & filiorum ejus jurare.

Vt Missi non solùm de adnuntiatione sed etiam de opere breves afferant.

Append. II. c. 9. CCXLII. Vt Missi nostri, qui jam breves detulerunt de adnuntiatione, adhuc adducant & de opere.

Vt nullus præsumat teloneum, rodaticum, & pulveraticum recipere.

Ivo par. 16. c. 306. CCXLIII. Vt nullus homo præsumat teloneum per vias, nec per villas rodaticum, nec pulveraticum recipere.

Vt fideles justa judicia judicent.

Concil. Paris. VI. lib. 3. c. 2. CCXLIV. Placuit ut fideles justa judicia judicent, & munera pro hoc non accipiant, & ut falsum testimonium vitent, & à detractione se abstineant, necnon à ceteris malis quæ longum est dinumerare.

Vt Ecclesiæ earum justitiam obtineant.

Capitulare IV. an. 806. c. 1. CCXLV. In primus omnium Jubendum est ut habeant Ecclesiæ earum justitias & in vita illorum qui habitant in ipsis Ecclesiis & pòst, tam in pecuniis quàm & in substantiis earum.

Vt potestatem Episcopi omnes intelligant, & instruantur qualiter sive secundùm canonicam sive secundùm monasticam regulam eis vivendum sit.

Ibid. c. 2. CCXLVI. Vt omnes Episcopi potestatem intellegant, & instruantur ut vel secundùm canonicam vel secundùm monasticam regulam regantur eorum ministerio, tam in monasteriis virorum quàm & in puellarum, & in forentibus Presbyteris, seu reliquo populo Dei.

De viduis & orphanis & minùs potentibus.

Ibid. c. 3. CCXLVII. Vt viduæ, orphani, & minùs potentes sub Dei defensione & nostro mundeburde pacem habeant & eorum justitias adquirant.

De non parvipendenda excommunicatione sacerdotum.

Isaac tit. 9. c. 6. CCXLVIII. Placuit ut fideles non parvipendant excommunicationem sacerdotum illorum: quoniam si hoc fecerint, justè segregabuntur à cœtu Christianorum.

De Episcopis & Comitibus, ut sibi consensum invicem præbeant.

Capitulare IV. an. 806. c. 4. CCXLIX. Vt Episcopi cum Comitibus stent, & Comites cum Episcopis, ut uterque pleniter suum ministerium peragere possit.

Vt latrones vel homicidæ sive adulteri sub magna correctione constringantur.

Ibid. c. 5. CCL. Vt latrones, vel homicidæ, seu adulteri, vel incestuosi sub magna districtione & correctione sint correpti secundùm euvam Bauvariorum vel legem. *Vide suprà lib. 5. cap. 241.*

De rebus invasis.

Ibid. c. 6. CCLI. De rebus propriis, ut ante Missos & Comites & judices nostros veniant ij qui hoc egerunt, & ibi accipiant finitivam sententiam, ita ut inantea nullus præsumat alterius res proprindere; sed magis suam causam quærant ante judices nostros, ut diximus, & ibi recipiant quod justum est. *Ibid. cap. 242.*

De superbia, propter quam diabolus corruit.

CCLII. Placuit ut fideles de superbia instruantur, per quam angelus, factus diabolus, de cœlo ejectus est. *Vide suprà lib. 5. cap. 317.*

De eo cui non rectè judicatur.

Ibid. c. 7. Ivo par. 16. c. 307. CCLIII. Vt si aliquis voluerit dicere quòd justè ei non judicetur, tunc in præsentiam nostram veniat. Aliter verò non præsumat in præsentiam nostram venire pro alterius justitia dilatanda.

De invidia, per quam diabolus hominem ejecit de paradiso.

V. 317. CCLIV. Placuit ut fideles admoneantur de invidia, per quam diabolus hominem de paradiso ejecit.

De odio & discordia.

Ibid. CCLV. Placuit ut fideles admoneantur de odio & discordia, quæ caritatem inter proximos extinguunt, & dilectionem evacuant, & omnia bona pervertunt, & non sinunt proximos in mutua dilectione consistere.

Capitularium dominicum datum anno incarnationis Domini nostri Iesu Christi DCCCVI. ad Teodonis villam, & anno imperij Domini Karoli V I.

Capitulare I. an. 805. c. 1 & seqq. CCLVI. I. Vt lectiones in Ecclesia distinctè legantur. II. De cantu, ut secundùm ordinem & morem Romanæ Ecclesiæ fiat cantatus. III. De Notariis, ut unusquisque Episcopus & Abba & singuli Comites suum Notarium habeant. IV. De ceteris disciplinis Ecclesiæ, ut secundùm canones vel regulam fiant. V. De medicinali arte, ut infantes hanc discere mittantur. VI. De Ecclesiis sine honore manentibus absque officiis & luminaribus, & de his qui decimas sumunt & de Ecclesiis non curant, ut hoc omnimodis emendetur; & de altaribus, ut non superflua sint in Ecclesiis.

De laicis qui noviter sunt conversi.

CCLVII. De laicis noviter conversis, ne antequam suam legem pleniter vivendo discant, ad alia negotia mittantur. *Suprà lib. 5. cap. 244.* Ibid. c. 10.

Vt scribæ falsò non scribant.

CCLVIII. De scribis, ut non vitiosè scribant. *Lib. 1. cap. 105.* Ibid. c. 3.

Vt compotum discatur.

CCLIX. De compoto, veraciter discant omnes. Ibid. c. 5.

De derelinquentibus seculum propter servitium Dei.

CCLX. De his qui seculum relinquunt propter servitium impediendum, & tunc neutrum faciunt, ut unum è duobus eligant, aut pleniter secundùm canonicam aut secundùm regulæ institutionem vivant, aut servitium dominicum faciant. V. 245.

Vt servi proprij non tondantur vel ancillæ non velentur nisi ad mensuram.

CCLXI. De servis propriis vel ancillis, ut non ampliùs tondantur vel velentur nisi secundùm mensuram. Et ut ibi satisfiat. Et villæ non sint desolatæ. I. 106.

Vt superfluæ congregationes nullatenus fiant.

CCLXII. De congregationibus superfluis, ut nullatenus fiant; sed tantos congreget unusquisque quantis consilium dare potest. Ibid. c. 107.

De his qui secundùm regulam non pulsantur.

CCLXIII. De his qui non fiunt secundùm regulam pulsati, ut deinceps emendetur. Ibid. c. 108.

Vt infantulæ non velentur.

CCLXIV. Vt infantulæ parvæ ætatis puellæ non velentur antequam illæ eligere sciant quid velint, salva canonica auctoritate. Ibid. c. 109

De laicis, ut non sint præpositi monachorum.

CCLXV. Vt laici non sint præpositi monachorum infra monasterium, nec Archidiaconi sint laici. Ibid. c. 110.

Vt incestuosi canonicè examinentur.

CCLXVI. De incestuosis, ut canonicè examinentur, nec propter alicujus amicitiam quidam relaxentur, quidam constringantur. Ibid. c. 111.

De his qui per aliquod scelus rebelles fiunt.

CCLXVII. Vt paci omnes stu- III. 2.

deant; & qui pro aliquo ſcelere ſibi rebelles ſunt, conſtringantur.

De juſtitiis Eccleſiarum Dei, orphanorum, pupillorum, ac viduarum.

Ibid. c. 2. CCLXVIII. Iuſtitiæ Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum, & in publicis judiciis non deſpiciantur clamantes, ſed diligenter audiantur.

De juſtitiis regalibus.

Ibid c. 3. CCLXIX. Vt juſtitiæ regales pleniter inquiſitæ fiant.

De fame vel ceteris tribulationibus.

I. 112.
V. 246. CCLXX. Si venerit fames, clades, aut inæqualitas aëris, vel qualiſcunque tribulatio, non expectetur edictum dominicum, ſed ſtatim deprecetur Dei miſericordia. Et in præſenti anno de famis inopia, ut unuſquiſque adjuvet prout poteſt, & nemo ſuam annonam nimis carè vendat, & ne foris imperium noſtrum vendatur aliquod alimonium.

Vt arma infra patriam non portentur.

III. 4.
V. 247. CCLXXI. De armis infra patriam non portandis, id eſt, ſcutis, & lanceis, vel loricis. Si faidoſus quis ſit, diſcutiatur tunc quis è duobus contrarius ſit; & ut pacati ſint, conſtringantur ad pacem, etiamſi noluerint. Et ſi aliter pacificare nolunt, adducantur in noſtram præſentiam. Et ſi aliquis poſt pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum quam perjuraverit abſque ulla redemptione perdat, & inſuper bannum dominicum ſolvat. Et ut ſervi lanceas non portent. Qui inventus fuerit poſt bannum, haſta frangatur in dorſo ejus.

Vt omnis homo de duodecim manſis bruniam habeat.

V. 248 CCLXXII. De armatura in exercitu, ſicut antea in alio capitulari mandavimus, ita ſervetur. Et inſuper omnis homo de duodecim manſis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens, eam ſecum non duxerit, omne beneficium cum brunia perdat.

De negotiatoribus qui partes Sclavorum vel aliarum gentium petierint.

III. 6. CCLXXIII. De negotiatoribus qui partes Sclavorum & Avarorum pergunt, quouſque procedere debeant, id eſt, partibus Saxoniæ uſque ad Bardenuvvic, ubi prævideat Herti, & ad Ceſlic, ubi Madelgaudus prævideat, & ad Magadeburc prævideat Atto, ad Herſesfur prævideat Madalgaudus, & ad Alagaſtat, ſimiliter ad Forachem & ad Brehembret. & ad Rageneſburc prævideat Otulfus, ad Lavariocam VVarnarius, ut arma & brunias non ducant ad vendendum. Quòd ſi inventi fuerint portantes, omnem ſubſtantiam eorum auferant ab eis; dimidia quidem pars partibus palatij; alia verò medietas inter jamdictos Miſſos & inventores dividatur.

Vt cauſedici qui adquieſcere noluerint recludantur.

CCLXXIV. De clamatoribus vel cauſedicis qui nec judicium Scabinorum adquieſcere nec blaſphemare volunt, antiqua conſuetudo ſervetur, id eſt, ut in cuſtodiam recludantur donec unum è duobus faciant. Et ſi ad palatium pro hac re reclamaverint, & litteras detulerint, non quidem eis credatur, nec tune tamen in carcerem mittantur, ſed cum cuſtodia & cum ipſis litteris eos ad palatium noſtrum remittant, & ibi diſcutiantur ſicut dignum eſt. III. 7. V. 249.

De juramento, ut nulli alteri niſi proprio ſeniori juramenti fidelitas promittatur.

CCLXXV. De juramento, ut nulli alteri per ſacramentum fidelitas promittatur niſi nobis & unicuique proprio ſeniori ad utilitatem noſtram & ſui ſenioris; excepto his ſacramentis quæ juſtè ſecundùm legem alteri ab altero debentur. Et infantes, qui antea non potuerunt propter juvenilem ætatem jurare, modò fidelitatem promittant. III. 8. V. 250.

De his qui conſpirationem fecerint, ut tripliciter judicentur.

CCLXXVI. Conſpirationes quicunque facere præſumpſerint, & ſacramento quocunque conſpirationem firmaverint, triplici ratione judicentur. Primò, ut ubicunque aliquod malum propter hoc perpetratum fuerit, auctores facti interficiantur; adjutores verò eorum, ſinguli alter ab altero flagellentur, & nares ſibi invicem præcidant. Vbi verò nihil mali perpetratum eſt, ſimiliter quidem inter ſe flagellentur, & capillos ſibi invicem detundant. Si verò per dexteras aliqua conſpiratio firmata fuerit, ſi liberi ſunt, aut jurent cum idoneis juratoribus quòd hoc pro malo non feciſſent; aut ſi hoc facere non potuerint, ſecundùm legem ſuam componant. Si verò ſervi ſunt, flagellentur; ut de cetero in regno noſtro nulla hujuſcemodi conſpiratio per ſacramentum neque ſine ſacramento fiat. III. 9. V. 251.

De perjuriis, ut caveantur.

III. 10. V. 252. Ilsac tit. 8. c. 2. Concil. Trosl. c. 11. CCLXXVII. Præcipimus ut perjuria caveantur, nec admittantur testes ad juramentum antequam discutiantur. Et si aliter discuti non possunt, separantur abinvicem, & singulariter inquirantur. Et non licet accusatores testes eligere, absente suo causatore. Et omnino nullus nisi jejunus ad juramentum vel ad testimonium admittatur. Et ille qui ad testimonium adducitur si refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipso pago, non de altero, testes eligantur, nisi fortè longiùs extra comitatum causa sit inquirenda. Et si quis convictus fuerit perjurij, perdat manum aut redimat.

Vt Vicedomini, Advocati, & Centenarii pravi auferantur.

III. 11. V. 253. CCLXXVIII. De Advocatis, Vicedominis, Vicariis, Centenariis pravis, ut tollantur, & tales eligantur qui & sciant & velint justè causam discernere & terminare. Et quisquis pravus inventus fuerit, nobis pro certo nuntietur.

Vt antiqua telonea & justa exigantur à negotiatoribus, nova verò & injusta repellantur.

III. 12. V. 254. CCLXXIX. Placet nobis ita, ut antiqua & justa telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàm & de navigiis, seu mercatis. Nova verò sive injusta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus sub pontibus transitur, seu his similia in quibus nullum adjutorium iterantibus præstatur, ut non exigantur. Similiter etiam nec de his qui sine negotiandi causa substantiam suam de una domo sua ad aliam, aut ad palatium, aut in exercitum ducunt. Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad placitum nostrum, quod cum Missis nostris habituri sumus, interrogetur.

De fugitivis Clericis & laicis illud servandum est quod in capitulari dominico continetur.

I. 113. CCLXXX. De fugitivis clericis sive laicis vel etiam feminis, sicut jam in alio Capitulari nostro præcepimus, ita serventur.

De his qui ad Dei servitium volunt accedere, ut absque licentia regali non id agant qui liberi existunt.

I. 114. V. 255. CCLXXXI. Liberi homines qui ad servitium Dei se tradere volunt præcipimus ut priùs hoc non faciant quàm à nobis licentiam postulent. Nam quia audivimus aliquos ex illis non tam causa devotionis quàm exercitum sive aliam functionem regalem fugiendo, quosdam verò cupiditatis causa ab his qui res illorum concupiscunt circumventos audivimus, & hoc ideo fieri prohibemus.

Vt potentiores pauperes non opprimant.

CCLXXXII. De oppressione pauperum liberorum hominum, ut non fiant à potentioribus per aliquod malum ingenium contra justitiam oppressi, ita ut coacti res eorum vendant aut tradant. Ideo hæc de liberis hominibus dicimus, ne fortè parentes contra justitiam fiant exhereditati, & regale obsequium minuatur, & ipsi heredes propter indigentiam mendici vel latrones seu malefactores efficiantur. Et ut sœpius non fiant manniti ad placitum, nisi sicut in alio capitulari præcepimus. I. 115. V. 256.

Vt Ecclesiæ noviter inventæ sine Episcopi probatione non venerentur.

CCLXXXIII. De Ecclesiis seu sanctis noviter sine auctoritate inventis, nisi Episcopo probante minimè venerentur. Salva etiam de hoc & de omnibus Ecclesiis canonica auctoritate. App. I. 10. V. 257.

De falsis monetis quæ contra justitiam fiunt.

CCLXXXIV. De falsis monetis, quia in multis locis contra justitiam & contra edictum fiunt, volumus ut in nullo alio loco moneta sit nisi in palatio nostro; nisi fortè iterum aliter à nobis fuerit ordinanatum. Illi tamen denarij qui modò monedati sunt, si pensantes & meri fuerint, habeantur. III. 13.

Vt heribannus dominicus fideliter exigatur.

CCLXXXV. De heribanno volumus ut Missi nostri hoc fideliter exigant absque ullius personæ gratia blanditiæ seu terrore secundùm jussionem nostram, id est, de homine habente libras sex in auro, in argento, bruniis, æramento, pannis integris, caballis, ovibus, vaccis, vel alio peculio, ita ut uxores eorum vel infantes non fiant dispoliati pro hac re, de vestimentis eorum accipiant legitimum heribannum, id est, libras tres. Qui verò non habuerit amplius in suprascripto pretio valente nisi libras tres, solidi triginta ab eo exigantur. Qui autem non habuerit ampliùs nisi duas libras, decem solidos exsolvat. Si verò nisi unam libram habuerit, solidos quinque, ita ut iterum se valeat reparare ad Dei servitium & nostram utilitatem. Et Missi nostri caveant ut diligenter inquirant ne per aliquod malum ingenium III. 14. V. 258.

noſtram ſubtrahant juſtitiam, alteri tradendo aut commendando.

Vt cenſus regalis inde ſolvatur unde olim exigebatur legitimè.

III. 15. CCLXXXVI. Cenſus regalis undecunque olim legitimè exigebatur, volumus ut inde ſolvatur, ſive de propria perſona hominis, ſive de rebus.

Quid de latronibus agendum ſit.

App. II. 1. CCLXXXVII. De latronibus ſicut jam antè in alio capitulari commendavimus, ita maneat.

Quid de illis qui uxores habent fiſcalinas ſit agendum.

III. 16. V. 259. CCLXXXVIII. De liberis hominibus qui uxores de fiſcis regalibus habent, & de feminis quæ liberæ ſunt, & homines ſimiliter fiſcalinos regios habent aut accipiunt, ut nec de hereditate parentum, vel de cauſa ſua quærenda, nec de teſtimonio pro hac re abiciantur; ſed talis nobis in hac cauſa honor ſervetur qualis & anteceſſoribus noſtris Regibus vel Imperatoribus ſervatus eſſe cognoſcitur.

De libris canonicis, ut veraciter habeantur.

CCLXXXIX. Volumus, & ita Miſſis noſtris mandare præcipimus, ut in Eccleſiis libri canonici veraces habeantur, ſicut jam in alio Capitulari ſœpius mandavimus.

De laicis, ut orationem dominicam memoriter diſcant.

V. 260. CCXC. Vt laici ſymbolum & orationem dominicam pleniter diſcant. Comites quoque & Centenarij, nobiles viri, legem ſuam pleniter diſcant, ſicut in alio loco decretum eſt. Præcipimus autem Miſſis noſtris ut ea quæ, multis jam annis per capitula noſtra in toto regno noſtro mandavimus agere, diſcere, obſervare, vel in conſuetudinem habere, ut hæc omnia nunc diligenter inquirant, & omnino ad ſervitium Dei & ad utilitatem noſtram vel ad omnium Chriſtianorum hominum profectum innovare ſtudeant, & quantum Domino donante prævalent ad perfectum uſque perducant, & nobis omnino renuntient quis inde certamen bonum hoc adimplere habuiſſet, ut à Deo & à nobis gratiam habeat. Qui autem neglegens inde fuerit, ut talem diſciplinam percipiat qualem talis ſit contemptor recipere dignus, ita ut ceteri metum habeant amplius.

Capitula quæ ad legem Salicam mittenda ſunt. De occiſione Diaconorum vel aliis cauſis.

CCXCI. Qui Subdiaconum occiderit, trecentos ſolidos componat; qui Diaconum, quadringentos ſolidos componat; qui Preſbyterum, ſexcentos; qui Epiſcopum, nongentos; qui monachum, quadringentis ſolidis culpabilis judicetur. Si quis in immunitate damnum aliquod fecerit, ſexcentos ſolidos componat. Si autem homo furtum aut homicidium fecerit, aut quodlibet crimen foris committens infra immunitatem fugerit, mandet Comes vel Epiſcopo vel Abbati vel Vicedomino vel illi qui locum Epiſcopi vel Abbatis tenuerit ut reddat ei reum. Si ille contradixerit, & eum reddere noluerit, in prima contradictione quindecim ſolidos componat. Si ad ſecundam inquiſitionem eum reddere noluerit, triginta ſolidos componat. Si nec ad tertiam conſentire voluerit, quicquid reus damni fecerit, totum ille qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, ſolvere cogatur. Et ipſe Comes veniens licentiam habeat ipſum hominem infra immunitatem quærendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem in prima inquiſitione Comiti reſponſum fuerit quòd reus infra immunitatem quidem fuiſſet, ſed fuga lapſus fuerit, ſtatim juret quòd ipſe ad juſtitiam cujuſlibet diſfaciendam fugere eum non feciſſet, & ſit ei in hoc ſatisfactum. Si autem intranti in ipſam immunitatem Comiti collecta manu quiſlibet reſiſtere tentaverit, Comes hoc ad Regem vel ad Principem deferat, ut ibidem judicetur. Et ſicut ille qui in immunitate damnum fecit ſexcentos ſolidos componere debet, ita qui Comiti collecta manu reſiſtere præſumit ſexcentis ſolidis culpabilis judicetur. III. 25. & ſeq. V. 261.

Capitula quæ Domnus Karolus Imperator conſtituit.

CCXCII. Vt nullus ad placitum arma infra patriam portet. III. 22.

De latronibus.

CCXCIII. Quicunque poſt illam Miſſam ſancti Iohannis præteriti anni cuidam latroni manſionem dederit, ſi Francus eſt, cum duodecim ſimilibus Francis juret quòd latronem eum fuiſſe non ſciſſet, licèt pater ejus ſit aut frater vel aliquis propinquus. Si hoc jurare non potuerit, & ab alio convictus fuerit quòd latronem in hoſpitio ſuſcepiſſet, quaſi latro ſit, quia infidelis eſt noſtri & Francorum; & qui III. 23. V. 206.

illum suscepit, similis est illi. Si autem audivit quòd latro fuisset, & tamen non scit firmiter, juret solus quòd nunquam eum audisset nec per veritatem nec per mendacium latronem; aut sit paratus, si ille postea de latrocinio convincitur, ut similiter damnetur.

Ne aliquis de ignoto homine equum, bovem, vel aliud animal emat.

III. 24. CCXCIV. Ut nullus comparet caballum, bovem, aut jumentum, vel aliud animal, nisi illum hominem cognoscat qui eum vendidit, & de quo pago est, & ubi manet, & quis est ejus senior.

De illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem dijudicati fuerint, & postea eis fuerit vita concessa, quòd si justitiam ab aliis requisierint, aut ab eis justitiam quis quærere voluerit, qualiter inter illos judicium terminetur.

III. 47. CCXCV. Primò omnium de illis causis pro quibus judicatus fuerit ad mortem nullam potest facere repetitionem, quia omnes res suæ secundùm judicium Francorum in publico fuerunt revocatæ. Et si aliquid inpostmodum, postquam ei vita concessa est, cum justitia adquirere potuerit, in sua libertate teneat & defendat secundùm legem. In testimonium verò non suscipiatur, nec inter Scabinos legem judicando locum teneat. Et si ad sacramentum aliquid ei judicatum fuerit quod jurare debeat, si aliquis ipsum sacramentum falsum dicere voluerit, cum armis contendat.

De homine judicio Scabinorum judicato.

Ibid. 48. V. 287. CCXCVI. Si alicui post judicium Scabinorum fuerit vita concessa, & ipse postmodum aliqua mala perpetraverit, & justitiam reddere noluerit, dicendo quòd mortuus sit & ideo justitiam reddere non debeat, statutum est ut superius judicium sustineat quod antea sustinere debuit. Et si aliquis adversùs eum aliquid mali fecerit, secundùm æquitatis ordinem licentiam habeat suam justitiam requirendi de causa perpetrata postquam ad mortem judicatus est. De præteritis verò maneat sicut suprà judicatum fuit.

De eo qui latronem forbannitum recipit, sive servus sive liber sit.

III. 49. CCXCVII. De latrone forbannito, liber homo qui eum susceperit, quindecim solidos persolvat, servus centum viginti ictus accipiat.

De Comite qui latronem in forbannum miserit, ut aliis vicinis Comes notum faciat.

CCXCVIII. Ut Comes qui latronem in forbannum miserit, vicinis suis Comitibus notum faciat eundem latronem à se esse forbannitum, ut illi eum non recipiant. Ibid. 50.

De his qui terrenis mercimoniis insistunt, ut magis ob supernæ vitæ desiderium quàm pro humana ambitione faciant.

CCXCIX. Placuit ut admoneantur omnes fideles qui negotiis ac mercationibus rerum invigilant, ut non plus terrena lucra quàm vitam cupiant sempiternam. Nam qui plus de rebus terrenis quàm de animæ suæ salute cogitat, valde à via veritatis aberrat, & juxta quendam sapientem in vita sua perdit intima sua. Sequendus est enim in hac parte, sicut & in ceteris, apostolicus sermo, qui ait: *Et ne quis supragrediatur neque circumveniat in negotio fratrem suum. Vindex est enim Deus de his omnibus.* Sicut ab his qui labori agrorum & ceteris laboribus victum atque vestitum & necessaria usibus humanis adquirere inhiantes instant, decimæ & eleemosynæ dandæ sunt, ita his quoque qui pro necessitatibus negotiis insistunt faciendum est. Unicuique homini Deus dedit artem qua pascitur; & unusquisque de arte sua, de qua corporis necessaria vel subsidia habet, animæ quoque, quod magis necessarium est, subsidium administrare debet. Capitulare Theodulfi c. 35. 1. Thessal. 4.

Ut ecclesiasticis audientia minimè denegetur provocantibus.

CCC. Placuit ut à quibuscunque judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis denegetur qui provocaverint. *Vide infrà lib. 7. cap. 121.*

Concil. Carthag. 3. c. 10.
Capitula Angilramni c. 45.
Isaac tit. 2. c. 6.
Ivo par. 6. c. 326. 363.
Gratian. 2. q. 6. c. 9. *Placuit.*

Ut Episcopus quilibet alterius plebem Episcopi vel fines non usurpet.

CCCI. Ut Episcopus alterius Episcopi plebes vel fines non usurpet. *Vide infrà cap.* 400.

Concil. Carthag. 3. c. 20.
Burchard. lib. 1. c. 64.
Ivo par. 5. c. 173.
Gratian. 7. q. 1. c. 27. *Placuit ut à nullo.*

De Clericis superbis, ut coërceantur.

CCCII. Ut Clerici qui superbi vel contumaces sunt coërceantur; ut minores, qui majoribus inrogaverunt injuriam, VII. 154.

metum habeant: quia manifestum est illos non esse Dei qui humilitatem contemnunt, sed diaboli, qui superbiæ inventor & princeps est. Vnde si quis tumidus vel contumeliosus extiterit in majorem natu, contemptus debet contumaciæ & superbiæ in omnibus frangi.

De his qui statuta patrum violant, si laicus fuerit, communione privetur, si Clericus, honore.

Concil. Carthag. I. c. 14. CCCIII. Si quis statuta supergressus corruperit, vel pro nihilo habenda putaverit, si laicus est, communione, si Clericus, honore privetur.

De his qui contra suam professionem vel subscriptionem venerint quid agendum sit.

Conc. Carthag. II. c. 13. Capitula Angilramni c. 61. CCCIV. Qui contra professionem vel subscriptionem suam venerit, in Concilio deponatur. *Vide lib. 7. cap. 158.*

De Presbytero qui se ab Episcopo suo diviserit.

Conc. Carthag. 2. c 8. Burchard. lib. 2. c. 194. Ivo par. 6. c. 239. Gratian. 11. q. 3. c. 5. Si quis Presbyt. Vide lib. 7. c. 161. CCCV. Si quis Presbyter contra Episcopum suum inflatus schisma fecerit, anathema sit. Quòd si superbia, quod absit, inflatus secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens sacrificium Deo obtulerit, loco amisso, anathema habeatur. Nihilominus & de civitate & congregatione in qua fuerit longiùs repellatur; ne vel ignorantes vel simpliciter viventes serpentina fraude decipiat.

De Presbyteris qui absque Episcopi sui conscientia agendam celebraverint.

Concil. Carthag. 2. c. 9. CCCVI. Si quis Presbyter inconsulto Episcopo agendam in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius extitit. *Vide lib. 7. cap. 165.*

Vt Episcopus lapsum incurrens, si plures congregare nequiverit, à duodecim audiatur.

Ibid. c. 10. CCCVII. Si quis Episcopus, quod non optamus, in reatum aliquem incurrerit, & fuerit nimia necessitas non posse plurimos congregare, ne in crimine maneat, à duodecim Episcopis audiatur.

Concil. Tribur. c. 10.
Burchard. lib. 1. c. 149.
Ivo par. 5. c. 262.
Gratian. 3. q. 8. c. 2. *Suggero.* & 15. q. 7. c. 4. *Felix.*

Vt Episcopi plebes alienas non usurpent, & ut nemo ex eis collegam suum in dioecesi vel alibi supergrediatur.

CCCVIII. Placuit ut à nullo Episcopo usurpentur plebes alienæ, nec aliquis Episcoporum supergrediatur in dioecesi collegam suum.

Concil. Carthag. 3. c. 20.
Burchard. lib. 1. c. 64.
Ivo par. 5. c. 173.
Gratian. 7. q. 1. c. 17. *Placuit ut à nullo.*

De Episcopo qui ab aliquo impetitur, vel si ipse quæstionem aliquam retulerit, ut per Episcopos judices causa terminetur.

CCCIX. Si quis Episcopus à quoquam impetitur, vel ille aliquam quæstionem retulerit, per Episcopos judices causa finiatur, sive quos eis Primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu delegerint. VII. 178.

Vt nullus Episcopus alium Episcopum conculcet aut impediat.

CCCX. Vt nullus Episcopus alium conculcet Episcopum, vel supragrediatur, aut aliquod ei incommodum faciat. VII. 224.

Concil. Arelat. 1. c. 17.
Burchard. lib. 1. c. 64. 128.
Ivo par. 5. c. 228.

Ne Presbyteri vel Diaconi sine conscientia Episcoporum suorum aliquid agant.

CCCXI. Vt Presbyteri vel Diaconi sine conscientia Episcoporum suorum nihil agant. Can. Apost. 40. Conc. Laodic. c. 57.

De loco dando peregrino Episcopo in quo sacrificet.

CCCXII. Vt peregrino Episcopo locus sacrificandi detur, atque benignè suscipiatur. Conc. Arelat. 1. c. 19. Ivo par. 5. c. 216.

De non condemnando illo cujus causa diligenter non est examinata.

CCCXIII. Non est justum condemnare eum cujus causa ad liquidum non est examinata.

De his qui falsa fratribus capitalia obiciunt.

CCCXIV. Eos qui falsa fratribus capitalia objecisse convicti fuerint, placuit eos usque ad exitum non communicare.

Concil. Arelat. I. c. 14.
Concil. Arelat. II. c. 24.
Regino lib. 2. c. 337.
Burchard. lib. 16. c. 34.
Gratian. 3. q. 10. c. 2. *Eos qui.*

De deponendo Sacerdote vel Levita, si crimen aliquod de se confessi fuerint.

CCCXV. Vt Sacerdos vel Levita, si de se crimen aliquod confitetur, deponatur.

De his qui libellos famosos inventi fuerint in Ecclesia posuisse, ut anathematizentur.

CCCXVI. Si qui inventi fuerint libellos

libellos famosos in Eeclesia ponere, anathematizentur.

Concil. Eliber. c. 52.
Capitula Angilramni c. 63.
Burchard. lib. 3. c. 199.
Ivo par. 3. c. 251. & par. 4. c. 154.
Gratian. 5. q. 1. c. 3. *Si qui inventi.*

Vt delator communionem nec in fine accipiat, si inventus fuerit quilibet per delationem ejus præscriptus vel interfectus.

CCCXVII. Delator si quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit præscriptus vel interfectus, placuit eum nec in fine accipere communionem. *Vide Addit.* IV. *cap.* 35.

Concil. Eliberit. c. 73.
Burchard. lib. 6. c. 27.
Ivo par. 10. c. 156.
Gratian. 5. q. 6. c. 6. *Delator.*

Ne aliquis Episcopus vel inferior gradus dominico die quemquam judicare præsumat.

CCCXVIII. Vt nullus Episcopus vel quis infrà positus die dominico causas judicare præsumat. Ceteris verò diebus, conhibentibus personis, illa quæ justa sunt habeant licentiam judicandi; excepto criminali negotio.

Concil. Tarracon. c. 4.
Capitula Angilramni c. 64.
Burchard. lib. 1. c. 102.
Ivo par. 4. c. 22. & par. 5. c. 204.
Gratian. 15. q. 4. c. 1. *Nullus Episcoporum.*

De potente, si pauperem expoliaverit, & non reddiderit admonente Episcopo, ut excommunicetur.

CCCXIX. Si quis potentum quemlibet expoliaverit, & admonente Episcopo non reddiderit, excommunicetur. *Vide infrà Add.* IV. *cap.* 55.

Concil. Tolet. 1. c. 11.
Capitula Angilramni c. 65.
Gratian. 24. q. 3. c. 21. *Si quis de potentibus.*

Vt nullus Clericus ab Episcopo suo recedere præsumat & ad alium transire.

Capitula Angilramni c. 66. CCCXX. Vt nullus Clericus ab Episcopo suo recedat & ad alium se transferat.

Vt Clerici, qui arma præsumpserint, in monasterium ad agendam pœnitentiam tradantur.

Capitula Herardi c. 113. CCCXXI. Vt Clerici qui in quacunque seditione arma volentes præsumpserint, reperti, amissô ordinis sui gradu, in monasterio pœnitentiæ contradantur.

Vt nullus Regum hujus canonis censuram in aliquo violari permittat.

Capitula Angilramni c. 80. CCCXXII. Hujus constitutionis forma servetur, ut exsecrandum anathema fiat, & velut prævaricator catholicæ fidei semper à Domino reus exsistat, quicunque Regum deinceps canonis hujus censuram in quocunque crediderit aut permiserit violandam. Gratian. 25. q. 1. c. 12. Generali. Anselm. Luc. lib. 2. adv. Guibertum.

Vt unusquisque alterius ruinis succurrat, & iram Dei per suam compassionem à se removeat.

CCCXXIII. Occurrere certè miserorum ruinis debet subsidio unusquisque quo valet, & ex relevatione alienæ vindictæ à se Dei removere vindictam. Libat enim Domino prospera qui ab afflictis pellit adversa. Capitula Angilramni c 69. Gratian di. 86. c. 3. Fomentis.

Quòd lex quam Rex qui prior fuit instituit, ab illo qui ei successerit pari sententia roborata sit.

CCCXXIV. Legem quam noster edidit Princeps stabili robore firmamus, atque ut futuris temporibus observetur pari sententia definimus.

Vt in metropolitana sede ad synodum agendam omnes Pontifices conferantur.

CCCXXV. Placuit definire ut paternis institutionibus obsequentes, in metropolitana sede, tempore quo omnes provinciales elegerint Pontifices, ad synodum faciendam devotis studiis conferamus. Concil Tolet. XI. c. 15. Vide infrà lib. 7. c. 233.

Vt dignitatem amittant omnes qui ad expeditionem exercitus non pergunt, aut de exercitu fugiunt.

CCCXXVI. Placuit ut omnis qui in expeditionem exercitus absque gravi necessitate non progreditur, aut de exercitu fugit, testimonio dignitatis suæ sit irrevocabiliter carens; ita ut in quibusdam villulis vel territoriis sive vicis pestus, hujus infamationis habitatores ipsorum locorum sint degeneres, & testificandi vel accusandi nullam habeant licentiam.

Vt Christiani ex propinquitate sui sanguinis connubia non ducant.

CCCXXVII. Vt Christiani ex propinquitate sui sanguinis connubia non ducant, nec sine benedictione sacerdotis nubere audeant. Vide suprà c. 130.

Vt non varientur quæ propter utilitatem sunt instituta.

CCCXXVIII. Quæ ad perpetuam utilitatem sunt instituta nulla commutatione varientur, nec ad privatum trahantur commodum quæ ad bonum sunt commune præfixa. Et manentibus terminis quos statuerunt patres, nemo damnet alienum; sed intra fines proprios atque legitimos, prout quis voluerit, in latitu- Leo I ep. 51. Ivo par. 16. c. 317. Gratian. 25 q. 1. c. 3. Quæ ad perpetuam.

dine se caritatis exerceat. *Vide infrà lib. 7. cap. 227.*

De fide Nicæna servanda. Et ut privilegia Ecclesiarum integra maneant.

CCCXXIX. Vt fides Nicæna servetur, & privilegia Ecclesiarum inlibata permaneant.

Quòd contra caput non sit agendum.

CCCXXX. Contra caput etiamsi faciendum est, non libenter admittimus.

De Presbyteris qui contra canones ad comitatum ire voluerint susceptis, qui dominico decreto communione alieni decernuntur.

CCCXXXI. Ex relatione quorundam didicimus qualiter Presbyteri qui contra canones adversùm nos ad comitatum, nescio qua audaci temeritate, ire voluerunt, suscepti sunt. Vnde has ad vos litteras destinamus; in quibus decreto nostro sancimus memoratos perturbatores à communione esse alienos debere. Et illos qui effrenato huic facto consilio assensum commodare voluerunt, vestræ caritatis est æstimare qualiter habeantur. Quibus obicere debetis quòd juxta canones fortiter incurrere, & qualiter Presbyteros non decebat, rebelles existere tentaverunt. Vos autem monemus in speculis esse debere, neque in eorum proruptam audaciam devenire quos anathematizatos scit sancta & apostolica Ecclesia.

De sacerdotum Domini causis non terminandis priusquam ex utraque parte fideliter audiantur & pariter ac diligenter perscrutentur.

Leo I. ep. 8. c. 1. CCCXXXII. Nos, qui sacerdotum Domini matura volumus esse jura, nihil possumus in incognitis rebus in cujusquam partis judicio definire priusquam universa quæ gesta sunt veraciter audiamus. *Vide infrà lib. 7. cap. 233.*

Quòd Dominus, qui animas hominum salvat, imitatores nos velit suæ esse pietatis.

CCCXXXIII. Dominus, qui venit animas hominum salvare, non perdere, imitatores nos vult esse suæ pietatis, ut peccantes quidem justitia coërceat, conversos autem à misericordia non repellat.

De religionis periculo ab uniuscujusque pietatis conscientia removendo.

CCCXXXIV. Removete, quæsumus, à vestræ pietatis conscientia periculum religionis & fidei. Et quod in secularibus negotiis vestræ æquitati conceditur, in rerum divinarum pertractatione præstate, ut Christi evangelio vim non inferat humana præsumptio.

Vt suarum rerum & omnium Ecclesiarum sint communione contenti quorum causa adhuc terminanda est.

CCCXXXV. Illud quod ab antecessoribus nostris constitutum est, & nos approbamus, ut suarum rerum omniúmque Ecclesiarum communione sint interim contenti quousque à nobis causa terminetur.

Vt non sinantur incurri quorum causa incerta est.

CCCXXXVI. Ne cujusquam procaci impudentique versutia, quasi incertum quid sequendum sit, sinatis incurri, cùm ab evangelica apostolicáque doctrina nec in uno quidem verbo liceat discedere aut aliter de scripturis divinis habere quàm beati Apostoli & patres nostri didicerunt atque docuerunt.

De his qui à sedibus suis fuerunt pulsi, & alij in illorum locum substituti sunt.

CCCXXXVII. Plurimos fratres sedibus suis pulsos & in exilia audivimus deportatos, atque in loco superstitum alios substitutos. His primitus vulneribus adhibeatur medicina justitiæ, ne quisquam ita careat propriis ut alter utatur alienis. Quem errorem omnes relinquant. Nemini quidem perire honor debeat. Sed illis qui pro fide laboraverunt priùs cum omni privilegio suo oportet jus proprium reformari. Leo I. ep. 47.

De his qui non debent redire ad militiam secularem.

CCCXXXVIII. Quòd ad militiam secularem post pœnitentiam redire nemo debeat. Nec eis justam superesse querimoniam qui se ab inchoatis disceptationibus sponte subtraxerint. Idem ep. 92. c. 10.

De his quos oportet majori auctoritate curare.

CCCXXXIX. Si extiterint aliqui fratres de fides vel neglegentes, quos oporteat majori auctoritate curari, sic tamen est adhibenda correctio ut semper sit salva dilectio. Vnde Apostolus Timotheum imbuens dicit: *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem.* Quæ moderatio si quibuscunque inferioribus membris ex apostolica institutione debetur, quanto magis fratribus & coëpiscopis nostris reddenda est? VII. 136.

Vt non imponat aliquis alicui pondus quod ipse ferre non valeat.

CCCXL. Sicut non vult aliquis gravis oneris sarcinam ferre, ita non audeat alij grave pondus imponere.

Vt nullus apostolicas sanctiones temerare præsumat.

Hilarus in synod. Rom c. 1. Ivo par. 5. c. 37. Gratian. 25. q. 1. c. 4. Nulli fas.

CCCXLI. Ita unanimes divinis apostolicis constitutionibus serviatis ut in nullo patiamini pia canonum decreta violari. Vt nulli fas sit sine status sui periculo vel divinas constitutiones vel apostolicæ sedis decreta temerare.

De amicitia & familiaritate servanda; quam, qui non contendunt, facilè servant.

1 Cor. 4. Philipp. 2.

CCCXLII. Omnes, ut non contendant, protegat amicitia. Nam & Apostolus ad Corinthios scribit: *Cùm sint inter vos æmulationes & contentiones, nonne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam; sed in humilitate mentis, invicem æstimantes semetipsos, non sua singuli respiciant, sed aliorum.*

Vt alienæ gentis homines ad exercitium imbuantur legibus.

Lib. 1. leg. Vvisigoth. tit. 2. c. 9.

CCCXLIII. Alienæ gentis homines legibus ad exercitium imbui & permittimus & optamus. Ad negotiorum verò discussionem resultamus & prohibemus. Quamvis enim eloquiis polleant, tamen difficultatibus hærent.

De servo non credendo si super aliquem crimen objecerit.

Lib. 2. leg. Vvisigoth. tit. 4. c. 4.

CCCXLIV. Servo penitùs non credatur si super aliquem crimen objecerit, aut si etiam dominum suum in crimine impetierit. Nam si in tormentis positus exponat quod obicit, credi tamen illi nullo modo oportebit. *Vide suprà cap. 146.*

Vt testes testimonium nisi præsentes non dicant.

Lib. 2. leg. Vvisigoth. tit 4. c. 5 Vide suprà c. 147.

CCCXLV. Testes non absentes neque per epistolam testimonium dicant, sed præsentes quam noverunt & viderunt non taceant veritatem. Nec de aliis negotiis testimonium dicant nisi de his tantummodo quæ sub præsentia eorum acta esse noscuntur. Super qua re sacra scriptura testatur dicens: *Damus*, inquiunt

Matth. 28.

Pharisæi ad milites, *vobis pecuniam, & dicite quia vobis dormientibus venerunt discipuli Iesu, & abstulerunt eum.* Vnde ait Augustinus: *Dormientes testes adhibes? Verè tu ipse obdormisti, qui scrutando talia defecisti. Si dormiebant, quid videre potuerunt. Si nihil viderunt, quomodo testes sunt. Sed defecerunt scrutantes scrutationes.*

D. August. in psal. 63. vers. 7.

De pactis & placitis conservandis.

Lex Bajuvar. tit. 15. c. 13.

CCCXLVI. Pacta vel placita quæ per scripturam legitimè ac justissimè facta sunt, dummodo in his dies vel annus sit evidenter expressus, nullatenus immutari permittimus.

Lib. 2. leg. Vvisigoth. tit. 5. c. 2.

Quòd hæc sit vera caritas qua Deus proximúsque diligitur. Et idcirco admonendi sunt omnes fideles ut hanc observare curent.

Capitulare Theodulfi c. 34.

CCCXLVII. Placuit ut admoneantur omnes fideles quòd hæc sit vera caritas quia Deum diligit homo plusquam se & proximum tanquam se, & quia nihil vult alii facere nisi quod sibi vult fieri, & plura quæ recenseri longum est. Nam quicunque in potu & cibo & dandis atque accipiendis rebus caritatem putant, non mediocriter errant, dicente Apostolo: *Regnum Dei non est cibus & potus.* Nam & ipsa, quando cum caritate fiunt, bona sunt, & inter virtutes computanda.

Rom. 14.

Vt contra extraneos parentela aut propinquitas testimonium minimè dicat.

Lib. 2. leg. Vvisigoth. tit. 4. c. 12. Ivo par. 16. c. 361.

CCCXLVIII. Fratres, sorores, uterini, patrui, avunculi, materteræ, sive eorum filii, item nepos, neptis, consobrini, vel amitini, seu etiam quidam ex propria consanguinitate, in judicio adversùs extraneos testimonium dicere non permittimus; nisi forsitan parentes ejusdem cognationis inter se litem habuerint, aut in causa de qua agitur aliam omnino ingenuitatem deesse constiterit.

Contra priorum definitionem filio vel heredi non licere venire.

Lib. 2. leg. Vvisigoth. tit 5. c. 4. Ivo par. 16. c. 300.

CCCXLIX. Filio vel heredi contra priorum justam aut legitimam definitionem venire non liceat: quia justè repellitur præsumptio illius qui facta seniorum injustè conatur inrumpere.

Non est danda passim accusandi vel puniendi licentia.

CCCL. Non passim damus accusandi vel puniendi licentiam, nisi aut manifestius indiciis patuerit scelus, aut legitimè fuerit idipsum malum accusatum atque convictum: quatinus nulla videantur intentione vel ordine patrum transgredi præcepta sanctorum, aut obviari sacris regulis antiquorum.

Si de fure quis nesciens aliquid comparaverit.

Lib. 7. leg. Vvisigoth. tit. 2. c. 8.

CCCLI. Vniversam rem nulli ingenuo liceat de incognito homine comparare, nisi certè fidejussorem adhibeat cui credi possit, ut excusatio ignorantiæ auferatur. Quòd si aliter fecerit qui comparaverit, à judice districtus, aut repræsentet infra tempus sufficienter à judice constitutum. Quam si non potuerit invenire, adprobet se aut sacramento aut testibus

innocentem quòd eum furem nescierit; & quod apud eum agnoscitur, accepta pretij medietate, restituat; atque ambo datis invicem sacramentis promittant quòd furem fideliter quærant. Quòd si omnino furem invenire nequiverint, rem, quantum empta est, domino rei emptor ex integritate reformet. Si verò dominus rei furem noverit, & eum publicare noluerit, rem ex toto amittat, quam emptor quietè possidebat. Hæc & de servis forma servabitur.

Ne testificentur manumissi.

Vide suprà c. 159. CCCLII. Libertus vel liberta in nullis negotiis contra quemquam testimonium dicere admittantur, excepto in aliquibus causis, ubi ingenuitas deesse dinoscitur, sicut præmissum est & de servis: quia indignum nostra pensat clementia ut libertorum testimonia ingenuis damna concutiant. Qui verò de eisdem fuerint progeniti, ad testimonium in tertia generatione admittantur.

Si possessor per violentiam expellatur.

Ibid. c. 161. CCCLIII. Quicunque violenter expulerit possidentem priusquam pro ipso judicis sententia procedat, si causam meliorem habuerit, ipsam causam de qua agitur perdat; ille verò qui violentiam pertulit, universa in statu quo fuerant recipiat, & quæ possedit securus teneat. Si verò illud invadit, quod per judicium obtinere potuerit, & causam amittat, & aliud tantum quantum invasit reddat expulso.

Si ad diripiendum quisque alios invitasse reperiatur.

Ivo par. 16. c. 331. CCCLIV. Si quis ad diripiendum alios invitaverit, ut cujuscunque rem evertant, aut pecora vel animalia quæcunque diripiant, illi cujus res direpta est in septuplum quæ sublata sunt restituat. Hi verò qui cum ipso fuerint, si ingenui sint, quinos solidos componere compellantur. Aut si non habuerint unde componant, centum quinquaginta flagella suscipiant. Si verò servi hoc sine domini voluntate commiserint, centenis quinquagenis flagellis verberentur, & ab eis res omnes integro in statu reddantur.

Ut socios suos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa.

Vide suprà c. 157. CCCLV. Apud quem scelus agnoscitur & pars rapinæ fuerit inventa, statim socios suos nominare cogatur. Quòd si nominare noluerit, teneatur ad vindictam. Quòd si honestior persona est, & pro scelere rationem reddat, & quæ ablata vel eversa fuerant quadrupliciter restituat. Quòd si certè apud servum rapinæ pars reperiatur, centum quinquaginta flagella publicè extensus accipiat, & socios suos nominare non differat.

De his qui diripienda indicare reperiuntur.

CCCLVI. Quicunque ingenuus vel servus aliquid diripiendum indicaverit, ut cujuscunque res evertatur, aut pecora vel jumenta diripiantur, & ex hoc certis probationibus publicè convictus inveniatur, pro eo quod indicavit, si ingenuus est, quæ eversa vel ablata sunt legibus in duplo restituat, & nobis bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat. Si verò servus vel colonus fuerit, centum quinquaginta flagella publicè extensus bene impressa accipiat, & insuper ea quæ ablata sunt secundùm suam legem restituat. Ibid. c. 158.

De non suscipienda criminatione adversùs doctorem, neque accusatorem adversùs eum audiendum.

CCCLVII. Criminationes adversùs doctorem nemo suscipiat, nemo audiat; quia indignum est ut hi qui throni Dei vocantur aliqua motione turbentur. Vide suprà c. 104 & lib. 7. c. 256.

Ne unus Episcopus cognitionem sibi vindicet.

CCCLVIII. Placuit ut unus Episcopus non vindicet sibi cognitionem.

Ut hi quorum libertas nescitur nequaquam accusent sacerdotem.

CCCLIX. Quorum fides, vita, & libertas nescitur, non possint accusare sacerdotes. *Vide infrà lib. 7. cap.* 112. *Addit. III. c.* 11. *Addit. IV. cap.* 18. Capitula Angilramni c. 16. Burchard. lib. 1. c. 171.

Ut absentes non judicentur.

CCCLX. Adversùs absentes non judicetur. Quod si factum fuerit, prolata sententia non valebit. Vide infrà c. 363. 399.

De his qui falsa aliis inrogant.

CCCLXI. Omnis qui falsa aliis intulerit puniatur, & pro falsitate ferat infamiam.

Capitula Angilramni c. 41.
Gratian. 5. q. 6. c. 1. *Omnis.*

Ne viles personæ ad accusandum sacerdotes admittantur.

CCCLXII. Viles personæ nullatenus admittantur ad accusationem sacerdotum. *Vide suprà lib. 1. cap. 44.* Capitula Angilramni c. 16. Capitula Herardi c. 103.

Ne judices causam personæ absentis sua sententia præsumant.

CCCLXIII. Caveant judices Ecclesiæ ne, absente eo cujus causa ventilatur, sententiam ferant: quia irrita erit, VII. 229.

immo & causam in synodo pro hoc facto dabunt.

Concil. Carthag. 4. c. 30.
Capitula Angilramni c. 53.
Burchard. lib. 16. c. 14.
Ivo par. 6. c. 319.
Gratian. 3. q. 9. c. 2. *Caveant.*

Ne aliquis criminosus Episcopum accuset.

VII. 85. Capitula Herardi c. 70.

CCCLXIV. Nulli criminoso liceat Episcopum accusare.

Quòd qui Episcopum accusat, Dei ordinationem accusat.

CCCLXV. Dei ordinationem accusat, in qua constituuntur, si quis Episcopum accusat vel condemnat, dum minùs spiritalia quàm terrena sectatur. *Vide infrà lib. 7. cap. 167.*

Capitula Augilramni c. 1.
Ivo par. 6. c. 314.
Gratian. 6. q. 1. c. 8. *Sacerdotes.*

Vt litem habentes, sive petitor, seu possessor, si antistitum judicium elegerint, ad eos dirigantur.

Gratian. 11. q. 1. c. 37. *Volumus.* Innoc. III. lib. 2 Decretal. tit. 1. c. 13. *Novit.*

CCCLXVI. Volumus atque præcipimus ut omnes ditioni nostræ Deo auxiliante subjecti, tam Romani, quàm Franci, Alamanni, Bajuvarij, Saxones, Turingij, Fresones, Galli, Burgundiones, Britones, Langobardi, Vuascones, Beneventani, Gothi, & Hispani, ceterique nobis subjecti omnes, licèt quocunque videantur legis vinculo constricti vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam, quam ex sextodecimo Theodosij Imperatoris libro capitulo videlicet XI. ad interrogata Ablavij Ducis illi & omnibus rescriptam sumpsimus, & inter nostra capitula pro lege tenenda consultu omnium fidelium nostrorum tam Clericorum quàm & laicorum posuimus, lege cunctis perpetua tenenda, id est. *Quicunque litem habens, sive possessor sive petitor fuerit, vel in initio litis, vel decursis temporum curriculis, sive cùm negotium peroratur, sive cùm jam cæperit promi sententia, si judicium elegerit sacrosanctæ legis antistitis, ilico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcoporum judicium cum sermone litigantium dirigatur. Multa enim quæ in judicio captiosæ præscriptionis vincula promi non patiuntur, investigat & promit sacrosanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque causæ quæ vel prætorio jure vel civili tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis jure firmentur; nec liceat ulteriùs retractari judicium quod Episcoporum sententiis deciderit. Testimonium etiam ab uno licèt Episcopo perhibitum omnes judices indubitanter accipiant; nec alius audiatur cùm testimonium Episcopi à qualibet parte fuerit repromissum. Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod à sacrosancto homine conscientia mentis inlibatæ protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus, hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes; ut miseri homines longis ac penè perpetuis actionum laqueis implicati, ab improbis petitionibus vel à cupiditate perpera maturo fine discedant. Quicquid itaque de sententiis Episcoporum clementia nostra censuerat, etiam & hac sumus lege complexi, gravitatem tuam & ceteros pro utilitate omnium in perpetuum observare conveniat.*

L. 1. Cod. Theod. de episcopali judic. Ivo par. 16. c. 312. Gratian. 11 q. 1. c. 35. *Quicunque.* & c. 36. *Omnes.*

Vt ea inlibata serventur quæ patrum auctoritas catholicorum lege instituit.

CCCLXVII. Ea quæ circa catholicam legem vel olim ordinavit antiquitas, vel parenrum nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra serenitas roboravit, novella superstitione submota, integra & inviolata custodiri præcipimus. L. 5. Cod. Theod. de religione. Capitulare III. an 814. c. 6.

Vt privilegia quæ propter religionem instituta sunt, nulla interminatione nova mutilentur.

CCCLXVIII. Non novum aliquid præsenti sanctione præcipimus, sed illa quæ olim videntur indulta firmamus. Privilegia igitur quæ olim reverentia religionis obtinuit mutilari sub pœnæ etiam interminatione prohibemus, ita quoque ut qui Ecclesiæ obtemperant, Ecclesiæ beneficiis perfruantur. L. 30. Cod. Theod. de Episc. & Cleric. Vide infrà lib. 7. c. 285.

Vt si Chorepiscopi aliquam consecrationem aut confirmationem fecerint, ab Episcopis canonicè reformentur.

CCCLXIX. Hominum confirmatio, Ecclesiarum, altarium, virginum, chrismatum, Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum consecrationes à Chorepiscopis factæ, ab Episcopis qui canonicè ordinati sunt reformandæ canonicèque sunt peragendæ; quia Chorepiscopi hæc contingere non debuerunt. Nequaquam enim talis ordinatio vel consecratio reiteratio esse à prudentibus & rectè sapientibus videtur, sed irrita (nec agere potuerunt. Non enim ea tribuere valuerunt quæ non habuerunt) indubitanter fore agnoscitur. Si quis autem Chorepiscoporum aliquid ex prædictis agere tentaverit, non acta sed imperfecta atque irrita erunt, & ipse omni ecclesiastico inrevocabiliter careat gradu. Capitulare an. 799. c. 2.

De generali totius populi supplicatione apud Principem pro sacerdotum causa, ne in hostem aut pugnam pergerent, & quale eis omnibus ex hoc immineat periculum. Ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris Wormatia generaliter decretis, atque ab omnibus firmatis, & cunctis pro lege tenendis contraditis.

Capitulare VIII. an. 803.

CCCLXX. Flexis omnes precamur poplitibus majestatem vestram ut Episcopi deinceps, sicut hactenus, non vexentur hostibus. Sed quando vos nósque in hostem pergimus, ipsi propriis resideant in parrochiis, Deóque fideliter famulari studeant, & eorum sacrosancta ministeria canonicè & Deo placidè peragere satagant, atque pro vobis & cuncto exercitu vestro unà cum omnibus sibi commissis orare viriliter, Missásque decantare, & letanias atque eleemosynas agere decertent. Quosdam enim ex eis in hostibus & præliis vulneratos vidimus, & quosdam periisse cognovimus. Hæc verò valde periculosa & oppidò sunt cavenda. Quæ idcirco suggerimus ne pro talibus vos & nos simul pereamus. Novit Dominus, quando eos in talibus videmus, terror adprehendit nos, & quidam ex nostris timore perterriti propter hoc fugere & inimicis terga vertere solent. Plures enim potestis habere præliatores, si illi propriis resident in parrochiis, quàm si vobiscum pergunt. Quoniam illi qui eos prævident, omnes tunc pugnabunt. quod modò nequaquam faciunt, sed eos tantummodo custodiunt. Nam sine dubio potiùs vobis nobísque proficere possunt si remanserint quàm si in hostem vel ad pugnam perrexerint: quia tunc eorum precibus adjuvamur, & modò eorum pressuris gravamur. Quando verò Moyses expansis ad cœlum manibus orabat, vincebat Israël. Et quando à precibus cessabat, & manus ejus gravabantur, priusquam sustentatæ fierent, & ipse precibus insisteret, vincebatur & terga vertebat. Talibus ergo & multis aliis exemplis fulti, quorum prolixitate victi modò non dicimus, quia sapienti semel dicta sufficiunt prædicta, obnixè omnes precamur, & ut concedantur rogamus: quia nullatenus volumus ut nobiscum ad talia pergant, nisi duo aut tres bene docti, electione videlicet ceterorum, ad benedictionem dandam, & ad periclitantium reconciliationem faciendam, ne vos & nos simul cum pluribus pereamus, sed eorum precibus, ut jam memoratum est, fulciamur. Quam formam & de sacerdotibus tenere optamus, id est, ut nec illi in hostem nisi bene docti, & ipsi electione atque permissione propriorum Episcoporum; qui tamen tales sint de quorum scientia & vita ac conversatione omnes securi esse possimus. Illud tamen vobis & omnibus scire cupimus quòd non propterea hæc petimus ut eorum res aut aliquid ex eorum pecuniis, nisi ipsis aliquid sponte nobis dare placuerit, aut eorum Ecclesias viduare cupiamus, sed magis eis, si Dominus posse dederit, augere desideramus; ut & ipsi & vos & nos salviores simus, & Deo potiùs ipso adminiculante placere mereamur. Quapropter si quis eas ab Ecclesiis quibus à fidelibus collatæ Deóque sacratæ sunt aufert, procul dubio sacrilegium committit. Cœcus enim est qui ista non videt. Quisquis ergo nostrum suas res Ecclesiæ tradit, Domino Deo illas offert atque dedicat suísque sanctis, & non alteri, dicendo talia, & agendo ita. Facit enim scripturam de ipsis rebus quas Deo dare desiderat, & ipsam scripturam coram altari aut supra tenet in manu, dicens ejusdem loci sacerdotibus atque custodibus: *Offero Deo atque dedico omnes res quæ hac in chartula tenentur insertæ, pro remissione peccatorum meorum ac parentum & filiorum* (aut pro quocunque illas Deo liberare voluerit) *ad serviendum ex his Deo in sacrificiis Missarúmque sollemniis, orationibus, luminariis, pauperum ac Clericorum alimoniis, & ceteris divinis cultibus, atque illius Ecclesiæ utilitatibus. Si quis autem eas inde, quod fieri nullatenus credo, abstulerit, sub pœna sacrilegii ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, districtissimas reddat rationes.* Ponit etiam in ea alias conjurationes, quas enumerare longum est. Nam qui eas inde postea aufert, quid agit nisi sacrilegium? Si ergo amico quippiam rapere furtum est, Ecclesiæ verò fraudare vel auferre indubitanter sacrilegium est. Vnde & in sacris canonibus spiritu Dei conditis habetur ita: *Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere vel dare voluerit præter Episcopi conscientiam vel ejus cui hujuscemodi sunt officia commissa, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.* Absit enim ut rerum ecclesiasticarum cupiditate vel ablatione sacrilegi aut anathema efficiamur, aut talibus laqueis unquam devinciamur: quoniam scimus anathematos homines, vel sacrilegos, non solùm infames, & à consortio fidelium, priusquam hæc

VI. 394.

VII. 7.

per publicam satisfactionem Ecclesiæ & Episcoporum reconciliationem manúsque impositionem emendent, alienos esse, sed etiam à regno Dei extorres fieri, si in talibus defecerint, non dubitamus. Vt ergo omnis suspicio à nobis cunctis sacerdotibus & omnibus Christi & sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus funditus auferatur, profitemur omnes, stipulas dextris in manibus tenentes, eásque propriis è manibus eicientes, coram Deo & angelis ejus, ac vobis cunctísque sacerdotibus & populis circumstantibus, nec talia facere, nec facere volentibus consentire, sed magis, Deo auxiliante, resistere. Et hoc vobis omnibúsque fidelibus sanctæ Ecclesiæ & nostris notum esse cupimus, quòd cum his qui absque voluntate aut consensu vel datione rectoris illius Ecclesiæ cujus res justè esse debentur, & maximè proprij Episcopi, res Ecclesiæ à Regibus petere aut retentare vel auferre aut invadere vel vastare præsumpserint, nec in hostem nec ad pugnam ire, nec cibum sumere, nec ad Ecclesiam vel ad palatium aut in itinere pergere, nec etiam nostros homines cum eorum hominibus aut caballos vel reliqua pecora cum eorum pecoribus aut ad pastum ire aut simul habitare vel manere, nec ullam participationem cum eis, nisi pro emendatione, ante publicam emendationem & Ecclesiæ satisfactionem unquam scienter aut libenter habere debeamus, ne pro eorum iniquitatibus atque flagitiis unà cum eis nos & nostri, quod absit, pereamus. Scimus enim quia perit justus pro impio. Tales verò à nobis, si nos fideles habere vultis, segregate & in ergastulum sub publica pœnitentia redigite, & postulata concedite. Vt ergo hæc omnia à vobis & à nobis, sine à successoribus vestris & nostris, futuris temporibus absque ulla dissimulatione conserventur, scriptis ecclesiasticis inserere jubete, & inter vestra capitula interpolare præcipite. *Quod ita factum esse omnibus liquet.*

Ne Episcopi ad bella pergant, concessio Domni Karoli Imperatoris.

Capitulare VIII. an. 803. CCCLXXI. Omnibus notum esse volumus quia non solùm ea quæ super Episcoporum & Presbyterorum hostium vexationibus & precibus pro nobis & vobis fieri rogistastis concedere optamus, sed quicquid pro sanctæ Dei Ecclesiæ & sacerdotum sive totius populi & vestra utilitate inveneritis concedere paratissimi sumus. Et modò ista, sicut petistis, concedimus. Et quando, vita comite, Deo auxiliante, ad generale placitum veneriimus, consultu omnium fidelium nostrorum scriptis firmare, nóstris nostrorúmque atque futuris temporibus inrefragabiliter manenda firmissimè Domino adminiculante cupimus. Modò ea quæ generalia sunt, & omnibus conveniunt ordinibus, statuere ac cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ nostrísque fidelibus ob Dei omnipotentis amorem & recordationem tradere parari sumus, & ad proximum synodalem nostrum conventum ac generale placitum, ubi plures Episcopi & Comites convenerint, ista sicut postulastis firmabimus.

Ex quibus suprà.

SACERDOTIBUS OMNIBUS.

CCCLXXII. Primò omnium monemus ut fides catholica à Presbyteris & Episcopis diligenter legatur & omni populo prædicetur; quia hoc primum præceptum Domini omnipotentis in lege est dicentis: *Audi Israël. Dominus Deus tuus Deus unus est.* & ut diligatur ex toto corde & ex tota mente & ex tota virtute. I. 58. V. 4.

Ex quibus suprà.

GENERALITER OMNIBUS.

CCCLXXIII. Vt pax sit & concordia & unanimitas cum omni populo Christiano inter Episcopos, Abbates, Comites, judices, & omnes ubique majores seu minores personæ pacem habeant; quia nihil Deo sine pace placet, nec munus sanctæ oblationis ad altare, sicut in evangelio ipso Domino præcipiente legitur; quia & illud secundum mandatum est: *Diliges proximum tuum sicut temetipsum.* Item in evangelio: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Et iterum: *In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis si dilectionem habueritis ad invicem.* In hoc enim præcepto discernuntur filij Dei & filij diaboli; quia filij diaboli semper dissensiones & discordias movere satagunt, filij autem Dei semper paci & dilectioni student. I. 59. V 5.

Ex quibus suprà.

GENERALITER OMNIBUS.

CCCLXXIV. Item habemus in lege Domini mandatum: *Non auguriemini.* Et in Deuteronomio: *Nemo sit qui ariolos sciscitetur, vel somnia observet, vel auguria intendat.* Item: *Nemo sit maleficus, nec incantator, nec Phitonis consultor.* Ideo præcipimus ut cauculatores & incantatores vel tempestarij vel obligatores non I. 63.

fiant, & ubicunque sunt, emendentur vel damnentur. Item de arboribus vel petris vel fontibus, ubi aliqui stulti luminaria vel alias observationes faciunt, omnino mandamus ut iste pessimus usus & Deo exsecrabilis, ubicunque invenitur, tollatur & destruatur.

Ex quibus suprà.

GENERALITER OMNIBUS.

III. 89. CCCLXXV. Item ut homicidia infra patriam, sicut lege Domini interdictum est, nec causa ultionis nec avaritiæ nec latrocinando fiant. Et ubicunque inventa fuerint, à judicibus nostris secundùm legem ex nostro mandato vindicentur. Et non occidatur homo nisi lege jubente.

Ex quibus suprà.

SACERDOTIBUS OMNIBUS.

I. 66. CCCLXXVI. Vt Episcopi diligenter discutiant per suas parrochias Presbyteros, ut eorum fidem, baptisma, & Missarum celebrationes bene sciant, & ut fidem rectam teneant, & baptisma catholicum observent, & Missarum preces bene intelligant, & ut psalmi dignè secundùm divisiones versuum modulentur, & dominicam orationem ipsi intelligant & omnibus prædicent intelligendam, ut quisque sciat quid petit à Deo. Et ut Gloria Patri ejúsque Filio & Spiritui sancto cum omni honore apud omnes canatur, & ipse sacerdos cum sanctis angelis & populis Dei cum una voce *sanctus sanctus* cantet. Et omnimodis dicendum est Presbyteris & Diaconibus ut arma non portent, sed magis confidant in oratione Dei quàm in armis.

Ex quibus suprà. ALIQUID SACERDOTIBUS, ALIQUID POPULO.

Ibid. 67. CCCLXXVII. Item placuit nobis admonere reverentiam vestram ut unusquisque vestrum prævideat per suam parrochiam ut Ecclesia Dei suum habeat honorem, simul & altaria secundùm suam magnitudinem venerentur, & non sit domus Dei & altaria sacrata pervia canibus, & ut vasa sacrata Deo cum magna veneratione habeantur, & ut sacrificia sanctificata cum magna diligentia ab eis colligantur qui digni sunt, vel cum honore serventur, & ut secularia negotia vel vana gloria in Ecclesiis non agantur: quia domus Dei domus orationis debet esse, non spelunca latronum. Et ut intentos habeant animos ad Deum, quando veniunt ad Missarum sollemnia; & non exeant ante completionem benedictionis sacerdotalis.

Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus, oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias. Prov. 6.

Qui secundùm Deum sapiens est, secundùm Deum beatus est. Melius est videre quod cupias quàm desiderare quod nescias. Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia. Vbi autem humilitas, ibi & sapientia. Vbi non est gubernator, populus corruet in malum. Melius autem est ubi multa consilia. Deus enim in cœlo, & tu super terram. Idcirco sint tibi pauci sermones. Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus invenitur stultitia. Eccles. 6. Prov. 11. Eccles. 5.

Obsecramus omnes ut bonam & probabilem habeant conversationem, sicut ipse Dominus in evangelio præcepit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est; ut eorum bona conversatione multi pertrahantur ad servitium Dei.* Et non solùm servilis conditionis infantes, sed etiam ingenuorum filios congregent, sibique socient. Et ut scholæ gentilium puerorum fiant. Psalmos, notas, cantum, compotum, grammaticam per singula monasteria vel episcopia, & libros catholicos bene habeant emendatos: quia sæpe dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per mendosos libros malè rogant. Et pueros vestros non sinatis vel legendo vel scribendo corrumpere. Et si opus est evangelium, psalterium, Missalem scribere, perfectæ ætatis homines scribant cum omni diligentia. I. 68.

Ex quibus suprà.

GENERALITER OMNIBUS.

CCCLXXVIII. Vt æquales mensuras & rectas & pondera justa & æqualia omnes habeant, sive in civitatibus, sive in monasteriis, sive ad dandum, sive ad accipiendum, sicut in lege Domini præceptum habemus. Item in Salomone, Domino dicente: *Pondus & pondus, mensuram & mensuram odit anima mea.* III. 90.

Et hoc nobis competens & venerabile videtur, ut hospites peregrinique & pauperes susceptiones regulares & canonicas per loca diversa habeant; quia ipse Dominus dicturus erit in remuneratione magni diei: I. 70.

dici: *Hospes eram, & suscepistis me.* Et Apostolus hospitalitatem laudans dixit: *Per hanc quidam placuerunt Deo, angelis hospitio susceptis.*

Ex quibus suprà. ALIQUID SACERDOTIBUS, ALIQUID POPULO.

App. I. 34. CCCLXXIX. Item ut isti mangones & isti cociones, qui sine omni lege vagabundi vadunt per istam terram, non sinantur vagare & deceptiones in hominibus agere; qui nudi cum ferro dicunt alicubi datam sibi pœnitentiam vagantes discurrunt. Melius enim videtur ut si aliquid inconsuetum & capitale crimen commiserint, in uno loco permaneant laborantes & servientes & pœnitentiam agentes, secundùm quod sibi canonicè impositum sit.

Ex quibus suprà.

GENERALITER OMNIBUS.

I. 75. CCCLXXX. Statuimus, secundùm quod in lege Dominus præcepit, ut opera servilia diebus dominicis non agantur, sicut & bonæ memoriæ genitor noster in suis synodalibus edictis mandavit, ut viri talia opera non exerceant, hoc est, nec in vinea colligendo, nec in campis arando, metendo, vel fœnum secando, vel sepem ponendo, nec concides stirpare, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos construere, nec in horto laborent, nec ad placitum conveniant, nec venationes exerceant. Sed tria tantummodo opera, si necessitas ingruent summa, agant, & non alia, id est, carra hostilia vel victualia, vel si fortè necesse fuerit corpus cujuslibet ducere ad sepulchrum. Item similiter opera textrilia non faciant, nec capulent, nec consuant, nec opera pectilia faciant, nec lanam carpere, nec linum battere, nec in publico vestimenta lavare, nec vervices tondere habeant licitum; ut omnimodis honoretur dies dominicus, requiésque servetur; quatinus ad Missarum sollemnia & ad Ecclesiam undique liberè conveniant, & laudem Deo pro omnibus bonis quæ nobis in illa die fecit dicant. Legimus enim Apo-

I. 75. stolo dicente: *Manifesta autem sunt opera carnis; quæ sunt, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia; quæ prædico vobis, sicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Ideo hæc eadem quæ magnus prædicator in Ecclesia Dei singillatim nominavit cum studio prohibete, intellegentes quàm sit terribile illud quod dixit: *Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Et omni instantia prædicate fidem tenendam Domino. De humilitate verò & patientia, de castitate & continentia, de benignitate & misericordia, de eleemosynis & confessione peccatorum suorum, & debitoribus suis, ut secundùm dominicam orationem omnibus sua debita dimittant, cunctos monete.

Ex quibus suprà.

SACERDOTIBUS OMNIBUS.

CCCLXXXI. Studendum est Episcopis ut dissidentes fratres magis ad pacem quàm ad judicium cohortentur.

Concil. Carthag. 4. c. 26.
Regino lib. 2. c. 380.
Burchard. lib. 1. c. 101.
Ivo par. 5. c. 203.
Gratian. di. 90. c. 7. *Studendum.*

Auctoritas ecclesiastica atque canonica docet non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrare. Pelag. II. ep. 1. Gratian. di. 17. c. 5.

Episcopi intercessionem præstent his qui iniqua vi opprimuntur. *Multis.*

Nullus Episcopus nisi in legitima synodo & suo tempore apostolica atque canonica vocatione congregata super quibusdam criminibus pulsatus audiatur. Capitula Angilramni c. 3. Gratian. 5. q. 4. c. 1. *Nullus Episcopus.*

Nemo Episcopum apud judices seculares accusare præsumat, sed apud Primates suos.

Accusatores & accusationes quas leges seculi non adsciscunt canonica funditus repellit auctoritas. Capitula Angilramni c. 12. Burchard. lib. 1. c. 144. Gratian 3. q. 5. c. 7. *Accusationes.*

Variis detractionibus & accusationibus non decet labefactari Primatem, sed magis patrum regulis roborari. Nam & Liberius Papa pro Athanasio duobus annis in exilio trusus est; & multi alii Episcopi, qui eum damnare voluerunt, exilio sunt damnati quorum exemplum omnes convenit sequi sacerdotes.

Multùm derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Ideo non omnes admittendi sunt, sed viri probatissimi. Primò semper persona, fides, vita, & conversatio accusantium inquiratur. Et postea quæ obiciuntur, fideliter pertractentur. Quia nihil aliter fieri debet nisi impetitorum priùs vita discutiatur. Capitula Angilramni c. 15.

Non est auctoritas quemquam Clericorum judicare vel damnare antequam accusatores præsentes habeat, locúmque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Ibid. c. 22.

Omnis accusatio intra provinciam au- Ibid. c. 20.

Gratian. 3. q. 6. c. 4. & 16. Conc. Carthag. 4. c. 29.

diatur, & à comprovincialibus terminetur. Vltra provinciæ terminos accusandi licentia noo progrediatur.

Episcopus, nec provoocatus, pro rebus transitoriis litiget.

Non est justum judicare aut condemnare virum cujus causa ad liquidum non est examinata.

Major à minore non potest judicari.

V. 398. Iudicis non est quemlibet judicare vel condemnare absque legitimo accusarore; quia & Domious Iudam furem esse sciebat; sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus.

Capitula Angilramni c. 15. Episcopos ejectos, atque suis rebus expoliatos, sedes proprias recipi & sua omnia legaliter primò eis reddi sancti canones decreverunt; & postea si quis eos accusare vellet, æquo periculo facere sanciverunt, judices esse decernentes Episcopos rectè sapientes in Ecclesia convenientes, ubi testes essent singulorum qui oppressi videbantur.

Burchard. lib. 1. c. 144. Placuit ut si quæcunque persooa cootra Episcopum vel actores Ecclesiæ se proprium crediderit habere negotium, prius ad eum recurrat caritatis studio; ut familiari colloquio commooitus ea saoare debeat quæ in querimoniam deducuntur. quam rem si differre voluerit, sententiam suscipiat excommunicationis.

Decreta Innoc. 1. c. 10. Gratian 11. q. 1. c. 26. *Si qua causa.* Si quæ causæ vel contentiones inter Clericos & laicos tam majoris ordinis quàm etiam inferioris fuerint exortæ, placuit ut secundùm synodum Nicænam congregatis omnibus ejusdem provinciæ Episcopis jurgium terminetur; nec cui liceat, (sine præjudicio tamen Ecclesiæ Romanæ, cui in omnibus causis debetur reverentia custodiri) relictis his sacerdotibus qui in eadem provincia Dei Ecclesias motu divino gubernant, ad alias convolare provincias vel aliarum provinciarum Episcoporum judicium expeti vel pati, nisi fuerit provocatum. Quod si quis præsumpserit, & ab officio cleri depositus & injuriarum reus ab omnibus judicetur.

Gratian. 3. q. 6. c. 24. *Non liceat.*

Innoc. ibid. Si autem majores causæ in medio fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, ut sancta synodus statuit & beata consuetudo exigit, per judicium episcopale referatur.

VII. 102. Hincmar. ep. 44. c. 3. Prudentissimè justissimèque decreta Nicæni Coocilij sive Africani decreverunt quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt finienda; maximè quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suæ provinciæ vel etiam universale provocare.

VII. 82. Servata quæ scripta est de gubernationibus regula, manifestùm est quòd illa quæ sunt per unamquamque provinciam ipsius provinciæ syoodus dispensat, sicut Nicæno constat decretum esse Coocilio.

Ibid. c. 104. Si quis Episcopus super certis accusatur criminibus, ab omnibus audiatur vel judicetur qui sunt in provincia Episcopis.

VI. 213. Quæcunque sunt ad religionis observantiam pertinentia, locis suis & à suæ dioceseos synodis audiantur.

VII. 94. Vnaquæque provincia suo Mètropolitano & suis comprovincialibus Episcopis sit contenta.

Maledictus omnis qui transfert terminos proximi sui. Et dicet omnis populus: *Amen.* & reliqua.

Concil. CP. I. c. 2. Gratian. 9. q. 2. c. 8. *Episcopi.* Qui sunt supra diocesim Episcopi, nequaquam ad Ecclesias quæ sunt extra præfixos sibi terminos accedant, nec eas aliqua præsumptione confundant.

VII. 37. Non oportet transferri terminos à patribus constitutos, ut alter alterius parrochiam invadat, atque illic celebrare divina mysteria inconsulto Episcopo cui commissa est præsumat.

Ex Capitulis Domni Karoli Regis anno regni ejus XI. actis. *De his qui infra regnum sine jussione dominica per vim aliquid rapuerint.*

V. 341. Lex Bajuvar. tit. 2. c. 5. CCCLXXXII. Si quis in exercitu infra regnum sine jussione dominica per vim hostilem aliquid prædari voluerit, aut fœnum tollere, aut granum, sive pecora majora vel minora, domúsque infrangere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibemus. Quòd si ab aliquo præsumptioso factum fuerit, sexaginta solidis, si liber est, sit culpabilis, & omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si verò servus hoc fecerit, capitali sententiæ subjaceat, & dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit nec custodivit ut talia non perpetraret. Quoniam si hos ipsos comedimus, citò deficiemus. Vnusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat, qui non vult legibus emeodare quæ sibi commissi injustè fecerint. Dignum est enim ut magistri vel seniores pro sibi commissis reddant rationes, si aliquid prædæ egerint aut iojustè fecerint, eò quòd eos ita correctos non habent ut talia non audeant perpetrare.

Ex Capitulis Domni Hludowvici Inghilenaim, apostolica auctoritate & synodali sanctione, omnium videlicet Clericorum ac laicorum generaliter consensu atque hortatu decretis.

Suprà c. 79. CCCLXXXIII. Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fideli, ejúsque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulit legibus componat, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, nobis persolvat. Postmodum verò ante nos à Comite adducatur; ut in bastonico retrusus, usque dum nobis placuerit, pœnas luat. Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta sanctorum canonum sanctionem. Si verò occultè, sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui verò de rebus Ecclesiarum aliquid abstulerit, graviùs inde judicetur: quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, & sactilegus vocatur qui ex eis aliquid abstulerit aut rapuerit. Extorres namque à liminibus sanctæ matris Ecclesiæ tales personæ usque ad satisfactionem Ecclesiæ, quam læserunt, sunt habendæ, atque infamia sunt notandæ.

De eo qui facultatem deprædationis dederit malitiosa factione, ut vivus comburatur.

Isaac tit. 6. c. 5. Concil. Trosl c. 7. CCCLXXXIV. Si quis scelerata factione facultatem deprædationis dederit, vel si quis factam diviserit, vivus comburatur.

Ut contumacia temerè præsumpta ab universis depellatur

Suprà c. 117. CCCLXXXV. Ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia sibi cœlestium sacrorum dicata à quibusdam irruentibus vexentur. Quòd si quis præsumpserit, post debitæ ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos jure promenda est, exilio publicæ deportationis uretur.

Ut capitale supplicium excipiat qui violentiam commisisse dinoscitur.

L. 1. Cod. Theod de vi publ. & priv. Concil Trosl. c. 7. CCCLXXXVI. Qui manifestam detegitur commisisse violentiam, non jam relegatione aut deportatione insulæ plectatur, sed supplicium capitale excipiat, nec interposita provocationis sententia quæ in eum fuerint dicta suspendatur: quoniam multa facinora sub uno violentiæ nomine continentur, cùm aliis vim inferre tentantibus, aliis cum indignatione resistentibus, verbera cædésque crebrò deteguntur admissæ. Unde placuit ut si fortè quis vel ex possidentis parte, vel ex ejus qui possessionem temerare tentaverit, interemptus sit, in eum supplicium exeri qui vim facere tentaverit, & alterutri parti causam malorum præbuit.

De eo qui sibi indebitum locum usurpaverit.

CCCLXXXVII. Si quis indebitum sibi locum usurpaverit, nulla se ignoratione defendat; sitque plenè sacrilegij reus qui hoc agere tentaverit.

Ut inviolata permaneant quæ diversi Principes statuerunt.

CCCLXXXVIII. Quæcunque circa sacrosanctas Ecclesias à Principibus diversis sunt statuta, manere inviolata præcipimus. L. 29. Cod. Theod. de Episc. & Cleric.

Ut si Ecclesiæ privilegia alicujus temeritate fuerint corrupta, piaculum quinque librarum auri pœna multetur.

CCCLXXXIX. Si Ecclesiæ venerabilis privilegia cujusquam fuerint temeritate violata, vel dissimulatione neglecta, commissum quinque librarum auri condemnatione plectatur. Suprà c. 116.

Ut quæ diversi Principes statuerunt, vel antistites singuli pro causis ecclesiasticis obtinuerunt, inconvulsa perpetuò serventur.

CCCXC. Quæcunque à divis Principibus constituta sunt, vel singuli quique antistites pro causis ecclesiasticis impetrarunt, sub pœna sacrilegij jugi & solida æternitate serventur. Clerici, non secularibus judicibus, sed episcopali audientiæ reserventur. Fas enim non est ut divini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio. *Vide suprà cap.* CXI. L. 47. Cod. Theod de Episc & Cleric.

De privilegiis Ecclesiarum, quatinus incorrupta persistant.

CCCXCI. Præcipimus ut privilegia quæ Ecclesiis & Clericis lege concessa sunt maneant incorrupta.

Quòd servari debeat potiùs quàm auferri quod sanctæ Dei Ecclesiæ fuerit collatum.

CCCXCII. Iniquum est & sacrilegij instar ut quæ pro salute vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit aut certè reliquerit, ab his quibus maximè servari convenerat auferri & in aliud transferri. V II. 142.

Ut laicis, quamvis religiosis, nulla sit disponendi de rebus Ecclesiæ data facultas.

CCCXCIII. Laicis, quamvis religiosis, nulla de ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur, unquam adtributa facultas. V. 403.

Quòd prædones Ecclesiæ sacrilegi sint, sicut scripturæ testimonio comprobatur.

Concil. Vas. 1. c. 4. Capitulare II. an. 814. c. 10. Isaac tit. 7. c. 1. Burchard. lib 11. c. 28. Ivo par. 13. c. 38.

CCCXCIV. Sacrilegi sunt Ecclesiæ prædones. Vnde & in Concilio Agathensi sub quarto capitulo decretum habetur ita: *Amico quippiam rapere, furtum est. Ecclesiæ verò fraudari vel abstrahi subripique, sacrilegium.* Omnes enim contra leges facientes, résque Ecclesiæ diripientes, vel Ecclesias sacerdotésque contra divinas sanctiones vexantes, sacrilegi vocantur, atque indubitanter infames sacrilegique habendi sunt.

Quòd ea quæ Domino consecrantur, ad jus ecclesiasticum pertineant.

Capitulare II. an. 814. c. 11. Isaac tit. 7. c. 2. Ivo par. 16. c. 362.

CCCXCV. Ea quæ Domino offeruntur vel consecrantur, ad jus pertinent sacerdotum. Et sacrilegi sunt omnes qui ea auferunt vel in aliud transferunt.

Vt si quis dignitatem præsumpserit quam non meruit à Principe vel justo seniore, sacrilegus habeatur.

CCCXCVI. Si quis præsumpserit quam non meruit à Principe vel seniore dignitatem, sacrilegus habeatur.

Interpret. lib. 2. Cod. Theod. ut dignitatum ordo servetur.
Isaac tit. 7. c. 3.

Vt illi qui diversis sceleribus implicati sunt, ad testimonium non admittantur.

CCCXCVII. Homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falsum testimonium dixerint, seu qui ad sortilegos magósque cucurrerint, nullatenus erunt ad accusationem vel ad testimonium admittendi.

Lib. 2. leg. Vvisigoth. tit. 4. c. 1.
Capitula Angilramni c. 67.
Isaac tit. 7. c. 3.
Burchard. lib. 16. c. 4.
Ivo par. 10. c. 37.
Gratian. 3. q. 5. c. 9. *Constituimus.*

Ne antè judex jaculetur in reum sententiam quàm ipse confiteatur aut socij sui eum convincant.

V. 308

CCCXCVIII. Iudex criminosum discutiens non antè sententiam proferat capitalem quàm aut reus ipse confiteatur, aut convictus per innocentes testes vel socios criminis sui manifestiùs convincatur.

Non esse judicandum adversùs absentes.

Suprà c. 360. 363.

CCCXCIX. Adversùs absentes non judicetur. Quod si factum fuerit, prolata sententia non valebit.

Ne Episcopus quilibet alium conculcet Episcopum.

Ibid. c. 302.

CCCC. Vt nullus Episcopus alium conculcet Episcopum, nec eum supergrediatur, aut aliquod incommodum ei in sua faciat parrochia.

De Episcopo deposito qui se ad Romanum Pontificem reclamaverit.

CCCCI. Si quis Episcopus depositus agendum sibi negotium in urbe Roma proclamaverit, alter Episcopus in ejus cathedra, post apellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit judicio Romani Episcopi determinata.

Conc. Sardic. c. 4. Burchard. lib. 1. c. 144. Ivo par. 5. c. 297. Gratian. 3. q. 6 c. 5. *Accusatus.*

Ne in prædicatores Ecclesiæ detractiones seu vituperationes fiant. quod canonica scriptura damnat.

Concil Paris. VI. lib. 1. c. 19. Capitula Herardi c. 106. Vide suprà c 331.

CCCCII. Quòd omnibus fidelibus omnibúsque ordinibus summopere cavendum sit ne clanculò aut publicè unctum Domini detractionibus & vituperationibus dilanient, perpendentes illud exemplum Mariæ, quæ eò quòd Moysi famulo Domini propter Æthiopissam detraxit, immunditia lepræ multata sit. Et illud psalmistæ: *Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.* Et Dominus per Moysem ait: *Diis non detrahes, & principi populi tui non maledicès.* Et si David Regum justissimus in Saul, quem constabat jam à Domino reprobatum & abjectum esse, manum mittere non præsumpsit, multò magis cavendum est ne manum detractionis aut vituperationis sive indiscretionis aut debonorationis quidam mittant in unctum Domini & in prædicatores sanctæ Dei Ecclesiæ.

Quòd Episcopi inter se corrigere, si quid ortum fuerit, debent.

Sozomen. lib. 1. c. 16. ex versione Epiphanij Scholastici. Capitula Angilramni c. 55.

CCCCIII. Constantinus Imperator de accusationibus Episcoporum ait: *Hæ quidem accusationes tempus habent proprium, id est, diem magni judicij, judicem verò illum qui tunc futurus est omnes judicare. Mihi ergo homini constituto de hujusmodi rebus non licet habere auditorium, sacerdotum scilicet accusantium & simul accusatorum, quos minimè convenit tales debere monstrari qui judicentur ab aliis.* Imperator quoque Valentinianus de Episcoporum causis sic ait: *Supra nos*, inquit, *est vestrum negotium. Et ideo vos de vestris inter vos agite causis, quia supra nos estis.* & reliqua.

Vide Addit. IV. c. 4.

De sacrilegis, quòd fures sint, teste scriptura.

Isaac tit. 7. c. 4. Concil. Tross. c. 4

CCCCIV. Omnibus sciendum est quòd sacrilegi fures sint cuncti qui res Ecclesiæ diripiunt, vastant, invadunt, vexántque, aut à jure Ecclesiarum, qui-

bus traditæ fuerant, injustè alienant. Vnde & beatissimus Augustinus in homelia quadragesima octava evangelij Iohannis ita dicit: *Ecce inter sanctos est Iudas. Ecce fur est Iudas. Et ne contemnas, fur sacrilegus, non qualiscunque. fur; fur loculorum, sed dominicorum; loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernuntur in foro, qualiscunque furti & peculatus, (Peculatus enim dicitur furtum de re publica. & non sic judicatur furtum rei privatæ quomodo publicæ) quanto vehementiùs judicandus est sacrilegus fur, qui ausus fuerit non undecunque tollere, sed de Ecclesia tollere? Qui aliquid de Ecclesia aufert vel furatur, Iudæ perdito comparatur.* Nota quòd aliquid de Ecclesia tollere furtum esse beatus Augustinus asseveret, & patratorem tanti furti furem sacrilegum appellet, necnon & Iudæ perdito æquiperet. Et post pauca: *Quare*, inquit, *loculos habuit cui angeli ministraverunt, nisi quia Ecclesia ipsius loculos suos habitura erat?* Ecce quibus tanti doctoris documentis instruimur quia quod in capite præcessit, in corpore ejus, quod est Ecclesia, videtur impletum. Porrò Christum & Ecclesiam unam personam esse non nescimus. Et ideo quæ Ecclesiæ sunt, Christi sunt; & quæ Ecclesiæ offeruntur, Christo offeruntur; & quæ ab Ecclesia ejus tolluntur, proculdubio Christo tolluntur. Esto, futurum erat ut Ecclesia Christi nummos haberet. Si nummos, utique & prædia & mancipia & diversarum specierum innumera ornamenta. Et quia inlicitum sit ea quæ conferuntur Ecclesiæ auferri beati Hieronymi scribentis in expositione Matthæi Evangelistæ verba ita testantur. *Omnes*, inquit, *qui stipe templi & his quæ conferuntur in usus Ecclesiæ abutuntur in aliis rebus, quibus suam expleant voluntatem, similes sunt Scribarum & Sacerdotum redimentium mendacium & sanguinem Salvatoris.*

Augustin. tract. 50. in Ioan. Gratian. 23. q. 4. c. 3. Quid ergo.

Capitula Herardi c. 65.

Quòd quicquid offertur Domino sanctum sanctorum sit, & ad jus pertineat sacerdotum.

CCCCV. Nulli liceat ignorare quòd omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, vel quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, & ad jus pertinet sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis qui ea Domino & Ecclesiæ, cui competunt aufert, vastat, invadit, vel diripit, usque ad emendationem Ecclesiæque satisfactionem, quòd sit sacrilegus, & non tantùm sacrilegus, sed etiam fur sacrilegus.

Isaac tit. 7. c. 9. Burchard. lib. 11 c. 17. Ivo par. 14. c. 87. Gratian. 12 q. 2. c. 3. Nulli liceat.

De his sacrilegis qui Ecclesiæ ejúsque sacerdotibus injurias inferunt.

CCCCVI. Si quis in hoc genus sacrilegij proruperit ut in Ecclesias earúmque res inruens, sacerdotibus & ministris vel ipso cultui locóque aliquid importet injuriæ vel inferat ad divini cultus injuriam, in convictos sive confessos reos capitali sententia noverit vindicandum. Nec expectetur ut Episcopus injuriæ propriæ ultionem deposcat, cui sanctitas ignoscendi soli gloriam dereliquit. Sitque cunctis non solùm liberum, sed etiam laudabile, factas atroces sacerdotibus aut ministris injurias veluti publicum crimen persequi àc de talibus reis ultionem mereri.

Suprà c. 195.

Quòd omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio & consecrantur.

CCCCVII. Omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio Domino consecrantur. Et non solùm sacrificia quæ à sacerdotibus super altare Domino consecrantur oblationes fidelium dicuntur, sed quæcunque ei à fidelibus offeruntur, sive in mancipiis, sive in agris, vineis, silvis, pratis, aquis, aquarúmve decursibus, artificiis, libris, utensilibus, petris, ædificiis, vestimentis, pellibus, lanificiis, pecoribus, pascuis, membranis, mobilibus & immobilibus, vel quæcunque de his rebus quæ ad laudem Dei fiunt, vel supplementum sanctæ Dei Ecclesiæ ejúsque sacerdotibus atque ornatum præstare possunt, Domino Ecclesiæque sive à quibuscunque ultro offeruntur, Domino indubitanter consecrantur, & ad jus pertinent sacerdotum. Et quia Christum & Ecclesiam unam personam esse veraciter agnoscimus, quæcunque Ecclesiæ sunt, Christi sunt; & quæ Ecclesiæ vel in supradictis vel in quibuscunque speciebus sive pollicitationibus sive pignoribus, sive scriptis sive corporalibus rebus offeruntur, Christo offeruntur; & quæ ab Ecclesia ejus quocunque commento alienantur vel tolluntur, sive alienando, sive vastando, sive invadendo, sive minorando, sive diripiendo, Christo tolluntur. Et si ab amico quippiam rapere furtum est, præcipuè Christo Domino nostro, qui est Rex Regum & Dominus dominantium, aliquid auferre vel alienare subripive vel vastare sacrilegium est. Omnes namque Ecclesiæ prædones manifestissimè sunt sacrilegi; & nullus à sacrilegiis nisi per puram probatámque atque

Capitulare II. an. 814. c. 32. Capitula Herardi c. 65. Isaac tit. 7. c. 7. Concil. Trosl. c. 4.

Suprà c. 194.

publicam pœnitentiam, & per Ecclesiæ satisfactionem, Episcoporùmque per manus impositionem, juxta canonicas sanctiones reconciliationem, regnum Dei possidebit, & non solùm à regno Dei fit alienus, sed etiam à liminibus sanctæ Ecclesiæ, & præcipuè ab illius quam læsit, usque ad prædictam satisfactionem extorris efficitur. Talium verò scelerum patratoribus, nisi post prædictam satisfactionem, nec vivis nec mortuis communicare minimè debemus: quia qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit; qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit. Qui non solùm sacrilegi, sed etiam fures sacrilegi, & lupi, atque homicidæ, pauperúmque necatores, & insuper anathematis vinculo damnati coram Deo & sanctis ejus efficiuntur.

Vt Christiani ex propinquitate sui sanguinis connubia non ducant.

Suprà c. 130.

CCCCVIII. Ne Christiani ex propinquitate sui sanguinis connubia ducant, nec sine benedictione sacerdotis cum virginibus nubere audeant, neque viduas absque suorum sacerdotum consensu & conhibentia plebis ducere præsumant.

De eo qui se incestuoso ordine his personis quibus à divinis regulis prohibitum est conjunxerit.

Paulus lib. 2. Sentent. tit. 18. Concil. Rem. an. 610. c. 8. Isaac tit. 4 c. 7. Concil. Trosl. c. 8.

CCCCIX. Si quis sine gradu se incestuoso ordine cum his personis quibus à divinis regulis prohibitum est conjunxerit, usquequo pœnitentiam sequestratione testentur, utrique communione priventur, & neque in palatio habere militiam neque in foro agendarum causarum licentiam habebunt. Nam qui modo prædicto se incesto conjunxerint, Episcopi seu Presbyteri, in quorum dioceesi vel pago actum fuerit, Regi vel judicibus scelus perpetratum adnuntient, ut cùm ipsis denuntiatum fuerit, se ab eorum communione aut cohabitatione sequestrent. Res autem eorum ad primos parentes usque ad sequestrationem perveniant, sub ea conditione, ut antequam segregentur, per nullum ingenium neque per parentes neque per emptionem neque per auctoritatem regiam ad proprias perveniant facultates, nisi præfatum scelus sequestrationis separatione & pœnitentia fateantur. *Vide infrà lib. 7. cap. 335.*

Ex libro legum Theodosij III. capitulo XI. de incestis.

CCCCX. Quòd incesti non sint legitimi heredes, sed infamia sint notatæ utræque personæ.

L. 4. Cod. Theod. de incest. nupt.
Isaac tit. 4. c. 8.
Concil. Trosl. c. 8.
Ivo par. 16. c. 313.

Vt nullus devotam Deo virginem vel viduam conjugem accipiat.

CCCCXI. Vt deinceps, sicut canones ecclesiastici prohibent, nullus Deo devotam virginem, nullus sub religionis habitu consistentem, sive viduitatis continentiam professam, vel sui proximam generis, aut etiam de cujus admixtione incestivæ notam possit subire infamiæ, inlicito connubio aut vi aut consensu accipiat conjugem; quia nec verum poterit esse conjugium quod à meliori proposito deducitur ad deterius, & sub falsi nominis copula incestiva pollutione & fornicationis immundina perpetratur. Hoc verò nefas si agere amodo cujuslibet gentis homines sexus utriusque tentaverint, insistente sacerdote vel judice, etiamsi nullus accusator sit, omnimodis separati, exilio perpetuo relegentur; nec aliqua indefinitione sui, quousque vixerint, longitudine temporis excusentur.

Lib 3 leg. Vvisigoth. tit 5. c. 2. Isaac tit. 4. c 9. Concil. Trosl c 8.

Quòd blasphemiam Deo inferat qui se cum Deo sacrata miscuerit.

CCCCXII. Scire vos convenit quia blasphemiam Deo inrogat qui cum Deo sacrata vel cum velata femina se commaculat.

Isaac tit. 3. c. 3. Concil. Trosl c. 8.

Vt Clericus proprio honore privetur si cum femina Deo sacrata vel velata se commiscuerit.

CCCCXIII. Si Clericus cum velata femina vel cum Deo sacrata se maculaverit, proprio honore privetur.

Isaac tit. 3. c. 4. Concil. Trosl. c. 8.

Quòd sacrilegi & violatores juxta Apostolum sint qui violant sacratarum feminarum corpora.

CCCCXIV. Sciendum est omnibus quòd Deo sacratarum feminarum corpora per votum propriæ sponsionis & verba sacerdotis Deo consecrata templa esse scripturarum testimoniis comprobantur. Et ideo violatores earum sacrilegi ac juxta Apostolum filij perditionis esse noscuntur.

Isaac tit. 3. c. 5. Concil. Trosl c. 8. Ivo par. 7. c. 69.

Quòd fornicatio omnibus peccatis periculosior esse perhibetur.

CCCCXV. Quòd penè omnibus peccatis gravior & deterior sit fornicatio, & veraciter dici potest laqueus mortis, & puteus inferni, ac vorago perditionis, eò quòd adulteri vel luxuriosi propter cordis

Isaac tit. 3. c. 6.

inopiam, perdunt animas suas. Nam, ut ait Scriptura, pretium scorti vix unius est panis; & qui se jungit meretrici, unum corpus efficitur. Et qui luxuriatur, mortuus est in corpore vivente.

Quales debeant scripturæ valere.

Lib. 2. leg. Vvisigoth. tit. 5. c. 1. Vide suprà c. 148. CCCCXVI. Scripturæ quæ diem & annum habuerint evidenter expressum, atque secundùm legis ordinem conscriptæ esse noscuntur, seu conditoris vel testium fuerint signis aut subscriptionibus roboratæ, omni habeantur stabiles firmitate.

Vt ita valeat commutatio sicut & emptio.

Lib. 5. leg. Vvisigoth. tit. 4. c. 1. Vide suprà c. 152. CCCCXVII. Commutatio, si non fuerit per vim & metum extorta, talem qualem & emptio habeat firmitatem.

De excommunicandis judicibus & potentibus qui non se emendaverint.

Concil. Turonē. 2. c. 26. Concil. Trosl. c. 7. CCCCXVIII. Vt judices aut potentes qui pauperes opprimunt, si commoniti à Pontifice suo se non emendaveriot, excommunicentur.

Vt Episcoporum judicio incesta matrimonia emendentur.

CCCCXIX. Præcipimus ut juxta decreta canonum adulteria & incesta matrimonia, quæ non sunt legitima, prohibeantur & Episcoporum judicio emendentur.

In eo loco manendum unicuique ubicunque votum voverit.

CCCCXX. Vt unusquisque in loco ubi constitutus fuit, & ubi votum vovit, ibi maneat, & ibi reddat vota sua.

Quòd maximum peccatum sit spiritalis commatris conjunctio.

CCCCXXI. Sciendum est omnibus quòd conjunctio spiritalis commatris maximum peccatum sit, & divortio separandum, atque capitali sententia multandum, vel peregrinatione perpetua delendum.

De eo qui paganas observationes fecerit.

V. 3. CCCCXXII. Decrevimus, sicut & antecessores vel parentes nostri olim decreverunt, ut qui paganas observationes in aliqua re fecerit, multetur & damnetur quindecim solidis.

Præceptio ut mancipia Christiana paganis vel Iudæis non tradantur.

CCCCXXIII. Præcipimus generaliter omnibus ut mancipia Christiana paganis vel Iudæis non tradantur.

Vt omnes noverint quantum malum sit Deo sacratas vel reliquas incestare.

Hanc tit. 7. c. 8. CCCCXXIV. Iubemus omnes scire omnibusque sacerdotibus prædicare atque sub pœna sacrilegij denuntiare quantum malum & quàm maximum flagitium sit cum Deo devotis feminis viduis vel virginibus, sive cum velatis, sive cum Deo devotis, maximéque cum sanctimonialibus & sacratis Deo virginibus vel viduis, tam in monasteriis quàm & extra commisceri. Nam hoc peccatum duplex esse non dubium est. Vt verbi gratia dicamus, cujus vindictæ reus sit puer ante dominum suum qui uxorem domini sui adulterio violaverit, quanto magis ille qui sponsam Christi creatoris cœli & terræ putredine suæ libidinis commaculaverit, dicente beato Paulo Apostolo: *An nescitis quia corpora vestra templa sint Spiritus sancti?* Et alibi: *Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Et iterum idolatriæ servituti adulteros & fornicatores in sermone & numero peccatorum jungit dicens: *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare; quia neque fornicarij, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.*

Vt quia necessitas bellorum cogit, pars pecuniæ quæ Ecclesiæ debetur, aliquanto tempore sub precario retineatur.

CCCCXXV. Assentimus cum consilio servorum Dei & populi Christiani, V. 3.
propter imminentia bella & persecutiones ceterarum gentium quæ in circuitu nostro sunt, ut sub precario & censu aliquam partem ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata solidus id est duodecim denarij ad Ecclesiam vel monasterium reddantur; eo modo ut si moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit, & iterum, si necessitas cogat & Princeps jubeat, precarium renovetur, & rescribatur novum. Hoc omnino observetur, ut Ecclesiæ vel monasteria penuriam & paupertatem non patiantur, quorum pecunia in precario præstata sit, sed si paupertas cogat, Ecclesiæ & domui Dei reddatur integra possessio.

Vt Ecclesiarum privilegia, vel facultatem sive quicquid ad easdem pertinet, nullus invadere præsumat.

CCCCXXVI. Præcipimus omni-

Capitulare I. an. 803. c. 3. Capitulare II. an. 814. c. 13. bus ditioni nostræ subjectis ut nullus privilegia Ecclesiarum vel monasteriorum infrangere, résque Ecclesiarum invadere, vel vastare, aut alienare, vel facultates earum diripere præsumat, nec sine precaria possidere pertentet: quia, sicut à sanctis patribus instructi sumus, gravissimum peccatum hoc esse dinoscitur, testante sacra scriptura, quæ ait: *Qui abstulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non esse peccatum, homicidij particeps est.* Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit. Mater nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritaliter regeneravit. Ergo qui Christi pecunias Ecclesiæ fraudat, vel rapit, sive vastat, vel alienat, homicida ante conspectum justi judicis esse deputabitur. De quo quidam sapientium dicit: *Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit. Qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit.*

Prov. 28. Anaclet. ep. 1. Regino lib. 2. c. 282. Burchard. lib. 11. c. 18. Ivo par. 14. c. 18. Gratian. 12. q. 2. c. 6. *Qui abstulerit.* Gratian. 17. q. 4. c. 18. *Qui rapit.*

Ut neque Rex neque secularium quisquam per vim prædia Ecclesiarum rapiat, quæ Episcopi, Abbates, vel Abbatissæ regere videntur.

Concil. Trosl. c. 4. CCCCXXVII. Omnibus, nos ipsos corrigentes, posterísque nostris exemplum dantes, generaliter interdicimus ut nullus laicus homo, vel Imperator, vel Rex, aut aliquis Præfectorum vel Comitum, seculari potestate fultus, sibi per violentiam rapiat aut à nobis competere vel quocunque modo invadere præsumat monasterium aut prædia vel quascunque res de potestate Episcopi vel Abbatis aut Abbatissæ, & incipiat ipse vice Abbatis regere & habere sub se monachos & pecuniam possidere quæ fuit Christi sanguine comparata. Talem hominem antiqui patres nominabant raptorem & sacrilegum & homicidam pauperum & lupum diaboli intrantem in ovile Christi, & maximè anathematis vinculo damnandum ante tribunal Christi. De talibus memores estote scripturæ sancti Pauli Apostoli ad Timotheum dicentis: *Divitibus hujus seculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo, qui præstat omnia.* Tales, si Ecclesiæ correctionem non recipiunt, ethnicis & publicanis sunt similes, quibus nec vivis nec mortuis communicat Ecclesia Dei. Talibus, qui & hic & ibi reperiuntur, cum tuba Dei clangamus, ne tacentes damnemur, ut simul cum eis pereamus. Si autem impietas horribilis est Deo, ille qui impiè agit, certè separatus est talis à Deo, & anathemati justè subjicitur. Anathema enim nihil aliud significat nisi à Deo separationem, sicut in veteri & novo testamento judicium de anathemate significat. Concil. Duziac. II. c. II.

De his qui non solùm de rebus suis aliquid Ecclesiæ conferunt, sed etiam ab aliis conlatas injustè possident.

CCCCXXVIII. Placuit nobis, & ab omnibus observari convenit, ut quia nonnulli memores sui per quaslibet scripturas pro remedio animæ suæ de facultatibus suis Ecclesiis aliquid contulisse probantur, quod à diversis Deum minùs timentibus hactenus mortifera calliditate tenetur, ita ut aliorum oblatio illis pertineat ad ruinam, nec intueri corde possunt diem judicij Domini hoc qui cupiditatis delectantur ardore, quicunque immemor interitus sui res Ecclesiis, ut suprà diximus, delegatas injustè possederit præsumpserítque retinere, & veritate comperta, res Dei servis dissimulaverit reformare, ab omnibus Ecclesiis segregatus, à sancta communione habeatur extraneus, nec aliud mereatur habere remedium nisi cùm culpam propriam rerum emendatione purgaverit. Indignè enim ad altare Domini properare permittitur qui res ecclesiasticas aut audet rapere aut injustè possidere. Qui verò in hac iniqua defensione perdurant, ut necatores pauperum omnes judicandi sunt, quòd eorum taliter alimenta subtraxerint. Sacerdotalis tamen debet esse provisio ut vindictam admonitio manifesta præcedat, & res usurpatas injustè qui abstulit, adhibita æquitate restituat. Quod si neglexerit, & necessitas compulerit, postea prædonem sacerdotalis districtio maturata percellat. Neque quisquam per regna absque proprij Episcopi auctoritate res dispensare nitatur, quia Dei potentia cunctorum regnorum terminos singulari dominatione concludit. Qui verò his nostris sanctionibus contraierit, & quæ neglexit, legibus emendare tardaverit, vel deinceps in prædicta nequitia perdurare voluerit, omnes honores quos habere videbatur perdat, & à nobis seculariter & legaliter strictim fortitérque puniatur, & à sacerdotibus cœlesti gladio feriatur. Et si se non correxerit, non solùm excommunicatus, sed etiam anathematizatus moriatur.

De rebus Ecclesiæ, quæ sibi jure debentur, ne in aliud transferantur.

CCCCXXIX. Sciendum est omnibus quòd sacrilegium sit res Ecclesiæ quocunque Suprà c. 195.

quocunque modo injustè ab Ecclesiis, quibus jure debentur, auferri & in aliud transferri.

Quòd homicidæ ante Deum deputentur qui res Ecclesiæ vastant.

Suprà c. 426. Capitulare II. an. 814. c. 14. Isaac tit. 2. c. 10. CCCCXXX. Volumus omnes scire quòd qui Christi & Ecclesiæ pecunias auferunt, résque ejus fraudant, rapiunt, vastant, vel diripiunt, homicidæ ante Deum esse deputantur: quia res pauperum, quos Ecclesia pascere debet, diripiunt.

Vt capitali pœna multentur qui sacrilegia, adulteria, prædationes, aut devastationes exercuerint.

Isaac tit. 7. c. 4. Concil. Trosl. c. 4. CCCCXXXI. Sub pœna capitali sacrilegia, adulteria, prædationes, vastationésque in regno nostro à quibuscunque fieri prohibemus, ita ut si voluntariè quis ex his unum vel aliquid fecerit, de vita componat, & omnes res ejus tam mobiles quàm & immobiles fisco nostro socientur, vel Ecclesiæ cujus res vastaverit, vel alienaverit, aut abstulerit, tradantur. Maximum enim sacrilegium est oblationes fidelium, quæ sunt res Ecclesiarum, auferre, vastare, alienare, invadere, vel subripi. Nam, ut ait sacra scriptura, neque sacrilegi, neque adulteri, neque prædones, vel vastatores, qui sunt raptores, regnum Dei possidebunt. Et si hi qui res fratrum diripiunt, à regno Dei alieni fiunt, quid super his fieri putatis qui res Deo dicatas diripiunt vel auferunt. Nam quanto graviùs quis in præsenti seculo peccat, tanto graviùs in inferno torquebitur.

De viris, quòd in castitate uxores suas diligere eisque, ut vasi infirmiori, custodiam & reliquam necessitatem debeant impendere.

CCCCXXXII. Omnibus scire volumus quòd, jubente Domino, viri uxores suas in castitate debeant diligere, & eis, utpote vasi infirmiori, honorem & custodiam atque cuncta quæ necessaria sunt, prout quisque potuerit, ministrare fideliter debebit. Quod & nos, qui ministri Domini sumus, nec sine causa Dei gladium portamus, episcopali in vice omnium Episcoporum atque regali auctoritate pro viribus cunctos agere jubemus.

De conservanda fide inter virum & uxorem.

CCCCXXXIII. Scire omnes volumus, sicut & sæpius à Domini Episcopis & reliquis Dei servis admoniti sumus, quòd viri uxoribus suis, & uxores similiter viris suis, veraciter fidem & dilectionem servare debent, & non in aliquo ab his declinare, & quòd non liceat conjugatis neque pellicem neque concubinam habere. Isaac tit. 11. c. 19.

Ne Clerici cujuslibet ordinis à quibuslibet laicis injurientur, vel apud alios quàm apud Episcopos accusentur.

CCCCXXXIV. Vt neque Presbyter, neque Diaconus, neque Subdiaconus, de Ecclesiis trahantur, aut injuriam aliquam eorum inscio Episcopo patiantur. Sed quicquid quis adversùs eos habuerit, in notitiam Episcopi proprij perducat; & ipse causam justitia præeunte discutiens animo Clericos accusanti satisfaciat.

De his qui innocentes apud Principem vel apud alios accusaverint.

CCCCXXXV. De his qui innocentes ad Principes aut judices accusare convicti fuerint, si Clericus honoratior fuerit, ab officij sui ordine degradetur. Si verò secularis, pœnam quam ipsi, si convicti essent, passuri erant patiantur. Et insuper si talis causa fuerit unde vivere debeant, à sacerdotibus publica pœnitentia multentur, ut spiritus salvus sit in die Domini. Conc. Matiscon. 1. c. 18.

Vt Clerici de his causis quas seculi leges non admittunt, minimè impetantur.

CCCCXXXVI. Nullæ causæ à judicibus ecclesiasticis audiantur quæ legibus non continentur, vel quæ prohibitæ esse noscuntur. Lib. 1. leg. Vvisigoth. tit. 2. c. 12.

EXPLICIT LIBER SEXTVS.

CAPITVLARIVM
LIBER SEPTIMVS.

INCIPIVNT TITVLI LIBRI SEPTIMI.

lis aspersa ad sacerdotum accusationem non admittenda.

120. *Ne interventor Episcopus cathedram ubi intercessor est sedeat.*

121. *Quotiens de minoribus judicibus ecclesiastitis ad majores ecclestasticos judices fuerit provocatum, non eis denegetur qui provocaverint.*

122. *De apostolicis & canonicis decretis minimè violandis.*

123. *Decretum Domni Karoli Regis Francorum ut servi Dei neque in hostem pergant neque armaturam bajulent.*

124. *Non esse fundendum sanguinem Christianorum vel paganorum à sacerdotibus.*

125. *Vt servi Dei venationes non exerceant.*

126. *Vt ignoti Episcopi vel Presbyteri ante synodalem probationem non admittantur ad ministerium ecclesiasticum.*

127. *De sacerdotibus qui plures uxores habuerint.*

128. *Vt unusquisque sollicitus sit, adjuvante Defensore Ecclesiæ, ne in sua parrochia populus opera diabolica agat.*

129. *Vt parrochiam suam unusquisque Episcopus singulis circumeat annis.*

130. *Vt Presbyteri Episcopis suis subjecti sint, & ut quadragesimæ tempore ministerij sui ordinem reddant.*

131. *Ne aliquis accipiat Ecclesiam infra parrochiam sine consensu Episcopi sui.*

132. *Vt de incestis & infirmis & pœnitentibus curam gerant sacerdotes.*

133. *Vt duabus vicibus in anno ad mallum omnes liberi veniant.*

134. *Vt nullus neglegens sit quando pro Rege vel fidelibus suis orandum fuerit.*

135. *De jejunio quatuor temporum & à sacerdote plebi denuntiando & ab omnibus observando.*

136. *Vt sacerdos nisi in locis consecratis Missam non celebret.*

137. *De sacerdotibus qui ministerium suum adimplere non valent.*

138. *De his qui pœnitentia accepta moriuntur.*

139. *Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum sine consensu Episcopi sui distringat.*

140. *Vt nullus Episcoporum vel secularium alterius Episcopi res tenere præsumat.*

141. *De hoste & pugna atque armis sacerdotibus prohibitis.*

142. *De his qui putaverunt idcirco præceptum fuisse non ire ad pugnam sacerdotes ut honor eis minueretur.*

143. *De sceleribus nefandis ob quæ regna percussa sunt, ut penitus caveantur.*

144. *De his Presbyteris qui contra Episcopos suos seculares defensores habere noscuntur.*

145. *Vt cujuspiam gradûs Clericus sine Pontificis sui concessu nullum ad seculare judicium attrahere præsumat.*

146. *Vt Clerici venationes non faciant cum avibus vel canibus.*

147. *Vt omni anno ministerij sui rationem Presbyteri Episcopo suo reddant.*

148. *Vt omnes Episcopi parrochias suas annis singulis circumeant.*

149. *De eo qui non coactè statuta transgressus fuerit.*

150. *Vt Ecclesiarum negotia semper primò audiantur in causis.*

151. *De Episcopo non usurpando alterius fines Episcopi.*

152. *De non judicando vel testificando quemquam in sua causa.*

153. *Vt Episcopus ejectus, vel suis carens rebus, ante plenam restitutionem non accusetur; nec ille qui suis liberè & integerrimè fruens bonis, antequam familiariter conveniatur; neque respondere compellatur, nisi canonicè venerit evocatus.*

154. *De superbis vel contumacibus Clericis vel laicis coërcendis.*

155. *Vt nullus Clericus vel Abbas ad judicia secularia sine jussione proprij Episcopi ire præsumat. Et ut nullus suo Episcopo contumax aut inobediens existat.*

156. *De Episcopis non accusandis nisi ad summos Primates. quia non omnes Metropolitani summi sunt Primates. Et hoc summopere ab eis prævideatur ne aliqua cupiditate vel invidia fiat.*

157. *Quid de Advocato agendum sit qui in dolo vel fraude repertus fuerit.*

158. *De his qui contra suam professionem vel subscriptionem venerunt.*

159. *De Clericis vel monachis aut laicis conspirantibus.*

160. *De pervasoribus finium aliorum.*

161. *De Presbyteris inflatis vel schisma facientibus.*

162. *Vt Presbyteri indiscretè ab Episcopis vel ab aliis aut laicis non mittantur.*

163. *De criminibus definitis minimè refricandis.*

164. *De adprobanda accusatione.*

165. *De Presbyteris qui inconsultis propriis Episcopis in locis non consecratis Missas agunt.*

166. *Vt Presbyteri in Ecclesiis inconsulto*

Epiſcopo non conſtituantur vel de Eccleſiis expellantur ab aliquo.

167. *Quòd Dei ordinationem accuſet qui Epiſcopo detrahit vel accuſat.*

168. *De homicidis infantum.*

169. *De his qui rapinam fecerint, aut iter agentes adſallierint, aut domorum nocturni ſpoliatores fuerint, quid ſit agendum.*

170. *Vt judices priùs capitalem non proferant ſententiam quàm aut reus ipſe confiteatur aut per teſtes innocentes convincatur.*

171. *De Epiſcopis, ſi in reatum incurrerint, quid agendum ſit.*

172. *De his qui viduas vel virgines inconſulto Epiſcopo velare præſumunt.*

173. *De accuſato Epiſcopo, ſi comprovinciales ſuſpectos habuerit, ut Romanum appellet Pontificem.*

174. *De reis ad Eccleſiam vel altaria earum confugientibus, ut non abſtrahantur.*

175. *De non uſurpandis plebibus alienis, & de non gravando Epiſcopo*

176. *De his qui in recta fide ſuſpecti ſunt in accuſationem ſacerdotum vel teſtimonium non ſuſcipiendis.*

177. *Quid ſint delatores, vel quid de eis faciendum ſit.*

178. *De Epiſcoporum cauſa per Epiſcopos judices terminanda.*

179. *Vt nullus occultas nuptias aut raptum faciat, vel quam propinquus habuit ducat uxorem; ſed dotatam, & à parentibus traditam, per benedictionem ſacerdotum accipiat, qui vult nubere, uxorem.*

180. *Quòd excommunicati à ſacerdote, antequam canonicè reconcilientur, non poſſint majores natu accuſare.*

181. *De homicidis, maleficis, veneficis convictis, appellare volentibus, non audiendis.*

182. *Quòd Presbyteri, Diaconi, & reliqui Clerici ſine juſſione ſui Pontificis nihil agere debeant.*

183. *De his qui virgines opprimunt aut rapiunt. Et de aliorum ſponſis raptis.*

184. *De accuſatoribus in judicium præſentandis, & accuſatis non modicum ſpatium accipiendis ad abluenda crimina.*

185. *De Clericis nullo fiſcali aut publico ſubdendis officio.*

186. *Vt nullus ſacerdos feminam ſecum habitare permittat, aut cum eis frequentare præſumat.*

187. *De teſtibus vel accuſatoribus qui cum inimicis morantur in ſacerdotum accuſatione non recipiendis.*

188. *De teſtibus non recipiendis qui Chriſtianæ religioni infeſti extiterint.*

189. *De peregrinis Epiſcopis piè recipiendis.*

190. *Vt inlicitus acceſſus feminarum ad altare non fiat, aut ulla femina vaſa ſacra aut corpus & ſanguinem Domini contractare præſumant.*

191. *De accuſatis ſacerdotibus, ut non priùs in judicium decidant quàm accuſatores ſecundùm canonicas & regulares ſanctiones pleniter inquirantur.*

192. *De violatoribus ſepulchrorum.*

193. *Vt ſacerdotes ſuam non relinquant Eccleſiam.*

194. *De Presbyteris gradum amittentibus, quia de eo deteriori ſolent ut filij Belial efficiantur, quid agendum ſit.*

195. *De laicis de religione diſputandi præſumentibus.*

196. *De his qui falſa Principum reſcripta detulerint. Et de nonnullis aliis cauſis.*

197. *De his qui falſa fratribus intulerint quid agendum ſit.*

198. *Vt nullus de alterius Presbyteri parrochia populo perſuadere audeat ut, relicta propria parrochia, ad ſuam Eccleſiam conveniant, aut ſibi eorum decimas dent.*

199. *Quòd laicis de viris Deo dicatis vel eccleſiaſticis facultatibus aliquid diſponendi nulla ſit adtributa facultas.*

200. *De his qui in blaſphemiam alterius aliquam ſcripturam vel cantica compoſuerint cantaverint.*

201. *Quid de Sacerdotibus vel Levitis de ſe crimen confitentibus agendum ſit.*

202. *Vt nullus Presbyter pœnitentes inconſulto Epiſcopo reconciliare audeat Et ut omnes publicè pœnitentes in Cœna Domini ad Epiſcopum proprium conveniant, ut ab eo canonicè abſolvantur vel dijudicentur.*

203. *De Clericis vel Laicis qui ſuo Epiſcopo calumniator extiterit.*

204. *De cauſis in judicio convincendis. Et de ſententia adversùs abſentes infirmanda. Et de cauſis in judicio non revolvendis. Et ut abſentes non damnentur. Et quòd abſentes per alium nec accuſare nec accuſari poſſint.*

205. *Quid de delatoribus fidelibus agendum ſit.*

206. *De Sacerdotibus vel Clericis qui per pecunias aliorum Sacerdotum Eccleſias aut beneficia ſubripiunt vel ſubveriunt.*

248. Vt quod Ecclesia tricennali jure possederit, nulli liceat pro hoc deinceps appellare. Et de raptoribus viduarum vel virginum. Et ut feminæ sacris altaribus non ministrent.

249. De judicibus contra legem judicantibus & legem audire nolentibus.

250. De imperitis, ut peritis non præferantur.

251. Vt liceat litigatoribus vitiatam caussam appellationis remedio sublevare, & appellatores in nullam custodiam redigantur.

252. Vt nullus falsum testimonium dicat. Et de periculo falsorum testium, seu pœnitentia vel abjectione eorum.

253. Quòd eandem pœnam passurus sit accusator, si convincere accusatum non potuerit, quam reus passurus erat.

254. Quòd prolacor semper scripturam adfirmare debeat.

255. Vt omnes fideles suis Episcopis fideliter obediant.

256. De homicidis quid agendum sit.

257. Quid de furibus & malefactoribus sit agendum.

258. De incestis quid agendum sit.

259. De accusatoribus non facilè recipiendis, nec absque certa probatione quibusquam judicandis vel damnandis.

260. De Chorepiscoporum superstitione atque damnatione.

261. De rebus ecclesiasticis absque jussione proprij Episcopi non dispensandis.

262. Vt mulieres non ingrediantur ad altare. Et ut baptizati fidei sacramento instruantur, & post baptismum chrisma cœlesto per Episcoporum manus impositionem percipiant.

263. Quòd non conveniat catechumenis vel pœnitentibus in Pascha vel Pentecosten aut Nativitate Domini baptismum vel anto canonicam reconciliationem sacramentum dominici corporis dare, sed tantùm sal benedictum.

264. Vt in synodo priùs generales causæ, quæ ad normam Ecclesiæ pertinent, finiantur, & postea speciales ventilentur.

265. De his qui res Ecclesiæ à Principibus petunt, ut irrita habeantur quæ obtinent, & ipsi communione priventur.

266. Vt nullus Episcopus de alterius Episcopi diocesi quicquam præsumat.

267. Vt hi qui res Ecclesiæ invadunt, vastant, vel diripiunt, si monente Episcopo non se correxerint, communione priventur.

268. Vt posteriores Episcopi non se præponant prioribus.

269. Vt Clerici qui sine epistolis Episcopi sui extra propriam parrochiam profecti fuerint, communione priventur. Et si incorrigibiles apparuerint, verberibus arceantur.

270. De Clericis, si ebrietatem non vitaverint, ut excommunicentur aut verberentur.

271. De his qui per calumniam Ecclesiam aut Clericum fatigare tentaverint.

272. Vt laici non ordinentur nisi religione præmissa. Et ut monasteriis puellarum probatæ vitæ homines præfigantur.

273. De his qui districtionem Episcoporum circa se austeriorem putaverint quid agendum sit.

274. De conspiratione Clericorum vel monachorum aut laicorum.

275. De his qui res Ecclesiæ traditas invadunt vel vastant, aut absque proprij Episcopi consensu accipiunt, quid agendum sit.

276. De his quæ die dominico agi prohibentur vel permittuntur.

277. De his qui ante finitam Missam de Ecclesia egredi præsumunt.

278. De his qui in Ecclesia cum armis intrare præsumunt.

279. Vt laici in Ecclesia infra cancellos stare non præsumant.

280. De his qui sabbato sancto Paschæ hora nona jejunium solvunt.

281. De purgatione sacerdotum, qualiter facta fuerit Vvarmacia secunda vice.

282. De recto judicio ab omnibus judicando. Et de litibus & contentionibus cavendis.

283. Vt testes, priusquàm de causa interrogentur, sacramento constringantur.

284. Vt Episcopos vel sacerdotes aut Clericos in judiciis secularibus nullus accuset.

285. De privilegiis Ecclesiarum & Clericorum non violandis.

286. Vt mancipia quæ Iudæi emerint aut circumciderint, ab eorum potestate auferantur.

287. De his quæ à prioribus Principibus circa Ecclesiarum utilitates sunt ordinata, ut immota permaneant semper.

288. De integra restitutione.

289. De his quæ injustè ablata sunt, ut justè legibus in integrum restituantur.

290. Vt Ecclesiarum vel Clericorum servos à judicibus non liceat vexari.

291. Vt de criminibus definitis non liceat postmodum movere certamen.

292. *Vt dotes Ecclesiarum simul cum ipsis Ecclesiis semper ad proprij Episcopi pertineant dispositionem.*

293. *Vt Episcopi semper prævideant qualiter judices cum omnibus sibi commissis agant.*

294. *De devotis peccantibus non recipiendis, nisi peccare desierint.*

295. *De his qui excommunicantur à sacerdotibus, ut nullus ad eos accedat.*

296. *De vagis & levibus sacerdotibus ac Clericis quid agendum sit.*

297. *De tenendis ad solutionem qui debitum promittunt.*

298. *De his qui ad vendendum alterius rem acceperint quid agendum sit.*

299. *Vt creditor rem debitoris non vendat priùs quàm eum de solutione ter conveniat.*

300. *Vt cum rebaptizatis fideles non communicent.*

301. *De his qui jubente sacerdote de Ecclesia exire contempserint quid agendum sit.*

302. *De Clericis increpationi inobedientibus verberandis.*

303. *De his qui aliis aliquid debent, & ipsis ab eis aliquid debetur, ut in solutionem computentur.*

304. *De his qui filiofamilias aliquid commodaverint quid agendum sit.*

305. *De secularibus qui suas uxores derelinquunt.*

306. *Vt stipendia Clericis juxta meritum distribuantur.*

307. *De accusatoribus & accusationibus quas seculi leges non admittunt à Clericorum causis repellendis.*

308. *De Episcopo qui alterius parrochianum præsumit retinere vel ordinare seu judicare.*

309. *De peregrinis judiciis non recipiendis.*

310. *De pœnitentibus, qualiter pœnitentiam debeant accipere.*

311. *De contumacibus Clericis & ad officium tardis.*

312. *De his qui alienam pecuniam sibi commodatam attractare præsumunt.*

313. *De creditore qui, debitore tardante ad solutionem, pignus quod penes se retinet vendiderit, quod amplius acceptum est debitori reddendum.*

314. *Vt Episcopus ultra suam provinciam ad judicium minimè devocetur, nisi fuerit provocatum; sed ab omnibus suis comprovincialibus Episcopis infra suam provinciam audiatur.*

315. *De Episcopis qui Romanum appellant Pontificem.*

316. *De Presbyteris qui in suis parrochiis aliquid paganismi agere permittunt, & de agris in quibus hæc acta esse noscuntur, quid agendum sit.*

317. *De pœnitentibus quæ, defunctis viris, aliis nubere præsumunt.*

318. *De his qui rem alterius vendendam acceperint, si eam minùs vendiderint, pretium quod eis mandatum fuerat solvere cogantur.*

319. *De eo qui servum bona fide comparaverit, si servus ex priori vitio fugerit, quid agendum sit.*

320. *De his qui indiscussos potestate tyrannica damnare præsumunt. Et de Episcopis vel sacerdotibus, quòd non debeant ab aliis judicari nisi à quibus & ordinari.*

321. *De his qui habent causas adversùs Episcopos proprios, vel adversùs alios, apud synodum provinciæ audiendis; exceptis his qui adversùs suum Metropolitanum querelam habuerint.*

322. *De ore eorum in accusatione vel testimonio obstruendo qui divinis vocibus mortui esse noscuntur.*

323. *De non neganda appellatione accusati.*

324. *Quòd eis qui de se confessi sunt super alios non sit credendum.*

325. *De pervasoribus finium priusquàm causæ auditio terminetur.*

326. *De his qui contra voluntatem defuncti faciunt, ut perdant hereditatem.*

327. *De his quibus per testamentum aliquid delegatum est, quòd nihil contra voluntatem defuncti liceat agere.*

328. *Quòd voluntas defuncti ab heredibus in omnibus sit peragenda.*

329. *De filiis qui patrem læserint donationibus carendis.*

330. *De donatione in filio à patre facta, si ab eo læsus fuerit, revocanda.*

331. *De detractione Principum ac majorum natu ab omnibus cavenda.*

332. *Quòd omnibus qui lite pulsati fuerint non alibi quàm in proprio foro jurgandum sit.*

333. *Vt appellantes nulla arceantur detentione.*

334. *De his qui, contempto fidejussore, ad solutionem potiùs debitorem delegerint.*

335. *Quòd liberi homines statum suum & deteriorare & immeliorare possunt.*

336. *De concubinis non habendis.*

337. *De monachis qui monasteria contempnunt ab Episcopo revocandis.*

338. *De feminis quæ religionis vestem in domibus propriis mutaverunt, si postea*

concubitum

concubitum elegerint, quid agendum sit.

339. *Quòd quatuor personæ in judicio semper adesse debeant.*

340. *Quòd non solùm qui furtum fecerint, sed & qui ad hoc proficiendum adjutorium aut consilium dederint, furti actione sint tenendi.*

341. *Qui sint agnati, & qui sint cognati.*

342. *De his qui se metu aut terrore servos esse mentiti sint.*

343. *De his qui domos effregerint, vel villas expoliaverint aut expugnaverint, vel rapinas fecerint, quid agendum sit.*

344. *De his qui latrones vel reliquos malefactores susceperint.*

345. *De his qui incendium fecerint.*

346. *De non valendis constitutionibus contra canones vel decreta Præsulum aut bonos mores conditis.*

347. *Vt non constringat Clericum sententia non à suo judice dicta.*

348. *Vt hi qui falsa aliis inrogaverint puniantur, & falsitate infames efficiantur.*

349. *De comprovinciali synodo retractanda per vicarios urbis Romæ Episcopi.*

350. *Vt nullus Episcopum aut actores Ecclesiæ apud alios priùs accuset quàm eum familiariter conveniat atque ab eo familiarem justitiam petat.*

351. *De infamibus vel sacrilegis, quòd religiosos accusare non possint.*

352. *Vt causæ quas leges seculi non admittunt à judicibus ecclesiasticis non audiantur.*

353. *Quòd hi qui pro injuria mediocri damna subire compelluntur, infames efficiantur.*

354. *De absentibus non damnandis.*

355. *Vt hi qui res alienas violenter occupant, quicquid ibi perditum vel alienatum fuerit, eis quibus competebant pleniter restaurent.*

356. *De his qui cum pecoribus coitu mixti sunt, aut more pecorum usque affinitatis lineam cum consanguineis incestum commiserunt, sive cum masculis contubuerunt.*

357. *Quòd in causa capitali, vel in causa status, non per Advocatos sed per ipsos sit agendum.*

358. *Vt Metropolitani Episcoporum comprovincialium causas non præsumant audire nisi præsentes omnes fuerint Episcopi comprovinciales.*

359. *Vt reprehensio qua laici arguuntur, à Clericis respuatur.*

360. *De delatoribus quid agendum sit, vel quid sint delatores.*

361. *De his qui in alterius famam aut scripturam aut verba contumeliosa confinxerint.*

362. *De his qui unam rem duobus dominis donaverint.*

363. *De servis in caput Domini à quoquam non interrogandis.*

364. *De his qui irati crimen aliquod cuilibet dixerint, si postea resipiscentes hoc perficere noluerint, quid agendum sit.*

365. *Vt qui crimen objecerint, scribant se probaturos. Et ut ibi causa agatur ubi crimen admissum esse dinoscitur.*

366. *Vt nullus absque inevitabili necessitate suam relinquat Ecclesiam.*

367. *De his qui ante alterius judicem fuerint pulsati, quid agendum sit.*

368. *De his qui famosos libellos legere aut cantica famosa cantare præsumunt.*

369. *De his qui à Clericorum accusatione sint repellendi.*

370. *De his qui divinos vel mathematicos consulere præsumunt.*

371. *De auctoribus vel concitatoribus seditionum vel tumultuum.*

372. *De periculo judicantium & providentia eorum.*

373. *De accusatione adversùs doctorem submovenda.*

374. *Quòd hi qui adversùs patres armantur, Deo existunt odiosi.*

375. *Qualiter decimæ & oblationes fidelium à Sacerdotibus sint dispensandæ.*

376. *Quòd feminæ cum Presbyteris vel reliquis Clericis non debeant habitare, nec eis ministrare, nec intra cancellos stare, neque ad altare accedere.*

377. *Vt incesti à Sacerdotibus per veraces & Deum timentes homines fideliter perquirantur & canonicè puniantur.*

378. *Vt Presbyteri & reliqui Clerici ab omnibus vitiis se caveant, & subjectos sibi fideliter instruant, atque bonis operibus omnibus ducatum præbeant.*

379. *De confessionibus fidelium accipiendis & dijudicandis, & consilium dandis qualiter modulo & quantitate peccati sit pœnitentia.*

380. *De his qui priùs non habentes odium, sed se defendentes, aliquem occiderint, qualiter corrigendum sit temporis institutio.*

381. *De muliere quæ duobus fratribus nupserit, & de viro ejus, quid agendum sit.*

382. *De mulieribus & viris infantes opprimentibus.*

382. *De muliere quæ adulteravit virum suum, similiter & de viro qui uxorem suam adulteravit, qualiter de ambobus agendum sit.*
383. *Vt ad confirmationem Episcopi omnes devotè conveniant, eique quæ necessaria sunt ministrare non neglegant.*
384. *De parvulorum instructione, tam fidei & baptismatis mysterio, quàm sancti Spiritus dono.*
385. *De frequenti peccatorum confessione.*
386. *De manifestatione aliorum peccatorum, & quòd ea celare peccatum sit.*
387. *Quòd magis delinquant qui fidem perceperunt quàm alij, si tamen in bono opere perſistant.*
388. *De conjugio, quòd à Deo sit institutum.*
389. *De castitate eorum qui conjugio sunt copulandi.*
390. *Vt omnes à minore usque ad majorem suis sacerdotibus sicut ipsi Domino obedientes existant, cujus vice legatione in Ecclesia funguntur. Ex Capitulis Domni Karoli Theotonis villa firmatis.*
391. *De infantum baptismo & Ecclesiarum vel altarium seu fidelium consignandorum dubitatione quid agendum sit.*
392. *De Advocatis vel Defensoribus Ecclesiarum à Principe postulandis.*
393. *Vt ubi quisque ordinatur, ibi permaneat.*
394. *De Presbyteris & ministris Ecclesiæ, ut à suis & non ab aliis Episcopis chrisma petant vel accipiant. Et de Chorepiscoporum cassanda superstitione.*
395. *De his qui rapiunt feminas, ut eas non habeant uxores.*
396. *Quòd in omnibus locis Deus orandus sit, & non in aliis quàm in Deo dicatis ab Episcopis locis Missa sit celebranda.*
397. *De secularibus qui Episcopis suis inobedientes existunt, & ad emendationem sui tardant venire, quid agendum sit.*
398. *De Clericis, ut non utantur armis vel sagis.*
399. *Vt ea quæ Episcopus in sua diocesi corrigere non valet, ad alios referat Præsules, vel, si necesse fuerit, Regi intimet.*
400. *De his qui Deo famulantur, si in barathrum fornicationis ceciderint, qualiter corrigendi sunt.*
401. *De his qui à paganis baptizati fuerint.*
402. *De his qui à Chorepiscopo confirmati fuerint.*
403. *Vt qui ab hæreticis baptizatus fuerit in nomine sanctæ Trinitatis, non rebaptizetur, sed sola impositione manus perficiatur.*
404. *Vt baptizandi symbolum discant fidei.*
405. *Vt hi de quibus dubitatur utrum baptizati sint annon, vel à Presbytero diis immolanti vel immolatitiis carnibus vescenti sunt baptizati, ut rebaptizentur.*
406. *Ne nullus plusquam duas uxores accipiat.*
407. *De orationibus & eleemosynis ac Missarum celebrationibus pro fidelibus defunctis fideliter agendis; quibus impij carere debent; quoniam nec eorum eleemosyna à Sacerdotibus vel reliquis fidelibus accipienda est.*
408. *Vt nullus Episcopus sive Presbyter aliam causam in synodo prius suggerat quàm ea quæ ad emendationem vitæ pertinent finiantur.*
409. *De his qui facultatulam Ecclesiæ petunt à Regibus, prava cupiditate illecti, quid agendum sit.*
410. *Vt nullus Episcopus alterius Episcopi res devastet aut plebes invadat.*
411. *De eo qui munuscula Ecclesiæ fraudaverit vel quolibet modo invaserit, ut ab Ecclesiæ communione arceatur.*
412. *De Episcopo judicato, si apostolicam sedem appellare voluerit.*
413. *De his qui à judicibus quos Primates dederint appellaverint quid agendum sit.*
414. *De Presbyteris, ut inconsulto Episcopo non præsumant celebrare agenda.*
415. *Ne aliquis Presbyter civitatis sine Episcopi præcepto aliquid agat.*
416. *Ne Presbyteri rem Ecclesiæ sine sui consensu Episcopi vendant.*
417. *De abjecto Clerico ab aliena Ecclesia non recipiendo.*
418. *Vt semper ad Patrem oratio dirigatur.*
419. *De rebus Ecclesiæ à nullo injustè retentandis vel diripiendis.*
420. *Vt ab Ecclesiæ societate exterris habeatur quicunque ejus rebus damnum intulerit.*
421. *De privilegiis Ecclesiarum inlibatè servandis.*
422. *De Clericis à propriis Episcopis corrigendis.*
423. *Vt nullus Chorepiscopus per impositionem manus Spiritum sanctum tradat aut consecrationem pontificalem faciat.*
424. *De his qui à Chorepiscopis sunt ordinati Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi.*
425. *Ne judices de excessibus malorum judicent aliquid extra conhibentiam Sacerdotum.*

EXPLICIVNT CAPITVLA LIBRI SEPTIMI.

INCIPIT LIBER SEPTIMVS.

Nonnulla hæc capitula pro brevitate libri canonum atque levitate à Domno Karolo & à suis sapientissimis excerpta sunt, quædam de capite sententiæ, quædam vero de medio, quædam autem de fine. Quæ valde necessaria habenda sunt atque memoriter retinenda. Reliqua verò tam ab eisdem quàm & postea à Domno Hludouvico ejus filio suisque proceribus aucta sunt.

De primatu Ecclesiarum & sacerdotum.

I. VT unaquæque Ecclesia sive unusquisque sacerdos suum primatum teneat, sicut in antiquis canonibus constitutum est.

Vt omnis ordo Clericorum Episcopo suo subjectus maneat.

Conc. Chalced. c. 8. Criscon. c. 197. Regino lib. 1. c. 252. Ivo par. 6. c. 358. & seq.

II. Clerici qui præficiuntur in ptochiis, vel qui ordinantur in monasteriis vel basilicis martyrum, sub Episcoporum qui in unaquaque civitate sunt, secundùm sanctorum patrum traditiones, potestate permaneant, nec per contumaciam ab Episcopo suo dissiliant. Quicunque verò audent evertere hujuscemodi formam quocunque modo, nec proprio subiciuntur Episcopo, siquidem Clerici sunt, canonum correptionibus subiciant. Si verò laici vel monachi fuerint, communione priventur.

Vt nemo Clericorum, relicto Episcopo proprio, ad negotia secularia migret.

III. Quòd non oporteat Sacerdotem vel Clericum habentes adversùs invicem negotia proprium Episcopum relinquere & ad secularia negotia convolare.

Concil. Chalced. c. 9.
Burchard. lib. 2. c. 183.
Ivo par. 6. c. 228.
Gratian. 11. q. 1. c. 46. *Si Clericus.*

Vt Presbyter vel Diaconus absque Episcopi proprij consensu nihil præsumant.

IV. Presbyteri & Diaconi præter Episcopum nihil agere pertentent. Capitulare an. 799. c. 3.

Vt tempus pœnitentum in consideratione Episcopi consistat.

V. Penes Episcopos erit potestas, modum conversationis pœnitentum probantes, vel humaniùs erga eos agere, vel amplius tempus adicere. Ante omnia verò præcedens eorum vita & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas. Isaac tit. 2. c. 25.

De pœnitentum conversatione & fide.

VI. Conversatio pœnitentum & fides tempus adbreviat. Ibid. c. 26.

De fructuum oblationibus quæ miniſtris Eccleſiæ conferuntur.

VII. Si quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam accipere vel dare voluerit præter Epiſcopi conſcientiam vel ejus cui hujuſcemodi ſunt officia commiſſa, nec cum ejus voluerit agere conſilio, anathema ſit.

Concil. Gangr. c. 7.
Capitula Karoli Calvi tit. 34. c. 4.
Concil. Tull. ap. Tuſiac. c. 1.
Regino lib. 2. c. 286.
I. Appendix Reginon. c. 29.
Burchard. lib. 11. c. 21.
Ivo par. 14. c. 91.
Gratian. 16. q. 1. c. 55. *Statuimus.*

De his quæ in uſus pauperum conferuntur.

V. 24. VIII. Si quis oblata dederit vel acceperit præter Epiſcopum vel eum qui conſtitutus eſt ab eo ad diſpenſandam miſericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema ſit.

Vt quicunque ſynodalem excommunicationem tranſgreſſus fuerit, in alia ſynodo ſpem recuperationis amittat.

Concil. Antioch. c. 4. Martinus Brachar. c. 37. Iſaac tit. 9. c. 7. Regino lib. 2. c. 402. Burchard. lib 1. c. 199. Ivo par. 5. c. 362. Gratian. 11 q. 3. c. 6. 7. *Si quis Epiſcopus.*

IX. Si quis Epiſcopus damnatus à ſynodo, vel Preſbyter aut Diaconus à ſuo Epiſcopo, auſi fuerint de ſacro miniſterio aliquid contingere, ſive Epiſcopus juxta præcedentem conſuetudinem, ſive Preſbyter aut Diaconus, nullo modo liceat ei nec in alio ſynodo reſtitutionis ſpem aut locum habere ſatisfactionis. Sed & communicantes ei omnes abici de Eccleſia; & maximè ſi poſtquam didicerint hoc factum eſſe, communicare tentaverint.

Vt excommunicatis, ſive his qui Eccleſias deſerunt, nemo communicet.

V. 25. X. Cum excommunicatis non licere communicare; nec cum his qui per domos conveniunt, devitantes orationes Eccleſiæ, ſimul orandum eſt. Ab alia Eccleſia non ſuſcipiendum qui in alia minimè congregatur.

De conturbatoribus Eccleſiæ opprimendis.

Concil. Antioch. c. 5. XI. Si quis Eccleſiam Dei conturbare & ſollicitare perſiſtit, tamquam ſeditioſus per poteſtates exteras opprimatur.

Vt monachi Epiſcopis ſuis ubique ſubjecti maneant.

V. 27. XII. Monachos per unamquamque civitatem aut regionem ſubjectos eſſe Epiſcopo, & quietem diligere, & intentos eſſe tantummodo jejunio & orationi, in locis quibus renuntiaverunt ſeculo permanentes. Nec eccleſiaſticis verò nec ſecularibus negotiis communicent, vel in aliqua ſint moleſtia propria monaſteria deſerentes; niſi fortè eis præcipiatur, propter opus neceſſarium, ab Epiſcopo civitatis.

Vt unuſquiſque Eccleſiæ cui ordinatus eſt miniſtret.

XIII. Clericum permanere oportet in Eccleſia cui in initio ab Epiſcopo prætitulatus eſt, & ad quam confugit quaſi ad potiorem. Hoc autem refutantes revocari debere ad ſuam Eccleſiam in qua primitus ordinatus eſt, & ibi tantummodo miniſtrare. Si quis hanc definitionem tranſgreſſus fuerit, decrevit ſancta ſynodus à proprio gradu recedere. Ibid. 28.

De ſuſcipiendis his qui perſecutionem patiuntur.

XIV. Statuimus per omnia ut hi qui perſecutionem patiuntur à pravis quibuſque vel infidelibus, ſuſcipiantur à juſtis & fidelibus. Conc. Sardic. c. 21.

De lege & conſuetudine.

XV. Aliqua canone & ordine tenentur, aliqua conſuetudine firmata ſunt. Conc. Carthag. VI. c. 1.

De alienis finibus non uſurpandis.

XVI. Inhibitum eſt ne quis alienos fines uſurpet, aut per præmium vel favorem alicujus terminos patrum ſtatutos tranſcendat. Quamquam novellæ ſuggeſtiones, quæ vel obſcuræ ſunt, vel ſub genere latent, inſpectæ à nobis formam accipiant, & quod in laicis reprehenditur, id multò magis debet in Clericis prædamnari. Vniverſum Concilium dixit: Nemo contra Prophetas, nemo contra Evangelium vel contra Apoſtolum facit aliquid abſque periculo. Codex Eccl. Afric. c. 5.

Vt tranſgreſſores canonum excommunicentur.

XVII. Tranſgredientem canonum definitionem excommunicatum eſſe præcipimus. Concil. Chalcedon. c. 4. Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 28. 46.

Vt Epiſcopus curam monaſteriorum gerat.

XVIII. Epiſcopum convenit civitatis competentem monaſteriorum providentiam gerere. V. 29. Concil. Chalcedon. c. 4.

De monendis his qui ordinantur.

XIX. Si quis Clericus ordinatur, moneri debet conſtituta ſervare.

De ſatisfactione pænitentiæ.

XX. Satisfactio pœnitentiæ non eſt tam temporis longitudine quàm cordis compunctione penſanda. Iſaac tit. 1. c. 27.

De menſura pænitentiæ.

XXI. Tempora pœnitudinis, habita moderatione, Epiſcopi arbitrio ſunt conſtituenda, prout inſpectorum animos viderit eſſe devotos. Pariter etiam habentes ætatis ſenilis intuitum, & periculorum quorumque aut ægritudinum reſpicientes neceſſitates. V. 133.

De malorum ordinatione vitanda.

Leo 1. ep. 87. c. 1. — XXII. Qui tales ordinat sacerdotes quales esse non debent, non est hoc consulere populis, sed nocere, nec præstare regimen, sed augere discrimen.

De Episcopis qui inutiles ordinaverint.

Ibid. c. 2. Ivo par. 5. c. 107. Gratian. 1. q. 1. c. 43. & 25. q. 2. c. 24. *Si qui Episcopi.* — XXIII. Qui in ordinandis sacerdotibus sanctorum patrum statuta neglexerunt, & quos refutare debuerunt consecrarunt. Vnde si qui Episcopi talem ordinaverint sacerdotem qualem esse non liceat, etiamsi aliquo modo damnum proprij honoris evaserint, ordinationis tamen vim ulterius non habebunt, nec ei sacramento umquam intererunt quod neglecto judicio præstiterunt.

De cavendis inlicitis ordinationibus.

Celest. 1. ep. 2. c. 6. — XXIV. Ab inlicitis ordinationibus est abstinendum. Et si quæ factæ sunt ordinationes inlicitæ, removeantur. Nec tantum putemus petitiones valere populorum ut cum his parere cupimus, contra voluntatem Domini Dei nostri, quæ nos peccare prohibet, aliquid agamus. *Vide infrà cap.* 65.

Hilarus in synodo Rom. sub finem.

De rebaptizatis non ordinandis.

V. 131. — XXV. Non est permittendum ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

Vt qui excommunicatis sine licentia communicaverit damnetur.

V. 30. Ivo par. 5. c. 314. — XXVI. Si quis excommunicatus fuerit pro suo neglectu, & tempore excommunicationis ante audientiam communicare præsumpserit, ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam.

De non vendendis rebus Ecclesiæ.

V. 31. — XXVII. Placuit ut Presbyteri non vendant rem Ecclesiæ, ubi sunt constituti, nescientibus Episcopis suis.

Vt absque licentia Episcopi ad virgines vel viduas Clerici non accedant.

Conc. Carthag. 3. c. 25. Gratian di. 81. c. 32. *Clerici.* — XXVIII. Clerici vel continentes ad viduas vel virgines nisi ex jussu Episcoporum vel Presbyterorum non accedant. Et hoc non soli faciant, sed cum conclericis vel cum his quibus Episcopus aut Presbyter jusserit. Nec ipsi Episcopi vel Presbyteri soli habeant accessum ad hujuscemodi feminas, sed ubi Clerici præsentes sunt aut graves aliqui Christiani.

De appellatione primæ sedis.

XXIX. Vt primæ sedis Episcopus non appelletur princeps sacerdotum, aut summus sacerdos, aut aliquid hujuscemodi, sed tantùm primæ sedis Episcopus.

Concil. Carthag. 3. c. 26.
Ferrand. c. 81.
Criscon. c. 256.
Burchard. lib. 1. c. 3.
Ivo par. 5. c. 57.
Gratian. di. 99. c. 3. *Primæ.*

De arbitrio Episcopi erga pænitentes.

XXX. Pœnitentibus secundùm differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.

Concil. Carthagin. 3. c. 31.
Concil. Vvormat. c. 25.
Concil. Trosl. c. 13.
Halitgar. lib. 3. c. 1. 11.
Isaac tit. 1. c. 30.
Regino lib. 1. c. 307.
Burchard. lib. 19. c. 40.
Ivo par. 15. c. 3.
Gratian. 26. q. 7. c. 5. *Pœnitentibus.*

De manumissionibus.

XXXI. Manumissiones in Ecclesia celebrandæ. — V. 32.

Vt nemini sit facultas, relicta principali cathedra, in Ecclesia in sua diœcesi vel in re propria diutiùs residere.

XXXII. Placuit ut nemini sit facultas, relicta principali cathedra, ad aliam Ecclesiam in diœcesi constitutam se conferre vel in re propria diutiùs quàm oportet constitutum curam vel frequentationem agere & propriam plebem negligere. *Vide suprà lib. 1. cap.* 40. — Conc. Carthag. 5. c. 5. Ivo par. 5. c. 187.

De defensoribus Ecclesiæ à Rege poscendis.

XXXIII. Defensores Ecclesiarum adversùs potentias secularium vel divitum ab Imperatore sunt poscendi. — Conc. Carthag. 5. c. 9. Gratian 23. q. 3. c. 10. *Ab Imperatoribus.*

De occursu Clericorum ad Concilium.

XXXIV. Placuit ut quotienscunque Concilium congregandum est, Episcopi & Presbyteri, qui neque ætate neque ægritudine aut alia graviori necessitate impediuntur, competenter occurrant. Quòd si occurrere non potuerint, excusationes suas in tractoria subscribant. — Conc. Carthag. 5. c. 10. Gratian. di. 18. c. 10. *Placuit.*

De lectore unius Ecclesiæ in alia Ecclesia non promovendo.

XXXV. Placuit ut qui semel in Ecclesia legerit, ab alia Ecclesia ad clerum non teneatur aut promoveatur. Et ut ab electis judicibus non sit provocandum.

Concil. Milevit. c. 15.
Regino lib. 1. c. 385.
Burchard. lib. 8. c. 11.
Gratian. di. 72. c. 3. *Placuit.*
Codex Eccl. Afric. c. 96. 122.

De remissione pænitentium.

XXXVI. Pœnitentes quicunque ex — V. 132.

Isaac tit. 1. c. 31. gravioribus sive ex levioribus culpis pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis est remittendum. Ceterùm de pondere æstimando delictorum Sacerdotis est judicare.

De non invadenda alterius parrochia.

V I. 381. Decreta Innoc. 1. c. 36. XXXVII. Non oportet transferri terminos à patribus constitutos, ut alterius parrochiam alter invadat, atque illic celebrare divina mysteria, inconsulto eo cui commissa est, præsumat.

De justo baptismate non iterando.

XXXVIII. Rite baptizatos illo dono iterari non posse. Et aliter sola aqua lotos baptizare in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti necesse est provideri.

De ultione peccatorum.

XXXIX. In Ecclesia peccata populi inulta remanere non debere.

De prohibitis non despiciendis.

XL. Si quis interdicta dispexerit, gradus sui periculo subjacebit.

De prævaricatoribus canonum submovendis.

XLI. Quisquis sacerdotum contra interdicta canonum fecerit, à suo est officio submovendus. Et veniam sibi deinceps noverit denegari.

De dilatione temporum erga eos qui ad sacros ordines promoventur.

XLII. Qui se divinæ militiæ desiderat mancipari, sive inter Lectores, sive inter Exorcistas quinquennio teneatur. Exinde Acolythus vel Subdiaconus quatuor annis. Et sic ad benedictionem diaconatus, si meretur, accedat. in quo ordine quinque annis, si inculpatè gesserit, adhærere debebit. Et postea, si probus fuerit, sacerdos efficiatur.

Siric. in ep. ad Himer. c. 9.
Zosim. ep. 3. c. 1.
Rhaban. lib. 1. de instit. Cleric. c. 13.
Capitula Herardi c. 98.
Gratian. di. 77. c. 2. *In singulis.* & c. 3. *Quicunque.*

De confessione scelerum.

V. 17. Capitula Herardi c. 99. XLIII. Manifestum est confiteri eum de crimine qui indulto & delegato judicio purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest utrum in præsenti examine omnia quæ dicta sunt de eo comprobentur, cùm ipsa absentia pro confessione constat.

Vt doctoribus contraria non doceantur.

Decreta Celest. 1. c. 1. Vincent. Lirin. pag. XLIV. Non debere quemquam ad injuriam doctorum vindicare doctrinam: quia timeo ne conhibere sit hoc tacere. *Et alibi*: Meritò causa nos respicit si silentio faveamus errori. 369. secundæ editionis.

De profundioribus quæstionibus.

XLV. Profundiores quæstiones nec contemnendæ sunt nec penitùs asserendæ. Decreta Celest. 1. c. 13.

De non neglegendis præceptis canonum, sed viriliter exercendis.

XLVI. Nec otiosa nobis esse patitur qui exercenda, non neglegenda, donavit.

De non studendo novitati.

XLVII. Si studere incipiamus novitati, traditum nobis à patribus ordinem calcabimus. Ibid. c. 14.

Vt nullus sacerdos in alterius parrochia aliquid præsumat.

XLVIII. Sit unusquisque sacerdos concessis sibi contentus limitibus, nec in alterius parrochia quicquam præsumat; ne usurpatione locus alicujus in alterius concedatur injuriam. Ibid. c. 17.

De non ignorandis canonibus.

XLIX. Nulli sacerdoti liceat canones ignorare. Ibid. c. 20. Gratian. di. 38. c. 4. Nulli.

De populo docendo.

L. Docendus est populus, non sequendus. Ibid. c. 22.

Ivo par. 16. c. 14.
Gratian. di. 62. c. 2. *Docendus.*

Vt aliqua conditione obligatus, absque petitione domini sui non ordinetur.

LI. Qui originali aut alicujus conditione obligati sunt, non debent ab Episcopis ordinari, nisi fortè eorum petitio aut voluntas accesserit qui aliquid sibi in eos vindicant potestatis. Debet enim esse immunis ab aliis qui divinæ militiæ fuerit adgregandus.

* Decreta Leonis I. c. 1.
Burchard. lib. 2. c. 22.
Ivo par. 6. c. 64.
Gratian. di. 54. c. 1. *Nullus Episcoporum.*

De malis funditus abscidendis.

LII. Ea quæ malè pullulant radicitus evellantur, & messem dominicam zizania nulla corrumpant.

De non exigendis usuris.

LIII. Vsuram non solùm Clerici sed nec laici christiani exigere debent. V. 38.

De pravis persequendis.

LIV. Aliter nobis commissos regere non possumus nisi eos qui sunt perditores aut perditi zelo fidei dominicæ persequamur, & sanis mentibus, ne pestis hæc latiùs devulgetur, severitate qua possumus abscidamus.

De plebe adversùs sacrilegos custodienda.

Isaac tit. 7. c. 10.

LV. Ante tribunal Domini de reatu neglegentiæ se non poterit excusare qui plebem suam contra sacrilegæ persuasionis auctores noluerit custodire.

De utilitate gregis & pastoris.

LVI. Aliter unus grex & unus pastor non sumus nisi quemadmodum Apostolus docet dicens: *Simus autem perfecti in eodem sensu & in eadem sapientia.*

De tepidis doctoribus.

Decreta Leonis 1. c. 24. Concil. Trosl. c. 9. Gratian. di. 86. c. 2. *Inferiorum.*

LVII. Interiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ sunt quàm ad desides neglegentésque doctores: qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum necessariam dissimulant adhibere medicinam.

Quomodo dubia vel obscura teneantur.

Decreta Leon. 1. c. 24. Gratian di. 14. c. 2. *Sicut quædam.*

LVIII. In his quæ vel dubia vel obscura fuerint id noverimus sequendum quod nec præceptis evangelicis contrarium nec decretis sanctorum invenitur adversum.

De uxoribus & concubinis.

LIX. Non omnis mulier viro juncta uxor est viri, neque omnis filius heres est patris. Itaque aliud est uxor, aliud concubina. Sic & aliud ancilla, aliud libera. *Et alibi*: Non est dubium eam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium.

Decreta Leon. 1. c. 18.
Criscon. c. 230.
Hincmar. Rem. ep. 37. c. 5.
Regino lib. 2. c. 181.
Burchard. lib. 9. c. 1.
Ivo par. 8. c. 139.
Gratian. 32. q. 2. c. 12. *Non omnis.* & 27. q. 2. c. 17. *Cum societas.*

De concubinis relinquendis.

LX. Non est conjugii duplicatio quando, ancilla relicta, uxor assumitur, sed profectus est honestatis.

Decreta Leon. 1. c. 19.
Criscon. c. 231.
Gratian. 32. q. 2. c. 11. *Ancillam.*

De abstinendo à licitis.

LXI. Oportet, qui pro inlicitis veniam poscit, etiam à multis licitis abstinere.

Decreta Leonis 1. c. 22.
Criscon. c. 233.
Halitgar. lib. 5. c. 5.
Concil. Trosl. c. 9.
Regino lib. 1. c. 318.
Burchard. lib. 19. c. 65.
Gratian. 11. q. 1. c. 34. & di. 1. de pœnit. c. 65. *Aliud quidem.*

Quòd pœnitentibus nulla lucra negotiationis exercere conveniat.

LXII. Nulla lucra negotiationis pœnitentibus exercere convenit. Quia difficile est inter vendentis ementisque commercium non intervenire peccatum.

Decreta Leonis 1. c. 23.
Halitgar. lib. 3. c. 6.
Rhaban. ep. ad Heribald. c. 15.
Capitula Herardi c. 100.
Regino lib. 1. c. 313.
Burchard. lib. 2. c. 128. & lib. 19. c. 9.
Ivo par. 6. c. 202. & par. 15. c. 107.
Gratian. di. 5. de pœnit. c. 2. *Qualitas.*

De reatu potentum.

LXIII. Reatu majore delinquit qui potiore honore perfruitur; & majora facit vitia delictorum sublimitas dignitatum.

Hilar. in synodo Rom. c. 1.
Gratian. 25. q. 1. c. 4. *Nulli fas.*

Vt pravi non consecrentur.

LXIV. Quisquis pravorum consecrator extiterit sacerdotum, factum suum ipse dissolvat; & quod commisit inlicitè, aut à decessoribus suis invenit admissum, si proprium periculum vult vitare, damnabit.

Hilar. ibid. Gratian. 35. q. 9. c. 3. *Quod quis commisit.*

Vt injusta populi petitio effectu careat.

LXV. Nec tantum putemus petitiones valere populorum ut, cùm his parere cupimus, contra voluntatem Domini Dei nostri, qui peccare prohibet, aliquid agamus.

Suprà c. 24.

De potestate data non abutenda.

LXVI. Privilegium meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate.

Simplic. ep. 2.
Burchard. lib. 1. c. 29.
Ivo par. 5. c. 140.
Gratian. 11. q. 3. c. 63. *Privilegium.*

Vt nemo pœnitentem alterius parrochiæ absolvat.

LXVII. Nullus sacerdos in alterius civitate vel diocesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, vel qui reconciliatum se esse dixerit, sine consensu & litteris Episcopi vel Presbyteri in parrochia Presbyter aut Episcopus in civitate suscipiat.

Decreta Felicis III. Isaac tit. 1, c. 32.

De criminosis non promovendis.

LXVIII. Ad clerum criminosi nequeant promoveri; & in clero positi, si in aliquibus criminibus inventi fuerint, à suis officiis arceantur.

Decreta Gelasij c. 18. Regino lib. 1. c. 412.

De his qui variis passionibus inretiti sunt.

LXIX. Dœmonis aliisque passionibus

hus inretitos miniſteria ſacra tractare non licet.

Decreta Gelaſ. c. 19.
Criſcon. cap. 142.
Regino lib. 1. c. 415.
Burchard. lib. 2. c. 20.
Ivo par. 2. c. 88. & 125. & par. 6. c. 40.
Gratian. di. 33. c. 5. *Vſque adeo.*

De mortuis temerè non judicandis.

Decreta Anaſtaſij c. 2. LXX. Non eſt temerè judicandum de his qui ad Deum migraverunt.

De contentione vitanda.

Ibid. c. 4. LXXI. Summopere contentio eſt vitanda.

Quòd mali, bona miniſtrando, ſibi noceant.

Ibid. c. 8. LXXII. Mali, bona miniſtrando, ſibi tantummodo nocent, nec Eccleſiæ ſacramenta commaculant.

Vt vivente viro vel uxore nemo eorum alteri conjugio copuletur.

Decreta Innoc. I. c. 16. LXXIII. Qui, interveniente repudio, alio ſe matrimonio copularunt, quos in utraque parte adulteros eſſe manifeſtum eſt. Qui verò vel uxore vivente, quamvis diſſociatum videatur eſſe conjugium, ad aliam copulam feſtinarunt, nec poſſunt adulteri non videri, in tantum ut etiam hæ perſonæ, quibus conjuncti ſunt, adulteri eſſe monſtrentur.

De poteſtate Epiſcopi in parrochia ſua.

Conc. Antioch. c. 9. LXXIV. Vt unuſquiſque Epiſcopus habeat ſuæ parrochiæ poteſtatem, & regat juxta reverentiam ſingulis competentem, & providentiam gerat omnis poſſeſſionis quæ ſub ejus eſt poteſtate.

Vt nemo Clericorum abſque conſenſu Epiſcopi ſui Principem adeat.

Conc. Antioch. c. 11. LXXV. Si quis adire Principem neceſſaria cauſa depoſcit, hoc agatur cum conſilio & tractatu Metropolitani & ceterorum Epiſcoporum ipſius provinciæ.

De poteſtate Epiſcopi in rebus eccleſiaſticis.

Ibid. c. 25. LXXVI. Epiſcopus eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem, ad diſpenſandum erga omnes qui indigent, cum ſumma reverentia & timore Dei. Participet autem & ipſe quibus indiget, ſi tamen indiget.

Concil. Vvormat. c. 45.
Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 15.
Gratian. 12. q. 1. c. 23. *Epiſcopus.*

Vt Clericus extra ſuam parrochiam abſque Pontificis ſui permiſſu non proficiſcatur.

LXXVII. Non oportet ſacerdotem vel Clericum ſine juſſione ſui proficiſci Pontificis.

Concil. Laodic. c. 42.
Gratian. di. 5. de conſecr. c. 36. *Non oportet*

Qualiter Epiſcopi provehantur.

LXXVIII. Epiſcopi judicio Metropolitanorum & eorum Epiſcoporum qui circum circa ſunt provehantur ad eccleſiaſticam poteſtatem.

Concil. Laodic. c. 12.
Burchard. lib. 1. c. 9.
Ivo par. 5. c. 63.
Gratian. di. 24. c. 4. *Epiſcopi.*

Quòd turbis electiones Epiſcoporum non concedantur.

LXXIX. Non eſt permittendum turbis electiones eorum facere qui ſunt ad ſacerdotium provehendi.

Concil. Laodic. c. 13.
Martinus Brachar. c. 1.
Burchard. lib. 1. c. 10. & lib. 2. c. 8.
Ivo par. 5. c. 64. & par. 6. c. 28.
Gratian. di. 63. c. 6. *Non eſt permittendum.* & c. 8. *Non licet.*

Vt Epiſcopi terminos parrochiæ ſuæ non tranſeant.

LXXX. Qui ſunt ſupra diœceſim Epiſcopi nequaquam ad Eccleſias quæ ſunt extra præfixos ſibi terminos accedant, nec eos aliqua præſumptione tranſcendant. Concil. CP. I. c. 2. Gratian. 9. q. 2. c. 8. *Epiſcopi.*

Vt Epiſcopi, niſi vocati, extra ſuam diœceſim nullas ordinationes faciant.

LXXXI. Non vocati Epiſcopi extra ſuam diœceſim accedant propter ordinationes faciendas vel propter alias diſpenſationes eccleſiaſticas. Conc. CP. I. c. 3. Gratian. ibid. c. 9. *Non invitati.*

Quòd ea quæ in provincia agenda ſunt ipſius provinciæ ſynodus diſpenſet.

LXXXII. Servata verò quæ ſcripta eſt de gubernationibus regula, manifeſtum eſt quòd illa quæ ſunt per unamquamque provinciam ipſius provinciæ ſynodus diſpenſet, ſicut Nicæno conſtat decretum eſſe Concilio. VI. 381. Concil. CP. I. c. 2. Capitula Angilramni c. 9. Gratian. ibid.

De poteſtate Primatis diœceſeos.

LXXXIII. Si quis à Metropolitano læditur, apud Primatem diœceſeos judicetur. *Vide infrà cap.* 314.

Concil. Carthag. ſub Aurelio c. 13.
Concil. Chalced. c. 9.
Capitula Angilramni c. 6.
Burchard. lib. 1. c. 144.
Ivo par. 5. c. 257.
Gratian. 2. q. 6. c. 7. & 15. *Si quis putaverit.*

Vt accuſatores Clericorum ſine probatione non recipiantur.

LXXXIV. Clericos vel laicos accuſantes Epiſcopos aut Clericos paſſim & ſine probatione ad accuſationem recipi non debere, niſi priùs eorum diſcutiatur exiſtimationis opinio vel ſuſpicio. Concil. Chalcedon. c. 21. Gratian. 2. q. 7. c. 49. *Clericos.*

Vt criminosus vocem accusandi non habeat.

Conc. Carthag. 2. c. 6. Capitula Angilramni c. 17. Capitulare an. 794. c. 34.

LXXXV. Is qui in aliquibus criminibus inretibus est vocem adversùs majorem natu non habeat accusandi. Ab universis Episcopis dictum est: Si criminosus est, non admittatur. Placet.

Vt accusato locus unde ipse est concedatur, ubi testes habere queat.

LXXXVI. Placuit ut accusatus vel accusator in eo loco unde est ille qui accusatur, si metuit aliquam vim temerariæ multitudinis, locum sibi eligat proximum, quò non sit difficile testes ejus perducere, ubi causa finiatur.

Vt Episcopus ante justam definitionem nullatenus propria potestate privetur.

LXXXVII. Adimi Episcopo episcopatum, antequam causæ ejus exitus appareat, nulli Christiano videri jure potest.

Concil. Afric. c. 54.
Capitula Angilramni c. 5.
Burchard. lib. 5. c. 181.
Ivo part. 5. c. 297.
Lib. 2. Decretal. tit. 1. c. 1.

Vt nulli criminoso liceat accusare Episcopum.

Capitula Angilramni c. 43.

LXXXVIII. Episcopum nulli criminoso liceat accusare.

De Primate in accusatione Episcopi expetendo.

LXXXIX. Si quis Episcopus accusatur, ad Primates ipsius provinciæ causam ejus deferat accusator.

Concil. Carthag. 3. c. 7.
Burchard. lib. 1. c. 160.
Ivo par. 5. c. 270.
Gratian. 4. q. 5. c. 1. *Quisquis Episcoporum.*

Vt accusator culpabilis non recipiatur.

Vide suprà lib. 5. c. 395. & infrà c. 319. hujus libri.

XC. Si accusatoris persona in judicio Episcoporum culpabilis apparuerit, ad arguendum non admittatur nisi de propriis causis.

Concil. Carthag. 3. c. 7.
Capitula Angilramni c. 5.
Burchard. lib. 1. c. 160.
Ivo par. 6. c. 418.
Gratian. 3. q. 10. c. 3. *Si accusatorum.* 4. q. 6. c. 1. *Illud verò.* c. 3. *Si accusatorum.* & c. 4. *Quòd si accusatorum.*

Vt nemo ecclesiasticus testificari compellatur.

XCI. Vt nulla ad testimonia dicendum ecclesiastici cujuslibet pulsetur persona.

De Concilio universali.

XCII. Concilium universale nonnisi necessitate faciendum.

Concil. Afric. c. 62.
Ferrand. c. 144.
Criscon. c. 272.

De causis specialibus.

XCIII. Causæ quæ communes non sunt in suis provinciis judicentur. Cod. Eccl. Afric. c. 95.

Vt Metropolitanus in alterius provincia nihil præsumat.

XCIV. Vnaquæque provincia suo Metropolitano & suis comprovincialibus Episcopis sit contenta, nec aliquis in limitibus alterius provinciæ quicquam præsumat. Decreta Celest. 1. c. 17.

Vt contradicentibus non ordinetur Episcopus.

XCV. Nolentibus Clericis vel populis nemo debet Episcopus ordinari. Sit facultas Clericis renitendi, si se viderint prægravari. Et quos ex transverso cognoverint non timeant refutare. Ibid. c. 18

Quòd tres Episcopi præcepto Archiepiscopi ordinare possint Episcopum.

XCVI. Si necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocunque loco sint, Archiepiscopi præcepto ordinare possunt Episcopum.

Burchard. lib. 1. c. 28.
Ivo par. 5. c. 139.
Gratian. di. 64. c. 4. *Comprovinciales.*

De contradictione ordinationis Episcopi.

Conc. Carthag. 3. c. 40. Burchard. lib. 1. c. 6. Ivo par. 5. c. 60. Gratian. di. 23. c. 5. *Illud statuendum.*

XCVII. Si de ordinatione Episcopi fuerit contradictio oborta, non præsumant ad purgandum eum qui ordinatus est tres jam, sed postuletur ad numerum unus vel duo in eadem plebe cui ordinandus est. Discutiantur ergo primò personæ contradicentium. Postremò verò illa quæ obiciunt pertractentur. Et cùm purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur Episcopus.

Vt Chorepiscopi modum mensuræ qui in sacris canonibus præfixus est non excedant.

Concil. Paris. VI. lib. 1. c. 27.

XCVIII. Emersisse reprehensibilem & valde inolitum usum comperimus, eò quòd quidam Chorepiscopi, ultra modum suum progredientes; & donum sancti Spiritus per impositionem manuum tradant, & alia quæ solis Pontificibus debentur contra fas peragant, præsertim cùm nullum ex septuaginta discipulis, quorum speciem in Ecclesia gerunt, legatur donum sancti Spiritus per manus impositionem tradidisse. Quòd autem solis Apostolis eorúmque successoribus proprij sit officij tradere Spiritum sanctum liber actuum Apostolorum docet. In Concilio verò Cæsariensi ita de Chorepiscopis habetur scriptum: *Chorepiscopi quoque ad exemplum quidem & formam septuaginta videntur esse. Vt comministri autem, propter* Concil. Neocæsar. c. 13.

studium quod erga pauperes exhibent, honorentur. Item in Concilio Antiocheno capitulo decimo : *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, tamen sanctæ synodo placuit ut modum proprium recognoscant, & gubernent subjectas sibi Ecclesias, earúmque moderamine curáque contenti sint.*

Quales personæ ad accusationem non admittantur.

Concil. Afric. c. 96. Capitula Angilramni c. 21. Gratian. 6. q. 1. c. 2. Omnes verò.

XCIX. Placuit ut omnes servi vel liberti omnésque infames personæ ad accusationem non admittantur, vel omnes quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt.

Vt si unum crimen accusatores adprobare nequiverint, de ceteris non admittantur.

C. Placuit ut quotienscunque Clericis ab accusatoribus multa crimina obiciuntur, & unum ex ipsis, de quo priùs egerint, adprobare non valuerint, ad cetera non admittantur.

Concil. Afric. c. 97.
Burchard. lib. 2. c. 198.
Ivo par. 6. c. 271.
Gratian. 3. q. 10. c. 1. *Placuit.*

Vt testes infra XIV. annos ætatis non recipiantur.

CI. Testes ad testimonium non admittendos qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt, vel quos ipse accusator de sua domo produxerit. Ad testimonium autem infra XIV. ætatis suæ annos nullus admittatur.

Concil. Afric. c. 98.
Burchard. lib. 16. c. 20.
Ivo par. 6. c. 364.
Gratian. 4. q. 2. c. 1. *Testes.*

Vt Clerici sive Episcopi à suis Metropolitanis vel comprovincialibus audiantur.

Concil. Afric. ep. ad Celestin. Papam. Capitula Angilramni c. 12.

CII. Canones Africanæ provinciæ vel etiam decreta Nicæna inferioris gradus Clericos sive ipsos Episcopos suis Metropolitanis apertissimè commiserunt. Prudentissimè enim justissimèque definierunt quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt finienda, maximè quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suæ provinciæ vel etiam universale provocare.

Si quis Episcopus depositus Romanum Pontificem appellaverit, causa ejus judicio Episcopi Romani determinetur.

Concil. Sardic. c. 4.

CIII. Si quis Episcopus depositus fuerit eorum Episcoporum judicio qui in vicinis locis commorantur, & proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter Episcopus in ejus cathedra, post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit judicio Episcopi Romani determinata.

Vt Episcopus accusatus ab omnibus comprovincialibus, coëpiscopis. videlicet suis, audiatur vel judicetur.

CIV. Si quis Episcopus super certis criminibus accusatus fuerit, ab omnibus audiatur qui sunt in provincia Episcopi.

Fabian. ep. 3. c. 2.
Capitula Angilramni c. 22.
Burchard lib. 1. c. 147.
Ivo par. 5. c. 260.
Gratian. 3. q. 6. c. 2. *Si quis Episcoporum.*

Quòd legitima uxor sit nuptualiter ducenda.

CV. Dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium. Igitur quicunque filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est quasi eam conjugato dederit; nisi forrè illa mulier & ingenua facta & dotata legitimè & publicis nuptiis honestata videatur. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, si mulieres quæ à viris habebantur in matrimonio non fuerunt. Quia aliud est nupta, aliud concubina.

Decreta Leon. 1 c. 18. Vide suprà c. 59.

De Metropolitanis, ne comprovincialium causas absque proprio Episcopo audiant, neque alicujus coëpiscopi querelam vel crimen præter ceterorum omnium comprovincialium coëpiscoporum præsentiam discutere præsumant.

CVI. Vt nullus Metropolitanus absque ceterorum omnium comprovincialium coëpiscoporum instantia aliquorum audiat causas eorum, clamante canonum tuba : *Metropolitanus præter omnium conscientiam non faciat aliquid*, (subauditur, comprovincialium coëpiscoporum) *nisi quantum ad propriam pertinet parrochiam.*

Capitula Angilramni c. 24. Burchard. lib. 1. c. 65. Ivo par. 5. c. 174. Gratian. 9. q. 3. c. 4. *Salvo.* Concil. Antioch. c. 9.

De accusatoribus sacerdotum calumniosis vel suspectis.

CVII. Accusarores calumniosos vel suspectos nemo suscipiat, nemo audiat.

Iul. I. ep. 2. c. 33.
Capitula Herardi c. 101.

De accusatoribus & accusationibus submovendis quas leges non admittunt.

CVIII. Accusatores & accusationes,

quas seculi leges non admittunt, & nos submovemus.

Stephan. I. ep. 2. c. 3.
Capitula Herardi c. 102.
Burchard. lib. 1. c. 144.
Ivo par. 5. c. 257. & par. 6. c. 315. 327.
Gratian. 3. q. 5. c. 8. *Accusatores.*

De causis Episcoporum vel reliquorum sacerdotum à comprovincialibus infra propriam provinciam terminandis, & non ab aliis, nisi fuerit provocatum.

Decreta Innoc. 1. c. 10. Gratian. 11. q. 1. c. 26. *Si qua causa.* & 3. q. 6. c. 14. *Non liceat.* CIX. Si quæ causæ vel contentiones inter Clericos & laicos, vel inter Clericos tam majoris ordinis quàm etiam inferioris, fuerint exortæ, placuit ut secundùm synodum Nicænam, congregatis omnibus ejusdem provinciæ Episcopis, jurgium terminetur. Ne cui liceat, (sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri) relictis his sacerdotibus qui in eadem provincia Dei Ecclesias nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias vel aliorum comprovincialium Episcoporum judicium (Vide suprà lib. 6. c. 381.) expeti vel pati, nisi suspecti fuerint. Quod si quis præsumpserit, & ab officio cleri depositus & injuriarum reus ab omnibus judicetur.

De accusatoribus in majorum natu judicio requirendis.

CX. Quærendum est in judicio cujus sit conversationis & fidei is qui accusat & is qui accusatur.

Concil. Carthag. 4. c. 96.
Burchard. lib. 1. c. 171.
Ivo par. 5. c. 289.
Gratian. 2. q. 7. c. 18. *Quærendum.*

De accusatoribus pravæ conversationis, vel quorum vita est accusabilis, non recipiendis in causa sacerdotum.

I. 35. CXI. Vt hi qui non sunt bonæ conversationis, vel quorum vita est accusabilis, non permittantur majores natu accusare.

De accusatoribus quorum fides, vita, & libertas nescitur non admittendis in sacerdotum pulsatione.

VI. 359. CXII. Quorum fides, vira, & libertas nescitur, non possunt sacerdotes accusare.

Capitula Angilramni c. 16.
Capitula Herardi c. 103.
Burchard. lib. 1. c. 171.

De canonibus à sacerdotibus non ignorandis.

V. 34. Ivo par. 6. c. 251. CXIII. Placuit ut nulli sacerdoti liceat canones ignorare.

De Episcopo sibi soli præsumente cognitionem.

CXIV. Placuit ut unus Episcopus non vindicet sibi cognitionem. Concil. Afric. c. 74.

De Episcopis damnare volentibus eos à quibus sunt consecrati.

CXV. Episcopi Pontifici à quo consecrati probantur præjudicium inferre nullum possunt. Quod si præsumptum fuisse cognoscitur, viribus carere non dubium est, nec posse inter ecclesiastica ullo modo statuta censeri. Marcellin. I. ep. 2. Capitula Angilramni c. 75.

De Episcopis ejectis vel suis rebus expoliatis, ut antè non accusentur quàm legibus pleniter restituantur.

CXVI. Si quis Episcopus suis fuerit rebus expoliatus & accusatione pulsatus, ordinatione Pontificum oportet prima fronte cedere, ut omnia quæ super suggestiones inimicorum amiserat legaliter potestati ejus ab honorabili Concilio redintegrentur, & Præsul priùs statui pristino reddatur; ipséque demum potestativè, non subitò, sed diù dispositis ordinatísque suis, tunc ad tempus veniat ad causam; & si justè videtur, accusantium propositionibus respondeat. Capitula Angilramni c. 5.

De his quos leges seculi non admittunt in Clericorum causis non admittendis.

CXVII. Quos leges seculi non admittunt, his dicendi in cognitionem vel adsequendi aliquid deneganda est licentia. Ibid. c. 11. Vide suprà c. 108.

De non cogendo Clericos in publicum dicere testimonium.

CXVIII. Clerici de judicij sui cognitione non cogantur in publicum dicere testimonium.

De accusatoris persona scelerum maculis aspersa ad sacerdotum accusationem non admittenda.

CXIX. Si accusaroris persona in judicio Episcoporum culpabilis, id est, sceleribus inretita, apparuerit, ad arguendum non admittatur nisi de propriis causis. V. 395. VII. 90.

Ne interventor Episcopus cathedram ubi intercessor est sedeat.

CXX. Item constitutum est ut nulli interventorum licirum sit cathedram cui intercessor datus est quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere. Conc. Carthag. 5. c. 8. Gratian. 7. q. 1. c. 22. *Constitutum.*

Quotiens de minoribus judicibus ecclesiasticis ad majores ecclesiasticos judices fuerit provocatum, non eis denegetur qui provocaverint.

CXXI. Placuit ut à quibuscunque judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fue- VI. 300. Add. IV 36.

rir provocatum, non eis denegetur qui provocaverint.

De apostolicis & canonicis decretis minimè violandis.

Capitula Angilram. c. 77. CXXII. Providendum est in omnibus ne in aliquo apostolica vel canonica decreta violentur.

Decretum Domni Karoli Regis Francorum ut servi Dei neque in hostem pergant neque armaturam bajulent.

Capitulare an. 769. c. 1. Burchard. lib. 1. c. 218. Ivo par. 5. c. 332. CXXIII. Karolus gratia Dei Rex regníque Francorum rector & devotus sanctæ Ecclesiæ defensor atque adjutor in omnibus. Apostolicæ sedis hortatu, omniúmque fidelium nostrorum, & maximè Episcoporum ac reliquorum sacerdotum consultu, servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hostem pergere omnino prohibemus, nisi illi tantummodo qui propter divinum ministerium, Missarum scilicet solemnia adimplenda & sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt; id est, unum vel duos Episcopos cum capellanis Presbyteris Princeps secum habeat, & unusquisque Præfectus unum Presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus judicare & indicare pœnitentiam possit. *Vide suprà lib. 5. cap. 2.*

Non esse fundendum sanguinem Christianorum vel paganorum à sacerdotibus.

Capitulare an. 769. c. 2. Ivo par. 10. c. 45. CXXIV. Ut Sacerdotes neque Christianorum neque paganorum sanguinem fundant.

Ut servi Dei venationes non exerceant.

CXXV. Omnibus servis Dei venationes & silvaticas vagationes cum canibus, & ut accipitres & falcones non habeant, interdicimus.

Capitulare an. 769. c. 3.
Burchard. lib. 2. c. 214.
Ivo par. 6. c. 289.
Gratian. di. 34. c. 3. *Omnibus.*

Ut ignoti Episcopi vel Presbyteri ante synodalem probationem non admittantur ad ministerium ecclesiasticum.

Capitulare an. 769. c. 4. Burchard. lib. 1. c. 122. Ivo par. 5. c. 222. CXXVI. Statuimus ut secundùm canonicam cautelam omnes undecunque supervenientes ignotos Episcopos vel Presbyteros ante probationem synodalem in ecclesiasticum ministerium non admittemus.

De Sacerdotibus qui plures uxores habuerint.

Capitulare an. 769. c. 5. CXXVII. Si sacerdotes plures uxores habuerint, vel sanguinem Christianorum vel paganorum fuderint, aut canonibus obviaverint, sacerdotio priventur: quia deteriores sunt secularibus.

Ut unusquisque sollicitus sit, adjuvante Defensore Ecclesiæ, ne in sua parrochia populus opera diabolica agat.

CXXVIII. Decrevimus ut secundùm canones unusquisque Episcopus in sua parrochia sollicitudinem adhibeat, adjuvante Grafione qui Defensor Ecclesiæ est, ut populus Dei paganias non faciat, sed ut omnes spurcitias gentilitatis abiciat & respuat, sive profana sacrificia mortuorum, sive sortilegos vel divinos, sive phylacteria & auguria, sive incantationes, sive hostias immolatitias, quas stulti homines juxta Ecclesias ritu pagano faciunt sub nomine sanctorum martyrum vel confessorum Domini; qui potiùs quàm ad misericordiam sanctos suos ad iracundiam provocant. Ibid. c. 6.

Ut parrochiam suam unusquisque Episcopus singulis circumeat annis.

CXXIX. Statuimus ut singulis annis unusquisque Episcopus parrochiam suam sollicitè circumeat, & populum confirmare & plebes docere & investigare, & prohibere paganas observationes, divinósque vel sortilegos, aut auguria, phylacteria, incantationes, vel omnes spurcitias gentilium studeat. Ibid. c. 7. S. Bonifac. ep. 105.

Ut Presbyteri Episcopis suis subjecti sint, & ut quadragesimæ tempore ministerij sui ordinem reddant.

CXXX. Decrevimus juxta sanctorum canones ut unusquisque Presbyter in parrochia habitans Episcopo subjectus sit illi in cujus parrochia habitat, & semper in quadragesima rationem & ordinem ministerij sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus & ordine Missarum, Episcopo reddat & ostendat. Et quandocunque jure canonico Episcopus circumeat parrochiam populos ad confirmandos, Presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum, cum collectione & adjutorio populi qui ibi confirmari debet. Et in Cœna Domini semper novum chrisma ab Episcopo suo quærat. Et de vetere nullus baptizare præsumat; sed ardere in luminaribus Ecclesiæ vetus non tardet. Ibid. c. 8.

Ne aliquis accipiat Ecclesiam infra parrochiam sine consensu Episcopi sui.

CXXXI. Ut nemo accipiat Ecclesiam infra parrochiam sine consensu Episcopi sui, nec de una ad aliam transeat. Ibid. c. 9.

Vt de incestis & infirmis & pœnitentibus curam gerant sacerdotes.

Ibid. c. 10. Isaac tit. 4. c. 6.

CXXXII. Vt de incestis & criminosis curam gerant sacerdotes magnam. Similiter de infirmis & pœnitentibus; ut morientes sine sacrati olei unctione & reconciliatione atque viatico non transeant. Et de jejunio quatuor temporum.

Vt duabus vicibus in anno ad mallum omnes liberi veniant.

Capitulare an. 769. c. 12.

CXXXIII. Vt ad mallum venire nemo tardet, unum circa æstatem, & alterum circa autumnum. Ad alia verò, si necessitas fuerit, vel denuntiatio Regis urgeat, vocatus venire nemo tardet.

Vt nullus neglegens sit quando pro Rege vel fidelibus suis orandum fuerit.

Ibid. c. 13.

CXXXIV. Vt quando denuntiatum fuerit pro Rege vel pro fidelibus suis qualibet causa orationes facere, nemo ex hoc neglegens appareat.

De jejunio quatuor temporum & à sacerdote plebi denuntiando & ab omnibus observando.

Ibid. c. 11.

CXXXV. Vt jejunium quatuor temporum & ipse sacerdos observet & plebi denuntiet observandum.

Vt sacerdos nisi in locis consecratis Missam non celebret.

Ibid. c. 14. Epilogus synodi Rom. sub Silvestro. Gratian di. 1 de consecr. c. 15. *Nullus Presbyter.*

CXXXVI. Nullus sacerdos nisi in locis Deo dicatis, vel in itinere in tabernaculis & mensis lapideis ab Episcopis consecratis, Missas celebrare præsumat. Quod qui præsumpserit, gradus sui periculo subjacebit.

De sacerdotibus qui ministerium suum adimplere non valent.

Capitulare an. 769. c. 15. Isaac tit. 11. c. 20. Burchard. lib 2. c. 225. Ivo par. 6. c. 300.

CXXXVII. Sacerdotes qui rite non sapiunt adimplere ministerium suum, nec discere juxta præcepta suorum Episcoporum pro viribus satagunt, vel contemptores canonum existunt, ab officio proprio sunt submovendi, quousque hoc pleniter emendatum habeant.

De his qui pœnitentia accepta moriuntur.

Concil. Arausic 1. c. 3. Isaac tit. 1. c. 33. Burchard. lib. 18. c. 17. Ivo par. 15. c. 39. Gratian. 26 q 6. c. 7. *Qui recedunt.*

CXXXVIII. De his qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eis communicare. quod morientis sufficit consolationi secundùm definitiones patrum, qui hujusmodi communionem congruenter viaticum nominarunt. Quòd si supervixerint, stent in ordine pœnitentum; ut ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione recipiant.

Vt nullus judex neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum sine consensu Episcopi sui distringat.

CXXXIX. Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum aut juniorem Ecclesiæ sine scientia Pontificis per se distringat aut condemnare præsumat. Quòd si fecerit, ab Ecclesia cui injùriam irrogare dinoscitur tamdiu sit sequestratus quandiu reatum suum cognoscat & emendet. VI. 156.

Vt nullus Episcoporum vel secularium alterius Episcopi res tenere præsumat.

Concil. Aurelian. v. c. 14. Capitulare an. 769. c. 18.

CXL. Vt nullus Episcoporum vel secularium cujuscunque alterius Episcopi sive Ecclesiæ seu privati res aut regnorum divisione aut provinciarum sequestratione competere aut retinere præsumat. Quòd si quis hoc facere tentaverit, tamdiu sit ab omnium caritate suspensus & à communionis gratia sequestratus quoadusque res ablatas cum fructuum satisfactione restituat.

De hoste & pugna atque armis sacerdotibus prohibitis.

Capitulare VIII. an. 803. pag. 409. Burchard. lib. 1. c. 219. Ivo par. 5. c. 333.

CXLI. Secunda vice, propter ampliorem observantiam, apostolica auctoritate & multa sanctorum Episcoporum admonitione instructi, sanctorúmque canonum regulis edocti, consultu videlicet omnium nobilium nostrorum, nosmetipsos corrigentes, posterísque nostris exemplum dantes, volumus ut nullus sacerdos in hostem pergat, nisi duo vel tres tantùm Episcopi, electione ceterorum, propter benedictionem & prædicationem populísque reconciliationem, & cum illis electi sacerdotes, qui bene sciant populis pœnitentias dare, Missas celebrare, de infirmis curam habere, sacratíque olei cum sacris precibus unctionem impendere, & hoc maximè prævidere ne sine viatico quis de seculo recedat. Hi verò nec arma ferant, nec ad pugnam pergant, nec effusores sanguinum vel agitatores fiant; sed tantùm sanctorum pignora & sacra ministeria ferant, & orationibus pro viribus insistant; ut populus qui pugnare debet, auxiliante Domino victor existat, & non sit sacerdos sicut populus. Reliqui verò qui ad Ecclesias suas remanent, suos homines bene armatos nobiscum, aut cum quibus jusserimus, dirigant; & ipsi pro nobis & cuncto exercitu nostro Missas, letanias, oblationes, eleemosynas faciant, orantes Deum cœli ut proficiamus in itinere quo pergimus, victoréſque Deo adminiculante exi-

stamus. Gentes enim & Reges earum quæ sacerdotes secum pugnare permiserunt, nec prævalebant in bello, nec victores extiterunt: quia non erat differentia inter laicos & sacerdotes, quibus pugnare non est licitum. Hæc verò Galliarum, Hispaniarum, Langobardorum, nonnullásque alias gentes & Reges earum fecisse cognovimus; quæ propter prædictum nefandissimum scelus nec victores fuerunt, nec patrias retinuerunt. Quam foveam caventes malumus cum paucis & licitis, Domino opem ferente, victores existere quàm cum multis & inlicitis terga, quod absit, vertere & cum prædictis gentibus perire. Qualis enim victoria datur ubi sacerdotes una hora dominica pertractant mysteria & Christianis dominicum porrigunt corpus pro suarum animarum redemptione, & pòst Christianos, quibus hoc ministrare debuerant, aut paganos, quibus Christum prædicare, propriis sacrilegísque manibus necant; præcipuè dicente eis Domino: *Vos estis sal terræ. Quòd si sal evanuerit, in quo condietur. Ad nihilum valet ultrà nisi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus.* Et dum hæc ita se habeant, elegimus potiùs, Domino adminiculante nobísque illis & cunctis eorum Ecclesiis opem ferente, nec quicquam eis pro hoc de honoribus vel Ecclesiarum rebus minuente, ut gradus eorum & sanctorum canonum decreta custodiant, quàm illi aut nobis imperantibus aut consentientibus contra hæc faciant, aut gradibus careant, aut pereant, & nos simul, quod absit, cum eis & victoria careamus vel pereamus. Quoniam, peccatis exigentibus, timemus, si talia & tam inlicita eis aut imperemus aut agere consentiamus, ut unà cum eis pereamus. Quia non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus, æquo piaculo rei sunt in conspectu Dei & sanctorum ejus. Si verò ista veraciter ex utraque parte fuerint custodita, credimus quia corruent ante nos omnes paganæ gentes, & erimus victores; insuper & bene agentes, Domino auxiliante, vitam possidebimus sempiternam.

De his qui putaverunt idcirco præceptum fuisse non ire ad pugnam sacerdotes ut honor eis minueretur.

Capitulare VIII an. 803. pag. 410. CXLII. Quia instigante antiquo hoste audivimus quosdam nos suspectos habere, propterea quòd concessimus Episcopis & sacerdotibus ac reliquis Dei servis ut in hostes nisi duo aut tres à ceteris electi, & sacerdotes similiter perpauci ab eis electi, non irent, sicut in prioribus nostris continetur Capitularibus, nec ad pugnam properarent, nec arma ferrent, nec homines tam Christianos quàm paganos necarent, nec agitatores sanguinum fierent, vel quicquam contra canones facerent, quòd honores sacerdotum & res Ecclesiarum auferre vel minuere eis voluissemus, quod nullatenus facere vel facere volentibus consentire omnes scire cupimus. Sed quanto quis eorum ampliùs suam normam servaverit & Deo servierit, tanto eum plus honorare & cariorem habere volumus. Et ut hæc certiùs credantur & per futura tempora conserventur, præcipimus ut nullus res Ecclesiæ nisi precario possideat. Et postquam ipsæ precariæ finitæ fuerint, faciant potestativè speculatores Ecclesiæ utrum elegerint, aut ut ipsas res recipiant, aut posteris eorum sub precario & censu habere permittant. Ita tamen ut ipsi proprias & utiles res eisdem Ecclesiis, de quarum jure esse videntur, legaliter tradant. & sic à rectoribus earundem Ecclesiarum precariæ, si renovandæ sunt, canonicè renoventur. Novimus ergo multa regna & Reges eorum propterea cecidisse quia Ecclesias expoliaverunt, résque earum vastaverunt, abstulerunt, alienaverunt, vel diripuerunt, Episcopísque & sacerdotibus atque, quod majus est, Ecclesiis eorum abstulerunt, & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello nec in fide stabiles fuerunt, nec victores extiterunt; sed terga multi vulnerati & plures interfecti verterunt, regnáque & regiones &, quod pejus est, regna cœlestia perdiderunt, atque propriis hereditatibus caruerunt & hactenus carent. Quæ omnia vitantes, nec talia facere nec consentire nec infantibus aut successoribus nostris exemplum dare volumus; sed, quantum valemus & possumus, adjuncto Leonis Papæ & omnium Episcoporum, quorum consilio usi hoc egimus, spiritu nostro spiritui eorum, per Deum & omnium sanctorum merita prohibemus contestamúrque ne talia faciant vel facere volentibus consentiant; sed adjutores & defensores atque sublimatores Ecclesiarum & cunctorum servorum Dei pro viribus existant; ne in foveam in quam prædicti Reges & regna ceciderunt cadant, aut in profundum, quod absit, inferni demergantur. Et ut hæc devotiùs per futura tempora conserventur, præcipientes jubemus ut nullus tam nostris

Capitulare III an. 814. c. 1.

quàm futuris temporibus à nobis vel successoribus nostris ullo umquam tempore, absque consensu & voluntate Episcoporum in quorum parrochiis esse noscuntur, res Ecclesiarum petere aut invadere vel vastare aut quocunque ingenio alienare præsumat. Quod si quis fecerit, tam nostris quàm & successorum nostrorum temporibus pœnis sacrilegij subjaceat, & à nobis atque successoribus nostris nostrisque judicibus vel Comitibus sicut sacrilegus & homicida vel fur sacrilegus legaliter puniatur, & ab Episcopis nostris anathematizetur, ita ut mortuus etiam sepultura & cunctis Dei Ecclesiæ precibus & oblationibus careat, nec eleemosynam suam quisquam recipiat. Quòd autem maximum sacrilegium sit res Ecclesiæ auferre, invadere, alienare, vastare, vel subripi, maximè omnes scripturæ divinæ testantur. Et beatus Symmachus Papa synodali sententia cunctos feriendo dicit. *Iniquum est*, inquit, *& sacrilegij instar, ut quæ vel pro salute vel pro requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ pauperum causa contulerit aut certè reliquerit, ab his quibus maximè servari convenerat auferri aut in aliud transferri.* Et multa sanctorum canonum decreta & sanctorum patrum edicta, hæc eadem testantur. quæ scrutari & scire cupientibus perfacile patent.

V I. 392.

De sceleribus nefandis ob quæ regna percussa sunt, ut penitùs caveantur.

Capitulare VIII. an. 801 pag. 412. Capitulare III. an 814. c. 2.

CXLIII. Prohibemus omnino sub pœna sacrilegij generaliter omnibus cunctarum Ecclesiarum rerum invasiones, vastationes, alienationes, sacerdotúmque & reliquorum servorum Dei oppressiones, vexationes, atque cunctorum generum injurias, necnon & cunctis utriusque sexus hominibus adulteria, fornicationes, sodomiticásque luxurias, atque incesta vel cuncta inlicita conjugia, homicidia injusta, perjuria, falsa testimonia, & omnia inlicita, pro quibus non solùm regna & Reges sed etiam homines in eis commanentes perire cognovimus. Sed quia, Deo auxiliante, per merita & intercessionem sanctorum servorúmque Dei, quos sublimare & honorare curavimus atque curamus, hactenus nos & successores nostri regna & regiones adquisivimus, & victorias multas habuimus, deinceps summopere omnibus nobis providendum est ne pro dictis inlicitis & spurcissimis luxuriis, his, quod absit, careamus. Nam multæ regiones, quæ rerum Ecclesiarum invasiones, vastationes, alienationes, vexationésque, & sacerdotum reliquorúmque servorum Dei oppressiones vel quascunque injurias, quæ jamdicta inlicita & adulteria vel sodomiticam luxuriam vel commixtionem meretricum sectatæ fuerunt, nec in bello seculari fortes nec in fide stabiles perstiterunt. Et qualiter Dominus talium criminum patratoribus ultrices pœnas per Sarracenos & alios populos venire & servire permisit, cunctis earum gesta legentibus liquet. Et nisi nos ab his caveamus, similia nobis supervenire non dubitamus; quia vindex est Deus de his omnibus. Quapropter sciat unusquisque nobis subjectus quia qui in uno ex his repertus atque convictus fuerit, & honores, si habet, omnes perdere & in carcerem se usque ad justam emendationem atque per publicæ pœnitentiæ satisfactionem retrudi & ab omni fidelium consortio fieri alienum. Valde enim cavenda est illa fovea in quam alios cecidisse cognovimus.

De his Presbyteris qui contra Episcopos suos seculares defensores habere noscuntur.

CXLIV. Quòd illi Presbyteri qui sine Episcopo proprio arbitrio viventes seculares defensores habent contra Episcopos, & seorsum populos congregant, eorúmque erroneum ministerium non in Ecclesia sed per agrestia loca & mansiunculas agunt, & Ecclesias conturbant, tales sacerdotes vitandi & honore proprio sunt privandi, carceribúsque vel monasticæ vitæ sub pœnitentia diebus vitæ suæ tradendi, mala quæ egerunt luituri. Concil. Antioch. c. 5. Zacharias ep. 7. c. 8.

Vt cujusquam gradus Clericus sine Pontificis sui concessu nullum ad seculare judicium attrahere præsumat.

CXLV. Clericus cujuslibet gradus sine Pontificis sui permissu nullum ad seculare judicium præsumat adtrahere, nec laico quemlibet Clericum in seculari judicio liceat accusare, cùm privatorum Christianorum causas magis Apostolus ad Ecclesias deferri atque ibidem terminari præcipiat. Concil. Aurelian. III. c. 32 Gratian. 11. q. 1. c. 3. Clericum.

Vt Clerici venationes non faciant cum avibus vel canibus.

CXLVI. Vt Clerici venationes non agant, nec acceptores vel falcones habeant. V. 2. Ivo par. 13. c. 19.

Vt omni anno ministerij sui rationem Presbyteri Episcopo suo reddant.

CXLVII. Vt unusquisque Presbyter per singulos annos Episcopo suo rationem ministerij sui reddat, tam de fide catholi- V. 2. Burchard. lib. 2. c. 155.

ca,

Ivo par. 6. c. 246.

ea quàm de baptiſmo, atque de omni ordine miniſterij ſui.

Vt omnes Epiſcopi parrochias ſuas annis ſingulis circumeant.

Concil. Bracar. 2. c. 1. Burchard, lib. 1. c. 83. Ivo par. 5. c. 189.

CXLVIII. Vt ſingulis annis unuſquiſque Epiſcopus parrochiam ſuam circumeat, populúmque confirmet ac doceat, & ea quæ vitanda ſunt prohibeat, & quæ agenda ſunt utiliter agere ſuadeat.

De eo qui non coactè ſtatuta tranſgreſſus fuerit.

VI. 303.

CXLIX. Si quis ſtatuta ſupergreſſus corruperit, vel pro nihilo habenda putaverit, ſi laicus eſt, communione, ſi Clericus, honore privetur.

Vt Eccleſiarum negotia ſemper primò audiantur in cauſis.

Capitulare an. 755. c. 23.

CL. De Eccleſiarum negotiis, ut abſque dilatione ulla continuò audiantur à judice.

De Epiſcopo non uſurpando alterius fines Epiſcopi.

CLI. Ne Epiſcopus alterius Epiſcopi plebes vel fines uſurpet. *Vide infrà cap.* 175.

De non judicando vel teſtificando quemquam in ſua cauſa.

CLII. Vt nullus in ſua cauſa judicet aut teſtimonium dicat.

Vt Epiſcopus ejectus, vel ſuis carens rebus, ante plenam reſtitutionem non accuſetur; nec ille qui ſuis liberè & integerrimè fruens bonis, antequam familiariter conveniatur; neque reſpondere compellatur, niſi canonicè venerit evocatus.

Felix II. ep. 1. c. 4. Burchard. lib. 1. c. 142. & ſeqq.

CLIII. Canonica teſtante tuba didicimus quòd Epiſcopus ejectus vel ſuis rebus expoliatus nequaquam debet accuſari vel judicari antequam legaliter & pleniter reſtituatur. Si quis verò liberè ſuis Eccleſiæque ſibi commiſſæ & integerrimè fruens rebus ac honoribus, ſuper certis accuſatus fuerit criminibus, proſequi antè non licet quàm ab accuſatoribus familiariter ut ea emendare debeat ſuper quibus res agitur admonitus fuerit. Si inter ſe ſe minimè antè pacaverint, canonicè ad ſynodum convocentur, ut ab omnibus qui hæc prætermiſerint ex utraque parte publicè arguantur & corrigantur qui familiariter ſe & ſecretè corrigi noluerunt. Quòd ſi ſponte, aut aliqua neceſſitate compulſus, aut in fratrum conventu aut in quolibet loco canonicè vocatus, nec olim familiariter commonitus venerit, à nullo compellatur, antequam hæc fiant, ut reſpondeat; ſed priùs, ut prælibatum eſt, familiariter conventus, ut de ſe & de ſuis ea ſanet unde querimonia agitur. Deinde tempore in Nicænis canonibus præfixo, ut canonicè reſpondeat, ad ſynodalem convocetur conventum. Et ut Epiſcopum apud judices publicos nemo audeat accuſare, ſed aut apud Primates dioceſearum aut apud ſedem apoſtolicam; nec aliorum niſi ſuorum aut certè electorum judicum ſententia impetatur vel teneatur. Sanè ſi circa hæc ſecùs actum fuerit, viribus carere in omnibus haud dubium eſt.

Burchard. lib 1. c. 167. VII. 314.

De ſuperbis vel contumacibus Cleritis vel laicis coërcendis.

VI. 302.

CLIV. Vt Clerici qui ſuperbi vel contumaces ſunt coërceantur; ut minores, qui majoribus inrogaverunt injurias, metum habeant. Quia manifeſtum eſt illum non eſſe Dei qui humilitatem contemnit, ſed diaboli, qui ſuperbiæ inventor & princeps eſt. Vnde ſi quis tumidus vel contumelioſus extiterit in majorem natu, contemptus debet contumacia & ſuperbia in omnibus frangi.

Vt nullus Clericus vel Abbas ad judicia ſecularia ſine juſſione proprij Epiſcopi ire præſumat. Et ut nullus ſuo Epiſcopo contumax aut inobediens exiſtat.

Capitulare an. 755. c. 18. Ivo par. 6. c. 362. Gratian. 11. q. 1. c. 43. Placuit ut quiſquis.

CLV. Statutum eſt in ſynodis à ſanctis patribus ut nullus Cleritus ad judicia laicorum publica conveniat, niſi per juſſionem Epiſcopi ſui vel Abbatis, juxta canonum Carthaginenſium capitulum nonum, ubi ſcriptum eſt: *Qui, relicto eccleſiaſtico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamſi pro illo fuerit prolata ſententia, locum ſuum amittat. Hoc in criminali judicio: In civili verò perdat quod evincit, ſi locum ſuum obtinere voluerit. Cùm enim ad eligendos judices undique Eccleſiæ patet auctoritas, quia ſe indignum fraterno conſortio judicat qui de univerſa Eccleſia malè ſentiendo quidem, de ſeculari judicio poſcit auxilium, cùm privatorum Chriſtianorum cauſas Apoſtolus magis ad Eccleſiam deferri atque ibidem terminari præcipiat.* Simul & hoc ſtatutum eſt, ut nullus Preſbyter, aut Diaconus, vel Subdiaconus, aut fidelis laicus, vel quicunque regulæ mancipatur, ſuo Epiſcopo, inflatus, aut ſchiſma faciens, aut contumax vel inobediens appareat, quoniam in canonibus ſcriptum eſt: *Presbyteri & Diaconi præter Epiſcopum nil agere pertentent* Et per inobedientiam primùs homo cecidit. Quicunque verò audent evertere hujuſmodi formam quocunque modo, nec proprio ſubiciuntur Epiſcopo, ſi quidem Clerici ſunt, cano-

Capitulare I. an. 789. c. 36.

Can. 40. Apoſtolor.

num correptionibus subjacebunt; si verò laici vel monachi fuerint, communione priventur.

De Episcopis non accusandis nisi ad summos Primates: quia non omnes Metropolitani summi sunt Primates. Et hoc summopere ab eis prævideatur ne aliqua cupiditate vel invidia fiat.

Suprà c. 89. CLVI. Si quis Episcoporum accusatur, ad summos Primates causam deferat accusator; qui adtenniùs discutiant si causa pietatis hoc fiat nécne. Quòd si alicujus invidia, aut inimicitia, vel prava cupiditate, aut mala voluntate actum fuerit, nullo modo tale recipiatur negotium. Vide suprà lib. 6. c. 104. ex Concil. Tolet. XI. c. 5. Quoniam inconveniens est ut hi qui throni Dei vocantur, & immobiles esse debent, pravorum accusationibus moveantur vel perturbentur. Nam si causa pietatis agi inventum fuerit, patienter audiatur; minus ne, reiciantur, & canonicè corrigantur.

Quid de Advocato agendum sit qui in dolo vel fraude repertus fuerit.

Ivo par. 16. c. 355. CLVII. Si Advocatus in caussa suscepta iniqua cupiditate fuerit repertus, à conventu honestorum & à judiciorum communione separetur, & videat ne judicis & assertoris personam accipiat.

De his qui contra suam professionem vel subscriptionem venerunt.

V I. 304. CLVIII. Qui contra professionem vel subscriptionem suam venerit, in Concilio deponatur.

De Clericis vel monachis aut laicis conspirantibus.

I. 29. CLIX. Vt nec Clerici nec monachi nec laici conspirationem vel insidias contra pastorem suum faciant. Quòd si fecerint, canonicis subjaceant increpationibus.

De pervasoribus finium aliorum.

CLX. Si quis pervasor adprobatus fuerit, tantum spatij restituat quantum præsumpsit invadere, horum fructibus duplis.

De Presbyteris inflatis vel schisma facientibus.

V I. 305. CLXI. Si quis Presbyter contra Episcopum suum inflatus schisma fecerit, anathema sit. Quòd si superbia, quod absit, inflatus secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens sacrificium Deo obtulerit, loco amisso, anathema habeatur. Nihilominus & de civitate & congregatione in qua fuerit longiùs repellatur; ne vel ignorantes vel simpliciter viventes sempiterna fraude decipiat.

Vt Presbyteri indiscretè ab Episcopis vel ab aliis aut laicis non mittantur.

CLXII. Statutum est ut Presbyteri, sicut hactenus factum est, indiscretè per diversa non mittantur loca, nec ab Episcopis, nec ab aliis Prælatis, nec etiam à laicis; ne fortè, propter eorum absentiam, & animarum pericula & Ecclesiarum in quibus constituti sunt neglegantur officia. *Vide infrà Addit.* IV. *cap.* 7. Concil. Paris. VI. lib. 3. c. 4. Burchard. lib. 2. c. 99. Ivo par. 6. c. 176.

De criminibus definitis minimè refricandis.

CLXIII. De his criminibus de quibus absolutus est accusatus refricari accusatio non potest. *Vide infrà cap.* 291.

Paulus lib. 1. sentent. tit. 7.
Burchard. lib. 16. c. 9.
Ivo par. 16. c. 319.

De adprobanda accusatione.

CLXIV. Si quis adversarium suum ita apud judicem crediderit accusandum ut se asserat violentiam pertulisse, ad probationem rei eum convenit adtineri. Interpret. l. 3. Cod. Theod ad l. Iul. de vi publ. & priv.

De Presbyteris qui inconsultis propriis Episcopis in locis non consecratis Missas agunt.

CLXV. Si quis Presbyter inconsulto Episcopo agendam in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honorari suo contrarius extitit. V I. 306.

Vt Presbyteri in Ecclesiis inconsulto Episcopo non constituantur vel de Ecclesiis expellantur ab aliquo.

CLXVI. Sancitum est ut sine auctoritate vel consensu Episcoporum Presbyteri in quibuslibet Ecclesiis nec constituantur nec expellantur. Et si quis deinceps hoc facere tentaverit, synodali sententia districtè feriatur. I. 84. V 87. 213. V I. 166. Isaac tit. 1. c. 22. Concil. Trosl. c. 6

Quòd Dei ordinationem accuset qui Episcopo detrahit vel accusat.

CLXVII. Dei ordinationem accusat, in qua constituuntur, qui Episcopos accusat aut condemnat. Non est itaque arguendus à plebe vel à malæ conversationis aut pravæ vitæ accusandus hominibus Episcopus; sed rectores Ecclesiæ à Deo sunt judicandi. V I. 365.

De homicidiis infantum.

CLXVIII. Si quis infantem necaverit, ut homicida teneatur. Isaac tit. 2. c. 21.

De his qui rapinam fecerint, aut iter agentes adsallierint, aut domorum nocturni spoliatores fuerint, quid sit agendum.

CLXIX. Si quis ad faciendam rapinam adgreditur, aut iter agentem in præ-

diis adsallierit, aut domum alterius nocturnus spoliator intraverit, & occisus fuerit, mors latronis ipsius à nemine requiratur.

Vt judices prius capitalem non proferant sententiam quàm aut reus ipse confiteatur aut per testes innocentes convincatur.

V. 308. VI. 398. CLXX. Iudex criminosum discutiens non antè sententiam proferat capitalem quàm aut reus ipse confiteatur aut per innocentes testes convincatur. Si in majoribus personis crimen objectum fuerit, Principis est expectanda sententia.

De Episcopis, si in reatum incurrerint, quid agendum sit.

CLXXI. Si quis Episcopus à quoquam impetitur, vel ille aliquam quæstionem retulerit, per Episcopos judices causa finiatur, sive quos eis Primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu delegerint. *Vide infrà cap.* 178.

Codex can. Eccl. Afric. c. 120.
Concil. Trosl. in præfat.
Burchard. lib. 1. c. 145.
Ivo par. 5. c. 258. & par. 16. c. 309.

De his qui viduas vel virgines inconsulto Episcopo velare præsumunt.

Concil. Paris. VI. lib. 1. c. 40. & 41. Burchard. lib. 8. c. 33. Ivo par. 7. c. 52. CLXXII. Statutum est viduas inconsultis Episcopis velari non debere. Simul & hoc constitutum est, ut si quispiam Presbyterorum deinceps hujus constitutionis normam contumaciter transgressor extiterit, scilicet ut aliquas viduas inconsulto Episcopo velare præsumpserit, gradus sui periculum incurrat. Similiter & de puellis virginibus à Presbyteris non velandis statutum est ut si quis hoc facere tentaverit, tamquam transgressor canonum damnetur.

De accusato Episcopo; si comprovinciales suspectos habuerit, ut Romanum appellat Pontificem.

Gratian. 2. q. 6. c. 16. Quotiens Episcopi. CLXXIII. Placuit ut quandocunque Episcopus accusatur, si comprovinciales aut vicinos suspectos habuerit, sanctæ & universalis Romanæ Ecclesiæ appellet Pontificem, ut ab eo quicquid justum & Deo placitum fuerit terminetur.

De reis ad Ecclesiam vel altaria earum confugientibus, ut non abstrahantur.

CLXXIV. Vt eos timoris necessitas non constringat circa altaria manere & loca veneratione digna polluere, depositis armis qui fugerint. Quòd si non deposuerint, sciant se armatorum viribus extrahendos. Et quicunque eos de porticibus & de atriis & de hortulis, de balneis vel de adjacentiis Ecclesiarum abstrahere præsumpserit, capite puniatur.

De non usurpandis plebibus alienis, & de non gravando Episcopo.

CLXXV. Vt nullus Episcopus alterius Episcopi plebes usurpet, aut alium conculcet Episcopum vel supergrediatur, aut aliquod ei incommodum in sua parrochia vel alicubi faciat. Conc. Carthag. 3. c. 20. Decreta Celest. 1. c. 17.

De his qui in recta fide suspecti sunt in accusationem sacerdotum vel testimonium non suscipiendis.

CLXXVI. Vt omnes qui in fide Christi catholica suspecti sunt, in accusatione sacerdotum vel testimonio humano dubij habeantur, nec recipiantur. Fabian. ep. 2. Burchard. lib. 1. c. 172.

Quid sint delatores, vel quid de eis faciendum sit.

CLXXVII. Delatores dicuntur qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impetunt alienum. Qui si convicti fuerint, continuò strangulentur. Servus si super dominum fuerit delator, etiamsi objecta probaverit, puniatur. Interpret. l. 2. & 13. C. Theod. de petitionib.

De Episcoporum causa per Episcopos judices terminanda.

CLXXVIII. Si quis Episcopus à quoquam impetatur, vel ille aliquam quæstionem retulerit, per Episcopos judices causa finiatur, sive quos eis Primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu delegerint. Suprà c. 171.

Vt nullus occultas nuptias aut raptum faciat, vel quam propinquus habuit ducat uxorem; sed dotatam, & à parentibus traditam, per benedictionem sacerdotum accipiat, qui vult nubere, uxorem.

CLXXIX. Sancitum est ut publicæ nuptiæ ab his qui nubere cupiunt fiant: quia sœpe in nuptiis clam factis gravia peccata tam in sponsis aliorum quàm & in propinquis sive adulterinis conjugiis &, quod pejus est dicere, consanguineis adcrescunt vel adcumulantur. Ex his autem procreari solent cœci, claudi, gibbi, & lippi, sive alij turpibus maculis aspersi. Et hoc ne deinceps fiat omnibus cavendum est. Sed priùs conveniendus est sacerdos in cujus parrochia nuptiæ fieri debent in Ecclesia cotam populo. Et ibi inquirere unà cum populo ipse sacerdos debet si ejus propinqua sit annon, aut alterius uxor, vel sponsa, vel adultera. Et si licita & honesta omnia pariter invenerit, tunc per consilium & benedictionem sacerdotis & consultu aliorum bonorum hominum eam sponsare & legitimè dotare debet. Scribit namque de legitimo matrimonio beatus Isaac tit. 5. c. 6. Concil. Trosl. c. 8.

Burchard. lib 9. c. 2. Ivo par. 8. c. 240. Gratian. 30. q. 5. c. 4. Qualis.

Augustinus ita: *Talis esse debet quæ uxor habenda est, ut secundùm legem sit casta in virginitate, & dotata legitimè, & à parentibus tradita sponso, & à paranymphis accipienda. Et ita secundùm legem & evangelium publicis nuptiis honestata, in conjugio licitè sumenda; & omnibus diebus vitæ suæ, nisi ex consensu & causa vacandi Deum, nunquam propter hominem separanda. Et si fornicata fuerit, & vir ejus voluerit, dimittenda; sed, illa vivente, altera non ducenda. quia adulteri regnum Dei non possidebunt. & pœnitentia illi accipienda. Nolite vos, viri, habere uxores quarum priores mariti vivant. Adulterina enim sunt ista conjugia.* Et hoc, ut diximus, omnino providendum est, ne ejus sit propinqua; quia scriptum est: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus.* (Levit. 18.) Similiter scriptum est: *Cum uxore proximi tui non coibis, nec seminis ejus commixtione maculaberis.* (Ibid. 20.) Et in decretalibus Papæ Gregorij legitur: *Si quis Diaconam, aut monacham, aut commatrem spiritalem, aut fratris uxorem, aut neptam, aut novercam, aut nurum suam, aut consobrinam, aut de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema sit. Et responderunt omnes tertiò: Anathema sit. Item. Si quis viduam rapuerit vel furatus fuerit in uxorem, vel consentientes ei, anathema sit. Et responderunt omnes tertiò: Anathema sit. Si quis virginem, nisi desponsaverit eam, rapuerit vel furatus fuerit in uxorem, vel consentientes ei, anathema sit. Et responderunt omnes tertiò: Anathema sit.* Et alibi in canonibus præceptum est ut nemo usque ad finitatis lineam ex propinquitate sui sanguinis connubia ducat, neque virginibus sine benedictione sacerdotis quis nubere præsumat. Oppidò enim ista omnia cavenda sunt ne fiant. Sed postquam ista omnia probata fuerint, & nihil impedierit, tunc si virgo fuerit, cum benedictione sacerdotis, sicut in Sacramentario continetur, & cum consilio multorum bonorum hominum, publicè & non occultè ducenda est uxor; ut boni ex eis filij Domino miserante procreentur, & non tales sicut superiùs dictum est.

Gregor II. in synodo Rom. 1. Halitgar. lib. 4. c. 22. Regino lib. 2. c. 186. Burchard. lib. 7. c. 22. 23. Ivo par. 9. c. 58. & seqq. Gratian. 35. q. 2. c. 5. Si quis virginem.

Quòd excommunicati à sacerdote, antequam canonicè reconcilientur, non possint majores natu accusare.

Isaac tit. 9. c. 8.

CLXXX. Vt excommunicatus à sacerdote, quandiu in ipsa est excommunicatione, majores natu vel Episcopos accusare non præsumat. Quòd si præsumpserit, non recipiatur; sed aut majori excommunicationi subjaceat, aut ab Ecclesia pellatur.

De homicidis, maleficis, veneficis, convictis, appellare volentibus, non audiendis.

Interpret l. 2. C. Theo. quor. appellat. non recipiantur. Ivo par 16. c. 226. 315.

CLXXXI. In civilibus causis vel levioribus criminibus legibus dilatio præstanda est. Homicidæ, adulteri, malefici, venefici, convicti, si appellare voluerint, non audiantur.

Quòd Presbyteri, Diaconi, & reliqui Clerici sine jussione sui Pontificis nihil agere debeant.

Can 40. Apostol.

CLXXXII. Vt Presbyteri vel Diaconi sine conscientia Episcoporum suorum nihil agant.

De his qui virgines opprimunt aut rapiunt. Et de aliorum sponsis raptis.

Concil. Vvormat. c. 77. Concil. Trosl. c. 8. Halitgar. lib. 4. c. 17.

CLXXXIII. Statutum est ne oppressio virginum aut viduarum vel raptus ab ullis hominibus de puellis aut viduis fiat. Scriptum est namque in canonibus, in Concilio Chalcedonensi: *Eos qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi, cooperantes & conhibentes raptoribus decrevit sancta synodus, si quidem Clerici sunt, decidant à gradu proprio; si verò laici, anathematizentur.* Quibus verbis apertè datur intellegi qualiter hujus mali auctores damnandi sint, quando participes & conhibentes tanto anathemate feriuntur, & quòd juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare nullatenus possunt. De desponsatis quoque puellis & postea ab aliis raptis in canonibus Ancyrani Concilij legitur ita: *Desponsatas puellas & postea ab aliis raptas placuit erui & eis reddi quibus antea fuerant desponsatæ, etiamsi eis à raptoribus vis inlata constiterit.* Proinde statutum est à sacro conventu ut raptor publica pœnitentia multetur. Rapta verò, si eam sponsus recipere noluerit, & ipsa eidem crimini consentiens minimè fuit, licentia nubendi alij non negetur. Quòd si illa consensit, simili sententiæ subjaceat. Quòd si post hæc se jungere præsumpserint, utrique anathematizentur.

Vide suprà lib. 3. c. 98. & seq.

De accusatoribus in judicium præsentandis, & accusatis non modicum spatium accipiendis ad abluenda crimina.

Capitula Angilramni c. 22.

CLXXXIV. Nemo debet judicari aut damnari priusquam accusator præsens habeatur, & spatium non modicum defendendi accipiat accusatus ad abluenda crimina.

De Clericis nullo fiſcali aut publico ſubdendis officio.

CLXXXV. Vt Clerici nullo fiſcali aut publico ſubdantur officio; ſed liberi ab omni humano ſervitio, Eccleſiæ deſerviant.

Vt nullus ſacerdos feminam ſecum habitare permittat, aut cum eis frequentare præſumat.

V. 92. CLXXXVI. Sancitum eſt de Preſbyteris qui feminas ſecum indiſcretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis ſuſpicione denotantur, ut ſi deinceps admoniti non ſe correxerint, velut contemptores ſacrorum canonum canonica invectione feriantur.

De teſtibus vel accuſatoribus qui cum inimicis morantur in ſacerdotum accuſatione non recipiendis.

Concil. Rom. V. ſub Symmacho. Gratian. 3 q. 5. c. 5. *Accuſatoribus.*

CLXXXVII. Non ſunt illi teſtes ſuſcipiendi, neque accuſatores, qui cum inimicis morantur, vel quos ipſi de domo produxerint: quia corrumpunt mores bonos conloquia mala. *Vide ſuprà cap.* 101.

De teſtibus non recipiendis qui Chriſtianæ religioni infeſti extiterint.

CLXXXVIII. Vt teſtandi licentia denegetur qui Chriſtianæ religionis & nominis dignitatem neglexerint.

De peregrinis Epiſcopis piè recipiendis.

CLXXXIX. Vt peregrino Epiſcopo locus ſacrificandi detur.

Concil. Arelat. I. c. 19.
Burchard. lib. 1. c. 116.
Ivo par. 5. c. 216.

Vt inlicitus acceſſus feminarum ad altare non fiat, aut ullæ feminæ vaſa ſacra aut corpus & ſanguinem Domini contractare præſumant.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 45. Iſaac tit. 11. c. 23.

CXC. Statutum eſt ut inlicitus feminarum acceſſus ad altare non fiat; quia contra omnem auctoritatem divinam & canonicam inſtitutionem eſt feminas ſanctis altaribus ſe ultro ingerere, aut ſacrata vaſa impudenter contingere, ſive indumenta ſacerdotalia Preſbyteris miniſtrare, aut corpus & ſanguinem Domini contingere populiſque porrigere. quod omni ratione & auctoritate caret. & ne ulteriùs fiat omnimodis prohibitum eſt. Et quæcunque feminæ deinceps hoc facere præſumpſerint, judicio canonico uſque ad ſatisfactionem ſubdantur. Quòd autem mulieres ingredi ad altare non debeant in Concilio Chalcedonenſi & in decretis Gelaſij Papæ copioſiſſimè invenitur. *Vide ſuprà lib.* 1. *cap.* 17.

Concil. Laodic. c. 44. Decreta Gelaſ. c. 16.

De accuſatis ſacerdotibus, ut non priùs in judicium decidant quàm accuſatores ſecundùm canonicas & regulares ſanctiones pleniter inquirantur.

CXCI. Si quis criminatur, non antè judicio decidat quàm accuſator pertentetur atque ſecundùm legem & canonicam ſententiam exquiratur. Quòd ſi indigna ad accuſandum perſona inveniatur, ad accuſationem non admittatur. Quia indignum eſt ut vita innocentis ulla maculetur pernicie.

Concil. Tolet. VI. c. 11. Concil. Tull. an 859. tit. 3. Burchard. lib. 16. c. 5. Gratian. 3. q. 9. c. 9. *Dignum.*

De violatoribus ſepulchrorum.

CXCII. Qui ſepulchra violaverint puniantur, tam ingenui quàm ſervi. Si major perſona in hoc ſcelere fuerit deprehenſa, amiſſa medietate bonorum ſuorum, perpetua notetur infamia. Si Clericus, depoſitus omni honore clericali, perenni exilio deputetur. Si judex hoc perſequi aut implere diſtulerit, facultatibus & honore privetur. Et quicunque hoc ſcelus accuſare voluerint, licentia tribuatur. Iſaac tit. 11. c. 24.

Vt ſacerdotes ſuam non relinquant Eccleſiam.

CXCIII. Vt ne quis qualibet neceſſitate ſuam relinquat Eccleſiam.

De Presbyteris gradum amittentibus, quia de eo deteriorari ſolent ut filij Belial efficiantur, quid agendum ſit.

CXCIV. Sancitum eſt de Preſbyteris gradum amittentibus ut unuſquiſque Epiſcoporum tam per ſe quàm & per miniſtros ſuos vitam & converſationem morúmque emendationem eorum cognoſcat, eóſque canonicæ pœnitentiæ ſubdere non neglegat, juxta quod in Concilio Cæſarienſi titulo primo ſcribitur: *Presbyter, ſi uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, ampliùs pelli debet & ad pœnitentiam redigi.* Nonnulli enim, amiſſo gradu, adeo filij Belial efficiuntur ut nec publicis, quia fas non eſt, nec canonicis, propter incuriam & neglegentiam rectorum, legibus conſtringantur.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 35. Concil. Neocæſar. c. 1.

De laicis de religione diſputandi præſumentibus.

CXCV. Nulli egreſſo ad publicum diſceptandi de religione, vel tractandi, vel conſilij aliquid deferendi, vel majores natu accuſandi pateſcat occaſionis aditus. Si quis poſthac contra hæc veniendum crediderit vel inſiſtere motu peſtiferæ perſuaſionis tentaverit, competenti pœna & digno ſupplicio coërceatur.

L. 2. Cod. Theod. de his qui ſuper relig. contend.

De his qui falsa Principum rescripta detulerint. Et de nonnullis aliis causis.

Paulus lib. 2. sentent. tit. 23. Ivo par. 5. c. 288.

CXCVI. Qui falsa Principum rescripta detulerint, ut falsarij puniantur. Qui falsum nesciens allegavit, falsi pœna non teneatur. In caput domini patronive nec servus nec libertus interrogari potest. Vt prægnantem nemo torqueat. Qui de se confessus est, super alium credi non potest.

De his qui falsa fratribus intulerint quid agendum sit.

VI, 314.

CXCVII. Eos qui falsa fratribus capitalia objecisse convicti fuerint, placuit eos usque ad exitum non communicare & infames semper existere.

Concil. Arelat. 1. c. 14.
Concil. Arelat. 2. c. 24.
Regino lib. 1. c. 337.
Burchard. lib. 16. c. 34.
Gratian. 3. q. 10. c. 2. *Eos qui.*

Vt nullus de alterius Presbyteri parrochia populo persuadere audeat ut, relicta propria parrochia, ad suam Ecclesiam conveniant, aut sibi eorum decimas dent.

Capitulare Theodulfi c. 14.

CXCVIII. Statutum est ut nullus Presbyter fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius Presbyteri parrochia persuadeat ut ad suam Ecclesiam, relicta propria Ecclesia, conveniant, & suas decimas sibi dent. Sed unusquisque sua Ecclesia & populo sit contentus; & quod sibi non vult fieri, alteri nequaquam faciat, juxta illud evangelij: *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, hæc eadem facite illis.* Quisquis autem contra hæc constituta venerit, aut hæc infrangere tentaverit, tanquam contemptor, gradus sui periculo subjacebit.

Matth. 7.

Quòd laicis de viris Deo dicatis vel ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi nulla sit adtributa facultas.

Ivo par. 7. c. 90. Capitula Herardi c. 64.

CXCIX. De viris Deo dicatis vel ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi nulla legitur laicis, quamvis religiosis, umquam adtributa facultas. *Vide suprà lib. 5. cap. 403. & infrà cap. 393. hujus libri.*

De his qui in blasphemiam alterius aliquam scripturam vel cantica composuerint vel cantaverint.

Capitulare an. 744. c. 33. Ivo par. 4. c. 156. Concil. Eliberit. c. 52.

CC. Hi qui in blasphemiam alterius cantica composuerint, vel qui cantaverit ea, extra, ordinem vindicetur. Nam lex exiliari jubet eos qui libellos famosos excogitant aut proponunt. Notatur infamia quicunque, dum appellat judicem, convitium dixerit. Non tantùm is qui maledictum aut convitium dixerit famosus efficitur, sed & is cujus consilio factum esse patuerit.

Quid de Sacerdotibus vel Levitis de se crimen confitentibus agendum sit.

CCI. Vt Sacerdos vel Levita qui de se crimen aliquod confitetur, deponatur.

Vt nullus Presbyter pœnitentes inconsulto Episcopo reconciliare audeat. Et ut omnes publicè pœnitentes in Cœna Domini ad Episcopum proprium conveniant, ut ab eo canonicè absolvantur vel dijudicentur.

CCII. Statum est & in sanctis canonibus prohibitum ut nullus Presbyter pœnitentem publicè inconsulto Episcopo reconciliare præsumat, nisi morte fortè periclitantem, sed omnes publicè pœnitentes quinta feria ante Pascha, quæ est Cœna Domini, ad civitatem in cinere & cilicio in præsentiam Episcopi prostrato vultu conveniant, & ibi ab Episcopo canonicè & ordinabiliter, sicut in Sacramentario & in Romano Ordine continetur, reconcilientur atque dijudicentur, consolenturque, & prædicentur quid deinceps agere, quidve vitare debeant instruantur, atque insuper divinis precibus per manus impositionem Episcopi sanentur. Nullo namque tempore Presbytero in publica Missa pœnitentem reconciliare sine licentia Episcopi concessum est. Si quis hoc facere præsumpserit, canonica correctione multetur.

Isaac tit. 1. c. 34.

De Clericis vel laicis qui suo Episcopo calumniator extiterit.

CCIII. Si quis Clericus vel laicus exprobrator vel calumniator suo Episcopo extiterit, ut homicida habeatur.

De causis in judicio convincendis. Et de sententia adversùs absentes infirmanda. Et de causis in judicio non revolvendis. Et ut absentes non damnentur. Et quòd absentes per alium nec accusare nec accusari possint.

CCIV. Convinci nemo potest judicio sine testibus aut scriptura. Sententia absente parte alia à judice data nullam obtinet firmitatem. Causa inter præsentes judicata post decennium revolvi non potest, nec inter absentes post vicennium. In causa capitali absens nemo damnetur. Neque absens per alium accusatotem accusari potest.

Ivo par. 16. c. 306.

Quid de delatoribus fidelibus agendum sit.

CCV. Delator si quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit præscriptus vel interfectus, placuit eum

nec in finem accipere communionem.

Concil. Eliberit c. 73.
Gregorij III. judicia c. 12.
Burchard. lib. 6. c. 27.
Ivo par. 10. c. 156.
Gratian. 5. q. 6. c. 6. *Delator.*

De sacerdotibus vel Clericis qui per pecunias aliorum sacerdotum Ecclesias aut beneficia subripiunt vel subvertunt.

Regino lib. 1. c. 240. Burchard. lib 3. c 114. Ivo par. 3. c. 90. Gratian. 7. q. 1. c. 33. *Sancitum.*

CCVI. Sancitum est atque omnibus prohibitum ut si quis Presbyter præventus fuerit alicui Clerico aut laico munera dare aut aliquam pecuniam tribuere ut alterius Presbyteri Ecclesiam subripiat, pro hac cupiditate seu rapina turpis lucri gratia deiciatur à clero & alienus existat à regula. Nam si pro misericordia Episcopo placuerit longo tempore eum pœnitendo quæ gessit in carceris ærumna recludere & usque ad satisfactionem ibi retinere, liceat. Et postea si se correxerit, & alia deinceps minimè se facere promiserit, humaniùs erga eum agere poterit, si voluerit, & ipse dignus inventus fuerit.

Vt seculares de viris Deo dicatis Ecclesiæque facultatibus ad se nihil putent pertinere præter reverentiam tantùm.

Hincmar. Laudun in epist. ad Rem. pag. 614. Burchard. lib. 8. c. 71. Ivo par. 7. c. 89.

CCVII. Synodali decreto sancitum est ne laici vel seculares de viris Deo dicatis Ecclesiæque facultatibus aliquid ad se putent vel præsumant præter reverentiam pertinere, quorum quarúmque sacerdotibus disponendi indiscusè à Deo cura commissa docetur. Si quis contra hæc venire præsumpserit*, anathemate feriatur.

De servis dominorum facinora confessis non audiendis.

Ivo par. 16. c. 59.

CCVIII. Si servi facinora dominorum confessi sunt, nullo modo audiantur, nisi fortè eos reos deferant majestatis.

Quid de hominibus qui pauperes expoliant, & admonente Episcopo non reddiderint, agendum sit.

VI. 319. Add. IV. 55.

CCIX. Si quis potentum quemlibet expoliaverit, & admonente Episcopo non reddiderit, excommunicetur.

De his qui sine jussione Episcopi judices seculares adeunt, aut sine licentia & litteris Episcopi sui proficiscuntur. Et de laicis Ecclesiis vel Clericis calumniam facientibus.

VI. 154. 158.

CCX. Sancitum est ut Presbyter vel Diaconus, sive quilibet Clericus regulæ subjectus, inconsulto Episcopo ad judicem secularem non pergat. Necnon & hoc sancitum est, ut sine epistola Episcopi sui non liceat Clericum vel monachum proficisci. Et alibi in canonibus legitur ita: *Presbyter aut Diaconus vel Clericus sine antistitis sui epistolis ambulans, communionem ei nullus impendat.* Simúlque statutum est ut si quis secularium per calumniam Ecclesiam aut Clericum fatigare tentaverit, & convictus fuerit, ab Ecclesiæ liminibus & catholica communione, nisi dignè pœnituerit, coërceatur.

De laicis vitiosis à Clericis, nisi sponte voluerint, non recipiendis.

Fabian. ep. 2. c. 2. Burchard. lib 2. c. 203. Ivo par. 6. c. 277.

CCXI. Omnes Episcopi in tertia sessione adclamaverunt: Sanè dignum est ut sicut Sacerdotes vel Clericos sua in accusatione vel secularibus judiciis laici non recipiunt, ita ipsi sacerdorum vel Clericorum accusationibus seu ecclesiasticis negotiis nisi sponte non recipiantur: quoniam inconveniens est ut hi qui hos respuunt, ab his recipiantur.

Vt hi qui sponte hominem occidere voluerint, & non potuerint perpetrare, ut homicidæ habeantur.

Ivo par. 10. c. 46.

CCXII. Qui hominem voluntariè occidere voluerit, & perpetrare non potuerit, ut homicida punietur.

De Clericis qui à suis recedunt Episcopis.

Capitula Angilramni c. 66.

CCXIII. Vt nullus Clericus ab Episcopo suo recedat & ad alium se transferat.

Vt nulli sacerdotes eorum decimas aut aliquid de rebus vel facultatibus Ecclesiæ sine licentia proprij Episcopi vendere præsumant.

CCXIV. Statutum est ut nullus Presbyter vel Diaconus eorum decimas vel aliquid de rebus Ecclesiæ sine consilio proprij Episcopi inreverenter vendere præsumat; quia in canonibus decretum est ita: *Placuit ut Presbyteri vel Diaconi non vendant rem Ecclesiæ ubi sunt constituti, nescientibus Episcopis suis.* Et ne deinceps fiat cavendum est, sicut à quibusdam in aliquibus locis impudenter factum audivimus, eò quòd quidam sacerdotes, antequam messes maturæ vel collectæ essent, eorum decimas vendere causa ebrietatis tentaverunt. quod ne deinceps fiat pariter omnes inhibemus; sed ut priùs cum gratiarum actione à sacerdotibus recipiantur. Et si necessitas fuerit pro restauratione Ecclesiarum vel pro redemptione captivorum eas vendere, cum consilio proprij Episcopi & aliorum bonorum sacerdotum hoc faciant; ne qualibet occasione occultè & sine testimonio fraudenrut oblationes fidelium; & unde pauperes recreari debent, vel Ecclesiæ restaurari, seu Clerici

V. 31. VI. 58. VII. 271.

vivere, sive Episcopi recipi, hospites & peregrini pasci ac venerari, Presbyteri vel Diaconi aut quilibet fidelium in suis nimiis potationibus vel comessationibus seu carnalibus desideriis, quæ multis modis aguntur, inflectere non præsumant, sed in prædictis rebus eas fideliter subministrent; & sciant se non suarum sed dominicarum rerum esse dispensatores. Propterea quasi dominicas res fideliter eas conservare & utiliter dispensare Domini sacerdotes oportet. Et si, quod absit, aliter fecerint, canonica invectione districtè feriantur.

Stephan. 1. ep. 2. Ivo par. 16. c. 357. Vide Gratian. 3. q. 4.

De anathematis hominibus repellendis.

CCXV. Omnium anathematum vox in accusatione vel testimonio aut humano judicio penitùs non audiatur, nec hi accusare quemquam permittantur. Sed si quis anathematis pœnam parvi duxerit, aut in insulam religetur, aut exilio deputetur, ne possit Ecclesiam Dei ejúsque famulos perturbare.

De sententia adversùs absentes vel minores judicata non valenda.

CCXVI. Adversùs absentes vel minores sententia judicata non valebit.

Quid de Clericis qui in seditione arma portaverint faciendum sit.

Conc. Tolet. 4. c. 45. Regino lib. 2. c. 167. Gratian. 23 q. 8. c. 5. *Clerici.*

CCXVII. Clerici qui in quacunque seditione arma volentes sumpsisse reperti fuerint, amisso ordinis sui gradu in monasterio pœnitentiæ contradantur.

De his qui inebriantur, ut à communione, nisi se correxerint, suspendantur, aut corporali supplicio subdantur.

Capitulare II an. 803. c. 3.

CCXVIII. Sancitum est ut à Presbyteris vel Diaconibus seu à reliquis Clericis omni modo vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Itaque eum quem ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut quadraginta dierum spatio à communione statuimus submovendum aut corporali subdendum supplicio. *Vide infrà cap.* 270.

Quid de his Ecclesiæ judicibus faciendum sit qui absentes judicare præsumunt.

CCXIX. Caveant judices Ecclesiæ ne, absente eo cujus causa ventilatur, sententiam proferant; quia irrita erit, immo & causa in synodo profectò dabitur. *Vide suprà lib.* 6. *cap.* 363.

Concil. Carthag. 4. c. 30.
Capitula Angilramni c. 53.
Burchard. lib. 16. c. 14.
Ivo par. 6. c. 319.
Gratian. 3. q. 9. c. 2. *Caveant.*

De his qui apud extraneos judices causam suam proponunt. Et de his qui prius in proprio foro non jurgaverint. Et de judicibus qui sua negligentia causas differunt.

CCXX. Si quis alium crediderit accusandum, apud provinciæ illius judicem negotium suum proponat; & omnem jacturam litis incurrat qui non antè in proprio foro jurgaverit. Quòd si per negligentiam judicis causa definita non fuerit, tantum eum fisco nostro jubemus exsolvere quantum res ipsa de qua agitur valuisse cognoscitur. Et qui consilus suis adhærent, exilio deputentur. L. 4. & 6. Cod. Theo. de jurisdic.

Quòd ruinis miserorum oppidò succurrendum sit.

CCXXI. Occurrere certè miserorum ruinis debet subsidio unusquisque, quò valeat ex relevatione alienæ vindictæ à se Dei removere vindictam. Libat enim Domino prospera qui ab afflictis pellit adversa. Conc. Tolet. VIII c. 2. Capitula Angilramni c. 69.

Quid de vaticinatoribus falsis agendum sit.

CCXXII. Ut vaticinatores, qui se futura scire dicunt, cæsi de civitate jactentur. Ivo par. 11. c. 24 49.

Quòd in metropolitana sede, tempore quo omnes elegerint comprovinciales Episcopi, ad synodum faciendam sit conveniendum.

CCXXIII. Placuit definiri ut paternis institutionibus obsequentes in metropolitanam sedem, tempore quo omnes comprovinciales elegerint Pontifices, ad synodum faciendam devotis studiis conferantur. VT 325.

Quid de Episcopo qui alium conculcare vel calumniari aut injuriare præsumpserit Episcopum faciendum sit.

CCXXIV. Ut nullus Episcopus alium Episcopum conculcet, cúmque calumniare vel injuriare præsumat. Quòd si fecerit, gradus sui periculo subjacebit. VT. 318. 400.

Ut nullus Presbyter in Ecclesia benedictiones publicas super populum fundere aut altare consecrare vel reconciliare præsumat.

CCXXV. Statutum est ut Presbyteri benedictionem in Ecclesia super plebem fundere, aut altare consecrare aut reconciliare, aut submovere vel collocare, ullo modo non præsumant. Simul & hoc statutum est, ut altare erigere, vel de loco in locum transmutare, ut à quibusdam factum audivimus, sine Episcopi sui licentia vel consilio, cujus est & ipsum altare consecrare & post motionem vel violationem reconciliare, Presbyteri non pertentent.

Concil Agath. c. 44. Conc. Bracar. 1. c. 19. Capitula Herardi c. 105. Gratian. 26. q. 6. c 3. *Ministrare.*

tent. Quòd ſi alitet fecerint, gradus ſui periculo ſubjacebunt.

Vt abſentibus quod ablatum eſt pleniter reſtituatur.

Interpret l. 4. Cod. Theod. un. de vi.

CCXXVI. Propter abſentes legem volumus iterare, ut quicquid fuerit eis à qualibet perſona ablatum, totum amicis eorúmque proximis vel ſervis, cùm judicem interpellaverint, ſine dilatione reddatur; ut res quas diſcedens dominus in ſua proprietate dimiſit, integrè ab actoribus domini, quocunque ſedeat, vindicentur. Quæcunque autem in militia conſtitutis vel abſentibus pervaſa fuerint, ſine aliqua jubemus dilatione reſtitui.

Vt ea quæ ad perpetuam utilitatem ſunt inſtituta, inconvulſa permaneant.

VI. 328.

CCXXVII. Quæ ad perpetuam utilitatem ſunt inſtituta, nulla commutatione varientur; nec ad privatum trahantur commodum quæ ad bonum ſunt commune præfixa. Et manentibus terminis quos ſtatuerunt patres, nemo damnet alienum; ſed intra fines proprios atque legitimos, prout quis voluerit, in latitudine ſe caritatis exerceat.

De neglegentibus officia divina & non venientibus ad matutinalia vel veſpertinalia ſive reliqua divina officia.

Conc Tolet 1. c. 5. Martin. Bracar. c. 63 Burchard. lib. 2. c. 152. Ivo par. 6. c 245. Gratian di. 92. c. 9. Si quis Presbyter.

CCXXVIII. Sancitum eſt ut ſi quis Presbyter vel Diaconus aut quilibet Clericus Eccleſiæ deputatus, ſi intra civitatem fuerit, aut in quolibet loco in quo Eccleſia eſt, & ad quotidianum pſallendi ſacrificium matutinis vel veſpertinis horis ad Eccleſiam non convenerit, deponatur à clero; ſi tamen caſtigatus veniam ab Epiſcopo per ſatisfactionem noluerit promereri.

De his qui in captivitatem ducti ſunt quid agendum ſit.

Interpret. l. 1. Cod. Theod. de poſtliminio.

CCXXIX. Quicunque neceſſitate captivitatis ducti ſunt, & non ſua voluntate ſed hoſtili deprædatione ad adverſarios tranſierunt, quæcunque in agris vel in mancipiis antè tenuerunt, ſive à fiſco poſſideantur, ſive aliquid ex his per Principem cuicunque datum eſt, ſine ullius contradictione perſonæ tempore quo redierint vindicent ac præſumant; ſi tamen cum adverſariis non ſua voluntate fuerint, ſed captivitate ſe detentos eſſe probaverint.

Quòd contra caput non ſit ſurgendum.

CCXXX. Contra caput, etiamſi faciendum ſit, non libenter admittimus.

Vt Presbyteri per ſingulas hebdomadas, ſicut ab Epiſcopo, vel ab illo qui conſtitutus eſt ab eo, vocantur, ad civitatem conveniant, abſque ulla dilatione, diſcendi gratia.

CCXXXI. Statutum eſt ut omnes Preſbyteri parrochiæ ad civitatem per turmas & per hebdomadas ab Epiſcopo ſibi conſtitutas conveniant diſcendi gratia, ut aliqua pars in parrochiis Preſbyterorum remaneat, ne populi & Eccleſiæ Dei abſque officio ſint, & aliqua utilia in civitate diſcant, ut meliores ad parrochias demum & ſapientiores atque populi utiliores abſoluti revertantur. Et ibi ab Epiſcopo, id eſt, in civitate, ſive à ſuis bene doctis miniſtris bono animo inſtruantur de ſacris lectionibus & divinis cultibus & ſanctis canonibus, ſive de baptiſmatis ſacramentis, atque Miſſarum ſolemniis & precibus, & de reliquis officiis omnibus ſibi neceſſariis pleniter & diſtinctè ac ſingillatim imbuantur. Et omnia quæ illi per parrochias docere, prædicare, ac facere debent, eos Epiſcopus & ſui bene docti miniſtri veraciter & diſcretè doceant, ut quid facere vel quid vitare debent ſciant; quatinus eorum vitam bene & condignè atque inreprehenſibiliter ducant, & aliis bene vivendo bonum exemplum abſque ulla offenſione præbeant, & eorum miniſteria ſapienter & rationabiliter adimpleant, ut in nullam, quod abſit, offenſionem incidant, ſed Dei gratiam promereri valeant.

Quid de convictis in judicio de evidenti violentia faciendum ſit.

CCXXXII. Convictus in judicio de evidenti violentiæ crimine, reus capite puniatur. Interpret l. 1. Cod. Theod ad l. Iul. de vi publ. & priv.

Vt ſacerdotes de incognitis rebus nihil judicare præſumant.

CCXXXIII. Nos, qui ſacerdotum Domini matura volumus eſſe judicia, nihil poſſumus de incognitis rebus in cujuſquam partis præjudicium definire priuſquam univerſa quæ geſta ſunt veraciter audiamus. VI. 332.

De his qui relinquunt eccleſiaſtica officia & ad ſeculares confugiunt. Et de Clericis furtum Eccleſiæ facientibus. Sive de Clericis comam nutrientibus vel habitum aut veſtimenta clericalia mutantibus.

CCXXXIV. Sancitum eſt ut quiſquis Clericus, relicto officio ſuo, propter diſtrictionem ad ſecularem quemlibet confugerit, & is ad quem recurrit ſolatium ei defenſionis impenderit, cum eodem Eccleſiæ de communione pellatur. VI 145.

Simúlque ſancitum eſt ut ſi quis Clericus furtum Eccleſiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.

Concil. Agath. c. 5.
Regino lib. 2. c. 270. & ſeq.
Burchard. lib. 11. c. 64.
Gratian. 13. q. 2. c. 11. *Clerici vel ſeculares.*

Concil. Agath. c. 20. Capitulare an. 744. c. 4. Gratian di. 23. c. 22. *Clerici.* Simili modo decretum eſt ut Clerici qui comam nutriunt, ab Archidiacono, etiamſi noluerint, inviti detondantur. Veſtimenta verò vel calceamenta eis, niſi quæ religionem deceant, uti aut habere non liceat.

De ſervis inſciis vel conſciis dominis violentiam facientibus, & qualiter hæc corrigantur.

Interpret. l. 4. Cod. Theod. ad l. Iul. de vi publ. & priv. CCXXXV. Servi ſi inſcio domino conſeſſi vel convicti fuerint violentiam commiſiſſe, addicti tormentis gravibus puniantur. Si verò jubentibus dominis violentiæ crimen admiſerint, domini qui inlicita præceperunt notantur infamia, & nobilitatis vel honoris ſui dignitatem renerenon poſſunt. Servi autem qui talibus dominorum juſſionibus paruerunt, in metallo detrudantur. Ceterùm non liceat judicibus diſcuſſionem violentiæ differre vel dimittere vel donare. Si autem probaverint violentiam, & non ſtatim vindicaverint, noverint ſe periculum ſubituros. Viles autem perſonæ quæ frequenter admiſiſſe violentiam comprobantur, conſtituta legibus pœna ſuprafcripta omnimodis feriantur.

Qualiter deſides vel neglegentes curandi ſint.

VI. 339. CCXXXVI. Si extiterint aliqui fratres deſides vel neglegentes, quos oporteat majori auctoritate curari, ſic tamen eſt adhibenda correctio ut ſemper ſit ſalva dilectio.

Vt Clerici contumaces vel inflati contra Epiſcopum ſuum non ſint, nec parvipendant ejus excommunicationem. Et qualiter hæc facientes ſuam recipere debeant dignitatem.

Concil. Agath. c. 2. Ivo par. 6. c. 366. Gratian. di. 50. c. 21. *Contumaces.* CCXXXVII. Statutum eſt ut contumaces Clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur. Et ſi qui prioris gradus, elati ſuperbia, communionem fortaſſe contempſerint, aut Eccleſiam frequentare vel officium ſuum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita ut cùm eos pœnitentia correxerit, reſcripti in matricula, gradum ſuum dignitatémque recipiant.

Quòd accuſatoribus ante diſcuſſionem utriuſque partis non ſit credendum.

CCXXXVIII. Quotiens quilibet accuſator aliquid de adverſario ſuo, eo abſente, ſuggeſſerit, ei ante diſcuſſionem utriuſque partis penitùs non credatur.

De ſacerdotibus non detrahendis.

CCXXXIX. Præcipimus ut nullo vel falſo inſimulatus crimine extrahatur ſacerdos.

Vt qui judices ſuſpectos habuerit, vocem appellationis exhibeat.

CCXL. Si quis judicem pro quibuſcunque cauſis adverſum ſibi ſenſerit aut habuerit fortè ſuſpectum, vocem appellationis exhibeat; ut, cùm ei conceſſum fuerit, integro negotio apud alium judicem amotis dilationibus poſſit audiri. Capitula Angilramni. c. 34.

Vt caveat unuſquiſque, quantum fieri poteſt, ut alteri non faciat quod pati non vult.

CCXLI. Sicut non vult aliquis gravis oneris ſarcinam ferre, ita non audeat alii grave pondus imponere.

Vt diſcordantes ad altare ſive gratiam ſanctæ communionis non accedant. Et ſi unus eorum ſe correxerit, & alter diſcordans inventus fuerit, quid de his agendum ſit.

CCXLII. Sancitum eſt ut perſonarum diſcordantium nemo, antequam reconcilietur, ad altare Domini accedere audeat vel gratiam communionis ſanctæ percipere; ſed geminato tempore per pœnitentiam compenſabitur quo diſcordiæ ſervierunt. Sed ſi unus eorum, alio contemnente, ad ſatisfactionem caritatis occurrerit, ex eo tempore ut pacificus in Eccleſiam recipiatur ex quo ad concordiam feſtinaſſe convincitur.

Quòd pœnitentes à conviviis & ornamentis atque alba veſte abſtinere debeant.

CCXLIII. Qui luget, abſtinere debet à conviviis ac ornamentis & alba veſte. Paulus lib. 1. ſentent. tit. 21. Iſaac tit. 1. c. 35.

De divinis & apoſtolicis atque canonum decretis minimè violandis.

CCXLIV. Iubemus ut ita omnes divinis & apoſtolicis conſtitutionibus ſerviatis ut in nullo patiamini pia canonum decreta violari. Præcipimus etiam ut nulli fas ſit ſine ſtatus ſui periculo vel divinas conſtitutiones vel apoſtolicæ ſedis decreta temerare. Hilar. in ſynodo Rom. c. 1.

De his ſacerdotibus qui de Eccleſiis ad Eccleſias inrationabiliter tranſeunt, & de illis qui in loco eorum ſunt ordinati.

CCXLV. Sancitum eſt ut illi ſacerdotes qui de Eccleſiis ad Eccleſias migrant vel migraverunt, & ſuos titulos abſque licentia & conſenſu Epiſcopi dimittunt vel dimiſerunt, tamdiu à communione habeantur alieni quamdiu ad eas redierint Eccleſias in quibus primò ſunt conſtituti. Capitulare an. 744. c. 5. Capitula Herardi c. 48.

Quòd si alius, alio transmigrante, in locum viventis ordinatus est, tamdiu vacet sacerdotij dignitate qui suam deseruit Ecclesiam quandiu successor ejus quiescat in Domino.

Quòd injuriarum actiones nonnisi præsentes accusare possint.

Paulus lib. 5. Sentent. tit. 4. CCXLVI. Injuriarum actiones nonnisi præsentes accusare possunt. Crimen enim quod vindictæ aut calumniæ judicium expectat, per alios intendi non potest.

Quòd amicitiam protegat omnis qui non contendit.

CCXLVII. Omnis qui non contendit, protegit amicitiam. Nam & Apostolus ad Corinthios scribit: *Cùm sint inter vos æmulationes & contentiones, nonne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate mentis invicem æstimantes semetipsos, non sua singuli respicientes, sed aliorum.* 1. Cor. 12. 2. Cor. 3. Philipp. 2.

Vt quod Ecclesia tricennali jure possederit, nulli liceat pro hoc deinceps appellare. Et de raptoribus viduarum vel virginum. Et ut feminæ sacris altaribus non ministrent.

Gelas. 1. ep. 10. c. 3. Capitula Herardi c. 79. Isaac tit. 5. c. 7. Concil. Trull. c. 8. Regino lib. 2. c. 18. Burchard. lib 3. c. 149. I. 98. I. 97. CCXLVIII. Statutum est ut facultates Ecclesiæ necnon & dioceses quæ ab aliquibus possidentur sacerdotibus, jure sibi vindicent quod tricennalia lex conclusit, & ultra triginta annos nulli liceat pro id appellare quod legum tempus exclusit. Simúlque sancitum est ut raptores viduarum vel virginum ab Ecclesiæ communione pellantur. Et ut feminæ sacris altaribus non ministrent, vel aliquid ex his quæ virorum sunt officiis deputata præsumant.

De judicibus contra legem judicantibus & legem audire nolentibus.

Ivo par. 16. c. 318. CCXLIX. Quicunque judex oblatas sibi in judicio leges vel juris species audire noluerit, & contra eas judicaverit, ex hac re convictus, in carcerem deputetur.

De imperitis, ut peritis non præferantur.

CCL. Valde iniquum est ut imperiti magistris, novi antiquis, vel rudes præferantur emeritis.

Vt liceat litigatoribus vitiatam causam appellationis remedio sublevare, & appellatores in nullam custodiam redigantur.

Infrà c. 333. CCLI. Iudices observare debent ut liceat litigatori vitiatam causam appellationis remedio sublevare, & appellatores nec in carcerem redigantur, nec à militibus faciant custodire; sed agendum negotium suum liberi observent. Nec etiam in supplicium destinatis appellandi vox denegetur.

Vt nullus falsum testimonium dicat. Et de periculo falsorum testium, seu pœnitentia vel abjectione eorum.

CCLII. Volumus atque præcipimus ut omnes à falso testimonio se abstineant, scientes & hoc gravissimum scelus esse & ab ipso Domino in monte Sinai prohibitum, dicente eo: *Non falsum testimonium dixeris.* Sive: *Falsus testis non erit impunitus.* Sciat etiam se, quisquis hoc perpetraverit, tali pœnitentia purgandum sicut de perjurio, aut tali damnatione & excommunicatione feriendum sicut de homicidio vel perjurio. Summa enim stultitia & nequitia est ut aliquis homo qui Christiano nomine censetur, pro cupiditate argenti & auri aut vestimentorum sive agrorum vel cujuslibet rei, sicut sæpe contingere solet, propter ebrietatem aut ventris ingluviem, in tam grande scelus corruat ut aut septem annis in arcta ærumna sit, aut ab Ecclesia sit repulsus, dicente Domino: *Quid prodest homini si lucretur universum mundum, animæ verò suæ detrimentum faciat?* Capitulare Theodulfi c. 17. Exod. 23. Proverb. 19. Matth 16. Marc. 8.

Quòd eandem pœnam passurus sit accusator, si convincere accusatum non potuerit, quam reus passurus erat.

CCLIII. Pœnam quam reus passurus erat accusator excipiat si convincere eum non potuerit. Nemo potest debitorem plus agnoscere quàm ille qui injuriæ sustinuit nequitiam. *Vide infrà cap. 365.*

Capitula Angilramni c. 52.
Capitula Herardi c. 80.
Burchard. lib. 16. c. 3.
Ivo par. 6. c. 324.
Gratian. 2. q. 3. c. 3. *Qui non probaverit.* & q. 6. c. 18. *Qui crimen.*

Quòd prolator semper scripturam adfirmare debeat.

CCLIV. Statutum est ut scripturam prolator adfirmet. Nam si is qui scripturam protulit, ejus non adstruxerit veritatem, ut falsitatis reum esse detinendum.

Vt omnes fideles suo Episcopo fideliter obediant.

CCLV. Qui Episcopum suum noluerit audire, & excommunicatus fuerit, & renuerit, perennem condemnationem Episcoporum apud Deum sustineat, & insuper à palatio nostro sit omnino extraneus,

& omnes facultates ejus ad legitimos parentes perveniant.

De homicidis quid agendum sit.

Decretio Childeberti c. 5. Idem tit. 2. c. 12. Concil. Trosl. c. 1. CCLVI. De homicidis ita jussimus observare, ut quicunque ausu temerario alium sine causa occiderit, vitæ periculo feriatur, & pretio nullo se redimere unquam valeat. Et si convenerit ut ad compositionem quisque descendat, nullus de parentibus aut amicis eum quicquam adjuvet. Quòd si fecerit, suum wirgildum omnino componat.

Quid de furibus & malefactoribus sit agendum.

Decretio Childeberti c. 7. Ivo par. 13. c. 6. & par 16. c. 358. CCLVII. De furibus & malefactoribus decrevimus observari, ut si quinque aut septem bonæ fidei homines, absque inimicitia proposita, criminosum cum sacramenti interpositione esse dixerint, quomodo contra legem furtum perpetravit, sic secundùm legem moriatur. Et si judex comprehensum latronem laxaverit, vitam suam amittat, & ut ceteri disciplinam omnibus observent.

De incestis quid agendum sit.

Idem tit 4. c. 10. CCLVIII. Vt incestum nullus sibi unquam faciat conjugium. Quòd si contigerit, ab Episcopo loci illius separentur, & publicam septem annorum juxta canonicos gradus ambo agant pœnitentiam. Qui autem hoc agere noluerit, ab omnibus ut anathema habeatur.

De accusatoribus non facilè recipiendis, nec absque certa probatione quibusquam judicandis vel damnandis.

CCLIX. Omnia primò diligenter cunctos oportet inquirere, ut cum justitia definiantur. Nullus quemquam ante justum judicium damnet, nullum suspicionis arbitrio judicet. Priùs quidem probet; & sic judicet. Non enim qui accusatur, sed qui convincitur, reus est. Pessimum namque & periculosum est quemquam de suspicione judicare. In ambiguis Dei judicio reservetur sententia. Quod certè agnoscunt, suo, quod nesciunt, divino reservent judicio. Quoniam non potest humano condemnari examine quem Deus suo judicio reservavit. Incerta namque non debemus judicare quoadusque veniat Dominus, qui latentia producet in lucem, & inluminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quamvis enim vera sint, non tamen credenda sunt nisi quæ certis indiciis comprobantur, nisi quæ manifesto judicio convincuntur, nisi quæ judicario ordine publicantur.

De Chorepiscoporum superstitione atque damnatione.

CCLX. Omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus & nostris notum esse volumus quia non parva quæstio de Chorepiscoporum superstitione ad nos non semel aut bis aut ter venerat, sed sæpissime nostris auribus molestiam intulerat. Ipsa enim quæstio non solùm inter Clericos sed etiam inter laicos crebriùs ventilabatur. Dicebant ergo Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi à regularibus Episcopis ordinati non esse eos Presbyteros vel Diaconos aut Subdiaconos qui à Chorepiscopis videbantur quasi sacrati, nec sacerdotale eos debere peragere officium, nisi forent à canonicè ordinatis Episcopis consummati. Sumentes quoque de canonica auctoritate sanctionem, affirmabant à Chorepiscopis ordinatos vulneratum potiùs quàm episcopaliter sanctificatum per illam manus impositionem habere caput. Vbi autem vulnus infixum est, medicina est adhibenda, qua possit recipere sanitatem. Similiter & laici dicebant quòd talium ministrorum vel sacerdotum, id est, qui à Chorepiscopis erant quasi ordinati, officia audire nollent, nec eorum infantes majores vel minores aut familiam eorum per manus impositionem consignari vel confirmari usquam vellent, ne magis vulnus quàm benedictionem acciperent. Quod jurgium cùm enucleatiùs discutere voluissemus, placuit nobis ex hoc apostolicam sedem consulere, jubente cannnica auctoritate atque dicente: *Si majores causæ in medio fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, ut sancta synodus statuit & beata consuetudo exigit, incunctanter referatur.* Quapropter Arnonem Archiepiscopum ad Leonem Apostolicum misimus, ut inter cetera quæ ferebat, etiam eum ex hoc interrogaret; ut quicquid super his definiendum esset, apostolica auctoritate à nostris Episcopis regulariter sopiretur. Qui nobis verbis & scriptis ab eo renuntians hæc non esse necesse iterare vel definire, quia sæpissime à suis prædecessoribus & à multis sanctis Episcopis atque synodalibus sanctionibus eos esse prohibitos atque damnatos; & ideo non esse necesse ventilare, sed definita tenere. Dixit enim nullum fore Presbyterum vel Diaconum aut Subdiaconum ab eis ordinatum, nec Ecclesiam ab eis dedicatam, nec virginem

Capitulare I. an. 803. c. 4.

Decreta Innoc. I. c. 51.

Ibid. c. 10.

consecratam, nec quemquam confirmatum, neque quicquam quod de episcopali ministerio præsumsere esse peractum, sed quicquid ex his ab eis illicitè erat præsumptum, omnia à canonicè ordinatis Episcopis debere ritè peragere & in melio- Leo I. ep. 92. c. 15. Capitula Herardi c. 33 rem statum reformare: quia quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum. Prædictos autem Chorepiscopos omnes præcepit damnare & in exilio detrudi. Ista verò omnes, maximè regni nobis à Deo commissi, Episcopi cum eodem Arnone permittente præfato Apostolico mitiùs tractantes, jamdictos villanos Episcopos inter Presbyteros statuerunt, ita ut ampliùs nihil de episcopali ministerio præsumerent, nec ipsi deinceps à quoquam fierent qui gradus sui periculum vitare vellet. Decretum namque est in illa synodo quam Reginsburc pro eadem vel pro aliis causis apostolica auctoritate præfato prætexto habuimus, nihil ex prædictis à quoquam eorum agere nec facere volentibus consentire, sed quicquid ab his episcopaliter præsumptum est, à canonicè ordinatis Episcopis peragi debere, nec ullum usquam de episcopali ministerio à Chorepiscopis aliquid accepisse, quia nihil in dante erat quod aliquis horum ac- Decreta Innoc. I c. 53. cipere potuisset: quoniam quod non habuit quis eorum, dare non potuit. Nam Episcopi non erant, quia nec ad quandam civitatis episcopalem sedem titulati erant, nec canonicè à tribus Episcopis ordinati. Ideo de episcopali ministerio nihil agere potuerunt. Et idcirco non ostenditur gestum quod præfixi agere putaverunt; quia quod non habuerunt, nullatenus dare potuerunt. Ideo namque nulla causa permittit ut videatur iteratum quod de causis memoratis à canonicè ordinatis Episcopis cognoscitur regulariter perac- Leo I. ep. 92. c. 1. tum. Unde & cùm sæpe quæstio de malè accepto honore nascatur, quis ambigat nequaquam esse tribuendum quod non decet fuisse collatum. Scimus enim, sicut & in antiquis patrum legimus decretis, posse vera ac justa legitimi Episcopi benedictione auferre omne vitium quod à vitioso fuerat injectum.

De rebus ecclesiasticis absque jussione proprij Episcopi non dispensandis.

Capitulare III. an. 814. c. 3. Capitula Herardi c. 81. CCLXI. Placuit ut Episcopi rerum ecclesiasticarum in omnibus juxta sanctorum canonum sanctiones plenam semper habeant potestatem. Nullus eas dare vel accipere absque proprij Episcopi audeat jussione. Nullus eas invadere vel vastare aut quoquo modo deteriorare præsumat. Nam devastantibus Ecclesias earúmque res nihil aliud intelligimus quàm contra illum æterni imperij Deum ejúsque majestatis homines movere certamen, cùm illæ ædes illi die noctúque famulentur, & illi sint consecratæ. Videant ergo vastantes, easque invadentes, prænuntiamus, ne ab illo, si se commoveat, vastentur & disperdantur cujus percussionem montium dorsa ferre non possunt. Nos verò ista nec agere volumus nec facere volentibus consentire; ne nos ipsos, quod absit, perdamus, aut se perdere volentibus consentiamus. Quapropter præcipimus ut si quis ex jure ecclesiastico hactenus nostra largitate aliquid possedit, si illa deinceps habere voluerit, ut ad proprios Episcopos veniat, & ab eis & à præpositis Ecclesiarum unde esse videntur, quocunque modo justè poterit, hæc impetrare satagat, & nihil ex eis aliter ambiat aut concupiscat vel accipiat, ne cupidos sanctarum rerum ignis qui in eis est favillosius exurat. Unde & in sacris canonibus spiritu Dei conditis decretum habetur ita: *Si quis oblata dederit* V. 24. *vel acceperit præter Episcopum vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandum misericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema sit.* Scimus enim anathematis homines, & in præsenti seculo infames esse ac perditos, & à consortio fidelium in omnibus absque pane & aqua fieri alienos, atque si absque Ecclesiæ satisfactione de hac vita recesserint, à regno Dei fore extorres. Quam foveam cavere dissimulans vel recusans, nostra se sciat per omnia carere societate: quia non solùm qui faciunt, sed qui facientibus prava consentiunt, rei sunt. Satius enim nobis est regnum non habere terrenum quàm æternum perdere. Plus verò me credo posse Deum per suorum sanctorum merita adjuvare quàm omnem militiam secularem. Quapropter omnes scire cupimus, si super his quibus fruimur bonis universum mundum lucrari potuissemus, nostram vestrásque animas perdere noluissemus, nec se pro prædictis cupiditatibus perdere volentibus assentire. Testante namque evangelica tuba didicimus nihil prodesse homini universum mundum lucrari, si animæ suæ detrimentum patiatur. Et iterum: *Quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Et iterum: *Ibunt*

Rom. 1. — Suprà c. 252. — Matth. 16. & 25.

hi in supplicium sempiternum, justi autem in vitam æternam.

Vt mulieres non ingrediantur ad altare. Et ut baptizati fidei sacramento instruantur, & post baptismum chrisma cæleste per Episcoporum manus impositionem percipiant.

I. 17. Conc. Laodic. c. 46. & seqq. Martin. Bracar. c. 49. Concil. Paris. vi. lib. 1. c. 6. Burchard. lib. 4. c. 9. Ivo par. 1. c. 204. Gratian. di. 4. c. 58. de consecr. Baptizandos.

CCLXII. Non oportet mulieres ingredi ad altare.

Baptizatos verò oportet fidei symbolum discere & quinta feria septimanæ majoris Episcopo vel Presbyteris reddere. Et qui in ægritudine constituti baptismum perceperint, sanati fidei symbolo doceantur, ut noverint quanta natione digni sunt habiti. Oportet etiam baptizatos post baptismum chrisma cœleste percipere & regni Christi participes fieri. *Vide infrà cap.* 404.

Quòd non conveniat catechumenis vel pœnitentibus in Pascha vel Pentecosten aut Nativitate Domini baptismum vel ante canonicam reconciliationem sacramentum dominici corporis dare, sed tantùm sal benedictum.

Conc. Carthag. 3. c. 5. Ferrand. c. 226. Burchard lib. 4. c. 1-. Ivo par. 1. c. 212.

CCLXIII. Vt per solemnissimos paschales dies sacramentum catecbumenis non detur, nec eis qui à liminibus Ecclesiæ sunt exclusi, neque eis, ante canonicam reconciliationem, qui publicam gerunt pœnitentiam, sed tantùm benedictum sal à sacerdotibus pro communione tribuatur. Et quia apud fideles per illos dies sacramenta non mutantur, nec apud catecbumenos vel publicè pœnitentes oportet mutare. *Vide infrà Addit. IV. cap.* 63. *&* 76.

Vt in synodo priùs generales causæ, quæ ad normam Ecclesiæ pertinent, finiantur, & postea speciales ventilentur.

Concil. Arvern. 1. c. 1. Burchard. lib. 1. c. 58. Ivo par. 5. c. 168.

CCLXIV. Placuit ut quotiens secundùm statuta patrum synodus congregata fuerit, nullus Episcoporum vel Presbyterorum aliquam priùs causam suggerere audeat quàm ea quæ ad emendationem vitæ & ad severitatem regulæ animæque remedia pertinent finiantur.

De his qui res Ecclesiæ à Principibus petunt, ut irrita habeantur quæ obtinent, & ipsi communione priventur.

CCLXV. Qui reculam Ecclesiæ petunt à Regibus, & borrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam rapiunt, irrita babeantur quæ obtinent, & à communione Ecclesiæ, cujus facultatem auferre cupiunt, excludantur. *Vide infrà cap.* 409.

Concil. Arvern. 1. c. 5.
Capitulare an. 744. c. 8.
Capitulare III. an. 814. c. 4.
Burchard lib. 15. c. 36.
Ivo par. 16. c. 37.
Lib. 3. Decretal. tit. 13. c. 2.

Vt nullus Episcopus de alterius Episcopi diœcesi quicquam præsumat.

CCLXVI. Ne parrochias cujuslibet Episcopi alterius civitatis Episcopus canonum temerator invadat, & vesanæ cupiditatis facibus inflammatus, suisque admodum non contentus, rapiat aliena. *Ibid. cap.* 410. Concil. Arvern. 1. c. 10.

Vt hi qui res Ecclesiæ invadunt, vastant, vel diripiunt, si monente Episcopo non se correxerint, communione priventur.

CCLXVII. Si quis cujuscunque munuscula Ecclesiæ, sanctis scripturarum titulis conlata, nefaria calliditate abstulerit, fraudaverit, invaserit, retentaverit, atque suppresserit, & non statim à sacerdote commonitus Deo auxiliante reddiderit, ab Ecclesiæ catholicæ communione pellatur. *Vide infrà cap.* 411. VI. 134.

Vt posteriores Episcopi non se præponant prioribus.

CCLXVIII. Vt nullus Episcopus prioribus suis se audeat anteponere.

Concil. Afric. c. 53.
Ferrand. c. 78.
Capitula Herardi c. 54.
Burchard. lib. 1. c. 56.

Vt Clerici qui sine epistolis Episcopi sui extra propriam parrochiam profecti fuerint, communione priventur. Et si incorrigibiles apparuerint, verberibus arceantur.

CCLXIX. Clericis sine commendatitiis epistolis Episcopi sui licentia non pateat evagandi, & in omni loco ad quem sine epistolis Episcopi sui, ut dictum est, venerint, à communione habeantur alieni. In monachis quoque par forma servetur: quos si verborum increpatio non emendaverit, etiam à verberibus statuimus coërceri. *Vide infrà Addit. IV. cap.* 157.

Concil. Venetic. c. 5. 6. Concil. Agath. c. 38. Regino lib. 1. c. 429. Burchard. lib. 2. c. 142. Ivo par. 6. c. 215. Gratian. 11. q. 4. c. 1. *Monachum.*

De Clericis, si ebrietatem non vitaverint, ut excommunicentur aut verberentur.

CCLXX. Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Nec quis potest liberum corporis sui ac mentis habere judicium qui, captus vino, à sensu probatur alienus, & procliviùs ad judicium mens labefacta du-

Concil. Venetic. c. 13. Concil. Agath. c. 41. Isaac tit. 12. c. 25. Gratian di. 35. c. 9. *Ante omnia.*

catur; aut plerunque poſſit peccatum aut crimen, dum neſcit, incurrere. Ignorantia verò talis non poteſt effugere pœnam, quam ex voluntaria amentia manaſſe conſtiterit. Itaque quemcunque ebrium fuiſſe conſtiterit, ut ordo patitur, aut quadraginta dierum ſpatio à communione ſtatuimus ſubmovendum aut corporali ſubdendum eſſe ſupplicio. *Vide ſuprà cap. 218.*

Regino lib. 1. c. 134. Burchard. lib. 14. c. 11. Ivo par. 13. c. 79.

De his qui per calumniam Eccleſiam aut Clericum fatigare tentaverint.

CCLXXI. Si quis per calumniam Eccleſiam aut Clericum fatigare tentaverit, & convictus fuerit, Eccleſiæ liminibus & catholicorum communione, niſi dignè pœnituerit, arceatur.

Concil. Agath. c. 32.
Capitula Herardi c. 138.
Burchard. lib. 15. c. 5.
Ivo par. 6. c. 367. & par. 16. c. 6.
Gratian. 5. q. 6. c. 8. *Si quis verò.*

Vt laici non ordinentur niſi religione præmiſſa. Et ut monaſteriis puellarum probatæ vitæ homines præfigantur.

Concil. Epaon c. 37. & ſeq. Conc. Mogunt. an. 813. c. 26. Capitulare I. an. 813. c. 5. Concil Pariſ. VI. lib. 1 c. 46.

CCLXXII. Præcipimus ne laicus, niſi religione præmiſſa, Clericus fiat. In monaſterium verò puellarum nonniſi probatæ vitæ & ætatis provectæ ad quaſcunque earum neceſſitates vel miniſtrationes permittantur intrare. Ad faciendas verò Miſſas Clerici qui ingreſſi fuerint, ſtatim peracto miniſterio regredi feſtinent. Aliter autem nec Clericus nec monachus juvenis ullum ad puellarum congregationem habeat acceſſum, niſi hoc paterna aut germana neceſſitudo probetur admittere.

De his qui diſtrictionem Epiſcoporum circa ſe auſteriorem putaverint quid agendum ſit.

CCLXXIII. Si quis Clericorum circa ſe aut diſtrictionem aut retractationem Epiſcopi ſui putat injuſtam, juxta antiquas conſtitutiones recurrat ad ſynodum.

Concil. Carthag. 4. c. 30.
Concil. Aurelian. 3. c. 20.
Gratian. 11. q. 3. c. 30. *Clericus.*

De conſpiratione Clericorum vel monachorum aut Laicorum.

Concil. Aurelian. III. c. 21. Gratian 11 q. 1. c. 25. *Si qui Clericorum.*

CCLXXIV. Si quis Clericorum, ut in multis locis diabolo inſtigante actum fuiſſe perpatuit, rebelli auctoritate ſe in unum conjuratione intercedente collegerint, & aut ſacramenta inter ſe data aut chartulam conſcriptam fuiſſe patuerit, nullis excuſationibus hæc præſumptio prævellatur; ſed res detecta, cùm in ſynodum ventum fuerit, in præſumptoribus juxta perſonarum & ordinum qualitatem à Pontificibus qui tunc in unum collecti fuerint vindicetur. Quia ſicut caritas ex præceptis dominicis corde non chartulæ conſcriptione vel conjuratione eſt exhibenda, ita quod ſupra ſacras admittitur ſcripturas, auctoritate & diſtrictione pontificali eſt reprimendum.

De his qui res Eccleſiæ traditas invadunt vel vaſtant, aut abſque proprij Epiſcopi conſenſu accipiunt, quid agendum ſit.

Conc. Aurel. 3. c. 22. 23. Iſaac tit. 6. c. 7. & ſeqq. Gratian. 12. q. 2. c. 42. *Abbatibus.*

CCLXXV. Si quis res Eccleſiæ debitas vel proprias ſacerdotis horrendæ cupiditatis inſtinctu occupaverit, retinuerit, aut à poteſtate ex competitione perceperit, ſi eas non reſtituat, nullis ſe rebus excuſet. Quòd ſi agnito jure eccleſiaſtico non ſtatim Eccleſiæ vel ſacerdoti reformaverit, aut ut ipſum jus agnoſcere poſſit, in judicium electorum venire diſtulerit, tamdiu à communione eccleſiaſtica ſuſpendatur quandiu, reſtitutis rebus, tam Eccleſiam quàm ſacerdotem reddat indemnem. Similis etiam his qui oblationes defunctorum Eccleſiis vel ſacerdotibus legaliter dimiſſas quolibet ordine adſignare tardaverint, vel retinere præſumpſerint, diſtrictionis eccleſiaſticæ juxta priores canones forma ſervetur. Cui etiam ſententiæ ſubjacebit quiſquis ſibi quolibet ordine quod pro devotione ſua Eccleſiis dedit revocare præſumpſerit. Abbatibus, Preſbyteris, ceteriſque miniſtris de rebus eccleſiaſticis vel ſacro miniſterio traditis nil alienare vel obligare abſque permiſſione & ſubſcriptione Epiſcopi ſui liceat. Quod ſi præſumpſerint, degradentur, communione conceſſa; & quod temerè præſumptum aut alienatum eſt, ordinatione Epiſcopi revocetur.

De his quæ die dominico agi prohibentur vel permittuntur.

Concil. Aurelian. 3. c. 28. Capitulare an. 755. c. 14.

CCLXXVI. Audivimus perſuaſum eſſe populis die dominico agi cum caballis aut bubus vel vehiculis itinera non debere, neque ullam rem ad victum reparare, vel ea quæ ad nitorem domus vel hominis pertinent nullatenus exercere. Quæ res ad Iudaicam ſuperſtitionem magis quàm ad Chriſtianam obſervantiam pertinere probatur. Quapropter ſtatuimus ut die dominico quod antè fieri licuit liceat. A rurali tamen opere, id eſt, opere arari vel vineæ vel ſectione, meſſis excuſſione, exarto, vel ſepe cenſuimus abſtinendum, quò faciliùs ad Eccleſiam venientes orationis gratia vacent. Quòd ſi inventus fuerit aliquis in operibus ſupraſcriptis, aut quæ in-

terdicta sunt exercere præsumpserit, qualiter hæc emendare debeat, non in laicorum districtione, sed in sacerdotis castigatione consistat.

De his qui ante finitam Missam de Ecclesia egredi præsumunt.

CCLXXVII. De Missis nullus laicorum antè discedat quàm dominica dicatur orano. Et si Episcopus præsens fuerit, ejus benedictio expectetur. Neque ante Missam expletam quis egredi præsumat.

Concil. Aurelian. 1. c. 26.
Concil. Aurelian. 3. c. 29.
Regino lib. 1. c. 196.
Burchard. lib. 3. c. 29.
Gratian. di. 1. de consecr. c. 65. *Cùm ad celebrandas.*

De his qui in Ecclesia cum armis intrare præsumunt.

Concil. Aurelian. 3. c. 29. CCLXXVIII. Sacrificia matutina Missarum, sive vespertina, ne quis cum armis pertinentibus ad bellorum usum expectet. Quod qui fecerit, in sacerdotis potestate consistat quali cum districtione debeat castigare.

Vt laici in Ecclesia infra cancellos stare non præsumant.

Concil. Turon. 2. c. 4. Capitulare an. 744. c. 6. Ivo par. 2. c. 137. Decretal. lib. 3. tit. 1. c. 1. CCLXXIX. Vt laici secus altare, quo sancta mysteria celebrantur, inter Clericos tam ad vigilias quàm ad Missas stare penitùs non præsumant. Sed pars illa quæ à cancellis versùs altare dividitur, choris tantùm psallentium pateat Clericorum. Ad otandum verò & communicandum laicis & feminis, sicut mos est, pateant sancta sanctorum.

De his qui sabbato sancto Paschæ hora nona jejunium solvunt.

Capitula Herardi c. 83. CCLXXX. Quidam sabbato sancto ab hora nona jejunium solvunt, conviviis utuntur; & dum sol ipse eadem die tenebris palliatus lumina subduxerit, ipsáque elementa turbata mœstitiam tonus mundi ostenderint, illi jejunium tamen diei polluunt, epulísque inserviunt. Et quia totum eundem diem universalis Ecclesia propter passionem Domini in mœrore & abstinentia peragit, quicunque in eo jejunium, præter parvulos, senes, & languidos, ante peractas indulgentiæ preces persolverit, à paschali gaudio depellatur, nec in eo sacramentum corporis & sanguinis Domini percipiat qui diem passionis ejus per abstinentiam non honorat. *Vide infrà cap.* 430. (Ivo par. 4. c. 42.)

De purgatione sacerdotum, qualiter facta fuerit Vvarmacia secunda vice.

CCLXXXI. Omnis vobis tam præsentibus quàm & futuris scire cupimus, quia ideo consultu sedis apostolicæ & omnium nostrorum Episcoporum ac reliquorum sacerdotum atque maximè cunctorum fidelium nostrorum de purgarione criminatorum sacerdotum tanta tractavimus, eámque cum testibus, sicut in anteriori Capitulari nostro continetur, fieri decrevimus, quoniam nesciebamus eandem causam à beato Gregorio Papa esse definitam. Nam cum Vvarmatia generalem conventum habuissemus, adlata est nobis à Riculfo Mogontiacensi Metropolitano epistola beati Gregorij Papæ, in qua inter cetera continebantur hæc: *De Presbytero verò vel quolibet sacerdote à populo accusato, si certi non fuerint testes qui crimini inlato non adprobent veritatem, jusjurandum erit in medio, & illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate cui nuda & aperta sunt omnia; sicque maneat in proprio gradu.* Ista verò omnia, quia vires nostras excedunt, in judicio Episcoporum juxta canonicam sanctionem definienda relinquimus, ut hæc, quando orta fuerint, ita definire satagant, ut nec secundùm seculum justam reprehensionem nec penes Deum, quod absit, damnationem, sed æternæ beatitudinis, ipso auxiliante qui omnia infucata præstat, præmia consequantur. (Suprà pag. 383. — Gregor II epist. 9. c. 3.)

De recto judicio ab omnibus judicando. Et de litibus & contentionibus cavendis.

CCLXXXII. Omnes monemus ut lites vel contentiones non rectè judicatas ad patientiæ culmen perducere studeant, sicut Dominus noster Iesus Christus in mandatis suis nos admonet dicens: *Justè judicate filij hominum.* Et: *In quocunque judicio judicaveritis judicabitur de vobis.* Et iterum: *Munera excæcant oculos sapientium, & tollunt verba justorum.* Qui consentit, non rectè judicat. Sic docet præceptum Domini: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias.* Væ vobis, judices & principes, qui ab impio accipitis munera, & justitiam justi aufertis ab eo. Et rememoramini quod dicitur: *Reddet Deus unicuique secundùm opera sua vel secundùm justitiam suam.* (Exod. 23.)

Vt testes, priusquàm de causa interrogentur, sacramento constringantur.

CCLXXXIII. Testes, priusquam de causa interrogentur, sacramento debere constringi ut jurent se nihil esse contra veritatem (Interpret. l. 3. Cod. Theod. de fide test. & instrum.)

Iſaac tit. 11. c. 2. Ivo par. 16. c. 104.

veritatem dicturos. Hæc etiam jubemus, ut honeſtioribus magis quàm vilioribus teſtibus fides potiùs admittatur. Vnius autem teſtimonium, quamlibet ſplendida & idonea videatur eſſe perſona, nullatenus audiendum.

Vt Epiſcopos vel ſacerdotes aut Clericos in judiciis ſecularibus nullus accuſet.

L. 12. Cod. Theod. de Epiſc. & Cleric.

CCLXXXIV. Manſuetudinis noſtræ lege prohibemus in judiciis Epiſcopos accuſari; ne dum adfutura ipſorum beneficio impunitas æſtimatur, libera ſit ad arguendos eos animis furialibus copia. Si quid eſt igitur querelarum quod quiſpiam defert, apud alios potiſſimùm Epiſcopos convenit explanari, ut opportuna atque commoda cunctorum quæſtionibus audientia commodetur.

De privilegiis Eccleſiarum & Clericorum non violandis.

V I. 368.

CCLXXXV. Privilegia quæ olim reverentia religionis obtinuit mutilari ſub pœnæ etiam interminatione prohibemus; ita ut hi quoque qui Eccleſiæ obtemperant, his quibus Eccleſia beneficiis perfruantur.

Vt mancipia quæ Iudæi emerint aut circumciderint, ab eorum poteſtate auferantur.

CCLXXXVI. Si quis Iudæorum Chriſtianum ſervum vel cujuſlibet alterius ſectæ emerit & circumciderit, à Iudæi ipſius poteſtate ſublatus in libertate permaneat.

L. 1. Cod. Theod. ne Chriſt. mancip. Iud. habeat.
Iſaac tit. 11. c. 27.
Burchard. lib. 4. c. 90.
Ivo par. 2. c. 284.

De his quæ à prioribus Principibus circa Eccleſiarum utilitates ſunt ordinata, ut immota permaneant ſemper.

V I. 367.

CCLXXXVII. Ea quæ circa catholicam legem vel olim ordinavit antiquitas, vel parentum noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra ſerenitas roboravit, novella ſuperſtitione ſubmota, integra & inviolata cuſtodiri præcipimus.

De integra reſtitutione.

Interpret. tit. 8. lib. 1. Sentent. Pauli.

CCLXXXVIII. Integra reſtitutio dicitur ſi quando res quælibet aut cauſa quæ perierat, in priorem ſtatum reparatur, vel id quod alicui ſublatum eſt reformatur, ita ut eorum cauſæ vel res in integrum revocentur qui aut per timorem poteſtatis alicujus compulſi ſunt, aut fraude vel errore decepti ſunt, aut per captivitatem vel quamcunque injuſtam neceſſitatem ſubſtantiam ſuam aut ſtatum ingenuitatis perdidiſſe noſcuntur, aut ſi qui pro neceſſitate longæ peregrinationis abſentant, vel reſtauranda ea quæ in damnis minorum geſta eſſe probantur.

De his quæ injuſtè ablata ſunt, ut juſtè legibus in integrum reſtituantur.

Ibid.

CCLXXXIX. Quotiens de revocanda re vel cauſa integræ reſtitutionis beneficium petitur, aut in rem aut in perſonam agendum eſt, ut res ipſa quæ ſublata eſt recipiatur. Et cùm in perſona actio cœperit intendi, is qui rem indebitè abſtuliſſe convincitur, id quod ſublatum eſt intra annum in quadruplum reformet, poſt annum verò in duplum reddendum eſt.

Vt Eccleſiarum vel Clericorum ſervos à judicibus non liceat vexari.

Concil. Tolet. 3. c. 21. Capitulare an. 744. c. 7. Ivo par. 3. c. 238. Gratian. 12. q. 2. c. 69. Eccleſiarum.

CCXC. Eccleſiarum ſervos & Epiſcoporum vel omnium Clericorum à judicibus vel actoribus publicis in diverſis angariis non fatigari divina præcipimus auctoritate. Vnde omne Concilium à pietate glorioſiſſimi Domini noſtri popoſcit ut tales deinceps auſus inhibeat, ſed ſervi ſupraſcriptorum officiorum in eorum uſibus vel Eccleſiæ laborent. Si quis verò judicum aut actorum Clericum aut ſervum Clerici vel Eccleſiæ in publicis ac privatis negotiis occupare voluerit, à communione eccleſiaſtica, cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

Vt de criminibus definitis non liceat poſtmodum movere certamen.

Suprà c. 161.

CCXCI. De his criminibus de quibus quis abſolutus eſt, ab eo qui accuſavit refricari accuſatio non poteſt.

Vt dotes Eccleſiarum ſimul cum ipſis Eccleſiis ſemper ad proprij Epiſcopi pertineant diſpoſitionem.

Conc. Tolet 3. c. 19. Concil. Vvormat. c. 6. & 55. Conc. Mogunt. an. 888. c. 4. Concil. Troſl. c. 6. Regino lib. 2. c. 32. Burchard. lib. 3. c. 20. Ivo par. 3. c. 23. Gratian. 10. q. 1. c. 2. Sic quidam.

CCXCII. Multi, contra canonum conſtitura, Eccleſias quas ædificaverint poſtulant conſecrari ita ut dotem quam eidem Eccleſiæ contulerint non cenſeant ad Epiſcopi ordinationem pertinere. Quod factum & in præterito diſplicet, & in futuro prohibetur. Sed omnia, ſecundùm conſtitutionem antiquam, ad Epiſcopi ordinationem & poteſtatem pertineant. *Vide infrà cap.* 468. *& Addit. IV. cap.* 56.

Vt Epiſcopi ſemper prævideant qualiter judices cum omnibus ſibi commiſſis agant.

CCXCIII. Oportet ut ſint Epiſ-

Conc. Tolet 3. c. 18. Ivo par. 4. c. 244.

copi semper perspectores, secundùm Regis admonitionem, qualiter judices cum populis agant, & aut ipsos præmonitos corrigant, aut insolentias eorum auribus Principum innotescant. Quòd si correptos emendare nequiverint, & ab Ecclesia & à communione eos suspendant.

De devotis peccantibus non recipiendis, nisi peccare desierint.

Conc. Tolet. 1. c. 16. Martin. Bracar. c. 91 Gratian. 27. q. 1. c. 27. *Devotam.*

CCXCIV. Devotam peccantem non recipiendam in Ecclesia, nisi peccare desierit. Et si desinens egerit aptam pœnitentiam decem annis, recipiat communionem. Priùs autem quàm in Ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius convivium Christianæ mulieris accedat. Quòd si admissa fuerit, etiam hæc quæ eam receperit habeatur absens. Corruptorem etiam par pœna constringat. Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, nisi adhuc vivente ipso marito castè vivere cœperit, aut postquam ipse decesserit.

De his qui excommunicantur à sacerdotibus, ut nullus ad eos accedat.

Conc. Tolet. 1. c. 15. Ivo par 14. c. 30. Gratian 11. q. 3. c. 25. *Si quis laicus.*

CCXCV. Si quis laicus per excommunicationem abstinet, ad domum ejus Clericorum vel religiosorum nullus accedat. Similiter & Clericus si abstinet, à Clericis devitetur. Si quis cum illo colloqui aut convivari fuerit deprehensus, etiam ipse abstineatur. Sed hoc pertineat ad eos Clericos qui ejus sunt Episcopi, & ad omnes qui commoniti fuerint de eo qui abstinet, sive laico quolibet, sive Clerico.

De vagis & levibus sacerdotibus ac Clericis quid agendum sit.

Conc. Valentin. c. 5. Isaac tit. 12. c. 28.

CCXCVI. Hoc etiam placuit, ut vagus atque instabilis Clericus, sive etiam in diaconali ministerio vel presbyterali officio constitutus, si Episcopi à quo ordinatus est præceptis non obedierit ut in delegata sibi Ecclesia officium dependat assiduum, quousque in vitio permanserit, & communione & honore privetur.

De tenendis ad solutionem qui debitum promittunt.

Interpret. tit. 4. lib. 2. Sentent. Pauli. Ivo par. 16 c. 227. 521.

CCXCVII. Si quis pro alrerius debito se pecuniam promiserit redditurum, ad solutionem statutæ promissionis est retinendus.

De his qui ad vendendum alterius rem acceperint quid agendum sit.

Interpret. tit. 4. lib. 2. Sentent. Pauli.

CCXCVIII. Si facto pretio rem vendendam aliquis cuicunque tradiderit, & dum ab eo vendenda profertur, quacunque occasione perierit, ei perit qui eam dederat distrahendam. Ceterùm si rem acceptam non rogante domino, sed promittente eo qui accepit, dum vellet venundare perdiderit, sibi rei perditæ ingerit detrimentum.

Vt creditor rem debitoris non vendat priùs quàm eum de solutione ter conveniat.

Ibid. tit 5. Ivo par. 16. c. 228.

CCXCIX. Creditor si sine conditione pignus sibi depositum tenens, ter debitorem convenerit ut, ut soluto debito, pignora sua recipiat, & debitor noluerit post tres admonitiones soluto debito pignora sua recipere, creditor distrahendi pignoris habebit liberam potestatem.

Vt cum rebaptizatis fideles non communicent.

Concil. Ilerd. c. 14. Ivo par. 1. c. 249.

CCC. Cum rebaptizatis fideles religiosi nec in cibo participent.

De his qui jubente sacerdote de Ecclesia exire contempserint quid agendum sit.

Concil. Ilerd. c. 10. Gratian. 11. q. 3. c. 59 *Qui jubente.*

CCCI. Qui jubente sacerdote pro quacunque culpa ab Ecclesia exire contempserint, pro noxa contumaciæ tardiùs recipiantur ad veniam.

De Clericis increpationi inobedientibus verberandis.

CCCII. Clerici, quos increpatio non emendaverit, verberibus coërceantur.

De his qui aliis aliquid debent, & ipsis ab eis aliquid debetur, ut in solutionem computentur.

Interpret. tit. 5. lib. 2. Senteot. Pauli. Ivo par 16. c. 229. 522.

CCCIII. Si quis debeat alicui solidos decem, & ille qui debet de quacunque ratione debeantur illi à creditore suo solidi quinque, & veniens creditor totos decem solidos à debitore petat, si probaverit ille debitor sibi ab eo quinque solidos deberi quare illum in solidum pro totis decem solidis convenit, causam perdat qui noluit debitum compensare. Similis ratio est de frumento vel de aliis speciebus.

De his qui filiofamilias aliquid commodaverint quid agendum sit.

Paul. ibid. tit. 10. in interpret. Ivo par. 16. c. 230. 525.

CCCIV. Qui filiofamilias contra interdicta legum inscio patre pecuniam commodavit, eam nec vivente nec mortuo patre ab eodem poterit postulare.

De secularibus qui suas uxores derelinquunt.

Concil. Agath. c. 25. Isaac tit. 3. c. 7. Regino lib. 2. c. 111. Ivo par. 8. c. 231. & 328. Gratian. 33. q. 2. c. 1. *Seculares.*

CCCV. Hi verò seculares qui conjugale consortium absque culpa graviore dimittunt vel etiam dimiserunt, & nullas causas discidij probabiliter proponentes, propterea sua matrimonia dimittunt ut aut inlicita aut aliena præsumant, si antequam apud Episcopos comprovinciales discidij causas dixerint, & priusquam uxores judicio damnentur abjecerint, à communione

Eccleſiæ & ſancti populi cœtu, pro eo quòd fidem & conjugium maculant, excludantur.

Vt ſtipendia Clericis juxta meritum diſtribuantur.

Concil. Agath. c. 36. Gratian. 1. q. 2. c. 10. *Clerici omnes.*

CCCVI. Clerici etiam omnes, qui Eccleſiæ fideliter vigilantérque ſerviunt, ſtipendia ſanctis laboribus debita ſecundùm ſervitij ſui meritum vel ordinem teneantur.

De accuſatoribus & accuſationibus quas ſeculi leges non admittunt à Clericorum cauſis repellendis.

Capitula Angilramni c. 11. Capitula Herardi c. 102. Gratian. 3. q. 5. c. 7. *Accuſationes.*

CCCVII. Accuſationes & accuſatores, atque earum negotia, quæ ſeculares non adſciſcunt leges, divina ac ſynodica funditus à Clericis repellere auctoritate cenſemus; quia indignum eſt ſuperioribus pati ab inferioribus quæ inferiores ab eis uti deſpiciunt.

De Epiſcopo qui alterius parrochianum præſumit retinere vel ordinare ſeu judicare.

Addit. IV. c. 23. Capitula Angilramni c. 18. Conc. Mogunt. an. 888. c. 14. Burchard. lib. 2. c. 39. Ivo par. 6. c. 140.

CCCVIII. Nullus Epiſcopus alienum parrochianum præſumat retinere aut ordinare vel judicare abſque proprij Epiſcopi voluntate. Quia ſicut irrita erit ejus ordinatio, ita & judicatio. Quoniam cenſemus nullum alterius judicis niſi ſui ſententia teneri. Nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare nullatenus poterit.

De peregrinis judiciis non recipiendis.

CCCIX. Peregrina judicia generali ſanctione prohibemus. Quia indignum eſt ut ab externis judicetur qui provinciales & à ſe electos debet habere judices. *Vide infrà Addit. IV. cap.* 19.

Capitula Angilramni c. 19.
Burchard. lib. 1. c. 147.
Ivo par. 5. c. 260. & par. 6. c. 331.
Gratian. 3. q. 6. c. 12. *Peregrina.*

De pœnitentibus, qualiter pœnitentiam debeant accipere.

V. 122. Iſaac tit. 1. c. 7. & 56.

CCCX. Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impoſitionem manus & cilicium à ſacerdote conſequantur. Et ſi aut comas non depoſuerint, aut veſtimenta non mutaverint, abiciantur. Et niſi dignè pœnituerint, non recipiantur. Iuvenibus etiam non facilè committenda eſt, propter ætatis fragilitatem. Viaticum tamen omnibus in morte poſitis non negandum.

De contumacibus Clericis & ad officium tardis.

Concil. Agath. c. 2. Ivo par. 6. c. 366.

CCCXI. Contumaces verò Clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur. Et ſi qui prioris gradus elati ſuperbia communionem fortaſſe contempſerint, aut Eccleſiam frequentare vel officium ſuum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita ut cùm eos pœnitentia correxerit, reſcripti in matricula, gradum ſuum dignitatémque recipiant.

Gratian. di. 50. c. 21. *Contumaces.*

De his qui alienam pecuniam ſibi commodatam attractare præſumunt.

Paulus lib. 2. Sentent. tit. 12.

CCCXII. Si quis ſacculum vel argentum ſignatum depoſuerit, & is penes quem depoſitum fuit, illud invito eo contrectaverit, & depoſiti & furti actio in eum competit.

De creditore qui, debitore tardante ad ſolutionem, pignus quod penes ſe retinet vendiderit, quod amplius acceptum eſt debitori reddendum.

Interpret. tit. 13. lib. 2. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 231.

CCCXIII. Si quis creditor, debitore in ſolutionem tardante, rem ſibi pro debito poſitam diſtraxerit, ſi quid amplius acceptum fuerit quàm debebatur, quod amplius acceptum eſt reſtituatur debitori.

Vt Epiſcopus ultra ſuam provinciam ad judicium minimè devocetur, niſi fuerit provocatum; ſed ab omnibus ſuis comprovincialibus Epiſcopis infra ſuam provinciam audiatur.

Capitula Angilramni c. 20. Burchard. lib. 1. c. 170. Ivo par. 5. c. 280.

CCCXIV. Nullus Epiſcopus extra ſuam provinciam ad judicium devocetur. Sed vocato eo canonicè in loco omnibus congruo tempore ſynodali, ab omnibus comprovincialibus Epiſcopis audiatur, qui concordem ſuper eum canonicámque proferre debent ſententiam. Quia ſi hoc minoribus tam Clericis quàm laicis conceſſum eſt, quanto magis de Epiſcopis ſervari convenit? Nam ſi ipſe Metropolitanum aut judices ſuſpectos habuerit, aut infeſtos ſenſerit, apud Primatem dioceſeos aut apud Romanæ ſedis Pontificem judicetur.

De Epiſcopis qui Romanum appellant Pontificem.

Addit. IV. c. 27. Capitula Angilramni c. 23. Ivo par. 5. c. 257.

CCCXV. Placuit ut ſi Epiſcopus accuſatus appellaverit Romanum Pontificem, id ſtatuendum quod ipſe cenſuerit.

De Presbyteris qui in ſuis parrochiis aliquid paganiſmi agere permittunt, & de agris in quibus hæc acta eſſe noſcuntur, quid agendum ſit.

Concil. Arelat. 2. c. 20.

CCCXVI. Si in alicujus Preſbyteri parrochia infideles aut faculas accenderint, aut arbores aut fontes aut ſaxa venerentur, ſi hoc eruere neglexerint, ſacrilegij reum ſe eſſe cognoſcat. Dominus aut ordinator rei ipſius, ſi admonitus hoc

emendare noluerit, communione privetur.

De pœnitentibus quæ, defunctis viris, aliis nubere præsumunt.

Ibid. c. 21. Isaac tit. 1. c. 37. Ivo par. 15. c. 72.

CCCXVII. Pœnitens quæ, defuncto viro, alio nubere præsumpserit, & quæ vel suspecta vel interdicta familiaritate cum extraneo convixerit, cum eodem ab Ecclesiæ liminibus arceatur. Hæc etiam & de viro in pœnitentia posito placuit observari.

De his qui rem alterius vendendam acceperint, si eam minùs vendiderint, pretium quod eis mandatum fuerat solvere cogantur.

Interpret. tit. 15. lib. 2. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 252.

CCCXVIII. Si quis cuilibet mandet ut rem suam decem solidos vendat, & ille eam octo vendiderit, pretium quod ei mandatum est, quicquid minus ab emptore percepit, mandatori complere compellatur. Venditio tamen rescindi non potest.

De eo qui servum bona fide comparaverit, si servus ex priori vitio fugerit, quid agendum sit.

Paulus lib. 2. Sentent. tit. 17.

CCCXIX. Servus bona fide comparatus si ex veteri vitio fugerit, non tantùm pretium dominus, sed & ea quæ per fugam abstulit, reddere cogetur.

De his qui indiscussos potestate tyrannica damnare præsumunt. Et de Episcopis vel sacerdotibus, quòd non debeant ab aliis judicari nisi à quibus & ordinari.

Concil. Hispal. 2. c. 6. Capitula Angilramni c. 27. Gratian. 15. q. 7. c. 1. *Sexta actione.*

CCCXX. Sunt nonnulli qui indiscussos potestate tyrannica, non canonica auctoritate, damnant; & sicut nonnullos gratia favoris sublimant, ita quosdam, odio invidiáque permoti, humiliant; & levi opinionis aura condemnant quorum crimina non adprobant. Ideoque communi decreto censemus ut quandocunque aliquis Episcoporum criminatur, congregatis omnibus ejusdem provinciæ Episcopis causa ejus audiatur; ut non occultè judicetur vel damnetur. Quia ab aliis judicari priùs non potest nisi ab his à quibus ordinari potuit. Quòd si aliter factum fuerit, nullas vires habebit.

De his qui habent causas adversùs Episcopos proprios, vel adversùs alios, apud synodum provinciæ audiendis; exceptis his qui adversùs suum Metropolitanum querelam habuerint.

Conc. Chalced. c. 9. Burchard. lib. 2. c. 183. Ivo par. 6. c. 228 360. Gratian. 11. q. 1. c. 46. *Si Clericus.*

CCCXXI. Si Clericus vel laicus habuerit causam adversùs Episcopum proprium, vel adversùs alterum, aut Episcopus adversùs quemquam, apud synodum provinciæ judicetur. Quòd si adversùs ejusdem provinciæ Metropolitanum Episcopus vel Clericus habuerit querelam, petat Primatem dioceseos; & apud ipsum judicetur, aut apud sedem apostolicam. Addit. IV. c. 25.

De ore eorum in accusatione vel testimonio obstruendo qui divinis vocibus mortui esse noscuntur.

CCCXXII. Placuit eorum accusandi sacerdotes & testificandi in eos vocem obstruere quos non humanis sed divinis vocibus mortuos esse scimus. Quia vocem funestam potiùs intercidi quàm audiri oportet. *Vide infrà cap.* 440.

Capitula Angilramni c. 31.
Ivo par. 16. c. 332.
Gratian. 2. q. 7. c. 53. *Placuit eorum.*
L. 3. Cod. Theod. Ne præter crimen majestatis.

De non neganda appellatione accusati.

Capitula Angilramni c. 32.

CCCXXIII. Placuit ut accusato, si judices suspectos habuerit, liceat appellare. Quia non oportet negare audientiam roganti. *Vide Addit. IV. cap. XI.*

Quòd eis qui de se confessi sunt super alios non sit credendum.

CCCXXIV. Non est credendum contra alios eorum confessioni qui criminibus implicantur, nisi se priùs probaverint innocentes. Quia periculosa est & admitti non debet rei adversùs quemcumque professio.

Interpret. l. 12. Cod. Theod. de accusat. & inscript.
Capitula Angilramni c. 33.
Burchard. lib. 1. c. 164.
Ivo par. 5. c. 274.
Gratian. 3. q. 11. c. 1. *Neganda.* & c. 3. *Non est credendum.*

De pervasoribus finium priusquàm causæ auditio terminetur.

Ivo par. 16. c. 324.

CCCXXV. Si quis pervasor finium fuerit adprobatus, eò quòd priusquam aliquid judicio terminetur, id quod alter tenuerat invasisset, non solùm illud quod malè præsumpserit amittat, sed, ut non unusquisque rem alienam occupet, cùm fuerit in causa devictus pervasor juris alieni, tantum spatij restituat quantum præsumpserit invadere.

De his qui contra voluntatem defuncti faciunt, ut perdant hereditatem.

Ibid. c. 233.

CCCXXVI. Omnibus qui contra voluntatem defuncti faciunt, ut indignis, auferatur hereditas.

De his quibus per testamentum aliquid delegatum est, quòd nihil contra voluntatem defuncti liceat agere.

Interpret l. 7. Cod. Theod. de

CCCXXVII. Qui per testamentum sibi aliquid derelictum acceperit &

in offic. teſtam. Ivo par. 16, c. 234.

vindicaverit, & voluerit contra voluntatem defuncti agere, licentiam penitùs non habebit.

Quòd voluntas defuncti ab heredibus in omnibus ſit peragenda.

L. 2. Cod. Theod. de famil. hercisc.

CCCXXVIII. Nulli quidem de bonis uſurpandis virorum, nec dividendi contra bonos mores, conceſſa licentia eſt; ſed, præcipiente patre, diviſionem ab eo factam durare, ſi modò uſque ad extremum ejus vivendi ſpatium voluntas eadem perſeveraſſe doceatur.

De filiis qui patrem læſerint donationibus carendis.

Interpret. l. 2. & 4. Cod. Theod. de revocandis donationib.

CCCXXIX. Si quis filius donatione patris aliquid fuerit conſecutus, & eum poſtmodum læſerit, poſt probatas in judicio læſionis cauſas, ad donationem patet, ſi voluerit, in integrum revocetur.

De donatione in filio à patre facta, ſi ab eo læſus fuerit, revocanda.

Ibid.

CCCXXX. Donatio in filio à patre facta, ſi læſum ſe pater eſſe probaverit, revocetur.

De detractione Principum ac majorum natu ab omnibus cavenda.

Concil. Pariſ. VI. lib. 1. c. 19. Capitula Herardi c. 306. Vide infrà c. 402.

CCCXXXI. Quòd omnibus fidelibus omnibúſque ordinibus ſummopere cavendum ſit ne clanculò aut publicè unctum Domini detractionibus & vituperationibus dilanient, perpendentes illud exemplum Mariæ, quæ pro eo quòd Moyſi famulo Domini propter Æthiopiſſam detraxit, immunditia lepræ multata ſit. Et illud pſalmiſtæ: *Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.*

1. Paral. 16. & pſal. 104.

Quòd omnibus qui lite pulſati fuerint non alibi quàm in proprio foro jurgandum ſit.

CCCXXXII. Clericus vel laicus, ſi crimine aut lite pulſatus fuerit, non alibi quàm in foro ſuo vocatus audiatur.

Capitula Angilramni c. 35.
Gratian. 11. q. 1. c. 48. *Clericus.*

Vt appellantes nulla arceantur detentione.

CCCXXXIII. Appellantem non debet afflictio ulla aut carceris aut detentionis injuriare cuſtodia. Et liceat appellatori vitiatam cauſam appellationis remedio ſublevare.

Capitula Angilramni c. 36.
Burchard. lib. 1. c. 148.
Ivo par. 5. c. 261.
Gratian. 2. q. 6. c. 1. *Liceat.* & c. 2. *Appellantem.*

De his qui, contempto fidejuſſore, ad ſolutionem potiùs debitorem delegerint.

Interpret. tit. 17. lib. 2. Sentent. Pauli. Capitulare an. 744. c. 17. Ivo par. 16, c. 359.

CCCXXXIV. Si quis, contempto fidejuſſore, debitorem ſuum tenere maluerit, fidejuſſor vel heres ejus à fidejuſſionis vinculo liberatur. Si verò procurator litis victus fuerit, mandator ejus ad ſolutionem tenetur.

Quòd liberi homines ſtatum ſuum & deteriorare & immeliorare poſſint.

Addit III. c. 14.

CCCXXXV. Homo liber, qui ſtatum ſuum in poteſtate habet, & pejorare eum & meliorem facere poteſt. atque ideo operas ſuas diurnas nocturnáſque locat.

De concubinis non habendis.

Interpret. tit. 20. lib. 2. Sentent. Pauli.

CCCXXXVI. Qui uxorem habet, eo tempore concubinam habere non poteſt, ne ab uxore eum dilectio ſeparet concubinæ.

De monachis qui monaſteria contempnunt ab Epiſcopo revocandis.

Concil. Pariſ. V. c. 12.

CCCXXXVII. Illud etiam unanimi conſenſu convenit obſervari, ut ſi quis monachorum aut monacharum in congregatione poſiti religioſam converſationem elegerint, & poſtea aut ad parentes aut quamcumque proprietatem ſe de congregatione ipſa ſubtraxerint, & ab Epiſcopo ſuo per epiſtolam admoniti ad ſepta monaſterij ſui redire diſtulerint, ſint uſque ad exitum vitæ à communione ſuſpenſi, nec priùs ad euchariſtiæ gratiam admittantur quàm ad ovile ſuum, de quo ſe vagationis inſolentia viſi ſunt ſubtraxiſſe, cum humillima ſupplicatione debeant ſatisfactione reverti.

De feminis quæ religionis veſtem in domibus propriis mutaverunt, ſi poſtea concubitum elegerint, quid agendum ſit.

Concil. Pariſ. V. c. 13. I. App. Regin. c. 62. II. App. Reg. c. 44. Burchard. lib. 8. c. 48. Ivo par. 7. c. 66. Gratian. 27. q. 1. c. 7. *De viduis.*

CCCXXXVIII. De viduis & puellis quæ ſibi in habitu religionis in domibus propriis tam à parentibus quàm per ſe veſtem mutaverint, & ſe poſtea contra inſtituta patrum vel præcepta canonum conjugia crediderint copulanda, tamdiu utrique habeantur à communione ſuſpenſi quouſque quod inlicitè perpetraverunt emendent. Quòd ſi emendare neglexerint, à communione vel omnium Chriſtianorum convivio in perpetuo ſint ſequeſtratæ.

Quòd quatuor perſonæ in judiciis ſemper adeſſe debeant.

Capitulare an. 744. c. 18. Gratian. 4. q. 4. c. 1. *Nullus umquam.*

CCCXXXIX. Quot perſonæ ſolent in judiciis eſſe? Quatuor, accuſator cauſæ, defenſor cauſæ, teſtes, judex. Quo quiſque utitur officio? Iudex æquitate, teſtes veritate, accuſator intentione ad amplificandam cauſam, defenſor exte-

nuatione ad minuendam causam. Sæpe enim fit causa ratiocinationis, aut metu, aut gloria, aut pecunia, id est, aut commodi aliquid appetendi, vel incommodi aliquid vitandi.

Quòd non solùm qui furtum fecerint, sed & qui ad hoc perficiendum adjutorium aut consilium dederint, furti actione sunt tenendi.

Paulus lib. 2. Sentent. tit. 32. Ivo par. 16. c. 325. CCCXL. Non tantùm qui furtum fecerit, sed etiam is cujus opere aut consilio furtum factum fuerit, furti actione tenebitur.

Qui sunt agnati, & qui sunt cognati.

Interpret. tit 8 lib. 4. Sentent. Pauli. Capitulare an. 744. c. 19. Ivo par. 16. c. 326. CCCXLI. Agnati sunt qui per virilem sexum descendunt, cognati autem qui per femineum. Et ideo patrui vel patruorum filij & agnati sunt & cognati. Avunculi verò & avunculorum filij cognati sunt, non agnati.

De his qui se metu aut terrore servos esse mentiti sunt.

Paulus lib. 5. Sentent. tit. 2. Ivo par. 16. c. 100. CCCXLII. Qui metu & impressione alicujus terroris apud acta Præsidis servum se esse mentitus est, postea statum suum defendendi non præjudicat.

De his qui domos effregerint, vel villas expoliaverint aut expugnaverint, vel rapinas fecerint, quid agendum sit.

Paulus ibid. Ivo ibid. c. 327. CCCXLIII. Hi qui ædes aliquas villásve expoliaverint, effregerint, expugnaverint, si quidem id turba cum telis coacta fecerint, capite puniantur. Telorum autem appellatione omnia ex quibus saluti hominis noceri possit accipiuntur.

De his qui latrones vel reliquos malefactores susceperint.

Paulus ibid. Ivo ibid. c. 328. CCCXLIV. Receptores adgressorum, itémque latronum, eadem pœna afficiuntur qua ipsi latrones. Sublatis enim susceptoribus, crassantium cupido conquiescit.

De his qui incendium fecerint.

Interpret. tit. 3. lib. 5. Sentent. Pauli. Ivo ibid. c. 329. CCCXLV. Si aliquis malitiæ studio incendium miserit, de hoc crimine convictus, pœnis gravissimis jubetur interfici. Quòd si per neglegentiam factum incendium comprobatur, damnum quod cuicunque inlatum fuerit, res quæ incendio perierit, dupli satisfactione sarciatur.

De non valendis constitutionibus contra canones vel decreta Præsulum aut bonos mores conditis.

CCCXLVI. Constitutiones contra canones & decreta Præsulum Romanorum seu reliquorum Pontificum vel bonos mores nullius sunt momenti.

Capitula Angilramni c. 39.
Burchard. lib. 15. c. 9.
Ivo par. 5. c. 38. & par. 16. c. 10.
Gratian. di. 10. c. 4. *Constitutiones.*

Ut non constringat Clericum sententia non à suo judice dicta.

CCCXLVII. In Clericorum causa hujusmodi forma servetur, ut nec quemquam eorum sententia non à suo judice dicta constringat.

Capitula Angilramni c. 40.
Burchard. lib. 2. c. 200.
Ivo par. 6. c. 273.
Gratian. 11. q. 1. c. 49. *In Clericorum.*

Ut hi qui falsa aliis inrogaverint puniantur, & falsitate infames efficiantur.

CCCXLVIII. Omnis qui falsa aliis intulerit puniatur, & pro falsitate ferat infamiam.

Capitula Angilramni c. 41.
Gratian. 5. q. 6. c. 1. *Omnis.*

De comprovinciali synodo retractanda per vicarios urbis Romæ Episcopi.

CCCXLIX. Ut comprovincialis synodus retractetur per vicarios urbis Romæ Episcopi, si ipse decreverit. *Vide infrà Addit. IV. c. 11.* Capitula Angilramni c. 42.

Ut nullus Episcopum aut actores Ecclesiæ apud alios priùs accuset quàm eum familiariter conveniat atque ab eo familiarem justitiam petat.

Alexandri epist. 1. Burchard. lib. 1. c. 132. Ivo par. 5. c. 242. Gratian. 2. q. 7. c. 16. *Si quis erga.* CCCL. Si quis adversùs Episcopum causam habuerit, non priùs alios Episcopos vel alios judices adeat, ut eum accuset, quàm familiariter ei suam indicet querelam, & ab eo aut justam emendationem aut rationabilem percipiat excusationem, ipsa nos instruente veritate: *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te non audierit, adhibe duos vel tres tecum. Et si vos non audierit, dic Ecclesiæ;* id est, accusa eum publicè tunc, & non priùs. & reliqua.

De infamibus vel sacrilegis, quòd religiosos accusare non possunt.

CCCLI. Nulli infami atque sacrilego de quocunque negotio liceat quandoque adversùs religiosum Christianum impetere.

Eutychian. ep. 2.
Burchard. lib. 16. c. 11.
Ivo par. 6. c. 333.
Gratian. 3. q. 4. c. 11. *Nulli unquam.*

Vt causæ quas leges seculi non admittunt à judicibus ecclesiasticis non audiantur.

Lib. 2. leg. Vvisigoth. tit. 1. c. 12.

CCCLII. Nullæ causæ à judicibus ecclesiasticis audiantur quæ legibus non continentur, vel quæ prohibitæ esse noscuntur.

Quòd hi qui pro injuria mediocri damna subire compelluntur, infames efficiantur.

Interpret. tit. 4. lib. 5. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 330.

CCCLIII. Qui pro injuria mediocri æstimatæ injuriæ damna subire compellitur, quamvis civiliter videatur addictus, tamen infamis efficitur.

De absentibus non damnandis.

Paulus lib. 5 Sentent. tit. 5.

CCCLIV. In causa capitali absens nemo damnetur. Neque absens per alium accusare aut accusari potest. *Vide infrà Addit. III. c.* 102.

Vt hi qui res alienas violenter occupant, quicquid ibi perditum vel alienatum fuerit, eis quibus competebant pleniter restaurent.

Interpret. tit. 6. lib. 5. Sentent. Pauli. Ivo par. 16. c. 331.

CCCLV. Si ex rebus quas violenter aliquis occupat, quælibet sub quacunque occasione perierint, aut arserint, vel servi violenter occupati mortui fuerint, quamlibet fraude illius qui occupavit id quod perit factum non videatur, tamen ab ipso quæcunque perierint reddenda sunt qui rem juris alieni violenter visus est occupasse.

De his qui cum pecoribus coitu mixti sunt, aut more pecorum usque affinitatis lineam cum consanguineis incestum commiserunt, sive cum masculis concubuerunt.

Concil. Ancyr. c. 15. Halitgar. lib. 4. c. 7. 8. Isaac tit. 4. c. 12.

CCCLVI. In hoc titulo Græca verba posita sunt, id est, περὶ τῶν ἀλογευσαμένων, ἢ καὶ ἀλογευομένων. quod nos Latinè possumus dicere: *De his qui irrationabiliter versati sunt sive versantur.* In qua sententia sensus triplex est; id est, de his qui cum pecoribus coitu mixti sunt, aut more pecorum cum consanguineis usque adfinitatis lineam incestum commiserunt, aut cum masculis concubuerunt. Quisquis autem ex his unum egerit, aut capite puniatur; aut, si ei vita concessa fuerit, juxta Ancyrani Concilij sententiam, quæ in capitulo decimo sexto continetur, pœnitentiam veraciter agat.

Quòd in causa capitali, vel in causa status, non per Advocatos sed per ipsos sit agendum.

CCCLVII. Si quando in causa capitali vel in causa status interpellatum fuerit, non per procuratores sed per ipsos est agendum.

Interpret. tit. 35. lib. 5. Sentent. Pauli.
Capitula Angilramni c. 44.
Gratian. 2. q. 6. c. 40. *Si quando.*

Vt Metropolitani Episcoporum comprovincialium causas non præsumant audire nisi præsentes omnes fuerint Episcopi comprovinciales.

CCCLVIII. Si quis Metropolitanus Episcopus, nisi quod ad suam solummòdo propriam pertinet parrochiam, sine consilio & voluntate omnium comprovincialium Episcoporum extra aliquid agere tentaverit, gradus sui periculo subjacebit; & quod egerit, irritum habeatur & vacuum. Sed quicquid de provincialium coëpiscoporum causis suarúmque Ecclesiarum & Clericorum atque secularium necessitatibus agere aut disponere necesse fuerit, hoc cum omnium consensu comprovincialium agatur Pontificum, non aliquo dominationis fastu, sed humillima & concordi administratione, sicut Dominus ait; *Non veni ministrari, sed ministrare.* Et alibi: *Qui major est vestrum, erit minister vester.* & reliqua. Similiter & ipsi comprovinciales Episcopi cum ejus consilio, nisi quantum ad proprias pertinet parrochias, agant juxta sanctorum constituta patrum, ut uno animo, uno ore, concorditer sancta glorificetur Trinitas in secula.

Addit. IV. c. 16. Can 35. Apostolor. Calixt. ep. 2. Concil Antioch. c. 9. Martin. Bracar c. 4. Capitula Angilramni c. 46. Regino lib. 1. c. 251. Burchard. lib. 1. c. 66. Gratian. 9. q. 3. c. 1. 2. 27. Matth. 20. Ibid. 23.

Vt reprehensio qua laici arguuntur, à Clericis respuatur.

Conc. Carthag. 3 c 23. Capitula Angilramni c. 47.

CCCLIX. Notum sit omnibus quia quod in laicis reprehenditur, id multò magis debet in Clericis prædamnari.

De delatoribus quid agendum sit, vel quid sint delatores.

CCCLX. Delatori aut lingua capuletur, aut convicto caput amputetur. Delatores autem sunt qui invidia produnt alios.

L. 2. Cod. Theod. de petitionib.
Capitula Angilramni c. 49.
Gratian. 5. q. 6. c. 5. *Delatori.*

De his qui in alterius famam aut scripturam aut verba contumeliosa confinxerint.

Capitula Angilramni c. 50. Ivo par. 4. c. 156. & par. 16. c. 215. Gratian. 5. q. 1. c. 1. *Qui in alterius.*

CCCLXI. Qui in alterius famam in publico scripturam aut verba contumeliosa confinxerit, & repertus scripta non probaverit, flagelletur. Et qui ea priùs invenerit, rumpat, si non vult auctoris facti causam incurrere.

De his qui unam rem duobus dominis donaverint.

Interpret. tit. 19. lib. 5. Sentent. Pauli.

CCCLXII. Si aliquis unam rem duobus per legitimas scripturas donaverit, uni priùs, & alteri postea, non quærendus est in his donationibus qui primus qui posterior sit; sed qui rem tradente donatore possederit, is eam cui est tradita posside-

bit. Nec interest utrum in parentes an in extraneos talis sit facta donatio.

De servis in caput Domini à quoquam non interrogandis.

Paulus lib. 5 Sentent. tit. 16. CCCLXIII. Servi in caput domini neque à Præside, neque à procuratore, neque tam in parvis quàm in capitalibus causis, interrogari possunt.

De his qui irati crimen aliquod cuilibet dixerint, si postea resipiscentes hoc perficere noluerint, quid agendum sit.

CCCLXIV. Si quis iratus crimen aliquod cuilibet temerè objecerit, convitium non est pro accusatione habendum. Sed permisso tractandi spatio, id quod iratus dixit, per scripturam se probaturum esse fateatur; ut si fortasse resipiscens post iracundiam, iterare ac scribere noluerit, non ut reus criminis teneatur.

Interpret. l. 5. Cod. Theod. de accusat. & inscript.
Capitula Angilramni c. 51.
Ivo par. 6. c. 324.
Gratian. 2. q. 3. c. 5. & di. 1. de pœn. c. 22. *Si quis iratus.*

Ut qui crimen objecerint, scribant se probaturos. Et ut ibi causa agatur ubi crimen admissum esse dinoscitur.

CCCLXV. Qui crimen obicit, scribat se probaturum. Revera, ut ibi causa agatur ubi crimen admittitur; ut qui non probaverit quod objecit, pœnam quam intulerit ipse patiatur. *Vide suprà cap. 253.*

L. 11. Cod. Theod. de accusat. & inscript.
Capitula Angilramni c. 52.
Gratian. 2. q. 3. c. 3. *Qui non probaverit.* q. 6. c. 1. *Ibi semper.* & c. 18. *Qui crimen.* q. 8. c. 4. *Qui crimen.*

Ut nullus absque inevitabili necessitate suam relinquat Ecclesiam.

CCCLXVI. Ut ne quis, dum in ea durare potuerit, qualibet necessitate suam relinquat Ecclesiam.

De his qui ante alterius judicem fuerint pulsati, quid agendum sit.

CCCLXVII. Pulsatus ante suum judicem, causam dicat. Et non ante suum judicem pulsatus, si noluerit, taceat. Et ut pulsato, quotiens appellaverit, induciæ dentur.

Capitula Angilramni c. 60.
Burchard. lib. 16. c. 10.
Ivo part. 6. c. 323.
Gratian. 3. q. 6. c. 3. *Pulsatus.*

De his qui famosos libellos legere aut cantica famosa cantare præsumunt.

Burchard. lib 1 c 199 CCCLXVIII. Hi qui inventi fuerint libros famosos legere vel cantare, excommunicentur.

De his qui à Clericorum accusatione sunt repellendi.

CCCLXIX. Homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falsum testimonium dixerint, seu qui ad sortilegos magósque concurrerint, nullatenus ad accusationem vel ad testimonium erunt admittendi. VI. 397.

De his qui divinos vel mathematicos consulere præsumunt.

CCCLXX. Qui de salute Principis vel summa reipublicæ mathematicos, ariolos, aruspices, vaticinatores consulit, cum eo qui responderit, capite puniatur. Paulus lib. 5. Sentent tit. 21.

De auctoribus vel concitatoribus seditionum vel tumultuum.

CCCLXXI. Auctores seditionis & tumultus, vel concitatores populi, pro qualitate dignitatis aut in crucem tollantur, aut bestiis obiciantur, aut in insulam deportentur. Ibid. tit. 22.

De periculo judicantium & providentia eorum.

CCCLXXII. Majus periculum est judicantis quàm ejus qui judicatur. Unde unicuique providendum est ne aliquem injustè judicet aut puniat. Capitula Angilramni c. 79.

De accusatione adversùs doctorem submovenda.

CCCLXXIII. Accusationes adversùs doctorem nemo suscipiat: quia non potest humano condemnari examine quem Deus suo reservavit judicio. Ibid. c. 71. Burchard. lib. 1. c. 166. Ivo par. 5. c. 176.

Quòd hi qui adversùs patres armantur, Deo existunt odiosi.

CCCLXXIV. Sic odit Deus eos qui adversùs patres armantur ut patrum invasores, qui in omni mundo infamia notantur. Capitula Angilramni c. 79

Qualiter decimæ & oblationes fidelium à sacerdotibus sint dispensandæ.

CCCLXXV. Instruendi sunt Presbyteri pariterque admonendi quatinus noverint decimas & oblationes quas à fidelibus accipiunt, pauperum & hospitum & peregrinorum esse stipendia, & non quasi suis sed quasi commendatis uti debere; de quibus omnibus sciant se rationem reddituros in conspectu divinæ majestatis, & nisi eas fideliter pauperibus & his quibus præmissum est administraverint, condemnationem patiendos. Qualiter verò dispensari debeant, canones sacri instituunt. Scilicet ut quatuor partes ex omnibus fiant, Concil. Nannet. c. 10. Regino lib. 1. c. 341. Burchard. lib. 3. c. 138 Ivo par. 3. c. 204.

fiant, una ad fabricam Ecclesiæ relevandam, altera pauperibus distribuenda, tertia Presbytero cum suis Clericis habenda, quarta Episcopo reservanda. Et quicquid exinde Pontifex jusserit, prudenti consilio est faciendum.

Quòd feminæ cum Presbyteris vel reliquis Clericis non debeant habitare, nec eis ministrare, nec intra cancellos stare, neque ad altare accedere.

Concil. Nannet. c. 3. Conc. Mogunt. an. 813. c. 49. Conc. Mogunt. an. 888. c. 10. Regino lib. 1. c. 104. Burchard. lib. 2. c. 116. Ivo par. 6. c. 192. Lib. 3. Decretal. tit. 2. c. 1.

CCCLXXVI. Inhibendum & modis omnibus tenendum est ut nullus sacerdos eas personas feminarum, sicut in canonibus insertum continetur, de quibus suspicio potest esse, in domo sua habeat, & non solùm illas, sed neque illas quas antiqui canones concedunt: quia, instigante diabolo, etiam in illis scelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pedissequis earum. Nam si qua de his habuerit talem necessitatem cui sit necessaria sustentatio Presbyteri, habeat in villa aut in vico domum, longè à Presbyteri conversatione, & ibi ei subministret quæ necessaria sunt. Sed & hoc secundùm auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum, ut nulla femina ad altare præsumat accedere, aut Presbytero ministrare, vel infra cancellum stare aut sedere.

Capitula Herardi c. 19. 24.

Vt incesti à sacerdotibus per veraces & Deum timentes homines fideliter perquirantur & canonicè puniantur.

Isaac tit. 4. c. 12. Capitula Herardi c. 14.

CCCLXXVII. De incestis omni studio perquirendum est sacerdotibus per homines veraces & timorem Dei ante oculos habentes. Et si reperti fuerint, statim aut per se emendare studeant, aut cum adjutorio Archidiaconi sui vel Episcopi hoc ipsum extirpare satagant; ne tanto flagitio & scelere & illi polluantur & pereant, & alij in eorum vicinitate omnipotentis Dei iram incurrant.

Vt Presbyteri & reliqui Clerici ab omnibus vitiis se caveant, & subjectos sibi fideliter instruant, atque bonis operibus omnibus ducatum præbeant.

CCCLXXVIII. Admonendi sunt Clerici & instruendi ut primùm ipsi ab omni fornicatione & immunditia & luxuria & ab omni pollutione carnis sint alieni, & tunc plebem sibi subjectam & verbis prædicent, & exempla ostendant, ut ab omni fornicatione & ab omni inrationabili vel inutili pecudum luxuria & pollutione abstineant, & mundo se corpore & mente Deo præparent.

De confessionibus fidelium accipiendis & dijudicandis, & consilium dandis qualiter pro modulo & quantitate peccati sit pœnitentia.

Isaac tit. 1. c. 38.

CCCLXXIX. Quærendum namque est sacerdoti, cùm accipit cujuslibet fidelis confessionem peccatorum, qualiter primò peccatum perpetratum, aut si postea iteratum, aut frequenter actum sit; si sponte, si coactè, si per ebrietatem aut per quodlibet ingenium factum sit. Et cùm viderit unde radix illius peccati processit, tunc congruam adhibeat medicinam. Qualis verò peccati adhibenda sit medicina, secundùm canonum authenticorum sanctorum patrum esse debet, & non secundùm placitum hominis, sed secundùm Dei voluntatem. Nec in hac parte voluntas aut gratia hominis sectanda est, sed voluntas Dei in omnibus exquirenda; quatinus dignis precibus & pœnitudine digna placari possit omnipotentis Dei vindicta, quam suo vitio provocavit.

De his qui priùs non habentes odium, sed se defendentes, aliquem occiderint, qualiter corrigendum sit temporis institutio.

Isaac tit. 2. c. 13. Concil. Nannet. c. 18. Ivo par 10. c. 145.

CCCLXXX. Si quis quietè gradiens per viam, aut si etiam in domo sua fuerit, aut in platea civitatis, aut in villa subitò aut ab alio superventus, aut litis commotione, volens se defendere, non habens contra illum antea odium, interfecerit hominem, septem annis secundùm canonicam institutionem pœniteat, tres verò communione privetur; quatuor autem in communione orationum & oblationum susceptus, in sacerdotis pendeat arbitrio utrum dignus sit corpus Christi accipere aut usque ad plenitudinem pœnitentiæ ab eo separari. Abstinentia ciborum in providentia sacerdotis erit secundùm possibilitatem pœnitentis & devotionis & affectum lacrymarum.

De muliere quæ duobus fratribus nupserit, & de viro ejus, quid agendum sit.

Concil. Neocæsar. c. 2. Ferrand. c. 156. Halitgar. lib. 4. c. 14. Isaac tit. 3. c. 8. Regino lib. 2. c. 193. Burchard. lib. 17. c. 2. Ivo par. 9. c. 67.

CCCLXXXI. Mulier quæ duobus fratribus nupserit, abici debet usque ad diem mortis. Sed, propter humanitatem, in extremis suis sacramentis reconciliari oportet; ita tamen [illegible] priùs solvatur conjugium, & maneat innupta, & vir ejus absque uxore simili pœnitentiæ sit subditus. Quòd si duo fratres cum una femina fornicati fuerint, nescientes alter alterius fornicationem, statim ut cognoverint adulterium, qui eam habet uxorem, dimittat. Et ille quidem, post actam pœnitentiam, si uxor defuncta fuerit, potest alteri so-

ciari; illa vivente, nequaquam. Illa verò nunquam ulteriùs poterit in conjugium assumi; & jugi pœnitentia submissa, ad exitum vitæ communionis gratiam percipiat.

De mulieribus & viris infantes opprimentibus.

Isaac tit. 1. CCCLXXXII. Mulier quæ dormiens filium suum oppresserit, & mortuus fuerit, sex annis pœniteat. Vir ejus, si in domo illius fuit, quatuor. Si verò in uno lecto, simili modo pœniteat, duos in pane & aqua, reliquos quatuor secundùm quod sacerdos illos viderit posse, abstinentiam imponat ciborum.

De muliere quæ adulteravit virum suum, similiter & de viro qui uxorem suam adulteravit, qualiter de ambobus agendum sit.

Isaac tit. 3. c. 9. CCCLXXXII. Mulier habens virum, si adulterium perpetraverit, & occultè ad confessionem venerit, septem annos pœniteat, tres in pane & aqua; ceteros quatuor in providentia erit sacerdotis qualiter eam viderit posse; & ita ei ciborum abstinentia imponatur. Similiter & vir habens uxorem, si adulterium perpetraverit, faciat, id est, per triennium non communicet. Si cujus uxor adulterium perpetraverit, & hoc à viro deprehensum fuerit & publicatum, dimittat uxorem, si voluerit, propter fornicationem. Illa verò, secundùm quod superiùs insertum est, publicè agat pœnitentiam. Vir verò ejus, illa vivente, nullatenus habebit licentiam aliam ducere uxorem. Quòd si voluerit adulteram sibi reconciliari, licentiam habeat, ita tamen ut pariter cum illa pœnitentiam agat, & exacta pœnitentia, ad communionis gratiam, sicut superiùs continetur insertum, utrique accedant. Similis forma & in muliere servabitur. Si eam vir ejus adulteraverit, habet potestatem dimittendi virum propter fornicationem. Maneat tamen innupta quamdiu vir ejus vixerit: quia nec ille habet potestatem aliam accipere prima vivente, nec illa primo. Habent tamen potestatem semetipsos reconciliari.

Concil. Nannet. c. 12.

1. 42.

Vt ad confirmationem Episcopi omnes devotè conveniant, eique [illegible] necessaria sunt ministrare non negligant.

Burchard. lib. 4. c. 64. Ivo par. 1. c. 8, 8. CCCLXXXIII. Præcipimus ut ad accipiendum per manus Pontificis impositionem Spiritus sancti donum sollicitè & devotè omnes concurrant, & Episcopo sua ea quæ necessaria sunt fideliter ministrent, eique ab omnibus & per omnia obediatur.

De parvulorum instructione, tam fidei & baptismatis mysterio, quàm sancti Spiritus dono.

CCCLXXXIV. Sciendum est omnibus quòd parvuli instruendi sunt, cùm ad intelligibilem ætatem venerint, & fidei sacramento & baptismatis mysterio & septiformis gratiæ sancti Spiritus dono.

De frequenti peccatorum confessione.

CCCLXXXV. Notum esse omnibus volumus quòd confessio peccatorum, excepto ea quæ sacerdotibus ad consilium accipiendum Deúmque placandum fit, Deo frequenter in oratione sit facienda. Burchard. lib 5. c. 138.

De manifestatione aliorum peccatorum, & quòd ea celare peccatum sit.

CCCLXXXVI. Omnibus fidelibus notum fore desideramus quòd quorundam peccatorum alienorum conscij, nisi ea emendationis & salutis causa prodiderint, delinquant. Vnde scriptum est: *Nihil prodest illi suo errore non pollui qui consensum præstat erranti.* Et alibi: *Non solùm qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus, rei sunt.* Ivo par. 16. c. 360. Gratian. di. 83. c. 4. Quod enim. & di. 86. c. 3. Facientis. Vide infrà Addit. IV. c. 8.

Quòd magis delinquant qui fidem perceperunt quàm alij, si tamen in bono opere persistant.

CCCLXXXVII. Sciendum est omnibus & sine oblivione retinendum quòd graviùs puniantur qui fidem Christi perceperunt, & in malis vitam finierunt, quàm illi qui sine fraude mortui sunt, & tamen bona egerunt opera. Quoniam melius est fidem non percipere quàm post ejus perceptionem retrorsùm abire.

De conjugio, quòd à Deo sit institutum.

CCCLXXXVIII. Notum sit omnibus quòd conjugium à Deo sit constitutum, & non sit appetendum causa luxuriæ, sed procreatione filiorum, & quòd bonorum conjugatorum vita per Iob sit designata. Concil. Parif. VI. lib. 3. c. 1.

De castitate eorum qui conjugio sunt copulandi.

CCCLXXXIX. Sciendum est omnibus & firmiter retinendum quòd hi qui uxores ducere voluerint, sicut eas castas & incorruptas cupiunt invenire, sic ad eas casti & incorrupti debent accedere, eásque cum benedictione sacerdotis, sicut in Sacramentario continetur, accipere. Sed priùs eas dotali titulo debent conligare. Isaac tit. 11. c. 19.

Ut omnes à minore usque ad majorem suis sacerdotibus sicut ipsi Domino obedientes existant, cujus vice legatione in Ecclesia funguntur. Ex Capitulis Domini Karoli Theotonis villa firmatis.

Suprà pag. 437.

CCCXC. Volumus atque præcipimus ut omnes suis sacerdotibus tam majoris ordinis quàm & inferioris, à minimo usque ad maximum, ut summo Deo, cujus vice in Ecclesia legatione funguntur, obedientes existant. Nam nullo pacto agnoscere possumus qualiter nobis fideles existere possunt qui Deo infideles & suis sacerdotibus inobedientes apparuerint, aut qualiter nobis obedientes nostrisque ministris ac legatis obtemperantes erunt qui illis in Dei causis & Ecclesiarum utilitatibus non obtemperant. Potiùs namque, juxta veritatis vocem, ille metuendus est qui potest animam & corpus perdere in gehennam quàm ille qui corpus torquere & honores temporales potest auferre. De illis dictum est: *Qui vos audit, me audit. Et qui vos spernit, me spernit.* Et alibi: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Et rursus: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, melius est illi ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profunde maris.* Et iterum: *Qui vos recipit, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum qui me misit.* Et multa alia horumque similia. His ergo fulti oraculis jubemus ut omnes eis pro viribus ad eorum peragenda ministeria & ad malos & peccatores atque neglegentes homines distringendos summopere obedientes existant. Qui autem in his, quod absit, aut neglegentes eisque inobedientes fuerint inventi, sciant se nec in nostro imperio honores retinere, licèt etiam filii nostri fuerint, nec in palatio locum neque nobiscum aut cum nostris societatem aut communionem ullam habere, sed magis sub magna districtione & ariditate pœnas luere. In his namque omnium nostrorum fidelium volumus agnoscere fidem ac benevolentiam. Quoniam si hæc fideliter & utiliter impleverint, tunc Deo & nobis fideles erunt. Si autem, quod absit, secùs egerint, tunc non solùm infideles, sed infames atque reprobi manifestè apparentes notabuntur, eorúmque domus publicabuntur, & ipsi exiliabuntur.

De infantum baptismo & Ecclesiarum vel altarium seu fidelium consignandorum dubitatione quid agendum sit.

Conc. Carthagin. 5. c. 5.

CCCXCI. Placuit ut infantes, quando non inveniuntur certissimi testes qui eos sine dubitatione baptizatos esse testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo tempore legitimo baptizari. Similiter & de Ecclesiis vel altaribus atque consignandis fidelibus, quotiens super his dubitatur, agendum est; id est, ut sine ulla trepidatione consecrentur, & fideles confirmentur. Quoniam quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum.

Concil. Vvormat. c. 70. Capitula Herardi c. 31. Regino lib. 1 c. 266. Burchard. lib. 4. c. 45. Ivo par. 1. c. 147. & 219. Gratian di. 4 de consecr. c. 111. *Placuit.*

De Advocatis vel Defensoribus Ecclesiarum à Principe postulandis.

CCCXCII. Pro Ecclesiarum causis ac necessitatibus earum atque servorum Dei excusatores vel Advocati seu Defensores, quotiens necessitas ingruerit, à Principe postulentur, & ab eo fideliter atque libenter juxta canonicas sanctiones fidelissimi dentur.

Ut ubi quisque ordinatur, ibi permaneat.

CCCXCIII. Clerici cujuslibet gradus in quibuscunque locis ordinati fuerint ministri, ad eadem loca pertineant, atque in ipsis locis perseverent.

De Presbyteris & ministris Ecclesiæ, ut à suis & non ab aliis Episcopis chrisma petant vel accipiant. Et de Chorepiscoporum cassanda superstitione.

CCCXCIV. In singulis Episcoporum parrochiis Presbyteri eorúmque ministri non à quibuslibet Episcopis, sed à suis propriis, chrisma petant vel accipiant. Nec alio unquam tempore, juxta sanctos canones, vel secundùm morem Romanum, nisi in Cœna Domini sanctum chrisma conficiatur. Quibus etiam diebus Presbyteris vel eorum ministris canonicè dispensandum est, sed non aliis tradendum nisi solummodo Presbyteris vel Diaconibus aut Subdiaconibus bene fidelibus. Indignum enim est ut alii illud suscipiant nisi illi qui hoc in tradendo usuri sunt. Similiter & hoc statutum est, ut à Chorepiscopis, qui juxta sanctorum decreta locum septuaginta discipulorum id est Presbyterorum tenent, vel ab ipsis Presbyteris nec virginum consecratio nec sancti Spiritus traditio nec Ecclesiarum vel altarium consecratio, vel illa quæ solis Episcopis debentur, fiat. Nam si à duobus Episcopis Episcopus non potest consecrari, quomodo ille Episcopus erit, aut aliquid de episcopali ministerio, nisi quantum Presbyter, cujus locum in Ecclesia tenet, agere poterit? Omnia ergo quæ isti præsumptiosi de episcopali ministerio egerunt, irrita esse

Capitulare an. 799 c. 3. 4. Concil. Vvormat. c. 60. Conc. Carthag. 4. c. 16. Regino lib. 2. c. 77. Burchard. lib. 4 c. 76. 78. Ivo par. 2. c. 270 271. Gratian. di. 95. c. 4. *Presbyteri.* & di. 4. de consecr. c. 121. *Presbyteri.*

comprobantur & effectu carere, atque per omnia tam ab apostolica sede quàm & omnium Episcoporum decreto irrita esse, & potiùs nocumenta quàm aliqua adjumenta sunt judicata, ac sœpius interdicta. Ideóque ne fiant sub anathematis vinculo interdicimus, atque qui ab eis sunt polluti potiùs quàm sanctificati in meliorem statum canonicè, id est, à tribus ordinatis Episcopis, ut reformentur jubemus: quia reformatio non est iteratio, sed ecclesiastica & canonica perfectio.

De his qui rapiunt feminas, ut eas non habeant uxores.

Concil. Meld. c. 65. Capitula Herardi c. 110. Isaac tit. 5. c. 8. Concil. Trosl. c. 8. Burchard. lib. 9. c. 33. Ivo par. 8. c. 171. Gratian. 36. q. 2. c. 11. *Placuit ut hi.*

CCCXCV. Placuit ut hi qui rapiunt feminas, vel furantur, aut seducunt, ut eas nullatenus habeant uxores, quamvis eis postmodum conveniat, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint. Si quis autem uxorem habere voluerit, canonicè & legaliter eam accipiat, & non rapiat. Qui verò eam rapuerit, vel furatus fuerit, aut seduxerit, nunquam eam uxorem habeat; sed propinquis suis eam legalibus reddat, & in triplo plenum bannum dominicum componat, & insuper canonicè publicam pœnitentiam gerat. Ad quod omnes una voce clamaverunt dicentes: Ista omnes firmiter tenere volumus, & in perpetuum ab omnibus conservari optamus.

Quòd in omnibus locis Deus orandus sit, & non in aliis quàm in Deo dicatis ab Episcopis locis Missa sit celebranda.

Capitulare Theodulfi c. 11. Capitula Herardi c. 34. Conc. Mogunt. an. 888. c. 9. Regino lib. 1. c. 232.

CCCXVI. Sciendum est omnibus quòd & in aliis competentibus locis, si locus basilicæ procul fuerit, oratio ad Deum & confessio peccatorum fieri debeat & possit, Missarum verò celebratio nonnisi in locis ab Episcopis Deo dicatis; excepto tempore hostilitatis, & hoc nonnisi in altaribus & tabernaculis ab Episcopis Deo dicatis ullatenus rite fieri possit aut debeat. *Vide infrà cap.* 431.

De secularibus qui Episcopis suis inobedientes existunt, & ad emendationem sui tardant venire, quid agendum sit.

Isaac tit. 9. c. 4.

CCCXCVII. Si quis secularium tam majoris ordinis quàm & inferioris peccatum egerit, & vocatus sui Episcopi auctoritate ad emendationem ac pœnitentiam venire distulerit, tamdiu sit ab Ecclesia extorris & à catholicorum consortio sequestratus quousque quod inlicitè commisit emendet, ac reatum suum usque ad satisfactionem canonicè diluat, atque reconciliatione proprij Episcopi divinis precibus indulgentiam consequatur & veniam, Ecclesiæque gremio, à cujus utero deviaverat, peracta satisfactione ab eodem emendatus Episcopo, canonicè reddatur.

De Clericis, ut non utantur armis vel sagis.

CCCXCVIII. Ut Clerici pompis aut sagis vel armis non utantur.

Concil. Matiscon. 1. c. 5.
Capitula Herardi c. 113.

Ut ea quæ Episcopus in sua diœcesi corrigere non valet, ad alios referat Præsules, vel, si necesse fuerit, Regi intimet.

CCCXCIX. Ut ea quæ in sua diœcesi Episcopus per se suósque corrigere vel emendare nequiverit, coram reliquis Episcopis ad corrigendum insinuet; vel Regi indicare non tardet; ut qui ecclesiasticis regulis inobediens apparuerit, per potestates exteras corrigatur.

De his qui Deo famulantur, si in barathrum fornicationis ceciderint, qualiter corrigendi sunt.

CCCC. Statuimus ut si quis servorum Dei vel ancillarum Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, quòd in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua. Et si ordinatus Presbyter sit, duos annos in carcere permaneat, ut antè flagellatus & scorticatus videatur; & post Episcopus adaugeat. Si autem Clericus vel monachus in hoc peccatum inciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, vertente anno ibi pœnitentiam agat. Similiter & nonnanes velatæ eadem pœnitentia teneantur, & radantur omnes capilli capitis ejus.

Capitulare an. 742. c. 6.

De his qui à paganis baptizati fuerint.

CCCCI. Præcipimus ut qui à paganis baptizati sunt, denuo à Christi sacerdotibus in nomine sanctæ Trinitatis baptizentur, & postea ab Episcopis chrismentur, quia aliter Christiani nec dici nec esse possunt.

Gregor. III. ep. 1. c. 1. Gratian. di. 4. de consecr. c. 52. *Quos à paganis.* Zachar. ep. 11. ad Bonifac.

De his qui à Chorepiscopo confirmati fuerint.

CCCCII. Si quis ab Episcopo, & non à Chorepiscopo, qui non Episcopus, sed vicarius Episcopi, priusquam prohibiti essent, & erant & dicebantur, fuerit confirmatus, reiterari talis confirmatio non debet. Nam Chorepiscopi ante apostolicam atque synodalem prohibitionem non ex numero Apostolorum, sed ex septuaginta discipulorum, ut sacri canones testantur, ordine erant, quos nunquam Spiritum paraclitum tradidisse novimus. Sed quia olim, ut dictum est, jamdicti

Isaac tit. 11. c. 30.

Chorepiscopi prohibiti sunt, ideo modò nihil sunt, nec sanctum paraclitum ullo umquam tempore tradere potuerunt, nec modò possunt. Quapropter non apparet iteratum quod olim canonicè non agnoscitur patratum.

Vt qui ab hæreticis baptizatus fuerit in nomine sanctæ Trinitatis, non rebaptizetur, sed sola impositione manus perficiatur.

Burchard. lib. 4. c. 40. Ivo par. 1. c. 234. CCCCIII. Quicunque baptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, nullo modo rebaptizari debetur; sed per manus solam impositionem purgandus est.

Vt baptizandi symbolum discant fidei.

Suprà c. 462. CCCCIV. Baptizandos oportet fidei symbolum discere, & quinta feria ultimæ septimanæ Episcopo vel Presbyteris reddere. Et qui in ægritudine constituti baptismum perceperint, sani facti fidei symbolo doceantur, ut noverint quanta natione digni sunt habiti. Oportet etiam baptizatos post baptismum chrisma cœleste percipere & regni Christi participes fieri.

Vt hi de quibus dubitatur utrum baptizati sint annon, vel à Presbytero diis immolanti vel immolatitiis carnibus vescenti sunt baptizati, ut rebaptizentur.

Gregor. III. ep. 1. c. 5. CCCCV. Quòd hi qui dubitant utrum sint baptizati annon, vel à Presbytero diis mactanti vel immolatitiis carnibus vescenti fuerint baptizati, ut baptizentur præceptum est.

Ne ullus plusquam duas uxores accipiat.

Capitula Heradi c. cxi. Burchard. lib. 9. c. 23. Ivo par. 8. c. 161. CCCCVI. Ne quisquam amplius quàm duas accipiat uxores: quia jam tertia superflua est.

De orationibus & eleemosynis ac Missarum celebrationibus pro fidelibus defunctis fideliter agendis; quibus impij carere debent; quoniam nec eorum eleemosyna à sacerdotibus vel reliquis fidelibus accipienda est.

Gregor. III. ep. 1. c. 3. Gratian. 13. q. 2. c. 23. Pro obeuntibus. CCCCVII. Quòd pro catholicis defunctis sint memoriæ faciendæ, & oblationes & orationes Deo offerendæ. Non tamen pro impijs, quamvis sint Christiani, ex his aliquid agere licebit.

Vt nullus Episcopus sive Presbyter aliam causam in synodo priùs suggerat quàm ea quæ ad emendationem vitæ pertinent finiantur.

Suprà c. 164. CCCCVIII. Nullus Episcoporum vel Presbyterorum aliquam priùs causam suggerere audeat quàm ea quæ ad emendationem vitæ & ad severitatem regulæ atque ad animæ remedia pertinent finiantur.

De his qui facultatulam Ecclesiæ petunt à Regibus, prava cupiditate inlecti, quid agendum sit.

CCCCIX. Qui reculam Ecclesiæ petunt à Regibus, & horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam rapiunt, irrita habeantur quæ obtinent, & à communione Ecclesiæ, cujus facultatem auferre cupiunt, excludantur. Ibid. c. 165.

Vt nullus Episcopus alterius Episcopi res devastet aut plebes invadat.

CCCCX. Ne parrochias cujuslibet Episcopi alterius civitatis Episcopus canonum temerator invadat, & vesanæ cupiditatis facibus inflammatus, suisque admodum non contentus, rapiat aliena. Ibid. c. 166.

De eo qui munuscula Ecclesiæ fraudaverit vel quolibet modo invaserit, ut ab Ecclesiæ communione arceatur.

CCCCXI. Si quis cujusque munuscula Ecclesiæ sanctis scripturarum titulis conlata nefaria calliditate abstulerit, fraudaverit, invaserit, retentaverit, atque suppresserit, & non statim à sacerdote commonitus Deo conlata reddiderit, ab Ecclesiæ catholicæ communione pellatur. VI. 34

De Episcopo judicato, si apostolicam sedem appellare voluerit.

CCCCXII. Vt judicatus Episcopus ad apostolicam sedem, si voluerit, appellet. *Ex Concilio Sardicense cap.* v. Quòd si appellaverit, in cathedra ipsius alter non ordinetur. Ferrand. c. 59. 60.

De his qui à judicibus quos Primates dederint appellaverint quid agendum sit.

CCCCXIII. Vt si à judicibus quos Primas dederit quis appellaverit, alij judices amplioris numeri decernantur. Quòd si & ab ipsis appellaverit, ad sententiam Concilij causa deferatur. Ibid. c. 61.

De Presbyteris, ut inconsulto Episcopo non præsumant celebrare agenda.

CCCCXIV. Vt Presbyteri inconsulto Episcopo in quolibet loco agenda non audeant celebrare. Ibid. c. 91.

Ne aliquis Presbyter civitatis sine Episcopi præcepto aliquid agat.

CCCCXV. Vt Presbyter civitatis sine jussione sui Episcopi nihil jubeat nec in unaquaque parrochia aliquid agat.

Ne Presbyteri rem Ecclesiæ sine sui consensu Episcopi vendant.

CCCCXVI. Vt Presbyteri rem Ecclesiæ sine consensu Episcopi sui non vendant. Ibid. c. 95. Crescon. c. 232.

De abjecto Clerico ab aliena Ecclesia non recipiendo.

Ferrard. c. 138. CCCCXVII. Vt abjectum Clericum aliena Ecclesia non admittat.

Vt semper ad Patrem oratio dirigatur.

VI. 66. CCCCXVIII. Vt nullus in precibus nisi ad Patrem dirigat orationem. Et ut priùs eas cum instructioribus tractet.

De rebus Ecclesiæ à nullo injustè retentandis vel diripiendis.

Ibid. 136. Conc. Moguntian. 888. c. 6. CCCCXIX. Ne cui liceat res vel facultates Ecclesiis aut monasteriis vel xenodochiis pro quacunque eleemosyna cum justitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere. Quòd si quis fecerit, tanquam necator pauperum, antiquorum canonum sententiis constrictus, ab Ecclesiæ liminibus excludatur, donec ea quæ sublata sunt aut retenta reddantur.

Vt ab Ecclesiæ societate extorris habeatur quicunque ejus rebus damnum intulerit.

VI. 335. CCCCXX. Vt nullus Episcoporum aut cujuslibet ordinis Clericus vel alia quæcunque persona quibuslibet conditionibus seu in uno regno seu in alio positas alterius cujuscunque Ecclesiæ res aut petat aut præsumat accipere. Quòd si fecerit, tamdiu habeatur à communione altaris vel ab omnium fratrum ac filiorum caritate suspensus donec ipse Ecclesiæ cujus directo ordine juris est ablata restituat.

De privilegiis Ecclesiarum inlibatè servandis.

VI. 390. & seq. CCCCXXI. Privilegia atque præcepta Ecclesiarum manere semper incorrupta præcipimus. Et quicquid ab antecessoribus vel parentibus nostris circa sacrosanctarum Ecclesiarum utilitates constitutum est, vel quæ singuli quique antistites pro causis ecclesiasticis impetrarunt, sub pœna sacrilegij jugi solidata æternitate serventur.

De Clericis à propriis Episcopis corrigendis.

CCCCXXII. Placuit ut Clerici non distringantur vel dijudicentur nisi à propriis Episcopis. Fas enim non est ut divini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio. Nam si propriorum Episcoporum jussionibus inobedientes extiterint, tunc, juxta canonicas sanctiones, per potestates exteras adducantur, id est, per judices seculares.

Vt nullus Chorepiscopus per impositionem manus Spiritum sanctum tradat aut consecrationem pontificalem faciat.

Capitulare I. an. 803. c. 5. Itaaè tit. 11. c. 41. CCCCXXIII. Placuit, sicut Leonis Papæ & omnium Episcoporum nostrorum atque reliquorum fidelium generali & synodali consultu decrevimus, ut nullus Chorepiscopus per manus impositionem Spiritum sanctum tradere, aut sacerdotes vel Levitas aut Subdiaconos sacrare, vel virgines velare, aut sanctum chrisma conficere, vel Ecclesias aut altaria sacrare, aut benedictionem in publica Missa populis tribuere præsumat. quæ omnia summis Pontificibus, id est, cathedralibus Episcopis, debentur, & non Chorepiscopis vel Presbyteris, quorum formam, juxta sanctorum canonum decreta, Chorepiscopi gerunt. Si autem hi aliquid ex his agere tentaverint, irrita erunt quæ ab eis geruntur, & ipsi omni ecclesiastico honore funditus priventur.

De his qui à Chorepiscopis sunt ordinati Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi.

CCCCXXIV. Vt hi qui à Chorepiscopis Presbyteri vel Diaconi aut Subdiaconi sunt ordinati, nullatenus in presbyteratus vel diaconatus aut subdiaconatus officio ministrare præsumant. Capitulare I. an. 803. c. 6. Similiter homines qui ab imperitis ab eis videntur esse confirmati, vel virgines seu Ecclesiæ sacratæ, aut chrisma confectum, sive altaria dedicata, pro confirmatis vel sacratis aut dedicatis minimè habeantur; quia quæ illi non habuerunt dare non potuerunt. quoniam ex his eis quicquam agere non licet. quæ omnia summis Pontificibus debentur, & non Chorepiscopis, qui nec summi Pontifices vel Episcopi fuerunt nec deinceps unquam fieri possunt. Nullum enim ex septuaginta ex his aliquid unquam fecisse legimus vel scimus; ad quorum exemplum & formam Presbyteros vel Chorepiscopos, antequam ipsi Chorepiscopi prohibiti essent, fuisse agnovimus. Hæc verò omnia à cathedralibus Episcopis, qui à comprovincialibus Episcopis aut præsentia aut judicio Metropolitani consecrati esse noscuntur, agenda sunt, & non à Presbyteris vel Chorepiscopis, qui ambo unius formæ esse videntur. Quæ si ab eis aut propter imperitiam aut propter præsumptionem acta, ut prædictum est, ab imperitis esse putantur, à cathedralibus tamen Episcopis reformanda vel peragenda sunt: quia quæ illi in his agere cogitarunt, imperfecta remanserunt; & , ut jam prælibatum est, quod illi non habuerunt, dare non potuerunt. Episcopi namque non fuerunt, quia nec à tribus Episcopis nec ad aliquam episcopalem cathedram ordinati fuerunt. & ideo ex his nihil agere potuerunt. Et ne alicui talis ordina-

tio vel confirmatio aut consecratio reiteratio esse videatur, attendat illud quod scriptum est: *Quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum.* Et reliqua talia eorúmque similia.

Leo I. ep. 92. c. 15.

Ne judices de excessibus malorum judicent aliquid extra conhibentiam sacerdotum.

VI. 415. CCCCXXV. Ne judices quicquam de perfidorum excessibus extra sacerdotum conhibentiam judicare præsumant.

De Presbyteris Episcoporum, quo ipsi ire non potuerint, ad corrigendum mittendis.

CCCCXXVI. Vt Episcopi tunc immunes habeantur à damnis cùm eorum Presbyteros ad ea quæ ipsi non correxerint remiserint corrigenda.

De eo qui fallax in fide repertus fuerit.

L. 1. Cod. Theod. de apostatis. Felix II. ep. 1. CCCCXXVII. Si coram hominibus repertum mendacium & infamem facit & damnis affligit, quanto magis in divina fallax fide præventus non erit penitùs ad accusationem vel ad testimonium admittendus. Meritò ergo accusare & testificare prohibentur qui in recta fide suspecti sunt.

Addit. III. c. 12.

Quòd non solùm flagitia deflenda, sed etiam amaris pœnitentiæ fletibus sint eradicanda.

Lib. 12 leg. Vvisigoth. tit. 2. c. 17. CCCCXXVIII. Sicut deflendum Christianis est eorum scelus qui in Christo prævaricatores existunt, ita modis omnibus decernendum ut absque satisfactione Ecclesiæ nullus omnino veniam mereatur qui à meliori proposito ad deterius declinasse convincitur: quia crudelis & stupenda præsumptio crudeliori debet extirpari supplicio.

De illo qui non solùm furtum fecerit, verùm & qui furi consenserit.

VI. 160. Lib. 7. leg. Vvisigoth. tit. 2. c. 7. CCCCXXIX. Non solùm ille qui furtum fecerit, sed etiam & quicunque conscius fuerit, vel furto ablata sciens susceperit, in numero furantium habeatur, & simili vindictæ subjaceat.

Vt in sancto Paschæ sabbato die & Parasceve Missæ non agantur.

Suprà c. 180. CCCCXXX. Vt sabbato sancto, hoc est, in vigilia Paschæ, jejunium ante noctis initium, nisi à parvulis aut infirmis, non solvatur. Nec Missa in Parasceve aut in eodem sabbato sancto vel divina mysteria his duobus diebus celebrentur. Canonibus quippe jubentibus bíduo ista sacramenta penitùs non debent celebrari.

De his qui in locis inlicitis & minimè consecratis contra canonicam auctoritatem Missas celebrare vel audire præsumunt.

CCCCXXXI. Statutum sæpissime & inhibitum est ut Missarum celebrationes in locis incongruentibus fieri omnino non debeant. Simul & hoc decretum est, ut si quis Presbyterorum, excepto quando in itinere pergitur, & locus basilicæ procul est, & id in altaribus ab Episcopo consecratis fieri necessitas compellit, ne populus Dei sine Missarum celebratione & corporis & sanguinis dominici perceptione maneat, Missarum celebrationes in hujuscemodi inlicitis locis post tot tantásque prohibitiones facere tentaverit, gradus sui periculum incurrat. Et hoc populis denuntiandum summopere à sacerdotibus ac prædicandum est, ne Missas in prædictis inlicitis locis sacerdotibus cantare suadeant, vel hæc inlicita facere Presbyteros deprecentur; quoniam scriptum est: *Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco quem elegerit Dominus ut ponat nomen suum ibi.* Satius igitur est Missam non audire quàm eam ubi non licet nec oportet celebrare nec audire. Et in canonibus legitur ut nullus sacerdotum in domibus vel in aliis locis nisi in Ecclesiis dedicatis celebrare Missas audeat. Si quis contra hæc decreta egerit, canonica correctione feriatur. Simul & hoc statutum est, ut nullus sacerdos in aliis quàm in Deo dicatis vasis & ab Episcopis consecratis ministrare seu Missas celebrare præsumat: quia sicut non est concessum ut alij Missas cantent & sacrificia consecrent quàm illi qui ab Episcopis sunt consecrati, ita non est licitum ut in aliis domibus vel altaribus aut vasis Missas sacerdotes celebrare præsumant quàm ab Episcopis consecratis. Sunt etiam ab Episcopis consecranda & benedicenda corporales pallæ ac alia vestimenta sacerdotalia, nec non & omnia quæ in usus basilicæ vel altaris sive in ministerio sacerdotum ad divina mysteria explenda complectuntur, quatinus cum his sacris Deo sacratiùs sive placabiliùs ministrare valeant. Vnde & in aliis sanctorum patrum decretis legitur: *Quamquam Deum vera fide ubique orare liceat, sacrificia verò offerre aut corpus Domini confici nullo modo legimus aut veraciter scimus in aliis locis justè fieri nisi in locis Deo ab Episcopo dicatis, nisi causa hostilitatis aut summæ necessitatis. & hoc non in mansionibus aut in domibus non sacratis, sed in ta-*

Felix IV. ep. 1. Capitulare Episcopor. an. 801. c. 9. Concil. Parisi. VI. lib. 1. c. 47. & lib. 3. c. 6. Felix IV. ep. 1. Burchard. lib. 4. c. 38. Fulbert. ep. 16. Ivo par. 2. c. 76. & par. 3. c. 61. Gratian di. 1. de consecr. c. 11. & seqq.

Deuter. 12.

Suprà c. 196.

bernaculis dedicatis ab Episcopis & altaribus à Pontificibus sacra unctione unctis & divinis precibus consecratis, & hoc summa ex necessitate, & in itinere, procul ab Ecclesia positis, ne populus sine Missarum sollemnia & sacramenti corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi perceptione remaneat. Ab antiquis autem patribus & prædecessoribus nostris nulla alia ex occasione, aut pigritia, seu præsumptione, sed propter dictam necessitatem, hoc concessum esse legimus. Aliter quoque, nisi ut præfixum est, in locis non consecratis Missarum sollemnia agere non licet. Et hoc nonnisi ex summis & pro prædictis necessitatibus fieri ullo modo licet; quoniam lex divina admodum præcipiens ait: *Caveat quisque ne offerat holocausta sua in omni loco, sed in loco quem Dominus elegit.* Et alibi: *Rectè offert qui ad Ecclesiam necessitate præoccupante aut infirmitate venire non potest, & alubi Deum orat.* Sed non rectè dividit qui in locis inlicitis & altaribus minimè consecratis Missarum celebrationes peragit. Multò enim melius est Missas non cantare aut audire quàm in locis inlicitis Missas cantare aut audire: quoniam qui inlicita agit & prohibita facit, non modicùm errat, & nimis peccat; & nisi pœnitentiam canonicè & justè in hoc seculo ex hoc egerit, maximam condemnationem in futuro judicio propter hoc indubitanter percipiet. Multa verò & innumerabilia exempla ex bis in supradictis legalibus & in aliis canonicis & divinis libris inveniuntur, quæ hic pro prolixitate inserere distulimus, & pro fastidio ac labore scriptorum sive lectorum hic non inseruimus. Nam si quis ex his potiora & plura exempla invenire desiderat, in præfixis libris sufficienter legendo & diligenter quærendo invenire poterit. Si quis ergo post tot prohibitiones hæc decreta apostolica & synodali atque imperiali auctoritate renovata, & maximè omnium imperij nostri populorum ac procerum nostrorum consensu & hortatu conscripta atque firmata, temerare præsumpserit, si Clericus fuerit, gradus sui periculo subjacebit. Si verò monachus aut laicus fuerit, à liminibus Ecclesiæ usque ad Ecclesiæ satisfactionem extorris fiat. Si autem, quod absit, suo Episcopo vel reliquis Sacerdotibus inobediens vel contumax extiterit, à Comitibus vel Missis nostris comprehensus, in carcerem usque ad nostram & proprij Episcopi atque Ecclesiæ satisfactionem sub magna ærumna retrusus maneat.

Quòd incestum committat qui se consanguineæ suæ usque affinitatis lineam conjungit.

CCCCXXXII. Nullus fidelium usque adfinitatis lineam, id est, usque in septimam progeniem, consanguineam suam ducat uxorem, vel eam quoquo modo incesti macula polluat. Si quis verò hoc scienter temerare præsumpserit, si liber est, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, fisco nostro persolvat, & insuper canonicè ut incestus luat, ac publicè juxta canonicos gradus pœniteat. Si autem servus vel ecclesiasticus fuerit, publicè flagelletur ac decalvetur, & juxta proprij Episcopi jussionem pœnitentiam publicè & canonicè gerat. Quòd si aliquis tam liber quàm servus aut ecclesiasticus vel fiscalinus Episcopo proprio vel suo sacerdoti aut suo Archidiacono inobediens vel contumax sive de hoc sive de alio quolibet scelere extiterit, omnes res ejus à Comite & à Misso Episcopi ei contendantur usque dum Episcopo suo obediat, ut canonicè pœniteat. Quòd si nec se ita correxerit, & ad Episcopum & canonicam pœnitentiam venire distulerit, à Comite comprehendatur, & in carcerem sub magna ærumna retrusus teneatur, nec rerum suarum potestatem habeat quousque Episcopus jusserit. Quòd si Comes vel ejus ministri hæc adimplere distulerint, canonicè ab Episcopo vel à suo ministro excommunicetur, & usque dum hæc pleniter adimpleat, semper communione catholicorum careat, usque dum ipsi Episcopo humaniùs erga eum aliquid agere placuerit. Si verò, quod non optamus, ipse Comes aut de prædictis causis aut de ipsa excommunicatione inobediens aut neglegens apparuerit, honore comitatus pariter & communione careat usque dum ambo in nostram præsentiam veniant, ut nos illum episcopali auctoritate atque imperiali metu ita corrigamus ut & ceteri timorem habeant, nec deinceps talia committere ullatenus audeant.

Addit. III. c. 323. Gregor. III. ep. 2. c. 5. Burchard. lib. 7. c. 12. Ivo par. 9. c. 26. Gratian. 35. q. 2. c. 16. progeniem.

Vt incesti, quamdiu in scelere manent, non fidelium Christianorum, sed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.

CCCCXXXIII. Incesti, dum in ipso detestando atque infando scelere manent, non inter fideles Christianos, sed inter gentiles aut catechumenos vel energumenos

Concil. Ilerd. c. 4. Isaac tit. 4. c. 14. Burchard. lib. 7. c. 5.

Ivo par. 9. c. 29. & 41. Gratian. 35. q. 8. c. 1. Incestuosi. Vide Addit. III. c. 224. gumenos habeantur; id est, cum Christianis non cibum sumant, non potum, non in codem vasculo edant aut bibant; sed soli hoc faciant. Non osculentur aut salutentur ab eis. Sed si suis sacerdotibus inobedientes extiterint, & à tam nefandissimo se scelere segregare atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur qui spiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos de quibus Matth. 18. ipsa veritas ait: *Si te non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Nam cum fidelibus non debent orare, nec in Ecclesiam intrare, sed ad januam Ecclesiæ excubare, & intrantibus in eam atque exeuntibus ex ea vultu in terra prostrato veniam postulare, & ut pro se orare non dedignentur flagitare, & lacrymis perfusi, vultu contrito, atque humiliato spiritu, semper omnibus apparere usque ad satisfactionem Ecclesiæ & proprij Episcopi canonicam reconciliationem manere, & ad pristinum Incestum nunquam redire, nec secularia negotia exercere, nec placitis aut accusationibus vel testimoniis interesse, sed crebris sacerdotum precibus, manúsque Pontificis proprij impositionibus, & eleemosynarum largitionibus, atque ceterorum bonorum * hominum exhibitionibus eos purgari sanarique oportet.

* operum

Concil. Agath. c. 61. Isaac tit. 4. c. 15. Ivo par. 9. c. 15. *De incestis nullo conjugij nomine prævalendis.*

CCCCXXXIV. Incestos nullo conjugij nomine prævalendos esse censemus.

De incestis conjunctionibus.

V I. 409. CCCCXXXV. Si quis eo gradu se incestuoso ordine cum his personis quibus à divinis regulis prohibitum est conjunxerit, usquequo pœnitentiam sequestratione testentur, utrique communione priventur, & neque in palatio habere militiam neque in foro agendarum causarum licentiam habebunt. Nam quoquo modo prædicto se incesto conjunxerint, Episcopi seu Presbyteri, in quorum diœcesi vel pago actum fuerit, Regi vel judicibus scelus perpetratum adnuntient; ut cùm ipsis denuntiatum fuerit, se ab eorum communione aut cohabitatione sequestrent. Res autem eorum ad primos parentes usque ad sequestrationem perveniant, sub ea conditione, ut antequam segregentur, per nullum ingenium, neque per parentes, neque per emptionem, neque per auctoritatem regiam ad proprias perveniant facultates, nisi præfatum scelus sequestrationis separatione & pœnitentia fateantur.

De canonicæ accusationis ordine.

CCCCXXXVI. Accusationis ordinem canonicis dudum regulis institutum servare jubemus; ut si quis Clericus in criminali vel in leviori causa pulsatur, vel in discrimine capitis arcessitur, non statim reus æstimetur quia accusari potuit, ne subjectam innocentiam faciamus. Sed quisquis ille est qui crimen intendit, in judicium episcopale veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiat similitudinem, habita tamen dignitatis æstimatione patiatur. Nec sibi fore noverit licentiam mentiendi, cùm calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicij. L. 19. Cod. Theod. de accusat. & inscript. Capitula Angilramni. c. 7. Capitula Herardi c. 104. Ivo par. 6. c. 332.

De servis & libertis vel infamibus personis non recipiendis.

CCCCXXXVII. Omnes servi vel liberti omnésque infames personæ non permittantur majores natu accusare, vel omnes quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt. Infames sunt cuncti quos decreta canonica & ecclesiastica atque leges seculares adscribunt infames esse. V I I. 76. Capitula Angilramni c. 21 Gratian. 6. q. 1. c. 2. Omnes.

De Episcopis & reliquis sacerdotibus vel Clericis ad seculares judices minimè accusandis.

CCCCXXXVIII. Si quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet Clerici apud Episcopos, quia alibi non oportet, à qualibet persona fuerint accusati, quicunque fuerit sive ille sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus inlaudabilis intentionis arripuit, noverit docenda probationibus, monstranda documentis se debere inferre. Si quis ergo circa hujusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate hujus sanctionis intelligat se jacturam famæ propriæ sustinere; ut damno pudoris, existimationis dispendio, discat sibi alienæ verecundiæ impune insidiari saltem de cetero non licere. Nam sicut Episcopos, Presbyteros, Diaconos, ceterósque, si his objecta potuerint comprobare; ab ecclesiasticis gradibus æquum est removeri, ita similis videri debet justitiæ modus quòd appetitæ innocentiæ moderatam deferri jussimus ultionem. Ideo hujuscemodi duntaxat causas Episcopi sub testificatione multorum actis audire debebunt. L. 41. Cod. Theod. de Episc. & Cleric. Capitula Angilramni c. 24. Gratian. 2. q. 7. c. 50. Si quis Episcopus.

De Primatum & Metropolitanorum differentia.

CCCCXXXIX. Nulli alij Metropolitani appellentur Primates nisi illi, qui primas sedes tenent, & quos sancti patres Capitula Angilramni c. 25. Ivo par. 5. c. 54.

synodali & apostolica auctoritate Primates esse decreverunt. Reliqui verò qui alias metropolitanas sedes sunt adepti, non Primates, sed Metropolitani vocentur.

De familiaribus vel hominibus, tam liberis, quàm servis, dominum accusantibus, vel secreta ejus prodentibus, quid agendum sit.

L. 3. Cod. Theod. Ne praeter crim. majest. Ivo par. 16. c. 61. 312. CCCCXL. Si quis ex familiaribus vel ex servis cujuslibet domus cujuscunque criminis delator atque accusator emerserit, ejus existimatione caput atque fortunas petiturus cujus familiaritati vel dominio inhaeserit, ante exhibitionem testium, ante examinatum judicium, in ipsa expositione criminum atque accusationis exordio, ultore gladio feriatur. Vocem enim funestam potiùs intercidi quàm audiri oportet. Eorum verò accusandi sacerdotes vel testificandi in eos os obstruimus quos non humanis sed divinis vocibus mortuos esse scimus. Vide suprà c. 312.

Quòd Episcopi à Deo, cujus servi existunt, sint judicandi, accusandi, vel damnandi. Quia, juxta Apostolum, nemo alienum servum debet accusare. Et quòd non ab humanis aut pravae vitae hominibus sint lacerandi, ipso Domino regulam tribuente.

Anaclet. ep. 2. CCCCXLI. Episcopi à Deo judicandi sunt, non ab humanis aut pravae vitae hominibus sunt lacerandi, ipso Domino exemplum dante, quando per ipsum, & non per alios, vendentes & ementes ejecit de templo, & mensas nummulariorum proprio evertit flagello, & ejecit de templo. Et sicut alibi ait: *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit.* Psal. 81.

De his qui se ipsos quocunque modo necant.

Concil. Autissiodor. c. 17. Isaac tit. 11. c. 32. Burchard lib. 19. c. 131. Ivo par. 10. c. 6. CCCCXLII. Quicunque se propria voluntate aut in aquam jactaverit, aut collum ligaverit, aut de arbore praecipitaverit, aut ferro percusserit, aut cuilibet voluntariae se morti tradiderit, istorum oblatio non recipietur.

De his qui Clericum injuriaverint.

V. 192. CCCCXLIII. Quicunque judex aut secularis Presbytero aut Diacono aut cuilibet de clero aut de junioribus matris Ecclesiae absque audientia Episcopi vel Archidiaconi vel Archipresbyteri injuriam inferre praesumpserit, anathema ab omnium Christianorum consortio habeatur.

Ne laici intersint quando canonica jura ventilantur, vel regularia examinantur, nisi in propria accusentur persona.

CCCCXLIV. Quando ea quae canonica sunt ventilantur, vel quaedam regularia examinantur, nec judices seculares neque aliquos laicos interesse oportet, nisi eos tantummodo qui in propria accusantur persona.

Ut ecclesiastica jura semper inlibata permaneant.

CCCCXLV. Monemus ut jura Ecclesiarum, sicut à patribus divinitus inspiratis sunt ordinata, inviolata permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat, nec per alterius imitationem suum aliquis quaerat augmentum. Capitulare III. an. 814. c. 10.

Suggestio populi ad Imperatorem Karolum & Episcopos.

CCCCXLVI. Deus ad hoc vestram religiositatem ordinavit ut & injustitias removeatis, & praesumptiones abscidatis, & sacerdotibus laborantibus succurraris, & multis opprobriis locum non praebeatis, sed post agnitionem, ei qui calumniam patitur adjutorium feratis, illum verò qui calumniam facit, si verè est calumniator, abscidatis.

De alienis judicibus non recipiendis, & peregrina judicia vel examina respuenda.

CCCCXLVII. Episcopis singulorum locorum, omnium qui sub eorum degunt moderamine curae sit causas utilitatésque disponere. Valde enim est incongruum ut, omissis suis, alij quilibet illorum se causis admisceant; sed illi eorum vitam competenti regularíque debeant moderatione disponere qui eos ordinare canonicè possunt, vel à quibus ordinati sunt, & qui pro commissis eorúmque animabus compelluntur reddere rationem.

De Episcopo qui adversùs proprium Metropolitanum vel contra alios quosque habuerit causam quid agendum sit.

CCCCXLVIII. Si fortè, quod non optamus, aliquem Episcopum contra proprium Metropolitanum vel contra alios quosque contingat aliquid habere causae, decrevimus ut ob hoc sedis apostolicae judicium hi qui petere festinant licentiam habeant. quod scitis canonum etiam antiquorum patrum institutione permissum.

Quòd fundamentum totius bonitatis sit Christus Iesus, & qualiter in ovile ovium per ostium sit intrandum.

CCCCXLIX Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est, qui est Christus Iesus. Quisquis ergo cum dilectione Dei & proximi, fidei quae in Christo est firmitatem tenet, eundem Iesum Christum Dei & hominis filium 1. Cor. 3.

apud se posuit fundamentum. Sperandum ergo est quia ubi Christus fundamentum est, bonorum quoque operum sequatur officium. Ipsa quoque per se veritas dicit: *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium.* Et paulò pòst subjecit dicens: *Ego sum ostium.* Ille ergo in ovile ovium intrat per ostium qui intrat per Christum. Ipse autem per Christum ingreditur qui de eodem creatore ac redemptore humani generis vera sentit & prædicat, & prædicata custodit; culmen regiminis ad officium portandi oneris suscepit, non ad appetitum gloriæ transitorij honoris; curæ quoque suscepti ovilis sollerter invigilat, ne oves Dei aut perversi homines prava loquentes dilanient, aut maligni spiritus oblectamenta vitiorum suadentes devastent.

Ioan. 10.

De causis definitis minimè recommovendis.

Ivo par. 16. c. 233. CCCCL. Flagitari judicium non debet de causa quæ diffinita vel judicata est.

De his qui contra præpositos suos se erigunt, & de accusatoribus vel testibus inimicis, quid agendum sit.

CCCCLI. Qui se contra præpositos suos erigunt, profectò ostenditur quia esse servi Dei contemnunt. Filius Dei in sancto ait evangelio: *Ego non accuso nec judico quemquam.* Nihil enim sine patre facit filius; quia communis eorum operatio est & unita voluntas. Hoc verò in loco quasi judex loquitur, dicens qualis judex, quales testes Deo esse debeant, ut cognoscant homines in judicando quòd non ex voluntate & potestate sua sed ex æquitate debeant formare sententiam. Iustitia in judicando est manifestanda, non potentia.

Ioan. 8.

De regulis Clericorum.

Conc. Mogunt. an. 813. c. 10. Isidor. lib. 2. de offic. c. 2. CCCCLII. Clerici lege patrum monentur ut à vulgari vita seclusi, à mundi voluptatibus sese abstineant, non spectaculis, non pompis intersint, convivia publica fugiant, privata non tantùm pudica sed sobria colant, usuris nequaquam incumbant, qui nec turpium occupationes lucrorum fraudésque cujusquam studiosè appetant, amorem pecuniæ quasi materiam cunctorum criminum fugiant, secularia officia negotiáque abiciant, honorum gradus per ambitiones non appetant, pro beneficiis medicinæ Dei munera non accipiant, dolos & conjurationes caveant, odium, æmulationem, detractionem, & invidiam fugiant, non vanis oculis, non infrenata lingua, aut petulanti tumidóque gestu incedant; sed pudorem ac verecundiam mentis simplici habitu & incessu ostendant. Obscœnitatem etiam verborum, sicut & operum, penitùs execrentur. Viduarum ac virginum visitationes frequentationésque fugiant, & contubernia extranearum feminarum nullatenus appetant. Castimoniam quoque immolati corporis perpetuò conservare studeant, aut certè unius matrimonij vinculo fœderentur. Senioribus quoque debitam præbeant obedientiam, neque ullo jactantiæ studio semetipsos attollant. Postremò in doctrina, in lectionibus, psalmis, hymnis, canticis spiritalibus, exercitio jugi incumbant. Tales enim esse debent qui divinis cultibus sese mancipandos student; scilicet ut dum scientiæ operam dant, doctrinæ gratiam populis administrent.

De neganda accusatorum licentia criminandi priusquàm se ipsos purgaverint de his quae eis obiciuntur.

CCCCLIII. Neganda est accusatis licentia criminandi priusquam se crimine quo premuntur exuerint.

L. 12. Cod. Theod. de accusat. & inscript.
Burchard. lib. 1. c. 164.
Ivo par. 5. c. 274.
Gratian. 3. q. 11. c. 1. *Neganda.*

De falsis testibus & perjuris quid agendum sit.

CCCCLIV. Si quis convictus fuerit aliquos ad falsum testimonium vel perjurium adtraxisse aut per quamcunque corruptionem sollicitasse, ipse quidem usque ad exitum non communicet. Conc. Matiscon. 1. c. 17. Burchard. lib. 16. c. 8.

De qualitate virginis in conjugio.

CCCCLV. Sciscitandum est si vult pater virginis, quia caput mulieris vir. Requirenda est à patre voluntas virginum, dum Deus relinquat hominem in manibus consilij sui.

Vt Clerici vel laici in aliena Ecclesia non communicent sine litteris Episcopi sui.

CCCCLVI. Statutum est ut unusquisque Clericus vel laicus non communicet in aliena plebe sine litteris Episcopi sui. Conc. Carthag. 1 c. 7. Regino lib. 1. c. 255.

Vide Addit. IV. cap. 37.

Vt laici contemptores canonum excommunicentur, Clerici verò honore priventur.

CCCCLVII. Si quis statuta supergressus corruperit vel pro nihilo habenda putaverit, si laicus est, communione, si Clericus, honore privetur. ¶ I. 503. Addit. IV. c. 60.

Vt qui Clericum alienum defendere nititur, communione privetur.

Conc. Hispal. II. c. 3. Concil. Arelat. VI. c. 24.

CCCCLVIII. Si fortè aliquis Clericorum regulam disciplinæ ecclesiasticæ subterfugiens fuerit evagatus, quicunque eum susceperit, & illum Pontifici suo non reconciliaverit, sed magis defensare præsumpserit, Ecclesiæ communione privetur.

De accusationibus in Clericorum causis non suscipiendis quæ seculi legibus prohibentur. Et de Clericis damnatis à nemine defendendis.

Ennod. in apologet. pag. 329. edit. Sirmond. Conc. Carthagin. 5. c. 2. Gratian. 21. q. 5. c. 3. *Si quis cujuslibet.*

CCCCLIX. Statutum est ut nullæ accusationes à judicibus audiantur ecclesiasticis quæ legibus seculi prohibentur. Et ut si quis cujuslibet honoris Clericus judicio Episcoporum quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab Ecclesiis quibus præfuit sive à quolibet homine defensari; interposita pœna damni pecuniæ atque honoris, quo nec ætatem nec sexum excusandum esse præcipimus.

Vt non alij Metropolitani Primates appellentur nisi illi qui primas sedes tenent: quia alij non possunt tres turmas facere de Episcopis quàm illi qui primas sedes tenent; qui tres turmas facere debent, sicùt in hac sententia jubetur.

Suprà c. 34.

CCCCLX. Placuit ut quotiescunque Concilium congregandum est, Episcopi qui neque ætate neque ægritudine neque alia graviore necessitate impediuntur, competenter occurrant. Primatibúsque suarum provinciarum intimetur ut de universis Episcopis vel duæ vel tres turmæ fiant, ac de singulis turmis vicissim quotquot electi fuerint, ad diem Concilij instantissimè occurrant.

Quòd cum illis quibus Episcopus non loquitur non sit loquendum, nec excommunicatis communicandum; ut ipsi humilient semetipsos, ut festinetiùs reconcilientur.

Concil. Vas. 1 c. 6.

CCCCLXI. Ex epistola sancti Clementis utilia, quæ præsenti tempore Ecclesiis necessaria sunt, honorificè proferenda, & cum reverentia ab omnibus fidelibus ac præcipuè Clericis recipienda; ex quibus quod specialiter placuit propter venerandam antiquitatem statutis præsentibus roboremus quod suprascriptus beatus martyr de beatissimi Petri Apostoli constitutione commemorat dicens: *Quidam autem etiam ex vobis ipsis intellegere debetis si qua sunt quæ ipse propter insidias hominum malorum non potest evidentiùs & manifestiùs proloqui. Verbi gratia. Inimicus est alicui pro actibus suis. Vos nolite expectare ut ipse vobis dicat, cum illo nolite amici esse. Sed prudenter observare debetis & voluntati ejus, videlicet qui Ecclesiæ curam gerit, absque commonitione obsecundare, & averti ab eo cui ipsum sentitis adversum, sed nec loqui his quibus ipse non loquitur; ut unusquisque qui in culpa est, dum cupit omnium vel vestram sibi gratiam reparare, festinet citiùs reconciliari ei qui omnibus præest; ut per hoc redeat ad salutem cùm obedire cœperit monitis præsidentis.* & cetera quæ in consequentibus denotantur amictis eorum qui veritati inimici sunt. Sciat itaque deinceps clerus ad reatum, sed & fidelium populus ad culpam sibi ascribendum, si quis in hoc vitium malorum computatur, & disciplinæ subversor fore agnoscitur.

S. Clement ep. 1. Ivo par. 14. c. 22. Gratian. di. 93 c. 1. *Si inimicus.*

De non injuriandis Episcopis aut lacerandis, sed potiùs tolerandis.

CCCCLXII. Episcopum verò oportet oportunè & importunè atque sine intermissione Ecclesiam suam docere, eámque prudenter regere, & admonere ut à vitiis se abstineat, & salutem consequi possit æternam. Et illa cum tanta reverentia ejus doctrinam debet suscipere eúmque amare & diligere ut legatum Dei & præconem veritatis; qui, testante veritate, quodcunque ligaverit super terram, erit ligatum & in cœlo, & quodcunque solverit super terram, erit solutum & in cœlo. Nimis timenda est hæc sententia, & providendum vobis ne offendatis eos qui tantam à Domino habent potestatem. Et ideo potiùs obediendi & summopere sunt venerandi, non detrahendi, vel lacerandi, aut eiciendi, sed portandi & amandi, ipso dicente Domino: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Ideo hæc vobis & omnibus fidelibus præcipimus, ut ab his vos caveatis, & posteris vestris non malum sed bonum exemplum relinquatis: quoniam injuria Episcoporum ad Christum pertinet, cujus vice funguntur. Vnde & vos, qui veri Dei estis discipuli, abicite à cordibus ante omnia discordias & animorum dissensiones, ex quibus omne opus malum procedit, & benignitatem, ac simplicitatem tota mente servate. Veruntamen scitote cuncti quòd supra omnes vos laboret Episcopus: quia unusquisque vestrum suum proprium fert laborem, ille verò & suum & singulorum. Et ideo sicut ille pro vobis omnibus, ita & vos omnes pro eo summopere laborare debetis, in tantum ut si etiam necesse fue-

Evarist. ep. 2. Burchard. lib. 1 c. 99. Gratian. 7. q. 1. c. 11. *Sunt vir.*

Luc. 10.

rit, animas vestras pro eo ponatis; sicut & ipse animam suam pro vobis, si necesse fuerit, ponere debet, ipso dicente salvatore: *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.* Vos verò obedite eis, & vigilate pro eis; quia ipsi vigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri; ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes.

Ioan. 10.

De legitimo conjugio.

CCCCLXIII. Decretum est ut uxor legitimè viro conjungatur. Aliter enim legitimum; ut à patribus accepimus & à sanctis Apostolis eorùmque successoribus traditum invenimus, non fit conjugium nisi ab his qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, uxor petatur, & à parentibus propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis, ut consuetudo docet, custodita, & sociata à proximis, quæ tempore congruo petita legibus detur & sollemniter accipiatur. Et biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant; ut boni soboles generentur, & Domino suis in actibus placeant. Taliter enim & Domino placebunt, & filios, non spurios, sed legitimos atque hereditabiles generabunt.

Burchard. lib. 9. c. 2. Ivo par. 8. c. 140. Gratian. 30. q. 5. c. 4 *Qualis.*

De his qui de suspicione vel absque legitimo accusatore aliquos judicare præsumunt.

CCCCLXIV. Placuit ut nullus quemquam Clericorum vel laicorum de suspicione aliqua judicare præsumat; similiter, ne sine accusatore legitimo quispiam condemnetur: quia pessimum & periculosum est quempiam de suspicione judicare, aut sine legitimo accusatore quemquam damnare. *Vide suprà lib. 5. cap. 398. & lib. 6. cap. 381.*

Ut Episcopi per singulos annos circumeant parrochias suas.

CCCCLXV. Placuit ut unusquisque Episcopus per singulos annos cunctas dioceses parrochiásque suas circuire non neglegat; sed docendo, confirmando, singula quæque quæ necessaria sunt restaurando, & corrigendo, prout meliùs valuerit, reformare satagat.

Ut Presbyteri & Diaconi quando per parrochias constituuntur, stabilitatis & obedientiæ suæ atque statuta servare promissionem suo faciant Episcopo.

CCCCLXVI. Quando Presbyteri aut Diaconi per parrochias constituuntur, oportet eos professionem Episcopo suo facere.

Capitulare an. 744. c. 10.
Burchard. lib. 2. c. 157.
Ivo par. 3. c. 150. & par. 6. c. 248.

Ne judices quoslibet Clericos vel servos Ecclesiæ in suis angariis aut quibuslibet rebus occupare præsumant.

CCCCLXVII. Ut non liceat judicibus Clericos vel servos Ecclesiæ in suis angariis occupare.

De Ecclesiis & dotibus earum, ut ad Episcopi semper dispositionem pertineant.

CCCCLXVIII. Placuit ut omnes Ecclesiæ cum dotibus & omnibus rebus suis in Episcopi proprij potestate consistant atque ad ordinationem vel dispositionem suam semper pertineant. *Vide suprà cap. 292.* Capitulare III. an. 814. c. 11.

Quòd Clerici judices seculares adire non debeant.

CCCCLXIX. Ut Clerici qui seculares judices appetunt excommunicentur.

De his qui viduis vim inferunt, aut feminas invitas ducunt.

CCCCLXX. Placuit ut viduis pro castitate violentiam nullus inferat, & ut mulier invita virum non ducat. Quòd si quis fecerit, in triplo nobis bannum nostrum persolvat, & ab Episcopo, atque, si necesse fuerit, distringente Comite, publicam per gradus canonicos pœnitentiam agere cogatur. Et si inobediens extiterit, nobis per firmissimos fidejussores præsentetur; ut aut in carcerem retrudatur, aut in exilium deportetur; ut & ceteri timorem habeant, ne unquam talia agere præsumant.

De potentibus qui quoslibet expoliant.

CCCCLXXI. Placuit ut si quis potentum quemlibet expoliaverit, & admonente Episcopo non reddiderit, excommunicetur. VI. 319.

De his qui Ecclesiam intrant & non communicant.

CCCCLXXII. Placuit ut omnes qui in Ecclesiam intrant, nisi à suo fuerint excommunicati sacerdote, communicent. Si qui autem hoc facere noluerint, tamdiu à communione & à Christianorum consortio habeantur alieni quandiu per satisfactionem Ecclesiæ à proprio mereantur per manus impositionem reconciliari Episcopo & sanctæ restitui communioni. Conc. Tolet. 1. c. 13 Gratian. di. 2. de consecr. c. 20. *Hi qui intrant.* Vide infià Addit. IV. c. 31.

De his qui acceperint eucharistiam & non sumpserint.

CCCCLXXIII. Placuit omnes Conc. Tolet. 1. c. 14.

qui sacram acceperint eucharistiam, & non sumpserint, ut sacrilegi repellantur.

Vt hi qui à sacerdotibus excommunicantur, à fidelibus usque ad reconciliationem, nisi quibus permissum fuerit, semper vitentur.

Conc. Tolet. 1. c. 15. Ivo par 14. c. 30. Gratian. 11. q. 3. c. 26. *Si quis laicus.*

CCCCLXXIV. Placuit ut his qui à suis excommunicantur sacerdotibus nullus fidelium communicet, nisi quibus permissum ab eis fuerit, nec priusquam canonicè reconcilientur ad eos accedat. Quòd si quis facere tentaverit, simili sententiæ subjaceat.

De his qui pro munere aut favore alicujus justitiam opprimunt.

Addit. IV. c. 2. Lib. 12. leg. Vvisigoth. tit. 3. c. 10.

CCCCLXXV. Quàm sit extraneus à Christianæ fidei regula qui se defensorem veritatis insimulat, & veritatem ipsam munerum acceptione commaculat, audiat contra se Prophetam dicentem: *Pro eo quòd vendidistis argento justum & pauperem pro calciamentis, ecce stridebo ego super vos sicut stridet plaustrum onustum fæno; & peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem suam, & robustus corde inter fortes nudus effugiet.* (Amos 2.)

Qualiter hæc statuta servanda sint. Et de his qui hæc contemnunt, sive Clericis, sive laicis, quid agendum sit.

Capitulare III. an. 814. c. 13. Isaac tit. 11. c. 33.

CCCCLXXVI. Has omnes constitutiones ecclesiasticas, quas summatim breviterque perstrinximus, sicut pleniùs in canone continentur, manere perenni stabilitate sancimus. Si quis ergo Clericus aut laicus harum sanctionum obediens esse noluerit, si Clericus fuerit, excommunicationi subjaceat. Si verò laicus fuerit & honestioris loci persona, medietatem facultatum suarum amittat fisci viribus profuturam. Si verò minoris loci persona est, amissione rerum suarum multatus, in exilio deputetur.

De his quæ ab antecessoribus nostris circa cultum divinum statuta fuerunt, ut semper inlibata permaneant.

CCCCLXXVII. Quæcunque à parentibus nostris diversis sunt statuta temporibus manere inviolata atque incorrupta circa sacrosanctas Ecclesias præcipimus. Nihil igitur à privilegiis immutetur. Omnibus qui Ecclesiis serviunt tuitio deferatur. Quia temporibus nostris addi potiùs reverentiæ cupimus quàm his quæ olim præstita sunt immutari.

L. 29. Cod. Theod. de Episc. & Cleric. Capitulare III. an. 814. c. 32. Gratian. 25. q. 2. c. 20. *Quæcunque.*

De Capitulis apostolica auctoritate roboratis.

CCCCLXXVIII. Maximè trium ultimorum capitula istorum librorum apostolica sunt cuncta auctoritate roborata, quia his cudendis maximè apostolica interfuit legatio. Nam eorum nomina, præter trium, id est, Leonis, Sergij, & Georgij, hic non inseruimus, licèt ea per singulos conventus inserta invenissemus, vitantes legentium atque scribentium fastidia. Si quis autem pleniùs ea nosse voluerit, istorum legat authentica, quibus illa inserta reperiet. Interdum hæc dictando & amando atque operibus complendo non neglegat. Quia, ut Dominus novit, pro amore & utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ, ut horum in prooemio prælibatum est, sunt collecta isticque inserta. Legentibus pax, custodientibus gloria, operibúsque hæc complentibus vita attribuatur æterna oramus.

Isaac in præfat.

EXPLICIT LIBER SEPTIMUS.

CAPITVLARIVM ADDITIONES QVATVOR.

ADDITIO PRIMA.

Consultò heic omittimus hanc primàm Additionem, quia suprà loco suo edita est pag. 579.

ADDITIO SECVNDA.

CAPITVLA QVÆ DEINCEPS SEQVVNTVR, non tunc quando præscripta, velut in subsequentibus habentur, inventa, collecta, ordinata, húcque inserta esse noscuntur, sed postmodum à fidelibus reperta, hac in scedula, sicut acta erant, sunt inserta, ut faciliùs à fidelibus, quotiens necesse fuerit, reperiantur.

INCIPIVNT CAPITVLA.

1. *Vt fidei sacramento baptizandi imbuantur, & ut parvuli de sacris fontibus ablati non suscipiantur vel homines ad confirmationem teneantur qui in publica pœnitentia adhuc canonicè inreconciliati manserint.*
2. *Quo tempore baptisma celebrari oporteat.*
3. *Vt pactum in baptismate factum cum Deo à baptizatis observetur.*
4. *Quid sit abrenuntiatio in baptismo, & quomodo observanda sit.*
5. *De scholis per singulas urbes habendis.*
6. *Quòd ab Episcopis jejunis impositionem manuum fieri oportet.*
7. *De Presbyteris indiscretè per diversa non mittendis.*
8. *Vt Presbyteri qui gradum amiserint, canonicæ pœnitentiæ subdantur.*
9. *Vt nullus Presbyterorum Missam solus celebrare præsumat.*
10. *Vt in unaquaque Ecclesia proprius Presbyter habeatur.*
11. *Vt in die dominico rurale opus non fiat.*
12. *De Missarum celebrationibus in locis incongruentibus minimè agendis.*
13. *Quòd Presbyteri inconsultis Episcopis viduas velare non debeant.*
14. *De puellis virginibus à Presbyteris non velandis.*
15. *Quòd quædam fœminæ sibi velum absque assensu sacerdotum imponunt.*
16. *De Abbatissis & sanctimonialibus quæ contra canones viduis & puellis velum imponunt.*
17. *De feminis nobilibus quæ post mortem virorum suorum capita velant statim.*
18. *De inlicito accessu feminarum ad altare.*
19. *Vt nullus Canonicorum vel monachorum, nisi prædicationis aut alicujus certè necessitatis causa, & hoc licentia Episcopi, vel qui ab eo sua vice fungitur, monasterium monachorum aut Canonicorum adire præsumat.*

INCIPIUNT CAPITULA QUÆ SUNT GENERALITER PER PARROCHIAS POPULIS DENUNTIANDA.

Ut fidei sacramento baptizandi imbuantur. Et ut parvuli de sacris fontibus ab his non suscipiantur vel homines ad confirmationem teneantur qui in publica pœnitentia adhuc canonicè irreconciliati manserunt.

Concil. Paris. VI. lib. 1. c. 54. I. HOc admonendum vel denuntiandum fidelibus necessariò prævidimus, ut hi qui fidem Christi expetunt, & provectæ ætatis sunt, priusquam ad baptismum accedant, instruantur & fidei & baptismatis sacramento. Similiter & illi instruendi sunt qui parvulos de sacro fonte suscipere voluerint, ut intellegant & vim ejusdem sacramenti, & quid pro aliis spoponderint, vel pro quo fidejussores extiterint. Illos tamen specialiter ab his officiis removendos judicamus, ne alios de sacrosancto fonte baptismatis suscipiant, nec etiam ad percipiendum sancti Spiritus donum aliorum patroni existant, qui & communione canonica privati & pœnitentiæ publicæ sunt subacti, donec per pœnitentiæ satisfactionem reconciliationem mereantur. Quos enim lex divina & canonica auctoritas ab Ecclesiarum liminibus & à castris militaribus, ne ruina sint populi, sequestrat, multò magis ab his sacris officiis usque ad tempus pœnitentiæ, ut jam dictum est, peractum sunt sequestrandi. *Vide suprà lib. 6. cap.* 182.

Quo tempore baptisma celebrari oporteat.

Ibid. c. 7 & Burchard. lib. 4. c. 6. II. Ut extra statuta tempora canonum baptismata non celebrentur: quia sacri canones hoc modis omnibus, nisi aliquod periculum institerit, fieri prohibent; in tantum ut etiam eos qui alio tempore baptizantur, à gradibus ecclesiasticis arceant.

Ut pactum in baptismate factum cum Deo à baptizatis observetur.

Concil. Paris. VI. lib. 1 c. 9. Ivo par. 1. c. 201. III. De eo etiam instruendos fideles necessariò providimus, ut intellegant pactum quod cum Deo in baptismate fecerunt. Pactum quod cum Deo in baptismate fit, à multis ex toto, à multis ex parte transgreditur. Ex toto quippe transgreditur, quando quis post acceptam baptismatis gratiam aut ad infidelitatem aut hæresim aut certè ad schisma prolabitur. Ex parte verò, quando quis aut ad superbiam aut ad invidiam aut ad cetera vitia spiritalia, quæ ex radice superbiæ prodeunt, labitur. *Vide suprà lib. 6. cap.* 193.

Quid sit abrenuntiatio in baptismo, & quomodo observanda sit.

IV. Quid sit abrenuntiare diabolo, operibus & pompis ejus, valde omnes fideles intellegere oportet. Quapropter necesse est ut prædicatores in admonendo & auditores in discendo & opere complendo ab hinc, ut suum cavere possint periculum, magnum adhibeant studium. Concil. Paris. VI lib. 1. c. 10. Abrenuntiare igitur diabolo est penitùs eum respuere, spernere, reicere, eique contradicere, séque unumquemque ab eo alienare, sive aliud quid quod hoc verbo in hoc sensu exprimi potest. Opera ejus sunt, quæ utique operibus Salvatoris contraria existunt. Primùm superbia, cujus ille auctor est, & quæ eum ex angelo dæmonem fecit, quæ est etiam initium omnis peccati, & cetera vitia, quæ ex radice procedunt superbiæ. Pompa diaboli hæc est quæ & pompa mundi, id est, ambitio, arrogantia, vana gloria, omnísque cujuslibet rei superfluitas in humanis usibus, unde crescit elatio, quæ multoties honestati solet adscribi, & cetera hujusmodi quæ de fonte superbiæ procedere noscuntur. Hæc & his similia sunt quæ unusquisque fidelis tempore baptismatis à se rejecit, Christóque se mancipavit, pactúmque cum Deo fecit ne penitùs ad ea quibus abrenuntiavit rediret. Verùm si jura humanæ pactionis firmiter conservantur, fixiùs tamen atque ferventiùs jura tanti pacti, quæ cum Deo facta sunt, inviolabiliter

violabiliter sunt observanda. *Vide suprà lib. 6. cap. 193.*

De scholis per singulas urbes habendis.

Ibid. c. 30. V. Inter nos pari consensu decrevimus ut unusquisque Episcoporum in scholis habendis & ad utilitatem Ecclesiæ militibus Christi præparandis & educandis ab hinc majus studium adhiberet. Et in hoc uniuscujusque studium volumus probare, ut quando ad provinciale Episcoporum Concilium ventum fuerit, unusquisque rectorum scholasticos suos eidem Concilio adesse faciat; quatenus & ceteris Ecclesiis noti sint, & ejus sollers studium circa divinum cultum omnibus manifestum fiat.

Quòd ab Episcopis jejunis impositionem manuum fieri oporteat.

Ibid. c. 33. Burchard. lib. 4. c. 67. Ivo par. 1 c. 261. & 303. in codice Victorino. Gratian di. 5. de consecr. c. 7. *Vt Episcopi.* VI. Vt Episcopi nonnisi jejuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet & Pentecosten, baptismum, ita etiam traditionem sancti Spiritus à jejunis pontificibus convenit celebrari.

De Presbyteris indiscretè per diversa non mittendis.

VII. 262. VII. Vt Presbyteri, sicut hactenus factum est, indiscretè per diversa non mittantur, nec ab Episcopis, nec ab aliis Prælatis, nec etiam à laicis; ne fortè, propter eorum absentiam, & animarum pericula & Ecclesiarum in quibus constituti sunt neglegantur officia.

Vt Presbyteri qui gradum amiserint, canonicæ pœnitentiæ subdantur.

VII. 394. VIII. De Presbyteris gradum amittentibus visum est nobis ut unusquisque Episcoporum vitam & conversationem morúmque emendationem eorum qui gradum amittunt tam ipse quàm per ministros suos noverit, eósque pœnitentiæ canonicæ subdere non neglegat, juxta quod in Concilio Cæsariensi titulo primo scribitur. *Presbyter si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit aut adulterium perpetraverit, ampliùs pelli debet & sub pœnitentia redigi.* Nonnulli enim, amisso, gradu, adeo filij Belial efficiuntur ut nec publicis, quia fas non est, nec canonicis, propter quorundam Episcoporum incuriam, legibus constringantur.

Vt nullus Presbyterorum Missam solus celebrare præsumat.

Concil. Pariss. VI. lib. 1. c. 48. IX. Visum etiam nobis fuit illud inhibendum, ut nullus Presbyterorum solus Missam celebrare præsumat: quia ita nec verba Domini salvatoris, quibus mysteria corporis & sanguinis sui discipulis suis celebranda contradidit, neç Apostoli Pauli documenta declarant, nec etiam in ipsis actis Apostolorum, si enucleatim legantur, ita fieri debere ullo modo invenitur. Vnde conveniendus immo interrogandus nobis videtur hujusmodi corporis & sanguinis Domini solitarius consecrator, quibus dicit *Dominus vobiscum*, & à quo illi respondetur *& cum spiritu tuo*, vel pro quibus supplicando Domino inter cetera, *Memento Domine famulorum famularúmque tuarum & omnium circumstantium*, cùm nullus circumstet, dicit. Quæ consuetudo, quia apostolicæ & ecclesiasticæ auctoritati refragatur, & tanto mysterio quandam dehonorationem inrogare videtur, omnibus nobis in commune visum est ut deinceps hujuscemodi usus inhibeatur. Ivo par. 3. c. 48. & seqq. Vide Reginonem lib. 1. c. 133. 191.

Vt in unaquaque Ecclesia proprius Presbyter habeatur.

X. Sæpe namque in aliis Conciliis & nunc in nostris conventibus constitutum est ut unaquæque Ecclesia, si facultas suppetit, proprium habeat Presbyterum, & unusquisque Presbyter una tantùm sit contentus Ecclesia. I. 86. VI. 73. 75.

Vt in die dominico rurale opus non fiat.

XI. Inter cetera verò admonitionis nostræ officia satis illud necessarium visum est ut populis fidelibus terribiliter denuntietur ut diem dominicum, in quo auctor vitæ resurrexit à mortuis, honorabiliter & venerabiliter colant. Nam si pagani ob memoriam & reverentiam deorum suorum dies colere, & Iudæi more carnali sabbatum carnaliter observare satagunt, quanto magis Christianæ religionis devotio ob memoriam dominicæ resurrectionis eundem diem venerabiliter atque honorabiliter colere debet? Multi namque nostrorum visu, multi etiam quorundam relatu didicimus quosdam in hoc die opera ruralia exercentes fulmine interemptos, quosdam artuum contractione multatos, quosdam etiam visibili igne absumptos, subitò in cinerem resolutos pœnaliter occubuisse. Proinde necesse est ut primùm sacerdotes, Reges, & Principes, cunctique fideles huic diei debitam observationem atque reverentiam devotissimè exhibeant. VI. 205. Concil. Pariss. VI. lib. 1. c. 50.

De Missarum celebrationibus in locis incongruentibus minimè agendis.

XII. Illud etiam, quamquam sæpe ad- VI. 208. VII. 396.

Concil. Parif. VI. lib. 1. c. 47. monitum sit, iterum inculcandum populisque denuntiandum summopere visum fuit, ut Missarum celebrationes in locis incongruentibus fieri omnino non debeant; & necesse est ut unusquisque Episcoporum hujuscemodi temerariam consuetudinem à parrochia sua penitùs amoveat. Et si quis Presbyterorum ab hinc (excepto quando in itinere pergitur, & locus basilicæ procul est, & id in altaribus ab Episcopo consecratis fieri necessitas compellit, ne populus Dei sine Missarum celebratione & corporis & sanguinis dominici perceptione maneat) Missarum celebrationes in hujusmodi inlicitis locis post tot tantásque prohibitiones facere attentaverit, dignum est ut gradus sui periculum incurrat. Satius igitur est Missam non audire quàm eam ubi non licet nec oportet celebrare aut audire.

Quòd Presbyteri inconsultis Episcopis viduas velare non debeant.

Ibid. c. 40. XIII. Quia ergo quod sæpe in nostris Conciliis prohibitum est, viduas inconsultis Episcopis velari non debere, & eandem constitutionem à quibusdam prævaricari nunc cognovimus, prorsùs ne deinceps fieret interdiximus; ut si quispiam Presbyterorum deinceps hujus constitutionis contumaciter transgressor extiterit, scilicet ut aliquam viduam inconsulto Episcopo velare præsumat, gradus sui periculum incurrat.

De puellis virginibus à Presbyteris non velandis.

Ibid. c. 41. XIV. Similiter & de puellis virginibus à Presbyteris non velandis inhibuimus. in qua re hactenus multos Presbyterorum partim ignorantia, partim temeritate deliquisse deprehendimus.

Quòd quædam feminæ sibi velum absque assensu sacerdotum imponunt.

Ibid. c. 42. XV. Deprehendimus & aliam neglegentiam, eò quòd quædam feminæ sine consensu sacerdotum velum sibi incautè imponant. quod similiter ne ulteriùs fieret inhibuimus.

De Abbatissis & sanctimonialibus quæ contra canones viduis & puellis velum imponunt.

Ibid. c. 43. XVI. Nihilominus etiam in quibusdam locis inolitum invenimus usum stultitiæ plenum, & ecclesiasticæ auctoritati contrarium, eò quòd videlicet nonnullæ Abbatissæ & aliquæ ex sanctimonialibus viduis & puellis virginibus contra fas velum imponere præsumant, & ideo nonnullæ taliter velatæ putant se liberiùs suis carnalibus desideriis posse vacare & suas voluntates explere. Quapropter statuimus ut si aut Abbatissa aut qualibet sanctimonialis post hanc diffinitionem in tantam audaciam proruperit ut aut viduam aut puellam virginem velare præsumat, judicio canonico usque ad satisfactionem subdatur.

De feminis nobilibus quæ post mortem virorum suorum capita velant statim.

XVII. De nobilibus feminis quæ amissis viris repente velantur; & in propriis domibus diversas necessitates opponentes residere delectantur, de quibus in aliis conventibus coram serenitate vestra jamdudum ventilatum & definitum est, majori sollertíque studio admonendas esse & instruendas ab Episcopis statuimus quatenus suæ saluti consulant, nec sic indiscretè vivendo, & propria noxiáque libertate utendo, & per diversa vagando, periculum animarum suarum incurrant, semper illud apostolicum ante oculos habentes, quo dicitur: *Vidua quæ in delitiis est, vivens mortua est.* Ibid. c. 44. & lib. 3. c. 7. Burchard. lib. 8. c. 37. Ivo par. 7. c. 56. 1. Tim. 5.

De inlicito accessu feminarum ad altare.

XVIII. Ut inlicitus accessus feminarum ad altare non fiat modis omnibus inhibuimus. Quia quorundam relatu didicimus in quibusdam provinciis contra legem divinam canonicámque institutionem feminas sanctis altaribus se ultro ingerere sacratáque vasa impudenter contingere & indumenta sacerdotalia Presbyteris administrare &, quod his magis indecentius ineptiúsque est, corpus & sanguinem Domini populis porrigere & alia quæque, quæ ipso dictu turpia sunt, exercere, inhibemus ne ulteriùs fieri præsumatur. Quòd autem mulieres ingredi ad altare non debeant, in Concilio Chalcedonensi & in decretis Gelasii Papæ copiosè invenitur. VII. 190.

Ut nullus Canonicorum vel monachorum, nisi prædicationis aut alicujus certæ necessitatis causa, & hoc cum licentia Episcopi, vel ejus qui ab eo sua vice fungitur, monasterium monacharum aut Canonicarum adire præsumat.

Concil. Parif. VI. lib. 1. c. 46. XIX. Quia etiam comperimus quosdam Canonicos & monachos, postposito religionis suæ pudore, monasteria sanctimonialium, tam monacharum, quàm Canonicarum, inconsulto Episcopo suo impudenter atque inreverenter adire; qui obtendere solent se non ob aliud illuc accedere nisi aut propinquitatis aut familiaritatis aut certè nescio cujus conlocutionis

gratia. Quod factum, quia nec canonico nec monastico congruit proposito, prorsùs interdicimus, nisi fortè causa prædicationis aut certè inevitabilis necessitas id facere coëgerit. & hoc nullatenus fine licentia Episcopi, aut illius qui vice illius fungitur, fieri præsumatur. Quòd si sermo prædicationis faciendus est, congruo in loco coràm omnibus fiat. Si verò conloquendum cum aliqua sanctimonialium ratio expostulat, id non alibi nisi in constituto loco, id est, in auditorio, sub testimonio virorum religiosorum & religiosarum feminarum fiat. Quando verò sacerdotibus in monasteriis puellaribus Missarum celebrationes faciendæ sunt, cum ministris sibi deputatis illuc ingrediantur. Quibus rite peractis, non ad secretas conlocutiones sanctimonialium se ullo modo divertant, sed cum ministris suis ilico egrediantur. Porrò si sacerdotibus sanctimoniales peccata sua confiteri voluerint, id non nisi in Ecclesia coram sancto altari, adstantibus haud procul testibus, faciant. Si autem infirmitas præpedierit ut in Ecclesia eadem confessio fieri nequeat, in quacunque libet domo facienda est, non nisi testibus similiter haud procul adstantibus fiat. Nullo modo quippe videtur nobis convenire ut monachus, relicto monasterio suo, idcirco sanctimonialium monasteria adeat ut confitentibus peccata sua modum pœnitentiæ imponat.

Quòd pecunia à paupere non sit exigenda cum usura.

Ibid. c. 33. XX. Quia ergo in multimodis usurarum adinventionibus quosdam Clericos & laicos oblitos præceptionis dominicæ, qua

Levit. 25. dicitur, *Pecuniam tuam non dabis ad usuram, & frugum superabundantiam non exiges, ego Dominus Deus vester*, in tantam turpissimi lucri rabiem exarsisse cognovimus ut in multiplicibus atque innumeris usurarum generibus sua adinventione & cupiditate repertis pauperes affligant, opprimant, & exhauriant, adeo ut multi fame confecti pereant, multi etiam, propriis derelictis, alienas terras expetant, in quibuscunque locis hoc fieri didicimus, ne ulteriùs fieret, cum ingenti protestatione modis omnibus inhibuimus, attendentes illud quod in libro Exodi Dominus per le-

Exod. 22. gislatorem dicit: *Si pecuniam tuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgeas eum quasi exactor, nec usuris opprimas.* In libro quoque Levitici: *Si attenua-*

Levit. 25. *tus fuerit frater tuus & infirmus manu, & susceperis eum quasi advenam & peregrinum, & vixerit tecum, non accipias ab eo usuram nec amplius quam dedisti. Time Dominum Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te.* Et in libro Deuteronomij: *Si unus*, Deuter. 15.
inquit, *de fratribus tuis qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra quam Dominus Deus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo indigere eum perspexeris.* Item in eodem: *Cave ne fortè subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, appropinquat septimus annus remissionis, & avertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei mutuum quod postulat commodare, ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum; sed dabis ei, nec ages quippiam callidè in ejus necessitatibus sublevandis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore in cunctis ad quæ manum miseris.* Amos Propheta Amos 8.
ait: *Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ dicentes: Quando transibit messis, & venundabimus merces, & sabbatum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas, ut possideamus in argento egenos & pauperes pro calciamentis, & quisquilias frumenti vendamus.* Hieronymus in expositione Ezechielis Prophetæ: *Putant quidam usuram tantùm esse in pecunia. Quod prævidens scriptura, omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias quàm dedisti. Solent in agris frumenti & mily, vini & olei, ceterarumque specierum usuræ exigi, sive, ut appellat sermo divinus, superabundantiæ. verbi gratia, ut hyemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius parte media. qui justissimum se putaverit, quartam plus accipiet portionem. Et solent argumentari ac dicere. Dedi unum modium, qui satus fecit decem modios. Nonne justum est ut medium modium de meo plus accipiam, cùm ille mea liberalitate novem & semis de meo habeat.* Nolite errare, *inquit* Galat. 6.
Apostolus, Deus non irridetur. *Respondeat enim nobis breviter fænerator misericors, utrum habenti dederit, an non habenti. Habenti utique dare non debuerat; sed dedit quasi non habenti. Ergo quare plus exigit quasi ab habente? Aly pecunia fænerata solent munuscula accipere diversi generis, & non intellegunt usuram appellari & superabundantiam quicquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint.* De mensurarum namque inæ- Concil Parif. VI. lib. 3. c. 3.
qualitate, & modiis injustis & sextariis, quæ

Hieronym lib. 6. in Ezechiel.

Domini lege haberi prohibentur, qualiter res ad certam correctionem perduci possit, non satis perspicuè nobis patet, eò quòd in diversis provinciis diversæ ab omnibus penè habeantur. Hoc tamen modis omnibus optamus & admonemus, ut saltem nullus duplices mensuras in sua dominatione aut habeat aut haberi permittat: quoniam hac occasione multos pauperes affligi in plerisque locis cognovimus.

De diversis malorum flagitiis.

Ibid. c. 2. XXI. Sunt sanè diversorum malorum patratores, quos & lex divina improbat & condemnat, pro quorum etiam diversis sceleribus & flagitiis populus fame & pestilentia flagellatur, & Ecclesiæ status infirmatur, & regnum periclitatur. Contra quos nos eorum malitiam exaggerantes, quanquam in sacris eloquiis satis sint exsecrata, necessarium prævidimus iterum nostra admonitione & exhortatione præcaveri omnino oportere; sicut sunt diversarum pollutionum patratores, quas cum masculis & pecoribus nonnulli diversissimis modis admittunt, quæ incomparabilem dulcedinem piissimi creatoris ad amaritudinem provocantes, tanto graviùs delinquunt quanto contra naturam peccant:
Genes. 19. pro quo etiam scelere igne cœlesti conflagratæ infernique hiatu absorptæ sunt civitates, necnon & quadraginta & eo amplius millia stirpis Benjamineæ mucro-
Judic. ne fraterno confossa sunt. Hæc porrò indicia & evidentes vindictæ declarant quàm detestabile & exsecrabile apud divinam majestatem hoc vitium extet. Extant & alia perniciosissima mala, quæ ex ritu gentilium remansisse non dubium est, ut sunt magi, arioli, sortilegi, venefici, divini, incantatores, somniatorum conjectores, quos divina lex inretractabiliter puniri ju-
Levit. 20. bet. De quibus in lege dicitur: *Anima quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Sanctificamini & estote sancti, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Custodite præcepta mea, & facite ea, quia ego Dominus qui sanctifico vos.* Et alibi: *Magos*
Exod. 22. *& ariolos & maleficos terræ vivere ne patiamini.* Dubium etenim non est, sicut multis est notum, quòd quibusdam præstigiis atque diabolicis illusionibus ita mentes quorundam inficiunt poculis amatoriis, cibis, vel phylacteriis, ut in insaniam versi à plerisque judicentur, dum proprias non sentiunt contumelias. Ferunt enim suis maleficiis aëra posse conturbare, & grandines immittere, futura prædicere, fructus & lac auferre, aliisque dare, & innumera à talibus fieri dicuntur. Qui ut fuerint hujusmodi reperti viri seu feminæ, in tantum disciplina & vigore Principis acriùs corrigendi sunt in quantum manifestiùs ausu nefando ac temerario servire diabolo non metuunt. De his quoque in Concilio Ancyrano titulo XXIII. ita scriptum est: *Qui divinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur, aut in domos suas hujuscemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causa, sub regula quinquennij jaceant secundùm gradus pœnitentiæ definitos.* Oportet enim hæc in omnibus, & maximè in his locis, ubi licitè & impune multi se posse aut perpetrare hoc confidunt, ut studiosiùs & diligentiùs admoneantur & severiùs corrigantur.

De aliis vitiis quæ in usu quasi per naturam habentur.

XXII. Sunt & alia detestanda vitia, quæ ita habentur quasi naturaliter in usu, ut ea perpetrantes quanti sint discriminis non advertant; sicut sunt ea quæ Aposto- Concil. Paris. VI. lib. 3. c. 2.
lus apertè enumerat, id est, ebrietates, Galat. 5.
comessationes, contentiones, iræ, rixæ, dissensiones, detractiones, invidiæ, inimicitiæ, quæ homines, juxta eundem Apostolum, à regno Dei excludunt, ita inquientem: *Qui enim talia agunt, regnum Dei non consequuntur.* In tantum enim ea impudenter & fidenter quidam committunt ut meritò de illis dici possit: *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Vnde oportet ut omnes Christiani hæc & subtiliter intellegant & studiosissimè caveant, ne fortè ea perpetrantes, & alia bona quæ agunt perdant, & propter hæc à regno Dei se alienos faciant. Similiter etiam de otioso sermone, juxta Domini vocem, omnes reddituri sumus in die judicij rationem: de scurrilitate & stulti- VI. 125.
loquio & maledictionibus, quoniam juxta Apostolum, maledicentes regnum Dei non possidebunt. De mendacio, de periculoso, noxio, assiduóque juramento, & obscœnis turpibúsque canticis, omnibus Christianis intellegendum & observandum est ut summopere ab his se caveant, ne his studentes per neglegentiam detrimentum suarum patiantur animarum. Hæc igitur quæ breviter præmissa sunt, primùm adjuvante divina gratia à nobismetipsis abdicando, formam & exemplum aliis præbere volumus, & fidelibus vestris

humiliter innotescere & fideliter denuntiare necessariò judicavimus. Sed & per parrochias nostras omnes admonendo instruere cupimus, ne, quod absit, per suam ignorantiam & nostram neglegentiam hujuscemodi mortiferis subjaceant vitiis.

Quòd laici uxores sola causa filiorum habere debeant, & quòd conjugium à Deo est institutum.

Concil Paris. ibid.

XXIII. Congessimus etiam in opere conventus nostri nonnulla alia capitula ad laicorum fidelium observationem & salutem pertinentia, quorum hic omissa prolixitate mentionem tantum facimus; scilicet quòd nosse eos oporteat conjugium à Deo esse constitutum, & quòd non sit causa luxuriæ, sed causa potiùs filiorum appetendum, & ut virginitas, sicut doctores nostri tradunt, usque ad nuptias sit custodienda, & ut uxores habentes neque pellicem neque concubinam babere debeant; quomodo etiam in castitate uxores suas diligere, eisque ut pote vasi infirmiori honorem debitum debeant impendere; & quòd commixtio carnalis cum uxoribus, gratia fieri debeat prolis, non voluptatis; & qualiter à coitu prægnantium uxorum viris abstinendum sit, necnon & qualiter menstruo tempore viris ab uxoribus suis abstinendum sit; & quòd nisi causa fornicationis, ut Dominus ait, non sit uxor dimittenda, sed potiùs sustinenda; & quod hi qui causa fornicationis dimissis uxoribus suis alias ducunt, Domini sententia adulteri esse noientur; sive etiam qualiter incesta Christianis cavenda sint, & quòd loca Deo dicata frequentiùs devotiùsque à fidelibus ad Deum exorandum sibique propitium faciendum sint adeunda; & quòd in basilicis Deo dicatis non sit fabulis otiosis turpibúsque & obscœnis sermocinationibus vacandum, & negotia secularia publicáque placita habenda; & quòd qui hæc in Ecclesiis Dei faciunt, majora sibi peccata accumulent. De justo judicio judicando, & munerum acceptione cavenda. De falso testimonio vitando, & de detractione vitanda, necnon & de ceteris quæ longum est dinumerare. Sunt etiam alia plura flagitia pernecessariò corrigenda, quæ nos ideo hic inserere non necessarium duximus quoniam satis evidenter in vestris Capitulis ea comprehensa esse scimus, quæ vos vestra auctoritate & fidelium consultu per strenuos Missos vestros corrigenda esse censuistis.

VI. 230. 235. 240. 244.

Hæc nos fideles & devotissimi famuli & oratores vestri juxta parvitatem sensus nostri, prout brevitas temporis permisit, secundùm sanctam ordinationem vestram, de his quæ ad nostram & consacerdotum subjectorúmque nostrorum correctionem & emendationem pertinere perspeximus, necnon & de his quæ populis necessariò annuntianda & admonenda prævidimus, illud etiam quod vestræ pietati deposcendum modò judicavimus, pauca de multis quæ in nostris conventibus gesta sunt excerpentes, in unum redigendo succinctè & ordinatim adnotavimus. Sed quamquam ordine præpostero de bis quæ præmissa sunt, vestro ardentissimo desiderio priùs satisfacere elegerimus illud tamen quod in capite priùs ponendum fuerat, & ad vestram specialiter personam ministeriúmque pertinere cognovimus, nullatenus oblivioni tradidimus; sed potiùs vestræ saluti prospicientes, nonnulla capitula necessaria fideliter collegimus, & vobis familiariter admonitionis gratia porrigenda devovimus; ut apertè atque distinctè inspiciendo, legendo, & audiendo vestra cognoscere possit sollertia de quibus & pro quibus in memoratis conventibus nostris, secundùm virium possibilitatem nostrarum, fideliter egerimus.

Concil. Paris. VI in præfat. lib. 3.

De Regis vocabulo, & qualis esse debeat ipse.

XXIV. Vt quid Rex dictus sit, Isidorus in libro sententiarum scribit. Rex enim, inquit, à rectè agendo vocatur. Si enim piè & justè & misericorditer agit, meritò Rex appellatur. Si his caruerit, non Rex, sed tyrannus est. Antiqui autem, ut idem Isidorus in libro etymologiarum scribit, omnes Reges tyrannos vocabant. Sed postea piè & justè & misericorditer regentes Regis sunt nomen adepti; impiè verò, injustè, crudelitérque principantibus, non Regis, sed tyrannicum aptatum est nomen. Vnde & beatus Gregorius ait in Moralibus: *Viros namque sanctos proinde Reges vocari in sacris eloquiis didicimus, eò quòd rectè agant, sensúsque proprios bene regant, & motus resistentes sibi rationabili discretione componant. Rectè igitur illi Reges vocantur qui tam semetipsos quàm subjectos bene regendo pacificare noverunt.* Ad quid etiam constitutus sit Imperator, Fulgentius in libro de veritate prædestinationis & gratiæ scribit: *Clementissimus quoque Imperator non ideo est vas misericordiæ præparatum in gloria*

Ibid. lib. 2. c. 1. Concil. Aquisgr. II. tit. 3 c 1. Conc. Mogunt. an. 888. c 2.

Isidor. lib. 3. Sentent. c. 48.

Gregor M. lib 11. Moral. c. 8 & in 4. psal. pœnit.

quia apicem terreni principatus accepit, sed si in imperiali culmine recta fide vivat, & vera cordis humilitate præditus, culmen regiæ dignitatis sanctæ religioni subjiciat, si magis in timore servire Deo quàm in tumore dominari populo delectetur, si in eo lenitas iracundiam mitigat, ornat benignitas potestatem, si se magis diligendum quàm metuendum cunctis exhibeat, si subjectis salubriter consulat, si justitiam sic teneat ut misericordiam non relinquat, si præ omnibus ita se sanctæ matris Ecclesiæ catholicæ meminerit filium ut ejus paci atque tranquillitati per universum mundum prodesse suum faciat principatum. Magis enim Christianum regitur ac propagatur imperium dum ecclesiastico status per omnem terram consulitur quàm cum in parte quacunque terrarum pro temporali securitate pugnatur.

[Isidor. lib. 3. Sentent. c. 51. Concil. Paris. VI. lib. 2. c. 2. Concil. Aquisgran. II. tit. 3. c. 2. Burchard. lib. 15 c. 41. Ivo par. 16. c. 44. Gratian. 23. q. 5. c. 20. Principes.]

Vnde & Isidorus scribit: *Principes namque seculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent ut per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Ceterùm intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent nisi ut quod non prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cœleste regnum proficit; ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem & disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore Principum conterantur, ipsámque disciplinam, quam Ecclesiæ utilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat.*

[Prov. 20.]

Salomon in Proverbiis: *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roborabitur clementia thronus ejus.*

De ministerio regali, quale sit.

[Concil. Paris. VI. lib. 2. c. 2. Concil Aquisgran. II. tit. 3. c. 3. 4.]

XXV. Regale namque ministerium specialiter est populum Dei gubernare & regere cum æquitate & justitia, & ut pacem & concordiam habeant studere. Ipse enim debet primò defensor esse Ecclesiarum & servorum Dei, viduarum, orphanorum, ceterorúmque pauperum, necnon & omnium indigentium. Ipsius enim terror & studium bujusmodi, in quantum possibile est, esse debet; primò, ut nulla injustitia fiat; deinde, si evenerit, ut nullo modo eam subsistere permittat, nec spem delitescendi sive audaciam malè agendi cuiquam relinquat; sed sciant omnes quoniam si ad ipsius notitiam pervenerit quippiam mali quod admiserint, nequaquam incorrectum aut inultum remanebit, sed juxta facti qualitatem erit & modus justæ correctionis. Vnde oportet ut ipse qui judex est judicum, causam pauperum ad se ingredi faciat, & diligenter inquirat, ne fortè illi qui ab eo constituti sunt, & vicem ejus agere debent in populo, injustè aut neglegenter pauperes oppressiones pati permittant. Scire autem & unumquemque, cujuslibet sit ordinis, oportet quia si de otioso sermone Deo rationem redditurus est, multò magis de ministerio sibi divinitus commisso. De ministerio autem Regis ita Iob loquitur: *Cúmque sederem quasi Rex circumstante exercitu, eram tamen mærentium consolator; auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi quòd liberassem pauperem vociferantem & pupillum cui non esset adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Iustitia indutus sum, & vestivit me sicut vestimento & diademate judicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam diligentissimè investigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* [Iob. 29.] SALOMON. *Rex qui sedet in solio judicij, dissipat omne malum intuitu suo.* [Prov. 20.] Item idem in libro Sapientiæ: *Diligite justitiam qui judicatis terram. sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.* [Sap. 1.] Item ibi: *Audite ergo Reges & intelligite, discite judices finium terræ, præbete aures vos qui continetis multitudines & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data est à Domino potestas vobis & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur; quoniam cùm essetis ministri ejus, non rectè judicastis, neque custodistis legem justitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis Dominus, quoniam judicium durissimum in his qui præsunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia; potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cujusquam Dominus, nec reverebitur cujusquam magnitudinem: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter pro omnibus cura est illi.* [Ibid. c. 6.] Extant & alia innumera sanctarum scripturarum testimonia regio nomini & officio convenientia; super quibus colligendis vestra sancta devotio idcirco magnum nobis ademit laborem, eò quòd divina gratia adeo tot virtutum prærogativis vestrum repleverit animum & exornaverit dignitatem ut non sit necesse sacerdotibus Domini copiosioribus exemplis qualibet exaggeratione vestrum animum onerare. [Concil. Aquisgran. ibid.] Quare Deo omnipotenti gratias uberrimas ac multiplices referi-

mus, qui ita vos pia religione, sancta devotione, benigna humilitate, amore justitiæ, operibus misericordiæ, ceterarúmque sanctarum virtutum perfectione sua gratuita, pietate ditavit ut meritò ab omnibus amandi & imitandi sitis. Verum

Ibid. c. 25. quòd si hæc vobis cœlitus adtributa non fuissent, cum temporali periculo propter auctoritatem ministerij nostri vos ad ea peragenda admonere, immo admonendo exigere à vobis quoquo modo debueramus, vos è contra, propter divinum amorem & honorem, & admonendo nos ad potiora provocatis, & pium opportunúmque adjutorium nobis ferre devotissimè curatis. Proinde humillimis precibus specialiter pietati vestræ suggerimus ut bonum quod cœpistis, Deo opitulante indesinenter perficere non gravemini, & in adimplendis operibus justitiæ & pietatis ac misericordiæ nullatenus deficiatis: quoniam non incoantibus, sed perficientibus, præmium æternæ vitæ datur. Et juxta

Matth. 10. ta veritatis vocem: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.*

Quòd in eligendis & constituendis Ecclesiæ rectoribus Regem magnam vigilantiam adhibere oporteat.

Concil. Paris. VI. lib. 3. c. 22. Concil. Aquisgr. II. tit. 3. c. 9. Conc. Mogunt. an. 888. c. 3. XXVI. Iterum monendo magnitudini vestræ suppliciter suggerimus ut deinceps in bonis pastoribus rectoribúsque in Ecclesiis Dei constituendis magnum studium atque sollertissimam adhibeatis curam. Quia si aliter factum fuerit, & ordo ecclesiasticus suam non habebit dignitatem, & religio Christiana in multis labefactando damna detrimenti sui patietur, & animæ vestræ, quod non optamus, periculum generabitur.

De Abbatissis constituendis.

Concil. Paris. ibid. c. 23. Concil. Aquisgr. ibid. c. 10. XXVII. Similiter deposcimus ut in Abbatissis constituendis vestrum specialiter caveatis periculum, sicut vobis sæpe est admonitum, & per divinam auctoritatem crebriùs manifestatum.

De adjutoribus reipublicæ & ministris eligendis.

Concil. Paris. ibid. c. 23. & seqq. Concil. Aquisgr. ibid. c. 11. & seqq. XXVIII. Sed & hoc obsecramus, ut in eligendis adjutoribus vestris & reipublicæ ministris, qui vice vestra populum Dei regere & gubernare atque judicare debent, sollertissimam providentiam habeatis, semper illud attendentes quod in libro

Exod. 18. Exodi ad Moysem dicitur: *Provide*, inquit, *de omni populo viros prudentes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis tribunos & centuriones & quinquagenarios, qui judicent populum omni tempore. Quicquid autem majus fuerit, referent ad te, & ipsi minora tantummodo judicent, leviúsque tibi sit partito in alios onere. Si hoc feceris, implebis imperium Domini, & præcepta ejus poteris sustentare.* Vnde & in libro Deuteronomij: Deut. 1.

Iudices, inquit, *& magistros constitues in omnibus portis tuis quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas, ut judicent populum justo judicio, nec in aliquam partem declinent.* Item ibi: *Dixique vobis in illo tempore: Non possum solus sustinere vos, quoniam Dominus Deus vester multiplicavit vos, & estis hodie sicut stellæ cœli plurimæ. Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa millia, & faciat vobis sicut locutus est. Non valeo solus vestra negotia sustinere & pondus & jurgia. Date è vobis viros sapientes & gnaros & quorum conversatio sit probata in tribubus vestris.* Sed & in libro Paralipomenon 2. Paral. 19.

ita legitur: *Constituitque Rex Iosaphat judices terræ in cunctis civitatibus Iuda munitis per singula loca. Et præcipiens judicibus, Videte, ait, quid facitis. Non enim hominis exercetis judicium, sed Domini; & quodcunque judicaveritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Non enim est apud Dominum Deum vestrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.* Rogamus etiam vestram pietatem propter divinam misericordiam, vestrámque salutem, ac totius populi utilitatem, necnon & regni honorem atque stabilitatem, ut vestra pietas sollertissimam vigilantiam adhibeat quatenus consiliarij & dignitatis vestræ ministri, custodésque animæ vestræ & corporis, qui debent esse intra regnum aliis decus & bonitatis exemplum, & in exteris nationibus bonæ opinionis condimentum, caritatem, pacem, atque concordiam, omni simulatione & calliditate postposita, adinvicem habeant; ut secundùm Dei voluntatem & vestram honestatem atque totius regni profectum communiter decertent, & veri vobis adjutores in omnibus concorditer existant. Tunc etenim veri consiliarij veríque adjutores vestri & totius regni salubriter esse poterunt, si unanimes extiterint & invicem dilectionem habuerint. Decet quippe ut sacra domus vestra cunctis spectabilis appareat & imitabilis existat, & fama suæ bonæ opinionis sive alios imperij vestri subjectos sive exteras nationes abundantissimè perfundat.

Ubi igitur omnes dissensiones & discordiæ dirimendæ, & omnis militia imperiali auctoritate est comprimenda, necesse est ut quod in aliis corrigere decernit, in ea minimè reperiatur. Nam & hoc humiliter obsecrando admonemus, ut liberos vestros, quos vobis divina pietas largiri voluit, in timore Dei jugiter diligenterque erudiatis, sicuti & facitis & ut in mutuæ dilectionis caritate & fraternitatis amore atque unanimitatis concordia vicissim consistant, sedula paternaque admonitione insistatis; & ne inlicitis actibus creatoris sui offensam incurrant, provida sollertique circumspectione nihilominus invigiletis; attendentes beatum Iob, cujus studium, ut Beatus Gregorius in Moralibus libris scripsit, circa filios erudiendos tale extitit ut non solùm eos exteriùs perfectos opere & sermone efficeret, verùm etiam eorum corda sacrificij oblatione mundaret. Attendite etiam & David instruentem Salomonem filium suum, de quo in
3. Reg. 2. primo libro Malachim legitur: *Ego*, inquit, *ingredior viam universæ terræ. Confortare, & esto vir fortis, & observa custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, & custodias ceremonias ejus & judicia ejus & præcepta & testimonia, sicut scriptum est in*
1 Paral. 28. *lege Moysi.* Et in libro Paralipomenon: *Tu autem, Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & servi ei corde perfecto & animo voluntario.* Attendite etiam Tobi, de quo legitur quòd cum factus esset vir, accepit uxorem Annam ex tribu sua, & genuit ex ea filium, nomen suum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit & abstinere ab omni peccato. Item idem alloquens eundem filium suum. *Omnibus*, in-
Tob. 4. quit, *diebus vitæ tuæ habeto Deum in mente, & cave ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Dei nostri. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere. Ita enim fiet ut nec à te avertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto misericors.* & cetera. Item paulò post. *Attende tibi, fili, ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam nequaquam patiaris crimen scire. Superbiam nunquam in tuo sensu aut in corde dominari permittas. Ex ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.* Et idem non post multa: *Consilium semper à sapiente perquire, omni tempore benedic Deo, & pete ab eo ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Item idem:
Ibid. c. 14. *Audite ergo filij mei patrem vestrum, servite Domino in veritate, & inquirite ut faciatis quæ sunt placita illi; & filiis vestris mandate ut faciant justitias & eleemosynas, & ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate & in tota virtute sua.*

His omnibus prælibatis, notescimus vobis quòd ea quæ in capitulis vestris nobis tractanda commisistis, scilicet quid à Principibus & reliquo populo vel ita ut divina auctoritas doceat aut aliter teneatur, vel quid inde ex parte aut ex toto dimissum sit ut non teneatur, fatemur quia in his capitulis quæ superiùs continentur, necnon & in his quæ præsenti anno conscribi & per Missos vestros ob vitia comprimenda per imperium vestrum direxistis, multa demonstrata sunt quæ à pastoribus Ecclesiarum & à Principibus & à reliquo populo hactenus neglecta extiterunt, & aliter quàm divina auctoritas se habeat, in his eos egisse & agere novimus. Sed si hæc nostra sacerdotalis admonitio effectum Deo operante per vestrum bonum studium ab hinc obtinuerit, credimus quòd multa quæ à multis aliter quàm divina auctoritas se habeat dimissa sunt, quæ non tenebant, corrigentur. Nam & illud quod in eisdem capitulis continetur, ut manifestum fieret quæ causæ id effecerint ut sacerdotes & Principes à recto tramite deviassent, exceptis præmissis capitulis, in quibus, sicut diximus, multa negligebantur, specialiter tamen unum obstaculum ex multo tempore jam inolevisse cognovimus, id est, quia & principalis potestas, diversis occasionibus intervenientibus, secus quàm auctoritas divina se habeat in causas ecclesiasticas prosilierit, & sacerdotes partim negligentia partim ignorantia in cupiditate, in secularibus negotiis & sollicitudinibus ultra quàm debuerant se occupaverint, & hac occasione aliter quàm divina auctoritas doceat, in utraque parte actum extitisse dubium non est. Sed quia, Deo miserante, à progenitoribus & genitore vestro & à vobis multa correcta gratulamur, si ea quæ admonemus prosperum successum habuerint, credimus quòd ad perfectionis statum vestra intentio utráque devotio, Deo cooperante, pervenire possit. Veruntamen quia novimus statum hujus regni sub tali conditione & tenore crevisse atque dilatatum esse, & à prudentissimis sanctisque prædecessoribus vestris, sive scilicet ab Episcopis, sive à Principibus hanc causam ex toto correctam non fuisse propter hæc quæ suo tempore dici possunt, & pondus tantæ considerationis parvitatis

parvitatis nostræ vires excessit, quoniam nec otium nec spatium temporis nec plenitudinem consacerdotum nostrorum, sicut ipsa necessitas exposcebat, habuimus, ideo hæc congruentiori & aptiori tempori, vita comite, si Deus ita annuerit, tractanda ac consideranda distulimus quoniam tantæ considerationis perfectio indiget assensu & adjutorio Principum & multitudine atque devotione necnon & studio sacerdotum & obedientia vel concordia populi & congruentia loci temporisque spatio. Porrò de episcopali libertate, quam Deo annuente vestróque adminiculo suffragante adipisci ad Dei servitium peragendum cupimus, suo in tempore vobis dicenda atque vobiscum conferenda reservavimus, quatenus ita fit, ut & nosmetipsos salvare, populóque nobis subjecto utiliter prodesse, atque pro vobis & stabilitate imperij vestri liberiùs valeamus exorare, & de vestris obsequiis & regni adjutorio solatium debitum minimè subtrahatur, sed, si possibile fuerit, potiùs augeatur.

ADDITIO TERTIA.

Hæc capitula propriè sunt ad Episcopos vel ad ordines quosque ecclesiasticos pertinentia; quæ non solùm observare, sed etiam sibi subjectis vel commissis facienda perdocere debent.

39. *Vt canticum luxuriosum circa Ecclesias deferatur.*
40. *Quales sint Clerici.*
41. *De Episcopis & Abbatibus, ut ante se joca turpia fieri non permittant.*
42. *De justis judiciis ab Episcopis agendis.*
43. *De Clericis qui de Ecclesia desistunt.*
44. *De monachorum & Canonicorum militia cum consilio utiliter implenda.*
45. *Viduas in delitiis non oportere vivere.*
46. *Vt Clerici non habeant actiones seculares.*
47. *De eo qui contra canonica statuta egerit.*
48. *De eo qui res Ecclesiæ per falsam precariam vel fraudem adipiscitur.*
49. *Quòd antiquus mos pœnitendi, qui juxta canonicam auctoritatem agendus est, jam ab usu recesserit.*
50. *De Clerico ad tutelam vocato.*
51. *De Ecclesiis in rebus propriis constitutis & inter heredes divisis.*
52. *De his qui bis aut ter ab Episcopis confirmantur, ignorantibus tamen eisdem Episcopis.*
53. *De Clericis ad tabulas ludentibus.*
54. *De his qui servorum matrimonia dirimunt.*
55. *De his qui pleniter peccata non confitentur.*
56. *De sanctis Ecclesiis.*
57. *De his qui solummodo confiteri Deo peccata debere dicunt.*
58. *Quòd personarum acceptio in omnibus cavenda sit judiciis.*
59. *De monachis & sanctimonialibus.*
60. *Quòd multi in pœnitentia delitiis indulgeant.*
61. *De his qui ex industria peccant.*
62. *De monacho qui monasterium suum dimiserit.*
63. *Quòd pœnitentia secundùm canonum statuta agi debeat.*
64. *Quòd quidam Presbyteris absque consensu Episcoporum Ecclesias dent vel auferant.*
65. *De Scottis, qui se Episcopos esse dicunt, & quosdam absque licentia dominorum suorum ordinant.*
66. *De monachis laicis.*
67. *De his qui in Cœna Domini eucharistiam neglegunt.*
68. *Quòd infirmi & ægroti oleo benedicto perunguendi sint.*
69. *De sponso vel sponsa in monasterio ingressa.*
70. *De locis in quibus Missæ celebrandæ sunt.*
71. *De his quæ ad aurium & oculorum pertinent oblectamentum, quæque sacerdotes vitare debent.*
72. *De Ecclesia ædificanda.*
73. *Vt sacerdotes à ludis secularibus se caveant.*
74. *De Presbyteris & Diaconibus, ut Episcoporum suorum in bonis operibus vestigia sectentur.*
75. *De eo qui in domo sua oratorium fecerit.*
76. *Quantam curam Episcopi circa indigas habeant.*
77. *De erogatione Episcopi in pauperibus & familia Ecclesiæ.*
78. *De Diaconissa.*
79. *De Presbytero non ordinando ante legitimum tempus.*
80. *De Episcopis, qualiter parrochias suas diligenter perscrutentur.*
81. *De religiosa muliere decepta.*
82. *Vt decimæ semper consulto Episcopòrum dispensentur.*
83. *Ne quilibet Presbyter de titulo minore ad majorem transeat.*
84. *De blasphemia in Deum.*
85. *De viduis juvenibus, ne citò velentur.*
86. *Vt Comites & judices Episcopis suis consentiant, ipsique eos honorificè recipiant.*
87. *De herede, si quippiam dispositione non implet.*
88. *Vt Comites & judices viles personas non admittant ad testimonium.*
89. *Vt nullus Christianus munera exigat pro quolibet placito.*
90. *De rebus quæ paganis non conceduntur.*
91. *De placitis secularibus, ne in Ecclesia fiant.*
92. *De incestuosis, parricidis, atque homicidis.*
93. *De magicis artibus & incantationibus.*
94. *Ne nomen Dei in vanum jurando assumatur.*
95. *De laicis, ne munera à Presbyteris exigant.*
96. *De pace & concordia.*
97. *De Comitibus & judicibus, ut obedientes sint suo Episcopo.*
98. *Vt Episcopi semel in anno parrochias suas circumeant.*
99. *De chrismate à Presbyteris custodiendo sub sigillo.*
100. *De his qui beneficium habent de rebus Ecclesiæ.*
101. *De eo qui infamis furto efficitur.*
102. *De eo qui absens fuerit minimè damnando.*
103. *De omnibus possessionibus à præceptore possessori reddendis.*

INCIPIUNT SUPRASCRIPTA CAPITULA ET EORUM TEXTUS.

De rebus Ecclesiæ.

I. 77. I. QUia juxta sanctorum patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cui non solùm habita conservare, verùm etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus; tamen ut ab ecclesiasticis de non dividendis rebus ullius Ecclesiæ suspicionem dudum conceptam penitùs amoveremus, statuimus ut neque nostris neque filiorum & Deo dispensante successorum nostrorum temporibus, qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imitari voluerint, nullam penitùs divisionem aut jacturam patiantur.

Ut Episcopi per electionem cleri & populi vitæ merito & sapientiæ eligantur.

V. 71. II. Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberiùs potiretur honore, adsensum ordini ecclesiastico præbuimus, ut scilicet Episcopi per electionem cleri & populi secundùm statuta canonum de propria dioceſi, remota personarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & sapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo sibi subjectis usquequaque prodesse valeant.

De canonica professione à multis deturpata.

I. 79. III. Quia verò canonica professio à multis, partim ignorantia, partim desidia, dehonestabatur, operæ pretium duximus, Deo annuente, apud sacrum conventum ut ex dictis sanctorum patrum, velut ex diversis pratis, quosdam vernantes flosculos carpendo tractando in unam regulam Canonicorum & Canonicarum congerere, & Canonicis vel sanctimonialibus servandam contradere, ut per eam canonicus ordo absque ambiguitate possit servari. Et quoniam illam sacer conventus ita etiam laudibus extulit ut usque ad unum iota observandam percenseret, statuimus ut ab omnibus in eadem professione degentibus indubitanter teneatur & modis omnibus sive à Canonicis sive à sanctimonialibus canonicè degentibus deinceps observetur. Sed & de Ecclesiarum honore, quomodo, Deo adjuvante, quantum in nobis est, vigeat, similiter in subter adnotatis capitulis insertum esse dinoscitur.

Quòd Episcopi in Longobardia positi ab eis quos ordinabant sacramenta & munera exigere solerent.

IV. De Episcopis verò in Longobardia constitutis, qui ab his quos ordinabant sacramenta & munera contra divinam & canonicam auctoritatem accipere vel exigere soliti erant, modis omnibus inhibitum est ne ulteriùs fiat; quia, juxta sacros canones, uterque à gradu proprio talia facientes deici debent. I. 91.

De capitulis quæ de incestis nuptiis & aliis causis agenda essent.

V. Nonnulla verò capitula, sicut de incestis nuptiis, necnon & de Ecclesiis quæ inter coheredes dividuntur, & tali occasione proprio honore carent, sive de his Ecclesiis quæ nimiùm rebus propriis sunt adtenuatæ, vel certè de his rebus quæ I. 104.

nuper necessitate compellente à nonnullis Ecclesiis sunt ablatæ, & si qua sunt alia sive in ecclesiasticis sive in publicis rebus emendatione digna, quæ temporis brevitate efficere nequimus, in tantum differendum illud dignum judicavimus donec, Domino favente, consulto fidelium facultas nobis id efficiendi ab eo tribuatur. Inventa verò, ut Deo opitulante effectum obtineant per tempora, hic inserenda censuimus.

De causa monachorum, quibus eligendi sibi Abbates licentia data sit ex se ipsis.

I. 81. VI. Monachorum siquidem causam qualiter, Deo opitulante, ex parte disposuerimus, & quomodo constitutum fuerit, ex se ipsis sibi eligendi Abbatis licentiam dederimus, & qualiter Deo opitulante quieti vivere propositúmque suum indefessè custodire valeant ordinaverimus, in alia scedula diligenter adnotari fecimus, & ut apud successores nostros ratum foret & inviolabiliter conservaretur confirmavimus.

De his qui à proprio Episcopo non accipiunt chrisma.

Burchard. lib. 4. c. 72. Ivo par. 1. c. 266. Gratian. di. 4. de consecr. c. 122. *Si quis de alio.*

VII. Si quis de alio chrismate quàm de illo novo quod proprij Episcopi largitione vel concessione accipit baptizare, nisi præoccupante morte, tentaverit, pro temeritatis ausu ipse in se suæ damnationis protulisse sententiam manifestatur.

Vt nullus nisi justo judicio expolietur.

VIII. Non est privilegium quo spoliari possit jam nudatus. Ideo, nisi justo judicio decernente, nullus expolietur.

Iul. I. in ep. 2. ad Oriental. c. 8.
Concil. Rom. V. sub Symmacho.
Burchard. lib. 1. c. 144.
Ivo par. 5. c. 257.
Gratian. 2. q. 2. c. 5. *Nullus.*
Innoc. IV. in lib. 6. Decretal. lib. 2. tit. 5. c. 1. *Frequens.*

De eo qui post veritatem repertam aliquid deinceps discutit.

Ivo par 16. c. 334. IX. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid ulteriùs discutit, mendacium quærit. Idcirco ab omnibus cautè agendum est.

De causis quæ lege non continentur à judicibus ecclesiasticis minimè judicandis.

Eutychian. ep. 2. c. 4. X. Vt nullæ causæ à judicibus ecclesiasticis audiantur quæ legibus non continentur, vel quæ prohibitæ esse noscuntur.

De conversatione accusati vel accusatoris.

VII. 110. XI. Quærendum est in judicio cujus sit conversationis & fidei is qui accusat & is qui accusatur.

De his qui Christiani nominis honorem neglexerunt.

XII. Vt accusandi vel testificandi licentia denegetur qui Christianæ religionis & nominis dignitatem neglexerint. VII. 427.

Vt oblationes in domibus ab Episcopis vel Presbyteris non fiant.

XIII. Quòd non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis vel à Presbyteris.

Concil. Laodic. c. 58.
Regino lib. 1. c. 131.
Burchard. lib. 3. c. 60. & 82.
Ivo par. 5. c. 63.
Gratian. di. 1. de consecr. c. 1. *Tabernaculum.*

Quòd posteriore pacto omne pactum dissolvatur.

XIV. Omne pactum posteriori dissolvitur pacto. Homo verò liber statum suum & pejorare & immeliorare potest. Paulus lib. 1. Sentent. tit. 1. & lib. 2. tit. 18.
Vide suprà lib. 7. cap. 335.

De accusatoribus de inimici domo prodeuntibus.

XV. Accusatoribus de inimici domo prodeuntibus non est credendum.

Symmach. in synodo Rom. V.
Gratian. 3. q. 5. c. 5. *Accusatoribus.*

De fratrum provisione, ne inrationabiliter fiat.

XVI. Ita consulendum est fratribus ut non videamur destruere quod ædificatum est. Si enim quod ædificavi destruo, prævaricatorem me ipse constituo.

De Clericis qui in seditione arma volentes sumpserant.

XVII. Clerici qui in quacunque seditione arma volentes sumpserint, reperti, amisso ordinis sui gradu, in monasterium pœnitentiæ contradantur. VII. 117. Capitula Herardi c. 113.

Quòd lex Imperatorum non sit supra legem Dei.

XVIII. Lex Imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus.

Nicol. I. ep. ad Episcopos Concil. Silvanect.
Burchard. lib. 15. c. 10.
Ivo par. 4. c. 86. & par. 16. c. 11.
Gratian. di. 10. c. 1. *Lege.*

De confessione peccatorum in oratione Deo cotidie agenda.

XIX. Quòd confessio peccatorum, excepta ea quæ sacerdotibus ad consilium accipiendum Deúmque placandum fit, Deo frequenter in oratione sit facienda. VII. 385.

Quòd spiritalis examinet omnia, & ipse à nullo examinetur.

XX. Spiritalis judicat omnia. Ipse autem à nemine judicatur.

Vt tempore menstruo ab uxoribus abstineatur.

VI. 235. XXI. Quòd tempore menstruo omnino ab uxoribus sit abstinendum.

De his qui erga Episcopos vel erga actores Ecclesiæ aliquam querelam justam habuerint.

VII. 350. XXII. Si qui erga Episcopum vel actores Ecclesiæ quamlibet querelam habere justam se crediderint, non Primates aut alios addeant judices priusquam ipsos conveniant familiariter, non semel, sed sæpissime, ut ab eis aut suam justitiam aut justam recipiant excusationem. Si autem secùs egerint, ab ipsis & ab aliis communione priventur, tanquam Apostolorum patrúmque aliorum contemptores, de quibus ait Propheta: *Erunt quasi non sint, & peribunt viri qui contradicunt vobis.*

De potestate ligandi atque solvendi concessa sacerdotibus à Christo.

XXIII. Quòd nosse oporteat laicos sacerdotibus ligandi atque solvendi potestatem à Domino esse collatam, & quòd eorum monitis parere atque excommunicationi humiliter subcumbere debeant.

Vt Presbyteri qui sine præcepto Episcoporum ad externas Ecclesias transierint, à communione suspendantur.

VI. 85. XXIV. Presbyteri qui sine jussione proprij Episcopi de Ecclesiis ad alias Ecclesias migraverint, tamdiu à communione habeantur alieni quandiu ad easdem redierint Ecclesias in quibus primitus sunt instituti.

De eo qui sibi judicem contrarium senserit.

VII. 240. Ivo par. 6. c. 332. XXV. Si quis judicem pro quibuscunque causis adversum sibi senserit, aut habuerit fortè suspectum, vocem appellationis exhibeat. *Vide infrà Addit. IV. cap. 18. & seq.*

De pace & concordia & unanimitate.

VI. 373. Conc. Mogunt. an. 813. c. 5. XXVI. Vt pax & concordia sit atque unanimitas in populo Christiano. Quia unum Deum patrem habemus in cœlis, & unam matrem Ecclesiam, unam fidem, unum baptismum, ideo in una pace & in unanimitate concorditer vivere debemus, si ad unam veram hereditatem regni cœlestis cupimus pervenire: quia non est dissensionis Deus, sed pacis, ut
Matth. 5. ipse ait: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.*

De potestate Episcoporum pro rebus ecclesiasticis, ac de convenientia Episcoporum cum laicis.

XXVII. Vt Episcopi potestatem habeant res ecclesiasticas prævidere, regere, & gubernare, atque dispensare secundùm canonum auctoritatem. Volumus ut & laici in eorum ministerio obediant Episcopis ad regendas Ecclesias Dei, viduas & orphanos defensandos, & ut obedientes sint eis ad eorum Christianitatem servandam. Et Episcopi consentientes sint Comitibus & judicibus ad justitias faciendas. Et ut nullatenus per aliquorum mendacium, vel falsum testimonium, neque per perjurium, aut per præmium, lex justa in aliquo depravetur. V. 182.

De injuria Episcopi & letania subversa.

XXVIII. Si quis Episcopo vel aliis ministris intra Ecclesiam injuriam fecerit, jubemus eum tormentis subjectum in exilio mori. Sed & si ipsa sancta oratoria vel divina ministeria conturbaverit, vel letaniam everterit, capitali periculo subjaceat. Sin autem contumeliam tantùm fecerit, tormentis & exilio tradatur. VI. 129. Iulian. Antec. nov. 123. c. 49.

De decimis.

XXIX. Admonemus atque præcipimus ut decima Deo omnino dari non negligatur, quam Deus ipse sibi dari constituit: quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum abstrahit, ne fortè Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua. V. 154. Conc. Mogunt. an. 888. c. 17.

Vt Ecclesiæ pacem habeant.

XXX. Reum confugientem ad Ecclesiam nemo extrahere audeat, neque inde donare ad pœnam vel ad mortem, ut honor Dei & sanctorum ejus conservetur. Sed rectores Ecclesiarum pacem & vitam ac membra eis obtinere studeant. Tamen legitimè componant quod iniquè fecerunt. V. 155. Capitula Herardi c. 129.

De incestato Episcopo.

XXXI. Si quicunque ex gradu ecclesiastico sine testamento & sine cognitione discesserit, hereditas ejus ad Ecclesiam ubi servivit devoluatur. Similiter de sanctimonialibus.

Iterum de pace Ecclesiarum.

XXXII. Præcipimus ut in Ecclesiis aut in domibus Ecclesiarum vel atriis placita secularia minimè fiant. V. 156.

Capitula Herardi c. 109.
Concil. Mogunt. an. 888. c. 21.

De beneficiis ecclesiasticis.

XXXIII. Quicunque beneficium V. 158.

Conc. Mogunt. an. 813. c. 42. ecclesiasticum habent, ad tecta Ecclesiæ restauranda vel ipsas Ecclesias emendandas omnino adjuvent, & nonam & decimam reddant. *Vide infrà cap.* 100.

De ordinibus sacris.

V I. 128. XXXIV. Lector, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, si clericatus honorem contempserint, curiali conditioni cum suis facultatibus subiciantur.

De oblatione & pace in Ecclesia facienda.

V. 160. XXXV. Oblationem quoque & pacem in Ecclesia facere jugiter admoneatur populus Christianus: quia ipsa oblatio sibi & suis magnum est remedium animarum, & in ipsa pace vera unanimitas & concordia demonstratur.

Vt malum ebrietatis omnino vitetur.

V. 162. XXXVI. Magnum malum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus. Qui autem hoc vitare noluerit, excommunicandum esse decrevimus usque ad emendationem congruam.

De multitudine Clericorum.

V I. 127. XXXVII. Ne passim Episcopus multitudinem Clericorum faciat, sed secundùm meritum vel reditum Ecclesiarum numerus moderetur.

De spiritalibus filiolis.

V. 163. XXXVIII. Præcipimus ut unusquisque compater vel proximi spiritales filiolos suos catholicè instruant.

Vt canticum luxuriosum circa Ecclesias deseratur.

V. 164 XXXIX. Canticum turpe atque luxuriosum circa Ecclesias agere omnino contradicimus. quod ubique vitandum est.

Quales sint Clerici.

V I. 126. XL. Nemo fiat Clericus nisi qui bonum testimonium habet & litteratus est.

Concil. Rem. II. c. 17. *De Episcopis & Abbatibus, ut ante se joca turpia fieri non permittant.*

Capitula Herardi c. 108. Burchard. lib. 8. c. 92. Ivo par. 7. c. 110. XLI. Vt Episcopi & Abbates ante se joca turpia facere non permittant; sed pauperes & indigentes secum ad mensam habeant, & lectio divina ibi personet, & sumant cibum cum benedictione & laude Dei secundùm Apostolum: *Sive manducatis, sive bibitis, omnia in laudem Dei facite.* 1. Cor. 10.

De justis judiciis ab Episcopis agendis.

Concil. Rem. II. c. 19. Burchard lib. 1. c. 60. XLII. Vt Episcopi judices judicia justa discernant. Quia sunt quædam modò judicanda, quædam Dei judicio reservanda. Scriptum est enim: *Nolite judicare ante tempus, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Et tunc laus erit unicuique à Deo.* Et illud memores sint: *In quo enim judicio judicaveritis, judicabitur de vobis.* 1. Cor. 4. Matth. 7.

De Clericis qui de Ecclesia desistunt.

XLIII. Clericis de Ecclesia desistentibus, & aliis in loco revocatis, si redierint discessi, nil eis præstetur. Hoc verò quod discedentes reliquerunt; non in usu rectorum, sed succedentibus cedat. V I. 125.

De monachorum & Canonicorum militia cum consilio utiliter implenda.

XLIV. Vt monachi & Canonici pleniter consilium habeant qualiter Deo militare animásque eorum meliùs valeant custodire; ne propter aliquam necessitatem occasionem quærant vagandi, & inter ipsos propter hoc locus tentandi detur diabolo. Concil Rem. II c. 25.

Viduas in delitiis non oportere vivere.

XLV. Vt viduæ non sint in delitiis, sed secundùm Apostolum sub potestate Episcopi vivant, sicut decet.

Concil. Rem. II. cap. 34.
Burchard. lib. 8. c. 40.
Ivo par. 7. c. 59.

Vt Clerici non habeant actiones seculares.

XLVI. Clericus vel monachus neque exactor publicarum rerum, neque conductor, aut vectigalium vel curationis domus, vel procurator litis, vel fidejussor in talibus causis fiat. V I. 124. Iulian Antec. nov. 123 c. 8.

De eo qui contra canonica statuta egerit.

XLVII. Si quis contra hæc statuta fecerit, si Episcopus est, omnes res ejus ex quacunque causa vel persona, sive ante episcopatum, sive postea ad eum pervenerint, Ecclesiæ suæ eas vindicare sancimus. Si verò Clerici ibi hoc fecerint, pœnam pecuniarum, quam Episcopus existimaverit exigere, Ecclesiæ vindicandam. Hi verò qui actiones suas eis commiserunt, vel fidejussores eos pro supradictis causis acceperunt, nullam contra Ecclesiam vel administratores ejus, vel adversùs ipsas personas quos crediderunt, habeant actionem. Si verò quis eos pro publico debito vel exactione crediderit, vel fidejussores receperit, de substantia fisci debitum compellatur exsolvere. V I. 124. Iulian. ibid.

De eo qui res Ecclesiæ per falsam precariam vel fraudem adipiscitur.

XLVIII. Vt si quislibet hominum res Ecclesiæ per mendacia vel mala ingenia in precariam sibi adquirere & habere voluerit, & post factas precarias eadem mendacia ad aures ejusdem rectoris Eccle- Concil. Rem. II. c. 37.

ſiæ delata fuerint, ipſa Eccleſia res ſuas, quæ ei mendaciter abſtractæ fuerunt, pleniter abſque ullius contradictione omnimodis recipiat. Ille verò qui res ſuas per eadem mendacia, propter cupiditatem ipſius precariæ, eidem Eccleſiæ tradidit, ſimili modo in ſuam recipiat dominationem.

Quòd antiquus mos pœnitendi, qui juxta canonicam auctoritatem agendus eſt, jam ab uſu receſſerit.

Conc. Cabilon. II. c. 25.

XLIX. Modò pœnitentiam agere juxta antiquam canonum inſtitutionem in pleriſque locis ab uſu receſſit, & neque excommunicandi neque reconciliandi antiqui moris ordo ſervatur; ut à Domno Imperatore impetretur adjutorium qualiter, ſi quis publicè peccat, publica multetur pœnitentia; ut ſecundùm ordinem canonum pro merito ſuo quis excommunicetur & reconcilietur.

De Clerico ad tutelam vocato.

L. Si Epiſcopus, Preſbyter, Diaconus, Subdiaconus ad tutelam vel curationem vocentur, tantum munus adminiſtrationis in hoc conceditur ſuſcipere; ſi tamen intra quatuor menſes per competentem judicem in ſcriptis manifeſtaverit quòd hujuſmodi munus ſua ſponte recepit. Et tunc circa aliam tutelam præjudicium non patiatur.

De Eccleſiis in rebus propriis conſtitutis & inter heredes diviſis.

Concil. Cabilon. II. c. 26. Burchard. lib. 3. c. 42. Ivo par. 3. c. 46.

LI. Perlatum ad nos eſt quòd inter heredes Eccleſiæ in rebus propriis conſtitutæ dividantur, & tanta per eandem diviſionem ſimultas oriatur ut unius altaris quatuor partes fiant, & ſingulæ partes ſingulos habeant Preſbyteros. Quod ſine diſcordia & ſimultate nullo modo geri poteſt. Unde nobis viſum eſt quòd hujuſcemodi Eccleſiæ inter heredes dividi non debeant. Et ſi in contentionem venerint, & ſimultates inter eos ſurrexerint, per quas ſacerdos ſuo ibi officio fungi non poſſit, præcipiatur ab Epiſcopo civitatis ut nullo modo ibi Miſſarum ſolemnia celebrentur donec illi ad concordiam redeant & pari voto atque conſilio Eccleſia illa ſacerdotem canonicè habeat, qui liberè ſuum miniſterium ibi peragere poſſit.

De his qui bis aut ter ab Epiſcopis confirmantur, ignorantibus tamen eiſdem Epiſcopis.

Concil. Cabilon. II. c. 27. Burchard. lib. 4. c. 50.

LII. Dictum nobis eſt quòd quidam de plebe bis aut ter ab Epiſcopis, ignorantibus tamen eiſdem Epiſcopis, confirmentur. Unde nobis viſum eſt eandem confirmationem, ſicut nec baptiſmum, iterari minimè debere: quia qui bis vel ampliùs baptizantur aut confirmantur, non ſeculo ſed ſoli Domino ſub habitu regulari vel clericali religioſiſſimè famulari decretum eſt.

Ivo par. 1. c. 244. Gratian. di. 5. de conſecr. c. 8. *Dictum eſt.*

De Clericis ad tabulas ludentibus.

LIII. Si quis Clericus ad tabulas ludat, vel ſpectaculis adtendat, per tres annos à ſacro miniſterio prohibeatur. Et ſi dignam pœnitentiam fecerit, reconcilietur.

Iulian. Antec. nov. 123. c. 13.

De his qui ſervorum matrimonia dirimunt.

LIV. Dictum eſt nobis quòd quidam legitima ſervorum matrimonia poteſtativa quadam præſumptione dirimant, non adtendentes illud evangelicum: *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Unde nobis viſum eſt ut conjugia ſervorum non dirimantur, etiamſi diverſos dominos habeant; ſed in uno conjugio permanentes, dominis ſuis ſerviant. Et hoc in illis obſervandum eſt ubi legalis conjunctio fuit & per voluntatem dominorum.

Concil. Cabilon. II. c. 30. Lib. 2. leg. Longob. tit. 12. c. 10. Burchard. lib. 9. c. 29. Ivo par. 8. c. 54 167. & par. 16. c. 335. Gratian. 29. q. 2. c. 8. *Dictum eſt.*

De his qui pleniter peccata non confitentur.

LV. Sed & hoc emendatione indigere perſpeximus quòd quidam, dum confitentur peccata ſua ſacerdotibus, non plenè id faciunt. Quia ergo conſtat hominem ex duabus eſſe ſubſtantiis, anima videlicet & corpore, & interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur, ſollerti indagatione debent inquiri ipſa peccata, ut ex utriſque plena fiat confeſſio; ſcilicet ut ea confiteantur quæ per corpus geſta ſunt, & ea quibus in ſola cogitatione delinquitur. Inſtruendus eſt itaque peccatorum ſuorum confeſſor ut de octo principalibus vitiis, ſine quibus in hac vita difficilè vivitur, confeſſionem faciat; quia aut cogitatione, aut, quod eſt gravius, opere, eorum inſtinctu peccavit. Odium etenim, invidia, ſuperbia, vel certè hujuſcemodi animæ peſtes tanto periculoſiùs lædunt quanto ſubtiliùs ſerpunt.

Conc. Cabilon II. c. 32. Burchard. lib. 19. c. 34. Ivo par. 15. c. 52.

De ſanctis Eccleſiis.

LVI. Nullus ſub Romana ditione conſtitutæ Eccleſiæ, vel ſinodochiæ, vel monaſteriorum rectores, earum rem immobilem nequaquam liceat alienare, id eſt, agrum, domum, mancipium, panes civiles, neque creditori obligare. (Alienatio enim eſt venditio, donatio, permutatio, emphyteuſeos perpetuus contractus) omnes omnino convenit ut ſe ab hujuſcemodi alienatione abſtineant. Tabellio verò qui

II 29.

talia instrumenta conscripserit, perpetuo exilio tradatur. Magistratus verò judices, qui talia instrumenta consenserint, & dignitatem & facultates amittant.

De his qui solummodo confiteri Deo peccata debere dicunt.

Conc. Cabilon. II. c. 33. Capitulare Theodulfi c. 30. Burchard. lib. 19. c. 145. Ivo par. 15. c. 155. Gratian. di. 1. de pœnit. c. 90. *Quidam Deo.*

LVII. Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt peccata, quidam verò sacerdotibus confitenda esse percensent. Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam fit Ecclesiam, ita duntaxat ut & Deo, à quo remissio est peccatorum, confiteamur peccata nostra; & cum David dicamus: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor adversùs me injustitias meas Domine; & tu remisisti impietatem peccati mei.* Et secundùm Apostoli institutionem confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem ut salvemur. Confessio itaque quæ Deo fit, purgat peccata. Ea verò quæ sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgantur peccata. Deus namque salutis & sanitatis auctor & largitor plerunque hanc præbet suæ potentiæ invisibili administratione, plerunque medicorum operatione.

Quòd personarum acceptio in omnibus cavenda sit judiciis.

Concil. Cabilon. II. c. 34. Burchard lib 19 c. 59. Ivo par. 15. c. 73.

LVIII. Quia igitur, Apostolo testante, non est personarum acceptio apud Deum, & in omnibus judiciis cavenda est, multò magis in hoc pœnitentiæ judicio præcaveri debet ut nullus sacerdotum umquam aut gratia aut odio alicujus personæ secùs judicet quàm quod in canonibus sacris invenerit, aut quod illi secundùm sanctarum scripturarum auctoritatem & ecclesiasticam consuetudinem rectius visum fuerit. Si ergo medici, qui corporibus medicinam inferre conantur, nequaquam propter personæ cujuslibet acceptionem his quos sanare cupiunt, cauterio aut ferro aut duris aliis quibuslibet rebus parcunt, multò magis his observandum est qui, non corporum, sed animarum medici existunt. Neque pensanda est pœnitentia quantitate temporis, sed ardore mentis & mortificatione corporis. Cor autem contritum & humiliatum Deus non spernit.

De monachis & sanctimonialibus.

V. 378. LIX. Nemo audeat monachum vel sanctimoniales feminas ad civile judicium accusare, sed ad Episcopum. Et ipse ex lege vel canonibus consentaneam sententiam proferat. Hæc omnes Episcopi custodiant, & omnes Præfecti Romani, & Prætores populi, & provinciarum Præsides, ut curent citiùs monachorum & sanctimonialium lites dirimere. Si quis hanc constitutionem violaverit, in magistratu positus, decem librarum auri pœna multabitur. Si exsecutor est, in catenis Ecclesiatum recludatur, pœnas luiturus, & officium perdat.

Quòd multi in pœnitentia delitiis indulgeant.

Concil. Cabillon. II. c. 35. Burchard. lib. 19. c. 146. Ivo par. 15. c. 156.

LX. Multi, quod non sine dolore dicendum est, in pœnitentia non tam peccati remissionem quàm temporis constituti expectant expletionem. Et si carnium & vini usus eis interdictus est, mutata, non voluntate, sed ejusdem cibi aut potus perceptione, in tantum delitiis suis indulgent ut delitiosiùs, his interdictis, aliorum ciborum vel potionum appetitu vivere cognoscantur. Spiritalis autem abstinentia, quæ in pœnitentibus potissimùm vigere debet, & quorundam ciborum ac potionum perceptiones & desiderium fugere debet. Ille inquam, ille magis parsimoniæ servire censendus est qui sibi non solùm quarundam rerum perceptiones sed delectationes corporis penitùs interdicit.

De his qui ex industria peccant.

Concil. Cabillon. II. c. 36. Burchard. lib. 19. c. 56. Ivo par. 15. c. 70. & par. 16. c. 336.

LXI. Sed nec hoc prætereundum putamus, quòd quidam ex industria peccantes, propter eleemosynarum largitionem quandam sibi promittunt impunitatem. Eleemosyna enim extinguit peccata, juxta illud, *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna extinguit peccata*, sed ea quæ aut necessitate, aut quæ casu, aut qualibet fiunt fragilitate. Ea verò quæ ex industria ad cujuslibet libidinem explendam idcirco fiunt ut eleemosynis redimantur, nequaquam eis redimi possunt: quia qui hoc perpetrant, videntur Deum mercede conducere, ut eis impune peccare liceat. Non ergo idcirco quis peccare debet ut eleemosynam faciat; sed ideo eleemosynam facere debet quia peccavit. Mentem enim & corpus, quæ libido traxit ad culpam, afflictio & contritio debet reducere ad veniam.

De monacho qui monasterium suum dimiserit.

V. 179. Iulian. Antec. nov. 123. c. 61.

LXII. Si monachus monasterium suum dimiserit, omnia bona ipsius, & quæ in monasterio introduxit, & quæ non introduxit, dominio monasterij sint, & ipse officio Præsidis servire cogatur. Si verò monachus ad alium monasterium migraverit, substantiam ejus prius monasterium possideat, & in alio monasterio ipse non recipiatur.

Quòd

Quòd pœnitentia secundum canonum statuta agi debeat.

Concil. Cabilon. II. c. 38. Conc. Mogunt. an. 847. c. 31. Regino lib. 1. c. 292. Burchard. lib. 19. c. 28. Ivo par. 3. c. 88. & par. 15. c. 46.

LXIII. Modus autem pœnitentiæ peccata sua confitentibus aut per antiquorum canonum institutionem, aut per sanctarum scripturarum auctoritatem, aut per ecclesiasticam consuetudinem, sicut superiùs dictum est, imponi debet, repudiatis ac penitùs eliminatis libellis quos pœnitentiales vocant; quorum sunt certi errores, incerti auctores; de quibus rite dici potest: *Mortificabant animas quæ non moriebantur, & vivificabant animas quæ non vivebant.* Qui dum peccatis gravibus leves quosdam & inusitatos imponunt pœnitentiæ modos, consuunt pulvillos, secundùm propheticum sermonem, sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas. *Vide Concil. Paris. VI. lib. 1. cap. 32.*

Quòd quidam Presbyteris absque consensu Episcoporum Ecclesias dent vel auferant.

Concil. Cabilon. II. c. 42. Burchard. lib. 3. c. 112. Ivo par. 5. c. 88. Gratian. 16. q. 7. c. 38. *Inventum.*

LXIV. Inventum est quòd multi arbitrij sui temeritate, &, quod est gravius, ducti cupiditate, Presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant vel auferunt. Vnde oportet ut, canonica regula servata, nullus absque consensu Episcopi cuilibet Presbytero Ecclesiam det. Quam si injustè adeptus fuerit, hanc non sine culpa sua coram Episcopo canonica severitate amittat.

De Scottis, qui se Episcopos esse dicunt, & quosdam absque licentia dominorum suorum ordinant.

Concil. Cabilon. II. c. 43. Burchard. lib. 1. c. 120. Ivo par. 5. c. 220.

LXV. Sunt in quibusdam locis Scotti, qui se dicunt Episcopos esse, & multos neglegentes absque licentia dominorum suorum sive magistrorum Presbyteros & Diaconos ordinant. Quorum ordinationem, quia plerunque in simoniacam incidit hæresem, & multis erroribus subjacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes uno consensu decrevimus.

De monachis laicis.

V. 381. Iulian. Antec. nov. 123. c. 63.

LXVI. Si monachus laicus factus fuerit, honore & cingulo expolietur, & res ejus monasterio adiciantur. Quòd si monasticam vitam reliquerit, Præses provinciæ eum teneat, & taxeotas vel curiæ suæ connumeret.

De his qui in cœna Domini eucharistiam neglegunt.

Concil. Cabilon. II. c. 47. Burchard. lib. 5. c. 20.

LXVII. In cœna Domini à quibusdam perceptio eucharistiæ neglegitur. Quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus, exceptis his quibus pro gravibus criminibus inhibitum est, percipienda sit, ecclesiasticus usus demonstrat; cùm etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & sanguinis dominici sacramenta reconciliat.

Ivo par. 2. c. 10. Gratian di. 2. de consecr. c. 17. *In cœna.*

Quòd infirmi & ægroti oleo benedicto perunguendi sint.

Concil. Cabilon. II. c. 48.

LXVIII. Secundùm beati Iacobi Apostoli documeutum, cui etiam decreta patrum consonant, infirmi oleo, quod ab Episcopis benedicitur, à Presbyteris ungi debent. Sic enim ait: *Infirmatur aliquis in vobis. Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, unguentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus. Et si in peccatis sit, dimittentur ei.* Non est itaque parvipendenda hujusmodi medicina, quæ animæ corporisque medetur languoribus. Iac. 5.

De sponso vel sponsa in monasterio ingressa.

Iulian Antec. nov. 121. c. 57.

LXIX. Si sponsus vel sponsa intraverit in monasterium, id quod arrarum nomine datum est, in simplum tantùm reddatur.

De locis in quibus Missæ celebrandæ sunt.

Concil. Cabilon. II. c. 49.

LXX. In quibus locis & quo apparatu Missarum sollemnitates, exceptis basilicis, celebrari debeant, & utrum celebrari debeant, in Concilio Laodicensi ita scribitur: *Quòd non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis vel Presbyteris.* Suprà c. 13.

De his quæ ad aurium & oculorum pertinent oblectamentum, quæque sacerdotes vitare debent.

Conc. Turon. III. c. 7. Concil. Cabilon. II. c. 9. Burchard. lib. 1. c. 226. Ivo par. 5. c. 139.

LXXI. Quæcunque ad aurium & ad oculorum pertinent inlecebras, unde vigor animi emolliri posse credatur, ut de aliquibus generibus musicorum aliisque nonnullis rebus sentiri potest, ab omnibus Dei sacerdotes se abstinere debent: quia per aurium oculorúmque inlecebras vitiorum turba ad animum ingredi solet. Histrionum quoque turpium & obscœnorum insolentias jocorum & ipsi animo effugere ceterisque sacerdotibus effugienda prædicare debent.

De Ecclesia ædificanda.

V. 382. Capitula Herardi c. 46.

LXXII. Nemo Ecclesiam ædificet antequam civitatis Episcopus veniat & ibidem crucem figat publicè. Et antè præfiniat qui ædificare vult quid ad luminaria & ad custodiam & stipendia custodum sufficiat. Et facta donatione, sic domum ædificet.

Vt sacerdotes à ludis secularibus se caveant.

Conc. Turon. III. c. 8.

LXXIII. Sacerdotibus non expedit secularibus & turpibus quibuslibet inter-

esse jocis. Venationes quoque ferarum vel avium minimè sectentur.

De Presbyteris & Diaconibus, ut Episcoporum suorum in bonis operibus vestigia sectentur.

Conc. Turon. III. c. 9. LXXIV. Presbyteri quoque & Diaconi in omnibus bonorum operum exhibitionibus sui Episcopi vestigia sectentur, & in bonorum morum probitate, quæ Episcopo observanda sunt, eadem & sibi observanda esse cognoscant.

De eo qui in domo sua oratorium fecerit.

V. 383. LXXV. Qui in domo sua oratorium habuerit, orare ibi potest. Tamen non audeat in eo sacras facere Missas sine permissu Episcopi loci illius. Quòd si fecerit, domus illius fisci viribus addicatur. Præfectus prætorij, qui hoc cognovit, & non prohibuit, librarum auri multabitur.

Quantam curam Episcopi circa indigas habeant.

Conc. Turon. III. c. 10. Concil Paris. VI. lib. 1. c. 15. Concil. Aquisgr. II. tit. 1. c. 7. LXXVI. Episcopi quidem maximam curam & sollicitudinem circa pauperes habeant, & res ecclesiasticis Ecclesiis collatas cauta circumspectione dispensent, quasi Dei ministri, non quasi turpis lucri gratia sectatores. Illis itaque utantur, non ut propriis, sed ut sibi ad dispensandum commissis.

De erogatione Episcopi in pauperibus & familia Ecclesiæ.

Conc. Turon. III c. 11. LXXVII. Quòd liceat Episcopis, præsentibus Presbyteris & Diaconibus, de thesauro Ecclesiæ familiæ & pauperibus ejusdem Ecclesiæ secundùm canonicam institutionem, juxta quod indiguerint, errogare.

De Diaconissa.

Iulian. Antec. nov. 6. c. 6. LXXVIII. Si Diaconissa nupserit, gladio ultoris sternatur, & facultas ejus Ecclesiæ ubi servivit addicatur. Corruptores earum similiter puniantur. Bona verò eorum fisci viribus vindicentur.

De Presbytero non ordinando ante legitimum tempus.

Conc. Turon. III. c. 12. LXXIX. Presbyterum ordinari non debere ante legitimum tempus, hoc est, trigesimum ætatis annum. Sed priusquam ad consecrationem presbyteratus accedat, maneat in episcopio discendi gratia officium suum tamdiu donec possint & mores & actus ejus animadverti. Et tunc, si dignus fuerit, ad sacerdotium promoveatur.

De Episcopis, qualiter parrochias suas diligenter perscrutentur.

Ibid. c. 13. LXXX. Vt unusquisque Episcoporum parrochiam suam diligenter perscrutari nitatur; ne aliquis Presbyter ab alterius parrochia in suam commigrans officium celebrare præsumat sine litteris commendatitiis, sicut olim multis in locis actum esse repertum est.

De religiosa muliere decepta.

LXXXI. Si quis rapuerit vel sollicitaverit vel corruperit religiosam feminam, bona amborum Ecclesia vindicet in qua talis mulier habitavit. Ipsi tamen periculo capitali subiciantur. Quòd si hæc mulier non consensit, cum suis rebus monasterij cautioni tradatur. Si verò liberos habet, pars legitima eis reservetur. Quòd si intra annum post cognitum tale scelus à religiosis laicis non vindicetur, Comes privatarum hoc nostro fisco addicat. Si verò Præses provinciæ vindictam tali crimini imponere neglexerit, cingulo careat, & quinque libras auri fisci viribus dare compellatur. V. 385.

Vt decimæ semper consulto Episcoporum dispensentur.

LXXXII. Vt decimæ quæ singulis dabuntur Ecclesiis, per consulta Episcoporum à Presbyteris ad usum Ecclesiæ & pauperum summa diligentia dispensentur. Conc. Turon. III. c. 16.

Ne quilibet Presbyter de titulo minore ad majorem transeat.

LXXXIII. De titulo minori ad majorem migrare nulli Presbytero licitum sit, sed in eo permaneat ad quem ordinatus est. Quòd si inventus fuerit contra statuta id facere, eadem feriatur sententia qua & Episcopus qui de minori ad majorem transmigraverit sedem. Ibid. c. 14. Concil Rem. II. c. 10.

De blasphemia in Deum.

LXXXIV. Si quis quolibet modo blasphemiam in Deum jactaverit, à Præfecto Vrbis ultimo supplicio subiciatur. Qui verò talem cognoscens non manifestaverit, similiter coërceatur. Si Præfectus Vrbis hæc punire neglexerit, post Dei judicium nostram indignationem incurrat. V I. 201. Iulian. Antec nov. 77.

De viduis juvenibus, ne citò velentur.

LXXXV. Vt juvenes viduæ citò nequaquam velentur, usque dum probetur illarum religio, & bona ab eis nota sit conversatio; ne fortè de eisdem dici possit ab Apostolo: *Quæ autem in delitiis sunt, viventes mortuæ sunt.* Conc. Turon. III. c. 27. 1. Tim. 5.

Vt Comites & judices Episcopis suis consentiant, ipsique eos honorificè recipiant.

LXXXVI. Comitibus, judicibus, reliquóque populo expedit ut suis sint Episcopis consentientes & obedientes Conc. Turon. III. c. 33.

propter Dei amorem suique gradus honorem, & semper ab eis utile quærant consilium, illorúmque salubria non spernant monita, sed intenta cordis aure audiant. Similiter verò & Episcopi prædictas personas humiliter suscipiant, honorificeque erga eas in omnibus agant, & sic se mutuis sublevare studeant consolationibus.

De herede, si quippiam dispositione non implet.

Burchard. lib. 15. c. 34. Ivo par. 16. c. 35. LXXXVII. Si heredes jussa testatoris non impleverint, ab Episcopo loci illius omnis res quæ his relicta est auferatur cum fructibus & ceteris emolumentis, ut vota defuncti impleantur.

Vt Comites & judices viles personas non admittant ad testimonium.

Conc. Turon. III. c. 34. Ivo par. 16. c. 337. LXXXVIII. Summopere admonendi sunt Comites & judices ne viles & indignas personas coram se permittant ad testimonium accedere: quoniam multi sunt qui perjurare pro nihilo ducunt, in tantum ut pro unius diei satietate aut pro quolibet parvo pretio ad juramentum conduci possint, animásque suas perjurio perdere minimè formidant. Quam ob rem tales nequaquam ad quodlibet testimonium admittendi sunt. Et hoc notandum, quòd non solùm illi qui perjurant, sed etiam qui perjuris consentiunt, simili plectendi sunt damnatione.

Vt nullus Christianus munera exigat pro quolibet placito.

Conc. Turon. III. c. 35. LXXXIX. Nullus Christianus pro quolibet placito vel judicio à qualibet persona munera exigere aut accipere debet, quoniam id divina scriptura multis in locis magna interdicit auctoritate, testante scriptura, quæ ait: *Munera excæcant oculos sapientium, & subvertunt verba justorum.* Exod. 23.

De rebus quæ paganis non conceduntur.

XC. Non liceat Christianis Iudæorum neque paganorum vel hæreticorum res emphyteoseos vel conductionis titulo habere, neque suorum similiter eis accommodare.

De placitis secularibus, ne in Ecclesia fiant.

Conc. Turon. III. c. 39. XCI. Placita quidem secularia in Ecclesiis vel in atriis Ecclesiarum à Comitibus Vicariisque usque modò multis in locis habita ne ultra fiant interdicendum est cum auctoritate, quia expulsis de templo negotiatoribus asserit debere domum Dei domum esse orationis. Matth. 21.

De incestuosis, parricidis, atque homicidis.

XCII. Incestuosi, parricidæ, homicidæ multi apud nos, heu proh dolor, reperiuntur. Sed aliqui ex illis sacerdotum nolunt admonitionibus aurem accommodare, volentes in pristinis durare criminibus; quos oportet per secularis potentiæ disciplinam à tam prava consuetudine coërceri, qui per salutifera sacerdotum monita noluerint revocari. quorum aliquos jam excommunicavimus. Sed illi hoc parvipendentes, in eisdem perdurarunt criminibus. Quam ob rem vestra decernat mansuetudo quid de talibus deinceps agendum sit. II. 43 Ivo par. 16. c. 345.

De magicis artibus & incantationibus.

XCIII. Admoneant sacerdotes fideles populos ut noverint magicas artes incantationésque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil posse remedij conferre, non animalibus languentibus, claudicantibúsve, vel etiam moribundis quicquam mederi, non ligaturas ossium vel herbatum cuiquam adhibitas prodesse, sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur. Conc. Turon. III. c. 42. Burchard. lib. 10. c. 40. Ivo par. 11. c. 65. Gratian. 26. q. 7. c. 15. *Admoneant.*

Ne nomen Dei in vanum jurando assumatur.

XCIV. Omnes homines admonemus ne per singula verba, quasi ad confirmationem suæ assertionis, nomen Domini in vanum assumant. quod ipse Dominus interdicit faciendum, ubi ait: *Ne assumas nomen Dei tui in vanum.* In vanum etenim nomen Dei assumitur quando aliquis ad singula verba quibus vult ut sibi ab alio credatur, Deum omnipotentem testem rei de qua ait invocat, eúmque sibi ita esse adjutorem sicut ea vera sunt quæ loquitur. Nam & ipse Dominus in evangelio hoc modo prohibens omne genus juramenti, *Nolite*, inquit, *omnino jurare neque per cœlum, neque per terram, neque per caput tuum.* & cetera. Conc. Turon. III. c. 43. Exod. 20. Matth. 5.

De laicis, ne munera à Presbyteris exigant.

XCV. Vt laici omnino à Presbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Ecclesiæ: quia propter cupiditatem plerunque à laicis talibus Presbyteris Ecclesiæ dantur qui ad peragendum sacerdotale officium indigni sunt. v. 148

De pace & concordia.

XCVI. De pacis bono atque concordia, ut ab omnibus omnino indisrupta teneatur inter Episcopos & Comites, inter Clericos & monachos, & omnem populum Christianum, ut beatus Apostolus Paulus docuit dicens: *Sectamini caritatem* Concil. Aquisgr. VI c. 12. Hebr. 12.

& sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Et idcirco quidquid illud est quod nos ad veræ pacis studium & caritatis perfectionem provocat, totis viribus nostris sectandum est; quicquid nos verò ab illa disjungit, ut venenum mortiferum à nobis cavendum est.

De Comitibus & judicibus, ut obedientes sint suo Episcopo.

Concil. Arelat. VI. c. 13. XCVII. Vt Comites & judices reliquusque populus obedientes sint Episcopo, & invicem consentiant ad faciendas justitias, & munera pro judicio non accipiant, nec falsos testes, ne per hoc pervertant judicia justorum, quia scriptum
Prov. 14. Psal. 105. est: *Iustitia elevat gentem, injustitia verò miseros facit populos.* Et Psalmista: *Beati qui custodiunt judicium & faciunt justitias in omni tempore.*

Vt Episcopi semel in anno parrochias suas circumeant.

Concil. Arelat. VI. c. 17. XCVIII. Vnusquisque Episcopus semel in anno circumeat parrochiam suam. Noverint sibi curam * populorum & pauperum in protegendis ac defendendis impositam. Ideòque dum conspiciunt judices ac potentes pauperum oppressores existere, priùs eos sacerdotali admonitione redarguant. Etsi contempserint emendari, eorum insolentia Regis auribus intimetur; ut quos sacerdotalis admonitio non flectit ad justitiam, regalis potestas ab improbitate coërceat.

* f. pupillorum

De chrismate à Presbyteris custodiendo sub sigillo.

V. 145. Capitulare I. an. 813. c. 17. XCIX. Vt Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ vel sub cujuslibet rei donare præsumant. Genus enim sacramenti est, & non ab aliis nisi à sacerdotibus contingi debet. Quòd si fecerint, honore priventur.

De his qui beneficium habent de rebus Ecclesiæ.

Suprà c. 33. Isaac tit. 11. c. 15. C. Vt quisquis beneficium de rebus Ecclesiæ habet, ad tecta ejusdem Ecclesiæ restauranda vel ad ipsas Ecclesias ædificandas omnino adjuvent.

De eo qui infamis furto efficitur.

CI. Furti quocunque genere condemnatus infamis efficitur.

De eo qui absens fuerit minimè damnando.

VII. 204. 354. CII. Iubemus in causa capitali ut absens nemo damnetur; quia neque absens per alium accusare aut accusari potest.

De omnibus possessionibus à præceptore possessori reddendis.

CIII. Omnes possessiones, & omnia sibi sublata, atque fructus cunctos ante litem contestatam præceptor possessori restituat. Concil. Rom. V. sub Symmacho.

In isto loco desunt quædam capitula.

De incestis, quòd non sint legitimi heredes.

CIV. Omnes nosse volumus quòd incesti non sint legitimi heredes, sed infamia sint notatæ utræque personæ. Ideóque proximorum copula vel stupra, quasi quædam turpissima pestis, cavenda est: quoniam incesti usque ad canonicam separationem Ecclesiæque per publicam pœnitentiæ satisfactionem magis inter energumenos vel audientes quàm inter Christianos catholicos utrique cum omnibus suis sunt habendi. VI. 410.

Vt liceat litigatori vitiatam causam appellationis remedio sublevare.

CV. Iudices observare debent ut liceat litigatori vitiatam causam appellationis remedio sublevare, & appellatores nec in carcerem redigant nec à militibus faciant custodiri. Sed agendum negotium suum liberi observent; nec etiam in supplicium destinatis appellandi vox denegetur. VII. 251.

De oratione obedientis.

CVI. Sciendum sanè est omnibus quia citiùs exauditur una obedientis oratio quàm decem millia contemptoris.

Vt unaquæque provincia à judicibus propriis judicetur.

CVII. Præcipimus ut non degradetur unaquæque provincia, sed apud semetipsam habeat judices Episcopos. Et quicunque causam habuerit, à suis judicibus judicetur, & non ab alienis, id est, à suæ justis judicibus provinciæ, & non ab externis, nisi fuerit appellatum.

Quòd unumquemque justè & piè vivere oporteat.

CVIII. Notum esse omnibus volumus quàm justè, sobriè, quàm etiam piè vivere debeant. Iustè enim vivere oportet secundùm sermonem dominicum præcipientem: *Luceat*, inquit, *lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.* Hoc est. Sic justè vivite ut filij lucis nominari valeatis. Quòd verò sobriè vivere debeat quisque monet evangelium dicens: *Videte ne graventur corda vestra in crapula & ebrietate & curis hujus vitæ.* Piè etiam vivere vel patienter monet Paulus

exhortando dicens: *In omni patientia & doctrina.* Et cum pietate regere domum monet. Et ne ipsa pietas indiscreta videatur, præmittit sententiam dicens: *Argue cum omni imperio.*

De grafiæ prolatore, ut eam adfirmet.

VII. 254. CIX. Statutum est ut scripturam prolator adfirmet. Nam si is qui scripturam protulit, ejus non adstruxerit veritatem, ut falsitatis reum esse retinendum.

Quòd sacerdos in habitu religionis persistere debeat.

CX. Studendum sanè omnibus est ut in habitu religionis quisque sacerdos permaneat, & ore prophetico sibimet præcipi constat dicente: *Clama, ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam.* Quando dixit, *Clama, ne cesses*, omne tempus exclusit. quod nemo potest excusare. Etenim de libris officialibus, ut novimus, patet ratio: quia nequaquam corporeo usu hæc requirenda ab illis erant qui spiritaliter vivebant, dicente graphopsalmo: *In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi.* Nos tamen, qui in medio positi sumus, scilicet inter spiritalem & corporalem intellectum, in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, ut non vituperetur ministerium nostrum, & propheticum sermonem impleamus dicentem: *Justitiam discit: qui habitatis terram.* Et, quod avertat Deus à nobis, idem Propheta dicit: *Zelus adprehendit populum ineruditum.* Et iterum alius Propheta: *Sacerdotes ignoraverunt intelligentiam.* Et idem Propheta: *Sacerdotes non dixerunt, ubi est Dominus? & tenentes leges meas, nescierunt me.* Qua ergo fronte, qua conscientia sacerdotem nominari se fatetur quem Dominus per Prophetam nescire se dicit?

De eo qui causam habuerit, ut à propriis Episcopis judicetur.

CXI. Quicunque causam habuerit, à propriis judicibus judicetur; & non ad alienos causâ vagandi & protervïæ, dimittens suam patriam, transeat; sed apud Metropolitanum & reliquos Episcopos suæ provinciæ judicetur.

De Canonicis Clericis qui in civitatibus vel in monasteriis degunt.

CXII. Volumus atque præcipimus, sicut synodali atque canonica auctoritate à pastoribus sanctæ Ecclesiæ sæpissime admoniti sumus, ut Canonici Clerici, qui in civitatibus vel in monasteriis degunt, qui beneficia habent unde victum & vestitum habere possunt, ut hoc juxta Apostolum contenti sint, & stipendia fratrum, unde pauperiores & hi qui assiduè in prædictis locis Domino famulantes excubant, atque ibi assiduum divinum explent officium, nequaquam assumant aut in suis usibus convertant. Scimus enim quia absque periculo atque dispendio animarum suarum hoc nullatenus facere possunt. Si quis hæc statuta contempserit, utrisque careat, id est, & beneficio & præbenda; atque si gradibus fruitur ecclesiasticis, ipsis privetur.

De communicatione Ecclesiæ cum nihil habentibus.

CXIII. Quod habet Ecclesia, cum omnibus nihil habentibus habet commune; nec aliquid inde eis qui sibi de suo sufficiunt convenit erogare; quando nihil aliud sit habentibus dare quàm perdere.

De his qui sua possident, & sibi aliquid dari volunt.

CXIV. Nec illi qui, sua possidentes, dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo unde pauper victurus erat accipiunt.

De damnatis nuptiis.

CXV. Si quis viduam uxorem duxerit, VI. 158.
& postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu duabus sororibus nupserit, aut si qua duobus fratribus nupserit, seu cum patre & filio, tales copulationes anathematizari, nec unquam ampliùs conjugio copulari, sed sub magna districtione fieri.

Ne proprius filius de baptismo suscipiatur.

CXVI. Nullus igitur proprium filium V. 167.
vel filiam de fonte baptismatis suscipiat, nec filiolam nec commatrem ducat uxorem, nec illam cujus filium aut filiam ad confirmationem tenuerit. Ubi autem factum fuerit, separentur.

De subintroductis mulieribus.

CXVII. Omnibus igitur Clericis feminam secum in domibus suis habere ultra licentiam canonum firmiter sit contradictum.

Iterum de pace Ecclesiarum.

CXVIII. Præcipimus ut in Ecclesiis Suprà c. 32.
aut in domibus Ecclesiarum vel atriis placita secularia minimè fiant. *Vide suprà lib. 4. cap. 28.*

De fugitivis Clericis.

CXIX. Unusquisque Episcopus in V. 149.
sua parrochia diligenter Presbyteros vel Clericos inquirat unde sint. Et si aliquem fugitivum invenerit, ad suum Episcopum redire faciat.

Quid sint letaniæ.

Conc. Mogunt. an. 813. c. 32. CXX. Letaniæ autem Græco nomine appellantur, quæ Latinè dicuntur Rogationes. Inter letanias autem & exomologesim hoc differt, quòd exomologesis pro sola peccatorum confessione aguntur; letaniæ verò, quæ indicantur propter rogandum Deum & impetrandam in aliquo misericordiam ejus. Sed nunc jam utrumque vocabulum sub una designatione habetur.

De Clericis injustè tonsoratis.

Ibid c. 23. Burchard. lib. 8 c. 91. Ivo par. 7. c. 109. Lib. 3. Decretal. tit. 31. c. 1. CXXI. De Clericis verò hoc statuimus, ut hi qui hactenus inventi sunt sive in canonico sive in monachico ordine tonsorati sine eorum voluntate, si liberi sunt, ut ita permaneant. Et deinceps cavendum est ut nullus tondatur nisi legitima ætate spontaneáque voluntate, vel cum licentia domini sui.

De eo quid sit relinquere mundum.

Conc. Mogunt. an. 813. c. 26. CXXII. Seculum autem relinquere est, sicut Gregorius dixit, seculi voluptatibus contraire. Hinc Paulus admo-

1. Cor. 6. net dicens: *Qui emunt, tanquam non possidentes; & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur.* Et Gregorius in libro pastorum: *Sic vobis ea quæ suppetunt exterius serviant quatinus à supernæ dilectionis studio animum non flectant.*

Quòd incestum committit qui se consanguineæ suæ usque affinitatis lineam conjungit.

VII. 432. CXXIII. Nullus fidelium usque affinitatis lineam, id est, usque in septimam progeniem, consanguineam suam ducat uxorem, vel eam quoquo modo incesti macula polluat. Si quis verò hoc scienter temerare præsumpserit, si liber fuerit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos fisco nostro persolvat, & insuper canonicè ut incestus luat, ac publicè juxta canonicos gradus pœniteat. Si autem servus vel ecclesiasticus fuerit, publicè flagelletur ac decalvetur, & juxta Episcopi proprij jussionem pœnitentiam publicè & canonicè gerat. Quòd si aliquis tam liber quàm servus aut ecclesiasticus vel fiscalinus Episcopo proprio vel suo sacerdoti aut Archidiacono inobediens vel contumax sive de hoc sive de alio quolibet scelere extiterit, omnes res ejus à Comite & à Misso dominico ei contendantur usque dum Episcopo suo obediat, ut canonicè pœniteat. Quòd si nec se ita correxerit, & ad Episcopum & canonicam pœnitentiam venire distulerit, à Comite comprehendatur, & in carcerem sub magna ærumna retrusus teneatur, nec rerum suarum potestatem habeat, quousque Episcopus jusserit. Quòd si Comes vel ejus minister hoc adimplere distulerint, canonicè ab Episcopo suo vel à suo ministro excommunicetur; & usque dum hæc pleniter adimpleat, semper communione catholicorum careat, usque dum ipsi Episcopo humaniùs erga eum aliquid agere placuerit. Si verò, quod non optamus, ipse Comes aut de prædictis causis aut de ipsa excommunicatione inobediens aut negligens apparuerit, honore comitatus pariter & communione careat, usque dum ambo in nostram præsentiam veniant, ut nos illum episcopali auctoritate atque imperiali metu ita corrigamus ut ceteri timorem habeant, ne deinceps talia committere ullatenus audeant.

Ut incesti, quandiu in scelere manent, non fidelium Christianorum, sed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.

CXXIV. Incesti, dum in ipso detestando atque nefando scelere manent, non inter fideles Christianos, sed inter gentiles aut catechumenos vel energumenos habeantur, id est, cum Christianis non cibum sumant, non potum, non in eodem vasculo edant aut bibant, sed soli hæc faciant. Non osculentur aut salutentur ab eis. Sed si suis sacerdotibus inobedientes extiterint, & à tam nefandissimo scelere se segregare atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur qui spiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos de quibus ipsa per se Veritas ait: *Si te non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Nam cum fidelibus non debent orare, nec in Ecclesiam intrare, sed ante januam Ecclesiæ excubare, & intrantibus in eam atque exeuntibus ex ea, vultu in terra prostrato, veniam postulare, & ut pro se orare non dedignentur flagitare; & lacrymis perfusi, vultu contrito, atque humiliato spiritu semper omnibus apparere usque ad satisfactionem Ecclesiæ & proprij Episcopi canonicam reconciliationem, & ad pristinum incestum nunquam redire, nec secularia negotia exercere, nec placitis aut accusationibus vel testimoniis interesse, sed crebris sacerdorum precibus manúsque Pontificis proprij impositionibus, & eleemosynarum largitionibus, atque ceterorum bonorum operum exhibitionibus eos purgari sanarique oportet. VII. 433.

ADDITIO QVARTA.

SEQVENTIA QVÆDAM CAPITVLA EX sanctorum patrum decretis & Imperatorum edictis colligere curavimus, atque inter nostra capitula lege firmissima tenenda generali consultu Erchembaldo Cancellario nostro inserere jussimus.

1. *EX sacrarum institutione legum, libro* XII. *capitulo* X.
2. *Ex eodem libro, titulationis tertiæ capitulo* XV.
3. *In libro* VII. *tripertitæ historiæ capitulo* XII.
4. *Ex epistola Leonis Papæ Chalcedonensi Concilio directa.*
5. *Ex epistola Stephani Papæ scripta generaliter omnibus Episcopis.*
6. *Augustinus ad Bonefacium de lapsorum restitutione.*
7. *Ex epistola Leonis Papæ Aquileiensi Episcopo directa.*
8. *Vt nullus derogetur aut temerè accusetur Episcopus, nec à Primatibus facilè eorum suscipiatur accusatio: quia injuria Episcoporum ad Christum pertinet, cujus vice legatione funguntur. Ex decretis Anastasij Papæ capitulo* VI.
9. *Vt quicunque habens querelam in Episcopum vel in actores Ecclesiæ, non priùs adeat judices eorum quàm ipsos quibus aliquid opponit familiariter conveniat, ut ab eis caritativè aut emendationem aut rationabilem recipiat excusationem.*
10. *Vt non accusetur Episcopus apud judicem secularem.*
11. *Vt si quis se gravari putaverit, vocem appellationis exhibeat.*
12. *De retractanda comprovinciali synodo per Apostolici Legatos.*
13. *Vt nullus criminosus accuset Episcopum.*
14. *Vt criminalia negotia non per procuratores sed per ipsos agantur.*
15. *De majore judicum appellatione.*
16. *Vt nullus Metropolitanus sine ceterorum omnium provincialium Episcoporum præsentia aut consilio, nisi quantum ad suam propriam pertinet parrochiam, quicquam agere præsumat. Similiter & reliqui Episcopi agant circa eum. Ex synodo Romana quinta.*
17. *Qualiter Episcopus ad synodum convocetur, & qualiter in ea de illo agatur.*
18. *Vt accusatio Clericorum intra provinciam fiat, nisi fortè accusatus majorem appellaverit auctoritatem.*
19. *Vt peregrina judicia non fiant.*
20. *Vt nullus Metropolitanorum aliquorum Pontificum suorúmque Clericorum aut Ecclesiarum causas audiat absque omnium comprovincialium Episcoporum præsentia. Ex synodo Romana tertia capitulo* VI.
21. *De rimanda accusatoris persona. Ex decretis Sixti Papæ capitulo* VIII.
22. *De personis & accusationum querelis non recipiendis. Ex sexta synodo Romana capitulo* XI. *cum qua Nicæna synodus & decreta Iulij & symmachi Papæ & alia synodica concordant.*
23. *Vt nullus Episcopus alterius parrochianum retinere, ordinare, aut judicare præsumat. Ex decima synodo Romana capitulo* VII. *cum qua concordat Antiochenum Concilium capitulo* XXII.
24. *De primatu sedis apostolicæ, cui Episcoporum finitiva judicia & congregandarum synodorum privilegia sunt reservata. Et de canonica Episcopi vocatione. Ex synodis Romanis capitulo* XLIX. *& ex decretis Iulij Papæ.*
25. *Vt si quis Metropolitanum suspectum habuerit, apud Primatem audiatur. Ex Concilio Chalcedonense capitulo* XVII.
26. *De accusationis ordine, & ut non facilè quisquam accusetur. Ex sexta synodo Romana capitulo* IX. *cum qua & aliæ sanctiones, Imperatorum & synodalium Episcoporum concordant.*
27. *Vt accusato Episcopo liceat appellare apostolicam sedem, si voluerit. Ex edictis synodalibus sub Theodosio Imperatore decretis, ejúsque auctoritate roboratis: quæ si quis quæsierit, in suis inveniet epistolarum libris.*
28. *De accusato vel judicato Episcopo, si bo-*

nam putaverit habere causam, & voluerit à Romano audiri Pontifice, à nullo prohibeatur, sed liberè hoc ei & absque ullo impedimento concedatur. Ex quibus suprà, cum quibus & Sardicense Concilium & alia decreta canonum & sanctorum patrum concordant.

29 *Vt dum accusatus vel iudicatus Episcopus Romanum appellaverit Pontificem, nulla ei læsio fiat, neque aliquis ejus arripiat sedem, aut in ejus loco ordinetur Episcopus, antequam ejus causa Romani Papæ sit terminata judicio. Ex quibus suprà, cum quibus & multa sanctorum patrum canonum decreta consentiunt.*

30 *De Episcoporum appellatione ad Romanam Ecclesiam, quoties necessitas exposcerit, cui Episcoporum & summa negotia singulari privilegio à patribus reservata sunt. Ex quibus suprà, cum quibus maximè cuncta canonum & sanctorum patrum decreta concinunt.*

31 *De causa Lupicini Episcopi. Ex epistola Leonis Papæ Africanis Episcopis directa.*

32. *De laicis præsumentibus disputare de religione. Ex synodalibus statutis & Imperatorum edictis, ex libro* XVI. *Theodosij Imperatoris, de his qui super religione contendunt.*

33. *Nullus monachus, præter Domini sacerdotes, audeat prædicare. De epistola Leonis Papæ ad Theoderitum Cyri Episcopum directa.*

34. *De delatoribus. Ex Concilio Heliberitano.*

35. *Clerici accusatores fratrum ad communionem recipiantur, non ad clerum. Ex Concilio Carthaginis.*

36. *De Præsidibus vel ceteris rem publicam agere volentibus, ne sine litteris Episcopi sui communicent. Et cùm contra disciplinam egerint, excommunicentur. Ex Concilio Arelatense.*

37. *Vt Clerici vel laici in aliena Ecclesia non communicent sine litteris Episcopi sui. Ex Concilio Carthaginis.*

38. *Item ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris.*

39. *De honore & pace sanctæ Ecclesiæ.*

40. *De Dei sacerdotibus & ministris altaris.*

41. *De concordia Episcoporum & Comitum.*

42. *De incendio & rapinâ.*

43. *De pace custodienda.*

44. *De puella virgine vel vidua.*

45. *De banno persolvendo.*

46. *De negotio seculari.*

47. *De imitatione apostolica.*

48. *De Canonicis Clericis, ut canonicè vivant.*

49. *De his qui servos suos extra judicem necant.*

50. *De his qui ad pacem non revertuntur.*

51. *De his qui intrant in Ecclesiam, & propter nimiam luxuriam suam à sacramento se abstinent.*

52. *De Clericis vel laicis.*

53. *De Clericis adversus invicem negotia propria habentibus.*

54. *De eo qui excommunicatus ante audientiam communicare præsumpserit.*

55. *De potente qui aliquem expoliaverit.*

56. *Quòd Ecclesiarum omnium dotes ad Episcopi ordinationem debeant pertinere.*

57. *De his quæ à fidelibus in parrochitanis basilicis offeruntur.*

58. *De quatuor portionibus ecclesiasticis. Ex epistola Gelasij Papæ.*

59. *De eo qui anathematis pœnam parvi duxerit.*

60. *De his laicis qui contemptores canonum extiterint.*

61. *Vt populus ante completam Missam & benedictionem acceptam egredi non præsumat.*

62. *De his qui ecclesiastica jejunia absque necessitate dissolvunt.*

63. *Vt sacramentum catechumenis non prebeatur.*

64. *De his qui rebaptizati vel reconfirmati sunt quid sit agendum.*

65. *De Clericis qui ad secularium defensionem confugiunt propter districtionem Episcopi.*

66. *De turpiloquiis.*

67. *De Clericis qui in convivio cantare præsumpserint.*

68. *Ne Clericus per creaturas juret.*

69. *Ne ante horam diei tertiam quis ad convivium pergat, nec ante benedictionem manducet.*

70. *Vt Presbyter, si inconsulto Episcopo agendam celebraverit, honore privetur. Ex Concilio Carthaginis.*

71. *Ne Presbyter benedictionem vel pœnitentiam in Ecclesia dare præsumat.*

72. *Iudicio multitudinis ordinationes fieri non debere.*

73. *Si qui Clerici ab Episcopis suis promoti contempserint, nec illic maneant unde recedere noluerint. Ex Concilio Carthaginis.*

74. *Ex decretis Papæ Gregorij junioris. De incestis.*

75. *Item de incestis. Ex epistolis Gregorij Papæ*

Papæ Bonifatio Mogontiæ Archiepiscopo missis.

76. *De sacramento catechumenis non dando in diebus solemnibus Paschæ.*

77. *De his qui solo convivio gentilium vel escis immolatitiis usi sunt. Aut quòd hi qui homicidia vel alia capitalia perpetrant flagitia, nonnisi per publicam pœnitentiam sanari possunt.*

78. *De familiaritate extranearum mulierum.*

79. *Ne mulieres monasterium monachorum ingrediantur.*

80. *Vt omnibus vespertinis & matutinis horis oratio dominica dicatur.*

81. *De his qui sibi quacunque neglegentia mortem inferunt, uxorum commemoratio in oblatione non fiat. Similiter & de his qui pro suis sceleribus puniuntur.*

82. *De verbo otioso.*

83. *De eo qui hominem peremerit.*

84. *De sartatectis Ecclesiarum quæ ex donis fiunt eisdem conlatis, ut in potestate Episcopi revocentur quæcunque conligata fuerint.*

85. *Ne Presbyterum, Diaconum, aut Clericum aliquem ullus judex secularis absque consensu Episcopi sui distringat.*

86. *De libertis, ut à sacerdotibus defensentur.*

87. *Ne aliquis Clericus pro quacunque occasione extraneam mulierem in domo suo habeat.*

88. *De viduis. Ex epistola beati Gregorij Papæ Bonifacio Archiepiscopo missa, in qua inter cetera ita legitur decretum.*

89. *De decimis quæ Ecclesiis dantur, ne eas Presbyteri vendere præsumant.*

90. *De pauperibus à Presbyteris colligendis.*

91. *De prædiis quæ Presbyteri post ordinationem suam emerint.*

92. *Vt Presbyteri ad tractanda eorum ministeria ad civitatem veniant.*

93. *De his qui communicaverint, ut tribus horis suspendantur, propter cibi commixtionem.*

94. *De satisfactione cotidiana sacerdotum.*

95. *De eo qui sine consensu Episcopi Presbyterum de Ecclesia ejecerit vel constituerit.*

96. *De Ecclesiis inter heredes divisis.*

97. *De destructione Ecclesiarum.*

98. *Ne de manso Ecclesiæ dato contra sancita servitium exigatur.*

99. *De nonis & decimis quas quidam dare neglegunt.*

100. *De eo qui decimam dare neglexerit Ecclesiæ cujus esse debet, alterique Ecclesiæ eam dederit.*

101. *De decimis à populo dandis.*

102. *De his qui Ecclesias restaurare neglegunt de rebus earum quas in beneficium habent.*

103. *De his qui agros dominicatos excolere neglegunt ne nonas ex eis persolvant.*

104. *De beneficiis destructis.*

105. *De malis Scabinis eiciendis.*

106. *De melioribus & veracibus eligendis.*

107. *De Scabinis qui propter munera aut amicitiam injustè judicaverint.*

108. *De legitimis & rationabilibus commutationibus Ecclesiarum Dei.*

109. *De eo qui comprobatus fuerit testes in perjurium scienter induxisse.*

110. *Vt nummos bonos nullus respuat.*

111. *De collectis malis omnimodis inhibendis.*

112. *Vt pontes publici, qui destructi fuerint, iterum extruantur.*

113. *De examine aquæ frigidæ.*

114. *De reversione Comitis & pagensium de hostili expeditione, ut ex eo die super quadraginta dies sit bannus resisus.*

115. *De audientia Regis. Et ut Comites & Missi dominici maximam curam habeant pauperum.*

116. *De inferenda à Vicariis vel aliis Missis Comitum exigenda.*

117. *De eo qui propter cupiditatem rerum quemcunque propinquorum suorum interfecerit.*

118. *De cujuslibet propria uxore dimissa, vel sine culpa interfecta.*

119. *De eo qui res alienas cuilibet homini vendiderit.*

120. *De Metropolitanis.*

121. *De Episcopis ordinandis.*

122. *De monasteriis sub regula constitutis.*

123. *De potestate Episcoporum super Presbyteros & Clericos.*

124. *De incestuosis hominibus.*

125. *De alterius Clerico Episcopi non recipiendo nec ordinando.*

126. *De homicidis qui secundùm legem mori debent.*

127. *De decimis dandis.*

128. *De latronibus ad placitum Comitis exhibendis.*

129. *Vt perjuria quis faciens manum perdat.*

130. *De vindicta & judicio latronum.*

131. *Vt regia sancita inviolatè custodiantur.*

132. *De rebus Ecclesiarum, de quibus census exeunt, decimæ & nonæ solvantur.*

133. *Vt de terariis ita fiat ficut constitutum est.*
134. *Ne aliquis pro gildoma sacramentum facere audeat.*
135. *Vt ad palalatium pergentes nemo adsallire audeat.*
136. *De teloneis ficut à longo decretum est servetur.*
137. *De mancipiis non vendendis nisi in præsentia rectorum.*
138. *De loricis extra regnum non vendendis.*
139. *De Comite justitias non faciente.*
140. *De eo qui pro faida pretium recipere noluerit.*
141. *De eo qui pro faida pretium solvere noluerit.*
142. *Quid agendum sit de latronibus.*
143. *Qualiter pro Rege & exercitu ejus hac instanti tribulatione à fidelibus in orationibus & eleemosynis Deo supplicandum sit.*
144. *Ne Presbyter vel reliqui Clerici aut ullus fidelium præsumat decimas vendere, vel donare, aut pignorare, Ecclesiæque quoquo modo alienare.*
145. *De providentia Episcopi circa Archidiaconos.*
146. *De non eiciendis de sepulchris ossibus mortuorum.*
147. *De non jurando.*
148. *De prædiis à Presbyteris emptis, Ecclesiis propriis confirmandis.*
149. *De satisfactione cotidianorum delictorum.*
150. *De communicantium suspensione.*
151. *De conventu Presbyterorum ad civitatem causa discendi.*
152. *De pauperum collectione à Presbyteris.*
153. *De non vendendis Ecclesiarum decimis.*
154. *De formatis faciendis. Et ut fine formata nullus proficiscatur Clericus. Ex Concilio Africano vel Milevitano capitulo xx. Vt fine formatis nemo ad comitatum proficiscatur, vel qualiter fiant formatæ.*
155. *De Clericis neglegentibus. Ex Concilio Agathensi capitulo* II. *De contumacibus Clericis & ad officium tardis.*
156. *De non pergendum Clericis fine permissu Episcopi ad judices seculares. Ex Concilio Agathensi capitulo* XXXII. *Vt Clericus inconsulto Episcopo ad judicem secularem non pergat.*
157. *Ne Clericus vel monachus fine licentia Episcopi sui proficiscatur. Ex Concilio Agathensi capitulo* XXXVIII. *Vt fine epistola Episcopi sui non liceat Clerico vel monacho proficisci.*
158. *Ne Clericus fine permissu Episcopi sui proficiscatur. Ex Concilio Agathensi capitulo* LII. *De Clericis qui fine epistola Pontificis sui proficiscuntur.*
159. *De his qui in propriis provinciis noncommunicant. Ex Concilio Africano capitulo* XVIII.
160. *De patratoribus diversorum malorum.*
161. *De eo qui, propria uxore derelicta, vel fine culpa interfecta, aliam ducit.*
162. *De eo qui res alienas malo ingenio emptas filio suo aut cuilibet personæ legitimos annos non habenti tradiderit.*
163. *Vt de uno manso ad Ecclesiam dato nullum humanum exigatur servitium. Quod qui fecerit, cum sua lege emendet.*
164. *De his qui nonas & decimas vel restaurationes aut census dare neglegunt, ut hoc legibus emendent, & insuper bannum nostrum persolvant.*
165. *Vt qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Ecclesiæ cujus res sunt donent. Et de nonis & decimis non redimendis, nisi Episcopo placuerit.*
166. *De his qui decimam Ecclesiæ injustè, non secundùm dispositionem Episcopi, cui debetur auferunt, & aliubi aut propter amicitiam aut propter munera dare præsumunt.*
167. *De his qui decimas, nisi à se quoquo modo redimantur, dare neglegunt, ut firmiter distringantur, qualiter vel inviti hoc emendent.*
168. *De his qui restaurationes Ecclesiarum earùmque domorum facere vel decimas & nonas dare neglegunt, si se non correxerint, ut beneficia perdant.*
169. *Vt hi qui terras dominicatas propterea excolere nolunt ut nonas & decimas inde solvant, pleniter constringantur ut hæc de tribus annis legibus persolvant.*
170. *De teloneis, ubi non exigantur.*
171. *De rebus Ecclesiæ quæ absque ulla repetitione ab eadem Ecclesia per triginta annos possessæ sunt, ut nulla testimonia super hanc deinceps possessionem recipiantur.*

Hic desunt quædam capitula quæ in aliis libris inveniuntur. Quæ ideo prætermisimus quia in fine septimi libri superiùs habentur inserta. Ex codice Bellovac.

Ex sacrarum institutione legum, libro XII. *capitulo* X.

VII. 475. Lib. 12. leg. Wisigoth. tit. 3. c. 10. I. QVàm sit extraneus à Christianæ fidei regula qui se defensorem veritatis insimulat, & veritatem ipsam munerum acceptione commaculat, audiat Amos 2. contra se Prophetam dicentem: *Pro eo quòd vendidisti argento justum & pauperem pro calciamentis, ecce ego stridebo super vos sicut stridet plaustrum onustum fœno; & peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem suam, & robustus non salvabit animam suam, & robustus corde inter fortes nudus effugiet.*

Ex eodem libro, titulationis tertiæ capitulo XV.

Ibid. c. 8. II. Nulli Christianorum vel Iudæorum in utroque sexu permittimus ex propinquitate sanguinis sui vel uxoris suæ atque etiam virorum, juxta legem quæ in Christianis est lata, usque ad septimi generis gradum connubia ducere vel incesti maculam operari. Hujus igitur permixtionis inlecebra tali multabitur pœna, ut separati ab invicem, & centena publicè decalvati flagella suscipiant, & exilio religati, sub publica pœnitentia maneant, eorúmque bona ad filios quos de præcedenti conjugio habuerint redeant; si tamen & ipsos aut in nullo Iudaicæ prævaricationis maculaverit noxa, aut nulla incestivæ nationis sordidaverit macula. Quòd si aut nullos habuerint filios, aut habitos, ut dictum est, vel Iudaicus involverit error, vel incesti fœdaverit natio, tunc facultas prædictorum omnimoda in Principis potestate consistat, qualiter principali discretione res ipsa aut in Christianis eorúmve heredibus concessa permaneat. Quòd si heredes hujusmodi dignitatis defuerint, fisco nostro sociata deserviat. Illud tamen modis omnibus observandum fore præcipimus, ut si quis Christianus vel Christiana, aut Iudæus vel Iudæa, noviter nuptiale festum celebrare voluerint, non aliter quàm cum præmisso dotis titulo, quo in Christianis salubri institutione præceptum est, vel sacerdotali benedictione intra sinum sanctæ Dei Ecclesiæ percepta, conjugium cuiquam ex his adire permittimus. Quòd si absque benedictione sacerdotis quisquam Christianorum vel Hebræorum noviter conjugium duxerit, vel sollemnitatem legis pro dotali titulo in quocunque transcenderit, aut centum Principi solidos coactus exsolvat, aut centum publicè verberatus flagella suscipiat. Hæc scilicet damna vel verbera singillatim unusquisque percipiat, videlicet tam ille qui nupsit quàm ea quæ nupta est, vel etiam consentanei parentes eorum, unusquisque pro se jacturam legis hujus suscipiat.

In libro VII. *tripertitæ historiæ capitulo* XII.

III. Igitur Valentinianus, cùm ita saperet sicut Nicæni patres, similia profitentibus proderat, aliter verò sapientibus non erat importunus. Qui dum initio regni de urbe Constantinopolitana per Thracias properaret ad Romam, tunc Episcopi rectè sapientes legatum miserunt Hicpaucianum Episcopum quatinus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cùm adisset Imperatorem, & Episcoporum legationem intimasset, respondens Imperator ait: Mihi quidem, cùm unus de populo sim, fas non est talia perscrutari. Verùm sacerdotes, quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur ubi voluerint. Cùm hæc itaque respondisset Princeps, in Lampsacum convenerunt Episcopi. Cúmque per duos menses tractassent, inter cetera, juxta priores canones, * Episcopos ejectos atque suis rebus expoliatos sedes proprias recipere & primò sua omnia eis reddi decreverunt. Et si quis post hæc eos accusare vellet, eos periculo facere sanciverunt, judices esse decernentes Episcopos rectè sapientes in Ecclesiam convenientes, ubi testes essent singulorum qui dicebantur oppressi. & reliqua.

* Suprà lib. 6 c. 381. pag. 995. Gratian. 2. q. 2. c. 6. *Præceptum.*

Ex epistola Leonis Papæ Chalcedonensi Concilio directa.

IV. Plurimos fratres sedibus suis pulsos & in exilia audivimus deportatos, atque in locum superstitum alios substitutos. His primitus vulneribus adhibeatur medicina justitiæ, ne quisquam ita careat propriis ut alter utatur alienis. Quem errorem ita omnes relinquant sacerdotes ut nemini quidem perire honor debeat; sed illis qui prò fide laboraverunt priùs cum omni pri- VI. 357.

vilegio suo oportet jus proprium reformari. & reliqua.

Ex epistola Stephani Papæ scripta generaliter omnibus Episcopis.

Stephan. I. ep. 2. Concil. Rom. V. sub Symmacho. Burchard lib.1.c.142. Ivo par. 5. c. 255. Gratian. 2. q. 2. c. 3. *Nullus Episcoporum.*

V. Quicquid in sacratis Deo rebus & Episcopis injustè agitur, pro sacrilegio deputabitur; quia sacra sunt, & violari à quoquam non debent. Nullus enim Episcoporum, dum suis fuerit rebus expoliatus, aut à sede propria qualibet occasione pulsus, debet accusari, aut à quoquam ei potest crimen obici, priusquam integerrimè restauretur, & omnia quæ ei ablata quocunque sunt ingenio legibus redintegrentur, & ipse propriæ sedi & pristino statui regulariter reddatur, ita ut omnes possessiones & cuncta sibi injustè sublata atque fructus omnes ante cœptam accusationem per Primates & synodi Episcopos funditus restituantur. Quia hoc non solùm ecclesiasticæ sed etiam seculi leges fieri docent.

Augustinus ad Bonifacium de lapsorum restitutione.

Augustin. ep 50. Ivo in præfat. & par. 6 c 386. Gratian di. 50. c. 25. *Vt constitueretur.*

VI. Vt enim constitueretur in Ecclesia ne quisquam post alicujus criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, non desperatione indulgentiæ sed rigore factum est disciplinæ. Alioquin contra claves datas Ecclesiæ disputabitur, de quibus dictum est: *Quæ solveritis in terra, soluta erunt & in cœlo.* (Matth. 16.) Sed ne forsitan etiam de ceteris criminibus spe honoris ecclesiastici animus intumescens superbè ageret pœnitentiam, severissimè placuit ut post actam de crimine damnabili pœnitentiam nemo sit Clericus; ut desperatione temporalis altitudinis medicina major & verior esset humilitas. Nam & sanctus David de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore superstitit. Et beatum Petrum, quando amarissimas lacrymas fudit, utique Deum negasse pœnituit; & tamen Apostolus mansit. Sed non ideo supervacua putanda est posterorum diligentia; quia ubi saluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo salus tutiùs muniretur, experti, credo, aliquorum fictas pœnitentias per affectatas honorum potentias. Cogunt enim multas invenire medicinas multorum experimenta morborum.

Ex epistola Leonis Papæ Aquileiensi Episcopo directa.

Leo I. ep. 86. c. 6.

VII. Illam partem ecclesiasticæ disciplinæ, qua olim à sanctis patribus & à nobis sæpe decretum est ut nec in presbyteratus gradu nec in diaconatus nec in subsequenti ordine Clericorum ad aliam Ecclesiam transire cuiquam sit liberum, ut in integrum revoces admonemus, ut unusquisque, non ambitione inlectus, non cupiditate seductus, non persuasione hominum depravatus, ubi ordinatus est perseveret; ita ut si quis, sua quærens, non quæ Iesu Christi, ad plebem & ad Ecclesiam suam redire neglexerit, & ab honoris privilegio & à communionis vinculo habeatur extraneus.

Vt nullus derogetur aut temerè accusetur Episcopus, nec à Primatibus facilè eorum suscipiatur accusatio: quia injuria Episcoporum ad Christum pertinet, cujus vice legatione funguntur. Ex decretis Anastasij Papæ capitulo VI.

Anaclet. ep. 2.

VIII. Placuit ut nullus temerè accuset Episcopum, neque à Primatibus passim aut indifferenter super quibuslibet impetitionibus audiatur, dicente Domino: *Non suscipias vocem mendacij.* (Exod. 23.) Et ipsa Veritas ait: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias.* (Tob. 4.) Et reliqua. Et alibi scriptum est: (VII. 386.) *Quid prodest illi suo errore non pollui qui consensum præstat erranti? Proculdubio contra mandata dimittit qui habet peccatum proprium & qui sequitur alienum.* & reliqua. Sed si quis in Episcopum causam habuerit, primitus eum caritativè conveniat, & ei aut suam inculcet injuriam, aut ejus correptionem, dicente Domino: (Hormisda ep. 25. c. 2. Concil. Aurelian. V. c 17. Matth. 18.) *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si autem te non audierit, adhibe denuo duos aut tres tecum.* & reliqua. Priùs ergo quàm hæc fiant nemo præsumat Episcopum manifestè accusare; quia nemo contra evangelium vel contra Apostolum aut decreta patrum facit absque periculo. Paulus quoque Apostolus præcipit dicens: *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem.* (1. Tim. 5.) Et alibi scriptum est: *Si quis fidelis est, videat ne falsa aut nociva loquatur, aut cuiquam insidias ponat.* Et alibi. *Sapiens non est qui nocet.* Et Dominus in lege: (Levit. 19.) *Non facias calumniam proximo tuo.* Et idem: *Non eris criminator aut susurro in populis. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Leges meas custodite. Ego Dominus.* Si hæc de omnibus hominibus dicta sunt, quanto magis super Episcopos sunt custodienda; de quibus Salvator ait: (Zach. 2.) *Qui vos contristavit, me contristavit. Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* & cetera. Item:

Coloss. 3. Dan. 3. *Qui facit injuriam eis, recipiet id quod iniquè gessit.* Et in Daniele legitur: *Confundantur omnes qui ostendunt servis tuis mala. Confundantur in omnipotentia, & robur eorum conteratur, ut sciant quia tu es Dominus Deus solus & gloriosus super orbem terrarum.* Et juxta antiquæ institutionis edictum * plus erga corrigendos agere debet benevolentia quàm severitas, plus cohortatio quàm commotio, plus caritas quàm potestas. Et Dominus per Prophetam monet dicens: Psal. 33. *Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diverte quoque à malo, & fac bonum.* Nemo enim bonum faciens, alteri verbo aut facto nocere vult. Si quis hæc non observaverit, hostis est animæ suæ. Si quidem Clerici fuerint, gradu proprio decidant. Si verò laici vel monachi fuerint, amplius pelli debent, vel extorres fiant.

* Leo 1. epist. 84. c. 1.
Gregor. IV. epist. 1.
Regino lib. 2. c. 56.
Ivo par. 5. c. 368.
Gratian. di. 45. c. 4. & 6. *Licit.*
Concil. Trident. sess. 13. de reform. c. 1.
Concil. Aquileiense an. 1596. c. 13.

Vt quicunque habens querelam in Episcopum vel in actores Ecclesiæ, non priùs adeat judices eorum quàm ipsos quibus aliquid opponit familiariter conveniat, ut ab eis caritativè aut emendationem aut rationabilem recipiat excusationem.

V I. 381. Concil. Aurelian. V. c. 17. IX. Placuit ut si quæcunque persona contra Episcopum vel actores Ecclesiæ se proprium crediderit habere negotium, priùs ad eum recurrat caritatis studio; ut familiari colloquio commonitus ea sanare debeat quæ in querimoniam deducuntur. Quam rem si differre voluerit, sententiam suscipiat excommunicationis.

Vt non accusetur Episcopus apud judicem secularem.

V I. 382. Burchard. lib. 1. c. 167. Ivo par. 5. c. 277. X. Vt nullus Episcopum apud judices seculares accusare præsumat, sed apud summos Primates..

Vt si quis se gravari putaverit, vocem appellationis exhibeat.

V I I. 323. XI. Placuit ut accusato, si judicem suspectum habuerit, liceat appellare: quia non oportet negari audientiam roganti.

De retractanda comprovinciali synodo per Apostolici legatos.

V I I. 349. XII. Vt provincialis synodus retractetur per vicarios urbis Romæ Episcopi; si ipse decreverit.

Vt nullus criminosus accuset Episcopum.

XIII. De his qui in accusationem majoris natu veniunt. Placuit ut Episcopum nulli criminoso liceat accusare. V. 187.

Vt criminalia negotia non per procuratores sed per ipsos agantur.

XIV. Si quando in causa capitali vel in causa status interpellatum fuerit, non per procuratores sed per ipsos est agenda. V I I. 357. Capitula Herardi c. 84.

De majore judicum appellatione.

XV. Placuit ut à quibuscunque judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, audientia non negetur. *Vide suprà lib. 7. cap. 121.* Conc. Carthag. III. c. 10. Ivo par. 6. c. 326. Gratian. 2. q. 6. c. 9 Placuit. & c. 37. Hoc etiam.

Vt nullus Metropolitanus sine ceterorum omnium provincialium Episcoporum præsentia aut consilio, nisi quantum ad suam propriam pertinet parrochiam, quicquam agere præsumat. Similiter & reliqui Episcopi agant circa eum. Ex synodo Romana quinta.

XVI. Si quis metropolitanus Episcopus, nisi quod ad suam solummodo propriam pertinet parrochiam, sine consilio & voluntate omnium comprovincialium Episcoporum extra aliquid agere tentaverit, gradus sui periculo subjacebit, & quod egerit, irritum habeatur & vacuum. Sed quicquid de comprovincialium coëpiscoporum causis suarúmque Ecclesiarum & Clericorum atque secularium necessitatibus agere aut disponere necesse fuerit, hoc cum omnium consensu comprovincialium agatur Pontificum, non aliquo dominationis fastu, sed humillima & concordi administratione, sicut Dominus ait: *Non veni ministrari, sed ministrare.* Et alibi: *Qui major est vestrum, erit minister.* & reliqua. Similiter & ipsi comprovinciales Episcopi cum ejus consilio, nisi quantum ad proprias pertinet parrochias, agant juxta sanctorum constituta patrum; ut uno animo, uno ore, concorditer sancta glorificetur Trinitas in secula. V I I. 358. Matth. 20. Ibid. 23.

Qualiter Episcopus ad synodum convocetur, & qualiter in ea de illo agatur.

XVII. Sancta synodus Romana dixit. Hæc sunt quæ deinceps propter malorum hominum insidias, qui in Ecclesiam & in ecclesiasticos indifferenter sæviunt viros, conservari firmissimè volumus in secula. Si quis Episcopus ab illis accusatoribus qui recipiendi sunt fuerit accusatus, postquam ipse ab eis caritativè conventus fuerit ut ipsam causam emendare debeat, & eam corrigere noluerit, non olim, sed tunc ad Capitula Angilramni c. 5.

summos Primates causa ejus canonicè deferatur; qui in congruo loco infra ipsam provinciam, tempore in canonibus præfixo Nicænis, Concilium canonicè convocare debebunt, ita ut ab omnibus ejusdem provinciæ Episcopis in ea audiatur: in quam & ipse canonicè convocatus, si eum aut infirmitas aut alia gravis necessitas non detinuerit, adesse debebit; quia
V I. 381. ultra provinciæ terminos accusandi antè licentia non est quàm audientia rogetur. Nam si suis fuerit rebus expoliatus, quod absit, aut, quod alienum ab omnibus esse debet fidelibus, à sede propria ejectus, aut in detentione aliqua à suis ovibus fuerit sequestratus, tunc canonicè, antequam in pristinum restituatur honorem, & sua omnia, quæ ab insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerint, redintegrentur, nec convocari nec judicari poterit, nisi ipse pro sua necessitate, minimè tamen judicandi, advenire sponte elegerit. Nec omnino à quoquam respondere rogetur antequam integerrimè omnia quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati ejus ab honorabili Concilio redintegrentur, & præsul priùs statui pristino reddatur. Et ipse, dispositis ordinatisque liberè ac securè suis, tunc canonicè convocatus ad tempus, synodo in legitima & canonica, veniat ad causam. Et si ita justè videtur, accusantium propositionibus respondeat. Nam hoc summopere providendum est, ne antequam omnia hæc fiant coactus respondeat; quia contentio
V I I. 87. Gratian. 5. q. 3. c. 1. *Si ægrotans.* Concil. Carthag. 3. c. 7. Burchard. lib. 1. c. 160. Ivo par. 5. c. 270. Gratian. 4. q. 5. c. 1. *Quisquis Episcoporum.* semper vitanda est. Adimi namque Episcopo episcopatum, antequam causæ ejus exitus appareat, nulli Christiano videri jure potest. Quòd si ægrotans fuerit Episcopus, aut aliqua eum gravis necessitas detinuerit, pro se legatum ad synodum mittat. Nec à communione suspendatur cui crimen intenditur nisi ad causam suam dicendam electorum judicum die statuta litteris evocatus minimè occurrerit; hoc est, nisi alia præoccupaverit necessitas, infra spatium duorum vel trium mensium, & eo amplius, prout causa dictaverit. Quòd si ex utraque parte ad causam dicendam venerint, quia unus absque alte-
* VII. 110. ro audiri non debet, * quærendum est in judicio cujus sint conversationis & fidei atque suspicionis accusatores, aut qua intentione hoc faciant: quia ad hoc admitti non debent nisi bonæ conversationis & rectæ fidei viri, & qui omni suspicione careant, & bona vita clareant, neque infames exi-

stant. Quòd si accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparue- V. 395.
rint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas, non tamen criminales vel ecclesiasticas, objecerint. Infamis enim persona nec procurator potest esse nec cognitor. Absente verò adversario non audiatur accusator; nec sententia absente parte alia à judice dicta ullam obtinebit firmitatem. Neque absens per alium accusare aut accusari potest, nec affinis testis admitti. Neminem ergo exhiberi de provincia ad provinciam vel ad comitatum oportet, nisi ad relationem judicis ad quem fuerit appellatum, id est, ut actor semper rei forum sequatur. Si quis autem judicem Suprà c. XI.
adversum sibi senserit, vocem appellationis exhibeat, quam nulli oportet negari. & reliqua.

Ut accusatio Clericorum intra provinciam fiat, nisi fortè accusatus majorem appellaverit auctoritatem.

XVIII. Si quis Clericus super qui- Capitula Angilramni c. 8. Gratian. 3. q. 6. c. 17. *Si quis Clericus.*
buslibet criminibus pulsatus fuerit, in provincia qua consistit ille qui pulsatur suas exerat actiones; nec æstimet eum accusator suus alibi aut longiùs pertrahendum ad judicium. Ille verò qui pulsatus fuerit, si judicem suspectum habuerit, liceat appellare.

Ut peregrina judicia non fiant.

XIX. Peregrina judicia generali san- VII 109.
ctione inhibemus: quia indignum est ut ab externis judicetur qui provinciales à se electos debet habere judices.

Ut nullus Metropolitanorum aliquorum Pontificum suorumque Clericorum aut Ecclesiarum causas audiat absque omnium comprovincialium Episcoporum præsentia. Ex synodo Romana tertia capitulo VI.

XX. Nullus metropolitanus Episcopus VII. 106. Concil. Carthag 4. c. 23. Ivo par. 5. c. 214. Gratian. 25. q. 7. c. 6. *Episcopus nullus.*
absque ceterorum omnium comprovincialium Episcoporum instantia aliquorum audiat causas Episcoporum; quia irritæ erunt. Immo nec suorum sacerdotum causas audiat absque præsentia Clericorum suorum: quia irrita erit sententia Episcopi, nisi præsentia Clericorum confirmetur.

De rimanda accusatoris persona. Ex decretis Sixti Papæ capitulo VII.

XXI. Placuit ut semper primò in ac- Capitula Angilramni c. 4. Burchard. lib. 1 c 144. Ivo par. 5. c. 257.
cusatione Clericorum persona, fides, conversatio, & vita blasphemantium perscrutetur. Nam fides omnes actus hominis debet præcedere; quia dubius in fide, infidelis est. Nec eis omnino esse credendum qui veritatis fidem ignorant, nec rectæ

conversationis vitam ducunt; quoniam tales facilè & indifferenter lacerant quosque, & criminantur rectè & piè viventes. Ideo suspicio eorum discutienda est primò, & corrigenda.

De personis & accusationum querelis non recipiendis. Ex sexta synodo Romana capitulo x I. cum qua Nicæna synodus & decreta Iulij & Symmachi Papæ & alia synodica concordant.

VI. 381. VII. 108. XXII. Accusatores & accusationes quas leges seculi non adsciscunt, & nos submovemus.

Vt nullus Episcopus alterius parrochianum retinere, ordinare, aut judicare præsumat. Ex decima synodo Romana capitulo v I I. cum qua concordat Antiochenum Concilium capitulo x x I I.

VII. 308. XXIII. Nullus Episcopus alterius parrochianum præsumat retinere aut ordinare absque ejus voluntate vel judicare: quia sicut irrita erit ejus ordinatio, ita & dijudicatio. Quoniam censemus nullum alterius judicis nisi sui sententia teneri. Nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare ullatenus poterit.

De primatu sedis apostolicæ, cui Episcoporum finitiva judicia & congregandarum synodorum privilegia sunt reservata. Et de canonica Episcopi vocatione. Ex synodis Romanis capitulo x l I x. & ex decretis Iulij Papæ.

VI. 381. Capitula Angilramni c. 5. Gratian. 5. q. 4. c. 1. Nullus. XXIV. Nullus Episcopus, nisi canonicè vocatus, & in legitima synodo suo tempore apostolica auctoritate convocata, cui jussione Domini & meritis beati Petri Apostoli singularis congregandorum Conciliorum auctoritas & sanctorum canonum ac venerandorum patrum decretis multipliciter privata tradita est potestas, super quibuslibet criminibus pulsetur, id est, judicetur, audiatur, vel impetatur. Sin aliter præsumptum à quibuslibet fuerit, in vanum deducatur quod egerint; nec inter ecclesiastica ullo modo reputabitur nec ullas habebit vires quicquid ei obviaverit: quoniam eadem sedes, testante veritatis voce, primum primatum obtinuit. Nec prima diceretur si aliam super se haberet; quæ aliam caput est omnium Ecclesiarum, à qua omnes sumpsêre originem. Primatum enim non synodalibus aut aliquibus commentis meruit institutis, sed

Matth. 16. Domino largiente, qui ait: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* & reliqua talia & his similia. Quibus si aliquis superbo spiritu obviaverit præceptionibus, non exeat impunitus, sed gradus sui periculo subjacebit.

Vt si quis Metropolitanum suspectum habuerit, apud Primatem audiatur. Ex Concilio Chalcedonense capitulo x v I I.

XXV. Si quis putaverit se à proprio Metropolitano gravari, apud Primatem dioceseos aut apud Constantinopolitanæ civitatis sedem agat judicium. & reliqua. VII. 83. 321.

De accusationis ordine, & ut non facilè quisquam accusetur. Ex sexta synodo Romana capitulo I x. cum qua & aliæ sanctiones Imperatorum & synodalium Episcoporum concordant.

XXVI. Accusationis ordinem dudum canonicis institutum decretis servare jubemus; ut si fortè aliquis Clericorum in civili aut criminali causa pulsatur, vel in crimine capitis arcersitur, non statim reus æstimetur qui accusari potuit, ne subjectam innocentiam faciamus. Sed quisquis ille est qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiat similitudinem, habita tamen dignitatis æstimatione patiatur. Nec sibi fore noverit licentiam mentiendi, cùm calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicij. VII. 436.

Vt accusato Episcopo liceat appellare apostolicam sedem, si voluerit. Ex edictis synodalibus sub Theodosio decretis Imperatore, ejusque auctoritate roboratis: quæ si quis quæsierit, in suis inveniet epistolarum libris.

XXVII. Placuit ut si Episcopus accusatus appellaverit Romanum Pontificem, id statuendum quod ipse censuerit. VII. 315.

De accusato vel judicato Episcopo, si bonam putaverit habere causam, & voluerit à Romano audiri Pontifice, à nullo prohibeatur, sed liberè hoc ei & absque ullo impedimento concedatur. Ex quibus suprà, cum quibus & Sardicense Concilium & alia decreta canonum & sanctorum patrum concordant.

XXVIII. Vt accusato vel judicato in aliqua causa Episcopo liceat iterare judicium &, si necesse fuerit, aut ipse voluerit, absque ulla detentione aut impeditione Romanum adire Pontificem. Et dum iterato judicio Pontifex causam suam agit, sua non privetur sede aut dignitate; quoniam dudum à sanctis patribus statutum est ut accusati nullus usurpet sedem Episcopi. *Et alibi*: * Adimi Episcopo episcopatum, antequam causæ ejus exitus ap- VII. 315. Sixtus II. ep. 1. Burchard. lib. 1. c. 176. & 144. Ivo par. 5. c. 4. & 257. Gratian. 3. q. 6. c. 5. Accusatum. * VII. 87.

pareat, nulli Christiano videri jure potest. & reliqua.

Vt dum accusatus vel judicatus Episcopus Romanum appellaverit Pontificem, nulla ei læsio fiat, neque aliquis ejus arripiat sedem, aut in ejus loco ordinetur Episcopus, antequam ejus causa Romani Papæ sit terminata judicio. Ex quibus suprà, cum quibus & multa sanctorum patrum & canonum decreta consentiunt.

Suprà c. 18. XXIX. Placuit ut accusatus vel judicatus à comprovincialibus in aliqua causa Episcopus licenter appellet & adeat apostolicæ sedis Pontificem; qui aut per se aut per vicarios suos ejus retractari negotium procuret. Et dum iterato judicio Pontifex causam suam agit, nullus alius in ejus loco ponatur aut ordinetur Episcopus: quoniam quamquam comprovincialibus Episcopis accusati causam Pontificis scrutari liceat, non tamen definire inconsulto Romano Pontifice permissum est, cùm beato Petro Apostolo non ab alio
Matth. 16. quàm ab ipso Domino dictum est: *Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata & in cœlis; & quæcunque solveris super terram, erunt soluta & in cœlis.*

De Episcoporum appellatione ad Romanam Ecclesiam, quoties necessitas exposcerit, cui Episcoporum & summa negotia singulari privilegio à patribus reservata sunt. Ex quibus suprà, cum quibus maximè cuncta canonum & sanctorum patrum decreta concinunt.

Sixtus II. ep. 2. Burchard. lib. 1 c. 144. Ivo par. 5. c. 257. Gratian. 2. q. 6. c. 5. Omnes Episcopi. XXX. Vt omnes Episcopi qui in quibusdam gravioribus pulsantur vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, liberè apostolicam appellent sedem atque ad eam quasi ad matrem confugiant, ut ab ea, sicut semper fuit, piè fulciantur, defendantur, & liberentur, cujus dispositioni omnes majores ecclesiasticas causas & Episcoporum judicia antiqua Apostolorum eorúmque successorum atque canonum auctoritas reservavit. Quoniam culpantur Episcopi qui aliter erga fratres egerint quàm ejusdem sedis Papæ fieri placuerit; canonibus quippe jubentibus in talibus absque Romano nihil decerni Pontifice, nec ad synodum Episcopum convocari debere, & quicquid ex his eo inconsulto præsumptum fuerit, viribus carere.

De causa Lupicini Episcopi. Ex epistola Leonis Papæ Africanis Episcopis directa.

Leo I. ep. 87. c. 2. 5. XXXI. Causam Lupicini Episcopi, quia sic nobis placuit, illic jubemus audiri; cui multùm & sæpius postulanti communionem hac ratione reddidimus, quoniam cùm ad nostrum judicium provocasset, immeritò eum pendente negotio à communione videbamus fuisse suspensum. Adjectum etiam illud est, quòd huic temerè superordinatus esse cognoscitur, qui non debuit ordinari antequam Lupicinus in præsenti positus aut confutatus aut certè confessus justæ possit subjacere sententiæ; ut vacantem locum, quemadmodum disciplina ecclesiastica exigit, is qui consecrabatur acciperet. Si quæ verò aliæ emerserint causæ quæ ad statum Ecclesiarum & ad concordiam pertineant sacerdotum, illic ob timorem Domini volumus ut modò ventilentur, & de componendis atque compositis omnibus ad nos relatio plena mittatur; ut ea quæ juxta ecclesiasticum morem justè & rationabiliter fuerint definita, nostra quoque sententia roborentur. Ex his enim possumus cognoscere qualiter de ceteris agatur, qualiter nos nil contra statuta majorum egisse pœniteat. Data IV. Idus Augusti.

De laicis præsumentibus disputare de religione. Ex synodalibus statutis & Imperatorum edictis, ex libro XVI. Theodosij Imperatoris, de his qui super religione contendunt.

XXXII. Imperatores Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. unà cum decreto Episcoporum Tatiano Præfecto prætorij. Nulli egresso ad publicum disceptandi de religione vel tractandi vel consilij aliquid deferendi patescat occasio. Et si quis posthac ausu gravi atque damnabili contra hujusmodi legem veniendum esse crediderit vel insistere motu pestiferæ perseverationis audebit, competenti pœna & digno supplició coërceatur. Data XVI. Kal. Iulij Theodosio Augusto bis & Quinegio Conss. VII. 295.

Nullus monachus, præter Domini sacerdotes, audeat prædicare. De epistola Leonis Papæ ad Theodoritum Cyri Episcopum directa.

XXXIII. Illud quod nobis propter improbitatem quorundam monachorum verbo mandasti, specialiter prædictorum patrum statuta firmantes, statuimus ut præter Domini sacerdotes, ab Episcopo ejusdem videlicet loci electos, nullus audeat prædicare, sive sit monachus, sive laicus, qui cujuslibet scientiæ nomine glorietur. Leo I. ep. 63. c. 6. Burchard. lib. 2. c. 158. Gratian. 16. q. 1. c. 19. Adjicimus.

De

De delatoribus. Ex Concilio Heliberritano.

V I. 317. V I I. 205. XXXIV. Delator ſi quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit præſcriptus vel interfectus, placuit eum nec in finem accipere communionem. Si levior quoque cauſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, per quinquennij tempora admittatur ad baptiſmom.

Clerici accuſatores fratrum ad communionem recipiantur, non ad clerum. Ex Concilio Carthaginis.

XXXV. Vt Epiſcopi accuſatores fratrum excommunicent. Et ſi emendaverint vitium, recipiant eos ad communionem, non ad clerum.

Concil. Carthagin. IV. c. 55.
Regino lib. 2. c. 340.
Burchard. lib. 16. c. 33.
Gratian. di. 46. c. 4. *Accuſatores.*

De præſidibus vel ceteris rempublicam agere volentibus, ne ſine litteris Epiſcopi ſui communicent. Et cùm contra diſciplinam egerint, excommunicentur. Ex Concilio Arelatenſe.

Concil. Arelat. I. c. 7. XXXVI. De præſidibus qui fideles ad præſidatum proſidiunt ita placuit, ut cùm promoti fuerint, litteras accipiant eccleſiaſticas, id eſt, communicatorias; ita tamen ut in quibuſcunque locis geſſerint, ab Epiſcopo ejuſdem loci cura illis agatur; ut cùm cœperint contra diſciplinam publicam agere, tum demum à communione excludantur. Similiter & de his qui rempublicam agere volunt.

Vt Clerici vel laici in aliena Eccleſia non communicent ſine litteris Epiſcopi ſui. Ex Concilio Carthaginis.

V I I. 456. XXXVII. Caſſianus Velenenſis Epiſcopus dixit. Statuat gravitas veſtra ut unuſquiſque Clericus vel laicus non communicent in alia plebe ſine litteris Epiſcopi ſui.

Item ex Capitulis Domni Karoli Imperatoris.

V I. 88. V I I. 397. XXXVIII. Si quis ſecularium tam majoris ordinis quàm & inferioris peccatum egerit, & vocatus ſui Epiſcopi auctoritate ad emendationem ac pœnitentiam venire diſtulerit, tamdiu ſit ab Eccleſia extorris & à catholicorum conſortio ſequeſtratus quouſque quod inlicitè commiſit emendet ac reatum ſuum uſque ad ſatisfactionem canonicè diluat, atque reconciliatione proprij Epiſcopi divinis precibus indulgentiam conſequatur & veniam, Eccleſiæque gremio, à cujus utero deviaverat, peracta ſatisfactione, ab eodem per ſatisfactionem emendatus Epiſcopo canonicè reddatur.

De honore & pace ſanctæ Eccleſiæ.

XXXIX. Vt honor & pax atque juſtitia ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſervorum ejus inlæſus ab omnibus conſervetur. I. 90.

De Dei ſacerdotibus & miniſtris altaris.

XL. Vt Dei ſacerdotibus & miniſtris altaris contra canonicam auctoritatem nulla læſio à quoquam fiat.

De concordia Epiſcoporum & Comitum.

XLI. Vt Epiſcopi & Comites concordes ſint. Et Comites eorúmque miniſtri Epiſcopis atque eorum miniſtris in omnibus adjutores exiſtant. II. 6. 10. Conc. Mogunt. an. 888. c. 24.

De incendio & rapina.

XLII. Vt incendium vel rapinam in regno noſtro nullus faciat. Et fures vel raptores fortiter conſtringantur ut non ulli ſua auferre audeant, niſi gratis tribuantur, aut juſto cenſu exigantur.

De pace cuſtodienda.

XLIII. Vt pax in regno noſtro ſecundùm morem parentum noſtrorum omnibus conſervetur.

De puella virgine vel vidua.

XLIV. Vt puellam virginem vel viduam nullus rapiat, nec facere volentibus conſentiat.

De banno perſolvendo.

XLV. Vt ex his ſingulis bannus noſter perſolvatur ſi à quoquam fruſtrata hæc fuerint; & fidejuſſores uſque ad noſtram præſentiam fidiſſimos Comitibus vel Miſſis noſtris horum corruptores ſioguli tribuant, ut juxta Romanam legem hæc corrigantur.

De negotio ſeculari.

XLVI. Miniſtri autem altaris Domini vel monachi nobis placuit ut à negotiis ſecularibus omnino abſtineant. Multa ſunt ergo negotia ſecularia. De his tamen pauca perſtrinximus. Ad quæ pertinet omnis libido, non ſolùm in immunditia carnis, ſed etiam in omni carnali concupiſcentia. Quicquid plus juſto appetit homo, turpe lucrum dicitur. Munera injuſta accipere vel etiam dare, pro aliquo ſeculari conqueſtu pretio aliquem conducere, contentiones & lites vel rixas amare, in placitis ſecularibus diſputare, excepta defenſione orphanorum aut viduarum, conductores aut procuratores eſſe ſecularium rerum, turpis verbi vel facti joculatorem eſſe, vel jocum ſecularem diligere, aleas amare, ornamentum inconveniens pro- Conc. Mogunt. an. 813. c. 14. Burchard. lib 8. c. 90. Ivo par. 7. c. 108. Lib. 3. Decretal. tit. 50. c. 1.

posito suo quærere, in delitiis vivere velle, gulam & ebrietatem sequi, pondera injusta vel mensuras habere, negotium injustum exercere, (Non tamen justum negotium est contradicendum, propter necessitates diversas; quia legimus sanctos Apostolos negotiasse. Et in Regula sancti Benedicti præcipitur prævidere per quorum manus negotium monasterij transeat.) canes & aves sequi ad venandum, in omnibus quibuslibet sit causis superfluum esse. Ecce talia & his similia ministris altaris Domini necnon & monachis omnino contradicimus; de quibus dicit Apostolus: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.*

Regula S. Bened. c. 57.

2. Tim. 2.

De imitatione apostolica.

Phil. 3. Conc. Mogunt. an. 813. c. 15.

XLVII. Apostolus ait: *Imitatores mei estote, & observate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram. Non observetis eos qui sunt inimici crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra autem conversatio in cælis est.* Sicut Hieronymus in epistola ad Galatas ait: *Æmulantur*, ait, *bene quicunque videant vel audiant esse in aliquibus gratias, dona, virtutésque, ipsi tales esse desiderant, & fidem, vitam, atque industriam eorum, per quæ illa meruerunt, nituntur imitari, ut possint ea quoque bona æmulatione digna consequi*, magis quærentes spiritalia quàm carnalia, ut perseveranti gradu ad finem boni operis pervenire possint. Augustinus in libro primo de agone Christianorum, hanc sententiam interpretans, ait: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Quare intelligendum est etiam ipsum Apostolum in semetipso triumphasse de potestatibus hujus mundi, sicut de Domino dixerat, cujus se imitatorem esse profitetur. Imitemur ergo & nos illum, sicut hortatur, & castigemus corpus nostrum, & in servitutem redigamus, si mundum volumus vincere. Aliquando quidem suo exemplo Christi nos fieri imitatores jubet dicendo: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Aliquando quidem de se resipiscens ad Deum, ad ipsius nos imitationem hortatur dicens: *Estote imitatores Dei, sicut filij carissimi.* Iam verò demonstrans quia nihil ita hanc imitationem pariat quàm si ita vivat aliquis ut bonum ejus in commune proficiat, atque universis utiliora prævideat, adjunxit: *Ambulate in caritate.* Ideo cùm dixisset, *Imitatores mei estote*, continuò de caritate disseruit, quia hæc præcipuè virtus homines Deo proximos facit.

Hieron. in c. 4. ep. ad Galat.

1. Cor. 11.

Ephes. 5.

De Canonicis Clericis, ut canonicè vivant.

XLVIII. In omnibus igitur, quantum humana permittit fragilitas, decrevimus ut Canonici Clerici canonicè vivant, observantes divinæ scripturæ doctrinam & documenta sanctorum patrum, & nihil sine licentia Episcopi sui vel magistri eorum compositè agere præsumant. V. 185.

De his qui servos suos extra judicem necant.

XLIX. Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione vel pœnitentia biennij reatum sanguinis emundabit.

Concil. Agath. c. 62.
Concil. Epaon. c. 34.
Concil. Vvormat. c. 38.
Halitgar. lib. 4. c. 4.
Rhaban. ep. ad Heribald. c. 3.
Regino lib. 2. c. 26.
Burchard. lib. 6. c. 18.
Ivo par. 16. c. 80.

De his qui ad pacem non revertuntur.

L. Placuit ut, sicut plerunque fit, quicunque odio aut longinqua inter se lite discesserint, & ad pacem revocari diuturna intentione nequiverint, à civitatis primitus sacerdotibus arguantur. Qui, si inimicitias deponere perniciosa intentione noluerint, de Ecclesiæ cœtu justissima excommunicatione pellantur.

Concil. Agath. c. 31.
Concil. Vvormat. c. 41.
Concil. Trosl. c. 12.
Halitgar. lib. 4. c. 32.
Regino lib. 2. c. 376.
Burchard. lib. 10. c. 61.
Ivo par. 13. c. 62.
Gratian. di. 90. c. 9. *Placuit.*

De his qui intrant in Ecclesiam, & propter nimiam luxuriam suam à sacramento se abstinent.

LI. Si quis intrat in Ecclesiam Dei, & sacras scripturas non audit, & pro luxuria sua avertit se à communione sacramenti, & in observandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinæ, istum talem proiciendum de Ecclesia catholica esse decernimus donec pœnitentiam agat & ostendat fructum pœnitentiæ suæ, ut possit, communione percepta, indulgentiam promereri.

Concil. Antioch. c. 2. Martin. Bracar. c. 83. Gratian. di. 2. de consecr. c. 18. *Si quis intrat.*

De Clericis vel laicis.

LII. De Clericis vel laicis à communione summotis ab aliis non recipiendis Episcopis. Concil. Antioch. c. 6.

De Clericis adversùs invicem negotia propria habentibus.

LIII. Non oportet Clericos haben- I. 28. V. 22.

tes adversùs invicem negotia proprium Episcopum relinquere & ad secularia judicia convolare.

De eo qui excommunicatus ante audientiam communicare præsumpserit.

V. 30. VII. 26. LIV. Si quis excommunicatus ante audientiam communicare præsumpserit, ipse in se damnationem protulit.

De potente qui aliquem expoliaverit.

Capitula Herardi c. 127. LV. Si quis potentum quemlibet expoliaverit, & admonente Episcopo non reddiderit, excommunicetur. *Vide suprà lib. 5 cap. 319. & lib. 7. cap. 209.*

Quòd Ecclesiarum omnium dotes ad Episcopi ordinationem debeant pertinere.

VII. 252. LVI. Multi contra canonum constituta sic Ecclesias quas ædificaverint postulant consecrari ut dotem quam ejus Ecclesiæ contulerint censeant ad Episcopi ordinationem non pertinere. Quod factum & in præterito displicet, & in futuro prohibetur. Sed omnia secundùm constitutionem antiquam ad Episcopi ordinationem & potestatem pertineant.

De his quæ à fidelibus in parrochitanis basilicis offeruntur.

LVII. De his quæ parrochiis in terris, vineis, mancipiis, atque peculiis quæcunque fideles obstulerint, antiquorum canonum instituta serventur, & omnia in Episcopi potestate consistant. De his tamen quæ in altario accesserint, tertia fideliter Episcopis deferatur.

Concil. Aurelian. I. c. 15.
Burchard. lib. 3. c. 136.
Ivo part. 3. c. 202.
Gratian. 10. q. 1. c. 7. *De his quæ.*

De quatuor portionibus ecclesiasticis.

LVIII. Quòd in unaquaque Ecclesia cui Episcopus præest quatuor tam de reditibus quàm de oblationibus fidelium fieri debeant portiones; ut una sit Episcopi, alia Clericorum, tertia pauperum, & quarta fabricis ecclesiasticis applicetur.

Decreta Gelas. c. 27.
Concil. Paris. VI. lib. 1. c. 15.
Regino lib. 1. c. 33.
Burchard. lib. 3. c. 137.
Ivo par. 3. c. 203.
Gratian. 12. q. 2. c. 27. *Quatuor.*

De eo qui anathematis pœnam parvi duxerit. Ex epistola Papæ Gelasii.

LIX. Ut si quis anathematis pœnam parvi duxerit, etiam documento quo se putat prædium possidere frustretur. Liceátque cuilibet ecclesiasticæ personæ vocem contradictionis afferre, & cum fructibus præteriti temporis eadem prædia alienata reposcere.

De his laicis qui contemptores canonum extiterint.

LX. Ut laici contemptores canonum VII. 437. excommunicentur, Clerici honore priventur.

Capitula Angilramni c. 48.
Burchard. lib. 15. c. 6.
Ivo par. 16. c. 7.

Ut populus ante completam Missam & benedictionem acceptam egredi non præsumat.

LXI. Cùm ad celebrandas Missas in VII. 277. Dei nomine convenitur, populus non antè discedat quàm Missæ sollemnitas compleatur. Et ubi Episcopus fuerit, benedictionem accipiant sacerdotis. Sacerdote autem verbum in Ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.

Concil. Carthag. 4. c. 24.
Regino lib. 1. c. 197.
Burchard. lib. 2. c. 66.
Ivo par. 3. c. 34. & par. 6. c. 162.
Gratian. di. 1. de consecr. c. 63. *Sacerdote.*

De his qui ecclesiastica jejunia absque necessitate dissolvunt.

LXII. Si quis eorum qui continentiæ student, absque necessitate corporea tradita in commune jejunia & ab Ecclesia custodita superbiendo dissolvit, stimulo suæ cogitationis impulsus, anathema sit.

Concil. Gangr. c. 19.
Regino lib. 1. c. 280.
Burchard. lib. 13. c. 5.
Ivo par. 4. c. 38.
Gratian. di. 30. c. 8. *Si quis eorum.*

Ut sacramentum catechumenis non prœbeatur.

LXIII. Item placuit ut etiam per VII. 263. solemnissimos paschales dies sacramentum corporis & sanguinis Domini catechumenis non detur, nisi solitum salis: quia si fideles per illos dies sacramenta non mutant, nec catechumenos oportet mutare. Quæ forma etiam à publicè pœnitentibus omnino sequenda est.

De his qui rebaptizati vel reconfirmati sunt quid sit agendum.

LXIV. De his qui rebaptizati sine Concil. Ilerd. c. 9. aliqua necessitate vel tormento lapsi sunt, Concil. placuit ut circa eos illa Nicænæ synodi Nic. c. 10. statuta serventur quæ de prævaricatoribus constituta esse noscuntur; id est, ut septem annis inter catechumenos orent, & duobus inter catholicos; & postea,

moderatione & clementia Episcopi, fidelibus in oblatione & eucharistia communicent. Quam formam sequantur & reconfirmati.

De Clericis qui ad secularium defensionem confugiunt propter districtionem Episcopi.

VI. 145. LXV. Placuit ut Clericus, si relicto officio suo propter districtionem ad secularem fortasse confugerit, & is ad quem recurrit solatium ei defensionis impenderit, cum eodem de Ecclesiæ communione pellatur.

De turpiloquiis.

LXVI. Clericos scurriles & verbis turpibus joculares ab officio detrahendos.

Concil. Carthag. IV. c. 60.
Concil. Agath. c. 70.
Regino lib. 1. c. 152.
Burchard. lib. 2. c. 172.
Ivo par. 6. c. 162. 163. & par. 11. c. 79.
Gratian. di. 46. c. 6. *Clericum.*

De Clericis qui in convivio cantare præsumpserint.

LXVII. Clerici inter epulas cantantes supradictæ sententiæ severitate coërceantur.

Concil. Carthag. IV. c. 62.
Concil. Autissiodor. c. 40.
Regino lib. 1. c. 150.
Burchard. lib. 2. c. 170.
Ivo par. 6. c. 261.
Gratian. 22. q. 1. c. 9. *Clericum.*

Ne Clericus per creaturas juret.

LXVIII. Clericum per creaturas jurantem acerrimè objurgandum. Si perstiterit in vitio, excommunicandum.

Concil. Carthagin. IV. c. 61.
Regino lib. 1. c. 155.
Burchard. lib. 2. c. 175.
Ivo par. 6. c. 266.
Gratian. 22. q. 1. c. 9. *Clericum.*

Ne ante horam diei tertiam quis ad convivium pergat, nec ante benedictionem manducet.

LXIX. Non oportet Clericos vel laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire convivia, neque aliquando Clericos nisi hymno dicto edere panem, & post cibos gratias auctori Deo referre.

Martin. Bracar. c. 65.
Regino lib. 1. c. 187.
Burchard. lib. 2. c. 165.
Ivo par. 6. c. 256.
Gratian. di. 44. c. 12. *Non liceat.*

Ut Presbyter, si inconsulto Episcopo agendam celebraverit, honore privetur. Ex Concilio Carthaginis.

VI. 306. LXX. Numidius Episcopus Massilitanus dixit. In quibusdam locis sunt Presbyteri qui aut ignorantes simpliciter, aut dissimulantes audacter, præsente & inconsulto Episcopo, cum pluribus in domicilis agunt agendam. quod disciplinæ incongruum esse cognoscit sanctitas vestra. Genilius Episcopus dixit. Fratres & coëpiscopi nostri dignæ suggestioni tuæ respondere propter ignorantiam non morantur. Ab universis Episcopis dictum est. Quisquis Presbyter inconsulto Episcopo agendam in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius existit.

Ne presbyter benedictionem vel pœnitentiam in Ecclesia dare præsumat.

LXXI. Benedictionem super plebem in Ecclesia fundere aut pœnitentem in Ecclesia benedicere Presbytero penitùs non licebit. Concil. Agath. c. 44.

Judicio multitudinis ordinationes fieri non debere.

LXXII. Quòd non sit permittendum turbis electiones eorum facere qui sunt ad sacerdotium provehendi. VII. 79.

Si qui Clerici ab Episcopis suis promoti contempserint, nec illic maneant unde recedere noluerint. Ex Concilio Carthaginis.

LXXIII. Placuit ut quicunque Clerici vel Diaconi pro necessitatibus Ecclesiarum non obtemperaverint Episcopis suis volentibus eos ad honorem ampliorem in sua Ecclesia promovere, nec illic ministrent in gradu suo unde recedere noluerunt. Concil. Carthag. c. 31. Burchard. lib. 2. c. 171. Ivo par. 6. c. 42. Gratian di. 74. c. 4. *Placuit.*

Ex decretis Papæ Gregorij junioris. De incestis.

LXXIV. Si quis consobrinam duxerit in conjugium, anathema sit. *Et paulò pòst infert.* Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema sit. Et Dominus in lege divina ait: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus.* Et paulò post: *Nec accedat ad uxorem ejus qui sibi affinitate conjungitur.* Item unde suprà. *Nullus certi gradus consanguineam in conjugium accipiat aut sibi sceleratis nuptiis desideret copulari.* Item ex dictis Episcoporum & Imperatorum Theodosij & aliorum: *In septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quos nec affinitas invenitur nec successio potest ampliùs prorogari.* Decreta Gregor. II. c. 2. & seq. Levit. 18. Interpret. tit. 11. lib. 4. Sentent. Pauli.

Item de incestis. Ex epistolis Gregorij Papæ Bonifacio Mogontiæ Archiepiscopo missis.

LXXV. Progeniem suam unumquemque usque ad septimam observare VI. 80. Gregor. III. ep. 1. c. 5.

Burchard. lib.7. c. 21. Concil. Agath. c. 61. Concil. Epaon. c. 30. Concil. Arelat. VI. c. 11. Regino lib. 2. c. 185. Burchard. lib. 7. c. 4. Ivo par. 9 c. 40.

decernimus generationem, & quandiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad hujus copulæ non accedere societatem. Et in sanctis canonibus spiritu Dei cnnditis de incestis habetur insertum: *Incestis conjunctionibus nihil prorsus veniæ reservamus, nisi cùm adulterium separatione sanaverint.* Incestos verò nullo conjugij nomine appellandos sancimus. Sed quibus inlicita conjunctio interdicitur, nisi hi sunt quos sanctorum patrum decreta conjugio copulari prohibent, habebunt ineundi melioris conjugij libertatem.

De sacramento catechumenis non dando in diebus solemnibus Paschæ.

Suprà c.63.

LXXVI. Vt per sollemnissimos paschales dies sacramentum catechumenis non detur, nec eis qui à liminibus Ecclesiæ sunt exclusi, neque eis, ante cannnicam reconciliationem, qui publicam gerunt pœnitentiam, nisi benedictione salis.

De his qui solo convivio gentilium vel escis immolatitiis usi sunt. Aut quòd hi qui homicidia vel alia capitalia perpetrant flagitia, nonnisi per publicam pœnitentiam sanari possunt.

V. 126. 133.

LXXVII. Qui cnnvivin soln gentilium & escis immolatitiis usi sunt, possunt jejuniis & manus impositione purgari, ita ut deinceps ab idnlnthytis abstinentes, sacramentorum Christi possint esse participes. Si autem aut idola adoraverunt, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati sunt, ad communionem eos nisi per pœnitentiam publicam non nportet admitti.

De familiaritate extranearum mulierum.

Canones S. Leodegarij c. 10.

LXXVIII. Vt nullus familiaritatem extranearum mulierum præsumat habere. Et qui inventus fuerit, severiùs cnrrigatur.

Ne mulieres monasterium monachorum ingrediantur.

Ibid.

LXXIX. Vt mulieres monasterium monachorum nullatenus ingrediantur.

Vt omnibus vespertinis & matutinis horis oratio dominica dicatur.

Concil. Gerund. c. 10. Gratian. di. 5. de consecr. c. 14. *Id semper placuit.*

LXXX. Placuit ut nmnibus diebus post Matutinas & Vesperas oratio dominica à sacerdote proferatur.

De his qui sibi quacunque negligentia mortem inferunt, ut eorum commemoratio in oblatione non fiat. Similiter & de his qui pro suis sceleribus puniuntur.

LXXXI. Placuit ut hi qui sibi ipsis aut ferrn aut veneno aut præcipitin aut suspendio vel qunlibet modo violenter inferunt mortem, nulla illis in nblatione commemnratin fiat, neque cum psalmis ad sepulturam enrum cadavera deducantur. Multi enim sibi per ignnrantiam usurparunt. Similiter & de his placuit qui pro suis sceleribus puniuntur.

Concil. Bracar. 1. c. 16.
Gregorij III. judicia c. 32.
Halitgar. lib. 4. c. 6.
Regino lib. 2. c. 92.
Burchard. lib. 19. c. 130.
Ivo par. 10. c. 188. & par. 15. c. 140.
Gratian. 23. q. 5. c. 12. *Placuit.*

De verbo otioso.

LXXXII. Omne verbum ntiosum quod locuti fuerint homines si reddent Deo rationem in die judicij, multò magis damnantur noxia verba lnquentes. Otiosum quippe verbum est quod aut utilitate rectitudinis aut ratione justæ necessitatis caret. Attamen in die judicij de eo ratio reddetur.

Matth. 12. Concil. Paris. VI. lib. 3. c. 2.

De eo qui hominem peremerit.

LXXXIII. Qui occiderit hominem, juxta canonicam pœniteat sanctionem, & ab Ecclesia priùs proiciatur; ubi prostratus in terram, in cinere & cilicin, in introitum & exitum pnpuli semper jaceat, humiliter postulans ut pro se nrare non dedignentur. Et hoc usque ad satisfactionem Ecclesiæ & sacerdotum agat, pane tantùm & aqua fruens, nisi humaniùs erga eum Episcopo agere placuerit cujus ditioni subsistit.

Concil. Paris. V. c. 6.

De sartatectis Ecclesiarum quæ ex donis fiunt eisdem conlatis, ut in potestate Episcopi revocentur quæcunque conligata fuerint.

LXXXIV. Quæcunque prn sartatectis Ecclesiis fuerint conligata, in potestate Pnntificis aut Presbyteri vel servientium sanctnrum locorum, secundùm vnluntatem conferentis, ad se debeant revocare. Quòd si aliquis hæc inde abstraxerit, rapuerit, furatúsve fuerit, vel ea fraudaverit, aut vastaverit, seu quocunque commento alienaverit, sciat se esse canonicè excommunicatum quousque ea quæ abstulerit studeat reformare.

Ne Presbyterum, Diaconum, aut Clericum aliquem ullus judex secularis absque consensu Episcopi sui distringat.

LXXXV. Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diacnnum aut Clericum aut juninrem Ecclesiæ sine scientia Pontificis per se distringat aut condemnare præsumat.

VI. 156.

De libertis, ut à sacerdotibus defensentur.

Concil. Paris. V. c. 5. LXXXVI. Liberti quorumcunque ingenuorum à sacerdotibus defensentur, nec ad publicum ullatenus revocentur.

Ne aliquis Clericus pro quacunque occasione extraneam mulierem in domo sua habeat.

Concil. Turon. II. c. 10. LXXXVII. Nullus ergo deinceps Clericorum, pro occasione necessitatis vestes faciendi, aut causa ordinandi domus, extraneam mulierem in domo sua habere præsumat.

De viduis. Ex epistola beati Gregorij Papæ Bonifacio Archiepiscopo missa, in qua inter cetera ita legitur decretum.

Halitgar. lib 4 c. 10. I. Append. Regin. c. 56. II. Append Regin. c. 45 & seq Burchard. lib. 8. c. 45. Ivo par. 7. c. 65 Gratian. 27. q. 1. c. 2. Viduas & c 9. Haveris. LXXXVIII. Viduas à proposito discedentes viduitatis, super quibus nos consulere voluit dilectio tua, frater carissime, credo te nosse à sancto Apostolo Paulo & à multis sanctis patribus, nisi convertantur, olim esse damnatas; quas & nos apostolica auctoritate damnandas & à communione fidelium atque à liminibus Ecclesiæ arcendas fore censemus usquequo obediant Episcopis suis, & ad bonum quod cœperunt, invitæ aut voluntariæ revertantur. De virginibus autem non velatis, si deviaverint, à sanctæ memoriæ prædecessore nostro Papa Innocentio taliter decretum habemus. Decreta Innoc. I. c. 1. c. *Hæ verò quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licèt velatæ non fuerint, si nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est; quia sponsio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit.* & cetera. Nam si virgines nondum velatæ taliter pœnitentia publica puniuntur, & à cœtu fidelium usque ad satisfactionem excluduntur, quanto potiùs viduæ, quæ perfectioris ætatis & maturioris sapientiæ atque consilij existunt, virorúmque consortio multotiens usæ sunt, & velari se permiserunt, habitúmque religionis assumpserunt, & demum apostataverunt, atque ad priorem vomitum sunt reversæ, à nobis & ab omnibus fidelibus à liminibus Ecclesiæ & à cœtu fidelium usque ad satisfactionem sunt eliminandæ & carceribus tradendæ; qualiter, juxta beatum Apostolum Paulum, tradentes hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini. 1. Cor. 5. De talibus enim & Dominus per Moysen loquitur dicens: *Auferte malum de medio vestri.* Deuter 13. De quibus & per Prophetam ait: *Lætabitur justus cùm viderit vindictam. Manus suas lavabit in sanguine peccatoris.* Psal. 57. De talibus namque eorúmque similibus atque eisdem consentientibus (quia non solùm qui faciunt, sed etiam qui facientibus consentiunt, rei sunt) Rom 1. Dominus per eundem Prophetam David, loquitur dicens: *Videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Psal. 49. Et multa talia eorúmque similia. Tales verò personæ indubitanter adulteræ esse manifestantur; quoniam, relicto immortali sponso, ad anteriorem ut canes ad proprium reversæ sunt vomitum, & apostatæ factæ, inlicita ac sacrilega se contagione polluentes, viris mortalibus se conglutinaverunt: quæ etiam, juxta eundem Apostolum Paulum, 1. Tim. 5. eò quòd viduitatis propositum dimiserunt, & fidem quam cum Deo pepigerunt frangere præsumpserunt, atque primam fidem prævaricaverunt, sunt damnandæ à nobisque & à vobis atque à reliquis nostri ordinis viris, à singulis videlicet sua in diocesi, à liminibus Ecclesiæ & à cœtu fidelium usque ad satisfactionem, ut prædictum est, sunt eliminandæ. A talium autem consortio & societate omnes fideles in omnibus abstinere mandamus. Super quibus etiam placuit, quousque in ipso detestando & inlicito atque sacrilego carnis contubernio perseverant, ut nullus Christianorum, nisi quibus proprius studio corrigendi jusserit Episcopus, cum eis in quoquam communicet, aut ad domum in qua sunt accedat; cum quibus etiam, ut jamdictus sanctus præcipit Apostolus, nulli fidelium cibum sumere licet. Quòd si quis ex his quicquam tentare aut temerare præsumpserit, pari cum eis excommunicationis sententia feriatur. & cetera.

De decimis quæ Ecclesiis dantur, ne eas Presbyteri vendere præsumant.

LXXXIX. Vt non præsumant Presbyteri decimas vendere quæ in pauperum & in Ecclesiarum usibus dantur, sicut hactenus, mirabile dictu, in borreis veteratæ, ad thesaurorum cumulum. in cujus rei testimonio multi pauperum de manibus sacerdotum requirendi moriuntur. Sed ubi Deo largiente abundaverint, ad sustentationem pauperum pateantur tali in tempore.

De pauperibus à Presbyteris colligendis.

XC. Vt Presbyteri cotidie duos vel tres pauperes colligant ad lavandos pedes.

De prædiis quæ Presbyteri post ordinationem suam emerint.

Capitulare an. 744. c. 21. XCI. Vt Presbyteri post ordinationem suæ paupertatis prædia comparantes, testamenta Ecclesiis confirment. Sin aliter, ut fraudatores removeantur.

Vt Presbyteri ad tractanda eorum ministeria ad civitatem veniant.

XCII. Vt Presbyteri singillatim sub dispositione Episcopi in civitatibus veniant ad tractanda ministeria.

De his qui communicaverint, ut tribus horis suspendantur, propter cibi commixtionem.

XCIII. Vt doceantur communicantes duabus vel tribus suspendere horis, propter admixtionem cibi. *Vide infrà cap.* 150.

De satisfactione cotidiana sacerdotum.

Ivo par. 6. c. 166. XCIV. Vt sicut sine culpa nemo cotidie existit, ita sine cotidiana satisfactione nullus esse debet, etiam sacerdotum vel Christianorum.

De eo qui sine consensu Episcopi Presbyterum de Ecclesia ejecerit vel constituerit.

V. 98. XCV. De his qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis suis constituunt, vel de Ecclesiis eiciunt, & ab Episcopo vel à quolibet Misso dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum nostrum revuadiare cogantur, & per fidejussores ad placitum nostrum venire jubeantur. Et tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut aut illum bannum persolvant, aut aliam harmiscaram sustineant.

De Ecclesiis inter heredes divisis.

V. 99. XCVI. De Ecclesiis quæ inter coheredes divisæ sunt consideratum est quatenus si secundùm providentiam & admonitionem Episcopi ipsi coheredes eas voluerint tenere, & honorare faciant. Sin autem hoc contradixerint, ut in Episcopi potestate maneat utrum eas ita consistere permittat, aut reliquias exinde auferat. Et ubi ad nostrum beneficium Ecclesiæ pertinentes ita divisæ inventæ fuerint, ut describatur, & nobis renuntietur.

De destructione Ecclesiarum.

V. 275. XCVII. De Ecclesiis destructis, ut Episcopi & Missi inquisitionem faciant utrum per neglegentiam aut impossibilitatem destructæ sint. Et ubi neglegentia inventa fuerit, episcopali auctoritate emendare cogantur qui eas restaurare debuerant. Si verò per impossibilitatem contigit, ut aut pluriores sint quàm necesse sit, aut majoris magnitudinis quàm ut ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, Episcopus modum inveniat qualiter congruè emendari & consistere possint.

Ne de manso Ecclesiæ dato contra sancita servitium exigatur.

XCVIII. De uno manso ad Ecclesiam dato, de quo aliqui homines contra statuta sibi servitium exigunt, quicunque pro hac causa accusatus fuerit, Comes vel Missi hoc quod inde subtractum est Presbyteris cum sua lege restitui faciant. *Vide infrà cap.* 163. V. 100.

De nonis & decimis quas quidam dare neglegunt.

XCIX. De his qui nonas & decimas jam per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Missos nostros constringantur ut secundùm Capitularem priorem solvant unius anni nonam & decimam cum sua lege, & insuper bannum nostrum. Et hoc eis denuntietur, quòd quicunque hanc neglegentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima persolvi debuit amissurum se sciat. Ita enim continetur in Capitulare bonæ memoriæ genitoris nostri in libro primo capitulo CLVII. *Vt qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Ecclesiæ cujus res sunt donent. Et qui tale beneficium habent, & ad medietatem laborant, ut de eorum portione proprio Presbytero decimas donent.* Item in Capitulari nostro in libro II. cap. XXI. de eadem re: *De nonis quidem & decimis, unde & genitor noster & nos frequenter & in diversis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia nostra qualiter hæc observentur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima persolvatur. De nutrimine verò pro decima, sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus observetur. Si quis tamen Episcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in sua maneat potestate, juxta quod ei & illi qui hoc persolvere debet convenerit.* V. 276. Vide infrà c. 164.

De eo qui decimam dare neglexerit Ecclesiæ cujus esse debet, alterique Ecclesiæ eam dederit.

C. Quicunque decimam abstrahit de Ecclesia ad quam per justitiam dari debet, & eam præsumptiosè vel propter munera aut amicitiam vel aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiam dederit, à Comite vel à Misso nostro distringatur ut ejusdem decimæ quantitatem cum sua lege restituat. *Vide infrà cap.* 166. V. 276. Capitulare an. 829 tit. 1. c. 6. Capitula Karoli Calvi tit. 46. c. 1. Lib 3. leg. Longob. tit. 3. c. 7. Regino lib. 1. c. 48. Ivo par. 16. c. 338.

De decimis à populo dandis.

V. 101. CI. De decimis quæ populus dare non vult nisi quolibet modo ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est ne fiat. Et si quis contemptor inventus fuerit, ut nec Episcopum nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur; ceteri verò distringantur ut inviti Ecclesiæ restituant qui voluntariè dare neglexerunt. *Vide infrà cap.* 167.

De his qui Ecclesias restaurare neglegunt de rebus earum quas in beneficium habent.

V. 277. CII. Quicunque de rebus Ecclesiarum, quas in beneficium habent, restaurationes earum facere neglexerint, juxta Capitularem anteriorem, in quo de operibus ac nonis & decimis constitutum est, sic de illis adimpleatur, id est, in libro quarto capitulo XXXVIII. *De opere namque & restauratione Ecclesiarum consideratum est ut de frugibus terræ & animalium nutrimine unà cum aliis rebus omnibus pleniter persolvantur, ut fiat secundùm præceptum evangelicum, ubi*
Luc. 18. *ait:* Decimas do omnium quæ possideo. *& reliqua. De opere verò vel restauratione Ecclesiarum Comes & Episcopus sive Abbas unà cum Misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, considerationem faciant ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum & restaurandum quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & Vassi nostri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum Ecclesiarum habent, vel unusquisque per se juxta quantitatem quam ipse tenet. Aut si inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æstimationem operis in argento persolvant. cum quo pretio rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere & materiam emere possit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege sua restituat, insuper & bannum nostrum solvat; ut ita castigatus caveat ne, sæpius iterando, beneficium amittat.*

De his qui agros dominicatos excolere neglegunt, ne nonas ex eis persolvant.

V. 178. CIII. De illo qui agros dominicatos propterea neglexit excolere ut nonas & decimas exinde non persolvat, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipit, volumus ut de tribus annis ipsam nonam cum sua lege persolvat. Et si quis contemptor aut Missorum nostrorum propter hoc extiterit, per fidejussores ad palatium venire compellatur. *Vide infrà cap.* 169.

De beneficiis destructis.

CIV. De beneficiis destructis hoc observetur quod in Capitulare priori continetur, id est, in libro IV. capitulo XXXVI. de eo qui beneficium desertum fecerit. *Quicunque beneficium suum occasione proprij* IV. 38.
desertum habuerit, & intra annum postquam ei à Comite vel Misso nostro notum factum fuerit, illud emendatum non habuerit, ipsum beneficium amittat.

De malis Scabinis eiciendis.

CV. Vt Missi nostri, ubicunque malos Scabinos inveniunt, eiciant, & totius populi consensu in locum eorum bonos eligant. Et cùm electi fuerint, jurare faciant ut scienter injustè judicare non debeant.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 2.
Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 9.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 41. c. 3.
Ivo par. 16. c. 339.

De melioribus & veracibus eligendis.

CVI. Vt in omni comitatu hi qui meliores & veraciores inveniri possunt eligantur à Missis nostris ad inquisitiones faciendas & rei veritatem dicendam; & adjutores Comitum sint ad justitias faciendas.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 3.
Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 11.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 41. c. 4.
Ivo par. 16. c. 340.

De Scabinis qui propter munera aut amicitiam injustè judicaverint.

CVII. Volumus ut quicunque de Scabinis deprehensus fuerit propter munera aut propter amicitiam vel inimicitiam injustè judicasse, ut per fidejussores missus ad præsentiam nostram veniat. De cetero, omnibus Scabinis denuntietur ne quis deinceps etiam justum judicium vendere præsumat.

Capitulare an. 829 tit. 2. c. 4. Capitula Karoli Calvi tit. 45. c. 10. Lib. 2. leg. Longob. tit. 41. c. 5. Ivo par. 16, c. 341.

De legitimis & rationabilibus commutationibus Ecclesiarum Dei.

CVIII. Vbi commutationes tam V. 110.
tempore nostro quàmque genitoris nostri legitimæ & rationabiles atque utiles Ecclesiis factæ sunt, permaneant. Vbicunque verò inutiles & incommodæ atque inrationabiles factæ sunt, dissolvantur; & recipiat unusquisque quod dedit. Vbi verò mortua manus interjacet, aut alia quælibet causa, quæ rationabilis esse videatur, inventa fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiam perferatur.

De

De eo qui comprobatus fuerit testes in perjurium scienter induxisse.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 6. Lib. 2. leg. Longob. tit. 52. c. 14. Regino lib. 2. c. 329.

CIX. Quicunque comprobatus fuerit de eo quòd scienter testes in perjurium induxisset, sub fidejussione ad palatium nostrum venire compellatur, ut ibi cum fidelibus nostris consideremus quid de tali homine faciendum sit.

Vt nummos bonos nullus respuat.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 7.

CX. De bonis denariis, quos populus recipere non vult, volumus ut hoc observetur & teneatur quod in priori Capitulare nostro conscriptum est, id est, in libro
IV. 32. quarto capitulo XXX. *Quicunque liber homo vel in emptione vel in debiti solutione denarium merum & bene pensantem recipere noluerit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, componat. Si verò servi ecclesiastici aut fiscalini nostri aut Comitum aut Vassallorum nostrorum hoc facere præsumpserint, sexaginta ictibus vapulent. Et si actores nostri aut aliorum vel Advocati eos Missis nostris vel Comitibus jussi præsentare noluerint, prædictum bannum, id est, sexaginta solidos, componant.* Et ad hanc constitutionem nostram adimplendam Episcopi & Abbates, sive reliqui qui beneficia nostra habent, adjuvent Comites in suis hominibus distringendis. Et si Comites hanc nostram constitutionem neglexerint, hoc per Missos nostros ad nostram notitiam perferatur.

De collectis malis omnimodis inhibendis.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 10. Lib. 1. leg. Longob. tit. 17. c. 10.

CXI. Collectæ ad malè faciendum fieri omnimodis prohibeantur. Et ubicunque hujusmodi præsumptiones factæ fuerint, digna emendatione corrigantur. Et si per neglegentiam Comitis vel factæ sunt vel inemendatæ remanserunt, hoc ad nostram notitiam perferatur. Auctor verò facti, si fuerit Præpositus vel Advocatus sive Centenarius vel qualibet alia dignitate prædita libera persona, post legalem emendationem in loco factam, sub fidejussoribus ad nostram præsentiam veniat. Multitudo verò, sive de servis sive de liberis sit, legitima emendatione multetur.

Vt pontes publici, qui destructi fuerint, iterum extruantur.

Capitolare an. 829. tit. 2. c. 11.

CXII. De pontibus publicis destructis placuit nobis ut hi qui jussionem nostram in reparandis pontibus contempserunt, volumus ac jubemus ut omnes homines nostri in nostram veniant præsentiam rationes reddere cur nostram jussionem ausi sunt contemnere. Comites autem reddant rationem de eorum pagensibus, cur eos aut non constrinxerunt ut hoc facerent, aut nobis nuntiare neglexerunt. Similiter & de injustis teloneis, ubicunque accipiuntur, sciant se exinde nobis rationem reddituros.

De examine aquæ frigidæ.

CXIII. Vt examen aquæ frigidæ, quod hactenus faciebant, à Missis nostris omnibus interdicatur ne ulteriùs fiat.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 12.
Lib. 2. leg. Longob. tit. 55. c. 31.
Hincmar. ep. 39. & in lib. de divortio Lothar. pag. 611.

De reversione Comitis & pagensium de hostili expeditione, ut ex eo die super quadraginta dies sit bannus resisus.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 13. Capitula Karoli Calvi tit. 35. c. 31. Lib. 1. leg. Longob. tit. 14. c. 17.

CXIV. Postquam Comes & pagenses de qualicunque expeditione hostili reversi fuerint, ex eo die super quadraginta noctes sit bannus resisus, quod lingua Theodisca scatslegi, id est, armorum depositio, vocatur.

De audientia Regis. Et ut Comites & Missi dominici maximam curam habeant pauperum.

Capitulare an. 829. tit. 2. c. 14.

CXV. Hoc Missi nostri notum faciant Comitibus & populo quòd nos in omni hebdomada unum diem ad causas audiendas & judicandas sedere volumus. Comites autem & Missi nostri magnum studium habeant ne fortè propter eorum neglegentiam pauperes crucientur, & nos tædium propter eorum clamores patiamur, si nostram gratiam habere velint. Populo autem dicatur ut caveat de aliis causis se ad nos reclamare nisi de quibus aut Missi nostri aut Comites eis justitias facere noluerint.

De inferenda à Vicariis vel aliis Missis Comitum exigenda.

Ibid. c. 15.

CXVI. Quicunque Vicarij vel alij ministri Comitum tributum quod inferenda vocatur majoris pretij à populo exigere præsumpserit quàm à Missis bonæ memoriæ genitoris nostri constitutum fuit, hoc est, duos solidos pro una vacca, hoc quod injustè superposuit atque abstulit sibique retinuit, his quibus hoc tulit cum sua lege restituat, & insuper fredum nostrum componat, & ministerium amittat.

De eo qui propter cupiditatem rerum quemcunque propinquorum suorum interfecerit.

Capitulare an. 829. tit. 3. c. 2. Lib. 1. leg. Longob. tit. 10. c. 4. Regino lib. 2. c. 79.

CXVII. Quicunque propter cupiditatem rerum patrem, aut matrem, aut fratrem, aut sororem, vel nepotem, vel alium propinquum suum interfecerit, hereditas interfecti ad alios suos legitimos

heredes perveniat. Interfectoris verò hereditas in fiscum redigatur. Ipse verò, ordinante Episcopo, publicæ pœnitentiæ subdatur.

De cujuslibet propria uxore dimissa, vel sine culpa interfecta.

V. 300. Isaac tit. 2. c. 6. Ivo par. 10. c. 166.

CXVIII. Quicunque propria uxore derelicta, vel sine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depositis, publicam agat pœnitentiam. Et si contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in custodiam mittatur, donec ad nostram notitiam deducatur. *Vide infrà cap. 161.*

De eo qui res alienas cuilibet homini vendiderit.

Capitulare an. 819. tit. 5. c. 4. Lib. 2. leg. Longob. tit. 25. c. 4. Ivo par. 16. c. 342.

CXIX. Quicunque res alienas cuilibet homini vendiderit, & ipse homo easdem res alicui alteri dederit sive vendiderit, & ipse qui tunc easdem res comparatas habet per malum ingenium proprio filio aut alteri cuilibet necdum legitimos annos habenti justitiæ tollendæ causa tradiderit, volumus atque firmiter præcipimus ut si pater ejusdem parvuli vixerit, ipse intret in causam rationem reddendi pro filio suo. Si autem pater mortuus est, tunc legitimus ejus propinquus, qui justè ei tutor aut defensor esse videtur, pro ipso rationem reddere compellatur. Similiter de aliis omnibus justitiis ad eum pertinentibus; excepta sua legitima hereditate, quæ ei per successionem parentum suorum legitimè evenire debuit. Quòd si quis hanc nostram jussionem contempserit vel neglexerit, sicut de ceteris contemptoribus, ita de eo agatur. Is verò qui easdem res primus invaserit & injustè vendidit, necnon & emptores, excepta sola persona parvuli, hoc quod fraudulenter admiserunt, intra patriam emendare cogantur. Et postea, sicut contemptores jussionis nostræ, sub fidejussoribus ad nostram præsentiam venire compellantur. *Vide infrà cap. 162.*

Anno feliciter XI. regni Domini nostri Karoli gloriosissimi Regis, in mense Martio, qualiter congregatis in unum synodali Concilio Episcopis, Abbatibus, virisque inlustribus, unà cum Comitibus, secundùm Dei voluntatem, pro causis opportunis censentur utiliter esse decreta.

De Metropolitanis.

Capitulare an. 779. c. 1.

CXX. De Metropolitanis, ut Episcopi suffraganei eis adjutores sint, & ea quæ erga ministerium illorum emendanda cognoscunt, libenti animo emendent atque corrigant. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 1.

De Episcopis ordinandis.

CXXI. De Episcopis. Vbi in præsens Episcopi ordinati non sunt, sine tarditate ordinentur. Ibid. c. 1. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 2.

De monasteriis sub regula constitutis.

CXXII. Vt monasteria quæ sub regula fuerint, sub regula vivant. Similiter & monasteria puellarum ordinem sanctum custodiant. Et unaquæque Abbatissa in suo monasterio sine intermissione resideat. Capitulare an. 779. c. 3. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 3.

De potestate Episcoporum super Presbyteros & Clericos.

CXXIII. Vt Episcopi de Presbyteris & Clericis infra illorum parrochiam potestatem habeant secundùm canones. Capitulare an. 779. c. 4. Lib. 3. leg. Longob. tit. 1. c. 4.

De incestuosis hominibus.

CXXIV. Vt Episcopi incestuosos homines emendent, & magnam diligentiam habeant ex eis. Sed & de viduis infra suam parrochiam potestatem habeant ad corrigendum. Capitulare an. 779. c. 5.

De alterius Clerico Episcopi non recipiendo nec ordinando.

CXXV. Vt non liceat alterius Clericum recipere nec ordinare ad aliquem gradum. Ibid. c. 6.

De homicidis qui secundùm legem mori debent.

CXXVI. Vt homicidæ vel ceteri rei qui legibus mori debent, si ad Ecclesiam confugerint, non excusentur. Et si se emendare noluerint, nullus eis victus detur. Ibid. c. 8. Lib. 2. leg. Longob. tit. 40. c. 2.

De decimis dandis.

CXXVII. De decimis. Vt unusquisque suam decimam donet, atque per jussionem Episcopi dispensetur. Capitulare an. 779. c. 7. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 1.

De latronibus ad placitum Comitis exhibendis.

CXXVIII. Vt latrones de infra emunitatem illi judices in Comitis placitum præsentent. Et qui hoc non fecerit, beneficium & honorem perdat. Similiter Vassi nostri, si hæc non adimpleverint, beneficium & honorem perdant. Et qui beneficium non habent, bannum solvant. Capitulare an. 779. c. 9. Lib. 2. leg. Longob. tit. 40. c. 3.

Vt perjuria quis faciens manum perdat.

CXXIX. De eo qui perjurium fecerit, ut nullam redemptionem solvat, sed manum perdat. Quòd si accusator contendere voluerit de ipso perjurio, stent ad crucem. Et si jurator vicerit, lege sua accusator emendet. Hoc verò de minoribus V. 196. Capitulare an 779. c. 10.

causis obsevandum. De majoribus verò rebus, aut de statu ingenuitatis, secundùm legem custodiant.

De vindicta & judicio latronum.

V. 197. Lib 1. leg. Longob. tit. 25. c. 66. CXXX. De vindicta & judicio in latrones facto, testimonio Episcoporum, absque peccato Comitis esse dicunt, ita tamen ut absque invidia aut occasione mala nihil aliud ibi interponatur nisi vera justitia ad perficiendum. Quòd ipse qui per odium vel malum ingenium, nisi præ justitia faciendo, hominem punierit, honorem suam perdat, & legibus contra quem injustè fecit, secundùm pœnam quam intulit emendet.

Vt regia sancita inviolatè custodiantur.

V. 305. CXXXI. Ea verò quæ bonæ memoriæ genitor noster in suis placitis & synodis constituit conservare volumus.

De rebus Ecclesiarum, de quibus census exeunt, decimæ & nonæ solvantur.

V. 198. CXXXII. De rebus verò Ecclesiarum, unde nunc censa exeunt, decimæ & nonæ cum ipso censo solvantur. Et unde antea non exierunt, similiter nonæ & decimæ dentur. De casatis verò sexaginta solidi quinque, de triginta solidi duo & dimidius, de quindecim transmissi quattuor. Et precariæ modò renoventur. Et ubi non sunt scriptæ, fiat descriptio inter conventores de verbo nostro. Et qui prædicta facere noluerint, & spontanea voluntate hæc tria persolvere & precarias accipere citissimè distulerint, perdant beneficia quæ habebant; quæ tamen Ecclesia unde erant absque ullius contradictione vel impedimento in perpetuum sibi vindicet.

Vt de ceraríis ita fiat ficut constitutum est.

V. 199. CXXXIII. De cerariis & tabulariis ac chartelariis ita fiat sicut tempore longo decretum est.

Ne aliquis pro gildoma sacramentum facere audeat.

V. 200. CXXXIV. De sacramentis pro gildoma invicem conjurantibus, ut nemo facere præsumat. Alio verò modo de illorum eleemosynis, aut de incendiis, aut de naufragiis quamvis conhibentiam faciant, nemo in hoc jurare præsumat.

Vt ad palatium pergentes nemo adsallire audeat.

V. 201. CXXXV. De iterantibus qui ad palatium aut aliubi pergunt, ut eos per collectam nemo sit ausus adsallire. Et nemo herbam alterius, defensionis tempore, præsumat tollere, nisi in hostem pergat, aut Missus noster sit.

De teloneis sicut à longo decretum est servetur.

CXXXVI. De teloneis, qualiter antea forbanniti fuerunt, observetur ut nemo tollat nisi quod ab antiquo tempore statutum erat. V. 202.

De mancipiis non vendendis nisi in præsentia rectorum.

CXXXVII. De mancipiis, ut non vendantur nisi aut in præsentia Episcopi vel Comitis, aut in præsentia Archidiaconi, aut Centenarij, aut Vicedomini, aut judicis Comitis, aut ante bene nota testimonia. Et ut foris marcam nemo mancipia vendat. Et qui hoc fecerit, tantas vices bannum solvat quanta mancipia vendidit. Et si non habet pretium, in guadium pro servo semetipsum Comiti donet usque dum ipse bannum solvat. V. 203.

De loricis extra regnum non vendendis.

CXXXVIII. De bruniis, ut nullus foras vestro regno vendere præsumat.

Capitulare an. 779. c. 20.

Lib. 3. leg. Longobard. tit. 17. c. 1.

De Comite justitias non faciente.

CXXXIX. Si Comes in suo ministerio justitias non fecerit, Missis nostris de suis exseniis serviat usque dum justitiæ ibi factæ fuerint. Et si Vassus noster justitias non fecerit, tunc & Comes & Missus noster ad ipsius casam sedeant, & de suo vivant usque justitias faciat. V. 204.

De eo qui pro faida pretium recipere noluerit.

CXL. Si quis pro faida pretium recipere non vult, tunc ad nos transmittatur, ut nos ipsum dirigamus ubi damnum nemini facere possit. V. 205.

De eo qui pro faida pretium solvere noluerit.

CXLI. Simili modo qui pro faida pretium solvere non vult & justitiam exinde facere, in talem locum illum mittere volumus ut pro eodem majus damnum non crescat. Capitulare an. 779. c. 22. Lib. 1. leg. Longob. tit. 37. c. 1.

Quid agendum sit de latronibus.

CLXII. De latronibus ita præcipimus observandum, ut pro prima culpa non moriatur, sed unum oculum perdat; de alia verò culpa, nasus ipsius latronis truncetur; de tertia culpa, si se non emendaverit, moriatur. V. 206.

Qualiter pro Rege & exercitu ejus hac instanti tribulatione à fidelibus in orationibus & eleemosynis Deo supplicandum sit.

V. 107. CXLIII. Capitulare qualiter institutum est in hoc Episcoporum consensu. Id est. Vt unusquisque Episcopus tres Missas & tria psalteria, unum pro Domno Rege, & aliud pro exercitu Francorum, tertium pro præsenti tribulatione. Presbyter unusquisque Missas tres. Monachi & monachæ & Canonici, unusquisque psalteria tria. Et biduanas omnes faciant tam Episcopi quàmque monachi & monachæ & Canonici. Sed & eorum infra casatum homines, vel qui potentes sunt. Et unusquisque Episcopus, Abbas, & Abbatissa, qui hoc facere potest, libram donet de argento aut valente in eleemosyna; mediocres verò mediam libram; minores verò solidos quinque. Episcopi, Abbates, & Abbatissæ pauperes famelicos quatuor pro ista strictitate nutrire debeant usque ad tempora messium. Et qui tantum non possunt, juxta quod possibilitas est, ut tres, vel duos, aut unum. Comites fortiores libram de argento aut valente donent in eleemosyna, mediocres verò dimidiam libram, de casatis centum solidos quinque, de quinquaginta unciam unam. Et faciant biduanas, & eorum homines, atque eorum casatus, vel qui hoc facere possunt. Et qui redimere ipsam biduanam voluerit, fortiores Comites uncias tres, minores denarios triginta, minores solidum unum. Et de pauperibus famelicis sicut scriptum est ipsi faciant. Hæc omnia, si Domino placuerit, pro Domno Rege & exercitu Francorum & pro præsente tribulatione Missa sancti Iohannis sint completa.

Ne Presbyter vel reliqui Clerici aut ullus fidelium præsumat decimas vendere, vel donare, aut pignorare, Ecclesiæque quoquo modo alienare.

CXLIV. Nullus Presbyter aut Diaconus, vel quilibet Clericus aut laicus, decimas vendere, aut dare, vel pignorare, aut indebitare præsumat antequam eas cum omni integritate fideliter collectas habeat, & infra septa Ecclesiæ, cui jure debentur, in suis utiliter graneis collectas habeat, & postea juxta præceptum proprij Episcopi secundùm canonicas sanctiones atque decreta beati Gelasij Papæ eas dispenset. Si quis autem hæc parvipenderit vel infringere tentaverit, si quidem Clericus fuerit, gradus sui periculo subjacebit. Si verò monachus vel laicus fuerit, communione privetur. *Vide suprà lib.* 7. *cap.* 214.

De providentia Episcopi circa Archidiaconos.

CXLV. Vt prævideant Episcopi ne cupiditas Archidiaconorum culpas nutriat sacerdotum; quia multis modis mentitur iniquitas sibi. Capitulare an. 744. c. 12. Concil. Paris. vi. lib. 1. c. 25.

De non eiciendis de sepulchris ossibus mortuorum.

CXLVI. Vt nullus ossa mortuorum de sepulcbris audacter eiciat. V I. 198.

De non jurando.

CXLVII. Vt unusquisque caveat jurare: quia perjuri regnum Dei non possidebunt, sicut nec adulteri. V I. 374

De prædiis à Presbyteris emptis, Ecclesiis propriis confirmandis.

CXLVIII. Vt Presbyteri pauperes ordinati, prædia comparantes, Ecclesiis confirment. *Vide supra lib.* 5. *cap.* 52.

Codex canon. Eccl. Afric. c. 32.
Hincmari capitula tit. 2. c. 18.
Regino lib. 1. c. 219.
Burchard. lib. 3. c. 118.

De satisfactione cotidianorum delictorum.

CXLIX. Vt sicut sine culpa nemo cotidie, ita sine cotidiana satisfactione nullus esse debet, etiam sacerdotum.

De communicantium suspensione.

CL. Vt doceantur communicantes duabus vel tribus se suspendere horis, propter admixtionem cibi. *Vide suprà cap.* 93.

De conventu Presbyterorum ad civitatem causa discendi.

CLI. Vt Presbyteri singillatim sub dispositione Episcopi in civitates veniant sua ad tractanda ministeria. V. 2. VII. 230. 147.

De pauperum collectione à Presbyteris.

CLII. Vt Presbyteri cotidie duos vel tres pauperes colligant ad lavandos pedes.

De non vendendis Ecclesiarum decimis.

CLIII. Vt ulteriùs non præsumant Presbyteri decimas vendere, quæ in pauperum & Ecclesiarum usibus dantur, sicut hactenus, mirabile dictu, horreis veteratæ sunt, ad thesaurorum cumulum. in cujus rei testimonio multi pauperum de manibus sacerdotum requirendi moriuntur. Sed ubi Deo largiente abundaverint, ad sustentationem pauperum parentur famis tempore.

De formatis faciendis. Et ut sine formata nullus proficiscatur Clericus. Ex Concilio Africano vel Milevitano capitulo xx. Ut sine formatis nemo ad comitatum proficiscatur, vel qualiter fiat formatæ.

Concil. Milevit. II. c. 20. CLIV. Placuit ut quicunque Clericus propter necessitatem suam alicubi ad comitatum ire voluerit, formatam ab Episcopo suo accipiat. Quòd si sine formata voluerit pergere, à communione removeatur. Quòd si alicubi ei repentina necessitas orta fuerit ad comitatum pergendi, alleget apud Episcopum loci ejus ipsam necessitatem, & de hoc scripta ejusdem Episcopi deferat. Formatæ autem quæ à Primatibus vel à quibuscunque Episcopis Clericis propriis dantur, habeant diem Paschæ. Quòd si adhuc ejusdem anni Paschæ dies incertus est, ille præcedens adjungatur, quomodo solet *Post consulatum* in publicis gestis adscribi.

De Clericis neglegentibus. Ex Concilio Agathensi capitulo II. De contumacibus Clericis & officium tardis.

VII. 237. 311. CLV. Contumaces verò Clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab Episcopis corrigantur. Et si qui prioris gradus elati superbia communionem fortasse contempserint, aut Ecclesiam frequentare vel officium suum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita ut cùm eos pœnitentia correxerit, rescripti in matricula, gradum suum dignitatémque recipiant.

De non pergendum Clericis sine permissu Episcopi ad judices seculares. Ex Concilio Agathensi capitulo XXXII. Ut Clericus inconsulto Episcopo ad judicem secularem non pergat.

VI. 137. & seq. CLVI. Clericus nequaquam præsumat apud secularem judicem, Episcopo non permittente, pulsari. Sed si pulsatus fuerit, non respondeat. Nec audeat criminale negotium in judicio seculari proponere. Si quis verò secularium per calumniam Ecclesiam aut Clericum fatigare tentaverit, & victus fuerit, ab Ecclesiæ liminibus & à catholica communione, nisi dignè pœnituerit, coërceatur.

Ne Clericus vel monachus sine licentia Episcopi sui proficiscatur. Ex Concilio Agathensi capitulo XXXVIII. Ut sine epistola Episcopi sui non liceat Clerico vel monachò proficisci.

VII. 269. CLVII. Clericis sine commendatitiis epistolis Episcopi sui licentia non pateat evagandi. In monachis quoque præsenris sententiæ forma servetur. Quod si verborum increpatione non emendaverit, etiam verberibus statuimus eum coërceri.

Ne Clericus sine permissu Episcopi sui proficiscatur. Ex Concilio Agathensi capitulo LII. De Clericis qui sine epistola Pontificis sui proficiscuntur.

CLVIII. Presbyter aut Diaconus vel Clericus sine antistitis sui epistolis ambulans, communionem ei nullus impendat. VI. 154.

De his qui in propriis provinciis non communicant. Ex Concilio Africano capitulo XVIII.

CLIX. Placuit ut quicunque non communicans in propria provincia, in aliis provinciis vel transmarinis partibus ad communicandum obrepserit, jacturam communionis vel clericatus excipiat. Concil. Afric. c. 72.

De patratoribus diversorum malorum.

CLX. Sunt sanè diversorum malorum patratores, quos & lex divina improbat & condemnat; pro quorum etiam diversis sceleribus & flagitiis populus fame & pestilentia flagellatur, & Ecclesiæ status infirmatur, & regnum periclitatur. Et quamquam hæc in sacris eloquiis satis sint exsecrata, nos necessarium prævidimus iterum nostra admonitione & exhortatione atque prohibitione præcaveri omnino oportere; sicut sunt diversarum pollutionum patratores, quas cum masculis & pecoribus nonnulli diversissimis modis admittunt; quæ incomparabilem dulcedinem piissimi creatoris ad amaritudinem provocantes, tanto graviùs delinquunt quanto contra naturam peccant. pro quo etiam scelere igne cœlesti conflagratæ infernique hiatu quinque absorptæ sunt civitates, necnon & quadraginta & eo ampliùs milia stirpis Benjamineæ mucrone fraterno confossa sunt. Hæc porrò indicia & evidentes vindictæ declarant quàm detestabile & exsecrabile apud divinam majestatem hoc vitium extet. Scimus enim quoniam talium criminum patratores lex Romana, quæ est omnium humanarum mater legum, igne cremari jubet. Vobis ergo omnibus terribiliter denuntiamus, vestrísque cunctis ac vobis famulantibus atque subditis unà vobiscum sub Dei districto judicio atque fidelitate nostra præcipimus ab his caveri, & hæc facientibus nec verbis nec factis ullo modo consentire: quoniam qui talia agunt, Apostolo pollicente, regnum Dei non consequentur. Tempus namque est ut multitudini pe- Addit. I. c. 21. L. 6. Cod. Theod. de adulteriis. Regino lib. 2. c. 161. Gal. 5.

reuntis populi parcatis, quæ sequendo exempla peccantis Principis cadebat in puteum mortis. Quia quantoscunque vel per bona exempla ad vitam cœlestis patriæ contrahimus, vel per mala exempla ad perditionem sequentes præimus, de tantis proculdubio ab æterno judice vel pœnas vel præmia accepturi sumus. Si enim gens nostra, sicut per istas provincias divulgatum est, & nobis in Francia & in Italia improperatur, & ab ipsis paganis improperium est, spretis legalibus connubiis, adulterando & luxuriando ad instar Sodomitanæ gentis fœdam vitam duxerit, de tali commixtione meretricum æstimandum est degeneres populos & ignobiles & furentes libidine fore procreandos, & ad extremum universam plebem ad deteriora & ignobiliora vergentem, & novissimè nec in bello seculari fortem, nec in fide stabilem, & nec honorabilem hominibus nec Deo amabilem esse venturam. Sicut aliis gentibus Hispaniæ & Provinciæ & Burgundionum populis contigit, quæ sic à Deo recedentes fornicatæ sunt, donec judex omnipotens talium criminum ultrices pœnas per ignorantiam legis Dei, & per Sarracenos venire & servire permisit. Et notandum quòd in illo scelere aliud immane flagitium subterlatet, id est, homicidium. Quia dum illæ meretrices, sive monasteriales, sive seculares, malè conceptas soboles in peccatis genuerunt, sæpe maxima ex parte occidunt; non implentes Christi Ecclesias filiis adoptivis, sed tumulos corporibus, & inferos miseris animabus satiant. Absit enim ut pro talibus * pereatis & nos simul cum regno cadamus, gloriáque totius regni pereat: quoniam ex præcedentibus agnovimus quæ secuturis, nisi prævisa fuerint, possunt evenire. Sanius est quoque nobis talibus carere quàm cum his ruere, regnúmque ab ethnicis atque ejus popularibus futuro tempore adnullari vel possideri. Scire enim vos cupimus quia quicunque super his aut faciens aut libenter consentiens inventus fuerit, nos eum juxta prædictam Romanam legem velle punire.

* peccatis

De eo qui propria uxore derelicta, vel sine culpa interfecta, aliam ducit.

Suprà c. 118. CLXI. Quicunque propria uxore derelicta, vel sine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depositis, publicam agat pœnitentiam. Et si contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in custodia mittatur, donec res ad nostram notitiam deducatur.

De eo qui res alienas malo ingenio emptas filio suo aut cuilibet personæ legitimos annos non habenti tradiderit.

CLXII. Quicunque res alienas cuilibet homini vendiderit, & ipse homo easdem res comparatas habet per malum ingenium, proprio filio aut alteri cuilibet necdum legitimos annos habenti justitiæ tollendæ causa tradiderit, volumus atque firmiter præcipimus ut si pater ejusdem parvuli vixerit, ipse intret in causam rationem reddendi pro filio suo. Si autem ipse pater mortuus est, tunc legitimus ejus propinquus, qui justè ei tutor aut defensor esse videtur, pro ipso rationem reddere compellatur. Similiter de aliis omnibus justitiis ad eum pertinentibus; excepta sua legitima hereditate, quæ ei per successionem parentum suorum legitimè evenire debuit. Quòd si quis hanc nostram jussionem contempserit vel neglexerit, sicut de ceteris contemptoribus, ita de eo agatur. Is verò qui easdem res primus invasit & injustè vendidit, necnon & emptores, excepta sola persona parvuli, hoc quod fraudulenter admiserunt, intra patriam emendare cogantur, & postea, sicut contemptores jussionis nostræ, sub fidejussoribus ad nostram præsentiam venire compellantur. Suprà c. 119.

Ut de uno manso ad Ecclesiam dato nullum humanum exigatur servitium. Quod qui fecerit, cum sua lege emendet.

CLXIII. De uno manso ad Ecclesiam dato, de quo aliqui homines contra statuta sibi servitium exigunt, quicunque pro hac causa accusatus fuerit, Comes vel Missi hoc quod inde subtractum est Presbyteris cum sua lege restitui faciant. Et quicunque de uno manso ad Ecclesiam dato præter ecclesiasticum exegerit servitium, Episcopo vel Comite distringente, hoc legibus emendet. V. 100. Ibid. c. 114.

De his qui nonas & decimas vel restaurationes aut census dare neglegunt, ut hoc legibus emendent, & insuper bannum nostrum persolvant.

CLXIV. De his qui nonas & decimas jam per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Missos nostros constringantur ut secundùm Capitularem priorem solvant unius anni nonam & decimam cum sua lege, & insuper bannum nostrum. Et hoc eis denuntietur, quòd quicunque hanc negle- V. 276.

gentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima persolvi debuit amissurum se sciat. Ita enim continetur in Capitulare bonæ memoriæ genitoris nostri in libro I. capitulo CLVII. ut nonæ & decimæ legibus reuvadientur, & insuper bannus dominicus à neglegente persolvatur.

Vt qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Ecclesiæ cujus res sunt donent. Et de nonis & decimis non redimendis, nisi Episcopo placuerit.

I. 157. CLXV. Qui tale beneficium habent, & ad medietatem laborant, ut de eorum portione proprio Presbytero decimas donent. Item in Capitulari nostro in libro II. capitulo XXI. de eadem re. *De nonis quidem & decimis, unde & genitor noster & nos frequenter & in diversis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia nostra qualiter hæc observentur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni conlaborato & de vino & de fæno pleniter & fideliter ab omnibus nona & decima persolvatur. De nutrimine verò quod in decima dandum est, sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus observetur. Si quis tamen Episcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in sua maneat potestate, juxta quod ei & illi qui hoc persolvere debet Convenerit.*

De his qui decimam Ecclesiæ injustè, non secundùm dispositionem Episcopi, cui debetur auferunt, & alibi aut propter amicitiam aut propter munera dare præsumunt.

V. 176. CLXVI. Quicunque decimam abstrahit de Ecclesia ad quam per justitiam dari debet, & eam præsumptiosè vel propter munera aut amicitiam aut aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiam dederit, à Comite vel à Misso nostro distringatur ut ejusdem decimæ quantitatem cum sua lege restituat.

De his qui decimas, nisi à se quoquo modo redimantur, dare neglegunt, ut firmiter distringantur, qualiter vel inviti hoc emendent.

V. 101. CLXVII. Decimas quæ populus dare non vult nisi quo vult modo ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est ne fiat. Et si quis contemptor inventus fuerit, ut nec Episcopum nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad nostram præsentiam venire compellatur. Ceteri verò distringantur, ut inviti Ecclesiæ restituant qui voluntariè dare neglexerunt.

De his qui restaurationes Ecclesiarum earúmque domorum facere vel decimas & nonas dare neglegunt, si se non correxerint, ut beneficia perdant.

CLXVIII. Quicunque de rebus Ecclesiarum, quas in beneficium habent, restaurationes earum facere neglexerint, juxta Capitularem anteriorem, in quo de operibus ac nonis & decimis constitutum est, sic de illis adimpleatur, id est, in libro quarto capitulo XXXVIII. *De opere verò vel restauratione Ecclesiarum Comes & Episcopus sive Abba unà cum Misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, considerationem faciant, ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum & restaurandum quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & Vassi nostri aut in commune tantum operis accipiant quantum rerum ecclesiasticarum habent, aut unusquisque per se juxta quantitatem quam ipse tenet. Aut si inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æstimationem operis in argento persolvant. cum quo pretio rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere & materiam emere possit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege sua restituat, insuper & bannum nostrum solvat, ut ita castigatus caveat-ne, sæpius iterando, beneficium amittat.* V. 177. Capitulare an. 819. tit. 1. c. 9. Lib. 3. leg. Longob. tit. 3. c. 5.

Vt hi qui terras dominicatas propterea excolere nolunt ut nonas & decimas inde solvant, pleniter constringantur ut hæc de tribus annis legibus persolvant.

CLXIX. De illis qui agros dominicatos propterea neglegunt excolere ut nonas & decimas exinde non persolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus ut de tribus annis ipsam nonam & decimam cum sua lege persolvant. Et si quis contemptor aut Comitis aut Missorum nostrorum propter hoc extiterit, per fidejussores ad palatium venire compellatur. *Vide suprà cap. 103.* V. 178.

De teloneis, ubi non exigantur.

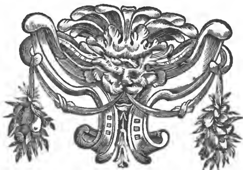
CLXX. Statutum est ut ubi tempore avi nostri Domni Pippini consuetudo fuit teloneum dare, ibi & in futurum detur. Nam ubi noviter inceptum est, ulteriùs non agatur. Et ubi necesse non est fluvium aliquem ponte transmeare, vel ubi navis per mediam aquam & sub ponte je- IV. 31.

rit, & ad ripam non adpropinquaverit, nec ibi aliquid emptum vel venundatum fuerit, ulteriùs teloneum non detur. Et nemo cogat alium ad pontem ire ubi juxta pontem aquam transmeare potest. Et qui ulteriùs in talibus locis, vel de his qui ad palatium seu in hostem pergunt, teloneum exactaverit, cum sua lege ipsum teloneum reddat, & bannum nostrum, id est, sexaginta solidos, componat.

De rebus Ecclesiæ quæ absque ulla repetitione ab eadem Ecclesia per triginta annos possessæ sunt, ut nulla testimonia super hanc deinceps possessionem recipiantur.

CLXXI. Ut de rebus Ecclesiarum, quæ ab eis per triginta annorum spatia sine ulla interpellatione possessæ sunt, testimonia non recipiantur; sed eo modo contineantur sicut res ad fiscum nostrum pertinentes contineri solent.

Capitulare an. 819. tit. 1 c. 8. Regino lib. 1. c. 19. Burchard. lib. 3. c. 150.

ISAAC

ISAAC
EPISCOPI LINGONENSIS
CANONES,
SIVE
SELECTA CAPITVLA EX TRIBVS POSTREMIS
CAPITVLARIVM LIBRIS.

INCIPIT PRÆFATIO OPERIS SEQVENTIS.

CVM opportunitas ecclesiastica exigit ut contra delinquentes & errantes pastoralis sententia proferatur, frequenter evenit ut remedia quæ summo caritatis & pietatis ardore à patribus anxiis præparantur, à filiis ægrotantibus ad suam perniciem respuantur. Et quia nec affectum medentium nec suum ut expediret periculum damnationis perpendunt, oblata quæque fastidiunt, & velut inefficacia, quia sunt domestica, medicamenta contemnunt. Idcirco ego ISAAC indignus Lingonensis Episcopus, propter quorundam minùs adquiescentium desidiam & querulam contra pastoralem sollicitudinem improborum insolentiam, qui omnia quæ ad emendationem vel ad suam cautelam dicuntur, à nobis ficta & excogitata garriunt & inventa, utile duximus quædam saluberrimarum capitula sanctionum, quæ sanctæ Romanæ & apostolicæ Ecclesiæ Legatus venerabilis Bonefacius Magonciacensis Archiepiscopus vice Zachariæ Papæ unà cum orthodoxo Karlomanno Francorum Principe in duobus Episcoporum Conciliis ad honorem & profectum Ecclesiæ Dei conscripsit, quæque etiam idem Papa Zacharias sub anno incarnationis dominicæ DCCXLII. auctoritate apostolica confirmavit, & omnibus Ecclesiæ Dei fidelibus inrefragabiliter observanda constituit, revoluere, & ad meam meorúmque utilitatem quædam ex his quæ in quæstionem sæpissime veniunt colligere & in unum corpusculum adgregare; quatinus si nostra calumniaverint, vel sinistra interpretatione labefactare tentaverint, apostolica pariter & regali auctoritate compressi, de cetero conticescant, & salutiferis curationibus vel inviti, cùm causa exegerit, adquiescant.

INDEX TITVLORVM.

TITVLVS PRIMVS.

DE POENITENTIBVS.

2. *De homicidiis in Ecclesiis vel in atriis earum perpetratis.*
3. *De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.*
4. *De homicidiis prohibendis.*
5. *De occisione Clericorum & sacerdotum atque monachorum.*
6. *De eo qui propriam reliquit uxorem, vel sine culpa interfecit, & aliam ducit.*
7. *Vt non fit sanguinis Christianorum temeraria effusio.*
8. *De eo qui occiderit Clericum aut monachum, ut arma relinquat.*
9. *De Sacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.*
10. *Quòd homicidæ ante Deum deputentur qui res Ecclesiæ vastant.*
11. *De homicidiis infantium.*
12. *De homicidiis quid agendum fit.*
13. *De his qui priùs non habentes odium, sed se defendentes, aliquem occiderint, qualiter corrigendi fint.*
14. *De mulieribus & viris infantes opprimentibus.*

Titulus III. De adulteriis.

1. *De eo qui habet mulierem legitimam, si frater ejus adulteraverit cum ea.*
2. *De his qui virginibus Deo dicatis se sociant.*
3. *Quòd blasphemiam Deo inferat qui se cum Deo sacrata miscuerit.*
4. *Si Clericus cum Deo sacrata se commiscuerit.*
5. *Quòd sacrilegi & violatores juxta Apostolum sunt qui violant sacratarum feminarum corpora.*
6. *Quòd fornicatio omnibus peccatis periculosior esse perhibetur.*
7. *De secularibus qui suas uxores derelinquunt.*
8. *De muliere quæ duobus fratribus nupserit, & de viro ejus.*
9. *De muliere quæ adulteraverit virum suum. Similiter & de viro qui uxorem suam adulteraverit.*

Titulus IV. De incestis.

1. *De incestis.*
2. *De incestuosis.*
3. *Item de incestuosis.*
4. *Vt Episcopi incestuosos emendent & corrigant.*
5. *Vt incesti & parricidæ canonicè coërceantur.*
6. *De incestis & criminosis, ac de infirmis & pœnitentibus, atque de jejunio quatuor temporum.*
7. *De eo qui se incestuoso ordine his personis quibus regulis prohibitum est conjunxerit.*
8. *De incestis. Ex libro legum Theodosij tertio cap. XII. De incestis.*
9. *Vt devotam Deo virginem vel viduam nullus conjugem accipiat.*
10. *De incestis quid agendum fit.*
11. *De his qui cum pecoribus coitu mixti sunt, aut more pecudum usque ad affinitatis lineam cum consanguineis incestum commiserunt, sive cum masculis concubuerunt.*
12. *Vt incesti à sacerdotibus & Deum timentibus hominibus fideliter perquirantur, & canonicè puniantur.*
13. *Quòd incestum committit qui se consanguineæ suæ usque ad affinitatis lineam conjungit.*
14. *Vt incesti, quandiu in scelere manent, non fidelium Christianorum, sed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.*
15. *Item de incestis.*

Titulus V. De raptoribus.

1. *De raptu viduarum.*
2. *De raptis & de earum raptoribus.*
3. *De puellis raptis necdum desponsatis.*
4. *De desponsatis & ab aliis raptis.*
5. *De raptu alienarum sponsarum.*
6. *Vt nullus occultas nuptias aut raptum faciat, vel quam propinquus habuit ducat uxorem; sed dotatam, & à parentibus traditam, per benedictionem sacerdotum accipiat, qui vult nubere, uxorem.*
7. *De raptoribus viduarum vel virginum; & ut feminæ sacris altaribus non ministrent.*
8. *De his qui rapiunt feminas, ut eas non habeant uxores, & qualiter de raptis agendum fit.*

Titulus VI. De rapacibus.

1. *De his qui infra regnum per vim aliquid rapuerint.*
2. *De his qui infra regnum rapinas faciunt.*
3. *Vt socios suos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa.*
4. *De his qui diripienda indicare reperiuntur.*
5. *De eo qui facultatem deprædationis dederit.*
6. *Vt hi qui res Ecclesiæ vastant, invadunt, vel diripiunt, si monente Episcopo non se correxerint, communione priventur.*
7. *De his qui res Ecclesiæ traditas invadunt vel vastant, aut absque proprij Episcopi consensu accipiunt.*

8. *De his qui oblationes defunctorum retinent.*
9. *De Abbatibus, Presbyteris, vel reliquis ministris rebus ecclesiasticis non alienandis.*

Titulus VII. De sacrilegis.

1. *Quòd prædones Ecclesiæ sacrilegi sint, sicut scripturæ testimonio comprobatur.*
2. *Quòd ea quæ Domino consecrantur, ad jus ecclesiasticum pertineant.*
3. *Vt si quis dignitatem præsumpserit quam non meruit à Principe vel seniore justo sacrilegus habeatur.*
4. *De sacrilegis, quòd fures sint, teste scriptura.*
5. *Quòd quicquid offertur Domino, sanctum sanctorum sit, & ad jus pertineat sacerdotum.*
6. *De his sacrilegis qui Ecclesiæ ejúsque sacerdotibus injurias inferunt.*
7. *Quòd omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio & consecrantur.*
8. *Vt omnes agnoscant quantum malum sit Deo sacratas vel reliquas incestare.*
9. *Vt capitali sententia mulctentur qui sacrilegia, adulteria, prædationes, aut devastationes exercuerint.*
10. *De plebe adversùs sacrilegos custodienda.*

Titulus VIII. De juramentis.

1. *De sacramentis leviter non jurandis.*
2. *De perjuriis cavendis.*

Titulus IX. De excommunicatis.

1. *Cum excommunicatis non licere communicare.*
2. *De qui excommunicatus pro suo neglecto fuerit.*
3. *De his qui cum excommunicato communicaverint.*
4. *De his qui Episcoporum vocationem vel correptionem contempserint.*
5. *De his qui Episcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.*
6. *De non parvipendenda excommunicatione sacerdotum.*
7. *Vt quicunque synodalem excommunicationem transgressus fuerit, in alia synodo spem recuperationis non habeat.*
8. *Quòd excommunicati à sacerdote, antequam canonicè reconcilientur, non possint majores natu accusare.*
9. *De modis excommunicationis tam de Clericis quàm de laicis.*
10. *Item de eadem re.*

Titulus X. De stabilitate sacerdotum in titulis propriis.

1. *Vt Clericus in Ecclesia in qua prætitulatus est permaneat.*
2. *Vt in titulis in quibus Presbyteri consecrantur, ante suam promotionem stabilitatem promittant.* EXPLICIT.

Titulus X. Incipiunt alia capitula ecclesiasticis utilitatibus satis congrua.

1. *De eo qui filiastrum aut filiastram ante Episcopum tenuerit.*
2. *De eo qui filiastram suam contra voluntatem ipsius dederit ingenuo vel servo.*
3. *De Presbytero suspicioso.*
4. *Vt Presbyteri chrisma diligenter custodiant.*
5. *Item unde suprà.*
6. *Vt malum ebrietatis omnino vitetur.*
7. *De Ecclesia ædificanda.*
8. *De non judicando quemquam absque legitimo accusatore.*
9. *Quòd laicis non sit de religione præsumendum.*
10. *Si quis Episcopus, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum processerit, deponatur.*
11. *De his qui volunt aquam consecratam in sabbato sancto accipere.*
12. *De confirmatione Episcoporum à plebe sollicitè quærenda.*
13. *De viro & muliere in matrimonio copulatis, & postea dicente ea non posse eum nubere cum ea.*
14. *De raptoribus & raptis virginibus vel viduis.*
15. *De his qui in domo sua oratorium fecerint.*
16. *De expositis infantibus ac collectione eorum.*
17. *De quorum baptismate absque dissimulatione dubitatur, ut rebaptizentur præceptum est.*
18. *Qui sint dies purificationis mulieris.*
19. *De conservanda fide inter virum & uxorem.*
20. *De sacerdotibus qui ministerium suum adimplere non valent.*
21. *Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum sine consensu Episcopi sui distringat.*
22. *Vt Presbyteri in Ecclesiis inconsulto Episcopo nec constituantur, vel de Ecclesiis expellantur.*
23. *Vt illicitus accessus feminarum ad altare non fiat, nec ullæ feminæ vasa sacra aut corpus & sanguinem Domini contrectare præsumant.*
24. *De violatoribus sepulchrorum.*
25. *De Clericis, si ebrietatem non vitave-*

rint, ut excommunicentur aut verberentur.

26. *Vt testes, priusquam de causa interrogentur, sacramento constringantur.*

27. *Vt mancipia quæ Iudæi emerint aut circumciderint, ab eorum potestate auferantur.*

28. *De vagis & levibus sacerdotibus ac Clericis.*

29. *De castitate eorum qui conjugio sunt copulandi.*

30. *De his qui à Chorepiscopo confirmati sunt.*

31. *Item de Chorepiscopis.*

32. *De his qui se ipsos quocunque modo necant.*

33. *Qualiter hæc statuta servanda sint; & de his qui hæc contempserint, sive Clericis, sive laicis, quid agendum sit.*

TITVLVS PRIMVS.

DE POENITENTIBVS.

De pœnitentibus non cogendis vinum bibere.

Ex lib. v. Capitularis, cap. LV.

V. 55. I. VT nullus Presbyter aut laicus pœnitentem cogat vinum bibere aut carnem manducare, nisi ad præsens pro ipso unum vel duos denarios juxta qualitatem pœnitentiæ dederit.

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

Ex eodem libro, cap. CVII.

II. Qui hominem pœnitentiam publicam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, & vvirgildum proximis ejus persolvat.

De pœnitente cujus crimen pervulgatum est.

Ex eodem libro, cap. CXVII.

III. In Concilio Carthaginensi de hac re præcipitur, ut si cujusquam pœnitentis publicum & vulgatissimum crimen est, quod universam commoverit Ecclesiam, ante absidam manus ei imponatur. Et alibi in canonibus vel in decretalibus Leonis Papæ præcipitur de eadem re, ut absolutio pœnitentium per manus impositionem Episcoporum supplicationibus fiat. & reliqua multa talia & horum similia.

De pœnitentibus qui eucharistiam acceperint in infirmitate positi.

Ex eodem libro, cap. CXVIII.

IV. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

De pœnitentum absolutione, ut per manus impositionem Episcoporum vel sacerdotum precibus fiat.

Ex eodem, cap. CXX.

V. Si quis in periculo vel pace aut in infirmitate pœnitentiam acceperit, si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus eucharistia.

Vt pœnitens, ostensis pœnitentiæ fructibus, communionem recipiat.

Ex eodem, cap. CXXI.

VI. Vt pœnitens, ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione percipiat.

Vt pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, super caput cilicium à sacerdote consequantur.

Ex eodem, cap. CXXII.

VII. Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impositionem manuum & cilicium super capita à sacerdote, sicut ubique constitutum est, consequantur.

Vt omni tempore jejunij manus pœnitentibus à sacerdote imponatur.

Ex eodem libro, cap. CXXIII.

VIII. Omni tempore jejunij manus pœnitentibus à sacerdote imponantur.

Vt lapsi per manus impositionem Episcopi absolvantur.

Ex eodem, cap. CXXIV.

IX. Nec absolutos lapsos in fide credamus nisi per impositionem manus Episcopi.

Vt pœnitentes communicent qui ante reconciliationem moriuntur.

Ex eodem libro, cap. CXXV.

X. Placuit his qui accepta pœnitentia ante reconciliationem migrant ad Dominum communicari, pro eo quòd honoraverunt pœnitentiam. Qui si supervixerint, stent in ordine pœnitentum, ut legitimam communionem statuto tempore reconciliatione & manus impositione Episcopi, vel ejus jussu Presbyteri, recipiant.

Ut criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus impositionibus à sacerdote purgentur.

Ex eodem, cap. CXXVII.

XI. Criminalia peccata multis jejuniis & crebris manus sacerdotum impositionibus eorúmque supplicationibus juxta canonum statuta placuit purgari, ita ut nemo, sine manus impositione Episcopi, aut ejus jussu, alicujus Presbyteri, se credat esse à suis facinoribus absolutum. Non est mirandum si absolutio peccatorum per manus impositionem precibus fit sacerdotum, cùm Dominus in veteri lege super caput hostiæ manum sacerdotis præcepit imponi. Etenim sicut tunc per illam hostiam, ita nunc invocatione sancti Spiritus, qui est remissio peccatorum, per manus Episcoporum, vel eorum auctoritate, reliquorúmque sacerdotum impositione vel supplicationibus eorum remittuntur peccata. Nam quando Dominus Lazarum suscitavit, ait suis discipulis *Tollite lapidem.* Ioan. 11. subauditur, ut mortuus surgat. dans exemplum ut sicut ipsi manibus tollunt lapidem ut mortuus surgat, ita & ipsi & successores eorum manus pœnitentibus imponant, ut per impositionem manuum suis precibus mortuum de sepulchro, id est, peccatorem de vitiis surgere & relevare faciant; & sicut illi Lazarum institis, id est, funibus, colligatum jubente Domino solvunt, qui ait, *Solvite illum, & sinite abire*, ita isti eorum supplicationibus auxiliante Domino, & comitante Spiritu sancto, qui in his semper operatur, per manus impositionem peccatorum solvant vincula, eósque tempore à sanctis patribus constituto sacra eucharistia communicent, & absolutos ire permittant.

Ut pœnitentibus juxta canonicam auctoritatem pœnitentia detur, & antè suspensos à communione excubare faciant ad Ecclesiæ officium.

Ex eodem libro, cap. CXXVIII.

XII. Ut secundùm formam canonum pœnitentibus detur pœnitentia, & priùs eos à communione suspensos ad officium Ecclesiarum excubare faciant, & inter reliquos pœnitentes ad manus impositionem crebrò recurrere. Expleto autem satisfactionis tempore, sacerdotali prece per manus impositionem juxta ordinem sacramentorum & canonum reconcilient pœnitentes, & sacra communione confirment.

De his qui separati à communione fuerint pœnitentibus.

Ex eodem, cap. CXXIX.

XIII. Qui à communione separantur, in locis quibus seclusi fuerant per manus impositionem recipiant communionem. Nec se quisquam à peccatis absolutum sine reconciliatoria manus impositione credat; sed per manus impositionem precibus sacerdotum reconcilietur, sicut auctoritas habet ecclesiastica.

Ne in confinio mortis pœnitens à reconciliatione diutinè suspendatur.

Ex eodem, cap. CXXX.

XIV. Qui pœnitentiam in mortis agit periculo, non diutinè à reconciliationis gratia differendus est. Sed si pro certo mortis urget periculum, pœnitentia per manus impositionem accepta, statim reconciliatio adhibenda est, ne priùs ab humanis rebus æger abscedat quàm donum reconciliationis accipiat; sicque superstitibus quodam modo doloris videtur esse perpetuum, si præcisum ab Ecclesiæ membris eum qui utique reconciliationis non meruit gratiam, raptim à præsenti vita mortis natura subduxerit. Vnde juxta Papæ Leonis edictum, bis qui in tempore necessitatis & in periculi urgentis instantia S. Leo ep. 91. præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis remedium implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio est deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire. De his autem qui post acceptam pœnitentiam, antequam reconcilientur, ab hac vita recesserint, quamquam diversitas præceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nobis sententia placuit qui multiplici numero de hujusmodi humaniùs decreverunt, & ut memoria talium in Ecclesiis commendetur & oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiatur.

De pœnitentibus qui ex gravioribus levioribúsque commissis pœnitentiam gerunt.

Ex eodem libro, cap. CXXXI.

XV. De pœnitentibus qui sive ex gravioribus commissis sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla intervenit ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterùm de pondere æstimando delictorum sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis & ad fletus atque lacrymas corrigentis, ac rum liberè dimitti cùm viderit congruam satisfactionem. Sanè si quis ægritudinem

inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de seculo absque communione discedat.

Vt pœnitentes qui ex gravioribus peccatis pœnitentiam gerunt, tribus annis sint inter audientes, si veram pœnitentiam gesserint.

Ex eodem, cap. CXXXIV.

XVI. Pœnitentes qui ex gravioribus commissis pœnitentiam gerunt, si ex corde pœniteant, sicut Nicæna synodus de lapsis constituit, tribus annis sint inter audientes, quinque verò vel septem annis subjaceant inter pœnitentes manibus sacerdotum; duobus etiam oblationes non sinantur offerre, sed tantummodo populis in oratione socientur. Nec confundantur Deo colla submittere qui eum non timuerunt abnegare. Quòd si, utpote mortales, intra metas præscripti temporis cœperit vitæ finis urgere, subveniendum est implorantibus, seu ab Episcopo qui pœnitentiam dedit, seu ab alio, qui tamen datam esse probaverit, aut similiter à Presbytero, jussu aut permissu tamen proprij Episcopi, per manus impositionem, absolutione precum sacerdotalium, viaticum abeuntibus de seculo non negetur. Pueris autem, quibus à puritate vocabulum est, seu Clericis, seu laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur ætatis, aliquandiu sub manus impositione detentis reddenda communio est. Quòd si ante præfinitum pœnitentiæ tempus, despecti à medicis, aut evidentibus mortis pressi indiciis, recepta quiquam communionis gratia convaluerint, servemus in eis quod Nicæni canones ordinarunt, ut habeantur inter illos qui in oratione sola communicant, donec impleatur spatium temporis eisdem præstitum.

Can. XI.

Vt qui pœnitentiam publicè gerunt, uno anno cum cilicio sint inter audientes.

Ex eodem, cap. CXXXVI.

XVII. Qui pœnitentiam publicam gerunt, debent unum annum esse cum cilicio inter audientes vel usque ad magnum diem; & à populo, quando intrat in Ecclesiam, perfusi lacrymis debent veniam postulare precarique eum humiliter ut pro eis dignetur orare. Tribus verò annis subjaceant inter pœnitentes manibus sacerdotum in loco retro ostio Ecclesiæ pœnitentibus constituto, & seorsum infra ipsam Ecclesiam populo secluso, tamen jam non in terram prostrati, sed vultu & capite humiliato, humiliter & ex corde, ut suprà dictum est, veniam postulent, & pro se orare exposcant. Duobus etiam annis oblationes modis omnibus non sinantur offerre, sed populis tantummodo in oratione socientur, ut perfectionem septimo in Cœna Domini consequantur anno, id est, per Episcopi vel ejus jussu, si ipse abest, aliorum sacerdotum manus impositionem, absolutione sacerdotalium precum communionis catholicæ gratiam recepturi. *Qualiter septem annorum pœnitentia agatur.* In his verò septem annis multipliciter jejuniis, orationibus, fletibus, & eleemosynarum, prout meliùs potuerint, exhibitionibus & lacrymis persistant, & ne ulteriùs eis talia contingant, admodum caveant, ut mereantur illam Domini vocem audire inquientem: *Vade, & ampliùs noli peccare.*

De pœnitentibus transgressoribus.

Ex eodem, cap. CXXXVII.

XVIII. Vt hi qui frequenti prævaricatione peccata vel pœnitentiam iterant, frequenti sententia, nisi per satisfactionem quæ prævaricati sunt emendare nitantur, coërceantur vel condemnentur, ut hæc quæ voluntariè non diluerunt inviti emendent. Quòd si aliquis renuerit, & præceptis sui sacerdotis inobediens apparuerit, secundùm modum culpæ excommunicetur. Si quis autem ante reconciliationem & eorum satisfactionem absque proprij Episcopi licentia communicate præsumpserit, simili excommunicationi subjaceat. Sacerdotes autem ad quos pertinere noscuntur, si eos quolibet munere aut favore vel negligentia admonere noluerint, aut per satisfactionem revertentes non susceperint, aut contemnentes de Ecclesia non rejecerint, simili sententia plectantur quousque vel emendationis vel eorum damnationis sententia promulgetur.

Ioan. 8.

De neglegentioribus pœnitentibus.

Ex eodem, cap. CXXXIX.

XIX. Vt negligentiores pœnitentes tardiùs recipiantur.

De eo qui pœnitentiam in infirmitate petit.

Ex eodem, cap. CXL.

XX. Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus in infirmitate obmutuit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam. Et si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus eu-

chariſtia. Si ſupervixerit, commoneatur à ſupradictis teſtibus petitionis ſuæ ſatisfactio, & ſubdatur ſtatuto pœnitentiæ tempori, quandiu ſacerdos qui pœnitentiam dedit probaverit.

Vt pœnitentes non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione.

Ex eodem, cap. CXLI.

XXI. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint.

De pœnitentibus qui antequam leges pœnitentiæ exſequantur, ſi caſu in itinere aut in mari mortui fuerint.

Ex eodem, cap. CXLII.

XXII. Pœnitentes qui antequam leges pœnitentiæ exſequantur, ſi caſu in itinere vel in mari mortui fuerint, ubi eis ſacerdos ſubvenire non potuerit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commendetur.

Vt nullus vitam ſine communione finiat, nec unctione benedicti olei careat.

Ex libro VI. cap. LXXV.

XXIII. Si in infirmitate deprehenſus quis fuerit, vitam ſine communione non finiat, nec unctione ſacrati olei careat. Etſi finem perſpiciat, ſacroſancto corpore Deo anima ejus à ſacerdote precibus commendetur.

Vt nullus Presbyter ampliùs quàm unam Eccleſiam ſibi vindicet.

Ex eodem, cap. LXXVI.

XXIV. Quapropter omnibus placuit ut nullus Preſbyter ampliùs quam unam Eccleſiam ſibi vindicet: quia ſicut unuſquiſque ſecularis non ampliùs quam unam habere debet uxorem, ita unuſquiſque Preſbyter non ampliùs quam unam habere debet Eccleſiam.

De non recipiendis alienis pœnitentibus.

Ex eodem libro, cap. CXXXI.

XXV. Qui pro delicto ſuo à communione ſeparantur, placuit ut in quibuſcunque locis fuerant excluſi, eiſdem locis communionem conſequantur.

Vt tempus pœnitentum in conſideratione Epiſcopi conſiſtat.

Ex libro VII. cap. V.

XXVI. Penes Epiſcopos erit poteſtas, modum converſationis pœnitentum probantes, humaniùs contra eos agere vel amplius tempus adicere. Ante omnia verò præcedens eorum vita & poſterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.

De pœnitentum converſatione & fide.

Ex eodem libro, cap. VI.

XXVII. Converſatio pœnitentum & fides tempus adbreviat.

De ſatisfactione pœnitentiæ.

Ex eodem, cap. XX.

XXVIII. Satisfactio pœnitentiæ non eſt tam temporis longitudine quàm cordis compunctione penſanda.

De menſura pœnitentiæ.

Ex eodem, cap. XXI.

XXIX. Tempora pœnitudinis habita moderatione Epiſcopi & arbitrio ſunt conſtituenda, prout in conſpectorum animos viderit eſſe devotos. Pariter etiam habentes ætatis ſenilis intuitum, & periculorum quorumque aut ægritudinum reſpicientes neceſſitates.

De arbitrio Epiſcopi erga pœnitentes.

Ex eodem lib. cap. XXX.

XXX. Pœnitentibus ſecundùm differentiam peccatorum Epiſcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.

De remiſſione pœnitentum.

Ex eodem, cap. XXXVI.

XXXI. Pœnitentes quicunque ex gravioribus ſive levioribus culpis pœnitentiam gerunt, ſi nulla intervenit ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis eſt remittendum. Ceterùm de pondere æſtimando delictorum ſacerdotis eſt judicare.

Quòd pœnitentibus nulla lucra negotiationis exercere conveniat.

Ex eodem, cap. LXII.

XXXII. Nulla lucra negotiationis pœnitentibus exercere convenit: quia difficile eſt inter vendentis ementiſque commercium non intervenire peccatum.

Vt nemo pœnitentem alterius parrochiæ abſolvat.

Ex eodem, cap. LXVII.

XXXIII. Nullus ſacerdos in alterius civitate vel dioceſi pœnitentem, vel ſub manu poſitum ſacerdotis, vel qui reconciliatum ſe eſſe dixerit, ſine conſenſu & litteris Epiſcopi vel Preſbyteri, in parrochia Preſbyter, aut Epiſcopus in civitate ſuſcipiat.

De his qui pœnitentia accepta moriuntur.

Ex eodem, cap. CXXXVIII.

XXXIV. De his qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manus impoſitione eis communicare. quod morientis ſufficit conſolationi, ſecundùm definitiones patrum, qui hujuſmodi communionem congruenter viaticum nominarunt. Quòd ſi ſupervixerint,

vixerint, stent in ordine pœnitentum, ut ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione recipiant.

Ut nullus Presbyter pœnitentes inconsulto Episcopo reconciliare audeat.

Ex eodem libro, cap. CCII.

XXXV. Statutum est & in sanctis canonibus prohibitum ut nullus Presbyter pœnitentem publicè inconsulto Episcopo reconciliare præsumat, nisi morte fortè periclitantem; sed omnes publicè pœnitentes quinta feria ante Pascha, quæ est Cœna Domini, ad civitatem in cinere & cilicio in præsentiam Episcopi prostrato vultu conveniant, & ibi ab Episcopo canonicè & ordinabiliter, sicut in sacramentario & in Romano ordine continetur, reconcilientur atque dijudicentur, consolentúrque & prædicentur quid deinceps agere, quídve vitare debeant instruantur, atque insuper divinis precibus per manus impositionem ab Episcopo sanentur. Nullo namque tempore Presbytero in publica Missa pœnitentem reconciliare sine licentia Episcopi concessum est. Si quis hoc facere præsumpserit, canonica correctione mulcetur.

Qui luget, abstinere debet à conviviis.

Item ex eodem, cap. CCXLIII.

XXXVI. Qui luget, abstinere debet à conviviis ac ornamentis & alba veste.

De pœnitentibus, qualiter pœnitentiam debeant accipere.

Ex eodem, cap. CCCX.

XXXVII. Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impositionem manus & cilicium à sacerdote consequantur. Et si aut comas non deposuerint, aut vestimenta non mutaverint, abiciantur. Iuvenibus etiam non facilè committenda est propter ætatis fragilitatem. Viaticum tamen omnibus in morte positis non negandum.

De pœnitentibus quæ, defunctis viris, aliis nubere præsumunt.

Ex eodem, cap. CCCXVII.

XXXVIII. Pœnitens quæ, defuncto viro, alio nubere præsumpserit, vel suspecta vel interdicta familiaritate cum extraneo se conjunxerit, cum eodem à liminibus Ecclesiæ arceatur. Hæc etiam & de viro in pœnitentia posito placuit observari.

De confessionibus fidelium accipiendis, qualiter pro modulo & qualitate peccati sit pœnitentiæ temporis institutio.

Ex eodem, cap. CCCLXXIX.

XXXIX. Quærendum namque est, cùm accipit quislibet fidelis confessionem peccatorum, qualiter primò peccatum perpetratum, aut si postea iteratum aut frequenter actum sit; si sponte, si coactè, si per ebrietatem, aut per quodlibet ingenium factum sit. Et cùm invenerit unde radix illius peccati processit, tunc congruam adhibeat medicinam. Qualis verò peccati adhibenda sit medicina, secundùm canonum authenticorum & sanctorum patrum esse debet institutionem, & non secundùm placitum hominis, sed secundùm Dei voluntatem; nec in hac parte voluntas aut gratia hominis sectanda est, sed voluntas Dei in omnibus exquirenda; quatinus dignis precibus & pœnitudine digna placare possit omnipotentis Dei vindictam, quam suo vitio provocavit.

EXPLICIT DE POENITENTIBUS.

TITULUS II.

DE HOMICIDIIS.

De Presbyteris occisis.

Ex libro quinto, cap. CLXXXVI.

I. Presbyteri interfecti Episcopo ad cujus parrochiam pertinent solvantur secundùm Capitulare gloriosi Karoli genitoris nostri, ita videlicet ut medietatem vuirgildi ejus Episcopus utilitatibus Ecclesiæ cui præfuit tribuat, & alteram medietatem in eleemosyna illius justè dispenset: quia nullus nobis ejus heres proximior videtur quàm ille qui ipsum Domino sociavit.

De homicidiis in Ecclesiis vel in atriis earum perpetratis.

Ex eodem, cap. CCXXX.

II. Si quis aut ex levi causa aut sine causa hominem interfecerit in Ecclesia, de vita componat. Si verò foris rixati fuerint, & unus alterum in Ecclesia fugerit,

& ibi se defendendo eum interfecerit, si hujus facti testes non habuerit, cum duodecim conjuratoribus legitimis jurare cogatur. Is verò qui interfectus est absque compositione jaceat, ac deinde interfector secundùm judicium canonicum congruam facinoris quod admisit pœnitentiam accipiat. Si servus hoc admiserit, judicio aquæ ferventis examinetur utrum hoc sponte an se defendendo fecisset. Et si manus ejus exusta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, dominus illius juxta quod vuirgildus illius est ad Ecclesiam persolvat, aut eum, si voluerit, eidem Ecclesiæ tradat. De ecclesiastico & fiscalino & beneficiario servo volumus ut pro una vice vuirgildus ejus pro eo componatur, altera vice ipse servus ad supplicium tradatur. Hereditas tamen liberi hominis qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in alicujus porta, quæ reliquiis sanctorum consecrata est, hujuscemodi homicidium perpetratum fuerit, simili modo emendetur vel componatur. Si verò porta Ecclesiæ non est consecrata, eodem modo componatur quod in atrio committitur sicut componi debet quod in emunitate violata committitur.

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

Ex eodem, cap. CCXXXIV.

III. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, & vuigildum proximis ejus persolvat.

De homicidiis prohibendis.

Ex eodem, cap. CCXXXVI.

IV. Quicunque hominem aut ex levi causa aut sine causa interfecerit, vuirgildum ejus his ad quos ille pertinet componat. Ipse verò propter talem præsumptionem in exilio mittatur ad quantum nobis tempus placuerit. Res tamen suas non amittat.

De occisione Clericorum & sacerdotum atque monachorum.

Ex eodem libro, cap. CCLXI.

V. Qui Subdiaconum occiderit, trecentos solidos componat. Qui Diaconum, quadringentos solidos. Qui Presbyterum, sexcentos solidos. Qui Episcopum, nongentos. Qui monachum, quadringentis solidis culpabilis judicetur.

De eo qui propriam reliquit uxorem, vel sine culpa interfecit, & aliam ducit.

Ex eodem, cap. CCC.

VI. Quicumque propria uxore derelicta, vel sine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depositis publicam agat pœnitentiam. Et si contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in custodiam mittatur, donec res ad nostram notitiam deducatur.

Ut non sit sanguinis Christianorum temeraria effusio.

Ex eodem, cap. CCCXXXII.

VII. Volumus atque præcipimus nostra auctoritate denuntiari omnibus, immo & à sacerdotibus prædicari, ne tam temeraria Christianorum sanguinis effusio in regno nostro fieri sinatur, semper illud attendentes quod Dominus post diluvium dixit famulo suo Noe: *De manu hominis & de manu viri & fratris ejus requiram animam ejus. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Et in lege: *Qui occiderit hominem, morte moriatur.* Et Apostolus: *Nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bono. Si autem malè feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit.* De illo enim specialiter divina auctoritas dicit. *Gladium Dei portat ad vindictam malorum*, non de quolibet alio. Econtra verò nescimus qua invenrione à nonnullis usurpatum est ut qui nullo ministerio publico fulciuntur, propter sua odia & diversissimas voluntates pessimas indebitum sibi usurparint in vindicandis proximis & in interficiendis hominibus vindictæ ministerium, & quod Rex saltem in uno exercere debuerat propter terrorem multorum, ipsi impudenter in mulris perpetrare non metuunt propter odium, & putant sibi licere ob inimicitiarum vindictas quod nolunt ut Rex faciat propter Dei vindictam.

De eo qui occiderit Clericum aut monachum, ut arma relinquat.

Ex libro VI. cap. XC.

VIII. Qui occiderit monachum aut Clericum, arma relinquat, & Deo in monasterio serviat cunctis diebus vitæ suæ, nunquam ad seculum reversurus, & septem annos publicam pœnitentiam gerat.

De sacerdotibus & Levitis atque monachis interfectis vel debilitatis.

Ex eodem, cap. XCVIII.

IX. Si quis sacerdotem vel Levitam aut monachum interfecerit vel debilitaverit, juxta statuta priorum capitulorum quæ legi Salicæ sunt addita componat, & insuper bannum nostrum id est sexaginta solidos nobis persolvat, & arma relinquat, atque in monasterio diebus vitæ suæ sub ardua pœnitentia Deo serviat, nunquam postmodum seculo vel secularibus militaturus, neque uxori copulaturus.

Quòd homicidæ ante Deum deputentur qui res Ecclesiæ vastant.

Ex eodem, cap. CCCCXXI.

VI. 430. X. Volumus omnes scire quòd qui Christi & Ecclesiæ pecunias auferunt, resque ejus fraudant, rapiunt, vastant, vel diripiunt, homicidæ apud Deum esse deputantur, quia res pauperum, quos Ecclesia pascere debet, diripiunt.

De homicidiis infantum.

Ex libro VII. cap. CLXVI.

VII. 168. XI. Si quis infantem necaverit, ut homicida teneatur.

De homicidis quid agendum sit.

Ex eodem lib. cap. CCLV.

Ibid. 256. XII. De homicidis ita jussimus observare, ut quicunque ausu temerario alium sine causa occiderit, vitæ periculo feriatur, & pretio se redimere nunquam audeat. Et si convenerit ut ad compositionem quisque descendat, nullus de parentibus aut amicis eum quicquam adjuvet. Quòd si fecerit, suum vuirgildum omnino componat.

De his qui priùs non habentes odium, sed se defendentes, aliquem occiderint, qualiter corrigendi sint.

Ex eodem, cap. CCCLXXX.

XIII. Si quis egrediens per viam, aut si etiam in domo sua fuerit, aut in platea civitatis, aut in villa, subitò ab alio superventus, aut litis commotione, volens se defendere, non habens contra illum antè odium, interfecerit hominem, septem annis secundùm canonicam institutionem pœniteat, tres verò à communione privetur, quatuor autem in communione orationum & oblationum susceptus in sacerdotis pendeat arbitrio utrum dignus sit corpus Christi accipere aut usque ad plenitudinem pœnitentiæ ab eo separari. Abstinentia ciborum in pœnitentia sacerdotis erit, secundùm possibilitatem pœnitentis & devotionem & affectum lacrymarum. VI. 381.

De mulieribus & viris infantes opprimentibus.

Iuxta prætitulatum capitulum.

XIV. Mulier quæ dormiens filium suum oppresserit, & mortuus fuerit, sex annis pœniteat, Vir ejus, si in domo illius fuit, quatuor. Si verò in uno lecto, simili modo pœniteat, duos in pane & aqua; reliquos quatuor, secundùm quod sacerdos viderit illos posse, abstinentiam imponat ciborum.

EXPLICIT DE HOMICIDIIS.

TITVLUS III.

DE ADVLTERIIS.

De eo qui habet mulierem legitimam, si frater ejus adulteraverit cum ea.

Ex libro V. cap. XXI.

I. SI quis homo habens mulierem legitimam, si frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater vel illa femina qui adulterium perpetraverunt, interim quod vivunt, nunquam habeant ampliùs conjugium. Ille verò cujus uxor fuit, si vult, potestatem habet uxorem accipere aliam.

De his qui virginibus Deo dicatis se sociant.

Ex eodem libro, cap. CCXXVI.

II. De his qui sacris virginibus se sociant ita in decretis Papæ Gelasii capitulo vigesimo continetur. *Virginibus sacris temerè se quosdam sociare cognovimus, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera sacrilegáque miscere: quos protinus æquum est à sacra communione detrudi, & nisi publicam probatámque egerint pœnitentiam, omnino non recipi. Aut his certè viaticum de seculo transeuntibus non negetur.* Si verò de copulatione sacrarum virginum tam severè feriuntur, quanto severiùs feriendi sunt qui eas rapiunt? Ideo, sicut præmissum est, necesse est ab omnibus in Christiana religione consistentibus rigore auctoritatis

divinæ vel humanæ hoc malum radicitus amputari.

Quod blasphemiam Deo inferat qui se cum Deo sacrata miscuerit.

Ex libro sexto, cap. CCCCIII.

VI. 412. III. Scire vos convenit quia blasphemiam Deo inrogat qui cum Deo sacrata vel cum velata femina se commaculat.

Si Clericus cum Deo sacrata se commiscuerit.

Ex eodem lib. cap. CCCCIV.

Ibid. 413. IV. Si Clericus cum velata femina vel cum Deo sacrata se maculaverit, proprio honore privetur.

Quòd sacrilegi & violatores juxta Apostolum sunt qui violant sacratarum feminarum corpora.

Ex eodem, cap. CCCCV.

Ibid. 414. V. Sciendum est omnibus quòd Deo sacratarum feminarum corpora per votum propriæ sponsionis & verba sacerdotis Deo consecrata templa esse scripturarum testimoniis comprobantur. Et ideo violatores earum sacrilegi ac juxta Apostolum filij perditionis esse noscuntur.

Quòd fornicatio omnibus peccatis periculosior esse prohibetur.

Ex eodem cap. CCCCVI.

Ibid. 415. VI. Quòd penè omnibus peccatis gravior & deterior sit fornicatio, & veraciter dici potest laqueus mortis & puteus inferni ac vorago perditionis, eò quòd adulteri vel luxuriosi propter cordis inopiam perdunt animas suas. Nam, ut ait scriptura, pretium scorti vix unius est panis, & qui jungitur meretrici, unum corpus efficitur, & qui luxuriatur, mortuus est in corpore vivente.

Prov. 6. 1. Cor. 6. 1. Tim. 5.

De secularibus qui suas uxores derelinquunt.

Ex lib. VII. cap. CCCV.

VII. Hi verò seculares qui conjugale consortium absque culpa graviore dimittunt vel etiam dimiserunt, nullas causas discidij probabiliter proponentes, & propterea sua matrimonia dimittunt ut aut inlicita aut aliena præsumant, si antequam apud Episcopos comprovinciales discidij causas dixerint, & priusquam uxores judicio damnentur abjecerint, à communione Ecclesiæ & sancti populi cœtu, pro eo quòd conjugium & fidem maculant, excludantur.

De muliere quæ duobus fratribus nupserit, & de viro ejus.

Ex eodem, cap. CCCLXXXI.

VIII. Mulier quæ duobus fratribus nupserit, abici debet usque ad diem mortis; sed propter humanitatem in extremis suis sacramentis reconciliari oportet, ita tamen ut priùs solvatur conjugium, & maneat innupta, & vir ejus absque uxore simili pœnitentiæ sit subditus. Quòd si duo fratres cum una femina fornicati fuerint, nescientes ad alterutrum fornicationem, statim ut cognoverint adulterium, qui eam habet uxorem dimittat. Et ille quidem post actam pœnitentiam, si uxor defuncta fuerit, potest alteri sociari; illa vivente, nequaquam. Illa verò nunquam ulteriùs poterit in conjugium assumi, & jugi pœnitentia submissa, ad exitum vitæ communionis gratiam percipiat.

De muliere quæ adulteraverit virum suum, similiter & de viro qui uxorem suam adulteraverit.

Ex eodem, cap. CCCLXXXII.

IX. Mulier habens virum si adulterium perpetraverit, & occultè ad confessionem venerit, septem annis pœniteat, tres in pane & aqua; ceteros quatuor in providentia erit sacerdotis, qualiter eam viderit posse, & ita ei ciborum abstinentia imponatur. Similiter & vir habens uxorem, si adulterium perpetraverit, faciat per triennium ut non communicet. Si cujus uxor adulterium perpetraverit, & hoc à viro deprehensum fuerit & publicatum, dimittat uxorem, si voluerit, propter fornicationem. Illa verò, secundùm quod superiùs insertum est, publicè agat pœnitentiam. Vir verò ejus, illa vivente, nullatenus habebit licentiam aliam ducere uxorem. Quòd si voluerit adulteram sibi reconciliari, licentiam habeat, ita tamen ut pariter cum illa pœnitentiam agat, & exacta pœnitentia ad communionis gratiam, sicut superiùs continetur insertum, utrique accedat. Similis forma & in muliere servabitur. Si eam vir ejus adulteraverit, habet potestatem dimittendi virum propter fornicationem. Maneat tamen innupta quandiu vir ejus vixerit: quia nec ille habet potestatem aliam accipere, prima vivente; nec illa primo. Habent tamen potestatem semetipsos reconciliare.

EXPLICIT DE ADULTERIIS.

TITVLVS IV.

DE INCESTIS.

De incestis.

Ex libro v. cap. IX.

I. SI homo incestum commiserit cum Deo sacrata, aut cum matre sua, aut cum matrina sua de fonte aut confirmatione, aut cum matre & filia, aut cum duabus sororibus, aut cum matris filia, aut cum sororis filia, aut cum nepta, aut cum consobrina aut subrina, aut cum amita vel matertera, aut cum his quibus canones prohibent copulare, de istis criminibus pecuniam suam perdat, si habuerit. Et si hæc emendare noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum donet; & si fecerit, sexaginta solidos Domno Regi componat, usque dum ipse homo se correxerit. Et si pecuniam non habuerit, si liber est, mittatur in carcerem usque ad satisfactionem. Si autem servus aut libertus est, vapuletur plagis multis. Et si dominus suus eum permiserit ampliùs in talem lapsum incidere, ipse sexaginta solidos Domno Regi componat. De reliquis verò propinquis juxta constituta sanctorum patrum & juxta decreta canonum judicetur.

De incestuosis.

Ex eodem lib. cap. XCI.

II. De incestuosis, ut canonicè examinentur, & nec propter alicujus amicitiam quidam relaxentur, quidam verò constringantur.

Item de incestuosis.

Ex eodem, cap. CLXV.

III. Vt Episcopi incestuosos puriter investigare studeant omnino præcipimus. Et si pœnitere noluerint, de Ecclesia expellantur, donec ad pœnitentiam revertantur.

Vt Episcopi incestuosos emendent & corrigant.

Ex eodem, cap. CCCIV.

IV. Vt Episcopi incestuosos homines emendent, & magnam diligentiam habeant ex eis, seu & de viduis infra suam parrochiam potestatem habeant ad corrigendum.

Vt incesti & parricidæ canonicè coërceantur.

Ex libro sexto, cap. LXXI.

V. De incestuosis & parricidis, ut canonicè coërceantur, sicut de illo judicatum est qui materteræ suæ filiam stupravit, ut conjugium ultrà non repetat, & militiæ cingulum derelinquat, & aut monasterium petat, aut si foris remanere voluerit, tempora pœnitentiæ secundùm canones pleniter exsolvat.

De incestis & criminosis, ac de infirmis & pœnitentibus, atque de jejunio quatuor temporum.

Ex eodem, cap. CVI.

VI. Vt de incestis & criminosis maximam curam habeant sacerdotes, ne in suis pereant sceleribus, & animæ eorum à districto judice Christo eis requirantur. Similiter de infirmis ac pœnitentibus, ut morientes sine reconciliatione & viatico non deficiant. Et ut quatuor temporum jejunia à fidelibus diligenter custodiantur.

De eo qui se incestuoso ordine his personis quibus regulis prohibitum est conjunxerit.

Ex eodem, cap. CCCC.

VII. Si quis non eo gradu, sed incestuoso ordine cum his personis quibus à divinis regulis prohibitum est se conjunxerit, usquequo pœnitentiam sequestratione testentur, utrique communione priventur, & neque in palatio habere militiam neque in foro agendarum causarum licentiam habebunt. Nam si se quoquo modo prædicto incestu conjunxerint, Episcopi seu Presbyteri in quorum diocesi vel pago actum fuerit, Regi vel judicibus scelus perpetratum denuntient; ut cùm ipsis denuntiatum fuerit, se ab eorum communione aut cohabitatione sequestrent. Res autem eorum ad primos parentes usque ad sequestrationem perveniant, sub ea conditione, ut antequam segregentur, per nullum ingenium, neque per parentes, neque per emptionem, neque per auctoritatem regiam ad proprias perveniant facultates, nisi præfatum scelus sequestrationis separatione & pœnitentia fateantur. VI. 409.

Ex libro legum Theodosii tertio cap. XII. De incestis.

Ex eodem libro, cap. CCCCI.

VIII. Quòd incesti non sint legitimi heredes, sed infamia sint notatæ utræque personæ. VI. 410.

Vt devotam Deo virginem vel viduam nullus conjugem accipiat.

Ex eodem, cap. CCCCI.

VI. 411. IX. Vt deinceps, sicut canones ecclesiastici probibent, nullus Deo devotam virginem, nullus sub religionis habitu consistentem, sive viduitatis continentiam professam, vel sui proximam generis, aut etiam de cujus admixtione incestivæ notam possit subire infamiæ, inlicito connubio aut vi aut consensu accipiat conjugem: quia nec verum poterit esse conjugium quod à meliori proposito deducitur ad deterius, & sub falsi nominis copula incestiva pollutione & fornicationis immunditia perpetratur. Hoc verò nefas si agere amodo cujuslibet gentis homines sexus utriusque tentaverint, insistente sacerdote vel judice, etiamsi corrigere se noluerint, ab invicem omnimodis separati exilio perpetuo relegentur.

De incestis quid agendum sit.

Ex libro septimo, cap. CCLVII.

VII. 258. X. Vt incestum nullus sibi unquam societ conjugium. Quòd si contigerit, ab Episcopo loci illius separentur, & publicam septem annorum juxta canonicos gradus agant pœnitentiam. Qui autem hoc agere noluerint, anathema ab omnibus habeantur.

De his qui cum pecoribus coitu mixti sunt, aut more pecudum usque ad affinitatis lineam cum sanguineis incestum commiserunt, sive cum masculis concubuerunt.

Ex eodem, cap. CCCLVI.

XI. In boc titulo Græca verba posita sunt, id est, περὶ τῶν ἀλογευσαμένων, ἢ καὶ ἀλογευομένων. quod nos Latinè possumus dicere: *De his qui irrationabiliter versati sunt sive versantur.* In qua sententia sensus duplex est, id est, de his qui cum pecoribus commixti sunt, aut more pecudum cum consanguineis usque ad affinitatis lineam incestum commiserunt, aut cum masculis concubuerunt. Quisquis ex his unum egerit, aut capite puniatur, aut si ei vita concessa fuerit, juxta Ancyrani Concilij sententiam, quæ in capitulo decimo sexto continetur, pœnitentiam veraciter agat.

Vt incesti à sacerdotibus & Deum timentibus hominibus perquirantur & canonicè puniantur.

Ex eodem, cap. CCCLXXVII.

XII. De incestis omni studio perquirendum est sacerdotibus per homines veraces & timorem Dei ante oculos habentes. Et si reperti fuerint, statim aut per se emendare studeant, aut cum adjutorio Archidiaconi, sui Episcopi hoc ipsum extirpare satagant; ne tanto flagitio & scelere & illi polluantur & pereant, & alij in eorum vicinitate omnipotentis Dei iram incurrant.

Quòd incestum committit qui se consanguineæ suæ usque ad affinitatis lineam conjungit.

Ex eodem, cap. CCCCXXXII.

XIII. Nullus fidelium usque ad affinitatis lineam, id est, usque ad septimam progeniem, consanguineam suam ducat uxorem, vel eam quoquo modo incesti macula polluat. Si quis verò hoc scienter temerare præsumpserit, si liber est bannum nostrum, id est, sexaginta solidos fisco nostro persolvat, & insuper canonicè ut incestus luat, ac publicè juxta canonicos gradus pœniteat. Si autem servus vel ecclesiasticus fuerit, publicè flagelletur ac decalvetur, & juxta proprij Episcopi jussionem pœnitentiam publicè & canonicè gerat. Quòd si aliquis tam liber quàm servus aut ecclesiasticus vel fiscalinus Episcopo proprio vel suo sacerdoti aut Archidiacono inobediens vel contumax sive de hoc sive de alio quolibet scelere extiterit, omnes res ejus à Comite & à Misso Episcopi ei contendantur usque dum Episcopo suo obediat aut canonicè pœniteat. Quòd si nec se ita correxerit, & ad Episcopum & canonicam pœnitentiam venire distulerit, à Comite comprehendatur, & in carcere sub magna ærumna retrusus teneatur, nec rerum suarum potestatem habeat, quousque Episcopus jusserit. Quòd si Comes vel ejus ministri hæc adimplere distulerint, canonicè ab Episcopo vel à suo ministro excommunicentur, & usque dum hæc pleniter Comes adimpleat, semper communione catholicorum careat, usque dum ipso Episcopo humanius erga eum aliquid agere placuerit. Si verò, quod non optamus, ipse Comes aut de prædictis causis aut de ipsa excommunicatione inobediens aut neglegens suo Episcopo apparuerit, honore comitatus pariter & communione careat usque dum ambo in nostram præsentiam veniant, ut nos illum episcopali auctoritate atque imperiali metu ita corrigamus ut ceteri timorem habeant, nec deinceps talia committere ullatenus audeant.

Ut incesti, quandiu in scelere manent, non fidelium Christianorum, sed tantùm aut gentilium aut catechumenorum vel energumenorum locum teneant.

Ex eodem libro, cap. CCCCXXXIII.

XIV. Incesti, dum in ipso detestando atque nefando scelere manent, non inter fideles Christianos, sed inter gentiles aut catechumenos vel energumenos habeantur; id est, cum Christianis non cibum sumant, non potum, non in eodem vasculo edant aut bibant, sed soli hoc faciant; non osculentur aut salutentur ab eis. Sed si suis sacerdotibus inobedientes extiterint, & à tam nefandissimo scelere segregari atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur qui spiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos de

Matth. 18. quibus ipsa veritas ait: *Si te non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Nam cum fidelibus non debent orare, nec in Ecclesiam intrare, sed ad januam Ecclesiæ excubare, & intrantibus in eam atque exeuntibus ex ea vultu in terra prostrato veniam postulare, & ut pro se orare non dedignentur flagitare, & lacrymis profuso vultu, contrito corde, atque humiliato spiritu omnibus apparere usque ad satisfactionem Ecclesiæ & proprij Episcopi canonicam reconciliationem manere, & ad pristinum incestum nunquam redire, nec secularia negotia exercere, nec placitis aut accusationibus vel testimoniis interesse, sed crebris sacerdotum precibus manúsque Pontificis proprij impositionibus & eleemosynarum largitionibus atque ceterorum bonorum omnium exhibitionibus eos purgari sanaríque oportet.

Item de incestis.

Ex eodem libro, cap. CCCCXXXIV.

XV. Incestos nullo conjugij nomine prævalendos esse censemus.

EXPLICIT DE INCESTIS.

TITULUS V.

DE RAPTORIBUS.

De raptu viduarum.

Ex libro quinto, cap. CVI.

I. Qui viduam intra primos triginta dies viduitatis vel invitam vel volentem sibi copulaverit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos in triplo componat. Vel si invitam eam duxit, legem suam ei componat, illam verò ulteriùs non attingat.

De raptis & de earum raptoribus.

Ex eodem libro, cap. CCXXIII.

II. De raptis & de raptoribus, quamquam specialiter decrevissemus quid pati debeant qui hoc nefas deinceps facere tentaverint, quid tamen de his sacri canones præcipiant hic inserendum necessarium duximus; quatinus omnibus pateat quantum malum sit, & non solùm humana sed & divina auctoritate constricti, ab hinc hoc malum caveatur.

De puellis raptis necdum desponsatis.

Ex eodem, cap. CCXXIV.

III. De puellis raptis necdum desponsatis in Concilio Chalcedonensi, ubi DCXXX. patres adfuerunt, capitulo XXXVIII. ita habetur: *Eos qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi, cooperantes & conhibentes raptoribus, decrevit sancta synodus, si quidem Clerici sunt, decidant gradu proprio; si verò laici, anathematizentur.* Quibus verbis apertè datur intelligi qualiter hujus mali auctores damnandi sunt, quando participes & conhibentes tanto anathemate feriuntur, & quòd juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare nullatenus possint.

De desponsatis & ab aliis raptis.

Ex eodem, cap. CCXXV.

IV. De desponsatio puellis & ab aliis raptis ita in Concilio Ancyrano capitulo decimo legitur: *Desponsatas puellas, & post ab aliis raptas, placuit erui & eis reddi quibus antè fuerant desponsatæ, etiamsi eis à raptoribus vis inlata constiterit.* Proinde statutum est à sancto conventu ut raptor publica pœnitentia multetur. Raptæ verò, si sponsus eam recipere noluerit, & ipsa ejusdem criminis consentiens non fuerit, licentia nubendi alij non negetur. Quòd si & illa consensit, simili sententiæ subjaceat. Quòd si post hæc jungere præsumpserit, utrique anathematizentur.

De raptu alienarum sponsarum.

Ex eodem libro, cap. CCXXXVIII.

V. Si quis sponsam alienam rapuerit,

aut patri ejus, aut ei qui legitimus ejus defensor esse debet, cum sua lege eam reddat. Et quicquid cum ea tulerit, semotim unamquamque rem secundùm legem reddat. Et si hoc defensor ejus perpetrari consensit, & ideo raptori nihil quærere voluerit, Comes singula de unaquaque re freda nostra ab eo exactare faciat, & quanto tempore nobis placuerit in exilio maneat, & illam feminam ei habere non liceat.

IN LIBRO SEXTO DE HAC RE NON HABETUR.

Ut nullus occultas nuptias aut raptum faciat, vel quam propinquus habuit ducat uxorem, sed dotatam, & à parentibus traditam, per benedictionem sacerdotum accipiat, qui vult nubere, uxorem.

Ex libro VII. cap. CLXXVIII.

VII. 179. VI. Sancitum est ut publicæ nuptiæ ab his qui nubere cupiunt fiant; quia sæpe in nuptiis clam factis gravia peccata tam in sponsis aliorum quàm & in propinquis sive adulterinis conjugiis &, quod pejus est dicere, cum consanguineis adcrescunt vel adcumulantur. Ex his autem procreari solent cœci, claudi, gibbi, & lippi, sive alij turpibus maculis aspersi. Et hoc ne deinceps fiat, omnibus cavendum est. Sed priùs conveniendus est sacerdos in cujus parrochia nuptiæ fieri debent in Ecclesia coram populo. Et ibi inquirere unà cum populo ipse sacerdos debet si ejus propinqua sit an non, aut alterius uxor, vel sponsa, vel adultera. Et si licita & honesta omnia pariter invenerit, tunc per consilium & benedictionem sacerdotis & consultu aliorum bonorum hominum eam sponsare & legitimè dotare debet. Scribit namque de legitimo matrimonio beatus Augustinus ita: *Talis esse debet quæ uxor habenda est secundum legem, sit casta in virginitate, & dotata legitimè, & à parentibus tradita sponso, & à paranymphis accipienda, & ita secundùm legem & evangelium publicis nuptiis honestata in conjugio licitè sumenda, & omnibus diebus vitæ suæ, nisi ex consensu & causa vacandi Deo, nunquam propter hominem separanda. Et si fornicata fuerit, & vir ejus voluerit, dimittenda; sed, illa vivente, altera non ducenda, quia adulteri regnum Dei non possidebunt, & pœnitentia illi accipienda. Nolite vos, viri, habere uxores quarum priores mariti vivunt. Adulterina enim sunt ista conjugia.* Et hoc, ut diximus, omnino providendum est, ne ejus sit propinqua, quia scriptum est: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus.* Similiter scriptum est: *Cum uxore proximi tui non coibis, nec feminis ejus commixtione maculaberis.* Et in decretalibus Papæ Gregorij legitur: *Si quis Diaconam, aut monacham, aut commatrem spiritalem, aut fratris uxorem, aut neptam, aut novercam, aut nurum suam, aut consobrinam, aut de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit uxorem, anathema sit. Et responderunt omnes tertiò: Anathema sit. Item. Si quis viduam rapuerit vel furatus fuerit in uxorem, vel consentientes ei, anathema sit. Et si quis virginem, nisi desponsaverit eam, rapuerit vel furatus fuerit in uxorem, vel consentientes ei, anathema sit. Et responderunt omnes tertiò: anathema sit.* Et alibi in canonibus præceptum est ut nemo usque affinitatis lineam & propinquitatem sui sanguinis connubia ducat, neque virginibus sine benedictione sacerdotis quis nubere præsumat. Oppidò enim ista omnia cavenda sunt ne fiant. Sed postquàm ista omnia probata fuerint, & nihil impedierint, tunc si virgo fuerit, cum benedictione sacerdotis, sicut in Sacramentario continetur, & cum consilio multorum bonorum hominum publicè & non occultè ducenda est uxor; ut boni ab his filij Domino miserante procreentur, & non tales sicut superiùs dictum est.

De raptoribus viduarum vel virginum, & ut feminæ sacris altaribus non ministrent.

Ex eodem, cap. CCXLVIII.

VII. Sancitum est ut raptores viduarum vel virginum ab Ecclesiæ communione pellantur, & ut feminæ sacris altaribus non ministrent, vel aliquid ex his quæ virorum sunt officiis deputata præsumant.

De his qui rapiunt feminas, ut eas non habeant uxores, & qualiter de raptis agendum sit.

Ex eodem, cap. CCCXCV.

VIII. Placuit ut hi qui rapiunt feminas vel furantur, aut seducunt, ut eas nullatenus habeant uxores, quamvis eis postmodum conveniat ut eas dotaverint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint. Si quis autem uxorem habere voluerit, canonicè & legaliter eam accipiat, & non rapiat. Qui verò eam rapuerit vel furatus fuerit aut seduxerit, nunquam eam uxorem habeat, sed propinquis suis eam legibus reddat, & in triplo

triplo plenum bannum dominicum componat, & insuper canonicè publicam pœnitentiam gerat. Ad quod omnes vna voce clamaverunt dicentes: Ista omnes tenere firmiter volumus, & in perpetuum ab omnibus conservari optamus.

EXPLICIT DE RAPTORIBVS.

TITVLVS VI.

DE RAPACIBVS.

De his qui infra regnum per vim aliquid rapuerint.

Ex libro v. cap. CCCXLI.

I. SI quis in exercitu infra regnum sine jussione dominica per vim hostilem aliquid prædare voluerit, aut fœnum tollere, aut granum, sive pecora majora vel minora, domósque infrangere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibemus. Quòd si ab aliquo præsumptiosè factum fuerit, sexaginta solidis, si liber est, sit culpabilis, & omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si verò servus hoc fecerit, capitali crimine subjaceat, & dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit nec custodivit ut talia non perpetraret. Quòd si nos ipsos comedimus, citò deficiemus. Vnusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat.

De his qui rapinas infra regnum faciunt.

Ex libro VI. cap. XCVII.

II. Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam nostro fideli ejúsque homini aliquid vi abstulerit, in triplo cui aliquid abstulit legibus componat, & insuper bannum nostrum, id est, sexaginta solidos nobis persolvat. Postmodum verò ante nos à Comite adducatur, ut in bastonico retrusus usque dum nobis placuerit pœnas luat. Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta sanctorum canonum sanctionem. Si verò occultè, sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut ait Apostolus, nisi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui verò de rebus Ecclesiarum aliquid abstulerit, graviùs inde judicetur: quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, & sacrilegus vocatur qui ex eis aliquid aut abstulerit aut rapuerit. Infames quoque tales personæ usque ad satisfactionem Ecclesiæ, quam læserunt, sunt habendæ.

Vt socios suos nominet apud quem pars rapinæ fuerit inventa.

Ex eodem, cap. CCCLV.

III. Apud quem scelus agnoscitur & pars rapinæ fuerit inventa, statim socios suos nominare cogatur. Quòd si nominare noluerit, teneatur ad vindictam. Quòd si honestior persona est, & pro se rationem reddat, & quæ ablata vel eversa fuerant quadruplum restituat. Quòd si certè apud servum rapinæ pars reperiatur, centum quinquaginta flagella publicè extensus accipiat, & socios suos nominare non differat.

De his qui diripienda indicare reperiuntur.

Ex eodem, cap. CCCLVI.

IV. Quicunque ingenuus vel servus aliquid diripiendum indicaverit, ut cujuscunque res evertatur, aut pecora aut jumenta diripiantur, & ex hoc certis probationibus publicè convictus inveniatur, pro eo quòd indicavit, si ingenuus est, ea quæ ablata vel eversa sunt legibus in duplo restituat, & nobis bannum nostrum id est sexaginta solidos componat. Si verò servus vel colonus fuerit, centum quinquaginta flagella, ut suprà, publicè extensus bene pressa accipiat, & insuper ea quæ ablata sunt secundùm suam legem restituat.

De eo qui facultatem deprædationis dederit.

Ex eodem libro, cap. CCCLXXV.

V. Si quis scelerata factione facultatem deprædationis dederit, vel si quis factam diviserit, comburatur vivus. VI. 384

Vt hi qui res Ecclesiæ invadunt, vastant, vel diripiunt, si monente Episcopo non se correxerint, communione priventur.

Ex libro septimo, cap. CCLXVII.

VI. Si quis cujuscunque munuscula Ecclesiæ sanctis scripturarum titulis conlata nefaria calliditate abstulerit, fraudaverit, invaserit, retentaverit, atque suppresserit, & non statim à sacerdote commonitus Deo conlata reddiderit, ab Ecclesiæ catholicæ communione pellatur.

De his qui res Ecclesiæ traditas invadunt vel vastant, aut absque proprij Episcopi consensu accipiunt.

Ex eodem, cap. CCLXXV.

VII. Si quis res Ecclesiæ debitas vel proprias sacerdotis horrendæ cupiditatis instinctu occupaverit, retinuerit, aut à potestate ex compositione perceperit, si eas non restituerit, communione privetur. Quòd si agnito jure ecclesiastico, non statim Ecclesiæ vel sacerdoti reformaverit, aut ut ipsum jus agnoscere possit, in judicium electorum venire distulerit, tamdiu à communione ecclesiastica suspendatur quandiu restitutis rebus tam Ecclesiam quàm sacerdotem reddat indemnem.

De his qui oblationes defunctorum retinent.

Ex eodem.

VIII. Similis etiam his qui oblationes defunctorum Ecclesiis vel sacerdotibus legaliter dimissas quomodolibet assignare tardaverint, vel retinere præsumpserint, districtionis ecclesiasticæ juxta priores canones forma servetur. Cui etiam sententiæ subjacebit quisquis sibi quolibet ordine quod pro devotione sua Ecclesiis dedit revocare præsumpserit.

De Abbatibus, Presbyteris, vel reliquis ministris rebus ecclesiasticis non alienandis.

Ex eodem.

IX. Abbatibus, Presbyteris, ceterisque ministris de rebus ecclesiasticis vel sacro ministerio traditis nihil alienare vel obligare absque permissione & subscriptione Episcopi sui liceat. Quòd si præsumpserint, degradentur, communione concessa, & quod temerè præsumptum vel alienatum est, ordinatione Episcopi revocetur.

EXPLICIT DE RAPACIBUS.

TITVLVS VII.

DE SACRILEGIS.

Quòd prædones Ecclesiæ sacrilegi sint, sicut scripturæ testimonio comprobatur.

Ex libro VI. cap. CCCXXXXV.

VI. 394. I. Sacrilegi sunt Ecclesiæ prædones. Vnde & in Concilio Agathensi sub quarto capitulo decretum habetur ita. *Amico quippiam rapere furtum est. Ecclesiæ verò fraudari vel abstrahi subripique, sacrilegium.* Omnes enim contra leges facientes, resque Ecclesiæ diripientes, vel Ecclesias sacerdotésque contra divinas sanctiones vexantes, sacrilegi vocantur, atque indubitanter infames sacrilegi vocantur.

Quòd ea quæ Domino consecrantur, ad jus ecclesiasticum pertineant.

Ex eodem, cap. CCCXXXXVI.

Ibid. 395. II. Ea quæ Domino offeruntur vel consecrantur, ad jus pertinent sacerdotum. Et sacrilegi sunt omnes qui ea auferunt vel in aliud transferunt.

Vt si quis dignitatem præsumpserit quam non meruit à Principe vel seniore justo, sacrilegus habeatur.

Ex eodem libro, cap. CCCXXXXVII.

Ibid. 396. & seq. III. Si quis præsumpserit quam non meruit à Principe vel seniore justo dignitatem, sacrilegus habeatur. Homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falsum testimonium dixerint, seu qui ad sortilegos magósque cucurrerint, nullatenus erunt ad accusationem vel ad testimonium admittendi.

De sacrilegis, quòd fures sint, teste scriptura.

Ex eodem, cap. CCCXCV.

IV. Omnibus sciendum est quòd sacrilegi fures sint cuncti qui res Ecclesiæ diripiunt, vastant, invadunt, vexántque, aut à jure Ecclesiarum quibus traditæ fuerant injustè alienant. Vnde & beatus Augustinus in homelia quadragesima octava evangelij Iohannis ita dicit: *Ecce inter sanctos est Iudas. Ecce fur est Iudas. Et ne contemnas, fur & sacrilegus, non qualiscunque fur, sed fur loculorum, sed dominicorum; loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernuntur in foro, qualiscunque fur & peculatus, (Peculatus enim dicitur furtum de re publica. & non sic judicatur furtum rei privatæ quomodo publicæ) quanto vehementius judicandus est sacrilegus fur, non undecunque tollere, sed de Ecclesia tollere. Qui aliquid de Ecclesia aufert vel furatur, Iudæ perdito comparatur.* Nota quòd aliquid de Ecclesia tollere furtum esse beatus Augu- Ibid. 404.

stinus asseveret, & patratorem tanti furti furem sacrilegum appellet, necnon & Iudæ perdito æquiperet. Et post pauca: *Quare*, inquit, *loculos habuit cui angeli ministraverunt, nisi quia Ecclesia ipsius loculos suos habitura erat.* Ecce quibus tanti doctoris documentis instruimur quia quod in capite præcessit, in corpore ejus, quod est Ecclesia, videtur impletum. Porrò Christum & Ecclesiam unam personam esse non nescimus. Et ideo quæ Ecclesiæ sunt, Christi sunt; & quæ Ecclesiæ offeruntur, Christo offeruntur; & quæ ab Ecclesia ejus tolluntur, proculdubio Christo tolluntur. Ergo futurum erat ut Ecclesia Christi nummos haberet. Si nummos, utique & prædia & mancipia & diversarum specierum innumera ornamenta. Et quia inlicitum sit ea quæ conferuntur Ecclesiæ auferri beati Hieronymi scribentis in expositione Matthæi Evangelistæ verba testantur. *Omnes*, inquit, *qui stipe templi & ea quæ conferuntur in usus Ecclesiæ abutuntur in aliis rebus, quibus suam expleant voluntatem, similes sunt scribarum & sacerdotum redimentium mendacium & sanguinem salvatoris.*

Quòd quicquid offertur Domino sanctum sanctorum sit, & ad jus pertineat sacerdotum.

Ex eodem, cap. CCCXCVI.

VI. 405. V. Nulli liceat ignorare quòd omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, vel quicquid Deo fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, & ad jus pertineat sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis qui ea quæ Domino & Ecclesiæ competunt aufert, vastat, invadit, vel dirripit, usque ad emendationem Ecclesiæque satisfactionem sit sacrilegus, & non tantùm sacrilegus, sed etiam fur sacrilegus.

De his sacrilegis qui Ecclesiæ ejúsque sacerdotibus injurias inferunt.

Ex eodem libro, cap. CCCXCVII.

VI. 406. VI. Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit ut in Ecclesias earúmque res irruens, sacerdotibus & ministris vel ipso cultui locóque aliquid importet injuriæ vel inferat ad divini cultus injuriam, in convictos sive confessos reos capitali sententia noverit vindicandum. Nec expectetur ut Episcopus injuriæ propriæ ultionem deposcat, cui sanctitas ignoscendi soli gloriam dereliquit; sitque cunctis non solùm liberum, sed etiam laudabile, factas atroces sacerdotibus aut ministris injurias veluti publicum crimen prosequi ac de talibus reis ultionem mereri.

Quòd omnia quæ Deo offeruntur, procul dubio & consecrantur.

Ex eodem libro, cap. CCCXCVIII.

VII. Omnia quæ Domino offeruntur, proculdubio & consecrantur. Et non solùm sacrificia quæ à sacerdotibus super altare Domino consecrantur, oblationes fidelium dicuntur, sed quicquid ei à fidelibus offertur, sive in mancipiis, sive in agris; vineis, silvis, pratis, aquis aquarúmque decursibus, artificiis, libris, utensilibus, petris, ædificiis, vestimentis, pellibus, laneficiis, pecoribus, pascuis, membranis, mobilibus & immobilibus, vel quæcunque de his rebus quæ ad laudem Dei fiunt vel supplementum sanctæ Dei Ecclesiæ, ejúsque sacerdotibus atque ornatum præstare possunt, Domino Ecclesiæque suæ à quibuscunque ultro offeruntur, Domino indubitanter consecrantur, & ad jus pertinent sacerdotum. Et quia Christum & Ecclesiam unam personam esse veraciter agnoscimus, quæcunque Ecclesiæ sunt, Christi sunt; & quæ Ecclesiæ vel in supradictis vel in quibuscunque speciebus, sive pollicitationibus, sive pignoribus, sive scriptis, sive corporalibus rebus offeruntur, Christo offeruntur; & quæ ab Ecclesia ejus quocunque commento alienantur vel tolluntur, sive alienando, sive vastando, sive invadendo, sive minorando, sive dirripiendo, Christo tolluntur. Et si ab amico quippiam rapere furtum est, præcipuè Christo Domino nostro, qui est Rex Regum & dominus dominantium, aliquid auferre vel alienare subripere, vel vastare, sacrilegium est. Omnes namque Ecclesiæ prædones manifestissimè sunt sacrilegi; & nullus sacrilegus nisi per puram probatámque atque publicam pœnitentiam, & per Ecclesiæ satisfactionem, Episcoporúmque per manus impositionem, & juxta canonicas sanctiones per reconciliationem regnum Dei possidebit, & non solùm à regno Dei fit alienus, sed etiam à liminibus sanctæ Ecclesiæ, & præcipuè ab illius quam læsit, usque ad prædictam satisfactionem extorris efficitur. Talium verò scelerum patratoribus, nisi post prædictam satisfactionem, nec vivis nec mortuis communicare debemus: quia qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit; qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit, sacrile- Ibid. 407.

gium facit. Qui non solùm sacrilegi, sed etiam fures sacrilegi, & lupi, atque homicidæ, pauperúmque necatores sunt, & insuper anathematis vinculo damnati coram Deo & sanctis ejus efficiuntur.

Vt omnes agnoscant quantum malum sit Deo sacratas vel reliquas incestare.

Ex eodem libro, cap. CCCCXV.

VI. 414. VIII. Iubemus omnes scire omnibúsque populis à sacerdotibus prædicari quantum malum & quàm maximum flagitium sit cum Deo devotis feminis viduis vel virginibus, sive cum velatis, sive cum Deo devotis, maximèque eum sanctimonialibus & sacratis Deo virginibus vel viduis tam in monasteriis quàm extra monasteria commisceri. Nam hoc peccatum duplex esse non dubium est. Vt verbigratia dicamus, avius vindictæ reus sit puer ante dominum suum qui uxorem domini sui adulterio violaverit, quanto magis ille qui sponsam Christi creatoris cœli & terræ putredine suæ libidinis commaculaverit, dicente
1. Cor. 6. beato Paulo Apostolo: *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, quia neque fornicarij, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.*

Vt capitali sententia multentur qui sacrilegia, adulteria, prædationes, aut devastationes exercuerint.

Ex eodem, cap. CCCCXXII.

IX. Sub pœna capitali, sacrilegia, VI. 421. adulteria, prædationes, vastationésque in regno nostro à quibuscunque fieri prohibemus, ita ut si voluntariè quis ex his unum vel aliquid fecerit, de vita componat, & omnes res ejus tam mobiles quàm immobiles fisco nostro socientur, vel Ecclesiæ cujus res vastaverit vel alienaverit aut abstulerit tradantur. Maximum enim sacrilegium est oblationes fidelium, quæ sunt res Ecclesiarum, auferre, vastare, alienare, invadere, vel subripere. Nam, ut ait sacra scriptura, neque sacrilegi, neque adulteri, neque prædones, vel vastatores, qui sunt raptores, regnum Dei possidebunt. Et si hi qui res fratrum diripiunt, à regno Dei alieni fiunt, quid super his fieri putatis qui res Deo dicatas diripiunt vel auferunt? Nam quanto gravius quis in hoc seculo peccat, tanto graviùs in inferno torquebitur.

De plebe adversùs sacrilegos custodienda.

Ex libro septimo, cap. XV.

X. Ante tribunal Domini de reatu negligentiæ se non poterit excusare qui plebem suam contra sacrilegæ persuasionis auctores noluerit custodire.

EXPLICIT DE SACRILEGIS.

TITVLVS VIII.

DE IVRAMENTIS.

De sacramentis leviter non jurandis.

Ex libro quinto, cap. CCCXLIX.

I. VOlumus ut sacramenta citò non fiant. Sed unusquisque judex priùs causam veraciter cognoscat, ut eum veritas latere non possit, ne facilè ad sacramentum veniant.

De perjuriis cavendis.

Ex libro sexto, cap. CCLXXVII.

II. Præcipimus ut perjuria caveantur, nec admittantur testes ad juramentum antequam discutiantur. Et si aliter discuti non possint, separentur ab invicem, & singulariter inquirantur. Et non licet soli accusatori testes eligere absente suo causatore. Et omnino nullus nisi jejunus ad juramentum vel ad testimonium admittatur. Et ille qui ad testimonium adducitur si refutatur, dicat ille qui eum refutat & probet quare illum recipere nolit. Et de ipso pago, non de altero, testes eligantur; nisi fortè longiùs extra comitatum causa sit inquirenda. Et si quis convictus fuerit perjurij, perdat manum aut redimat.

EXPLICIT DE IVRAMENTIS.

TITVLVS IX.

DE EXCOMMVNICATIS.

Cum excommunicatis non licere communicare.

Ex libro v. cap. xxv.

I. CVm excommunicatis non licere communicare. Nec cum his qui per domos conveniunt, devitantes orationes Ecclesiæ, simul orandum est. Ab alia Ecclesia non suscipiatur qui in alia minimè congregatur.

De eo qui excommunicatus pro suo neglectu fuerit.

Ex eodem libro, cap. xxx.

II. Si quis excommunicatus pro suo neglectu fuerit, & tempore excommunicationis suæ ante audientiam communicare præsumpserit, ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam.

Codex canon. Eccles. Afric. c. 29.
Concil. CP. 2. collat. 7. in epistola Vigilij.
Ivo par. 3. c. 314.

De his qui cum excommunicato communicaverint.

Ex eodem libro, cap. xxxv.

III. Vt qui cum excommunicato præsumptiosè communicaverit, excommunicetur & ipse.

De his qui Episcoporum vocationem vel correptionem contempserint.

Ex libro sexto, cap. lxxxviii.

IV. Si quis secularium tam majoris ordinis quàm & inferioris peccatum egerit, & vocatus sui Episcopi auctoritate ad emendationem ac pœnitentiam venire distulerit, tamdiu sit ab Ecclesia extorris & catholicorum consortio sequestratus quousque quod commisit emendet, ac reatum suum usque ad satisfactionem canonicè diluat, atque reconciliatione proprij Episcopi divinis precibus indulgentiam consequatur, & per veniam Ecclesiæ gremio, à cujus utero deviaverat, peracta satisfactione, ab eodem immelioratus Episcopo, canonicè reddatur.

De his qui Episcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.

Ex eodem libro, cap. xcix.

V. Si quis Episcopo aliquam injuriam aut injustam dehonorationem fecerit, de vita componat, & omnia quæ habere visus fuerit Ecclesiæ cui Episcopus præesse dinoscitur integerrimè socientur, & nobis in triplo bannus noster, id est, sexaginta solidi persolvantur, aut ipse in servitio fisci nostri serviturus semper societur usque se redimere in triplo juxta vuirgildum suum potuerit. Sanctà verò Ecclesia in sacerdotibus constat. Idcirco magna pœna plectendi sunt qui Episcopis vel reliquis sacerdotibus injuriam vel contumeliam fecerint. Nam detractio sacerdotum ad Christum pertinet, cujus vice legatione in Ecclesia funguntur.

De non parvipendenda excommunicatione sacerdotum.

Ex eodem, cap. ccxlviii.

VI. Placuit ut fideles ne parvipendant excommunicationem sacerdotum illorum: quoniam si hoc fecerint, justè segregabuntur à cœtu Christianorum.

Vt quicunque synodalem excommunicationem transgressus fuerit, in alia synodo spem recuperationis non habeat.

Ex libro septimo, cap. ix.

VII. Si quis Episcopus damnatus à synodo, vel Presbyter aut Diaconus à suo Episcopo, ausi fuerint de sacro ministerio aliquid contingere, sive Episcopus juxta præcedentem consuetudinem, sive Presbyter aut Diaconus, nullo modo liceat ei nec in alia synodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis. Sed & communicantes ei omnes abici de Ecclesia, & maximè si postquam didicerint hoc factum esse, communicare tentaverint.

Quòd excommunicati à sacerdote, antequam canonice reconcilientur, non possint majores natu accusare.

Ex eodem, cap. clxxx.

VIII. Vt excommunicatus à sacerdote, quandiu in ipsa est excommunicatione, majores natu accusare non præsumat. Quòd si præsumpserit, non recipiatur; sed aut majori excommunicationi subjaceat, aut ab Ecclesia pellatur.

De modis excommunicationis tam de Clericis quàm de laicis.

Ex libro quinto, cap. lxii.

IX. Si quis Presbyter ab Episcopo suo degradatus vel excommunicatus fuerit, &

ipse per contemptum postea aliquid de suo officio sine comiatu facere præsumpserit, & postea ab Episcopo correptus & excommunicatus fuerit, qui cum ipso communicaverit scienter, sciat se esse excommunicatum similiter. Quicunque Clericus aut laicus vel femina incestum commiserit, & ab Episcopo suo correptus se emendare noluerit, & ab ipso excommunicatus fuerit, qui postea cum ipso communicaverit, similiter excommunicetur. Et ut sciatis qualis sit modus istius excommunicationis, in Ecclesiam non debet intrare, nec cum ullo Christiano cibum vel potum sumere; nec ejus munera quisquam accipere debet, vel osculum porrigere, nec in oratione se jungere, nec salutare, antequam ab Episcopo suo sit reconciliatus. Quòd si aliquis se reclamaverit quòd injustè sit excommunicatus, licentiam habeat ad metropolitanum Episcopum venire, ut ibidem secundùm canonicam institutionem dijudicetur; & interim suam excommunicationem custodiat. Quòd si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus hoc emendare minimè potuerit, Regis judicio exilio condemnetur.

Item de eadem re.

In eodem libro, cap. XXIII.

X. Hæc verò per singula capitula in statutis Nicæni Concilij legere potestis, seu in aliis sanctorum patrum synodalibus edictis, & in Antiocheno Concilio, quòd hi qui damnati sunt à synodo vel à suo Episcopo, & postea ministrare præsumunt, præcipitur ut nullus audeat eis communicare. Si quis verò eis communicat, simili sententia subjaceat sicut & damnatus.

EXPLICIT DE EXCOMMUNICATIS.

TITULUS X.

DE STABILITATE SACERDOTUM IN TITULIS PROPRIIS.

Ut Clericus in Ecclesia in qua prætitulatus est permaneat.

Ex libro quinto, cap. XXVIII.

I. Clericum permanere oportet in Ecclesia cui in initio ab Episcopo prætitulatus ac sortitus est, & ad quam confugit quasi ad potiorem. Hoc autem refutantes revocari debere ad suam Ecclesiam in qua primitus ordinatus est, & ibi tantummodo ministrare. Si quis hanc definitionem transgressus fuerit, decrevit sancta synodus à proprio gradu decidere.

Ut in titulis in quibus Presbyteri consecrantur, ante suam promotionem stabilitatem promittunt.

Ex eodem, cap. CLXXV.

II. Ut Presbyteri qui in titulis consecrantur, secundùm canones, antequam ordinentur, promissionem stabilitatis loci illius faciant. EXPLICIT.

TITULUS XI.

INCIPIUNT ALIA CAPITULA EX QUINTO, SEXTO, ET SEPTIMO LIBRO CAPITULARIS COLLECTA, SATIS ECCLESIASTICIS UTILITATIBUS CONGRUA.

De eo qui filiastrum aut filiastram ante Episcopum tenuerit.

Ex libro quinto, cap. VII.

I. Si quis filiastrum aut filiastram suam ante Episcopum ad confirmationem tenuerit, separetur ab uxore sua, & alteram non accipiat. Similiter & illa alterum non accipiat.

De eo qui filiastram suam contra voluntatem ipsius dederit ingenuo vel servo.

Ex eodem libro, cap. XIX.

II. Si quis homo filiastram suam contra voluntatem ipsius & matris & parentum dederit viro ingenuo aut ecclesiastico vel servo, & illa noluerit habere illum, & reliquerit eum, potestatem habeant parentes illius dare illi alium maritum.

De Presbytero suspicioso.

Ex eodem, cap. XXXVI.

III. Sacerdos si suspiciosus aut incredibilis suo Episcopo aut reliquis suis consacerdotibus sive bonis & iustis de suo populo vel de sua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut in prædicta suspicione remaneat, cum tribus aut quinque vel septem bonis ac vicinis consacerdotibus, exemplo Leonis Papæ, qui duodecim Episcopos in sua purgatione habuit, vel eo ampliùs, si suo Episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi inesse perspexerit, & cum aliis bonis & iustis hominibus se sacramento coram populo super quatuor evangelia purgatum Ecclesiæ reddat. Si quis autem scire desiderat quales testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, & quid de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus reperire poterit.

Vt Presbyteri chrisma diligenter custodiant.

Ex eodem libro, cap. CXLV.

IV. Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ vel maleficij donare præsumant. Quòd si fecerint, honore priventur.

Item in eodem, cap. CIV.

V. Vt Presbyter qui sanctum chrisma donaverit ad judicium subvertendum, postquam de gradu suo depositus fuerit, manum amittat.

Vt manum ebrietatis omnino vetetur.

Ex eodem, cap. CLXII.

VI. Magnum malum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus. Qui autem hoc vitare noluerit, excommunicandum eum esse decrevimus usque ad emendationem congruam.

De Ecclesia ædificanda.

Ex eodem libro, cap. CCCLXXXII.

VII. Nemo Ecclesiam ædificet antequam civitatis Episcopus veniat & ibidem crucem figat publicè. Et antè præfiniat qui ædificare vult quod ad luminaria & ad custodiam & stipendia custodum sufficiat. Et facta donatione, sic domum ædificet.

De non judicando quemquam absque legitimo accusatore.

Ex eodem, cap. CCCXCVIII.

Ambros. in c. 5. ep. 1. ad Corinth. VIII. Iudicis non est quemlibet judicare vel condemnare absque legitimo accusatore. Quoniam & Dominus Iudam furem esse sciebat. Sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus.

Quòd Laicis non sit de religione præsumendum.

Ex eodem libro, cap. CCCCIII.

IX. Laicis, quamvis religiosis, nulli tamen de ecclesiasticis facultatibus vel de Deo dicatis hominibus aliquid disponendum adtribuatur facultas.

Si quis Episcopus, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum processerit, deponatur.

Ex libro sexto, cap. LXI.

X. Si quis Episcopus, Presbyter, Diaconus, vel Subdiaconus ad bellum processerit & arma bellica indutus fuerit ad bellicandum, ab omni officio deponatur, in tantum ut nec laicam communionem habeat.

De his qui volunt aquam consecratam in sabbato sancto accipere.

Ex eodem libro, cap. LXXVII.

XI. Quòd in sabbato sancto Pascbæ, vel in sabbatho Pentecostes, si qui velint aquam consecratam ad aspersionem in domos suas accipere, ante chrismatis accipiant infusionem.

De confirmatione Episcoporum à plebe sollicitè quærenda.

Ex eodem, cap. LXXXIII.

XII. Vt omnes maximam curam habeant ne sine confirmatione Episcopi quis vitam finiat, animáque periclitetur.

De viro & muliere in matrimonio copulatis, & postea dicente ea non posse eum nubere cum ea.

Ex eodem, cap. XCI.

XIII. Si vir & mulier conjunxerint se in matrimonio, & postea dixerit mulier de viro non posse nubere cum ea, si potuerit probare quòd verum sit, accipiat alium, eò quòd juxta Apostolum non potuit illi reddere vir suus debitum.

De raptoribus & raptis virginibus vel viduis.

Ex eodem, cap. XCVI.

XIV. Si quis alterius sponsam virginem aut viduam necdum desponsatam rapuerit vel furatus fuerit, placuit ut sive eam postea sponsaverit, sive dotaverit, sive non, sive cum parentum ejus voluntate quocunque commento ipsam accipere vel tenere potuerit, nunquam illam uxorem habeat; sed raptori aut furi auferatur, & proximis suis alio viro tempore congruo, si ipsa hoc malum non consenserit, nuptura legibúsque acceptura reddatur. Raptor verò sive fur, omnésque ei consentientes, publica pœnitentia juxta canonicam auctoritatem multentur, &

proximis illius quicquid injustè in tam nefando scelere egerunt in triplo componant, & unamquamque rem semotim legibus in triplo restituant. Ipsa autem quæ rapitur, si aut primò aut postmodum tam nefario sceleri libens consenserit, nunquam postea nubat; sed publica pœnitentia multetur, & sub tali custodia ponatur ut ei nullatenus luxuriari cum quoquam liceat. Taliter enim memorata flagitia puniantur ut omnes cognoscant quoniam nec seculi leges tam nefandis conjunctionibus consentiant, nec sacri canones consilium ullum præbeant.

De his qui in domo sua oratorium fecerint.

Ex eodem libro, cap. CII.

XV. Qui in domo sua oratorium habuerit, orare ibidem potest. Missas tamen in eo celebrare non audeat nec agere cuiquam permittat sine permissu & dedicatione Episcopi loci illius. Quòd si fecerit, domus illius fisci viribus addicatur. Comes verò qui hoc cognovit, & non prohibuit, publica pœnitentia multetur, vel honore privetur.

De expositis infantibus ac collectione eorum.

Ex eodem libro, cap. CXLIV.

XVI. Si expositus ante Ecclesiam cujuscunque fuerit miseratione collectus, contestationis ponat epistolam. Et si is qui collectus est intra decem dies quæsitus agnitúsque non fuerit, securus habeat qui collegit. Sanè qui post prædictum tempus ejus calumniator extiterit, ut homicida, ecclesiastica districtione damnabitur, sicut patrum sanxit auctoritas.

De quorum baptismate absque dissimulatione dubitatur, ut rebaptizentur præceptum est.

Ex eodem, cap. CLXXXIV.

XVII. De quibus dubium est utrum sint baptizati an non, omnimodis absque ullo scrupulo baptizentur, his tamen verbis præmissis. *Non te rebaptizato. Sed si nondum baptizatus es, baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.*

Quot sint dies purificationis mulieris.

Ex eodem, cap. CCVII.

XVIII. Cùm enixa fuerit mulier, post quot dies debeat Ecclesiam intrare, testamenti veteris præceptione didicimus, ut pro masculo diebus XXXIII. pro femina LXVI. debeat abstinere. *Quod tamen,* ait sanctus Gregorius, *sciendum est quia in mysterio accipitur. Nam si hora eadem qua genuerit, actura gratias, intret Ecclesiam, nullo peccati pondere gravatur. Voluptas etenim carnis, non dolor, in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, in prolis verò prolatione gemitus. Vnde & ipsi primo matrimonio dicitur:* In doloribus paries. *Si itaque ipsam mulierem prohibemus Ecclesiam intrare, ipsam ei pœnam suam culpam deputamus.* Gen. 3.

De conservanda fide inter virum & uxorem.

Ex eodem, cap. CCCCXXIV.

XIX. Scire omnes volumus, sicut & sæpius à Dominis Episcopis & à reliquis Dei servis admoniti sumus, quòd viri uxoribus suis, & uxores similiter viris suis, veraciter fidem & dilectionem servare debent, & non in aliquo ab his declinare, & quòd non liceat conjugatis neque pellicem neque concubinam habere. VI. 433.

De sacerdotibus qui ministerium suum adimplere non valent.

Ex libro VII. cap. CXXXVII.

XX. Sacerdotes qui rite non sapiunt adimplere ministerium suum, nec discere juxta præceptum suorum Episcoporum pro viribus satagunt, vel contemptores canonum existunt, ab officio proprio sunt removendi quousque hoc pleniter emendatum habeant.

Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum sine consensu Episcopi sui distringat.

Ex eodem, cap. CXXXIX.

XXI. Vt nullus judex neque Presbyterum neque Diaconum aut Clericum aut juniorem Ecclesiæ sine conscientia Pontificis per se distringat aut condemnare præsumat. Quòd si fecerit, ab Ecclesia cui injuriam fecit quam inrogare dinoscitur tamdiu sit sequestratus donec reatum suum cognoscat & emendet.

Vt Presbyteri in Ecclesiis inconsulto Episcopo nec constituantur, vel de Ecclesiis expellantur.

Ex eodem, cap CLXVI.

XXII. Sancitum est ut sine auctoritate vel consensu Episcoporum Presbyteri in quibuslibet Ecclesiis nec constituantur nec expellantur. Et si quis deinceps hoc facere tentaverit, synodali sententia districtè feriatur.

Vt inlicitus accessus feminarum ad altare non fiat, nec ullæ feminæ vasa sacra aut corpus & sanguinem Domini contrectare præsumant.

Ex eodem libro, cap. CXC.

XXIII. Statutum est ut inlicitus feminarum accessus ad altare non fiat; quia contra omnem auctoritatem divinam & canonicam

canonicam institutionem est feminas sanctis altaribus se ultro ingerere ac sacrata vasa impudenter contingere sive indumenta sacerdotalia populis ministrare, aut corpus & sanguinem Domini contingere populisque porrigere. quod omni ratione caret. & ne ulteriùs fiat omnimodis prohibitum est. Et quæcunque feminæ deinceps hoc facere præsumpserint, judicio canonico usque ad satisfactionem subjdantur. Quòd autem * mediocres ingredi ad altare non debeant in Concilio Chalcedonensi & in decretis Gelasij Papæ copiosissimè invenitur.

* mulieres

De violatoribus sepulchrorum.

Ex eodem, cap. CXCII.

XXIV. Qui sepulchra violaverint puniantur, tam ingenui quàm servi. Si major persona in hoc scelere fuerit deprehensa, amissâ medietate bonorum suorum, perpetua notetur infamia. Si Clericus, depositus omni honore clericali, perenni exilio deputetur. Si judex hoc persequi aut implere distulerit, facultatibus & honore privetur.

De Clericis, si ebrietatem non vitaverint, aut excommunicentur aut verberentur.

Ex eodem, cap. CCLXX.

XXV. Ante omnis Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Nec quis potest liberum corporis sui ac mentis habere judicium qui est captus vino, à sensu probatur esse alienus, & proclivius ad judicium mens labefactam ducitur, ac plerunque solet peccatum aut crimen, dum nescit, incurrere. Ignorantia verò talis non potest effugere pœnam, quam ex voluntaria amentia manasse constiterit. Itaque quemcunque ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut quadraginta dierum spatio à communione statuimus submovendum, aut corporali subdendum esse supplicio.

Ut testes, priusquam de causa interrogentur, sacramento constringantur.

Ex eodem, cap. CCLXXXIII.

XXVI. Testes, priusquam de causa interrogentur, sacramento debere constringi ut jurent se nihil nisi rei veritatem esse dicturos. Hoc etiam jubemus, ut honestioribus magis quàm vilioribus testibus fides potiùs admittatur. Unius autem testimonium, quamlibet splendida & idonea videatur esse persona, nullatenus audiendum.

Ut mancipia quæ Judæi emerint aut circumciderint, ab eorum potestate auferantur.

Ex eodem, cap. CCLXXXVI.

XXVII. Si quis Judæorum Christianum servum vel cujuslibet alterius sectæ emerit vel circumciderit, à Judæi ipsius potestate sublatus in libertate permaneat.

De vagis & levibus sacerdotibus ac Clericis.

Ex eodem, cap. CCXCVI.

XXVIII. Hoc etiam placuit, ut vagus atque instabilis Clericus, sive etiam in diaconali ministerio vel presbyterali officio constitutus, si Episcopi à quo ordinatus est præceptis non obedierit ut in delegata sibi Ecclesia officium dependat assiduum, quousque in vitio permanserit, & communione & honore privetur.

De castitate eorum qui conjugio sunt copulandi.

Ex eodem libro, cap. CCCLXXXIX.

XXIX. Sciendum est omnibus & firmiter retinendum quòd hi qui uxores ducere voluerint, sicut eas castas & incorruptas cupiunt invenire, sic ad eas casti & incorrupti debent accedere, easque cum benedictione sacerdotis, sicut in Sacramentario continetur, accipere. Sed priùs eas dotali titulo debent conligare.

De his qui à Chorepiscopo confirmati sunt.

Ex eodem libro, cap. CCCCII.

XXX. Si quis non ab Episcopo, sed à Chorepiscopo, qui non est Episcopus, sed vicarius Episcopi, priusquam prohibiti essent, fuerit confirmatus, reiterari aliis benedictionibus debet. Nam Chorepiscopi ante apostolicam atque synodalem prohibitionem non ex numero Apostolorum, sed ex septuaginta discipulorum, ut sacri canones testantur, ordine erant, quos nunquam Spiritum paraclitum tradidisse novimus. Sed quia olim, ut dictum est, jam dicti Chorepiscopi prohibiti sunt, ideo modò nihil sunt, nec Spiritum paraclitum ullo unquam tempore tradere potuerunt, nec modò possunt.

Item de Chorepiscopis.

Ex eodem libro, cap. CCCCXXIII.

XXXI. Placuit ut, sicut Leonis Papæ & omnium Episcoporum nostrorum atque reliquorum fidelium generali & synodali consultu decrevimus, nullus Chorepiscopus per manus impositionem Spiritum sanctum tradere, aut sacerdotes vel Levitas aut Subdiaconos sacrare, vel virgines velare, aut sanctum chrisma conficere, vel Ecclesias vel altaria sacrare, aut be-

revolvi. Et quoniam auctoritas sacra canonum nulli sacerdotum cano- V. 34.
nes ignorare permittit, ne quemquam in reliquo nobis commissorum VII. 49.
hujus ordinis expertem noverimus canonum, decrevimus pariterque 113.
injunximus excepta per nostri laboris studium hæc modica succinctá-
que capitula unumquemque habere in posterum.

Cap. I.

VII. 264. VT in synodo priùs generales causæ,
quæ ad normam totius Ecclesiæ pertinent, finiantur, postea speciales ventilentur.

I. 15. 75. II. De die dominica, ut à vespera us-
319. que ad vesperam celebretur; & ut servilia
V. 153. opera, & verba turpia, atque mercata,
VI. 189. causarum audientiæ, conventúsque pu-
205. 318. blici, absque ecclesiasticis prohibeantur.
VII. 276.

I. 16. 21. III. De ignotis angelorum aliorúm-
62. que sanctorum nominibus, ut non reciten-
V. 69. tur. Et de maleficis, incantatoribus, divi-
VI. 66. 215. nis, sortilegis, somniariis, tempestuariis,
Addit. II. & brevibus pro frigoribus, & de mulieri-
c. 21. bus veneficis & quæ diversa fingunt portenta, ut prohibeantur & publicæ pœnitentiæ multentur.

I. 2. 82. IV. Vt Clerici per tempora constituta
236. ad ordinationem gradatim veniant, & non
V. 40. confusè; & ut fides & vita eorum, liber-
VI. 217. tas & tempora inquirantur.

I. 5. V. De usuris omnibus fidelibus prohi-
III. 90. bendis, Clericis ac laicis. Et de mensuris
V. 38. & ponderibus, ut justæ & æquales ha-
VI. 378. beantur.
VII. 53.

I. 22. VI. Vt nec Clerici nec monachi ad secularia negotia transeant.

I. 28. 38. VII. Vt si Clerici aut monachi inter
V. 70. se habent negotia, apud Episcopum finiantur, & non apud seculares. Sin aliàs, excommunicentur.

VII. 210. VIII. Vt nullus laicorum quemquam Clericorum absque permissu Episcopi compellat ad causas ire ad publicum. Et qui fecerit, donec corrigat, ab Ecclesiæ societate pellatur.

I. 32. 76. IX. Vt fides prædicetur omnibus fideli-
V. 72. 316. bus à Presbyteris, incarnatio, passio, re-
& seq. surrectio, & ascensio, Spiritus sancti datio, peccatorúmque remissio, quæ fit in eodem Spiritu & in aqua baptismatis in gremio sanctæ matris Ecclesiæ. Et vitia, maximè quæ criminalia, vetentur, virtutésque doceantur.

I. 47. X. De jejuniis quatuor temporum. &
V. 151. aliis pro diversis necessitatibus constitutis,
VI. 106. ut non solvantur, nisi certis infirmitatibus.

I. 48. XI. De his qui irrationabiliter pec-

cant, aut cum consanguineis, ut acriùs ju- V. 82.
dicentur, quatenus hujusmodi vitia absci- VII. 356.
dantur.

XII. De perjuriis, sacrilegiis, & ebrie- I. 61.
tatibus prohibendis. Et ut testes jejuni ju- III. 10.
rent, ac priùs de perjurio moneantur. Vt V. 196.
nullus infra annos quatuordecim testis sus- VII. 101.
cipiatur. Et quòd semel perjurati ad testimonium non recipiantur.

XIII. De honore & adjutorio paren- I. 65.
tibus exhibendo.

XIV. Vt incesta omnia, juxta modum I. 111.
culpæ, absque exceptione personæ à Pres- V. 165.
byteris judicentur. Et ut tempore oppor- 304.
tuno publica crimina ad notitiam Episco- VI. 106.
pi deducantur; maximéque in die magno 409.
cœnæ reconciliandi, vel adhuc suspen- VII. 132.
dendi, per proprium Presbyterum, vel per 377. 435.
legatum ipsius, eundémque Presbyterum, cui causa ipsius criminis bene habeatur cognita, ad præsentiam Episcopi deferantur; ne anima fratris, negligentia vel otio sacerdotis, absque reconciliatione permanens ejus periculo pereat.

XV. Vt vaniloquia omnísque tumul- I. 67.
tus in Ecclesia caveantur. Et ante Missam VI. 377.
completam non exeant, & verbum Dei intentè audiant.

XVI. De oratione dominica & sym- V. 161 170.
bolo, ut memoriter omnes teneant; & 260.
Gloria Patri, ac *Sanctus*, atque credulitas, VI. 165.
& *Kyrie eleison* à cunctis reverenter cana- 290.
tur. Psalmi similiter distinctè à Clericis. I. 66.
Et ut secreta Presbyteri non inchoent an- V. 86.
tequam *Sanctus* finiatur, sed cum populo VI. 205.
Sanctus cantent. 173. 376.

XVII. Vt scholas Presbyteri pro posse I. 68.
habeant & libros emendatos.

XVIII. Vt hospitalitatem ante omnia I. 70.
diligant; & ut viduarum, peregrinorum, V. 182.
orphanorum, atque infirmorum curam & VI. 106.
sollicitudinem habeant. Addit. III. c. 78. 98.

XIX. Vt conversationem feminarum VII. 376.
earúmque accessum & administrationem detestentur. Sin aliàs, velut contemptores canonum ab ordine deponantur. Et quibus ministrare necessaria decernunt, longè eis domos prævideant, in quibus non per se, sed per ministros, subsidia porrigant.

I. 88. V. 216. VII. 161. XX. De vasis & vestimentis ecclesiasticis pro pignoribus absque licentia Episcopi non dandis, & datis non recipiendis.

I. 34. V. 73. VI, 106. XXI. Vt in infirmitate positi absque dilatione reconcilientur, & viaticum viventes accipiant, & benedictione sacrati olei non careant.

VII. 394. III. 55. V. 104. 145. XXII. Vt pro chrismate annis singulis de omni ministerio duo Presbyteri veniant, ut si unus infirmatur, alter sufficiat. Et ut pariter sacra officia ejusdem diei persolvant. Et ut chrisma pro subvertendis judiciis nemini detur, & sub sigillo custodiant.

I. 96. V. 222. Addit. II. c. 13. Addit. III. c. 85. XXIII. Vt nulla femina veletur sine licentia Episcopis. Et ut ante triginta dies non veletur, & hoc cum consilio parentum ac vicinorum.

I. 17. VII. 190. 262. 376. Addit. II. c. 18. XXIV. De mulieribus ac laicis, ut ad altaria non accedant, & ut sacramenta & panes sanctorum, exceptis quæ offerunt, non tangant.

I. 136. V. 40. VI. 217. 233. XXV. Ne leviter aut passim quisquam excommunicetur. Et nullus cogat bibere vel inebriare.

I. 151. V. 53. XXVI. Vt nullus pœnitentem cogat manducare vel bibere, nisi redemptio permissa sit, ita tamen ut priùs pro eo donet coram ipso redemptionem.

II. 46. V. 96. XXVII. Vt patres & patrini filios vel filiolos erudiant & enutriant; isti, quia sunt patres; & isti, quia fidejussores.

V. 159. Addit. II. c. 9. XXVIII. Ne Presbyter solus Missam canat. Non enim potest dicere *Dominus vobiscum*, *Sursum corda*, & cetera.

I. 147. V. 49. XXIX. Vt nullus Presbyter alterius parœcianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, absque licentia sui Presbyteri ad Missam recipiat vel sollicitare præsumat.

VII. 16. XXX. Vt suis terminis contentus unusquisque existat, nec ex alienis quicquam expetat.

V. 172. VI. 181. 183. 188. XXXI. Vt nullus pretium pro baptismo accipiat. Et ut certis temporibus Paschæ & Pentecoste baptismata fiant, & hoc in vicis, excepta causâ infirmitatis.

II. 36. 47. V. 97. XXXII. Vt Ecclesiæ antiquitus constitutæ nec decimis nec ulla possessione priventur, nisi summa exposcat utilitas.

I. 145. V. 47. 267. VII. 260. 391. 424. XXXIII. De Ecclesiis vel altaribus ambiguis, similiter de infantibus; ut consecrentur & baptizentur: quia quod non constat factum, nulla ratione videtur iteratum.

VI. 208. VII. 396. Addit. II. c. 12. XXXIV. Vt in domibus ab Episcopo non consecratis nemo Missam quacunque necessitate celebret. Ex vasis & ve-

stimentis similiter nemo Missam cantet.

XXXV. Vt decimæ & fideliter à populis dentur, & canonicè à Presbyteris dispensentur, & annis singulis rationem suæ dispensationis Episcopo vel suis ministris reddant; ne fortè damna fraudium subigant, aut necatores pauperum, subtrahendo utilia, quod absit, existant. I. 143. V. 45. 154. 173. 194. 374. & seq. VI. 407.

XXXVI. De in quinta vel sexta generatione copuletur conjugio, & usque ad septimam generationem progenies observetur. VI. 209.

XXXVII. Quòd non liceat mulieri velum aut sponte aut coactè semel susceptum quacunque ratione rejicere, licèt in domibus propriis vestes mutarint. V. 180. Addit. II. c. 17.

XXXVIII. Vt nullus filium vel filiam à fonte suscipiat, nec eam ducat cujus filium tenuit. Quòd si inventi sunt, separentur. V. 167.

XXXIX. Vt doceantur plebes nulla contra Episcopos graviter vel leviter agere, nec ipsis detrahere, sed humiliter ac reverenter in cunctis obedire, & quòd eorum injuria referatur ad Deum, cujus summa legatione funguntur. Et ut Reges vel Principes, pro quibus orare quibúsque propter Deum subdi præcipimur, nullus maledicere vel detrahere præsumat. V. 315. 322. VI. 99. 402. VII. 312. Addit. IV. c. 8.

XL. De manso integro unicuique Ecclesiæ absque censu vel temporali servitio dando. Et quòd omnes dotes Ecclesiarum ad jura pertinent Episcopi. I. 85. V. 214. VII. 192. 468. Addit. IV. c. 56.

XLI. Quicunque viduum infra triginta dies viduitatis inviram vel volentem acceperit, ultrà eam non attingat, & adulterij pœnas luet. IV. 27. V. 106. 233.

XLII. Vt incestuosi, & qui decimas non dant, non constringantur per guadios vel sacramenta, sed ecclesiastciè corrigantur. II. 39. V. 274.

XLIII. Vt Presbyteri per mercata non discurrant, nec indiscretè domos circumeant, & comessationibus & ebrietatibus non inserviant, ne famam malæ opinionis incurrant. V. 225.

XLIV. Vt res quas in sacris ordinibus adquisierint propriis Ecclesiis derelinquant; hereditarias verò juxta arbitrium propriæ voluntatis distribuant. I. 150. V. 327.

XLV. Vt Presbyteri aquam benedictam cum suis populis in circuitu Ecclesiarum deferant, & ut scrutinia in locis & temporibus constitutis non negligant. V. 372.

XLVI. De ædificationibus Ecclesiarum, ut nullus antea fundamentum jaciat donec Episcopus veniat & in medio cru- V. 382. Addit. III. c. 72.

cem figat; & sic accepta dote, construendi licentiam tribuat.

I. 131. V. 266. Addit. III. c. 83. XLVII. Vt Episcopus, Presbyter, de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis Clericus.

VI. 200. VII. 245. XLVIII. Si Presbyter aut Diaconus deserit Ecclesiam suam, deponatur, nisi petitione populi, licentiáque Episcopi, & utilitate majori.

VI. 73. 75. Addit. II. c. 10. XLIX. Vt Presbyter non ampliùs quàm unam Ecclesiam habeat, sicut & vir unam uxorem.

VI. 61. L. Vt Presbyteri & Diaconi, si in bella cum annis processerint, ita deponantur ut nec laicam communionem habeant.

Add. IV. c. 54. LI. Si quis à synodo vel à proprio fuerit excommunicatus Episcopo, & ex ministerio sacro quicquam contigerit, nullatenus spem restitutionis inveniat.

VI. 77. LII. Vt qui aquam consecratam vult accipere in sabbato sancto vel Pentecoste, ante infusionem chrismatis sumat. Nam illa chrismatis mixtio ad regenerandos pertinet.

II. 40. VI. 370. 393. VII 472. LIII. Vt populus prædicetur ut oblationes Deo offerant; & ut tertia Dominica vel quarta communicent, abstinentes se à luxuria proprijsque uxoribus & reliquis illicitis; nisi fortè criminalibus culpis sint impliciti.

VI. 169. 171. LIV. Vt signa pulsentur horis canonicis. Et ut nullus se per ambitionem alteri præferat; sed omnes agnoscant tempus suæ ordinationis.

VI. 375. 393. LV. Vt nemo à sacro fonte aliquem suscipiat nisi orationem dominicam & symbolum juxta linguam suam & intellectum teneat. Et omnes intelligant pactum quod cum Deo fecerunt.

VI. 178. LVI. Vt Presbyteri chrisma, oleum, & eucharistiam semper habeant, ut parati inveniantur.

VI. 29. 295. LVII. Vt omnes primitiæ frugum benedictionis gratia ad Ecclesiam deferantur.

VI. 197. & seq. LVIII. Vt exequiæ mortuorum cum luctu secreto & cordis gemitu fiant. Et psalmos ignorantes, *Kyrie eleison* ibi canant; & ut triginta diebus amici & parentes pro eis agant.

VI. 206 LIX. Vt Presbyteri de occultis jussione Episcopi pœnitentes reconcilient; & sicut suprà præmisimus, infirmantes absolvant & communicent.

VI. 207. LX. Mulier post partum statim ut voluerit, nisi fortè sit adultera, intret Ecclesiam, ac Deo referat gratias.

LXI. De festivitatibus anni quæ feriari debeant, id est, natali Domini, sancti Stephani, sancti Iohannis, & Innocentium, octavas Domini, epiphania, purificatione sanctæ Mariæ & assumptione; ascensione Domini, & Pentecoste, Missa sancti Iohannis Baptistæ, Apostolorum Petri & Pauli, sancti Michaelis, atque omnium sanctorum, sancti Martini, & sancti Andreæ, & eorum quorum corpora ac debitæ venerationes in locis singulis peraguntur. I. 158. II. 35. VI. 289.

LXII. Vt diebus festis jejuniorum à conjugibus se abstineant; & quia non est concessa uxor causa libidinis, sed filiorum, & omnia prohibeantur illicita, parcatúrque à licitis. VI. 187. 230. Addit. II. c. 23.

LXIII. Vt privilegia Ecclesiis concessa maneant incorrupta; & qui corruperit, pœnas luat sacrilegij. VI. 303. 332. 394. 404. 407.

LXIV. Laicis, quamvis religiosis, de Ecclesiæ negotiis disponendis nulla tribuatur facultas, quia ad ipsorum damnationem pertinet. V. 403. VI. 393. VII. 299.

LXV. Omnia quæ Deo offeruntur, consecrata habentur, in vineis, terris, silvis, utensilibus, vestimentis, pecoribus, & reliquis possessionibus; ut quæ Ecclesiæ sunt, sine dubio Christi, qui sponsus ejus est, sint. VI. 404. 405. 407. Addit. IV. c. 57.

LXVI. Quòd conjunctio spiritalis conmatris maximè sit peccatum, & ideo separandum, & capite vel exilio damnandum. VI. 422.

LXVII. Quòd debeant viri uxores suas diligere, eisque ut vasi inferiori custodiam & omnia necessaria providere. VI. 230. Addit. II. c. 23.

LXVIII. Quòd omnis ordo Clericorum Episcopo suo subjectus maneat; & ad ejus judicia concurrat, nihilque sine eo præsumat. Quòd qui fecerit, degradetur. V. 23. 59. VII. 4. 78. 355. 363. 375.

LXIX. Vt excommunicatis nemo communicet, nec perturbatoribus Ecclesiarum se misceat. V. 25. 26. 62. VII. 10. 474.

LXX. Vt criminosus locum accusandi non habeat; & qui unum crimen non approbat, ad aliud non admittatur. VI. 364. VII. 85. 100.

LXXI. Vt nullus accusationem suscipiat priusquam rebus suis restituatur. VI. 383. VII. 316. Addit. IV. c. 3.

LXXII. Nemo accipiat Ecclesiam sine datione & consensu proprij Episcopi. V. 147. VII. 166.

LXXIII. Vt discendi gratia ad civitatem vel ad loca constituta Presbyteri veniant quadragesimali tempore. V. 2. VII. 230. 231.

LXXIV. Vt de incestis, infirmis, VI. 206. 433.

VII. 332. 336. Addit. II. c. 21. pœnitentibus, & mortuis omnem sollicitudinem & curam babeant Presbyteri, & concubinas omnino prohibeant.

Addit. II. c. 6. Gratian. dis. 5. de consecr. c. 6. *Vt jejuni.* LXXV. Vt jejuni ad confirmationem veniant perfectæ ætatis; & moneantur confessiones dare priùs, ut mundi donum sancti Spiritus valeant accipere.

VII 229. 230. 147. 248. 465. LXXVI. Vt omni anno parrochias Episcopi girent; & ut Presbyteri rationem sui ministerij ac creditorum omnium ipsi reddant.

Capitula Karoli Calvi tit. VII. c. 2. LXXVII. De venditionibus sepulcrorum, & de his qui pro sepulturis munera exigunt, ut severiter puniantur & distringantur.

VII. 225. Addit. IV. c. 71. LXXVIII. Ne Presbyter benedictionem publicè fundere super populum præsumat.

VII. 248. LXXIX. Qui Ecclesiam tricennarij jure possederit, nulli deinceps subtrahere liceat.

VII. 251. LXXX. Quòd eandem pœnam passurus sit accusator, si convincere non potest, quam reus, si victus fuerit.

VII. 261. LXXXI. Qui res Ecclesiæ invadunt, vastant, vel diripiunt, si monente Episcopo non se correxerint, excommunicentur.

VI. 371. VII. 279. LXXXII. Vt laici infra cancellos non stent, & ut oblatio populi fotis septa recipiatur.

VII. 280. LXXXIII. Qui sabbato Paschæ usque ad noctis initium non jejunant excommunicentur, & à paschali communione secernantur.

VII. 357. Addit. IV. c. 24. LXXXIV. Quòd in omni causa capitali seu status, non per advocatum, sed per personam, sit agendum.

VII. 378. LXXXV. Vt Presbyteri ab omnibus vitiis se caveant, & subjectis ducatum cœlestis vitæ præbeant.

LXXXVI. Vt Presbyteri domos religiosas babeant & nitida vestimenta.

V. 238. VII. 179. LXXXVII. Vt regulariter pœnitentias dent, & in judicando æquitatem habeant, & munera inde non exigant.

VII. 382. LXXXVIII. Mulier quæ dormiens filium suum opprimit, sex annis pœniteat. Vir ejus si in domo fuerit, quatuor. Si in uno lectulo, simili modo, duos in pane & aqua, reliquos ad arbitrium sacerdotis, juxta qualitatem personæ & fletum pœnitentis.

VII. 463. LXXXIX. Vt sponsus & sponsa cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicantur, & legibus sponsetur ac dotetur, & à paranymphis custodiatur, & publicè solemniterque accipiatur. Biduo ac triduo abstineant, & doceatur eis ut castitatem inter se custodiant, certísque temporibus nubant, ut filios non spurios, sed hereditarios Deo & seculo generent.

XC. De his qui Missas canunt & non communicant, quomodo possunt dicere, *Sacramenta quæ sumpsimus.* & cetera. I. 6. VI. 120.

XCI. Vt bis in anno Concilia celebrentur, & nemo plus in uno quoque quàm quindecim diebus remoretur. I. 13 127.

XCII. De interdictis, quòd qui interdicta canonica servare contempserit, gradus sui periculo subjacebit. Item si quis sacerdotum vel Clericorum contra interdicta canonum fecerit, á suo est officio submovendus. VII. 40. 212.

XCIII. De Pascha annotina, ut rememoretur.

XCIV. De letania Romana VII. Kalendas Maij, ut rememoretur. VI. 74.

XCV. De diebus rogationum, ut reverenter ac studiosè absque turpibus jocis & verbis celebrentur, ut nullus in eis prandia, comessationes, diversásque potiones per diversa loca facere præsumat. V. 150. Addit. III. c. 122.

XCVI. Delectionibus vigiliæ Paschæ & Pentecoste. Concil. Aquisgran. II. tit. 2. c. 9.

XCVII. De octo diebus Paschæ, qualiter feriari debeant, & de Pentecoste. II. 35.

XCVIII. De dilatione temporum erga eos qui ad sacros ordines provehuntur. Qui se divinæ militiæ mancipari desiderat, sive inter Lectores, sive inter Exorcistas quinquennio teneatur. Exinde Acolytus vel Subdiacoous quatuor annis stet; & sic in benedictione diaconatus, si mereatur, accedat. in quo ordine quinque annis, si inculpatè se gesserit, hærere debebit; & postea probatus, sacerdos efficietur. VII. 42.

XCIX. De confessione scelerum. Manifestum est eum confiteri crimen qui indulto & delegato sibi judicio purgandi se ratione non utitur. Nihil enim interest utrum in præsenti examine omnia quæ de eo dicta sunt comprobentur, quòd ipsa ejus absentia pro confessione consistat. V. 37. VII. 43.

C. Quòd pœnitenti nulla lucra negotiationis exercere conveniat. Et ut injusta populi petitio effectu careat. VII. 62

CI. Accusatores calumniosos vel suspiciosos nemo suscipiat, nemo audiat. VII. 107.

CII. Accusatores & accusationes quas seculi leges non admittunt, canonum quoque decreta removent. VII. 307.

CIII. Quorum fides, vita, & libertas nescitur, non possint sacerdotes accu- VI. 159. 361. VII. 212.

ſare; nec viles perſonæ, niſi in propriis cauſis.

VII. 436. Addit. IV. c. 27. CIV. Si quis Clericus in criminali vel leviori cauſa pulſatur, vel in diſcrimen capitis accerſitur, non ſtatim reus æſtimatur qui accuſari potuit, nec ſubjectam innocentiam facimus. Sed quiſquis ille eſt qui crimen intendit, ad judicium epiſcopale veniat, nomen rei indicet, vinculúmque inſcriptionis arripiat. cogooſcat ſimilitudine habita priùs dignitatis æſtimationem. nec ſibi fore licentiam rei mentiendi. calumniantes ad ſimilem vitam poſcat ſimilitudo ſupplicij.

I. 9. V. 325. 372. VI. 294. 369. VII. 225. 260. 423. 424. CV. Vt Preſbyteri modum proprium recognoſcant, id eſt, quæ alterius ſunt non appetant, nec altaria ſubmoveant, vel cetera prohibita agant. Et ut Eccleſiæ luminibus ceteríſque decorentur ornatibus. Et ut Preſbyteri Miſſas cum ſandaliis celebrent.

V. 396. VI. 206. 313. 381. VII. 379. 436. CVI. Vt ſacerdotes de incognitis ſibi rebus nihil judicare præſumant priuſquam cuncta quæ geſta ſunt veraciter audiant, & oeminem lædere vel detrahere; nec quemquam ante juſtum judicium damneot, nec proprio arbitrio judicent. Priùs probent, & ſic judicent. Non enim qui accuſatur, ſed qui convincitur, reus eſt. Et neminem lædere vel detrahere ſine
VII. 331. 402. cauſa concedant, exemplo Mariæ, quæ Moyſi propter Æthiopiſſam detraxit, & lepræ immunditia multata eſt. Et David in Saul uoctum, licet noſſet à Deo abjectum & reprobatum, manum mittere timuit. Similiter & nos vituperationis manum ab omnibus fidelibus ſubtrahamus.

VII. 63. 452. CVII. Vt Preſbyteri ſicut ordine ſanctiores, ita verbo, inceſſu, & actu ſint reverentiores: quia celſitudo graduum graviorem peccati facit cumulum.

Addit. III. c. 41. Addit. IV. c. 90. 232. CVIII. Vt Preſbyteri & Clerici ante ſe ioca turpia fieri non permittant; ſed pauperes & indigentes ad menſas ſecum habeant, & legatur eis lectio.

V. 216. Addit. III. c. 32. CIX. In Eccleſiis vel in domibus earúmque atriis placita ſecularia minimè fiant.

VII. 395. CX. Qui rapiunt feminas, furantur, vel ſeducunt, licèt ipſis & parentibus conveniat, eas uxores non habeant.

VII. 381. 406. CXI. Ne ullus laicorum pluſquam duas uxores habeat. Quod verò extra eſt, ad adulterium pertinet. Similiter & mulier.

CXII. Vt in Chriſtianorum non ſaltetur nuptiis, & à quinquageſima uſque octavas Paſchæ non fiant ouptiæ.

CXIII. Vt Clerici in quacumque ſeditione arma detulerint, poſt depoſitionem gravi pœnitentiæ in carcere retrudantur. Aliter ſi armis, ſagis, vel ſabeis uſi fueriot, deponantur. VII. 227. 338. Addit. III. c. 97.

CXIV. Quando populus ad Eccleſias venerit per dies ſolemne, aut communiter *Kyrie eleiſon* cantent, aut ſingulariter orationem dicant. & in Eccleſia cum ſilentio ſtent, & pro ſe & pro omni populo Dei orent, corda ſemper ad cœlum habentes erecta; & moneantur ut luminaria, incenſum, & buccellas, & fructuum primitias afferant, ſicut ſcriptum eſt: *Honora Dominum de tua ſubſtantia.* Et in eiſdem ſanctis diebus oec in plateis nec in domibus cantica turpia vel luxurioſa, ſaltationes, vel luſa faciant diabolica; ſed aliquem ſapientem & bonum hominem conveniant, & ibi bonis lectionibus, quæ ad animæ ſalutem pertinent, intendant. Revertentes de Eccleſia ſimiliter cantent, & eorum paſtores exeuntes vel redeuntes ad campos, ut vera Chriſtianitas in eis agnoſcatur. VI. 196. Prov. 3. VI. 205.

CXV. Moneantur omnes fideles de caritate & hoſpitalitate, ut noverint quia vera eſt caritas Deum diligere pluſquam ſe, & proximum taoquam ſe, & qui nihil vult facere aliis quod ſibi non vult fieri. Qui enim in cibo & potu, dandis & accipieodis rebus caritatem putat, errat, dicente Apoſtolo: *Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed juſtitia & pax.* Sed & ſi ipſa cum ſtudio cantatis fiant, bona ſunt, & inter virtutes computanda. Aliter, ſeculi actus ſunt. VI. 347. Rom. 14.

CXVI. De orationibus & eleemoſynis & Miſſarum celebrationibus pro fidelibus defunctis agendis, quibus impii carere debent; quoniam oec eorum eleemoſyna à ſacerdotibus vel reliquis fidelibus accipienda eſt, nec ſepultura fidelium tribuenda. VII. 407.

CXVII. Quòd non valeant ſcripturæ contra decreta canonum vel ſancita Pontificum. VII. 346.

CXVIII. Vt lites & contentiones, rixæ & jurgia, ſicut diſcordiæ & odia, prohibeantur, & pax & concordia prædicetur. VI. 342. VII. 72. 247.

CXIX. Vt diffinita crimina nullus refricare audeat. VII. 163.

CXX. Quòd pœnitentes à conviviis VII. 242. 243.

& ornamentis atque alba veste abstinere debeant; & discordes pellantur ab Ecclesia donec ad pacem redeant.

I. 7. V. 25. 62. VII. 10. 295. 474. CXXI. De his quos Presbyter excommunicaverit, ut alius eos non recipiat.

Addit. III. c. 94. CXXII. Vt Christiani ab otioso sermone & juramentis se caveant.

VI. 503. VII. 149. 457. Addit. IV. c. 60. CXXIII. Qui contra statuta canonica fecerit, laicus communione, Clericus privetur honore.

Addit. III. c. 21. CXXIV. Vt fideles se abstineant à coitu prægnantium uxorum & menstruo tempore.

I. 68. App. I. 5. VI. 259. CXXV. Vt Presbyteri compotum discant.

VII. 203. 237. CXXVI. Vt superbi Clerici & laici excommunicentur. Et ut patientia & humilitas, castitas & humanitas ab omnibus prædicetur.

Addit. IV. c. 55. CXXVII. Si quis potentum quemlibet exspoliaverit vel oppresserit, per prædicationem sacerdotum revocari debet.

I. 24. V. 28. VII. 13. CXXVIII. Vt unusquisque in eo loco in quo constitutus est, ibi maneat, nec ad alia transeat.

V. 455. Addit. III. c. 30. CXXIX. De reis ad Ecclesias vel ad earum atria confugientibus, ut inde non abstrahantur.

V. 226. VI. 133. Addit. IV. c. 188. CXXX. Vt nullus occultè nuptias faciat, nec virginem vel viduam sacratam ducat.

VII. 237. 331. CXXXI. Clerici tardi ad officium aut flagellentur aut excommunicentur. Addit. IV.

CXXXII. Nullus sacerdotum decimas cum lite & jurgio suscipiat, sed prædicatione & admonitione. c. 255. VI. 192.

CXXXIII. Vt vocati ad synodum inprætermisso occurrant. Sin aliàs, condemnentur. V. 60. VII. 34. 460.

CXXXIV. De his qui sibi quacunque negligentia mortem inferunt, aut pro suis sceleribus puniuntur, nulla pro eis fiat oblatio, nec cum psalmis ad sepulturas ducantur. Addit. IV. c. 81.

CXXXV. De his qui decimas abstrahunt Ecclesiæ ad quam pertinent, & propter munera vel aliquam occasionem alteri dant, donec restituant, ab Ecclesiæ societate pellantur. I. 357. V. 276. Addit. IV. c. 100. 166.

CXXXVI. Laicus non debet in Ecclesia publicè lectionem recitare, nec alleluia, sed psalmos & responsoria. V. 121.

CXXXVII. Vt ad prædicationem & confirmationem Episcopi omnes devotè conveniant, eisque fideliter ministrent & obediant. VII. 183.

CXXXVIII. De his qui Ecclesiis vim inferunt, aut Clericos injuriare præsumunt, ut anathematizentur. VII. 271.

CXXXIX. Vt qui alium in culpa sua defendere vel excusare nititur, excommunicetur.

CXL. Vt nullus sacerdotum ignoret quid sit in synodo constitutum, sed omnibus cognitis certatim obtemperent.

Hæc verò brevitatis studio, ut prælibavimus, à nobis collecta omnibus nostris sacerdotibus habenda statuimus; quoniam ipsis & subjectis ovibus hæc eadem bene habita & intellecta omnibus modis profutura cognoscimus.

EXPLICIVNT CAPITVLA HERARDI ARCHIEPISCOPI.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX

INDEX

TOMI PRIMI.

NNon

Apostata.

B

C

COMMVNIA DE CLERICIS.

Con-

D

E

COMMVNIA DE ECCLESIIS.

Episcopi

COMMVNIA DE EPISCOPIS.

F

G

H

I

Iejunia

COMMVNIA DE IVDICIBVS.

K

L

M

Male-

N

jecta

VARIA DE PRESBYTERIS.

Privilegium

Q

R

S

Seucem

Triginta

V

GGggg ij

FINIS INDICIS.

ADMONITIO AD LECTOREM.

POST absolutam capitularium editionem venit in manus meas vetus eorum exemplar sexcentorum aut circiter annorum, quod mecum liberalissimè communicavit vir clarissimus Aymo Prustus à Campoburgo Consiliarius regius & Antecessor Aurelianensis. Continentur in eo priores quatuor libri cum duabus prioribus appendicibus libri quarti. Ponitur autem primò præfatio Karoli Magni quæ initium libri primi constituere solet, deinde præfatio Ansegisi cum hac inscriptione: Secunda præfatio gloriosissimorum Principum Domni Ludouvici Augusti & Chlotarij Cæsaris. *In præfatione porrò ista admixtum est nomen Lotharij, quemadmodum observatum est de multis aliis vetustis exemplaribus. In calce verò codicis reperiuntur capitula excerpta ex illis quæ collecta & Hadriano Papæ oblata sunt ab Angilramno Archiepiscopo Metensi, quæ in isto codice dicuntur accepta partim ex synodalibus decretis sancti Gregorij Papæ, partim ex Concilio Nicæno.*

In eodem codice Aurelianensi descripta sunt priora quinque capita opusculi de institutione regia quod Ionas Episcopus Aurelianensis scripsit ad Pippinum Aquitaniæ Regem, quod verò vir clarissimus Domnus Lucas Dacherius ex codice Romano edidit in tomo quinto sui spicilegij. Sed pro eo quod illic in capite primo legitur, Duo quippe sunt, Imperator Auguste, quibus principaliter hic regitur mundus, *liber Aurelianensis disertè scriptum habet:* Duæ sunt, inquit, Imperatrices augustæ quibus principaliter hic regitur mundus. *Vt non dubitem quin ita scriptum fuerit in codice ex quo opusculum istud descriptum est ut ad Dacherium mitteretur. Vide porrò quæ nos de hoc argumento diximus in Notis ad capitularia pag. 1213.*

Eodem tempore quo codex iste Aurelianensis venit in manus meas, delata est in bibliothecam Colbertinam vetustissima epistolarum Alcuini collectio, inter quas reperta est illa cujus mentionem fecimus in eisdem Notis nostris pag. 1062. mutila illa quidem, sed minima sui parte, ut nobis manifestum est. Scripta est ad Candidum & Nathanaëlem, id est, ad Vvizonem & Fredegisum, ut docet vetus elenchus in fronte codicis positus, in quo sic legitur: Epistola ad Candidum. i. Vvizonem & Natanahel. i. Fridigisum. *Sequitur epistola cum nævis ac mendis suis, qualis legitur in veteri exemplari.*

Epistola ad Candidum & Natanaël.

CArissimis in Christo filiis Candido & Nathanaheli Albinus salutem. Cura mea & caritas mea vobiscum, filij, omnibus vigilat horis, optans vos moribus & religiosa vita Deo placere & Domino meo David, & ut exemplo sitis boni operis aliis in palatio viventibus. Gratia est patris filius sapiens. Sapientia vera est quæ ad vitam ducit æternam. Nec nobis ignobilia quædam statuit præcepta, sed valde nobilia & omni honore dignissima, in quibus ad vitam possimus promereri perpetuam & inter homines laudabilem habere honorem. De quibus siquidem præceptis sæpius vos ammonui in scola eruditionis vestræ; sed nuper de nido paternæ educationis edocti, ad publicas evolastis auras. Intellegatur in vobis quod audistis à nobis. Vivat pater in filiis, qui modò trepidus diem expectat mortis suæ. Opto vos habeat superstites quos habuit in servitio Dei,

laboris sui commilitones. Plurima mihi essent scribenda, quæ vobis necessaria sunt observanda. sed scio me de honestate vitæ sæpius vestram ammonuisse caritatem, litterisque monita mea sæpius prosequi & renovare. Quapropter dicamus quæ modò nobis & vobis necessaria esse videntur. Igitur venerabilis pater Theudulphus Episcopus quibusdam confratribus sancti Martini fidelibus vestræ prosperitatis intercessoribus de quodam reo fugitivo habet disceptationem. Qui reus, post plurima pœnarum genera, subitò de vinculis elapsus, ad Ecclesiam confugit sancti Martini præcipui confessoris Christi, confitens peccata sua, reconciliationem deposcens, Cæsarem appellans, viam ad ejus sanctissimam præsentiam flagitans, quem reddidimus ejusdem præfati Episcopi propter insidias sibi paratas in via, ut fertur, abeuntes cum dimiserunt ante fores Ecclesiæ stantem. Sed ejusdem venerandi Episcopi, his transactis, hostiliter venerunt homines quamplurimi, ut compertum est. Sed octo primates homines cum Episcopo nostro die dominico in Ecclesiam, non illi octo qui in Propheta leguntur in gladiis & lanceis pascere terram Nembroth, sed rapere reum & sanctitatem domus Dei profanare & sancti confessoris Christi Martini imminuere honorem. Inruentes siquidem intra cancellos altaris, quos eapulerunt fratres ante faciem altaris. Si aliud dicunt, omnino falsum fuerunt, quia illorum nullus caput tunc temporis inclinavit ad altare Dei. Sonuit siquidem ante civitatem venisse hostem Aurelianensem ac profananda sancti Martini suffragia. Quia sciebant commanentes ex villulas homines exinde venientes, concursus fuit in civitate subitò mendicorum ex omni parte, suum parati defensorem defendere. Timor & tumultus ubique increpuit. de quorum manibus fratres nostri eripuerunt præfati Episcopi homines, ne quid malè paterentur, populúmque foras Ecclesiam expulerunt. Sed scio antè nominatum Pontificem multas dicendas esse accusationes contra fratres nostros, & quæ gesta sunt exaggerare, & plurima addere quæ gesta non erant, sicut in ejus legebatur litteris. Quapropter, filii carissimi, præcipiendo præcipio vobis ut prostrati veniatis ante pedes Domini mei David Imperatoris æquissimi & serenissimi, postolantes Episcopo veniente locum defensandi & disputandi cum eo si justum sit ut vi raperetur de Ecclesia ad easdem pœnas reus de quibus aufugit, & an æquum sit ut qui Cæsarem appellat, ad Cæsarem non adducatur, & utrum fas sit ut pœnitens & confitens scelera sua spolietur omnibus bonis usque corrigiam calciamenti, vel si bene custodiatur illud dominicum verbum quo ait: *Superexaltat misericordia judicium.* (Iac. 2.) In tali siquidem facto è contrario superexaltat judicium misericordiam. Et ubi est multotiens laudata misericordia ab ipso Domino nostro Iesu Christo, quæ inter evangelicas legitur beatitudines: (Matth. 5.) *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* (Luc. 6.) Item præceptum dominicum: *Estote misericordes sicut & pater vester misericors est.* Item cautelam providam consideremus, ubi ait: (Ibid.) *Nolite condempnare, & non condempnabimini.* Et alia multa quæ in evangelio leguntur auctoritate de misericordia & ipsius Domini verbo, ubi ait: (Matth. 9) *Non veni vocare justos, sed peccatores.* Quapropter peccatricem mulierem, (Luc. 7.) quæ sanctos tetigit pedes, non abhorruit ex tactu opprobrium contulit Christo, sed insignia virtutis ejus elicuit. Neque enim immunditia ejus polluit mundum, sed puritas mundi purificavit immundam. Recordemur nos illius esse servos qui, ductus ad crucem, pro crucifigentibus oravit. Et quomodo venerabilis pater dicit reum peccatorem Ecclesia non debere recipi. Si Ecclesiam peccatores non intrant, fortassis sacerdos non invenietur qui Missas cantet in ea, ne qui cantanti respondeat, nisi quislibet nuper baptizatus, dicente Iohanne Apostolo: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* (1. Ioa. 1.) Sed eundem reum diabolum nominari in venerabilis Episcopi litteris invenimus, non hominem. Non cogitas quid Apostolus ait: (1. Cor. 4.) *Nolite judicare ante tempus.* Numquid præscribimus potentiæ Dei ut misereatur cui vult, qui ait: *Erunt novissimi primi & primi novissimi.* (Matth. 19.) cujus sapientiæ interpretationem in Iuda & latrone. Ille de apostolatu pependit in laqueo, iste de cruce paradisum intravit. Duo sunt, dicit beatus Gregorius de hac eadem sententia, quæ sollicitè pensare debemus. quæ enim multi vocati, sed pauci electi sunt. Primum est ut de se quisque minimè præsumat: quæ etsi jam ad fidem vocatū est, utrum perhenni regno dignus sit nescit. Secundum verò, ut unusquisque proximum, quem fortasse jacere in vitiis conspicit, disperare non audeat, quia divinæ misericordiæ divitias ignorat. Numquid aliquis peccator talis est qui Christi sanguine purgari non possit, & quàm profunda scelerum voragine demersus ut misericordia Christi eum mederi non possit? Quid aliud ait qui hoc dicit nisi ut Christus frustra mortuus sit? Frustra autem mortuus est si aliquos non potest vivificare, quæ nobis veniam cotidie donat. Numquam justum est eam aliis denegare quam nobis sedulis optamus votis dari. Ad Ecclesiam confugimus ut in ea exaudiantur preces nostræ, & aliorum preces in ea exaudire dedignemur. Nobis per sanctorum preces in Ecclesia peccata dimitti confidimus, & confitenti peccata duro corde in eadem ligamus Ecclesia. Ad Apostolus præcipit delinquentes corripere in spiritu mansuetudinis. (Gal. 6.) Et Apostolus Iacobus: (Iac. 3.) *Si zelum amarum habetis, & contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari.* & cetera quæ adsequentibus terribili censura leguntur de his qui zelum habent amarum. Zelum siquidem bonum est si spiritu mansuetudinis mitigetur. Curandum est ut rectorem subditis & matrem pietas & patrem exhibeat disciplina. Atque providendum ne aut districtio rigida aut pietas sit remissa. Nam disciplina vel misericordia multùm distruitur si una sine altera teneatur. Idcirco in arca & virga & manna fuisse legitur (Hebr. 9.) ut in pectore rectoris esset virga districtionis & manna dulcedinis. ut psalmista: *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* (Psal. 22.) Sit zelus, sed moderatè sæviens. Sit pietas, si non plus quàm expediat parcens. Sed videamus quid de fugitivis ad Ecclesiam sancti canones censeant. In canone Aurelianensi cap. 1. legitur: (Concil. Aurel. I. c. 1.) *De homicidis & adulteris & furibus, si ad Ecclesiam confugerint, id constituimus observandum quod ecclesiastici canones decreverunt & lex Romana constituit, ut ad Ecclesia atriis vel domū Episcopi eos abstrahi omnino non liceat nec alteri consignare, nisi ad evangelia datis sacramentis de morte, debilitate, & omni pœnarum genere sint securi.* O! Aurelianensis Pontifex

contra Au:elianensem synodum facere audet, in quæ fuerunt Episcopi, ut legitur, septuaginta duo. An æquum & honestum videri poterit ejusdem civitatis Pontificem suæ propriæ civitatis auctoritatem infringere? Item synodo Aurelianensi cap. xxi. *Si quis necessitats compulsus ad Ecclesia septa confugerit, & sacerdote seu præposito Ecclesiæ prætermisso atque contempto eum quisque de locis sacris vel atriis seu vi seu dolo abstrahere aut sollicitare fortasse præsumpserit, ut inimicus Ecclesiæ ab ejus liminibus arceatur quousque juxta Pontificis discretionem digna per indictam pœnitentiam emendatio subsequatur, eo tamen qui à se raptus est priùs Ecclesiæ restituatur.* Item sanctus Silvester in titulo xxi. *De servis qui pro qualibet culpa ad Ecclesiæ septa confugerint id statuimus observandum, sicut in antiquis constitutionibus tenetur scriptum. Pro concessa culpa, datis à Domino sacramentis, quisquis ille fuerit egrediatur, de venia jam securus. Enimvero si immemor fidei dominus transcendisse convincitur quod juravit, ut is qui veniam acceperat probatur, tantummodo pro ea culpa qualecunque supplicio cruciatur, dominus ille qui immemor fuit datæ fidei, sit ab omnium communione suspensus.* Item synodus Agathensis: *Placuit ut homicida à foribus Ecclesiæ non citò pellantur, & omne genere pœnarum sint liberi, ita tamen ut eis quibus rei sunt satisfaciant.* Item synodus Agathensis: *Omnis fidelis qui in sinum Ecclesiæ confugerit, hoc est matris, non facilè repellatur, sed in ea Ecclesia, quantum judices veritatis judicaverunt, satisfactione sanetur.* Sed & de Constaotino Imperatore legimus, dum baptizatus fuerit, ut die quarta hujusmodi statuisset legem, ut in quocunque loco fuerit fabricata Ecclesia, consecrationis hanc virtutem obtineat ut quicunque reus in eam fugerit, judicis periculo qui in præsenti fuerit defensetur. Sed & perspectis cautissimis Romanorum libris ita de fugitivis ad Ecclesiæ cujuslibet suffragia invenimus scriptum, vel de eis qui Cæsarem appellant, vel ad Principem se duci flagitant. Theodosius & Valentinianus Aug. Antiocho Præfecto prætorio data x. Kal. Aprilis Constantinopolim Antiocho & Basso Consulibus. INTERPRETATIO. *Ecclesiæ ac loca Deo dicata, rei qui ibidem compulsi timore confugerint ita tueantur ut nullis locis sanctis ad direptionem rerum vim ac manibus afferre præsumat. Sed quicquid spatii vel in porticibus, vel in atriis, vel domibus, vel in areis ad Ecclesiam adjacentibus pertinet, velut interiora templi præcipimus custodire, ut reus timoris necessitas non constringat circa altaria manere & loca veneratione digna polluere.* Imp. Honorius & Theodosius Aug. Ciciliano præposito post alia datur viii. Kal. Febr. Ravenna Honorio viii. & Theodosio secundo Augustis Consulibus. INTERPRETATIO. *Omnibus dominicis diebus judices sub fide custodia de carceribus reos educant, ut eis à Christianis vel à sacerdotibus substantia præbeatur, & ad balneum prædictis diebus sub custodia religionis contemplatione ducantur. Si quis de judicibus hoc implere neglexerit, pœnam quam lex ipsa constituit cogatur implere.* Lege Iulia de vi publica damnatur qui aliqua potestate præditus civem

Concil. Aurel. IV. c. 21.

Concil. Aurel V. c. 22.

Concil. Aurel. I. c. 1.

Acta S. Silvestri MS.

Interpret. l. 4. Cod. Theod. de his qui ad Ecclef. conf.

Interpr. l. 5. Cod. Theod. de custodia reor.

Romanum Imperatorem appellantem necaverit in via publica, vincla duci jusserit; cujus rei pœna in humiliores capita, in honestiores insolæ deportatione coherceatur. Lege Iulia decretum est ut pro violentia dampnetur quicunque judex appellantem, ut ad Principis præsentia ducatur, ingenuum hominem vel civem Romanum torserit, occiderit, vel occidi jusserit, vel in vinculis publicis adstrinxerit, vel flagellis cæciderit, aut damnare præsumpserit, pro qua re humiliores personæ capite puniuntur, honestiores in insula religantur. Legitur in Orosio libro vii. de Alarico Rege, qui Romam obsedit, inrupit, vastavit, quali intentione locis sanctis idem paganus Rex parcere jussit, ut eadem verba ponimus quæ idem historicus vir posuit, qui post congruam rerum gestarum seriem litteris subjunxit: *Adest Alaricus, trepidam Romam obsidet, turbatámque inrumpit, dato tamen præcepto priùs ut si quis in sancta loca, præcipuè in sanctorum Apostolorum Petri & Pauli basilica confugisset, hos in primis inviolatos securos esse sinerent.* Et quo honore vasa sancta reportare jussisset inventa ad Ecclesias ille qui scire desiderat legere poterit. Si hæc quæ posuimus canonem vel legum testimonia minores esse auctoritates æstimet, legat ipsius Domini de fugitivorum civitatibus præcepti, & intellegat divinitus esse statutum ut rei & peccatores, Domino Deo demandante, loca defensationis debuissent habere ubi protegerentur à persequentium insidiis. Necnon & ipsam Romam aliasque per mundum civitates asylum statuisse ad reorum defensationem legitur, ut per illius loci vel templi, qui apud eos sanctus habebatur, severa legum cautione mitigaretur. An fas est apud Christianos minoris esse honoris Ecclesiam Christi quàm templum Iovis apud paganos, vel beatæ Mariæ genetricis Dei domum quam impiæ Iunonis asylum inferioris venerationis haberi? Aut ipse beatus Martinus, verus Dei cultor, in Christiano imperio minùs venerari fas est quàm Scolapius falsator in paganorum potestate habuit? Hæc siquidem omnia si Domino meo David Imperatore Christianissimo & in omni honore Dei devotissimo leguntur vel verbis pacificis dicantur, scio sanctissimum illius animum, & pietate plenissimum, & in custodia mandatorum Dei cautissimum, cui nullis poterit muneribus de via veritatis averti, qui omnia ita decernit & judicat sicut Domino Deo Iesu Christo placuerit & sanctis ejus, & sibi erit merces perpetua in æterna beatitudine, & filiis suis benedictio sempiterna. Ecce sanctarum censura canonum, ecce legalium scita litterarum firmissimè honore Ecclesiarum Christi in patrociniis fugitivorum conservari jubent. Nunquam credimus ut Christianissimus & serenissimos Imperator Domnus Carolus Augustus aliter præcipiat nisi ut sanctarum censura canonum & legalium.....

Interps. l. 2. & 13. Cod Theod. de appellat.

Oros. lib. 7. c. 39.

Desunt heic nonnulla, sed admodum pauca, septem nimirum lineæ aut octo ad summum. Eò autem tendere videtur oratio ut Candidus & Nathanaël auctoritate sua efficiant ne quid ab Imperatore statuatur adversùs congregationem sancti Martini.

Addenda & emendanda in primo tomo.

IN *Præfatione cap.* 4. *lin.* 2. *leg* dictas
Ibid. cap. 13. lin. 25 leg. *capitula ipsorum librorum apo-*
Ibid cap. 18. *lin* 8. *leg.* synodo
Ibid cap 49. *lin.* 19. *leg.* CCCCLXXVIII.
Ibid cap. 67. *lin* 36. *leg.* Quatenus illud
pag 21 *lin.* 12. *leg.* faciatur
pag 175. *lin. ult leg* exclusas
pag. 177 *cap.* 1. *lin.* 13 *leg* ipse
pag. 191. *cap.* 1. *leg* judicare & indicare
pag. 207 *in omissio leg* 788.
pag. 210. *lin.* 35. *leg* prædiximus
pag. 230 *lin.* 28. *leg* communionem'
pag. 240. *lin.* 19 *leg* linuer.
pag. 259. *cap.* 3. *in marg. repone:* Ibid. lib. 2. tit. 47. c. 3.
pag 267. *cap.* 19. *leg* dominica
Ibid. cap. 20. *in marg. leg.* Ibid. c 19.
pag 315 *cap.* 50 *§.* 4. *lin.* 2. *leg* quinis
pag. 316 *cap.* 52. *§.* 2. *lin* 21. *leg.* Gratio
pag 330. *cap.* 5. *in marg leg* VII 402.
Ibid lin. 7. *leg.* non ex numero septuaginta
pag. 341 *cap.* 68. *leg.* Volumus ut bonos
pag 346. *in præfat. lin* 7 *leg.* venissemus
pag. 361. *cap.* 12. *leg* Ut monachi & sanctimoniales *Dele* & Canonici.
pag 366. *cap* 12. in lemmate, adhibe eandem emendationem.
pag 372. *lin.* 20. *leg.* districtione
pag. 379. *cap.* 2. *lin* 6 *leg.* propria
pag. 398 *cap* 72 *in marg repone:* VI. 214.
pag. 410. *lin* 41. *leg* Quia instigatione antiquo
pag 417 *cap.* 25. *leg* De ordinatione ecclesiastica.
pag. 472 *cap* 16. *adde in marg.* Ibid. c. 26.
pag 478. *cap.* 5. *lin* 7. *leg.* cujuslibet
pag. 495 *cap.* 8. *lin* 12 *leg.* Albaaur
pag 498 *cap* 10. *lin* 4. *leg.* renuncient.
pag 507 *cap* 1 *lin* 17 *leg* monachi
pag 519. *&* 522. *in titulo capitularum lin.* 5. *leg.* EXCERPTA.
pag. 527 *cap* 9 *lin.* 25. *leg* præpositis
pag. 533 *cap.* 6. *lin.* 7. *leg.* cot. vitiis
pag. 535. *cap* 1 *in marg leg.* Lib. 2. leg. Long.
pag 554 *lin.* 28 *leg.* negotij
pag 566. *cap* 15. *lin* 3 *leg.* nobis
pag 581. *cap* 16 *in marg leg* Ivo par. 2. c. 258.
pag 592 *in decreto lin* 4 *leg* partibus
pag. 622. *in titulo leg* ANNI DCCCXX.
pag. 657. *cap* 5. *lin ult. leg* justa
pag. 659. *cap.* 20. *lin.* 4 *leg* inundatio
pag 647 *in admonitione Sirmondi lin* 8 *leg.* Extat in coll.
pag 652. *lin* 55 *leg* Hlotharij V. Indict. V.
pag. 663. *cap.* 1 *adde in marg* Addit. IV. 97.
pag 665 *cap* 1. *adde in marg.* Addit IV 104.
pag 670 *cap.* 6 *in marg leg* Addit IV. 119. 162.
pag 689 *cap.* 1 *adde in marg.* Concil. Mogunt. an. 813. c. 50.
pag. 706. *c* 10 *lin ult leg* examinetur.
Pag 707. *cap* 14 dele *in margine* quæ illic adnotantur ex libro legis Longobardorum, quæ referenda sunt ad marginem capitis 23.
pag. 720. *cap* 85 *adde in marg* V 100. 214 Addit. IV. 165.
pag 724 *cap* 101 *adde in marg.* S. Gregor lib. 1 epist 24.
Ibid. lin 19 *adde in margine:* VI. 197.
pag 729. *cap.* 156. *in lemmate leg* De ordinatione Presb.
pag 730. *cap.* 147. *adde in marg.* Capitula Herardi cap 29.
pag. 731 *cap.* 237 *adde in marg* Addit. IV. 165.
pag. 746. *cap* 29. *lin.* 21 *leg* lucrum
pag 750 *cap* 41. *in marg. leg.* Ivo par. 9. cap. 65. & par. 16. c. 345. Vide Addit. III. cap 92.
pag. 755. *cap.* 7 *leg.* Declamatoribus

pag 757. 16. *cap.* De liberis hominibus qui uxores
pag. 761 *cap* 39 *in marg leg* Lib. 3. leg. Longob. tit. 4. c. 4.
pag 782. *cap* 28. *lin. ult leg.* cap. 218.
pag. 798. *cap.* 17 *lin.* 3. *leg* præparati omnes
pag 818 *cap.* 3. *lin.* 26. *adde in marg.* VI. 412.
pag 819. *cap.* 44 *in marg. leg.* Vide supra lib. 1. c. 28.
pag 836 *cap.* 62 *adde in marg* Concil. Ephes. cap 12.
pag 841. *cap.* 97 *adde in marg* Concil. Mogunt. an. 888. c. 22.
pag. 848 *cap.* 130. *lin* 15. *leg.* orguentis.
pag 856 *cap.* 167. *lin.* 2. *leg* baptismatis
pag 860. *cap.* 195. *in marg leg.* tit. 40. c. 5.
pag 879. *cap.* 176. *in marg lin.* 14 *leg* 158
Pag 887. cap. 305. in marg. dele quæ istic referuntur ex Ivone, & ea transfer ad *marginem* capitis sequentis.
pag. 942. *cap.* 112. *adde in marg* Julian. Antec. nov. 77.
Pag 958 cap. 206. in marg. dele quæ illic afferuntur ex Capitulari anni 744 ex Isaaco & Gratiano, & *ea* transfer ad marginem sequentis capitis.
pag 964. *cap.* 246 *lin.* 6. *leg* forensibus
pag 974. *cap* 302. *adde in marg.* Concil Carthag. 2. c. 11.
pag 972. *cap* 325 *in marg lin* 5. *leg* 223.
pag 98 *cap.* 341. *adde in marg* Decreta Anastas. c. 4.
pag 997. *cap* 383 *in marg leg* Supra c 97.
Pag 1003 cap 409. lin. ult. expunge quæ dicuntur de septimo libro.
pag 1004 *cap.* 415. *adde in marg* S Bonifac. epist. 19
pag. 1009 *cap.* 424 *lin* 8 *adde in marg.* S. Bonifac epist 19.
pag 1007. *cap.* 426 *lin.* 8 *adde in marg* S. Bonifac. epist 19.
pag 1056 *cap.* 141 *lin* 7 *adde in marg* S Bonifac. epist 19. Gratian, dist. 16 c. 10 Vide infra Addit. IV. *cap.* 160.
pag 1060. *cap.* 165 *lin.* 3. *leg.* honori
pag. 1068 *cap* 200 *leg* Statutum est
pag. 1086. *cap.* 276 *lin* 12. *leg.* vinex, vel sectione oressis, excuss.
pag 1097 *cap.* 311. *in marg lin.* 7 *leg.* Vide supra lib 6. cap. 402.
pag 1113. *cap.* 406. *adde in marg.* Gregor III. epist. 1 c. 6.
pag. 1125 *cap.* 451 *adde in marg* S Gregor lib 2. Indict. 10 epist. 14.
Ibid. lin. 4. *adde in marg.* S. Ambros. lib. 5. epist. 20.
pag 1126. *cap* 452 *lin* 7. *leg* inviolati.
pag 1157. *cap.* 2. *in marg leg* 1. 78.
pag 1162 *cap* 11. *in lemmate leg* De intestato
pag. 1171. *cap* 76. *lin.* 3 *leg.* ecclesiasticas
pag. 1178. *cap.* 113. *adde in marg.* Julianus Pomer. lib. 2. de vita contempl c 10.
Ibidem cap. 114 *adde in marg.* Ibid. c 9.
pag. 1197. *cap* 24. *lin* 18. *leg* quæ etiam caput
pag. 1225. *cap.* 155. *in lemmate lin* 2 *leg* & ad officium tardis.
pag 1226. *cap* 160 *lin ult adde in marg.* S. Bonifac epist. 19.
pag 1227 *cap.* 160. *lin.* 9. *adde in marg* Vide supra lib. 7. cap. 143. pag. 1056.
Pag. 1246 cap. 18. In marg dele quæ illic afferuntur ex evangelio Ioannis, & *ea transfer ad calcem capitis superioris.*
Pag 1254. cap. 13 dele quæ ex libro sexto adnotantur in margine, & *ea* transfer ad marginem capitis sequentis.
Ibid lin. 4. *leg* Abstinentia ciborum in providentia sacerdotis erit.
pag. 1255. *cap.* 9. *in lemmate leg.* perhibetur.
pag. 1266. *cap.* 5. *lin.* 3. *leg* vivus.
pag. 271. *cap* 8 *lin leg* cujus vindictæ
pag. 1281. *cap.* 23 *lin.* 4 *leg.* sacerdotalia Presbyteris ministrare
Ibid lin 7. *leg.* labefacta
Post paginam 1284. corrige numeros sequentium paginarum, qui male positi sunt.
pag. 1289. *cap.* 50 *lin.* 2. *leg* cum armis
pag 1294. *cap* 114 *lin* 1 *leg* solemnes
Ibid. cap 115. *lin* 10 *leg* cariar
pag. 1314. *lin.* 69. *leg.* 790.

In fine paginæ 348. adde sequentia.

ALIA CAPITVLA ADDITA AD LEGEM LONGOBARDORVM.

Exeditione Bavarica & Basileensi.

I. VOlumus primò ut neque Abbates &c. *ut infrà in capitulis excerptis ex lege Longobardorum cap.* 39.

II. Vt servi, aldiones, libellarij &c. *ut infrà in eisdem capitulis cap.* 20.

III. Volumus etiam & statuimus de plateis vel cloacis curandis uniuscujusque civitatis de regno Italiæ pertinentibus, ut singulis annis curentur. Tamen non volumus quòd exinde * pandum aliquis ad partem palatij nostri persolvat. Sed præcipimus quatenus exactores singularum civitatum studium habeant ne antè finiatur annus quàm plateæ & cloacæ emundentur. Et hoc unusquisque procurator civitatis publicè ex nostra imperiali parte admonendo præcipiat, ne prætermissum fiat.

* bandum sive bannum.

FINIS.

